

T.C.
NEVŞEHİR HACI BEKTAŞ VELİ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TARİH ANA BİLİM DALI

PAZARCIK TÜRKMEN ALEVİLERİ

Doktora Tezi
Bahtiyar Murat ARAS

Danışman
Prof. Dr. İlyas GÖKHAN

NEVŞEHİR
OCAK 2017

BİLİMSEL ETİĞE UYGUNLUK

Bu çalışmadaki tüm bilgilerin, akademik ve etik kurallara uygun bir şekilde elde edildiğini beyan ederim. Aynı zamanda bu kural ve davranışların gerektirdiği gibi, bu çalışmanın özünde olmayan tüm materyal ve sonuçları tam olarak aktardığımı ve referans gösterdiğimi belirtirim.

Tezi Hazırlayan

Bahtiyar Murat ARAS

TEZ YAZIM KILAVUZUNA UYGUNLUK

“Pazarcık Türkmen Alevileri” adlı doktora tezi, Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Lisansüstü Tez Yazım Kılavuzu’na uygun olarak hazırlanmıştır.

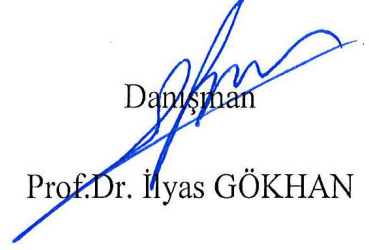
Tezi Hazırlayan

Bahtiyar Murat ARAS

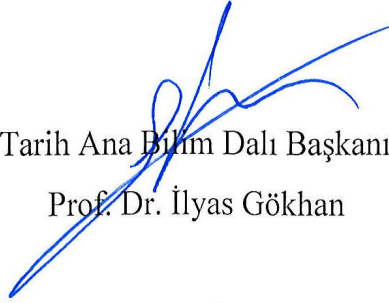
Danışman

Prof.Dr. İlyas GÖKHAN

Tarih Ana Bilim Dalı Başkanı

Prof. Dr. İlyas Gökhan

KABUL ONAY SAYFASI

Prof. Dr. İlyas GÖKHAN danışmanlığında Bahtiyar Murat ARAS tarafından hazırlanan “Pazarcık Türkmen Alevileri” adlı bu çalışma, jürimiz tarafından Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tarih Ana Bilim Dalında Doktora Tezi olarak kabul edilmiştir.

03 /01 /2017

JÜRİ

Danışman : Prof. Dr. İlyas GÖKHAN
Üye : Prof. Dr. Musa ŞAŞMAZ
Üye : Prof. Dr. Orhan DOĞAN
Üye : Doç. Dr. Ahmet OĞUZ
Üye : Yrd. Doç. Dr. Kürşat KOÇAK

İMZA

.....
.....
.....
.....
.....

ONAY:

Bu tezin kabulü Enstitü Yönetim Kurulunun 17 /01 /2017 tarih ve 2017-04-59 sayılı Kararı ile onaylanmıştır.

17 /01 /2017
Doç. Dr. Neşe YALÇIN
Enstitü Müdürü

PAZARCIK TÜRKMEN ALEVİLERİ

Bahtiyar Murat ARAS

Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü

Tarih Ana Bilim Dalı, Doktora, 03/01/2017

Danışman: Prof. Dr. İlyas GÖKHAN

ÖZET

Türkler, tarih boyunca kültürel değerlerine ve bu kültürün oluşumunda çok önemli bir yere sahip olan “Tanrı” ve “Din” olgusuna ayrı bir önem vermişlerdir. “Gök Tengri” ile başlayan bu ilahi tek yaratıcıya inanç, Türklerin Anadolu’ya göç yolu üzerinde bulunan birçok medeniyetle ve onların sahip oldukları inançlarla etkileşime girerek yeni yeni şekiller almıştır. Sürekli yeni fetihlerle beraber yeni coğrafyalara açılan Türkler, birçok dine mensup farklı milletlerle bir arada yaşadıkları için, hiçbir zaman dini taassuba ve fanatizme kapılmamışlardır. Türklerdeki bu dini tolerans İslâm Dünyası açısından da çok ayırt edici bir özellik olmuş, Türkler’in hâkimiyeti altında asırlarca başka dinlere mensup milletler barış içerisinde yaşamıştır. Başlangıçtan beri İmam Azam Ebû Hanîfe ve Mâtürîdi çizgisindeki “Sünni ya da ehl-i sünnet” olarak ifade edilen anlayışa geniş ölçüde bağlı olsa da bir Türk inancı olan Alevilik de böyle bir kültür içerisinde meydana gelmiş, Türkler, Müslümanlarla temasa geçtikçe, İslâmiyet’e ısınması kolaylaşmış ayrıca Türkler, İslam’ın içindeki kahraman Hz. Ali figürünü de çok benimsemiştir. Cengâver, samimi ve mücadeleci, yapısıyla Hz. Ali Türklerin tam istediği lider tipini temsil etmekte, bu anlayışın gelişmesinde Emeviler’e karşı mücadele eden Ebu Müslim Horasani’nin de katkısı bilinmektedir. Hz. Ali etrafında oluşan bu dini yapı klasik Şii anlayıştan, başta ibadet şekil ve

yöntemleri olmak üzere bariz bir şekilde farklılık arz etmektedir. Bu yüzden Aleviliği anlayabilmek için öncelikle Türk kültürünü derinlemesine bilmek gerekmektedir, çünkü Alevilik, Türklerin at üstündeki dini serüvenidir.

Türklerin sözlü geleneğe verdiği önem türkü, deyiş, masal, destan, menâkıbnâme, fütüvvetnâme gibi eserlerde kendini hep göstermiş bu gelenekler Alevilerde Sünnilere nazaran daha iyi korunmuştur. Ancak Türklerin İslâm öncesine ait birçok kültürel uygulaması Alevi-Sünni ayrımı olmadan ortak olarak yaşatılmış ve bugünlere gelmiştir. Özünde çok basit ve sade bir inanç olmasına rağmen muhteviyatındaki Türk kültürünün çok uzun geçmişi ve değişen koşullara göre kendini yeniden tanımlaması, Alevilik tarifini epey zorlaştırmıştır. Bilhassa 1950’li yıllardaki Avrupa’ya göç ve şehirleşmeyle beraber köylerden çıkarak daha görünür olmaya başlayan Alevilik üzerine yapılan araştırmalarda bir patlama yaşanmış ve bu literatürün oluşturduğu geniş bir Alevilik tarifi alanı meydana gelmiştir. Aleviliğin İslam içi ve dışı olduğu ya da gerçek İslam olduğu yorumlarından başlayarak, tasavvufi bir yol, mezhep, tarikat, felsefe şeklinde birçok tanımıyla karşılaşılmıştır. Türklerin dinamik yapısına paralel olarak Alevilik hala büyük bir değişim yaşamakta ve her geçen yıl yeni Alevilik tanımı meydana gelmektedir. Bu yüzden Alevilik üzerine yüz yıl önceki bir çalışmanın elli yıl önceki bir çalışmanın hatta yirmi yıl önceki bir çalışmanın bile şu anki Alevilikle birbirini tutacağı şüpheli görülmektedir. Bu çalışmanın ana maksadı bu güne kadar içine kapanık ve saklı bir şekilde köy ortamında kendini saklayan Aleviliğin şehirleşmeyle beraber geçirdiği değişimi Alevilerin kendi ağızlarından gözler önüne sermek ve Alevilik inancının içinde bulunduğumuz zamanına bir ışık tutmaktan ibaret olmasıdır.

Maraş yaklaşık 40000 yıllık bir yerleşim coğrafyası olarak bilinmektedir. M.Ö 4000 yılında bu bölgede çeşitli milletlerin yaşadığı tespit edilmiş olup, ilk şehir şeklinde kullanılması Hititler döneminde meydana gelmiştir. Şehir kurmak ve yerleşmek açısından mükemmel bir coğrafyaya sahip bu bölge tarih boyunca bir merkez olma hüviyetini sürekli muhafaza etmiş ve Anadolu’ya göç eden Türkeri’nde yoğun olarak akınlarına maruz kalmıştır. Maraş’ın Pazarcık bölgesi ’de XII. Asırdan bu yana büyük bir Türkmen nüfusunun yerleştiği bir yer olmuş ve bu Türkmen aşiretler içinde yerleşik hayata hemen geçenler olduğu gibi XX. Yüzyıla kadar hala

konargöçer yapısını koruyanların bulunduğu gözlenmiştir. Şehirleşen ve göçerliği koruyan aşiretlerin kültürel yaşantılarındaki kimi farklılıkların dini yaşantılarını da etkilediği bilinmektedir. Konargöçer aşiretlerin yerleşik hayata geçirilmesi Selçuklu döneminden başlayarak, Osmanlı dönemi boyunca da sürekli bir politika olarak devam etmiş, bu uygulamaların neticesi olarak devlet idaresi ve aşiretler arasında çatışmalar görülmüş ve bu çatışmalara kimi zaman dini motifler eklenmiştir. XI. ,XII. ve XIII. Yüzyıldaki Türklerin Anadolu'daki dini yaşantısının çok renkli olduğu o dönemin Anadolu'sunda varlığını bildiğimiz, Mevlana, Yunus Emre, Hacı Bektaş-ı Veli, Ahi Evran gibi Türk düşünürlerin dini ve sosyal hayata yaptığı katkıdan gözlenmiştir. Bu büyük düşünürlerin oluşturduğu samimi ve hoşgörülü ortam birçok Türkmen Aşiretlerin bu düşünürlerin yolunu takip etmelerine neden olmuş bunun sonucu geniş bir tasavvufi İslâm alanı meydana gelmiştir. Hacı Bektaş Veli'ye bağlılıklarını ifade eden ve son yüzyıldaki tanımlamayla "Alevi" olarak adlandırılan bu ocak ve aşiretlerin Maraş bölgesinde XIII. yüzyıldan bu yana varlığını bilmekteyiz. XVI. Asırda tekrar bir siyasi mücadelenin bir parçası olarak gördüğümüz bu Türkmen Aşiretlerinin son yüzyıla kadar içe kapanık bir vaziyette kendi dini ve kültürel yapısını koruduğunu ancak son yüzyılda çok süratli bir değişime uğrayarak özünden uzaklaştığını görmekteyiz. Yapılan bu çalışmada bu değişim ne kadar hızlı bir şekilde olduğu gözlenmiştir. Bilhassa geleneksel Alevilikte bulunan birçok temel unsurun bugün olmadığı tespit edilirken Alevi geleneğinde daha önce hiç rastlanmayan birçok yeni motif Aleviliğin bir parçasıymış gibi anlatılır hale gelmiştir. Böylece Maraş Pazarcık Bölgesi özelinde, bu değişimin Pazarcık Türkmen Alevileri'ni ne derece etkilediği gözlenmiş ve değerlendirilmiştir.

Anahtar Kelimeler:

Alevi, Sünni, İslâm, Din, Türk, Gelenek, Pazarcık, Kahramanmaraş

PAZARCIK TURKMEN ALEVIS

Bahtiyar Murat ARAS

**Nevşehir Hacı Bektaş Veli University, Institute of Social Sciences, Department
Of The History Science, Ph.D. January, 2017**

Supervisor: Prof. İlyas GÖKHAN

ABSTRACT

Turks gave great importance to the cultural values throughout history. The God and religion have a very important place in the formation of this culture. One divine creator belief began with the Sky God in Turkish mythology and interacted with many civilizations and their beliefs on the migratory path to Anatolia. The Turks continually meet with the members of many different nationalities and religions throughout history and they administer them without religious bigotry and fanaticism. In terms of religious tolerance in the Islamic World Turkey has been a very distinctive feature, the nations belonging to other religions for centuries under the domination of Turks lived in peace. In the beginning of the Islamic life, the Turks follow the way of Imam Azam Ebu Hanife and Maturidi, called "Sunni and followers of sunnah." And also was the members of Ali in Turks. After the first contact with Müslims the members of İslam become more and more in Turks in time. So they learned about Ali and adopted the warrior, hero, honest and warm character of him. Ali is a leader of the Turkish type requested to be represented. In the developing of the Alevi belief is also known to contribute of Abu Muslim Khorasani fought against to Umayyads. Alevism, especially worship, including the figure and method clearly shows differences from the classical Shiism. So you first need to know Turkish culture in depth to understand the Alawism. because Alevism is a religion of the Turks adventure on horseback. emphasis on the oral tradition of Turkish folk

songs, sayings, tales, legends, hagiography, in works such as *fütüvvetnâme* has also shown itself all these traditions than the Sunnis, Alevi are better preserved. However, many cultural practices of the pre-Islamic Turks have survived without the common Alevi-Sunni distinction and has come to today. In essence, although very simple and straightforward faith of Turkish culture in the content based on a long history of changing conditions and redefine itself, Alevism is quite difficult to describe. In particular, migration to Europe in 1950 and started to become more visible and pull away from the village with urbanization in research on Alevism Alevism experienced a boom and a broad description of areas which have occurred in this literature. Starting with the comment that the Alevi Islam or true Islam inside and outside of that, mystical way, sect, cult, has encountered many definitions as philosophy. In parallel with the dynamic nature of Alevism in Turkey still face major changes and each year takes place a new definition of Alevism. So a previous study hundred years and fifty years of a previous study on Alevism even twenty years earlier work seems suspicious to hold each other even if the current Alevism. The main purpose of the study withdrawn up to this day and reserved manner village environment changes it has undergone Along with Alevism urbanized hides itself of Alevi to reveal their mouth and Alevism is simply keeping a light on when we were in the faith.

Maras region is known as a settlement of about 40000 years. In 4000 BC has been identified inhabited by various nationalities in this area, as the first city to use during the Hittites occurred. City to install and has an excellent geographical terms to settle has consistently maintained its identity throughout the region is a center of history and Turks who migrated to Anatolia were exposed to intense raids. XII in Pazarcık zone of Varosha. For centuries this was a place where a large settled population of Turkmen and Turkmen since, as just last for a settled life in the tribal XX. Century still put up to protect the migration has been observed where the structure. Urbanizing and göçerlig protect tribal cultural differences in the lives of some of the religious life is known to affect. passing the settled life of nomadic tribes, starting from the Seljuk period, continued as a continuous policy during the Ottoman period, has seen clashes between state administration and tribes as a result of this practice, and sometimes religious motifs in these conflicts is included. XI. XII. and XIII. That

period that the religious life of the Turks in Anatolia century is very colorful we know of the existence in Anatolia, Rumi, Yunus Emre, Hacı Bektaş-ı Veli, was observed from the contribution of Turkey to think of religious and social life, such as Ahi. This intimate formed by great thinkers, many Turkmen tribes and tolerant environment is consequently caused them to follow the path of these thinkers have occurred in a wide area of Sufi Islam. Hacı Bektas Veli expressing their commitment in the last century and how to define "Flame" The so-called Maras in January and XIII of the tribe. Since we know the existence of this century. XVI. a condition we see that their religious and cultural structure maintains that only in the last century away from the rapidly essence undergoes a very rapid change we see as part of the back of a political struggle in the centuries that Turkmen tribes introverted until the last century. Made in this study it was found that this change how it quickly, traditional in many essential elements of the Alevi tradition when determined that there is today in Alevism not previously seen any many was part of a new motif Alevism is described as is still coming. Thus, in particular Maras Pazarcık, Pazarcık Turkmen Alevis was observed that the impact of this change and to what extent are evaluated.

Keywords:

Alevis, Sunnis, Islam, Religion, Tradition, Pazarcık, Kahramanmaraş

TEŞEKKÜR

Lisans eğitimimi İ.Ü. Eczacılık Fakültesi'nde tamamlamama rağmen tarihe olan ilgim ilkokul yıllarımda başlamış ve amatörce araştırmalarla bu güne kadar devam etmiştir. Bu amatörce çalışmalarımın bir kesiti, Türk Ocaklarında sunmama izin veren değerli Türk Ocakları Yöneticileri, akademik anlamda tarih alanına dâhil olmama en büyük vesile oldular. Bilhassa o dönem KSÜ öğretim üyelerinden olup şu an Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi Fen Edebiyat Fakültesi Dekanı olan sayın hocam Prof.Dr. İlyas GÖKHAN ve halen KSÜ Tarih Bölüm başkanı olan sayın Prof.Dr. Orhan DOĞAN 'a beni tarih ve tarih araştırmacısı kervanına bir nefer olarak kattıkları için sonsuz teşekkürler ediyorum.

Çalışma alanımı siyasi olaylara olan merakım ve siyasi geçmişim dolayısıyla daha çok Türkiye Cumhuriyeti Devleti'nin uzun süredir meşgul olduğu Kürt meselesinin tarihi sürecini anlamaya ayırarak yüksek lisans tezimi bu konu üzerinde yaptım. Yine Doktora tezi olarak, Türk Milleti açısından son derece önemli olan ileriki dönemde önümüze bir sorun olarak çıkarılmaya çalışılan ve önceden beri çeşitli ön yargılarla doğru değerlendirildiğini düşünmediğim ve bundan dolayı da bir strateji üretilmeyen ancak çok önemli bir kültürel miras olan "Aleviliği" öğrenmeye çalıştım. Bu araştırmayı yaparken bilhassa kendi bölgemizin yani Maraş Bölgesi, özellikle de Pazarcık Bölgesi Alevileriyle bire bir sohbet ederek sosyolojik tarih alanında bir çalışma yapmaya çalıştım. Çok merak ettiğim ancak içerisine girdikçe ne kadar geniş bir alana fütursuzca daldığımı daha ilk başlarda anladım. Ancak konunun Türk kültür tarihi açısından son derece önemli olması ve araştırmamda yer alan Alevi canların samimi ve içten sohbetleri, bir Sünni olmama rağmen bana yakın

ilgi göstererek evlerini ve gönüllerini açmaları bu çalışmayı sonuna kadar sürdürmemde en belirleyici unsur oldu.

Bu alana olan ilgim araştırma süresince artarak devam etti ve birbirinden değerli birçok araştırmayı inceleme imkânına kavuştum. Sadece Alevilik ve Alevilik tarihi ile alakalı neredeyse bine yakın kaynak eseri edinerek kendime bu alanda bir kütüphane oluşturmaya çalıştım. Ancak böyle bir alan araştırmasına başlamadan önce bu konularda çok emek vermiş ve saygı duyduğum hocalarımla da görüşlerine ihtiyaç duymaktaydım. Bilhassa alanda sorulacak soruları onlarla tartışarak nelerin sorulabileceği konusunda değerli fikirlerine başvurdum. Diyarbakır Türkmen Alevilerini araştıran sayın Prof.Dr. Ahmet TAŞĞIN'a özellikle çok teşekkür ediyorum. Çünkü araştırma boyunca aklıma takılan tüm soruları sabırla cevapladı.

Yaşadığımız dönemin belki bu konudaki en büyük otoritelerinden biri olan sayın Prof.Dr.Ahmet Yaşar OCAK'a beni kabul edip dinlediği ve bana bu konularda nelere dikkat etmem gerektiği konusunda bilgi verdiği için müteşekkirim. Şah İsmail, Safeviler ve Türkmen Aşiretler hakkında çok değerli eserler kaleme alan, ziyaretim sırasında bana bu konularda çok önemli bilgiler veren Prof.Dr. Tufan GÜNDÜZ'e ve Türk Kültür Tarihi konusunda yaptığı alan çalışmalarıyla benim en çok ilgimi çeken araştırmacılarından biri olarak beni aydınlatan Dr.Yaşar KALAFAT'a sonsuz teşekkürler ediyorum.

Dört yılı aşan bir zaman süresince yaptığım çalışmaların değerlendirilip kaleme alınmasında beni sabırla dinleyen başta annem Şükran ARAS olmak üzere tüm aileme ve bu çalışmalar için yaptığım bazı köy ziyaretlerinde bana eşlik eden ve bu araştırmayı neredeyse her gün dinleyen arkadaşım Ali BAL'a, yapıcı eleştirileriyle büyük katkılarda bulunan Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi Fen Edebiyat Fakültesi Tarih Bölümü öğretim üyelerinden Doç. Dr. Ahmet OĞUZ'a, bilimsel desteklerini gördüğüm Yrd. Doç. Dr. Kürşat KOÇAK ve Yrd. Doç. Dr. Seyhun ŞAHİN'e ayrıca dört yıl boyunca bana doktora derslerimde yol arkadaşlığı yapan Kemallettin KOÇ'a çok teşekkür ederim. Bunun yanısıra çalışmada görüşlerine başvurduğum ve araştırma kaynaklarından biri olan ancak daha çalışma tamamlanmadan elim bir kaza sonucu genç yaşta kaybettiğimiz çocukluk ve okul arkadaşım Doğanlı Karahasan Köyü'nden Salman KAYNAR'a Tanrı'dan rahmet diliyorum.

İÇİNDEKİLER

BİLİMSEL ETİĞE UYGUNLUK.....	Hata! Yer işareti tanımlanmamış.
TEZ YAZIM KILAVUZUNA UYGUNLUK.....	Hata! Yer işareti tanımlanmamış.
KABUL ONAY SAYFASI.....	iv
ÖZET	v
ABSTRACT	viii
TEŞEKKÜR	xi
İÇİNDEKİLER	xiii
KISALTMALAR.....	xvi
TABLolar LİSTESİ	xvii
GİRİŞ.....	1

I.BÖLÜM

ALEVİLİK TARİHİ

1.1. İslam'da Siyasal Ayrışma Şiiliğın Doğuşu	5
1.2. Alevilik Tarihine Ait Düşünceler	7
1.3. Türklerin İslamiyet'le Tanışması	9
1.4. Pazarcık Alevilerinin Alevilik Tarihine Ait Düşünceleri.....	10
1.5. Selçuklu Döneminde Maraş	23
1.6. Şah İsmail'in Safevi Devleti ve Maraş'la İlişkileri	29
1.7. Pazarcık Tarihi	37
1.8. Pazarcık Alevilerinin Önem Verdiği Tarihi Kişilikler.....	50
1.9. Pazarcık Alevilerinin Kökenleri	73
1.10. Pazarcık Alevilerinin Yaşadığı Yerler ve Tarihlerine Ait Düşünceler	86

1.11. Pazarcık Alevilerinin Yaylak Yerleri.....	121
---	-----

II.BÖLÜM

ALEVİLİĞİN DİNİ BOYUTU

2.1. Pazarcık Alevilerine Göre Alevilik Nedir?	124
2.2. Pazarcık Alevilerine Göre Alevilikte İbadet	154
2.3. Pazarcık Alevilerinde Kur'an Anlayışı.....	194
2.4. Pazarcık Alevilerinde Mezhep İnancı.....	210
2.5. Pazarcık Alevilerine Göre Sünnilikle Olan Farklar.....	230
2.6. Pazarcık Alevilerinin Cami-Cemevi Projesine Bakışı.....	250
2.7. Pazarcık Alevilerine Göre Aleviliğin Çocuklara Öğretilmesi.....	275
2.8.Pazarcık Alevilerine Göre Aleviliğin En Önemli Kurumları.....	295
2.8.1. Pazarcık Alevilerine Göre Dedelik Kurumu	321
2.8.2. Pazarcık Alevilerine Göre Alevilikte Hukuk	342
2.9. Pazarcık Alevilerine Göre Alevilik Bektaşılık Farkları.....	350
2.10. Pazarcık Alevilerine Göre Alevilikte Cenaze Erkânı	364
2.11. Pazarcık Alevilerinin Bağlı Olduğu Ocaklar.....	381
2.12. Pazarcık Alevilerinde Görülen Dualar.....	390
2.13. Pazarcık Alevilerinde Dolu	392
2.14. Pazarcık Alevilerine Göre Şahın Anlamı.....	398
2.15. Pazarcık Alevilerine Göre Bugünkü Alevilik	402

III.BÖLÜM

ALEVİLİĞİN KÜLTÜREL BOYUTU

3.1. Pazarcık Alevilerinde Milliyet Bilinci.....	419
3.2. Pazarcık Alevilerinde Aşiret İlişkisi.....	427
3.3. Pazarcık Alevilerinin Konuştuğu Diller.....	453
3.4. Pazarcık Alevilerine Göre Alevi Sünni İlişkileri.....	463
3.5.Pazarcık Alevilerine Göre Alevi Sünni Evliliği	492
3.6. Pazarcık Alevilerinde Önemli Günlerin Kutlanması	508
3.7. Pazarcık Alevilerinde Kız Kaçırma	519
3.8. Pazarcık Alevilerinde Düğün Merasimi.....	520
3.9. Pazarcık Alevilerine Göre Alevilik ve Siyaset.....	526
3.10. Pazarcık Alevilerinin Atatürk'e Bakışı.....	536
3.11. Pazarcık Alevilerinde Halk İnançları.....	540
3.11.1. Türk Halk İnançlarının Temelleri.....	542

3.11.2. Pazarcık Alevilerinde Al İnançısı.....	545
3.11.3. Pazarcık Alevilerinin Çocukla İlgili İnançları.....	547
3.11.4. Pazarcık Alevilerinde Uğur ve Uğursuzluk.....	549
3.11.5. Pazarcık Alevilerinde Ziyaretlere Yönelik İnanışlar	558
3.11.6. Pazarcık Alevilerinde Kurt Ağızı Bağlama.....	563
3.11.7. Pazarcık Alevilerine Göre Ay Tutulması.....	564
3.12. Pazarcık Alevilerinde Şifa İçin Yapılanlar.....	565
3.13. Pazarcık Alevilerinde En Çok Kullanılan İsimler	566
3.14. Pazarcık Alevilerinde Kullanılan Aile Lakapları	568
3.15. Pazarcık Alevilerinin Okuduğu Şair ve Yazarlar	569
3.16. Pazarcık Alevilerinde Duyulan Deyişler.....	580
SONUÇ	597
KAYNAKÇA	603
ÖZGEÇMİŞ.....	625

KISALTMALAR

A.Ü	: Ankara Üniversitesi
Çev.	: Çeviren
DİA	: Diyanet İslâm Ansiklopedisi
DİB	: Diyanet İşleri Başkanlığı
Ed.	: Editör
Haz.	: Hazırlayan
İ.Ü	: İstanbul Üniversitesi
KSÜ	: Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi
MEB	: Milli Eğitim Bakanlığı
TDK	: Türk Dil Kurumu
TDV	: Türkiye Diyanet Vakfı
TTK	: Türk Tarih Kurumu
YPY	: Yapı Kredi Yayınları

TABLÖLÄR LİSTESİ

Tablo 1.1. Pazarcık Köyleri-1284/1867	44
Tablo 1.2. 1868 Salnamesine göre Pazarcık Kazası	45
Tablo 1.3. 1903 Salnamesine göre Pazarcık Kazası	48

GİRİŞ

Bu araştırmada yapılan alan çalışmasıyla bilhassa K.Maraş Pazarcık bölgesinde bulunan Alevi köyleri ve konuyla ilgili diğer köyler ziyaret edilerek,Alevilerin kendi ağzından kültür ve dini inanışları tespit edilmeye çalışılmıştır. Araştırma boyunca Alevilik hakkında birçok farklı tarifle ve uygulamayla karşılaşılmıştır.Sorulan sorulara alınan cevaplarda Alevilerin olayları değerlendirme açısından birçok farklı görüşe sahip oldukları görülmüştür. Kimileri olayları siyasi ve ideolojik değerlendirirken kimilerinin de, Sünnilere karşı hala ciddi bir önyargı taşıdığı tespit edilmiştir.İslam tarihi açısından birçok olay kendi bakış açılarına göre yorumlanarak bazı ciddi bilgi yanlışlarına şahit olunmuş ancak araştırma boyunca bunlara hiç müdahale etmeden olayları nasıl yorumladıkları ve değerlendirdikleri gözlemlenmeye çalışılmıştır. Ayrıca Alevilik öğretisinin temel bilgileri açısından bilhassa taliplerde ciddi anlamda gerileme olduğu görülmüş, bu yüzden Alevilik hakkındaki sorulara birbirinden çok farklı cevaplar alınmıştır.Ancak asırlarca bir sözlü geleneği sürdüren ve çok geniş bir inanç coğrafyasında belli kalıba bağlı olmadan yaşayan bu dağınık kitlenin bu tür tanımlamalar yapmaları çok normaldir. Zaten bunu sadece Aleviliğe bağlamak sakıncalı olur, diğer dinlerin faklı mezhepsel anlayışları içinde de bu derin ayrılıklar hep var olmuştur. Sünnilik içindeki farklı gruplarında birçok farklı inanç yaşayış sistemleri ve tanımlamaları vardır. Hatta kendi yollarından başka bütün yolların bidat olduğunu değerlendiren ve o grupları kâfir olarak adlandıran görüşler hep bulunmuştur. İslam dairesindeki bu çeşit zümrelerin varlığı, her zaman ki gibi dinin toplum üzerindeki gücünden faydalanmak ve bu şekilde toplumu yönlendirmek isteyenlerin iktidar mücadelesine sahne olmuştur. İşin en ilginç yanı bütün İslam coğrafyasında baştan beri görülen bu mezhep mücadeleleri ve çarpışmalarının Türklerin hâkim olduğu Anadolu'da görülmemiş olmasıdır. Birçok defa çeşitli zümrelerin sosyal ve ekonomik

gerekçelerle devlete karşı başkaldırısı olsa da halkın inanç farklılığından dolayı çatışmasına rastlanmamaktadır. Yapılan eşkıyalık hadiselerinde bile bu inanç farklılıkları gözatılmeksizin Alevi Alevi'ye ya da Sünni Sünni'ye saldırmış burada bile bir hedef kitle seçilmemiştir. Osmanlı döneminde devlete karşı meydana gelen ayaklanmalarda bazen Alevilerin yanında Sünnileri görebilmekte, sonradan beraber olan aynı aşiretlerin başka bir ayaklanmada karşı karşıya olmalarına rastlamaktayız. Şunu açıkça söyleyebiliriz ki Türk Milleti'nin Alevi'si ve Sünni'siyle tarihin kimi dönemlerinde bazı devlet güçleriyle zaman zaman çatışmaları olmakla beraber sadece inancı yaşama farkından dolayı birbirlerine bir husumetleri gözükmemektedir. Tarihi vesikalarda karşımıza çıkan Alevilere yönelik bazı ithamların, devletin kontrol altına alamadığı veya almakta çok zorlandığı bu kitleye karşı yaptığı uygulamaları haklı çıkarmaya yönelik politikalarından ibaret olduğunu bilmemiz gerekmektedir. Beraber yaşayan halkın geneli ise birbirini çok iyi tanıdığı için böyle bir düşmanlığın olmadığını zaten hep bilmektedir.

Aleviler başlangıcından beri kendileri hep İslam dairesi içinde görmüşler hatta Ehl-i Beyt'e olan bağlılık dolayısıyla kendilerini gerçek Müslüman olarak tarif etmişlerdir. Aleviliğin tarihsel dayanağı olan bütün yazılı kaynaklarında bu gerçek bütün açıklığıyla karşımızda durmaktadır. Ancak Arap ve Fars Şii zümrelerde görülen ve diğer İslam mezheplerindeki ibadet modellerine olan yakınlık Anadolu Alevileri ile Anadolu Sünnileri arasında bulunmamaktadır. Bunun en temel iki gerekçesi vardır. Birincisi, Anadolu Aleviliği kökenlerini teşkil eden Türkistan coğrafyasındaki oluşumu esnasında, Türk kültüründen ve eski Türk inançlarından birçok temel özelliği yeni inancı İslamiyet'e taşımıştır. İkinci ise bütün tasavvufi akımların başlangıç bölgesi olan ve Türklerin geçip gelirken bu yönde birçok etkiye maruz kaldığı Türkistan, Horasan ve İran coğrafyasının aksine Arap yarımadasında hâkim olan Selefî akımların tasavvuf düşüncesine olan karşı duruşlarıdır. Bu anlayış farklılığını Türk Sünniliği ve Selefiler arasında da görmek mümkündür. Çünkü siyasal ayrılık neticesinde Emevi iktidarı döneminde görülen Ehl-i Beyt'e yönelik hakaretler hiçbir şekilde Türk Müslümanlar arasında görülmemiş ve "Yezid" Türkler arasında Sünni-Alevi ayrımı olmadan hep kötüyü temsil etmiştir. Sonuç olarak Türklerin dini taassubu benimsemeyen İslam anlayışı, Türk Alevilerle Şiiler arasında Ehl-i Beyt sevgisi dışında hiçbir bağın olmaması gerçekliğini oluşturmuştur.

Ancak zamanla Anadolu Coğrafyası'nda İslam deyince Sünniliğin anlaşılır hale gelmesi Alevileri de etkilemiş, Sünniliğin tek başına İslam'ı temsil ettiği algısı İslam'dan bir soğuma meydana getirmiş ve bunun sonucu bazıları kendileri İslam çizgisinin dışında görmüşlerdir. Ayrıca bazı Aleviler maruz kaldığı baskıların sonucu olsa gerek, Sünni İslam'a karşı bir veri tabanı oluşturmak için İslam karşıtı birçok görüş ve fikri takip ederek yararlanmış ve bunun sonucu bazı İslam karşıtı fikirleri peşinen kabul etmiştir. Oysa Alevilere bu baskıyı uygulayanların yaptıklarının İslam'a yani Sünni fıkha ya da herhangi bir fikhî ekole uyup uymadığını araştırmadan, bu yapılan baskıları İslami kabul edilerek, buna karşı bir fikir ve görüş ortaya koyabilmek açısından bazı marjinal fikirler sahiplenilmiştir. Bunun getirdiği sonuçla beraber, Alevilik inancı ve Türk kültüründen kaynaklanan, don değiştirmek, evcil olmayan hayvanları ve taşları binek olarak kullanmak ve uçmak gibi, tarihin çok eski yıllarından beri taşıdığı birçok mistik ve doğaüstü değere sahipken, Sünni İslam'ın birçok yönünün akla ve mantığa aykırı düştüğü görüşü de bazı Alevilerde hâkim olmuştur. Bu değerlendirme yüzlerce yıldır süren uygulamalarla bugünkü değerlendirmeler arasında çok büyük bir tezat oluşturmuş, batını, felsefî ve tasavvufî zeminden daha materyalist bir zemine doğru kayıldığına işaret etmiştir. Ayrıca nasıl ki Sünni kesimde yaygın bir önyargı hala varlığını sürdürüyorsa Aleviler arasında da bu önyargının hala devam ettiği görülmektedir. Bunun en büyük sebebi, herhangi bir Sünni, Aleviliği ona karşı olan bir Sünni ulemadan öğrenmeye çalışmakta, Alevi'de buna karşı söyleyeceği bir şeyler olsun diye İslam'a karşı görüşleri ön plana çıkaran görüşleri takip etmektedir. Oysa ne Sünnilik tek başına İslam'ı temsil ettiğini iddia edebilir ne de genel İslam anlayışı dışındakilerin İslam karşıtı söylemleri doğru kabul edilebilir. Bu yüzden konuyu tam kavramanın yolu bu inanç sistemlerini anlamak açısından öncelikle her inancı kendi bakış açısından dinlemek ve birbirlerine yönelttikleri suçlamaların Kur'an'daki İslam'a uyup uymadığını kontrol etmektir. Sonuçta her görüş kendisini en tepeye koyarak kendine önemli bir etki alanı açmak istemiş sadece Alevileri değil Sünni ulemalar, birbirlerini bile çok ağır şekilde hep eleştirmişler ve farklı görüşleri dinden çıkma olarak bile değerlendirilmişlerdir. İslam toplumuna düşense bu siyasi çekişmeleri bir yana bırakarak herkesin kendini ifade etmesine imkân tanımak, herkesin kendi inancını yaşamasına sağlayacak bir barış iklimi sağlamak ve işin gerçeğini şu ya da bu görüşün tesirinde kalmadan gerçek

kaynağından öğrenmektir. Sonuçta Kur'an'daki İslam'a vakıf herhangi bir kişiyi, Kur'an dilini kullandığı söyleyen oysa onu birçok noktada istismar eden kişiler ve marjinal gruplar etkileyemez ya da onu dinsizlikle itham edemezler. Bu yüzden tek yapılması gereken, yüzlerce yıldır din uleması olduğunu iddia eden bazı grupların elinde bir "Demokles'in kılıcı" gibi duran bu din istismarını aydın Müslümanların yeneceği gerçeğini unutmamaktır. Bilmediğiniz konuda yanıtılabılırsınız ama sizi bildiğiniz bir gerçekten kimse döndüremez.

I. BÖLÜM

ALEVİLİK TARİHİ

1.1. İslam'da Siyasal Ayrışma Şiilğin Doğuşu

İslamiyet Hz. Muhammed'e tebliğ edildikten sonra Hz. Muhammed'in dahil olduğu Haşimoğulları'nın amcazedeleri olan daha varlıklı Ümeyyoğulları'ndan anında bir tepki oluşmuştur.¹ Tarihteki bütün büyük siyasi çatışmaların sebebi olarak sayabileceğimiz ekonomik kaygılar² yine başrolde. Çünkü cahiliye döneminde Hac ziyaretine gelenler üzerinden büyük miktarda para kazanan ve Kâbe'nin kontrolünü elinde bulunduran bu kanattır. Sonuç itibarıyla yeni bir peygambere itaat ve yeni bir dinin kabulü birçok zengin ve varlıklı kimsenin bu eski din yüzünden kazandığı paralara engel olacak ve egemenlikleri sona erecektir.³ Buna benzer örnekler dinler tarihi boyunca sürekli karşımıza çıkmıştır. Yahudilerin siyasi egemenliklerini kaybetmemek için Romalı komutanlardan Hz. İsa'nın çarmıha gerilmesini istemeleri de dünyevi güçlerini kaybetmemek kaygısından başka bir şey değildir. Bu yüzden İslamiyet'i kayıtsız şartsız ilk olarak kabul edenlerin çoğunda bu tür dünyevi kaygıların olmadığı şüphesizdir.⁴ Hz. Muhammed'in eşi Hatice, yeğeni ve kendi evinde büyüyen Hz. Ali ve arkadaşı Hz. Ebubekir'in bu tür hesapları yoktur. Bu ilk Müslümanların samimiyeti belki hiçbir dönemle kıyaslanmayacak kadar üst düzeydedir. Çünkü çok büyük ve güçlü bir kitlenin yoğun baskısına rağmen⁵ inandıkları değerler doğrultusunda her şeylerini gözlerini kırpmadan feda etmişlerdir. Böyle bir samimi inancın oluşmasındaki en önemli faktör, Arap

¹ Bernard Lewis, **Tarihte Araplar**, 5. Basım, İstanbul: Ağaç Kitabevi Yayınları, 2009, 56, 57.

² Fuat Bozkurt, **Türklerin Dini**, 2. Basım, İstanbul: Cem Yayınevi, 2003, 13.

³ İbrahim Sarıçam, **Emevî-Hâşimî İlişkileri**, Ankara: Türk Diyanet Vakfı Yayınları, 2011, 80-87

⁴ Abdülbâki Gölpinarlı, **İslâm Tarihi**, İstanbul: Derin Yayınları, 2012, 39-44.

⁵ Taberî, **Milletler ve Hükümdarlar Tarihi**, Cilt 4, Zâkir Kadirî Ugan, Ahmet Temir (çev.), İstanbul: MEB Yayınları, 1992, 130-134.

kavmiyetçiliğin oluşturduğu aristokratlar ve avam arasındaki derin uçurumu İslamiyet'in biranda silerek Allah karşısında herkesi eşit hale getirmesi ve bunu tebliğ eden Hz. Muhammed'e olan büyük saygı ve inançtır. Hâk, eşitlik, adalet ve kadın haklarını dile getiren İslamiyet egemen kapitalist zihniyet açısından birçok problem barındırıyordu. Çünkü egemen oldukları birçok şeyi kaybetmekle karşı karşıya kalmışlar ve bu kayıpları önleminin tek yolu olarak Hz. Muhammed'i ortadan kaldırmayı görmüşlerdi. Bu yeni anlayış Müslümanları hicrete mecbur bırakmıştır. Bundan sonra gelişen olaylar aradaki husumetlerin daha da büyümesine yol açmış yapılan ilk savaşta zengin Ümeyyoğlu taraftarlarından pek çok meşhur kişi hayatını kaybetmiştir. Hz. Ali bu savaşlarda kahramanlığıyla Müslümanların kalbini kazanırken düşmanlarının da kin ve nefretlerine hedef olmuştur.

Bu yoğun çatışma dönemi Mekke'nin fethine kadar devam etmiştir. İşte yıllarca derin ayrılıklara neden olan Sünni-Şii ayrışmasına neden olan kadro bu dönemde İslamiyet'e geçmiştir. Sünni kaynaklar, Hz. Muhammed'in bu yeni gelenlerin Müslümanlığı seçmesine çok memnun olduğunu ifade etse de bazı yabancı kaynaklara ve Şiilere göre onların Müslümanlığı sadece göstermeliktir. Onlar İslamiyet'i işlerini sürdürmek ve paralarını çoğaltmak için seçmişlerdir.⁶Çünkü Müslüman ülkesinde gayrimüslim olarak kalmaya devam etmeleri halinde birçok maddi yükümlülüğü üstlenmek durumunda kalacaklardı. Bu İslamlaşma süreci hakkında kesin bir yargıya varmanın imkânı olmamakla beraber Muaviye'nin babası ve Hz. Muhammed'in ve ilk Müslümanların en büyük hasmı Ebu Süfyan Mekke'nin fethiyle beraber Müslüman olmuştur.

Hz. Muhammed'in vefatına yakın yapılan Veda Haccı'nın dönüşünde Gadir Hum denilen yerde Hz. Ali'yi imam olarak tayin ettiği Şii kaynaklarca etraflıca anlatılır.⁷Bu görüşü Sünnilerinde kabul ettiği ama bu şekliyle yorumlamadıkları görülür. Şiiler için çok önemli olan bu hadise Sünni kaynaklarda pek işlenmez. Bu önemli ayrışmanın birinci nedeni olmakla birlikte, en önemlisi peygamberin vefatı sonrası cereyan eden Sakife Hadise'sidir. Hz. Ali'nin olmadığı bir ortamda Hz. Ömer

⁶ Ethem Ruhi Fıçlalı, **İmam Ali**, Ankara: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, 2012, 71.

⁷ Abdülbâki Gölpinarlı, **Tarih Boyunca İslâm Mezhepleri ve Şiilik**, İstanbul: Derin Yayınları, 2011,40-47.

desteğini alan Hz. Ebubekir'in halifelğe seçilmesi⁸ ve sonrasında meydana gelen olaylar gerilimi tırmandırmış, Hz. Ali, Hz. Fatıma'nın ölümüne kadar Hz. Ebubekir'in halifelği tanımamış, biat etmemiştir. Bu biat geleneği ileride Sünni gelenekte birçok gayri-kanuni uygulamalara neden olarak, insanlar halifelere biat etmeye zorlanmış biat etmeyenler ya sürülmüş⁹ ya da öldürülmüştür. Bu anlayışı kimi Sünni ulema desteklemiş, dini hükümler ve adalet anlayışı dışına çıkan hükümdarlara dahi biatin dini bir zorunluluk olduğu şeklinde fetvalar verilmiştir.¹⁰

Hz. Ebubekir ve Hz. Ömer dönemleri sonunda Hz. Muhammed'in diğer damadı Osman'ın halifelği ile uzun süredir iktidar özlemi çeken Ümeyyoğulları iktidarı ele geçirmiş olmaktadır. Hz. Osman'ın halifelik dönemini cereyan eden acı hadiseler sonucu derin ayrılıkların ve büyük acıların yaşanacağı İslam tarihin en hazine dönemlerindedir. Hz. Osman'ın öldürülmesi birçok olayın başlamasına sebep olmuştur. Hz. Muhammed'in eşi, Hz. Ebubekir'in kızı Hz. Aişe ve Şam valisi Muaviye, Hz. Osman'ın ölümünden Hz. Ali'yi sorumlu tutarak halife seçilen Hz. Ali'ye karşı çıkmışlardır.¹¹ Ancak Hz. Osman'ın kuşatmaya alındığı dönemlerde Muaviye'nin yardıma gelmemesi üzerinde düşünülmesi gereken bir konudur.¹² Bu dönemle beraber İslam dünyası içinde siyasal rekabete dayalı savaşlar başlamış, bu hadiseler Peygamberin amcasının oğlu ve damadı olan Hz. Ali ve iki oğlunun ölümüne neden olmuştur.

1.2. Alevilik Tarihine Ait Düşünceler

Alevilik tarihi deyince neyi anlamamız gerektiği pek açık değildir. Çünkü geleneksel Şii inancıyla On İki İmam ve Ehl-i Beyt'e olan derin saygı ve bağlılık dışında hiçbir yönüyle benzeşmeyen bu inanç sadece bu isimler etrafında birbirine yakınlaşır ama diğer yönlerden geleneksel Şiilikten birçok yönüyle farklıdır.¹³ Bu daha çok Türklerin dini anlayışları ve dini algılama biçimleriyle ilgili bir konudur. Çünkü İslamiyet'i seçen Türk toplulukları geçmişteki dini hayatlarını ne bir anda

⁸ Laura Veccia Vaglieri, Hilâfet Meselesi ve Ridde, **İslâm Tarihi Kültür ve Medeniyeti**, Cilt 1, İlhan Kutluer (çev.), 2.Baskı, İstanbul: Kitabevi, 1997, 71.

⁹ Ignaz Goldziher, **İslâmda Fıkıh ve Akaid**, İlhan Başgöz (çev.) Ankara: Ardıç Yayınları, 2004, 160.

¹⁰ Kevserânî, 9,156

¹¹ Niyazi Kahveci, **İslâm Siyaset Düşüncesi**, Ankara: Türk Demokrasi Vakfı, 1996, 87.

¹² Gölpinarlı, **Tarih Boyunca İslam Mezhepleri**, 79.

¹³ Abdüllatif Kazvinî, **Safevi Tarihi**, Hamidreza Mohebbinejad(çev.), Ankara: Birleşik Yayınevi, 2011, 34.

unutmuşlar ne de İslamiyet'in şekli ibadetlerini tümüyle yerine getirmişlerdir.¹⁴ Bu Osmanlı sultanlarına kadar uzanmış, cemaatle namaz kılmadığı için Bayezid'in şahitliği Molla Fenârî tarafından kabul edilmemiştir.¹⁵ Bu geçiş süreci çok uzun bir zaman almakla beraber birçok siyasi mücadeleyi de beraberinde getirmiştir. Bunun sonucu olarak Alevilik, Türk Şiiliği diyebileceğimiz şekilde ortaya çıkmıştır fakat bu Şiilik sadece isimden ibaret olup bu anlayışın içinde eski Türk dinlerinden birçok unsur gelenek ve görenek canlı şekilde kalmaya devam etmiştir. Birçok Sünni ve Şii ulema tarafından bidat, hurafe, batıl olarak adlandırılan dini inanç motifleri Alevilerle beraber Orta Asya'dan Anadolu'ya uzanmıştır. Bu yüzden Alevilik, Şiiler tarafından da çok sert eleştirilmiş, hatta bazı Şii yazarlara göre Kızılbaşlardan sonra "Al Şia, Kara Şia olmuştur."¹⁶ Bu yüzden Aleviliğin On İki İmam'a bağlılık dışında Şiiliğe hiçbir benzer yanı olmadığı gibi dini ve kültürel uygulamaları Şii İranlılardan ziyade Hanefî-Mâtürîdî Türk Sünniliği'ne daha yakındır. Özetle, Alevilik Türklerin at üstündeki dini serüvenidir.

Alevilik, Safeviler döneminde geleneksel Şiilikten birçok yönden farklılık arz etmekle beraber, Safevi Türkleri, Şii söylemine çok aşırı derecede bağlanmış Bernard Lewis'in Türk dini anlayışı için verdiği örneği, tam doğrular bir şekilde bütün kültür kimliğinden bu yeni anlayış için vazgeçmiştir.¹⁷ Türklerin bu inanılmaz yapısı kendi kültürlerine sahiplenme konusunda çok büyük bir zaaf meydana getirmekle¹⁸ beraber dâhil oldukları yeni kültürün yüceltilmesinde de inanılmaz bir rol almalarına yol açmıştır.¹⁹ "Kendime bir saray yapıp da, yanına bir cami inşa etmezsem Allah'tan utanırım" diyen Tuğrul Bey bunu en iyi şekilde izah etmektedir.²⁰

¹⁴ Ünver Günay, Harun Güngör, **Türklerin Dini Tarihi**, İstanbul: Rağbet Yayınları,2009,258,261.

¹⁵ Vecih Kevserânî, **Osmanlı ve Safevilerde Din-Devlet İlişkisi**, Muhlis Canyürek (çev.), İstanbul: Denge Yayınları,1992,s.96

A.Adnan Adıvar, **Osmanlı Türklerinde İlim**, İstanbul: Remzi Kitabevi,1982,15.

¹⁶ Ali Şeriati, **Ali Şaisi Safevi Şiası**, Hicabi Kırlangıç (çev.),2.Baskı, Ankara: Fecr Yayınları, 2011,22

¹⁷ Bernard Lewis, **Modern Türkiye'nin Doğuşu**, Ankara: TTK,2007,13.

¹⁸ Kerîmüddin Mahmud, **Müsâmeret ül-Ahbar**,2.Basım, Osman Turan (haz.) Ankara: TTK, 1999, 7,8.

¹⁹ Claude Cahen, **Osmanlılardan Önce Anadolu**, Erol Üyepazarcı(çev.),4.Basım,İstanbul:Tarih Vakfı Yurt Yayınları, 2012, 2.

²⁰ Osman Turan, **Türk Cihân Hâkimiyeti Mefkûresi Tarihi**, 15.Basım, İstanbul:Ötüken Neşriyat, 2006, 194.

1.3. Türklerin İslamiyet'le Tanışması

Türklerle, Araplar arasındaki ilişkiler Cahiliye dönemine kadar uzanmakta Hz. Peygamber döneminde Türklerle ilgili olduğu belirtilen hadislerde, Türklerin askeri kuvveti ve kahramanlıkları Araplar tarafından bilinmektedir.²¹ Göktürkler'in hüküm sürdüğü bu dönemde Tung Yapgu, İran Sasani hükümdarını 623 yılında yenmiştir. Bu haberin Arap yarımadasında kısa sürede duyulduğu ve buna Hz. Muhammed'in sevindiği ona atfedilen şu hadisle anlaşılmaktadır: *“Türk adlı bir kavim vardır, Tanrı herhangi bir kavme kızdığı zaman Türk adlı kavmi başına musallat eder.”*²²

Türker'in savaş kabiliyetleri bilinmekle beraber Türkler genellikle dinsiz olarak değerlendirilmekte ve onlar hakkında *“Allah'a yemin olsun ki Türkler atlarını Müslüman caminin direklerine bağlayacaklar”* denilmektedir.²³ Ancak Türklerin Müslümanlığı kabul etmesi üzerinden daha bir yüzyıl geçmeden Araplar tarafından övgüler almaya başlamış, *“Bir Türk başlı başına bir millettir”* ya da *“Az hareket etmek, az işle uğraşmak Türklere çok ağır gelir. Zira onların bünyeleri hareket üzere kurulmuştur. Durmaktan nasipleri yoktur. Ruhî kuvvetleri, bedeni kuvvetlerinden fazladır. Onlar ateşli, hararetili, anlayışlı kimselerdir. Hatıraları çok, bakışları keskindir. Kıt geçimi acizlik, uzun zaman bir yerde kalmayı ahmaklık, rahatlığı ayak bağı, kanaatkârlığı azimsizlik, muharebeyi terk etmenin zillet getireceğine inanırlar”*²⁴ gibi sözlerle tarif edilmişlerdir. İslam Devleti ile Türkler arasındaki ilk ilişkilerin Ömer'in halifeliği dönemine rastladığı bilinmektedir.642 yılında Ahnef b.Kays komutasındaki İslam orduları Merv'e kadar ulaşmış ancak bu durumla ilgili *“keşke Horasan'a ordu göndermeseydim, Horasan'la aramızda ateşten bir deniz olsaydı”* diyerek o dönem ki Türklerin sahip oldukları gücü ifade etmiştir. 651 yılında, halife Osman döneminde bütün İran, İslam Devleti kontrolü altına girmiş yine bu yıllarda Kafkasya'da da Türkler ve İslam orduları arasında savaşlar devam etmiştir. Bu savaşlar Emeviler döneminde şiddetlenerek artmış, en kanlı Türk-İslam mücadeleleri Emeviler zamanında olmuş²⁵ bilhassa halife I.Yezid döneminde en üst seviyesine ulaşmıştır.705 yılında Kuteybe b. Müslim Horasan valiliğine getirilmiş İslam

²¹ Ebû Cafer Muhammed Bin Cerir'üt-Taberî, **Tarih-i Taberî**, Cilt 3,M.Faruk Gürtunca (çev.), İstanbul: Sağlam Yayınevi, 2007,502.

²² Çağatay Uluçay, **İlk Müslüman Türk Devletleri**, 4.Basım, İstanbul: Ötüken Neşriyat, 2012,127.

²³ Hakkı Dursun Yıldız, **İslamiyet ve Türkler**, 2.Baskı, İstanbul: İlgi Kültür Sanat, 2015,37.

²⁴ El-Câhiz, **Hilâfet Ordusunun Menkıbeleri ve Türkler'in Faziletleri**, çev.R. Şeşen, Ankara:Türk Kültürünü Araştırma Enstitüsü,Ankara 1967,68,79

²⁵Uluçay,127.

orduları bu dönem Türkistan yayılmaya, Türkler şiddetle bile olsa İslâm'la tanışmaya başlamışlardır.²⁶ Emeviler döneminde halifelik saltanata dönüşmüş, babadan oğula geçen bir sistemle yönetilen İslam Dünya'sında ciddi idari zaafalarda meydana gelmiştir. Bu uygulamalarda birçok gayri İslami metot uygulanmış sonradan Müslüman olan ve Arap olmayan milletler “mevali” köle sayılmıştır.²⁷ Oysa kölelik düzenine bir tepki olarak doğan İslamiyet'te böyle bir uygulamanın dini dayanak bulma şansı yoktur. Ayrıca yaptıkları birçok işe dini açıdan bir dayanak oluşturması açısından “insanın yaptığı kötülük dâhil her şeyin kendi iradesiyle olmadığı Allah'ın emriyle meydana geldiği bu yüzden insanın sorumlu tutulamayacağı” şeklindeki bir görüşüne dayanan “Cebriyye Mezhebi” Emeviler tarafından desteklenmiştir. Bu şekilde İslâm toplumu tarafından hoş karşılanmayan Emevi icraatlarından Emeviler'in sorumlu tutulamayacağı görüşünü yaymışlardır.²⁸

1.4. Pazarcık Alevilerinin Alevilik Tarihine Ait Düşünceleri

Bazı Kantarma²⁹ dedeleri Aleviliğin Peygamberden önce de olduğu belirtmiştir.³⁰ Alevi tabirinin ise Osmanlı döneminde ortaya çıktığı ve o dönemden sonra çok darbe aldığı ifade edilerek, çocukluk dönemlerinde köye bir jandarma geldiği zaman evden çıkmadıklarını söylemişler ama artık bugünlerde çok daha rahat olduklarını ifade etmişlerdir. Hz. Ali'nin, Faziletname'de de anlatıldığı üzere birçok fedakârlık yaptığını, çok insanları dardan kurtardığını belirtilerek Hz. Ali'yi bu yönleriyle sevdiklerini ancak insan öldürmesine karşı olduklarını, adam öldüren Ali anlayışını hazmedemediklerini çünkü bir insanın bir dünya sayılacağını ifade etmişlerdir. Bunların olmaması gerektiğini ilave ederek İslam tarihi açısından çeşitli eleştirilen getiren dede, kimi insanların Muaviye'yi Peygamber'den daha çok sevdiklerini belirtmiştir. Aleviler açısından ise birçok işkencelerle öldürülen Hüseyin'in bir

²⁶ Abdülkerim Özaydın, Türklerin İslamiyet'i Kabulü, **Türkler Ansiklopedisi**, Cilt 4, Ankara: Semih Ofset, 2014, 239.

Zekeriya Kitapçı, **Türkler Nasıl Müslüman Oldu?**, 6. Baskı, Konya: Yedi Kubbe Yayınları, 2009, 8

²⁷ Kitapçı, 94

²⁸ Seyfullah Kara, **Büyük Selçuklular ve Mezhep Kavgaları**, İstanbul: İz Yayıncılık, 2009, 21

²⁹ Kantarma Köyü: Kahramanmaraş Elbistan ilçesinin bir mahallesidir. Kahramanmaraş'a 205km Elbistan'a 45km mesafededir. Sinemil Aşiretine mensup Alevilerin ocak merkezlerinden bir tanesinden olup birçok dede ailesinin ikamet ettiği bir yerleşim yeridir.

³⁰ Seyyid Rıza Bakır, 1948 doğumlu, yüksek okul mezunu, K3

sembol olduğu vurgulanmıştır. Sinemil Ocađı³¹ dedesine göre, bu davaya inanan birçok kişi Nesimi gibi “Enel hak” demiştir. Nesimi’nin ölünün dirilmeyeceğini ifade ettiği ve Ashab’l- Kehf’in bugün birçok insan tarafından ziyaret edildiğini buna saygı duymakla beraber  yüz dokuz sene bir zamandan sonra insanların uyanmasını olmayacağını bu tür efsane ve hurafelerle insanların karşısına çıkmanın doğru olmadığını ve her şeyin insan da olduğu söylemiştir.³²

Kantarma dedeleri, Alevilik tarihi açısından Hz. Hüseyin’i daha çok andıklarını ifade etmişlerdir. Her ikisinin de birbiriyle musahip olduklarını ama Hz. Hasan’ın bazı hareketleri dolayısıyla Hz. Hüseyin’in daha ön planda olduğu vurgulanmıştır.³³ Bununla beraber halkı uğruna, inancı uğruna, insanlık uğruna savaşım veren herkesin kendilerinin değeri olduğunu belirten bir Kantarma dedesi ise kendi yaptığı araştırmalara göre Aleviliğin İslamiyet’ten hatta kitabi dinlerden bile önce bulunduğunu söyleyerek, bunun tarihinin 14.000 yıl önceye kadar dayandığını belirtmiştir. Bu kültür ve düşüncenin ritüellerini ve etkileşimlerini doğadan aldığını ifade etmiştir.³⁴Dođanın dört temel maddesi olduğu bunların toprak, su, hava ve güneş olduğunu söyleyerek, bu kültürün sadece Alevi diye değil, o dönemdeki insanların isimleri ne ise öyle başladığını, doğanın üretken ve doğurgan olduğunu ve bu yüzden bunların kutsal olduğu belirtmiştir. Aleviliğin doğuşunun Hz. Ali ve Muaviye arasındaki savaşla başladığına inanmadığını vurgulayarak, Anadolu Alevilerinin İnan Horasan’dan geldiğini, ondan öncesinde ise Orta Asya’da İskitlere dayandığını anlatmıştır. İskitlerin gelip Horasan’a yerleştiğini ve bu şekilde oradan dağıldıklarını söylemiş ama bunların tam net bilgiler olmadığı ifade etmiştir. Bununla beraber Anadolu Aleviliğinin şamanizm’den çok etkilendiğini ifade ederek, İslam ncesi temellerinin şamanizm’e dayandığını söylemiştir. Anadolu Aleviliğinin bu kültürle yaşarken, tamamen insancıl, doğanın doğurtkanlığına ve üretkenliğine inanan, insani duygularla beslenen, bunları kendi ritüellerinde gösteren, gökyüzünü temsil ederek semah dönmeleri ki, semah gökyüzü anlamına gelmektedir diyerek, Alevilikte ocak sisteminden bahsetmiş ve ocağında ateş olduğunu ifade etmiştir. Ateşlerin anasının ise güneş olduğunu ve güneşe tapınmanın da şamanist bir

³¹ Sinemil : Pazarcık yöresinde en çok mensubu bulunan bir Alevi Aşireti olup aynı zamanda bir Alevi Ocağı’nın adıdır. Elbistan Kantarma Köyü (Mahallesi) bu ocağın merkezidir.

³² Ali Ekber Bakır,1940 doğumlu,ilkokul mezunu,K1

³³ K1

³⁴ K3

anlayış olduğunu bildirmiştir. Bu Aleviliği yaşarken, 1071'de Malazgirt sonrası Anadolu'ya gelen ve Müslümanlığı kabul eden Türklerin, oranın yerli halkları Kürtler, Süryaniler ve Ermenilerle karşılaştıkları söylenerek, bu insanların Bizans'tan baskı gördüğü için Türkleri hoş karşıladıkları ifade edilmiştir. Bunun üzerine Malazgirt Savaşı'yla Bizans'ı yenerek Anadolu'ya girmeye başladıkları, Müslümanlığı kabul eden Türklerin Bizans gerileyince Anadolu'ya iyice yerleştikleri ve bu olaylar yüz ya da iki yüz yıl sürdüğü anlatılmış, Anadolu Selçuklu devletinden itibaren Anadolu'nun ortalarına yerleşen Türklerin, yavaş yavaş Alevileri baskı altına almaya başladıkları belirtilmiştir.³⁵

Başka bir Sinemil dedesine göre ise, Aleviliğin Şamanizm'den geldiğinin konuşulduğu oysa bir ırmağın kaynağından çıktıktan sonra kolları ala ala denize ulaşacağı belirtilerek düşünce ve inançlarında böyle olduğu ifade edilmiştir. İnançlara katılan çeşitli kolların olduğu herkesin gittiği coğrafyada o coğrafyanın özelliklerine göre kavramlar üretmiş, karşılaştığı toplumlardan bir şeyler almış, karşılaştığı toplumlara ise bir şeyler vermiştir. Bunu Alevilik tarihi açısından değerlendirmek gerekirse, bir haksızın ve bir haklının düşünülmesi gerektiği çünkü insanlığın var olduğundan beri, haklılığın ve haksızlığın olduğu ifade edilmiştir. Bir egemen olmak isteyen bir de eşit olmak isteyen var olduğu söylenerek, eşit olma isteğinin Aleviliğin nirengi noktası olduğu vurgulanmıştır. Bu yüzden Aleviliğin eşit insan olabilmek için Ali'den de, Veli'den de, Deli'den de ders çıkarması gerektiği vurgulanmıştır. İslamiyet'in bin dört yüz küsur senelik bir tarihi olduğu bununla beraber insanlık tarihinin yedi, sekiz hatta on bin yıl önceye dayanan çeşitli tapınakları olduğu ve o tapınaklarda çeşitli yazılar bulunduğu ifade edilerek, bu yazıtlara insanlara yapması gerekenlerin anlatıldığı ifade edilmiş, bu dönemin insanların bu doğadan faydalanmak için çeşitli mücadeleler verdiği belirtilmiştir. Anadolu coğrafyasında insanların artıkça, doğada beslenmek için kışı ve yazı rahat geçirebilmek için uygun coğrafi koşullar aradıklarını ama herkesin kendisinden küçük kabileyi yuttuğu bir sürecin yaşandığını söylenmiştir. Daha sonra ise bu kitleleri daha canlı tutabilmek amacıyla din kavramının ve ırk kavramının devreye

³⁵ K3

girdiğini belirttikerek bu egemenlerin oluşturduğu bu anlayışın dünyaya egemen olduğu ve bununla insanlığı çok yaraladığı anlatılmıştır.³⁶

Haydarlı³⁷ Sinemilli dedesine göre, Osman Bey'in Şeyh Edebalı'nın kızıyla evlenmesi siyasi bir evliliştir. Krallıklar da evliliklerin bir nüfus işi olduğu vurgulanarak, amacın nüfuzun ve gücünün artırılması olduğu, siyasi erki kuvvetlendirme işi olduğu ifade edilmiştir. Eğer Edep Ali güçlü ve nüfuzlu bir merkez olmasaydı Osman Bey onun kızını almazdı diyen dede, o dönem ahalide bir Alevi etkinliği olduğunu belirterek, Şeyh Edebalı'nın bir Hacı Bektaş³⁸ halifesi olduğunu, bunun Osman Bey'i rahatsız etmediğini söyleyerek o dönem de bir Aleviyle evlenmekten devletin başındaki kişinin rahatsız olmadığını ifade etmiş, o günkü yaklaşımla bugünkü yaklaşımın tezatlığı belirtilmiştir.³⁹

Bütün dinlerin ilk oluşumunda ilerici, devrimci ve eşitlikçi olduğu belirten Haydarlı Sinemilli Dedesi, toplumsal hayatta eşit olmayanları, dinin eşitlediğini söylemiştir. Eskiden köleleri, asilleri, işçileri, askerleri, ayıran bir toplumsal düzen olduğu ama İslâmiyet'in hepsini eşitlediğini belirtmiştir. Bunun çok büyük bir devrim olduğu vurgulanarak, eğer böyle büyük bir devrim ve ideal olmasaydı insanların bu kadar zulme ve ölüme katlanmalarının mümkün olmadığı ifade edilmiş, İnsanların İslamiyet'le kendilerini ilk defa özgür ve rahat hissettikleri belirtilmiştir. Ancak dinlerin devletin kontrolüne geçmesiyle siyasal bir argümana dönüştüğü belirtilerek, bu şekliyle dinin dinlikten çıkarak başka bir şeye dönüştüğü ifade edilmiştir. Bunun sosyolojik bir olay olduğu anlatan dede belki kendilerinin olayı böyle yorumladığını ancak Hz. Ali'nin dini siyasallaştıramadığı için iktidarını sağlamlaştıramadığı yani bir halife, bir kral ya da bir emir gibi yönetim sergileseydi bu durumlara düşmeyeceği belirtilmiştir.⁴⁰

³⁶Tacim Bakır, 1942 doğumlu, lise mezunu, K2

³⁷ Haydarlı Köyü: Pazarcık Çağlayancerid yolu üzerinde bulunan Sinemil Aşireti'ne mensup dedelerin yaşadığı Adıyaman Gölbaşı İlçesi'ne bağlı bir mahalledir.

³⁸ Hacı Bektaş-ı Velî: "Anadolu'nun Türkleşmesinde ve Müslümanlaşmasında önemli rolü olmuş bir kahraman ve manevî önderdir." Hünkâr Hacı Bektaş-ı Velî, **Makâlât**, 5.Baskı, Ali Yılmaz, Mehmet Akkuş, Ali Öztürk (haz.) Ankara:TDV Yayınları, 2013, 13.

³⁹İbrahim Ethem Eyisan, 1954 doğumlu, lise mezunu, K6

⁴⁰ K6

Vezir Tonyukuk'un Budizm'i seçmek isteyen Bilge Kağan'a itiraz ederek Budizm'in çok barışçıl olduğunu ve devlet idare etmeye uygun olmadığını söylediği ifade edilerek, bizim yaşam şeklimize ancak İslam'ın uyduğunu söylediği ifade edilmiştir. Ancak o zaman ki İslâmiyet'in baş kesen, cihat yapan insanları köle pazarlarında satan bir İslâmiyet olduğu anlatılmıştır.⁴¹

Herkesin aynı şeyi söylemesi gibi toplumda bir sıkıntı olduğunu belirten dede, oysa bir Sünni'yle cemde muhabbet etseler hiçbir şikâyetlerinin olmayacağını anlatarak, Sünnilerle birbirlerinden farklı şeyler söylediklerini zaten de öyle olması gerektiğini ifade etmiş, herkesin herkesten farklı şeyler söylemesi gerektiği anlatılmıştır. İnsanların her seferinde yeni bir bilgi yeni bir duruşla karşılaştıklarını, bunun sonucu da insanların kendilerini gözden geçirmesinin gerekliliği ifade edilmiştir. Haydarlı Sinemil Dedesi katıldığı bir televizyon programında, ne söylemek istersiniz? Şeklindeki bir soruya;'' buraya her şeyin cevabını vermeye gelmedim, bu cevapları birlikte bulmaya geldim. Benim verdiğim cevaplar var, geldiğim duraklar var, kararlarım hükümlerim var ama bana daha güzelini söyler gösterirseniz peşinizde yürümeye hazırım.'' dediğini ifade etmiştir.⁴²

Pulyanlı⁴³ Alevileri, Alevilik tarihinin yetmiş bin yıl önceye Güruh-ı Naci'ye dayandığını, Zerdüştlüğün ve Şamanlığında Aleviliğe etkileri olduğunu ifade etmişlerdir. Güruh-ı Naci'nin eline beline ve dilen sahip olmak olduğu ve bunun açıklamasını Peygamberimizin yaptığı söylenerek, Ehl-i Beyt soyunun Güruh-ı Naci'ye dayandığı ifade edilmiştir.⁴⁴

Şırğaşan Aşireti'ne⁴⁵ bağlı Bozlar⁴⁶ Ailevisine göre, Yavuz ile Şah İsmail savaşına kadar Anadolu'nun yüzde seksen beşi Alevi ve Türkmen'dir. O savaşı Şah İsmail kazanmış olsa, Anadolu'nun şu anki durumundan bambaşka bir durumla karşı karşıya olacak, belki Aleviliğe ya da Şiiliğe kaymış olacaktır. Kendi görüşüne göre,

⁴¹ K6

⁴² K6

⁴³ Pulyanlı: Pazarcık İlçesine bağlı Narlı Ovası'nda bulunan Elif Ana Türbesi'nin de bulunduğu bir Sinemilli Mahallesidir.

⁴⁴ Mehmet Ocak, 1944 doğumlu, ilkokul mezunu, K11

⁴⁵ Şırğaşan Aşireti: Pazarcık bölgesindeki en büyük Alevi Aşireti Sinemil'den kopma bir aşirettir.

⁴⁶ Bozlar: Kahramanmaraş'ın Çağlayancerid İlçesine bağlı bir mahalle olup Sinemil Aşireti'ne mensup Alevi Dedeleri yaşamaktadır.

İslamiyet Arap yarımadasından çıkıp yayılmaya başladıktan sonra, Türklerin İslamiyet'e geçişinin pek kolay olmadığını söyleyerek, lise kitaplarında yazdığı şekilde, "baktılar ki; Şamanizm'e çok benziyor, hemen kabul ettiler." şeklindeki görüşlere pek katılmadığını söylemiş, İslamiyet'in Türkler arasında yayılmasının ciddi mücadeleler sonucu olduğunu ifade etmiştir. Bozlar Alevisi'ne göre, o zaman ki Şamanlar şimdiki Alevilerdir. O dönem kaçacak yer bulamadıkları için İslamiyet'i getirmişler ve kendilerine monte etmişlerdir. Bunların bir kısmı Sünnileşmiş bir kısmı da Alevi olarak kalmaya devam etmiştir. Yani ona göre, Şamanizm'i İslamiyet'le birleştirip, Alevilik diye bir şey ortaya çıkarılmıştır. Dede soyundan olduklarını kendi ailesine göre ne Türk ne de Kürt olduklarını, aile büyüklerinin söylediğine göre direkt Arap olduklarını ifade etmiştir. Kendilerini Arap saymalarının sebebinin soylarını doğrudan Hz. Ali'ye bağlamaları olduğunu söyleyerek, bu şekliyle köken olarak Arap olmaları gerektiği ifade edilmiştir. Ancak eğer bu böyleyse, dedelerin Ali'den koparak Alevileri yönetmeye başladıkları anlatılmış, bunun da çok akla yatkın bir varsayım olmadığı ifade edilmiştir. Bu yüzden Aleviliğin, Şamanizm'le, İslam'ın bir montajı olduğu ifade edilmiştir.⁴⁷

Sinemil Aşireti'ne mensup Ağuçen Ocağı'na⁴⁸ bağlı birisine göre, Aleviliğin kökeni Gürühü Naci'den, Hz.Adem'in oğlu Gürüh'tan geldiği ve Naci'nin de Havva'nın doğurganlığı kalmayınca Allah tarafından Âdem'e gönderilen eş olduğu söylenmiştir. Ancak Havva çok itiraz edince oğlu Gürüh'la evlendirmiş, Havva'nın yetmiş iki çocuktan sonra çocuğu olmamıştır. İşte bu Gürüh-u Naci'den olan çocukların Aleviler olduğu ifade edilerek yetmiş iki millete bir bakma sözü de diğer kardeşlerden olan çocuklara bir bakmayı anlatmaktadır. Bu tarihin salt İslâm'la sınırlı olmadığı İslam tarihinden daha eski olduğu, bu inanışın Kürt Alevilerde ve Türk Alevilerde değiştiği anlatılmıştır.⁴⁹

Kureyşan Aşireti'ne⁵⁰ mensup birisi Aleviliğin kökenlerinin insandan geldiğini anlatarak, "eğer Allah'a yakın kul olmak babında bir şey gerekiyorsa, Allah'a yakın

⁴⁷Hasan Başpınar,1971 doğumlu,üniversite mezunu, K16

⁴⁸ Ağuçen (Ağuçan,Avuçan) Ocağı: Zehiri bal eden anlamı taşıyan merkezi Elazığ Sün Köyü olan bir Alevi mürşit ocağıdır.Ali Adil Atalay Vaktidolu,**Ağuçenler Ocağı**, İstanbul:Can Yayınları,2013,13.

⁴⁹ Salman Akdeniz, 1970 doğumlu,ilkokul mezunu,K18

⁵⁰ Kureyşan: Tunceli, Erzincan ve Bingöl yörelerine dağılmış kalabalık bir aşirettir. Hamza Aksüt, **Aleviler**,Ankara:Yurt Kitap-Yayın,2012,215.

kul isen, ilk önce insan olmak gerekiyor. Cenab-ı Allah Kur'an'da insanı sudan ve balçıktan yarattım diyor. Size nefesimden üfledim ve bütün melekleri secdeye çağırdım. Yani insanoğlu melekten daha üstün, melek sadece kendini söyleneni bilebilirken, insanoğlu Allah'ın özünden yaratıldığı için her şeyi bilebilir. Şeytan ise insanın nefesine hâkim olamamasıdır.” demiştir.⁵¹

Koçgiri Aşireti'ne⁵² mensup bir Alevi'de aile büyüklerinin kendi aralarında bile Aleviliği konuşmadıklarını, bunu ya bilinçsizlikten ya da korkudan yapmadıklarını ifade ederek birçoğunun ilkokul mezunu bile olmadığını söylemiştir. Kendilerinin de okuyarak öğrenmeye başladıklarını, Alevilik gibi birbirine bağlı ve sıcak bir toplumun bulunmadığı söylemiştir.⁵³

Aleviliğin, Horasan ilinden göçüp geldiğini söyleyerek kendisine göre Aleviliğin kökenlerinin Hz. Ali'den önce de var olduğunu anlatmıştır. Ali 'siz Aleviliğin var olduğunu ama bunu bazılarının çarpıttığını ifade ederek, Horasan'dan gelenlerden öncede Aleviler olduğunu onlara Türkmen Aleviler dendiğini ancak esas Aleviliğin kökeninin Zerdüştlük olduğu ifade etmiştir. Zerdüşilerin güneşe taptığını⁵⁴, güneş doğduğu zaman güneşe doğru ibadet yaptıkları bu yüzden Türk Aleviliği, Kürt Aleviliği olmadığını, Zerdüştlüğün olduğu ve kendisinin buna inandığını çünkü dedesinden Koçgiri'lerin güneşe karşı ibadet ettiklerini öğrendiğini anlatmıştır. Bu törenlere Sünniler 'inde Aleviler'le beraber devam ettiğini ancak Zerdüştlüğün taptığının Ali olmadığı söylenmiştir. Hz. Ali'nin, Hz. Muhammed'in yanında kızıl başlıkla savaştığı için “Kızılbaş” denildiği anlatılmıştır.⁵⁵

Pazarcık İlçesi Narlı Ovası'nda bulunan Demirciler Köyü'nden Şah İbrahim Veli Ocağı'na⁵⁶ bağlı, Salmanlı Aşireti'ne mensup bir Alevi'ye göre, en eski Türk boylarında hep Alevilik ruhu vardır. Bu ruhu inanç boyutuna taşıyan ise Hz. Ali ve

⁵¹ Müslim İbili, 1960 doğumlu, ortaokul mezunu, K20

⁵² Koçgiri Aşireti: Dersimliler kolundan sayılan Baba Mansur Ocağı'na bağlı aşiretlerden biridir. Hamza Aksüt, **Aleviler**, Ankara: Yurt Kitap-Yayın, 2012, 220.

⁵³ Pervin Söyünmez, 1958 doğumlu, ilkokul mezunu, K21

⁵⁴ Zerdüştlükte, Mitra isimli tanrıya Hindistan ve İran'da güneş tanrısı olarak tapıldığı bilinsede Zerdüştlüğün ana kitabı Avesta'nın en eski bölümü olan Gatalar'da Zerdüş sadece Ahura Mazda adlı tek bir tanrıdan bahsetmektedir. Asiye Tıgılı, **Zerdüş Hayatı ve Öğretisi**, İstanbul: Beyan Yayınları, 2004, 22, 54, 61.

⁵⁵ K21

⁵⁶ Şah İbrahim Veli Ocağı: Merkezi Malatya Arguvan İlçesi Ballıkaya (Mezirme) Köyü olan bir Alevi Ocağı'dır. Ali Yaman, **Kızılbaş Alevi Ocakları**, Ankara: Elips Yayınları, 2006, 132.

Ehl-i Beyt soyudur. “Bu yüzden Türkler kendi yaşantılarına en yakın yol olan Hz. Ali ve Ehl-i Beyt yolunu seçmişler” diye ifade etmiştir.⁵⁷

Sinemil Aşireti’ne mensup Bozlar’dan bir Alevi, ilk geliş yerlerinin Orta Asya olduğunu ve başlangıçta Türklerin genelinde Aleviliğin daha çok yaygın olduğunu, sonradan bu ayrılıkların meydana geldiğini söylemiştir. Alevilerin önceden Şaman olduğunun söylendiğini sonradan Müslümanlığı seçtiklerini söyleyen Bozlar Alevisi, “İyi ki de Müslüman olmuşuz.” demiştir. Aşiretlerin çok önemli olmasına rağmen oğlunun hangi aşirete bile bağlı olduklarını bilmediğini, oysa aşiretin kendileri için çok önemli olduğunu belirtmiştir. Dedelerin ilahiyat fakültesinde olmasının çok önemli olduğunu anlatarak eğer bu olursa kaynakların birbirine yaklaşacağını, cemlerdeki kimi farkların ortadan kalkacağı söylenmiştir. Buna rağmen Balkanlar’daki, Makedonya’daki, Bulgaristan’daki cemleri ve oralarda kullanılan kıyafetleri görünce, nenesini, dedesini görmüş gibi olduğunu çok duyulandığını ifade etmiştir.⁵⁸ Bozlar Kasabası’ndan başka birisi, Aleviliğin peygamber döneminden geldiğini belirtmiştir.⁵⁹

Sinemil Aşireti’ne mensup Pazarcık’ta yaşayan Alevi kadını, Aleviliğin kökenlerinin Moğollara dayandığını düşündüğünü, çünkü Alevilere baktığında Elbistan’daki de, Nurhak’takilerin de çok iyi insanlar olduğunu ancak kendilerini de kemirtmediklerini özünde asi bir ruhlarının bulunduğunu anlatarak, aynı ruhun kendinden de olduğunu söylemiş, o yüzden Aleviliğin köklerinin Moğollara dayandığını belirtmiş, “Bir Alevi teyze sana oy kurban olduğum dediğinde yapmacık olmadığını görüyorsun, içtenliğini hissediyorsun .” diye ifade etmiştir.⁶⁰

Pazarcık Doğanlı Karahasan köyünden⁶¹ bir kişi, Aleviliğin kökenlerinin Hacı Bektaş-ı Veli’den geldiğini söyleyerek, daha ilerisine gidilirse Hz. Ali’ye dayandığı ifade etmiştir.⁶²

⁵⁷ Bünyamin Demircioğlu,1969 doğumlu,üniversite mezunu,K28

⁵⁸ Hüseyin Akpınar,1958 doğumlu,ilkokul mezunu,K30

⁵⁹Ali Can Akpınar,1991 doğumlu,üniversite mezunu, K31

⁶⁰Bedriye Kartalkanat,1974 doğumlu,üniversite mezunu, K36

⁶¹ Doğanlı Karahasan: Pazarcık İlçesi’ne bağlı Narlı Ovası’daki diğer köylerce Nefsi Doğanlı ile beraber gerçek Kılıçlı Köylerinden olduğu söylenen bir mahalledir.

⁶² Şahin Kaynar,1945 doğumlu,ikokul mezunu,K39

Aslen Erzincan Tercan'dan olup Rus Harbinden ötürü K.Maraş'a göç ettiklerini söyleyen ve K.Maraş merkezde oturan ondört yaşındaki bir Alevi genci, "bana göre Alevilerin kökenleri, Hz. Hasan ve Hz. Hüseyin'den gelmektedir. Onlar peygamber torunu olmalarına rağmen çok eziyet çekmişlerdir. Ayrıca Hacı Bektaş'ta buraya Türkistan'dan gelmiştir." Demiştir.⁶³Başka bir Erzincan göçmeni Alevi ise Aleviliğin kökeninin Orta Asya'dan geldiğini düşündüğünü söylemiştir.⁶⁴

Kılıçlı Türkmen Alevilerinin Köyü olan Osman Dede'de yaşayan bir dede, Aleviliğin kökenlerine dair bilgi vererek, "Hz. Peygamber'in Mekke'den Medine'ye hicretinden sonra, bir çekişme vardı. .Kimdi bu çekişmeyi yapan Ebu Süfyan ailesi ile Hz. Peygamber arasında bir çekişmeydi. Peygamber efendimizin ailesi fakir insanlardı, Ebu Süfyan ve Ebu Cehil senede on-on bir ton altın kazanıyorlardı. Hz.Peygamber'in gelişi bunların kazancına köstek vurdu. Fakir bir ailenin çocuğunun peygamber oluşunu hazmedemediler. Bu savaşlarda da Ali yandaşları, Ayşe'yle savaşta ve daha sonra Muaviye'yle olan savaşta Kur'an ayetlerini mızrakların başına geçirdiler. Yani Aleviler doğrudan doğruya Ali'ye bağlı olanlardır. Biz Şialar gibi değiliz. Onlar bırakıp gittiler kendilerine göre İran'da bir Kur'an-ı Kerim yazdılar. Mesela bizim Şiilerle benzerliğimiz sadece on iki imam sevgisi ve Ali sevgisiyledir. Bizim onlarla başka hiçbir yakınlığımız yok. Onlar bize göre çok bağnazlar, ama Sünniler bize daha yakındır. Sünnilikle bizim aramızda çok az farklılıklar vardır. İbadette farklılıklarımız var sadece. Şimdi Sünni kardeşim kibleye dönüyor, namazını kılıyor bu bir teslimiyettir, Alevi'de semahından ceminde oda elini yere koyuyor teslim oluyor Allah'a. Farklılık sadece Halife farklılığıdır. Biz şunu iddia ediyoruz babamızdan dedemizden, büyüklerimizden duyduğumuza göre, Kur'an'da biz Ali ile Fatma'yı, tıpkı Âdem ile Havva gibi dünyaya imam olarak gönderdik. Ali sizin imamınızdır. Çocukları da ilelebet imamınızdır. Hz. Peygamber buyuruyor ki, beni sevmeyen Ali'yi de sevmez, peygamberin çocuklarına halifelerin yaptığı zulümden dolayı, Hz. Peygamber ben öldükten sonra yerine halife tayin edebilirdi etmediğine göre, bu yapılan Emevilerin İslam'da bir halife yaratmasıdır, güç yaratmasıdır. Hacı

⁶³ Eren Pekin,2000 doğumlu,ortaokul öğrencisi,K40

⁶⁴Hasan Taşlıarmut,1969 doğumlu,ilkokul mezunu, K44

Bektaş'ta Hac'a gitmiştir ama bunun gösterişinin yapılması yanlış. İslam'a göre de günahtır.⁶⁵

Aleviler Anadolu'ya ilk gelen insanlardır. Orta Asya'dan Horasan'dan gelmişlerdir. Bunu da belki benden ilk defa duyacaksınız, Hz. Ali bir gün kalkıyor pazara gidiyor, bakıyor ki bir kızla, oğlan çocuğu satılıyor. Onları satın alıyor. Oğlan çocuğunu azat ediyor kız çocuğunu da büyütüyor, kızın adı Şehriban. Bu kızını oğlu Hüseyin'le büyütüyor. Bizim imamımız dediğimiz Ehl-i Beyt'imizin anası. Bu kız çocuğu Arap tacirlerin kaçırdığı Horasanlı bir Türk kızını. Esasında Hz. Hüseyin Küfe'ye gitmiyordu, Horasan'a gidiyordu. Niye çünkü çocukları da oraya doğru gittiler. Kardeşi diyor ki Muhammed Hanifi, Küfe'ye gitme seni öldürecekler diyor, oda diyor ki, dedemin kutsal emanetlerine ihanet ettiler diyor, bana valilikte verdiler, altında verdiler, mal mülkte verdiler ama ben bu yoldan dönmem çünkü dedem böyle bir İslamiyet yaşamadı diyor. Dedem böyle bir halifelik olacaksa söylerdi. Ben buradan gideceğim dedi, gitti, öldürdüler. İşte 70 kişi falanmış öldürülen, Kasımın çocuklarını da öldürdüler, ancak Zeynel Abidin kurtuldu işte bizim yedi ulu ozan dediğimizden biri olan Fuzuli, diyor ki; Ehl-i Beyt'ten olan Zeynel Abidin'in ölmemesi, Cenab-ı Allah'ın bir armağanıdır diyor. İslam imamsız kalmaması bir mucizedir diyor. İşte Emeviler bunları yaptılar, peygamber ailesine her türlü hakareti yaptılar, Ömer aşırı Emevi taraftarıydı, gençti, kuvvetli bir adamdı, elinde kılıç Bekir'e dedi ki, Bekir halife olacak dedi, onu halife yaptılar. Sonra Ömer dedi ki; bizde ayetleri toplayıp bir kitap haline getirelim dedi, Bekir karşı çıktı, peygamber böyle bir şey isteseydi, o yapardı dedi. Ondan sonra Ömer'de yapmadı.⁶⁶

Hz. Hamza'yı Uhud'da şehit edenler çiğ çiğ ciğerini yemişlerdir, bu savaş değildir canavarlıktır, bugün dinler bile siyasete karışıyor, hâlbuki dinle siyasetin ne ilgisi var. Din Allah'la kul arasında bir sevgidir. İnsan nasıl anasına ve babasına karşı bir saygı duyarsa, cenab-ı Allah'a karşıda daha büyük bir sevgi duyar çünkü kendini yaratan odur. Biz Ömer'e de o kadar kızmıyoruz esasında bizim en çok kızdığımız Osman'dır. Osman'a niye çok kıızıyoruz, işte Hz. Hamza'nın ciğerini yiyen Hindo'nun torunu idi. Emevi saltanatının elebaşlarından bir de oydu bize göre.

⁶⁵Salman Kanar, 1939 doğumlu, ilkökul mezunu, K45

⁶⁶K45

Halifeliği kendi çıkarları için kullanan biriydi. Yoksa biz ne Osman ne Bekir düşmanınız. Haşa. Onu bilmeyen cahildir. Yani bizim içimizde öyle bir kin yok. Ama onlara kırgınız. Hz. Hüseyin çocukları Alevilerin 11.İmam dediği, Hasan-ül Askeri Horasan'a geldi bizim babamızdan, dedemizden öğrendiğimiz bu. Mehdi Horasan'da doğdu.11.imamın öldürülmesinden sonra, Arap süvarileri Muhammed Mehdi'yi de öldürmeye geldiler. Ancak geldiklerinde Mehdi'yi bulamadılar. Gören gözler görmedi mi? Öldüremediler. Anneleri de bir Türk kızı olduğu için oraya yerleştiler. İşte Hoca Ahmet Yesevi, Sarı Saltuk, Gül Baba, Üryan Hızır, işte Ağuıçenli birçok ocaklar o zamandan gelen torunlardır. Bunlar önce Horasan'dan kalkıp Tunceli'ne geldiler, bir müddet orda kaldılar çünkü hayvanları, koyunları, develeriyle geldiler, oradan kalktılar Elbistan'a geldiler, Pazarcık'a gelip oturdular, bir müddet orda oturup kaldılar hatta Hacı Bektaş-ı Veli'nin kardeşi Menteş, Hacı Bektaş Tokat'a giderken Sivas'la Malatya arasında kayboldu. Öldü mü bir yere mi düştü. Anadolu Türkmen Aleviliğinin gelişi böyledir.

Ben bir defa bir yeğenimin yanına gittim, onlara bir kız istemeye gittik, Yanımda Elif Ana'nın oğlu da vardı, orada yaşlı bir adam oturuyor ileride, çok yaşlı o gittiğimiz ev amca diyorlar ona. Allah'ın emrini andıktan sonra o yaşlı amca dedi ki, "efendim" dedi "senin neden Türkçen biraz bozuk?" dedi. Bende "o Kürt amca" dedim. "Olur mu ya?" dedi. "Sünni'nin Türkmen'i olmaz, Alevinin de Kürt'ü olmaz" dedi. "Horasan'dan bizi buraya getirenler Türklerdir" dedi, "Alevilerdir" dedi. "Abdallanlardır" dedi. "Sonra Baba İlyas, sonra Hacı Bektaş falan gelmişte gelmiş" dedi.

Hacı Bektaş'a çocuk zamanlarımda gittim o su türbenin orta yerine akardı, o zaman orada da bir yaşlı amca vardı iyi biliyordu, bu tekke miskinler tekkesi değildir, çalışıp üretenlerin tekkesidir yazıyordu. Çalışıp üretmeyen bizden değildir diyor, Hacı Bektaş'ı Veli.⁶⁷

"Tabii bazı Kürt Alevilerden, Hacı Bektaş'a bile bazen vay namussuz Anadolu'ya geldi de burayı Türkleştirdi sözleri duyduk, bir Alevi çocuğundan bunları duymak onuruma dokundu ama tabii terör döneminde genç adam eli silahlı adam bir şey diyemedik ama çok üzüldük. Tabii cahil adam bilse onları söylemez. 'Ben Ömer'i

⁶⁷ K45

Osman'ı sevmememe rağmen onlara hakaret etmem'' demiştir. ''Yavuz Çaldıran'dan dönerken buradan geçiyor diyor ki Kılıçlılara, yakında buradan Mısır'a gideceğim hilafeti getirmeye, her köyde bir camii istiyorum diyor, Yezid'in Şam'da yaptığı gibi. Dini alet ediyor sadece, ibadethane yapmak kötü mü hayır, ama insanları ayırtmak kötüdür'' demiştir.⁶⁸ Osman Dede'den başka bir Alevi ise, Aleviliğin Ali ile başladığını söyleyerek, ''Tabii bunu başka şekilde başlatanlarda var. Onlara da itiraz edecek halimiz yok ama. Önemli olan yaşamaktır. Eğer yaşıyorsa söyleyecek bir şey yok zaten. Ali'nin yolu da peygamberin yoludur. O zaman farklı bir şey arayamazsın başka yerde.''⁶⁹ Diye ifade etmiştir.

Bir Kılıçlı Köyü olan Ördek Dede⁷⁰'de yaşayan bir Alevi, Alevilik tarihi ile ilgili birçok araştırmacı dinlediğini ifade ederek, ''mesela İskender Pala var, araştırmalarından bazı örnekler verdi baktım adamın söyledikleri çok doğru, İran'la Osmanlı'nın arasında bu davanın gelişi. Mesela bazısı Kızılbaş demiş Alevilere diyerek, ''Aleviler bunun kabul etmez bunun dediğin zaman sen bize hakaret ediyorsun'' diye düşündüklerini ifade etmiştir.

İskender Pala diyor ki; ''Şah Haydar zamanında, Şah İsmail'in babasının, o zamanda tarikatlar varmış. Tarikatların Nakşi kesimi kendilerden ayrılmış, demiş ki; bunlar bizden ayrıldı yeşil giyiyorlar, Sizde kırmızı giyin onlarla karışmamak, için demiş. Bu Kızılbaş lafı buradan gelen bir şeydir, Alevilere atfen söylenmiş bir sözdür.'' Demiştir.

''İkincisi ise mum söndü meselesi ile ilgili olanı İskender Pala şöyle söylüyor, evvel elektrikler yokmuş, gece cemaatleri toplanınca uzun mumlar yakarlarmış, bu mumlar sönünceye kadar, sohbetler devam edermiş, o mumlar söndükten sonra ikinci mumu yakmazlarmış. Ve çekilir yatarlarmış. Mum söndü dedikleri budur diyor ve Alevilere atfedilen şey yanlış diyor. Hakaret olarak söylenmiş bir sözdür diyor. Bu sözler bana göre de çok mantıklı geldi. Adam askerlikten ayrılma iyi de bir sağcı olmasına

⁶⁸ K45

⁶⁹ Mahmud Kanmı, 1948 doğumlu, üniversite mezunu, K57

⁷⁰ Ördekdede Köyü: Pazarcık Narlı ovasında bulunan ve Kılıçlı Aşireti'nden Alevilerin yaşadığı bir mahalledir.

rağmen söyledikleri mantıklı geldi bana. Bu mum söndü bir hakarettir, Alevi'ye söylediğin zaman buna huylanır.” Demiştir.⁷¹

Kılıçlı Aşireti'ne mensup olan Alevilerin yaşadığı Urumoğlu Köyü'nden birisi, Aleviliğin kökenlerinin Hz. Muhammed'e dayandığını söyleyerek, “İslâm'ın içinden çıkan bir şey başka nereye dayanır?” diye ifade etmiştir. Eski adı Fanfas olan bir Kılıçlı Köyü Pınarhöyük'ten bir Alevi, Aleviliğin kökenleri açısından Horasan'ın, Türkmenistan'ın, Arnavutluk'un, Bulgaristan'ın söylendiğini vurgulamıştır.⁷²

Narlı Ovası'ndaki bir Kılıçlı Köyü olan Karaçay'lı bir Alevi, Aleviliğin kökenlerinin Hz. Ali'ye yapılan haksızlığa dayandığını söyleyerek, “Benim gördüğüm öğrendiğim, Hz. Ali efendimize yapılan haksızlıkla başlamış, hilafetten, imametten çıkan bir şey. Aleviler tereddütsüz ve kesinlikle Hz. Ali efendimiz dışındakilerin hiçbirini, halife olarak kabul etmezler. Ebubekir'i de kabul etmezler ancak Ömer'le, Osman çıldırtır onları. Hilafeti kurabilmek için Hz. Peygamberimizin cenazesi unutulmuş. İki büyük cenaze unutulmuş biri Hz. Muhammed'in diğeri Fatih'in. Zeyd suyunu dökmüş, Hz. Ali Efendimiz cenazeyi hırcasını çıkarmadan üstünden yıkıyor ve defnediliyor ve incelediğim kadarıyla peygamberler öldüğü yere defnediliyorlar. Odanın içine defnediliyor. Niceden sonra hilafet halledilince cenazeyi sen kıldırırın ben kıldırırım münakaşası başlıyor. Cenaze akıllarına gelmiş cenaze defnedilmiş çıkarıp tekrar defnedelim demişler, Hz. Ali kılıcını çekip mezarın üstüne çıkmış hadi çıkarın bakalım demiş. Müşriklerle yapılan anlaşmaya gidildiğinde tam ayeti hatırlamıyorum, herkes ailesiyle gelsin değince; “Hz. Hasan'la, Hz.Hüseyin'e Hz.Peygamber evlatlarım diyor, Hz.Ali ve Fatıma anamızı alarak işte benim ailem diyerek geliyor.”⁷³ Demiştir. “Hz.Peygamber'in çocuklarım dediği bu insanlara bu hareketler reva görülünce kırılma başlamış, bu haksızlık da giderilemeyince ilk kırılma noktası bu olmuş.” Diye belirtmiştir.⁷⁴

Kılıçlı Aşireti köylerinden biri olan Kuyumcular Köyü'nden bir kadın, Aleviliğin kökenlerinin İslamiyet'ten geldiğini söyleyerek bunun tartışılmaz olduğunu

⁷¹ Salman Süslü,1937 doğumlu,ilkokul mezunu,K50

⁷²Asaf Serin,1956 doğumlu,lise mezunu, K55

⁷³ Ahmet Babaoğlu,1940 doğumlu,üniversite mezunu, K56

⁷⁴ K56

belirtmiş, Hz. Ali ile başladığını ifade etmiştir.⁷⁵ Alevi-Sünni, ayrışmasının ilk ortaya çıktığı yer olarak Çaldıran'ı gördüğünü söyleyerek, Osmanlı'nın kurucusunun Edep Ali'nin kızıyla evli olduğunu o dönemde böyle bir mezhep ayrılığının olmadığını ifade etmiştir.⁷⁶

Osman Dede Köyü'nde yaşayan Kılıçlı Aşireti'ne mensup kardeşler, Aleviliğin kökeninin Horasan'dan geldiğini söyleyerek, kendi ailelerinin de oradan geldiğini, sonra Dersim'e oradan buraya geldiklerini anlatmışlardır.⁷⁷ Aynı köyden yaşlı bir kadın da Aleviliğin Horasan'dan geldiğini ifade etmiştir.⁷⁸

1.5. Selçuklu Döneminde Maraş

1085-86 Yılında Türk Komutanı Emir Buldacı tarafından alınan Maraş, o tarihten bu yana en yoğun Türk nüfusun yaşadığı bölgelerden biri olmuş ve birçok vesikada "Vilayet-i Türkmen" olarak geçmiştir.⁷⁹ Türklerin Anadolu'ya hareketleriyle beraber binlerce çadırdan oluşan oba ve boylar bu bölgeye yerleşmiştir. Yaylak ve kışlak mesafelerinin çok yakın olması dolayısıyla, Türkmen konargöçer hayatına uygun coğrafi şartları ve ticaret yolları üzerindeki konumuyla Maraş, tarih boyunca önemli yerleşkelerden biri olmuştur. Bölgede Dulkadirli bir devlet olarak boy gösterene kadar Oğuzların Bozok koluna mensup yörede birçok aşiret bulunmalıdır. Çünkü Dulkadirli büyük olasılıkla öncelikle kendi boylarını egemenlik altına alarak bu yapıyı oluşturmuşlardır.

XIII. Yüzyılın birinci yarısında çok basiretli bir sultan olan I.Alâeddin Keykubat'ın⁸⁰ şüpheli ölümü Türkmenleri derinden üzmüş⁸¹ ayrıca sultan I.Alâeddin Keykubat'ın

⁷⁵ Emsal Fındık, 1949 doğumlu, üniversite mezunu, K58

⁷⁶ K58

⁷⁷ Hüseyin Uzungün, 1952 doğumlu, ilkokul mezunu, K63

Ali İhsan Uzungün, 1969 doğumlu, ilkokul mezunu, K64

Mikdat Uzungün, 1962 doğumlu, ilkokul mezunu, K65

Servet Uzungün, 1965 doğumlu, ilkokul mezunu, K66

⁷⁸ Nezihe Kızarmış, 1933 doğumlu, tahsili yok, K67

⁷⁹ Süleyman Demirci-Hasan Arslan, Osmanlı Türkiye'sinde Bazı Aşiret, Cemaat ve Taifelerin Eşkıyalık Faaliyetleri ve Bunların Merkez-Taşra Yazışmalarına Yansımaları: Maraş Eyaleti Örneği (1590-1750) **Turkish Studies International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic** Volume 7/3, Summer, 2012

⁸⁰ Greogery Abû'l-Farac, **Abû'l-Farac Tarihi**, 3. Basım, Ömer Rıza Doğrul (çev.) Cilt 2, Ankara: Türk Tarih Kurumu, 1999, 536.

mağlup ettiği ve 1231 yılında ölen Celaleddin Harezmsah'ın da nasıl öldüğü netlik kazanmamıştır.⁸² Selçuklu Devleti'nin bu dönem içinde bulunduğu çalkantılı duruma paralel olarak ekonomik şartların ağırlaşması bilhassa köylü kesim üzerinde ciddi baskılar oluşturmuştu.⁸³ Bu hadiselerden sonra II.Gıyâseddin Keyhüsrev'in talimatıyla takibata uğrayan Harezmsahlar'ın⁸⁴ neden olduğu karşılıklar bazı olayların başlangıcı olarak görülmektedir.

Türkmenlerin sadakatinden şüphe eden II.Gıyâseddin Keyhüsrev'in takibata başlamasıyla beraber kaçmışlar ve bu arada Selçuklu idaresine karşıda düşmanca bir tutum almışlardır.⁸⁵ Bunlardan biri olan Baba İlyas'ın müşidi Dede Karkın'ın Elbistan civarına yerleřtiđi⁸⁶ ve sultan I.Alâeddin Keykubat'ın ona 17 köyü vakıf olarak verdiği bilinmektedir.⁸⁷ Ayrıca isyanın başlamasına yol açan Baba İşhak Harezmlileri bölgeye davet etmiş⁸⁸, Maraş hudutları içinde bulunan Kefersud bölgesinde 12 Ağustos 1239 yılında⁸⁹ başlayan bu Babailer ayaklanması Anadolu Selçuklu Devleti'nin sonunu getirmiş o günden sonra Maraş bölgesinde Bâtını inanca sahip olanların neden olduğu ayaklanmalar tarih boyunca tekrarlanmıştır.

XIII.Yüzyılda yaşayan, aslen Malatyalı bir Yahudi olup, daha sonra Süryani olan Gregoryen Abû'l-Farac, "Babailer İşyanı" hakkında detaylı bilgiler vermektedir. Adıyaman, Kâhta ve Gerger'den başlayarak Maraş'a yayılan ayaklanmayı yapanların "Arapların Dinine karşı" olduklarını ifade ederek, bu ayaklanmanın liderinin Amasya'da yaşadığı ve peygamberlik iddiasında bulunduğu bu yüzden ona "Baba Resul" dediklerini ifade etmiştir. Bu Baba Resul'ün Allah'ın peygamberi olduğunu iddia ettiğini ve Muhammed'in peygamber olmadığını söylediğini aktarmaktadır. Ancak On İki İmam ve Bâtını anlayışlı itikatlarda bu iddialar genellikle kayıp 12.İmam Mehdi'nin zuhuru şeklinde tecelli etmiş⁹⁰, tarih boyu peygamberlikten

⁸¹ Osman Turan, **Selçuklular Tarihi ve Türk-İslâm Medeniyeti**, 9.Basım, İstanbul:Ötüken Neşriyat, 2008, 296.

⁸² Alaaddin Ata Melik Cüveynî, **Tarih-i Cihan Güşa**, Ankara:TTK,2013,383

⁸³ Vladimir Aleksandroviç Gordlevski, **Anadolu Selçuklu Devleti**, Ankara:Onur Yayınları, 1988,176

⁸⁴ Abû'l-Farac, **Abû'l-Farac Tarihi**, 537.

⁸⁵ Ocak, **Babailer İşyanı**,49

⁸⁶ Elvan Çelebi, **Menâkıbu'l-Kudsiyye Fî Menâsibi'l- Ünsiyye**, İsmail E.Erunsal,A.Yaşar Ocak(haz.), İstanbul:Edebiyat Fakültesi Matbaası,1984,XLIII

⁸⁷ Nihat Çetinkaya, **Kızılbaş Türkler**, 7.Baskı, İstanbul:Kum Saati Yayınları,2004,255.

⁸⁸ Köprülü, **Anadolu'da İslâmiyet**,40

⁸⁹ Mertol Tulum, **Tarihî metin Çalışmalarında Usul Menâkıbu'l Kudsiyye Üzerinde Bir deneme**, İstanbul:Deniz Kitabevi,2000,122.

⁹⁰ Lewis, **Haşişiler**,120.

ziyade mehdilik iddia edilmiştir. Bu yüzden Baba Resul olarak adlandırılan bu Türkmen Babasının peygamberlikten ziyade⁹¹ daha çok mehdilik iddiasında bulunduğu akla yatkın gelmektedir. Ayrıca Menâkıbu'l Kudsiyye'de de "Baba İlyas'a çevresindekilerin peygamber dediği ve adına salavat getirdikleri" ifade edilerek, böyle bir peygamberlik iddiasını direkt olarak Baba İlyas'ın yapmadığı anlaşılmaktadır.⁹²Bazı kaynaklar ise Baba İlyas'ın "ulu zahit bir derviş ve itimada layık mükemmel bir sufi" olduğunu belirtmektedir.⁹³Ayrıca bu dönem Amasya valisi Tuğrak Bey'in Mesudi Hankahı şeyhi Baba İlyas'a mürit olması onun bölgede görüşlerini rahatça yaymasına ve nüfuzunun artmasına neden olmuştur.⁹⁴

Baba İlyas'ın Baba İshak adlı müridini Hıms-ı Mansur'a (Adıyaman) göndererek kendine taraftar bulmasını sağlamıştır. Bu dönemde Dede Karkın halifelerinden Bağadın Hacı ve Şeyh Osman'ın Pazarcık bölgesinde olduğu bilinmektedir.⁹⁵Bu bölgenin rastgele seçilmediği burada yaşayan ve harekete destek veren birçok Türkmen Aşireti'nin harekete katılmasından anlaşılmaktadır.⁹⁶ Türkmenler, çevrede yaşayanlardan ciddi maddi destekler alarak güçlenmiş, isyana karşı önlem olsun diye Malatya'dan üstlerine gelen kuvvetleri, biri Elbistan'da olmak üzere iki defa mağlup etmişler⁹⁷ bunun neticesi olarak Selçuklu sultanı kendini güvende görmeyerek, Beyşehir Gölü içerisindeki Kubâdiye⁹⁸ (Kubadabad) adasındaki kaleye kaçmıştır.⁹⁹ Bu Türkmenlerin üzerine gönderilen birliklerin ilki Sawmaoğlu Manastırı'ndan seçilmiş,¹⁰⁰ daha sonra da, Türkmenler Amasya'ya ulaştınca ve liderleri Baba Resul'un öldürülmesinin akabinde yapılan muharebede Türkmenlerin 6000, Selçuklu ordusunun ise 60000 olmasına rağmen Selçuklu Ordusu'nun Türkmenlerin üzerine yürümediği anlatılmıştır. Bunun üzerine,1000 zırhlı Frenk askerinin "Haç" çıkararak Türkmenlere saldırdığı, çoluk çocuk ve kadınlar olmak üzere tümünün kılıçtan geçirildiği söylenmiştir. Burada dikkati çeken iki özellik ortaya çıkmaktadır.

⁹¹Hamza Aksüt,**Baba İshak**, Ankara:Yurt Kitap Yayın,2013,126.

⁹²Tulum,137

⁹³Ethem Erkoç,**Âşık Paşa ve oğlu Elvan Çelebi**,Çorum:Pegasus Görsel İletişim Hizmetleri,2005,25.

⁹⁴Ahmet Taşğın,**Klasik Kaynaklarda Heterodoks Devrişler ve Heterodoksi**,İstanbul:Dün Bugün Yarın Yayınları,2012,23.

⁹⁵Aksüt,**Baba İshak**,95.

⁹⁶Turan,**Selçuklular Zamanında**.,440,441

⁹⁷Aksüt,**Baba İshak**,17.

⁹⁸Köprülü,**Osmanlı İmparatorluğunun Kuruluşu**,77.

⁹⁹İbn Bibi, **El-Evâmirü'l-Alâ'iyye**.,480.

¹⁰⁰Abû'l-Farac, **Abû'l-Farac Tarihi**,540

Birincisi, Türkmenlerin üzerine Müslüman Türklerin gelememesi ve bu işin Hıristiyan askerlere bırakılmasıdır ki, bu Baba İlyas (Resul)'un Selçuklu Türk askerler üzerinde de ciddi etki yaptığını göstermektedir.¹⁰¹ İkincisi ise savaş meydanında Türkmenlerin bütün aile efradıyla bulunması onların konargöçer Türkmen Aşiretleri olduğunu ifade etmektedir.¹⁰² İbn Bibi, Baba Resul'un Amasya çevresindeki Türk ahali arasında son derece meşhur olduğunu söyleyerek, etrafına çok sayıda insan toplandığını, derdi ve müşkülü olanın ona başvurduğunu onun da bunları başarıyla karşıladığını belirtmektedir.¹⁰³ Bu verilen örnek Alevi geleneklerine tamamen uygun olup müşkülü ve sıkıntısı olan bir Alevi'nin dedeye müracaatı ve dedelerin kimi kerametlere sahip olduğuna dair inançla aynı şekilde sıkıntıları halletmesiyle sona ermektedir.

Bu ayaklanmanın lideri konumundaki Baba İlyas, Horasanlı Ali'nin oğlu, ünlü Osmanlı tarihçisi Derviş Ahmet Aşıkî'nin (Aşıkpaşaoğlu) büyük dedesi ve Aşık Paşa'nın dedesidir.¹⁰⁴ İlyas obasından olan baba şeklinde kullanılan Baba İlyas, Oğuzların Eymür boyundandır. İlyas Obası, Maraş yöresinde görülmüş, Elbistan'ın Orta Niyabet nahiyesindeki Eymür-İlyas köyü bu obayı çağrıştırmaktadır ve bugünkü Afşin bölgesinde bulunmaktadır.¹⁰⁵ Bu Baba İlyas'ın mürşidi olan Dede Karkın, Mardin yöresindedir. Baba İlyas'da dahil olmak üzere bu ayaklanmaya katılanların mürşidi Dede Karkın'dır.¹⁰⁶ Baba İlyas, bu ayaklanmadan önce bizzat Dede Karkın'la görüşmüştür. Bu ayaklanmanın mürşidi konumundaki Dede Karkın'ın yaklaşık dört yüz halifesi bulunmaktadır.¹⁰⁷ Bu halifelerden ayaklanma da etkin rol oynayan Şeyh Osman, Aynu'd-Devle Dede, Bağdın Hacı ve Mihman Hacı adlı dört halifenin tamamının Maraş bölgesinde bir şekilde görülmesi, Göksun'da Dede Karkın zaviyesi bulunması¹⁰⁸, bölgede bu isyana destek veren aşiretlerin yerleşik olduğunu göstermesi açısından önemlidir. Reşîdüddin Tarihi'nde "çok ve doyurucu aş" anlamına gelen Garkın ya da Karkın'ın Oğuz Boyların'dan Yıldız Han'ın oğulları

¹⁰¹ Aksüt, **Baba İshak**, 107; Turan, **Selçuklular Zamanında...**, 444

¹⁰² Abû'l-Farac, **Abû'l-Farac Tarihi**, 539-540

¹⁰³ İbn Bîbî, **Selçuknâme**, İstanbul, Kitabevi, 2010, 168

¹⁰⁴ Hüseyin Nihal Atsız, **Aşıkpaşaoğlu Tarihi**, İstanbul: Ötüken Neşriyat, 2011, 5.

¹⁰⁵ Aksüt, **Baba İshak**, 51.

¹⁰⁶ Aksüt, **Baba İshak**, 20.

¹⁰⁷ Tulum, 132.

¹⁰⁸ Faruk Sümer, **Oğuzlar**, 5. Baskı, İstanbul: Türk Dünyası Araştırmaları Vakfı, 1999, 314; Aksüt, **Baba İshak**, 34.

arasında varlığı bildirilmektedir. Karkınlılar da diğer Türk boyları gibi Anadolu'nun fetih ve iskânında önemli rol oynamışlardır. Anadolu'da Karkın oymakları arasında nüfus bakımından en önemlilerinin Halep Türkmenleri, Dulkadirli Türkmenleri ve Hamid-İli'nin Eğridir İlçesi'nde yaşadıkları bilinmektedir.¹⁰⁹ Dede Karkın adının bilhassa Halep Türkmenleri ,Boz-ulus ve Dulkadirli Oymakları arasında bulunmakta III. Murad döneminde düzenlenen Maraş Yörükleri¹¹⁰ Defteri'nde 24 oymaklık Dulkadirli Ulusu'nun bir kısmı "Cemaat-ı Dede Karkın"olarak geçmekte, Pazarcık'ta bölgesinde Dede Karkınlılar Köyü bulunmaktadır.¹¹¹ Bazı iskân belgelerinde ise Dede Karkın cemaati Malatya'ya bağlı konar-göçer Türkmenler olarak belirtilmektedir.¹¹² Ayrıca Alevilerde çok görülmeyen Osman isminin Osman Dede köyü¹¹³ olarak Narlı ovasında bulunması¹¹⁴ ve Bağdın isminin Pazarcık'ın eski adı olmasının bu halifelerle bir bağlantısı olduğunu düşündürmektedir.¹¹⁵ 24 Oğuz Boyundan birisi olan Karkın boyunun dedesi, Dede Karkın'ın menkıbeye göre adı Numan'dır ve Alevi mürşit ocaklarından birinin de kurucusudur. Ocağın en belirgin niteliği, ocağa bağlı dede ocaklarının ve bunların taliplerinin Türk kökenli olması ve Diyarbakır'dan Eskişehir'e kadar ki geniş bir alanda etkili olmasıdır.¹¹⁶ Bilhassa Maraş bölgesinde etkili olan bu Türkmenlerin ilk çıkış bölgelerinin Doğu ve Güneydoğu Anadolu olması akla yatkındır ancak ayaklanmanın merkezi olarak Adıyaman ve Maraş bölgesinin seçilmesi ayrıca bu bölgede Dede Karkın'la ilgili yerleşim yerlerinin olması Hamza Aksüt'ün dediği, "Dede Karkın'ın yurdunun Dedeköy'ün bir mezrasında ve Mardin'de"¹¹⁷ olduğu bilgisi doğru olabilir ancak Dede Karkın'ın Maraş'ta ve Elbistan'da yaşamadığını iddia etmek çok mantıklı görünmemektedir.¹¹⁸ Çünkü Dede Karkın, Baba İlyas'ı Şam'dan Anadolu'ya yollamış ve geliş istikameti olarak büyük olasılıkla Maraş yolu kullanılmıştır.¹¹⁹ Diğer bir

¹⁰⁹Şeker, Anadolu'nun Türkleşmesi.,445.

¹¹⁰Yusuf Halaçoğlu, **Anadolu'da Aşiretler, Cemaatler, Oymaklar(1453-1650)**, Cilt 7, İstanbul:Togan Yayıncılık,2011,603.

¹¹¹Elvan Çelebi,XLIV.

¹¹² Yusuf Halaçoğlu,**XVIII.Yüzyılda Osmanlı İmparatorluğu'nun İskan Siyaseti ve Aşiretleri Yerleştirmesi**, 4.Baskı,Ankara:TTK,2006,107,108,131.

¹¹³ Ahmet Taşğın, Kahramanmaraş'ta Tarım Alanlarının İslah Edilmesinin Sosyal Alana Yansımaları, **I.Kahramanmaraş Sempozyumu Tebliğleri**,Kahramanmaraş 2004,1233

¹¹⁴ Aksüt,**Baba İshak**,78

¹¹⁵Aksüt,**Baba İshak**,83

¹¹⁶Aksüt,**Baba İshak**,29,30

¹¹⁷Aksüt,**Baba İshak**,31

¹¹⁸Aksüt,**Baba İshak**,40

¹¹⁹Aksüt,**Baba İshak**,53

halife, Bağadın Hacı, Dede Karkın'ın halifesiiken, Baba İlyas'ın buyruğuna verilmiş, Şam'dan Maraş Pazarcık'a gelip yerleşmiş ve orada ölmüştür.¹²⁰

Bazı araştırmalarda daha önce Rum olarak belirtilen Baba İshak ise diğer bir görüşe göre, İshak adlı bir Türkmen topluluğundan olup, bu topluluk XVI. Yüzyılda, Maraş'ın Pazarcık ilçesine yakın Göynük Nahiyesi'nde oturmaktadır. Topluluğun bir bölümü ise Kayseri-Pınarbaşı yakınlarındaki Zamantu Kalesi'ni yurt tutmuşlardır. Bu bölge Dulkadir Alâüddevle Bozkurt Bey'in yaylak yeri olup Dulkadirli sınırları içerisindedir. Ayaklanmanın başladığı bölge her yerde "Kefersud" olarak geçmekte Maraş bölgesinde de "Kefertiz" bulunmaktadır.

Baba İshak taraftarlarından sonra Maraş bölgesinde, günümüzde Tahtacıların ataları olarak kabul edilen Ağaçeri Türkmenlerini¹²¹ görmekteyiz. Oğuz Kağan çağından beri var oldukları düşünülen, Ağaçerilerin¹²² 465 yılında Kafkasya'nın kuzeyinden Azerbaycan'a geçtikleri ve bir Sasani kitabesinde adlarının bulunduğu belirtilmektedir.¹²³Daha sonra 1193 yılında isimlerinden bahsedilen bu Türkmen boyu bilhassa Elbistan bölgesindeki ormanlık arazide görülmeye başlanmıştır.

Selçuklu tarihçilerden İbn Bibi, Maraş düzlüğü ve ormanlarında yaşayan Ağaçeriler'in, zengin gördükleri Rum, Suriye(Şam) ve Ermen ülkelerinin çeşitli bölgelerinde yol kesmeye, adam öldürmeye başladıkları duyulunca merkezde ciddi bir endişe olduğunu ifade etmiştir. Selçuklu veziri Kadı İzzettin ve beylerbeyi Yavtaş, Ağaçerileri ortadan kaldırmak için Kayseri'ye doğru yola çıkmışlardır. Bunun üzerine Baycu Noyan'ın birçok askerler Anadolu topraklarına geldiği haberi duyulunca, onları karşılamak için geri dönmüşlerdir.¹²⁴ Dönemin başka bir tarihçisi Abu'l-Farac, Ağaçerilere "Agagralar" demiş ve onların bu dönem Hısn-ı Mansur(Adıyaman) bölgesinde sadece bir köyden 7000 öküz, inek, dişi ve erkek merkep, 45000 keçi ve koyun aldıkları belirtilmiştir. Bölgedeki Madik, Mar Asya, Mar Dimat adlı manastırları zapt ederek, bunların tüm mallarını alıp gitmişlerdir.¹²⁵Selçuklu sultanı II. İzzettin Keykavus'un en önemli komutanlarından

¹²⁰ Aksüt, **Baba İshak**, 84

¹²¹ Ali Selçuk, **Ağaçeri Türkmenleri Tahtacılar**, İstanbul: IQ Kültür Sanat Yayıncılık, 2008, 19

¹²² Fahrettin Kırzioğlu, **Kıpçaklar**, Ankara: TTK, 1992, 10.

¹²³ Zeki Velidi Togan, **Umumi Türk Tarihi'ne Giriş**, İstanbul: Enderun Kitabevi, 1981, 170

¹²⁴ İbn Bibi, **El-Evâmirü'l-Alâ'iyye...**, 573.

¹²⁵ Abû'l-Farac, **Abû'l-Farac Tarihi**, 564

olan Ali Bahadır¹²⁶ bunları takip ederek memleketten kovmuş ve liderleri Cuti Bey¹²⁷ ya da Şuti (juti) Bey ismindeki reislerini yakalamış ve Masara Kalesi'ne hapsedmiştir.¹²⁸

Moğol komutanı, Baycu Noyan'ın gelişiyle Selçuklu takibatı sona eren Ağaçeriler, Elbistan ve Maraş'tan başka Suriye ve Ermenilerin buldukları yerleri işgal ederek yağmalamışlardır. Ancak Selçuklu sultanı tarafından takibe alınsalar da Moğollara karşı sultan İzzettin Keykavus'la beraber olmuş ve onlara karşı savaşmışlardır. Ancak Moğollar, Türkmenlerin bu direncini kırmadan Anadolu'da rahat edemeyeceklerini anladıkları için 1260 yılında Hülagu 20.000 kişilik bir orduyu Ağaçerilerin üzerine yollamış¹²⁹ sonuçta Ağaçeri Türkmenlerinin büyük bir bölümü Tatarlar tarafından öldürülmüş nitekim bu hadiseden sonra adları pek duyulmamış ve bir daha varlık gösterememişlerdir.¹³⁰

1.6. Şah İsmail'in Safevi Devleti ve Maraş'la İlişkileri

Yapılan alan çalışmasında Maraş bölgesi Alevilerinin bilhassa dini hayatında ve cemlerde Şah Hatayi yani Şah İsmail'in büyük bir yer tuttuğu görülmektedir.¹³¹ Bu etki sadece Alevileri kapsamamakta Şah İsmail'in Alâüddeve Bozkurt Bey için söylediği "Eledan"¹³² (avam, sıradan ya da Ala dana¹³³) tanımlaması Maraş Sünni'lerini de etkileyerek, Alâüddeve'nin türbesinin bulunduğu yere "Aladan" demişlerdir. Ayrıca Şah İsmail'in çocukluğundan, ölümüne kadar ki hayatında sürekli Maraşlılar yakınında bulunmuş, 6 yaşlarında olduğu dönemde dayılarının takibinden kurtulmak için Erdebil'in Rum(Anadolu) mahallesinde oturan¹³⁴ ve

¹²⁶ İlyas Gökhan, Selim Kaya, **Maraş Emirleri**, Kahramanmaraş: Ukde Yayınları, 2008, 14.

¹²⁷ Refet Yinanç, Mesut Elibüyük, **Maraş Tahrir Defteri**, Cilt 1, Ankara: A.Ü Osmanlı Tarihi Araştırma ve Uygulama Merkezi Yayınları, 1988, XIII.

¹²⁸ Abû'l-Farac, **Abû'l-Farac Tarihi**, 564

¹²⁹ Sümer, Ağaç-eriler, **Belleten**, 521-528

¹³⁰ Turan, **Selçuklular Zamanında...**, 496

¹³¹ Rıza Zelyut, **Türk Aleviliği**, 8. Baskı, Ankara: Kripto Basım Yayım, 2013, 363.

¹³² Kazvinî, 44

¹³³ Yaşar Bedirhan, Alâüddeve Bozkurt Bey Devrinde Maraş'ın Sosyal, Ekonomik, Kültürel Durumu, **I. Kahramanmaraş Sempozyumu** Cilt 1, Kahramanmaraş Belediyesi, İstanbul 2005, 385

¹³⁴ Faruk Sümer, **Safevî Devletinin Kuruluşu ve Gelişmesinde Anadolu Türklerinin Rolü**, Ankara: TTK, 1992, 15.

cerrahlık yapan Uba,¹³⁵veya “Aba-Ebe Hatun” adlı bir Dulkadirli kadınına emanet edilirken¹³⁶ bundan annesi dahi haberdar edilmemiştir.¹³⁷ Osmanlı kaynakları da Dulkadir bölgesinde Kızılbaşların çokluğuna dikkat çekerek; “*Bazı kimselerin evlerinde Şah’tan gelen mektuplar ve sâir emanetler bulunup haklarından gelindiği, fakat Zulkadriye’de Kızılbaş muhubbi râfızîlerin pek çok olduğu bildirilmekte, teftişe memur Beşir Çavuş’la birlikte tecessüs edilip ele girenlerin şer’ile haklarından gelinmesi hakkında Zulkadriye Beylerbeyi’ne hüküm verildiği*” görülmektedir.¹³⁸ Aslen Oğuzların Bozok koluna mensup bulunan Dulkadirliler’in Beydilli, Bayat, Avşar boylarından meydana geldiği bilinmekte genel ekseriyet Bayatlar’da olduğu için beylerinin de Bayatlara mensup olduğu düşünülmektedir. XIII. Yüzyılda Moğol saldırılarından kaçan Türkmenler genelde Güneydoğu Anadolu ve Kuzey Suriye’ye yerleşmiş ve 1298 yılında Memlûklar’ın Halep valilerinin yaptığı akınlarla Maraş bölgesi ele geçirilerek, bu Türkmenlerin arasında bulunan Dulkadirliler Maraş’tan başlayarak Elbistan’a kadar olan bölgeye yerleşmiş ve o tarihten sonra giderek varlıklarından söz ettirmeye başlamışlardır.¹³⁹

Şah İsmail’in kurduğu Safevi Devleti’nin ana kaynağı olarak Erdebil tekkesi gösterilse de, başlangıçta Türk ve Moğol hükümdarları tarafından büyük saygı duyulan ve desteklenen¹⁴⁰, Osmanlı Devleti tarafından da çerağ akçesi verilen bu tekkenin bir devlet oluşturmak ya da yönetimi değiştirmek amacıyla kurulduğunu düşünmek zordur. Ayrıca Alevi Kızılbaşlar tarafından kurulan ama daha sonra Şiiliği bir devlet dini haline getiren Safevi Devleti’nin dini görüşleriyle Erdebil Tekkesi’nin dini görüşlerinin aynı olduğu konusunda da bir fikir birliği yoktur. Kuruluş döneminde İran’da hâkim olan Sünnilik mezhebinden ve Şafi olduğu düşünülen tekkenin bazıları Hanefi olduğunu söylemiş¹⁴¹ Şah İsmail döneminde görülen Ebubekir, Ömer, Osman ve Ayşe’ye yapılan küfür ve lanet okumaların Şeyh Safiyüddin döneminde yapılmadığı hatta Safiyüddin’in rüyasında Hz. Muhammed’le

¹³⁵ Walther Hinz ,**Uzun Hasan Ve Şeyh Cüneyd** ,2.Baskı,Tevfik Bıyıklıoğlu (çev.) Ankara: TTK, 1992,83.

¹³⁶Refet Yinanç, **Dulkadir Beyliği**, Ankara:TTK,1989,89

¹³⁷Tufan Gündüz, **Son Kızılbaş Şah İsmail**, 4.Baskı,İstanbul: Yeditepe Yayınları,2013,39

¹³⁸ Bekir Kütükoğlu, **Osmanlı-İran Siyasî Münâsebetleri (1578-1612)**,İstanbul:İstanbul Fetih Cemiyeti,1993,11.

¹³⁹ Yinanç, **Dulkadir Beyliği**,7,8

¹⁴⁰Gündüz, **Son Kızılbaş**,21

¹⁴¹Gündüz, **Son Kızılbaş**,15,16

beraber dört halifeyi ayrıca Hasan ve Hüseyin’i gördüğü Hz. Ayşe için “müminlerin anası” dediği ifade edilmiştir.¹⁴²

Şah İsmail daha çocukluk çağlarından beri dayılarının hâkim bulunduğu Akkoyunlu Devleti tarafından sürekli takip edilmiş bunun sonucu dört yılı aşkın bir süre zindana atılmış, ayrıca altı yıl boyunca kaçmak ve saklanmak zorunda kalmıştır.¹⁴³ Bu sıkıntılı süreç onun karakterini de etkilemiş en başta Akkoyunlu Devleti olmak üzere kendine muhalefet gördüğü tüm gruplara karşı çok sert muamele etmiştir.¹⁴⁴ Onun Kızılbaşların liderliğine geçmesi biranda birçok Kızılbaş Türkmen Aşireti’nin etrafında toplanmasına yol açmış ve süratle kuvvet sayısı artmıştır.¹⁴⁵ Anadolu’nun dört bir yanından gelen Kızılbaş’ın etrafında toplanmasıyla ilk başta sadece 7 kişi olan Şah İsmail yandaşları, Şamlu, Avşar, Tekelü, Varsak, Dulkadir, Kaçar ve Karacadağ sufilerinin katılımıyla biranda 7000 kişiye ulaşmıştır. Şah Kulu Halife Mühürdar’a göre, “Şah’ın daveti fermanı Dulkadir taifesine gelince sabahtan akşama kadar 5000 kişi toplanıp yola koyulmuş, düğün yapmakta olan ve akşam gerdeğe girecek olan bir genç de aynı yolu izlemiştir.¹⁴⁶ Bu olay, “her şeyi bırakıp Şah’ın yoluna koştu.” Şeklinde anlatılmışlardır.¹⁴⁷ Safevi kaynakları Dulkadirlileri çoğunun Şah İsmail müritleri olduğunu belirterek Şahın cülusunda ona koştuklarını belirtmişlerdir. Buna karşılık Alâüddeve Bozkurt Bey, Dulkadirlilerin Şah İsmail’e katılmasını önlemek maksadıyla birçok tedbir almış ama tam başarılı olamamıştır.¹⁴⁸ Çünkü Dulkadirli’lerin, Safevi devleti kurulmadan çok önce Erdebil Tekkesi’ne bağlı olduğu bilinmektedir.¹⁴⁹ 1501 yılında Erzincan’da müritleriyle toplanan Şah İsmail’in o dönem Tebriz’den çok az bir kuvvetler Erzincan’a geldiği, Erzincan’daki toplantıdan sonra Şirvanşahlar üzerine babasının intikamını almak için saldıran Şah İsmail’in toplam kuvvetlerinin 7000 civarında olduğu düşünüldüğünde 5000 kişilik bir katılım yapan Dulkadirli’lerin ilk Kızılbaş güçlerine ne büyük oranda

¹⁴²Gündüz, **Son Kızılbaş**,16

¹⁴³Gündüz, **Son Kızılbaş**,47

¹⁴⁴Kazvinî, 28

¹⁴⁵Gündüz, **Son Kızılbaş**,47

¹⁴⁶Sümer, **Safevî**.,18

¹⁴⁷Gündüz, **Son Kızılbaş**,50

¹⁴⁸Sümer, **Safevî**.,25

¹⁴⁹ Tufan Gündüz,Dulkadirli Türkmenleri, **I.Kahramanmaraş Sempozyumu Tebliğleri**, Kahramanmaraş 2004,451

destek verdiği anlaşılmaktadır.¹⁵⁰Tebriz'e giden Dulkadirli'ler'e Şiraz'ın idaresi verilmiş, Sultan Halil, Ali Sultan, Murad Sultan, Hamza Sultan, Kadı Han, İbrahim Han, Şah Veli Sultan, Berhurdar Sultan, Muhammed Can Sultan, Veli Sultan gibi Dulkadirli Beyleri görev almışlardır. Dulkadirli beylerinden Alâüddevle Bozkurt Bey'in torunu Şahruh Bey'in oğlu Muhammed Han¹⁵¹ Şah Tahmasb'ın yanında çok itibarlı olmasına rağmen 1533-1534'de Sultan Süleyman'ın gelişiyle Osmanlı Ordusu'na geçmiş, Rumeli Beylerbeyi yapılmış ve orada ölmüştür. Bu olayı Şah Tahmasb çok içerlemiş; "*Dulkadiroğlu'na oğlum demiştim ancak o bin kişi ile kaçarak Rûmîlerin tarafına katıldı*" demiştir.¹⁵² Diğer ünlü Dulkadirli beylerinden biri olan Şah Kulu Halife, ilk önce Şah Tahmasb'ın Kurcubaşısı¹⁵³ daha sonra eşik ağası ve mühürdarı olmuştur. Dulkadirli Şahruh Han ise Şah II. İsmail ve Muhammed Padişah döneminde mühürdarlık yapmıştır.¹⁵⁴ Şah İsmail'in Safevi Devleti'nde en üst düzeydeki makamlarda hep Dulkadirli beyleri görev almaktadır. Fars eyaletinin idaresi, Dulkadirli Keçel Bey'e verilmiş ancak halka iyi davranmadığı gerekçesiyle bir süre sonra idam edilmiştir. Yine Korucubaşı Dulkadirli Abdal Bey şeyh Haydar'a karşı savaşanları tespitle görevlendirilmiş ve Tabersaran'a gönderilmiştir.¹⁵⁵

Şah İsmail taraftarı birçok Dulkadirli beyine rağmen 1507 yılında Dulkadirli'lere savaş açması çok enteresan görünmekte, birçok neden öne sürülmesine rağmen gerçek gerekçesi konusunda düşünmek gerekmektedir. Ancak Türk devlet geleneğindeki ilk sebep hiçbir zaman dini ve itikadı alan olmamış her zaman birinci öncelik Cihan hâkimiyeti iddiası ve güç mücadelesine dayanan taht kavgası olmuştur. Bu önemli sebebi bilhassa ekonomik kaygılar takip etmiş dini gerekçeler ise genelde savaşın bahane kısmında kendine yer bulmuştur.

Akkoyunlu Devleti'nin bu dönem iyice zayıflaması bölgede ciddi bir güç halinde bulunan Dulkadirli beyi Alaüddevle'nin dikkatinden kaçmamış ve ülke sınırlarını

¹⁵⁰ Remzi Kılıç, Şah İsmail'in Dulkadiroğlu Devleti Üzerine Yaptığı Orta Anadolu Seferi(1507) ve Sonuçları, **I.Kahramanmaraş Sempozyumu Tebliğleri**, Kahramanmaraş 2004, 410.

¹⁵¹ Gündüz, Dulkadirli Türkmenleri, 453

¹⁵² Şah Tahmasb-ı Safevî, **Tezkire**, Hicabi Kırılancık (çev.) İstanbul: Anka Yayınları, 2001, 39, 44

¹⁵³ Kurcubaşı: Safevi ordusunda korucubaşı, yakın korumaların başı olarak görev yapan kişi.

¹⁵⁴ Deniz, Asadi, **Kızılbaşlığın Tarihi**, 70

¹⁵⁵ Gündüz, **Son Kızılbaş**, 83

Diyarbakır'a doğru genişletmeye çalışmıştır. Ayrıca Akkoyunlunun son Sultanı Murad Bey'i himayesine alarak kızıyla evlendirmiş ve Akkoyunlarla akraba olmuştur. Safevi kaynakları bu seferin gerekçesi olarak Alaüddevle'nin İran'a yürüyeceği haberi almalarına bağlamakta,¹⁵⁶ Osmanlı Kaynakları ise Dulkadirli hükümdarı Alâüddevle'nin kızını Şii Şah İsmail'e vermek istemediği bu yüzden bu savaşın çıktığını belirtmişse de¹⁵⁷ bu savaşın gerçek sebebinin Safevilerin yayılma istediği ve Maraş bölgesindeki müritlerini güvence altına alarak onları kazanma istediği olmalıdır.¹⁵⁸ 1507 yılında başladıkları Maraş seferini normalde Diyarbakır üzerinden yapmaları beklenmekteydi. Çünkü Diyarbakır'den doğruca Dulkadirli topraklarına geçebilmekteydi. Ancak onlar Sivas üzeri Osmanlı topraklarını geçerek varmak istemişler bu sebeple sultan II. Bayezid'den izin istemişlerdir. Bu rotanın iki nedeni olabileceği düşünülerek, birincisinin Osmanlı'ya gözdağı vermek ikincisinin ise etraftaki Kızılbaşların desteğini kazanmak olduğu ifade edilmiştir.¹⁵⁹ Sarız üzerinden Elbistan'a giren Şah İsmail kuvvetlerinin başında yine bir Dulkadirli olan Dede Bey bulunmaktadır. Bu ilk öncü birliklere Alaüddevle'nin oğlu Sarı Kaplan lakaplı Kasım'ın yaptığı gece baskınıyla birçok Kızılbaş öldürülmüş ancak Alaüddevle esas birlikleriyle Turnadağı'na saklanmıştı. Bu saldırı karşısında Alaüddevle matbu bulunduğu Memlûklulardan ve Osmanlılardan yardım istemiş ancak yardım talebi karşılıksız kalmıştır. Şah İsmail ortada savaşacak birini bulamayınca Alaüddevle'ye "Ala dana" lakabını takarak Hoy'a dönmek üzere yola çıkmış¹⁶⁰ ancak bu sırada Maraş ve Elbistan bölgesini yakıp yıkmıştır.¹⁶¹ Şah İsmail Elbistan'da iken Akkoyunluların önemli beylerinden Diyarbakır valisi Musullu Emirhan emrindeki kalabalık bir Türkmen grubuyla gelerek şehrin anahtarını ve Akkoyunlu sarayından kalma kıymetli mücevherleri Şah'a takdim edip, itaatini bildirmiştir. Ancak daha sonra Diyarbakır'e yardıma giden sarı Kaplan Kasım Bey Kızılbaşlar tarafından öldürülünce bunun intikamı için oğulları Kör Şahrub Bey ve Ahmet Bey'i göndermiş, fakat bu iki oğlu da Kızılbaşlar tarafından 1513 yılında öldürülmüştür. Böylece Alâüddevle Bozkurt Bey, Şah İsmail'le yapılan savaşlarda üç

¹⁵⁶Gündüz, **Son Kızılbaş**,85.

¹⁵⁷J.Von Hammer,**Osmanlı İmparatorluğu Tarihi**, İstanbul:Söğüt Yayınları,2008,s.363; İsmail Hami Danişmend,**İzahlı Osmanlı Tarihi Kronolojisi** ,Cilt 1,Türkiye Yayınevi,İstanbul 1971,413

¹⁵⁸ Nejat Birdoğan, **Şah İsmail Hatai**, 2.Basım, İstanbul:Kaynaka Yayınları, 2001, 15.

¹⁵⁹Gündüz, **Son Kızılbaş**,85

¹⁶⁰Gündüz, **Son Kızılbaş**,87

¹⁶¹ İbn Kemâl, **Tevârîh-i Âl-i Osmân VIII. Defter**,Ahmet Uğur(haz.),TTK,Ankara 1997,254

oğlunu kaybetmiş bu olaylardan kısa süre sonra Safevilerle barış tesis edilip Alaüddevle Bey'e Şah İsmail gösterişli bir çadır hediye etmiştir.¹⁶²

Şah İsmail, kendisine en çok destek veren Türkmenler olan Dulkadirlilerin devletini işgal etmiş ancak daha sonra onlarla sulh yapmıştır. Ayrıca sultan II. Bayezid'e yazdığı mektupta ondan "bütün Müslümanların halifesi olan hazret" şeklinde bahsederek¹⁶³ dini anlamda onun pozisyonunu kabul etmiş gözükmektedir. Ayrıca diğer bir ilginç ayrıntı, Safevi kaynaklarından Tarih-i Kızılbaşan'da Sünni Selahaddin Eyyübi'nin Şii Fatimi Devleti'ni ele geçirmesini, "*Selahaddin fatihane kılıcını çekip o vilayeti kısa sürede din ve devlet düşmanlarından temizledi*" diyerek anlatması, bazı Safevi yazarlarının Şii taassuba sahip olmayıp olaylara mezhebi değil milli açıdan baktıklarını göstermesi açısından önemlidir.¹⁶⁴

II. Bayezid'in, Şah İsmail'e karşı takındığı tavır onu çok cesaretlendirmişti. Çünkü bir yandan Anadolu'dan Kızılbaşların İran'a gitmesi engellenmeye çalışılırken diğer yandan da Şah İsmail'in Akkoyunlulara karşı başarılarını kutlamak için elçiler gönderilmiştir. Ayrıca Anadolu'nun ortasına kadar gelip Osmanlı topraklarına giren ve Dulkadirli Beyi Alaüddevle'nin ülkesini işgal ederek, oğlunu öldüren Şah İsmail sadece uzaktan izlenmekle yetinilmiş ancak II. Bayezid dönemindeki bu soğukkanlı tavır tahta geçen Sultan Selim döneminde bambaşka bir seyir izlemiştir.

Şah İsmail ile Sultan Selim arasındaki husumet Selim'in şehzadeligi dönemine rastlamakta, Şah İsmail'in halifelerinin faaliyetlerini gören Selim bunları önlemek amacıyla daha Trabzon sancağında bir şehzade iken Şah İsmail taraftarlarını tenkil etmek için Erzincan'ı işgal etmiş bu işgal Şah İsmail tarafından sultan II. Bayezid'e şikâyet edilmiştir.¹⁶⁵ Şah İsmail, 1512 yılında tahta çıkan Sultan Selim'i tebrik etmemiş¹⁶⁶ ancak bu dönem Anadolu'daki olaylarla yakından ilgilenmiş Karamanlu Ahmet'i halife olarak Anadolu'ya göndermiştir.¹⁶⁷

¹⁶²Gündüz, **Son Kızılbaş**,89

¹⁶³Gündüz, **Son Kızılbaş**,51

¹⁶⁴Deniz,Asadi,**Kızılbaşlığın Tarihi**,62

¹⁶⁵İ.Hakkı Uzunçarşılı, Anadolu'da Kızılbaş Faaliyetleri, **Osmanlı Tarihi Ansiklopedisi** Cilt 2, Ankara: TTK, 2011, 259.

¹⁶⁶Feridun M.Emecen,**Yavuz Sultan Selim**, 3.Baskı,İzmir:Yitik Hazine Yayınları,2014,92

¹⁶⁷Gündüz, **Son Kızılbaş**.,114.

Çaldıran Savaşı'nın temel nedeni olarak Osmanlılar mezhepsel nedenler öne sürmüş Şiiğin İslâm memleketleri için büyük bir tehlike olduğunu ifade etmiştir.¹⁶⁸ Safevi kaynakları ise bu savaşın nedeni olarak Diyarbekir beylerbeyi Muhammed Han Ustaclu'nun bölgede kazandığı zaferlerden cesaret alarak, Osmanlılara karşı meydan okur bir tavra girmesini ve Nur Ali Halife'nin sınır boylarını tahrip edip Tokat'ı yakmasını Osmanlı-Safevi savaşının başlıca nedeni olarak gösterir.¹⁶⁹ Ancak işin aslı Çelebi Mehmed'in Şahrüh'a verdiği cevapta yatmakta "on derviş bir seccadede uyurken iki hakan bir cihana sığmamaktadır."¹⁷⁰ Savaş hazırlıklarına başlanır başlanmaz öncelikle bir Müslüman ülkeye sefer düzenlemek için geçerli fetvaya ihtiyaç duyulmuş,¹⁷¹ İbn Kemal¹⁷² ve Hoca Sadeddin Efendi gibi ulemalar bu gerekli fetvaları vererek¹⁷³, Safevîlerin mühlid ve zındık bir topluluk olduğunu, sahabeye küfrettikleri söyleyerek, onlarla savaşmanın fesat kapılarını kapayacağından vacip, kanlarının dökülmesinin helal, köle ve cariyelerinin yağmalanmasının mübah olduğunu söylemiş,¹⁷⁴ Kızılbaşlarla yapılacak savaşın kâfirlerle yapılacak savaştan efdal olduğunu belirtmişlerdir.¹⁷⁵ Osmanlıların Safevilere karşı bu kadar aşırı tepki göstermesinin bir nedeni de, bâtnî bir anlayışa sahip aşırı Şii Haşîşiler'in, Selçuklu Devleti'ne verdiği büyük tahribat olmalıdır.

Maraş bölgesinin Safeviler açısından önemi Tezkire'de de gözükmektedir. Kanuni Sultan Süleyman'ın batıya yaptığı sefer bahane edilerek Anadolu'ya hücum etmeyi

¹⁶⁸ Emecen,92

¹⁶⁹Gündüz, **Son Kızılbaş**,116

¹⁷⁰ -Timur'un oğlu Şahrüh'un Çelebi Mehmet'i kardeşleri şehzadeleri öldürülmesinden dolayı protesto ederek bu olayın töre-i İlhan'a uymadığını belirtmesine, Çelebi Mehmet'in verdiği cevap önümüzdeki dönemde Osmanlı Devleti'nin izleyeceği yolu göstermesi açısından önemlidir. Çünkü hem eski Türk geleneklerine hem de Şeriata uygun olmadığı halde siyaseten katil devletin bekası için olmazsa olmaz olduğunu izahla bu seviyeye atalarından tecrübe ettikleri olaylar neticesinde geldikleri beyan eder ve "on derviş bir kilim üzerinde uyurda,iki padişah bir iklimte sığmaz" cevabını verir.bakınız;Araş,**Osmanlı Devleti'nde**.,

¹⁷¹Suraiya Faroqhi,**Osmanlı İmparatorluğu Tarihi**, Ercan Ertürk(çev.), İstanbul:Tarih Vakfı Yurt Yayınları,2013,4.

¹⁷²Halil İbrahim Bulut,Osmanlı-Safevi Mücadelesinde Ulemanın Rolü:Kemal Paşazâde Örneği.<http://dergipark.ulakbim.gov.tr/da/article/viewFile/5000151519/5000137476>;İbn Kemâl,**Tevârîh-i Âl-i Osmân VII.Deft**er ,Şerafettin Turan(haz.),Ankara:TTK,1991,XIV

¹⁷³Karpat,413.

¹⁷⁴Gündüz,**Son Kızılbaş**.,119

¹⁷⁵ Münecimbaşı Ahmet Dede, **Münecimbaşı Tarihi**, Cilt 2, İsmail Erünsal (çev.),Tercüman 1001 Temel Eser, 37,456.

planlayan Safeviler önce Sivas'a gitmeyi bölge halkı kendilerine katılırsa yanlarına alıp şehri yağma etmeyi düşünmekte sonra Maraş'da durmayı planlayarak, buranın halkını yanlarında toplamayı sonrada burayı çöl etmeyi tasarlayarak "gelmek isteyenleri getirelim gelmeyen herkesi katledip yağmalayım" demiş, ancak Kızılbaşların bu görüşlerini Şah Tahmasb'ın Osmanlı sultanı Süleyman'ın küffarla savaşa gittiği gerekçesiyle kabul etmediği belirtilmesine rağmen¹⁷⁶ Safeviler neredeyse tüm batılı ülkelerden Osmanlılar'a karşı hep müttefik aramışlardır.¹⁷⁷

Alâüddevlle Bozkurt Bey'in Dulkadirli Ülkesi, Şah İsmail'den sonra bölgenin diğer büyük devleti Osmanlılar tarafından fethedilmiştir. Bu feth uzun süreli bir güç mücadelesinin sonu olup bölgenin hâkimiyeti konusunda söz sahibi olmak isteyen altı Türk Devleti'nden dördü olan Akkoyunlu, Karakoyunlu, Dulkadirli ve Memlükler bu çekişme sonucu tarih sahnesinden çekilirken, Osmanlı-Safevi mücadelesi devam etmiş ancak mücadele sahası genelde Diyarbakır'ın doğusu olmuştur.

Osmanlı-Dulkadirli savaşında işi son noktaya getiren Çaldıran Seferi esnasında yaşanan gelişmeler olsa da, bu husumetin evveliyatı geçmişe dayanmakta bilhassa Dulkadirli Osmanlı'ya karşı Memlûklulardan yana durması Osmanlı'yı sürekli rahatsız etmektedir. Ayrıca izlediği denge politikasıyla bölgede varlığını güçlendirerek doğuda Safevi sınırına dayanan Dulkadirli, Safeviler açısından da potansiyel bir tehlike olarak görülmüşlerdir. Safeviler, Alâüddevlle Bozkurt Bey'in bu denge politikasını "İki tavuğum var, biri altın, diğeri gümüş yumurtlar" şeklinde yorumlamışlardır.¹⁷⁸

Dulkadirli Beyliği'nin 1515'de Osmanlı hâkimiyetine girmesinden hemen sonra bölgede peş peşe baş gösteren isyanların sebebi o dönemin genel sosyal ve ekonomik problemleri başta olmak üzere, Alevilik-Kızılbaşlık inancı kaynaklı olması muhtemel olmakla beraber Osmanlı hâkimiyetine karşı Dulkadirli ulusunun gösterdiği bir direnç olma ihtimali de yüksektir. Dulkadirli Osmanlı'nın bu durumu ilerleyen yıllarda da devam etmiş onların bölgedeki hâkimiyetini kırmak amacıyla Yavuz Sultan

¹⁷⁶Şah Tahmasb-ı Safevi,33.

¹⁷⁷Uzunçarşılı,Safevi Devleti'nin Zuhuru.,43.

¹⁷⁸Emecen,159

Selim'in Çaldıran Savaşı dönüşünde Doğu Bayezid'in önemli ahalisinden İskender Bey Osmanlı hizmetine alınmış, Dulkadir seferine katılan ve kendilerine birçok arpalık verilen Bayezid ailesi¹⁷⁹ Maraş bölgesine iskân edilerek Dulkadirli'lere karşı bir rakip vücuda getirilmek istenmiştir.¹⁸⁰

1.7. Pazarcık Tarihi

Maraş Vilayeti'nin başlangıçta nahiyesi, sonrada kazası olan Pazarcık, şehrin 30-35 km güneydoğusunda yer almakta, Osmanlı döneminde Maraş Eyaletinin bir kazası olan Hısn-ı Mansur (Adıyaman) yolu üzerinde bulunmaktadır.¹⁸¹

İsmi o bölgede kurulan küçük pazardan alan Pazarcık, konum itibariyle hem devletlerarası sınırlarda yer almış hem de önemli ticaret yolları üzerinde bulunmuştur. Bu ticaret yolu Halep'ten başlayıp Kayseri bulunan büyük pazar Yabanlu Pazarı'na kadar ulaşmaktadır.¹⁸²

Pazarcık isminin tarihi altı asır öncesine gitmekle beraber bu bölgedeki ilk yerleşim izleri çok eskilere dayanmaktadır. Bölgede bulunan birçok antik kalıntı ve mağaralar bu bölgenin çok uzun sürelerden beri yerleşim yeri olarak kullanıldığını ispatlamaktadır. Bölgede gerçekleşen birçok araştırma, günümüzden 7000-7500 yıl öncesinde bu bölgelerde çok büyük yerleşim alanlarının varlığını tespit etmiştir. Kelibişler Köyü yakınında bulunan Domuztepe Höyüğü'nde gerçekleştirilen kazılar sonucu ortaya çıkan antik kalıntılar bu yörenin çok ciddi bir ticaret bölgesi olduğunu göstermektedir.¹⁸³ Türkoğlu, Pazarcık arasında bulunan ve ancak 50 kadarının yeri tespit edilen birçok höyüğün varlığı bu bölgenin tarih boyunca çok hareketli bir coğrafya olduğu göstermektedir.¹⁸⁴

¹⁷⁹ İlyas Gökhan, E. Kasım Bal, **Dulkadirli ve Bayezidli İdareciler**, 1. Basım, İstanbul: Kitabevi, 2013, 31.

¹⁸⁰ Besim Atalay, **Maraş Tarihi ve Coğrafyası**, İlyas Gökhan, Mehmet Karataş (haz.) Kahramanmaraş: Ukde Yayınları, 2008, 89.

¹⁸¹ Yinanç, Elibüyük, 197

¹⁸² İlyas Gökhan, **İlk Çağlardan Dulkadirli'lere Kadar Maraş**, 1. Basım, Kahramanmaraş: Ukde Yayınları, 2008, 15.

¹⁸³ İlyas Gökhan, **Başlangıçtan Kurtuluş Harbine Kadar Maraş Tarihi**, Kahramanmaraş: Ukde Yayınları, 2011, 52.

¹⁸⁴ Gökhan, **Başlangıçtan**, 53.

Pazarcık yöresinde bulunan antik harabelerden birçok kaynakta bahsedilmiştir. Bu kalıntılardan özellikle bahsedilmesi, o dönemlerde gayet belirgin şekilde var olmaları göstermekle beraber ayrıca dikkate değer şekilde geniş bir araziye yayılmaları sonucudur. Bu eserler M.Ö.3500-3000'lü yıllardan başlayarak çeşitli medeniyet ve uygarlıkların izlerini taşımaktadır.¹⁸⁵Bunlar sırasıyla, Hititler, Asurlar, Makedonyalılar, Romalılar ve Selekilerdir ve İslam'dan önce hüküm sürmüş devletlerdir.¹⁸⁶

Pazarcık bölgesi antik kalıntılar açısından son derece zengindir. Karahasan köyünde bulunan Bozhöyüğünde önemli bir yerleşim yeri olduğu görülmektedir. Ayrıca Gani dağı çevrelerinde, Sarıl ve Ardıl köyleri arasında tarih öncesi devirlere ait buluntulara rastlanmıştır.¹⁸⁷Pazarcık bölgesi tarih boyunca birçok savaşın gerçekleştiği bir alan olmuştur, Anadolu'nun güney ucunda bulunan bu yerleşim bölgesinin stratejik önemini bulan antik eserler göstermektedir. Kızkapanlı Köyü Gözlügöl obasında bulunmuş olan Asur kralı III. Adad Nirari'ye ait çivi yazılı bir sınır taşı¹⁸⁸ M.Ö 2000-700 yılları arasında bu bölgede hüküm süren Hititler ve Asurlar'ın bıraktıkları en önemli izlerdendir. Pazarcık, Şalluşağı köyünde bulunan Köroğlu Kalesi¹⁸⁹, Evri ve Tilkiler Köyünün çevresinde bulunan büyük çaptaki su sarnıçları da birer Roma Eseridir.

Bölge Sasani hükümdarı II.Hüsrev Pervez tarafından M.S 605 yılında Bizanslılardan alınarak İranlılara geçmiştir. Daha sonra tekrar Bizanslılar egemen olmuştur. Bu bölgedeki en önemli özellik yeni kurulan İslam devletiyle Bizans arasında uzun müddet bir sınır oluşturmuş olması ve bu yüzden sürekli bir çatışma halinde bulunmadır. M.S 634 yılında Müslüman Arapların Suriye'ye ulaşmasıyla, Hz. Ömer döneminde bölgeye akınlar tertip edilmeye başlanmış M.S 637 yılında Halid b.Velid tarafından fethedilmiştir.¹⁹⁰Maraş bölgesi, bundan sonra Bizans ve Müslüman arasında birkaç kez el değiştirmiştir.¹⁹¹

¹⁸⁵Gökhan, **İlk Çağlardan**.,43.

¹⁸⁶ Besim Atalay, **Maraş Tarihi ve Coğrafyası**, Kahramanmaraş:Ukde Yayınları,2008,19

¹⁸⁷Gökhan, **İlk Çağlardan**.,42.

¹⁸⁸Gökhan, **İlk Çağlardan**.,57.

¹⁸⁹Gökhan, **İlk Çağlardan**.,43.

¹⁹⁰ Tufan Gündüz, Kahramanmaraş, **TDV İslam Ansiklopedisi**, Cilt 24, İstanbul:TDV,2001,192.

¹⁹¹Gökhan, **İlk Çağlardan**.,62.

Pazarcık, Çağlayancerit arasındaki Bozlar Köyü'nün yerinde bulunan tarihi Hades Şehri Ortaçağ İslâm ve Hıristiyan kaynaklarında Maraş'la birlikte geçmektedir. Halep, Elbistan, Kayseri askeri ve ticaret yolunun üzerinde bulunan bu tarihi şehir, İslam ve Bizans ordularının birçok çatışmalarına sahne olmuştur. Birkaç defa yakıldığı için Türkçe yanık anlamına gelen Göynük de denildiği iddia edilmiştir. Ancak Hades halkının, şimdi bölgede aynı adla Göynük Köyü olarak bulunan yere XIII. Yüzyılda şehir tamamen yıkıldıktan sonra gittiği anlaşılmaktadır.¹⁹²Bu şehir önemli bir ticaret yolu üzerinde bulunmaktadır. İslam Coğrafyacısı İbn Havkal, "Hades ve Maraş'ı iki küçük şehir" diye tarif etse de yörenin Rumlar ve Müslümanlar arasında sürekli el değiştirmesi coğrafi olarak önemini göstermektedir.¹⁹³ İbn Havkal, Halep'ten gelenlerin bu yol üzerinden Akçaderbent'ten geçerek Afşin'e ve Rummane (Hurman Kalesi) üzerinden İstanbul'a ulaştığını belirtmiştir.¹⁹⁴

Türklerin Anadolu'ya girmesiyle beraber bölgede büyük bir nüfus hareketliliği gözlenmeye başlanmıştır. Öncelikle doğuda Türklerin önünden kaçan Ermeniler Anadolu'nun içlerine doğru hareketlenmişler ve bilhassa Adana ve Maraş bölgesine doğru yönelmişlerdir.¹⁹⁵Bu bölgede Türklere karşı yeni bir hat oluşturulmak istenmiş, sonuç olarak Ermeni asıllı Philaretos,1079 yılında bu bölgeye egemen olmuştur. Ancak I.Süleyman Şah'ın Emiri Buldacı tarafından 1085'de Anadolu'nun güneyine yapılan fetihler sırasında Maraş bölgesi de Türklerin eline geçmiştir.¹⁹⁶ Bu tarihten itibaren bu bölge Türkiye Selçuklularıyla Haçlılar arasında birçok mücadeleye sahne olmuştur. I.Haçlı seferinde ağır kayıplar vermelerine rağmen Maraş'a kadar ulaşan Haçlılar şehri 1097'nin son baharında işgal etmişlerdir.¹⁹⁷ I.Kılıç Arslan 1103'de Maraş'ı Selçuklulara kattıysa da ölümünden sonra tekrar Haçlıların eline geçmiştir. II. Kılıç Arslan dönemine kadar geçen yaklaşık yüzyıllık

¹⁹²Gökhan, **İlk Çağlardan**,67.

¹⁹³ Yusuf Ziya Yörükân, **Ortaçağ Müslüman Coğrafyacılarından Seçmeler**,2.Baskı, İstanbul:Ötüken Neşriyat, 2013, 311.

¹⁹⁴Gökhan, **İlk Çağlardan**,69.

¹⁹⁵ Tufan Gündüz, **Bozkırın Efendileri**, İstanbul:Yeditepe Yayınevi,2009,184

¹⁹⁶İlyasGökhan, 13.Yüzyılın İlk Yarısında Maraş, **I.Kahramanmaraş Sempozyumu**, Kahramanmaraş, 2004, 345.

¹⁹⁷ Steven Runciman, Haçlı Seferleri Tarihi, Cilt 1, Fikret Işıltan(çev.),4.Baskı, Ankara:TTK ,2008,147.

sürede bölge Haçlılar ve Ermeniler tarafından büyük ölçüde tahrip olmuş, nüfus da önemli miktarda azalmıştır.¹⁹⁸Bölgedeki yoğun çarpışmalar sonucu şehir yaşanmaz hala gelmiş Ermeniler, Zengiler, Eyyubiler ve Selçuklular arasında sürekli el değiştirmiştir.¹⁹⁹Bölgenin stratejik önemi dışında ticaret yolları üzerinde bulunması da bu bölgedeki çatışmaları izah etmektedir. Bu ticaret yollarından bir tanesi Halep-Antep-Pazarcık-Akçaderbent üzerinden Sivas ve Kayseri'ye, diğeri ise Halep-Antep-Maraş-Göksun-Sarız üzerinden Kayseri'ye gitmekteydi.²⁰⁰ XIV.Yüzyılda Moğolların önünden kaçan birçok Türkmen boyu bu bölgeye gelmiş ve çok yoğun bir Türk nüfusu bölgeye yerleşmiştir. Dulkadir Beyliği'nin kuruluşuna kadar bölgeyi Halep valilerine bağlı beyler idare etmişlerdir. Moğol hâkimiyeti sonucu 1337 yılından itibaren bölgede Zeyneddin Karaca Bey'in liderliğindeki Dulkadirli dönemi başlamış ve yaklaşık 200 yıl hüküm sürmüşlerdir.1522 yılında Şehsuvaroğlu Ali Bey'in öldürülmesiyle kesin olarak Osmanlı idaresine katılan Dulkadirli Beyliği'nin o dönemki sınırları Kuzey batıda Ankara ve Kırşehir'den başlayarak Diyarbakır'a kadar uzanmaktadır.²⁰¹ Dulkadirli Türkmenlerinin yaşadığı Dulkadirli Vilayetinde 1526 yılında, 69 481 vergi hanesi bulunmaktadır.Bunların 48 665'i konargöçer, 18 158'i yerleşik durumdaki Müslüman ve gayri Müslimlerdir.Ayrıca 523 köy, 3 mezra, 62 çiftlik, 64 kışla ve 35 yaylak bulunmaktadır.1563 yılında Maraş Sancağında toplam vergi hanesi 40 135'e gerilemiş, bunun 4 047'si gayri Müslimler oluşturmaktadır.XIX.Yüzyıla gelindiğinde Maraş'ın nüfusu hakkında farklı görüşler belirtilerek, 1835 için 6000, 1830-40 için 23 000, 1890 için 52 000 olduğu ifade edilirken, 1912 için 25 000 nüfusu verilmektedir.²⁰²

Pazarcık bölgesinde şu an bulunan en büyük Alevi aşiretleri olan Sinemilli, Atmalı ve Kılıçlı aşiretlerinin XIII. Yüzyılda bölgede olmaması ve o dönem adı geçen aşiret ve boyların şu an tamamına yakınının Sünni olması, yerleşik hayata geçen konargöçer Türkmen aşiretlerin zamanla Sünnileştiklerini göstermesi açısından önemlidir.

¹⁹⁸Gündüz,**Bozkırın.**,186.

¹⁹⁹Gökhan,13.Yüzyılın.,345.

²⁰⁰Gökhan,13.Yüzyılın.,345.

²⁰¹ İbrahim Solak, **XVI.Asırda Maraş Kazâsı (1526-1563)**,Kahramanmaraş:Dulkadiroğlu Belediyesi Yayınları,2014,29.

²⁰² Harun Şahin, **XX.Yüzyılın Başlarında Maraş Sancağı'nın İktisadi, Mali ve Sosyal Durumu, Kahramanmaraş:** Dulkadiroğlu Belediyesi Yayınları, 2015, 23-27.

1526 yılında 37 köy bulunan Pazarcık'ta,²⁰³ 1563 yılına gelindiğinde tamamı Müslüman 49 köy ve 28 mezrada 1970 vergi veren nüfus yaşamaktadır.²⁰⁴ 1526'da yaklaşık 1262 kişi olan nüfusun 1563'e gelindiğinde hızlı bir artışla 6779 kişiye ulaştığı görülmektedir. Bölgede nüfusun bu kadar artmasının sebebi konargöçer aşiretlerin yerleşik hayata geçmesi olmalıdır. 1526 yılında Pazarcık Nahiyesine bağlı Adaca köyünü Yörük cemaati tasarruf ederken 1563 yılına gelindiğinde aynı köyü Dönenlü cemaatinin tasarruf ettiği görülmektedir. Böylece zamanla daha önce var olan birçok köy kaybolurken daha önce olmayan köylerin oluştuğu ve bu köyleri kullanan aşiretlerin zamanla değiştiği tespit edilmiş, bu da bölgedeki aşiretlerin sürekli hareket halinde olduğunu göstermiştir. 1526 tarihinde Pazarcık Nahiyesinde olan köyler ve cemaatler şunlardır: Adaca Köyü-Yörük Cemaati, Ayas Çay- Kara Hamzalu, Bağdın-ı Kebir-Yörük, Bağdın-ı Sagir-Yörük, Belkıs-Eymürlü, Buldacı-Dokuz, Dehliz-Ali Kethüda/Bulanıklı, Derbend Ağzı-Elçi, Dil Öyük, Osman Dedelü, Eklen-Evci, Evri-Küşne-Çağıranganlı, Feracı-Rebilü, Gökçe Pınar-Yörük, Haydar Öyüğü-Cerid, Helvayin-Eymürlü, Kaba Ağaç-Anamuslu, Kara Çorun-Emirşelü/Eymürlü, Kara Öyük-Bağlı/Dokuz, Karaca Davud-Eymürlü, Kesib Deyri-Eymürlü, Ketekoz-Ali Kethüdâ/Bulanıklı, Kız Ağıl-Eymürlü, Kızıl Bük- Osman Dedelü, Küredi Kuyusu-Ali Kethüdâ/Bulanıklı, Kirni-Karacalu, Mizmen-Kızıllı, Naib Deyri-Eymürlü, Orta Pınar-İshakoğlu/Avşar, Şeyhler-Ali Kethüdâ/Bulanıklı'dır.²⁰⁵

Pazarcık Nahiyesi 1563 yılı Köyleri ve Mezralarını Kullanan Cemaatlerde Şöyledir:

Köyler:

Adaca-(Dönenlü Cemaati), Armudar, Ayas Çay, Ayn Sincik-(Avcılı Cemaati), Bağdın-i Kebir, Bağdın-i Sagir ,Bağlı Kara Öyük-(Musa Fakıhlu Cemaati), Bir Ağıl-(Adillü Cemaati), Buldacı-(Ağce Koyunlu Cemaati), Burc-ı Belkıs-(Elçi Cemaati), Camus Pınarı-(Edhemlü Cemaati), Derbend Ağzı-(Köpeklü Cemaati), Dibek Öyük - (vakf-ı zaviye-i Osman Dede), Dilir-(Bulanıklı Cemaati), Eklen, Gercayin-(Kara Hasanlu Cemaati), Girni-(Kızıklı Cemaati), Göçebe-(Cöskilü Cemaati), Göynik Depe, Haslu İn-(Eymürlü Cemaati), Kaba Ağaç-(Sakalu Cemaati), Kafir Viran, Kara

²⁰³ Solak,XVI.Asırda Maraş Kazâsı(1526-1563),68.

²⁰⁴ Yinanç,Elibüyük,Maraş Tahrir Defteri, Cilt 1,XXXVII.

²⁰⁵ Solak,XVI.Asırda Maraş Kazâsı(1526-1563),69.70.

Çorun-(Eymirlü Cemaati), Karaca Davud-(Eymirlü Cemaati), Kenehor-(Bulanıklı Cemaati), Kesib Deyri-(Kızılıklı Cemaati), Kırkısa-(Demrek Cemaati), Kızıl Bük-(Kara Hasanlı Cemaati), Kürdi Kuyusu-(Bulanıklı cemaati yaşamaktadır), Mazman Dede-(Yuvalı Cemaati), Mizmiz –(Kızıllı Cemaati), Naib Deyri-(Eymirlü Cemaati), Orta Kara Öyük-(Kara Ekinciler Cemaati), Özi-(Küşne Cemaati), Özi-yi Sağır, Pazarcık Öyüğü-(Kızıl Haklı Cemaati), Sayluca-(Kızıklı Cemaati), Sevrim-(Göce Hacılı Cemaati), Şeyhler, Tarmık-(Avcı Cemaati), Taş Biçme-(Kara Ekinciler), Tolhum-(Küşne Cemaati), Uzun Kuyu-(Demrek Cemaati), Yaka Buldacı-(Ağce Atlı Cemaati), Yaka Çiftlik, Yalıca Bazarcık, Yazı Buldacı-(Eymirlü Cemaati), Yazı Çiftlik-(Kara Hamzalı Cemaati) ‘dir.’²⁰⁶

Pazarcık Nahiyesi’nin 1563 tahrir defterine göre mezarları ise; Ağce Viran, Beriberi, Bir Ağıl, Boz Yar, Darı Depesi, Depeçik Viranı, Dikili Taş, Eriklüce, Gök Alan, Güristan, Harmancık, İbrahimi, Kara Solı, Kozluca Abad, Küşne Viranı, Mihriban (Bulanıklı cemaati yaşamaktadır), Miskincek, Nöker Bölüklü-(Kürklü Cemaati), Ödek, Sadık Viranı, Sahrıne, Sayaca Bağdin, Yamaç Ardı-Kozcuagız, Yamaç Öyüğü, Yolcu, Yumaklı’dır.

XVII.Yüzyıla gelindiğinde Maraş bölgesindeki aşiretlere yeni aşiretler eklenmektedir. İlk kez Kılıçlı Cemaati’nin ismi bu yüzyıldaki belgelerde geçerken hala Atmalı ve Sinemilli Aşiretlerine bu dönemki evraklarda rastlanmamıştır. Bu yüzyılda Maraş çevresinde yaşayan Aşiretler şunlardan oluşmaktadır; Abdallu, Çakallı, Tacirli Melik Ahmed, Beydili, Çağıranlı, Doğanlı, İlbeyli(Hamidlü), Kılıçlı Cemaati, Receplü Afşarı, Sakallu Ceridi, Afşar, Akçakoyunlu, Alcı, Bezikli, Hacılı Dokuzu, Gündeşlü, Kara Beydil Oymağı, Koca Atlı, Rişvan, Tacirli, İsa Fakihli, Bektaşlı, Bektutlu, Cerid, Çakallı Dokuzu, Dede Sülü, Kara Hasanlı Ceridi, Musacalu, Ağca Eyilü, Selmanlı’dır. Bu adı geçen cemaatlerin birçoğunun son yüzyılda Maraş bölgesine geldiği anlaşılmaktadır. Bilhassa Rişvan, Beydilli, Kılıçlı gibi büyük cemaatlerin isimlerine bölgede XVII.yüzyılda tesadüf edilmiştir.²⁰⁷

²⁰⁶ Yinanç, Elibüyük, **Maraş Tahrir Defteri**, Cilt 1, 197-232.

²⁰⁷ Hasan Arslan, **17.Yüzyılda Maraş Sancağı**, Kahramanmaraş:Dulkadiroğlu Belediyesi Yayınları, 2014, 170.

XIX. yüzyıldaki Maraş Sancağı Salnamesinde Pazarcık bölgesi hakkında birçok detaylı bilgi verilmektedir.1300h.-1882m. Yılı Salnamesine göre, Pazarcık Kazası merkezi Ufacıklı namında bir karye (köy)'dir. Maraş'a 8 ve Haleb'e 34 saat uzaktadır. Kaza genelinde birçok Ormanlık alan ve Aksu nehri bulunmaktadır. Bölgede çok nefis halı, kilim, seccade dokunup, pirinç, buğday, arpa, darı yetiştirilmektedir. 1308-1890 Salnamesine göre de; Pazarcık'ın merkezi Bağdın adlı bir köy gözükmektedir. Burada 1 hükümet konağı, 50 hane, 9 dükkan, 3 kahvehane,1 cami,1 mektep vardır. Bu tarihte Pazarcık'ta Sinemenlü, Boz Ağa, Deregezen Atmalıları ve Kılınçlı adlı dört aşiretle Çerkez ve Türk'ten ibarettir.Atmalılar ve Sinemilli aşiretinde çok güzel halı ve kilim dokunmaktadır. Salnamede Pazarcık çevresiyle ilgili bilgiler de verilmekte, Ganıdağ bölgesindeki şehir harebelerinden ve Köroğlu Kalesinden bahsedilmektedir.²⁰⁸

1312-1894tarihli salnamede Göksu Nehri'nin Fırat'a döküldüğü ve bu suretle bu bölgede bulunan birçok ormandan elde edilen çam, ardıç ve kamalaktan elde edilen kerestelerin bu su yolu vasıtasıyla Birecik ve Urfâ'ya nakil edildiği belirtilmektedir.²⁰⁹

Türkmen Aşiretlerinin büyük oranda yerleştiği Maraş ve Pazarcık bölgesinde nüfus süratle artmış ve zamanla birçok yeni köy meydana gelirken bazı köylerde tarih sahnesinden silinmiştir. Ancak bu köylerin ortadan kaybolması konusunu açıklayacak bilgilere tam olarak bilinmemekle beraber, bölgede bilhassa 16. Yüzyıldan sonra görülen isyanlar ve eşkıyalık faaliyetleri asayiş önemli ölçüde bozmuş ve bunun sonucu demografik yapının değişme ihtimali ortaya çıkmıştır. Bu yüzden bu köylerde yaşayanların başka köylerle birleşme olasılığı olduğu gibi şehir merkezine yerleşmiş olma ihtimali de bulunmaktadır. Bu köylerin uğradığı değişim ve geçen sürede resmi evraklara eklenen ve çıkan köyler şu şekildedir:

²⁰⁸ Said Öztürk, **Osmanlı Salnamelerinde Maraş Sancağı 1284-1326/1867-1908**, Cilt 1, İstanbul: Kahramanmaraş Belediyesi Yayınları,2006,644.

²⁰⁹ Öztürk,**Osmanlı Salnamelerinde**.,Cilt 1,776.

Tablo1.1. Pazarcık Köyleri-1284/1867

Ağcakoyunlu	Helete	Tâcirlü
Alçı	Hurikânlu	Taşdemir
Alibey	İncirli	Ufacıklı
Arablar	İnekli	Yabadlı
Aralık	Karagöl	Yamaçoba
Aşağı dedeler	Keleksekili	Yediköy
Atmalu	Kozkend	Yeniyapan
Avanlar	Kösekanlı	Yumaklı(ceridi)
Azablı	Kubatlı	Zeynepuşağı
Bağdın	Kulyanlı	
Bezeklili	Kuyumcu	
Cebeli	Maksudlar	
Cıgırışanlı	Mehmeduşağı	
Cimikânlu	Meydan	
Çağlayan(ceridi)	Mezade	
Çataltepe	Milyanlı	
Çokyaşar	Nahırlu	
Dedekarıklı ²¹⁰	Öküzlü	
Dedeler	Örü	
Doğanlı	Sakarkaya	
Eğrice	Salmanlu	
Emirler	Sarılar	
Fituşağı	Savran	
Gedelekuşağı	Sultanlı	
Gergerli	Şallı	
Hacılar	Şarkiye	
Hafidler	Şatıröyüğü	
Harmancık	Şeyhli	

²¹⁰ Büyük ihtimal dedekarkınlı olmalıdır.

Tablo1.2. 1868 Salnamesine göre, Pazarcık kazası 12 nahiyeden oluşmaktadır.(Merkez Ufacıklı Köyü)

Sinemenlü Nahiyesi	Kebeli Nahiyesi	Küpeli Nahiyesi	Atmalu Nahiyesi
1-Ahsan-1867’de yok	1-Çataltepe	1-Azaplı	1-Sultanlu
2-Alibeyuşağı (1867’de Alibey olarak var)	2-İnekli	2-Hacılar	2-Hurikânlu
3-Aşıklar(1867’de yok)	3-Meydan	3-Haremeyn(1867’de yok)	3-Cimikânlu
4-Avanuşağı(1867’de yok)	4-Mezaran(1867’de Mezade)	4-Helete	
5-Benaklar(1867’de yok)	5-Savran		
6-Bozlar(1867’de yok)	6-Tâcirlü		
7-Bulyanlı(1867’de yok)			
8-Cıgırışanlı			
9-Çokyaşaruşağı (1867’de Çokyaşar)			
10-Emirler			
11-Fituşağı			
12-Hafidler			
13-Hatranlı(1867’de yok)			
14-Kösekanlı			

15-Kulyanlu 16-Maksuduşığı (1867’de Maksutlar) 17-Milyanlu 18- Şalluşığı(1867’de Şallı) 19-Tevekkellü (1867’de yok) 20-Zeynepuşığı			
--	--	--	--

Tablo1.2. Devamı

		YumaklıCeridNahiyesi 1-Harmancık 2-Nâsırlı(1867’de Nahırlu) 3-Taşdemir	Evri Nahiyesi 1- Ağcakoyunlu 2-Emirli
Karabıyıklı Nahiyesi	Aşağıkılıçlı Nahiyesi	Kuşcı Ceridi Nahiyesi 1-Bayadlı(1867’de	Ufacıklı Nahiyesi

Tablo1.3. 1321-1903 tarihli salnamede Pazarcık'ın bazı nahiyelerinin ve köy isimlerinin değiştiği görülmektedir.

Dağlı Nahiyesi	Bozağa Atmalusu	Senemenli Nahiyesi	Ufacıklı Nahiyesi
1-Abbasiye(1868'de yok)	1-Ağcalar(1868'de yok)	1-Alibeyuşağı	1-Ağcakoyunlu
2-Azablı	2-Aşıklar	2-Aşıklar	2-Beşçeşme
3-Beşenli(1868'de yok)	3-Göçer(1868'de yok)	3-Bektaş Kahya obası(1868'de yok)	3-Cimikanlı
4-Cerid-i Sağır(1868'de yok)	4-Harmancık	4-Bolyanlı	4-Eğrice
5-Çağlayanaceridi	5-Ketiler(1868'de yok)	ma'aHatıran (1868'de yok)	5-Gâleş
6-Çataltepe	6-Kızkapanlı(1868'de yok)	5-Cağraşanlı(1868'de yok)	6-Karabıyıklı
7-Gögnük	7-Kızirli(1868'de yok)	6-Çokyaşar	7-Karakesik(1868 Karakezek)
Muhacir(1868'de yok)	8-	7-Fituşağı	8-Kuzkend(1868'de yok-1867'de var)
8-Hacılar	8-Sadakalar(1868'de yok)	8-Maksuduşağı	9-Mezra'a
9-Helete	9-Taşdemir	9-Mehmeduşağı(1868'de yok)	10-Selmanlı
10-İnekli	10-	10-Milyanlı	11Tabin(1868'de yok)
11-Sakarkaya(1868'de yok)	10-Tilkiler(1868'de yok)	11-Şalluşağı	12-Ufacıklı
12-Savran	11-	12-Tetriklik(1868'de yok)	
13-Tacirlü	11-Turuculu(1868'de yok)	13-Tevekkeli	
	12-Yumaklı Ceridi	14-Zeynepuşağı	

Tablo1.3. Devamı

Kuşcu Nahiyesi	Ceridi	Kılıçlı Nahiyesi	Etrafşehir Nahiyesi
1-Bayadlı		1-Arablar(1868'de yok)	1-Bağdin-i Kebîr(1563'de
2-Elçi		2-Celebli(1868'de	Bağdın-i
3-İskenderli		Tahtalı Celebli)	Kebir,1868'de
4-Kullar		3-Cücelli(1868'de	Bağdın)
5-Öri		yok)	2-Bağdin-i Sağır
6-Öriemirleri		4-Dedeler(1868'de	(1563'de Bağdın-i
7-Sarılar		yok)	Sağır,1868'de
8-Şarkaya		5-Dehliz(1868'de	Bağdın)
9-		yok)	3-Hûrikânlı
Şeyhler(1563'de var)		6-Doğanlı(1868'de	4-İncirli ma'a Kürdili
10-Yamacoba		yok)	5-Kantarma(1868'de
11-Yeniyapan		7- Karahöyük(1868'de	yok)
		yok)	6-Nacar
		8-Kelesikli	7-Sultanl
		9-Kobadlı(1868'de	
		yok)	
		10-Kösekanlı	
		11- Kuyumcular(1868'de	
		yok)	
		12-Muhacir-i	
		Çerakasi(1868'de	
		yok)	
		13- Osmandede(1868'de	
		yok)	
		14-Öksürni(1868'de	

	yok) 15- Ördekdede(1868'de yok) 16- Şatırhöyüğü(1868'de yok)		
--	--	--	--

1322-1904 Salnamesinde Sinemenli Nahiyesine Kulyanlı'da eklenmiştir.²¹¹

1.8. Pazarcık Alevilerinin Önem Verdiği Tarihi Kişilikler

Alevilik tarihi bir nevi mücadele tarihidir. Bu mücadelenin tarihi seyrinde de Aleviler genel de hep iktidara karşı mücadele etmişlerdir. Bu yoğun çekişmeyle geçen yıllar boyunca, Aleviler bu mücadelenin liderliğini yapan ve çoğu bu uğurda hayatını kaybeden tarihi kişilikleri hep saygıyla anmış ve onların hatırasını sürekli yaşatarak dilden dile bugünlere getirmişlerdir. Bu tarihi kişiliklerin hayatları ve yaptıkları işler, epik hikayeler şeklinde yüz yıllarca anlatılarak Aleviler açısından bir İslâm Tarihi oluşturulmuştur. Sözlü geleneğin hâkim olduğu Alevilikte, İslam Tarihi açısından oluşan kırılma anları, anlatılan bu epik hikayeler sayesinde daha canlı olarak yaşamakta, tabanda Sünnilere göre fihki bilgiler açısından kısmen geri olsalar da İslam Tarihi açısından bariz bir üstünlükleri bulunmaktadır. Bu açıdan bakıldığında Alevilik tarihi kahramanlar tarihidir ve bu yönünü de Türk Tarihinden almış gözükmektedir.

Bu kahramanların ilki ve en önemlisi Ali'dir. Hareketin isim babası Ali, sağlığında kendi şahsı için bu düzeyde vermediği veya belki istemediği mücadelenin, ölümüyle beraber taraftarlarının harekete geçmesini sağlayan ve onlara ilham veren efsanevi kişiliği olmuştur. Peygamberin amcası Ebu Talip'in oğlu olan Ali aynı zamanda peygamberin damadıdır. Peygamberin Ehl-i Beyti arasında yer almakta On İki

²¹¹ Öztürk, **Osmanlı Salnamelerinde**., Cilt 1, 76, 113, 150, 193, 234, 277, 316, 368, 399, 444, 517, 547, 578, 609, 644, 680, 775.
Öztürk, **Osmanlı Salnamelerinde**., Cilt 2, 514.

İmamların birincisi sayılmaktadır. Ali ilk inanan erkek olarak ayrı bir önem arz etmektedir. Ayrıca onun Müslümanlığı seçtiği dönemdeki şartlar, sonradan İslamiyet'e geçenlerin bulunduğu koşullardan çok farklıdır. Çünkü en çok fedakârlık istenen ve bunu yerine getiren ilk Müslümanların diğerlerinden farklı olması gerektiği kanaati genel Şii tarih anlayışına yansımıştır. Bunun belli ölçülerde mantıklı açıklamaları da bulunmaktadır. Kureyş kabilesinin daha varlıklı bölümünü teşkil eden Ümeyye Oğulları ile baştan beri mücadele halinde olan Peygamberin ailesi Haşimiler arasındaki bu gerginlik İslamiyet'in gelmesinden önceki yıllarda başlamış, İslamiyet'in gelişyle beraber daha da şiddetlenmiştir. Kâbe'nin kontrolünü elinde bulundurarak putperestler üzerindeki hem dini hem de ticari nüfuzunu kaybetme tehlikesiyle karşılaşan Ümeyye Oğulları, İslamiyet'e şiddetle karşı çıkarak en büyük direnci göstermişlerdir.²¹² Bu yüzden bu aileden gelen ve Müslümanlar Mekke'yi fethettikten sonra Müslümanlığı kabul eden Ebu Süfyan'ın bu seçimi Şii kaynaklarca şüpheli karşılanmış onun samimi Müslüman olmadığı, maddi imkânlarını ve itibarını kaybetmemek için İslamiyet'i seçtiği düşünülmüştür. Ebu Süfyan oğlu Muaviye'nin Ali'nin halifeliği döneminde ona isyan ederek başlattığı ayaklanma İslam Tarihi açısından en büyük kırılmaya yol açmış Ali taraftarlığı anlamındaki "Şia" denen bir akım İslam literatürüne girmiştir. Bu dönemden sonra Emeviler adıyla, babadan oğula geçen bir saltanat sistemi oluşturan bu hanedanla, Ali soyundan gelen ve peygamberin veda haccı sırasında "Gadir Hum" denilen yerde bilhassa Şii kaynaklarca imameti Ali'ye devrettiği ve Ali evlatlarından imam tayin edilmesi gerektiğine inan Şia ile başlayan mücadele günümüze kadar amansızca devam etmiştir. Ancak bu mücadelenin bir tarafı olmayan Türklerde bu olaylara bakış, Muaviye ve Şia taraftarlarıyla aynı doğrultuda değildir. Çünkü Ehl-i Beyt'e sevgisi konusunda Türk Hanefi-Maturudi Sünniliğinin Türk Aleviliğinden farkı olmadığı gibi, Muaviye'nin oğlunun adı olan "Yezid" hem Türk Sünnilerde hem de Alevilerde zalim anlamı taşımaktadır. Ayrıca bu ismin Türk dünyasında çok nadir şekilde görülen "Bayezid -Bayazıt" hariç hiç bulunmaması bunu doğrulamaktadır.

Alevilik tarihi açısından üzerinde en çok durulan ve onun anısına ibadet yapılan isim Hüseyin'dir. Ali'nin peygamberin kızı Fatıma'dan olan iki oğlundan biridir. Hüseyin abisi Hasan'dan her zaman daha çok anılmıştır. Bunun iki nedeni vardır. Birincisi

²¹² Casim Avcı, Kureyş, **TDV İslâm Ansiklopedisi**, Cilt 26, İstanbul:TDV,2002,443.

Hasan'ın Muaviye'nin halifeliğine biat etmesi ikincisi ise Hüseyin'in böyle bir biatı kabul etmeyip davası uğruna şehit olmasıdır. Bu yüzden "Kerbela Vakası" denilen bu elim hadise, tüm Alevilerin belleklerinde sürekli canlı şekilde yer almış, Alevi kaynaklarında çok dramatik şekilde anlatılmıştır.

Alevilik tarihi açısından çok önem arz eden Ebû Müslim Horasânî ve Vilayetnâme'de Pir-i Türkistan olarak adlandırılan Hoca Ahmet Yesevi ve Vefailiğin kurucusu olup birçok ocağın bağlı bulunduğu belirtilen Ebul Vefa tabandaki Alevilerce ismi çok zikredilen şahsiyetler değildir. Bilhassa Maraş Alevileri açısından Ali, Hüseyin, Hacı Bektaş-ı Veli, Şah İsmail (Hatayi), Pir Sultan Abdal, Pir Sultan kadar olmasa da diğer yedi ulu ozanlar öne çıkmaktadır. Ancak Maraş Bölgesi açısından Şah İsmail Hatayi diğer bütün isimler açısından farklı değerlendirilmekte bütün söylenceler içinde yer almaktadır. Bunda Kızılbaşlığı bir ideoloji haline getirerek İran'da bir Kızılbaş devleti kuran ve Maraş bölgesinden bilhassa Dulkadirîler arasından birçok taraftarı bulunan Şah İsmail'in siyasi ve askeri yönünün etkili olduğu görülmektedir.

Kantarma Sinemil Ocağı dedeleri, Aleviler açısından en önemli şahsiyetler olarak yedi ulu ozanın isimleri geçmekle beraber, kendileri açısından Hak nefesi söyleyen herkesin ulu olduğu ifade edilmiştir. Hak-Muhammed-Ali diyerek Ehl-i Beyt bendesi olduklarını vurguladıktan sonra Hz.Hüseyin mersiyelerini ve o mersiyelere özdeş olarak, o mersiyelerin anısını canlı tutup bugünüme kadar taşımaya vesile olan herkes On iki İmam'dan başlayarak, Nesimi, Hallac-ı Mansur, Şah Hatayi, Yunus Emre, Hacı Bektaş, Pir Sultan, Kaygusuz Abdal, Virani, ayrıca yakın tarihimizden ise İbreti, Harabi ve Meluni gibi isimler olduğu belirtilmiştir. Ahmet Yesevi'den saygıyla bahsetmekle beraber, son yıllarda Aleviliğin ve Bektaşiliğin tamamen Ahmet Yesevi'ye dayandırıldığı ifade edilmiş, Hacı Bektaş ile Ahmet Yesevi arasında yaşadığı dönemler açısından fark olduğu söylenmiştir. Ayrıca Yeseviliğin, Türkmenistan'da, Özbekistan'da, Kırgızistan'da, Kazakistan'da ve o bölgelerde hümanist ve kucaklayıcı bir dilden ziyade, Türk ögeli olarak vurgulandığı ifade

edilerek, Bektaşilikten ritüel olarak biraz daha farklı olduğu, kendi Alevilikleriyle de aynı olduğunun söylenemeyeceğini ifade etmişlerdir.²¹³

Sinemil Ocağı'ndan Bozlar dedesine göre, Alevilik için On iki İmam ve Ehl-i Beyt son derece önemlidir ve birinin diğerinden hiç farkı yoktu. Ancak şehit olması, eziyet ve cefa çekmesinden dolayı Hüseyin'in bir adım önde olduğu belirtilmiş, Anadolu Aleviliği'nin Hüseyin'in demokrasi uğruna şehit olduğuna inandığını söylemiştir. Hasan ve Hüseyin ismi birlikte anılmakla beraber teraziye konduğunda Hüseyin isminin ağır geldiği belirtilmiştir. Ayrıca Hz.Ali'nin kızı Zeynep'in çok cefa çektiği ve Zeynel Abidin'i de kurtaranın o olduğu anlatılarak Yezid'e karşı dik duruşundan dolayı çok sevildiği belirtilmiştir.²¹⁴ Hoca Ahmet Yesevi'yle, Hacı Bektaş'ın yaşadığı dönemler açısından yaklaşık yüz yıllık fark olmasına rağmen Hoca Ahmet Yesevi'nin talebesi olarak gösterilmesinin yanlış olduğu, çünkü arada Ahmet Yesevi'nin talebesi Lokman Perende'nin bulunduğu ifade edilmiş ve bu kişilerin tümünün evliya ve ermiş olduğu belirtilmiştir. Hiç evlenmeyerek, Hak'la, Hak olanlara mücerret dendiği söylenmiş, Üzeyir Ruhullah, Selman-ı Farisi ve Veysel Karani'nin mücerret olduğu anlatılmıştır. Hacı Bektaş-ı Veli'nin Vilayetname'de yazdığına göre güvercin donunda Karahöyük'e geldiği, seksen bin Rum Ereninin gaybe daldığını, Hacı Tuğrul'un "erenler ben gaybe daldım bir erin heybeti geldi ki ne biçim geldi" diyerek, karakuş donuna gireyim, gidip onu yakalayayım dedikten sonra yukardan hışımla gelirken Hacı Bektaş'ın onu dizinin altına alarak biraz sıktığı ve bunun üzerine Hacı Tuğrul'un er eri böyle sıkar mı? Deyince Hacı Bektaş'ın da er ere böyle hışımla gelir mi? Dediği anlatılarak, güvercinden daha mazlum bir yaratık olsa o donda gelecektim demiştir. Bundan sonra Hacı Bektaş'ın dervişleriyle giderken kadıncık anadan yiyecek istediği ancak Kadıncık Ana'nın sert bir kaynanası olduğu ifade edilmiş, bundan dolayı gizlice giderek az bir tereyağı ve bir miktar ekmek getirdiği anlatılmıştır. Hacı Bektaş'ın "getirdiğin lokma artsın eksilmesin, taşsın dökülmesin" dediğini bunun üzerine akşam kaynanası geldiğinde küpün ağzına kadar dolduğunu, ekmek on tane ise yüz tane olduğunu görünce kızım bu ne? Diye Sorduğunu, Kadıncık Ana'nın da "bir derviş geldi, senden gizli yemek verdim, keramet varsa ondandır" dediği ifade edilmiştir. Sonra kocası İdris'le Hacı Bektaş'ın

²¹³ K2

²¹⁴ Mehmet Başpınar, 1938 doğumlu, ilkokul mezunu, K5.

arkasından gittikleri, Kızılırmak'ın tam kenarında yetişecekken bir anda karşı tarafta olduğunu gördüklerini ve kaybettiklerini, ancak daha sonra Kadıncık Ana'nın Hacı Bektaş'la buluşup ona hizmet ettiği ifade edilmiştir.²¹⁵

Haydarlı Sinemil Dedesi, Aleviler açısından en önemli tarihi kişilik deyince en başta akıllarına Hak-Muhammed-Ali'nin geldiğini belirtmiş, bu üçlemenin hep çok önemli olduğu vurgulamıştır. Ali'den sonra ise en önemli kişiliğin Hüseyin olduğu söyleyerek, Hüseyin'in bir mesaj vermesi açısından sembol olduğu anlatılmıştır. Hüseyin'in düşüncesine sadık olmasının çok önemli olduğu anlatılarak, Hasan'la arasında da fark olduğu, Hasan'ın Hüseyin kadar pek hatırlanmadığı ifade edilmiş, bunun bir ret anlamına gelmemekle beraber Hüseyin'in çok baskın olduğu için onu gölgelediği ifade edilmiştir.²¹⁶ Diğer Sinemilli Dedeleri'nin aksine Hoca Ahmet Yesevi'nin kendilerinde fazla bilinmediğini söyleyen dede, Ahmet Yesevi'nin ulu bir kişilik olarak bilinmekle beraber Alevi geleneğinde ondan fazla söz edilmediğini de ilave etmiştir. Bilen ve okuyan kişilerin belki fikir sahibi olabileceği ama bunun dışında bölgede yaşayan Aleviler arasında isminin fazla geçmediği söylenmiştir. Şimdilerde bunların daha çok tartışma konusu olduğu ve Hacı Bektaş'ın, Ahmet Yesevi'nin halifesi olduğunun söylendiği ifade edilerek bu konunun muğlak ve çok belirgin olmadığını ifade edilmiştir. Bunun kendileri açısından böyle olduğunu anlatan Sinemil Dedesi, belki Türk Aleviler açısından daha farklı bir hassasiyetin olabileceğini ancak kendilerinde fazla bilinmediğini söyleyerek bazı şeyleri de yeni yeni öğrendiklerini örneğin Ebul Vefa'yı daha önce hiç bilmediklerini oysa öğrendiklerine göre birçok soyağacının Ebul Vefa'dan geçerek devam ettiğini söylemiş, bilhassa Ağuichen Şeceresi'nin böyle devam ettiğini öğrendiklerini ancak Ebul Vefa'nın da bölge Alevilerinin yaşantılarında ve söylemlerinde hiç bulunmadığını ve bilinmediğini vurgulamıştır.²¹⁷

Hatayi, yani Şah İsmail'in kendileri açısından çok önemli olduğunu anlatan dede, Kantarma'da herkesin Şah İsmail'i çok iyi bildiğini ve herkesin Hatayi'yi çok iyi öğrendiğini anlatmıştır. Çocukluk yaşlarından itibaren hayat hikayesini öğrendiklerini, on iki yaşında öksüz kaldığını, öldürülmemesi için talipleri tarafından

²¹⁵ K5

²¹⁶ K6

²¹⁷ K6

korunduğu, iyi bir savaşçı ve başarılı bir hükümdar olduğu, daha önemlisi çok iyi bir ozan olduğu anlatılarak Alevi kuralları ve ritüellerini toplayan bir çalışma yaptığını bildiklerini, bu gibilerin Aşık-ı Sadık olarak geçtiğini, yani düşüncesine sadık olan ozanlar olarak zikredildiklerini ve bunların Virani, Yemini, Teslim Abdal, Kul Himmet, Pir Sultan Abdal gibi şahsiyetler olduğu anlatılmıştır. Karacaoğlan gibi günlük yaşamla ilgili sözler yazan ozanların pek okunmadığını daha çok Aleviliğin yorumunu yapabilen ve bu yönde söz söyleyebilenlerin anıldığı ifade edilmiştir. Hacı Bektaş'ın 1985-90'dan sonra popüler olduğu ve yanlış bir algıya da neden olduğu söylenerek sanki Türkiye'deki bütün Aleviler'in Hacı Bektaş'a bağlıymış gibi bir kanı oluşturulduğunu, oysa Anadolu Aleviliği'nin Erdebil Tekkesi'ne bağlı olduğu belirtilmiştir.²¹⁸ Çocukluğunda yapılan cemlerde Hacı Bektaş'la ilgili hiçbir söylemi hatırlamadığını söyleyen Haydarlı Sinemil Dedesi, Hacı Bektaş'ın televizyonun yaygınlaşmasıyla görünür olduğunu ifade etmiştir. Hacı Bektaş ziyaretlerinin de önceden bu kadar yaygın olmadığı belirtilerek, insanların inançlarına ve değerlerine sahip çıkma adına buna önem verdiklerini, yoksa kendi geçmişlerinde Hacı Bektaş'ın pek olmadığını vurgulamıştır.²¹⁹

Narlı ovasında yaşayan Atmalı Aşireti'ne mensup Çöçeli²²⁰ Alevisi'ne göre, Aleviliğin önem verdiği şahsiyetlerin en başında On iki İmamlar gelmektedir. Bunu "Ali, Hasan ve Hüseyin'dir. Zeynel Abidin'dir. İmam Muhammed Bakır, İmam Cafer-i Sadık'dır." şeklinde söyleyerek, bu zincirin On iki İmamlar ile başladığını ve onların yolunu tamamen yaşatan yedi ulu ozanla devam ettiğini ifade etmiştir. Bu yedi ulu ozanın Fuzuli ile başladığı Pir Sultan Abdal'a kadar devam ettiği söylenmiştir. Ayrıca Alevilerin çok önem verdiği kişiler içinde Ebu Müslim ve Hoca Ahmet Yesevi'nin de bulunduğu anlatılarak, Hoca Ahmet Yesevi'nin Bektaşiliğin kurucusu olduğu bildirilmiştir. Alevilerin ayrıca Sünni olmasına karşın Sünnilerin pek sahip çıkmadığı Hallac-ı Mansur²²¹'a çok önem verdiğini, Hallac-ı Mansur'un "Enel Hak" dediğini ifade etmiştir.²²²

²¹⁸ K6,-Alevilerde ocak kültürü çok önemlidir ve Aleviler hangi ocağa bağlıysa o ocağın bağlı olduğu Mürşit ocağı söylemlerde yer almaktadır. Kantarma Sinemil Ocağı'nda Şah İsmail ve Erdebil tekkesinin çok önemsendiği yapılan gözlemlerde tespit edilmiştir.

²¹⁹ K6

²²⁰ Çöçeli:Pazarcık İlçesine bağlı Narlı Ovası'nda bulunan Atmalı Aşireti'ne bağlı Alevilerin yaşadığı bir mahalledir.

²²¹ Hallâc-ı Mansûr:Asıl adı Hüseyin olan ve 922 yılında asılmak suretiyle öldürülen ünlü mutasavvif.

²²² Mehmet Çöçeli,1954 doğumlu, tahsili yok,K14

Şah Hatayi'yi deyişlerinden tanıdığını ifade eden Çöçeli Alevisi, onun geçmişin en ünlü şairlerinden biri olduğunu söylemiştir. Şah Hatayi'nin, Şah İsmail olduğunu belirterek, bölgede bulunan Akçakoyunlu Köyü'nde yaşayanların Şah İsmail'in dayıları olduğunu anlatmıştır. Bu köyün Horasan'dan gelme bir köy olduğunu Sünni olmasına karşın Ömer ve Osman ismine eskiden hiç rastlanmayan bu köyde şimdi yeni yeni bu isimlerin konmaya başlandığı ifade ederek, Narlı Ovası'ndaki en eski yerleşimlerden biri olduğu anlatılmıştır. Bu köyün Şah İsmail'in dayılarının mensup olduğu Akkoyunlulara akraba olduğu ifade edilmiştir. Bu köylerin Şah İsmail'i destekledikleri bunlar içerisinde ayrıca, Akkoyunluların, Uzun Hasanlıların, Aksakallıların, Uzun Ahmetler'in olduğu ifade edilerek Dulkadirliilerin bile köken olarak Alevi olmasına karşın sonradan Sünnileştikleri bildirilmiştir. Akçakoyunlu ailelerinin giyim geleneklerinin de Maraş'lılara göre farklı olduğu anlatılmıştır.²²³ Aynı Çöçeli Alevisi, Hacı Bektaş'ın Hoca Ahmet Yesevi tekkesinde yetiştiğini ve hocasının Lokman Perende olduğu belirterek, Tebriz'de genel de kendi gibi Türkmenlerin olduğunu ve ibadet şekillerinin de kendileri gibi olduğu söyleyerek o yörede kesinlikle Kürt bulunmadığı ifade etmiş, kendilerinin de köken olarak bu yöreden geldiklerini anlatmıştır.²²⁴

Dini anlamda Alevilik açısından en önemli şahsiyetin şüphesiz Hz.Ali olduğunu söyleyen Bozlar Alevisi, Hz. Ali ile beraber Hz. Hasan, Hz. Hüseyin ve On iki İmam'ın olduğunu ifade etmiştir. Ayrıca Aleviliği bugünlere taşıyan kişilerin de çok önemli olduğu söylenerek, bunlardan en önemlisinin ise Pir Sultan Abdal olduğu, mücadeleyi bırakmayan kişiliğiyle başkaldırının sembolü haline geldiği anlatılmıştır. Osmanlı döneminde sürekli göçerlerle mücadele etmesini, Alevilerin Türkmen olmasına dair en önemli gösterge sayan Bozlar Alevisi'ne göre Osmanlı sürekli Türkmenlerle mücadele etmiş, Kürtler ya da başkalarıyla mücadele etmemiştir. Bu yüzden Pir Sultan Abdal ve Hacı Bektaş'ın ön plana çıktığı belirtilmiştir.²²⁵

Şah Hatayi'nin Alevilerce en önemli ozanlardan biri olarak kabul edildiği ve gerçekte onun Şah İsmail olduğu ve Hatayi mahlasıyla birçok eser bıraktığı ve iyi ki de bıraktığı söylenmiştir. Şah İsmail ile Yavuz arasında çok enteresan diyalogların

²²³ K14

²²⁴ K14

²²⁵ Mehmet Çöçeli Eşi, 1954 doğumlu, tahsili yok, K15.

olduğunu bildiğini, bu iki Türk komutanın eğer o dönem güç birliği yapmış olsaydı belki dünyanın Türklerin olabileceğini söylemiş ve bugün hala Şah Hatayi'nin deyişlerini severek okuduğunu vurgulamıştır.²²⁶

Ağuiçen Ocağına bağlı dede ailesinden Alevi'ye göre, ilk akla gelen şahsiyetin Peygamber efendimiz olduğunu söyleyerek onun İslamiyet'in ve Ehl-i Beyt'in başı olduğu vurgulanmıştır. On iki İmamlara gelince de hiçbirinin eceliyle Hakka yürümediği söylenerek sadece on ikinci imam olan Muhammed Mehdi'nin sırrı hakikate girdiği, oysa diğerlerinin ve çocuklarının, on dört masum-u pak denen bu çocukların tamamının, katledildiği ve şehit oldukları anlatılmıştır. Bu yüzden Kerbela ve Hz.Hüseyin'in Alevilerin gözünde bambaşka bir yeri olduğu ifade edilerek, onun Aleviler için pirlere piri olduğu söylenmiştir.²²⁷

Hatayi'nin Şah İsmail olduğunu²²⁸ anlatan Ağuiçen Ocağı'na bağlı dede, onun İran'dan gelen büyük bir zat olduğunu ayrıca Alevilerin hassas olduğu bir nokta olduğunu belirtmiştir.²²⁹Hoca Ahmet Yesevi'yi pek bilmediğini söyleyen, kendisini Kürt Alevisi olarak tanımlayan, Sinemil Aşireti'ne mensup Ağuiçen Ocağı'na bağlı bir Alevi, Hoca Ahmet Yesevi'nin rivayete göre Hacı Bektaş'ı Anadolu'ya gönderdiği söylene de buna çok inanmadıklarını asimilasyona oradan başladığını düşündüklerini ifade etmiştir. Muhteşem Yüzyıl dizisinde yeniçerileri çok sempatik yapmaya çalıştıklarını oysa birisini öldürmek için para alan bir kişinin Bektaşî olamayacağı ifade edilmiştir. Bu şekliyle asimilasyon yapıldığı Hoca Ahmet Yesevi'nin Türkçülüğü öne çıkardığı ayrıca Hacı Bektaş-ı Veli'nin de Türkçe'yi koruyan biri olduğu anlatılmıştır. Türkçe'nin yok edilmeye çalışıldığı bir dönemde Türkçe'yi ön plana çıkardığı söylenmiş ayrıca kucağında hem geyik hem de aslanı taşıyan biri olarak Hacı Bektaş'ın zıtları beraber tutabilen bir anlayış olduğu oysa Hoca Ahmet Yesevi'de biraz Türkçülük bulunduğu vurgulanmıştır.²³⁰

Alevilikte yedi ulu ozanın bulunduğu, bunların Nesimi, Hatayi, Fuzuli, Pir Sultan Abdal, Yemini, Virani ve Kul Hikmet olduğunu anlatan Kureyşan Ocağı'na mensup

²²⁶ Hasan Başpınar,1971 doğumlu,Üniversite mezunu,K16.

²²⁷ Mazlum Güler,1970 doğumlu,ortaokul mezunu,K17.

²²⁸ Salman Akdeniz,1970 doğumlu,ilkokul mezunu,K18.

²²⁹ K17

²³⁰ K18

bir Alevi, en önemli şahsiyetlerin peygamber efendimizin içinde bulunduğu Ehl-i Beyt'le başladığını ve en önemlisinin ise peygamberin getirmiş olduğu İslâm anlayışı olduğunu anlatarak, onun eşitliği ve dürüstlüğü taşımasının çok önemli olduğu vurgulanmıştır. Aleviliği, Ehl-i Beyt yönünde değerlendirmek gerektiği, ancak daha öncesinin de bulunduğu anlatılmıştır. Alevilikte Hızır²³¹ olgusunun çok farklı olduğu ve Hızır yardımcın olsun sözünün çok kullanıldığı ifade edilerek, bunun ta Musa zamanından geldiği ifade edilmiştir. Alevilik Güruhu Naci'den geliyor dendiği zaman yaratılıştan geldiği anlamı taşıdığı ifade edilmiş, Aleviliği tarif ederken, sadece Ali'yi seviyorlar denirse yanlışa düşüleceği anlatılmıştır. İnsan olmanın en önemli koşullarından bir tanesinin dürüstlük olduğu, özünün sözüne uymak olduğu, eline, beline sahip olmak olduğu anlatılarak öyle biri kim olursa olsun kendilerinin gözünde Alevi olduğu söylenmiş, Aleviliğin okunarak olmadığı, özünün sözünün temiz olması gerektiği, gönül kabesiyle zikrinin piri pak olması gerektiği anlatılmıştır.²³²

Kureyşan Ocağı'na bağlı bir Alevi, Şah Hatayi'nin esasında Şah İsmail olduğunu anlatarak hem onun hem de Yavuz'un Türk olduğu söylemiştir. Şah İsmail'in seyyid soyundan olduğu ve on yaşına geldiğinde bütün ailesinin öldürüldüğü belirtilmiştir. Diğer insanların onu Ehl-i Beyt soyundan geldiği için korumaya çalıştıkları ve Alevilerin hep onu koruduğunu söylemiştir. Alevi deyince yanlışa anlaşıldığını oysa insan olma yolunda adım atan, kendisini dara çeken, aslında sevgiyle yorulmuş bir ahali, yaradılanı yaratandan ötürü seven bir toplum yapısı olduğu, asla kin tutmadıkları belirtilerek, hiçbir Alevi vatandaşın Sünni birine eziyet etmediği, edene de müsaade de etmediği anlatılmıştır. 1978 Maraş olaylarının kendi mahallelerinde yaşandığını o dönemde 20 yaşında olduğunu ve hiçbir Sünni vatandaşı kimsenin incitmediğini belirtmiştir. "Maraş'ın dışından gelen bir grupla buradaki insanlar katledildi." Demıştır. Maraş'ın üzerindeki bu kara leke kalsın diye anma

²³¹“ Hızır ,genel İslâm kültüründe Kur'an'da adı verilmeden Hz.Mûsâ'nın yoldaşı olarak kabul edilmiştir.Alevi-Bektaşî kültürü de aynı şekilde kabul etmiştir.Ayrıca Türk kültüründe Hızır çok önemsenen bir şahsiyettir.”Her geceyi kadir, her geleni Hızır bil” sözü Horasan mektebine mensup Süleyman Hakim Ata başta olmak üzere Türk Sûfîlerin düsturu addedilmiştir.”Hızır Uğramak”,”Hızır gibi yetişmek” gibi deyimler de Türkçe de çok yaygındır. Seyyid Alizâde Hasan b.Müslim ,**Hızırnâme**, Baki Yaşa Altınok (haz.), Ankara:TDV Yayınları,2007,27. Ayrıca Türkistan coğrafyasında Hızır'la ilgili birçok söz, şiir ve deyişlerde yer bulmuştur:”Hazreti Hızır atadur,sızdin medet tileymen,derdige deva tileymen Mataçığa pîr bolgan.”Wilhelm Radloff, **Türklük ve Şamanlık**, 3.Baskı, İstanbul: Örgün Yayınevi, 2012, 431.

²³² K20

etkinlikleri düzenlediklerini, hep birlikte yapmak istediklerini ama kabul görmediğini anlatmıştır. Nereye gitse Maraşlıyım dediğini, Alevi-Sünni ayrımı olmadan Maraşlıyım deyince bazılarının bunu yadırgadığını ifade etmiştir.²³³

Kendisine göre, en büyük eksikliğin Alevilerin, Sünnilerin bütün öğretisini bilmesine rağmen, Sünnilerin Aleviler hakkında hiçbir şey bilmediğini söylemiştir. Sünnilerin önyargılara dayanan bir görüşleri olduğu ifade edilerek, bundan dolayı kulaktan duyduklarıyla bir değerlendirme yaptıkları anlatılmıştır. Ehl-i Beyt'i sevmeyenin ya da tanımayanın İslâm olamayacağı anlatılarak, bunu da en güzel sergileyenin Türk Toplumunu olduğu anlatılmış, örneğin Şia'nın çok farklı olduğu, Suriye'nin, Mısır'ın farklı baktığı, Suudi Arabistan diye bir yerin kalmadığı İslâm Toplumunun elinden kayıp gittiği, sermayenin oraları ele geçirdiği oysa en kutsal yerimizin orası olduğu belirtilmiştir.²³⁴

Hoca Ahmet Yesevi'nin, doksan dokuz bin pirlere piri ve felsefenin başı olduğu söylenerek Hünkâr Hacı Bektaş-ı Veli'den önce olduğu, Aleviler için pirlere piri olarak değerlendirildiği, Türkmen boylarına mensup olduğu, On iki İmam'dan Hünkâr Hacı Bektaş'a oradan Anadolu'ya sonra da Balkanlara kadar yayılan sistemin başı olduğu anlatılmıştır.²³⁵ Koçgiri Aşireti'ne mensup Alevi, Alevilik kitaplarında hep başka kitaplardan alıntılar olduğu, esas yapılması gerekenin ise Alevilerle bire bir konuşmayla yapılan saha çalışmaları olması gerektiği söylenmiştir. Yüzlerce kitap okuduğunu, hatta arka arkaya elliye yakın Alevilikle ilgili kitap çıkararak bir yazarın kitaplarını okuduğunu ancak kitaplarında Aleviliği bulmadığı, kendi görüşlerini yazdığını oysa herkesin kendi söylediklerinin yazılması gerektiğini anlatmıştır. Yazdığı halk müziği kitabında bu yöntemi izlediğini, deyişleri, semahları, duaz-ı imamları kitabına toplarken her dedenin bire bir resimleriyle beraber verdiğini söylemiştir.²³⁶ Şah Hatayi'yi deyiş söyleyen bir Alevi dedesi olarak bildiğini söyleyen Koçgiri Aşireti'ne mensup Ağuçen Ocaklı Alevi gerçek kişiliği hakkında pek bilgisi olmadığı ifade ederken²³⁷ eşi ise "ismi

²³³ K20

²³⁴ K20

²³⁵ K20

²³⁶ K21

²³⁷ Mehmet Özdemir, 1959 doğumlu, yüksek okul mezunu, K23.

Anadolu’da o kadar zikredilir ki, şiirlerini ve deyişlerini hep biliriz’’ demiştir.²³⁸ Koçgiri Alevisi, Hoca Ahmet Yesevi’yi Horasan’dan gelen²³⁹ ,Hacı Bektaş-ı Veli’yle yol arkadaşı olan ve Anadolu’ya Türklüğü yayan bir âlim olarak tarif etmiştir.²⁴⁰ Alevilik tarihi açısından en önemli kişiliklerin Hz. Muhammed’le başlayıp, Hz. Ali ve Ehl-i Beyt’le devam ettiğini söyleyen Demirciler Köyü’nden, Şah İbrahim Veli Ocağı’na bağlı, Salmanlı Aşireti’ne mensup bir Alevi daha sonra aklına Celal Abbas’ın geldiğini çünkü onun çok bilinmemekle beraber Hz. Ali’nin diğer cengâver oğlu olduğunu söylemiş, savaşçı ruhunu Hz. Ali’den aldığını ifade etmiştir. Ayrıca Hz. Hüseyin ve Hoca Ahmet Yesevi’yi de unutmamak gerektiği söylenerek, Hacı Bektaş-ı Veli, Pir Sultan Abdal’ında ilk akla gelenler olduğu anlatılmıştır. Kendi dedeleri olan Gürgür Yusuf’un bir derya olduğu, çok büyük İslâm bilgisine sahip bulunduğu hatta bölgenin hocası Hacca giderken cemaatini dedeye teslim ettiği anlatılmıştır.²⁴¹

Şah İbrahim Veli Ocağı’na bağlı bir Alevi, Hoca Ahmet Yesevi’nin eski Türk boylarında bilim ve erdem sahibi, İslâm’ı Türklerle ilk tanıştıran lider olarak tanımlamış, Türk toplumuyla İslâm’ı özdeşleştiren ulu bir kişi olarak değerlendirilmiştir.²⁴² Sinemil Aşireti’ne mensup, Küpelikız Köyü’nde²⁴³ yaşayan ancak herhangi bir ocağa ve dedeye bağlı olmadığı ifade eden birisi, Hz. Hasan, Hz. Hüseyin ve Hz. Ali’nin en başta geldiğini, Pir Sultan Abdal, Yunus Emre, Hallac-ı Mansur ve Hacı Bektaş-ı Veli’ye çok saygı duyduklarını anlatmıştır.²⁴⁴ Aynı aşiretten Bozlar Alevisi, Şah Hatayi ismini çok duyduğunu ama kim olduğunu bilmediğini söyleyerek öğrenmek istediğini bunu soracağını ifade etmiştir. Seyyid Rıza ile ilgili bir şey söylemek istediğini belirterek, şöyle demiştir; ‘‘Şeyh Sait bir gün Seyyid Rıza’ya haber gönderiyor. Seyyid Rıza ile görüşmeye geliyor, nehri geçiyorlar kurban kesecek oluyorlar Şeyh Sait siz durun biz keseceğiz diyor Seyyid Rıza’da buyurun kesin diyor, kurbanlar kesiliyor, yeniliyor, içiliyor, sonra akşam oturulacak zaman Seyyid Rıza şeyh Sait’e buyurun diyor. Tabii ki ne için geldiğini biliyor

²³⁸ Kibar Özdemir,1959 doğumlu,yüksek okul mezunu,K22.

²³⁹ K23

²⁴⁰ K22,K23

²⁴¹ K28

²⁴² K28

²⁴³ Küpelikız Köyü: Pazarcık İlçesine bağlı Sinemil Aşireti’ne mensup Alevilerin yaşadığı bir mahalledir.

²⁴⁴ İsmail Dizlek,1969 doğumlu,lise mezunu,K29.

aslında, Şeyh Sait diyor ki: “ben bir isyan başlatacağım siz de bana katılın” diyor. Bunun üzerine Seyyid Rıza soruyor; “ne yapacaksın isyan başlatıp? Diyor. Şeyh Sait’te diyor ki; “işte Türkleri şöyle keseceğim, böyle asacağım deyince hemen Seyyid Rıza müdahale ediyor ve diyor ki; siz benim sınırimi geçtiğinizde keseceğinizi kestiniz asacağınızı astınız, yemeğinizi yedinizse buyurun yerinize geri dönün” diyor. İşte böyle Aleviler Türklüğe hep böyle müthiş sahip çıkmışlar.”²⁴⁵ Diye belirtmiştir.

Hoca Ahmet Yesevi’yi, Hacı Bektaş Veli gibi önemli bir âlim olarak tanıdığını, birleştirici biri olarak bildiğini anlatarak çok az kitap okudukları için ayrıntılı bilgiye sahip olmadıklarını oysa bunları çok iyi bilmeleri gerektiğini söylemiştir.²⁴⁶ Bozlar Kasabası’ndan Sinemilli Alevisi’de Hatayi ismini hiç duymadığını, Hoca Ahmet Yesevi’nin bir yazar olduğunu zannettiğini söyleyerek, Hz. Ali ve On iki İmam’ın Aleviler için en önemli şahsiyetler olduğunu söylemiştir.²⁴⁷ Sinemil Aşireti’ne mensup olmasına rağmen bir Kılıçlı köyü olan Hanobası’nda yaşayan Alevi’ye göre ise Muhammed ve Ali çok önem taşımaktadır.²⁴⁸

Aslen Tottolar Köyü’nden olmasına rağmen K. Maraş merkezde oturan Alevi genç kızı, bildiği en önemli kişilerin cem evinde semah dönenler olduğunu, bir de şu anki dedeleri Pir Ali dede olduğunu söylemiş²⁴⁹ ablası ise, Hacı Bektaş-ı Veli, Derdimet Dede, Pir Sultan Abdal ve Elif Ana’nın çok önemli olduğunu vurgulamıştır.²⁵⁰ Sinemil Aşireti’ne mensup Pazarcık’ta yaşayan Alevi kadını ise, Aleviler için en önemli ismin Ali olduğunu ifade etmiştir.²⁵¹

Maraş’ta yaşamasına rağmen aslen Erzurum Çat ilçesine bağlı Elmapınar Köyü’nden olan, Baba Mansur Ocağına bağlı ve Keman Aşireti’nden bir Alevi, Baba Mansur Ocağı’na çok önem verdiklerini, bilhassa Erzurum yöresinde Oğul Veren Türbesi’nin çok önemli olduğunu anlatmıştır. Kahramanmaraş’ta ise Elif Ana’dan ziyade Malik Ejder Hazretleri’ne çok önem verdiklerini söyleyerek, Alevilerin son zamanlara

²⁴⁵ K30

²⁴⁶ K30

²⁴⁷ K31

²⁴⁸ İbrahim İnak, 1944 doğumlu, tahsili yok, K32.

²⁴⁹ K35

²⁵⁰ K34

²⁵¹ K36

kadar Malik Ejder'e ziyarete gittiklerini ancak, son zamanlarda yapılan yenilikle oraya bir cami yapılıncaya milletin ayağının birden kesildiğini anlatmıştır. Türbeyken inanılmaz bir yoğunlukta ziyaretçi akını bulunduğunu anlatarak kendi çocukluğunun o türbede geçtiğini, kurbanlar kestiklerini ve gölün kenarında kestikleri kurbanları yiyip içtiklerini, dolmuş dolmuş kırk elli kişilik gruplar halinde gidildiğini hatırladığını ifade etmiştir.²⁵² Hacı Bektaş-ı Veli'nin Aleviler için çok önemli olduğunu ayrıca pek az insan bilmesine rağmen Mevlana'nın da Alevilerin önderlerinden bir tanesi olduğu vurgulanmıştır. Abdal Musa'nın da önemli şahsiyetlerden olduğu, Alevilerde Musa isminin çok olmasının sebebinin Abdal Musa'dan kaynaklandığı ve Antalya civarında türbesinin bulunduğu ve Aleviler için önder insanların hepsinin birer türbesinin olduğu anlatılmıştır.²⁵³

Hız. Hasan ve Hız. Hüseyin arasında fark olmamakla beraber Hüseyin'in isminin daha çok bilindiği söylenerek, bunun sebebinin ise Yezid tarafından şehit edilmesi olduğu ifade edilmiştir. Her babanın oğluna Hüseyin'i daha çok anlattığı, Hasan'ı pek anlatmadığı söylenmiş, Hüseyin'in başkaldırının simgesi olduğu, düzene isyan eden olduğu anlatılarak; "ben dedeye de sordum bir defasında, biraz aykırı görüşlerim var. Dedim ki; "biz çok demokrat bir toplumuz ama hep Hız. Ali'nin oğullarından bahsediyoruz. Aleviler Osman'la, Ömer'i pek sevmezler ama Hız.Ali'nin kızı Ömer'in eşidir." Dediğini belirtmiştir.²⁵⁴

İdris-i Bitlis'in Alevilere ciddi zulüm yapmış biri olduğu söylenerek onun da Alevilik için önemli bir isim olduğu ancak olumsuz anlamda önemli olduğu belirtilmiştir. Alevilerin İdris-i Bitlisi'yi sevmedikleri söylenirken, Yavuz'u ise hiç sevmedikleri anlatılmıştır. Alevilerin ikisini de ayrı ayrı sevmediklerini söyleyerek; "bilmezler ki, ikisinin de bulunduğu tek noktadır. İdris'i Bitlisi'nin yazdığı Heşt Beşt sekiz cennet isminde Kürtçe yazılmış bir eseri vardır."²⁵⁵ Buradaki gizli anlaşmadan

²⁵²Ferit Yıldız,1983 doğumlu,üniversite mezunu, K37

²⁵³ K37

²⁵⁴ K37

²⁵⁵ İdris-i Bitlisî, bütün eserlerini Farsça, Arapça ve Türkçe yazmış olup Kürtçe eseri bulunmamaktadır. Heşt Behişt eseri Farsça kaleme alınmıştır. Eserde bu eserin Farsça yazılmasını II.Bayezid'in istediğinden bahsedilir. Bitlisi, iyi eğitim görmüş ve Osmanlı sultanlarına yakın çalışmış olup gösterdiği siyasi başarıyla Doğu Anadolu Bölgesi'ndeki yirmibeşe yakın aşireti ve bölge emirlerini herhangi bir çatışma olmadan ikna yoluyla Osmanlı kontrolüne almıştır. İdris-i Bitlisî, **Heşt Beşt VII.Ketîbe** ,M.İbrahim Yıldırım(çev.),Ankara, TTK, 2013,XXIX,L.

kaynaklanan bir durum var. Kürt ili oluşturacağız diye Kızılbaş kıyımı var. Alevilerin bu güne kadar yaşadıklarını en büyük soy kıyımıdır.” Diyerek, bunun eskiler tarafından bilindiğini ancak yenilerin pek bilinmediği söylemiş, tarih kültüründen yoksun bir millet olduğumuz anlatılmıştır. Bunu Alevilere yıkmamak gerekir denilerek, Yezid’in kesinlikle sevilmediğini ve bunun ortak bir cevap olduğunu ifade etmiştir. Ömer ve Osman’ın da sevilmediği bunun da biraz mezhepsel olduğu söylenerek “aslında biraz din tarihi bilmek gerekir, Osman’ı da sevmiyor Aleviler ama bir ortama girdiğinde Hz. Muhammed’in ayağa kalktığı tek insanmış, hürmet gösterdiği.” demiş, Peygamber’in “buyur ya Osman buraya otur” dediği nadir insanlardan biri olduğu söylenerek, “Hz. Ali hariç tüm halifeler Hz. Muhammed’in kayınbabasıydı.”²⁵⁶ Diye ilave edilmiştir.²⁵⁷

Alevilerin bir itiraz ettiği hususunda, peygamberin daha kırkı çıkmadan iktidar kavgasına düşülmesi olduğu anlatılarak, Aleviliği sadece Arabistan’dan çıkan bir şey olarak değerlendirmedeğini söylemiş, Alevilerin Ali’yi kendinden bir insan gördüğü için önder aldıklarını, Ali’yi onun için benimsediklerini ayrıca evveliyatında da bir Alevilikten bahsetmek gerektiği, Ortasya’ya bakıldığı zaman şu anki kültüre bire bir uyan bir kültürün bulunduğu günlük hayata kadar inen ritüellerin, yaşatılan geleneklerin bulunduğu söylenmiş, “o zaman burada Alevilik sadece Hz. Ali’den sonra ortaya çıkmış bir durum değildir. Var olanın üzerine benimsenmiş, aynı potada erimiş” demiştir.²⁵⁸

Elmapınar Köyü’nden olan bir Alevi, Hatayi ismini duyduğunu bir âşık olması gerektiğini söyleyerek, beyitleri olan bir insan olarak bildiğini söylemiştir. Cemlerde isminin çok geçtiğini ve ismini cemlerden hatırladığını ama kim olduğunu tam bilmediğini ifade etmiştir.²⁵⁹ Hoca Ahmet Yesevi’nin, Anadolu’da Mevlana’nın, Abdal Musa’nın, Hacı Bayram Veli’nin bütün bu kişilerin ustası olduğu söylenerek, Aleviler için çok önemli olduğu isminin de Şah’tan geldiği ve Şah Ahmet Yesevi

²⁵⁶ K37

²⁵⁷ Hz.Ebubekir ve Hz.Ömer ,Hz.Muhammed’in kayınbabaları iken Hz.Ali ve Hz.Osman damadıydılar.

²⁵⁸ K37

²⁵⁹ K37

olarak , tasavvuftaki vahdet-i vücut'u ilk telaffuz edenlerden biri olduğu söylenmiştir.²⁶⁰

Pazarcık Doğanlı Karahasan Köyü'nde yaşayan Sinemil Aşireti'ne mensup bir kişi, Aleviliğin en önem verdiği şahsiyetlerin, Hz. Ali, Ehl-i Beyt, Hacı Bektaş-ı Veli, Yunus Emre ve Pir Sultan Abdal'ın olduğunu söylemiştir.²⁶¹ Hatayi'nin Şah İsmail olduğunu ancak ikisinin aynı şeyi ifade etmediğini, çünkü Şah İsmail'in daha dünyevi, Şah Hatayi'nin ise daha ilahi olduğunu bu yüzden Hatayi'nin inançsal bir sembol olduğunu belirtmiştir.²⁶² Hoca Ahmet Yesevi'nin ise Aleviliğe yakın bir zat olduğunu ancak bu olgunun yeni oluştuğunu daha önce Hoca Ahmet Yesevi hakkında böyle bir görüşün olmadığını belirtmiştir.²⁶³ Aynı Alevi'nin babası, bizim gelip gittiğimiz yer Hacı Bektaş-ı Veli'dir diyerek orada her sene kurban kestğini söylemiştir.²⁶⁴ Aynı Alevinin babası, Şah Hatayi'yi duyduğunu onun bir İranlı olduğunu söylemiş, çok ulu bir insan olarak bildiklerini, o zaman ki söylediklerinin onun büyüklüğünü ispatladığını belirtmiştir.²⁶⁵ Hoca Ahmet Yesevi'yi Hacı Bektaş'ın hocası olarak bildiklerini, en sevdiklerini insanlardan biri olduğunu ve pirleri olduğunu söylemiştir.²⁶⁶

Tercan'lı Alevi genci, Hz. Muhammed'i pirimiz olarak görürüz demiş ancak en önemli kişinin Hz. Ali olduğunu söylemiştir. Hacı Bektaş-ı Veli, Pir Sultan Abdal ve Hoca Ahmet Yesevi'nin de önemli olduğu Hz. Hüseyin ve Hz. Hasan'a çok büyük saygıları olduğunu ifade etmiştir.²⁶⁷ Kahramanmaraş'a Erzincan Tercan'dan yerleşmiş bir Alevi, en çok önem verdikleri kişiliklerin en başında ‘ Peygamber Efendimiz gelir sonra da Hacı Bektaş-ı Veli’’ demiştir.²⁶⁸

Bir Kılıçlı Köyü olan Osman Dede'nin dedesi, Aleviliğin en önemli tarihi kişiliğinin Ali olduğunu söyleyerek, “Ali bir din kurmadı, din neydi İslâm'dı. Din Âdem'den

²⁶⁰ K37

²⁶¹ Salman Kaynar, 1971 doğumlu, üniversite mezunu, K38.

²⁶² K38

²⁶³ K38

²⁶⁴ K38

²⁶⁵ K39

²⁶⁶ K39

²⁶⁷ K40

²⁶⁸ K44

itibaren geldi. Hz. Peygamber'e kadar geldi. Bende İbrahim torunuyum diyor, bizde hepimiz buna inanıyoruz.” Demiştir.²⁶⁹ Aynı köyden başka bir Alevi ise, yedi tane bizim aşığımız var diyerek, “Temel noktayı onlar ifade eder. Onların sözleri yazıları deyişleri çıktığı zaman hepimiz kendimizden geçeriz, o derece çok bağlıyız yani onlara, Yedi Ulu Ozan'a.”²⁷⁰ Şah Hatayi'yi tanıdıklarını söyleyerek, “Şah İsmail'dir. Bir yerde bir hata yapmış bunun için Hatayi adını almış. Osmanlı'ya karşı yaptığı mı? Yoksa kendi toplumuna karşı yaptığı bir hatadan dolayı mı? Bu ismi aldığını bilmiyorum. Neden Hatayi denmiş? Düşünüyoruz. Kendi imzasını öyle atıyor. Bizim Türkmen Alevilerde Şah Hatayi'ye karşı ayrı bir sevgi vardır. Hatayi dendiği zaman herkes elini niyaz eder başın koyar.”²⁷¹ Diye belirtmiştir. Hoca Ahmet Yesevi'nin büyük bir olduğunu söyleyerek, “Büyük bir Mürşit'tir. Hoca Ahmet Yesevi'nin hocası olduğu söylenir ama esas hocası Lokman Perende'dir. Arada zaman farkı vardır. Ancak Lokman Perende'de Hoca Ahmet Yesevi'den gelen bir kişidir onun talebesidir. Bu güzelliğin kaynağı orasıdır.”²⁷² Diye ifade etmiştir.

Bir diğer Kılıçlı Köyü olan Ördek Dede Alevileri, Hacı Bektaş-ı Veli'nin, Pir Sultan Abdal'ın, Âşık Veysel'in, Abdal Musa'nın Aleviler açısından önemli olduğunu söylemiştir.²⁷³ Hoca Ahmet Yesevi'yi de lisedeki edebiyat kitabından hatırladığını onun da dergâhı olan müritleri olan bir hoca olarak tarif ederken²⁷⁴ bir diğeri ise, ismini duyduğunu Türkistan erenlerinden olduğunu Hacı Bektaş'ı Anadolu'ya yollayan zat olduğunu ifade etmiştir.²⁷⁵

Narlı Ovası'nda bulunan Urumoğlu²⁷⁶ adlı bir Kılıçlı Köyü'nde dünyaya gelmiş birisi, Alevilik açısından en önemli tarihi kişiliğin Şah İsmail ve Hacı Bektaş-ı Veli olduğunu dini anlamda ise “Ehl-i Beyt'i söylemeye gerek yok zaten” diyerek On İki İmam'ın öneminden bahsetmiştir. Hacı Bektaş dergâhının pirlere Balım Sultan'ın, Kaygusuz Abdal'ın, kuzey bölgelerini temsilen Pir Sultan Abdal'ın, Doğu Anadolu'da mürşit ocaklarından biri olan Dersim Pirleri'nin çok önemli olduğunu

²⁶⁹ K45

²⁷⁰ K57

²⁷¹ K57

²⁷² K57

²⁷³ Ali Can Öteliş, 1991 doğumlu, üniversite mezunu, K46.

²⁷⁴ K46

²⁷⁵ K50

²⁷⁶ Urumoğlu: Pazarcık İlçesi bağlı Narlı Ovası'nda bulunan bir Kılıçlı mahallesidir.

söylemiştir.²⁷⁷ Hoca Ahmet Yesevi'nin Kazakistan'da yaşadığını söyleyerek, “esasında Türkistan'da yaşamış çok önemli ve büyük bir sufidir. Daha çok Bâtını bir şekilde yaşamış insanlığı çok yüceltmış İslam'a çok büyük faydaları olan ulu bir kişidir.” Demiştir. Şah Hatayi'yi ise çok iyi bildiğini söyleyerek, “Bu işler benim uzmanlık alanım. Şah Hatayi. Sen bir Hatayi'nin bir hayatını oku birde divanın oku, bu adam bunu nasıl yazmış inanamazsın. Böyle bir şey olamaz. Yavuz Sultan Selim'de bir şairdir. İkisi de genç ölmüş. İkisi de Türk. O kadar kaderleri birbirinin aynısı ki, şaşırır kalırsın. Biz oraya gidiyoruz ya, şurası sınır, şurası Çaldıran karşıtı İran Çaldıran arası beşyüz metre. Bizim Çaldıran'da kimse yok, bakım yok, bizde hiç tarihe saygı ve önem yok birde İran tarafına geçiyorsun. İnanılmaz, heykeller Türkmen Maraş'lı Devlet beyin heykeli, elinde kılıç on metre, Dulkadirli beyi, Türkmen beyi. Şah İsmail'in sağ kolu. Bu savaş alanını bir süslemişler inanamazsın. Savaş alanında kullanılan silahlar hep sergilenmiş oturacak kafeler. İran çok büyük medeniyet Türkler gibi, Türkleri de çok seviyorlar ayrıca. Araplarla hiç alakası yok, İranlılar Türkleri sever kibar insanlar. Adamlar kaliteli çok büyük bir kültür. Adam buraya iki tane heykel dikmiş inanılmaz. Buradaki Çalderan kasabası kırk bin nüfuslu pırıl pırıl bir yer. Turistler buraya geliyor savaş alanlarını geziyor. Savaş zamanında Dulkadir beyliğinden on beş bin kişi kalkıyor Maraş'tan şahım biz geliyoruz diyorlar ve gidiyorlar. Dulkadir beylerinden üç dört tanesi gidiyor. Ondan sonra Avvan Mehmet Bey diyor ki gidin Şah İsmail'le savaşın Diyarbakır'ı alın. Devlet bey hepsini yakalıyor Mehmet Bey'in gözlerini kör ediyor. Babasına gönderiyor. Bu Mehmet Bey'in türbesi şimdi Ulucami'nin karşısındadır.

Yani on beş bin Dulkadirli Türkmeni Şah İsmail'e gidiyor ayrıca beş büyük Türkmen boyu İran'da Safevi Devleti'ni kuruyor bunlar, Bayındırlılar, Şamlılar, Dulkadirliiler, Avşarlar. Dulkadirliiler en önde gelenleri sağ kolu. İran'ı İran yapan Aşiret Dulkadirliiler.1750 senesine kadar Safevi ailesi İran'ı yönetiyorlar. Şah İsmail torunu II. Abbas İsfahan'ı başkent yapıyor. Git de camiye gör, Cuma camiini gör öyle bir selâ verilir hayran kalırsın, Osmanlı'nın yaptığının aynısını Safeviler İran'da yapmış. Türkiye'nin aynısı. Yüz bin kişilik camii. Üç yüz bin kişilik meydan. Sultan Ahmet'in daha heybetlisi ve daha büyük. Üç yüz dönüm meydan. İsfahan yaklaşık beş milyon nüfus, akşamüstü herkes çoluk çocuk camiinin önünde parkta. Kebap yer

²⁷⁷ Abdullah Özdemir, 1947 doğumlu, üniversite mezunu, K54.

piknik yapar birde Kırk gözlü bir köprüsü var, televizyonlar sürekli gösterir, oda camiye yakın. Onun üzerinde sevgililer, gençler yürüyüş yapar. Türkiye'nin aynısı. Kendini hiç yabancı yerde hissetmezsin çünkü zaten yarısı Türkçe konuşur. Birde İran'da bir ezan okunur ağlarsın. Ezan bir Mısır el-Ezher'de bir de İran'da müthiş okunuyor. Ben Yemen'dekini bu kadar beğenmedim mesela. Ancak bu İranlılarda bir gırtlak var birde ses düzeni yapmışlar 50km'den duyarsın tüylerin diken diken olur. Cuma camini bir gör her taraf çini her taraf sanat eseri. Hele birde Tebriz var ki görmek gerekir. Akkoyunluların, Karakoyunların başkenti, Safevilerin başkenti. Kanuni Sultan Süleyman ah Tebriz, Tebriz demiş. Dünyanın her tarafını gören üst düzey bir ceo arkadaşım Tebriz'in köprülerini görünce hayran olmuş, Şah İsmail bu köprüleri nasıl yapmış diye hayret etmiş. İşte böyle, Türklerin çok büyük kültürleri var ama maalesef sahipsiz." Diye anlatmıştır.²⁷⁸

Bir Kılıçlı Köyü olan Fanfas (Pınarhöyük)' tan bir Alevi, Hacı Bektaş'ı Veli'yi bildiğini söyleyerek, "ben çocukken oradan insanlar gelirdi, orada kalıp yaşayan, bizim köye her sene gelen dürüst babayiğit bir adam vardı, karşılıksız bir şey almazdı. Aldığını da doğru Hacı Bektaş'a götürdüğünü söylerdi. O zaman Hacı Bektaş'ın basılmış takvimi vardı, onları getirirlerdi, küçük kitapçıklar falan getirirlerdi, oranın mermerden yapılmış süs eşyalarını getirirlerdi. Hacı Bektaş'ı hiç ziyaret etmedim, geç kaldım, edeceğim." Demıştır.²⁷⁹ Hatayi ismini duyduğunu Pir Sultan döneminde yaşayan biri olarak tahmin ettiğini ifade etmiştir. Hoca Ahmet Yesevi'nin de Mevlana'nın hocası olarak tahmin ettiğini söylemiştir.²⁸⁰ Çocukluğunda büyüklerinin Hz. Ali ve onun çocukları hakkında hikâyeler anlattıklarını bu hikâyelerin de çok abartılı hikâyeler şeklinde anlatıldığını belirtmiştir.²⁸¹

Narlı Ovası'nda bulunan bir Kılıçlı Köyü Karaçay'dan bir Alevi, Aleviler açısından en büyük tarihi kişiliğin tartışılmaz Hz. Muhammed olduğunu söyleyerek, "Hz. Muhammed tartışılmaz, Kur'an-ı Kerim tartışılmaz, Hz. Ali efendimiz tartışılmaz, On iki İmam tartışılmaz, dedelik kurumu da özgürlüklerin doğuşuna kadar çok

²⁷⁸ K54

²⁷⁹ K55

²⁸⁰ K55

²⁸¹ K55

önemli. İnançlarını ifade edebilmeleri için ziyaretler çok önemli. Kutsallığa düşkünlük yönünden çok önemli, 1865 yılında bizim köye iskân edilince 1950 yılları falan idi, bir hanım kızımız, 20-25 yaşında köyümüzün bir yerini tarifler bir erenin yattığını söyledi. Yukardan aşağı Topal Osman suyu geliyor. O arkı vurmuşlar biraz yükselmiş, bizim köylüler geldiler gayet güzel etrafı kazdılar, düzlediler, çitle çevirdiler bizim köyün ziyareti oldu. Orda öyle bir var mıydı? Yok muydu? Çok şüpheli çünkü daha önce hiçbir yerleşim yok orada. Ancak diyelim ki o öyle gördü, bizim köylü nasıl hemen sahiplendi, inanç ihtiyacından. Ziyaretsiz bir köy olur mu? Bir kutsal olacak.” demiştir.

“Araplar, Dedepaşa’da teyzemlerin evi var gayet sulak yerler, her yerde su olur çipil denir bizde. Orada bir tut dikmişler birisi orda bir ışık gördü metan gazı, şimdi bilgilerimizle bunu biliyoruz ancak onlarda onu ziyaret yaptı. Bizimkilerinin bilgileri az onu söyleyebilirim ancak itikatları çok fazla. Seçtikleri inancın İslam içinde en üstünde gördükleri için Sünnileri Müslüman saymazlar. ‘‘Ya Yezid ya da Muaviye’’derler. Bunun sebebi de esas İslam’ı kendilerinin yaşadıklarını düşündükleri içindir. Evladı Resulün yolundan kendilerinin gittiklerini göstermek için böyle söylerler. Bilgi az olabilir ancak, ocak kültürüyle, sözlü inançları çok fazladır. Zina en büyük suçtur. Adam öldürme, hırsızlık en büyük suç sayılmıştır. Sizi düşünün edip cemaatten tart ediyor. Senin bir hükmetme gücün yok ki adamı hapse atasın ne yapıyorsun köyünden atıyorsun. O da bir günde göçer gider.” Diye belirtmiştir.²⁸²

Şah Hatayı hakkında da bilgi vererek, ‘‘ İyi bir Alevidir. Aleviler onu, Şii olarak kabul etmezler asla. İranlı olarak da, İran Şahı olarak da kabul etmezler. Biz Şii kelimesini 1960’dan sonra duyduk. Bize soğuk gelen bir kelimedir. Belki Alevilerin arasındaki farkın artması için çıkartılmıştır. İran’daki koyu tutucu, sert Şia ile Anadolu Aleviliği arasında 12 İmamlara saygı dışında hiçbir benzerlik yoktur. Öyle bir siyasallaşma yoktur. Kur’ani bir anlayıştır, Anadolu Aleviliği, siyasetin içerisine girmemiş devleti idare etmeye kalkışmamıştır. İslamiyet’in Anadolu yorumudur Anadolu Aleviliği.’’²⁸³ Diye belirtmiştir.

²⁸² K56

²⁸³ K56

Hoca Ahmet Yesevi hakkında sonradan bilgi sahibi olduklarını belirten Kılıçlı Alevisi, ‘‘Bilgi ve kültür yapımız arttıktan sonra Anadolu erenlerinin Ahmet Yesevi dergâhında eğitilerek Asya platosunu baştan sona kat ederek Anadolu’yu Mslmanlaştırmak için geldiğini sonradan öğreniyoruz. Akademik bilgiler artıkça bunları görüyoruz. Anadolu Aleviliği deyince Hacı Bektaş Veli’dir. Yunus Emre’yle, Taptuk Emre’yle, Pir Sultan Abdal’la. Sarı Saltuk’la, Gül Baba’yla devam eder gider. Balkanları’da Mslmanlaştıran yine aynı ekip. Mimarları gtrdği gibi dergâh mensuplarını da hnkârlar beraberinde götürüyor. Bugün bildiğim kadar Balkanlarda 100’n üzerinde dergâh var ve hepsinin de bakımını ve masraflarını biz ödüyoruz devlet olarak. Kadrosunun maaşlarını biz veriyoruz. Ama aynı Şeyi Anadolu’da yapmıyoruz.’’²⁸⁴ Diye vurgulamıştır.

Bir Kılıçlı Köyü olan Kuyumcular²⁸⁵’dan Alevi kadını, Aleviler için en önemli kişinin Hz. Ali olduğunu söyleyerek, ‘‘Benim incelememe göre Hz. Ali ne çıkıyor. Hz. Muhammed bütün mezheplerin ortak peygamberidir. Ayrıca Fuzuli var, Nesimi var, Pir Sultan Abdal var. Hacı Bektaş’ı Veli’yi çok seviyorum, onun felsefesini seviyorum, zaman buldua giderim. Onun felsefesini kavramaya çalışırım. Beğendiğim takdir ettiğim dini liderlerden, Türk liderlerden, onun felsefesini, Yunus’un felsefesini, Mevlana’nın felsefesini yani 13.yy felsefesi hoşuma gider.’’²⁸⁶Diye anlatmıştır. Hatayi’nin Şiirlerini çok sevdiğini söyleyerek Şah İsmail’in bu ismi Çaldıran yenilgisinde sonra aldığını, bir hata yaptığından dolayı bu ismi kullandığını söylemiş, başka bir anlamının daha olduğunu belirtmiştir.²⁸⁷

Kılıçlı Köyleri’nden biri olan iek’ten bir yaşlı Alevi, en başta Ehl-i Beyt gelir diyerek sonra da Hacı Bektaş’ın geldiğini, söylemiş İmam Cafer’in en önde gelenlerden biri olduğunu söylemiştir.²⁸⁸ Hatayi’nin Şah İsmail olduğunu söyleyerek, ‘‘Babasının adı Haydar’dır. Dedesinin adı Cüneyt’tir. Cüneyt Akkoyunlu Hasan’ın bacısıyla evli. Haydar ondan olma. Cüneyt buraya kadar geliyor II. Murad’ın yanına geliyor Gavur dağında toplantılara katılıyor, yanında yirmi bin askeriyle dolanıyor, Akkoyunlu Hasan Sünni o zaman, Karakoyunlular Alevi, buraya gelip de bacısıyla

²⁸⁴ K56

²⁸⁵ Kuyumcular: Türkoğlu İlçesi’ne bağlı Kılıçlı Aşireti’ne mensup Alevilerin yaşadığı bir mahalledir.

²⁸⁶ K58

²⁸⁷ K58

²⁸⁸ Mustafa ankaya, 1934 doğumlu, tahsili yok, K59

evlenince Akkoyunlu Hasan'a da yardımcı oluyor, askeri falan var ya. Cüneyt Şirvan hâkimiyle yaptığı savaşta öldürülüyor. Arkasından oğlu Haydar'da intikamını almak için gidiyor oda ölüyor. Şah İsmail'de Haydar'ın oğludur. Üç kardeşler. Biri İbrahim, biri Ali, biri İsmail. Şah İsmail'i Dulkadiroğulları'nın kızı kurtarıyor, Hazar denizinin kıyısında bir evleri varmış kendilerinin, Şah İsmail'le üç kardeşini alıyor götürüyor onları kurtarıyor. Yoksa onları da öldüreceklerdi. Oradan kurtuluyor ve on iki yaşındayken de şahlığını ilan ediyor. Şah İsmail, İmam Hüseyin'in mezarına gittiğinde Kerbela'ya, orada imam Hüseyin'e bakmak istiyorum deyince kan akıyor Hüseyin'in cesedinden, "ben hata yaptım herhalde" diyor adı Şah Hatai kalıyor. Eldeki delil budur.²⁸⁹Şeklinde ifade etmiştir.

Çiçek Köyü'ndeki²⁹⁰ çok kitap okuduğunu belirten bu yaşlı Alevi, Hoca Ahmet Yesevi hakkında da bilgi vererek, Hoca Ahmet Yesevi'nin babası ölünce öksüz kaldığını ve kız kardeşiyle beraber başka bir beldeye göç edip oradan da Yesi'ye geldiklerini ve burada öldüğünü söylemiştir. Ölüm tarihinin 1166 olduğunu söyleyerek, "daha önce Hacı Bektaş'ı o gönderdi diye bir şey vardı önceden ama hayır bu doğru değil. Lokman Perende diye bir halifesi gönderiyor, Mevlana'yla. Öyle bir şey oluyor ki, burada üç tane tarikat var Abdülkadir Geylani, Kadiri tarikatı, iki Mevlana tarikatı ve Hacı Bektaş tarikatı. İmam Gazali öldükten sonra, burada bir boşluk doğuyor, inanç bakımından, mezhep bakımından tarikat bakımından.

Mevlana'yı İran gönderdi Anadolu'yu Farslaştırmak için, arkadan Türkmen Hacıbektaş tarikatı geldi, bu Mevlana oraya giderde Farslaştırır diye Hacı Bektaş-ı gönderiyorlar, güvercin donuyla, ben ama böyle şeye inanmam, kırk, elli atıyla buradan geçiyor, Güneydoğu'dan geçiyor Hacca gidiyor, orada bir Kürt ağasının evinin önüne konak kuruyor, ağanın oğlu oluyor, ne isim koyalım diye Hacı Bektaş'a soruyor, oda Hünkâr koyun diyor. Orada şimdi bir Hünkâr kabilesi var. Yani bir nevi yarış. Mevlana diyor ki, biz İslam'ız, Müslüman'ız ama bizim hükmümüz ve yazımız Farsça olacak diyor. Hacı Bektaş'ta diyor ki mademki biz İslam'ız, Türk'üz dilimiz Türkçe olacak, hükmümüz Türkçe olacak diyor. Abdülkadir Geylani esasında oda Türk çocuğudur, Türkistan'dan, oda diyor ki; mademki dinimiz Arap'tır. Her şeyimiz

²⁸⁹ K59

²⁹⁰ Çiçekköy: Pazarcık İlçesi Narlı Ovası'nda bulunan Kılıçlı Aşireti'nden Alevilerin yaşadığı bir mahalle.

Arapça olacaktır diyor. Bu arada çelişki var ama kavga yok. Birbirleriyle de iyi geçinmişlerdir. Mevlana, Hacı Bektaş birbirleriyle, iyi geçinmişlerdir. Ahmet Yesevi’de Selçuklular oraya gelince Türkçe konuşacaksınız diyor. Zaten sonra Osmanlı’da bunları birbirine kattı. Hepsini birleştirdi. Farsça, Arapça, Türkçeyi birleştirdi.1240’da da Baba İshak isyanı oldu. Kırşehir’in o ovada mahvoldular. Hacı Bektaş’ta sadece İslam’ı yaymaya uğraşmış, kavgacı biri değildi. İnanç arasında da bir değişiklik yoktu. Kız almışlar kız vermişler. Bundan elli sene önce ne Alevi Sünni’den kız alabiliyordu, ne de Sünni Aleviden kız alamıyordu. Anam, babam ölünce Sünni bir kocaya varmış çok da memnunum adamdan. Bana baba gibi baktı. Ben bunu 1973’de dile getirdim.1965’de başladım da. Dedim ki bizde bu ayrılık neden? Yaklaşalım, kız alalım, kız verelim dedim. Gelin koklaşalım beraber olalım dedim, benim dört tane gelinim var ikisi Sünnidir. Hepsinden de memnunum. Allah razı olsun hepsinden de memnunum. Bunlar oldurmadı. Bir taraftan dedenin ağır basması, bir tarafta da hocanın, tarikatların Şıhların ağır basması, ama artık eskisi gibi kalmadı bir nevi çözüldü diyebiliriz. Yarı yarıya aşıldı diyebiliriz. Mesela bizim köyde kaç tane Sünni kadın var. Sünni’ye kız vermişiz Çöçeli’ye verilmiş oradan alınmış. ne var bundaki biz buna hep karşı çıktık ne var bunda dedik insanlar bir araya gelsin dedik. Babalığım Sünni olmasına karşın ne babalığımla nede kardeşlerimle hiçbir problem yaşamadık. Ben, hiç dışlama gibi bir şeyle de karşılaşmadım.”²⁹¹ Demiştir.

“Bir düğün gidiyorum bacanağımla Antakya’ya ve vardık derken evin büyük oğlu dedi ki aman ha aramızda bir Sünni, Alevi tartışması olmasın dedi. Bende dedim ki esas biz korkuyorduk siz bunu problem yaparsınız diyorduk dedim. Bunun üzerine o Cuma dedi ki, eğer biz İskenderun’da onbeş sene Alevilerle komşuluk yapmasaydık, bu kız size vermezdedi. Çok da memnunum o kızdan. Gidersem hep o gelinimin evinde kalırım. Ortanca oğlumda bir kız ile arayı gördüler, evlenecekler ama bu adam kızını iki sene bize vermedi, ayrılmıyorlardaki birbirlerinden, kızın dedesi de cami hocasıymış, imam, çağırıyor gelinim babasını ve diyor ki kızını istemişler niye vermiyorsun diyor? Kardeşlerim Alevidir diye verdirtmiyorlar diyor. Çok kızıyor vereceksin diyor “onlar sadece namaz kılmayan Müslümandır, bizde namaz kılan Müslümanız” diyor. Adam sonra diğer iki kızını da Aleviye verdi. Adamın kardeşi

²⁹¹ K59

hatta dedi ki; ‘‘ya buda mı Alevi?’’ dedi. Bunlar anlatılmamış bu güzel olayları ne dede anlatmış, ne de hoca anlatmış. Çünkü çıkarı var orada. Ne de Şih anlatmış.’’

‘‘Ben çocukken dinlemiştim, Hıristiyan cennete gidebilir, Yahudi de cennete gidebilir, Müslüman da cennete gidebilir ama Alevi cennete gidemez niye çünkü Alevinin kitabı yok. Ben bunu Karabıyıklı’da dinledim. Aynı lafı Söke’de de dinledim. Orada bir işim vardı tesadüfe bak ki orada bir Elbistanlı vuruldu kürekle birbirini vurdular,vurulan adam Berçenekli, Mahsuni’nin emmisinin oğluymuş, kendisiyle sonra Antep’te karşılaştım da amcamın oğluydu dedi. Vuran da Ördekli,Afşin’in Ördek köyünden. Orada hocaya haber gönderdiler, cenazesini defnetmek için, hoca demiş ki madem olduğu yerde ölmüş kanı da akıyor olduğu gibi gömün demiş hoca. Ya hocanın işi vardı, yada yatıştırmaya böyle dedi.Şimdi böyle bir toplantıdayık her taraf kalabalık,1959’da Celalı²⁹², terlikli o zaman, biri dedi ki hoca dedi ki şehit olmuş bu adam dedi. Öyle gömün dedi bizde gömdük dedi. Hemen o Celalı dedi ki; Alevi şehit olamaz dedi. Çünkü onun kitabı yok dedi.1942’de de dinledim aynı şeyi 1959’da da dinledim aynı şeyi.’’

‘‘Buna benzer tavırlar dedelerde de Sünnilere karşı vardı. Derlerdi ki; ‘‘girme Yezidin yanına, kokusu siner canına’’ falan gibi şeyler söylerlerdi. Şunu da söyleyeyim, benim gerçek inançlara saygım vardır, hurafaye pek saygı duymam, anlatmam da, ancak bir dedenin bir hoca kadar zem ettiğini duymadım. İşte bunlar neden kaynaklanıyor kültür zayıfladığından kaynaklanıyor.Zaten Osmanlı döneminde yüzde üç mü yoksa altı mıydı? Okuma yazma oranı. Okuturken de birbirlerine düşman gibi anlattılar, işte mum söndürüyor, ana bacı bilmiyor. Böyle hakaretlere de uğratılmıştır her iki tarafta. Çok şükür şimdi kalmadı o kadar.’’²⁹³ Diye anlatmıştır.

Hasan Sabbah’ı da tanıdığını söyleyen Çiçek Köyü’nden yaşlı bir Alevi, ‘‘Hassan Sabbah sapık bir adam nedir ki. Haşşaşi, sapık bir adam. Alamut Kalesini zapt ediyor orada cennet, cehennem yaptırıyor. Gelen kervancılarda haşhaş yediriyor. İşte şunlar

²⁹² Cela:K.Maraş’ın Ekinözü ilçesinin eski adı.

²⁹³ K59

huri kızı diye milleti aldatıyor, onun kitabını 1964’de okudum ben.’’²⁹⁴ Diye belirtmiştir.

Aslen G.Antep’in Yavuzeli İlçesi’nin Sarılar Köyü’nden olup, Hanobası’na gelin gelen bir Alevi kadını, babasının dede olduğunu söyleyerek oradayken Alevilik hakkında bilgi sahibi olduğunu ,Hacı Bektaş , Ali, Muhammed ,Hızır isimleri çok duyduğunu ancak oradan ayrılınca unuttuğunu belirtmiştir.²⁹⁵ Osmandede Köyü’nden²⁹⁶ yaşlı bir Kılıçlı kadını, Aleviliğin en önemli kişilerinin Allah’ını bilenler olduğunu söyleyerek, ‘‘Hünkar Hacı Bektaş, Abdal Musa, Zeynel Abidin, Oruç Baba ve Eshabil Keyfe gideriz’’²⁹⁷ diye belirtmiştir.

1.9. Pazarcık Alevilerinin Kökenleri

Dede Ailesine mensup olanların bir kısmı hariç olmak üzere Alevilerin genelinde köken konusunda bir ağız birliği vardır. Yapılan görüşmelerde de ortaya çıkan bu tespite göre, Aleviler köken olarak Horasan ve Türkistan’ı işaret etmektedir. Hoca Ahmet Yesevi geleneğinden başlayan ve Anadolu’ya kadar uzanan bu ‘‘Horasan Erenleri’’ sözü bütün Aleviler tarafından sahiplenilmiş ve bir kimlik haline gelmiştir. Bu açıdan Aleviliğin kökeni konusunda Horasan’ın ayrı bir öneme sahip olduğu hemen anlaşılmaktadır.

Kelime anlamı olarak ‘‘güneş ışığı ve doğduğu yer’’²⁹⁸ ve ‘‘afiyetle yemek’’ manalarına gelen Horasan coğrafi olarak Türk Tarihi’nde adından en çok bahsedilen yerler arasındadır.²⁹⁹Tarihte Aşkabat yakınlarındaki harebelerin bulunduğu yerden dönemin ana kuzey yolunun geçmesi bölgenin önemini göstermesi açısından önemlidir. Türkistan’la Hazar Havzasını bölen Horasan Dağları’nın kuzey eteklerinde eski ve ortaçağda İranlılar yaşarken bölge göçebe Türklerin ilgisini

²⁹⁴ K59

²⁹⁵ Elif Aslan,1942 doğumlu, tahsili yok,K61.

²⁹⁶ Osmandede Köyü:Kahramanmaraş’a 40 km, Pazarcık İlçesine 28 km uzaklıkta Kılıçlı Türkmen Alevilerinin yaşadığı Pazarcık’ın bir mahallesidir.

²⁹⁷ K67

²⁹⁸ Yaşar Çağbayır,**Ötüken Türkçe Sözlük**, Cilt 2, İstanbul:Ötüken Neşriyat,2007,1984.

²⁹⁹ Sebahattin Samur, İslam Coğrafyacılarına Göre Horasan;Yeri ve X.Yüzyıldaki Durumu, **Bilimname**,Sayı 9, 2005/3,2005,89-104.

çekmiş ve bu yerleri hakimiyetleri altına alarak o tarihten itibaren bölgeye Türkçe “Atek” yani “Etek” demişlerdir.³⁰⁰

Horasan tarihte İran’ın kuzeydoğusunda geniş bir coğrafyayı kapsamakta³⁰¹ özellikle Yahudilik, Nestûrilik, Ortodostluk, Zerdüştilik, Maniheizm, Budizm, Şamanizm gibi din ve mezheplerin yayılıp ve geliştiği bir yer olarak bilinmektedir. Bilhassa İslam’ın VIII.Asırda Türkistan’a yayıldığı dönemlerde Araplarla Türkler arasındaki şiddetli çatışmalara sahne olmaktadır. Emevilerin zulmünden kaçan Zeydiyye gibi Şii fırkalar bölge görülmeye başlamış, Ebu Müslim önderliğinde Emevilere karşı Abbasilerin başlattığı harekete belli ölçüde destek vermişlerdir. Ayrıca IX. Asrın ortalarından itibaren İsmâiliyye gibi aşırı Şii fırkalarda bölgede görülmüştür. Horasan, dini ilimler açısından çok önemli bir yer haline gelmiş, Kur’an, tefsir ve hadis ilimleri açısından birçok âlim yetiştirmiştir. Ayrıca Horasan Hanefî mezhebinin yayıldığı, görüşlerinin öğretildiği ve uygulandığı ilk bölgelerinden başında gelmektedir.³⁰²

Horasan, Türklerinin Müslüman olmasından sonra bir bâtın ilmi olarak değerlendirilen tasavvufun³⁰³ merkezi olmuştur. IX. ve X. Asırda Maverâünnehr bölgesi İslamlaşmış sonra bu Türkistan’ın tamamına doğru yayılmıştır. Bu tarihlerden sonra Herat, Nişabur, Merv, Buhara gibi bölgenin önemli kentlerin sufi ve şeyhler görülmeye başlanmış, Fergana’da Türkler bu şeyhlere Bab yani “Baba” demeye başlamışlardır. Buhara ve Semerkand gibi İslam merkezlerinde tasavvuf cereyanlarının yayılmasıyla burada yetişen dervişler göçebe Türkler üzerinde bu yeni İslam anlayışını yaymaya başlamışlardır. Bu sufi derviş ve şeyhlerin etki alanı artıkça hükümdarlarında saygısını kazanıyorlar, Karahanlılar’dan başlamak üzere Selçuklu sultanlarından büyük saygı görüyorlardı. Selçuklu hükümdarları bu tarihten itibaren genel anlamda Hanefiliği benimseyerek Sünni İslam’ın en büyük koruyucusu olmakla birlikte İslam tasavvufunun da Türkler arasında süratle yayıldığı bilinmektedir. Bilhassa bu tasavvufî İslam anlayışına yayan mutasavvıfların ve

³⁰⁰ Vasily Viladimiroviç Barthold, **Orta Asya Tarih ve Uygarlık**, Ahsen Batur(çev.), İstanbul: Selenge Yayınları, 2010, 425, 426.

³⁰¹ Osman Çetin, Horasan, **TDV İslâm Ansiklopedisi**, Cilt 18, Türkiye Diyanet Vakfı, 1998, 234-240.

³⁰² Çetin, 234-240.

³⁰³ Cavit Sunar, **Misticizmin Ana Hatları**, 2. Basım, İstanbul: Anadolu Aydınlanma Vakfı Yayınları, 2005, 109.

dervişlerin ilahili ve şiirli anlatımları Türklerin eski dinlerinden kalma ozanların ve kamların dini uygulamalarına benziyor ve çok çabuk kabul görüyor, bu yeni dervişlere ata ve bab (baba) deniyordu. Bunların en önemli örnekleri Hz. Muhammed'in sahabelerinden olan Arslan Bab, İslam'ı öğrenmek için Türkistan'dan Arabistan'a giden Korkut Ata ve Çoban Ata'dır.³⁰⁴ Oğuz namerde Bayat boyundan Korkut Ata'nın Oğuzların bilgisi olduğu anlatılarak "Hak Teâla'nın onun gönlüne ilham ettiği, gaipten haberi olduğu ve ne derse onun olduğunun" söylenmesi bu isimlere Oğuzların çok önem verdiğini göstermektedir.³⁰⁵ Ahir zamanda hanlığın tekrar Kayı Boyu'na geçeceğini söyleyen Korkut Ata, Osmanlı Devleti'nin kuruluşunu çok önceden müjdelemiştir.³⁰⁶ Bu baba ve dervişler sayesinde Sir Derya havzasında bulunan göçebe Türkler'de İslamiyet, basit ve anladıkları şekilde Türkçe olarak hızla yayılmaya başladı.³⁰⁷ Bu baba ve dervişleri takiben Türkler arasında çok büyük bir isim yapan Hoca Ahmet Yesevi yine bu coğrafyada tarih sahnesi çıkmış, Türkistan'ın Sayram şehrinde dünyaya gelmiştir.³⁰⁸ Fergana Vadisi'ndeki Laçiler³⁰⁹ tarafından "Kul Koja Ahmed ve sultanım" diye adlandırılan Hoca Ahmet Yesevi'nin babası İbrahim Ata, annesi Karaşaş Ana'dır. Onların türbeleri de Sayram Kasabası'nda bulunmaktadır.³¹⁰ Yesevi adını almasıyla ilgili menakıbı aktaran Fuad Köprülü olayı şöyle anlatmaktadır. "Doğumuyla beraber birçok meziyetlere sahip olduğu kitabı Divan-ı Hikmet'te anlatılmış dört yüz ya da yedi yüz sene yaşamış peygamberin sahabelerinden Arslan Baba tarafından irşad edilmiştir. Yedi yaşına kadar büyük bir manevi seviyeye ulaşan Ahmet'in meşhur olmasını sağlayan hadise ise Türkistan'da ava meraklı Yesevi adlı bir Sultan'ın çok girintili olması dolayısıyla Karacuk Dağı'nda avlanamamış, bunun üzerine Türkistan evliyasından dağın kaldırılmasını istemiştir. Bu niyazı kabul eden evliyalar, ihram bağlayıp üç güne kadar dağın kalkması için dua etmeye başlamış ama bu yakarışlar neticesiz kalmıştır. Bunun üzerine Türkistan evliyalarından kimin aralarında olmadığını araştırınca çok

³⁰⁴ M.Fuad Köprülü, **Türk Edebiyatında İlk Mutasavvıflar**, 12.Baskı, Ankara: Akçağ Yayınları, 2012, 49,50.

³⁰⁵ Semih Tezcan, Hendrik Boeschoten, **Dede Korkut Oğuznameleri**, 4.Baskı, İstanbul: YPY, 2012, 29.

³⁰⁶ Ahmet Şimşirgil, **Kayı**, 3.Baskı, İstanbul: Tarih Düşünce Kitapları, 2005, 46.

³⁰⁷ Mehmet Akgül, **Türkiye'de Din ve Değişim**, İstanbul: Ötüken Neşriyat, 2002, 333.

³⁰⁸ Köprülü, **Türk Edebiyatında İlk Mutasavvıflar**, 49, 50.

³⁰⁹ Laçiler: "İbadetlerinde yöresel müziği kullanan, toplantılarına kadın erkek beraber katılabilen ve bu dini toplantılarda Hoca Ahmet Yesevi'nin hikmetlerini okuyan, Anadolu Aleviliğiyle bir çok ortak özelliği bulunan Fergana vadisindeki Türk kökenli sosyal ve dinsel grup"; Ali Yaman, **Allahçılar**, Ankara: Nokta Kitap, 2006, 78, 79, 193, 194.

³¹⁰ Yaman, **Allahçılar**, 140.

küçük olduğu için Şeyh İbrahim oğlu Ahmet'in çağrılmadığı anlaşılmış ona da haber verilmiştir. Ablasına gitmek için izin soran Ahmet'e ablası, babasının vasiyeti olduğunu meydana çıkabilmesi için mabedindeki sofrayı açması gerektiğini söyler. Bunun üzerine sofrayı açan Ahmet'in meydana çıkma zamanının geldiği anlaşılır, hemen sofrayı alarak Yesi şehrine gelir. Evliyalarla buluşur, sofradan bir ekmeği alarak niyaz eder, evliyalardan, padişah ve ümerasından 99000 kişi vardır, ekmeğin hepsine yeter. Ahmet'in büyüklüğünü bu kerametini görünce daha iyi anlarlar. Hoca Ahmet babasının hırkası içerisinde yaptığı duanın neticesini beklerken birden bir fırtına kopar ve sel her yanı kaplar. Şeyhlerin seccadeleri dalgalar üzerinde yüzmeye başlar, bunun üzerine Hoca Ahmet hırkadan başını çıkarır hemen güneş açar. Baktıklarından Karacuk Dağı ortadan kalkmıştır. Hükümdar Yesevi bunun üzerine; "Âlemde her kim bizi severse senin adıyla yâd eylesin." Der ve o günden sonra Hoca Ahmet Yesevi olarak anılmaya başlar.³¹¹

Şöhreti hızla yayılan Hoca Ahmet Yesevi'nin Türkistan'da müritleri hızla artmıştır. Bazı rivayetlere göre Buhara'ya giderek Yusuf Hemadani'e intisap ettiği söylenmiştir. Zâhir ve Bâtın ilminde çok üstün olan Yesevi, bütün vaktini ibadetle geçirmiş, boş zamanlarında tahta kaşık ve kepçe yontmuştur. Hoca Ahmet Yesevi, menkıbelere göre, babasının da musahibi olan Hızır Aleyhisselâm ile musahipti. Hatta Hızır, her gün yedi iklime seyahat ettiğini musahip aradığını ancak ondan salih ve münasip bir musahip bulamadığını söylemiştir. 99.000 müridi olan Hoca Ahmet Yesevi'nin meclisinde kadın ve erkeklerin birlikte bulunduğu belirtilmiş, hatta onun ilmini kıskananların bundan dolayı onu şikâyet ettikleri zikredilmiştir. Sûfi Muhammed Dânişmend Zernûki, Süleyman Hâkim Ata, Baba Maçın, Emir Ali Hakim, Hasan Bulgani, İmam Mergâzi, Şeyh Osman Magribî halifelerinden bazılarıdır.³¹² Peygamberimizin öldüğü yaş olan 63 yaşında tekkenin bir tarafına açtığı kuyu içindeki çilehanede uzun süre yaşadktan sonra vefat etmiştir. Hoca Ahmet Yesevi'ye çok bağlı olan Sultan Timur onu rüyasında görmesi üzerine mezarının bulunduğu yere büyük bir tekke yaptırmıştır.³¹³ 1397 yılında başlayan bu türbenin inşası iki yılda tamamlanmış bunun sonucu Ahmet Yesevi'ye gönülden

³¹¹ Köprülü, *Türk Edebiyatında İlk Mutasavvıflar*, 59, 60

³¹² Köprülü, *Türk Edebiyatında İlk Mutasavvıflar*, 62, 63

³¹³ Köprülü, *Türk Edebiyatında...*, 69.

bağlı Türkistan ahalisinin Timur'a bakışı değişerek onun yenilmez olduğuna inanmaya başlamışlardır.³¹⁴

Kaynağı Hoca Ahmet Yesevi olan iki önemli tarikat olduğu düşünülmektedir. Bunlar Bektaşilik ve Nakşibendiliktir. Nakşibendilik bu yüzden Maverünnahr ve Horasan Türkleri arasında çok yayılmıştır.³¹⁵ X. asırdan sonra yazılan Kühül Ahbar ve Evliya Çelebi Seyahatnamelerinde Hacı Bektaş'ın Hoca Ahmet Yesevi müridi olduğundan bahsedilmektedir. Hacı Bektaş Velayatnamesi'nde olduğu gibi kimi zaman Hoca Ahmet'in direkt halifesi olarak Hacı Bektaş söylenmekte kimi zamanda silsile Lokman Perende'den Hacı Bektaş'a geçmekte,³¹⁶ ama kaynağın geldiği yer olarak Hoca Ahmet Yesevi zikredilmektedir. Hoca Ahmet Yesevi ile Hacı Bektaş arasındaki ilişki çeşitli araştırmacılar tarafından farklı şekilde anlatılmış kimileri onların şeyh ve mürid olduğunu söylerken kimileri de aynı dönemde yaşamalarına rağmen onların birbirlerine rakip olduğunu söylemiş³¹⁷ bazıları da Bektaşiliğin Yesevilikten türediğini söylemenin bilimsel olmadığı kanaatini taşımaktadır.³¹⁸ Aşıkpaşazade tarihine göre ise, Hacı Bektaş'la kardeşi Menteş Horasan'dan gelmişler ve Baba İlyas Horasani'ye mürid olmuşlardır.³¹⁹ Hacı Bektaş-ı Veli kendi yazdığı Makalat'ın da "Horasanlı Hacı Bektaş" diyerek, oradan geldiğini ifade etmiştir.³²⁰ Bundan Eflâkî de bahsetmekte, Baba Resul'un halifesi olan Hacı Bektaş'ın marifetle dolu aydın bir kalbi olmasına rağmen şeriata uymadığını söylemektedir.³²¹ "İslami ekol ve sektler, en aşırısı da dahil, Kur'an-Sünnet etrafında oluşturulmuş yorumlardır." Diyen Yaşar Nuri Öztürk buna itiraz ederek, Eflâkî'nin bu yorumunun Hacı Bektaş'ı Mevlana'dan aşağıda göstermek çabasından ibaret olduğunu ifade etmiştir. Ayrıca Eflâkî'nin Babaîler kadar, Ahîlere ve Bektaşîlere

³¹⁴ Musa Şamil Yüksel, **Timurlularda Din-Devlet İlişkisi**, Ankara: TTK, 2009, 191, 192.

³¹⁵ Hamid Algar, **Nakşibendilik**, A. Cüneyd Köksal (haz.), 2. Baskı, İstanbul: İnsan Yayınları, 2007, 17.

³¹⁶ Köprülü, **Türk Edebiyatında...**, 76.

³¹⁷ Ahmet T. Karamustafa, Yesevilik, Melametilik, Kalenderilik, Vefâ'îlik ve Anadolu'da Tasavvufun Kökenleri Sorunu, **Osmanlı Toplumunda Tasavvuf ve Sufiler**, 2. Baskı, Ahmet Yaşar Ocak (haz.), Ankara: TTK, 2014, 76-95.

³¹⁸ İsmet Zeki Eyüpoğlu, **Bütün Yönleriyle Tasavvuf Tarikatlar Mezhepler Tarihi**, İstanbul: Derin Yayınları, 2012, 244.

³¹⁹ Irene Melikoff, **Uyur İdik Uyardılar**, İstanbul: Demos Yayınları, 2006, 36.

³²⁰ Hünkâr Bektaş-ı Veli, **Makalat**, 3. Basım, Shahram Bahadori Gharache (çev.), haz. Vaktidolu, İstanbul: Can Yayınları, 2013, 9.

³²¹ Ahmet Eflâkî, **Ariflerin Menkabeleri**, Tahsin Yazıcı (çev.), İstanbul: Kabalcı Yayıncılık, 2012, 320.

karşıda olumsuz bir yaklaşımı olduğu bilinmektedir.³²² XV. Yüzyıl tarihçilerinden Kemal ise Osmanlı Devleti'nin kurucusu Osman Bey'in Hacı Bektaş'a çok hürmet ettiğini buna karşılık Hacı Bektaş'ın ona dua ve niyazda bulunarak bir cihan hakimi olmasını dilediğini ve ona bir taç giydirdiği anlatmıştır.³²³ Bunu Osmanlı Devleti'nin kuruluşunda da görmekteyiz. Bu süreçte Bektaşî Babalar aktif görev alırken Mevlevilerin Osmanlı Devleti'nin kuruluşunda görev almadığı bilinmektedir.³²⁴ Hacı Bektaş'ı takiben Sarı Saltık gibi birçok Horasan Ereni Hoca Ahmet tarafından Anadolu'ya gönderilmiştir. Hoca Ahmet Yesevi kaynaklı 99000 Horasan ereninden bahsedilmesi ve bunların Türkistan'dan Anadolu'ya oradan da Balkanlara kadar uzun bir yolculuğa çıkmasının temelleri Yesevilik'te yatmaktadır. Çünkü Yesevilğin arzuladığı insan tipi “garip” insan tipidir. Çünkü Ahmet Yesevi başta olmak üzere bu ocağın tüm mensupları gariptir:

- ❖ “Doğduğum yer mübarek Türkistan'da
- ❖ Bağıma taşlar vurup geldim işte”

Diyerek kendi doğduğu yerden ayrı ve uzakta yaşamayı “gurbetlik” olarak değerlendirmektedir. Bu gurbete manevi rehberi Arslan Baba ruhsatı için çıkmış “gurbet çekip öz şehrine döndüğünü” belirtmiştir. Kendi müritleri olan Horasan erenleri de hep aynı duyguyu taşımışlardır.³²⁵ Bu yüzden Bektaşilik geleneği sürdürenler açısından Horasan hep ana kaynak olmaya devam etmiştir. Kaynağın temeli bu olmasına rağmen belki Yesevilikle Bektaşilik arasında direkt bir bağlantı olmamasından³²⁶ dolayı Bektaşilik açısından Horasan hep canlı olarak hafızada kalmış ancak Hoca Ahmet Yesevi velayetnamelerde olmasına rağmen Alevi söylencesinde ve deyişlerinde yer bulamamıştır.

Elbistan-Kantarma'da yaşayan Alevi dedeleri, kendilerinin Ehl-i Beyt soyundan ve on iki imamlardan olan İmam Bakır soyundan olduklarını ve İran Kureyşan'ından

³²² Yaşar Nuri Öztürk, **Tarihi Boyunca Bektaşilik** ,5.Baskı, İstanbul: Yeni Boyut Yayınları, 1998,46,52.

³²³ Kemal, Selâtin-Nâme (1299-1490), Necdet Öztürk (haz.),Ankara:TTK, 2001, 41.

³²⁴ Mustafa Akdağ, **Türkiye'nin İktisadî ve İctimaî Tarihi**,İstanbul:Yapı Kredi Yayınları, 2010, 48.

³²⁵ Mehmet Şeker,**Türkistan'dan Anadolu'ya İnsan ve Toplum Hayatı**, İstanbul:Ötüken Neşriyat,2007,59,60.

³²⁶Köprülü,**Türk Edebiyatında...**,69

geldiklerini söylemişlerdir. Ellerindeki hüccetlerden bu bilgilere ulaştıklarını, İmam Bakır evlatlarından Sultan Sinan Abdal Muhammed ve İmam Zeynel'den Ağuiçenlerin bu köyde mevcut olduklarını söylemişlerdir.³²⁷

Narlı Ovası'nda bulunan Çöçeli köyünde yaşayan Atmalı Aşireti'ne mensup bir Alevi'ye göre, "Alevilik Ehl-i Beyt'ten bu yana devam eden bir şeydir, aslı da Kızılbaşlık'tır, Alevilik değildir. Bunlar sonradan kendi içlerinde değişmişlerdir. Emevi taraftarları, Kızılbaşlar başlarına kızıl çaput (bez parçası) bağladıkları için, öyle demişlerdir. Ayrıca Müslümanlık Ehl-i Beyt ve Ehl-i Beyt'e inanan insanlarla başlamıştır.³²⁸" diye ifade etmiştir.

Çöçeli Alevisi'ne göre, Alevilik, Hasan'la, Hüseyin'i kesinlikle aynı değerlendirmez. Hasan, Yezid'e biat etmiş ve on iki evlilik yapmıştır ve bu yüzden ona pek saygılı olmadığını ifade etmiştir. Hüseyin'e gelince ise onu Ali'den hatta Muhammed'den bile evsal tuttuğunu ifade ederek Hüseyin'in bir demokrasi sembolü olduğunu söylemiştir. Bu güne taşıdıkları arasında dahi bariz farklılıklar bulunduğu anlatılarak, Kadir-i Geylani ile Nakşibendiler'in aynı yaşamadıkları söylenmiş, Kadir-i Geylani'nin mızrakla adam öldürdüğünü ancak Nakşibendiler'in kıymadığı anlatmış, arada böyle bir farkın olduğu dile getirilmiştir. Bu yüzden ikisinin aynı tutulamayacağını söyleyerek, İmam Hüseyin'in başka Hasan'ın başka olduğu vurgulanmıştır. Hasan'ı kendi inancından taviz veren bir kişi olarak değerlendirdiğini ifade eden Çöçeli Alevisi'ne göre "Hasan yanlışa biat etmiştir." Kendi köyünün çevresine fabrikalar kurulurken kendisine de rüşvet teklif edildiğini, bunu alsaydı bunun güzel mi olacağını sormuştur? Eğer bunu kabul etseydi düşüncesinden, hayatından taviz vermiş olacağını ifade ederek, bu fabrikaların bu ovayı bitireceğini iddia etmiş, sera gazından daha kötü bir şey bulunmadığını söylemiştir. Diğer üçüncü bir fabrikayı da siyaseti hiç sevmese de, sağcı ya da solcu hiç partiye oy kullanmasa da, kendi gayretleriyle önlediğini söyleyemiştir.³²⁹

³²⁷ K1

³²⁸ K14

³²⁹ K14

Aslen Dersim’li olduğunu belirten merkez Kocalar Köyünde³³⁰ yaşayan dede ailesinden bir Alevi, küçüklüğünde Sivas’ta yaşadıklarını, dört-beş yaşına kadar orada bulduklarını ancak buradaki Alevi toplumun talepleri üzerine babasının, annesinin ve dedesinin 1974-75’de bu tarafa geldiklerini ifade etmiştir. Ailesinden en büyük olarak Ali Haydar dedesini tanıdığını, dedesinin Ağuiçen Ocağı sahiplerinden olduğunu Ağuiçen’in zehiri bal eden anlamı taşıdığını söylemiş, dedesinin zamanın büyük zatlarından, bilinçli ve kültürlü biri olduğunu ifade etmiştir.³³¹ Babasının adının Nihat olduğunu ancak ona Güzel Dede dediklerini ve Alevi köylerinde bu isimle tanıdıklarını ifade etmiştir. Dedesi Ali Haydar ve amcası Seyyid Mahmud’un köylerinde yatırı bulunduğunu ve orada yattıklarını anlatmıştır.³³²

Buraya gelme sebeplerinin gelenek göreneklere yaşatmak, töreyi ve tarikatı yürütmek amacıyla olduğunu söyleyerek, o dönemin koşullarının çok zor olmasına rağmen gelip hizmetlerini yaptıklarını ifade etmiştir. Burada yaşayan Alevi canlara yol erkânı ve o güzellikleri unutturmamak için geldiklerini, ilk dönemlerde bu bölgede sabit kalmadıklarını gelip gittiklerini ama bunun çok zor olduğunu, bunun üzerine taliplerin büyük dedeleri Seyyid Mahmud’un burada kalmasını ve ikamet etmesini istediklerini ve ona üç-beş dönüm yer verdiklerini anlatmıştır. Seyyid Mahmud Hakk’a yürüdükten sonra, babasının ve dayısının canlara hizmet ettiğini, görgülerini yaptıklarını ve bu şekilde burada temelli kaldıklarını ifade etmiştir. Abisinin Ağuiçen derneği başkanı olduğunu ifade ederek, Tunceli Hozat’ın Bargini (Karabakır) köyünde olduğunu, Ağuiçen türbesinin orada bulunduğunu ve her sene etkinlikler yapıldığını ve abisinin bu etkinlikleri düzenlediğini anlatmıştır.³³³ Ailesinin ilk geliş yerinin Orta Asya ve Horasan olduğunu, abisinin bu konuda araştırmaları bulunduğunu ve Diyarbakır yöresinde araştırmalar yaptığını belirtmiş, Ağuiçenlerle ilgili bu kitap çıkarsa daha net bilgi verebileceğini ifade etmiştir. Padişahlarca verilen beratları³³⁴ bulunduğunu, seyyid ve evladı resul olduklarını söylemiştir.³³⁵ Aileden

³³⁰ Kocalar Köyü: Kahramanmaraş merkez Dulkadiroğlu İlçesine bağlı bir Sinemilli mahallesidir.

³³¹ K17

³³² K17

³³³ K17

³³⁴ “İslamî devirde ilk seçerelerin tutulma örneği, Hz. Ömer tarafından görevlendirilen memurlar vasıtasıyla olmuştur. Seyyidlerle ilgili işlerle ilgilenmek üzere Hz. Peygamber tarafından tayin edilen ilk memur Hz. Ali’dir. Emeviler de bir iki halife istisna edilirse, Haşimîlere ve Abbasilere karşı olan tutumları açıkça meydandadır. Hilafetin Abbasilere geçmesi, Resûllah soyunun fey ve ganimetlerdeki hissesi, Neseblerin korunması ve özellikle Hz. Peygamber’e saygı sebebiyle Hicrî üçüncü asır

dedeliği en son yürütenin babası Güzel Dede'nin olduğunu söyleyerek, şimdi dedelik yapanın kalmadığını ve yıllık görgünün olmadığını anlatmıştır. Şu an ki şartlar ve imkânlarla yıllık görgü yapmanın mümkün olmadığını söyleyerek, devletin pirlere, mürşitlere ve dedelere sahip çıkmadığını anlatmıştır. Bu yüzden dedeliği yürütme imkânının kalmadığını ve çalışmak zorunda olduklarını, başka türlü ailelerini geçindiremeyeceklerini söylemiştir. Son zamanlarda yavaş yavaş kendilerini topladıklarını bu yüzden toplum içine çıkmaya başladıklarını anlatarak, taliplerin, pirlere, mürşitlere ve dedelere ihtiyacı olduğunu, taliplerin gidilip irşat edilmesi gerektiğini belirtmiştir. Abisinin şu anda dedelik yapmasa da toplumun içerisinde bulunduğunu, kendisinin de bu bölgede elinden geldiği kadar toplumun hizmetlerini yaptığını, cenaze hizmetlerinden başka çevre köylerde on iki imam orucundan sonraki ibadetlere, Hızır Orucu'ndan sonraki ibadetlere, elden geldiğince bu canlara yardımcı olmaya çalıştığını söylemiştir. Ancak diyar diyar gezip bütün canları irşad etmenin mümkün olmadığını, bunun olması için ekonomik olarak iyi ve bağımsız durumda bulunmalarının şart olduğunu ancak o şekilde bu hizmetleri rahatlıkla verebileceklerini ifade etmiştir.³³⁶

Sinemil Ocağının mürşitlerinin Ağu-İçenler olduğunu söyleyerek, Alevilikte bir hiyerarşi bulunduğunu, bunun bir benlik davası olmadığını ancak Ağuİçen'in bir serçeşme olduğunu belirtmiştir. İzzettin Doğan hocayla aynı soydan olduklarını anlatmıştır. Elazığ Sün Köyü'ndekilerin Ağuİçenlerin amcası olduğu söyleyerek Ağuİçen'in esas isminin Seyyid Mençek olduğu ifade etmiştir. Seyyid Mençek'in Ağuİçen lakabını almasını anlatarak, buna rivayet demenin doğru olmayacağını, gerçek bir olay olduğu belirtmiş, o dönem gelen bütün seyyidlerin ve dedelerin bunu bildiğini, bunun bir deneme süreci olduğunu eğer o gün o zehiri içmemiş olsaydı bugün ne bir pir ne de bir dedenin kalacağını ifade etmiştir.³³⁷ 1258-59 yıllarında Horasan'dan gelen Koca Seyyit ve kardeşleri Köse Seyyid, Mir Seyyid ve Seyyid Mençek'le beraber Elazığ'ın Sün Köyü'ne yerleşerek halkı irşat etmeye

ortalarında ilk defa Nikabet Teşkilatı Abbasiler bünyesinde kurulmuş, Eyyübiler, Memlükler ve İlhanlılardan Anadolu Selçuklu'ya oradan da Osmanlı Devleti'ne geçmiştir. Nikabetin kuruluş sebebi Seyyidlere hürmetle özleştirilen Peygamber'e hürmet ve tazimdir." Murat Sarıcık, **Osmanlı İmparatorluğu'nda Nakîbü'l-Eşrâflîl Müessesesi**, Ankara: TTK, 2003,173.

³³⁵ K17

³³⁶ K17

³³⁷ K17

başlamışlardır. En küçük kardeşleri Seyyid Mençek sultanın huzurunda zehiri bal şerbeti gibi içmiş bunun üzerine sultanın elinden seyitlik beratını almışlardır. Ağuıçen ocağına birçok Alevi ocağının bağlı bulunduğu ve Alevilerin serçeşmelerinden biri olduğu bilinmektedir.³³⁸

Ocağın ve seyyidliğin ayrı şeyler olduğunu söyleyerek, Hacı Bektaş'ı Balım Sultan'ın kurumsallaştırdığı ifade etmiştir. Hünkâr Hacı Bektaş'ın hikmetlerinden sual edilemeyeceği, bununla beraber Balım Sultan'ın orayı kurumsallaştırdığı, şimdi birçok ocakların Hacı Bektaş'a bağlı olduğu oraya gidilip derviş ve baba olduğu anlatılmıştır. Babalık ve dedelik kavramlarının farklı şeyler olduğu söylenerek, Alevilikte dikme dedelik diye bir tabirin bulunduğu anlatılmıştır. Bu sistemde örneğin Maraş'ın Pazarcık bölgesine görevli baba olarak gelen dikme dedenin, babalık döneminin kendi dönemi boyunca geçerli olduğu, kendisinden sonra gelenlerin baba olamayacağı söylenmiş, ancak bazen sorulan bir soruyu doğru çıkarır şekilde "dede mi çok talip mi çok?" dediğinde, maalesef bunlar işin içine katıldığında dedenin talipten çok olduğu anlatılmıştır. Bunun için ocakların, pirlerin, çok iyi araştırılması gerektiği, Alevilik yolunun dejenere olmaması için bunun şart olduğu anlatılmıştır. Eğer her önüne gelen ben dedeyim, dervişim diyerek halkın önüne çıkarda yalan yanlış beyanlarda bulunursa bu işin çok yanlış yerlere gideceği, dedeleri topluma çok yanlış tanıtaacağı ifade edilmiştir. Bu konunun oldukça hassas bir konu olduğu söylenerek, önemli olanın o yola sahip olabilmek olduğu belirtilmiş, hem ahlâk, hem dürüstlük olarak, hem de yaşantı olarak farklı olmak gerektiği, bu seyyid, bu pirimiz, müşidimiz dediği zaman farklı olmanın şart olduğu söylenmiştir. Şu anda Maraş'ta seyyid olan dede olarak dayısı Hüseyin'in bulunduğunu birde Maksut Uşağı köyünde yaşayan ve Hakka yürüyen Saydo Dede denen birinin bulunduğu şimdi ise kimsesinin kalmadığı ifade etmiştir. Dayısı Hüseyin'in toplumun içinde şu an dedelik yaptığını söyleyerek, Ağuıçen Ocağı'nın bu konuda yazılan kitaplara da bakıldığında İslâm Tarihi açısından farklı bir yeri olduğunun görüleceği anlatılmıştır.³³⁹

³³⁸ Ali Adil Atalay Vaktidolu, **Ağuıçenliler Ocağı**, İstanbul: Can Yayınları, 2013, 21.

³³⁹ K17

Bölgede yaşayan neredeyse bütün Aleviler, köken olarak Horasan'dan geldiklerini ifade etmektedirler. Yine Koçgiri Aşireti'ne mensup bir Alevi'de aşiretlerinin merkezinin Sivas olarak bilinmesine rağmen esas olarak Horasan'dan geldiklerini anlatmış³⁴⁰, daha sonra ise kurtuluş savaşı sonrası Sivas'tan kalkıp Göksun'un Kömür Suyu ismiyle bilinen şimdiki adı Alıçlı Budak olan köye göçtüklerini belirtmiştir.³⁴¹ Köylerine dedelerin Sivas'tan geldiğini söylemiş ancak Erzincan'dan gelenler de olurdu demiştir. Köylerinin Baba Mansur Ocağı'na bağlı olduğunu ifade etmiştir. Köylerine hala dede geldiğini ve cem yapıldığını bunun da bilhassa hasat sonu zamanlarda olduğunu söyleyerek, kış başlamadan dedenin gelip cemi yaptığını ifade etmiştir. Bunları bilmesine rağmen cemi fazla yaşamadığını çünkü kentli olduğunu ve şehirde büyüdüğünü ve yirmi yaşından sonra Maraş'a geldiklerini anlatmış, şimdi ise yakın köylerde ve şehirde yapılan cemlere gittiğini belirtmiştir. Bunları genelde çocukluk hatırası olarak hatırladığını zaten şu anda cemin yapılmadığını, köyün sürekli göç verdiğini ve neredeyse on hane kalmış durumda olduğunu ifade etmiştir. Şimdiye kadar pek Alevi kimliklerini ön plana çıkarmadıklarını, Alevi kimliklerine pek sahip çıkmadıklarını söylemiştir. Kendilerini bu ülkenin asli unsuru olarak gördüklerini³⁴² ve gerçekte de öyle de olduğunu ifade etmiştir.³⁴³

Aleviliğin kökenlerinin Hz. Ali döneminde aynı ailenin bireylerinin ayrışması sonucuna dayandığı, ezen ve ezilen, güçlü ve güçsüz arasında bir ayrışma sonucu olduğu söylenmiştir.³⁴⁴ Türkiye'deki Alevilerin Arap kökenli olmadığını, Hz. Ali ile bir kan bağı olduğuna kesinlikle inanmadığını ifade ederek, Aleviliğin Türkiye'ye özgü bir şey olduğunu ifade etmiş, Osmanlı'nın yanlış politikaları sonucu ortaya çıkan o dönemin muhalif hareketi olduğu anlatılmıştır. Türkiye'deki Aleviliğin ne İran'a ne de başka bir yere benzediği anlatılarak, Türkiye'deki Alevilerin çok büyük bölümünün Türkmen kökenli olduğu, Güneydoğu'da bazılarının etkileşerek Kürtleştiklerini buna kendilerinin de dahil olduğunu aşiretlerinin sonradan

³⁴⁰ K22

³⁴¹ K22

³⁴² K22

³⁴³ K23

³⁴⁴ K22

Kürtleştiğini ancak özünde Türkmen olduğu söyleyerek, Tahtacılar bakıldığında tamamının Türk olduğunun görüleceği ifade edilmiştir.³⁴⁵

Kürtlüğün bir ırk, Aleviliğin bir inanç olduğu anlatılarak, Kürt, Alevi de olabilir, Şafi de olabilir, Caferi de diyen Koçgiri Alevisi, inanç boyutunun başka olduğunu, Suriye'ye gittiğini ve oradaki Alevilerin başının açık olduğunu, türbanlı olmadıklarını söylemiştir. Anadolu'dakileri de bildiğini Maalouf'un yazılarında hep olduğunu, Aleviler de haksızlığa karşı bir başkaldırı bulunduğunu, bunun genlerle mi ilgili yoksa geçmişte halifelik döneminde yapılan başkaldırmalardan mı kaynaklandığının araştırılması gerektiğini, aynı Alevilerin Osmanlı'ya ve şeyhülislamlara da başkaldırdığını, hep ezilen tarafta yer aldığı ve iktidarda hiç olmadığını söylemiştir.³⁴⁶

Sivas Kongresi'nin Sivas'ta yapılmasının tesadüf olmadığı söylenerek, Mustafa Kemal'in Hacı Bektaş'a uğradığı ve o dönemdeki postnişinle görüştüğü, cumhuriyeti kuracağını söyleyince postnişinin; "biz şimdi sizin yanınızdayız" deyip destek verdiği anlatılmıştır. Dergâhın bütçesindeki bütün parayı Mustafa Kemal'e verdiği ve cumhuriyetin ilk nüvesini Alevilerin oluşturmasına rağmen, Cumhuriyet'in Alevilere kadirşinas davranmadığını düşündüğünü söylemiştir.³⁴⁷ Osmanlı'nın kendisini kuran Alevilere ve Türk'e düşman olduğunu söyleyerek, Türk olmanın küfür sayıldığı ifade edilmiş, ticaret erbabı Aleviler olan Ahilerin de bu şekilde dışlandığı belirtilmiştir.³⁴⁸ Maraş bölgesinde Kürtlerin evine gittiğini daha şimdiye kadar bir Kürtçe dua duymadığını, duaların hepsinin hep Türkçe yapıldığını ifade etmiştir.³⁴⁹ 1980 sonrası Alevi nüfusunun büyük bir kısmının yurt dışına gittiği anlatılarak, Kanada gibi ülkelerin ben Aleviyim deyince oturma verdiği anlatılmıştır. Bu oturma verme sebebinin, Aleviler medenidir, iyidir şeklinde düşünülerek değil de, Alevileri siyasi olarak kullanmak amacıyla olduğu anlatılmıştır. Bunu Avrupa'nın da aynı şekilde yaptığını ayrıca devletin de bunlar gitsin de kurtulalım dediğini ve bu şekilde teşvik ettiğini ifade etmiş bugün Maraş bölgesinde Alevilerin yerleştiği köylerin arazilerinin

³⁴⁵ K23

³⁴⁶ K22

³⁴⁷ K22

³⁴⁸ K23

³⁴⁹ K23

hep verimli ve zengin olmasına rağmen Sünnilerin bulunduğu Bertiz bölgesinin fakir olduğu anlatılmıştır.³⁵⁰

Elmapınar Köyü'nden bir Alevi, kendisine göre Aleviliğin kesinlikle Orta Asya'dan geldiğine inandığını, çünkü yapılan ritüellerin birçoğunun Orta Asya'da yapılan ritüellerin aynısı olduğu söylemiştir. Bunun dışında ise “semahın şeklinden tutun da evde oturumuza kadar birçok şeyin kökeninin Orta Asya'dır.” Diye anlatmıştır.³⁵¹

Pazarcık Doğanlı Karahasan Köyü'nde yaşayan Sinemil Aşireti'ne mensup bir kişi, Aleviliğin kökenlerinin çeşitli kollardan geldiğini, bunlardan birincisinin Hz. Ali olup diğerlerinin ise Anadolu Coğrafyasındaki diğer kurumlar, Orta Asya Türk İnanışları ve İran İnançlarının kalıntıları olduğunu söylemiştir.³⁵²

Emiroğlu³⁵³ ailesinin damadı olduğunu söyleyen bir Alevi, Sinemilli olduğunu söylemiş³⁵⁴ oğlu ise bölge de Sinemilli, Şıhraşanlı ve Kılıçlı olduğunu belirtmiştir.³⁵⁵

Emiroğlu Ailesi'nden kayınbiraderi ise, Barak Aşireti'nden olduklarını söyleyerek Narlı Ovası'nda Kılıçlı olarak Doğanlı-Karahasan'ın söylendiğini ama onların Kürtçe konuştuğunu ancak esas Kılıçlı olanların onlar olduğunu söylemiştir.³⁵⁶

Kılıçlıların Kılıçlılığa sahip çıkmadığını, Nefsi Doğanlı ve Karahasanlı Kılıçlı olmasına rağmen, Emiroğlu Köyü'nün bulunduğu ovaya Kılıçlı Ovası dendiği söylenmiştir. “Biz Kılıçlılardan fazla hoşlanmayız ama bize de Kılıçlı diyorlar.”³⁵⁷ Diyerek bölgede Türkçe konuşanların hepsine Kılıçlı dendiği ifade edilmiştir.³⁵⁸

Babası Sinemilli annesi Barak Aşireti'nden olan bir genç , ‘ ‘babamdan çevremden öğrendiğim, televizyondan dinlediğim kadarıyla, Türkiye'deki Alevilerin Orta Asya'dan göç edip buralara geldiğini biliyoruz.’ ’ Demiştir.³⁵⁹

³⁵⁰ K23

³⁵¹ K37

³⁵² K38

³⁵³ Emiroğlu:Pazarcık Narlı Ovası'nda Barak Aşireti'ne mensup Alevilerin yaşadığı bir mahalledir.

³⁵⁴ Ünal Yaraşır,1960 doğumlu,ilkokul mezunu, K41.

³⁵⁵ K42

³⁵⁶ K43

³⁵⁷ K43

³⁵⁸ K43

³⁵⁹ K42

Köylerinde yaşayan insanların kökenlerinin Horasan'dan, Türkmen'den geldiğini söyleyen Hanobası'ndan³⁶⁰ bir Alevi, kökenlerinin Hacı Bektaş'tan geldiğini belirtmiştir.³⁶¹ Hanobası'daki bu Alevi'nin annesi ise Çepni Türkmenlerin yaşadığı, G.Antep'in Sarılar Köyü'nden geldiğini söyleyerek, "Babam dedeydi, adı Kalender'di. Çetmiller köyümüzün adı. Bizim aşireti bilmiyorum da Alevi kökünden gelmişiz derlerdi bize. Aslında babamgil ta Karabağ'dan gelmişler."³⁶² Demiştir.

1.10. Pazarcık Alevilerinin Yaşadığı Yerler ve Tarihlerine Ait Düşünceler

Maraş bölgesi 1085-86 yıllarında Selçuklu kumandanı Emir Buldacı tarafından fethedildikten sonra zaman zaman Türkler ve Haçlılar arasında şehrin hâkimiyeti el değiştirse de, I.Kılıç Arslan döneminde Türkler şehre yerleşmiştir. Ancak stratejik bir uç konumunda bulunan Maraş XII. Yüzyıl sonlarına kadar sürekli çatışma halinde olmuş Selçuklular, Ermeniler, Zengiler ve Eyyübiler arasında gidip gelmiştir.³⁶³ XIII. Yüzyılda başlayan Moğolların baskısıyla beraber Anadolu'da artan Türkmen nüfusu Maraş bölgesine de sirayet etmiş bölgeye yoğun bir Türkmen nüfusu yerleşmiştir.³⁶⁴ Selçuklu Devleti'ni çok zor durumda bırakan Babailer İsyanı ve Ağaçerilerin neden olduğu hadiseler hep Maraş bölgesinde cereyan etmiştir. Maraş bölgesinin XII. Asırdan itibaren şekillenen demografik yapısını bölgeye gelen çeşitli seyyahlar yazdıkları eserlerde anlatmışlardır. 1432 tarihinde Maraş'ta bulunan Fransız seyyahı Bertrandon de la Broquiere, Dulkadirli topraklarında yoğun şekilde Türkmenlerin yaşadığını ve bu Türkmenlerin kadınlarının da erkekler gibi birer savaşçı olduğunu söylemiştir.³⁶⁵ Evliya Çelebi'de seyahatnamesinde Maraş yöresinde yaşayan aşiretlerden ve bu aşiretlerin özelliklerinden bahsetmektedir. Bu yörede yerleşik ahalinin Türkmen olduklarını ve lisanlarının Tatar-ı Buhara'dan kalma olduğunu belirtmiştir. Bu aşiretler arasında önce Dulkadirli, Karakeçili, Deveyli, Akkoyunlu, Mamaylı, Pehlivanlı, Kaçarlı, Dermelek, Yuvacık, Keçeli, Avşarlı, Avcılar, Dedeler ve Torunlar'ın olduğunu söylemiş, bu Aşiretlerin tamamının Türkmen serdarı ve Beydilli kabilesinden olduğunu anlatarak, Arapkir ve Divriği bölgesindeki Sarıkeçili

³⁶⁰ Hanobası:Pazarcık İlçesine bağlı Narlı Ovası'nda bulunan Kılıçlı Aşireti'nden Alevilerin yaşadığı bir mahalledir.

³⁶¹Rıza Aslan,1960 doğumlu,ilkokul mezunu, K60.

³⁶² K61

³⁶³ Gökhan, 13.Yüzyılın.,345.

³⁶⁴ Gündüz,Kahramanmaraş,192.

³⁶⁵ Selahattin Döğüş, Maraş'ta Türkmen Aşiretleri, **I.Kahramanmaraş Sempozyumu Tebliğleri**, Kahramanmaraş, 2004, 457-463.

dağında yayladıklarını söylemiştir.³⁶⁶ Maraş bölgesinin yoğun Türkmen Aşireti nüfusundan dolayı vesikalarda “vilayet-i Türkmen” olarak geçtiği bilinmektedir.³⁶⁷

Babailer ve Ağaçeriler isyanlarında aktif olarak gözüken Maraş bölgesinde yoğun olarak bulunan birçok Türkmen Aşireti'nin Selçuklu devletinin resmi ideolojisini oluşturan Sünnilik dışında bir inanca sahip oldukları görülmektedir. Bu yüzden Maraş ilk Alevi yerleşim yerlerinden birisidir. Dede Karkın halifelerinden Şeyh Osman ve Hacı Mihman Maraş Pazarcık yöresine yollanmıştır.³⁶⁸ Alevilerde Osman ismi olmamasına rağmen Maraş'ta bulunan bir Alevi köyünün adının Osman Dede olması, bu Dede Karkın halifesinden kaynaklanmış olmalıdır. Ayrıca Baba İshak isyanının bu bölgeden başlaması rastgele olmuş bir olay değildir. Çünkü o isyana katılmış birçok aşiretin obası yine Maraş'ta bulunmaktadır.³⁶⁹ Elvan Çelebi'ye göre, Baba İlyas, kendilerinin de atası olan Dede Karkın'ın halifesi ve onun izniyle diğer dört halifesiyle birlikte Rum diyarına gelmiştir.³⁷⁰ Faruk Sümer Göksun'da Dede Karkın zaviyesine hizmet eden Karkınlıların bulunduğunu haber vermiştir. İbn Bibi, Babailerin Harran ve Urfa civarında Harezmlilerin içinde Sultan Gıyaseddin'in yaşayış tarzı ve onun şaraba düşkünlüğünü kınayarak onun “Âlemlerin Rabbi'nin yolundan saptığı, Hulefa'yı Raşidin'in izinden ayrıldığını” söyleyerek böyle yalan ve aldatmacalarla halkı kendi sapık yollarına girmeye çağırdıklarını haber vermektedir.³⁷¹ Buradaki en dikkat çekici unsur eğer Selçuklu tarihçisi İbn Bibi'nin yazdıkları doğruysa, saray hayatında sık görülen ve Türk Alevilerde kesin yasak olarak değerlendirilmeyen içkinin onların ataları olarak zikredilen Babailer tarafından Sultan Gıyâseddin Keyhüsrev'e bir suç olarak isnat edilmesidir. Bundan amaç sultanın bu yönünü açığa çıkararak genel halk tabakasının sultana öfkesini artırmak ve buna karşı tabandan bir destek almak olmalıdır.

³⁶⁶ Evliya Çelebi, **Evliya Çelebi Seyahatnamesi**, Seyit Ali Kahraman, Yücel Dağlı (haz.), Cilt 3, İstanbul:Yapı Kredi Yayınları, 1999, 102.

³⁶⁷ Demirci, Arslan, 887-914.

³⁶⁸ Aksüt, **Baba İshak**,

³⁶⁹ Aksüt, **Baba İshak**

³⁷⁰ Sadullah Gülten, **Anadolu'da Bir Vefai Şeyhi: Tahrir Defterleri Işığında Dede Karkın Hakkında Bazı Değerlendirmeler**, <http://www.hbvdergisi.gazi.edu.tr/index.php/TKHBVD/article/view/480/471>, 149-151.

³⁷¹ Mehmet Saffet Sarıkaya, **Anadolu Aleviliğinin Tarihi Arka Planı**, İstanbul:Ötüken Neşriyat, 2003, 175.

Evliya Çelebi Seyahatnamesinde Dulkadirli sürekli Şah İsmail taraftarı olarak gösterilmiştir. Bunu da pekiştirmek için Dulkadirli Aladdin Devle'nin 20000 kişilik bir kuvvetle Şah İsmail'e katıldığını belirtilir. Ayrıca seyahatnameye göre Sultan Selim, Mısır Sultan'ı Gavri'yi de bu yüzden tehdit eder ve Şöyle der: "Şu Aladdin Devle'yi zapt edin İslam Askerinin geeceği yolda haydutluk etmektedir. Hakkından gelin yoksa ben gelirim" Şeklindeki tehdidine Memlk Sultanı Gavri'nin; "Gücün yetiyorsa gel yap" diye cevap verdiği belirtilmiştir. Aladdin Devle'yi de tehdit eden Sultan Selim seyahatnameye göre; "Greyim seni Şah İsmail'e nice imdat edersin" demesine rağmen Çaldıran ovasında Şah İsmail ordusuyla beraber 20000 Dulkadirli, 20000 Memlk askeri olduğundan bahsedilmektedir.³⁷² Bu savaşın sonunda Osmanlıların yüz bin Kızılbaşı kılıçtan geçirdiği ve Şah İsmail'in hanımı Talı Begüm Sultanın  yüz cariyesiyle esir edilip Taczde Cafer Çelebi'ye emanet edildiğini belirtilmektedir.³⁷³ Bunun akabinde Sultan Selim Aladdin Devle zerine yürümüş ve Göksun'da yapılan savaşta Aladdin Devle 70 boy beyiyle beraber öldürülmüş ve kafası kesilerek tabii olduğu Memlk hükümdarı Sultan Gavri'ye gönderilmiştir.³⁷⁴

Osmanlı kaynaklarında geçen Çaldıran Savaşı döneminde büyük miktarda Kızılbaş katledildiđi³⁷⁵ fikrine Son Kızılbaş Şah İsmail'in yazarı Tufan Gündüz katılmamaktadır, yazara göre; "*Anadolu'da Kızılbaşların herhangi bir karıŐıklıđa sebep olmamaları için tespit edilmeleri ve ileri gelenlerinin öldürülmeleri yolunda bir emir çıkarıldı. İdris-i Bitlisi bu emre uygun olarak 40000 Kızılbaş'ın yazıldığını ve hepsinin de öldürüldüğünü kaydediyor. Diğer Osmanlı kronikleri de İdris-i Bitlisi'yi kaynak olarak alıyor. Buna karşın Safevi kaynakları böyle bir katliamın yapıldığına dair bilgi vermemektedir. Böyle bir katliam gerçekleŐmiŐ olsaydı en iyimser tahminle yüzlerce köyün ortadan kalkmış olması gerekirdi. 8000 ile 10000 hanelik bir grubun birden bire yok edilmesi anlamına gelirdi.*" Diyerek kaynaklarda böyle büyük miktarda ani bir ortadan kaybolmanın olmadığını ifade etmektedir.³⁷⁶

Dulkadirlielerin Elbistan ve Maraş'ta yaptıkları camiler mescitler ve zaviyeler göz önüne alındığında halkın büyük bir bölümünün ve beylerinin Sünni itikada sahip

³⁷² Evliya Çelebi,Cilt 3,104.

³⁷³Evliya Çelebi,Cilt 1,68.

³⁷⁴ Evliya Çelebi,Cilt 3,105.

³⁷⁵ İdris-i Bitlisi, **Selim Őah-Nâme**, Hicabi Kırılancıć (haz.), Ankara: Hece Yayınları,2016,455.

³⁷⁶ Gündüz, **Son Kızılbaş**.,120.

oldukları görülmektedir.³⁷⁷ Ancak hem bir dini lider hem de bir sultan olarak Şah İsmail'e yönelik bu derece bağlılık sadece genel gidişattan rahatsızlık ve devletler arası siyasi hamleye bağlanamayacak ölçüdedir ki, bu da tabanda ciddi anlamda ona dini açıdan bağlı bir kitlenin olduğunu göstermektedir. Ayrıca Dulkadirli Türkmenlerinin Şeyh Cüneyt ve Şeyh Haydar'dan başlamak üzere Safevilere destek olup onların en eski müridlerinden oldukları bilinmektedir.³⁷⁸

Bu yüzden Maraş bölgesi Türklerin Anadolu'ya girmesiyle beraber en önemli Alevi yerleşim yerlerinden biri olmuş XVII. ve XVIII. Yüzyıldan itibaren yaygınlaşan aşiretlerin iskânı ve yer değiştirilmesi sonucu Halep, Rakka, Hama ve Humus bölgelerine zorunlu iskâna tabii tutulan Tatalu, Acurlu, Günce, Çepni, Kılıçlı gibi birçok aşiret³⁷⁹ buradan kaçarak Maraş bölgesine gelmiş ayrıca o tarihten sonra çeşitli bölgelerden yoğun anlamda aşiret Pazarcık ovasına yerleşmiştir.³⁸⁰

Kahramanmaraş Elbistan ilçesi, Kantarma köyü, Kahramanmaraş'ta yaşayan birçok Alevi'nin bağlı olduğu Sultan Sinemil Ocağının merkezidir. Bu bölge daha önce bu yönde inceleme yapan birçok bilim adamı tarafından ziyaret edilmiştir. Bu incelemelerin birinde Mükrimin Halil Yinanç il milli eğitim müdürü ve bir arkadaşıyla Kantarma'ya ziyaret yapmış ve dönemin dedesiyle yaptığı söyleşide buraya bir minare yapılmasını ve Şii usule göre ezan okunmasını tavsiye etmiştir. Dedenin bu tavsiyeyi düşüneneğini belirttiği söylene de³⁸¹, aynı olayı kendisinden dinlediğimiz dedenin oğlu ise babasının köye niye bir okul değil de minare önerdikleri konusunda hocaya itiraz ettiğini söylemiştir.³⁸² Okumanın ve ilim tahsil etmenin önemini vurgulayan Tacim Dede, Hz.Peygamber'in ilim Çin'de de olsa arayınız hadisi örnek göstermiş ve Hz. Ali'nin "bana bir harf öğretenin kırk yıl kölesi olurum" sözünü hatırlatmıştır.³⁸³

³⁷⁷ Yaşar Baş, Maraş ve Çevresinde Dulkadirli Vakıfları, **I.Kahramanmaraş Sempozyumu**, Kahramanmaraş, 2004 ,565-570.

³⁷⁸ Gündüz, **Son Kızılbaş**,84.

³⁷⁹ Cengiz Orhonlu, **Osmanlı İmparatorluğu'nda Aşiretlerin İskanı**, İstanbul: Eren Yayıncılık, 1987, 58, 69, 79.

³⁸⁰ Demirci, Arslan, 890.

³⁸¹ Mustafa Kök, 1946 doğumlu, Üniversite mezunu, K70.

³⁸² K1

³⁸³ K1

Bu yörede yaşayan hem ocağın hem de aşiretin adı Sinemil olup, bölgedeki dedeler tarafından Sin,³⁸⁴ kökü Arapça olan mezardan geldiği söylenmektedir.³⁸⁵ Bu ocağa mensup olanların İmam Bakır soyundan Abdul Muhammed evlatları olduğu belirtilmektedir. Bektaş evlatları olarak adlandırılan bu dede ailesinin hatırladıkları en büyük dedeleri Büyük Bektaş Dede ve devamında Küçük Bektaş Dede, Şeyho Dede ve Tacim Dede olarak devam etmiştir. Tacim Dede'nin bölgede çok saygı duyulan ve özellikle ziyaretine gelinen biri olarak ifade edilmiştir. Bölgede yaşayan dedeler buraya İran'dan geldiklerini belirtmektedirler. Ayrıca köyde çok eski bir kantarma şeklinde yani yarım ay şeklinde bir kubbe olduğu ve doğuya baktığı bildirilmiştir. Ama bu kubbe çeşitli nedenlerden yıkılmış ve kimi nefesine uyanlarca burada bir şeyler aranmıştır.³⁸⁶

Kantarma Sinemil Ocağı dedesi, Alhas Aşireti ile de akraba olduklarını, Sivas ve Kürecik bölgesinden de talipleri bulunduğunu belirterek Kantarma'nın tarih boyunca bir ilim irfan yuvası olduğu ve çok değerli insanların bu köyden çıkıp bölgeye dağıldıkları anlatılmış, Bozlar Kasabası ve Pazarcık bölgesindeki Tilkiler Köyü dedelerinin de Sinemil Ocağı dedeleri olduklarını söyleyerek, çok eğitilmiş ve nazik insanlar olduklarını ifade etmiştir.³⁸⁷ Kantarma Dedeleri, tarihlerine ait hüccetleri olduğunu ve bunu Antakyalı bir Araba okuttuklarını ve bundan anladıkları kadarıyla bölgedeki tarihlerinin üç yüz ya da beş yüz seneye dayandığını ifade etmişler, XVII.yüzyılda bölgeye göçebe olarak buralara geldiklerini daha önce Yavuz zamanında çeşitli baskılara uğradıkları için bu bölgeye göç ettiklerini söylemişlerdir.³⁸⁸

Sinemil Ocağı dedeleri, önceden cem yapılan yerin büyük dam olarak adlandırıldığını ve bu yerin İbo Dede'ye ait olduğunu söylemişlerdir. İbrahim Dede'nin bölge de yaşayan Türk, Kürt, Sünni ve Alevi tüm kesimlerce İbo Dede diye bilindiği söylenerek, evde önceden yazılı bir taş olduğu ama bunun söküldüğü, içeride çok geniş bir cem erkânı yürütülen salon olduğu gösterilmiştir. Bu salonda

³⁸⁴ Sin: "Eski Türkçe'de ve eski Anadolu Türkçe'sinde Mezar anlamına gelmektedir."Tuncer Gülensoy, **Köken Bilgisi Sözlüğü**, Cilt 2, 2.Baskı, Ankara: TDK Yayınları, 2011, 782.

³⁸⁵ K1

³⁸⁶ K2

³⁸⁷ K1

³⁸⁸ K1

çok büyük bir baca ve tavanında ahşap örgülü geometrik desenler bulunduğu anlatılmıştır. Buradan aldığımız bilgiye göre aralarında çok güzel deyiş ve nefes söyleyenler olmasına rağmen, İbo Dede'nin gölgesinin çok ağır olduğu (çok saygı duyulan ve hürmet edilen kimse anlamında) belirtilerek bölge Alevilerinin üzerindeki büyük etkisinden bahsedilmiştir. Bir keresinde İbo Dede hastalanınca, talipleri zemheri ayında karlar yolları kapatmasına rağmen Söğütlü çayından yalın ayak diz üstü gelerek İbo Dede'ye Hak şifa versin diye niyaz olmuşlardır. Yine bir dede olan Hasan Sinemil hastalanınca annesi tarafından İbo Dede'ye getirilmiş ve annesi tarafından; "İbo, oğlumu sana bağışladım takdir senindir" dediği söylenerek, İbo Dede'ye olan itimat anlatılmış ve bir süre sonra çocuğun iyi olduğu belirtilmiştir.³⁸⁹

Başka bir Sinemil dede ailesi olan Bozlardaki bir dede, ailesindeki büyüklerini sayarken öncelikle babası Hasan'dan bahsederek babasının dedelik yaptığını ve yanında yetiştiğini, babasının çok güzel saz çalıp çok güzel erkân yürüttüğünü anlatmıştır. Büyük dedeleri Ali'nin çocuklarından iki tanesinin bu yolu yürüttüğünü bunların Hüseyin ve Oruç dede olduğunu ifade etmiştir. Oruç Dede'nin oğlu Hacı Dede ve Hüseyin Dede'nin oğlu ise kendi dedesi olan Ahmet Dede'dir. Ahmet Dede'nin iki oğlu olduğu, bunların birisinin kendi babası olan Hasan diğeri ise amcası Doğan'ın olduğunu ifade etmiştir. Bunların yolu yürüttüğünü ve kendisinin de babasıyla beraber yolu yürüttüğünü ifade etmiştir. Hacı Dede'nin de iki oğlu olduğunu, bunlardan birinin Mehmet diğerinin ise Hasan olduğu söylenerek bunların da aynı şekilde dedelik yaptıkları anlatılmıştır. Büyük dedeleri Ali'nin babasının Nasır, onun babasının da Mehmet olduğu ifade edilmiş, bunun babasının da Mamadi onun babasının da Hacı, Hacı'nın babasının da Mehmet olduğu söylenmiştir.³⁹⁰

Bozlar Sinemil Dedesi, bölgelerinin daha önce araştırmacılar tarafından ziyaret edildiğini, bir Amerikalı ile evli olan Ayfer Karakaya'nın üç gün kendi evlerinde kaldığını, Ali Aksüt ve Ali Yaman'ın da geldiğini çok güzel sohbetler yapıldığını ifade etmiştir. Alevilikle ilgili yapılan araştırmaları çok doğru bulduğunu belirten dedeye göre kendi çocuklarının bu tür araştırma yapmadıklarını söyleyerek bunun bir eksiklik olduğunu ifade etmiş, kendi atalarını, dedelerini, gelenek ve göreneklerini araştırmadıklarını söylemiştir. Aleviliğin çok canlı bir kültür olduğunu belirten

³⁸⁹ K2

³⁹⁰ K5

dedeye göre teorikte ne kadar okunursa okunsun pratikte görülmezse Aleviliğin tatbikatının yapılamayacağını ifade etmiştir. Buna bir örnek olarak bölgede Narlı'da yapılan bir cemde Adıyaman yöresinden bir dedenin yaptığı yanlışları anlatan dede, bu cem de, dedenin kurban keserken bez sardığını ve yanlışları olduğunu gördüğünü söyleyerek, bu dedeye yaptığı bu uygulamanın ne İmam Cafer-i Sadık buyruğunda ne de Kur'an'da olmadığını söylemiş böyle bir uygulamayı nasıl yaptığını sorduğunu ifade etmiştir. Bu tür hareketlerin cehalete delalet olduğu söylenerek, eğer bir kişiye beş kişi ya da on kişi dede demeden ya da toplum o kişinin görüşünü kabul etmeden kendisine dede diyemeyeceği söylenmiştir. Dedeler arasında mensup oldukları ocağın diğerleri nezdinde üstün sayılması şeklinde bir çaba olduğunu oysa Ehl-i Beyt'e mensup olan dedelerinin birbirlerine üstünlük iddia edemeyecekleri vurgulanmıştır. Dedeler arasında üstünlüğün tahsil, eğitim, bilgi, ahlâk ve görgü bakımından olabileceği, kökene gelince bütün dedelerin bir olduğu belirtilmiştir. Bozlar dedesi, kökenlerinin İmam Musa-el Kazım'dan geldiğini ifade ederek Hacı Bektaş-ı Veli'nin de, Şeyh Ahmet Yesevi'nin de, Şah İsmail Safevi'nin babasının da İmam Musa-el Kazım'dan geldiğini söyleyerek bu kişilerle aynı soydan kardeş olduklarını ifade etmiştir. Sultan Sinemil'in de İmam Musa-el Kazım'dan geldiğini ve dört tane oğlu bulunduğunu bunların Haydar, Kalender, Nadar ve Aziz olduğunu söylemiştir. Bazılarının Şems'inde Sultan Sinemil oğlu olduğunu söylediğini ama bunun doğru olmadığını ifade etmiştir. Kendi soylarının Sultan Sinemil'in oğlu Haydar'a dayandığını, Nadar'ın çocuklarının Erzincan Tercan'a bağlı Nadar köyünde bulunduğunu, Kantarma dedelerinin de Kalender'den geldiğini, Aziz'in ise Bozlar'a geldiğini ancak onun mücerret olduğunu ifade etmiştir. Büyük dedeleri Haydar'ın Kayseri Sarız'ın bir köyünde, Kalender'in Kantarma'da, Nadar'ın Erzincan'da yattığı belirtmiştir. Aile ve Aleviler olarak çok zulüm gördüklerini bunun Emevilerle başladığını, Abbasilerle ve Osmanlılarla devam ettiğini ancak ne suçları olduğunu bilmediklerini, tek suçlarının Ehl-i Beyt olmak olduğunu, Peygamber'i sevmek olduğunu zikretmişlerdir. Kendilerine Kızılbaş dendiği, kendi okuduğuna göre ise Kızılbaş kelimesinin tarihinin şöyle olduğunu anlatarak; Uhud harbinde Hz. Peygamber'in on bin, Ebu Süfyan'ın ise yüz bin askeri olduğu ve bu savaşta Hz. Hamza'yı Muaviye'nin annesi Hinde'nin, Vahşi diye birine vurdurduğu ve Hz. Hamza'nın ciğerlerini yediğini belirtmiştir. Hz. Peygamber'in arkasından kuyu kazıldığı belirtilerek, dişine bir ok isabet ettiği ve üç dişinin kırıldığını söylenmiştir.

Peygamber'in yüz üstü düştüğü bu sırada sancağın Abudüçane³⁹¹ diye bir kahramanda bulunduğu söylenmiştir. Bu sırada Hz. Ali'nin orada olmadığı ve çocukları Hasan, Hüseyin ve hanımı Fatıma'yla hurma deşirdikleri³⁹² ifade edilmiştir. Hz. Peygamber yere düşünce Cenab-ı Allah'a yalvardığı, yenildim dediği bunun üzerine. Cebrail inerek ya Muhammed yenilmedin dediğini, Ali'yi çağır yenersin dediği ifade edilmiştir. Hz. Peygamber'in Hz. Ali'nin uzakta olduğu, gelemeyeceği ve nasıl çağıracağını söylediği belirtilerek, Cebrail'in sen çağır Allah her şeye kadirdir dediği ifade edilmiştir. Bunun üzerine Hz. Peygamber, yetiş ya Ali dardayım dediği ve o an ağacın üstündeki Hz. Ali'nin, lebekye ya Muhammed dediği söylenmiştir. Fatıma'nın bunun üzerine Ya Ali ne oldu dediği ve Hz. Ali'nin de baban dardadır dediği ifade edilmiştir. “Ne varsa âdemdedir, ne var âlemde?” diye bir atasözü olduğu hatırlatılarak şimşekler çaktığı zaman kıvılcımların görüldüğü ifade edilmiştir. Zülfikar'ın ucu görüldüğü an, düşmanların kaçtığı Hz. Ali'nin gelip Abü Düçane'nin cenazesini kaldırdığı ve peygamberin de Abü Düçane'nin altında olduğu ve baştanbaşa kıpkırmızı kan olduğu ifade edilerek Süfyanilerin “kızılbaşa bak kızılbaşa” dedikleri anlatılmıştır. Bozlar dedesi nerede bir vadide ya da sarp bölgede bir Sünni köyü varsa bunların kökeni araştırılırsa Alevi olduklarının görüleceğini ifade ederek, bunun sebebi olarak da bu insanların bu bölgelere kaçarak, sığındıkları ve Aleviliklerini muhafaza etmeye çalıştıkları söylenmiştir.³⁹³

Dede, eskiden her yıl gittiği Elbistan'da bir cem sırasında, bir kızın gelip dede bir sorunum var konuşabilir miyim? Dediğini belirtmiş bu esnada cemde birçok yörenin tanınan simalarının olduğunu, Hasan Uçak ve Hayri Şahin'in gibi avukatların bulunduğunu ifade ederek, bu kıza cemin devranının olduğunu ve herkesin hakkı bulunduğunu, ne diyecekse buyurması gerektiğini söylemiştir. Bunun üzerine kız; “dede sen geç geliyorsun öbürleri de bize bilgi vermiyor, keşke sen sık sık gelsen” demiştir. Kızın baştan beri kendini farklı bir yöne çekmeye çalıştığını anladığını anlatan dede bu kıza; “eğer sen öğrenmek istiyorsan, ağıza ve buruna dolmakla bunun öğrenilemeyeceği, muhasip tutup, Alevi geleneklerine, kültürüne ve felsefesine göre yeminli tercüman kurbanı kesilmesi gerektiği” ifade etmiştir. Dede,

³⁹¹ Ebu Düçane,Uhud Savaşı'nda peygamber için ölüm biatı veren sekiz sahabeden biridir. Asri Çubukçu, Ebû Düçâne, **TDV İslam Ansiklopedisi**, cilt 10, İstanbul: TDV, 1994, 122.

³⁹² Deşirmek: Maraş'ta toplamak anlamında kullanılır

³⁹³ K5

kıza bir dedenin Alevilikle ilgili her şeyi bilmesi gerektiğini ve bunların tatbikatı sırasında a'dan z'ye her şeyi sorabileceğini ve kendinin de bunu anlatacağını söylediğini ifade etmiştir. Ama bu şekilde öğrenmesinin zor olduğunu da belirtmiştir. Bunun üzerine kız peki demiş ve yeni bir soru sorarak; “Hz. Muhammed Arap’tı, biz Arap’mıyız? Kürt’müyüz ya da Türk’müyüz? Diye bir soru sorduğunu, kızın işi Kürtlüğe çekmeye çalıştığını anladığını ve şöyle cevap verdiği belirtmiştir. “Kızım, sen bana dede diyorsun değil mi? Ben peygamber torunuyum eğer kabul edersen. Eğer peygamber Arap’sa Arabım, Türk’sse Türk’üm, Kürt’sse Kürt’üm.” demiştir. Bu tür yaklaşımlarla Alevilerin bölündüğünü söyleyen dede, yeni eğitimli bir nesilden dedelerin yetişmesi gerektiğini kendisinin ilkokul mezunu bile olmadığını ancak okuma yazması olan insanın isterse kendini yetiştirebileceğini, kendisinin baştan beri büyüklerinin yanında irfan mektebinde okuyarak yetiştiğini ifade etmiştir.³⁹⁴

Bozlar dedesi, köken olarak Horasan’dan geldiklerini ifade ederek, bu gelişin üç koldan olduğunu anlatmıştır. İlk önce Ahi Evren’in geldiğini, Ankara, Yozgat, Kırşehir, Nevşehir, Çankırı yörelerine yerleştiğini ifade etmiş, bunların hiçbirinin Kürtçe bilmediğini bunların direkt geçmiş olduklarını söylemiştir. Ondan sonra İmam Rıza’ya bağlı Yan Yatır Evladı’nın, Suriye üzerinden Akdeniz ve Ege denize havalisine geldiklerini, ağaç biçme işlemiyle uğraştıkları için Tahtacılar ismiyle anıldıklarını, bunlarında direkt geçerek Kürtçe bilmediğini, sanatçı Musa Eroğlu’nun da Tahtacı olduğu ve Kürtçe bilmediği söylenmiştir. Dede kendilerinin ise, Mezopotamya üzerinden Dicle ve Fırat vadilerinden geçip gelirken Kurmança’nın içinden geçtiklerini, kendilerini savunmak için yüzde yirmi Kurmança’yı öğrenmek mecburiyeti kaldıklarını söylemiştir. Bu şekilde gelen Sultan Sinemil’in Elazığ Keban’a yakın Bilyan’da³⁹⁵ Hakk’a yürüdüğü ve orada yattığı ifade edilmiştir. Oğulları Haydar, Nadar, Kalender ve Aziz’in Erzurum Aşkale’ye kadar gittikleri ve oradan dönüş yaparken Nadar’ın Erzincan’ın Nadar köyünde kaldığını, diğerlerinin yürüyüp geldiğini belirterek, Kalender’in Elbistan’da kaldığı, Haydar’ın Pınarbaşı, Sarız ve Kayseri bölgesine gittiğini ve o bölgelerden birçok taliplerinin bulunduğu ifade edilmiş, ayrıca dedeler ölmeden önce Sivas, Gürün, Kangal civarından da

³⁹⁴ K5

³⁹⁵ “Bilyan” diye anlatılmakla beraber Piran, Akgömlek köyünde yattığı bilinmektedir. Ayfer Karakaya-Stump, **Vefailik, Bektaşılık, Kızılbaşlık**, 1. Basım, İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, 2015, 117.

birçok taliplerinin bulunduğu ancak şimdi kalmadığı zikredilmiştir. Sultan Sinemil'in yattığı yere bir kervanın geldiği ve bu kervanda bir adamında gözleri âmâ yirmi beş yaşlarında bir delikanlı oğlu olduğu ve gelirken bir buraya kondukları ifade edilerek bu yerde hiç belli olmayan bir mezarın bulunduğu kendilerinin de bunu fark etmeden üstünde yattıkları anlatılmıştır. Gece çocuk bir anda uyanarak gözünün açıldığını söylemiş bunun nasıl olduğunu soran babasına ise bir pir ihtiyarın burada yattığı söyleyerek kalkıp gözünü sıvazladığını ve bu şekilde gözünün açıldığı ifade etmiştir. Sonra bu adamın kendi imkânlarıyla buraya bir su getirerek, bir oda yaptığı ve hala durduğu ve büyük dedelerinin orada yattığı söylenmiştir. Dedelerinin şecerelerini tasdik ettirdiklerini, Kalenderler'inde bunu yaptıklarını Ayfer Karakaya ile bunları karşılaştırdıklarını ve aynı silsilename olduğunu belirterek buna hüccetü'l-berat adının verildiğini söylemiş dedenin esas isminin de Sinan olduğu belirtilmiştir. Sin ismiyle ilgili de bir rivayet anlatılarak Hz. Ali'nin bir gün bağ eşerken yanına üç kişinin geldiği ve bunların birinin İsevi, diğerinin Musevi öbürünün de Davudi olduğu anlatılarak ya Ali, İsa ölüyü diri kılardı eğer sende ölüyü diri kıalarsan biz de Müslüman olacağız, Davudi'nin, Davud peygamber elini demir alır hamur ederdi, bırakırdı demir olurdu dediğini, Musevi'nin Musa peygamber asayı bırakırdı ejderha olurdu tutardı asa olurdu, vururdu denize, dağ taş olurdu deyince Hz. Ali'nin elindeki sapı belden³⁹⁶ çıkararak, Tevrat'ı baştan sona ezbere okuduğu sonra elindeki asayı yere atınca ejderha olduğu tekrar yakalayınca asaya dönüştüğü söylenmiştir. Daha sonra Zebur'u da baştan sona okuduğu, beli eline aldığı hamur olduğu tekrar bırakınca bel haline geldiği ifade edilmiş daha sonra Hz. Ali'nin mezara giderek ey Sin³⁹⁷ kalk bunlar benden keramet istiyorlar dediği ve bunun üzerine ölünün kalkarak ya Ali, iki cihanı da var eden yok eden sensin dediğini ifade etmiştir.

Haydarlı'da yaşayan Sinemil Dedesi ise, esas köyleri olan Kantarma hakkında Ayfer Karakaya'nın bir makale yazdığından bahsederek,1700 yılı öncesine ait belgelerin halen ellerinde olduğunu, icazetnamelerin bulunduğunu ifade etmiştir. Bu belgeler içinde kadılıktan alınan belgeler bulunduğunu belirten dede, Maden Kazası'na bağlı Piran köyü bulunduğunu, bunun Kürtçe pirlar anlamına geldiğini ve bu köy civarındaki köylerle, Pazarcık civarındaki köyler arasında aynı isimde olan birçok

³⁹⁶ Bel:bir nevi kazma

³⁹⁷ Sin: "Eski Türkçe'de ve eski Anadolu Türkçe'sinde Mezar anlamına gelmektedir."Tuncer Gülensoy, **Köken Bilgisi Sözlüğü**, Cilt 2, 2.Baskı, Ankara: TDK Yayınları, 2011, 782.

köy bulunduğunu belirtmiştir. Bu Piran köyünün şu anda yarısından fazlasının Sünnileşmiş ve Türkleşmiş olduğunu, Sultan Sinemil'in türbesinin bu köyde bulunduğunu ve ocağın kurucusunun Sultan Sinemil olduğu ifade edilmiştir. Piran'dan Malatya Akçadağ'a, Akçadağ'dan da Elbistan'a geldikleri ancak orada yerel halkla kavgaları olduğunu bir inanın öldüğünü ve bu insanla ilgili mahkeme kayıtlarının bulunduğunu ifade etmiştir. Taliplerin bir kısmının Elbistan'a yerleştiği, bir kısmının Pazarcığa doğru uzandığı, diğer bir kısmının ise Kayseri Sivas üzerinden, Erzincan'a kadar gittikleri ayrıca İran'da bile bulunanlar olduğu söylenmiştir.

Kantarma³⁹⁸ isminin nereden geldiğini bilmediklerini söyleyen Haydarlı Sinemil dedesi, köyün girişinde kemerli bir mezardan bahsederek, kendilerinin ona Kürtçe "kuppa" dediklerini, dolayısıyla bu ismin o eski yapıdan geldiğini ama bu ismin yılların getirdiği bir isim olduğunu kendilerinin bu şekliyle açıkladıklarını anlatmıştır. Aşiretin Piran'a nereden geldiğinin bilinmediğini ifade eden dede, soyağaçlarında ve belgelerde, Sultan Sinemil'in bazı yerlerde dört bazı yerlerde beş çocuğunun olduğundan bahsedildiği ifade etmiştir. Bu çocuklardan dedeliğin Kalender'e, talipliğin Şems'e, ağalığın da Aziz koluna verildiği söylemiştir. Pazarcık yöresinde yaşayan Koçdağlar'ın bu Aziz koluna mensup oldukları, dedelik verilen Kalender'in de Kantarma'ya yerleştiği ifade edilmiştir. Kalender'in Sultan Sinemil'e bağlandığı ancak ondan öncekine dair bilgi olmadığı vurgulanmıştır. En son yapılan festivalde Ebül Vefa Bağdadi'ye bağlandığına dair bir şeyler duyduğunu ama bunun çok yeni bir şey olduğunu, bu duyuma göre Ebül Vefa'nın çocuklarından birinin Sinemil olduğu ifade edilmiştir. Sinemil ismi hakkında "Sin" den geldi, mezardan geldi şeklinde bir çok rivayet olduğu, çocuğun mezarda "sin sin" dediği oradan geldiğinin söylendiği ifade edilerek, gerçekte olan bağlantısını tam bilemediklerini ifade etmiştir. Kürtçe'de Sinan'ın telaffuzunun "Sin" olduğu anlatılarak, Kantarma'nın bir dede yerleşkesi olduğu, orada yaşayanlar içinde çok az sayıda dede olmayan bulunduğu söylenmiştir. Dedeliğin Kalender'in soyundan gelenlerce yürütüldüğü anlatılarak, sonradan ailenin boylandığı ve büyüdüğü, birçok dede ailesinin olduğu kendilerinin de o ailelerin birine mensup olduklarını ifade etmiştir. Dedeliğin beceriyle ilgili bir şey olduğunu anlatan dede, becerisi olan ve dede

³⁹⁸ Kantarma: "Azılı atları zapt etmek için dillerini bastıracak biçimde yapılmış demir araç" Gülensoy, **Köken Bilgisi Sözlüğü**, 458..

ailesinden gelen herkesin dedeliği yürütebileceği ve bunun bir sınırlamasının olmadığını izah etmiştir. Alevi toplumsal örgütlenmesinin, talip, rehber, dede, mürşit sırasıyla gittiği anlatılarak, mürşidin de bir dede ocağı olduğu ancak tüm dede ocaklarının üzerinde bir dede ocağı olduğu anlatılmıştır. Bütün dede ocaklarının bir mürşide bağlı olduğu, dede ocağının da hem kendisine bağlı taliplerinin olduğu hem de kendisinin başka bir ocağa bağlı olduğu vurgulanmıştır. Bozlar'dakilerin de Sinemil Dedesi olduğunu vurgulayan Haydarlı Sinemil Dedesi, onlarında Kantarma'dan geldiğini söylemiştir. Kantarma'da şu an her aileden dedeliği yürüten bir kişinin bulunduğu söylenerek, neredeyse elliye yakın, Kantarma Sinemil ocağından çıkan ve dedelik yapan dedelerin bulunduğunu ifade etmiştir. Bunların tamamının dede çocuğu olduğu, yetenek ve kabiliyetlerine göre dedeliği götürdükleri söylenmiştir. Cem yürütmenin çok özel bir şey olduğunu, buna rağmen bugün cemi yürütenlerin bulunduğunu ifade etmiştir. Daha önceleri dede çocuklarında okuma ve yazmanın pek yaygın olmadığını anlatan dede, çocukların babalarının dizinin dibinde oturarak bu erkânı öğrendiklerini anlatmıştır. Kendi dönemlerinden itibaren kopmaların yaşandığını ifade eden dedeye göre, o dönemden sonra okullara gidilmeye başlayınca, ilkokul, ortaokul, lise, üniversiteye devam edilince kopmaların olduğu belirtilmiştir. Daha önce her aileden bir kişinin bu görevi ifa ettiğini ancak şimdi bunun daha çok merak, ilgi ve yeteneğe bağlı olarak, çalışmayla olduğu söylemiştir. Bunun sebebi olarak ise doğal yaşamdan kopulduğunu söyleyen dede, şehirlerde büyüdüklerini,³⁹⁹ devlet baskı olduğunu,⁴⁰⁰ bu olmasa bile cem erkânlarında yeterince bulunamadıklarını ifade etmişlerdir. Kendi nesillerindekilerin hep bu durumda olduğunu anlatan dede ancak okuma yazma oranının çok yüksek olduğunu her evden bir üniversite bitiren bulunduğunu söylemiş, bazı evlerin tamamında üniversite mezunlarının olduğunu anlatmıştır.⁴⁰¹

Pulyanlı Alevisi, Pazarcık ovasındaki Akdemir Köyünün 1900 yıllarda kurulduğunu ifade ederek, köyün eski adının Kantarma Pulyanlı⁴⁰² olduğunu ve Elbistan Kantarma'sından geldiklerini belirtmiştir. 1850 yıllardan sonra şimdiki yerlerine göçtükleri söyleyerek, Pulyanlı isminin her tarafı pullu bir adamdan geldiğini

³⁹⁹ K6

⁴⁰⁰ Sayıt Eyisan, 1958 doğumlu, lise mezunu, K7.

⁴⁰¹ K6

⁴⁰² 1904 yılı Maraş Salnamesinde, Sinemilli Nahiyesinde Kulyanlı geçmektedir.

anlatmıştır.⁴⁰³Kantarma isminin anlamını Elbistan'dan öğrendiğini, orada Hacı Bektaş-ı Veli zamanından kalma çok ufak bir türbenin olduğunu, türbede yatanın isminin belli olmamakla beraber, Sinemilli Ocağından olduğunu söylediği ve o türbedeki ufak bir çatmadan dolayı Kantarma isminin verildiği belirtilmiştir.⁴⁰⁴Akdemir (Pulyanlı) köyü sakinleri kuraklık dolayısıyla buraya Horasan'dan geldiklerini, gelirken de Erzurum Horasan kazasında yerleşip uzun müddet orada yaşadıklarını ve hayvancılıkla uğraştıklarını bildirmişlerdir. Bu aşiretin bir kısmının Konya'ya gittiği söylenerek o dönem ayrıca Şah İsmail ve Yavuz Sultan Selim'in savaş dönemi olduğu ve iki komutanın şimdiki siyasi partiler gibi karşı karşıya geldikleri anlatılarak, Alevilerin ekseriyetle Şah İsmail'i tuttuğu söylenmiştir. Yavuz Sultan Selim'in babası II. Bayezid'in Balım Sultan'ın yolundan giden bir Bektaşî olduğu ifade edilmiş, Hacı Bektaş'ta kurban kestiği belirtilmiştir. "Cenab-ı Allah belki böyle emretmiştir" denilerek bu iki komutanın karşı karşıya geldiği ve iki ordunun çarpıştığı anlatılmış, bundan sonra ise büyük bir kırımın başladığı ifade edilmiştir. Alevilerin daha sonra korkuyla ikiye bölündüklerini, aşiret olarak bir kısmının Urfa'ya diğer kısmının da Erzurum Horasan'a gittiğini ifade etmiştir. Ayrıca Anadolu Alevileri olarak Elazığ'ın maden kazasına yerleştiklerini II. Mahmud döneminden önce Kantarma'ya geldiklerini oradan da yaylım kıtlığından dolayı Pazarcık'a doğru yayıldıkları anlatılmıştır. Genel'de Cerid'in arkasına çadır kurduklarını söyleyen Elif Ana'nın oğlu, II. Mahmud'tan sonraki dönemde Aleviler-Kızılbaşlar iyi yere konmuş Bertizliler ovada kalmış dendiği belirtilerek, bu dönemde ovada Ermenilerin olduğunu, Bertizliler'in de onların yanında çalıştığı anlatılmış, bu ovanın Ermeni ve Yahudiler'in yerleşim yerleri olarak söylenmiştir. Sonrasında yer değişikliği yapıldığı, kendilerinin ovaya sürüldüğü yaylaya da Bertizlilerin gittiğini ifade ederek, bu söylediklerinin kulaktan dolma bilgiler olduğunu herhangi bir yerden okuyarak öğrenmediklerini anlatmıştır. Yaşadıkları bu bölgenin o dönem bataklık olduğunu, suların iyi olmadığı ifade etmiş, insanların ellisini bulmadan öldüğü anlatılmıştır. Bunun üzerine yazın yine Cerid'in arkasına yazlağa gidip, kışın da şimdiki yerlerde kışladıkları anlatılmış daha sonra ise Alevilerin bu bölgede nefes almaya başladığı belirtilmiştir.⁴⁰⁵

⁴⁰³ K11

⁴⁰⁴ K11

⁴⁰⁵ K11

1994’de Amerika’dan buraya dört üniversite hocasının geldiği anlatılarak, yanlarında iki tane tercümanları olduğu ve onların kendiler gibi Türkçe konuştuklarını ifade etmiş, bu insanlara “Maraş’a giderseniz Elif Ana’nın Oğlu’na uğramaları” söylenmiştir. Gelenlerin akşam olunca evde bir harita açtıklarını 1820’de Maraş’ta bir tekke olduğunu işaretlediklerini, iki tane kilise yeri tespit ettiklerini, dört cami ve birde cem evinin olduğunu söyledikleri ifade edilmiştir. Sabah olunca Maraş’a gideceklerini anlatan bu ziyaretçilerin burada hiç kilise kalmamış dediklerini söyleyerek, kendi memleketlerinde birkaç Bektaşî tekkesiyle, cami olduğunu kendilerinin onlara gözleri gibi baktıklarını söylediklerini anlatmıştır. Elif Ana’nın oğlu, Amerikalılara, Maraş’ta şu an cem evi bulunmadığını Maraş’ta Tekke diye bir mahalle olduğunu ancak kendisinin bir tekke bilmediğini söylemiş ve Amerikalıların bir gün sonra Antep’e geçtiklerini ifade etmiştir.⁴⁰⁶

Pulyanlı Alevileri, 1930’da Elif Ana dergâhı kurulduktan sonra Türkiye’deki birçok dedenin Elif Ana’yı ziyarete geldikleri, bunlar içerisinde İzzettin Doğan’ın babasının da bulunduğu söylenerek, onun Sinemiller’in mürşiti ve İzzettin Doğan’ın da dedelerin dedesi olduğu, aynı zamanda Ağu içenlerinde mürşidi olduğu belirtilmiş, Pulyanlı Alevilerinin esas olarak oraya bağlı oldukları anlatılmıştır. Dergâha bu şekilde birçok dedenin geldiği gibi Âşık Veysel gibi ünlü şahsiyetlerinde ziyaret ettiği anlatılarak Elif Ana’dan icazet aldıkları ifade edilmiştir. Elif Ana’nın ününün kendisiyle başladığı ve evveliyatı olmadığı söylenmiş, Elif Ana’nın kerametinin, uluları Elif Ana’ya çekmesi olduğu belirtilmiştir.⁴⁰⁷ Elif Ana dergâhına çeşitli yörelerden gelen dedelerden çok etkilendiklerini söyleyen Pulyanlılar, bilhassa çocukluk yıllarında Sivas ve Tunceli’den gelen dedelerden çok etkilendiklerini, okula gitmeyip tahsilleri olmamasına rağmen gelen bu dedelerden çok şeyler öğrendiklerini söylemişlerdir.⁴⁰⁸

Mahsuni Şerif’in bir gece vakti Antep’teyken hanımı Fatma’ya “bir anda kulağım çınladı Elif Ana beni çağırıyor” dediği anlatılarak, ancak gece olduğu için hanımının karşı çıktığı söylenmiş, tam bu esnada Elif Ana’nın gelinlere “yatmayın bir deli misafirimiz var” dediği söylenmiştir. O dönem elektrik olmadığı için gaz lambası ve

⁴⁰⁶ K11

⁴⁰⁷ K12

⁴⁰⁸ K12

löküs ışığında oturduklarını gecenin saat birinde Mahsuni'yi beklediklerini söylemişlerdir. Elif Ana'nın gelinlere çökelikle ekmek hazırlattığı ve bu sırada misafirlerin geldiği bu arada Elif Ana'nın oğlunun çobanı kaldırarak bir toklu⁴⁰⁹ kesmesini söylediği bu hazırlığı gören Mahsuni'nin hanımının durumu ona söyleyerek senin için kurban kesiyorlar demesi üzerine, o gerek yok demiş; "Elif Ana yedi sene inek götü o dönemler sanki o ne yedi? Diyerek, kuru ekmekle çökelik bize yeter" demesi üzerine Elif Ana'nın bunu önceden hazırlattığını bilenlerin yanaklarını ısırıldığı, misafirlere de Elif Ana'nın çökelekle ekmeği iki saat önce hazırlattığı söylenmiştir. Bu olaya kendilerince gönül gözü dendiği ifade edilmiş, böyle bir çok farklı ziyaretçilerinin olduğu, Daimi, Sabahat Akkiraz ,Arif Sağ, Belkıs Akkale gibi sanatçıların ayrıca birçok araştırmacının türbeye geldikleri belirtilmiştir.⁴¹⁰

Narlı ovasında bulunan Çöçeli Alevilerinden biri, ailesinde hatırladığı en büyüğünün Mulla Hasan olduğunu söyleyerek, Atmalı aşiretinden olduklarını, Horasan'dan geldiklerini ve aslında Türkmen olduklarını ifade etmiştir.⁴¹¹ Atmalı Aşireti'ne, Çöçeli ailesi de dendiği ve bu aşireti Çöçelilerin kurduğu ifade edilmiştir. İki yüz yıl önce kolu hafiften çolak bir kadınla bir erkeğin Cimikanlı'dan kaçarak geldiklerini ve Çöçeli isminin buradan kaldığını anlatmış ayrıca çolak isminin Kürtçe değil Türkçe olduğu belirtilmiştir. Cimikanlı ve Atmalı'nın aynı aşiret olduğu ve aynı kökten geldikleri ifade edilerek Maraş'a daha yakın konumdaki Çakallı Abbaslar'ında aynı aşirete mensup olmasına rağmen Yavuz döneminden sonradan dejenere olarak yüzde altmışının Sünnileştiği anlatılmıştır. Yöredeki Atmalı'ya mensup köylerin, Sadakalar, Katiler, Mahikanlar olduğu ancak Mahikanlar isminin Cumhuriyet olarak değiştirildiği söylenmiş, Sadakalar'ın aslında Alevi olmasına rağmen sonradan Sünnileştiği, ancak gelenek ve göreneklerinin Alevilerle aynı olduğu vurgulanmıştır. Sadakalar'da bütün törenlerin kendilerle aynı olduğunu anlatan Çöçeli Alevisi, cenaze hizmetinin, düğünlerin aynı şekilde yapıldığını anlatmış, sadece Sadakalar'ın duaları Arapça yapmaya başladıklarını oysa kendilerinin duaları Arapçayı karıştırmadan kendi dilleriyle Türkçe okumaya devam ettiklerini söylemiştir. Sadakalar'ın düğünlerde, bilhassa misafir ağırlamalarının aynı

⁴⁰⁹ Toklu: erkek koç

⁴¹⁰ K11

⁴¹¹ K14

kendi köyleri Çöçeli'deki gibi olduğu ifade edilerek diğer bir Sünni köy olan Nacar'la ise hiçbir benzerliğinin olmadığı anlatılmıştır. Alevi olan Çöçeli Köyü'nde ve Sadakalar'da düğünlerin çok masraflı yapılıp kuzuların, keçilerin kesildiği ifade edilerek, Nacar'larda ise böyle masraflı bir düğün yapılmadığı ifade edilmiştir.⁴¹²

Sadakalar adlı Sünni köyünde katıldığı bir cenaze töreninde yapılanların aynı kendi köyleri gibi olduğunu söyleyen Çöçeli Alevisi bu Sadakalar köylülerine “siz Sünni olmanıza rağmen yaptıklarınız bize benziyor ama Sünni Nacar köyüne hiç benzemiyor” dediğini ifade etmiştir. Bu yörede gelenekler açısından Aleviler arasında bile farklar olduğunu anlatan Çöçeli Alevisi, Kılıçlı Aşireti'ne mensup Ördek Dede Köyü'nün Alevi olmasına karşın misafiri pek almadığını oysa Sünni olan Evri'nin çok misafirperver olduğunu belirtmiş ancak Evri'nin Atmalı olmadığını da ilave etmiştir. Bölgede Sinemilli ve Atmalılarının olduğunu bunların Kaşanlı'sının ya da başka diğerlerinin bulunduğu ifade edilerek kendilerine Atmi dendiği söylemiştir. Bu Atmi'lerin Bingöl'e kadar uzandığı söylenerek, o bölgedekilerinde gelerek Atmalı toplantısına katıldığı, ancak doğudaki Atmilerde Alevi kalmadığı tamamının Sünnileştiği ifade edilmiştir.⁴¹³ Atmilerin bir kolunun Trakya'ya diğer kısmının da Ankara'ya kadar uzandığı belirtilerek Yavuz'la yapılan savaştan sonra yenilen Alevi aşiretlerin çeşitli bölgelere dağıldıkları anlatılmıştır.⁴¹⁴

Çöçeli Alevileri, kendilerine Çöçeli Aşireti denmesine rağmen kendilerinin Atmalı olduğunu belirtmişlerdir. Bölgede Rışvanlıların da olduğu onların da Karakeçililer'e kadar dayandığı ifade edilerek, Fituşağı ve Tevekkeli Köyleri'nin de Atmi olduğu, bu köylerin bunu bildiği anlatılmıştır. Bu bölgedeki Atmi köylerinin çoğunun sonradan Sünnileştikleri anlatılarak, Çakallı ve Gökpınar köylerinin bunlardan olduğu söylenmiştir. Pazarcık bölgesinde kendine Alevi diyen yaklaşık 36 köy olduğu ifade edilerek, Elbistan ve Afşin'e bağlı Alevi köyleri de olduğu söylenmiştir. Çöçeliden başka bu civarda Alevi Atmi köyü olarak Cimikanlı'nın olduğu Şihraşanların genelinin Alevi olmakla beraber en çok Sinemilli Köyü bulunduğu anlatılmıştır. Yine Karabıyıklı ve Evri'nin çok önceden Alevi olmasına rağmen bugün artık Sünnileştikleri ve bu köylerin kökeninin Timur'lara ve Timurlenk'e dayandığı ve

⁴¹² K14

⁴¹³ K14

⁴¹⁴ K14

köyün o dönemdeki adının Bayrak olduğu anlatılarak o dönem bayrağın nasıl bir yerleşim bölgesi olduğu köy mü? Nahiye mi? Olduğundan tam emin olmadıklarını ifade etmiştir. Bayrak adlı yerleşim bölgesinin o dönemler Alevi değil de Bektaşî olduğu ifade edilerek, Evri'nin de gelenek olarak Alevilere çok benzediği Sünnî olmalarına karşın gündelik hayattaki alışkanlıklarının ve yaşantılarının hatta içki tüketmelerinin bile kendilerine çok yakın olduğu anlatılmıştır. Aleviler de rakı içmenin günah olarak algılanmadığı ifade edilmiş, buna rağmen Alevilerin rakı içmeyi terk ettiği ancak artık Sünnîlerin başladığı söylenmiştir.⁴¹⁵

Sinemilli Aşireti'nin Atmi'ye (Atmalı Aşireti) akraba olduğu söylenerek, amca çocukları olduğu ve hepsinin Horasan ve Tebriz'den geldiği söylenmiştir. Şah İsmail döneminde bu aşiretin Erzurum bölgesinde bulunan Horasan'a geldiklerini ancak Osmanlı ordusuna yenilince Malatya'ya oradan da Adıyaman'a yerleştikleri anlatılmıştır. Maraş yöresine gelenlerin ise öncelikle Bertiz bölgesine yerleştikleri söylenmiş, orada hala mezarlıkları olduğu ve adına Kürt mezarlığı dendiği ifade edilerek aynı bölgede üzerlerine arazi çıktığı ifade edilmiştir. Aslında Yavuz'dan sonra Kürtleştikleri söylenerek, esasında Türkmen olduklarını ibadetlerinin (ibadet) hep Türkçe olduğunu ancak bazılarının biz Kürdüz dediğini oysa kendilerinin Kürtlükle alâkaları olmadığını vurgulayarak, aynı Türkçe'de olduğu gibi "pencere, kapı, halı, soba, tas, bardak" dediklerini, Yavuz'un korkusuyla birkaç kelime öğrendiklerini ve bu yüzden adlarını Kürt diye koyduklarını söylemiştir.⁴¹⁶ Ayrıca Alevilik ve Bektaşîliğin din, dil, ırk ayrımı yapmadığını ve cemlerde sürekli tekrarlanan yetmiş iki milleti bir nazarlarla gördüklerini özellikle vurgulamıştır. Kendisinin otuz yaşına kadar gerçek anlamda cem gördüğünü belirten 63 yaşındaki Çöçeli Alevisi şimdi yapılan ve televizyonda gösterilen cemlerin yapmacıklıktan ibaret olduğunu ve kendisinin bu cemlere inanmadığını belirterek bu yapılan cemlerde ne darın nede didarın bulunduğu oysa dar olmazsa cemin olamayacağı anlatılmıştır. Şimdi cem yapanların sadece bir semah çekerek cemi bitirdiklerini ancak kendi gördüğü cemlerde küskünlerin kesinlikle ceme katılamayacağı o halledilmeden ceme başlanamayacağı söylenmiş, şimdi buna hiç riayet edilmediğini ifade etmiştir. Gerçek cemde ceme başlamadan küskün dargın var mı diye sorularak

⁴¹⁵ K14

⁴¹⁶ K14

eğer küs olan varsa bunların dara kaldırılarak sorgulandığı ve dargınlık giderilmeden ceme başlanmadığı anlatılmıştır. Cemde lokma olması gerektiği bu lokmayı beraber yiyen kuskünlerin barışacağı aynı zamanda ceza gerektirecek hallerde cemiyetin bu cezayı keseceği söylenmiştir. Böyle anlaşmazlık durumlarında komşuların kimin haklı kimin haksız olduğunu çok iyi bileceği için, kendi aralarında verilen bu kararların hep çok isabetli olduğu da vurgulanmıştır. Ufak suçların genellikle küçük cezalarla geçiştirildiği anlatılarak, büyük suçlarda ise çok ağır cezaların verildiği, böyle suç işleyenlere kesinlikle selam verilmediği ve bu yüzden bu duruma düşmemek için Aleviler arasında suç işleyenlerin gayet az olduğu anlatılmıştır. Bu uygulamaların şimdi artık olmadığı ifade edilerek, kendi kendini sorgulamanın neredeyse bittiği ve kanunların fukaranın aleyhine işlediği ifade edilmiş, parası olanın kanununun olmadığı anlatılmıştır. Bu yüzden Aleviliğin tarihte kendi hukukunu oluşturduğu ifade edilerek, Osmanlı döneminde bunun uygulandığı, bu hukukun Hak hukuku olduğu, esas amacın haklıyı yaşamak ve hakkaniyet olduğu ifade edilmiştir. Bu hukukun uygulamasında kesinlikle Alevi-Sünni ayrımı yapılmadığı söylenerek, eğer bir Alevi, bir Sünni'ye yanlış yaptıysa ve bu dedeye şikâyet edilirse, dedenin bunun cezası neyse onu vereceği ve kesinlikle yanlış müsaade edilmeyeceği anlatılmıştır. Şimdiki dönemde artık yaşamın dümdüz olduğu edebî ve erkânın kalmadığı ifade edilmiştir.⁴¹⁷

Çöçeli Alevisi, bölgedeki bulunan aşiretlere yönelik bilgi verirken kendi eşinin de Kılıçlı Aşireti'nden olduğunu ancak onların uzun süredir dedeyle ilişkileri olmaması dolayısıyla Alevilikten uzaklaştıklarını ifade etmiştir. Pazarcık ovasındaki bir Kılıçlı köyü olan Hanobası Köyü'nün Çöçeli'yle iç içe olduğunu onlarında Kürtçe bildiği ifade etmiş, ancak bölgeye ilk gelen kabilenin Akçakoyunlu olduğunu ve 400 yıldır bu bölgede oldukları anlatılmış ve çok tarihi mezarlıklara sahip oldukları ve bu mezarlarda birçok yazının Farsça olduğu ilave edilmiştir. Bu köyde yaşayan birçok kişinin daha önceden Alevi olduğunun bilindiği söylenmiştir. Buna örnek olarak Hanifi adlı arkadaşının daha önce Alevi olduğunu bildiğini anlatarak bir gün bir Aleviyle kavga ettiğini gördüğünü kendisinin de Hanifi'ye destek olduğunu ve kendisine Sünni'ye destek oluyor diye kızdıklarını oysa Hanifi'nin haklı olduğunu kendisinin de böyle durumlarda asla Alevi-Sünni ayrımı yapmadığı

⁴¹⁷ K14

söylemiştir.⁴¹⁸ Ayrıca Hanifi'nin daha önceden Alevi olduğunu söylediğini oysa onla kavga eden Demirciler'deki Alevilerin Suriye'den geldiğini ifade etmiştir. Bölgedeki aşiretlerden Şıhraşanlı'nın Sünni, Deregezenli'nin Atmi yani Atmalı olduğu anlatılmıştır. Deregezenli'lerin kendi köyleri olduğunu ve "Deregezen" isminin Yavuz'un korkusundan dolayı dağlarda gezdiklerinden kaynaklandığını belirtmiştir.⁴¹⁹

Şafilerin, cenaze merasimleriyle ilgili kendilerini eleştirdiklerini ölüyü şöyle yapıyorlar diye anlattıklarını kendisinin Alevi olduğunu bilmeden bunu konuşan Şafi'ye "Alevi dediğin adam İmam Cafer, snin hocan İmam Şafi'nin hocasıdır." Dediğini belirtmiştir.⁴²⁰

Çöçeli Alevisi'nin eşi olan Kılıçlı kadını, amcası Bektaş Ağa'nın⁴²¹ Hanobası'nda boy beyi olduğunu ve babasının adının Elhas olduğu ifade etmiştir.⁴²² Kılıçlı kadını, Bektaş Ağa'nın Hanobası'nda evi olduğunu ve bu evin eşi tarafından da görüldüğünü anlatmıştır. Çöçeli Alevisi olan kocası ise, Bektaş Ağa'nın cellat olduğunu ifade ederek, bu yörenin vergisini topladığını anlatmıştır.⁴²³ Eskiden Çöçeli'ye dede olarak İzzettin Doğan'ın amcası Aziz Dede'nin geldiği anlatılmış, kediden korktuğu ve göbeğine kadar sakalı olduğu ifade edilmiştir.⁴²⁴ Kılıçlı kadını dede bilmediklerine itiraz ederek, Çöçeli'ye gelecek olan dedelerin önce Hanobası'na uğrayarak kendi evlerine geldiğini, babasının dedenin atını getirdiğini, Kemal dayısının evine sürekli dedelerin geldiğini ifade etmiştir. Kocasının ailesinin, dayısıyla musahip olduğunu söyleyen Kılıçlı kadını, cemleri gördüğünü ve semahı bildiğini söylemiş, Hanobası'na gelen dedelerin babasının evine geldiğini ve evlerinin çok güzel bir ev olduğu anlatmıştır.⁴²⁵

Sinemil Aşireti'nden kopma Şırgaşan Aşireti'ne mensup Bozlar'da yaşayan dede ailesinden biri, ailesinin daha önce göçebe bir hayat sürdüğünü anlatarak, ilk

⁴¹⁸ K14

⁴¹⁹ K14

⁴²⁰ K14

⁴²¹ Salnamede ve Nejat Birdoğan'ın eserinde Bektaş Kethüdası'ndan bahsediliyor. Bektaş isminin Kılıçlı'da yaygın olduğu anlaşılıyor. Elhas isminin İlyas ya da Baba İlyas'dan gelme olasılığı vardır. Ayrıca K. Maraş bölgesinde Alhas Aşireti bulunmaktadır.

⁴²² K15

⁴²³ K14

⁴²⁴ K14

⁴²⁵ K15

gezdikleri yerin Narlı Bayram Gazi adlı köy olduğunu, Cennet Pınarı ve Bayram Gazi civarından geldiklerini, kıl çadırlarda yaşadıklarını ve Osmanlı zamanında göç ettiklerini belirtmiştir. Bayram Gazi'den başlayarak, Pazarcık oradan Başpınar sonra da Engizek yaylasına kadar bir göç hayatı sürdürdüklerini söylemiş, daha sonra Besni beyinin şu anki bölgeyi kendilerine vermesiyle, yerleşik hayata geçtikleri anlatmıştır. Bunun yaklaşık iki yüz yıllık bir mazisinin olduğunu daha öncesine dair pek bilgisi olmadığını ifade etmiş ancak büyüklerinden duyduğuna göre, ilk olarak Horasan'dan Dersim'e oradan da buraya geldiklerini ifade etmiştir. Yazlık olarak da Engizek yaylasını kullanıp ve Göksu deresinin yakınlarına kadar çıktıklarını söylemiştir.⁴²⁶

Kureyşan Ocağı'na bağlı bir Alevi, asıl köylerinin, Bingöl'ün Kiği Kazası'nın Ayanoğlu Köyü olup, eski adının ise Amariç olduğunu ifade etmiştir. Önceden Dersim'e bağlı olduğu belirtilen bu yerleşim yerinde eskiden kalma birçok kilisenin bulunduğu ve Amariç adının o bölgede yaşayanlardan kaynaklandığı ifade edilmiştir. Dedelerinin Horasan'dan geldiğini anlatarak, güvercin dönünde Suluca Kara Höyük'e ulaşan Hünkâr Hacı Bektaş-ı Veli'yi takip ettiklerini, dedesine Molo dendiğini bununda hoca anlamına gelen molla olduğunu anlatmıştır.⁴²⁷

Pazarcık Narlı Ovasında bulunan ve genelde Kılıçlı Aşireti'ne mensup Alevilerin yaşadığı Hanobası Köyünde bulunan Alevi, kendi asıllarının Kürt olduğunu ve Çöçeli'den kopma olduklarını belirterek kendi ailelerine Osolar ve Ufolar dediklerini anlatmıştır.⁴²⁸ Karısı ise Kılıçlı Aşireti'ne mensup olduğunu ve babasının köyün ağası olduğunu belirterek adının El-Has Şahin olduğunu anlatmıştır. Dedesine de El-Has dediklerini ancak lakabının Ako olduğunu ifade etmiştir.⁴²⁹

Köyün bulunduğu yerin kervan güzergâhında olduğu, kervanların sürekli buradan geçtiği ve köydeki bulunan handa kaldıkları anlatılmıştır. Ayrıca köyde bulunan höyüğünde tarihi özellikte bulunduğu ve aynı yerde olduğu ifade edilmiştir. Tarihi hakkında pek fikirleri bulunmamakla beraber çok eski dönemlere ait birçok taşın ve eserin tarlalardan çıktığı ve o çıkan taş ve eski eserleri evlerinin önündeki bahçede muhafaza etmeye çalıştıklarını ancak şehir müzesinden gelerek bunların alındığı

⁴²⁶ K16

⁴²⁷ K20

⁴²⁸ Fevzi Kubaşık, 1936 doğumlu, ilkokul mezunu, K24, K25

⁴²⁹ Gülbahar Kubaşık, 1944 doğumlu, tahsili yok K26

söylenmiştir.⁴³⁰Bu çıkan eserleri toplam dört kamyonla taşıdıklarını ve bu bölgeyi o tarihten itibaren sit alanı ilan ettiklerini söylemiş ancak tarlada çıkan bu eserleri bahçesinde toplayıp muhafaza ettiği için kendisini mahkemeye verdiklerini anlatmıştır. Üzerinde çok eski yazılardan bulunan taşların çıktığı hatta üzerinde madalyon bulunan bir metre uzunluğunda bir adamın yüzünün çıktığı altında çeşitli yazılar olduğu anlatılarak bir çerçinin gelerek bunları çaldığı söylenmiştir. O taşın fotoğrafını bazılarının çektiğini, kültür bakanı Ertuğrul Günay'ın bu tarihi eserleri saklamasından dolayı kendisine teşekkür ettiğini belirtmiştir. Ancak; “Ben tarla sattım, takım sattım hiç zoruma gitmedi bu taşlar gidince uyku uyutmadı bana, bu taşların hepsi araziden çıktı Adana'dan gelmişlerdi bir seferinde araziye düzeltmek için hep o sırada da çıktı, tarla sürerken de çıktı, oradan buradan hepsini topladım 1974'de. Bende o zaman muhtardım, herkes gelip görüyordu, hâkimi, savcısı, kaymakamı teşekkür ediyorlardı bana bu tarihi eserleri toplayıp biriktirdiğim için. İsviçre'den on bir ciple geldiler ben de Fransa'daydım benim oğlan dedi ki, baba dedi bizim evin filmini çekiyorlar falanca kanalda dedi. Buraya gelmeyen kalmadı, ben soruyorum ne yapacaksınız diye tercümana, sen dünyaya dağıldın dediler meşhur oldun” dediklerini Alevi bir gazetecinin gelerek seni dünyaya tanıtacağız dediğini ifade etmiştir.⁴³¹Komşuları taşların gitmesinin sürekli şikâyetten kaynaklandığını kıskançlıktan jandarmaya sürekli şikâyet olduğunu belirtmiştir.⁴³²

Hanobası'nda yaşayan ancak Çöçeli'den kopma olduğunu belirten ve kendisine Kürt kökenli demesine rağmen Türkmen Kılıçlılar'da imece yerine kullanılan Kubaşık⁴³³ ismini taşıyan bu aile, Kubaşığın gerçek anlamını bilerek iki kişinin yardımlaşması olduğunu söylemiştir.⁴³⁴Sinemil Aşireti'nden olan ve Sivrice Höyük'ten olduğunu söyleyen Alevi kadını köylerinin eski adının Aşağı Terolar olduğunu, Terolar olarak iki köy bulunduğunu bunlardan yukarı Terolar'a Çınarlı olduğunu bir de Aşağı Terolar'a Sivricehöyük⁴³⁵ dendiği ifade etmiş, Aleviliğin kökeninin Orta Asya olduğunu, köken olarak bu topraklara Horasan'dan geldiklerini söylemiştir.⁴³⁶

⁴³⁰ K26

⁴³¹ K24

⁴³² K32

⁴³³ “Kubaşık: İki kişinin yardımlaşarak bir şey yapması” Mehmet Eröz, **Doğu Anadolu Hakkında Sosyo Kültürel Bir Araştırma**, Ankara: Baylan Matbaası, 1979, 11.

⁴³⁴ K24

⁴³⁵ Sivricehöyük : Kahramanmaraş merkez Dulkadiroğlu İlçesi'ne bağlı bir mahalledir.

⁴³⁶ Yüksel Yıldız, 1982 doğumlu, üniversite mezunu, K27.

Narlı Ovası'nda bulunan Demirciler Köyü'nde yaşayan Şah İbrahim Veli Ocağı'na bağlı ve Demirciler Köyü'nden bir Alevi, I.Dünya Savaşı döneminde dedesi İbrahim'in subay olduğunu, Fransızların cephanesini trenden boşaltıp albayına teslim edince, Kuvayi Milliyeciler'e katılıp, Antep direnişinde bulunduğunu anlatmıştır. Bu aşiretin öz be öz Türk aşireti olduğunu söyleyerek, dedesinin meşhur Fransız Degol'le tanıştığını ve Degol'ün dedesini ve ailesini bırakmak istemediğini çünkü o dönem ailenin büyük bir oymak olduğunu ve kalabalık bir aile olduklarını söylemiş ve 22 yıl Fransa cumhurbaşkanlığı yapan Degol'ün o dönem Suriye'de subay olarak görev yaptığını anlatmıştır. Degol'ün istememesine rağmen, aile oradan ayrılarak dört gecede Kilis'ten Kürt Dağı'na ulaşmış ve altı yedi yıl o dağlarda yaşamışlar.1928 yılında dedesinin Albay'ı aileye yer göstermeye çalışarak önce Zeytin Ilıcası'nı göstermiş daha sonra şu anki kendi köyleri Demirciler'in⁴³⁷ yerini göstermiş ayrıca Ege bölgesi'nde de bir yer önermiş, fakat büyükanneleri, yani dedesinin annesinin bu bölgedeki Alibeyuşağı Köyü'nden olup, büyük dedelerinin onu kaçırarak Halep'e götürdüğü ancak bölge ve aşiretle ilişkilerine devam ettikleri ifade edilmiştir. Engizek'le de ilişkilerine devam ettiğini ve bu bölgeye Demirciler Köyü'ne yerleştiklerini anlatmıştır. Ailenin esas köklerinin Tokat'tan gelme olduğu ve 1514'de Şah İsmail'e taraftar oldukları ve o orduya kılıç yaptıkları söylemiş ancak bu yüzden iki defa sürgün yediklerini anlatmıştır. İlk önce Bingöl'e orada 150-200 yıl kaldıktan sonra Halep'e sürgün edildiklerini söylemiştir.⁴³⁸

Dedeleri çağırdıkları zaman geldiklerini söyleyerek, Gürgür Dede'nin oğlu Hamdi Dede'nin bulunduğu , genç olduğu söylenen dedenin şu anda 60 yaşlarında bulunduğunu dedenin çağrıldığı zaman gelerek cemi ve cemaati yönettiği ancak bazen arandığında Demirciler'in Tebriz'deki köylerinde bulunduğu ve oraya kadar ceme gittiği ifade edilmiştir. Bu köylerdeki Arapça ya da Farsça bilmediğini hepsinin Türkçe konuştuğu ,öz be öz Türk köyleri olduğu ifade edilmiştir. Dedenin Tebriz'deki o köylere kadar gittiği anlatılarak ilk geliş yerlerinin Horasan olduğunu kesinlikle bildiğini anlatmıştır.⁴³⁹ Demirciler köylüsü olarak hep bir mücadeleye

⁴³⁷ Demirciler Köyü:Pazarcık İlçesine bağlı, Narlı Ovası'nda bulunan Salmanlı Aşireti'ne mensup Alevilerin yaşadığı bir mahalledir.

⁴³⁸ K28

⁴³⁹ K28

girdiğini, vatana ve millete faydalı bir insan olmak için sürekli gayret ettiğini, vatanseverliğin ruhunda olduğunu anlatmıştır. Memleketi her zaman çok sevdiğini söyleyerek, yurt dışına çıktığında bunu daha çok anladığını ifade etmiştir. Bazı arkadaşlarının Maraş'ta nasıl yaşıyorsun diye sorduğunu oysa sabahın köründen akşama kadar burada yaşamının avantajlarını sayabileceğini belirtmiştir.⁴⁴⁰

Küpelikız Köyü'nden, Sinemil Aşireti'ne bağlı bir Alevi, esas köylerinin Zeynepuşağı olduğunu oraya da dedelerinin Elbistan Ambar'dan geldiğini ifade etmiştir. Dedelerinin üç kardeş olduğunu, ağa ailesi olduklarını söylemiş ancak daha sonra kardeşler arasında husumet oluştuğunu bunun üzerine dedesinin ailesini ve sürülerini alarak Çağlayancerit'in yanındaki Zeynepuşağı'na yerleştiği anlatılmıştır. Yani Zeynepuşağı Köyü'nün Elbistan Ambar'dan geldiği ifade edilmiştir.⁴⁴¹ Bu bölgeye yerleşince Cerit Köyünden Zeynep adlı bir kıza âşık olduğunu ve bu kızdan çocukları bu bölgede yerleşim kalınca bu yere Zeynep'in çocuklarının oturduğu yer manasında Zeynep Uşağı dendiği yani Zeynep'in çocuklarının yurdu olduğu söylenmiştir.⁴⁴²

Sinemil Aşireti'ne mensup, Bozlar Alevisi, Bozlar'ın eski isminin Saray olduğunu ve bu yerin çok merkezi bir öneme sahip bulunduğunu anlatmıştır. Bu beldeye Urartular döneminde su kemerleriyle su getirildiği anlatılarak yörenin Gölbaşı gölüne çok yakın olduğu ifade edilmiş, su bol olduğu için tarıma elverişli bir bölge olduğu anlatılmıştır.⁴⁴³

Aslen Sinemil Aşireti'ne mensup bir Çağlayancerit Bozlar Alevisi, hangi aşirete mensup olduğu konusunda daha önce hiçbir şey duymadığını, hangi ocak ya da dedeye bağlı olduğunu bilmediğini söyleyerek, bölge tarihiyle ilgili olarak da “bu bölgede Bizanslar yaşamış” demiştir.⁴⁴⁴

Pazarcık Narlı Ovası'nda bulunan Hanobası Köyü'nde yaşayan bir Alevi, bu köyde Kılıçlılar'ın yaşadığını, ancak kendilerinin Kürt olduğunu ve Sinemilli olduklarını

⁴⁴⁰ K28

⁴⁴¹ K29

⁴⁴² K29

⁴⁴³ K30

⁴⁴⁴ K31

söylemiştir.⁴⁴⁵ Bu kişinin karısı ise bu köye ilk ev yapanlardan birinin dedesi olduğunu, bu yazıya Kılıçlı denmesine rağmen arasında Kürtler’inde bulunduğunu ancak kendisinin Sinemilli olmadığını söylemiştir. Babasının Horasan’dan geldiğini söyleyen bu kadın, kendilerinin Kılıçlıyı hiç kabul etmediklerini, Kılıçlıların Türk, kendilerinin ise Kürt olduğunu söylemiştir.⁴⁴⁶ Babasının sürekli Horasan’dan geldiğini ifade ederek, Horasan’dan da Çorum’a geldiklerini, orada bir adam vurdukları için düşmanlanınca göçüp Pazarcık’a yerleştiklerini anlatmıştır. Babasının üç kardeş olduğunu, birisinin Ankara tarafına gittiğini, birisinin Kırıkhan’ın Saylak Köyü’ne yerleştirdiklerini, kendilerinin de Pazarcık’a geldiklerini söylemiştir. Ankara’daki akrabalarını hiç tanımadıklarını ancak Saylak köyündekilerle gidip geldiklerini ifade etmiştir.⁴⁴⁷ Çok genç yaşta Almanya’ya gittiklerini ve oradaki insanların ahlâkını çok beğendiğini, kimsenin kimseye karışmadığını, insanların birbirine yakın olup yardım ettiklerini, kimsenin malında canında gözleri olmadığını söyleyerek on altı, on yedi yıl kaldıktan sonra tekrar dönüp geldiklerini anlatmıştır.⁴⁴⁸ Sinemil Aşireti’ne mensup olduğunu söyleyen ancak baba tarafının nereden geldiğini bilmediğini anlatan bir Alevi kadını, anne tarafından dedesinin eşkiya olduğunu, aslen Bitlis Ahlat’ın Kırklar Mahallesinden olup Türk ve Sünni olduğu belirterek, dedesi Halil’in Bitlis’ten kaçarak Urfa’ya oradan da G.Antep’e geldiği, çok yiğit bir adam olduğu, Pazarcık’a gelince de anneannesini görüp âşık olduğunu ve evlendiğini anlatmıştır. Durumu olmadığı için tekrar G.Antep’e dönmek istediğini, bunun üzerine o bölgenin ağası ve muhtarı olan İncirli Musto, dedesine “sen şimdi Ayşe’yi alıp gideceksin, durumunda yok babayığit adamsın gel buraya yerleş” dediğini, bunun üzerine buraya yerleştiklerini esasında bir nevi asimile olduklarını çünkü baba tarafının Alevi ve Kürt olmasına rağmen anne tarafının Ahlat’tan gelen Türk ve Sünni olduklarını ifade etmiştir. Dayılarının Pazarcık’ta yaşadıklarını ancak Kürtlere hiç benzemediğini sarışın ve açık renkli gözleri olduğu belirterek daha çok Zazalara benzediklerini ve annesinin babasının meslek olarak sünnetçi olduğunu ifade etmiştir.⁴⁴⁹

⁴⁴⁵ K32

⁴⁴⁶ Ayşe İnak, 1949 doğumlu, tahsili yok, K33.

⁴⁴⁷ K33

⁴⁴⁸ K32

⁴⁴⁹ K36

Elmapınar köyünden Baba Mansur Ocağına bağlı bir Alevi, köylerinin daha önceki isminin mağara köyü olduğunu ve civarında Kilise Komu, Haç Köy, Kumaşlı gibi birçok Ermeni köyü bulunduğunu Birinci Dünya Savaşı'ndan sonra oradan göç ettikleri söylemiş, kendi köylerinde ise bildiği kadar hiç Ermeni olmadığını belirtmiştir⁴⁵⁰.

Elmapınar yani Mağara Köyü'ne Tunceli Pülümür, Kerimoğlu Köyü'nden geldiklerini daha öncesinde de Baba Mansur'un şu anki ismiyle Babamsur diye geçen yerden geçiş olduğunu, Babamsur'a da bir göç olduğunu söylemiştir. Sorulduğunda herkesin klasik olarak Horasan'dan geldik dediğini ancak Doğu'da isyanların olduğunu, İdris-i Bitlisi'nin yaptıklarından sonra insanların dağlara çekildiğini, bir ova insanından dağ insanına ondan da tekrar ova insanına bir dönüşün olduğunu anlatmıştır. "Oysa Horasan'ın Orta Asya'dan Anadolu'ya geçiş kapısı olduğunu çoğu bilmez" denilerek ayrıca bunun ayırt edici bir özellik olduğunu Kürt'e sorulduğu zaman Horasan'dan geldim demeyeceği ifade edilmiştir.⁴⁵¹

Pazarcık Doğanlı Karahasan Köyü'nde yaşayan Sinemil Aşireti'ne mensup Alevi, bölgelerinde 1830-40 yıllarına kadar kendileriyle beraber bir Ermeni yaşantısı olduğunu ayrıca yine aynı bölgede Şıraşanlı Aşireti'nin olduğunu anlatmıştır. Bu bölgeye bir kısmının Sivas Kangal diğer kısmının ise Elbistan Kantarma'dan geldiğini anlatmıştır.⁴⁵² Köyün esas adının Doğanlı olduğunu ve iki kısma ayrıldığını, Aksu nehrinin güney tarafının Nefsi Doğanlı, kuzey tarafının ise Doğanlı-Karahasan dendiğini söylemiş, "Biz buranın Kürt Alevileriyiz ama kendimizi Kürt kabul etmiyoruz. Türkmen kabul ediyoruz. Halkımız Kürtçe konuşuyor ama şu an çocuklar içinde bir Kürtçe konuşan bulamazsın hep Türkçe konuşur. Doğrusu biz Kürt'e çok yakın değiliz biz Türkmen'iz" demiştir.⁴⁵³

Emiroğlu Ailesi'nin damadı olan bir Alevi, köyün tarihiyle ilgili bilgi vererek, "Emiroğlu Ailesi'nden bir büyüğümüz anlattı. Sende saklı kalsın biz göçüp gidiyoruz dedi. Emiroğlu Ailesi'nin geliş tarihinden önce burada Ermeniler yaşamış.

⁴⁵⁰ K37

⁴⁵¹ K37

⁴⁵² K38,K39

⁴⁵³ K39

Hırlakyan diye bir Ermeni ileri geleni yaşarmış. Bizim arazi kayıtlarımızda hep Hırlakyan ismi çıkıyor.1995 yılından sonra biz bunu çürüttük ve tapularımızı aldık. Emiroğlu ailesi Ermeniler gittikten sonra geliyor. Ailenin esas geldiği yer G.Antep bölgesi. Barak Türkmenlerinden. Türkmen Alevilerden bunlar. Öz Türklerdir. Yöremizde bir de Kürtçe konuşan Aleviler var, bunların da kökeni Kürt değildir. Bölge itibarı ile geldikleri yerler itibarı ile bir kısmı Balkanlardan gelmiş, bir kısmı Türkistan'dan gelmiş, Azerbaycan üstünden. Doğu bölgelerinden kalmış, Erzurum'da, Malatya'da kalmışlar. Kürt bölgelerinde yaşamışlar öylece asimile olmuşlar, Alevilerin Kürtçe bilenleri.” Demiştir.⁴⁵⁴

Emiroğlu Ailesi'nin G.Antep'in Barak bölesinden hayvanlarını otlatmak için buraya geldiğini, göçebe hayatı yaşadıklarını, buraya ilk gelenin kayınbabasının dedesi olan Halil diye bir kişinin olduğunu ve buraya köyü kurduğunu söylemiştir.⁴⁵⁵ Köyün adının Araplı olduğunu ve 35-40 yıl öncesine kadar kimliklerinde doğum yeri olarak Araplı yazdığını belirtilmiştir.⁴⁵⁶

Emiroğlu Ailesi'nde Emir isminin çok olduğu, kayınbabasının isminin de Emir olduğunu söylemiş bu yüzden ailenin Emiroğlu soy ismini almaya karar verdiklerini belirtmiş esas soy isimlerinin Kızıl olduğunu anlatmıştır. Bölgeye daha sonra Ali Kılıçoğlu'nun babasının geldiğini daha sonra da Hasan Cindoruk'un babasının geldiğini, birkaç ay sonra da Salman Cindoruk'un gelip, Ermenilerin terk ettiği bu köye yerleştiğini ve bu köyün ağası olduğunu anlatmıştır. O dönem buralarda verimli arazi olmadığı ve her yerin bataklık olduğu söylenmiştir. Suyun ve bataklığın basmadığı on dönüm, beş dönüm yerlere buğday ekmeye başladıklarını, öküzle, sapanla bu yöreleri imar etmeye başladıklarını söylemiştir.⁴⁵⁷

Emiroğlu Ailesi'nin damadı olan bir Sinemilli Alevisi babasının Beşenli'yi hemen çıkınca bulunan Emir Uşağı köyünden olduğunu dedesinin oradan gelme olduğunu söyleyerek ailenin adının Şakkolar olduğunu belirtmiştir. Burada bir çelişkinin bulunduğunu, buradakilerin Emiroğlu ailesi kendi ailesinin de Emir Uşakları

⁴⁵⁴ K41

⁴⁵⁵ K41

⁴⁵⁶ K41

⁴⁵⁷ K41

olduğunu söyleyerek soy isimlerinin Torun olduğunu belirtmiştir. Kendi köyleri olan Emiruşağı'nda hem Alevilerin hem de Sünnilerin olduğunu söyleyerek, köylerinde yaşayan Alevilerin Türkçe konuştuğunu ancak Kürtçe konuşanlarında bulunduğunu, kuraklık döneminde bu bölgede yayılım çok olunca buralara geldiklerini belirtmiştir. Bu bölgede kökten mülkiyet sahibi olmadıklarını esas mülkiyetin Emiroğlu ailesine ait olduğunu belirterek, kendi ailesinin daha sonra yer aldığını evlenme yoluyla akraba olduklarını anlatmıştır. Bir başka rivayete göre de, Emir Uşakları buraya geldikten sonra köpek yüzünden kavga olduğunu ve bir kısmının Elbistan'ın Ekinözü'ne bağlı İğde Köyü'ne yerleştiklerini hatta orada Şakkolar Mahallesi'nin bulunduğunu bir kısmının da Zeytin Ilıcası'na yerleştiklerini ve dedesinin orada Şakko'nun değirmeni denilen bir değirmenin olduğunu anlatmış ve bu değirmenin kalıntılarının hala orada bulunduğunu söylemiştir.⁴⁵⁸ Ailesinin köpek yüzünden kavga ettikten sonra Ankara'nın Çubuk Kazasına gittiklerini oraya köy kurduklarını ve bir müddet geçtikten sonra yine köpek yüzünden kavga ettiklerini, hayvancılık yaptıkları için çoban köpeğinin çok önemli olduğunu anlatarak, bu yüzden orada adam vurduklarını ve köylerini ayırarak aşağı Emirler ve Yukarı Emirler olarak bölündüklerini anlatmıştır.⁴⁵⁹

Yurt dışındaki Alevilerin Ermenilerle çok yakın ilişkileri olup çok iyi geçindiklerini ve yurt dışında Alevileri, Hıristiyanlaştırma diye bir planın olduğu anlatarak, bu planı kendisinin de fark ettiğini söylemiştir.⁴⁶⁰ “Bu planı batıların uzun süreden beri uyguladığı ve yazdıkları eserlerde Alevi ve Bektaşileri Hıristiyanlarla ilişkili göstermeye çalıştıkları bilinen bir gerçektir.”⁴⁶¹ Demıştır.

Tercan'dan bir Alevi, geldikleri köyün adını bilmediğini, Rus Harbinden sonra buralara geldiklerini o dönem ekmeğin karneyle dağıtıldığı için bir ekmek fazla almak amacıyla, babasını iki yaş büyük yazdırıldığını anlatarak, insanların başı derdine düşüp paramparça olduklarını ve dört köşeye dağıldıklarını söylemiştir.⁴⁶²

⁴⁵⁸ K41

⁴⁵⁹ K41

⁴⁶⁰ K41

⁴⁶¹ Hasluck, **Sultanlar Zamanında Hıristiyanlık ve İslam** 2,177; Hasluck FW, **Bektaşilik İncelemeleri**, Râgıb Hulûsî (çev.), İstanbul: Say Yayınları, 2012,117.

⁴⁶² K44

Osman Dede Köyü'nde yaşayan Alevi dedesi, dedelerinin Tunceli'den bu bölgeye geldikleri zaman buradan arazi aldığını, hem dedelik hem çiftçilik yaptıklarını söyleyerek, öğrendikleri şeylerin “makâlât” denen babadan oğula geçen şeyler olduğunu anlatmış, “yani dedemizin babamıza, babamızdan bize söylediklerinden olan şeylerdir. Osman Dede'ye dede yerleştiği zaman yedi sekiz evmiş. Burası vakıfmış o zaman Osman Dede Köyü. Burada Kılıçlı Köyü olarak Davutlar vardır. Yazın yazlığa, kışında kışlığa giderlermiş. Burası hep bataklık ben geldim yetiştim. Pirinç ekilirdi, binlerce dönüm arazi her taraf sivrisinek, yaşanmaz bir bölgeydi, burada çok manda olurdu, koyun, at, bu bataklıkta yaşarlardı. Kılıçlıların esas yedi köyü vardı. Davutlar, Nefsi Doğanlı(Kirni), Hanobası, Osmandede, Hamza Hanım Karahöyüğü, diğerleri de sonradan yerleşme. Osmandede Köyü'nde bütün bu yörenin mezarları vardır. Araplar dahil Sünnilerde buraya cenazelerini getirirlerdi, babam dedeydi ancak dedelik yapmadı.” Demiştir.⁴⁶³

Osman Dede Köyü'nün⁴⁶⁴ tarihine ait bilgi veren dede, “Osmanlı padişahlarından bir tanesi Diyarbakır'a gidiyor, giderken de buradan geçiyor, bu türbeye uğruyorlar. Tabi burası bataklık olunca Umman Baba'ya diyorlar ki, su var mı? Umman Baba'da su veriyor,tabii bazı rivayetler var ama ben rivayetlere çok inanan bir Alevi değilim.Çünkü ben Vahdet-i vücud olayına çok inanırım. Allah'ın yarattığı kulun Allah'a çok yakın olduğuna inanırım. Ben öyle çok uçarmış kaçarmış inanmam. Öyle bir Müslüman'da değilim. İslam doğruluk dürüstlük, bütün dünyayı kucaklayan bir

⁴⁶³ K45

⁴⁶⁴ Osman Dede Köyü: Babailer İsyânın lideri Baba İlyas'ın müritlerinden olan Şeyh Osman, Babailer İsyânı(1240) öncesi Maraş bölgesine yollanarak bu bölgeyi Bağdım-ı Hacı ile beraber örgütlemekle görevlendirilmişlerdir.Şeyh Osman o tarihten itibaren Maraş bölgesinde yerleşmiştir. (Hamza Aksüt,**Baba İshak**, Ankara:Yurt Kitap Yayın,2013). Bazı kaynaklara göre ise Osman Dede, Dulkadirli Hükümdarı Alaüddeve döneminde 16. Yüzyılda yaşamış, (Hamza Karaoğlan, **Kahramanmaraş ve çevresinde Ziyaret Yerleri**, Ankara:Araştırma Yayınları, 2014.248) Alaudeve Bey, Dilhöyük Karyesini ona vermiş ve orada bir boyahane olduğundan bahsedilmiştir. (Hasan Arslan, **17.Yüzyılda Maraş Sancağı**, Kahramanmaraş:Dulkadiroğlu Belediyesi Yayınları, 2014, 198.)

Narlı Ovasında bulunan bu en eski Kılıçlı Köyü'nde yaşayanlar köylerinin eski adının Dibek Höyük olduğunu söylemektedirler. Osmanlı vesikalarında Dil Höyük olarak geçen bu yerleşim yerinde Osman Dedeli Cemaati'nin yaşadığı ve zaviyeye hizmet ettikleri belirtilmektedir. (Solak,**XVI.Asırda Maraş Kazâsı(1526-1563)**,177.) XVII.Yüzyıl Osmanlı alimlerinden Evliya Çelebi seyahatnamesinde Karye-i Osman Dede'den bahsederken “cümle re'âyâsı konar göçer Türkmândır. Ve bu Osmân Dede köyü cümle saz örtülü elli miktâri evdir.Yaylaya gittiklerinde evlerin âteşe ururlar.Ancak kârgir binâ bir hân bir câmi var. Cami'in sol tarafında bir kubbe-i âlî içinde Osman Dede Sultân medfûndur.” Diye belirtmektedir. (Evliya Çelebi, **Evliya Çelebi Seyahatnamesi**, Seyit Ali Kahraman,Yücel Dağlı,Robert Dankoff (haz.), Cilt 9, İstanbul:Yapı Kredi Yayınları, 2005, 177.)

inançtır. Mesela geçen Maraş'a gittim arkadaşın biri diyor ki Cenab-ı Allah, peygamber konuşurken araya bir perde çekilmiş diyor bende dedim ki Allah sevdiğiyle arasına perde koyar mı? Bana göre Cenab-ı Allah ile Peygamber Beytullah'ta karşı karşıya konuşurlar. Ben ondan şefaah bekliyorum yani Allah'ın temsilcisidir. Niye arada perde olsun ki? Ben sade bir Aleviliği kabul ediyorum. Ömer, Osman ismini Alevilerde olmamasına gelince geçenlerde gazete bir yazı okudum. Yezid hilafeti Mekke'den⁴⁶⁵ Şam'a taşıdıktan sonra çok güzel bir kadın varmış ama kadın evli. Muaviye'nin danışmanına demiş ki; "git de şu kadına bak!" demiş, bana iste demiş. Danışman da demiş ki, ben nasıl isteyeyim kadın evli demiş, o zaman adamı bir savaşa yollayın dul kalsın o vakit isteyelim demişler. Adamı savaşa yollamışlar, adam savaşta ölünce, Amr ibn As kadını istemeye gitmiş. Fakat kadını görünce öyle çok beğenmiş ki halifeyi unutup kendine istemeye kalkışmış, demiş ki, sarayın şatafatına, oranın gücüne, oranın parasına gücüne inanıyorsan Yezid'le evlen. Hem dünyayı hem ahireti seviyorsan Hz.Ali'nin oğlu Hüseyin'le evlen, hem dünyaya hem de ahireti istemiyorsan benle evlen demiş. Biz hem dünyayı hem de ahireti sevmeliyiz. Dünyayı iyi değerlendirmeliyiz ki ahiretimiz mamur ola. Her türlü pisliliği yapmışsan mekanın cennet olsun. Kul olarak bir şeyler yapmalıyım ki Cenab-ı Allah beni cennete koysun. İşte Allah'ın istediği gibi olmaya çalışan insanlara "insan-ı kamil" diyoruz mesela ben Ali Baba'ya yetiştim, çocuktum Ahırdağı'na giderdik biz, Kızılkuyu'ya ,Ali Baba'da gelirdi oraya. Birgün çok büyük yağmur yağdı, Ali Baba Kürt'tü. Ancak Kılıçlılar Ali Baba'ya çok bağlıydılar karşıladılar Ali Baba'yı, dediler ki: "Bizi sel götürecekti Ali Baba medet" Ali Baba öfkelenmiş; "ya kardeşim dedi ben evliya mıyım?" dedi. Ben kimim? dedi bana böyle şeyler söylüyorsunuz dedi. Ben eli yakasında olan bir kulum dedi. Ben kendimi kurtarırsam, kulluk görevimi yerine getirirsem ne mutlu bana dedi. Benim kimseye faydam olmaz bu yanlıştır dedi. İşte Ali Baba'nın bu dediği benim hafızamda, insan kendi yaptığıyla kurtulabilir, mesela Sünni kardeşlerim diyor ki; bugün Allah için ne yaptın? Hayır Allah'ın senin bir şeyine ihtiyacı yok Allah senin çizgini ayetleriyle, Kur'an'ıyla yollamış, hadislerle söylenmiş sen nasıl yaşarsan öyle karşılık alacaksın. Ama bunları yapmazsan oraya gidemezsin demiş, oda nedir doğruluk, güzellik, sevgi, bütün dünyadaki Allah'ın yarattıklarını bir kardeş olarak sevmek, dili, dişi, rengi, ırkı ne olursa olsun. Çünkü onu yaratan Cenab-ı Hak'tır. Böyle bir güzü

⁴⁶⁵ Medine'den olmalıdır.

peygambere bile vermemiştir onun yarattığına sen karasın, sen sarısın, sen şusun, sen busun haşa deme yetkisini kimseye vermemiştir. Ha onu diyelim tekrar konuya dönersek aslında biz Ömer'le Osman'a karşı değiliz. Bu bir isimdir. Şimdi Emeviler'in Hz.Peygamber ailesine yaptığı, hakaretten dolayı, bunlara kırgınlık. Yoksa bir isimdir sonuçta. Çünkü Hz.Peygamber'e çok hakaret ettiler, torunlarını öldürdüler, biz Abbasiler'in ikinci halifesi Cafer Mansur'u⁴⁶⁶ da sevmeyiz ve adını söylemeyiz. Çünkü bu da birçok eziyetler yapmıştır, ayrıca Sünnilerce çok önemli olan İmam-ı Azam Ebu Hanife'yi de hapse atmıştır. Hunharca öldürmüşlerdir. Saltanat hırsıyla. İslam'ın içine hep böyle şeyleri karıştırdılar, ama İslam süt kadar temiz bir inanç biçimidir bize göre. Hiç leke olmayan bir inanç biçimidir. Şöyle söylüyor Cenab-ı Allah Adem'e ben bir gün sana misafir olacağım. Âdem'de soruyor ne zaman geleceksin Ya rabbi? Yarın şu zaman geleceğim diyor,işte o saat geliyor Adem bekliyor bekliyor Tanrı'yı göremiyor, diyor ki Adem ben geldim. Adem de diyor ki ben seni göremiyorum. Cenab-ı Allah'ta diyor ki; Adem sen kalbinde bana hiç yer bırakmamışsın ki! Nasıl göresin?

Biz Alevilere göre ibadetlerin en yücesi insana saygıdır. Bakın hiçbir Alevi köyünde kısas hariç kan davası olmamıştır. Sadece kısas da kan davası olmuş. Biz Anadolu Alevileri deyince o Çelebiler gibi değiliz. Bizim dedelerimiz doğrudan doğruya oraya bağlı değiliz. Bektaşilerde durum farklıdır, iyi saz çalan bir adam bulurlar, birde ağzı laf yapan adam ona icazet verirler işte o adam olur dede. Oysa Anadolu Aleviliğinde dedelik soy sürer. Ama dede o aileden bir kişi olabilir. Halk kimi istiyorsa o olur. Yani kimi temiz görüyorsa, kime itimat ediyorsa, kimin yaşantısını beğeniyorsa dede o olur. Bizim dedelerimiz de Hacı Bektaş'a bağlıdır. Biz onu pir olarak kabul ederiz. Ve Balım Sultan'ın kurumlaşmak için aldığınız şeylerden 12'de birini tekkeye vermeyi de kabul eden dedelerdeniz. Biz Türk'üz Oğuz Türklerinden gelmeyiz.'' Demiştir.⁴⁶⁷ Yaşadıkların köyün eski adının Dibekhöyük olduğunu ifade ederek, Osmanlılarla çok iyi ilişkileri olduğunu ve buraya yalın bir kılıç yolladıkları yönünde bir rivayet bulunduğunu ifade ederek bu rivayet üzerine buradaki türbeyi bir kişinin kazmaya geldiğini köyün toptan karşı çıkararak türbeyi korumaya çalıştığını

⁴⁶⁶ Ebû Câ'fer "el-Mansûr,754-775 yılları arasında halifelik yapmış ikinci Abbasi Halifesidir.

⁴⁶⁷ K45

adamın jandarmaya rağmen giremediğini anlatmış, yarın geleceğim diye giden adamın akşam öldüğünü duyduklarını belirtmiştir.⁴⁶⁸

Ördek Dede Köyünde yaşayan bir Kılıçlı Alevisi, annesinin Avşar Türklerinden olduğunu söyleyerek bu köye Nurhak'tan geldiklerini, Nurhak'a da Horasan'dan göç ettiklerini anlatmıştır.⁴⁶⁹ Urumoğlu ailesine mensup olan bir diğer Kılıçlı Alevisi soy ağaçlarının belli olduğunu, eskiden yedi köyleri varken şu an iki köyleri bulunduğunu, bu köylerin de Urumoğlu ve Emiruşağı 2 olduğunu belirtmiştir. Köyün bu ovaya 1825 yılında doğudan Gümüşhane ve Malatya'dan gelerek önce Öksüzlü'ye sonra Sivricehöyük'e yerleşip Urumoğlu Çiftliği kurduklarını anlatmıştır.⁴⁷⁰

Yaşadığı köyün ve aşiretinin tarihi hakkında bilgi veren bir Kılıçlı Alevisi, Karaçay Köyü'nden⁴⁷¹ olduğunu belirterek aile lakaplarına babalar dendiğini ve ailesinden tanıdığı en eski büyüğünün kendisi dâhil sekiz göbek önceki Ali Alkaya olduğunu anlatmıştır. Karaçay Köyü'nün iskânla birlikte bulunduğu bölgeye yerleştiğini söyleyerek, “daha önce bizim aile Antep yolu üzerinde yığma antik Turhul Höyüğü var biz ilk yerleşik hayata geçenlerdeniz büyük dedemiz Kasım orda han işletiyor, şimdi üzerinden Botaş geçti, Turhul'da oturmuş orda Hititlerden kalma bir pınarda vardı. İki tane lame taşı yan yana koyup üstüne bir taş koyuyor ve su çıkıyor. Sonra beş aile şimdiki köyümüz Karaçay'a yerleşiyor. Bildiğim kadar orada su var. Karaçay suyu var. Çok güzel bir su vardı orada onun için yerleşmişlerdir.” Diye ifade etmiştir. Kılıçlıların konargöçer bir aşiret olduğunu söyleyerek, “Kılıçlılar yazın Kızılkuyu'ya göçerler, hemen Gafarlı yokuşunu geçince. Orayı bizim aşiret çok tercih ederdi, çünkü her yerin suyun kurusa oranındaki kurumuzda.” Diye ifade etmiştir. Kılıçlıların bölgeye gelişile ilgili de bilgi vererek, “Fanfas'da oturan Hüseyin ağa vardı ben iskan fermanını⁴⁷² biliyorum derdi, çok takip ettim bulamadım

⁴⁶⁸ K45

⁴⁶⁹ K46

⁴⁷⁰ K54

⁴⁷¹ Karaçay Köyü: Pazarcık İlçesi'ne bağlı Narlı Ovası'nda bulunan Kılıçlı Aşireti'ne mensup Alevilerin yaşadığı bir mahalledir.

⁴⁷² XVII.yüzyılın sonlarından XIX.yüzyılın sonlarına kadar bölgedeki konargöçer aşiretlerin asayişini sağlamak, boşalan köyleri şenlendirmek, tarımsal üretimi artırmak ve çeşitli eşkıyalık hadiselerini sonlandırmak amacıyla Kıbrıs, Rakka, Hama, Humus zorunlu iskana tabii tutuldukları bilinmektedir.

sonra hastalandı var mıydı? yok muydu? Göremedim.1865’de Derviş Paşa tarafından, iskân edildiği kesin, hatta o bana sınırlarını söyledi. Aksu, Tut Dağı, Ütülmez ve Mizmilli, Mizmilli şimdi kurutulmuş yer. Gavur Gölünü de besleyen yer. Oraya yerleştirildi dendi. Bu ovada hem Türkmen hem Alevi olan köyler, Kadıncık, Karaçay, Köskenli⁴⁷³ (şimdi Sarıerik deniyor), Emiroğlu (eski adı Araplar, adının değiştiğini bilirim ben), Pınarhöyük-Fanfas, Özbek (Karahöyük), Osmandede, Ördek dede, Çiçek, Hanobası, Eğlen, Dedepaşa, Öksüzlü, Kuyumcular, Doğanlı. Kılıçlı aşireti, bu bölgede çadır açıyor ama Kayseriyle Sivas arası sürekli gidip geliyor.” Diye belirtmiştir.⁴⁷⁴ Bu bölgede birçok ticaret yolunun bulunduğunu söyleyerek, “Halep’ten gelen ticaret yolu var, ipek yolu var. Maraş yolu var, Kuyumcular yolu var. Tüm yollar buradan geçtiği için, burası iyi bir kırım noktası.⁴⁷⁵ Zaman zaman Pazarcık’a giderken, oraya çadır kuruyorlar hem oba hem de otoban oradan geçiyor oranın iki tarafı da kayalıktır derbenttir.⁴⁷⁶ Tilki kayasıdır kervanlar oradan geçiyor ovaya gelince oradan dağılıyor, burası ticaret bölgesi olduğu için buraya çadır kuruyorlar, Moltke sayım yapmış “400 çadırları vardı” diyor. Bu bölgenin çok hareketli bir aşireti. Ama kendilerine sorarsan, ben epey araştırdım, Türkmenliğini ve Aleviliğini hep Horasan’dan geldik diyorlar, Bu kadar adam, Horasan İstanbul olsa bu kadar adamı almaz diyordum ancak biraz düşününce, Horasan’ın bir toplanma merkezi bir durak olduğunu anlıyorum. Türkistan’dan doğudan gelenler, Horasan’da bir soluk alıyorlar ve nereye gideceğine de karar veriyorlar. Bu yüzden Horasan’dan geldik diyorlar bu şekliyle Türkmenliklerini de gösteriyorlar. Alparslan’la gelmiş olmaları muhtemeldir.” Diye ifade etmiştir.⁴⁷⁷

(Süleyman Demirci,Hasan Arslan,**Osmanlı Türkiye’sinde Eşkıya,Devlet ve Siyaset**, İstanbul: Yalın Yayıncılık, 2012, 24.)

⁴⁷³ Karaçay Alevisi Köskenli sözünün anlamını çok araştırdığımı ama bulamadığımı belirtmiştir.

⁴⁷⁴ K56

⁴⁷⁵ Karaçaylı Alevi, “kırım noktası” ifadesiyle buranın bir ticaret yollarının kavşak noktası mı yoksa kayalık bir geçit noktası olması dolayısıyla ticaret kervanlarına saldırı noktasını mı kast etmiştir tam anlayamadım.

⁴⁷⁶ Derbentlerin Türk tarihindeki yeri bilinmektedir. Bilhassa Selçuklu Devleti ve Osmanlı’nın ilk döneminden itibaren Balkanlarda dağ başlarındaki zor geçit yerlerine inşa edilen derbentlerle Müslüman ve gayri Müslim yolcuların güven içinde dinlenmeleri ve yolculuklarına devam etmeleri sağlanmış ve bu yerlerde konaklayan birçok kişi Müslümanlığı benimsemiştir. Farsça geçit, kapalı kapı ve karakol anlamına gelen Derbend isminin, Türklerin Sir Derya orta havzasında bulunan “Tarband” adlı şehir isminden gelmesi olasıdır. Josaphat Barbaro, **Anadolu’ya ve İran’a Seyahati**, Tufan Gündüz (çev.),İstanbul:Yeditepe Yayınları,2009,93.Károly Czeglèdy, **Bozkır Halklarının Göçü**, Günay Karağaç(çev.),İstanbul:Kesit Yayınları, 2009,171.

⁴⁷⁷ K56

Osman Dede köyünden birisi, kendileri için Türkmen Aşireti dendiğini belirterek bunun ne derece doğru olduğunu bilmediğini söylemiştir. “Ayrıca benim felsefemde bunu kabul etmiyor, bize Kılıçlı deniyor ama Biz Kılıçlı değiliz. Gerçek Kılıçlı Davutlar Köyü var oradan bu tarafa doğru uzanır. Kürt’tür kendileri ama Kılıçlı olduklarını bilmezler. Benim okuduğum kitaplarda Kılıçlı Aşireti olarak orası geçer. Biz kendimizi Kılıçlı olarak bilmiyoruz ama bize öyle söylerler. Bu ovada yaşayanlar Kılıçlı derler. Kürt’te olsa Türk’te olsa Kılıçlı diyorlar. Ama ne derece doğru tartışılır.”⁴⁷⁸ Demiştir.

Osman Dede Köyü’nün XV.yüzyıldan kalma bir ziyareti bulunduğunu söyleyerek, bu bölgenin eski bir vakıf olduğunu ve çevre köylerden cenazesi olan herkesin buraya getirip defnettikleri belirtilmiş, aralarında çok eski kitabeleri bulunan mezarların olduğunu ifade edilmiştir. “Sistemi de takip ettiğiniz zaman Alevi toplumu sevgi toplumdur ama sonra bir takım sıkıntılar yaşıyorlar. Halen de yaşıyor, siyasi bazı yapılanmalar bu işin özünü bozuyor. Bilemiyorum bunlar zamanla düzelir mi?” diye belirtmiştir. Türbenin içinde türbenin tarihiyle ilgili bir kitapçık bulunduğunu söyleyerek, “o kitapçığa göre bir yerde yatıyormuş, ölmüş kalmış buraya gelmiş, uçmuş gelmiş diye söylerler. Burada bazı hikmetleri görülmüş, bu türbenin, köyün Osmandede olması asimilasyon hareketinin bir başlangıcı, aslında buraya Umman baba derler.⁴⁷⁹ Kendisi derya gibi bir adammış. Kimse orayı Osmandede diye söylemez. Buraya gelip başka yerlerden sahip çıkanlarda var. Bu Antep’in bir köyünden geliyorlar Çarkın’dan⁴⁸⁰ burada kurban falan kesiliyor.”⁴⁸¹Diye belirtmiştir.

⁴⁷⁸ K57

⁴⁷⁹ Bölgede yaşayan Kılıçlı Alevisi, Osman Dede adının aslında Umman Baba olduğunu ve asimilasyon sonucu alındığını söylese de XVI.yüzyıla ait Osmanlı vesikalarında bölgede yaşayan Osman Dedeli Cemaati ve Dibekhöyük’de bulunan Zaviye-i Osman Dede’den bahsedilmektedir. Solak, XVI. Asırda Maraş Kazâsi (1526-1563), 69.70. Yinanç, Elibüyük, Maraş Tahrir Defteri, Cilt 1, 197-232.

⁴⁸⁰ Çarkın: Büyük ihtimalle Karkın olmalıdır ve Dede Karkın’a tabii köylerden biridir. Şeyh Osman’ın Dede Karkın halifelerinden olduğu bilinmektedir. G. Antep’te olmasına rağmen, Çarkın (Karkın) köyünde yaşayanların Narlı Ovası’ndaki Osman Dede’ye sahip çıkmaları o türbede yatanın Dede Karkın halifelerinden Şeyh Osman olma ihtimalini güçlendirmektedir.

⁴⁸¹ K57

Bu yöredeki Alevilerin Horasan'dan geldiklerini, Tunceli'de konakladıktan sonra buraya geldiklerini ifade etmiştir.⁴⁸² Şih Aliler'den bir Kılıçlı Alevisi, Maraş'a gelişleri hakkında bilgi vererek, "Gelişimiz Horasan'dan, devamlı Horasan'dan derler. Anam rahmetlik hep derdi. "Horasan'dan gelmişiz yükümüz tatlıymış. Yani oralardan Alevilikle geldiğimizi Hacı Bektaş'la geldiğimizi söylerlerdi sürekli anamdan babamdan bunu duyardım." Demiştir. Kayseri'de, Çorum'da, Maraş'ta ve Mersin'de aşiretleri olan Kuyumcu Aşireti'ne mensup insanların bulunduğunu söyleyerek Anadolu'ya üst yoldan geldiklerini "önce Çorum'a yerleşmişiz, bir kardeş Çorum'da kalmış, Kayseri'ye geçilmiş, sonra orda Avşaroğulları'yla sürtüşme olmuş, Avşaroğulları'yla sürtüşme olunca dedem Şih Ali onun için oradan buraya gelmiş, orada kalanlar da var ama bizi hala buralara gelip bulanlar da var. Bir kısmı Maraş'a yerleşmiş Çukurova'nın övgülerini duyanlar, hayvancılıkla uğraştıkları için bir kısmı da Tarsus'a yerleşmişler." Demiştir. Kendi ailesinin Kılıçlı Boyu'nun Kuyumcu aşireti olduğunu ifade ederek, Çorum, Kayseri, Maraş ve Tarsus'a yerleştiklerini anlatmıştır. Çeşitli bölgelerden Kuyumcu Aşiretinden insanları bildiklerini söyleyerek, "Hatta burada bir kalp doktoru var Kayseri Kuyumcu aşiretinden. Geçen sene de bir mühendis geldi bizi buldu Çorum Kuyumcu Aşiretindenmiş. Demek ki onların kulaklarında da bir ses var. Ama bunlar kulaktan duyma bilgiler, kaynaklar ne yazıyor bilmiyorum." ⁴⁸³ Diye ifade etmiş ayrıca dedesinden birinin Elbistan'ın Til Köyü'ne yerleştiğini anlatmıştır.⁴⁸⁴

Pazarcık Narlı Ovası'nda bulunan Çiçek Köyü'nden bir Alevi, "Biz Orta Asya'dan gelme Türkmen'iz. Türkmenlerin bir koluyuz. Aşiretimiz Kılıçlı olarak geçiyor. Dede Paşa köyü çok Kılıçlı sayılmaz, orada dört ev Arap asıllı var bu yüzden camii yaptılar. Ayrıca orada Kürt asıllı olanlar da var, biraz da Kılıçlı var öyle sayak onları. Suriye'den gelme Arapla, Kılıçlı vardır orada." ⁴⁸⁵ Demiştir. Çiçek Köyü'nün tarihine ait bilgi vererek, "Bizim bu köy Malatya Hekimhan Hasan Çelebi'den gelme. Deli Mahmutoğlu derlerdi. Akrabalarıyla kavga ediyor, hatta oradan akrabalarımızda geldi ama onların soyadı Çelebi'ydi. Burada adlarımız değişmiş. Bu adamdan duyduğuma göre Mahmut ağa, Deli Mahmut, akrabalarıyla kavga ediyor ve

⁴⁸² K57

⁴⁸³ K58

⁴⁸⁴ K58

⁴⁸⁵ K59

burada Halep yöresine geliyor, fakat orada iki olay oluyor birinde sultan Mecid zamanında sürgün ediliyorlar,1865 yıllarında birde Dadaloğlu meselesi var, bunlarda sürgün ediliyor geliyorlar buraya. Deli Mahmut'un bir tek oğlu oluyor, Şaban isminde arazisi de üç yol yok mu? Maraş, Antep, Pazarcık yol ayrımında, oradan Köskenli Köyü'ne kadar 4000 dönüm arazi Şaban ağa, emlak kaydına geçiriyor, ondan sonra çocukları oluyor ve dağılıp geliyorlar bugüne kadar. Şaban Ağa ölünce, Haydar Höyüğü'nün beri tarafında Sivrice Höyüğe gömmüşler. 1071 Türklerin Anadolu'ya girmesinden sonra bizim aslımız Hasan Çelebi'den geliyor.''486 Şeklinde belirtmiştir. Kadıncık Köyü'nde yarı Sünni yarı Alevi'nin bulunduğunu orada Sünni Türkmenlerin bulunduğunu ancak onların Kılıçlı olmadığını, Türkmen'in ayrı bir boyu olduklarını söylemiştir.⁴⁸⁷ Bizim Çiçek Köyü'nde de Sünniler var diyerek, birçok Sünni'den kız aldıklarını belirtmiş, "mesela benim babam ölünce annem Karabıyıklı'da Sünni bir adama varıyor. Ama Kılıçlılar Alevi Türkmen'dir.''488 Diye ifade etmiştir. Bu ovada bulunan köylerin daha önce konar göçer olduklarını söyleyerek, Ahırdağı'na, Engizek'e gidip buralarda çadırlarda oturduklarını, davalarını, develeri olduğunu buraya yerleşimin 1865'de İskan Kanunu ile olduğunu ifade etmiştir.⁴⁸⁹

Kılıçlı Aşireti'ne ait köylerden bir olan Hanobası'nın bölgede en eski köylerden biri olduğu belirtilerek sit alanı ilan edildiği anlatılmıştır. Köyün yerleşimi anlatılarak, "Burada çok eski ipek yolu üzerinde bir han, Kubatlı Hanı ve Selçuklu dönemine ait olduğu söylenen bir höyük var. Telgraf hattı buradan geçermiş. Burası restore edilecekti ancak daha gelen giden olmadı, dönemin valisi İlhan Atış gelmişti buraya ve restorasyonunun yapılmasını söylemişti. Ayrıca höyükte kazı çalışması da yapılacaktı.''490 Diye anlatmıştır. Köydeki yaşayanların Türkmen'den geldiği söylenerek, Alevi toplumunun göçebe olduğu ve bu şekilde buraya geldikleri anlatılmıştır.

⁴⁸⁶ K59

⁴⁸⁷ K59

⁴⁸⁸ K59

⁴⁸⁹ K59

⁴⁹⁰ K60

1.11. Pazarcık Alevilerinin Yaylak Yerleri

Kantarma Sinemil dedesi, aşiretlerdeki yazlağa gitme geleneğinin sadece Alevilere ait bir şey olmadığını ifade ederek, yaylanın kendi köylerinden on kilometre yukarda bir yerde olduğunu eski kıl çadırlarla herkesin, her kabilenin kendi obasına gittiğini söylemiştir.⁴⁹¹ Yazlağa göçüldüğü zaman köyde kimsenin kalmadığını söyleyen Bozlar Sinemil Dedesi, yaylak olarak Engizek dağında Yapılıpınar, Tumurca, Çiçekli Yurt, Görcegöl, Kamikanlı, Seresöğüt, Göksu gibi yerlere göçtüklerini kışın ise köye Bozlara döndüklerini ifade etmiştir. Yazın yaylağa göçerken sekiz-dokuz saat hayvan sırtında gittiklerini ve o dönemler hayvancılığın çok ileri boyutlarda olduğunu ifade etmiştir.⁴⁹²

Haydarlı Sinemil Dedesi, Sinemilli Aşireti'nin daha yerleşik bir aşiret olduğunu ancak Bozlar'ın ve Koçdağlar'ın yazın kendi yaylarına gitmesine karşın ciddi bir mesafe kaydetmediklerini kendi sınırları içerisinde ovoidan çıkararak yaylaya vardıklarını söylemiştir.⁴⁹³

Baba Mansur Ocağı'na bağlı Koçgiri Alevisi, Binboğa yaylasına göçtüklerini ve o dönem hayvancılığın çok yaygın olduğunu söylemiştir. Türk toplumunun başka bir şeyle uğraşmadığını, devletin, Türk'ün Alevisi'nin de Sünnisi'nin de sanatkâr olmasını istemediğini,⁴⁹⁴ Türklerin zengin olmasının devlet tarafından istenmediğini oysa padişahların gizli gizli resim yaptıkları anlatılmıştır.⁴⁹⁵ Bir Kılıçlı Köyü olan Hanobası'nda yaşayan bir Sinemil Alevisi, yaylak olarak Engizek yaylasına gittiklerini, ama kendisinin o dönemi hatırlamadığını ifade etmiştir.⁴⁹⁶ Barak Aşireti'nin damadı olan bir Sinemilli Alevisi, yaylak olarak Ahırdağı'nda Kızılkuyu mevkiine bazen de Engizek Yaylasına gittiklerini söylemiştir.⁴⁹⁷

⁴⁹¹ K2

⁴⁹² K5

⁴⁹³ K6

⁴⁹⁴ K23

⁴⁹⁵ K22

⁴⁹⁶ K32

⁴⁹⁷ K41

Eski adı Fanfas⁴⁹⁸ olan bir Kılıçlı Köyü Pınarhüyük'ten bir Alevi, kendi yaşadıkları yerden çok yazlağa giden olduğunu hatırlamadığını söyleyerek, “bizde davar besleyen olmadığı için aynı zamanda bizim olduğumuz yer bataklık olduğu için gitme fırsatı da olmazdı, Alevilerin Kürt kökenlileri daha çok yazlağa gider küçükbaş hayvan beslerler besicilik yaparlardı.” Diye belirtmiştir.⁴⁹⁹

Osman Dede Köyü'nden bir Kılıçlı Alevisi ise, kendi doğduğu sene yazlağa ailesinin gitmediğini söylemiş, “Ahırdağı'nda Kızılkuyu mevkiine giderlermiş. Babamın çocuğu olurmuş ölmüş, hiç durmazmış. Yazlağa o Ali Baba dedikleri hep gelirmiş, aşiretlerin peşi sıra. O gelmiş anneme bir lokma vermiş, demiş ki şunu al, anamda kabul etmemiş, dede kızı ya. Her şeyi kabul etmezdi. Ali Baba da sen bilin demiş. Ali gelsin Ali'ye vererek demiş. Babamda o zaman ovadaymış, Ali Baba; “Haber verin aşkına gelirse geldi gelmezse hu ederik çobanların aşkına” diye söylemiştir. Babamın kimsesi yok o zaman kızlar var ama nesli devam ettirecek oğlan yok. Babam geliyor lokmayı Ali Baba babama veriyor al Ali, senin bir oğlun olsun artık diyor. Bunu herkesin ortasında söylüyor keramet sahibi bir adamdı. Ondan sonra 1948'de doğmuşum ben “Ali Baba'nın vergisidir” diye üzerimde titizlikle çok duruyorlardı.”⁵⁰⁰ Diye ifade etmiştir.

Yaylak yerleri hakkında hiç bilgisi olmadığını söyleyen Kuyumcular Köyü'nden bir Kılıçlı kadını, “biz hiç göçmedik, önce hayvancılıkla uğraştıkları zaman, göçerlermiş, ama yerleşik hayata en önce geçen bizim Kılıçlı Aşireti'dir. Bu yüzden temiz titiz bir aşirettir. Okuması fazla bir aşirettir. Kılıçlı Aşireti deyince diğerlerinden daha farklı bir aşirettir. Önce Yedikuyu ve Engizek'e giderlermiş, sonra da hayvancılığı bırakınca, artık alışmışlar kışın kışlak denir, yazında evlerde kalmaz köyün önünde hayma denilen yerlerde kalırlardı. Üzerini ağaç dallarıyla kapatırlardı, yazlağa göçerlerdi. Köyün bir su kenarına serin olan yerine göçerlermiş.Sırasıyla hayma kurulmuş yazıda orda geçirirlermiş son dönemlerde. Ama önce Engizek'e yaylaya gidilirmiş, hatta Yedikuyu dedeminmiş üzerine tapusu varmış. Annem anlatırdı çok da koyunları varmış. Ama yerleşik hayata geçince yaylağa göçmeyi bırakmışlar ama alışkanlıktan dolayı, yazın hayma kurup orada

⁴⁹⁸ Fanfas(Pınarhüyük): Türkoğlu ilçesine bağlı Kılıçlı Alevilerinin yaşadığı bir mahalledir.

⁴⁹⁹ K55

⁵⁰⁰ K57

yaşamaya başlamışlar. Tahta sekiler yapıp orda yatar kalkarlarmış. Ama biz bunları görmedik annem anlatırdı.⁵⁰¹ Diye söylemiştir.

⁵⁰¹ K58

II. BÖLÜM

ALEVİLİĞİN DİNİ BOYUTU

2.1. Pazarcık Alevilerine Göre Alevilik Nedir?

Alevilik nedir? Sorusuna karşı verilen cevaplardaki farklılıklar, Sünnilik nedir? Sorusunda alınacak cevaplardaki farklılıklara benzer özellik taşımaktadır. Yani nasıl ki, Arap Yarımadasındaki Selefi akımlardan⁵⁰², Anadolu'daki Hanefi-Maturudi çizgideki Türk Müslümanlığının hoşgörülü ortamı⁵⁰³ farklıysa ve bu hoşgörülü ortamda Sünniliğin bütün dini vecibelerini yerine getiren kişilerle, Sünni olmasına karşın sadece Cuma namazına giden hatta ona bile gitmeyip aynı zamanda her gün alkol tüketen birçok kişi Sünniliğin geniş yelpazesinde bulunuyorsa, Alevilikte de ocaklardan başlamak üzere, gerçek Müslüman olduklarını söyleyenlerden,⁵⁰⁴ Müslüman olmadığını söyleyenlere⁵⁰⁵ kadar geniş bir alan mevcuttur. Bu görüşlerin oluşmasında kişinin yetiştiği ortam bilhassa ailesinden aldığı dini eğitim çok belirleyici olmaktadır. Ayrıca kişinin gördüğü eğitim ve dünya görüşü de bunu belirlemektedir. Bu Aleviler içinde çok belirleyici bir özelliktir. Dede ocaklarına yakın olan ve cem erkânının yürütüldüğü köylerde dini ritüellere olan bağlılık ve kendisini Müslüman olarak görme çok fazla iken, şehirlere yerleşen ve yurt dışında yaşayan Alevilerde, ritüelleri devam ettirme ve hatta kendini Müslüman dairesinde görmeme daha çok görülmektedir. Ayrıca Alevilerin, Aleviliği tariflerinde

⁵⁰² Ziya Nur Aksun, **Siyasi ve Sosyal Açından Mezhebler Tarikatler**,2.Baskı, İstanbul: Marifet Yayınları, 2004, 40.

⁵⁰³ Ejder Okumuş, **Klasik Dönemde Osmanlı Devleti'nde Din-Devlet İlişkisi**, Ankara:Lotus Yayınevi,2005,92.

⁵⁰⁴ Mehmet Yaman,**Alevilikte Cem**, İstanbul:Can Yayınları,2003,8.

Baki Yaşar Altınok,**Alevilik,Hacı Bektaş Veli-Bektaşilik**, Ankara:Ahi Kitap Yayın Dağıtım,2012,115.

⁵⁰⁵ Erdoğan Çınar,**Aleviliğin Gizli Tarihi**, 13. Baskı, İstanbul:Kalkedon Yayınları,2013,51.

okudukları eserlerin ve duydukları ideolojik fikirlerin son derece etkili olduğu ve bu görüşlerden etkilendikleri gözlenmiştir. Alevilik nedir? Sorusuna birçok farklı cevap gelmesinde esasında çok şaşılacak bir şey yoktur. Çünkü Türklerin İslâmiyet’i kabul edişinden günümüze kadar resmi devlet ideolojisi olarak gelen Sünnilik açısından da durum pek farklı değildir. Şekli ibadetlerin öne çıktığı Sünnilikte, yerleşik ritüeller devletin kadrolarınca her yerde aynı uygulandığından tatbiki açıdan bilinmekte pek sıkıntı çekilmemekle beraber, Sünnilik nedir? Sorusuna en az Alevilik nedir? Sorusu kadar farklı cevaplar gelmektedir. Bütün bunlarla beraber Aleviliğin tanımlanmasında buluşulan en önemli ölçüt, Aleviliğin ahlaki, felsefi ve tasavvuf ögeli bir inanç olduğu gerçeğidir. Genel olarak Ali’yi seven ve ona tabi olan anlamında kullanılan Alevilik denilen dini ve sosyal yapı, tarihi kaynaklarda XVI. Yüzyıldan itibaren Kızılbaşlık olarak geçerken XIX. Yüzyıldan itibaren Alevilik tanımı görünür olmaya başlamıştır.⁵⁰⁶ Bazı Alevi araştırmacılar, Alevi yerine Kızılbaş sözünün kullanılmasını şuna bağlamışlardır: “Alevi sözü, Ali’ye bağlı onun yolundan giden anlamına geldiği, bu da onlara dinsel bir saygıyı zorunlu kıldığı için Osmanlı Sünni yönetimi Alevi kitlenin ideolojik desteğini kırmak için Alevi nitelemesini kullanmadılar, bunun yerine genellikle “Kızılbaş” terimi ile yetindiler. Hâlbuki Alevilerin temsilcileri Alevi sıfatını XVI.yüzyılda açık açık kullanılmış, Örneğin Sivas’ta 1550’ler dolaylarında asılan Pir Sultan Abdal, bir şiirinde; “Gidi Yezid bize Kızılbaş demiş, Hüseyniyem, Aleviyem ne dersin?”⁵⁰⁷ şeklinde ifade etmiştir. Esasında Alevilik, Türklerin Orta Asya’dan Balkanlara at üzerindeki dini serüvenidir. Bu serüven boyunca Türkler hem İslamiyet’i yaymışlar hem de İslamiyet’e yeni bir tarz ve yorum getirmişlerdir. Bu yorum Türklerin geçtiği her coğrafyadan ve kültürden, karşılaştıkları her topluktan izler taşımaktadır. Her milletin tarih boyunca, çeşitli dinlere çeşitli zamanlarda girdiği ve dâhil olduğu görülmüştür. Bu tarihi bir gerçektir. Ancak bir dinin o millette kalıcı olmasını sağlayan en önemli özellikler o dinin, o milletin karakterine, kültürel kalıplarına ve inançlarına, örf, adet ve geleneklerine uyum göstermesidir ki, İslamiyet neredeyse Türklerle özdeşleşmiş, Türk kimliği İslam potası içerisinde erimiş ve birbirine karışmış ve sonunda Türk eşittir İslam algısı oluşmuştur. Bunun en büyük nedeni İslam dininin dinamik ve hareketli yapısıdır. Ayrıca tamamen sınıf ayrılığına karşı

⁵⁰⁶ Ahmet Taşğın, **Türkmen Aleviler**, İstanbul: Ataç Yayınları, 2006, 26.

⁵⁰⁷ Rıza Zelyut, **Türk Aleviliği**, 9. Baskı, Ankara: Kripto, 2013, 23.

duruşuyla, insanlar arasındaki eşitlik anlayışıyla Türklerin çok çabuk benimseyeceği emirler ön görmektedir. Türklerin örfi hukukuna örnek olan Türk Hakanları için yazılmış Yusuf Has Hacıp'in Kutadgu Bilig'in de Beg'in şöyle söylediği belirtilmiştir: "Taht üç ayak üzerindedir, hiçbir tarafa eğilmez. Hareketim ve sözüm bütün halk için aynıdır. Ben işleri doğruluk ile hâllederim. Ben işleri bıçak gibi keser atarım, hak arayan kimsenin işini uzatmam. Zulme uğrayarak kapıma gelen ve adâleti bulan kimse benden tatlı tatlı ayrılır. Benim sertliğim zâlimler içindir. Kanûn karşısında herkes eşittir."⁵⁰⁸

Bilhassa İslamiyet'teki fetih anlayışı Türklerin en beğendiği özelliklerden birisi olmuştur. Bütün dinlerde olduğu gibi İslamiyet'te belli kuralları ve hükümleri içerisinde barındırmakta kendine özgü ibadet törenleri içermektedir. Ancak bu ibadetlerin uygulanışı yine milletin kendi kültürüne göre bazı farklılıklar meydana getirmiştir. Kimileri ilmi ve şekli olarak bazı ibadetlere yoğunlaşırken diğerleri şekli ibadetleri geriye almış ancak fetih ve gaza konusunda İslamiyet'e inanılmaz hizmetler yapmıştır. İslamiyet'in bu aktif anlayışında ve fetihlerinde bulunan Türkler'in Anadolu'yu ve Rumeli'ni fethinde görev alan bu Alperenlerin büyük kısmı bugün Anadolu Alevisi dediğimiz kitlenin atalarını oluşturmaktadır. "Alevilik, bu milletin öz milli kimliğini temsil etmektedir. Türk kültürünü, bilincini, dilini, Aleviler binlerce yıl ötesinden günümüze taşımışlardır."⁵⁰⁹ Ayrıca "Orta Asya'dan Balkanlar'a birçok din ve kültürden etkiler taşıyan mistik bir yapıdır."⁵¹⁰ Yani Sünnilikte zahir öndeki iken Alevilikte önemli olan bâttır.⁵¹¹ Bâtnilik, Alevilerin felsefesidir. Bâtnilik, Alevilerin kendi ideolojilerini açıklama, olayları çözme yöntemidir. Buna "Bâtin ilmi" denir.⁵¹² Bu yüzden "Alevilik, İslam'ın içinde ortaya çıkan Bâtni bir yorum ve pratikler bütünüdür. Anadolu Aleviliği ise Türk kültürünün İslami yapıya uyarlanmış şeklidir."⁵¹³ Çünkü Alevilik ve Bektaşilik, Ahmet Yesevi'nin doğduğu bölgelerden gelen Türkmenler'in İslamlaştırılmış

⁵⁰⁸ Halil İnalçık, **Türklük Müslümanlık ve Osmanlı Mirası**, İstanbul: Kırmızı Yayınları, 2014, 95.

⁵⁰⁹ Zelyut, 52.

⁵¹⁰ Taşğın, **Türkmen**, 68.

Aydın Ayhan, **Akademisyenlerle Alevilik-Bektaşilik Söyleşileri**, 1. Baskı, İstanbul: Horasan Yayınları, 2006, 16.

⁵¹¹ Zelyut, 17.

⁵¹² Zelyut, 19.

⁵¹³ Zelyut, 57.

şamanlığıdır.⁵¹⁴ “Ancak kökü tarikattan gelmekle beraber, Alevilik bir tarikat değildir. “Aleviliğin ve Bektaşiliğin dayandığı kaynaklar, Müslümanlık, tasavvuf ve Türk Töresi’dir.”⁵¹⁵ Ayrıca XVI. Yüzyılda Osmanlı merkezi yönetiminin takibatına uğradığı için dağlık ve gözden uzak mıntikalara çekilmek suretiyle toplumun diğer kesimlerinden soyutlanmışlardır. Bunun sonucu hep kendi içinde evlilik kurumu işletildiğinden, giderek adeta bir çeşit soya bağlılık durumu ortaya çıkmış ve ancak Alevi anne babadan doğanlar Alevi sayılmış, yabancılar içeri alınmamışlardır.”⁵¹⁶ Saha araştırmasında bazı Alevilerde rastlansa da Alevilerin geneli İslam dışında oldukları şeklinde değerlendirmelere şiddetle karşı çıkarak, Aleviliğin “İslamiyet’in özü” olduğunu belirtmiştir. Alevilik, başta inanç olmak üzere, mezhep, tarikat, yol, kültür, felsefe ve yaşam tarzı gibi çeşitli tanımlamalarla tarif edilerek, Pir Sultan şu deyişle ne olduğu ifade edilmiştir;

- ❖ Muhammed dinidir bizim dinimiz
- ❖ Tarikat altından geçer yolumuz
- ❖ Hem Cibril-i Emin’dir rehberimiz
- ❖ Biz müminiz mürşidimiz Ali’dir.⁵¹⁷

Yapılan bazı diğer saha araştırmalarında yaş düzeyi artıkça Aleviliğe mezhep diyenler artmakta iken gençler daha çok kültür ve yaşam tarzı olarak değerlendirmektedirler.⁵¹⁸ Alevilik bir nevi insanlık öğretisi olup, kişinin zaman içinde olgunlaşarak Yunus ifadesiyle hamdan, yanana yolculuğudur. Aleviler bu öğretinin hayat boyun sürdürdüğüne inanarak insanın kendi hayatını kendi cenneti ve cehennemi yapabileceğine inanmaktadır. Nefsinin esiri olanın dünyasını cehenneme çevirirken, nefsiyle mücadelesini kazananın “İnsan-ı Kamil” olarak belirlenen hedefe ulaşacağına inanılmakta, Ancak bunca araştırmaya rağmen Alevilik Nedir? Sorusuna tam cevap bulunamadığını düşünen araştırmacılar da bulunmaktadır.⁵¹⁹

⁵¹⁴ Irene Melikoff, Bektaşî-Aleviler’de Ali’nin Tanrılaştırılması, **İslam İnançlarında Hz. Ali**, Ahmet Yaşar Ocak (haz.), Ankara: TTK, 2005, 79.

⁵¹⁵ Mehmet Eröz, **Türkiye’de Alevilik ve Bektaşîlik**, Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları, 418.

⁵¹⁶ Ayhan Aydın, **Akademisyenlerle Alevilik-Bektaşîlik Söyleşileri**, İstanbul: Horasan Yayınları, 2006, 35.

⁵¹⁷ Ali Yaman, **Alevilik Kızılbaşlık Tarihi**, 2. Baskı, İstanbul: Nokta Kitap, 2012, 200.

⁵¹⁸ Taşğın, **Türkmen**, 49.

⁵¹⁹ Rıza Algül, **Geçmiş ve Gelecek Gözüyle Alevilik**, İstanbul: Can yayınları, 1999, 20.

Elbistan-Kantarma Sinemil Ocağı Dedeleri, Aleviliğin tanımı açısından birçok farklı anlayış dile getirmişlerdir. Dedeler kişinin ailesiyle övünmesi kadar yanlış bir şey olmadığını belirterek, İmam Bakır evlatlarından geldiklerini söylemenin kendileri için bir hata olduğunu dile getirmişler ve bunu çeşitli deyişlerle ifade etmişlerdir.⁵²⁰ Rahmetli olan dedelerinden aldıkları en büyük öğüdün, hem yazmak, hem de gezmek olduğu söyleyerek, bu şekliyle insanın kendini eğitmesi ve geliştirmesi gerektiğini belirtmiş, ahlaki olarak kendini yetiştirmeyen ve eğitmeyen insanın şeytanlaşacağı, kendini eğiten insanın ise melekleşeceğini ifade ederek her şeyin insanda olduğunu söylemiştir. Şeytanın hiçbir insan tarafından görülmemesine rağmen dünyada birçok kötülüğün olduğunu ve bunu da yapanların insanlar olduğu anlatmış, bunun için her şeyin insanda bittiği ifade etmiştir. “Yani her şey insandadır ve bundan gayri bir şey yoktur. İnsan kendi nefesine hâkim olur ise nur-i Hüda’dır. Yok, nefesine uyar ve Hak’tan çıkarsa şeytanlaşır” diye belirtmiştir.⁵²¹

Bazı dedeler birçok kitapları okuduklarını ve bunların bir kısmının da kendilerini rahatsız ettiğini dile getirmişlerdir. Yani şeyhten, meşaikten ve divaneden yol beklemenin doğru olmadığını ve bilimsel ve mantıksal olarak bunların yanlış olduğunu, insanın dönüp kendisine bakması gerektiğini söylemişlerdir. Ancak bu söylediklerini her yerde söyleyemediklerini de belirterek, Aleviliğin sadece söylemekle olmadığı, dil ile değil de huy ile olduğu ifade edilerek, ahlâkın ve edebî önemine vurgu yapılmıştır.⁵²²

Alevilik içerisinde birçok mitolojik inanç ve menâkıbnâmelerdeki doğaüstü olayların varlığına rağmen⁵²³ Kantarma bölgesindeki bazı Alevi dedeleri gözle görmedikleri bir şeye kesinlikle silah çekmediklerini ifade ederek, gaipten bir şey aramayı kabul etmediklerini bununla beraber Aleviler de bile beklemedikleri bazı güzel anlayışların kimi Sünnilerde karşılıklarına çıktıkları söylemiştir. Bugün Aleviliğin kalıplaşmış yorumlarla rayından çıktığı ve günün koşullarına cevap veremediği belirtilmiştir.

⁵²⁰ K1 “gel derviş gel yabana gitme.
Her ne arıyorsan inan sendedir.
Beyhude nefesine eziyet etme.
Kabe ise maksadın rahman sendedir.”

⁵²¹ K1

⁵²² K1

⁵²³ Ahmet Yaşar Ocak, **Menâkıbnâmeler**, 3.Basım, Ankara:TTK,2010,27.60.

Gençlere yönelik yeni düzenlemeler yapmanın gerekliliği dile getirilmiş, yaşayış olarak Aleviliğe uzun süre ara vermenin sonucu gerçek nezaketinden uzaklaşıldığı ifade edilmiştir. Oysa Şeriat, tarikat, marifet ve hakikat çizgisindeki gerçek Aleviliğin ateşten bir gömlek olduğu, her kişinin bu cemiyete giremeyeceği söylenerek o boyuta varamadıkları izah edilmiştir. “Yani dar didar olan insan, özünü yıkamalı, başka memleketlerde bile kendinden razı olmayan, incinen bir insan varsa onun rızalığını alıp, cemiyetin malı olunması gerektiği belirtilmiştir.⁵²⁴

Kantarma Dedeleri İslâm Tarihi ve Alevilik tarihi açısından bazı ilginç tespitler yapmaktadırlar. Onlara göre; Hayber kalesinin fethinde peygamberin bu fethi, Hz. Ömer’in, Hz. Osman’ın ve Hz. Ebubekir’in başaramaması üzerine Hz. Muhammed’in Hz. Ali’yi gönderdiğini ve “öyle bir er göndereceğim ki ya alır ya ölür” diyerek Ali’nin kahramanlığını vurgulanmış ancak bu kahramanlığı gösterirken yaptıkları, yöredeki Alevilerin bazıları tarafından “Ali’nin bu vuruşu kırışı bizim de çok hoşumuza gelmez, insanlar öldürülmüştür”⁵²⁵ şeklinde değerlendirilmiştir.

Kantarma dedelerine göre, Alevilikte yetenek sahibi olan, Hak sözü kimden gelirse Hak odur. İlle de bir şey sormak için mürşit olması gerekli değildir ve insanlar arasında ayırım yapılmamalıdır.”⁵²⁶

Bazı dedelere göre Aleviliğin özüne inmedikten sonra Aleviyim demek zordur. “Çünkü Alevilik ateşten bir gömlektir, hay huyla olacak bir iş değildir.” diyen dedeler, bilhassa eski cemiyetleri kendi aralarında konuştuklarında, Aleviliğin şu an ki durumuyla ilgili yılgınlığa düştüklerini söylemişlerdir. Alevilerin bu konuda kınanamayacağı dile getirilerek, zaman içinde çeşitli korkular yüzünden halkın tedirgin olduğu ve Türkiye’nin çeşitli bölgelerine dağıldıkları belirtilmiştir. Oysa “incinsen de incitme” diyen bu felsefe Hacı Bektaş-ı Veli’yle bir güzellik taşımıştır. Alevilere göre bu cemiyet her insanın yeri değildir. “Öyle su ile şu ile abdest alınmaz huy ile alınır. Hu demek o varlığı elde etmek, o güzellikle uğraşmaktır” diyen dedeler ama artık Aleviyim demekten bile utandıklarını çünkü büyük bir servet olan

⁵²⁴ K1

⁵²⁵ K1

⁵²⁶ K1

Aleviliğin artık eski günlerinden çok uzakta olduğunu söylemişlerdir. “Şeyh Bedreddin’in de dediği gibi yârin dudağından gayri her şey ortaktır. Her yerde ortaktır. Ama hani?” diyerek, İnsanların tedirgin olduğu ve zayıfladıkları anlatılmıştır. Bazı Kantarma Alevi dedeleri, şu an artık yetenekli dedeler olmadığını söylemektedirler. Çünkü dedenin belli düzeyde bilgisi olmalı az da olsa dört kitaptan haber vermelidir. Aleviler için nereden geldin nereye gidiyorsun? Sorusu çok önem arz etmektedir. “Yani dünyadan gelip ahirete gitmek. Doğmak, bir cemiyetin içine girmek ve ölmeden önce ölmek” gibi kavramların öneminden bahsedilerek, İşte bu açıdan dedelerin rolünün çok önemli olduğu, kalıplaşmış sözlerle dedeliğin olamayacağı ve bunca halkın vebalinin ulemanın omuzunda olduğu söylenmiş ve bu konularda dedelerin sorumluluğu vurgulanmıştır.⁵²⁷

Dedelere göre, “Alevilik ve Aleviler güzelliği nerede görse almışlardır. “Nesimi; “ölü dirilmez, ölen ölmüştür” demiştir. Çok zahmetler çekmiş, derisi yüzülmüş omuzuna atılmıştır. Hallac-ı Mansur’da ne demiştir? “Enel Hak” demiştir. Ama ne mutlu ona ki koldan bacadan kesmişlerdir. Sen gel deki Allah insanların dışında bir varlıktır. Alevilikte, bir çift koç kuzulu kurban, Muhammed Ali yoluna girmek istiyor derler. Bu hususta cemiyetin rey ve mağfiretini talep ederler. Razi mısınız? Derler. Bu Hallac-ı Mansur’dan gelen bir şeydir oysa Hallac-ı Mansur bir Zerdüşt’tür.” diyerek bu yüzden dedelerin çok okuması gerektiğini, okumayan dedenin insanları da boş bırakacağı ifade edilmiştir.⁵²⁸

Alevilere göre insan insanlık için yaşmalıdır, dürüstlük için yaşmalı, birlik ve beraberlik için yaşmalıdır. Bunu da şöyle ifade etmektedirler; “Hakkı bulmak dilersen sureti insana bak, arayıp gezme bu halkı cismin içre cana bak, aşkın miracı derler dostun didaradır, bu söze ispat dilersen defter-i Rahman’a bak”⁵²⁹ demiş, İnsanın her şeyden önce kendini geliştirmesi üzerinde duran Aleviler buna Hacı Bektaş’ın şu sözünü örnek vermişlerdir; “Hararet nardadır saçta değil, keramet baştadır taçta değil. Ne ararsan kendinde ara, Kudüs’te, Mekke’de, Hac’da değil.”⁵³⁰ Demiştir.

⁵²⁷ K1

⁵²⁸ K1

⁵²⁹ K2

⁵³⁰ K1

Dedelere göre, “Alevilik acın kadrini bilmektir. Çaresizlerin derdini tanımaktır. Çıplağı giydirmektir.” Şeklinde tarif edilmiş, Aleviliğin büyük bir dava, büyük güzellik olduğu söylenmiştir.⁵³¹ Alevi ocaklarında yetişen Aleviler, Aleviliğin sözlü gelenekten ve çocuklukları dönemindeki oda sohbetlerinden geldiğini belirtmektedirler. Bunu, kendi büyüklerinin de yetiştiği irfan mektebi olarak değerlendirmektedirler. Ancak bu konuda da, Mahsuni’nin bir deyişiyle eleştirel bakış dile getirerek: “Bu yol böyle gide gide yerimiz yoktur dünyada, kimi hoca kimi dede, say babo say say.”⁵³² Demişlerdir. Ancak bu eleştiriyi dile getirirken kimseyi küçümsemek maksadıyla söylenmediği, fakat insanların bilgi dağarcığının çok yetersiz olduğu anlatılmıştır. Bununla beraber üstünlük taslayanın küçüleceği, bildim diyeninde esasında hiçbir şey bilmediği ifade edilmiştir.⁵³³

Alevileri dedelerine göre, yaptıkları dualara, daha çok kökeni Farsça olan “gülbang” demektedirler. Yaptıkları dualarda, kullandıkları kelimeler ve söyledikleri sözler, hangi dile çevrilirse çevrilsin herkesle çok rahat anlaşacaklarını belirtmişlerdir. Çünkü Alevilerde genel yaklaşımın “biz sana zararsız geliyoruz, sende bize zararsız gel” şeklinde olduğu söylenerek, bu yüzden herkesle rahatça anlaşabilecekleri söylenmiştir. Ayrıca Aleviler algılarının ve kullandıkları terimlerinin diyanetin kullandığı şeriat dilinden farklı olduğunu belirtmişlerdir. Aleviliğin bir anlaşılma problemi olduğu dile getirilmiş, bunun sadece Sünniler açısından değil, yeni yetişen ve bilhassa yurt dışında büyüyen Alevi gençleri içinde geçerli olduğu ifade edilmiştir. Uzun süreden beri meydana gelen diyalog kopukluğu yüzünden gençlerin farklı bir dini ortamda yetişmelerinden dolayı Alevilikte kullanılan terimleri ve ritüelleri anlamamakta, inançların tasavvufi yorumlarını anlamakta güçlük çekmektedirler. Oysa Alevilerin genellikle Türkiye’deki Hanefi, Şafi, Maliki ve Hanbeli’den iyi kötü haberdar olmasına rağmen Sünni kesimden ilahiyatçılar hariç genel tabanın Alevilere karşı çok önyargılı olduğu ifade edilmiştir.⁵³⁴ Bunu hayatlarının çeşitli evrelerinde ilkokuldan başlamak üzere yaşadıklarını söyleyen kimi Aleviler, bu önyargıyı ve baskıyı iş yerlerinde sosyal hayatlarında sürekli hissettiklerini, dini ibadetler açısından sürekli eleştirildiklerini dile getirmişlerdir.

⁵³¹ K1

⁵³² K2

⁵³³ K2

⁵³⁴ K2

Alevilerde cami olmadığını, namaz kılmadıklarını söylediklerinde, “nasıl olur ya!” şeklinde bir kabullenmeyle beraber bir yadırgamaya maruz kaldıklarını anlatmışlardır. Ancak Aleviler, kendileri açısından da Sünnileri tanımaları gerektiği, bu tanışmayı yaparken de Alevilerin çok iyi, Sünnilerinde çok kötü olduğu şeklinde bir değerlendirmenin yanlış olacağı ifade edilmiştir. Böyle bir dili kesinlikle kullanmadıklarını ve kullanmayacaklarını, eğer herhangi Alevi böyle bir yola girerse yanlış yapmış olacağını belirtmişlerdir. Çünkü inançları yaşama şekillerinin insanların kendi özeli olduğu ve herkesin kendi inanç dünyasını kendi çevresinde oluşturduğu vurgulanarak, insanın kendi gözünü açtığı, kendi anasından babasından, kendi coğrafyasından gördüğü değerleri öne çıkardığı vurgulanmıştır. “Yani nasıl ki, doğa bir bitkiye iklime göre özellik veriyorsa, buradaki bir kayısıyla ekvatorda yetişen herhangi bir değişik ağaç, oranın ikliminin o bölgenin kutsalı ve güzeli ise, benimki de burada güzeldir. Ben onu burada yetiştiremem, işte insanlarda değerleriyle öyledir. Bunlar insanların kutsalıdır. Annem beni emzirirken beni büyüttüğü ninni hangi dilse, beni onun inanç dünyasında çağırdığı din neyse, onun gönül dünyası ve maneviyat dünyası neyse, ben onunla büyüyorum. Ama şu dayatmayı yaparsam, ben çok iyiyim, bizim ki çok doğru, sizin ki yanlış dersem yanlışla düşerim”⁵³⁵ diye ifade etmiştir. Önemli olanın insanların farklılıklarıyla, yalvardığı şekliyle, sokakta, komşulukta, arkadaşlıkta, dostlukta, inançta, birbirlerine saygılı olması olarak değerlendirilmiştir. İnsanların aynı şeylere farklı adlar verdiği belirtilerek kimileri güneşe, ‘güneş’ derken kimilerinin ‘ro’ dediği, bir başkasının başka bir şey dediği anlatılmıştır. İnsanların anatomik olarak aynı olduğu ve bütün inançların temel ögesinin toplumları bir arada tutmak ve birbirlerinin sorunlarıyla ilgilenmek olduğu ifade edilmiştir. Bu arada Kantarma Alevileri yaratılışa ilişkinde bazı tespitler yapmışlardır. Onlara göre evrenin sonsuzluğu içinde gizeminin çözülemediği anlatılarak, yaklaşımlarının ilahiyatın dilinden farklı olduğu belirtilmiştir. Çünkü kimisi açısından yaratılış, kimisi için varoluş, kimisi de Allah’ın Kün emriyle izah ettiğini ve bunlara tamamına eyvallah dediklerini ama Ömer Hayyam’ın şöyle bir ifadesi olduğunu eklemişlerdir. “Her yerde varsın ama bir yerde yoksun, hiçbir yerde değilsin ama her yerde varsın”⁵³⁶ yani ya olduğun yeri

⁵³⁵ K2

⁵³⁶“Ey, salt varlık olan rabbim: Sen yokluktan uzaksın,
Hiçbir yerde değilsin ama her yerde varsın.

söyle ya olmadığın yeri demiş ama böyle bir kavramla varlık yokluk tartışması yapmaktan çok, görünen bir dünya gördüğümüz bir coğrafya olduğu ve bizim bu dünyayı algıladığımız, teneffüs ettiğimiz, hissettiğimiz ve günümüzde bütün sınırların kalktığı bir dünyayla iç içe olduğumuz anlatılmıştır. Buradan yola çıkarak, eğer herhangi bir insan nefessiz yaşabilecekse o zaman teneffüs etmeden insan yaşıyor denebilir ama anatomik olarak normal bir sindirim sistemi olan, normal bir neslin de bunlardan farklı olamayacağı belirtilmiştir. Yine bir nehir bir yöne akıyorsa, o nehrin sınır bilmeyeceği ve istikameti nereyse oraya gideceği ayrıca, bir kuş, bir iklim, bir rüzgârın sınır tanımadan geçip gideceği ifade edilmiştir. Bu yüzden insanın kendi coğrafyasında yetiştiği değerlerini kimsenin çiğnemeye ya da örselemeye hakkı olmadığı anlatılmıştır. Yani Kantarma dedelerine göre, kimse kendini başkasının önüne koymamalıdır. “Yüce dinimiz, Yüce Peygamberimiz” ya da “üstün ırkımız” eyvallah belki hepimizin sığındığı bir şey ancak bu yapılırken, yani yüce dinimiz dediğimiz zaman karşımızdaki ne olmaktadır?” denerek, Sonuçta herkesin kendine has bir kutsalı olduğunu unutmamız gerektiği, kullandığımız dille kendimizi ifade ederken karşıdakini rencide etmememiz ya da ötekileştirmememiz gerektiği bildirilmiştir.⁵³⁷ Alevilikte bu türden çok örnek olduğu söylenerek, bir deyiş ilave edilmiştir; “Gâip lâzım değil, n’ideriz lâfi, mevcut gördüğümüz bizlere kâfi, sevgi âb-ı hayat safidir safi, içenleri ehl-i irfan biliriz.”⁵³⁸

Alevilik de kendisine yapılmasını istemediğini başkasına yapmama çok önem taşımaktadır. Bu kendini bilen tüm insanların ortak kullanacağı ifade olarak değerlendirilmiştir. “İnsanlar kendine ne derse desin, kendisine zor geleni karşısındakine yapmamalıdır.” Bunun bütün inançların düsturu ve temel kuralı olduğu ifade edilmiştir. Aleviliğin bunu çok vurguladığını ama bunu yaparken biz çok iyiyiz başkası kötüdür şeklinde bir ifadeyi asla hoş kabul etmediklerini söylemektedirler. Bu yüzden bütün Alevi nefes ve deyişlerinde kendiyi yüzleşmeyi ve otokontrolü öne çıkaran dizelerin varlığından bahsedilmiştir. Bütün Alevi erkânlarında bu otokontrolün sürekli denetlendiği ama artık otuz-kırk senedir bu cemiyetlerin dağıldığı, bir kopukluğun ve boşluğun olduğu ifade edilmiştir. Sözlü

Ey, yeri yönü bulunmadan var olan varlık!

Sen neredesin? Neresi var ki orada olmayasın. Ömer Hayyam

⁵³⁷ K2

⁵³⁸ K2

geleneğin unutulduğu ve bu süre içerisinde Aleviliğe, daha önce kullanılmayan birçok diyanet kökenli şeriat terimlerinin girdiği ifade edilmiştir. Şeriat kapısını dört makam içerisinde saymakla beraber şeriat uygulamalarının Alevilik içerisinde pek anlatılmadığı ifade edilerek daha çok tarikat, marifet ve hakikat üzerinde durulduğu anlatılmıştır. Bütün insanların kusurları olabileceği ama özellikle Alevilik denince birinci öğretinin insanlık nasıl olmalı? Sorusu üzerine kurulması gerektiği belirtilmiştir. Kimseyi ayırmadan, Alevisi-Sünnisi, Fransız-İngiliz, Afrika’da zencisi sarışını beyazı ayırmadan bütünü kapsayan bir anlayışla bunların merkezine, odağına insanı koyarak, insanın incitilmemesi gerekliliğini anlatan bir öğreti olduğu ifade edilmiştir. Burada en önemli ögenin “insan” olduğu dile getirilmiştir. Çünkü Alevilik terimleri genelde insan odaklıdır denilerek, Alevilerin Kâbe’sinin ve kıblesinin insan olduğu vurgulanmıştır. Görünmeyen kavramların kavgasını yapmaktan çok, gördüklerimizle nasıl güzelleşelim diye düşünmek gerektiği yani görmediğimiz bir cennetin davası için bu dünyayı cehenneme çevirmenin bir anlamı olmadığı ancak bu söylemelerin diyanet tarafından pek hoş karşılanmayacağı ilave edilmiştir. Oysa bütün amacın dünya ve insanlık için huzur ve iyilik olması gerektiği belirtilerek, biri öldüğü zaman manevi olarak mekânını cennet et, rahmetini bol et dediklerini ve Yaradan’ın sırrına akıl ermeyeceğini söylemiş, “Akıl sır ermez Yaradan’ın sırrına, Muhammed Ali’ye indi bu kurban, kurban olam kudretinin nuruna, Hasan Hüseyin’e indi bu kurban” demiştir. Aklın ermediği birçok şey bulunduğunu ama haşa bundan dolayı hiçbir ilahiyatçıyı eleştiremeyeceklerini dile getirmektedirler. Ama temel ögenin, “camidekinin de, cem evindekinin de, kilisedekinin de insan olduğunu unutmamaktır” diye ifade edilmiştir. Netice olarak insan nefsinin ve hırsının ortadan kaldırıldığı an her şeyin daha kolay olacağı belirtilerek Yunus Emre’nin şu sözü örnek verilmektedir; “sen çıkarsan aradan, kalır seni Yaradan.” Yani benliğimizden arınıp biraz kendimizle yüzleşerek ilişkileri götürürsek, cami, cem, kilise problem olmaktan çıkacaktır. Ama Türkiye’de siyasette, eğitimde ayrımcı dilden kurtulmak zorundadır demektedirler. Bilhassa okuldaki eğitimde, Sünni kardeşlerimiz elbette eğitimlerini göreceklelerini ama aynı sınıfta Aleviler olabilir, Süryani, Hıristiyan, Musevi olabilir sakın ola ki, onları incitecek bir şey söylemeyin diye bir hassasiyet olmalıdır. Hak indinde günahdır denmelidir diye ifade edilmiş, “Sen âdemi hakir görme, âdem sulbu nurdan hocam, bu dünyaya gelen herkes hak indinde birdir hocam.” diye ilave etmişlerdir. Buradan

da anlaşıldığı üzere kimse kimseni önünde değildir. Yücelik insanın erdemidir, insanın edebidir. Siz erdemden, edepten, kemaletten uzaksanız, camide günde beş kere namaz kılmakla, cemde yüz kere semah dönmekle, kilisede istavroz çıkarmakla bu işin gitmeyeceği söylenmiştir. Anadolu'nun her yerinde Sünni ve Alevi'nin iç içe olduğu ama keşke dilimizde bazen, “benim dinim aşk dinidir ben başka din tanımazam, Miskini der gönlüm paktır, anlım açık yüzüm aktır, işim sevmek sevmektir, ben hiç düşman tanımazam” diyebilse diye eklenmiş ve bu görüşle bakıldığı zaman isterseniz bunu Türkçe'den Kürtçe'ye çevirelim ya da Kürtçe'den Arapça'ya çevirelim, böyle bir yüzleşme, böyle bir insan nasihatıyla kendini sokağa atmış bir insanın, durup dururken kimseyi rencide edecek bir şey yapmayacağı belirtilmiştir. Bazı Kantarma dedelerine göre, Müslüman olmayana hemen kâfir demek doğru değildir. Yani Sünni olmayana, Alevi olmayana, kâfir demek doğru değildir. “Aleviliğin kâfiri rızasız oturup kalkandır. Komşusunu ezendir. Zulmedendir.” Diye belirtilmiştir.⁵³⁹

Bozlar Sinemil dedesi, Aleviliği anlatmaya tarihi sürecinden başlayarak, Ebu Müslim-i Horasani'nin⁵⁴⁰ Ehl-i Beyt'in intikamını aldığı, Emevi saltanatını kaldırarak, kendinin saltanat peşinde olmadığını zikrettikten sonra Abbasiler'den İbrahim isminde birine teslim ettiğini onunda iki sene sonra ben yapamayacağım diyerek Başbuğluğun Ebu Müslim'e kaldığı belirtilmiştir. Daha sonra ise halifeliği Cafer-i Mansur Sefa'ya teslim ettiği anlatılmıştır. Bu şahsın ise odasına cellatları toplayarak Ebu Müslim'i çağırdığını senin tebarra gibi ben de tebarra yapacağım diyerek eline kılıcı alıp ve çeşitli küfürlerle, Ebu Müslim'i odasında katlettiğini ifade edilmiştir. Bu gelişmenin mezhep ayrılıkları için çok önemli olduğu mezhep ayrılıklarını Emevilerden ziyade Abbasiler'in çıkardığını söyleyerek Şia'ların bu işe neden olduğu anlatılmış ve iki çeşit Şia'nın olduğu zikredilmiştir. Bunlardan birinin Şia diğerinin Şii olduğu anlatılarak, kendilerinin Ehl-i Beyt Şia'sı ev halkı oldukları vurgulanarak Şii'lerden olmadıklarını söylemişlerdir. Ayrıca Bozlar dedesine göre iki çeşit İslâm bulunmakta, bunlardan birinin Ehl-i Beyt İslâm'ı diğerinin ise Emevi İslâm'ı olduğu söylenerek kendilerinin Ehl-i Beyt İslâm'ından oldukları vurgulanmıştır. Hz. Peygamber'in Gadir Hum'da Allah'ın gündüzleri insanların

⁵³⁹ K2

⁵⁴⁰ Ebu Müslim: Emevi salatanatına son veren Horasan'lı ünlü komutan;Henry Laoust, **İslâm'da Ayrılıkçı Görüşler**, E.Ruhi Fığlalı,Sabri Hizmetli (çev.),İstanbul:Pınar Yayınları, 1999,70.

nafakası için geceleri ise libas, elbise olarak insanların dinlenmesi ve ibadet için yarattım dediği zikredilerek, kim gündüz ibadet yaparım derse onun düşkün olacağı ve derdine derman bulunmayacağı ifade edilmiştir. Onun “aynacılık” gösteriş olduğu vurgulanarak bunun peygamberin sözü olduğu da ifade edilmiştir. Bununla birlikte Kur’an-ı Kerim’de beş vakit namazın olmadığı iddia edilerek, ikinci namazının olmadığı ve Kur’an’da salahın geçtiği ve salahında dua manasında olduğu ifade edilmiştir. Üç gün siyam edin denildiği ifade edilerek otuz gün orucunda olmadığı anlatılmış Ramazan ayında Muaviye’nin Hz. Ali’yi vurdurup sonra şeker dağıttığı ifade edilmiştir.⁵⁴¹

Alevi tarihi hakkında bilgi veren Bozlar dedesi, Şah Haydar’ın Şah İsmail’in babası, Uzun Hasan’ın eniştesi olduğu belirtilerek Uzun Hasan’ın oğlu Yakup’un kendi eniştesini öldürdüğü ve Şah İsmail’inde annesi Şah Banu tarafından Karabağ’a götürüldüğü söylenmiştir. Azerbaycan, Karabağ’daki valinin, ağaçların sık olması dolayısıyla ağaçların üstüne hayma kurmak suretiyle Şah İsmail’i oraya sakladığı anlatılarak ordunun gelip sarayı bastığı ve Şah İsmail buradaymış diye valiyi sorguya çekince, onun da sarayın tüm anahtarlarını vererek aramalarına müsaade etmesine rağmen bulmadıklarını, daha sonra ise Kur’an üstüne yemin ettirerek bu topraklarda olup olmadığını sorduklarını valinin de Şah İsmail’in haymanın üstünde olması sebebiyle topraklar da olmadığı üzerine yemin ettiği anlatılmıştır. Şah’ın daha sonra büyüyerek Şah İsmail Safevi haline geldiği belirtilmiştir. Aynı dönemde Yavuz’un babası II.Bayezid’in Balım Sultan’a kurbanını kestirdiği ifade edilerek bu sırada Yavuz’un Trabzon’da vali olduğu ve gelip babasını öldürttüğü söylenmiştir. Yavuz’un dedesini ve dayısını öldürttüğü arkasından Şah İsmail Safevi’nin üzerine yürüdüğü anlatılarak Şah İsmail’in ordusunun Azeri Türklerinden müteşekkil olduğu ifade edilmiştir.⁵⁴²

Bozlar dedesi, Anadolu Alevisinin Sünnilerle beraber yaşayabileceğini ancak İran’daki gerici Şii’lerle yaşamayacağını ifade etmiştir. İzzettin Doğan’ın katıldığı ve Yusuf Halaçoğlu’nun yönettiği bir toplantıda, bir kişinin kalkarak adım Osman ama ben Aleviyim dediğini söyleyerek, dede bununla ilgili bir rivayet anlatmıştır. Bu

⁵⁴¹ K5

⁵⁴² K5

rivayete göre, “bir memlekette adı Ömer, Osman ve Bekir olanlara ekmek verilmediği söylenerek, Ömer isminde birinin fırına giderek ekmek istediği ,ancak adı sorulup Ömer olduğunu söyleyince ona ekmek verilmediği bildirilmiştir. Birkaç fırından aynı cevabı alınca kendi kendine düşünerek ismi sorulduğunda Ali demeye karar verdiği ifade edilmiş, gerçekten de bir sonraki fırından ismi sorulunca adım Ali ve Aleviyim demiş. Bunun üzerine fırıncının çokta Ali’ye benzemiyorsun ama hadi sana ekmek verelim” dediği anlatılmıştır. Yine başka bir rivayet anlatılarak Sultan’ın bir gün Hacı Bektaş dergahını ziyaret ettiği, burada Hacı Bektaş’a ne isterse vereceğini bir dilekte bulunmasını söylediği anlatılmıştır. Hacı Bektaş’ın da sultana dönerek, “şu sineklere söyle bana konmasınlar” diye istekte bulunduğu, sultanın “ben sineklere hükmedemem” şeklinde cevap vermesi üzerine, Hacı Bektaş’ın “sineğe hükmedemeyen padişah bana ne verebilir ki?” diye cevap verdiği anlatılmıştır.⁵⁴³

2002 yılında abisinin bir dedeler toplantısına katıldığını söyleyen Bozlar dedesi, bu toplantıda Makedonya’dan, Anadolu’dan ve birçok ülkeden dedelerin bulunduğunu, toplantıyı yöneten İzzettin Doğan Bey’in katılımın çok olması dolayısıyla her ülkeye beş dakika söz hakkı verileceğini açıkladığı söylemiştir. Bu sırada Kırgızistan, Türkmenistan, Azerbaycan, Nahcivan, Bulgaristan’dan dedelerin bir şeyler tanıttığı anlatılarak oturumu yöneten Mehmet Ali Kılıç’ın bir Sünni olmakla beraber Aleviliğe gönül vermiş bir bilim adamı olduğu belirtilmiş, Kırgızistan’daki Aleviyle, Arnavutluk’taki Alevinin yapmış olduğu ibadetlerin yüzde seksen aynı olduğunu yüzde yirmi kadar bir fark bulunduğunu, bu ayrılığın da basın ve yayın organlarından ve birbiriyle iletişimde mahrum olmalarından kaynaklandığı ifade edilmiş, Ehl-i Beyt mensubu gerçek Alevilerde icraatların birbirini tuttuğu ancak Bektaşiler de biraz farklılıklar olduğu söylenmiştir.⁵⁴⁴

Haydarlı’da yaşayan Sinemilli dedesi, Alevilik açısından birçok farklı tarifler yapıldığını dile getirerek, kimisi için Aleviliğin bir felsefe, kimisi için bir yaşam biçimi olduğu, bazılarının Aleviliği bir inanç olarak değerlendirdiğini ifade etmiştir. Dedeye göre ise; “Alevilik bunların hepsidir ve bunların hepsini bünyesinde

⁵⁴³ K5

⁵⁴⁴ K5

barındırmazsa zaten bir bütünlük oluşturamaz.” Şeklinde tarif edilmiştir.⁵⁴⁵ Dede, Aleviliğe tam da buradan baktıklarını, ritüellerin kendileri açısından fazla bir önem arz etmediğini, elbette ritüellerin bir dini tören olduğunu, yapılması gerektiğini, ancak bütün inançların sadece ritüeller üzerinden yürütülmesinin işin özünün kaçırılması anlamına geldiğini ifade etmiştir. Dedeye göre, doğru yaşamak başlı başına bir ibadettir. Namaz kılmadan karşıma gelmeyin diyen bir Tanrı buyruğu olmamasına rağmen, kul hakkı yiyerek karşıma gelmeyin diyen Tanrı buyruğu olduğu ve buradan bakınca namaz mı önemli? Kul hakkı yememek mi? Diye bir soru akla geldiği ifade edilmiştir. Dini anlayışlarının ve dünya bakışlarının bu açıdan olduğunu anlatan dede, doğru yaşayabiliyorsan, doğru bir insansan, zaten ibadet içindesin demiştir. İbadet için bir mekâna ihtiyaç olmadığı dile getirilerek, yeryüzü ve evrenin bir mabet olduğu söylenmiştir. Doğru yaşayabilen, doğru insanların hangi inançtan olursa olsun kendileri için doğru insan olduğu ancak doğru yaşamayan ve doğru insan olmayan kişilerin kendi inançlarından bile olsa öyle bir insanı istemediklerini ve böyle insanların gereği olmadığını vurgulamışlardır. Bu görüşün kendileri açısından hayata geçirilmesi gereken bir tez olduğunu ifade ederek, herkesin olaylara bu açıdan baktığı takdirde problemsiz olarak yaşanabileceğini ve şu anda dünyada yaşanan birçok kötü hadisenin yaşanmasına gerek kalmayacağı söylenmiştir. Yaratılan her şeyin Tanrı kelamı olduğu ve bir kelamın diğer bir kelamla çelişmesinin, çatışmasının düşünülemeyeceği bunun akla aykırı bir şey olduğu anlatılmıştır. Bütün bunlar kavrandığı takdirde, insanların dünyaya bakarak, kâinata bakarak, evrene bakarak ve kendisine bakarak nasıl yaşaması gerektiğini anlayacağı ifade edilmiştir. Yani insanlar hırsızlık yapmayacak, adam öldürmeyecek, kimse hakkında kötü konuşmayacak, kötü konuşulan şeylere kulak vermeyecek, kul hakkı yemeyecek, denilerek tüm bunların Tanrı kelamı olduğu o zaman Tanrı kelamını yerine getirmenin bir ibadet olduğu vurgulanmış, diğerlerinin ise bir tören ve ritüelden ibaret olduğu söylenmiştir.⁵⁴⁶

Dedeye göre, bütün dinler insanlık tarihi boyunca tekâmül ederek gelmiş ve geçmişten bir şeyler getirmiştir. Bu hep böyledir ve böyle olması gerekir. Dolayısıyla bütün dinler İbrahimi'dir ve oradaki bazı şartları düzelterek bu zamana kadar

⁵⁴⁵ K6

⁵⁴⁶ K6

gelmiştir. Aleviliğin de, tarihten birçok şeyler aldığı ve İslam'la şekillenip geldiği ifade edilmiştir. Ancak bugün İslam derken pek rahat konuşamadıklarını çünkü neye İslâm diyeceklerini şaşırttiklarını çok sıkıntılı bir yorum olduğunu ifade etmiştir. Buna rağmen Aleviliğin İslam'ı değerleri içine alıp kabul ettiğini bununla beraber daha öncesinden bir şeyler de olabileceği çünkü kendi dünya bakışlarının biraz farklı olduğunu anlatmıştır. Bunun İslâmi tanımla söylendiğinde, insani olan her şeyin İslâm olduğu vurgulanarak, yaygın İslâm inancında var olan, İslâm olmayan kimsenin cennete girmeyeceği anlayışının kendiler de bulunmadığını ifade etmiştir. Dede'ye göre cennete gitmek için iyi insan, doğru insan olmak yeterlidir ve illaki İslâm olmak diye bir şey yoktur. Yani Edison gibi, dünyaya mutluluk bahşetmiş bir kişinin inancından dolayı cennete gitmeyeceğini söylemek doğru değildir. Bunun kendilerine bir zül geldiğini söyleyen dede, dünyayı bu şekilde yorumladıklarını ifade etmiştir.⁵⁴⁷

Sinemil Ocağı'na mensup Pulyanlı'da yaşayan taliplere göre, Alevilik Ehl-i Beyt'cilik olarak anlatılmış, “Hz.Peygamber efendimizin ve Hz. Ali efendimizin sülalesinden gelen insanlar demektir” şeklinde ifade edilmiştir. “Sadece namaz kılmamanın hüsrana uğradığı” ifade edilerek bu bölge Alevilerinin ve daha doğrusu birçok Alevi'nin namaz kılmadığı anlatılarak bunun hüsrana uğradığı, bunun nasıl ve niye olduğunu bilmediklerini söylemişlerdir.⁵⁴⁸

Narlı ovasındaki Çöçeli köyünde yaşayan Atmalı Aşireti'ne mensup bir Alevi'ye göre, Alevilik ve Bektaşiliğin özü bir olmakla beraber, bazı küçük şeylerde ayrıldığı, semahı bazılarının şöyle, diğerlerinin böyle çekmesine rağmen özünde ikisinin de bir olduğunu ifade etmiştir.⁵⁴⁹ Bir yaşam şekli diye ifade ettiği Aleviliğin özünü ise “eline, beline ve diline sahip ol”⁵⁵⁰ ilkesinin oluşturduğu vurgulamıştır. Bu ilkeleri hayatında tatbik etmeyen hiç kimsenin Alevi olamayacağı özellikle belirtilmiştir.⁵⁵¹

⁵⁴⁷ K6

⁵⁴⁸ K12

⁵⁴⁹ K14

⁵⁵⁰ “Eline,beline,diline hakim ol”: Alevilik’de inancın temel felsefesi olan ve Hacı Bektaş-ı Veli’ye atfedilen bu söz insan-ı kamil olmanın düsturu olarak bilinmektedir.Ancak Melikoff’a göre Uygur Türklerinin dini olan Mani dininde de buna benzer bir öğretisi bulunmaktadır. “ağzın, könlün, elgin” tamgası. Irene Melikoff, **Uyur İdik Uyardılar**, İstanbul: Demos Yayınları, 2006, 77, 123, 124.

⁵⁵¹ K14

Ağuiçen Ocağı'na bağlı dede ailesinden bir Alevi'ye göre, Alevilik terimi, "Ali'ye bağlı, Ali'nin yolundan giden demektir. Ama Aleviliğin biraz daha içini açıp baktığımız zaman, evrensel bir anlayış olduğu yani Aleviliğin tanımında, din, dil, ırk, mezhep ayrımı yapmayan, Allah yarattığı için her insana aynı nazarla bakan, yetmiş iki milleti bir bilen ve en büyük özelliği olarak eline, beline, diline sahip olan demektir." Bunun çok önemli bir ilke olduğu ifade edilerek, Aleviliğin gerçekte sevgi ve hoşgörü olduğu anlatılmış, daha önceki inançlardan Konfiçyüs olsun Budizm olsun, onların hep güzelliklerini aldığı ifade edilmiştir. Böylece bütün güzellikleri harmanlayarak çok güzel bir inancın ortaya çıktığı belirtilmiştir. Aleviliğin isim olarak Ali ile başlamasına rağmen Gürüh-u Naci Bendesine dayandığı anlatılmış, onunda Şit A.S'a dayandığı söylenmiştir. Şit A.S'dan Hz.Peygamber'e (Muhammed S.A.V) dayanan bir şecere olduğu oradan da Fatıma ve Ali'ye dayandığı söylenmiştir. Aleviliğin ismi Alevilik olmadan önce var olduğu söylenerek böyle bir erkânın ve yolun bulunduğu ve buna da Alevilerin Gürüh-u Naci bendesi dedikleri ifade edilmiştir. Alevilikte çok önemli bir kültür ve anlayışın bulunduğu, geçmişte tarlalar arasında sınır bulunmadığı, Aleviliğin böyle bir inanç olduğu söylenmiştir. Musahipliğin olmazsa olmaz olduğu, dört kapı ve kırk makamın bulunduğunu, bunların da şeriat, tarikat, marifet ve hakikat olduğu, Alevilerin şeriatı aşkıları ve tarikatta buldukları anlatılmıştır.⁵⁵²

Kendisini Kürt Alevisi olarak tanımlayan Sinemil Aşireti'ne mensup olmasına rağmen Ağuiçen Ocağı'ndan olduğunu söyleyen bir Alevi, Aleviliği herkesin kendi penceresinden değerlendirdiğini bu yüzden yol bir süre bin bir dendiğini ifade etmiştir. Hünkâr Hacı Bektaş'ın tanımlamasının Aleviliğin genel tanımını yaptığını yani eline, beline, diline hâkim olmak düsturuyla yaşamak gerektiğini belirtmiştir. Mürşitlerin ve sadıkların dediği gibi "kulu Tanrı yarattıysa, Tanrı iyiye, kulda iyidir." diyerek bunun kökeninin Hallac-ı Mansur'a kadar gittiği ifade edilmiştir. Bir ene'l-hak felsefesi bulunduğu ancak bu söz açısından çok büyük bir yanlış anlama olduğu belirtilerek, ben Tanrı'yım derken bu diyenin Tanrılık iddia etmediğini, insanda Tanrı'nın özelliklerinin olabileceğini söylemiştir. İnsanın isterse dünyasını kendine cennet yapabilirken isterse de cehenneme çevirebileceği ifade edilmiştir.⁵⁵³

⁵⁵² K17

⁵⁵³ K18

Kureyşan Ocağı'na bağlı birisi, Aleviliği, kültürü gereği yetmiş iki millete aynı nazarla bakmak, eline diline sahip olmak, hırsına ve nefesine yenik düşmeyen, herkesin görüşüne saygılı, Hak için hizmet etmeye çalışan, dünya malını aramayan, kendi felsefesi doğrultusunda yaşayan insanlar olarak tanımlamıştır.⁵⁵⁴

Koçgiri Aşireti'ne mensup olup, Sivas Zara'dan Göksun'a 1937'de sürgün geldiklerini ve şu an Fransa'da yaşadığını söyleyen bir Alevi, Aleviliği yeni öğrenmeye başladıklarını ve geç kaldıklarını bunun en büyük sebebinin ise cemlerinin ve sazların engellenmesi olduğunu söyleyerek, kimi zaman sazların yorganlara sarılarak çalındığını anlatmış deyişlerin bile yazılmadığı ve dilden dile bu güne ulaştığı ifade etmiştir. Aleviliği cemlerde yürütmeye çalıştıklarını, tüm hayatlarının böyle geçtiğini, Hızır demeden, Ali demeden yemeğe başlamadıklarını ifade etmiştir. Aleviliği, kadınların ve erkeğin birlikte yaşadığı ve ayrışmadığı, düğünlerde, halaylarda, cemlerde, aynı sosyalizmde olduğu gibi kadınların baş tacı edildiği bir ileri müessese olarak tarif etmiştir. "Eğer İslamiyet'te kadına çok önem verseydi, kadının camide ayrı bir yeri olsaydı, ben de İslam olurum"⁵⁵⁵ demiştir. Alevi cemlerinin Tanrı'yı tanıdıkları yer olduğunu cemde ise herkesin kardeş olduğunu çünkü orada musahipliğin ve kirveliğin bulunduğunu ifade ederek, musahibi ya da kirvesi olmayanın Aleviyim diyemeyeceği belirtilmiştir. Eşini musahip olamadan trafik kazasında kaybetmesine rağmen musahip olacaklarına, musahip dediğini çünkü musahibin bir kardeş, bir dayanak olduğunu belirtmiş, evini güvendiği insan olarak, kardeşten bile ileride bulunduğunu anlatmıştır.⁵⁵⁶ Alevilik, insanı sevmektir diyen Koçgiri Alevisi için merkezine insanı koyduklarını söylerken⁵⁵⁷ Ağuichen Ocaklı Alevi, İslâmiyet'te bağnazlık varsa Alevilikte de var diyerek önce insanın ve insanlığın gelmesini belirtmiştir.⁵⁵⁸

Kılıçlı Aşireti'nin yaşadığı köylerden biri olan Hanobası Köyü'nde ikamet eden ancak Çöçeli'den kopma olduklarını yani muhtemelen Atmalı Aşireti'ne mensup olan birisi, Aleviliğin ne olduğunu bilmediğini hiçbir büyüğünün kendisine Alevilik şudur diye öğretmediğini ancak kendilerinin Hacı Bektaş'a inandıklarını, ziyaretlere

⁵⁵⁴ K20

⁵⁵⁵ K21

⁵⁵⁶ K21

⁵⁵⁷ K22

⁵⁵⁸ K23

inandıkları yani Ali Baba'ya, Elif Ana'ya, Çöçeli'de olan Gaffar Baba'ya inandıklarını söylemiş ayrıca "Hz. Ali efendimize, Pir Sultan'a inanıyoruz" demiştir.⁵⁵⁹Kılıçlı Aşireti'ne mensup olan Alevi ise tek bildiklerinin Alevi oldukları olduğunu söyleyerek, "Ali'nin yolundayız" demiştir.⁵⁶⁰

Sinemil Aşireti'ne mensup ve Aşağı Terolar'da yaşayan Alevi kadını, Alevi kültürünü yaşamadığını, daha doğrusu yaşatılmadığını söylemiş ancak her zaman kendini Alevi olarak hissettiğini, hiç kimseyi şu ya da bu mezhep diye ayırmadığını, ailesinden de böyle bir ayırım görmediğini anlatarak Aleviliğin hümanistçe yaşayan bir kültür olduğunu ifade etmiştir.⁵⁶¹

Şah İbrahim Veli Ocağı'na bağlı, Salmanlı Aşireti'ne mensup Alevi, Aleviliğin daha çok bir felsefe olduğunu, bununla beraber inanç boyutunun da bulunduğunu söyleyerek, tek tanrılı İslâm'ın bir kesimi olarak belirtmiş, feyzi Hz. Muhammed, Ali ve Ehl-i Beyt'ten aldıklarını söylemiştir. Gerçek İslâm'ın Hz. Muhammed'in yaşadığı dönemde var olduğunu çünkü her liderin yaşadığı bir dönemin bulunduğunu ifade ederek, gerçek cumhuriyet döneminin ise Atatürk'ün yaşadığı dönemde olduğunu belirtmiştir. Hz. Muhammed'in yaşadığı dönemde kadın erkek eşitliğinin olduğu ve sahabelerle oturup istişare eden bir Hz. Muhammed'in bulunduğu, karanlık bir dönemi aydınlattığı söylenmiştir. Hz. Muhammed'in en büyük devrimci olduğu ve yüce Allah tarafından görevlendirildiği ve o devirlerde Türklerin yapısına en uygun dinin de İslamiyet olduğu anlatılmış, Ehl-i Beyt yolunu seçmelerinin sebebinin bu olduğu, ibadet boyutu farklı olsa da Elhamdülillah Müslüman'ım, Allah'a şükür Aleviyim diyen bir yapısı olduğunu ifade edilmiştir.⁵⁶²

Sinemil Aşireti'ne mensup, Küpelikız Köyü'nde yaşayan ancak herhangi bir ocağa ve dedeye bağlı olmadığını ifade eden birisi, Aleviliği, insanları sevmek ve başkalarının hakkına saygı göstermek olarak tarif etmiştir. Aleviliğin başkasına zulüm etmemek olduğunu anlatarak Aleviliğin felsefesinin bu olduğunu

⁵⁵⁹ K24

⁵⁶⁰ K26

⁵⁶¹ K27

⁵⁶² K28

söylemiştir.⁵⁶³ Aynı aşiretten olan ve Bozlar doğumlu bir kişi, Alevi gibi yaşamayı çok sevdiğini, geleneklerine, örfüne ve ananesine bağlı olarak yaşamak istediğini anlatarak “bir suç işlediği zaman toplumun içine girememeliyim” demiştir. Ticari hayatında verdiği sözün tamamını yerine getirmeye çalıştığını, topluma faydalı bir birey olmaya çalıştığını anlatmıştır. Buraya bir cemevi yapmak gibi bir misyonlarının olduğunu hatırlatarak, o cemevi bünyesinde bir Kur’an kursu açmak istediğini ve Aleviler’in de Kur’an’ı öğrenmesinin gerektiğini anlatmış, bu şekliyle Müslümanlığı gerçek anlamda insanlara öğretebileceklerini söylemiştir. Alevilere din dersi sayesinde Kur’an’ı öğretmenin, dini ve İslâm’ı öğretmenin çok önemli olduğu vurgulamıştır.⁵⁶⁴ Aleviliği bir yaşam tarzı olarak tarif ederek, “Alevi, doğru, dürüst, ağzından çıkan söze uyan verdiği söze sadık kalan insandır.” Şeklinde tarif edilmiş, Aleviliğin kul hakkı yemeyen bir hayat tarzı olduğu anlatılmıştır.⁵⁶⁵ Aslen Çağlayancerit Bozlar kasabası kökenli Sinemil Aşireti’ne mensup bir Alevi, hangi ocağa bağlı olduğunu ve hangi aşiretten olduğunu bilmediğini söylemiştir. Aleviliğin bir din olduğunu söyleyen bu Alevi, mezheple ilgili olarak da sadece Aleviyim demiş, bu zaman kadar Alevilikle ilgili bir şey okumadığını anlatmıştır.⁵⁶⁶

Pazarcık Narlı Ovasındaki bir Kılıçlı ve Türkmen Köyü olan Hanobası’nda yaşamasına rağmen Kılıçlı olmayıp Sinemil Aşireti’ne mensup bir Kürt Alevisi olduğunu söyleyen birisi, Aleviliğin dürüstlük, kimsenin canına ve malına göz koymamak olduğunu söylemiştir. Alevilerin dok bir kesim olduğunu ve Avrupa’nın Alevileri tuttuğunu ifade ederek bu yüzden orada birçok dernek açıldığını, Tunceli’den Hüseyin Kaya adında birinin dernek açtığını ve hep oraya gidip geldiklerini ifade etmiştir. Avrupa’nın tümünden Alevilere kucak açtığını söyleyerek, önce Almanlardan kız istemelerine rağmen siz namaz kılıyorsunuz, yobaz insansınız diye vermediklerini ancak yetkili tercümanı getirip Alevi olduklarını öğrenince kızları verdiklerini söylemiştir. Avrupa’da bir milletvekili yanlış bir şey yapsa hemen istifasını verdiğini anlatmış, bizde ise böyle bir şeyin hiç olmadığını belirtmiştir.⁵⁶⁷

Bir gün bir Ermeni Kilisesi’ne gittiğini, hocasına(din görevlisine) giderek yeni gelmiş ve evi olmayan bir arkadaşları için ev istediğini bunun üzerine din

⁵⁶³ K29

⁵⁶⁴ K30

⁵⁶⁵ K30

⁵⁶⁶ K31

⁵⁶⁷ K32

görevlisinin “bana üç gün müsaade ver dediği” anlatmıştır. Bu kimsenin üç güne kalmadan evi bulduğunu söylediğini, arkadaşı bu eve koyduklarını, evin içinin villa gibi olduğunu, çoluğuyla çocuğuyla burada yaşayıp çalıştığını sonuç olarak adamlarda ırk ayrımı olmadığını, kendilerine kız vererek onlardan çocukları olduğunu söylemiş, Sünnilerin ise öyle demediğini bunun Maraş olaylarında görüldüğünü belirtmiştir.⁵⁶⁸

Aslen Tottolar Köyü’nden olmasına rağmen K .Maraş merkezde oturan Alevi genç kıızı, Alevilik hakkında fazla bir şey görmediği için bilmediğini ama Aleviliğin güzel bir şey olduğunu anlatarak tekrar dünyaya gelse Alevi olarak gelmek istediğini söylemiştir.⁵⁶⁹ Ablası ise, insanları sürekli ayırdıklarını söyleyerek, önce Türk-Kürt sonra Alevi-Sünni diye insanların ayrıldığı ifade etmiş, Türk olan kişilerin hala kendilerine ayırım yaptığını söyleyerek kin güttüklerini, “Aşiretin elinin battığı yenmez, aşiretten kız alınmaz, alınsa da intikam için alınır.” Dediklerini,⁵⁷⁰ “siz açıksınız, biz kapalıyız, siz oje sürüyorsunuz, biz sürmüyoruz” diye söyledikleri ifade etmiştir.⁵⁷¹ Alevilerin gusül abdesti almadığının iddia edildiğini ancak böyle bir şeyin kesinlikle olmadığını söyleyerek, “namaz da bizim için oruçta bizim için” demiştir.⁵⁷² Toplumda kendilerine kötü gözle baktıklarını, “Alevi olmakla sanki birilerine kötülük yapıyoruz” demiştir.⁵⁷³

Sinemil Aşireti’ne mensup Pazarcık’ta yaşayan Alevi kadını, kendisine göre, “Aleviliğin sadece iyi niyet, yeme yedir, giyme giydir”, olduğunu belirtmiştir.⁵⁷⁴

Erzurum Elmapınar Köyü’nden bir Alevi, Aleviliğe biraz farklı baktığını söyleyerek, Müslümanlık içinde Aleviliğin sanki Hıristiyanlığın Protestan kolu gibi geldiğini devamlı kaçamak zorunda kalan bir toplumun yarattığı dini ritüellerden oluşan bir kültür topluluğu olduğu anlatmıştır. Kişisel gözlemlerine göre, “ hangi şehre giderseniz gidin, Aleviler şehrin dağa yakın yamaçlarında yerleşmişler, arkalarını

⁵⁶⁸ K32

⁵⁶⁹ K35

⁵⁷⁰ Şule Taşlıharmut, 1975 doğumlu, ortaokul mezunu, K34.

⁵⁷¹ Gamze Uluç, 1995 doğumlu, ortaokul mezunu, K35.

⁵⁷² K34

⁵⁷³ K35

⁵⁷⁴ K36

dağa vermişlerdir.” Diyerek, Caferiliğe inandıkları içinde yürüyüş halindeki ibadete alıştıklarını, ibadet için özel vakti olan insanlar olmadıklarını belirtilerek, biraz da vahdet-i vücud anlayışına sahip insanlar olduklarını söylemiştir.⁵⁷⁵

Pazarcık Doğanlı Karahasan Köyü’nde yaşayan Sinemil Aşireti’ne mensup bir kişi, Aleviliğin belli bir kitaba yeknesak bağlı kalmadan ancak İslam’ın içinde kendini tanımlayan, birçok eski Türk dininden ve Şamanizm’den etkiler barındıran, Anadolu’da yaşamış halkların kültürlerini bünyesinde barındıran, Arap İslamlığına mesafeli duran bir yaşam şekli olduğunu söyleyerek Alevilikte namaz ve Ramazan Orucu gibi ibadetlerin olmadığını ve “bundan dolayı bize İslam dışı denecekse öyleyiz” demiş, ama kendilerini hep İslâm’ın içinde gördüklerini ve öyle tanımladıklarını ifade etmiştir.⁵⁷⁶ Aynı Alevinin babası da, Alevilik deyince eşitlik akla geldiğini, demokratlık, laiklik akla geldiğini ve Aleviliğin bu olduğunu söylemiştir. “Biz de kadın, erkek eşitliği var, yani biz kadını ayırmayız, onu arkaya atmayız, eşit çalışırız, eşit yaşarız, hanımlarımızı çocuklarımızı geri perdeye atmayız.” Diye anlatmıştır.⁵⁷⁷

Tercan’lı Alevi genci, Aleviliğin Ali’nin yolundan gitmek olduğunu söyleyerek, “Hz. Ali Müslüman’dı, O Hz. Muhammed (s.a.v)’in yolundan gitmişti. Bizde onun yolundan gittiğimiz için normal Müslümanız.” Demiştir.⁵⁷⁸

Emiroğlu Ailesi’nin damadı olan bir Sinemilli Alevisi, “bana göre Alevilik insanları sevmektir ve onlar arasında ayırım yapmamaktır, bütün insanları aynı görmektir, yaşam biçimleri de eline, beline, diline hâkim olmaktır. Bu üç maddeye çok önem verir Aleviler, insana insan gibi bakarlar.” Demiştir,⁵⁷⁹ oğlu ise Aleviliğin bir din olmadığını söyleyerek, bir yaşam biçimi ve bir felsefe olduğunu belirtmiştir.⁵⁸⁰

Tercan’lı Alevi genci, “Alevi, Ali’nin evi demek, Hz. Peygamber’in evi demek” diyerek, “bana göre sosyal anlamda insanların birbirine güvenmesi yardımlaşması

⁵⁷⁵ K37

⁵⁷⁶ K38

⁵⁷⁷ K39

⁵⁷⁸ K40

⁵⁷⁹ K41

⁵⁸⁰ Veli Ata Yaraşır, 1990 doğumlu, üniversite mezunu, K42.

demektir. Alevilerin duygusal olması, özünde çok büyük bir yardım severliği taşımasıdır.” Demmiştir.⁵⁸¹

“Biz Aleviliği din olarak kabul etmiyoruz” diyen Osman Dede köyünde yaşayan bir dede, Aleviliği bir yaşam biçimi olarak da kabul etmediklerini söylemiştir. Aleviliğin doğrudan doğruya Hz. Peygamber’in ailesine bir saygı olduğu, onun kitabın hak bilen, onun buyruklarını ve hadislerini kabul eden bir anlayış olduğunu söylemiştir. Aleviliğin ayrı bir mezhep olduğunu da kabul etmediklerini söyleyerek, bir gün Abbasi halifesi tüm büyük din âlimlerini çağırdığını, bunların içinde İmam Malik’in, İmam Şafi’yi, İmam-ı Azam’ın olduğunu anlatmış, halifenin bunlardan çok korktuğunu ve şöyle bahsettiğini söylemiştir. “bunlar çok sivri adamlar, bunlar okuryazar adamlar, yarın benim tahtıma oynarlar, ben bu adamlardan kurtulmalıyım” diyor, sonra oradan bir danışmanı diyor ki; “sen bunları imam yap din adamı yap siyasetten çekilirler” diyor, işte bunları çağırıyor siz din adamı olacaksınız diyor, İmam Şafi buna şiddetle karşı çıkıyor, deli dolu da bir adam şiddetle karşı çıkıyor, hayır biz bunu kabul etmeyiz çünkü diyor Hz. Peygamber’in Alevilerin altıncı imamı dediği imam Cafer-i Sadık burada yaşıyor diyor, o varken biz bunu kabul edemeyiz diyor. Hz. Peygamber’in torunları var biz bunu nasıl kabul ederiz diyor. Bunlar böyle değince bunlara yüzer kırbaç ceza veriyor. 97 kırbaçta İmam Şafi bayılıyor, diğerlerine aynı şekilde kırbaç vuruluyor.” Diyerek, “Yani o zaman bu mezhepler bir ticaret dili olarak kuruldu” şeklinde ifade etmiş, “O güzel insan İmam-ı Azam’ın da ölümüne bu sebep oldu.” Diye belirtmiştir.⁵⁸² Aynı köyden başka bir Alevi ise, “insan olmanın ötesinde bir şey aramam” diyerek, “İnsan ve Tanrı’nın sıfatları o şekilde geliştirildiyse söylenecek bir şey bulamıyorum. Biz dört kapı ve kırk makam olarak bildiğimiz bu felsefeyi yaşatmaya çalışıyoruz. Ama ben bunu ne derece taşıyorum? Bilemem. Bunu başkaları değerlendirecek. Ölçü o. Biz insan olarak bu sevgiyi taşımaya çalışıyoruz. Biz mesela pirimiz Elif Ana, onun oğulları var, çocukları var, bu güzelliği taşıyor değiller, taşıyorlar. Biz iyi insan olmanın yollarını dört kapı kırk makamda arıyoruz.” Diye belirtmiş, Aleviliği tek bir boyutta tanımlamanın mümkün olmadığını öncelikle Aleviliğin yaşam tarzına nüfus etmesi gerektiğini vurgulayarak, “Eğer sen onu yaşıyorsan zaten Alevisin, ama

⁵⁸¹ K44

⁵⁸² K45

yaşamıyorsan sadece lafla söylüyorsan sen Alevi olamazsın. Aleviyim demekle Alevi olunmaz. Biz pirllerimizden böyle öğrendik. Toplumda oturduğumuz sohbetlerde bunları böyle söyledik hep. İnsan olmakla Alevilik eşdeğer anlama geliyor bize göre. Biz bu şekilde seviyoruz Aleviliği. İnsan olmanın en önemli boyutudur Alevilik. Dört kapı kırk makam bize gerçek yolumuzu gösteren ilkelerdir. Şeriat, tarikat, marifet, hakikat. İnsan-ı Kamil yoluna gidebilecek insanlar için önemli. Eğer Kamil insan olursa Hakk'ın yolu kendisine açılır. Alevilik özel bir tarif şeklinde söylenemez. Ama insanlık âlemine baktığın zaman laiklik diyorlar, laikliğin en güzelini Aleviler yaşar. Neden laiklik olması gerektiğini onlar ifade ederler. Çünkü kimsenin inancına karışmazlar oda benim gibi olsun demezler. Bütün inançlara saygılıdırlar eşit mesafelidirler. Bu güzelliği yaşıyoruz. Adam neye inanırsa inanır ona saygı duyarız.⁵⁸³ Diye anlatmıştır.

Bir Kılıçlı Köyü olan Ördek Dede'de yaşayan bazı insanlar, Aleviler için çeşitli tanımlamalar yapmışlardır. "Benim bildiğim kadarıyla Alevilik İslam'dan önce var olan bir şeymiş, M.Ö 400'de Sivas Divriği'de Kızılbaş devleti varmış, Bizans İmparatorluğuyla yazılı bir anlaşmaları varmış, Aleviliğin İslam'la bağdaştırılması yapılan baskılar sonucu olmuş, o makaleye göre Aleviler demiş ki, bizimde sizin on iki havarileriniz gibi on iki imamımız var demiş, inançları bağdaştırmaya çalışmışlar,⁵⁸⁴ İslam Devleti güçlenince de onlarla bağdaştırmaya çalışmışlar, kayıp 13.kabile olarak Aleviler gösteriliyor."⁵⁸⁵ Demiş, "Alevilik korku dini değil, sevgi dinidir" diye ilave etmiştir. Bir diğeri, "Alevilik dürüstlük"⁵⁸⁶ diye belirtmiştir.

Narlı Ovası'ndaki Kılıçlı Köyleri'nden biri olan Urumoğlu Köyü'nde doğmuş bir Alevi, Alevilik nedir? Sorusuna, "ondan kolay ne var, Alevilik, Ali'yi sevmektir" diye cevap vererek İslam İnancı içindeki Alevi inancından olduğunu belirterek, "bu değişmez, her gün Kur'an okuyan adam başka hangi inançtan olur?" diyerek bir Sünni arkadaşının "sizin dedeler bizden daha iyi Kur'an okuyorlar, sizin bu cem töreni, ne güzelmiş, ne temizmiş ama neredeyse bizimkinin aynısıymış, halka

⁵⁸³ K57

⁵⁸⁴ IV. asırdaki İznik Konsilinden sonra Doğu Roma İmparatorluğu Hristiyanlığı resmi din ilan ederek Bizans İmparatorluğu'na dönüşmeye başlamıştır. Bu yüzden M.Ö Hristiyanlıktan ve Bizans Devleti'nden bahsedilemeyeceği için Kızılbaşlarla bir anlaşma yapması mümkün değildir.

⁵⁸⁵ K46

⁵⁸⁶ K52

namazı, sadece periyodikler farklıymış, dede felaket kültürlüymüş” dediğini kendisinin de “sen daha Ethem Dede’yi göremedin mi?” diye cevap verdiğini anlatmıştır.⁵⁸⁷

Bir Kılıçlı Köyü olup, eski adı Fanfas olan Pınarhöyük Köyü’nden bir Alevi, “ben esasında şahsım olarak Alevi ve Sünni ayrımı yapmayı düşünmem, hem Sünni’ye kız verdik hem Sünni’den kız aldık. Gelinim Sünni’dir. İnsandır, insana önem veririz. Önemli olan düşüncesi ve karakteri bize uyum gösterirse bu bizim için yeterlidir ve bünyemize alırız.” demiş, her şeyden önce aile kültürü olarak doğruluk ve dürüstlüğe önem verdiklerini söyleyerek lüzumsuz şeylerden uzak durmak gerektiğini anlatarak, vatandaşlık görevini yerine getirmenin var olduğunu söylemiştir.⁵⁸⁸

Narlı Ovası’nda bulunan, Kılıçlı Köylerinden, Karaçay’dan birisi, kendi Aleviliği tarif ederken, “Çok samimi olarak söylüyorum, birçok kaynağı okudum, onlar ışığında da düşündüm. Alevi mezhebine bağlı iyi bir Müslüman olduğumu düşünüyorum. Kur’an’ı anlamada iyi bir Müslüman olduğum kanaatindeyim. Alevi mezhebi içerisinde İslam olmak beni rahatlatıyor. Çünkü problemi yok. Alevilikte insan kendin rabbinin dostu olarak kabul ediyor. Rabbin benim dostum diyorsun. Ahiret korkusu Alevilikte yoktur, Alevilik Rabbine sığınmıştır, sen yok idin, her mekândan münezzehtir idin biz sana kalbimizde yer verdik. Yani Tanrı’yı kalbinde hissedenden Tanrı’yla içi içe bir düşünceye sahipken niye kendimi rahatsız hissedeyim ki.” Diye ifade etmiştir.⁵⁸⁹

Aleviliğin ilk orijinine bakıldığında, Ahmet Yesevi Tekkesi’nden çıkarak Anadolu’yu Türkleştirme hareketi olduğu söylenerek, “Anadolu’ya gelenler Hacı Bektaşî Veli, Geyikli Baba, Balım Sultan, Yunus Emre, gibi bu gönül erenleriyle beraber Anadolu’da Müslümanlık yokken İslâm hareketini Türkmen kültürüyle birleştirerek, sevgi, saygı kültürüyle birleştirmek suretiyle, tasavvuf yoluyla insanları hem Türkleştirmişler hem de İslamlaştırmışlardır. Bu da bu ocaklar yoluyla olmuştur.” Diye belirtmiştir. Zaten Fatih’e kadar,1450 yıllara kadar Sünnilik yok

⁵⁸⁷ K54

⁵⁸⁸ K55

⁵⁸⁹ K56

diyerek, “hepsi Ahmet Yesevi Tekkesine bağlı, Ahmet Yesevi’de On iki İmamlara bağlı, zannediyorum Ahmet Yesevi on altıncı kuşaktan İbrahim’in torunu olsa gerektir. İbrahim’de peygamberimize en çok benzeyen torunlardan biriymiş. Türkmenlerin içinde ilk olarak Müslümanlık Alevilik olarak ortaya çıkıyor. Onunda asıl temelini tasavvuf oluşturuyor, oda insan sevgisi ve saygısından oluşmaktadır.” Demiştir.⁵⁹⁰

“Alevilik, İslamiyet’in ruhudur” diyen Kuyumcular Köyü’nden Kılıçlı Alevisi, “Sünnilik, İslamiyet’in bedeni ise Alevilik ruhudur, fiziksel değildir.” Şeklinde ifade ederek kendisinin de felsefeyi sevdiğini, Aleviliğin de felsefi oluşunun kendisini çok cezbedtiğini anlatmıştır.⁵⁹¹

Çiçek Köyü’nden yaşlı bir Kılıçlı Alevisi, Aleviliğin, İslamiyet’te, ilk halife seçimi izleyen halifelik problemiyle ortaya çıktığını anlatarak, “Şimdi halifelik devrinde başlar bu konu. Ali’nin evi ikiye ayrılıyor orada. Bir kısım Bekir’in halife olmasını isterken bir kısmı Ali’nin halife olmasını istiyor. Gadir Hum’u falan biliyorsunuz. “Ali Evi” olarak toplananlardan geliyor. Hz.Peygamber’in veda haccından dönerken bir konuşması var, inanırmısın ben bu konuşmayı, Roger Garaudy’in, ben iki yüze yakın kitap okudum,1965’de kitabı elime geçti o zaman işçi partisinin Maraş milletvekili adayydım. Daha önce bir amcamız vardı, Hasan efendi, eski yazı okumuştü. Onun elindeki kitapta şöyle yazıyordu, ben oniki yaşındaydım onu okuduğumda, Peygamber veda Haccından dönüp gelirken yüz kırk bin kişiye diyor ki; ‘ey Nas, insanlar dokumacı tarağının dişleri gibi eşittir, Arap’ın Arap olmayana, beyazın siyaha karşı bir üstünlüğü yoktur”, diğer bir insanın diğerinden üstünlüğü “ilim ve bilim” sayesinde. Şimdi bizimkiler takvadandır diyor, oda bu kelimeyi pek karşılamıyor. “Size iki şey emanet ediyorum. Biri Kur’an diğeri Ehl-i Beyt’tir” diyor. “Ehl-i Beyt hep Kur’an’ın yanındadır” diyor, işte “Ehl-i Beyt’i inciten beni incitmiş sayılır, beni inciten ise Allah’ı incitmiş sayılır” diyor. Hatta orada Ömer başta olmak üzere 220 sahabeye size Ali’yi halife seçtim diyor onlarda Ali’nin halifeliğini kabul ediyorlar. Ve burada Ali taraftarları Ehl-i Beyt’i çok seviyor. Bu nerden bozuluyor bakın ben size şöyle söyleyeyim, bir Sıffin Harbi İslam tarihinde

⁵⁹⁰ K56

⁵⁹¹ K58

çok büyük kayıptır, bir Kerbela Vakası çok büyük bir kayıptır. Birçok Müslüman ölüyor, ne lüzumu var bunca ölüme. Ayrım yapılıyor. Kim yapıyor bu ayrımı, Emeviler yapıyor. Emeviler kalkıyor Sıffin harbinde Kur'an'ı mızrağın başlarına geçiriyorlar. Bu arada hakem olayı oldu falan, aradan zaman geçti imam Ali Hakk'a yürüdüktan sonra, o dört halife Hakk'a yürüdüktan sonra, Hasan'la aralarında bir savaş çıkıyor, Hasan bacağından yaralanıyor, Medain diye, ben gittim Hacca, şoför olarak da, Hasan hasta yatarken Emevi halifesi Hasan'ın yanına gidiyor, diyor ki, 'ya Hasan ben ölünceye kadar ben halife olayım, ben öldükten sonrada sen halife ol'' diyor. Şu adamların yanında bir akit yapalım diyor, akidi yapıyorlar, Muaviye çekip gidiyor, Muaviye saltanatta kaldığı sürece, Ehl-i Beyt'e on bin altın, vermeyi taahhüt ediyor. Bu arada oğlu Yezid büyüyor, kadın durmuyor, Hasan'ı ortadan kaldıralım yerine Yezid'i halife yapalım diyor. Ve gidiyorlar, Hasan'ın kayınbabasını buluyorlar yüzbin altın veriyorlar. Hasan'ı zehirletiyorlar. Çünkü o akidin bozulması için zehirletiyorlar. Hasan öldürüldükten sonra da Yezid kendini halife olarak ilan ediyor. Bu olaylar oldukça durmadan Ali taraftarları Emeviler'den kaçıyorlar. Yani, Ali sevgisi Ehl-i Beyt sevgisinden geliyor. Burada yapılan zulümlere, hatta buradaki on iki imam orucu bile, Ehl-i Beyt'e yapılan zulumun protestosudur. Gerçeği bu. Yezid öldükten sonra küçük Muaviye geliyor o diyor ki bu bizim hakkımız değil diyor onu da öldürüyorlar, Mervan öldürüyor.717 yılında Abdülaziz, esas Emevi yanlısı da değil halife oluyor,56 sene Emeviler Ali ve Ali evlatlarına lanet okutuyorlar. Camilerin duvarlarına yazdırılıyor falan. Bu Abdülaziz'in zoruna geliyor, düşünüyor, düşünüyor, ne yapsam diye, buna da Hafız Ali Efendi'den duyduk. Kendinden değil de ben başkasından duydum. Ejder Nediroğlu vardı o anlattı bana. Kolu kısıların yeğeni idi. Barut Hacı'nın.

Adam bunu kaldırmak istiyor ne bu ya diyor.56 yıl Ehl-i Beyt'e hakaret edilmiş, bir Yahudi arkadaşı varmış çağırılmış. Birbirlerini çok severlermiş, Yahudi'nin adını bilemiyorum şimdi, diyor ki; yarın Cuma, ben hutbede olacağım kimseyi dinlemeden yitip gireceksin ve hemen diyeceksin ki; kızımı oğluma istiyorum Allah'ın emriyle. Ben sana derim ki ulan pis Yahudi, sen mi kaldın kızımı alacak deyince bana deki; bugüne kadar küfrettiğiniz Ali'ye Peygamberiniz Muhammed kızını vermedi mi? diyor. Bu kadar yeter diyor. Geliyor Yahudi ve aynısını söylüyor çok kalabalık herkes halifenin nasihatlarını dinliyor, Yahudi'nin sözleri üzerine, halife cemaate

soruyor ne diyorsunuz diyor. Cemaat haklıdır diyor ve bunun üzerine halife emir veriyor “silin yazıları” diyor. Ve bu halife üç yıl yaşıyor.720’de Emeviler’in meşhur bal zehiriyle öldürülüyor. Halife ölünce Yahudi’yi yakalıyorlar, ve diyorlar ki; gel bakalım sen imam Hüseyin’i, Ehl-i Beyt’i çok mu seviyordun? Yahudi diyor ki benim dinim ayrı, yolum ayrı diyor. Ama bakıyor ki öldürecekler, o zaman diyor ki el ne derse desin, Ehl-i Beyt’i çok sevdi, İmam Hüseyin’i çok sevdi desinler diyor. Vurun kellemi diyor. Bunu Hafız Ali Efendi anlatıyor. Demek istediğim şu ki, tekrar başa dönersek, Aleviler, bu Ehl-i Beyt’e yapılan zulümler, namaz kılmaya gitmişler camiye koymamışlar, sakar camız olmuşlar, Şah İsmail olayı .Hele o olay tamamen yanlış. İkisi de Türkmen boyu, biri diyor ki ben Kayı boyundanım, öteki de diyor ki ben Bayındır boyundanım, iki Türkmen boyu birbiriyle savaşıyor, birçok insanlar ölüyor ve şunu da söylemek lazım, burada Osmanlı’nın da büyük bir zulmü vardır. Bunu da kabul etmek lazım, Kuyucu Murat⁵⁹² 1608’de Maraş’a geliyor, burada kuyu eştirip Alevileri öldürtüp içine doldurtuyor. Bunları okuduk hep. Aleviler,bir Ehl-i Beyt sevgisi ,ikincisi de yapılan zulümlere bir tepki olarak bugüne kadar gelmişler.’’⁵⁹³ Diye anlatmıştır.

Alevilerin evlerinde Hz.Ali’nin resminin olduğunu belirterek, “Şimdi Atatürk’ün var Hacı Bektaş’ın var. Alevilerin toplum olarak inancı şudur, bir insan insanlığa faydalı ise, onu çok sevmişlerdir. Zararlı ise de nefret etmişlerdir. Şimdi Alevilerin gelişi Türkmen’dir. Selçuklulardan bu yana geliyor ama işin garip tarafı Türkmen Alevi, Selçuklular Sünni. Hatta Tuğrul Bey on beş Alevi’yi bunlar yanlış inançtır diye öldürmüş, kesmiş. Osmanlı’da öyle yapmış. Emeviler de yapmış, Abbasiler önce

⁵⁹² Kuyucu Murad Paşa (1522-1611) Celali İsyanlarını çok sert tedbirler alarak bastıran devşirme kökenli Osmanlı Paşasıdır. Maraş bölgesinde 1608 yılında bulunduğu ve Lübnan’da bulunan önemli Celali liderlerinden Canbolatoğlu’nu bertaraf etmek maksadıyla geldiği bilinmektedir.Ömer İşbilir, Kuyucu Murad Paşa, **TDV İslâm Ansiklopedisi**, Cilt 26,İstanbul:TDV,2005,507. Dulkadirli Beyliği’nin 1515’de Osmanlı hâkimiyetine girmesinden hemen sonra bölgede peş peşe gözükten bu tür isyanların sebebi o dönemin genel sosyal ve ekonomik problemleri başta olmak üzere, Alevilik-Kızılbaşlık inancı kaynaklı olması muhtemel olmakla beraber Osmanlı hâkimiyetine karşı Dulkadirli ulusunun gösterdiği bir direnç olma ihtimali de yüksektir. Dulkadirliilerin bu durumu ilerleyen yıllarda da devam etmiş onların bölgedeki hâkimiyetini kırmak maksadıyla Yavuz Sultan Selim’in Çaldıran Savaşı dönüşünde Doğu Bayezid’in önemli ahalisinden İskender Bey Osmanlı hizmetine alınmış, Dulkadir seferine katılan ve kendilerine birçok arpalık verilen Bayezid ailesi Maraş bölgesine iskân edilerek Dulkadirliilere karşı bir rakip vücuda getirilmek istenmiştir.

⁵⁹³ K59

İmam Hüseyin'in intikamını alalım demişler sonra onlarda geri kalan imamları öldürmüşler.”⁵⁹⁴ Diye anlatmıştır.

Aleviliğin bir inanç ve felsefe olduğunu söyleyen Hanobalı Kılıçlı Alevisi, “Alevilik deyince ezilenin, mazlumun yanında olan demektir. Demokratlık gibidir. Alevi haksızlığa boyun eğmez, yetim hakkı, öksüz hakkı yemez. Yolsuzluk, hırsızlık yapmaz, insan ayırımı yapmaz, insana değer verir. Annemizden insan doğduk, insanda gideceğiz. Annemizden Alevi ,Sünni doğmadık, çıplak dünyaya geldik, Allah'ın bir kuluyuz. Ya Allah, Ya Muhammed, Ya Ali diyoruz. Var mı başka bir şeyimiz. Bir yaratıcımız odur.”⁵⁹⁵ Şeklinde anlatmıştır.

Bir Kılıçlı Köyü olan, Osmandede'de yaşayan kardeşlerden biri Aleviliği kendi görüşlerine göre ifade ederek, “Aleviliğin Hz. Ali'den kopma olduğunu bildiğini söylerken,⁵⁹⁶ diğeri Alevi insanın özü en hası demiş,⁵⁹⁷ bir başkası ise ben tam bilmiyorum şeklinde ifade etmiştir.⁵⁹⁸ Aynı köyden yaşlı bir Alevi kadın ise, “Alevilik çok güzeldir, tutana, tutmayana değil. Alevi'ye haram yemek yasak. Yalan söylemek yasak. Mesela ben yaşlıyım Aleviliği şuraya bırak insansa bana yardım etmeli. Adam geliyor yardım etmiyor, Alevilik böyle olmaz pire bağlı olan bunu yapmaz. Ne diyor ey güzel kulum insan isen çamura taş atma, iki kişi var Hakk'a kul olmaz kibirlik marurluk yapmalı değil. Yolcu isen köprüyü dolan bile bile çamura batmalı değil. Allah'ım o Ali'yi severdi, onun için ona aslanım dedi. Muhammed Ali'ye kızını verdi, Aleviyim ben öleneçe.” Diyerek şu deyişi söylemiştir:

- ❖ Dört kitap yazıldı dört dine düştü
- ❖ Kur'an Muhammed'in virdine düştü
- ❖ Kul Himmet pirinin derdine düştü
- ❖ Allah bir Muhammed Ali diyerek

Bu yaşlı Kılıçlı kadını bu bölgede böyle Alevilerin bulunmadığını söyleyerek, “Ölüleri ölüyor, yemek yeniyor ,bir salavat getirmesini biliyorlarsa yüzüme

⁵⁹⁴ K59

⁵⁹⁵ K60

⁵⁹⁶ K66

⁵⁹⁷ K65

⁵⁹⁸ K64

tükürsünler, bende ettim mi alay ediyorlar. Cenazeye oturdun yemek yedin bir salavat getir. Bunun için bende ziyaret ziyaret geziyorum,sadece Hünkar Hacı Bektaş değil, Abdal Musa, Pir Sultan, Oruç Baba, Zeynel Abidin, Diyarbakir'den beri 25 senedir ben geziyorum çok güzel insanlar görüyorum. Bak beş sene oldu burada bir şu çiti çektiremedim, tapuda benim elimde olduğu halde, Alevi olsalardı şimdiye bunu yaparlardı karakolu çağırıyorum, muhtar şuradan dönderiyor. Yani Alevi insanı incitmez. Sünni olsun, Alevi olsun insan insanı incitmez. İnsan insanla ekmeğini paylaşır.”Demiştir. “Bu yazı köylerde boşa dolanma” diyerek, “bunlara dersin ki sana bira getiriyorum dersin, tokalaşırlar bira içerler, dinleri imanlarını sor eğer bilirlerse işte onlar Alevidir.” Diye anlatarak, “Adama soruyum, dinin imanın kim? Diye, Aleviyim diyor. Aleviyim demekle Sünni'yim demekle geçilmez, dinini, imanını bileceksin. Sünniler'de de, adam Sünni'yim diyor Sünni'sin de dinin imanın kim onu bileceksin. Alevi Sünni değişilir ama din iman bir yerde kalır. Onu bileceksin. Cenab-ı Allah hepsine kulum demiş ama sonradan ayrıışmışlar, Sünni olmuşlar, Alevi olmuşlar Kızılbaş olmuşlar. Şapkalı, şapkasız olmuşlar. İnsanın içinden kaynamalı, mesela yarın cem var gez şu köyleri sana bilgi verirlerse tam Alevilerin içine düştüm de, eğer bilgi verebilirlerse. Ama bilgisiz. Evlerinde Cem TV var oynuyor, hem de naklen, onu yapamazlar mı o duaya Allah Allah diyemezler mi? Orada secdeye kendiler de gelemeler mi? Açanda yok, bakan da yok. Pirin aşkına doğruyu söylüyorum ben. Nerede gereksiz şey varsa ona bakarlar, bize onlar ayıp yasak, biz ekmeğimizi paylaşacağız, biz Ehl-i Beyt'ik. Cenab-ı Allah size iki emanet veriyorum, bunlara sahip çıkın diyor. Biri Kur'an biri Ehl-i Beyt, kaptırmayın kimseye diyor. Bu yazı köylerde Kur'an okuyan yok, başka yerlerde Aleviler su gibi Kur'an okuyor. Boşa dolanma buralarda hiç bilgi alamazsın Bilmiyorlar ki.”Diye ifade etmiş,

- ❖ Yerde insan gökte melek yoğunken,
- ❖ Kudretinden bir nur indi süzüldü,
- ❖ Cümle mahluk kandildeki nur iken
- ❖ Ayın Ali mim Muhammed Yazıldı.
- ❖ Ali diyerek, Ali diyerek, Ali bambaşka kurban.⁵⁹⁹ Demiştir.

⁵⁹⁹ K67

2.2. Pazarcık Alevilerine Göre Alevilikte İbadet

Alevilik, şekli ibadeti hayatın merkezine alan bir inançtan ziyade yaşadığı her anı bir ibadet şeklinde telakki etmeye çalışan bir tasavvuf felsefesidir. Bu yüzden geleneksel Alevilikte bile var olan dini merasimleri salt ibadet penceresinden değerlendirmek doğru değildir. Sünni ekolün Türkler açısından en çok taraftarı bulunan mezhep imamı İmam Azam Ebu Hanefi'nin din ve ibadet anlamında söylediği “ *amel ve iman birbirinden ayrıdır. Bir insanın ibadetlerinde eksik olması ya da ibadetleri yapmaması durumunda dahi, Allah'ın birliğine kalp ile inanıp dil ile ikrar eden hiç kimsenin imanından şüphe edilemez.*”⁶⁰⁰ Anlayışı, Aleviler açısından çok belirgin olup, Muharrem ya da Hızır orucu tutmayan hiç kimse Aleviler tarafından kınanmamaktadır. Bunun en önemli sebebi bugünkü genel Alevi anlayışına bakarak, Aleviliğin dini anlamda bir baskıyı içermediği anlaşılabilir ancak bu görüş geleneksel Alevilikle bugünkü Alevilik açısından temel görüş farklarından bir tanesini oluşturmaktadır. Çünkü geleneksel Alevilikte bulunan “tevella ve teberra” anlayışı böyle bir hoşgörüyü içinde barındırmamakta, dolayısıyla bir yandan Ehl-i Beyt'e sevgi beslerken, bir yandan da Sünni anlayışa karşı bir lanet okumayı bünyesinde barındırmaktadır. Bilhassa Şii anlayış kökenli olan bu uygulama Türk Aleviliğinde kısmen bulunsa da hiçbir zaman Şiilerde var olan seviyeye ulaşmamış bu yüzden Türkiye'de yaşayan Aleviler, “*Türk Hanefi Sünnilerle yaşayabileceklerini ancak İran'daki Şiilerle yaşayamayacaklarını*” belirtmişlerdir.⁶⁰¹ Ayrıca bu Türk Aleviliği ile Şia arasındaki belirgin farklardan biridir. Bunun en büyük kanıtı kaynaklarda Allah'ın kılıcı, rehber ve mürşidi olarak bahsedilen Ebu Müslim Horasani'nin öldürülmesiyle Abbasilere de Emeviler gibi öfke duyulmuştur. Haşimoğulları'ndan olan Abbasilere olan bu öfke “tevella ve teberra” açısından tezat gibi olsa da⁶⁰² hem Türklerin dini anlayışına hem de hak ve adalete uygundur. Türklerin genelinde bulunan dini taassupdan uzak durma⁶⁰³ baştan beri Türklerin dini bir karakteri olmuştur.⁶⁰⁴ Bundan rahatsızlık duyanların bu hoşgörülü ılıman anlayışı yok etmeye yönelik çabaları hız kesmeden devam ederken, Türkiye ve Türkler

⁶⁰⁰ Yaşar Nuri Öztürk, **İmamı Azam Ebu Hanife**, 7.Baskı,İstanbul: Yeni Boyut Yayınları, 2009,352,353.

⁶⁰¹ K5

⁶⁰² Ahmet Taşğın, **Şeyh Sâfi Buyruğu(Bisâfi)**, Konya:Çizgi Kitabevi,2013,25.

⁶⁰³ M.Fuad Köprülü, **Osmanlı İmparatorluğunun Kuruluşu**, 6.Basım, Ankara: Akçağ Yayınları, 2011, 91.; Barthold, **Moğol İstilasına Kadar Türkistan**,521.

⁶⁰⁴ Ünver , Güngör,497,498.

radikal dini akımlara hedef olmaya başlamaktadır. Oysa Türk Sünnilerdeki Ehl-i Beyt sevgisi göstermektedir ki⁶⁰⁵, onlar ibadet anlayışı olarak Sünnilerdir ama dini anlayış olarak siyasi Şii olmayan, Ehl-i Beyt taraftarlarıdır.Çünkü İlk Müslüman olan Sünni Türkler bile Hz.Ali'den “yiğit ve kahraman Ali” diye bahsetmektedirler.⁶⁰⁶

Alevi geleneğinin sürdürülmesi açısından Alevi felsefenin temel ilkelere aykırı olan Sünni ile evlilik neticesi “düşkünlük” cezasının tek gerekçesi Aleviliğin kendini dışa gidiş ve gelişlere kapatarak asimilasyonu önleme çabasıdır. Bu yüzden asırlarca kendini koruyabilmiş ve bugünlere kadar gelebilmiştir. Ancak son yıllarda şehirleşmeyle beraber kontrolden çıkan Alevi ve Alevilik yaşantısı neredeyse bu kuralın varlığından bile habersiz bir hale gelmeye başlamış, yakın zamanda bundan dolayı düşkünlük cezası alana rastlanmamıştır. Ayrıca şehir hayatına geçen Aleviler açısından bu ceza uygulansa dahi tartışmalıdır. Bütün bunlarda göstermektedir ki, şehirleşmeyle beraber Alevilik ve Aleviliğe ait birçok kurallar silsilesi tamamen değişme tehlikesiyle baş başa kalmış⁶⁰⁷ bâtını bir inancın zahiri kalıbı dışındakiler yok olmaya başlamıştır. Her ne kadar “yol bir sürekin bin bir” sözüyle, Aleviliğin belli bir hedefe doğru giderken çeşitli yolları kullanmada bir sakınca görmediği ancak temel felsefeye bağlı kaldığı ifade edilse de bu temel değişiklikler Aleviliğin yeni nesillere aktarılması konusunda da ciddi problemler oluşturmaktadır. Dedelerinde Alevilik hayatındaki yeri git gide azalmaya başlamış bunun sonucu Alevi geleneğine ait törenlerdeki uygulama ve yöntemleri gerçek anlamda bilen ve neleri sembolize ettiklerini anlatabilen kişiler neredeyse tükenme noktasına gelmiştir.⁶⁰⁸ Kendine özgü bâtını bir anlayışla, dede, talip, ocak ve aşiret bağlantısını sağlayarak, birçok anlamı ve fikri içinde barındıran görgü (musahip) cemlerinden, dernekler vasıtasıyla düzenlenen ve şekli bir görüntüden ibaret kalan cemlere gelinmiştir.⁶⁰⁹ Bu yapılan cemler, bugün 70 yaşın üstünde olan, zamanında baba ve dedesiyle klasik ve geleneksel cemlere katılan dedeler tarafından eleştirilmekte, birçok eksik ve hataları olduğu söylenmektedir. Bilhassa cemlere eskiden hiç olmayan yeni yeni

⁶⁰⁵ Baki Yaşa Altınok,Alevilik ,Hacı Bektaş Veli,Bektaşilik,Ahi Kitap Yayın Dağıtım, Ankara 2012,s.116

⁶⁰⁶ Edib Ahmed Bin Mahmud Yükneki, **Atebetü'l Hakâyık** , Yaşar Çağbayır (haz.), 2.Basım, İstanbul: Ötüken Neşriyat, 2009, 15.

⁶⁰⁷ Ahmet Taşğın,**Dile Gelen Alevilik**, Konya:Çizgi Kitabevi,2013,44.

⁶⁰⁸ Taşğın,**Dile Gelen**.,44.

⁶⁰⁹ Taşğın,**Dile Gelen**.,43.

uygulamaların eklenmesi belli bir siyasi hesabın parçası olmakla birlikte, Alevilikteki en önemli ibadet olan cemdeki nefesler ve deyişler vasıtasıyla, Şah İsmail'in hatırası güçlü şekilde yaşamakta,⁶¹⁰ Alevilik ve Bektaşiliğin tören uygulamaları ve şekilleri Hoca Ahmet Yesevi'ye dayanmaktadır. Ayrıca fütüvvet-ahi teşkilatının adap ve erkânından başka çeşitli geleneksel inanç uygulamalarıyla da Alevi-Bektaşî kültürünü etkileyen, Ahi şedd (bel bağlama) törenleri kısmi değişikliklerle Alevi Bektaşilerde uygulanmakta, törenlerde kullanılan gülbanklar ve deyişler aynı şekilde söylenmeye devam edilmektedir.⁶¹¹

Yapılan çalışma boyunca Maraş, Pazarcık ve Elbistan Alevilerinde namaz ibadetine hiç rastlanmadığı ve dedeler tarafından hiç belirtilmediği halde Elbistan bölgesini 1898-1904 yılları arasında gezen, İngiliz istihbarat subayı Mark Sykes Elbistan'dan Malatya'ya giderken konakladıkları ve Yeni Yapalak Köyü'ndekilerle aynı ırktan olarak tarif ettiği yani Türk olduklarını söylediği Uran Köyü'ndeki Alevilerle ilgili bilgi vermektedir. Bu Alevilerin Şii olduklarını zannederek onlara Şii demiş, bu Alevilerin kendisine İran'dan geldiklerini söylediklerini belirtmiş, köyün muhtarının Alevilik hakkında şu bilgileri verdiğini anlatmıştır: *“Namaz günde bir kez kılınır ancak namaz gizlidir, İsa, Muhammed, Musa, İbrahim ve Ali gibi bütün peygamberler zikredilir. Sorulduğunda bir Alevi inancını ifade etmek zorundadır. Bir erkek üç kadınla evlenebilir ama asla boşanamaz. Bir kadın ihanet ederse öldürülebilir ancak boşanamaz. Ali, insanların en hayırlısıdır. Hatta iyilikte Muhammed'ten ileridir. Eğer Ali var olmamış olsaydı Allah dünyayı yaratmayabilirdi. Ancak Ali tanrısal bir varlık değildir. Aleviler, saklı imam El-Mehdi'nin gelişini beklerler. Aleviler her sene mürşit tarafından ziyaret edilirler. Mürşit ayini yönetir, yasaları uygular, kutsal kitapları okur ve yorumlar. Mürşit aynı yıl bir defa daha gelirse herhangi bir dinî sohbet yapmaz. Ziyaret için tespit edilmiş bir zaman yoktur. Aleviler geçici evliliğe müsaade etmezler. Muharrem ayında on iki gün oruç tutarlar ve bayram yaparlar. Yahudileri ve ateşe tapanları Ehl-i Kitap olarak kabul etmezler.”* Demiş, muhtar kendine ne söylediye aynen kaydettiğini

⁶¹⁰Melikoff,23.

⁶¹¹ Mehmet Saffet Sarıkaya, Bektâşî ve Alevî Kültürünün Yazılı Kaynağı Olarak Fütüvvetnameler http://www.msaffets.com/wp-content/uploads/S.Sarikaya_Futv.pdf, 31.05.2016.

yönlendirici hiçbir soru sormadığını ancak kendine anlatılmayan gizli bir din varsa da bunu bilemeyeceğini ifade etmiştir.⁶¹²

Kantarma Sinemil Ocağı Dedeleri Alevi ibadetleri hakkında bilgi vererek şu anda cemlerin pek yapılmadığını söylemişlerdir. Musahip kardeşliğinin ise neredeyse yok olduğu ancak Muharrem ve Hızır oruçlarının tutulduğu ifade edilmiştir.⁶¹³

Muharrem Orucunda menkıbe olarak her gününün kendisine göre bir kutsal olduğu belirtilmiştir. Bu orucun esasında On iki İmam'a atfen tutulmakla beraber ayrıca Muharrem orucundan önce üç gün Masum-u Pak Orucunun tutulduğu vurgulanmıştır. Masumu Pak orucu, Kerbela Olayı'nda yaşları sıfırla dört yaş arasında olan ve şehit edilen on iki imam bendelerine atfen tutulan oruçtur. Birde bazı bölgelerde Oğundurma Orucu⁶¹⁴ diye tekrar bir üç gün oruç tutulduğu belirtilmiştir. On iki gün orucunun On İki İmam'a atfen tutulmasına rağmen Hz.Adem'in, Hz.Davud'un çeşitli olaylarından, Hz. Yusuf'un balığın karnından çıkmasına ve Musa'nın Tur Dağı'na gitmesine kadar çeşitli kutsalların yüklendiği belirtilmiştir. Oruçtaki algılarının ise, şeriattaki gibi ipliğin renginin ayırt edilmesi ile başlayıp yani sabahtan başlayıp akşama kadar sürmesi gibi bir şeyin Alevilik terminolojisinde olmadığını, Aleviliğin orucu bir gönül dünyası olarak kabul ettiği ifade etmiştir. Şah Hatayi'nin; "Hatayi der oruç ol! Oruçlardan oruç ol! Ye iç yine oruç ol!" dediği belirtilerek bunun ne demek olduğunu önemli olduğu söylenmiştir. Kantarma Dedeleri'ne göre, oruç sadece aç kalmak olmamalıdır. İnsanın görevi ya da işi ya da bünyesi bunu götürmüyor, elvermiyorsa, yenip içilebileceği ancak insanın kendi sorumluluğunu bilerek yas tutulacak yerde yası, sevinç paylaşılabilecek yerde sevinci hissetmesini ve birazda kendi bünyesinde açlığı görerek aç olanların durumlarının anlaşılmasının gerekliliği ifade edilmiştir. Ancak Alevilerin bunları yaparken cennete gitme gibi, hurileri bekleme gibi bir amaçla yapmadıkları, Hz. Hüseyin'in çektiği çileyi anlamak, anmak ve o eziyeti biraz nefislerinde hissetmek için tuttuklarını belirtmişlerdir. Bunu bir örnekle anlatan Sinemil dedesi, Alevi

⁶¹² Mark Skyes, **Dârü'l-İslâm**, Yılmaz Tezkan (çev.), Ankara: 21.Yüzyıl Yayınları, 2000, 106,107.

⁶¹³ K2

⁶¹⁴ Ali Selçuk,Sami Kılıç, Tarih ,Mit ve Ritüel :Alevi Bilincinin Oluşumunda Kerbela'nın Rolü(Evci Köyü Örneği)http://ktp.isam.org.tr/pdfdrq/D190288%5C2010_c1/2010_c1_SELÇUKA_KILICS.pdf,555,31 .05.2016.

erkânlarında dedelerin boşanmasının erkândan düşkünlük anlamına geldiğini belirtmiştir. Talibin düşkün olabileceği ve onun düşkünlüğünün kaldırılabilceğini ifade eden dede, ancak dedenin düşkünlüğünün zor olduğunu söylemiştir. Abisinin ilk evliliğinden ayrıldığını ve o dönemler kendisinin bir çocuk olmasına rağmen olayı hatırladığını ifade eden dede, abisinin çok iyi dedelik yapacak kapasitede biri olduğunu ancak ayrıldı diye el çekip dedelik yapmadığını ve özellikle her Muharrem orucunda ki; bilhassa o dönemin yaz aylarına geldiğini ve kendini tamamen yasa ve mateme verdiğini belirtmiştir. Ayrıldığı için babalarının abisiyle konuşmadığını ifade eden dede, babasının annesine; “ona deki, biz de İmam Hüseyin’i seviyoruz, bize de nefes lazım ki biz daha Hz. Hüseyin’in ismini zikredelim, hanım söyle biraz akşamları yesin içsin, kendine bu kadar eziyet etmesin, peki bu can giderse Hz. Hüseyin’ini nasıl terennüm ederiz” dediğini, annesinin Türkçe konuşmasa da anladığını ifade etmiştir. Abisinin beş altı gün hiç su içmeden böyle oruç tuttuğunu söylemiştir. Sonunda Erzincan’dan bir dede getirdiklerini o dedenin Kürtçe bilmediğini ama abisinin çok muazzam Kürtçe, Türkçe, Arapça ve Farsça söylediğini ve çok güzel saz çaldığını anlatmıştır. Abisinin dedeyle bir arada olduğu odaya sadece dedeye bir şeyler ikram etmek amacıyla kendisinin girebildiğini belirten Sinemil dedesi, içeride, dedenin yukarı bir yerde oturduğunu, abisinin de dedenin bacağının yanında olduğunu, dedenin konuştuğunu ve abisinin sürekli ağladığını gördüğünü söylemiştir. Bu yüzden Alevilerde matem algısının On İki İmamlara yönelik olup, cennete girmek için olmadığı ifade edilmiş, abdest de olduğu gibi huy ile olduğu belirtilmiş ve İbreti’den bir deyiş söylenmiştir:

- ❖ “Ahlak abdestine veririz cevaz,
- ❖ Gönül camisine kılarız niyaz
- ❖ Dostun eşiğine eğleyip niyaz
- ❖ Onu kendimize erkan biliriz.”⁶¹⁵

Yıkanmanın güzel bir şey olduğu belirten dede bazen Sünni arkadaşlarının kendisine takıldıklarını ve siz gusül abdesti almıyor musunuz? diye sorduklarını söylemiştir. Oysa artık köylerde bile her türlü imkanın olduğu belirten dede evlerinde güneş enerjisi ve şohbenin olduğunu, terledikçe duşun altına girdiklerini, ancak önceden

⁶¹⁵ K2

yaylalarda, yaylacı bir toplum olarak yetiştiklerini ve bu yüzden Aleviliğin böyle şartlanmaları olmadığını vurgulayarak koşullar, zaman, mekan ve imkan neyi öngörüyor ise inancın güzelinin öyle yaşanacağını belirtmiştir. Şartlanmalarla, kalıplaşmalarla kendimize eziyet edeceğimiz vurgulanmıştır. Kutuplarda yaşayan bir insanın kurban bayramında geyikten başka kesmeye bir şey bulamayacağı ifade edilerek yine kutupta yaşayan bir insan gusül alacağım diye, eğer fakir fukara bir kutup ailesi ise “nasıl bir su bulacakta o buzların içerisinde gusül alacak?” denmiştir. “Sonuçta insanlar gönül dünyasına hükmetmiyorsa, gönlünü arındırmamışsa, suya kırk kere girip çıkmakla temizlenemez” diyerek Alevilerin algısının böyle olduğu ancak şartlar müsait olup da yapılmıyorsa bunun bir eksiklik olduğu ifade edilmiştir.⁶¹⁶

Sinemil dedelerine göre, yeni gençlerin bazılarının olmak istemesine rağmen musahip kardeşliğinin şu anda yürümediğini⁶¹⁷ ve yıllık görgünün Kantarma’da en son 40 ya da 50 yıl önce yapıldığını ifade etmişlerdir. Görgülerin eskiden genellikle zemheride yapıldığı söylenerek bundan dolayı “dedelerin gülü zemheride açılır” diye bir sözleri olduğunu ifade etmiştir. Görgülerin insanların boş ve avara oldukları dönemde yapıldığını ama şimdi öyle bir mecburiyetin olmadığını, istendiği zaman yapılabileceğini ve yurt dışında bu şekilde yapanların olduğu söylenmiştir. Ancak köydeki cemleri andırmadığını çünkü köydeki, o dar ve didarı görenlerin, o cemiyetin görenlerin bir sefer değil her sefer gelmek istediklerini köyde güzelliklerin çok farklı olduğunu ifade etmiştir.⁶¹⁸

Aleviliğin, piriyle, mürşidiyle, rehberiyle, talibiyle bir olduğu söylenerek, herkesin bir sorgudan gelen, Aleviliğin haccı denen, esasında Alevilerin hac kelimesini pek kullanmadıkları belirtilerek, yani ulaşılmak istenen olgunluksa bu olgunluğun, sınırları aşarak değil, bulunduğunuz coğrafyanın, bulunduğunuz coğrafyada kullandığınız terimlerin manevi dünyasına ulaşmak istiyorsanız, “kendinizle yüzleşin, dostunuzla helalleşin, ibadetin kutsallığı oradadır” denmiştir. Sinemil dedeleri, her inancın her kültürün bir kutsal olduğunu ve kutsallarla oynandığı zaman insanların kafasının karıştığını söylemişlerdir. İnançların menkıbelerle,

⁶¹⁶ K2

⁶¹⁷ K1

⁶¹⁸ K1

mucizelerle dolu olduğuna vurgu yapılarak bilimin ise menkıbe ve mucizeleri bir temele oturtmaya çalıştığı ifade edilmiştir. Menkıbelerin bilinmesi gerektiği, ancak bilimin ve aklın, inancın önüne konulması gerektiği söylenmiş ancak böyle yol alınabileceği ifade edilmiştir. İhtiyaçların icatları doğurduğu, hiçbir şeyin kendiliğinden olmadığı ifade edilerek, bir şeye ihtiyaç duyuluyorsa, bunun icaplarının, inanca da, kültüre de, geleneğe de, tekniğe de yansıdığı ifade edilmiştir. İnsanların bazen her şeyin kontrol altında olmasını istediğini ve bu yüzden öğretmenin öğrencisine, müdürün okuluna, valinin iline hâkim olmak isteyeceği bildirilmiştir. Alevilik geleneğinde aynı ana ve babadan olan bir bel kardeşliğinin, birde yol kardeşliğinin olduğu zikredilmiştir. Alevilikte yol kardeşliğinin çok kutsal olduğu vurgulanmış ve bazı Sinemil Dedeleri, musahip kardeşliğinin kendi çocukluk döneminlerinde çok olduğundan bahsetmiştir. Musahip kardeşi olacak kişilerin biranda olamayacağı, bu kardeşliğin oluşması için bazen yıllarca beklediği ifade edilerek, her kim diğeriyle musahip olacaksa bunun köyde duyurulduğu ve bu musahip olacakların hiç kimseden bir şey saklamaması gerektiği anlatılmıştır. Böyle bir şeyin olduğu durumda, bu olayın pire ve taliplere duyurulduğu söylenerek, “ eğer birinin bir gizliliği ya da hatası varsa böyle bir hatayı erkânda inkâr etme hakkı yoktur çünkü ondan razı olmayan biri pirden destur isteyip ben bu kişiden şu olaylardan dolayı razı değilim diyebilir. Bu rızalık sağlanana kadar pir bunu öğrenir, ya aşikâr cemaatin huzurunda ya da gizli öğrenir. Alevilikte biri birini incittiği zaman eğer o insandan rızalık alınmaz ve o kişi kendine hata yapanı affetmediği sürece affedilmiş sayılmaz” demiş oysa Sünnilikte elin yüzün yıkanıp namaza durulduğu vakit her şeyin affedildiği söylenmiştir.⁶¹⁹ Alevilikte esas düşüncelyi bir deyişle zikrederek,

- ❖ “ İnsan ol da sen kendini bil,
- ❖ İnsan ol arifin sözüne eğil,
- ❖ Muhabbet bağında bir tek gül değil,
- ❖ Deste deste gül derenlerden sor”

Demişler ve bu yüzden bir tek gülle sevinmediklerini, çiçeklerin tümüyle sevindiklerini, tümünü kucaklamak istediklerini belirtmişlerdir. Gerçek vurgunun bu

⁶¹⁹ K2

olduğu söyleyerek, belki bir zencinin yediğini yiyemeyeceklerini rahatsız olabileceklerini ancak “benim gibi niye yemiyorsun?” diye ona dayatma yapılamayacağı ifade edilmiş, bundan dolayı erkândaki musahiplik daha önceden bilindiği için bir otokontrolün başladığı ifade edilmiştir. Musahipliğin belli ritüelleri olduğundan bahsedilerek, adağın hazırlandığı, duasının verildiği anlatılmış, Alevilikteki baş açık, yalın ayak kavramının da bütün süslü şeyleri çıkartmak anlamı taşıdığı ifade edilmiştir. Ayrıca ölmeden önce ölmek kavramının da çok önemli olduğu, çünkü bir nefes bir can bedenden çıktıktan sonra göremeyeceği, bilemeyeceği, kimseye bir zararı olamayacağı ifade edilmiş, önemli olanın insanın hayattayken nefesine ağır gelene karşılık bir şey yapmıyorsa, gözüyle kibirli bakmıyorsa, diliyle hitabında yanlışlık yapmıyorsa, kimseye kötü düşünmüyorsa, ayaklarıyla kötü yola gitmiyorsa işte ölmeden evvel ölmek budur denmiştir. Ayrıca “ikilikten bire inme” diye Alevilikte bir terim olduğundan bahsedilmiş, bunun Mevlana’nın “ya olduğun gibi görün ya görüldüğün gibi ol” sözüyle yakın bir mana taşıdığından bahsedilerek, “eğer siz insanlara dost gözücü de sonra arkalarından onlara hainlik yaparsanız ikiliktesiniz” denmiştir. İkiliğin erkânda olmadığı, insanların ikilikten arınıp bire inmesi gerektiği çünkü Hakk’ın bir olduğu ifade edilmiştir. Ancak şu an insanlığın ikiyüzlü değil de beş maskeyle dolaştığını söyleyen dede, her coğrafyanın ayrı bir maske takmaya başladığını belirtilmiştir. Yol kardeşliği zamanı geldiğinde “eli erde, yüzü yerde, Hak, Muhammed Ali divanından, Mansur darında, bundan incinen gücenen varsa, haklı hakkını istesin” dendiği ve musahipliğe gelmeden öncede ikrar verildiği ifade edilmiştir. İkrarlar verildikten sonra musahipliğe karar verildiğini söyleyerek, “musahipliğe evli çiftler eşleriyle beraber gelirler ve musahip kardeşliği bel kardeşliğinden daha kutsaldır. Bel kardeşleri birbirleriyle takım⁶²⁰ kavgası yapabilirler ancak musahip kardeşler yaptığı zaman bu hoş karşılanmaz” diye ifade edilmiştir. Ancak Alevilerin sözlü bir gelenekle ve kapalı bir toplumla bu günlere geldiğini ancak son otuz kırk yıldır cumhuriyetin getirdiği bir nimet olarak Alevilerin siyasal ve ekonomik nedenlerle coğrafyalarından ve geleneklerinden koptukları belirtilmiş, şimdiki neslin de aynı problemleri hissettiği belirtilmiştir. Buna rağmen Sünni kesimin alt yapısında bir değişiklik olmadığı ve Osmanlı’dan günümüze fetva makamının bulunduğu

⁶²⁰ Takım:bağ,bahçe veya tarla sınırı.”Şeytan takımında gezer” sınır anlaşmazlıklarını anlatan bir atasözü.

söylenerek, Diyanetin vakfı aracılığıyla her yere camisini ve hocasını gönderebildiği ama Aleviliğin böyle bir imkânın olmadığı ve bir kopuş olduğu dile getirilmiştir. Oysa Aleviliğin kendi içinden pirinin, “Hakullah” denilen pirinin, geçimini sağlayan gönülden gelen bir rızalıkla verdiği lokma olduğu söylenmiş, bazı pirlerin lokma seçtiğini duyduklarını ama bunun da hoş karşılanmadıklarını ifade ederek, lokma seçme diye bir şeyin Alevilik erkânının edebine aykırı olduğu belirtilmiştir. Yani “Hakullah’ın” Alevi erkânlarında “meydan geldi niyaz, niyaza denmez ki çok ve az” denerek, buradaki niyazı ve lokmayı, gönül lokmasının temsil ettiği ifade edilmiştir. “Rızalıkla Haktan gelen haktır, rızasız gelen hak değildir.” Denilmiş, rızalıkla gelenin büyüğünün küçüğünün olmadığı ifade edilmiştir. “Eğer birileri üç verdi ya da beş verdi ve bunu istemeyerek verdi ise bu sizin haramınızdır” diye belirterek, önemli olanın her şeyin gönülden gönüle olması gerektiği ancak o şekliyle güzelliklerin gelebileceği ifade edilmiştir. Bu yüzden şimdilerde musahipliğin yürümediği ve gençlere öğretilmediği belirtilmiştir. Alevi kültürünün başkaları tarafından rencide edilmesine karşı çıkacaklarını anlatan dede, Aleviliğin öğretilirken de şunun düşünülmesi gerektiği söylenmiş; “illa Aleviyiz, Alevi olduk” söyleminden çok, gittiği yerde iyi komşuluk yapıyorsa, çalıştığı yerde emeğini işine iyi veriyor ve karşılığını bekliyorsa, kimsenin inancına, kültürüne tepeden bakmıyorsa Alevi olabileceğini söyleyerek bunu bir deyişle ifade etmiştir.

- ❖ “ Kimseye tepeden bakıcı olma,
- ❖ Yaptığını başa kakıcı olma.
- ❖ Gönülleri yap da, yıkıcı olma,
- ❖ Göz şakülüyle örmek hoş olur.
- ❖ Bir iyilik eyle ki dosta yarasın,
- ❖ Demesinler sana, sen bir yarasın,
- ❖ Sakın azdırma sen dostun yarasın,
- ❖ Merhem sürüp yara sarmak hoş olur.”

Demiştir.⁶²¹

Alevilerdeki ibadetler hakkında bilgi veren Bozlar Sinemil dedesi de, güz gelince on birinci, on ikinci aylarda toplandıklarını ve dedelerin önce kendi görgülerini

⁶²¹ K2

gördüklerini belirtmiştir. Dedelerin ev ev gezerek birinin kalbini kırdıysa yaptıklarını, çünkü küslüğün kabul edilmediğini söylemiş, ceme küs girenin barışık çıkması gerektiği vurgulanmıştır. Küs girip küs girenin şeytan olduğu ifade edilerek öyle birinin derdine kimsenin derman olamayacağı anlatılmıştır. Dedelerin halkın içine girip herkesi barıştırdıktan sonra, toplumun eline, beline, diline hâkim olması gerektiğini öğütlediği, döktüğün varsa doldur, ağlattığın varsa güldür, kırdığın varsa yap, küstürdüğün varsa barış burası Hak, Muhammed, Ali yoludur dediklerini ifade etmiştir.⁶²²

Dedelik makamının üç kategoride okunduğunu ifade eden Bozlar dedesi, bunun birincisinin mürşit yani en büyük müşkülâtı çözen dede ailesi olduğunu, bunu Yargıtay şeklinde ifade edilebileceğini, ondan sonra uygulama safhası olarak pirin geldiği, pirin ise talibi karşısına dikilerek onun sualini cemaatten soran kişi olduğunu söylemiş ondan sonra ise rehberin geldiğini, rehberin yol gösteren ve talibi pire getiren olduğu anlatılarak rehberin savcı şeklinde görev yaptığı anlatılmış, İzzettin Doğan'ın ailesinin mürşit, yani Mürşit-i âlem oldukları söylenmiştir.⁶²³

Bozlar Sinemil Dedesi'ne göre her köyde her Alevi'nin musahip kardeş tutmasının zorunlu olduğu belirtilerek, musahip tutmak ve kurban kesmek isteyen herkesin kışın dedenin gelmesini beklediklerini ifade etmiştir. Kesilecek kurbanı musahip kardeş olacakların ortak aldıkları ve musahip kardeş olacakların birinin biraz zengin, diğerinin de daha fakir aileden olacak şekilde tercih edilerek, birbirlerini dengelemesinin arzu edildiği anlatılmıştır. Anadolu Aleviliğinde cemaatin kurulduğu ve o gün kurban kesecek kimselerin köyü gezerek destur istediği, bu akşam ibadetimdeyim, halka namazındayım, benimle ilgili bir davanız var ise buyurun yok ise zaten buyurun diyerek herkesi çağırdığı ifade edilmiştir. Bir kimsenin sizden razı olsa dahi musahibiniz olacakla herhangi problemi varsa örneğin “o benim suyumu kesti be ondan razı değilim” dediği zaman o kişinin dedenin huzurunda bu şikâyetini söylemesi için çağrılarak herkesin bunun sonunda cezasına razı olacağı açıklanmıştır. Cemde bu yargılamanın başladığı, dedenin komşulardan bu olayı sorduğu ve ona göre bir karar verdiği anlatılmış ve kimsenin dedenin verdiği cezaya itiraz edemediği

⁶²² K5

⁶²³ K5

belirtilmiştir. Ceme gelmeden önce boy abdesti alındığı, tırnakların kesildiği ve tıraş olunduğu ifade edilerek herkesin temiz giysileriyle ceme geldiği anlatılmıştır. Anadolu Aleviliğinde büyük bir özgürlük olduğu bu yüzden ceme özel bir kıyafet olmayıp herkesin istediği kıyafetle geldiği söylenmiştir. Dede kendi çevrelerinde bilhassa yakın bölgeler olan Milyanlı altı yüz hane, Külyanlı dört yüz hane, Bozlar üç yüz hane, yüz hane de Başpınar olmak üzere, tarihin hiçbir döneminde kimsenin kimseyi öldürmediği belirtilerek, cinayet işlenmediğini ve buralarda yaşayanların tamamının Anadolu Alevisi olduğu söylenmiştir. Oysa bu civardaki Sünni köylerde Helete’de, Sakarkaya’da, Mülk’te, Araplı’da senede on cinayet işlendiği, yiyecek ekmeği dahi olmayanların belinde silahı bulunduğu anlatılmıştır. Birçoğunun düşmanlı olduğu ifade edilerek Alevilikte ise yılanın daha küçükken başının ezildiği herkesin musahiplik için köyden rızalık almak zorunda olduğu için dedenin talimatıyla rızalık almadan kimsenin ceme gelemeyeceği anlatılmış eğer ondan sonra herhangi bir dövüş kavga olur ise o insan “dede geldiği zaman elbet ben ahvalimi anlatacağım dediği” vurgulanmıştır.⁶²⁴

Bozlar dedesi, yirmi yaşından itibaren babası ve dayısıyla beraber dedeliği yürüttüğünü, saz çaldığını ve 1967 yılına kadar bilfiil devam ettirdiğini ifade etmiştir. Dedelerin cemde “eğer bir merkep birinin göçeğine girerse, sakın o hayvanı dövmeyin, hayvanın kabahati yok gidin sahibine teslim edin” dediğini belirtilmiş, üç sefer aynı şekilde olunca adamın merkebi dövmek için değneği kaldırdığı an, o beyaz postun gözünün önüne geldiğini, “vakit geldi yarın bir gün dede gelirse, ben bu merkebi döversem, biri benden davacı olursa, cezasını nasıl çekeceğim diyerek hayvanı tekrar sahibine getirdiğini, getirirken de hayvana, ben sana ne diyeyim? Yarın dedeler gelecek onlara ne diyeyim?” dediği ifade edilerek toplum üzerinde dedelerin sağladığı etkiye bir örnek verilmiştir.⁶²⁵

Taliplerinin çok geniş bir coğrafyaya dağılmış olduğunu anlatan Bozlar dedesi, Sivas’tan, Ordu Fatsa’dan bile talipleri olduğunu orada rehberlikleri bulunduğunu ancak zamanla gidemediklerini ulaşamadıklarını belirterek, Sivas, Kayseri ve

⁶²⁴ Mazlum Başpınar, 1945 doğumlu, yüksekokul mezunu, K9.

⁶²⁵ K5

Maraş'ın büyük kısmında ayrıca Adana Kızıldere⁶²⁶ köyünde ve Adana'nın içinde de talipleri olduğunu ve bu yöreleri hep gezdiklerini söylemiştir. Dede olarak bayanları erkeklerden daha önde saydıklarını eğer bir talip kalkıp ta hanımı döverse, taciz ederse ona ceza verdiklerini, bu yüzden taliplerin kolay kolay böyle şeyleri yapamadıkları anlatmıştır. Allah'ın varlığının Âdem de olduğu ancak kâmil Âdem'de, kendini bilen Âdem'de olduğu söylenerek, cahilseyse sadece şeytanın olacağı ifade edilmiştir. Ayrıca fazla içki içip eve gelip çoluk çocuğa eziyet edenlere de ceza verdiklerini belirterek, arkadaşlarıyla oturup bir gönül hoşluğu için bir bardak iki bardak alana bir şey demediklerini ama fazla içip, gelip çoluk çocuğu rahatsız etmeye kimsenin hakkı olmadığı anlatılmıştır. Kadının da bir görüşü ve iradesi olduğu, kadının başını bağlamaya zorlanamayacağı kendi iradesiyle bunu isterse yapacağı yoksa böyle bir zorlamanın olamayacağı ifade edilerek, onun da bir insan olduğu anlatılmıştır. Hz. Peygamber'in döneminde bir devrim yaptığı çünkü Arapların kız çocukları daha önce kumlara gömdüklerini, erkekleri de hayvan gibi pazarlarda sattıkları söyleyerek, Peygamber'in bütün bunları yapmayın, Allah'ın gönlüne hoş gelmez dediği söylenmiş, bunları yasakladığı ve bu tür kişilerden uzaklaşarak Mekke'den Medine'ye gittiği ifade edilmiştir.

Artık görgü cemlerinin yapılmadığını belirten Bozlar Dedesi, musahip tutmayanın, mücerret olanın görgü cemlerine giremeyeceğini şimdilerde buna da dikkat edilmediğini söyleyerek, ancak ara ara kısır cemi dedikler birlik cemlerinin yapıldığını belirtmiştir. Anadolu Aleviliğinde namus anlayışının her şeyden önce geldiği anlatılarak, ailenin çok kutsal olarak algılandığı söylenmiştir. Nikâhlı bir kadını kaçıranın kesinlikle cemiyete alınmadığını söyleyen dede, Elbistan'da birisinin kocası asker olan bir kadını kaçırdığını anlatarak, dede olan babası ve dayısının bu kişiyi on iki yıl ceme bırakmadıklarını söylemişlerdir. On iki yıldan sonra, "ben yolumla yoldayım" diyerek dedelere geldiğini ve verecekleri her cezaya razı olduğunu söylediği anlatılmış, dedeler ise ona mürşit kapısına giderek birkaç kurban kesmesi gerektiğini ayrıca karısını kaçırdığı adamın gidip rızalığını alıp gelmesinin gerektiğini söylenmişlerdir. Karısı kaçırılan adam rızalık verdiğini ancak giderken kadının kendisine ait beş adet Ankara altını götürdüğünü, kendisinin bu

⁶²⁶ Kızıldere Köyü: Adana Ceyhan'a bağlı bir Sinemilli köyüdür ve Kahramanmaraş Pazarcık'tan göçmüşlerdir.(Mehmet Başpınar)

cemiyeti boş görmediğini eğer kadın gelerek almadığına yemin ederse affedeceğini yoksa da altınlarının verilmesini söylediği belirtmiştir. Yapılan bu cemde dayısının yetkili olduğunu belirten Bozlar Dedesi, dayısının kadını çağırarak, “kızım eğer götürmediysen yemin et, yok götürdüysen bak yemin etme” dediğini ifade ederek kadının götürmedim diye yemin ettiğini anlatmış, dede değin tüfeğin ses çıkarmayacağını söyleyerek kadının yalan yere yemin ettiğini anladıklarını söylemiştir. Bu sırada kendilerinin sazları koştuklarını anlatan dede evin üç ma⁶²⁷dan oluştuğunu, bütün köylerden insanlar gelerek belki de bin beş yüz kişinin olduğu ifade etmiş, gaz lambalarının dayanmadığı, gülbenglerin çekildiğini anlatarak dedelerin yönünün erkeklere dönük olduğu kadınların arka taraflarında bulunduğunu söylemiştir. Bu sırada bu kadının başı koparılmış bir tavuk gibi çırpındığı ve babasının; “kaldırın atın bu kadını artık öldü, felç oldu” diyerek onun çok büyük yanlış yaptığını yalan yere yemin ettiğini belirtmiştir. Bu şekilde düşkün olanın ya da adam öldürenin mürşide gitmesi gerektiği eğer mürşit af ederse tekrar gelebileceği söylenmiştir. Ayrıca birinin malını gasp edenin o gasp ettiğini iade etmedikçe ceme giremeyeceği söylenmiş, görgü cemleri yapıldığı zamanlar bütün hukuki problemlerin orada çözüldüğü ifade edilerek, artık yapılmadığı için herkesin mahkemeye gittiği vurgulanmıştır. Senede bir kurbanlarını kestiklerini, görgülerini gördüklerini anlatmışlardır. Muharrem ayında, “Yas-ı Matem” oruçlarını tuttuklarını, tıraş olmadıklarını, tırnak kesmediklerini, düğün yapmadıklarını, içki içmediklerini ifade etmiştir. Hızır’da üç gün oruç tuttuklarını sonra Hızır kurbanı kestiklerini anlatarak, On İki İmam orucu tutulduğunu ve daha sonra İmam Zeynel Abidin’in kurbanını kestiklerini, bu kurban kesilmesinin de, İmam Zeynel Abidin’in kurtulduğu için yapıldığını, Ehl-i Beyt’in soyu kesilmemiş diye kesilen bir kurban olduğunu anlatmıştır. Hacı Bektaş-ı Veli’nin kendi kardeşi olduğunu dile getiren dede, Abdal Musa, Mevlana ve Şeyh Ahmet Yesevi’nin de aynı şekilde kardeşi olduğunu ifade etmiş, kendilerine Peygamber’den ne kaldıysa onu tatbik ettiklerini söylemiştir.⁶²⁸ Bozlar Dedesi, Babası ve dayısının gülbenglere Muhammed-Ali ile başladıklarını ondan sonra İsa, Musa, Davud, Yakup, Yusuf’u sırayla hep söylediklerini, hepsini dile getirdiklerini, bunların hepsinin de Hak ve gerçek olduğunu belirttiklerini ifade etmiştir. Okunan deyişlerin daha çok Şah Hatayi’ye ait olduğunu, miraçlama, delil,

⁶²⁷ Ma: evin bölümü,maile:tüm ev halkı

⁶²⁸ K5

tevhit, bunların hepsinin Şah Hatayi'ye ait olduğu anlatarak, çok olmamakla birlikte Pir Sultan'dan, Fuzuli'den, Virani'den ve Harabi'den okuduklarını söylemiştir.⁶²⁹

Semahın Aleviler için bir ibadet olduğunu değerlendiren Haydarlı Sinemil Dedesi, cemin de bir ibadet olduğunu ve cem dışında bazı ibadet gibi algılanan geleneklerinin bulunduğunu ifade etmiştir.⁶³⁰

Narlı yöresinde bulunan Atmalı Aşireti'ne mensup Çöçeli Köyü Alevisi'ne göre ise, "Alevilikte en önemli ibadet (ibadet) cemdir. Cemlerde semahlar çekilir, didara durulur, Hak, Muhammed ve Ali anılır, halka namazı kılınır. Muharrem orucu ise bir ibadet değil matemdir. Bu oruç Sünni oruçlarına benzemez ve oruç sırasında tıraş olunmaz, evli olanlar on iki gün boyunca eşleriyle birlikte olamaz, et yenmez, su içilmez ve düğün yapılmaz. Çok az bir meyve suyuyla idare edilerek neredeyse yirmi dört saat oruç tutulur çünkü Muharrem orucu bir ibadet değil bir matem orucudur. Ayrıca üç gün Hızır orucu tutulmaktadır ve bu bir ibadettir. Bu orucun tutulmasındaki esas gaye af içindir. Daha önceleri Cuma oruçları da tutulmuştur ancak şimdi neredeyse bunlar kalmamıştır. Cemlerin yapılmakla beraber eski güncelliği olmadığını" ifade eden Çöçeli Alevisi'ne göre, Narlı'ya Adıyaman'dan Ağuışen Ocağı'na bağılı Garip Dede adında bir dede cem yapmak için gelmekte ve kendisi de bu cemlere katılmaktadır.⁶³¹ Bu cemlerde ikrar vermenin olmadığı çünkü ikrar vermenin musahiplikte bulunduğı anlatılarak, kendisinin de musahibi bulunmadığı için ikrar vermediğini ifade etmiştir. Ayrıca kendi yaşadığı dönemde kurban keserek musahip olanı da hatırlamadığını belirtmiştir.⁶³²

Kültürlü bir dede olarak ifade ettiği Garip Dede'yle Hacı Bektaş'ta 1986 yılında tanıştığını anlatmıştır. Hacı Bektaş'ta cem olduğunu, dem olduğunu söyleyerek demde insanların bir masaya oturduklarını yanlarına birer bardak rakı aldıklarını ifade ederek, demde bulunanların bir kısmının bunu içtiğini bir kısmının içmediğini ancak o bir bardağın saat sabah beşe kadar devam ettiğini kimilerinin sadece çok az miktar tattığı belirtmiştir. Bu dem'in cem bittikten sonra saat on iki gibi başladığını anlatarak, bu sohbetin sabaha kadar sürdüğünü ve bu sohbette geçmişten, gelecekten

⁶²⁹ K5

⁶³⁰ K6

⁶³¹ K14

⁶³² K14

ve bilhassa dini konulardan bahsedildiğini ifade etmiştir. Dolunun ise o masaya konan bir bardak rakı olduğu söylenerek, herkesin içmek gibi bir zorunluluğun olmadığı kendisinin de demlere katılmasına rağmen içmediğini belirtmiştir.⁶³³ Çöçeli Köyü'ne dedelerin eskiden Kantarma'dan geldiği anlatılarak ayrıca Kocalar Köyünde de Güzel Dede adlı bir dedenin bulunduğu ve onun oğlunun da dedeliği yürüttüğü ve isminin Mazlum olduğu belirtilmiştir.⁶³⁴

Alevilikte en büyük ibadetin cem olduğunu ifade eden Bozlar Alevisi, kimilerine göre ise bunun halka namazı olduğunu anlatmıştır. Cemin Aleviliğin özünü oluşturduğu, ceme katılan insanın artık Aleviliğe kaynaştığı ve reşit olduğu söylenmiştir. Bir insanın reşit olduktan sonra kendisine bir yol çizmesi gerektiğinin önemi anlatılarak, bilhassa öğretisi açısından en önemli konunun kişinin kendine ahlaki bir yön çizmesine ihtiyaç olduğu belirtilmiştir. Alevi olan kişinin kesinlikle ahlâksızlık yapmaması, hırsızlık yapmaması, insanların namusuna göz dikmemesi gerektiği belirtilmiş, bunun için ve Aleviliğin yaşaması için cemin temel yer olduğu ifade edilmiştir.⁶³⁵

Çocukken cemlere katıldığını anlatan Bozlar Alevisi, en çok dikkatini çeken şeyin musahip kardeşliği olduğunu, bunda Alevilikte bir yol arkadaşı seçmek anlamına geldiğini, hayat boyu onunla ve ailesiyle yola devam edildiğini belirtmiştir. Musahibi ölen bir Alevinin onun ailesine bakmakla yükümlü olduğu, askere gittiğinde ilgilenilmesi gerektiği, her yönüyle ilgilenmek zorunda olduğu ifade edilmiştir.⁶³⁶ Ceme girildiğinde cemin ne olduğunun anlatıldığı, Hz. Muhammed'in yolu olduğunun söylendiği, küskünlerin, dargınların katılmadığı, birbirinden razı olmayan var mı? Diye sorulduğu eğer varsa özünü dara çekmesi gerektiği söylenmiştir. Birbirinden razı olmayanların meselesi halledilmeden ceme başlanmadığı söylenerek orada hukukun işletildiği anlatılmıştır. Cemin bu yüzden çok önemli olduğunu söyleyen Bozlar Alevisi, onun dışında On iki İmam oruçlarının ve üç gün Hızır orucunun olduğunu belirtmiştir. On İki İmam Orucunda normal niyet edildiğini, akşamdan niyet duaları olduğu söylemiştir. İbadet olarak cem, oruç ve

⁶³³ K14

⁶³⁴ K14

⁶³⁵ K15

⁶³⁶ K15

kurbanların bulunduğunu, kurban olarak ise tercüman kurbanı ve musahip kurbanlarının olduğu ifade etmiştir. Kendine bir yol arkadaşı seçenin, cemde bunu ilan ettiği anlatılarak, kurban kesilerek orada pişirildiği ve dağıtıldığı söylenmiş, yapılan cemde beraber dua edildiği ve semah dönüldüğü anlatılmıştır.⁶³⁷

Sinemil Aşireti'ne mensup bir dede ailesinden olan Bozlar Alevisi, ceme uzun zamandır katılmadığını belirterek bu bölgede yaklaşık beş yıldır hiç cem yapılmadığını ifade etmiştir. Narlı'da cem yapıldığını ama bu cemin kendi istediği cem olmadığını, oysa gerçek cemde Aleviliğin yürütüldüğünü, suçluların ortaya çıkarıldığını, gönülden yapılan bir cem olduğunu ve kendisinin de böyle bir ceme katılmak istediğini anlatmış, Maraş'ta en çok cemin Narlı'da yapıldığını ifade etmiştir. Cemlerde duaların genelde Türkçe yapıldığını, Arapçanın bile çok çok az olduğunu, Arapça dua okumanın bile çok nadir olduğu, Kur'an-ı Kerim'in bile Türkçe okunduğu ifade etmiştir.⁶³⁸

Kureyşan Ocağı'na mensup bir Alevi'ye göre cem en önemli ibadettir. Cemevinin kapısından girildiğinde kadın erkek eşitliği sağlandığı, ne kadına kadın, nede erkeğe erkek gözüyle bakıldığı söylenerek, herkesin bir can olarak kabul edildiği ifade edilmiştir. Dedenin vaaz verdikten sonra, burası Hak kapısıdır, bizim oturduğumuz mürşit postudur, peygamber postudur, sizi dara çekiyorum, aranızda küskün dargın var mı? Varsa dara gelsin burada yargılayalım, barıştıralım, olayı güzelleştirelim diyerek üç kere sorduğunu cevap gelmezse herkesin Allah eyvallah dediğini ifade etmiştir. Canların biz birimizden razıyız dedikten sonra Nur Süresi, 35-36. ayetlerle ceme başlandığı, cemin yaklaşık 2,5-3 saat sürdüğü ifade edilmiştir. Cemde on iki hizmetin bulunduğu söylenerek, herkesin bir görevinin olduğu, çıkıp dualarını okudukları anlatılmıştır. Cemde semahın ve semahçıların bulunduğu, zâkirin, rehberin, dedenin, süpürgecinin bulunduğu ve bu hizmetleri yapanların On İki İmam adına hizmet ettikleri belirtilmiştir. Cemlerde bulunan sakkanın yaptığı işi ilk önce peygamber efendimizin kırklar ceminde yaptığı ve engür tanesini keşkül parmağıyla kevser suyuyla cennetten gelen tabağın içerisinde eritip insanları dualandırdığı o suyun duasının okunduğu, Kerbela'nın anıldığı ifade edilmiştir. Alevilikte Hak,

⁶³⁷ K15

⁶³⁸ K16,K23

Muhammed, Ali olgusunun ön planda bulunduğu, “önce Tanrı, sonra Peygamber”imiz sonrada velayet olan Hz. Ali efendimizin adı zikredilerek devam edilir” demiştir. Cemde çerağın bulunduğu, üç adet mumun yakıldığı ifade edilerek, bunlardan birinin Yaradan’ın nuru adına, biri Peygamber adına diğerinin velayet olan Hz. Ali adına yakıldığı söylenmiştir. Alevilikte var olduğu söylenen mum söndü olayının o söylendiği gibi olmadığı anlatılarak, mumların sırayla sırra sır edildiği, önce Yaradan’ın nuru aşkına ya Allah, ya Allah, ya Allah sonra peygamberin nuru aşkına ya Muhammed, ya Muhammed, ya Muhammed, ardından velayetin nuru aşkına ya Ali, ya Ali, ya Ali diye üç sefer dualandırıldığı görevler bitince görev taksiminin geri döndürmek gerektiği, geri döndürüldüğü zaman dualarla o mumların sırra sır edildiği ifade edilerek bunu anlayabilmek için cem erkânını canlı görmek gerektiği ifade edilmiştir.⁶³⁹

On iki imamlardan önce üç gün masum pak orucu tuttuklarını, on iki günde muharrem orucu tuttuklarını ancak Alevilerde sahura kalkmanın bulunmadığını ve bu süre boyunca dünya ile irtibatlarını kestiklerini anlatmıştır. Resmi bir dairede işi olmadığı sürece bu süre boyunca yas tutulduğunu Kerbela’da şehit olan yetmiş iki şehit ve şühedanın anıldığı ifade edilmiştir. Onların yaslarını içlerinde hissetmek ve yaşamak için dünyayla ilişkilerini kestiklerini, tırnak kesmediklerini, bıçak kullanmadıklarını, Peygamber torunu kesildiği için kesilen her şeyden uzak durduklarını anlatmıştır. Bu süre boyunca domates, soğan ve yemeklerde et kullanmadıklarını söyleyerek, suyu da asla kana kana içmediklerini, kadınlara yaklaşmadıklarını söylemiştir. Muharrem orucu boyunca “gece kalkıp yemek yenmez, davul çalınmaz, top atılmaz, kimse rahatsız edilmez ve kimse nasıl oruç tuttuğunu bilmez” denilmiştir. Ayrıca şubat ayında üç gün Hızır Orucu olduğu ve bu oruçta su da içilmediği ifade edilerek, ancak bir gelenek olarak biri getirir sana su verirse kaderin onla açılır diye bir inanış olduğu anlatılmış, “Zaman zaman da Ramazan ayının 19-21 arasında Hz. Ali Efendimizin Abdurrahman b.Mülcem tarafından şehit edilmesinden dolayı üç gün oruç tutarız” diye ifade edilmiştir.⁶⁴⁰ Ramazan orucu tutan vatandaşlara da saygı duyduklarını asla onların nefsinin

⁶³⁹ K20

⁶⁴⁰ K20

kırılmasına sebep olacak bir şey yapmadıklarını aleni olarak sigara içmediklerini, insanların görüşlerine saygı duyduklarını ifade etmişlerdir.⁶⁴¹

Kureyşan Ocağı'na bağlı, Koçgiri Alevisi, Avrupa'da yedi yıldır, Alevi federasyonlarında İnanç grupları oluştuğunu ve bu şekilde Dertli Divane Dede'yle Alevi gençleri ve Aleviliğe inanan kişiler olarak, kulaktan dolma değil de, gerçek anlamda öğrendiklerini, yani Alevilik dindi değildi ya da İslam'dı değildi gibi tartışmaları daha iyi öğrendiklerini, yedi yıldır kendisinin de böyle bir eğitim aldığını ve bu tür faaliyetleri için bir dernekleri ve cemevlerinin bulunduğunu ve hep birlikte öğrenmeye çalıştıklarını söylemiştir. Daha önceden sürekli birilerine uyum sağlamaya çalıştıklarını ve Aleviyiz diyemediklerini söyleyerek, çünkü kimliklerinde hep İslâm yazdığını anlatmış eğer İslâm olmadıklarını söylerlerse öldürüleceklerini düşündüklerini ifade etmiştir. Kendine baktığında kendisini İslâm dairesi içinde görmediğini, dedelerin biz İslâm'ız diyebileceğini anlatan Koçgiri Alevisi, kendisini Müslüman hissetmediğini vurgulamıştır. İnsan Hak'ta, Hak insanda anlayışını taşıdığını ve görmediği şeye inanmadığı belirtmiş, insanların Hakkı yarattığını sonra da ona taptıklarını söyleyerek, Tanrı'yı yaratan, Hakk'ı yaratan, sonra da onun ismiyle yürüyen olduğu belirtilmiştir. Kendisine göre sadece bir dünyanın bulunduğunu, öbür dünya diye bir şey bulunmadığını ifade etmiş böyle düşündüğü için çok rahat yaşadığını ancak camideki ibadete de saygı duyduğunu söylemiştir.⁶⁴²

Muharrem Orucu'nu tam on iki gün olarak hep tuttuğunu, bunun Aleviler için yas ve matem olduğunu, nasıl ki, babamızın başına bir şey gelirse kurban kesiyorsak, Hz. Ali'nin soyunun da başına bir şey geldiği için bunun yapıldığını, Alevilerin Kerbela'dan bu yana kırılarak geldiklerini söylemiştir. Horasan'dan göç ettiklerini Hacı Bektaş'la geldiklerini ancak bunları bile sonradan öğrendiklerini ifade etmiştir. Alevilikle ilgili kitapların yasak edilmesiyle Aleviyiz diyemediklerini ve bu şekilde sola kayarak solcu olduklarını, Maocu olduklarını ya da başka şeyler olduklarını ancak oralarda da yok edildiklerini söylemiştir. Dinlerin Aleviliği yok ettiğini, yine aynı şekilde devrimcilerinde Alevilerin üzerine yürüdüğünü, dedeler hakkında aleyhte propaganda ve karalama kampanyası yaparak Alevilik inancının yaşamasına

⁶⁴¹ K20

⁶⁴² K21

müsaade etmediklerini ve gerçek anlamda Alevi gibi yaşansa, yetmiş iki millete bir gözle bakılsa bu kadar kan dökülmeyeceğini söylemiştir.⁶⁴³

Hızır orucunu tuttuğunu hatta Hızır'ı bizzat yaşadığını anlatarak, bu şekilde eşini aldığını söylemiştir. Daha önce hiç görmediği eşini gördüğünü söyleyerek olayın şöyle olduğunu anlatmıştır: “Burada bir oda evimizde oturuyorduk. Ben fabrikada çalışıyordum. Hızır orucunu tuttum gece vardiyam vardı geldim, annem kömbe yapmıştı yedim, o kadar inanıyorum ki, inanmak çok güzel bir şey, bir şeye inanmak çok güzel bir şey. Hızır'a inanıyorum ve Hızır bana evleneceğim adamı gösterecek, yaşadım ve gördüm eşimi aldım. Fabrikadan dönüyorum yolun üstüne biri oturmuş başka kimse yok gece, yoldan geç diyorum kalk diyorum, kafasını yere eğiyor, eşimi trafik kazasında kaybettim sonra ve hep öyle derdim eşimin kafası niye yere eğikti diye. Üç gün sonra yengesiyle fabrikaya geldi yengesi o araya söylüyormuş böyle böyle biri var diye. Rüya gördüğüm ayda ben kocamla tanıştım. Hızır'a o kadar inanmışım ki bir de gençliğe inandırılmış sevdiğinizi görürsünüz diye.”⁶⁴⁴

Yurt dışında federasyonlar gözetiminde cemler yapıldığını, hatta bazı kişileri cezalandırdıklarını bunlardan iki kişinin bu yüzden kurban kestiğini, bu kişilerin karılarını aldatarak başka kadınlarla ilişkileri olduklarını tespit ettiklerini ifade etmiştir. Cemin aynı bir insanın Kâbe'ye gittiğinde tamamen yüreğini boşaltarak tüm günahlarından arındığı gibi bir cem olması gerektiği anlatılarak, bu yüzden Alevilerin önceden savcı ve hâkimlere ihtiyaç duymadığı onların dergâhlarda dara çekilip mahkeme edildikleri, küslerin barıştırıldığı, herkesin hakkının cemlerde temsil edildiği anlatılarak Cem'in, Aleviler açısından doğruluğun ve adaletin uygulandığı topluluklar olduğu söylenmiştir.⁶⁴⁵

Koçgiri Aşireti'ne mensup Baba Mansur Ocaklı bir Alevi, Alevi olmalarına rağmen şeriat, tarikat, marifet, hakikat noktasında bunların hiçbirini günlük hayatlarına geçirmediklerini ve şimdiye kadar hiç semaha durduğunu hatırlamadığını anlatmış, Muharrem Orucunu çok ender Hıdırellez Orucu'nu ise nadir tuttuğunu ama sen bunları niye yapmıyorsun diye bir baskı hissetmediğini ifade etmiştir. “Dua ederken,

⁶⁴³ K21

⁶⁴⁴ K21

⁶⁴⁵ K21

Allah'ı, Peygamber'i, Ali'yi, Hızır'ı, Mevlana'yı hepsini birden sayıyorum, çocuğumu yollarken, kızım Hızır yoldaşın olsun diye dua ediyorum, Peygamber'i, Ali'yi günde beş on kere anarım, Allah'ım seni iyilerle karşılaştırsın derim'' demiş bu duaların hepsini Türkçe yaptığını belirterek; "bizim dualarımız hep Türkçe'dir" demiştir. "Biz Arapça bilmiyoruz, Kur'an-ı Kerim'i de okurken ben hep Türkçe okuyorum ve Arapça'yı öğreneyim diye bir çaba içine girmiyorum" demiştir. İslâm dinini bir akıl dini olarak değerlendirdiğini ifade etmiş aklın kabul etmeyeceği bir şeyin dinde olacağına, Allah'ın cinsiyetler arasında ayırım yapacağına inanmadığını söylemiştir. Peygamberin ve halifelerin böyle bir uygulaması olduğuna inanmadığını, sonradan meydana gelen bu tür uygulamaların ise kişilerin kendi iktidarlarını egemen kılmak için başvurduğu yollar olduğunu söylemiştir. Dinin gerçekte vicdan olduğunu düşündüğünü söyleyerek, eğer insan yaptıklarını vicdan terazisinde tarta biliyorsa, akıyla süzebiliyorsa, kendisine yapılmasını istemediğini başkasına yapmıyorsa, bunun en büyük inanç olduğunu ve bütün dinlerin birbirine benzediğine inandığını belirtmiş, bunun dinler, mezhepler hatta ateistler adına bile söylenebileceğini ifade etmiştir. Vicdanı olan her insanın muhakeme yapacağını ve muhakeme yapan insandan zarar gelmeyeceğini söyleyerek en büyük inancın vicdan olduğu vurgulanmıştır.⁶⁴⁶

Babasının musahibi olmasına rağmen kendisinin musahibi olmadığını⁶⁴⁷ şehir hayatına geçildikten sonra bu tür geleneklerin unutulduğunu söyleyerek kendisinin Maraş'ta doğup büyüdüğü için bir Alevi köyündeki toplumun yaşantısı ve birbiriyle etkileşmesinin kendiler de olmadığını sadece bunu bir cenaze olduğu vakit hissettiklerini söylemiş, ancak muhasip kardeşliğinin, ahiret kardeşliğinin sosyal birliktelik ve dayanışma açısından son derece önemli olduğunu düşündüğünü vurgulamıştır. Bunun toplumsal dayanışmaya neden olduğunu ve Alevilikte bir zenginle, fakirin ahiret kardeşi yapılarak bunların mallarının ve canlarının beraber hala getirildiği, çocuklarının birbirlerinin çocukları sayıldığı anlatılmıştır. Muhasipler birbirleri hakkında kesinlikle yanlış düşünemezler denilerek, eğer böyle bir şey olduğu takdirde toplum ve dede huzurunda yargılanacağı anlatılmıştır.⁶⁴⁸ İkrar vermediklerini, geçmişteki siyasi çizgilerinden dolayı, o tip konulara girmediklerini,

⁶⁴⁶ K22

⁶⁴⁷ K22

⁶⁴⁸ K23

Aleviliğin ibadet boyutuyla ilgilenmediklerini, buna da sahip oldukları ideolojinin neden olduğunu anlatarak aslında bunun çok güzel bir şey olduğunu ancak kendi yaşantılarında hayata geçiremediklerini ifade etmiştir.⁶⁴⁹

Hanobası'nda yaşayan Kılıçlı kadını on iki imam orucunu sürekli tuttuğunu söylerken⁶⁵⁰, Atmalı Aşireti'ne mensup kocasının "ben hiç tutmam"⁶⁵¹ demesi üzerine kadın onun iyi "arakı" içtiğini anlatmıştır. Hanobası'ndaki başka bir Atmalı erkeği de kendisinin hiç on iki imam orucu tutmadığını ancak karısının sürekli tuttuğunu ve aşure yaptığını belirtmiştir.⁶⁵²

Cemin artık hiç yapılmadığını söyleyen Kılıçlı kadını, bunun en büyük sebebinin ise dedelerinin olmaması olduğunu söylemiştir. Eskiden köylerinde çok güzel cemler yapıldığını, Mamik Mustafa ve Hüseyin Dedelerin geldiğini anlatarak bu iki dedenin de Elbistan'lı ve çok iyi dedeler olduğunu söylenmiştir. Babasının köyün ağası olması sebebiyle genelde cemlerin kendi evlerinde olduğunu anlatmıştır. Dedelerin cemleri kurmak için senede bir kere geldiğini ve milletin elinde ne varsa getirdiğini, dede hangi eve giderse kurban kesildiğini anlatmıştır. Dedelerin genelde hali vakti iyi olanları gezdiğini ve her gün bir evi ziyaret ettiğini söylemiştir.⁶⁵³ Şu anda musahip tutan olmadığı anlatılarak⁶⁵⁴ ,kardeşlikten daha ileri olduğu söylenen bu kurumun çok önemli olduğu belirtilmiştir. Hanobası'daki Atmalı erkeklerinden birisi kendi musahip kurbanın kesildiğini ve musahibi olduğunu ancak şu an musahibinin rahmetli olduğunu anlatmış diğeri ise kendi musahibi olmamakla beraber babasının musahibinin olduğunu bildiğini ve babası için musahibinin kardeşinden daha ileride olduğunu söylemiştir.⁶⁵⁵

Sinemil Aşireti'ne mensup Aşağı Terolar Köyü'nde yaşayan Alevi kadını, ibadetler açısından On İki İmam orucunun çok ön planda olduğunu söylemiş ancak Aleviler namaz kılmaz, oruç tutulmaz diye bir ön yargı olmasına rağmen Alevilerde dini baskı

⁶⁴⁹ K22

⁶⁵⁰ K26

⁶⁵¹ K24

⁶⁵² K25

⁶⁵³ K26

⁶⁵⁴ K24,K25

⁶⁵⁵ K25

olmadığını herkesin kendi dinini yaşamaya çalıştığı söylenerek Muharrem ayının çok önemli olduğu ancak hiç Muharrem orucu tutmadığını çünkü çok zor olduğunu, soğan, sarımsak kesilmediğini, et yenmediğini ve bu ürünlerin yapılan yemeklerde kullanılmadığını, bıçakla kesilen hiçbir başlı ürünün tüketilmediğini söylemiştir.⁶⁵⁶ Cem'e katılmadığını ancak Alevilikte kurbanın çok önemli olduğunu anlatarak, kurbanların bilhassa Kurban bayramında ve adak olarak ziyaretlerde, özellikle Elif Ana ve Ali Baba'da kesildiğini anlatmıştır.⁶⁵⁷

Salmanlı Aşireti'nden Şah İbrahim Veli Ocağı'na bağlı bir Alevi, Muharrem ayında On iki İmam Orucu olduğunu, Şeker Bayramı'nı ve Kurban Bayramı'nı kutladıklarını, musahiplik ve birlik kurbanlarının kesildiğini ve bunlarında genelde yılsonunda hasat kaldırılınca yapıldığını ancak eskiden çok yaygın olmasına rağmen dedeler öldükten sonra on beş yıl ara verdiklerini ama artık yeniden yapmaya başladıklarını hatta senede üç, dört kez tekrarladıklarını ifade etmiştir.⁶⁵⁸ Musahipliğin yol kardeşliği olduğunu söyleyerek, yol kardeşlerinin birbirinden kız alıp veremediği anlatmış, musahip kardeşliğinin çok kaliteli bir yapı olduğu ifade ederek, insanın sırtını dayadığı bir dostunun, yani dert ortağının, psikiyatristinin olduğu ve musahibin, kötü günlerde, iyi günlerde ilk akla gelen kişi olduğu belirtilmiştir.⁶⁵⁹

Sinemil Aşireti'ne mensup, Küpelikız Köyü'nde yaşayan ancak herhangi bir ocağa ve dedeye bağlı olmadığını ifade eden birisi, Alevilikte cem ibadeti olduğunu ancak bu ibadetlere katıldıklarının söylenemeyeceğini ifade ederek, cemlerin yasak olması sebebiyle gizli olduğunu bunun için yapılamadığını ancak yeni yeni yapılmaya başlandığını söylemiş, Pazarcık'ta ayda bir ya da iki cem yapıldığı anlatmıştır.⁶⁶⁰ Sinemil Aşireti'nden Bozlar'lı Alevi, ibadet olarak cem yaptıklarını, ancak sürekli katılmadığını, çevreden haber edildiği zaman Sünni arkadaşlarını da ceme götürdüğünü söylemiştir. Cemlere daha çok katılmak istediğini, K.Maraş'ta kapsamlı bir cemevine ihtiyaç duyduklarını ve her hafta cem yapılmasının gerekli olduğunu belirtmiştir. Alevilerin ciddi bir oy potansiyeli olmasına rağmen, dini anlamda bir

⁶⁵⁶ K27

⁶⁵⁷ K27

⁶⁵⁸ K28

⁶⁵⁹ K28

⁶⁶⁰ K29

başibozukluk olduğu ifade edilerek, Alevilere dini anlamda sahip çıkılması gerektiği, bu yüzden çok acil cemine ihtiyaç duyduklarını vurgulamıştır. Doğru kaynaklardan bilgi almanın çok önemli olduğu ifade edilmiş; “Hüseyin Özcan hocalarım, İzzettin Doğan dedem gibi kişilere ihtiyacımız var.”⁶⁶¹ Diye belirtilmiştir. Bu işlerin bir ucundan tutmak istediğini, bunu bir dini vecibe gibi gördüğünü, ancak Aleviler içinden bazılarının çıkıp ben çocuğuma din dersi verdirmek istemiyorum dediğini basının bunu hemen ön plana çıkardığını oysa Sünniler içinden de bu tür söylemlerin olduğunu hatta daha çok olduğunu vurgulamıştır. Alevi bir yurttaşın din dersi verilmemesi için dava açtığını ancak Aleviler arasında buna tepki gösterildiği ve bilhassa buna cemlere katılan Alevilerde rastlanıldığı ifade edilmiştir. Cemlerde aşka gelerek kendinden geçen birçok insana rastladığını bu insanların ne söylediğine bakıldığında “Ya Allah, Ya Muhammed, Ya Ali” dediğinin görüleceği, bunun aynısını Sünnilerin de söylediği anlatarak, Alevilerin büyük çoğunluğunun samimi Müslümanlar olduğu elbette sepetin içinde çürük yumurtaların bulunabileceği bunları da kendilerinin ayıklayacaklarını ifade etmiştir.⁶⁶² Musahibi bulunmadığını belirten Bozlarlı Alevi, babasıyla beraber bu kurumun kendileri için son bulduğunu anlatmıştır. Kardeşlikten öte olan musahipliğin bulunmamasının en önemli sebebinin İnsanların bir araya gelememesi olduğunu söyleyerek, bilhassa askeri darbelerin ve baskıların da etkili olduğu, bu yüzden Alevilerin, Aleviliğini gizlemek zorunda kaldıklarını oysa bunu saklamaya hiçbir sebep olmadığını, Aleviliğin İslâm’ın içinde bulunduğu anlatmıştır.⁶⁶³ Yıllık görgünün neredeyse kaybolduğunu ama hala yapmak istediklerini söyleyen Bozlar Alevisi, musahipliğin geçmişte çok önemli bir kurum olduğunu bunun etkilerinin hala yaşandığını “örneğin apartmanda bir yaşlı bulunsa Alevisi, Sünnisi akşam evinde ne varsa ona yollar” diyerek, atalarından böyle öğrendiklerini ifade etmiştir. Abdülhamidhan Cami’nin yardım heyeti içinde olduğunu bunu söylemenin çok doğru olmamakla beraber sosyal ve dini anlamda bunu yaptığını belirtmiştir.⁶⁶⁴ Sinemil Aşireti’ne mensup olmasına rağmen bir Kılıçlı köyü Hanobası’nda yaşayan Alevi ailesi, şu an cemlerin yapılmadığını, eskiden dedelerin geldiği dönemlerde cemlerin yapıldığını söyleyerek, o vakitler cemlere

⁶⁶¹ K30

⁶⁶² K30

⁶⁶³ K30

⁶⁶⁴ K30

katıldıklarını belirtmişlerdir.⁶⁶⁵ Çocukken katıldıkları cemlerde her gün bir evin dedeleri davet ettiğini, dedenin çalıp söylediğini ve nasihat verdiğini ve büyüklerin semah döndüğünü anlatmışlardır. Cemlere özel bir kıyafetin olmadığını söyleyerek herkesin olduğu gibi gittiğini ve ne varsa lokmasını alıp geldiğini söylemiştir.⁶⁶⁶ Şimdiler de ise yeni yeni Narlı ve Çöçeli'deki cemevlerinde cemlerin yapılmaya başlandığını ancak dedelerin daha gelmediğini ifade ederek gelirlerse gideriz demişlerdir. Ayrı gayrı yapmadığını, cemevine de camiye de gidebileceğini, namaz kılmanın da kötü bir şey olmadığını ifade etmiştir.⁶⁶⁷ Muharrem Orucu'nu tutmadığını ancak aşure yaptıklarını belirtmiştir.⁶⁶⁸

Aslen Tottolar Köyü'nden olmasına rağmen K. Maraş merkezde oturan Alevi genç kızı, Alevilikte ibadet deyince, "biz abdestimizi alıyoruz, namazımızı kılıyoruz, ancak biz Yasin ve Mevlit gibi şeylerle daha çok uğraşyoruz, bence Sünnilerle pek bir farkımız yok, bir farkımız bizim açık olmamız" diye belirtmiştir.⁶⁶⁹ Genç kızın ablası ise, "bizim on iki imamımız var, ama Türkler de bunu yapan yok. On iki İmam'dan sonra kurbanlarımızı keseriz, on iki gün banyomuzu yapmayız, yasını tutarız, soğan başı kesmeyiz, erkekler tıraş olmaz." demiştir.⁶⁷⁰

Cem'in atalarından kalan bir ibadet olduğunu söyleyerek, Ceme en son iki ay önce Erenler Derneği'nde katıldığını ancak musahipliğin ne demek olduğunu bilmediğini söylemiştir.⁶⁷¹ Ablası ise, musahibin baba yarısı olduğunu anlatarak, birinin babası ölünce bütün yükümlülüklerini musahibin aldığını belirtmiş, bütün soruların ona sorulduğu ifade edilmiştir. Sürekli aşiretlerin⁶⁷² içinde olduğu için sorup her şeyi öğrenmeye çalıştığını anlatmış, eşinin de aşiret olması sebebiyle oturup konuştuklarını belirtmiştir.⁶⁷³ İbadetleri küçük kız kardeş⁶⁷⁴ daha çok yaptığını

⁶⁶⁵ K32

⁶⁶⁶ K33

⁶⁶⁷ K32

⁶⁶⁸ K32

⁶⁶⁹ K35

⁶⁷⁰ K34

⁶⁷¹ K35

⁶⁷² Aşiret: Maraş bölgesinde Alevi yerine kullanılan terim.

⁶⁷³ K34

⁶⁷⁴ K35

anlatırken, ablası Muharrem Orucu tutmadığını, ancak Hızır Orucu'nu tuttuğunu ifade etmiştir.⁶⁷⁵

Sinemil Aşireti'ne mensup Pazarcık'ta yaşayan Alevi kadını, en son katıldığı ceme üç sene olduğunu söylemiş, musahipliğin de ne demek olduğunu bilmediğini anlatmıştır. Muharrem orucu tutmadığını ancak annesinin sürekli tuttuğu ifade etmiştir. Alevilerde oruçların farklı tutulduğunu, sahura kalkılmadığını, özel yemek yapılmadığını ve oruç tutulduğunun kimseye söylenmediği belirtilmiştir. Cemlerde bilhassa siyah kıyafet giyildiğini ancak illaki de bir kıyafet zorunluluğu olmadığını hatta yurt dışından gelenlerin askılı bluzla bile geldiklerini söylemiştir.⁶⁷⁶

En çok önem verdiği ibadetin kurban olduğunu dile getiren Alevi kadını, kurban bayramında ve adak için Elif Ana ve Ali Baba gibi, ziyaretlere gittiklerini söylemiştir. "Hemi Töze" diye Narlı'ya yakın Tevekkeli Köyü'nde, Zeynep Uşağı köyünde ise "Hacı Zinike" adlı ziyaretler olduğunu söyleyerek, komşularının çocuklarının çok zeki olmasına rağmen okumadıklarını sonra annelerinin rüyasında Hacı Zinike'yi görüp, Hacı Zinike'nin kadına rüyasında para verdiğini, bunun üzerine komşuları olan bu kadının, Hacı Zinike'ye ziyarete geldiğini kendilerinin de beraber geldiklerini, sonra o kadının çocuklarının Amerika'ya gidip okuduklarını anlatmış, kendisinin de sürekli ziyaretlere gidip kurban kestiğini böyle bir inancı olduğunu vurgulamıştır. İşe başlamadan önce sürekli trafikte olacağı için Elif Ana'da çifte kurban kestiğini söyleyerek nasıl kurban kestiklerini de şöyle anlatmıştır; "kurbanı Elif Ana'da keseceğim diye adayınca, oraya gidiyorsunuz, başka insanlarda geliyor kurban kesmeye, yanına tereyağlı pilav yaparak orada herkesle beraber yiyoruz, mahallede kesersek de dağıtıyoruz konuya komşuya." Demiştir.⁶⁷⁷

Elmapınar Köyü'nden bir Alevi, "Alevilikte yapacağınız her şey insanadır" diyerek, "İnsan yaratılanların en güzeli ise, ibadet insanadır. O yüzden üç kural vardır. Eline beline diline hâkim olmak. Bu kurala baktığımızda üçü de insanlara yapılmış şeylerdir. Bütün ibadetlerin özü insandır Alevilikte. Hatta yapılan semahta bile bir el gökyüzüne, bir el kalbe, bir el dışarı bakarken, bir el kalbe bakıyor. Bunun temel

⁶⁷⁵ K34

⁶⁷⁶ K36

⁶⁷⁷ K36

sebebi, kalbimde olan avucumun içindedir ya da Allah'tan aldığımı kula dağıtırım maksadı var, var olanı verme. Aslında Alevilikte adım atarken bile ibadet yapılır. Bu bir gerçek.” Diye belirtilmiştir. Esasında bunların düşünceden ibaret olduğu, iyi düşünüyorsan, iyi bir insansan, güzel insansan, insanlara yardımcı oluyorsan, senden daha iyi bir Alevi olmaz denmiş, bunun kendi içerisinde kabul edilir bir durum olduğu anlatılarak, yani iyi insanın, parasına puluna bakılmadan hürmet edilen insan olduğu, esasında tamamen emperyalizmden uzak bir anlayış olduğu söylenmiştir.⁶⁷⁸

Alevilerin ibadetlerini cemevinde yaptıklarını söyleyerek, halka namazı kılındığı, bu namazın insanın insana dönerek kılınan bir namaz olduğu söylenmiş, ince ve ayrıntılı bir namaz türü olduğu belirtilmiştir. Bu törenlere herkesin istediği kıyafetle gelebileceği, bayanlar için topuk gözükmemesi gerektiği belirtilerek, böyle bir usulün olduğu anlatılmıştır. Uygulama alanında bazen sıkıntılar olmasına rağmen baş açık, ayak açık ceme gelinmeyeceği ifade edilmiştir. Cemde semah dönüldüğünü, dara durmanın bulunduğu anlatılmış, Hızır Cemi diye bir cemin bulunduğu söylenmiştir. Ceme başlamadan önce rızalık almanın hala devam ettiği ancak artık göstermelik yapıldığı ifade edilmiştir. Dedenin ceme başlamadan önce aranızda küskün dargın var mı? Diye sorarak, herkesin birbirinden razı olup olmadığını sorduğunu, bunlar sağlanmadan ceme başlanmadığını eğer böyle biri varsa dara gelmesi gerektiğini, darın ise herkesin kendi vicdanına kalmış bir durum olduğunu belirtmiştir.⁶⁷⁹

Pazarcık Doğanlı Karahasan Köyü'nde yaşayan Sinemil Aşireti'ne mensup Alevi, yeni neslin, dedelik öğretisinin azalmasından dolayı ibadetlere yeterince katılmadığını ve yeterince ibadetleri öğrenmediğini söylemiştir.⁶⁸⁰ Alevilerin en büyük âdetinin yalan söylememek olduğunu belirten bu Alevinin babası, “yalan kesinlikle Alevilikte yoktur zaten yalan olursa biz onu dışlarız.” Demiştir. Ayrıca ırz ve namus düşmanlığının olmadığını, takım karıştırmanın olmadığını, eğer böyle bir şeye yeltenen olursa her sene cem de dara çekileceğini, bir savcının önündeymiş gibi mahkeme edileceği, eğer haksız görülürse cemaatten atılacağı, Alevilerin arasına sokulmayacağı belirtilmiştir. Cemlerin genelde kışın yapıldığını, on ikinci ayın on

⁶⁷⁸ K37

⁶⁷⁹ K37

⁶⁸⁰ K38

beşinden Mart'a kadar olan bu boş zamanda olduğunu ifade etmiştir.⁶⁸¹ Doğanlı Karahasanlı Alevi'nin babası, cemlere katıldığını ve cemlerin en büyük evde yapıldığını söylemiştir. Şu anda köylerinde cemevi olduğunu ancak dedelerinin olmadığını anlatarak, eskiden cemlerin kışın olduğunu, dedelerin geldiğini, rehberin geldiğini, dara çekilenin düşkün olduğunu, suçlu suçsuzun cemde konuşulduğunu ifade etmiştir.⁶⁸²

Aslen Tercan'lı Alevi genci, Alevilerin ceme gittiklerini ancak camiye de gidenlerin bulunduğunu anlatmıştır. Alevilerden camiye gidenler olduğunu söyleyerek gerçek Alevilerin namaz kıldığını anlatmış, kendi komşuları olan Alevinin camiye gittiğini kendisinin de gittiğini söyleyerek, "Alevilerin camiye neden gitmediğini tam olarak bilmiyorum ama biz Ali'nin yolundan gidiyorsak, Hz. Ali Müslüman olduğuna göre, oda namaz kıldığına göre bence biz de namaz kılmalıyız. Ben öyle düşünüyorum." Demiştir.⁶⁸³

Ayrıca ziyaretlere gittiklerini, cemevinde sohbetlerin olduğunu söylemiş, babasının musahibinin olup bunun da kan kardeşliği gibi Ali dostu gibi bir şey olduğunu ancak nasıl musahip olduğunu bilmediğini belirtmiştir. Alevilikte, On İki İmam ve Hızır Orucu tutulduğunu, annesinin hasta olmasından dolayı tutamadığını ancak babasının tuttuğunu söylemiştir.⁶⁸⁴ Alevi genci ceme gittiğini anlatarak, cemden önce küskünlerin barıştırıldığını, herkesin rızasının alındığını, sonra sohbeye başlandığını, On İki İmam'ın anlatıldığını söyleyerek, "Bunlar Hz. Ali, Hz. Hasan, Hz. Hüseyin, İmam Cafer-i Sadık, diğerlerini de biliyordum ama unuttum." Demiştir. "Bizim ibadetlerimizde en önemli unsur sazdır. Sazlı deyişler söylenerek, semah dönülür, semah döndükten sonra herkes oraya ne kadar getirebilirse bir yiyecek getirir." Diye anlatmıştır.⁶⁸⁵

Emiroğlu Ailesi'nin damadı bir Sinemilli Alevisi, "ben hiç oruç tutmam ,Muharrem orucu da tutmuyorum ama annem ve babam tutar." Demiştir. İbadetlere gençlerin şimdilerde daha çok meyil ettiği ifade ederek, cemlere gittiklerini, oruç tuttıklarını

⁶⁸¹ K39

⁶⁸² K39

⁶⁸³ K40

⁶⁸⁴ K40

⁶⁸⁵ K40

anlatmıştır.⁶⁸⁶ Biz inançsız değiliz diyen oğlu ise, Muharrem orucunu hiç tutmadığını annesinin de tuttuğunu görmediğini söyleyerek, Türkçesine biraz bakmakla beraber hiç Kur'an okumadığını anlatmıştır.⁶⁸⁷ Babası Sinemilli, annesi Barak Aşireti'nden olan bu Alevi genci ceme katılmadığını, kaç çeşit cemin olduğunu da bilmediğini söyleyerek bazen dedelerin konuştuğunu, birlik cemi, görgü cemi dediklerini ancak bunların ne anlama geldiğini bilmediğini ifade etmiştir.⁶⁸⁸

Kahramanmaraş'a Erzincan Tercan'dan gelip yerleşen bir Alevi, Alevilikte ibadet olarak, on iki imam orucu ve cem ibadeti olduğunu söylemiş, Alevilerde de namazın olduğunu belirtmiştir. Rahmetli babasının namaza gittiğini bilhassa da bayram namazı ve cenaze namazlarına gittiğini söylemiştir. "Ben şimdiye kadar ceme hiç gitmedim, muharrem orucu da tutmadım" diyerek adak kurbanı kestiklerini anlatmış, "mesela benim çocuğum oldu, adak kurbanı keseceğiz ama hiç eve koymayacağız. Benim mantığıma göre adağın adak yerinde kesilmesi diye bir şey yok. Şöyle ki bunu adamışsın Hak için adamışsın. Onun için her yerde kesebilirsin. Ziyaret yerlerinde gidip kesilmesi bana göre yanlış bir düşünce. Örneğin adağı adamışsın. Elif Ana demişsin. İllaki Elif Ana diye bir şey yok yani. Sen bu adağı Hak için adamışsın. Zaten yatan bir zattan bir şey bekleyemezsin. Elini açacaksın Allah'tan isteyeceksin ne isteyeceksen. Her şeyi Cenab-ı Allah verir" demiştir.⁶⁸⁹

Kılıçlı Aşireti'ne mensup Alevilerin yaşadığı Osman Dede Köyü'nden bir dede, ibadetlerle ilgili, "Bizde musahiplik olur, bize göre musahiplik kardeşliktir. Musahip olanlar birbirlerini madden, manen desteklemektedir. Ama şimdi yürürlükte değil çünkü diyelim ki benim musahibim Almanya'da nasıl birbirimize sahip çıkacağız." demiş ancak kendinin de musahibi olmadığını belirtmiştir. "Bizde her ocağın dedesi o ocağa bağlı olanların kurbanını keser başka ocağa bağlı olanların kurbanını kesmez. Benim dedem yok benim kurbanımı kim kesecek, İbadet yapacağım dün büyük evlerimiz vardı, dedemin zamanında herkes bize toplanırdı, kurban bayramında herkes ne kurban kestiyse bize getirirdi, yaş sırasına göre oturlardı, bir kazana koyarlardı, aynı kazanda pişirirlerdi hepsini, ekmeğini tuzunu bölüşürlerdi,

⁶⁸⁶ K41

⁶⁸⁷ K42

⁶⁸⁸ K42

⁶⁸⁹ K44

küskünleri barıştırdılar, biz Osmanlı kadısının önüne kadınlarımızı hiç çıkartmamışızdır, bizde tarla takım kavgası olmamıştır, dedeler bunların hepsini görgü cemlerinde halletmişlerdir, bir nevi halk mahkemesidir. Horlansa da, hor görülse de bu toplum bu zamana kadar gelmiştir. Mesela benim dedemin sakalını kesmişler köylü toplanmış ağlamış.” Demıştır. “Bakın bugün Maraş’ta bir sürü sakallı var. İşte İslamiyet’i bu hale soktular. Hâlbuki bugün birçok tarikatçıda birçok çeşitte sakal var değil mi?” diyerek sözüne devam etmiştir.⁶⁹⁰ “Üç gün Hızır orucu tutarız. Bizim köy iyi bir Alevi köyüdür diğer Kılıçlı köylerinin içinde bir Emiroğlu, iki bizim köy iyi Alevi köyleridir. Biz burayı ikiye böleriz Yukarı Kılıçlı kolu aşağı Kılıçlı kolu diye. Fakat aşağı kol onlar bizden daha iyi Alevi, onlar daha çok dindardır. Emiroğlu’ndan aşağısı.” Diye ilave etmiştir.⁶⁹¹

Aleviliğin ikrarsız olamayacağını söyleyerek, “Biz ikrarsız yaşayamayız zaten. Ama size şöyle anlatayım siz Maraş’a bir üniversite kurdunuz ama içindeki hocaların hepsini aldınız ne kalır geriye. İşte bizim kanaat önderlerimiz olmazsa nasıl bu yaşayabilir. Ama şu bana sorduklarınızı şu o vadakilerden onda biri ya bilir ya bilmez. Niye çünkü bilmiyor, öğretilmemiş, sadece Alevi olduğunu biliyor. Bu bir devletin ayıbıdır. Bizde dört çeşit cem vardır, birinci cem görgü cemidir, öğrenme cemidir. Ceme yalın ayak girilir. Bele kuşak bağlanır. Kılık kıyafette biz açıklığa karşıyız. Mesela hiçbir Kılıçlı ailesinin kadınının âşıktan yukarısını göremezsin. Elinde bir sigarayla bir Kılıçlı kadını göremezsin. Kesinlikle bizde öyle bir şey olmaz. Bizde kadın, kadın gibi yaşar haysiyeti namusunu erkekten öte korur. Ama ders var hoca yok, hasta var doktor yok. Değirmeni açmışsın ama su yok taş dönmüyor. İnanç Allah’la, kul arasındadır. Buna rağmen, Biz hala inancımızı bildiğimiz kadar götürüyoruz, asimile olan yok mu var. Ağcakoyunlu var, Karabıyıklı, Fituşağı. Benim nenem Fituşağı’ndan Sünni akrabalarım var şimdi. Ama bir öz Türk’üz ve Türklüğümüzle övünürüz. Bizim yedi ulu ozanımızın bir tane Kürtçe deyişi yoktur, Farsça bile yoktur. Tamamı Türkçedir. Biz süt köpüğü kadar temiziz buna inanın. Biz gerçekçi bir toplumuz bizde yalan yok mesela bir Seyyid Rıza olayı var; ben Seyyid Rıza’yı kabul etmiyorum Seyyid Rıza ve Şeyh Sait bu ülkeyi İngilizlere şikâyet etti bu bize yakışmaz. Her duamızda ordumuzu,

⁶⁹⁰ K45

⁶⁹¹ K45

kanunumuzu, Allah'ımız korusun diye dua ederiz. Biz savaşın ne olduğunu bilen insanlarız, biz yurdumuzun bir karış toprağı için canımızı veririz.” Demıştır.⁶⁹² Aynı köyden başka bir Alevi ise, eskiden ceme çok katıldığını şimdi pek olmadığını ve televizyondan seyrettiğini anlatarak, “Ama işin gerçeğı Elif Ana sağken, her hafta oradaydım, her hafta cem yapardık ve çokta hoş olurdu. İlahiler söylenirdi, o şairlerin nefesleri söylenirdi, Şah Hatayi ve Pir Sultan'dan söylenirdi genelde. Şah Hatayi çok söylenir, Osmanlı ile çatışma döneminde ve onun yenilişi bizi kendine bağlamıştı o dönemde. Atalarımız o dönemde o işe sahiplerdi. Şimdi herkes kendi halinde.” Diye belirterek cemin nasıl yapıldığını anlatmış, dedenin oturarak herkese selam verdiğini söylemiş, “Gerçek manada topluma bir selam verilir. Dedenin önünde eğilinir, öpülür de, ama gerçek manada tüm orada insanlara verilen selamdır. Ama biz biraz geç kaldık uzak kaldık”⁶⁹³ demıştır. Eskiden yıllık görgü yapıldığını ama artık yapılmadığını söylemiş, “şimdi kimseyi bir araya getiremiyorsun herkes kendi kafasına göre. Evvelden vay ki biri birisine kötülük yapsın, yanlış yaptı diye ceme koymazlardı. O insanın yalnız kalması en büyük faciaydı. İnsanlar kimseye kötülük yapmamaya çalışırdı, bu görgülerde cemde yapılırdı. Dedeler, ceme başlamadan önce birbirine küskün var mı diye sorarlar. Dargın küskün varsa önce barıştırırlar sonra ceme başlardı. Bunlar çok güzel şeyler aslında, en iyi şekilde yönlendirme şekli bu. Ne kadar barışçı, ne kadar sevgi dolu bir anlayış. Ama bu toplumda her şeyi kırdılar attılar, bence bunda devletinde önemli yanlışları oldu.”⁶⁹⁴ Diye söylemiştir.

Kurban Bayramı'nda ve adak olarak kurban kestiklerini söyleyerek, bu adak kurbanlarını bilhassa Elif Ana'da, Umman Baba'da, Ali Baba'da kestiklerini ayrıca Çiğli tarafında Hemo Baba, denilen Çıplak Hemo'nun olduğunu söylemiş onun da bir takım hizmetleri bulunduğunu anlatmıştır.⁶⁹⁵

Bir diğer Kılıçlı Köyü olan Ördek Dede Alevilerinden biri ibadetler olarak, semah dönmeyi, Muharrem Orucu'nu, Muharrem Orucu sonunda aşure yapmayı söylemiştir.⁶⁹⁶ Muharrem Orucu'nu daha çok genelde kadınların tuttuğunu

⁶⁹² K45

⁶⁹³ K57

⁶⁹⁴ K57

⁶⁹⁵ K57

⁶⁹⁶ K46

söyleyerek, kendilerinin tutmadıklarını ifade etmişlerdir.⁶⁹⁷ Eskiden köyde cem yapılmasına rağmen şimdi hiç yapılmadığı belirtmiş,⁶⁹⁸ kimi önceden ceme katıldığını söyleyip şimdi katılmadığını anlatmış⁶⁹⁹ kimi de hiç katılmıyorum demiştir.⁷⁰⁰ Dedelerin Doğanlı'dan geldiği ifade edilerek, dedenin oğlunun artık dedelik yapmadığı anlatılmıştır.⁷⁰¹ Herkesin çeşitli vesilelerle kurban kestiği söylenmiş,⁷⁰² adak kurbanlarını Elif Ana'da, Ali Baba'da, Osman Baba'da kesildiğini bunun belirlenirken de "hangisi düşüne girerse orada keserler" şeklinde ifade edilmiştir.⁷⁰³

Alevilikte ibadetin cem olduğunu söyleyen bir Kılıçlı Alevisi, "ben olmadan zaten cem töreni olmaz" diyerek bu törenlere sürekli katıldığını ifade etmiştir.⁷⁰⁴ Eski adı Fanfas olan Pınarhöyük'ten başka bir Kılıçlı Alevisi ise, cem ibadeti yapıldığını söyleyerek, "ben onu küçükken yaptım ama şimdi yapmam. Yani o ibadet, evet Aleviler o ibadeti benimsemişlerdir ama illa o şekilde ibadet edilecek diye bir şey yok bana göre ayrıca Sünnilerinkiler gibi de yapılacak diye bir şey yok. Daha modern bir ibadet şekli olabilmeli diye düşünüyorum. Örneğin herkes ayakkabısını çıkarıyor işte içerisi pis mi? temiz mi? kokuyor mu? Bu şeklin değişmesini istiyorum ben, o ortamın değişmesini istiyorum ben camii de de, cemevinde de değişmesini istiyorum. Benim görüşüme göre yanlış, hele hele bizim Sünni kesimindeki bazıları öyle bir camiye gidiyor ki çevreyi rahatsız ediyor. Şimdi o ibadetin bir anlamı yok bence, ben ibadeti çalışmakta bulurum hep çalışmak isterim." Demiştir. "Cem değince bizim eve köylü gelirdi büyük odaya yabancı olmazdı, katılırdım. Cemler hali vakti iyi olanın evinde yapılırdı." Diye ifade etmiştir. Eskiden olmasına rağmen şu an musahibi bulunmadığını çünkü artık toplumun itibar etmediğini söylemiştir. Muharrem ve Hızır Orucu tutmadığını belirterek, çevrenin etkisinde kalarak, kurban kestiğini ifade etmiş, "Ben türbeler gidip kurban kesmeyi pek sevmiyorum. Ama annem rahmetlik çok dindar biriydi, çok inançlıydı, o orucunu tutardı, kendine göre yas ilan ederdi yas tutardı, senede bir türbelere adak adardı, o Kocalar'ın orada

⁶⁹⁷ K46,K47

⁶⁹⁸ Bedir İncirli, 1939 doğumlu, tahsili yok, K49.

⁶⁹⁹ K46

⁷⁰⁰ K47

⁷⁰¹ K50

⁷⁰² K49

⁷⁰³ K46

⁷⁰⁴ K54

Seyyid Mahmut türbesi var oraya gidip kurbanı keserdik. Köylüler toplanırdı, orada mezar vardı onu ziyaret ederlerdi. Kurbanı kestikten sonra yemek yapıyorlar, fazla olan eti yoksullara dağıtırlar, adak etini köye geri götürmezlerdi.” Şeklinde belirtmiştir.⁷⁰⁵ Yapılan cemlerde Pir Sultan’ dan çok bahsedildiğini söyleyerek, Hacı Bektaş’ın ve Ehl-i Beyt’in hayat hikâyesinin anlatılıp onlar hakkında bilgi verildiğini söylemiştir.⁷⁰⁶

Narlı Ovası’nda bulunan bir Kılıçlı Köyü olan Karaçay’dan bir Alevi, yaptıkları ibadetler konusunda bilgi vererek, “Son zamanlarda anti-kapitalistlerde bunu benimsedi, Alevilikte ibadetin yer ve zamanı yoktur. Bir bölünmüşlük yoktur. Şu vakitte şunun yapacaksın bu vakitte bunu yapacaksın diye bir kesinlik yoktur. Sünnilerde şu vakit camiye gideceksin diye bir zorunluluk vardır, Alevilerin camiye gitmemesi de Muaviye ve Yezid zamanında Hz.Peygamberimiz’in sünneti ve yaşantısına ve Ehl-i Beyt’e karşı çok ağır sözler söyleniyor. Oraya gidince inciniyor bu yüzden yavaş yavaş uzaklaşmış. Camiyi terk etmiş. Bundan sonra Osmanlı döneminde de böyle bir ibadet yeri yapılmış olsa asker gelecek Kızılbaşları toplayıp gidecek. Onun için günlük mekânlarda zikir etme, semah etme yaygınlaşmış. Son zamanlardaki etimolojik kaynaklarda zikir salahtan bahsediyor. Alevilerde toplu ibadet olarak cem ve semahı geliştirmiş. Bunun yeri ve zamanı yok, yönetecek dede ne zaman uygun görürse yapar. Rahmetli annem, bismillah demeden bizi sofraya oturtmazdı şeytanları çağırıyorsunuz dedi. Bayramlar eksiksiz bir şekilde yapılırdı. Kurban anlayışı da, iyi bir dilek geldiğinde, selamet ve mutluluğun istenmesinde kullanılırdı. Bugün ekonomik sebeplerle çok yaygın değil” Demiştir. “Yas, Muharrem orucu tutulur, yaygındır, farkı belirtmek için söylüyorum ayrı özel bir sofrası yok, günlük hayatın devamıdır hatta şu farkı net olarak söylemek mümkün, rızkı biraz azaltma vardır çünkü Hz. Hüseyin’in çektiği sıkıntılara nazaran anılır on gün, üç günde Hz. Hüseyin efendimize yapılanlar için iki günde bebekler öldürülmüş onlar için, cemlerde dinlediğimiz hiç olmazsa şu sabiye su verin dendiğinde Şimir’in ok atıp altı aylık bebeği öldürdüğü söylenir bu beş gün onların hatırasına ilavedir.” Diye belirtmiştir.⁷⁰⁷

⁷⁰⁵ K55

⁷⁰⁶ K55

⁷⁰⁷ K56

Bir Kılıçlı Köyü olan Kuyumcular'dan birisi Aleviler açısından ibadet olarak, cem yürütme, namaz, oruç ve kurban kesmenin olduğunu söyleyerek, "Kurban kesme var ama kurban kesme Alevilikle ilgili değildir, Orta Asya'dan getirilen Türk geleneğidir. Ziyaret yerleri de Orta Asya töresidir. Ziyarete gitmek, Orta Asya'da yer-gök tanrılarına tapıldığı dönemde uygulanan bir şeydir. Orta Asya gelenekleriyle Aleviliği harmanlayan bir kültürdür. Niye? Baskı altında olduğu için,1514'den beri neyin ne olduğunu bilmemiş gizli gizli daha çokta kırsal kesimde yaşadıkları için, kendilerine göre bir yol tutturmuşlar. Oradan da Anadolu Aleviliği doğmuş. Hani merdiven altı çalışanlar var ya, Alevilikte merdiven altında oluşmuş baskı altında oldukları için kulaktan kulağa gelmiş herkes farklı yörede farklı yürütmüş ama Alevilik özünü dürüstlüğe, temizliğe, dayandırmış ve kaybetmemiş. Önemli olanda budur. Omurgasını kaybetmemiş. Doğa sevgisi, insan sevgisi Allah sevgisi, eşitlik, hep devam etmiş. Ne kadar baskı gelmiş, Alevi kellesine altın verilmiş,1514'de,ne kadar Alevi kellesi getirirsen o kadar altın alıyormuşsun devletten ama yine de millet deyişlerle, işaretlerle, sözlerle, birbirlerine kültürlerini aktarmışlar. Onun için Alevi'de fiziksel ibadet çok azdır daha çok ruhsaldır bizim ibadetler. Beyni temizlemedir, ruhu temizlemedir. İbadetlerimiz onun üzerinedir. Tövbe etmedir. Eşit paylaşmadır. Bir ağaç dikmedir. Onun için dedim, Alevilik İslamiyet'in ruhudur diye. Eski cemleri annem anlatırdı şu oldu bu oldu diye, şimdiki cemlerden pek bir farkı yok, ama o zaman insanlar azdı daha az insanla yapılıyordu. Alevilerde ibadet daha çok kış ayları yapılır. Çünkü hepsi hayvancılıkla çiftçilikle uğraşiyor. Öyle olunca tarlaya gidiyorlar Ekim'de boşalıyorlar. Dedeler ne zaman gelir Ekim, Kasım gibi gelir. Üç ay dört ay cem yürütülür, küskünler barışır Alevilerin en güzel şeyi odur. Bakın Alevi köylerinde özellikle bizim Kılıçlı Aşiretinde, bizim köyümüz tertemiz bir Türk köyüdür. Ne teröristi vardır ne katili vardır. Ne kan davalası vardır, ne kız kaçırma vardır. Tertemizdir bizim köylerimiz. Kılıçlı Aşireti. Saf temiz kalan Türk köylerinden biridir. Bizde hep akraba evliliği olmuş dışa da dönmemişiz. Tertemiz bir Türk koludur. Ama Türklük önemli mi? İnsan olsun da ne olursa olsun, onu da çok önemsemiyorum. Evrensel bakıyorum olaya. Bizde hiç dava olmaz dede geldiği zaman, senin kimle hesabın varsa onu dedeye söylemek zorundasın annem hep öyle anlatırdı. Mesela ben şuna küstüm şu benim malımı çaldı artık ne var ise. Dede'de öbür tarafı çağırır ve herkesi barıştırmış. Ertesi günde ertesi eve gidermiş. İki üç ay o köyde kalır herkesi barıştıtır sonra çeker gidermiş. Bir bakıma halk

mahkemeleri. Nerde oluyor halk jürisi önünde. Dede o eve gidince diğerleri de geliyor ve dedenin huzurunda her şey hallediliyor. Halk mahkemesi ve halk jürisiyle götürürlermiş işi. Yüzyıllarca bizimkiler hiç adliye bilmemişler. Ne kadar güzel bir şey bu. Benim anam Osmanlı bir kadındı, biri kız kaçırmış, anam gider, sorardı, ne oldu? Kız kaçtı. Zorla mı kaçırdı? Yok. Sen sevenleri vermedin oda kaçtı derdi. Hadi kızını evine çağır derdi. Tamam, bitti o kızı eve çağırırlardı. Bizde kız kaçırma sonucu kan davası gibi olaylar yoktur. Horasan'dan geldiği gibi sürer o kültürler, yani Orta Asya kültürüyle İslamiyet'i birbirine karmışız. Öyle yetişmişiz. Ama diyeceksin ki çok aşağılanmışsın mücadele etmişsin, hiç de onlara aldırılmamışız. Hiçbir şey bizi değiştirememiş. Ben her zaman derim benim ölçüm insanlık. A mezhebi B mezhebi A ırkı B ırkı, hiç beni ilgilendirmez. Bu da köyden aldığım kültürden kaynaklanıyor.”⁷⁰⁸ Diye söylemiştir. Musahipliği çok sevdiğini ancak bir musahibinin olmadığını belirterek, “Ama benim babamın musahibi vardı. Musahipliğin tarihine baktım Orta Asya'daki kan kardeşliği. Bize musahiplik olarak geçmiş. Benim babamın musahibi vardı, musahibin ne kızını alabilirsin, ne kız verebilirsin. Kardeşin ölürse kardeşinin karısını bile alabilirsin ama musahibin karısını alamazsın. Alırsan düşkün ilan edilirsin, toplumdan dışlanırsın kimse yüzüne bakmaz. Musahiplik böyle bir şey, ne kız alırsın, nede kız verirsin. O aile ile kardeşsin. Benim babamın Ali diye bir musahibi vardır rahmetli oldu. Biz öz amcamıza gitmezdik çünkü amcamın çocuklarına düşeriz biz, yani onlarla evlenebiliriz, halamın çocuklarıyla da evlenebiliriz, dayımın çocuklarıyla da evlenebiliriz ki, ben evlendim. Ama musahibimiz çocuğuyla evlenemeyiz. Bu yasak konmuş. Biz gittiğimiz zaman musahibimizde kalırdık. En iyi koruma yeri oradır. Babam mesela kardeşi ölse karısını alabilir ama musahibinin karısını alamaz. Kızları kadınları korumak için çok güzel bir yer. Kirveliğe benzer ama kirvelikten ötedir bu. Musahiplik iç içe girmiş bir dostluktur, kardeşliktir. Çıkarsız, namusuna bakamayacağın, ekmeğini paylaşacağın her daim derdini dökeceğin bir insan. Keşke o gelişse. Ben birkaç defa, eşime dedim, “Aleviliğin hiçbir şartını yapmıyoruz, ama musahiplik bana çok güzel geliyor” dedim. Ama yapamadık. Kendin seçiyorsun musahibini isterse hiç akrabası olmasın. Yalnız dedenin huzuruna gideceksin yemin edeceksin onla musahip olduğuna dair. Ailece kardeş olunuyor, dedenin huzurunda durulurken de çapraz durulmuş. Annem onu derdi. Musahiplikte çapraz durulur

⁷⁰⁸ K58

derdi dedenin huzuruna. Biz o amcamızın çocuklarını, yani babamın musahibinin çocuklarını öz amcamızın çocuklarından çok severiz. O çocuklar geldiği zaman hala diye bir sarılırlar, aklım gider onlara. Musahipliği çok seviyorum geliştirilmesi gereken bir olay.”⁷⁰⁹ Diye belirtmiştir.

Kuyumcular Köyü’nden bu Alevi kadını, Muharrem Orucu’nu birkaç defa tuttuğunu söyleyerek, zamanı olsa yine tutacağını çünkü oruç tutmayı çok sevdiğini Hızır Orucu’nun ise ayrı bir olay olduğunu söylemiş, “Alevilik felsefesinde Orta Asya’dan getirdiğimiz bir olaydır. Şubat ayına rastlar, o değişmez. Onda lokmalar dökülür, bazlama yağlamaları yapılır ve ben Hızır orucunu birkaç kere köyde yaşadım. O çok güzeldi. Bir Hızır Aleyyisselamı temsil eden biri olur, birde “Yüzü Kara” derler. Yüzüne kara çekmiş çirkin olmuş bir tanesi gelir, ben çocukken ona bir oyun olarak bakardım, ama şimdi düşününce anlıyorum ki yüzü kara suçlu kişiyi sembolize ediyor. Hızır dostluğu arkadaşlığı sembolize ediyor. Büyünce olayları kavrayınca, çocukken gördüğün şeyleri değerlendiriyorsun. O Hızır geceleri gelir üç gün oruç tutulurdu. Oruçtan sonra lokmalar dökülürdü. Gece gelinir dolaşılırdı. Kapı kapı çalınırdı onların kim olduğunu bilemezsin, ama semboller aklımda çocukluğumdan. Hızır iyiliği o yüzü kara adamda kötülüğü temsil ediyordu.”⁷¹⁰ Diye belirtmiştir. Yıllık görgünün ne olduğunu bilmediğini ancak Hacı Bektaş’a şimdiye kadar en az yedi sekiz kez gittiğini belirterek felsefesini çok sevdiğini söylemiştir.⁷¹¹

Çiçek Köyü’nden yaşlı bir Kılıçlı Alevisi, köyelerine şimdi gelmemekle beraber eskiden dedelerin geldiğini, bugünlerde ise bölgeye yavaş yavaş Hacı Bektaş Dernekleri’nin açıldığını ifade etmiştir. Dedenin geldiğinde dedeyle beraber sazının olduğunu vurgulayarak, “Saz çok önemli, çok kıymetlidir, dedenin elinde saz bir kitap kadar kıymetlidir. Böyle öper yere koyar onu. Dede saz çalar duaz-ı imam der. On iki İmamların adı geçer, orada Fatıma’nın, Peygamber’in adı geçer. Millet böyle secde eder, secde ederler, Allah, Allah, Allah diye. Alevilikte “âmin” pek denmez. “Âmin” de evet demek yani. Ondan sonra dede kalkar dua okur, On iki İmam size yardımcı olsun, evvel Allah, Allah, Muhammed, Ali, diye başlar. On iki İmam yardımcınız olsun, Peygamber şefaatiniz olsun der. Herkes kalkar dedenin eline

⁷⁰⁹ K58

⁷¹⁰ K58

⁷¹¹ K58

varır. Dede gideceği zaman herkes gücüne göre o zaman ki parayla 1 lira, elli kuruş verirler oda hepsiyle helalleşir gider. İbadetler aynıdır esasında mesela secde aynıdır, rükü da aynıdır. Yalnız Arapça konuşmazlar, Türkçe konuşurlar cemde. En önemli ibadet cem olmuş oluyor. On İki İmam Oruc'u var, Hıdır Ellez Oruc'u var. Muharrem orucunu çok tutar Aleviler, Sünnilerde tutuyor ama. İşte cemde semah dönüp secdeye varmak. Bende dedelerin geldiği zaman çocuktum. Osman dede de Mahmut vardı eczacı, o üye yaptı beni çocuklara falan bilgi vermek için, orada bir iki sefer ceme katıldım pek o kadar düşkün değilim. Benim musahibim yok ama olan çoktur. Şu anda pek devam ettiği söylenemez, seyrek çok seyrek. Musahiplik kardeşliktir yardımlaşmadır, dostluktur, sohbetir, temeli Peygamberle, Ali'den gelir. Ben oruç hiç tutmam, benim hanımda çok tutmaz. Kurban bayramında kurban keseriz. Adak kurbanı da keserim. Ha burada Ali Baba var ya, Ali Baba'yı iyi tanırım,1949'da öldü. Ben o zamanlar on beş yaşlarındaydım. Ben 1934'liyim. Gelirdi buraya Abdi Çiçek var onlara gelirdi. Dede değildi. Sinemilliydi, Çiğli'den. Sinemilli'nin yarısı dedeydi evvelden. Ama Ali Baba öyle para mara toplayan biri değildi. Konuşurdu öyle. Sakallı, fakir, kimsenin, ne iyisine, ne kötüsüne konuşur, zenginin evinde yatardı ama zengini de pek sevmezdi. Tükürür mükürürdü. Birde şu var, bunu gördüm şahit oldum ben, sırtında bitler oynayırdı ama bir tanesi yattığı yatağa gitmezdi. On iki mi, on üç gün mü kaldı bu Abdi Çiçek'lerin evinde, açtılar yorganı bir şey yok yani. Bu Ali Baba, baba, çünkü dede ayrı baba ayrı. Dede bir mezhebi temsil eder, baba kendi halinde biridir. Oturup bir şey sorarsan cevap verirdi, fakirdi, beni yanına oturturdu. Bir gün hiç unutmam, bu Abdi Çiçek bana biraz deyişler yazdırdı, unutmuşum işte pek hatırlamıyorum, bir deyişi çok hoşuma giderdi, şunu dedi bana;

- ❖ ‘‘Erdebil şehrinde, Hazar şahı var idi,
- ❖ İmam Hüseyin'e çok kindardı,
- ❖ Hattında güçlü bir oğlu vardı,
- ❖ Sorun Şimir'in yeri var mıydı?’’

Hazar Şahını Muaviye, Yezid yapıyor, oğlunu da Şimir yapıyor. Kellesini kesen mi? Hatırım da kalan budur. Ali Baba'nın yanın otururdum bir hırkası vardı, divaneydi yani. Kadıncıkla bizim köy birbirinden ayrılma, o Eğlen'de bakanlarda bizim amcaoğulları, onun evinde kalırdı orda da vefat etti. Anlatılana göre Ali Baba duvara

bir su serpmiş oda kendi resmi olmuş, var o resim gördüm bende, adam bunda bir şey vardı diye belirtti kalktı oraya bir şey yaptırdı. Türbe yaptırdı. Ama yaşarken kerameti olduğunu duyardık, okuma yazması yoktu, kendi kendine deyiş söylerdi, daha önce kendi dedelerden falan duyduysa bilmem, ama kendi kendine okurdu deyişleri, ben pek hurafeye inanmam, ama duyduğumu anlatırım; kabul eden eder, etmeyen etmez, şimdi bu adam Maraş'ta bir tenekenin içine idrarını yapıyor, pekmez tenekesinin, Ali Baba'yı tutuyorlar niye yapıyorsun? Diyorlar, oda içinde koca bir yılan vardı diyor, döküyorlar ki gerçekten yılan var, bunu ben nereden biliyorum? Ali Baba öldüğünde, üç dört sefer o bakkal yani pekmez tenekesi olan bakkal buraya geldi, Ali Baba'yı ziyarete geldi, ismini hatırlamıyorum. İşte köylüler bazen orada toplanır, yemek yaparlar geleni geçeni çağırırlar şimdi pek çağıranda yokta, otururlar orada bir kurban keserler, Veysel Karani gibi, orada da öyle ya. Namaz kılıyorlar, öteberi satıyorlar, ben oraları gördüm gezdim hep, öyle bir şeyi vardı ama Ali Baba'yı herkes severdi. Kürt Alevisi de severdi, Türk Alevisi de severdi. Hatta Sünni olmasına rağmen Karabıyıklı'dan da geldi bazıları birkaç kere. O bakkalın da geldiğini gördüm Maraş'tan dua etmeye. Kendinden de bu olayı dinledim.” demiştir. Çevredeki eski köylerden bahsederek, “Osman dede türbesi beş yüz yıl önce yapılmış. Osman Dede'yi şöyle anlatırlar: Türkmen, Alevi, olarak anlatırlar hatta Umman Baba diye geldiğini söylerler. Alevilerde Osman olmaz ama Osman ismini bazen koyuyorlar, Bekir'de varda Ömer'i koymazlar hiç Aleviler. Umman Baba olarak geliyor ancak Osmanlı, Osman Baba olarak tarihe geçiyor, Bir rivayete göre oradan buraya kuş donunda uçarak geliyor, Orta Asya'dan uçarak geliyor, buraya konuyor. Abdest alırken keklikler gelip su içermiş. Aslında Antep'in Çarkın diye bir köyü var oradan geldi derlerdi, Adana yolunun öbür tarafında, burada da vefat edip kaldığını, burası vakıf olmuş. Şimdi o Çarkın'lılar diyor ki, Osman Dede namaz kılarmış bunun için Sünni'dir, diyorlar, fakat namaz kılabilir bende hacca gittim mesela. Etrafında döndüm falan, kötü bir yere gitmedim ki, mukaddes bir yere gittim bunu kabul etmem lazım benim, yoksa ben şoför olarak da gitmezdim. Niye gittim dedim bilgi edinim, elli sayfaya yakın tutanak tuttum, Kurtuluş gazetesine verdim ben bunu yazamam dedi.

Oysa orada gördüğüm pislik ve cehalet gibi bazı eksiklikleri yanlışları zikretmek istedim ama gazete yazmak istemedi. Tabii iyi tarafı da çok. Anadolu'dan öyle güzel

hacılar geliyor ki mis gibi kokuyorlar. Mukaddes ve görmeye değer bir yer herkes inanıyorsa sende inanmak zorundasın. Yok inanmıyorsan başka.” Demiştir. Hiç ikrar vermediğini belirterek, “yok öyle bir şey, dedeler arasında alan oluyor, cemevine düşünlerde oluyor bu. Mesela şurada Narlı’da cemevi var ben beş kere gitmemişim.” Demiştir. Yıllık görgülerin de uzun zamandır hiç yapılmadığını söyleyerek, “Bunları yapan yok şimdi. Eskiden dedenin sözü kanundu. Bizden önce çok olmuş ama ben çocukluğumdan pek hatırlamıyorum. Hatta bizim hanımın dedesi bir Ermeni karısı almış, buradan Ermeniler kaçarken, bu adamı ceme koymamışlar. Çünkü kadının evli-bekâr olduğu belirsiz bu yüzden koymamışlar. Köyün ileri geleni bile olsa ceme koymamışlar. Böyle hata yapanları kesinlikle ceme koymazlar.” Diye ifade etmiştir.

Ceme özel bir kıyafet olmadığını belirterek, “eskiden kıyafet yoktu, eskiden dönme yasaktı. Şu Hanobası’na dede geldi, ben çocuktum, şu Seyfi Oktay yok mu? Onun bir akrabası burada hâkimdi. Onların da aslı dededir. 1950’ler ya da önceydi, burada Karabıyıklı’da bir karakol vardı, çavuş geliyor, burayı basıyor, dedeyi falan hepsinin elini bağlayıp gidiyor. Buda Cumhuriyet devrinde olan bir olay Osmanlı falan değil. Oraya varınca hâkimin karşısına çıkarıyor, hâkimde bir dede çocuğu, şimdi kalkıyor dedeye iki ay gün veriyor onu da bağışlıyor tekrar şurada bir jandarma çavuşu, efendim bunlar ana bacı tanımıyor falan diye, cem dönüyorlar İslamiyet’e karşıdır falan diyor. Ve hâkim altından kalkamıyor iki ay gün veriyor sonrada onu affediyor. Şimdi bu çıra söndürme nerden geliyor, Osmanlı 1539’larda Kanuni zamanlarında, her köye bir camii yapılmasını Sünnilikten başka bir inanç olmamasını emrediyor. İşte cemi yasak ediyor, semah dönmeyi, her şeyi yasak ediyor, ne yapacak bu adam dede çağırarak cem edecek aylık, yıllık. İki kapılı bir yer yapıyorlar, askerde durmadan devamlı dolaşüyor, yukarı bir adam koyuyorlar, asker geldi mi bir ayağıyla vuruyor milleti uyarıyor hangi taraftan geliyorsa tersine kaçıyorlar. İşte bunların kaçarken ki saklanmalarına mum söndürme diyorlar. Bir Sünni insana sen namaz kılma denir mi? Adam kaşıyla kılar gözüyle kılar bir şekilde kılar. Çocuğunu kapıya koyar oğlum ben namazımı kılacağım der. İslam’ın farzını yerine getireceğim der. Efendim bunlar çıra söndürüyor. Ne çırası. İşte benim aklım yetiyor bunlara burada

bir çavuş vardı, dedeyle halkı topladı götürdü karakola. Yani yasaktı.”⁷¹² Diye belirtmiştir.

Sarılar Köyü’nden olan yaşlı bir Alevi Kadını, bir Kılıçlı Köyü olan Hanobası’na gelin olduğunu söyleyerek, Hanobası’nda evvelden cem yapılırmış ben gelmezden evvel, ben geldikten sonra hiç yapılmadı”⁷¹³ derken oğlu, “eskiden dedeler gelirmiş, millet saklanarak cemi yapmaya çalışırmış, böyle bir özgürlük yoktu eskiden”⁷¹⁴ diye anlatmıştır.

Bölgeye camiler yapılarak Sünni imamlar gönderildiğini söyleyen yaşlı Alevi kadını, “Mesela şu karşıya, camiye bir hoca göndermişler on altı yaşında biri, bu çocuk nasıl hocalık yapacak ki? Evri, Karabıyıklı, Akçakoyunlu hep sonradan Sünnilemiş. Normalde Türkmen’dir hepsi. Mesela Nefsi Doğanlı, Kirni, Karahasanlı bunların hepsi de Kılıçlı’dır ancak gelirken Kürtlerin içinde kaldıklarından Kürtçe konuşur olmuşlar. Sinemilli, Atmalı’da böyledir.”⁷¹⁵ Diye ifade etmiştir.

Yaşlı Alevi kadını Muharrem ve Hızır orucunu hep tuttuğunu söylerken⁷¹⁶ oğlu⁷¹⁷ ve daha genç olan başka bir Alevi kadın⁷¹⁸ tutmadığını söylemiştir. Her sene aşure yaptıklarını anlatan Alevi kadını, köyde bu oruçları tutanların olduğunu ancak gençlerin pek tutmadığını anlatmıştır.⁷¹⁹ Bu köydeki gençlerin musahipliği bilemeyeceğini söyleyen yaşlı Alevi kadını babası dede olduğu için kendi köyleri olan Çepni Türkmenlerin yaşadığı G.Antep’in Sarılar Köyü’nde insanların sürekli musahip tuttuğunu belirtmiştir.⁷²⁰

Bir Kılıçlı Köyü olan Osmandede’deki Alevi kardeşler Alevilerin yaptığı ibadetler hakkında bilgi vererek, “Cem başta gelir. Cem yapılmıyor. Bazen Antep’ten cemevinden geliyorlar. Ufak bir yer yaptılar gelip bazen cem yapıyorlar. Ayrıca

⁷¹² K59

⁷¹³ K61

⁷¹⁴ K60

⁷¹⁵ K61

⁷¹⁶ K61

⁷¹⁷ K60

⁷¹⁸ Günay Kocakgöl, 1974 doğumlu, ilkokul mezunu, K62

⁷¹⁹ K61

⁷²⁰ K61

İmam Hüseyin'in yasını tutarız, aşure yaparız.” demişlerdir. Cemevleri olmadığını, toplanma yerlerinin bulunmadığını ve Aleviliği gelip anlatan birinin bulunmadığını söylemişlerdir. Alevilerin tuttıkları oruçlar hakkında bilgi vererek, “Ali ihsan tutmuyor, kız kardeşi tutuyor, Hüseyin tutmuyor, hanımı tutuyor, ben lokmasına kadar ederim kurbanını keserim benim karı Hızır orucu da tutar.” Şeklinde anlatmıştır.⁷²¹ Kurbanlarını sürekli kestiklerini söyleyerek, “Kurban keserim burada Umman babaya keserim. O türbenin sahibi, Maraş'ta vefat etmiş. Bunu camii de yıkamıyorlar, bir kenara koyuyorlar oradan uçuyor buraya geliyor. Bunu yıkamamışlar Kılıçlı öldü diye.” Şeklinde anlatmıştır. Başka bir keramet sahibi kişi olan Ali Baba hakkında da bilgi vererek, “Adamın biri pekmez alacakmış pekmezin içine idrarını yapmış, Maraşlılar bunu döğmüş, adam demiş ki, pekmezin içinde yılan vardı adamı sokacaktı demiş, onun için yaptım demiş. Bunu yapan Ali dede.” Diye anlatmışlardır.⁷²²

Yıllık görgünün artık yapılmadığını söyleyerek, “Dedemiz yok, her sene bir eve geliyor ama cem dönülmüyor. Eskiden darada durulurdu. Büyükler yapardı. Küçükler yapmıyor.” Şeklinde anlatmıştır.⁷²³ Cemi görmedikleri için hangi duaların yapıldığını bilmediklerini söylemiş ancak ceme giderken eskiden herkesin uzun giydiğini, bellerine kuşak bağladıklarını hatırladıklarını ifade etmişlerdir. Ceme katılmak istediklerini ancak yapılmadığı için katılamadıklarını söyleyerek, “geçen sene iki sefer üst üste geldiler bizde katıldık” demişlerdir.⁷²⁴

Aynı köyden yaşlı bir Kılıçlı kadını, “Alevilikte ibadet kimseyi incitmeyeceksin, yalan söylemeyeceksin. Hakkın neyse Allah deyip yiyecek, kimseyi dolandırmayacaksın bunlar ne Alevi'ye ne Sünni'ye yakışır. Aleviler ne ibadet yapıyorsa ben hepsini yaparım, Aleviler nasıl semah dönüyorsa bende semah dönerim, her sene ceme katılırım, ama burada cem görmedim ben. Saz bile yok. Ben pire gittim mi hiç durmam semah dönerim. Kurban keserim orada. Gözyaşı dökerim gelirim. Muharrem orucunun hepsini tutarım, baştan ayağa kara giyerim. Navruz orucunu da tuttum evvelsi gün. Daha Navruz orucu yemedim. Hızır orucu da

⁷²¹ K63

⁷²² K63

⁷²³ K63

⁷²⁴ K65,K64

tutarım.”⁷²⁵ Diye anlatmıştır. İcazeti Hacı Bektaş’tan aldığını ancak burada alan görmediğini söyleyerek, adak kurbanlarını da kestiğini söylemiştir.⁷²⁶

2.3. Pazarcık Alevilerinde Kur’an Anlayışı

Alevilerin büyük çoğunluğu kendisini İslâm dinine mensup görmekte ve Kur’an’a büyük saygı duymaktadır.⁷²⁷ Ayrıca Aleviler açısından en önemli dini yazılı kaynak sayılan Buyruk’lara göre, Alevilik için Kur’an çok önemlidir.⁷²⁸ Alevi erkânlarının birincisi ve en önemlisi olan cemde ve cenazelerde⁷²⁹ Kur’an’dan ayetlerin Türkçe okunduğu bilinmektedir. İbadetlerde önemli yer tutan Kur’an’a olan yaklaşım Aleviler açısından Sünniler’den pek farklı olmamakla beraber bazı farklı değerlendirmeler de mevcuttur. Bununla birlikte Aleviler, dedelerin Kur’an’ı ve İslâm Tarihi’ni iyi bilerek topluma işin doğrusunu anlatabilmesi gerektiğini söylemiştir.⁷³⁰ Ancak kimi Alevi araştırmacıları Alevi ve Bektaşilerin Kur’an’a bakışının farklı olduğunu dile getirerek, kentli ve eğitilmiş Bektaşilikte bulunan Kur’an unsurunun sonradan Aleviliğe dâhil olduğunu ve kimi dedelerin dualara başlarken Kur’an’dan da bazı sureler okumakla beraber bunların anlamlarını bilmediklerini iddia etmektedir. Ayrıca Anadolu Alevileri, Kur’an’ın farklı surelerine farklı değer vererek hepsini aynı görmemektedirler.⁷³¹ Bektaşilerde ise hem Hacca gidenler hem de Kur’an’ı ezberleyenler bulunmaktadır.⁷³² Alevilerin kiminde görülen Kur’an’ın tahrif edildiğine dair görüşün XVI. Yüzyıldan sonra, Safeviler’den Alevilere geçtiği şeklinde görüşlerde vardır. Ayrıca bazı Şii eserlerde de Kur’an’ın tahrif edildiğine dair bilgiler olduğu bilinmektedir.⁷³³ Aleviler, 6666 ayet olan Kur’an’ın Hz. Osman döneminde toplanarak kitaplaştırılması esnasında 6234’e düşürüldüğünü ve bu eksik 432 ayette kesin olarak neler olduğu bilinmemekle beraber Ehl-i Beyt’le ilgili hükümler bulunduğu söylemektedirler. Ayrıca bu şekilde

⁷²⁵ K67

⁷²⁶ K67

⁷²⁷ Nejat Birdoğan, **Alevilik Anadolu’nun Gizli Kültürü**, İstanbul:Kaynak Yayınları,2013,220.

⁷²⁸ Zelyut,57.

⁷²⁹ Ayhan Aydın, **Araştırmacı-yazarlarla Alevilik-Bektaşilik Söyleşileri**, İstanbul:Horasan Yayınları, 2006,19.

⁷³⁰ Aydın, **Araştırmacı-yazarlarla**,19.

⁷³¹ Nejat Birdoğan, **Alevilik Anadolu’nun Gizli Kültürü**, İstanbul:Kaynak Yayınları,2013,217.

⁷³² Berdi Noyan Dedebaba, **Bütün Yönleriyle Bektaşilik ve Alevilik**, Cilt 7, Ankara:Ardıç Yayınları, 2006,Ankara,323.

⁷³³ Sarıkaya, **Anadolu**,143.

bazı surelerin yerlerinin değiştirildiği ve kimi hükümlerin çıkarıldığı söylenmektedir.⁷³⁴

Hacı Bektaş-ı Veli'nin ‘okunacak en büyük kitap insandır’ sözünü hatırlatan Aleviler, dönemin resmi ideoloji tarafından yazılı hala getirilen yazılı Kur'an'la, halk sınıfları içinde yaşamaya devam eden sözlü Kur'an arasında farklar bulunduğunu ve Alevilerin Kur'an'ı farklı yorumladıklarını ifade ederek, ‘insanlık, konuşan Kur'an'ı yazılı Kur'an'a tercih etmiştir.’ demişlerdir.⁷³⁵ Aleviler Kur'an'ın şekinden çok özüyle ilgilendiklerini ve günün koşullarına göre yorumlanması gerektiğine inandıklarını söylemişlerdir.⁷³⁶

Maraş bölgesi Alevilerinde ise, Kur'an hakkında birbirinden farklı birçok ilginç görüşlere ulaşılmış, aynı ocağa bağlı dedelerin bile düşüncelerinde belirgin farklılıklar gözlenmiştir. Bazı dedelere göre, Kur'an'ın bazı yerlerinde kabullenmeyecek bölümler olduğu, ama bunu Allah'a bağlamanın yanlış olacağı belirtilmiş,⁷³⁷ ayrıca Kur'an'da geçen kimi olayların akla uymadığı ifade edilmiştir. Bununla beraber peygamberin bir ilmi, bir serveti olmasa bu düşünceyi 1400 yıl önceden bugünlere taşıyamayacağı da ilave edilmiştir.⁷³⁸ Bu tür inanışlardan dolayı, yıllardır gelenekleşmiş ve Alevilerde çok yoğun görülen Hızır gibi bazı kültürel, mitolojik kutlamalar⁷³⁹ bile kimi Alevilerce hurafe olarak değerlendirilmiştir.⁷⁴⁰

Aleviliğin Kur'an anlayışına örnek vermek isteyen Çöçeli Alevisi, bir gün vali'nin davetlisi olarak bir toplantıya gittiklerini, itfaiye ile ilgili bir konu anlatıldıktan sonra vali yardımcısının başbakanımızın dediği gibi Kur'an'da 300 tane akıl veren ayet var deyince, dayanamayıp söz aldığını, 300 tane akıl veren ayet var da neden Ortadoğu kan gölü diye sorduğunu söylemiştir. 6666 ayetin tamamının kendisine göre akıl verdiğini eğer 300'ü akıl veriyorsa 6366 tanesi boşa mı gelmiş diye sorarak kutsallarla siyaset yapmanın doğru olmadığını ifade etmiştir. Ayrıca kendisinin Alevi

⁷³⁴ Birdoğan,216.

⁷³⁵ Algül,207.

⁷³⁶ Zelyut,59.

⁷³⁷ K1

⁷³⁸ K1

⁷³⁹ Ahmet Yaşar Ocak, **Türkiye Sosyal Tarihinde İslamın Macerası**, İstanbul:Timaş Yayınları, 2010,99.

⁷⁴⁰ K1

olduğunu, Kur'an'ın hem Sünni'nin hem de Alevi'nin kutsal olup ,onu başlarına taç ettiklerini belirtmiştir.⁷⁴¹ Toplantı sonrası toplu fotoğraf için çağırdıklarını ancak kabul etmediğini “doğru konuşanı öldürüyordunuz” diye reddettiğini ifade etmiştir.⁷⁴²

Elmapınar Köyü'nde bir Alevi, Kur'an'ı Kerim'in bazı ayetlerinin değiştirildiğinin söylendiğini, bunun da Kur'an'ın kitaplaştırılması esnasında olduğunun iddia edildiğini anlatarak, “Kitap haline getirilirken yapılan hep eleştiride şudur, orijinal metinler neden yakıldı? Yakıldığı söylenir. Ben buna tam olarak katılıyor muyum? Katılmadığım yerleri de var katıldığım yerleri de var. Diyeceksin ki nasıl? Alevi insan esasında biraz da eleştirel bakan insandır ben onu anladım. Baktığımız zaman, okuduğum kitaplardan da etkilenmiş olabilirim. Mesela Ahzap Suresi'nin 52.54. ayetleri⁷⁴³ benim kafama takılan yerlerdir. Hz. Muhammed'e yönelik bir hitap var “bundan sonra sana hepsini helal kıldık” diye cariyelerden bahseder orada. “İstediyini alır istediğini bırakabilirsin” dediğini söylemiş, “böyle bir kutsal kitapta bu konuların ne iş var?” demiştir. Elmalılı Hamdi Yazar'ın mealini okumaya çalıştığını ama tamamını okuduğunu söylemeyeceğini belirterek bizim evde Kur'an okuyan olmaz demiştir.⁷⁴⁴

Kur'an-ı Kerim ile ilgili çeşitli fikirler öne sürülmüş ancak kimi Kur'an'da geçen olaylar bölgedeki dedeler pek akla yatkın bulmadıklarını söylemişlerdir. Bu olaylardan biri Ashabül-Kehf'teki yedi uyurların 309 sene uyuması hadisesidir.⁷⁴⁵

⁷⁴¹ K14

⁷⁴² K14

⁷⁴³ **Ahzab süresi 52-54:**Bundan sonra, güzellikleri hoşuna gitse bile, başka kadınlarla evlenmek, eşlerini boşayıp başka eşler almak sana helal değildir. Ancak sahip olduğun cariyeler başka. Şüphesiz Allah her şeyi gözetleyendir. (52)

Ey iman edenler! Yemek için çağrılmaksızın ve yemeğin pişmesini beklemeksizin (vakitli vakitsiz) Peygamber'in evlerine girmeyin, çağrıldığınız zaman girin. Yemeği yiyince de hemen dağılın. Sohbet için beklemeyin. Çünkü bu davranışınız Peygamber'i rahatsız etmekte, fakat o sizden de çekinmektedir. Allah ise gerçeği söylemekten çekinmez. Peygamberin hanımlarından bir şey istediğiniz zaman perde arkasından isteyin. Böyle davranmanız hem sizin kalpleriniz ,hem de onların kalpleri için daha temizdir. Allah'ın Resûlüne rahatsızlık vermeniz ve kendisinden sonra hanımlarını nikahlamanız ebediyen söz konusu olamaz. Çünkü bu Allah katında büyük bir günahdır.(53)

Siz bir şeyi açığa vursanız da gizleseniz de, biliniz ki Allah her şeyi hakkıyla bilendir. (54) (<http://mushaf.diyaret.gov.tr/>)

⁷⁴⁴ K37

⁷⁴⁵ K1

Emeviler bir dönem çok güçlendiklerini, Kur'an'ı reddetmediklerini ama kendi devletlerinin anayasası gibi bazı bölümlerini kendi lehlerine değiştirildiğini, hatta 114 sure 6666 ayetten bahsedildiğini belirterek burada yaklaşık 234 ayetin eksik olduğu ve bunları Emeviler'in çıkardığı düşünülmektedir.⁷⁴⁶ Alevilerin "Musaf-ı Osman" dedikleri Kur'an'dan Hz. Ali ve On iki İmam'la ilgili bölümlerin çıkarıldığına inandıkları belirtilmiştir. 32 ayetin eksik olduğu şeklinde Alevilerde yaygın bir kanı olduğunu ama bununla beraber Alevilerin de bununla ilgili bir çelişkisi olduğunu söylenmiş, cemlerde sürekli Kur'an'ın ayetleri okunduğunu bunun İslam âleminin şariat hükmünde bulunduğunu ancak Turan Dursun'un 1977'de yapılan bir İslam konferasında Kur'an ayetlerinin eksik olduğunun kabul edilmiş olduğunu söylediği ifade edilmiştir. Dede kendi Kur'an algılarıyla Diyanet'in Kur'an algısı arasında farkların bulunduğunu ve bu yönde de biraz takiyeleri olduğunu belirtmiştir. Çünkü özgürce konuştuklarında Kur'an'a natık dediklerini ifade ederek kendi sazlarına da dost sohbetlerinde Kur'an diye bahsettiklerini belirtmişlerdir. Güzel bir sözün hangi inançtan ve hangi coğrafyadan çıkmış olursa olsun kendileri için bir Kur'an olduğunu ifade etmişlerdir. Bunun belki şeriatı ve diyaneti inciten bir dil olduğunu ancak kendi cemlerinde söyledikleri nefeslerin Kamil'in sözü, Kamil'in sözünün de Kur'an'ın özü olduğunu belirtmişlerdir. Diyanetin Kur'an'a bakışını tartışmak istemediklerini ancak Hz. Osman döneminde Kur'an'ın değiştirildiğini düşündüklerini söylemiştir.⁷⁴⁷ Bununla beraber Hakka karşı kusur işlemekten çekindiklerini ancak insanlığın kâinatın görünen yüzü ise doğaya karşı saygı göstermemiz gerektiği, börtüye karşı böceğe karşı çiçeğe karşı saygı gösterildiği zaman Hakkı cemalde hoş görebileceklerini belirtmişlerdir. "Görünmeyen Hakk'ın kavgasını yapmaktan, Hıristiyan, Müslüman, Türk, Kürt demekten ve bunun kavgasını vermekten çok insan olabilmenin doğayı ortak bir değer olarak ele alabilmenin kavgasını verebilmek gerek" diyerek kendi erkânlarında Şeyh Bedreddin düşüncesiyle, her şeyi insanlığın ortak malı olarak değerlendirdiklerini sadece insanların rızalıkla bir eş istediğini, bunu da insanların sulbunu devam ettirmek için olduğu vurgulanmıştır. Onu da Allah'ın emri Peygamber'in kavli ya da o zaman ki ritüel neyse öyle yapıldığını belirtmişlerdir. "Sadece bu eş insanın kendisine aittir ancak diğer her şey insanların ortak değeridir." Dünyanın belki bu hayalle kalacağını

⁷⁴⁶ K3

⁷⁴⁷ K2

ama bunun vurgusunun bile önemli olduğunu söyleyerek, tarla, takım, sen, ben kavgası ortadan kalktığı zaman dünyanın güzelleşeceği belirtilmiştir. Kur'an'la ilgili çok konuşmanın hadlerini aşacağını çünkü İslam âleminin bir kutsalı olduğu vurgulanarak, Alevilerin de Kur'an kelimesini kullandıkları ifade etmiştir. Alevilerinin çoğunun şeriat algısıyla Kur'an'a bağlılığı bulunduğunu ve geçmiş büyüklerinin hepsinin Arapça ve Farsça'yı çok iyi bildiklerini Kürtçe ve Türkçe'yi kullandıklarını ve bunların eğitimini gördükleri söyleyerek, Kur'an'ı anlatırken hep bu tasavvufi yorumları da ilave ettiklerini vurgulamışlardır.⁷⁴⁸

Kantarma Sinemil dedelerine göre Kur'an'a el katılmıştır. Buna Kur'an'dan örnek verilerek, Tekvir Suresi 19.ayette şerefli bir resulün sözü dendiği buradan yola çıkarak beş vakit namazın olmadığı söylenmiş bunun Sünnilere karşı bir iddia olmayıp güzellikler nereden gelirse ona uyulmasını söyleyerek, geçen sene Turan Dursun'un kitabında Hz. Peygamber'in kendi eliyle yazmış olduğu Arapça fakat altında Türkçe'si olan çok güzel bir dua bulunduğu ancak bunların Emevi halifeleri tarafından kabul edilmeyeceği söylenmiştir. İnanç uğruna sürekli insanların öldürüldüğünü, inancın hiçbir şey olduğu oysa bir insanın bir dünya olduğu vurgulanmıştır. İnsana verdikleri önemi belirtmek için savaş koşullarında olsa bile Hz. Ali'nin insan öldürmesini hoş karşılamadıklarını ve bu yüzden rahatsızlıkları olduklarını belirtmişlerdir. Ayrıca peygamber döneminde hiçbir yerde beş vakitle ilgili bir kayıttın olmadığı ilave edilerek, ibadetin şeklini şemailini kimsenin bilemeyeceği ifade edilmiştir. Hz. Peygamber'in Gadir Hum diyarında Ensarilerle, Haricileri birleştirdiği, kızı Fatıma'yı Ali'ye vererek Hz. Ali ile Hz. Muhammed'in musahip kardeş oldukları anlatılmıştır. Dede kendisinin karşı olmamakla beraber beş vakit namazın Emevi halifeleri döneminde oluşturulduğunu herkesin istediği gibi ibadet yapabileceğini hatta askerliğini doğu da yaptığı sırada kimi Şafililerin on bir ayı oruçlu geçirdiklerini gördüğünü burada ise kimilerinin Recep, Şaban, Ramazan aylarını oruç tutarak geçirdiklerini söyleyerek Ramazan'ın Kur'an'ın nazil olduğu ay olduğunu belirtmiştir. Eskiden Alevilikte de bir cem cemiyeti var olduğu söyleyerek felsefenin esasını ölmeden önce ölmenin oluşturduğu, ölümün hiçbir şey olmadığı ve insan haklarına riayet etmeyen bir kişiyi topluma kabul etmeyeceklerini vurgulamışlardır. Buna bir örnek vererek Abuzer Dede'nin ve kendilerinin talibi olan

⁷⁴⁸ K2

iki gencin musahip kardeş olmak için kendilerine başvurduğunu ama kendilerinin bunu yapamayacakları söylediklerini çünkü daha önce bazı hatalar yaptıklarını duyduklarını küçük olanları telefonla hal edebileceklerini ama diğerleri için bu hatalardan dolayı gidip hak sahiplerinden af dilenmesi gerektiği belirtilmiştir. Eğer bu insanlar bunu kabul ederse cemiyetin önünde dar didar yapılacaklarını insan hakkına riayet etmeyen bir anlayışı kesinlikle kabul etmediklerini ifade etmişlerdir. Ama artık bunların bittiğini ancak kendilerinin yeri geldikçe bu görüşlerini ifade ettiklerini hatta geçen sene Paris'te yapılan ve Dertli Divanı'nın de bulunduğu cemiyette bunları söylediğini ve çok şeyler konuşulduğunu belirterek bir yerde Dertli Divanı'nın biz kâmilin ağzından çıkan sözleri nâtik yani Kur'an kabul ederiz dediğini ve Alevilik'te Kur'an-ı natik diye bir kavramın olduğu ifade etmiştir. Ayrıca Kur'an'ın içinde birçok nedametler olduğu ve nefret etmemenin elde olmadığı söylenmiştir.⁷⁴⁹

Kantarma Dedeleri babalarının Kur'an okuduğunu ifade ettikten sonra çocukluk dönemlerinde Prof. Mükrimin Halil Yinanç'ın kendilerine misafir olduğunu ve Aleviler nedir? Nasıldır? Diye köylerine geldiğini ifade etmiştir. Babalarının o dönem sağ olduğunu ifade eden dede, babalarının çok şahane Arap aksanlı Kur'an okuduğunu ve o dönem Kur'an'ın büyük saygınlığı olduğunu ifade etmiştir. Ancak zamanla diyanetin Kur'an'ı diye algılanması ve Aleviler üzerindeki baskılar sonucu mesafeli hala geldiklerini ifade etmiştir. Diyanetin Şeriatının tanımlarına girmek istemediklerini bunların kendilerini tatmin etmediğini söylemişler, kılıç sallayan bir Ali'ye ne bel bağlayacaklarını ne de kanaatları olduğunu ifade etmişlerdir. Cami'ye mesafeli olmanın Hz. Ali'nin camiye giderken öldürülmesine bağlandığını oysa o dönem cami olmadığı sadece mescidin var olduğunu belirtilmiş dört bin adet caminin Muaviye döneminde yaptırıldığı söylenmiştir. Hz. Ali'nin camide ya da evinde vurulmasının mesele olmadığı bu söyleme karşıda Alevilerin Hz. Ali'nin yolda vurulduğunu söylediklerini ancak esas önemli olanın Hz. Peygamber'in sakalına gözyaşı döken Sünnilerin neden Hz. Peygamber'in amcasının oğlu ve damadı, Ehl-i Beyt'in babası Şah-ı Merdan Ali'ye yapılan bu zulme sırf Aleviler sahip çıkıyor diye bir şey söylemediklerini, anmadıklarını ifade etmiş, daha ilkokula giderken Ali'ye tapanlar diye kafasının kırıldığını anlatmıştır. Bunlara hiç seslerini çıkaramadıklarını,

⁷⁴⁹ K1

oysa bu benim inancım ki eskiden insanların öküze taptığı şeklinde tarif edildiğini kendisinin de kâinata taptığını söyleyerek, esasında Alevilerin Kur'an'da namazın şekli ve beş vakit yok dediklerini, her sene on gün önce oruç tutarak hicri takvime göre ayarlamaların Kur'an'da olmadığını söylediklerini oysa bunların Alevileri bağlamaması gerektiğini ifade etmiştir. Çünkü eğer konu ibadetse bunun camisinin, cemevinin, kilisesinin olamayacağı söylenmiştir.

Kantarma Dedesi, kızının düğünü için gittiği Paris'te, yirmi dört gün kaldığını anlatarak, kış ayı olduğu için pek gezemediğini, sıkıldığını ifade etmiş, kendisini bir kiliseye götürdüklerini söylemiştir. Gittiği dönemde Endonezya'da depremin olduğu⁷⁵⁰ ve kilisenin çok kalabalık olup herkesin mum yaktığını ifade etmiştir. Kimseden ses çıkmadığını ve çok sessiz olduğunu anlatarak, gençlerden kola şişesiyle, bira şişesiyle gelenin şişesini kapıda bıraktığını, kol kola girenin saygılı bir hala geldiğini mumunu yakıp dua ettiğini belirtmiştir. Kalabalığa şöyle bir baktığını, Hıristiyan çok olmakla beraber, her milletten her inançtan Musevi, Budist, Hindu her kesimden insanın olduğunu Müslüman olduklarını anladığı insanların da olduğunu söyleyerek herkesin sessiz şekilde duasını ettiğini, kimsenin kimseyi rahatsız etmediğini söylemiş bununda kendini çok etkilediğini vurgulamıştır. Bir köşede yaşlıların dua ettiğini, her tarafa İsa figürleri koyduklarını anlattıktan sonra bir İsa resmi önünde durduğunu ‘‘Ya İsa ben İsevi değilim, Muhammediyim, Ehl-i Beyt bendesiyim. Senin dilinle senin ritüelinle dua etmesini bilmem, ben kendi bildiğimle sana şükrediyorum duamı kabul et. Böyle bir mütevazı, böyle bir sessiz mekâna herkesi kabul ettiğin için. Herkese de bu sessizce bu ortamdan faydalanmasını sağlayan bir toplum yarattığın için sana şükrediyorum, duamı kabul et’’ dediğini ifade ederek bunu anlatma sebebinin ise bizim bunu başaramamış olmamız olduğunu söylemiştir. ‘‘Hz. Ali cami’de vuruldu, diyelim ki ‘‘Allahu Ekber’’ derken secde de vuruldu, neden insanlar eğer birbirine zararlı değilse onların manevi dünyalarındaki algılarıyla uğraşyoruz’’ demiştir. Annesinin Türkçe bilmediğini ancak her şeyi anladığını ama konuşamadığını bu yüzden annesinin mezarına gittiğinde anne sen Türkçe bilmezdin diyerek Kürtçe söylediğini belirtmiş, Sünni arkadaşlarına şunu söylediğini aktarmıştır. Eğer onlar bir gün köyüme gelirse, ibadetlerinden dolayı onlara karşı çıkacak ya da onları engelleyecek biri olursa önce kendisinin buna karşı

⁷⁵⁰ Endonezya depremi, 26 Aralık 2004

çıkacağını, onları savunacağını söylemiş, onun o insanların manevi dünyası, o insanların hakkı ve o insanların gardırobu olduğunu ve kimsenin bunu karıştırmaya hakkı olmadığı vurgulanmıştır. Algıyı buradan almak gerektiğini, Hz. Ali'nin camide öldürülmesinden ve eziyet edilmesinden dolayı bir sitemleri olduğu ve bu yüzden bu mekânı sevmiyorum diyerek işin içinden çıkılabileceği ama sorunun bu olmadığı anlatılarak sorunun esasında “niye namaza gelmedikleri?” sorusu olduğunu ifade edilmiş, Nesimi'nin “günah benim kime ne?” sözüyle cevap vererek, “sofunun secdegahı mescidin mihrabıdır, yar eşiği secdegâhım yüz sürerim kime ne?” demiştir.⁷⁵¹ Nesimi'nin burada yar dediğinin dost, komşu olduğu, gönül güzelliğiyle uğradığı hasbihal ettiği insanlar olduğu ifade edilerek buranın bir secdegâh olduğu zikredilmiştir. Alevilerin şu an gittiği çizginin kendisini endişelendirdiğini söyleyen dede, Sünnilerde bazen daha abdesti şimdi aldım namazı yeni bitirdim şeklindeki anlayışın, Aleviler de de, ben akşam cemdeydim, semah döndüm, niyaz oldum şeklinde yaptıkları ibadetleri öne sürerek kendileri kabul ettirmeye çalıştıklarını oysa bunların anlatılmaması gerektiğini vurgulamıştır. Birinin başka birine namaza gitme demesine karşı çıkacağını ama birilerinde namazımdayım, niyazımdayım demesinin doğru olmadığını belirtmiştir.

Çocukken bazılarının babasını konuşurmak istediğinden bahseden dede, babasını irdelemek için sürekli laf attıklarını söyleyerek, İbrahim Çavuş diye birinden bahsetmiş onun çok güzel Fuzuli'den okuduğunu ve ezbere bildiğini ve muazzam bir hafızası olduğunu söylemiştir. İbrahim Çavuşun Babasına Kürtçe; “lov dede dede” diyerek, “bu Zeynep'i neden aldı Muhammed” deyince babasının hiddetlendiğini,

⁷⁵¹Ben yitirdim, ben ararım,yar benimdir kime ne
Gah girerim öz bağma,gül dererim kime ne
Gah giderim medreseye, ders okurum Hak için
Gah giderim meyhaneye,dem çekerim kime ne
Sofular haram demişler bu aşkın şarabına
Ben doldurur,ben içerim,günah benim kime ne
Ben melamet gömleğini deldim,taktım eğnime
Ar-u namus şişesini taşa çaldım,kime ne
Gah çıkarım gökyüzüne,hükmederim kaf ve kaf
Gah inerim yeryüzüne, yar severim kime ne
Kelp rakıp böyle diyormuş'güzel sevmek pek günah'
Ben severim sevdiğimi,günah benim kime ne
Sofular secde ederler mescidin mihrabına
Yar eşiği secdeğahım,yüz sürerim, kime ne
Nesimi'ye sordular ki,yarin ile hoş musun
Hoş olayım olmayayım,o yar benim kime ne

“bizim dediğimiz Muhammed o Muhammed değil, bizim Muhammed’imiz piri paktır, bizim Muhammed’imiz Hatice ile evlendi, bizim Muhammed’imiz hata yapmadı, bizim Muhammed’imiz zulmetmedi, bizim Muhammed’imiz kılıç çekmedi” dediğini belirtmiş bu görüşün diyanetin görüşüne belki uymadığını ancak kendilerinin böyle algıladıklarını ifade etmiştir. Peygamber’i ve Ali’yi böyle asan kesen evlilik hayatıyla gündeme gelen şekliyle anmak istemediklerini bazı Çerkez arkadaşlarının kendisine takıldığını; “iyi güzel konuşuyorsun da sen niye amcaksızınla evlendin” diye sorduklarını çünkü Çerkezlerde akraba evliliği olmadığını belirtmiştir. Bunun üzerine kendisinin de ben Peygamber’in şeriatını sizden daha iyi uyguluyorum “bakın Peygamber kızını amcasının oğluna verdi bende amcamın kızını aldım” diyerek cevap verdiğini, ancak aslında kapalı toplumlarda döngünün kendileri buna sürüklediğini ifade etmiş artık gençlerin bunu yapmadığını söylemiştir.

Kantarma Sinemil dedesi, Hz. Ali’nin hep adaletten yana konuşan biri olduğunu, halifeyken oğluna ya da bir eyalete vali atadığı kişiye, insanları ezmeyiniz, üzmeyiniz dediğini devesi yavruluyken sakın ola ki o deveye vergi almayasınız dediğini belirtmiştir. Şimdi böyle bir Alilikten dolayı, menkıbelerde anlatıldığı şekilde kılıç çeken, Zülfikarlı Ali’den rahatsız olduklarını ama aynı zamanda Zülfikâr’ın da bir kutsiyetinin olduğunu söylenerek, Zülfikâr’ın sapının şahı merdan Ali olduğu ifade edilmiştir. Bu Zülfikar’ı zamanında bir şeyhten sorduğunu bu Abdülkadir Geylani şeyhinin ağladığını ve Zülfikar’ın deste yerinin Muhammed, çatalının birinin Hasan diğerinin Hüseyin, bölüğünün Fatımatü’z-Zehra, keskinin de Ali olduğunu söylediğini bunun üzerine dede, şeyhe “keskinliği yine Ali’ye mi verdiniz?” diye sorunca bu Şafi Şeyhin; “öyle deme oğlum o mübarek olmasaydı bu cihan birbirine girerdi dediğini” ifade etmiş ancak o şeyhin kendisinin Alevi olduğunu bilmediğini söylemiştir.⁷⁵²

Bozlar Sinemil Dedesi ise, Kur’an-ı Kerim’in Hz. Osman döneminde değiştirildiği iddialarını reddederek “eğer Hz. Osman döneminde Kur’an’da bir değişiklik olsaydı, ondan sonra halife olan Hz. Ali onu geri düzeltirdi” demiş, bu iddiaların asılsız olduğunu belirtmiştir. Kendini bilen bilinçli hocaların Kur’an’dan bahsettiklerini belirten dede, bilinçsiz olanların ise Abbasi halifesi Mansur döneminde yazılan

⁷⁵² K1

Mızraklı İlmihal⁷⁵³ ve Kara Davud⁷⁵⁴ kitabıyla muamele ettiklerini oysa onların geçerliliğinin olmadığını anlatarak Mansur'un İmam-ı Azam'ı öldürttüğü söylenmiş, hepimizin başının Kur'an'a bağlı olduğu ifade edilmiştir.⁷⁵⁵

Pulyanlı Alevileri, eskiden dedelerin Kur'an okuduğunu ifade ederek bunun şimdi kalmadığını söylemiştir. Dedelerin önceden hepsinin çok güzel Kur'an okumayı bildiği ancak 1960'dan sonra, dedelerin çocuklarının Kur'an okumadıklarını, öğrenmediklerini bunun da büyük bir eksiklik olduğunu ifade etmişlerdir.⁷⁵⁶

Ağuiçen Ocağı'na bağlı bir dede, Kur'an'ı baştan aşağıya okuduğunu söylerse yalan olacağını ancak kendi başlarının da Kur'an'a bağlı olduğunu ifade etmiştir. Peygamberimizin veda haccından dönerken iki emanet bıraktığını bunun birinin Kur'an diğerinin Ehl-i Beyt olduğunu anlatarak, cemlerdeki duaların tamamının Kur'an'dan yapıldığını, kendisinin Fatıha Suresi'nin Arapçasını da bildiğini ancak herkesin anladığı şekilde Türkçe okuduğunu ifade etmiştir. Kur'an'a başları bağlı olmasına rağmen 6666 ayet 114 süresi olması konusunda bazı tartışmaların bulunduğunu eksik olduğunu ve değiştiğini düşündüklerini ifade etmiştir. Kendisinde ilahiyat bitirmiş bazı Alevi dedelerin Kur'an mealleri bulunduğunu söyleyerek bunlarla diğer mealler arasında bazı farklılıklar bulunduğunu söylemiş, mesela dedelerin bazı yerlerde Ehl-i Beyt tabirini kullanırken diğer hocaların akrabalar tabirini kullandığını ifade etmiş buna da Şura 23.ayeti göstererek Yaşar Nuri Öztürk'ün direkt Ehl-i Beyt demesine karşın diğerlerinin demediği anlatılmıştır.⁷⁵⁷

Sinemil Aşireti'ne mensup, Ağuiçen Ocaklı ve kendini Kürt Alevisi olarak tanımlayan bir Alevi, Kur'an'ın Türkçe mealini okumaya çalıştığını ama okuyamadığını ifade ederek Aleviler içinde Kur'an-ı hatmetmiş gönül insanların bulunduğunu ve onların yorumlarını dinlediğini ifade etmiştir. Kur'an'ın yazıya döküldüğü dönemlerde deriye yazıldığını ve hepsinin çok kısa bir sürede yazılıp bütün bir coğrafyaya dağıldığı düşünüldüğünde çok tahrifatlar ve eksilmeler

⁷⁵³ Mızraklı İlmihal: "Osmanlı ilmihal geleneğinin ilk örnekleri arasında yer alan anonim eser." M.Kamil Yaşaroğlu, Mızraklı İlmihal, **TDV İslâm Ansiklopedisi**, Cilt 30, İstanbul:TDV,2005,5.

⁷⁵⁴ Kara Davud: "Muhammed b. Süleyman el-Cezûlî'nin Delâoilü'l-hayrât adlı salavat mecmuası üzerine yapılmış en meşhur Türkçe şerh." Hatice Kelpetin Arpaguş, Kara Dâvud, **TDV İslâm Ansiklopedisi**, Cilt 24, İstanbul:TDV,2001,359.

⁷⁵⁵ K5

⁷⁵⁶ K11

⁷⁵⁷ K17

olduğunu düşündüğünü, Caferi canları ve Caferi Sadık Buyruğu'nu dinlediklerinde bunu gördüklerini ifade etmiştir. Emevilerin aristokrat bir aile olduğunu anlatarak, İslâmiyet'i sonradan kabul ettiklerini, bunu da ekonomi el değiştiriyor diye yaptıklarını ve sonrada yönetimi ele geçirdiklerini söylemiştir. Dedeler anlatmasa da kendisinin olaya şöyle baktığını ifade ederek, "karşısında olduğun bir şeyin yöneticisi olursan onu kendine benzetmeye çalışırsın" demiştir. Kur'an'ın orijinalinde olduğu gibi olmadığını söyleyerek, eğer Kur'an'da "biri kâfirse, öldürülmesi haktır malı helâldir deniyorsa ben o Kur'an'a inanmam" diyerek bütün insanları eşit gören, ekonomik yapısından dolayı herkese eşit bakan bir anlayıştan bugünkü İslam anlayışının çok gerisinde olduğu anlatılmıştır.⁷⁵⁸

Nesimi'nin söylediklerinin Alevi'nin dili olduğu ifade edilerek, onun sunduklarının çok önemli olduğu ve bir Türkmen olan Nesimi'nin inanç temelinde verdiği duyguların çok önemli olduğunu anlatmıştır. Bunları anlamaya çalıştıklarını, eksiklerini görmeye başladıklarını söyleyerek bir Kürt olarak, yedi yaşından sonra öğrenmeye başladıklarını, Türkçe'yi öyle okuduklarını, öğrenmek için çok dayak yediklerini bunun yüzünden okumaktan soğuduklarını, aynı şeyin Almanya'da bulunan Türkler içinde geçerli olduğu ifade etmiştir.⁷⁵⁹

Dedelerin geçmişte kırsal bölgeler de toplandığında Kur'an'ı önce Arapça okuduktan sonra Türkçe olarak anlattıklarını ancak şehirleşmeyle beraber bunların da zayıfladığını söylemiştir. "Kim Aleviler Kur'an okumaz derse oturup tartışırız" diyen Kureyşan Ocağı'na bağlı Alevi, bazı soruları sorduklarında müftünün bile cevap veremediğini anlatarak Nebe Süresi 31-34.ayetlerde "Takva sahiplerine, bahçeler, bağlar, aynı yaşta göğüsleri çıkmış kızlar ve kadeh dolusu badeler vardır" dediği söylenerek bunun ne anlama geldiğini sorduklarını Cenab-ı Allah'ın insana bana inansın diye rüşvet mi veriyor? Diye sorguladıklarını anlatmış yine Maide Süresi 51.ayette "Hristiyan ve Yahudilerden dost edinmeyin, dost olursanız sizde onlardan olursunuz." Dediği anlatılarak, bunun kendisine pek mantıklı gelmediğini, Hristiyan'ı da, Allah'ın yarattığını, kötü insanlardan dost edinmeyin denirse anlayacağını ancak Yahudi, Hristiyan denince hepsinin katıldığını, onların içinde hiç

⁷⁵⁸ K18

⁷⁵⁹ K18

mi iyi insan yok? Diye sorduğunu belirtmiştir.⁷⁶⁰ Bu yüzden Kur'an-ı Kerim'in Emeviler döneminde değiştirildiğine inandıklarını ifade ederek, yaptıkları araştırmalara göre iki farklı Kur'an'ın bulunduğunu bunun birinin Hz. Ali olduğunu çünkü Sıffin Savaşı'nda ben canlı Kur'an'ım dediğini, ayrıca bu savaşta Muaviye taraftarlarının Kur'an'ın nüshalarını mızrakların ucuna takınca, Hz. Ali taraftarlarının kılıçları indirdiklerini, oysa Müslüman olsalar böyle şeyler yapmayacaklarını ve dört imamı zindan da öldürmeyeceklerini söylemiştir. Bu söylenen iki Kur'an'ın Mısır'da olduğu, birini Hz. Ali'nin, diğerini ise Hz. Hasan'ın yazdığı söylenerek, bunların birinin Mısır Üniversitesi'nde diğerinin ise Hz. Hüseyin Cami'nde kapalı olduğunu söylenmiştir. İncil'in değiştirildiği, Zebur'un değiştirildiğinin söylendiği ifade edilerek eğer bunların değiştirildiği söylenirse birilerinin de Kur'an'da değiştirilmiştir diyeceği en iyi korunmuş şeklinin mevcuttaki olsa da bazı yönlerinin değiştirilmiş olduğunu ifade etmiştir.⁷⁶¹

Sünni kesimin bilgi yönünden çok yetersiz olduğunu anlatarak, camiden çıkan birçok insana sorulduğunda İslamiyet hakkında pek bilgilerinin bulunmadığının görüldüğü çünkü Kur'an'ı Arapça okuduğu için bilmediğini yani Kur'an'ı gerçek anlamda okumadığını ve irdilemediğini belirtmiştir. Bu şekliyle İslâm'ın içinin boşaltıldığını söyleyerek, İslâm'ın böyle bir şey olmadığı anlatılmış, Hz. Peygamber'in; "İlim Çin'de de olsa bulunuz", Hünkâr Hacı Bektaş-ı Veli'nin "İlimden gidilmeyen yolun sonu karanlıktır." Atatürk'ün "Hayatta en hakiki mürşit ilimdir." Dediği ifade edilerek, ilmin yolundan gidilmesi gerektiği yoksa vahdet-i vücudun gerçekleşmeyeceği bunun ancak akıl yoluyla mümkün olduğu vurgulanmış ve Hünkâr Hacı Bektaş Veli'nin;

- ❖ 'Hararet nardadır, saçta değil,
- ❖ Keramet baştadır, taçta değil
- ❖ Ne ararsan kendinde ara,
- ❖ Kudüs'te, Mekke'de, Hac'da değil." dediği belirtilmiştir.⁷⁶²

⁷⁶⁰ K20

⁷⁶¹ K20

⁷⁶² K20

Kur'an'ı Arapça' sından okuduğunu, Türkçe'sini ise Turan Dursun'un yazdığı Kur'an Ansiklopedisinden ve Kulleteyn'inden okuduğunu anlatarak, Turan Dursun öldürülmeden onunla Bekâa'ya gideceklerini söylemiştir. Aleviler'in Kur'an'ın değiştirilip değiştirilmediği gibi bir sorununun bulunmadığını ifade ederek bu konuyla ilgili kaç kişinin Turan Dursun'un kitabını okuduğunu merak ettiğini anlatmıştır. Kur'an'ın Alevilere göre kutsal bir kitap olduğunu, Aleviler'in İslâm olduğu için Kur'an'a saygı duyduğunu anlatmıştır. Alevilere İslâm en çok Türkiye'de dayatıldığı için kendilerine yakın gördüklerini ancak yapılan yanlış politikalarla şimdi artık görmediklerini İslâm'ın yalan olduğunu, Müslümanlığın bu olmadığını düşündüklerini, Allah'ın bunları yaptırmadığını ve artık Aleviler'in bunları bildiğini ve birçok Alevinin bugün dinleri yalan bulduğunu söylemiştir.⁷⁶³

Dört kitabı da okumasına rağmen bir şey anlamadığını, hiçbirinin kendisini tatmin etmediğini söyleyen Koçgiri Alevisi, sorgulayan bir yapısı olduğunu bu yüzden Kur'an'ın Türkçesini okumasına rağmen kendisini tatmin etmediğini belirtmiştir.⁷⁶⁴

Hanobası'nda yaşayan Kılıçlı kadını, dedelerin Kur'an okumasını bildiğini ancak kendisinin okuyamadığını söylemiştir.⁷⁶⁵ Deregezenli olduğunu söyleyen kocası ise, kendisi okumamakla beraber, amcasının sabah kalkınca saatlerce Kur'an okuduğunu gördüğünü, amcasının dede olmamakla beraber ileri görüşlü bir insan olduğunu ifade etmiştir. Bildiği kadarıyla Hanobası'nda Kur'an okumayı bilen olmadığını söyleyerek, cenaze olduğu zaman Narlı'dan dede çocuklarının geldiğini ya da Antep cemevinden geldiklerini belirtmiş,⁷⁶⁶ Çöçeli'ye ise dedelerin genelde Antep'ten geldikleri anlatılmıştır.⁷⁶⁷

Sivricehöyük Köyü'nden bir Alevi kadın büyüklerinde Kur'an okuyan birini hiç görmediğini ancak genel anlamda Kur'an'ı bilmek ve öğrenmek istediğini söylemiş ayrıca İncil ve Tevrat'ı da okumak istediğini ifade ederek bir Alevi milliyetçiliği olmadığını anlatmıştır.⁷⁶⁸

⁷⁶³ K21

⁷⁶⁴ K22

⁷⁶⁵ K26

⁷⁶⁶ K24

⁷⁶⁷ K25

⁷⁶⁸ K27

Sinemil Aşireti'ne mensup Bozlar Alevisi, Kur'an okumadığını ancak dua okuduğunu söyleyerek, Alevilik için diyor ki ; “aracımıza biniyoruz yola çıkıyoruz, hata yapmazsak hatalı sollamazsak, çok süratli gitmezsek, sağa sola sapmazsak, kaza yapmayız. Kur'an kitabımız olarak yol göstericimizdir. Biz bu yoldan ilerlersek bu yolu devam edersek hiç problemimizin olmayacağını düşünüyorum. Nasıl Hz. Ali'yi duyunca tüylerim diken diken oluyorsa Kur'an'ı duyunca da tüylerimiz diken diken olması gerekiyor. Ben kızım ve oğlumu da Kur'an kursuna gönderdim. Örneğin kızımı üniversiteye yerleştirmeye gittik Sünni bir ev arkadaşı var babası da arkadaşım ,sahaflar çarşısına gittik, kızım gitti hemen bir Kur'an aldı, o Sünni arkadaşım ısrarla ben alayım dedi ben olur mu hiç dedim. Biz kitapsız olabilir miyiz hiç? Tövbe yarabbim böyle bir şey olabilir mi? Bizim evlerimizin ve işyerlerimizin tamamında Kur'an-ı Kerim vardır.” Demiştir.⁷⁶⁹ Aynı aileden başka bir Alevi, emir ve yasakları bilmesine rağmen hiç Kur'an okumadığını söylemiştir.⁷⁷⁰

Bir Kılıçlı Köyü olan Hanobası'nda yaşayan ancak Kürt olduğunu söyleyen bir Alevi kadını, babasının on yedi sene Kur'an okuduğunu, eski Türkçe'yi çok iyi bildiğini ayrıca Arapçasını da bildiğini söyleyerek bu ovanın hocasının babası olduğunu cenaze namazını onun kıldırıldığı ifade etmiştir.⁷⁷¹ Kocasını ise, oğullarının devamlı Kur'an okuduğunu, Türkçesi'ni de bildiğini, beş vakit namazını kıldığını ifade etmiştir.⁷⁷²

Aslen Tottolar Köyü'nden olmasına rağmen K. Maraş merkezde oturan Alevi genç kızı Kur'an-ı Kerim'i dört defa hatim ettiğini söylemiş⁷⁷³ ablasını ise, Kur'an'ı hiç okumadığını ancak Türkçesinden Yasin okuduğunu ifade etmiştir.⁷⁷⁴

Sinemil Aşireti'ne mensup Pazarcık'ta yaşayan Alevi kadını, hiç Kur'an okumadığını, okumayı da düşünmediğini anlatmıştır. Bazen çok ısrarcı olduğunda itici olduğunu belirterek, Maraş'ta her kesimden insan yaşadığını söylemiş

⁷⁶⁹ K30

⁷⁷⁰ K31

⁷⁷¹ K33

⁷⁷² K32

⁷⁷³ K35

⁷⁷⁴ K34

“burada herkes var, Alevi’de var, Sünni’de var, Türk’te var, Kürt’te var. Bunlardan ortada yaşayanda var, uç noktada yaşayanda var.” Diyerek kendisinin her kesimle ilişki halinde bulunduğunu belirtmiştir. Kendi mesleki icabı, insanları gözlemlediğini, bazen çok mutaassıp hatta cemaatçi insanların ticareten çok uçuk teklifler getirdiğini, itiraz edince de ticarete her yolun mubah olduğunun söylendiğini anlatmış, bunun kendisine çok yanlış geldiğini, Alevilikte böyle bir şeyin olamayacağını söyleyerek, onun için Aleviliği çok sevdiğini ifade etmiş, “kirpiye yavrusu paf tüylü gelir” diyerek bazen iyi ki de Kur’an varmış dediğini çünkü Kur’an varken insanlar böyleyken olmasa nasıl olurdu diye düşündüğünü söylemiştir.⁷⁷⁵

Aslen Tercan’lı olup Maraş’ta oturan Alevi genci, Kur’an okuduğunu, annesinin de Kur’an okuduğunu anlatmıştır. Annesinin çocukken Arapçasını öğrendiğini ancak şimdi unuttuğunu ve Türkçe mealini okuduğunu söyleyerek kendisinin de Türkçe meal okuduğunu ve bu sene bitireceğini ifade etmiştir.⁷⁷⁶

Osman Dede Köyü’nden bir dede,” Bizim inanışımıza göre Kur’an ayetleri toplatıldı halife Osman kendi el yazısıyla bir Kur’an yazdı, Kur’an-ı Kerim’i bir kitap haline getirildi. Bize göre Kur’an ayetleri 6666 ayettir. Peygamberin vefatından sonra, Kur’an-ı Kerim toplatılması ile gelişi arasından yaklaşık 32-33 sene var takriben. Vahiy kâtipleri çeşitle yerlerden geliyorlar ve birleşerek yazılıyordu. Halife Osman’da hunharca öldürüldü, kolları bacakları kesildi, Ebubekir’in oğlu Abdullah tarafından. Niye yaptı çünkü Ebubekir’in çocukları Hz. Ali’nin çocuklarıyla çok samimiydiler. Bu yüzden Ebubekir’in çocuklarına bakmadılar onlarda aç ve perişan kaldılar. Daha doğrusu bir saltanat vardı, Osmanlı’yı saltanat ne hale getirdi, hanedanlık, Emevileri’de bu saltanat mahvetti, Selçukluları’da mahvetti. Bir Moğol fırtınası geldi Selçukluların kökünü kazıdı gitti.” Demıştır.⁷⁷⁷ Aynı köyden başka bir Kılıçlı Alevisi ise Kur’an okuduğunu söyleyerek, “ancak İbadet maksadıyla okumam, ne deniyor diye bakarım. Şurada ne olmuş diye bakarım. Bunları öğrenmeye çalışırım, ezberlemeye çalışmam. Biz Yaşar Nuri ile aydınlandık, bu güne kadar Alevi toplumuna Kur’an’dan bahsedemezdim çünkü bu bilgiler

⁷⁷⁵ K36

⁷⁷⁶ K40

⁷⁷⁷ K45

verilmemiş ki, yaptığı cemlerde Kur'an'dan ayetler var ama bunun Kur'an'dan olduğundan haberdar değil. Bunu fark etmeye başlayınca Yaşar Nuri'de bunu söylüyorsa mesele yok diyorlar.”⁷⁷⁸ Diye ifade etmiştir.

Bir Kılıçlı Köyü olan Ördek Dede'deki Aleviler, genelde Kur'an'ı okuduklarını söyleyerek, bir genç Alevi “Türkçe mealini okudum ama Turan Dursun'un kitaplarını da okudum”⁷⁷⁹ derken diğer biraz daha yaşlı Aleviler Kur'an'ı okuduklarını⁷⁸⁰ söylerken birisi okumasına rağmen pek aklında tutamadığı ifade etmiştir.⁷⁸¹

Narlı Ovası'ndaki Kılıçlı Köyleri'nden Karaçay'dan bir Alevi, Kur'an'ı çocukluğundan beri okuduğunu söyleyerek, “ancak çocukluğumda çok yoğun olarak, Muaviye zamanında Kur'an-ı Kerim değiştirildi, Ehl-i Beyt aleyhine hükümler eklendi denirdi. Hatta onu net olarak duydum. En doğru Kur'an-ı Kerim Kahire'dedir denirdi. Çocuk kulağımla duydum. Çünkü ilk dönemde Kur'an 7-8 adet yazıldığında ilk olarak valiliklere gönderilmişti bu yüzden Mısır'da olduğu söylenirdi. Ancak bugün bu iddia hiç konuşulmaz, tartışılmaz olmuştur. Bu iddia hiçbir Alevi tarafından iltifat görmez, taraftar bulmaz. Bugün ki Kur'an sahih bir Kur'an-ı Kerim'dir.”⁷⁸² Diye belirtmiştir.

“Kur'an'ı elbette okurum” diyen Kuyumcular Köyü'nden bir Kılıçlı kadını “Ama ben Türkçe 'sini okurum. Babama da hatimi Türkçe indirdim diye de eleştiri aldım arkadaşlardan. Dedim ki ben Türk'üm, Türkçe biliyorum, Türkçe'de Kur'an varsa ben Türkçe okurum. Hatta ben Fatiha'yı da “Esirgeyen bağışlayan Allah'ın adıyla, Âlemlerin rabbi,” diye Türkçe okurum. Gittiğim her yerde Türkçe okurum. Benim içimden okuduğum duaya kim karışır?” şeklinde belirtmiştir.⁷⁸³

⁷⁷⁸ K57

⁷⁷⁹ K46

⁷⁸⁰ K50,K51

⁷⁸¹ Hasan Yaz,1947 doğumlu,tahsili yok,K51.

⁷⁸² K56

⁷⁸³ K58

Sarılar Köyü'nden bir dede kızı olan Alevi kadını, "Babam Kur'an okumayı bilirdi ama bize hiç öğretmemiş. Hiç Kur'an okumadım"⁷⁸⁴ derken oğlu da hiç Kur'an okumadığını söylemiştir.⁷⁸⁵

Osmandede Köyü'ndeki Kılıçlı Aşireti'ne mensup kardeşler Kur'an okumadıklarını ama eskiden okuyanlar olduğunu söyleyerek, "Beko okurdu, Hanifi okurdu, Hacı var mesela o okurdu, eskiden dede geldi mi, dışarıda altı yedi kişi gözcü olurdu, korka korka cem yaparlardı, şimdi herkes dinini inkâr etmiyor ama dede olmadığı için biz bir şey diyemiyoruz."⁷⁸⁶ Demişlerdir. Aynı köyden yaşlı bir Alevi kadını okuma yazması olmadığı için hiç Kur'an okumadığını ama okumayı çok istediğini söylemiştir.⁷⁸⁷

2.4. Pazarcık Alevilerinde Mezhep İnancı

Aleviliğin genel yapısı içinde bir mezhep algısının olmadığı görülmektedir. Bazı Aleviler kendilerini Caferi olarak adlandırırsa da⁷⁸⁸ bu konuda yapılan birçok araştırma bunu net olarak ifade etmektedir.⁷⁸⁹ Alevilik ve Sünnilik ayrışmasının İslâm tarihi boyutundaki Hz. Ali ve Muaviye ayrışmasından⁷⁹⁰ tutun da, ırki, kültürel ve ekonomik sebepleri⁷⁹¹ kapsadığını düşünen çeşitli araştırmalar da vardır. Ancak İmam Cafer-i Sadık, Aleviler açısından bir mezhep İmamı şeklinde olmayıp, Ehl-i Beyt ailesine mensup On İki İmam'dan bir tanesi olmakta, ismi diğer imamlara göre daha çok zikredilmektedir. Aleviliğin en büyük yazılı kaynakları olan buyruklarda İmam Cafer'in adı geçmekte⁷⁹² Alevilikte kimi usuller bilhassa nikâhtaki usuller İmam Cafer'in adı zikredilerek tatbik edilmektedir.⁷⁹³

Bâtini bir anlayışa sahip bazı Aleviler, İmam Cafer'e bağlı olduğunu söylese de kimi araştırmacılar bırakın bâtini mezhep kurmayı, İmam Cafer'i Şiilik'ten ziyade Sünniliğe daha yakın bulmaktadırlar.⁷⁹⁴ Ayrıca XV. Yüzyıla sonlarına kadar Şiilikle

⁷⁸⁴ K61

⁷⁸⁵ K60

⁷⁸⁶ K63,K64,K65

⁷⁸⁷ K67

⁷⁸⁸ Yaman, *Alevilik ve Kızılbaşlık Tarihi*,28.

⁷⁸⁹ Taşgın, *Türkmen*,49.

⁷⁹⁰ Carl Brockelman, *İslâm Ulusları ve Devletleri Tarihi*,Ankara:TTK, 2002,57.

⁷⁹¹ Zelyut,19.

⁷⁹² Fuat Bozkurt, *İmam Cafer-i Sadık Buyruğu*, İstanbul:Kapı Yayınları, 2013,164.

⁷⁹³ Yaman, *Alevilik İnanc, Edep, Erkân*,300.

⁷⁹⁴ Aydın, *Akademisyenlerle*,29.

ilgili, Ehl-i Beyt'e soy olarak bağlılık dışında Bektaşî eserlerinde bir şeye rastlanmamıştır.⁷⁹⁵ Ayrıca Aleviliğe kimi Şii motiflerin XVI. yüzyıldan sonra Şah İsmail tarafından siyasal kaygılarla sokulduğu belirtilmektedir.⁷⁹⁶ Bu gün klasik İran Şia'sının hâkim olduğu Caferilikle, Anadolu Aleviliği arasında Ehl-i Beyt sevgisi dışında pek ortak bir yön bulunmamaktadır.⁷⁹⁷ Çünkü Şah İsmail döneminde Şiileştirilen İran'daki Safevi Şiiliği geleneksel Şiilikten her yönüyle çok uzak bir Türk Şiiliği oluşturmuş ve klasik Şii ulema ve yazarlar tarafından Safevi Şiiliği yani Kızılbaşlık en az Sünnilerin Alevilere takındığı sert tutum kadar eleştiriye maruz bırakılmıştır.⁷⁹⁸ Ayrıca Anadolu'da yaşayan Alevilerin ve onların intisap ettiği pirlerin de Şia usullerini kesinlikle bilmediği iddia edilmiştir.⁷⁹⁹ Bu klasik Şii anlayış Şah İsmail'le beraber Kızılbaş Türkmenlerin İran'da kurduğu bu düzeni "Al Şia, Kara Şia oldu" şeklinde yorumlamış⁸⁰⁰ Safevi Şia'sı ile Emevi Sünniliği'ni aynı kefeye koyarak, kin ve düşmanlığın bu iki anlayışa has olduğunu belirtmişlerdir. Safevi Şia'sı dediği Kızılbaşlığı çok sert bir şekilde eleştirerek, Safeviler'in kinciliğe, nefrete ve sövgüye dayandığından bahsetmiştir.⁸⁰¹ Bu eleştirilerden sadece Safeviler değil bu aileye destek veren Türkmenlerde nasibini almış ve klasik Şii anlayış tarafından "Türklerin dini şeytanca bir şekilde siyasî amelleri için kullandığı"⁸⁰² ifade edilmiştir.⁸⁰³

Klasik İran Şia anlayışı, Safevilerce devlet işleri ve hayatın günlük akışında var olan evlilik, cenaze ve yas gibi törenlerdeki, müzik, toplu ağıt gibi hadiseleri "Şiiliğe, İran Milleti'nin tarihinde ve İslam tarihinde var olmayan Hıristiyan usulleri soktular" şeklinde suçlanmış ancak gerçekten de İran Milleti'nin tarihinde bulunmayan bu kültürel törenlerin Türk kültüründen kaynaklandığını göremeden Hıristiyan kaynaklı diyerek⁸⁰⁴ Safevileri suçlamışlardır. Çünkü Safeviler'in hem devlet bürokrasisinde, hem askeri alanda hem de gündelik hayatta uyguladıkları örf,

⁷⁹⁵ Aydın, **Akademisyenlerle**, 17.

⁷⁹⁶ Aydın, **Akademisyenlerle**, 28.

⁷⁹⁷ Zelyut, 27.

Birdoğan, **Alevilik**, 223.

Reha Çamuroğlu, **Değişen Koşullarda Alevilik**, İstanbul: Kapı Yayınları, 2008, 57.

⁷⁹⁸ Gölpınarlı, **Tarih Boyunca İslâm Mezhepleri**, 12, 149.

⁷⁹⁹ Gölpınarlı, **Tarih Boyunca İslâm Mezhepleri**, 151, 153.

⁸⁰⁰ Şeriati, 22

⁸⁰¹ Şeriati, 53

⁸⁰²

⁸⁰³ Şeriati, 17

⁸⁰⁴ Şeriati, 162

adet ve geleneklerin tamamı Türk kültüründen kaynaklanmaktadır. Bütün bu değerlendirmelerin ışığında İran'da Kızılbaş Türkmenler vasıtasıyla oluşturulan Türk Şiiliği ile İran Şia'sı arasında Ehl-i Beyt'e yakınlık dışında hiçbir benzerlik bulunmadığı gibi yapılan eleştirilerden de ne kadar düşmanca bir tavır takındıkları da görülmektedir. Sonuç olarak Alevilerin Caferilikten anladıkları kesinlikle İran Şia'sı olmayıp, onların için Ehl-i Beyt'e mensup olan bir İmam'a saygıdan ibarettir.⁸⁰⁵

Diğer bazı Alevilerde olduğu gibi, Kantarma'da yaşayan Sinemil Ocağı dedeleri de, sorulduğunda Caferi Mezhebi'nden olduklarını söylemekle beraber arkasından şu deyişi eklemektedirler;

- ❖ “Sorma be birader mezhebimizi,
- ❖ Biz mezhep bilmeyiz, yolumuz vardır.
- ❖ Çağırma meclis-i riyaya bizi,
- ❖ Biz şerbet içmeyiz, dolumuz vardır.” Kul Nesimi

Yine başka bir deyişle;

- ❖ “Can vermeyen kişi canana ermez,
- ❖ Muhammed-Ali'ye mezhep sorulmaz,
- ❖ Biz Muhammed-Ali sevenlerdeniz.” Pir Sultan Abdal

Diyerek, genel anlamda mezheplere bakışlarını ifade etmişlerdir. Bununla beraber son otuz kırk yıldır Alevilerin kafasının oldukça karışık olduğu da belirtilerek bir fıkrayla örnek verilmiştir. Bu fıkraya göre; “Bektaşî bir gün söylene söylene gidiyor, akşama parası yok canı sıkılıyor, yüce Yaradan diyor her gün nedir benim bu çektiğim? Beni bu dertle uğraştırıyorsun diyor. Ya para ver, mal ver, mülk ver, ya da canımı al kurtulayım diyor. Bir duvarın önünden geçiyor, duvar başlıyor yıkılmaya bu sırada Bektaşî kaçıyor hemen. Ey kurban olduğum kırk senedir yalvarırım mal ver, mülk ver deyince vermezsin de, canımı al deyince nasıl koşarsın.”

Alevilerin Osmanlı'dan başlayarak, Cumhuriyet dönemi de dâhil olmak üzere devlete bazı sitemleri ve burukluğu olduğu dile getirilmiştir. Oysa Cumhuriyeti Alevilerin büyük bir coşkuyla karşıladığını, Atatürk'ü de çok sevdiklerini

⁸⁰⁵Birdoğan, *Alevilik*, 221.

belirtmişlerdir. Cumhuriyetin yenilikçi uygulamaları, laiklik kavramı yani din ve devlet işlerinin ayrılmasını olumlu karşıladıklarını söyleyerek, “bu Alevileri okşayan bir durum oluşturmuştur. Milli mücadelenin başlangıç döneminde Atatürk Hacı Bektaş dergâhını ziyaret eder. O zaman ki postnişin yaşlı ve hastadır. Muhabbet edilirken, Mustafa Kemal, cumhuriyetin neleri getireceğinden kadın haklarından bahsederken dervişler gülmeye başlarlar. Atatürk bir anda bana mı gülüyorlar diye düşünür. Bunu anlayan postnişin derki, ‘Paşam; bu anlattığınız kadın hakları bizim erkânımızın gereğidir. Biz cemlerimizi kadın erkek beraber yaparız, İnsanı dışlamayız, biz yetmiş üç millete bir nazarla bakarız’” der. Bunun üzerine rivayet edilir ki, sekiz yüz küsur veya bin küsur, Osmanlı altını o anda Atatürk’e teslim edilir. Sen bu mücadeleyi yapıyorsun diye sonra da Ankara’ya deve yükleriyle yardımlar yapılmıştır.” Diye ifade eden Kantarma dedeleri, Atatürk’ün bu cumhuriyet yeniliklerinin çocukluktan beri kendilerine çok aşıldığını ancak bunun karşılığını görmediklerini ifade etmişlerdir. Anlatılan Atatürk’le yaşadıklarının farklı olduğu, çünkü Türk’üm doğruyum, elhamdülillah Müslümanım dayatmasıyla anlatılan Atatürk’ün Alevileri ürküttüğü ifade edilmiştir. Çocukken gittikleri okullarda, Sünni ortama giderken, inançlarından ve dillerinden dolayı hep dışlandıklarını hatta şiddet gördüklerini ama buna rağmen seslerini çıkaramadıklarını ifade etmişlerdir.⁸⁰⁶ Aleviliklerini sürekli gizlediklerini meslek hayatlarına başlayıp öğretmen olduktan sonra bile Alevi olduklarını söylemediklerini anlatmışlardır.⁸⁰⁷ Mezhep konusunda ise esasında kimsenin kimseden yüce olmadığı belirtilerek, yüce dinimiz, yüce peygamberimiz, üstün ırkımız gibi sözlerin yanlış bulunduğu ifade edilmiştir. Mademki diyanetin kendi ifadesiyle, ‘her şeye kadir olan, olmuşu olacağı, geçmişi, geleceği bilen bir ilahi kudret ve güç’ neden beni başkasına ezdirme hakkı versin?’’ diyerek ‘adil olarak bildikleri Tanrı’nın, adil olduğunu’ ifade etmişlerdir.⁸⁰⁸

Sinemil Dedesi, Aleviler açısından Caferi mezhebi denirken, esasında mezheplerin Peygamber’den sonra meydana çıktığı, Hanefi, Maliki, Şafi, Hanbeli zikredilirken Caferi mezhebinin söylenmediği ifade etmiştir. “Ne zaman ki İran’da Humeyni meydana çıktı Türkiye’de Caferilik o dönem duyuldu.” Diyerek, “Aleviler Humeyni

⁸⁰⁶ K2

⁸⁰⁷ K3

⁸⁰⁸ K2

ile çok tezat olmasına rağmen Sünnilerin Humeyni'ye çok kanalizeydi demiş ve Humeyni'nin bir bakanının Kenan Evren döneminde Türkiye'ye geldiği, bu kişinin gazetecilerin bir sorusu üzerine Caferi mezhebindeniz deyince gazetelerin manşet attığı anlatmıştır. Bunun üzerine herkesin beşinci mezhepte mi var? Diye şaşırdığı belirtilmiştir. Aslında insanların şer'an kendileri böyle ifade ettiği anlatılarak, "Caferi'de olsak, Hanefi'de olsak, Şafi'de olsak, Hanbeli'de olsak , "bana kul hakkıyla gelme!" diyen bir ayete de sığınıyorsak, neden biz bu kul hakkı kavramını öne çıkarmıyoruz da, mezhepleri, dinleri yarıştıırıyoruz" denmiştir. Bunun çok büyük yanlışlık olduğu, kimsenin kimseye baskı yapamayacağı belirtilerek, şahsen Arap'ın kültürünü sevmediğini, katlanmayacağını ancak hakaret etmeye de hakkı olmadığını bildirmektedir. Arapların yaptıklarının kendilerine uymadığını, coğrafyaya uymadığı ama onların bize dayatma yapmasına karşı çıkacaklarına, ancak kendilerinin de onu rencide etmeyeceğini herkesin kendi dünyasında mutlu olması gerektiğini vurgulamıştır.⁸⁰⁹

Bir başka Sinemil dedesi olan Bozlar dedesi ise, kendilerini bir mezhebe mensup hissetmediklerini, Ehl-i Beyt'e mensup olduklarını ifade etmiş, dini bir görev yerine getirirken örneğin bir nikâh kıyarken "Ehl-i Beyt içtihatı üzerine" diyerek gerçekleştirdiğini söylemiştir. Mezheplerin çıktığı dönemde Abbasîlerden Mansur-u Safa'nın İmam Azam Ebu Hanefi'yi çağırarak sen mezhep ilan edeceksin dediğini, ancak buna karşı çıkan İmam-ı Azam'ın hayır ben İmam Cafer-i Sadık'ın talebesiyim diyerek bunu kabul etmediği, "o bir derya ben bir katreyim" dediğini, bunun üzerine kırbaçlanarak öldürüldüğünü anlatmıştır.⁸¹⁰

'Hz. Peygamber'in Gadir Hum'da veda Haccı'nda, önden gidenleri çağırdığı, arkadan gelenleri beklediği, deve semeri üstüne yüksekte bir minber yaptırdığı ve üzerine çıktığı söylenerek, "ey ahali ben yakında dünya değiştireceğim, size iki kutsal şey emanet ediyorum, biri Ehl-i Beyt'im diğeri Kur'an-ı Kerim'dir." dediğini bunun üzerine topluluğun "Ya Muhammed Ehl-i Beyt'in kimdir?" diye bir soru sorduğunu ve Hz. Peygamber'in de cevap olarak "Ehl-i Beyt'im, ben, Ali, Hasan, Hüseyin, Fatıma. Pençeyi Ali aba. Buradaki penç ise, Elif- Allah, Mim- Muhammed,

⁸⁰⁹ K2

⁸¹⁰ K5

Ayin-Ali diye taliplerin sırtlarına vurduklarını belirterek o pençin ilk başının Hz.Muhammed olduğu ve en bağlandıklarının Hz. Muhammed olduğunu ifade etmiştir. Hz. Muhammed'in Ehl-i Beyt'in Nuh'un gemisi gibi olduğunu söylediğini kim ki Ehl-i Beyt'i severse Nuh'un gemisine tufanda binenler gibi kurtulacağını Rûz-ı Mahşer'de onlara sorgu sual olmayacağını ifade etmiştir. Bunların kitapta yazdığını ve bunları Abdülbaki Gölpınarlı, Sefer Aytekin, Ziya Şakir, Murat Sertoğlu, Behnan Şapolyo gibi yazarların kitaplarından okuduğunu ve kitabı çok sevdiği belirtmiştir.⁸¹¹

Bozlar dedesine göre, herkes toplanınca Hz. Peygamber ve Hz. Ali'nin gövdelerinin birleştiği ve Hz. Peygamber'in "ben ilim şehriyim Ali'de kapısıdır, Ali'yi görmeden beni göremezsiniz" diyerek "Lahmike lahmi, cismike cismi, ruhike ruhi," dediği belirtilince kalabalığın "ya Muhammed gövdeleriniz birleşti de başınız niye ayrı?" deyince Hz. Peygamber'in "her başın kendi sualine vereceği" şeklinde cevap verdiği belirtilerek canımız bir kanımız bir ama kimse kimsenin sualini veremez demiştir. Aleviler'in Ömer'i, Osman'ı, Bekir'i sevmediğini ancak bunu neden sevmediklerinin sorulmadığını söyleyerek bunun nedenini şöyle açıklamıştır. Hz. Peygamber'in Mekke'den Medine'ye hicret ettiğini ve Ebu Cehil'in "kim ki Muhammed'i öldürürse yüz tüylü deve, yüz dirhem gümüş vereceğim" dediğini, bunun üzerine Ömer'in bunu yapacağı söylenince, Ömer Hattab'ın çağrıldığını ve ben yaparım dediğini anlatılmıştır. Ebu Cehil, Ömer'e sakın boş dönme dönersen seni ben öldürürüm dediği belirtilerek, Ömer'in kılıcı alıp gittiği ancak bir türlü Hz. Peygamber'in üzerine varamadığı zikredilmiştir. Bunun üzerine İslam'ı kabul etmiş bir bacısına sığındığı ve dıştan kabullenmiş gibi gözüktüğü belirtilmiştir. Ömer, Osman ve Ebubekir'in esas sevilmemesi nedenine gelince Hz. Peygamber'in cenazesine gelmeyerek Peygamber'in cenazesini garip bırakmaları olarak ifade edilmiştir. Cenazeyi ise Hz. Ali, hizmetçisi Fazlı, Abuzer Gaffari, Selman Farisi ve amcası Abbas'ın kaldırdığı söylenerek, Hz. Peygamber'in ağırlaştığı sırada Hz. Peygamber'in "ya Ali, Ömer'i kov gitsin" dediği ve bunun üzerine Ali'nin Ömer'in bileğini tutarak salladığı kılıcının bir yere kendinin bir yere düştüğü anlatılmış bunun üzerine Ömer Ben-i Saad denen adamın sufasına giderek hilafet meselesine asıldığı "kim ki Ebubekir'e biat etmezse kafasını uçururum dediği" bunun üzerine de oradakilerin biata durduğu bu sırada Hz. peygamber'in Hakk'a göçtüğü ve bunların

⁸¹¹ K5

Peygamber'in yanına gelmediği ifade edilerek, Alevilerin suçlarının o gün bugün bu olduğu, Hz. Peygamber'i sevmek olduğu anlatılmıştır.⁸¹²

Haydarlı Sinemil dedesine göre, "Aleviler Caferi olduklarını ve İmam Cafer-i Sadık mezhebine aidiyetleri olduğunu söylemekle beraber İmam Cafer konusunda kafalarının çok açık olduğu söylenemez." Demiştir. Yani söylemlerin bu olduğunu ama bunu söyleyen Alevilerin birçoğunun eline ne İmam Cafer'le ilgili bir kitabın geçtiğini ne de okuduklarını ifade etmiş ama bunun hep bu şekilde söylene geldiğini belirtmiştir. İran Şia'sının da Caferi olduğunu ancak Anadolu Alevisi'nin kendini İran Şia'sı içinde tanımlayamayacağını oysa İmam Azam Ebu Hanife'de kendilerinin kabul edeceği birçok şeyin olduğunu ifade etmiş maslahat denen günü koşullarına göre davranmayı buna örnek vermiştir. "Yani Peygamber zamanında yapılsa bile şu an gereği yoksa o şeyin yapılmasına gerek yoktur" diyerek bu anlayışın düşüncüyü özgür bıraktığını ve işin aslının düşünülmesi gerektiğini söylemiştir. Oysa bugünkü Şia'nın ve Sünniliğin bu konuda hiçbir fikir yürütmediklerini, sözünün dahi edilmesinin çok tehlikeli sonuçları olabileceğini ifade etmiştir.⁸¹³

Pulyanlı Köyü sakinleri, Elif Ana dergâhında büyüdüklerini ve Elif Ana'nın hiçbir zaman Alevi ya da Sünni demediğini ifade etmişlerdir. Elif Ana'nın her gün sabah dörtte kalkıp ibadet ettiği ve ibadet ederken de yönünün kibleye doğru olup olmamasının hiç önemli olmadığı vurgulanmıştır. Dualarına herkesi kattığı ve herkese dua ettiği söylenerek, İran'dan, Irak'tan başlayarak dualarında Urfâ'dan Halil İbrahim'i saydığı, İstanbul'a, Edirne'ye dayandığı ifade edilmiştir. Hiçbir kitap okumamasına rağmen, Cebrail'den, İsrail'den, Mikail'den bahsettiği ifade edilmiş, bunları kimden öğrendiği ve neden bu kadar saygı duyduğu konusunda bilgilerinin olmadığı söylenmiştir.⁸¹⁴ Elif Ana'nın 1903 doğumlu olmasına rağmen 1908 doğumlu yazıldığı, mektep, medrese görmediği ve eğitim almadığı söylenerek, Türkçe konuşmayı bilmemesine rağmen "Hırsını nefsinin öldürmüş, cennetin köşküne oturmuş" şeklindeki Türkçe duayı devamlı yaptığı belirtilmiştir. Bazen Hak'tan bir nida geldiği anlatılarak, böyle anlarda birileriyle beraber oturduğu sırada biranda kalkarak gittiği gözden kaybolduğu, arandığı halde bulunamadığı ifade edilmiştir. Bu

⁸¹² K5

⁸¹³ K6

⁸¹⁴ K12

tür zatların Hak ile Hak olmuş, arada sır olmuş, o sırra ermiş, başka yerde görüşmüş kayıp erenler olduğu ifade edilmiştir.⁸¹⁵

Bu bölgeye barajın 1971’de geldiği, ondan önce bölgede içme suyunun çok olmadığı, hayvanları sulamada da sıkıntı olduğu ifade edilerek yedi-sekiz metrelik kuyulara kovaları daldırarak su çektiklerini, davarları, koyunları, inekleri suladıklarını aynı kaplardan kendilerinin de içtiğini ve mahrumiyet, içinde büyüdüklerini ifade etmişlerdir. Böyle çok sıcak yaz günlerinde bazen Elif Ana’nın kaybolduğu ve biranda geri döndüğü söylenerek döndüğünde omuzlarının ıslak ve saçlarında kar bulunduğu bir başka yerlere başka dünyalara gidip geldiği, sır olduğu ifade edilmiştir.⁸¹⁶

Elif Ana’nın ne bulduysa kocasından bulduğu anlatılarak, ilk evlendiğinde köyün sığırlarını güttüğü söylenmiştir. O dönem köyün sığırlarını durumu en fakir olanların güttüğünü, yani nahır onların güttüğü izah edilerek, Elif Ana’nın yedi sene nahır güttüğü anlatılmıştır. Bir gün sakallı bir ihtiyarın çamurun içinden gelerek Elif beni yıka dediği, kocan su döksün sende beni yıka dediği ifade edilerek, bu adamında ermiş bir kişi olan Çiğli’den Kutdo Ali Baba olduğu ve şu anda Eğlen’de türbesinin bulunduğu ifade edilmiştir. Ali Baba’nın sırtında çok bit olması sebebiyle Elif Ana’nın çamaşırları kaydattığı ve daha sonra çamaşırların hazır Ali Baba diye seslendiği söylenerek, niyaz olduğu ve güzel bir edeple Ali Baba’ya elbiselerini verdiği belirtilmiştir. Bir gözü boz yani kör olan Ali Baba’nın “Elifim benim bitlerim nerede?” diye sorduğunu onların kaynatıldığı duyunca da beddua ederek senin gözlerinde Ali Baba gözleri gibi ola diyerek küstüğü söylenmiştir. Ali Baba giderken köyden bir kadının, “Ali Baba sen küstün gidiyorsun da Elif’in kıyafetlerini nereye götürüyorsun?” diye sormuş, çünkü çamaşır yıkanırken Elif Ana’nın Ali Baba’ya değişik verdiği ifade edilmiş, bunun üzerine Ali Baba’nın; “Elif’le aramıza girmeyin, ben Elifime öyle bir gömlek giydirdim ki, dünya var oldukça bizde var olacağız, o gömleği giydi artık bizden kimse çıkaramaz” dediği ifade edilmiştir. İcazeti başta Ali Baba olmak üzere çeşitli dede ve dervişlerden aldığı hatta kimsenin

⁸¹⁵ K11

⁸¹⁶ K11

bilmediği daha bätını yerlerden de icazet aldığı ifade edilmiştir.⁸¹⁷Yakarışlarında Cebrail'den ve İsrail'den çok bahsettiği ifade edilerek sanki onlar yanındaymış gibi konuştuğu ve hiçbirini diğerinden ayırt etmediği anlatılmıştır.⁸¹⁸

Pazarcık bölgesi Alevileri'nin İmam Cafer Sadık mezhebinden olduğu ve altıncı imam olan İmam Cafer Sadık'ın İmam-ı Azam Ebu Hanefi'nin ve İmam Şafi'nin hocası olmasına rağmen, İmam Cafer Sadık mezhebinin ötekileştirildiği ifade edilmiştir. Aleviliğin artık Alevilikten uzaklaştığı ifade edilerek, bunun sebebinin devletin tutumu mu? Yoksa zamanın etkisi mi? Olduğunu tam bilemediklerini söylemişlerdir. “Peygamberlerden birinin dümdüz bir çubuk seçip onu cennete götürdüğü ve çubuğa bak seni cennete getirdim deyince, çubuğun buna karşılık beni cennete sen değil benim doğruluğum getirdi” şeklinde cevap verdiği anlatılarak, mezhep, din ne olursa olsun en önemlisinin dürüstlük olduğu vurgulanmıştır. Kâinata aynı gözle bakmanın çok önemli olduğu ifade edilerek, herkesi Cenab-ı Allah'ın yarattığı bunların ister Ermeni, ister Şafi, ister Maliki, ister Hanbeli olsun hiç farkı olmadığı hepsinin Allah'ın kulu olduğu vurgulanmıştır.⁸¹⁹

Elif Ana türbesiyle Maraş arasında bazı dernekler aracılığıyla köprü kurduklarını Kahramanmaraşlılarla aşiret arasında bir köprü olmaya çalıştıklarını ifade etmişlerdir.⁸²⁰Geçmişte olanların geçmişte kalması gerektiği anlatılarak, bu olaylardan herkesin çok büyük zararlar gördüğü ifade edilmiştir. Devlet erkânının vali ve emniyet müdürlerinin eskiden Alevilere pek yaklaşmadıkları anlatılarak ama şimdi on iki yıldan bu yana ramazan orucu iftarlarında on iki imam oruçlarında bir araya geldiklerini, Maraşlıların buraya kendilerinin de Maraş'a davet edildikleri söylemişlerdir.⁸²¹

Elif Ana yaşarken Sünni çocukların da Elif Ana'yı ziyarete ettikleri söylenmiş, bunların bazılarının uzaklardan dolmuşa binerek geldikleri, Elif Ana'dan bir medet bir dua alabilir miyiz? diye umdukları belirtilmiş, ancak Elif Ana'nın burada ders vermediği çünkü öyle bir bilgisi olmadığı, Kur'an okumayı ve Türkçe'yi bilmediği

⁸¹⁷ K12

⁸¹⁸ K12

⁸¹⁹ K11

⁸²⁰ K11

⁸²¹ K11

söylenerek, ilham geldiği zaman ise bülbül gibi şakıdığı ve dua ettiği ilave edilmiştir.⁸²²

Narlı ovasındaki, Çöçeli köyünden Atmalı Aşireti'ne mensup Alevi'ye göre mensup olduğu mezhep sorulduğunda Aleviyim diyerek cevap verdiğini söylemiş ve Alevi'nin Kur'an'a dört elle bağlanan insan olduğunu belirtilmiştir. Ayrıca kendi şahsı olarak mezhep kavramına inanmadığını ifade ederek, Kur'an'a inanan ve Kur'an'ı yaşayan bir insanın mezhebe ihtiyacı olmadığı, çünkü Kur'an'da mezhep kavramının geçmediği ifade edilmiştir.⁸²³

Ehl-i Beyt'in önünde saygıyla eğildiğini belirten Çöçeli Alevisi, Ehl-i Beyt'in Kur'an'da da geçtiğini ilave etmiştir. Mezhepleri, şu mezhep veya bu mezhep diye ayırmadığını hatta dinler arasında bile böyle bir ayrımı yapmadığını ifade ederek, Hakk'a inandığını ve Hakk'ın da bir tane olduğunu belirtmiştir. Dinlerin insanların hayatlarına katkı yaptığını düşündüğünü ve bu yüzden dört kitabın dördüne de saygı duyduğunu söyleyerek, hepsini de hak bildiğini ifade etmiştir. İnsanın ise bir çeşit olduğu, dört renkte, dört biçimde, dört ayaklı insan olmadığı anlatılarak, hepsinin birbirine benzeyen Hakk'ın kulları olduğu ifade edilmiştir. Zebur gelince insanların akıllı bir hayvan gibi yaşamaya başladığı, Tevrat'ın gelerek tavrını koyduğu, İncil'in bir Hak kelamı olduğu vurgulanmış, Kur'an'ın ise ayeti Kerim olduğu söylenerek hiçbirinin diğerinden ayrılamayacağı bildirilmiştir. Hepsinin birbiriyle ilişkisi olduğu ve birbirinin taşıyıcısı olduğu anlatılmıştır. Dedesinin pantolon giymediğini söyleyen Çöçeli Alevisi, çünkü dedesinin o dönemde pantolonu bilmediğini ancak günümüzde hepimizin pantolon giydiğini örnek vererek, çağın değiştiği ve bizim de değişime ayak uydurmamız gerektiğini vurgulamıştır. İnsanların da bu günlere kitaplara dayanarak geldiği ifade edilmiştir.⁸²⁴

Şimdiye kadar mezhebe dair pek bir soruyla karşılaşmadığını ifade eden Bozlar Alevisi, genelde nesin diye sorulduğunu söyleyerek, kendilerine "Aşiret" dendiğini ve bunun yörede Kürt ve Alevi'yi akla getirdiğini ifade etmiştir. Alevileri, Sünnilerin yanı sıra Şiiilerinde sevmediğini belirterek, bu yüzden hiçbir Alevi'nin kendini Şii

⁸²² K11

⁸²³ K14

⁸²⁴ K14

diye görmediğini ifade etmiştir. Alevilerin kendini, Alevi olarak gördüğünü, ayrı düşündüğünü köken olarak buyruk gerekirse İmam Cafer Tarikatı'ndan olduğunu söylediği ifade edilmiştir. Anadolu Aleviliği için net bir tavır olmadığı bölgesel ve yöresel bazı farklar olduğu ancak motiflerin, okunan duaların, gülbangların semahların birbirine çok benzediği anlatılmıştır. Bununla beraber tam bir bütünlük olmadığı bunun sebebinin ise 1980'den önce Alevilerin dedelerin baskısıyla Kur'an'dan bazı dualar öğrendikleri, fakat 1980'den sonra bilhassa 1978 Maraş olaylarından sonra, Maraş'taki Alevilerin kaçmaya başladıkları ve bunu yaparken bu bir zülümdür, Müslümanlık buysa biz bunu kabul etmiyoruz diyen bir inanca kapıldıkları ve kendi kültürlerini yaşamakta zorlandıkları ifade edilmiştir. Son yıllarda ise yurt dışı kaynaklı bir toparlanma sürecine girildiği, yurt dışındaki federasyonların bunu organize ettiği ancak orada bile bir bölük pörçüklüğün olduğu anlatılmıştır. Bunun için en doğru çözümün üniversitelerde Alevilikle ilgili bölümlerin açılması olduğu çünkü kültürünü kaybeden insanların devletine zarar vereceği, kültürü yaşatanların ise asla böyle bir şey yapmayacağı anlatılarak böyle bölümlerin açılması sonucu dedelerin daha kültürlü olacakları ve Aleviliği iyi öğretecekleri belirtilmiştir.⁸²⁵

Ağuiçen Ocağı'na bağlı dede ailesinden Alevi, öncelikle mezhep diye bir kavramın olup olmadığının sorgulanması gerektiğini belirtmiştir. İnançlarının ve yollarının İslamiyet olduğunu vurgulayarak, İslamiyet'in peygamberle yayıldığını ve mezhep gibi bir şeye gerek olsa peygamberin kurması gerektiği söylenmiş, Alevilikte bu yüzden mezhep bulunmadığı yolun olduğu anlatılmıştır. İslâm'da mezhebin olmadığı söylenerek, sonradan kişiler tarafından oluşturulan tarikatlar olduğu ifade edilmiştir.⁸²⁶ İmam Cafer'in on iki imamdan bir tanesi olduğu, Ali evlatlarında ve peygamberin torunlarından bir şahsiyet olduğu ifade edilmiştir. İmam Cafer'in Aleviler açısından önemini anlatan Ağuiçen Alevisine göre, nasıl Balım Sultan, Hacı Bektaş-ı Veli'yi kurumsallaştırmış ise, İmam Cafer'in de bir yol erkân getirdiğini, bir Buyruk'' getirdiğini İmam Cafer Buyruğu'nun bulunduğu anlatılmıştır. Peygamber'den ve Ali'den gelen bütün bilgileri toplayarak bir yasa meydana getirdiği söylenmiş ancak kesinlikle bir mezhep kurmadığı ifade edilmiştir. İmam

⁸²⁵ K16

⁸²⁶ K17

Azam'ın da büyük bir zat olduğu anlatılarak İmam Cafer'in öğrencisi olduğu belirtilmiş, mezhebini ve yolunu açıklaması için zorlandığı anlatılarak, "haşa, Ehl-i Beyt ve peygamber torunları var" dediği "ben nasıl öyle bir şey yapabilirim?" dediği ifade edilmiştir. Tarih kitaplarında kırbaçlandığının yazıldığı, zindana atıldığı ve yetmiş kırbaçtan sonra Hakka yürüdüğünün anlatıldığını söylemiştir. Kendisinden sonra Hanefi mezhebinin ortaya atıldığını, bunun yapanında devrin uyanığı olan kızı olduğu söylemiştir. Ağuıçen Ocağı'na bağlı dede ailesinden olan Alevi, peygamberin getirdiği İslam'ı esas aldığını oysa Muaviye'nin İslamiyet'i dejenere ettiğini ve İslamiyet'in Muaviye ile beraber çok sorunlar yaşadığını, halende bu sorunların devam ettiğini ifade etmiştir. Ehl-i Beyt'in hiçbir zaman saltanat sevdalısı olmadığı belirtilerek eğer öyle bir şey olmuş olsaydı 750 senesinde Emeviler yıkıldığında Abbasiler'in başına Ehl-i Beyt'ten, Ali evlatlarından birinin gelebileceği bunun da o dönem teklif edildiği anlatılmış ama Ehl-i Beyt'in işinin Hak'la olduğu söylenerek bunun kabul edilmediği belirtilmiştir.⁸²⁷ Abbasiler'in de Emeviler'den pek farklı olmadığı ifade edilerek Horasan'dan çıkmış bir cengâver olan Ebu Müslim'i katleden zihniyetin Ehl-i Beyt taraftarı olamayacağı anlatılmıştır. Ebu Müslim'in Emeviler saltanatına son verdiği ve istese tahta oturabileceği halde bunu yapmadığı, bu sizin hakkınız diye Abbasiler'e verdiği ancak ilk olarak kendisinin katledildiği anlatılmıştır. Yine Ehl-i Beyt'in o dönem tahta geçmesinin mümkün olmasına rağmen onlar işlerinin Hak'la olduğunu ifade ederek böyle bir talepte bulunmamışlardır. "Eğer bunu yapmış olsalardı İmam Hüseyin'e ihanet etmiş olacaktı" denmiştir.⁸²⁸ Çünkü eğer Hz. Hüseyin isteseydi Yezid'e biat edebilirdi ve en yüksek makama gelebilirdi denilerek, bunu etmediği ve Hz. Hüseyin'in büyüklüğünün buradan geldiği ve onun için hala gözyaşı döküldüğü, oruç tutulduğu ve lokma dağıtıldığı anlatılmıştır. Bu yüzden Ehl-i Beyt saltanat peşinden koşsaydı Hz. Hüseyin'e ihanet etmiş olurdu ve Hz. Hüseyin'de Yezid'e biat etse bugün böyle anılmazdı denmiştir.⁸²⁹

Sinemil Aşireti'nden olan ve Ağuıçen Ocağı'na bağlı olduğunu söyleyen birisi, Aleviliği mezhep olarak algılamadığını sadece Aleviyim diyerek, Alevi inancında

⁸²⁷ K17

⁸²⁸ K17

⁸²⁹ K17

olduğunu belirtmiştir.⁸³⁰ Kureyşan Ocağı'ndan birisi ise, peygamberimizin mezhebinin bulunmadığını söyleyerek, İslâm dini içinde İmam Cafer-i Sadık içtihatlarına göre yaşadıklarını anlatmıştır. Mezheplerin sonradan oluştuğunu, kültürel farklar bulunduğunu ancak hepsinin İslâm Mezhepleri olduğunu ifade etmiştir.⁸³¹ Herkesi kucaklayan bir kalbi olduğunu ve daha çok Sünni arkadaşları bulunduğunu söyleyen Kureyşan Ocağı'na bağlı, Koçgiri Alevisi'de, bazen ben Sünni'miyim diye düşündüğünü, Sünni olmanın güzelliklerini gördüğünü, inanç biçimlerini ve insanlara saygılarını ve kendileri kucaklamalarını beğendiğini ifade ederek, her Sünni'nin ve Alevi'nin böyle hissedip, düşündüğünü belirterek, mezhepte ise Caferi olduklarını, Aleviliğin, Caferilik olduğunu ifade etmiştir.⁸³²

Son yıllarda oluşan baskılardan dolayı Alevi kimliğini daha çok sahiplendiklerini dile getiren Koçgiri Aşireti'ne mensup ve Baba Mansur Ocağı'na bağlı Alevi, olaya genelde ideolojik temelden baktıklarını ifade etmiş “bu yüzden solda olan herkesle her şeyi çok rahat konuşabilirim” demiştir. Şimdiye kadar beraber yürüdüğü hiç kimseye hangi mezheptensin ya da hangi ırktansın? Diye bir soru yöneltmediğini anlatarak, bunun son yıllarda ortaya çıkan bir şey olduğunu buna rağmen kendisini hep Alevi olarak tanımladığını çünkü insanı, doğayı ve özgürlüğü çok sevdiğini söylemiştir.⁸³³ Caferiliğin kendileriyle hiçbir tarafının örtüşmediğini anlatan Ağuiçen Ocaklı Alevi, Caferilikte bulunan o keskin inanç boyutunun Aleviler'de olmadığını, bu yüzden Caferilikten ayrıldıklarını çünkü Alevilikte inanç bağlamında çok hoşgörü olduğunu kimseye neden Muharrem Orucu tutmuyorsun? Diye baskı yapılmadığını oysa Caferilikte bu tür baskıların olduğunu bu yüzden onların Şii ve Şia çizgisinde bulduklarını söyleyerek “bizde bunlar yoktur” demiştir.⁸³⁴

Şah İbrahim Veli Ocağı'na bağlı, Salmanlı Aşireti'ne mensup bir Alevi, Aleviliğe mezhepsel bakmadığını, Aleviliğin bir yol olduğunu, bu yolun ise insanlık yolu, sevgi yolu olduğunu belirtmiştir. Hz. Muhammed ve Hz. Ali'nin söylemlerine bakıldığında bunun görülebileceğini söyleyerek, Hz. Muhammed'in görevi icabı çok büyük bir değişim yarattığı, Hz. Ali'nin ise ondan el aldığı için daha rahat olduğu,

⁸³⁰ K18

⁸³¹ K20

⁸³² K21

⁸³³ K22

⁸³⁴ K23

ancak işin içine politika girdiği için bunu devam ettiremediği söylenmiş, daha sonraki dönemde Emevi-Abbasi mücadelesiyle beraber Aleviliğin çok daha başka bir hala geldiği anlatılarak, inancını bilmeden, denileni yapan bir halk olma yoluna girdiklerini ifade etmiş, oysa soruşturan ve sorgulayan bir yapı olmaları gerektiğini ve bundan dolayı Alevi olduğunu söylemiştir.⁸³⁵

Sinemil Aşireti'nden Bozlarlı Alevi, öncelikle ben Müslümanım diyerek, kitabına bağlı bir Alevi olduğunu söylemiştir. Kendi tarihlerini çok iyi bilmediklerini söyleyerek, “keşke bizim çocuklarda bunu araştırırsaydı” demiştir. Nenesinin muhacir olduğunu, Erzurum'dan geldiklerini, bir gün değişik bir kartal vurduklarını bunu dönemim Besni beyine verince çok hoşuna giderek yerleşmek için kendilerine bu bölgeyi verdiğini söylemiştir.⁸³⁶

Aslen Tottolar Köyü'nden olmasına rağmen K. Maraş merkezde oturan Alevi genç kıızı, sadece Alevi olduklarını ve öyle dediklerini ifade etmiştir.⁸³⁷ Sinemil Aşireti'ne mensup Pazarcık'ta yaşayan Alevi kadını ise, kendisini hiçbir mezhebe mensup hissetmediğini, buna belki biraz melez olmasının sebep olduğunu ancak Aleviliği sevdiğini anlatmıştır. G.Antep'te kuzeninin komşularının cemevine gittiklerini ancak kendilerinin hiç gitmediğini söyleyerek, “nasıl ki Sünnilerden herkes camiye gitmiyorsa, bizde de ceme katılmayan çoktur” demiştir.⁸³⁸

Elmapınar Köyü'nden Baba Mansur Ocağına bağlı bir Alevi, kişisel olarak kendini herhangi bir mezhebe mensup hissetmediğini, çünkü yaygın olarak yaşanan bir Hanefi Mezhebi olduğunu ancak Alevilerin de kendilerini Caferi olarak tanımlamadıklarını belirtmiştir.⁸³⁹ Aleviliğin yürekte hissedilen ve insana dayalı bir şey olduğu söyleyerek, “ne kadar Aleviyim dersek diyelim bu yüzde elli beş-altmış geçemez çünkü yüzde kırk-kırk beş bir yozlaşmanın ürünüyüz hepimiz” demiştir. Alevi kültürünün ayrıca bütün dinlere açık demokratik bir yapı olduğu anlatılarak, “ben dokuz kardeşin en küçüğüyüm, çokça namaz kılmışımdır, ezan okumuşumdur, gamet getirmişimdir. Benim önümü hiç kimse, sekiz kardeşim, annem babam

⁸³⁵ K28

⁸³⁶ K30

⁸³⁷ K35,K34

⁸³⁸ K36

⁸³⁹ K37

kesmemiştir. Hiç kimse gitme niye gidiyorsun dememiştir. Git öğren, nerede mutluysan orada kal” Dediklerini, herkesin söz hakkına sahip olduğu bir ailede büyüdüğünü, kendini şanslı hissettiğini, bunu genele yaymak istediğini söyleyerek, “umarım, bütün Alevi aileler böyledir, bunu umut etmek istiyorum” demiştir.⁸⁴⁰

Pazarcık Doğanlı Karahasan Köyü’nde yaşayan Sinemil Aşireti’ne mensup bir kişi, Aleviliğin bir mezhep olduğunu söylemiştir.⁸⁴¹ Babası da “mezhebimizi sordukları zaman Aleviyiz diyoruz” Diye anlatmıştır.⁸⁴²

Aslen Tercan’lı olup Maraş’ta oturan Alevi genci, “mezhep, Müslümanlığı kendimize göre şekillendirmemizdir, bildiğim mezhepler Sünni, Alevi, Şafi, Bektaşî, Caferî bunları biliyorum. Benim mezhebim, Alevi-Bektaşî. Caferilikte, İmam Cafer-i Sadık’tan gelir buna inanılır. O da Aleviliğe benziyor. Ama tam olarak farkı nedir bilmiyorum. Bektaşîliğe de yorum katılmış. İnsan sevgisini daha çok öne çıkarır. Ben Alevi- Bektaşî’yim. Bence farkları yoktur.” Demiştir.⁸⁴³

Emiroğlu Ailesi’nin damadı bir Sinemil Alevisi, Aleviler içinde ben mezhebe bağlıyım diyenin çıkmayacağını ancak ben Kılıçlıyım, ben Sinemilliyim ben Türkmenim diyenlerin çıkabileceğini söylemiş,⁸⁴⁴ kişisel görüşü olduğunu söylemekle beraber, mezheplere inanmadığını belirtmiştir. Emiroğlu ailesinden ve Barak Aşireti’nden bir Alevi’de mezheplere inanmadığını ancak Alevilerin İmam Cafer-i Sadık’ı tuttıklarını söyleyerek, Pazarcık Alevileri’nin İmam Caferî Sadık mezhebindeniz dediklerini iletmiştir.⁸⁴⁵ “Aleviler de çocuklara yanlış eğitim verenler var, mesela Aleviliği ayrı bir din gibi görenler var, Hz. Ali’ye Allah diyenler var, böyle cahiller var, oysa Aleviler ibadete başlarken Allah, Muhammed, Ali diye başlarlar.” Diyerek bu şekilde büyük yanlış olanlar olduğunu söylemiştir.⁸⁴⁶

“Mesela benim bir sürü personelim var yüzde yetmiş Sünni’dir.” Diyen Sinemil Alevisi, Alevilerin ırkçı olmadığını söyleyerek, “12 Eylül’de silahları topluyorlardı,

⁸⁴⁰ K37

⁸⁴¹ K38

⁸⁴² K39

⁸⁴³ K40

⁸⁴⁴ K41

⁸⁴⁵ Ali Kızıl, 1969 doğumlu, ilkökul mezunu, K43.

⁸⁴⁶ K43

ben de silahlarımı Sünni birine teslim ettim.28 yıldır yanımdadır. Bir o biliyordu silahların yerini kardeşlerim bile bilmiyordu. Biz Alevi-Sünni çatışmasına katılmadık o dönem, normalde o ortamda Sünni'ye güvenmemem lazım ama ben ona çok güvenirdim, üç silahımı ona teslim ettim. Bir de Maraş olayları bu ovaya giremedi, 1978 Maraş olayları zamanı bizim köy Sünni-Alevi karışıktı, babam sözü geçen biriydi. Köye dedi ki; Maraş ne yaparsa yapsın, biz burada kardeşiz diyerek köyde olay yaptırmıyordu. Bu yüzden bu yazıda hiç olay olmadı.” demiş, “biz Sünni toplumuyla asırlarca beraber yaşaya biliriz ancak Sünni Kürtlerle yapamayız. Şafi kesimiyle yapamayız sıkıntıdayız onlarla” diye belirtmiştir. Otuz yıldır esnaf olarak doğu Anadolu'ya gittiğini söyleyerek, “eğer benim Alevi olduğumu bilsinler bana ürün vermezler, Alevileri onlar hiç sevmezler” demiştir.⁸⁴⁷

“Bazen kimi aileler çıkıyor din dersi zorunlu olmasın diyor, ben istiyorum ki, çocuklarım namaz kılsın. Çünkü namaz kılmak kötü bir şey değil ki.” Diyen Barak Aşireti'nden Alevi, oylarını da MHP'ye verdiklerini söyleyerek, “bize kim gelirse biz ona oy veririz” demiştir. Demokratlığa yakın olduklarını bir müddet daha giderse ayrılıkların kalmayacağını artık milletin kız alıp vermeye başladığını ve belli zaman sonra Alevi-Sünni'nin ayrı olmayacağını söylemiştir.⁸⁴⁸

Sıkıntılarının PKK denen örgüt olduğunu söyleyen bir Sinemil Alevisi, “bu örgüt gençlerimizi mahvetti” demiştir. Ancak 1990'dan sonra Alevi Kültür Derneklerinin yurt dışında kurulmasıyla, bilinçlenmesiyle, Alevi çocuklarından örgüte katılımın sıfır düzeye gerilediğini, çünkü Alevi çocuklarının hepsinin çok okuyan zeki çocuklar olduğunu bütün bu başarılarına rağmen devlet dairelerinde sıkıntı yaşadıklarını ve ister istemez bu sıkıntıların hala devam ettiğini söyleyerek, devlet dairesindeki işlerini Sünni arkadaşları vasıtasıyla yaptırdığını yoksa zorlandığını ifade etmiştir.⁸⁴⁹

Aslen Erzincanlı olup uzun süre önce Maraş'a yerleşen bir Alevi, Ocakları olduğunu ancak mezhep olarak Caferi'yiz dediklerini ifade etmiştir.⁸⁵⁰ Bir Kılıçlı Köyü olan

⁸⁴⁷ K41

⁸⁴⁸ K43

⁸⁴⁹ K41

⁸⁵⁰ K44

Ördek Dede’de yaşayan Alevilerinden birisi ben deist⁸⁵¹ biriyim⁸⁵² derken bir diğeri, “ben hepimizin aynı dinden olduğuna İslâm olduğumuza inanıyorum”⁸⁵³ demiştir.

Eski adı Fanfas olan Pınarhöyük’ten bir Kılıçlı Alevisi, hiçbir mezhebe sahip olmak istemiyorum diyerek, dinin bağınaz ve yobaz olan kısmına karşı olduğunu belirtmiş, “Yani bizde şimdi bir dedelik şeyi başladı ben onunda sonunun hoş olmayacağı kanısındayım. Bir yaşamın geleneğini, kültürünü, ananesini, töresini öğretiyorsa eyvallah, yarın öbür gün onlarda rant peşinde koşmaya başlarsa, bizde bir kısım Sünni kesim gibi yozlaşmaya başlarız. Bana göre din siyasetin oldukça dışında olmalıdır. Şimdilik pek bir ses çıkmıyor ama Alevi dedelerde bir siyasi yön tutuyorlar buda bir gerçek. İleriki aşamada güçlü pozisyona geldiklerinde benim kuşum var. Çevre ülkelere baktığımızda dinin hâkim olduğu, yoğun olduğu, her yerde gericilik hâkimdir. Ben eski dede dedikleri insanların dedeliklerini kesinlikle kabul etmiyorum. Ve onların yaşantılarını da tasvip etmiyorum. Hiçbir şey vermediler insanlara. Sözde doğru dürüst olun dediler ama özünde hiçbir şey öğretmediler. Esasında onları da çok eleştirmek istemiyorum çünkü cahil okumamış insanlardı. Yani geçmişiyile ilgili bir kitap alıp okuyup da anlatan yoktu. Ben çocukluğumdan hatırlıyorum cem derlerdi filan, dede gelirdi ancak dedelerinde cahil yanı çoktu. Zaten biz belli yaşa gelince dedeler barınamadılar. Ancak eski bizim büyüklerimizi, babalarımızı, dedelerimizi menfaati gereği çok güzel kullanmışlar. Yani Dede nedir? Gelir zenginin evine oturur, fakarayı dışlardı. İşin doğrusu onlarda ayrımcılık yapardı, yakın zamana kadar. Bizlerde bunu görünce dedelik olayını dışladık bizim oraya bu yüzden hemen hemen dede gelmezdi Kılıçlı obasına. Oraya gelen dedeler eskiden belliydi, Ağuiçen denen yerlerden gelirlerdi Sivas tarafından onlarda tutunamadılar çünkü doğru şeyler öğretmediler kimseye. Mesela biz altı kardeşiz babama demedi ki sen çocuklarını okutacaksın, okutmalsın demediler, okula göndereceksin demediler, sırf kendilerine hizmet edecek insan olsun diye, hiç sesini çıkarmadı, yağlı yiyip, yün döşeğe oturdu ,saz çalıp türkü söyledi. Yani bu gerçektir, kendi düşüncenizi niye eleştiriyorsunuz demeyin, ben gerçekçiyim. Ama buna rağmen bizim Alevi tarafı Sünnilere göre de daha aydın. Çünkü insanın önemini, Yaradan’dan sonra en önemli varlığın insan olduğunu

⁸⁵¹ Deist:Hiçbir dine mensup olmayan ancak tek Tanrı’ya inanan zümre.

⁸⁵² K46

⁸⁵³ Yılmaz Meter,1985 doğumlu,ilkokul mezunu,K47.

öğrettiler bize. Ama dediğim gibi cahil insanlarda kullanılmamış değil, nasıl dede nerde güzel yemek var oturur onu yer. Bir adamın evine misafir olur adamın kocaman tosunu keserler, düşünmezler ki bu adamın geçim kaynağıdır, bunu niye yapıyorum diye düşünmezler. Onun için buna benzeri Sünni kesimde de hocalardan cenazelere gidip mevlit okuduktan sonra hani beni şeyim deyip, “azzık”⁸⁵⁴ deriz biz, yemeklerden, tatlılardan “çıkın”⁸⁵⁵ edip giden yok mu? Var. Bunların hepsi çok ayıp şeydir bana göre. Yani sonuç olarak cahil olarak topluma bir şey veremezsiniz ve toplumu yönlendiremezsiniz. Tabi bizde din siyasetin içine girdiği için işin şekli değişti. Yoksa siyasetin dışında kalarak ve eğitimle gelen işin kökünden gelen bilgi sahibi insanları verselerdi dede olarak hoca olarak bu toplum çok daha tez aydınlanırdı. Ama toplumunda çok aydınlanması istenmiyor günümüzde.” Demiştir.⁸⁵⁶

Narlı Ovası’ndaki bir Kılıçlı Köyü olan Karaçay’dan bir Alevi, Alevi meşrepli olanların Sünnilerden fazla olduğunu düşündüğünü söyleyerek, “Ancak Türkiye’de halifelüğün kabulü, iki Türk devletinin kurulması ve birbirleriyle mücadelesi, İran Safevi devletinin kurulması, Türkmenlerin maalesef aleyhine gelişmiş ve Alevilerin başına patlamış, en çok da Maraşlılar zarar görmüş, çünkü Maraş, Şehr-i Türkmen olarak geçiyor”⁸⁵⁷ diye ifade etmiştir. Osman Dede Köyü’nden bir Kılıçlı Alevisi de sadece Aleviyim dediğini söyleyerek, “Aleviliğin mezhepsel bir yanı yoktur. Alevilik yoldur. Dört kapı, kırk makamdan ibarettir.”⁸⁵⁸ Diye ifade etmiştir.

Kuyumcular Köyü’nden bir Kılıçlı kadını mezhebin kendi için bir anlamı olmadığını söyleyerek “insan olmak yeterlidir” demiştir. “Ama sordukları zaman Aleviyim diyorum. Bunu niye diyorum Aleviliğin tüm şartlarını yapıyor muyum? Yok, ama Aleviyim demezsem sanki saklıyorum korkuyorum gibi geliyor, millette öyle düşünce var. Onu yırtma adına Aleviyim diyorum. Öyle ayrıntılara da hiç girmedim Alevilik mezhep midir? Ya da felsefe midir? Diye. Biz Caferi değiliz. Caferilik başlı

⁸⁵⁴ Azzık (Azık): yolda yemek için hazırlanan yiyecek,nevale

⁸⁵⁵ Çıkın: bohça

⁸⁵⁶ K55

⁸⁵⁷ K56

⁸⁵⁸ K57

başına bir bölümdür. Bizim burada Caferi yoktur. Öyle bir düşünce Anadolu’da yoktur.”⁸⁵⁹ Diye ifade etmiştir.

Pazarcık, Narlı Ovası’nda bulunan bir Kılıçlı Köyü Çiçek’ten bir yaşlı Alevi mezhepleri kabul etmediğini söyleyerek, “mezhep demek Arapça “zahab”⁸⁶⁰ demektir. Türkçesi de düşüncedir. Düşüncede felsefe demektir. Onun için ben mezhebe önem vermem, insana önem veririm, inanır mısın? Bir insanın ayağına taş değsin istemem, onları öpmek isterim, sevmek isterim, şakalaşmak isterim, böyle bir yaşantım oldu, ama bu, seksen yıl, 1941’de şu Karabıyıklı Köyü var, Hanifi Avcı’nın köyü. O köyde otururdu babalığım, anamın yanındaydım yanlarındaydım, orada babalığım Sünni Nacarlı, şu Pazarcık’ın içinde, Nacar var ya! Anam kocaya varmış iki çocuğuyla dul kalınca, epey kaldıktan sonra baktım her gün çocuklar kayboluyorlar, Durmuş isminde iyi bir çocuk vardı iyi konuşurduk, nereye gidiyorsunuz her gün dedim? Mektebe dedi. Bende arkalarına düştüm gittim. Üç ay mı dört ay bir okul okuduktan sonra, okul kapandı. Muhtarın öğretmene küfür etmesi, şaka yoluyla, öğretmeninde Ufacıklı’ya gitmesi, kapanmasının sebebi, ikincisi de köylü duyarsa bizi keser davası var ya ondan mı kapandı bilemiyorum.1941’den beri okurum ben, Kerem kitabını aldım, Karacaoğlan kitabını aldım, askere gittim Kerime Nadir, R.Nuri Güntekin’i okudum. Birde astsubayım vardı o alır bana verirdi ben alır ona verirdim değişerek okurduk, ondan sonra buraya geldik, bundan sonra bilhassa 1961’den sonra, TİP(Türkiye İşçi Partisi) bir okul oldu, gerçeği yansıtmak lazım. Şimdi hiçbir partiye de mensup değilim. İnanır mısın, o TİP’i, Mehmet Ali Aybar’ı çok severdim, Allah Rahmet eylesin, parlamentoyu bilinçlendirdi, bakanlar kurulunu bilinçlendirdi, Cumhurbaşkanı’nı bilinçlendirdi. Halkı bilinçlendirdi. Ama hiçbir zaman zengine şöyle yapın böyle yapın demedik. Vardı bazı şeyler oldu burada, işte o Dev-genç falan Doğu Perinçek grupları bazı tantana çıkardılar falan ama bir şey çıkaramadılar güçleri de yetmezdi zaten. Ama biz demokratik yönden halkın oyuyla gelip onla gitmeyi savunduk hep. TİP’in içine düşünce çıkamadım. Şimdi Doğan Avcıoğlu’nun bende on bir on iki tane kitabı var.” demiştir.⁸⁶¹

⁸⁵⁹ K58

⁸⁶⁰ Zahab :zehab(ذهب)” olmalıdır. 1. gitme, yola düşme, 2. bir görüş sahibi olma, bir mezhebe katılma manasındadır. <http://www.etimolojiturkce.com/kelime/zehap>

⁸⁶¹ K59

“Karabıyıklı, Kılıçlı değildir” diyerek, “ancak Alevi imiş Sünni olmuşlar. Onlar Sivas yöresinden gelmiş başka bir Türkmen kolu. Birde Ağcakoyunlu var, onlarda Şii iken Sünni olmuş onlarda Türkmen. Evri tarafının da bazısı Türkmen. Öyle diyorlar da esasında, aynı anda Sünnileşen Karabıyıklı’dır. Bir astsubay gelmiş burada bir camii göreceğim demiş ve biranda Sünnileşmiş orası. Bu bir inanç meselesi. Gelelim mezheplere, o mezheplerin sahipleri ben mezhep kurdum gelin arkamdan diye bir şey söylememişlerdir. Adam getirmiş bir tez hazırlamış aynı profesörler gibi, teze göre de beşi bırakalım dört mezhep var şimdi. İmam-ı Azam’ı kırbaçla öldürmüşler. 100 kırbaç 70’inde ölmüş otuzunu da ölüsüne vurmuşlar. İmam Maliki, Hanbeli’yi zindana atmışlar, basurdan ölmüş adam. Dirisine kast etmişler ölüsünü getirmiş ortaya dökmüşler. Esasında İmam-ı Azam, Arap’ta değil. Afganistan’lı, Kâbil’li. Orda esir alıp getiriyorlar babasını, çok bilgili bir insandır, saygı duyarım, sevgi duyarım, dört bin tane talebe yetiştirmiş, daha nasıl olsun bir adam? Gelelim öbür imamlara İmam Cafer falan, İmam Cafer, Zeyd, İmam Azam aynı yıllarda yaşamışlar,699-762 yıllarında. Nasıl İmam Hüseyin’i kestilerse Kerbela’da, Zeyd de yapılan savaşta şehit edilmiştir. Cenazesi yakılıyor ziyaretine çok gelen var diye.” Demiştir.⁸⁶²

Harun Reşid’in bir Türkmen kızı aldığını söyleyen Çiçek Köylü yaşlı Alevi, “bundan olan çocuk Memun birde Emin var. Memun, Emin’i öldürüyor, oraya giderken Rıza çağırıyor oda zehirlenip öldürülüyor, bu olanlar din kavgasından çok saltanat kavgasıdır. Ben bazen dolmuşta falan giderken diyorum, Peygamber Kapıçam’a gelse, altın da Malatya’da olsa evvel Malatya’ya, altına gidersiniz diyorum. Buna da gülüşüyorlar yani.”⁸⁶³ Şeklinde ifade etmiştir. Hanobalı Kılıçlı Alevisi ise, Alevilerin genelde İmam Cafer mezhebinden olduğunu söylemiştir.⁸⁶⁴ Bir Kılıçlı Köyü olan Osmandede Köyü’ndeki bir Alevi ailesindeki kardeşler mezhep konusundan pek bir fikirleri olmadığını ancak İmam Cafer’e bağlı olduklarını ifade etmiştir.⁸⁶⁵ Aynı köyden yaşlı bir Alevi kadını da “mezhebim İmam Cafer Mezhebi”⁸⁶⁶ demiştir.

⁸⁶² K59

⁸⁶³ K59

⁸⁶⁴ K60

⁸⁶⁵ K63

⁸⁶⁶ K67

2.5. Pazarlık Alevilerine Göre Sünnilikle Olan Farklar

Alevilik ve Sünniliğin mensuplarına göre farklılıkları İslami kaynaklı değildir. Çünkü İslamiyet'e göre kelime-i şehadet getiren herkes Müslümandır ayrıca bilhassa Türk Sünnilerin mezhep imamı olan İmam Azam Ebu Hanefi'ye göre; "iman ve amel birbirinden farklıdır ve amelinde eksik dahi olsa imanını dil ile ikrar, kalp ile tasdik eden hiç kimsenin imanından şüphe edilemez."⁸⁶⁷ Ayrıca Alevilerin eski yazılı kaynaklarından buyruklar incelendiğinde iman ve itikat esasları olarak dört kapı kırk makam, esas alınmış, İslam'ın esasları açısından genel kaideler takip eden tasavvufi bir İslam tarikatı olduğu görülmüştür.⁸⁶⁸ Sünni-Şii ayrışmasının temeli olarak değerlendiren Ali ve Muaviye dönemindeki görüş ayrılığının itikadi değil siyasi kaynaklı olduğu bilinmektedir. Tartışmanın ana konusu İslam Devleti'ni kimin idare edeceği meselesi olduğu için Şam valisi Muaviye dönemin yasal halifesi Ali'ye isyan ederek siyasi bir mücadele başlatmıştır.⁸⁶⁹

Anadolu'da yaşayan Aleviliğin kökenlerini tam manasıyla bu Şii anlayışı bağlamak doğru değildir. On İki İmam temelli olup Hz. Ali'ye bağlılık dışında genel ibadet ve uygulamaları açısından en az Sünni anlayış kadar aralarında fark bulunmakta ve bu yüzden klasik Şii yazarlar tarafından Sünnilerden farklı olmayacak şekilde eleştiri almaktadırlar. Aleviler, Sünni⁸⁷⁰ ve Şiiiler⁸⁷¹ tarafından zındık, mülhid, râfizi⁸⁷² gibi suçlamalara muhatap olmuşlar Alevilerin dışında kültürel Türk ananelerini takip eden Türk Sünnilerde hurafe ve bidatları takip etmekle suçlanmışlardır.⁸⁷³ Özellikle dede, pir, müşid ve şeyhlere çok hürmet gösteren Türk dini hayatı bu suçlamalara maruz kalmış ve bu yaklaşım "şirk" olarak değerlendirilmiştir.⁸⁷⁴

Sonuç olarak genel Arap ve Fars anlayışındaki ulema tarafından eleştirilen Alevilik değil, Türklerin İslam anlayışı ve Türklerdir. Çünkü bu eleştirilere sadece Türk

⁸⁶⁷ Hasan Kurt, İmâm-ı A'zam Ebû Hanife'nin İtikadî Görüşleri, **Yeni Umut Dergisi**, Yıl 26, Sayı 104, 2014,100.

⁸⁶⁸ Doğan Kaplan, **Yazılı Kaynaklara Göre Alevilik**, 4.Baskı, Ankara:Türk Diyanet Vakfı Yayınları,2012,228,319.

⁸⁶⁹ Gölpinarlı, **Tarih Boyunca İslam Mezhepleri**, 79.

⁸⁷⁰ Ahmet Yaşar Ocak, **Osmanlı Toplumunda Zındıklar ve Mülhidler**, 4.Baskı, İstanbul:Tarih Vakfı Yurt Yayınları, 2013, 120

⁸⁷¹ Şah Tahmasb-ı Safevi, 29.

⁸⁷² Ahmet Yaşar Ocak, **Yeniçağlar Anadolu'sunda İslam'ın Ayak İzleri Osmanlı Dönemi**, İstanbul: Kitapyayınevi, 2011, 256.

⁸⁷³ Abdülkadir İnan, **Hurâfeler ve Menşeleri**, Ankara:Nur Matbaası, 1962, 39..

⁸⁷⁴ Yaşar Nuri Öztürk, **İslam Nasıl Yozlaştırıldı** ,15.Baskı, İstanbul: Yeni Boyut Yayınları, 2008, 421.

Aleviler değil Türk Sünnilerde maruz kalmaktadırlar. Türkler bin yıldan fazla süredir uğrunda binlerce can verdiği ve kendi kimliği ile özdeşleştirip bütün batı dünyasına Türk eşittir İslam anlayışını yerleştirerek, Arap Müslüman halifelerin bile yapmadığı mücadeleyi⁸⁷⁵ bütün Hıristiyan haçlı dünyasına karşı tek başına yapmış ancak kültüründen kaynaklanan bazı uygulamalara devam etmesi bu tür ithamlara neden olmuştur.⁸⁷⁶ Ayrıca Aleviler Türk kültüründe çok önceden beri var olan, türbe ziyareti,⁸⁷⁷ cansız kurban olarak ziyaretlere ulu ağaçlara çaput bağlamak,⁸⁷⁸ her dini törende, ölümden, düğünde, adakta vazgeçilmez bir adet olarak sürekli kurban kesmek,⁸⁷⁹ dini törenlerde içki kullanmak gibi bu kültürel uygulamaların birçoğunu inanç esaslarına dâhil etmişlerdir.⁸⁸⁰

Türk Alevi ve Sünnilerinin birçoğunun aynı adlarla ortak olarak yaşadıkları bu kültürel uygulamalar onların köklerini ve kökenlerini bize apaçık göstermektedir. Ancak medrese kaynaklı fıkhi Sünniliğin ve Şiiliğin şiddetle karşı çıkmasının tesiriyle zamanla onlarda birbirlerini bu tür ithamlarla suçlamışlar, Sünniler, Alevilere râfîzî, mülhit, zındık⁸⁸¹ derken Aleviler de Sünnilere Yezid demeye devam etmişlerdir. İşin aslı ne Aleviler zındık, mülhit ya da râfîzîdir ne de Türk Sünniler hiç sevmedikleri, zalim dedikleri ve çocuklarına hiç adını vermedikleri “Yezid” tir. Ancak herkesin kendi inancını savunacak ve diğerini kendi değer sistemine göre yerecek birçok argümanlar oluşturabileceğini söyleyen İslâm araştırmacısı Montgomery Watt’ın, İbrahimi dinlerin ortak bir lisan kullanması konusunda yaptığı öneriyi⁸⁸² farklı dinler arasında mümkün olmasa da İslâm dairesine giren tüm topluluklar için düşünmemiz gerekmektedir. Yani Allah’ın birliğini, Hz. Muhammed’in Peygamberliğini ve Kur’an-ı Kerim’i kabul eden ve inanan tüm toplulukları kardeşimiz olarak kabul ederek, kendimiz gibi görmediklerimizi

⁸⁷⁵ İbrahim Kafesoğlu, **Selçuklular ve Selçuklu Tarihi Üzerine Araştırmalar**, İstanbul:Ötüken Neşriyat, 2014, 89.

⁸⁷⁶ Şeriatı, 16, 17

⁸⁷⁷ Ali Yaman, **Türk Dünyasında İslam, Sovyet Ateizmi ve Kültürel Süreklilik**, Ankara:Elips Kitap, 2012, 115-127.

⁸⁷⁸ Yaşar Kalafat, **Batı Türklüğü ve Halk İnanmalarının Mitolojik Kök Hücreleri**, Ankara:Berikan Yayınevi, 2013, 17.

⁸⁷⁹ Mehmet Şeker, **Anadolu’nun Türkleşmesi ve Kültürel Hayatı**, 2. Basım, İstanbul:Ötüken Neşriyat, 2011, 49.

⁸⁸⁰ Birdoğan, **Alevilik**, 219.

⁸⁸¹ İsmail Hakkı İzmirli, **İslâm’da Felsefe Akımları**, N. Ahmet Özalp (haz.), 2. Baskı, İstanbul: Kitabevi Yayınları, 1997, 32.

⁸⁸² W. Montgomery Watt, **Dinlerde Hakikat**, A. Vahap Taştan, Ali Kuşat (çev.), İstanbul: İz Yayıncılık, 2002, 221.

suçlamadan ve dinsizlikle itham etmeden beraber yaşayabilmek ve din olgusunun insan hayatına kattığı anlamı ve güzelliği beraber paylaşabilmektir.

Bozlar Sinemil Dedesi'ne göre Alevilikle, Sünnilik arasında belirgin farklılar olduğu anlatılmış Faziletnâme'den örnek verilerek izah edilmiştir. Faziletnâme'ye göre, Hz. Ali'nin Medine'de, Muaviye'nin Şam'da olduğu belirtilerek, Ali'yi seven burada beni sevmeyen var mı? Deyince var dendiği ifade edilmiştir. Bunun “Şirikçilik” yapan yani susamları ilkel bir usulle öküze bağlı taşla ezerek satan bir adam olduğu ve Muaviye'nin gidin onun öküzünü çalın getirin benim ahıra bağlayın diye emir verdiği anlatılmıştır. Fukaranın aramasına rağmen öküzünü bulamadığı ve gelip Muaviye'ye “valim benim öküzümü çalmışlar, çoluk çocuğun nafakasıydı” dediğini bu sırada Muaviye'nin bir sedirin üzerinde elleri arkasında kahkaha attığını oysa Faziletnâme'de “nefsine uyup ta kahkaha ile gülme, Ehl-i Beyt yastadır gama baksana” dendiği hatırlatılmıştır. Muaviye'nin o senin Allah dediğin Ali var ya, istihbaratını yaptım o almış götürmüş, diyerek ona “kelp” yani köpek demiş, sana bir name yazayım o zaman sana verir dediğini ifade etmiştir. “Fukara saf, yazıda bilmiyor ve eline aldığı nameyle koşa koşa Hz. Ali gidiyor “ben seni Allah'ım olarak biliyorum, sen nasıl öküz çalarsın” diyerek mektubu çıkarıyor ve Hz. Ali veriyor. Bunun üzerine Hz. Ali sen benim ismimi andın benim ismimi annemden başkası bilmez aç gözünü yum gözünü diyor ve sonra gördün mü öküzünü diye adama soruyor. Ya Ali, kâfir beni kandırdı öküz kendi ahırında duruyor dediği anlatılarak, Hz. Ali'nin “dur ben bir name yazayım da erkekse vermesin” dediği ve bu sırada Muaviye'nin vezirleriyle beraber oturup bir fesatlık düşünürken duvardan bir el gelerek, sakalı ve bıyığını alıp gittiğini ve bunları zarfın içine koyarak benim muhitlerimi incitirsen senin kafanı koparırım dediği ifade edilmiştir. Hz. Ali'nin adama bu zarfı git ona ver diyor, adamcağız zarfta ne olduğunu bilmeden gidiyor, Muaviye açıyor ki, sakalı, bıyığı içinde, aman verin öküzünü bu adamın” diyerek kırk gün sakalının ve bıyığının çıkmasını beklediğini ama kesilenin yerine gelmeyeceğini ifade etmiştir. Bozlar dedesine göre Sünnilik buradan kalmadır. Burada yapılanların sünnet olduğu ve Hz. Ali'ye kâfir dendiğini söylemiştir. Sünnilerin beş vakit namaz kıldıklarını ama kendilerinin kılmadıklarını, Alevilerin ise yıllık görgülerinin bulunduğunu ifade edilmiştir. Dede, komşularından birisinin, Hacca gittiğini, Helete'den birinin de yanında çobanlık yaptığını, çobanı döverek

hanımını elinden alıp göçüp gittiğini ve o hanımı da yanına alarak Hacca gittiği belirtilerek, geldiğinde övüne övüne Hacca gittiğini anlattığı ve bir daha gideceğini söylediği ifade edilmiştir. Dede bu Memo isimli kişiye “sen nasıl Hacca gittin, komşulardan rızalık aldın mı? Hanımın çocuklarıyla bir harabede yaşıyor onlardan rızalık aldın mı? Peki, o çobanın rızalığını aldın mı?” diye sorduğunu ve bunun çok acı olduğunu anlatmıştır. Hüsniye ile İbrahim çarpışırken, Ebubekir, Hz. Peygamber’le mağaraya gitmedi mi? diye sorduğunu, gitti, gitti ama Hz. Peygamber, Hz. Ali’yi kendi yatağına bırakınca, beni takip etmeyin dedi, baktı ki Bekir takip ediyor, beni niye takip ediyorsun diye sorduğu, Ya Muhammed müşrikler sana kastederse onun için geldim dediğini bunun üzerine Cebrail inerek “Ya Muhammed, bunu geri döndürme milleti birbirine kırdırır” dediği anlatılmıştır.⁸⁸³

Haydarlı Sinemil Dedesi’ne göre Sünnilik kendisini şekiller içine sınırlamış, esasını düşünmeyen, konuşmayan bir inanç durumuna düşürmüştür. Yani şekli bir takım ritüelleri yerine getirmiş ama bunu niçin yaptığını, neden böyle olması gerektiğini sorgulamamıştır, orada bırakmıştır. Alevilik ise, kendini hiçbir şekilde sınırlamamış, hep işin esasıyla ilgilenmiştir. Aleviliğin dualarda, gülbenglerin de bir kelimeyi fazla söyledin ya da eksik söyledin gibi şeylerle ilgilenmek yerine duruş, bakışla ve niyetle ilgilendiği ifade edilmiş, Sünnilikle-Alevilik arasındaki esas meselenin ve ayrışma noktasının bu olduğu vurgulanmıştır. Dedeye göre, insan kendini şekille bağlı hissederse, ritüeli yerine getirdiğinde, sorumluluğunu yerine getirmiş olarak hissederse, ritüeli yerine getirdiğinde itikadi olarak Allah’a karşı, sorumluluğunu yerine getirmiş olarak kabul edersin diyerek, kendilerine göre Sünnilikte olanın bu olduğu ifade edilmiştir. Oysa Alevilikte bunun böyle olmadığı, Alevilerin Allah’tan korkmadığını yani Tanrı’dan korkmaktan ziyade kendi nefsinden korktuğunu, kendi yaptığından korktuğunu ifade etmiş, Allah ne der? Diye bir endişeleri olmadığını, Allah’ın insanların düşmanı olmayıp, böyle bir kuşklarının bulunmadığı ifade ederek, esas hesabın insanın kendi nefsiyle olması gerektiği vurgulanmıştır. Eğer insan kendinden eminse Yaradan’ın da kendisine dost olduğundan emin olacağını söylemiştir.⁸⁸⁴

⁸⁸³ K5

⁸⁸⁴ K6

Alevi ve Sünnilik arasında hiç bir fark yok diyen⁸⁸⁵ Pulyanlı Alevileri olduğu gibi, Sünniliğin toplumu var ama Aleviliğin yok diyen de vardır.⁸⁸⁶ Bir diğeri ise, Alevilik felsefesinin esasının; ‘sev ki, sevilesin’ olduğunu ifade ederek, Aleviliğe göre önce sevgiyi karşıdan beklemek seviyesizliktir. Bunun için Aleviliğin sevgi yolu olduğu ve Aleviler ne yaparsa sevgi için yaptığı anlatılmıştır. Yıllarca devletin Alevileri hor görmesine, yasaklamasına rağmen ibadetlerini yapmak için kapılara gözcüler, bekçiler koyduklarını ve bunun hala devam ettiğini söylemiş, canları pahasına devlete ya da başkasına karşı ibadetlerinden vazgeçemediklerini haklarıyla hak olmaya çalıştıklarını, Hakk’ı sevdikleri için canlarını vermeye hazır olduklarını ifade etmişlerdir. Ama Sünnilerde Hakk’ı sevdiği için değil de hizmeti yaparak bir yerlere varmak amaçlandığı ibadetin menfaat için yapıldığı bir ödül beklentisi içerisinde bulunduğu anlatılarak Alevilikte ise ibadetin bir ödül karşılığı beklemeden sadece sevgi için yapıldığı ifade edilmiştir.⁸⁸⁷

Atmalı Aşireti’ne mensup Çöçeli Alevisi, temelde Alevi ve Sünniler arasında hiçbir fark olmadığını ancak Alevilerin biraz daha özverili bir yaşam seçtiklerini oysa Sünnilerin daha radikal olduklarını ifade etmiştir. Her iki kesiminde Allah ve Peygamberi’nin bir olmasına rağmen birbirlerini farklı gördüklerini, Alevilerin Muhammed’i ataları olarak görürken, Sünnilerin de Muhammed’e inandıklarını ifade etmiştir. Ancak kendisinin kırk yaşından sonra Müslüman olan ve Muhammed’in döşegine oturan Ömer’e ve Ömer’in adaletine inanmadığını söyleyerek, Sakife Biati’nı sağlayanın Ömer olduğunu ifade etmiştir. Hem Osman’ın hem de Ali’nin Fatıma ile evlenmek istediğini ve sonuçta Ali’nin evlendiğini belirterek, Osman’a Ali’yle çatışmasına ve zarar vermesine rağmen saygı duyduğunu ancak Ömer’e saygı duymadığını ifade etmiş, Müslümanlığı bitiren adam olduğunu anlatarak, eskiden Yezid dendiği zaman insanların birbirlerini öldürdüğünü söylemiştir.⁸⁸⁸

Bayramların kutlanması konusunda bazı farklar olduğu anlatılarak, Ramazan Bayramı’nın aslında köleliğin kalkması dolayısıyla dağıtılan bir cebel şekeri bayramı olduğu ifade edilmiştir. Dünyadaki ilk devrimcinin Muhammed olduğu söylenerek kadınlara haklarını verdiği, bu hakların verildiği dönemlerde kadınların kuma

⁸⁸⁵ K11

⁸⁸⁶ Salman Azkan, 1924 doğumlu, tahsili yok, K13.

⁸⁸⁷ K12

⁸⁸⁸ K14

gömüldüğü ifade edilmiştir. Batı’da bir Luther’in çıkıp İncil’i birçok dile çevirdiğini, Hz.Muhammed’in “ben Arabım ancak Arap benden değildir” dediği buna rağmen bizim hala Araplığın ve Arapçanın peşinden gittiğimiz söylenmiştir.

Sinemil Aşireti’ne mensup Bozlar Alevisi, Müslümanlık’ta normalde Sünnilik ve Alevilik gibi bir bölünmenin olmaması gerektiğini söylemiş ancak Hz. Ali’den bu tarafa bu ayrılığın meydana geldiğini ifade etmiştir. Sünniliğin zamanla devletin kurduğu baskın bir ideoloji haline dönüştüğünü, ancak dini olarak İmam-ı Azam’ın kurduğu bir yol olduğunu anlatarak, ne Sünniliğe ne de Şiiliğe kötü gözle bakmadığını ifade etmiştir. Eğer İnsanlar Kur’an ışığında hareket etmeye devam etselerdi böyle ayrılıklar olmazdı diyerek, Alevilik ayrı bir mezhep olarak algılanmasa da, Aleviliğin şimdiye kadar hiçbir kimseye zarar vermediğini ama hep zarar gördüğünü ve ezildiğini söylemiştir. Bunun 1980 sonrası kadar devam ettiğini sonrasında ise PKK’nın bölgedeki Kürtlere siz Kürt’sünüz diye empoze etmeye başladığını bunun sonucu Dersim bölgesindeki bazı Alevilerin PKK’ya katıldığını, tek zarar verdikleri olayın bu olduğunu ve bu zarar vermenin de münferit bir hadise olarak kaldığını ifade etmiştir. Sonuçta Kur’an yolundan ilerlese bunların hiç olmayacağını söyleyerek, esasında Alevilerin Kur’an yolunda daha çok ilerlediklerini ancak bunu bilmeden yaptıklarını düşündüğünü ifade etmiştir. Sünnilerin daha iyi bildiğini ancak Alevilerin daha iyi yaşadığını anlatmıştır. Bu konuyla ilgili başından geçen bir hadiseyi anlatarak; 2001’de Diyarbakır’da bölge müdürü olduğu sırada Hediye diye bir kızla tanıştığını iki üç ay sonra müdürün kendisini arayarak kadın lokalinde Hediye ile olduğunu söylediğini, içeriye girer girmez müdürün işte Hasan da Alevi dediğini, bunun üzerine öcü görmüşe dönen Hediye’nin gerçekten mi? Diye sorduğunu, hala inanamıyorum! Oysa siz çok iyi birine benziyorsunuz dediğini ifade etmiştir. Kendisinin Hediye’ye daha önce hiçbir Alevi ile tanışıp tanışmadığını ve tanıdığı Aleviler hep kötü müydü? Diye sorduğunu, bunun üzerine Hediye’nin hiçbir Aleviyi tanımadığını ancak ailesinin Alevileri ona böyle anlattığını ve böyle öğrendiğini söylemiştir. Bunun onların suçu olmadığını ancak bilgisizlik sonucu böyle cahil olduklarını söyleyerek Hediye’ye kendisinin Kur’an’ı Türkçesinden

okuyarak öğrenmeye çalıştığını, kendisinin de Alevilik hakkında bir şeyler okuması gerektiğini söylemiştir.⁸⁸⁹

Alevilik ve Sünnilik arasındaki en büyük farkın Aleviliğin daha demokratik olduğu, dinsel baskıya çok maruz kalmadığı ve şeytanla, cehennemle ve Allah'la sürekli korkutan bir yapı olmadığı ifade edilmiştir. Allah'ın büyük ve yüce olduğu ancak suçu olmayan bir insanın Allah'tan korkmasına gerek olmadığı ifade edilmiştir. Allah'tan korkmak yerine sevmek gerektiği anlatılmış, insanlara öncelikle Allah sevgisinin öğretilmesinin gerektiği belirtilerek, toplumsal olarak da kadın erkek ilişkilerinin daha rahat olmasının Alevilik açısından bir üstünlük olduğu söylenmiştir. Alevilikte dini baskının olmadığı anlatılarak, müzik kültürünün de Alevilikte daha ilerde olduğu, bunun da cemlerde müziğin kullanılmasından kaynaklanıyor olabileceğini ifade etmiştir. Alevilikte hiçbir dini baskı olmamakla beraber Bozlar Alevisi bunun böyle olmasına kısmen itiraz ederek, bunun da din adamlarının eğitimiyle olabilecek bir konu olduğunu anlatmış, din adamlarının biraz daha sorumlu davranması gerektiğini ifade etmiştir. Ona göre, Alevi köylerinde muhakkak Alevilik öğretilmeli bu bilgileri veren milli eğitimin öğretmeni de olsa bu bilgileri verebilmelidir.⁸⁹⁰

Sünnilerin ibadetler konusunda baskıcı bir tutum izlediklerini ifade ederek, bunu kendi hayatında bile gördüğünü belirtmiş ama On İki İmam orucu tutmayan hiçbir Alevi'ye karşı diğer Alevilerin bir baskı yaptığını görmediğini anlatmıştır. Alevilerin Kur'an'a inanmakla beraber Sünniler gibi her evde Kur'an bulundurma gibi bir zorunluluk hissetmediklerini ancak bir Hz. Ali portresinin muhakkak olduğunu bildirmiştir. Çocukken bir Sünni arkadaşının evindeki duvara asılı Kur'an-ı Kerim'i alarak okumaya başladığını ancak arkadaşının bir anda kızarak dur çarpılacaksınız abdestin var mı? Diye sorduğunu, kendisinin de; "Niye çarpılayım? Bir kitap işte, Allah'ın kelamı" dediğini ifade etmiştir. Oysa her el atıldığında çarpılacaksa, dünyada insan kalmaz diyerek Sünnilerde böyle korkuların olduğunu belirtmiştir. Cennet ve cehennem algısında da Sünnilerle aralarında farklar bulunduğunu anlatarak, kendiler de daha yumuşak bir dini anlayış olduğunu söylemiştir. Kur'an-ı

⁸⁸⁹ K16

⁸⁹⁰ K16

Kerim açısından da bazı farklı düşüncelere sahip olanlar bulunduğunu ve bazı Alevilerin Emeviler döneminde Kur'an-ı Kerim'in değiştirildiğine ve namazın beş vakit olmadığına dair bazı fikirlerin bulunduğunu hatta bunun kesinlikle böyle olduğunu iddia edenlerin bulunduğunu anlatmıştır. Ancak bunun böyle söylenmesi halinde işin çok farklı yerlere gideceğini ifade eden dede ailesine mensup Bozlar Alevisi'ne göre, Kur'an-ı Kerim'in içinde Allah'ın "biz ayetlerimizi koruruz" şeklinde beyanı olduğu hatırlatılarak, bunlar düşünüldüğü takdirde bu görüşlerin apayrı bir araştırma konusu olduğu belirtilmiş, bu şüphelerin ortadan kaldırılması için üniversitelerde Alevilik kürsüleri açılarak, dedelerin eğitim görmesi ve toplumu aydınlatması gerektiği ifade edilmiştir. Aleviliğin, Alevi çocuklara çok iyi öğretilmesi bunun da Kur'an-ı Kerim'le beraber yapılması gerektiği söylenerek barışa ancak bu şekilde ulaşılacağı ve bu şekliyle hem Alevinin hem de Sünni'nin Kur'an'a tamam diyeceği ifade edilmiştir. Bunun sonucu belki Alevilerin de Kur'an okuma yarışmalarına katılabileceği, zaten Alevilerin "Kur'an benim" dediği anlatılmıştır. Alevilerin ben yaşayan bir Kur'an'ım diyerek Kur'an'ı sadece kitapta aramamak gerektiği belirtilmiş, Allah'ın kendi fitratından insana üflediği, bu şekliyle insanın Kur'an'ın bir parçası olması gerektiği ifade edilmiştir.⁸⁹¹

Alevileri etkileyen Şamanizm gibi bazı eski inançlara girildiği zaman parçaların daha çok yerine oturduğu söylenerek mesela Sünnilerde mezara gidildiğinde mezar taşı öpmek gibi bir şey olmamasına rağmen bunun Alevilerde olduğu, bütün yaşlı kadınların mezara gidince mezar taşlarını öptüklerini söylemiştir. Bilhassa mezarın baş tarafını öpmeden çıkmadıkları daha önceden de toprağı öptükleri belirtilmiştir. Türbelere Sünnilerin Aleviler kadar önem vermediği anlatılarak, Aleviler için türbenin çok önemli olduğu söylenmiştir. Cenaze törenlerinde Sünnilerin cenazeye bir kefen sarmasına rağmen Alevilerin birkaç kefen aldığı ve hepsinin de cenazeye sarıldığı anlatılmış, ayrıca üzerine battaniye falan atıldığı söylenmiştir. Alevilerde ağaca çaput bağlamanın da çok önemli olduğu ve bunun Şamanizm'de de bulunduğu ayrıca ateşin Şamanizm'deki öneminden bahsederek yakın zamana kadar Aleviler için de durumun aynı olduğunu anlatmıştır.⁸⁹²

⁸⁹¹ K16

⁸⁹² K16

Sinemil Aşireti'ne mensup ve Ağuiçen Ocağı'na bağlı, kendisini Kürt Alevisi olarak tanımlayan bir Alevi, Sünniliğin bugün İslam anlayışının geldiği nokta olduğunu ifade ederek, Türkiye'de farklı, Suudi Arabistan'da farklı, Mısır'da farklı bir İslâm anlayışı olduğunu söylemiş, Alevi dünyasında ise ister İran'da olsun, ister Irak'ta, ister Türkiye'de Ali'ye ve Ehl-i Beyt'e bakışın değişmediği ifade edilmiştir. Bunlardan biri beş yaşındaki çocuğu cihat diye öldürürken öbür mezhebe göre on üç yaşın altındaki her çocuk sübyandır, masumdur, İslam'dır diyerek bütün çocuklar için yaklaşımın bu olduğu ifade edilmiştir. Olaylara Sünni pencereden değil de, İslami olarak baktığını, kendi gördüğü açıdan bugün ülkede devlet dini haline gelmiş bir İslam olduğunu, Arap coğrafyasında bütün haksızlıklara karşı çıkararak doğan İslam anlayışının artık bulunmadığını, bunun yerine egemen kapitalist anlayışın emrine girmiş bir İslam anlayışı olduğunu ifade etmiştir.⁸⁹³

Baba Mansur Ocağı'na bağlı, Koçgiri Alevisi, “Sünni” kelimesini “suni” olarak değerlendirerek, “bana göre kelimenin anlamı gibi sonradan oluşmuş yapay anlayışın topluma dayatılmasıdır. Yapay, suni zaten belli” demiştir.⁸⁹⁴ Ağuiçen Ocağı'na bağlı Koçgiri Alevisi ise, Sünniliği iktidardan pay almak isteyen bir erk olarak değerlendirmiştir.⁸⁹⁵ Bu toprakların ve bu coğrafyanın, ilk önce Alevi, Bektaşî ve Türk olduğunu, bu yüzden Sünniliğin daha sonradan Araplaşmanın ve Emevi kültürünün etkisiyle egemen güçlerin ihraç ettiği bir anlayış olduğunu anlatmıştır.⁸⁹⁶ Bir Kılıçlı köyü olan Hanobası'nda yaşayan ama Çöçeli'den kopma olduklarını söyleyen Alevi, Alevi toplumunda acıma hissini çok kuvvetli olduğunu sırtlarındaki gömleği çıkararak ihtiyacı olana giydirmek istediklerini ifade etmiştir. Kendi köylerinde Suriye'den gelme bir ailenin olduğunu ve kendisinin gece gündüz bu aile ne olacak diye düşündüğünü ifade etmiştir. Köylünün bir ev vererek hemen yanlarında oturduğunu, adamın oğlunun köylünün mallarını yaydığını ve herkesin “bu aileye ne yapsak?” diye şaşırıldığını anlatmıştır. Kürt olduklarını Kürtçe konuştuklarını ama hiç Türkçe bilmediklerini söyleyerek kendisinin onlarla konuştuğunu ancak onların Kürtçe'sini zor anladığını ifade etmiştir.⁸⁹⁷

⁸⁹³ K18

⁸⁹⁴ K22

⁸⁹⁵ K23

⁸⁹⁶ K22

⁸⁹⁷ K25

Akşam televizyonda seyrettiğini, Alevilere çok baskı yapıldığını ifade ederek devletin kendilerine sahip çıkmadığını ancak eskiden Aleviyim bile diyemediklerini söylemiştir.⁸⁹⁸ Daha dün İstanbul’da cemevinin önünde bizim gençleri kurşunluyorlar diyen Kılıçlı kadını, başbakanın “her ölene tören mi yapak” dediğini anlatmış, Cem TV, Su TV, Halk TV gibi bütün Alevi televizyonlarını seyrettiğini ve Halk TV’nin çok iyi olduğunu belirtmiştir.⁸⁹⁹ Atmalı erkeği ise ayırım gayrim olsa biz bu bayrağın altında yaşamayız diye de ilave etmiştir.⁹⁰⁰

Aşağı Terolar Köyü’nden Sinemil Aşiret’li bir Alevi kadını, Alevi-Sünni farkının mezhep kültüründen kaynaklandığını ve böylece ayrıldıklarını oysa esasında pek farklı olmadığını, kendi kültürlerini yaşamaya çalıştıkları ifade etmiş, bölgede yörüklüğün fazla olduğu söyleyerek “bizim kültürümüzde yörüklük var, babam 1990 yılına kadar dört ay Engizek yaylasına çıkardı.” demiştir.⁹⁰¹

Alevilik ve Sünnilik arasındaki farkların politik olayların bir sonucu olarak meydana çıktığı ifade eden Salmanlı Alevisi, tüm bunların çıkar politikalarından kaynaklandığı söylemiştir. Hz. Muhammed’in ölümünden sonra benden sonra elimi verdiğim kişi Hz. Ali demesine rağmen bunun yapılmadığı, Hz. Ebubekir, Hz. Ömer ve Hz. Osman’ın peygamberin cenazesine gelmediklerini ve cenaze namazını Hz. Ali’nin kıldırıldığını bildiklerini ifade etmiştir. Bu olayların çocukluk dönemlerinden beri sürekli kendilerine anlatıldığını ifade ederek, bilhassa Emeviler ve Abbasiler döneminde olayların daha da yozlaştığını ve İslam’ın kullanıldığını ifade etmiş şu an bizi yönetenlerinde Emevi Sünni zihniyetine sahip olduklarını düşündüğünü belirtmiştir. Arabistan’daki Vahhabilerin, İranlıları Hacca bile kabul etmediklerini anlatmıştır.⁹⁰²

Temel olarak Alevilikle Sünnilik arasında pek fark olmamakla beraber en temel ayrılığın kadın erkek ilişkilerinde olduğu söylenmiştir. Sünnilikte kadınların sürekli geri plana atılmasına rağmen Alevilikte durumun tam tersi olduğu ayrıca Sünni anlayışın daha antidemokratik olduğu söylenmiştir. İbadet açısından da belirgin

⁸⁹⁸ K25

⁸⁹⁹ K26

⁹⁰⁰ K25

⁹⁰¹ K27

⁹⁰² K28

farklar olduğu anlatılarak, Sünnilerde bulunan ve İslam'ın beş şartı olarak yapılan namazın, orucun, hacca gitmenin, Alevilerde olmadığı ifade edilmiş ancak Alevilerin yolu bulunduğu ibadet şekilleri unutturulmasına rağmen inançlarını bu güne kadar korudukları ve bunun da Allah'ın verdiği bir güçle olduğu belirtilmiştir.⁹⁰³

Sinemil Aşireti'ne mensup, Küpelikız Köyü'nde yaşayan ancak herhangi bir ocağa ve dedeye bağlı olmadığı ifade eden birisi, Sünniliği, "Hz. Muhammed'in ve Kur'an'ın öğretilerine inanan insan demektir." şeklinde tarif ederek, Sünniler hakkında kötü düşünmediğini söylemiş, sonuçta "beraber yaşadığımız kardeşlerimizdir." demiştir.⁹⁰⁴

Sinemil Aşireti'ne mensup Bozlar Alevisi, Sünnilikle, Alevilik arasında çok büyük bir fark görmediğini, Sünnilerin namaz kılıp Alevilerin kılmadığını, Alevilerin Muharrem orucu tutarken Sünnilerin Ramazan orucu tuttuğunu, Hacca gelince, kutsal toprakları ziyaretin Aleviler içinde farz olduğunu söyleyerek, "Hz. Ali efendimiz, Hz. Muhammed'in damadı nasıl fark olabilir ki?"⁹⁰⁵ demiştir. Aynı soydan ve dinden geldiğimiz için "nasıl farkımız olabilir ki" diyerek, düğünde, cenazede, yas yerinde hiçbir farkın olmadığını söylemiştir.⁹⁰⁶ Aynı aileden başka bir Bozlar Alevisi ise, Sünnilikle aralarında bazı ibadetler haricinde başka fark bulunmadığını, Sünnilikte namaz ve haccın bulunduğunu, orucun Alevilerde de tutulduğunu, Alevilerin de zekât verdiğini söyleyerek bunun dışında başka fark göremediğini söylemiştir.⁹⁰⁷ Yine Hanobası'nda yaşayan ve Kılıçlı olmayan bir Alevi kadında ibadetler haricinde hiçbir fark görmediğini ancak Sünnilerin Alevilerin kestiğini yemediğini anlatmış, bizle iç içe olan Sünniler de, Sünnileri beğenmiyor demiştir.⁹⁰⁸ Babasının, kendilerine çocukken bir şey anlattığını, cenk yapmaya gidince Hz. Ali'nin korkup "ben bu kadar insanla nasıl harp ederim" dediğini bunun üzerine benden yana olanlar kızıl başlık taksın diye emir verdiğini ve kızılbaşlığın buradan geldiğini ifade etmiştir. Alevileri anlayanların ve dinleyenlerin onların doğru olduğunu bildiğini, hem Alevinin hem de Sünni'nin yönünü kibleye döndüğünü

⁹⁰³ K28

⁹⁰⁴ K29

⁹⁰⁵ K30

⁹⁰⁶ K30

⁹⁰⁷ K31

⁹⁰⁸ K33

söylemiştir. Alevilerin kadınlı erkekli beraber oturmasına rağmen Sünni kadınların yaz günü bürünmüş vaziyette oturarak her tarafın ter koktuğunu belirtmiş, “bu mu temizlik?” diye sorulmuştur.⁹⁰⁹

Aslen Tottolar Köyü’nden olmasına rağmen K. Maraş merkezde oturan Alevi genç kızı ve ablası Sünnilik hakkında bir şey bilmediklerini ancak Sünnilerin Alevileri dışladıklarını söylemişlerdir. Alevilerin de namaz kıldığını ancak Sünnilerin bunu görünce laf ettiğini belirten Alevi kadınlar ayrıca iş için müracaat ettiklerinde aşiret misin? Kürt müsün? Türk müsün? Diye sorulduğunu anlatarak, bu bölgede Alevi olan herkese Kürt dendiği ifade edilmiştir. Aşiretlerin hemen belli olduğu çünkü konuşmasından, hareketinden, giyiminden kuşamından hemen fark edildiği söylemiştir.⁹¹⁰

Sinemil Aşireti’ne mensup Pazarcık’ta yaşayan Alevi kadını, kendisine göre Alevilikle Sünniliğin hiçbir farkı olmadığını ancak Sünnilerin, Alevileri azınlık olduklarından dolayı ötekileştirdiklerini söylemiş, hiç bilmedikleri için önyargılı yaklaştıklarını ancak “bizi tanıyınca bizi çok seviyorlar bize kurban oluyorlar” demiştir. Alevi olduklarını kimseye söylemediklerini hatta üniversiteden mezun olup artık yurttan ayrılırken oda arkadaşının gelip kendisine sarılarak “sen Aleviymişsin öyle mi?” diye sorduğunu, kendisinin de “evet” dediğini anlatmış, arkadaşının da “ben hiç Alevileri böyle bilmezdim” dediğini ifade etmiştir. Arkadaşına; “daha önce hiç Alevi tanıyıp tanımadığını” sorduğunu, onun da “yok” dediğini bunun üzerine, “sen daha önce hiç Alevi tanımamışsın ki” dediğini belirterek, Sünnilerin kafalarında farklı bir Alevi algısı oluşturduklarını anlatmıştır.⁹¹¹

Aslen Erzurum Çat ilçesine bağlı Elmapınar Köyü’nden olan bir Alevi, özüne inildiğinde Sünnilikle Alevilik arasında hiçbir farkın olmadığını çünkü yol ne olursa olsun gidilen yolun belli olduğunu ifade etmiştir. Gidilen yolun Allah yolu olduğunu ibadetler ne kadar farklı olursa olsun bir farklılık göremediğini söylemiştir. Bizde bitmeyen bir ibadet var ama onlarda belli zamanlarla sınırlı” diyerek gördüğü farkın bu olduğunu anlatmış eğer namaz beş vakit denirse insanın Allah’la münasebetinin

⁹⁰⁹ K33

⁹¹⁰ K35

⁹¹¹ K36

beş vakitle sınırlanacağını oysa Aleviliğin özüne bakılırsa ibadet için ayrılmış bir zaman olmadığını, “her dakika ibadettir diyorsanız Allah’la her zaman bir bağlantı içerisindeyiz” diyerek Alevilerin yaptığı her harekette Allah’ın gözünün önünde yaptığı bilinciyle hareket ettiğini söylemiştir. Alevilikteki eline, beline, diline hâkim ol sözünün aslında İslam’ın özünü teşkil ettiğini, bir Sünni’de iyi bir Sünnilik yapsa ,yaptıklarının bu üç şeye tekabül edeceği anlatılmış, “bizde namaz kılınca her şeyin bittiği inancı yoktur. İbadet yapınca her şey bitmez, yeni başlar.” demiştir. Sünnilikte ise her şeyin hesap kitaba döndüğü anlatılmış, “geçen kahve de bir tanesi ben camide namaz kılacağım yirmi yedi kat fazla sevabı varmış” dediğini belirtilerek, ne kadar pragmatizme yöneldiğimizi gösteren bir örnek olduğu, sadece Allah’a kul olduğu için değil de cennete girmek için hesap kitap içine girildiği ifade edilmiş, böyle bir şey için camiye gitmeyeceğini çünkü namaz da “niyet ettim Allah rızası için” dediğini ama bu şekilde yapılarak esas gayenin Allah rızası olmadığı, niyetinizin cennete girmek olduğu söylenmiş, “iş hesap kitaba dökülürse orada nasıl Allah’ın rızasından bahsedilir?” demiştir.⁹¹²

Alevilerde cennet ve cehennem olgusunun zayıf olduğu söylenerek, “benim annemin çok rahat bir kelimesidir, çok basit bir kelime ama o kadının bütün dünyaya, cennete ve cehenneme bakışını göstermesi açısından önemli. “Bir günün gülerken geçiyorsa o gün senin için cennettir.” dediğini, “ne cenneti arıyorsun” diye sorduğunu söylemiş, Alevilerde ciddi bir cennet, cehennem algısı olmadığını belirterek, Alevilerde hayatın bütün amacının cennete girmek olmadığı vurgulanmıştır. Alevilerde “Ben namaz kılmıyorsam ve bunun için cehenneme gideceksem, gideyim” diye bir durumun bulunduğu anlatılmış “ancak Allah’ın birliğine, varlığına her türlü inancımız vardır” denmiştir.⁹¹³

Pazarcık Doğanlı Karahasan Köyü’nde yaşayan Sinemil Aşireti’ne mensup bir Aleviye göre, Sünnilik, Hz. Muhammed ve Kur’an’ı daha bire bir ve yeknesak yorumlayan, Arap kültürünü içeren, Kur’an’ı okuduğu gibi anlayan yoruma daha az önem veren bir anlayıştır.⁹¹⁴Doğanlı Karahasan Köyü’nden aynı Alevi’nin babası ise, önceden Sünnilik diye bir şey olmadığını, ancak Yavuz’la Şah İsmail ‘in savaşından

⁹¹² K37

⁹¹³ K37

⁹¹⁴ K38

sonra Arap kültüründen alınan bir Sünniliğin meydana geldiğini söylemiştir. Alevilerin bunu böyle kabul ettiğini anlatarak, “şu an Maraş’ın tamamı Sünni, biz beraber yaşıyoruz, ben esnaflık yaptım, sıkıntı çekmedim diyerek, “Hatta bir Maraş olayları oldu, en gücenen insanlardan biri ben oldum. Niye benim dükkânlarım kırılıyor, yanıyor diye kendi kendime sordum? Ama sonra da düşündüm ki, bir sel geldi, beni de içine aldı götürdü. Ama sonraki süreçte bir olumsuzluk görmedik” demiştir.⁹¹⁵

Aslen Tercan’lı olup Maraş’ta oturan Alevi genci, kendini Alevi hissetmeyen Müslüman olan kimselere Sünni dendiğini söyleyerek, “bana göre her Müslüman Alevidir çünkü her Müslüman Hz. Muhammed’e inanmaktadır, bizde Hz. Ali ve Hz. Muhammed’e inanıyoruz, ikisinin yolundan gittiğimiz için tüm Müslümanlar Alevidir.” Demiştir.⁹¹⁶ Alevilikte Hz. Ali’ye çok önem verildiğini söyleyerek, “Hz. Ali’de semah dönermiş, semah oradan gelmekteymiş bildiğim kadarıyla, çoğumuzda ondan semah döneriz, camiye gidenlerimiz de var, bence farkımız sadece bizim semah dönmemiz, yani cemimiz.” Demiştir.⁹¹⁷ “Bu farklılık tarihte taht mücadelesinden çıkmış hatta Hz. Hasan tahttan vazgeçmiş fakat Yezid Hz. Hüseyin’in kafasını kesmiştir. Buradan Alevi-Sünni ayrımı çıkmış, birde dinin uygulaması konusunda herkes kendi büyüklerine bir şey sormuş onlarda bazı farklı yöntemler söyleyince bir farklılık çıkmıştır.” Diyerek, Alevilerin çocuklarına Yezid ismi vermediğini eklemiştir.⁹¹⁸

Babası Sinemilli annesi Barak Aşireti’nden olan Alevi genci “bize çok hakaret ediyorlar, mum söndürüyor diyorlar, horoz falan diyorlar ben bu hakaretlerle karşılaştım. Sünnet olmaz diyorlar oysa biz Sünnete çok önem veririz.” Demiştir. “Bizim yöremizde namaz kılan Alevi yoktur. Tokat’ta, Amasya’da vardır. Tamam, namaz biz de yok ama Sünnilerde kılmıyor namazı.” Demiştir. Aleviler içerisinde Kur’an okuyanlarında bulunduğunu söyleyerek, cenazelere Alevi hocaları getirdiklerini anlatmıştır. Cemlerden önce abdest alındığını, temiz gelmenin şart olduğunu ama boy abdesti geleneğinin olmadığını söylemiş, temiz olmak için

⁹¹⁵ K39

⁹¹⁶ K40

⁹¹⁷ K40

⁹¹⁸ K40

yıkanıldığını, ancak boy abdesti için banyo yapılmadığını belirterek, yani ağzına su al, burnuna su al gibi şeylerin olmadığını ifade etmiş, cinsel ilişkiden sonra yıkanma zorunluluğunun bulunmadığını belirtmiş, ben yıkanıyorum ama bunun için yıkanmıyorum” demiştir.⁹¹⁹

“Sünnilikte bir inanç o da bir yaşama şekli ama daha çok orada dini alet ederek yaşanıyor. Gerçi orada da pırıl pırıl yaşayanlar var. Bunun bir hurafe olmadığını bir yaşam biçimi olduğunu bilen ve ona göre yaşayanlar var ama ben şöyle belirgin tanımlamak istiyorum, Alevilikte gözle görülmeyen, hurafe olsun, öcü olsun, cin falan gibi şeylere pek inanılmaz⁹²⁰ Ama Sünni mezheplerde insanların bilinçaltına yerleştirilmiş bir şeyler var.” Demiştir.⁹²¹ Sinemilli Aşireti’ne mensup olan babası da, “Hz. Ali Efendimiz namaz kılmaya gidiyor, orada Muaviye’nin adamlarından Şimir⁹²² diye biri zehirli hançerle şehit ediyor, Muaviye ile halifelik yüzünden karşı karşıya geliyor. Peygamber efendimiz benden sonra Ali’ye biat ediniz diyor. Peygamber efendimiz vefat edince daha naaşı yerdeyken halifelik mücadelesine düşüyorlar. Hz. Ali diyor ki; “durun daha amcamın naaşı yerdedir” diyor. “Bunu defnedelim ondan sonra bu hesapları yapalım” diyor. Alevi-Sünni’nin oradan ayrıldığını düşünüyorum.”⁹²³ Demiş, Sünnilerin de zalim bir kişiye “Yezid misin?” dediğini, bunu anlayamadığını belirtmiştir.⁹²⁴

Bir Kılıçlı Köyü olan Ördek Dede Alevileri, Sünnilikle aralarında çok fark olduğunu söyleyerek çeşitli görüşler öne sürmüşlerdir. Birisi, “Onlarda biraz daha Allah’tan kork şeklinde yaklaşım var, ben burada hiç kimsenin ağzından Allah’tan kork diye bir şey duymadım, her zaman Allah’ı sevmek öğretilir, onlarda herhangi bir yasağı yaparsan cehenneme gidersin cayır cayır yanarsın korkusuyla yaşıyorlar, burada ise şunu yapmazsan bunu yapmazsan şöyle olursun böyle olursun diye bir şey yok. Cennet, cehennem anlayışı Sünnilerde olduğu gibi değil bizde. Sünniler ibadeti

⁹¹⁹ K42

⁹²⁰ Yapılan görüşmelerde Aleviler genelde akılcı olmayan mantığa uymayan herşeyi reddettiklerini söyleseler de, Türk kültüründe yoğun olarak bulunan mitolojik inançlara diğer bütün inançlarda ve mezheplerde olmadığı kadar önem verirler ve bu mistik güçlere ve olaylara inanç Alevilikte canlı olarak hala yaşamaktadır.

⁹²¹ K42

⁹²² Şimir; Muaviye’nin oğlu Yezid’in emri ile Hz.Hüseyin’in başını kestiğine inanılan kişidir.Hz.Ali’yi ise İbn-i Mülcem zehirli kılıçla şehit etmiştir.

⁹²³ K41

⁹²⁴ K41

kendiler için yani cennete gitmek için yaparlar, Aleviler ibadeti Allah için yaparlar, kendiler için yaptıklarını görmedim.”⁹²⁵ demiş, diğeri, “korkarak sevmek başka özünden sevmek başka” diyerek Alevilerin korkmaktan ziyade sevgiye önem verdiklerini belirtmiştir. Ayrıca, “Sünniler çok yalan söylüyor bu yağmurun yağmaması bile başbakanın yüzünden”⁹²⁶ demiş, bazı doğal olumsuzlukların nedeni olarak Sünnileri göstermiştir. “Alevilik felsefesi çok farklıdır mesela ben Allah’tan korkmam Allah’ı severim.” Diyen bir Alevi, “şair derki; yer su gök duman iken ismin cismin yok iken, aldım haneme mihman eyledim” bunu insanoğlunun söylediğini belirterek, “yoksa hangi varlığın tanır seni” dediğini “kendime baktım seni halk ettim” gibi sözlerin bulunduğunu anlatmıştır.⁹²⁷ “Bizdeki görüşle Sünnilerdeki görüş bağdaşmıyor” diyerek, “onlar kayıtsız şartsız bağlanıyorlar, eleştirme kesinlikle olmaz” demiştir. İnsana Allah’tan kork! Dendiğini oysa böyle bir sözün zalimlik yapana deneceğini, yoksa Allah’ın sevilen bir varlık olduğunu ifade etmiştir “Yalan söyleyen Allah’ın düşmanıdır.” denmesine rağmen “hem yalan söylemek böyle günah diyorlar, hem de yalan söylüyorlar, nefesine uymuş diyorlar. Oysa nefesine hâkim olamayan âleme rezil olur.” demiştir. “Alevilik ne demiş; eline, beline, diline sahip olacaksın nefesine zor gelen şeyi karşıya yapmayacaksın. Çalma demiş, hırsızlık yapma demiş, insan hakkı yeme demiş” diye ifade etmiştir.⁹²⁸ Aynı köyden başka bir Alevi, “kendi kendini İslam’ım diyen insanların İslam’la hiç alakaları yoktur. İslam Alevi’dir. Kendiler Muaviye’nin neslidir. Cahiliye devrinden kalan insanlardır. Kız çocuğu doğunca toprağa gömerlermiş bunlar hala böylelerdir. Afganistan’da görmüyor musun televizyon antenini çektiler, Hz. Muhammed dönemini yaşayacağız diyorlar, Hz. Muhammed ilim irfan vardı da yapmadı mı? İlim nerdeyse git öğren diyen kendileri değil mi?” diye ifade etmiştir.⁹²⁹

Kılıçlı Aşireti’ne mensup Alevilerin köyü olan Urumoğlu’ndan birisi ise, Sünniliğin bir yol olduğunu ve İslam’ın bir anlayışı olduğunu söyleyerek , “Alevilikle hiçbir farkı yok hepsinin yolu aynı bence. Hani eskiden ağalar vardı birbirleriyle savaşıyor benim dediğim olacak diyen, şimdi de Afganistan’da var bu savaş lordları onun gibi bir şey. Yoksa hepsinin yolu aynı. Ayrıca size şunu söyleyeyim, bu yazdığımız

⁹²⁵ K46

⁹²⁶ Kemal Kurt, 1945 doğumlu, tahsili yok, K52.

⁹²⁷ K50

⁹²⁸ K50

⁹²⁹ K51

Türkmen tarihinin en özel yeri Maraş'tır ve Maraş'ın üzerinde de durulmamıştır. Bütün bu yorumlar, yollar, bu inançlar, Bâtını inançlar Maraş'tan geçmiştir. Mihenk taşı Maraş'tır. Hiç kimse üzerinde durmamıştır. Örnek vereyim Maraş'ta beş tane Alevi Dergâhı vardır. Bir tanesi Atoluğu'ndan Sakarya mahallesinde Çomak dededir. Hiç incelenmemiştir mezarı belediye tarafından restore edilmiştir. Göreceğin yerlerden biri de Osman Dede Türbesi'dir. Osman Dede'yle ilgili Şeyh Sezai Efendi'nin verdiği bir fetva ve padişahın verdiği bir ferman var bende." Diye ilave etmiştir.⁹³⁰

Eski adı Fanfas olan bir Kılıçlı Köyü Pınarhöyük'ten birisi, Alevi toplumunun Sünnilere göre daha hoş görülmesi olduğunu söyleyerek karşı tarafa daha çok saygı duyan insanlar olduğunu düşündüğünü söylemiştir. Sünni kesimdeki dindar geçinen kesimde çok menfaatperestlik gördüğünü söyleyerek "Aleviler haklara daha çok riayet ederler"⁹³¹ demiştir. Narlı Ovasındaki Kılıçlı Köylerinden biri olan Karaçaylı birisi, Alevilikte Kur'an yorumu olarak akılcılığın kabul edildiğini söyleyerek, "Bu yüzden Alevilik, akli yorumu kabul etmiş tek mezhep, tek tarikattır. Nakli anlayış kabul edilmemiştir. Tasavvufun içerisinde herkes kendini buluyor. Sevgiyi, saygıyı, mürşit-i kâmilî buluyor. Bir de imamet ve hilafet konusunda ayrılık var. On iki imam anlayışı. Birbirlerini kızdırmak için, ya Yezid, ya Osman denirdi. Ama şunu söyleyeyim asla kavga yoktu. Bu Maraş olayı nasıl çıktı bilmiyorum."⁹³² Diye anlatmıştır.

"Alevilikle Sünnilik arasında insan sevgisi dışında pek bir fark göremiyorum" diyen Osman Dede Köyü'nden bir Kılıçlı Alevisi, "Sünnilerin ritüellere şekil olarak daha çok önem verirler" diyerek, "Alevilik beş vakti değil her vakti Allah'a yöneliş olarak bilir. İşte şurada oturduğumuz yerde Allah'ı anıyorsak bu bir namazdır. Bir sevgi ortamıdır. Eğer namazda o sevgi yoksa hiçbir şey ifade etmez. Bir arkadaşım anlattı, bir gün bir eczacı arkadaşımız namaz kılıyormuş, tam bu esnada bir hasta gelmiş, bir ilaç sormuş çirak ilacı bulamamış yok demiş tam bu sırada şu rafın üzerinde demiş eczacı namaz sırasında. Hem namaz kılıyor hem de oradaki hesabı da var, eğer özünü vermiyorsan namaz falan kalmıyor ki. Gerçek namaz işte o cemlerde yapılan

⁹³⁰ K54

⁹³¹ K55

⁹³² K56

namazdır. Ben Pazarcık müftüsünü ceme götürdüm, oradaki gözyaşlarını gördüler, o sevgiyi gördüler, o bağırışı, çağırışı gördüler, orada müftümüz büyük etkilendi. Gidin dedim diyanet'e söyleyin dedim. Buradaki ritüelleri bir görsün. Ondan sonra Ehl-i Beyt'ten bahsetmeye başladılar beni camiye götürdüler burada. Ben dedim ki ben camide ne yapacağım, gel dediler illa. Kutlu doğum haftası vardı aynı böyle bir hafta. Elif Ana'nın oğlu da vardı "gel şu sazı camide çal" dedik. Neyse konuştular, bana da dediler sende konuş diye. Ben de benim konuşacak bir şeyim yok dedim, eğer Alevilerle Sünnilerin birleşmesi isteniyorsa önce Ehl-i Beyt denilen o güzellikte birleşelim. Orada birleşsek aramızda hiçbir şey kalmaz. Sorun da kalmaz." Diye anlatmış, "daha düne kadar bilmiyorlardı bile. Ehl-i Beyt'le ilgili hiçbir meseleyi bilmiyorlardı. Şura Süresi 23. ayeti okudum kendilere bakın ne diyor? "Hz. Muhammed'in akrabalarının sevilmesini söylüyor. Hz. Muhammed ne diyor; Gerçekten ben İslam'a hizmet ettim ve bunun karşılığı sizden bir şey istemiyorum, sadece Ehl-i Beyt'ime sevgi ve saygı istiyorum." diyor ama onu da göstermiyorlar onu sevenleri kesiyorlar. Öldürüyorlar bitiriyorlar ve bu anlayışla yürüyorlar."⁹³³ Diye ifade etmiştir.

Kılıçlı Aşireti'ne bağlı Kuyumcular Köyü'nden bir Alevi kadını, Alevi-Sünni ayrılığı hakkında, "Aslında kargaşa yaratmasından başka iktidardakilerin çıkarlarına hizmet etmesi dışında hiç farkı yok. İki de Müslümanlık, biri şu yolda gidiyor diğeri öbür yoldan gidiyor. Bölüşürmeden başka bir şey değil bana göre. Yani bir insan Müslümansa ha şöyle ibadet etmiş ha böyle ibadet etmiş. Bunu iktidar sahipleri erk sahipleri halkı kullanmak için bölüyor. Kime ne herkesin ibadetinden?"⁹³⁴ Demiştir.

Çiçek Köyü'nden yaşlı bir Kılıçlı Alevisi, Sünnilikle Alevilik arasındaki ayrılığın talak meselesinde olduğunu söyleyerek, "Alevilikte boşanma ancak resmîyette olur. Devlet kütüğüne kayıtlıysan gider dilekçeni verirsin öyle boşanırsın öyle üçtaş atmakla beş taş atmakla boşanma olmaz Alevilikte. Sünnilikte ise üç den dokuza boşadıktan sonra, zevceye ahır oluyor. İşte buna Alevilik o zaman karşı çıkmış. Bu kural meselesi yapıldığı halde karşı olmuş. Aleviler demiş ki ben hanımı alırım

⁹³³ K57

⁹³⁴ K58

sırtımda taşırım, ama günü gelirse de bırakır giderim. İkincisi gusül meselesi. Şimdi Aleviler gusülsüz dolaşmaz. Ancak eskiden Alevilerde zifaftan sonra yıkanmak diye bir şey yoktu. Bundan elli sene önceye kadar yoktu. Şimdi öyle dolanmıyorlar. Gezmiyorlar öyle. Şimdi pislik sayıyorlar. Ama eskiden yoktu.” Demiştir. “Sünnilerde hacca gitmek daha çoktur, birde Aleviler bizim secdemiz ölüye değil diri yapılır derler. Bende şoför olarak gittim ancak hacılar ne yaptıysa bende onu yaptım kötü bir şey değil ki bu. Ayrıca Aleviler Türkçe ibadet yapar diğerleri Arapça. Peygamberimiz Arap olmasa Kur’an Arapça gelir miydi? Tercüman tutucu değiliz, muhakkak kendi dilinde gelecekti. Ama sende kendi dilinde bunu anlatırsın. “Kulhu valla hu ahah, Allahüssamet, lem yelut, velemyulet, velemyekullehu kufüven ahah.” De ki: Allah tekdir. Sameddir. Doğmamış, doğurmamıştır. Hiçbir şey ona denk ve benzer değildir.” Demiş, “Buda geçerlidir yani.”⁹³⁵ Şeklinde ifade etmiştir.

Hanobası’ndan bir Alevi, Sünnilikle aralarında çok fark olduğunu söylemiş,⁹³⁶ Osmandede Köyü’nde yaşayan Kılıçlı Alevileri de Sünnilikle aralarında farklar olduğunu söyleyerek, “Aleviler insanı vurmazlar, hakkını yemezler, Alevi olmak iyi bir şey. Fark olarak Alevilik çok üstündür. Biz Aleviler namaz kılmıyoruz ama onlar kılıyor. Bizde de var ama bizimkiler yapmıyor. Alevilik de hıyanetlik olmaz.”⁹³⁷ Şeklinde belirtmiştir. Aynı köyde yaşayan yaşlı bir Kılıçlı Alevisi ise, “Hiçbir fark yok. İşte bunu böyle ayırtmışlar hiçbir fark yokken. Benim mesela dört torunum var Sünniler ama hiç fark göremiyorum. Benle ceme bakıyorlar semah dönüyorlar ben hiçbir fark göremiyorum”⁹³⁸ Demiştir.

Alevilik geleneğinde, namazın hiç olmadığını belirten Haydarlı Sinemil Dedesi, bundan bir sıkıntı duymadıklarını ifade ederek “salah” bir ibadetse biz kendimizi böyle daha rahat hissediyoruz ve daha rahat ifade ediyoruz demiştir. Bir Sünni’nin namaz kılmasının kendiler açısından tedirgin edici ve rahatsız edici bir boyutunun olmadığını dile getiren dede, evlerine gelen Sünni arkadaşlarının rahatça namazlarını kılabildiklerini söylemiş, ama genel duruşlarının senin dinin sana, benim dinim bana şeklinde olduğunu ifade etmiştir. Alevilikte zekâtın olmadığı söylenerek, bazen

⁹³⁵ K59

⁹³⁶ K60

⁹³⁷ K63,K64,K65,K66

⁹³⁸ K67

kurban kesmeyerek çocuğu okuyan birine yardım edebildiklerini ancak bunun bir kurumsal şekilde olmadığını ifade etmiştir. Kur'an'a ara sıra baktıklarını ama bunun çok yoğun olmadığını söyleyen dede, Kur'an için aslma sadık olmadığı şeklindeki bir iddianın hep söylene geldiği ve bunun bütün Alevi söylemlerinde bulunduğu ifade etmiş, kendi bölgelerinde de bunun hep söylendiğini belirtmiştir. Kur'an'ın hep 6666 ayet olduğundan bahsedildiğini ama 6666 ayet olmadığı vurgulanarak, Osman'ın başkanlığında bunun değiştirildiği yani Ayşe ile Osman'ın kurduğu bir komisyonda değiştirildiğinin ve farklı nüshaların yok edildiğinin düşünüldüğünü ifade etmiştir.⁹³⁹ Hz. Osman döneminden sonra Hz. Ali'nin halife olması dolayısıyla Kur'an'da böyle bir değişiklik var ise Hz. Ali'nin bu duruma neden müdahale etmediği? Şeklindeki bir soruya, bunun yorumunun da yapılmadığını İslâm tarihi açısından bu derece akademik bilginin kimsede mevcut olmadığını ve bu söylediklerini birçok Alevi evinde duymanın mümkün olmadığını söyleyen dede, o dönem Osman'ın bizzat işin başında olmasının Alevilerde bu duyguyu yaratmış olabileceğini söylemiştir. Hz. Ali döneminin de halifelik açısından başarılı bir dönem olmadığını anlatan dede, o dönemin çok sıkıntılı bir dönem olduğunu Hz. Ali'nin iktidar olmasına rağmen muktedir olmadığını, bunun da Hz. Ali'nin hayata ve dünyaya bakışı ile ilgili olduğunu belirtmiştir.⁹⁴⁰

Aleviler 'de cenaze erkânlarında bir takım duaların Kur'an okunarak yapılmasına rağmen, cemde Kur'an okunmadığını belirten Haydarlı Sinemilli Dedesi, belki Bektaşilerin cemlerde Kur'an okuyabileceğini ama kendiler de ibadetin Türkçe yapıldığını, Kürtçe'de bir takım şeylerin olmakla beraber bunların zayıf olduğunu söylemiştir. Kendi köyü olan Haydarlı'da artık cemin yapılmadığını anlatan dede, bu köyün dedelerinin daha önce Kantarma'dan geldiğini, Kantarma Ocağı dedelerinin Erzincan'dan bile talipleri olan bir ocak olduğunu vurgulamıştır. TRT'de seyrettiği bir belgeselde Ilgar Dağı eteklerinde bulunan yaşlı Alevi kadınların, kendilerle aynı deyişleri söylediklerini görünce hayret ettiğini belirtmiş ancak o bölgelere daha önceden Kantarma'dan Tacim Dede'nin gittiğini söylemiştir.⁹⁴¹

⁹³⁹ K6

⁹⁴⁰ K6

⁹⁴¹ Damal Alevileri'nin,Uzun Hasan Döneminde Maraş bölgesinden Ardahan'a yerleştirilen Dulkadirliiler olduğu bilinmektedir. Kutluay Erdoğan,Tazegül Demir,Kars ve Ardahan Türkmenlerinin dünü bugünü (Millî Mücadelede Yerleri).[http:// www. hbvdergisi. gazi. edu. Tr / index. Php / TKHBVD /article/viewFile/644/634](http://www.hbvdergisi.gazi.edu.tr/index.php/TKHBVD/article/viewFile/644/634). 31.05.2016,197; Kalafat,**Aşiretlerde Mitolojik Bulgular**,125.

Aleviler ve Sünniler arasında bazı kültürel farklar olduğunu söyleyen Kureyşan Ocağı'na mensup bir Alevi, Sünnilerin On İki İmam Orucu tutmadıklarını, Kerbela'yı pek Alevilerin andığı gibi anmadıklarını ifade ederek sadece zekâtla, oruçla olmayacağını ifade etmiştir. 80 gr altını olana herkesin zekât vermesi gerektiğini oysa bunu kimin verdiği sorarak siyasi erklerin İslâmı kendi arka bahçesi haline getirdiğini ve Emeviler gibi hareket edildiğini ifade etmiştir. Emevilerin hilafetten saltanata geçtiklerini ve İslamiyet'in içini boşalttıklarını söyleyerek "Sünni kardeşlerime tavsiyem İslam'ı gerçek anlamında öğrensinler." Demiştir.⁹⁴²

Elmapınar Köyü'nden, Keman Aşireti'nden bir Alevi, Ramazan Orucu tuttuğunu, namaz kıldığını söyleyerek, "bizde de oruç var, bizdeki oruç enteresandır, topladığımız zaman Ramazan orucu gibi otuz tanedir. Muharrem orucu var, Hızır orucu var, Nevruz Orucu var, toplamında yedi ayrı dönemde otuz oruç tutuluyor ,yıllık otuz günü bulan oruçlar mevcut." Demiştir. Namaz konusuna gelince, genelde Sünnilerce söylenen, bir söz bulunduğu bunu hiçbir Alevi'den duymadığını yani, "bizim abdestimiz alınmış, namazımız kılınmış." sözünü Alevilerin söylediğine dair bir dedikodu bulunduğu söylenerek, Alevilerdeki abdestin el suyu anlamına geldiği söylemiş, Alevilikte, cemde, iki başparmağın yıkanmasından oluşan bir abdest olduğu ama onun insanlar tarafından basite algılanarak geldiğini düşündüğünü söylemiş ayrıca abdest suyunun sadece suya bağlı bir temizlenme olmadığını, bunun biraz manevi yönüne de girmek lazımdır diye düşündüğünü söylemiştir.⁹⁴³ Kur'an kitaplaştırılmasa bile Maveraünnehir bölgesinde duaların yanlış okunmasından dolayı kitaplaştırıldığı ve bir nüshasının bu bölgeler gönderildiğini ifade etmiştir.⁹⁴⁴

2.6. Pazarcık Alevilerinin Cami-Cemevi Projesine Bakışı

Alevilik tarihi açısından karşımıza bire bir ibadethane anlamında bir cemevi çıkmamaktadır. Çünkü uygulamada cem erkânı yürütülmesi için özel bir mabede ihtiyaç olmayıp dedenin kendine ait ya da seçeceği ve bilhassa bütün katılacak ahalinin sığabileceği "büyük dam" ya da "derme evi" denen genişçe bir oda bu törenin icrası için yeterli olmuş çoğu zamanda bu şartlar çok daha elverişsiz

⁹⁴² K20

⁹⁴³ K37

⁹⁴⁴ K37

durumlarda gerçekleşmiştir. Ayrıca bunların takibe uğraması sonucu cem erkânı gizli bir hâl almış ve cem erkânına “gözcü, pervane” gibi hizmetler eklenmiştir.⁹⁴⁵ Cem her zaman tekrarlanan bir tören olmayıp bilhassa köylerde hasattın sona erdiği, işin bittiği döneme gelen kış aylarında yapılan bir törendir. Bu törende bir yılın muhasebesi yapılır ve herkes kendini gözden geçirir, hatası olan bunu söyler ve rızalık almaya çalışır.

Cemin yapılması için özellikle bir cemevi olma zorunluluğu yakın zamana kadar bu gerekçeler yüzünden gündeme gelmemiştir. Ancak bilhassa XVI. Yüzyıldaki baskılar neticesi gizli olarak sürdürülen bu törenler artan baskılar neticesi sekteye uğramış, bilhassa dedelik kurumunun gerilemesiyle iyice yapılamaz duruma gelmiştir. Cemlerin yapılamama ve sürdürülememesinin en önemli sebebi cem evlerinin yokluğu değil dedelerin talipleri ziyaret etmemesi ve dedelik kurumunun çok gerilere gitmesidir. Bunun da çeşitli nedenleri vardır. Bilhassa bir köy inancı olan Alevilik artan şehirleşmeyle beraber çok gerilemiş ve yeni bir format bulma ihtiyacı doğmuştur. Dede merkezli ibadet geleneğinden şehirleşmeyle ve değişen ekonomik koşullarla beraber cemevi merkezli bir yapılanmaya gitmek zaruret haline gelmiştir. Çünkü köy hayatından kopmayla beraber kesilen talip ocak bağlantısı ve buna bağlı olarak talip dede ilişkisi, şehirlerde bambaşka bir hal almış büyük şehirlerin çeşitli yerlerinde kurulan cem evlerinde tertiplenen cemlerde ne aşiret yapısı, ne ocağa bağlılık nede ocak talip ilişkisi belirleyici olarak kalabilmiştir.

Bu yüzden bilhassa 1990 yılından sonra, cemevi etrafında şekillenmeye çalışan Alevilik⁹⁴⁶ bu ihtiyacına artan demokratik ortam dolayısıyla daha rahat dile getirebilmiş ve görünür olmuştur. Bu yüzden Aleviler’in bilhassa devletten en çok istediği cemevlerine ibadet hane statüsü üzerinden uzun süreden beri bir tartışma sürmekte ancak Aleviliği bugünlere getiren ve bugünlere kadar yaşamasını sağlayan dedelik kurumu aynı derece kamuoyunda yer almamaktadır. Oysa Alevilik açısından en önemli ihtiyaç İslâm Tarihi ve Aleviliğin tarihi sürecini çok iyi bilen ve kendini iyi yetiştirmiş, kabiliyetli dedelere olan ihtiyaçtır.

⁹⁴⁵ Birdoğan, **Alevilik**, 293.

⁹⁴⁶ Taşğın, **Dile Gelen**, 47.

Cami-Cemevi projesi, Cem Vakfı başkanı İzzettin Doğan tarafından “bir barış projesi” olarak değerlendirilmektedir. İslam coğrafyasında her gün mezhep çatışmaları sonucu binlerce kişinin öldüğüne dikkat çeken Doğan, bu çatışmaların Türkiye’ye sıçratılmaya çalışıldığını, bu projeye beraber bunun önüne geçilebileceği ve Alevi-Sünni yakınlaşmasının daha da artacağını buna karşı olanların ise art niyetli olduklarını ifade etmiştir. Alevilerin gündemini epeyce meşgul eden bu projenin ilk olarak ortaya çıkmasına o dönem cemaat lideri olarak bilinen biriyle beraber karar verdikleri ve proje hakkında uzun süre konuştukları belirtilmektedir⁹⁴⁷. Alevilerin genelinde bu projeye olumlu yaklaşmadığı gözlemlenmiş fakat çeşitli ocağa ve aşirete bağlı Aleviler arasında anlayış farklılıkları da tespit edilmiştir.

Kantarma Sinemil Dedesi, bu cami-cemevi projesini hiç kabullenmediğini belirterek bu projeyi İzzettin Doğan’ın çıkardığını ifade etmiştir. İzzetin Hoca’nın bu projeyi kendi muhitlerindeki bir cemevinde kalabalık bir ortam içinde anlattığını ve bu proje içinde bir yanda cami, bir yanda aş evi diğer yanda ise cemevi olacağı söylemiştir. Bu konuda İzzettin Doğan’a itiraz ettiklerini, Sünnilerin günde beş kere namaz kıldıklarını, oysa Alevilerin beş ayda bir cem yaptıklarını, ayrıca istenirse aş evinin, cem evinin yanına yapılabileceğinden ve fakir fukaranın burada karnını doyurabileceğinden bahsettiklerini bildirmişlerdir. Kendilerinin camiye karşı olmamakla birlikte projeyi bu şekliyle istemediklerini belirtmişlerdir. Ayrıca camide verilen vaazlarda Alevilere yönelik birçok hakaretler yapıldığı oysa kendilerinin asla hakaret etmediklerini ifade etmişlerdir. Köylerine bir Sünni ziyarete geldiğinde ramazanda ise sahura kaldırdıklarını seccadesini verdiklerini, namazını rahatça kılabilceğini söylemiş, oysa kendilerinin aynı karşılığı alamadıklarını Alevinin kestiği yenmez, bastığı yerden geçilmez dendiğini ifade ederek, askerde komutanı bir yüzbaşının kendisine kurbanları keserken ne dediklerini sorduğunu söylemiştir. Komutana isterse Kürtçe okuyabileceğini ancak komutanın Kürtçe bilmediğini söylemesi üzerine istersen Hz. İsmail hakkında Türkçe istersen Arapça söyleyebilirim dediğini belirttikten sonra bu mira tazının hangi üniversiteyi görürse gideceğini, Amentü Billahi ayetini⁹⁴⁸ okuyup dağa gideceğini tavşanı boğup getireceğini söyledikten sonra, ben hiç Bismillah demeden keserim dediğini bunun

⁹⁴⁷ İzzettin Doğan, Cami-cemevi bir barış projesidir. <http://www.cemvakfi.org.tr/tum-haberler/cami-cemevi-projesi-baris-projesidir/>

⁹⁴⁸ Amentü duası olmalıdır.

üzerine komutanın ben bu lafı dememiş olayım diye cevap verdiğini söylemiştir. Bu tür yakıştırmaların çok ayıp şeyler olduğunu insanlığa yakışacak şeyler olmadığını bir tazının yakalayıp boğduğuna boyun eğilmesine rağmen, insanın kestiğine, Alevi'nin kestiğine böyle denmesini kabul edemediklerini söyleyerek bunlara cahil hoca ve cahil dedelerin neden oldukları belirtilmiştir.⁹⁴⁹

Cami-cemevi projesinin iki yönden ele alınması gerektiği belirtilerek, Alevi-Sünni ya da başka inançtakiler birbirlerini görüp birbirinin mabedini gidip helalleşip, konuşarak, sevinçlerini paylaşarak, ibadetlerdeki huşuyu beraber yaşayarak gözyaşı dökülecekse Alevi değil Yahudi'de olsa Sünni cami'ne gidebileceğini belirtmiş, böyle bakıldığı zaman bu projenin çok güzel olduğu, kendilerinin özleminin de bu olduğunu ifade etmiştir. Ancak olayın başka bir yönünün olduğu hissedildiğinden Alevileri tanımayanların Alevileri tanımlamaya çalıştıkları ifade edilmiştir. Bazı olayların sebep-sonuç ilişkisine bakıldığı zaman Doğu ve Güneydoğu'daki olaylarda PKK içinde Kürt-Alevilerin yer alması sonucu, devletin tekrar bir ayrışma yaratmak için Aleviliği hatırlatma gereği duyduğu gibi bir yorum bulunduğunu, bunu bir nebze kendilerinin de kabul ettiklerini belirtmiştir. Oysa Aleviler hakkında bu kadar önyargıya ses çıkarmayan bir erkin, birden bire Alevilere bir tarif dayatarak bu tarife uyulursa güzel Alevi, uyulmazsa kötü Alevi dediği söylemiştir. Gerçek sorunun bu yaklaşımdan başladığını yoksa cemevi ile cami hatta kilise ile havranın da olabileceği belirterek, yan yana olan ve birbirine tahammül edebilen bir topluma dünden razı olduğunu söylemiş, böyle bir toplumun ayaklarına serileceğini ve kendisinin niyazının da, namazının da, kabesinin de, ibadetin kutsiyetinin de öyle bir toplum olduğunu ifade etmiştir. Ancak neden sürekli devlet erkinin tariflerine göre Aleviler'in yapılandırılmaya çalışıldığını hiç anlamadığını ifade etmiştir. Alevilerin eğitim sorununu dert etmeyen bir devletin, bu konuya eğilmesini anlamadıklarını söylemiştir. Oysa yaklaşımın "gelin dostlar sorunlarınıza canla başla bir çözüm bulalım" şeklinde olması gerektiği ifade edilerek, Aleviler için yolun bir, süreğın bin bir olduğu söylenmiş, kendilerinden Tahtacıların, Çepnilerin, Çelebilerin, Şia'nın Caferiliğın farklı kollarının olduğu, Nusayrilerin de Aleviliğe dâhil olduğunu belirterek, bunlardan Şia, Nusayri ve Caferilerin şariat konusunda muazzam eğitim aldıklarını oysa Anadolu Aleviliğın'nin Diyanet'in şariat kavramını erkânlarında pek

⁹⁴⁹ K1

zikretmediklerini ifade etmiştir. Bu cami-cemevi projesini gündeme getiren kişinin erkân olarak kendi mürşit kapıları olan İzzettin Doğan olduğunu anlatarak o ailenin tamamını çok iyi tanıdıklarını ifade etmişlerdir. Bu ailenin babasının siyasal olarak önce İnönü'ye, sonra Menderes'e daha sonra Demirel'e geçtiği söylenmiş, daha sonra da İstanbul'da rahmete erdiği ve çok saygın bir aile olduğu zikredilerek Alevi erkânlarında makamlarının çok önemli olduğu ifade edilmiştir. Fakat bu aile içinde Aleviler açısından en az tanınmasının İzzettin Hoca olduğu söylenmiş, aşiretin inançsal boyutu içinde pek olmadığı ancak akademik olarak ilerlediğinden, uluslararası ilişkiler profesörü olduğundan bahsedilmiş, belki Türkiye'deki on iki milyon Alevi⁹⁵⁰ konuşsa İzzettin Hoca'nın televizyondaki bir ifadesi kadar etki yaratamayacaklarını ancak siyasal anlamda İzzettin Hoca'nın Aleviliğin genel tarzı dışında bir yere doğru kaydığını ifade etmişlerdir. Elbette Aleviler içinde de Sünnilerde olduğu gibi çeşitli siyasal tercihlerin olabileceği ancak Alevi toplumunda dede sıfatıyla konuşan kişilerin daha tarafsız olması gerekliliğinden bahsedilmiştir. Çünkü bir dedenin hem solcu, hem sağcı, hem Türk hem de Kürt talibi olabileceği söylenerek, dedenin bunların tamamını dara çekebileceği ifade edilmiştir. Aleviliğin genel algısı olarak devletin resmi yaklaşımına muhalefet bir görüntü çizdiği, bu yüzden dedelerin buna dikkat ederek, Alevilerin dayatmayı, tekleştirmeyi, tepeden bakmayı kabul etmeyeceği ifade edilmiştir. Oysa öğrenmek isteyenlere öğrenmek istedikleri şeyi rahatça anlatabileceklerini ancak iftiralarla niye benim gibi değilsin deyip de yakalarının sıkıldığı zaman nefeslerinin kesildiğini buna karşılık mecburen kendilerinin aynısını yapmak zorunda kaldıklarını ifade etmişlerdir. Yani kimsenin başkasının hayatına kendi görüşüne göre dayatma yapamayacağını cemi-cemevi projesini de böyle değerlendirdiklerini söylemişlerdir.⁹⁵¹ Öncelikle yapılması gerekenin, ülkemizde hukuki olarak birbirimizi kabullenme mantığının gelişmesi gerektiği söylenerek, Alevi-Sünni ayrıştırma dilinin ortadan kaldırılarak insanlar

⁹⁵⁰ Türkiye'deki Alevi nüfusu için farklı görüşler öne sürülmektedir. Aleviler bu sayının 10-20 milyon arasında olduğunu düşünmektedir. Alevi araştırmacı Cemal Şener "Türkiye'de Yaşayan Etnik ve Dinsel Gruplar" adlı eserinde bu sayıyı 20 milyon olarak belirtirken, (Cemal Şener, **Türkiye'de Yaşayan Etnik ve Dinsel Gruplar**, 5. Baskı, İstanbul: Etik Yayınları, 2006, 74.) Türkiye'nin Etnik Yapısı adlı eserinde Ali Tayyar Önder 12 Milyon olarak ifade etmektedir. (Ali Tayyar Önder, **Türkiye'nin Etnik Yapısı**, 22. Baskı Ankara: Fark Yayınları, 2007, 119.) 2006 yılında Konda'nın yaptığı araştırmaya göre Türkiye nüfusunun % 99'unun Müslüman olduğu, mezheplere göre bakılırsa % 81,96'sının Sünni Hanefi, % 5,73'ünün Alevi-Şii olduğu belirtilmiştir. Alevi nüfusunun ise yetişkinler arasında 2 milyon 895 bin kişiye denk geldiği, 18 yaş altı nüfus dahil edildiğinde ise tüm Türkiye'deki Alevi olduğunu söyleyenlerin sayısı ise yaklaşık 4,5 milyon (4 milyon 587 bin) olduğu tespit edilmiştir. http://www.konda.com.tr/tr/raporlar/2006_09_KONDA_Toplumsal_Yapi.pdf, 24.

⁹⁵¹ K2

arasında Alevi misin? Sünni misin? Sorusunun artık ayıp sayılması gerektiği ifade edilmiştir. İnsanların artık bunu merak etmemesi gerektiği bir insan gelmişse onun mihman olduğu, Kürtçe konuşulup anlaşılmasa Türkçe konuşulacağı yok yurt dışından biri ise İngilizce konuşulup anlaşılması gerektiği, yani insanların kimliklerinin ve kültürlerinin artık yarıştırmamasının, benden mi, senden mi yaklaşımıyla bakmamamızın gerektiği ifade edilmiştir.⁹⁵²

Bozlar Sinemil Dedesi, Kerbela olayından örnek vererek; ‘Hz. Hüseyin’in yolu Kerbela’da Ömer Saad ve İbn Ziyad tarafından çevrilince, Hz. Hüseyin bırakın beni Küfe’ye döneyim diyor ancak bunların razı olmuyor. Bu ülkeye terk edip gideyim diyor, ona da hayır diyorlar. Bunun üzerine ne yapmam lazım diye sorunca, sen Yezid’e Emirül Müminin diyeceksin Yezid’e biat edeceksin denince, Hz. Hüseyin’in hayır diyerek Yezid’in suç ortağı olmayacağını, emirül müminin demeyeceğini, kellesini verse bile Yezid’e biat etmeyeceğini söylediği belirterek kendilerinin de hala aynı çizgide olduklarını vurgulamış, biz hala oyuz şeklinde ifade etmiştir.⁹⁵³ Cami-cem evi projesine bu koşullarda hazır olmadıklarını dile getiren dede, bunun tepki çekeceğini söyleyerek bunun başarılı olması için öncelikli birbiriyle barışık bir toplum oluşturmak gerektiği ifade edilmiştir.⁹⁵⁴

Anadolu Aleviliği’nin her türlü olumsuzluğa karşı olduğunu belirten Bozlar dedesi, Sünniler cami de ibadetlerini yaparken, diğer tarafta Alevileri’nde kendi cem evlerinde cemlerini yürütmeleri gerektiğini belirterek, toplumun daha o kültür seviyesine gelmediğini ve cehaletin çok olduğunu ifade etmiştir. Kendi köylerinde cemevinin yanındaki arsanın sahibi adamın ben buraya bir cami yapacağım dediğini, kendilerinin de buna karşı çıkarak, bunun doğru olmadığını söylediklerini, belediye başkanının da mezarlığın kenarında bir cami yeri gösterdiği ifade etmişlerdir. Köyde on beş yirmi evin Sünni, daha doğrusu Sünni değil de Şafi olduğu söylenerek, bu insanlara caminin cem evinin yanına yapılmasının yanlışlıklarını anlattıklarını “yarın bir düğün olur, iki şişe içki içilir, sonra cami’ye biri taş atar” denilerek bunun daha sonra Aleviler camiye saldırdılar şeklinde anlatılacağı ve bunun daha önce Maraş olaylarında görüldüğünü söylemiştir. Bu tür söylentilerin halkı galeyana getirmek

⁹⁵² K2

⁹⁵³ K5

⁹⁵⁴ Doğan Başpınar, 1955 mezunu, yüksek okul mezunu K10

için çok kullanıldığı belirtilmiştir.⁹⁵⁵ Aleviler'in bütün inançlara saygılı olmalarına rağmen, Alevilere saygı gösterilmediği belirtilerek, bütün peygamberlerin Hak ve gerçek olduğu ifade edilmiş, yüz yirmi dört bin nebini hak ve gerçek olduğu söylenmiştir. Alevilerin bütün bu sayılanları hak ve gerçek bildiği izah edilerek tüm cemlerde isimlerinin zikredildiği anlatılmıştır. Köylerinde Sünni-Alevi mezarının da ayrı olduğu ifade edilmiş, Sünnilerin, buldukları köyün ilerisindeki köye cenazelerini götürmelerine rağmen kendi köyelerine cenazelerini getirmedikleri anlatılmıştır.⁹⁵⁶

Cami-cemevi projesi hakkında görüşlerini bildiren Haydarlı Sinemil Dedesine göre bu proje olumlu bir proje değildir. Bunun bir arada yapılacak bir şeymiş gibi gelmediğini hatta birbirimizi incitebiliriz diye düşündüğünü ifade etmiştir. Bu projeye neyin yapılmak istendiğini, neyin hedeflendiğini anlamadığını dile getiren dede, Alevi'nin ve Sünni'nin bir arada olması gerektiğini ama bunun şartının bu olmadığını belirtmiştir. Böyle bir durumda tam cem erkânı yürütülürken, saz çalınıp semah dönülürken, oradan Sünnilerin oyun oynuyorlar, cümbüş çalıyorlar şeklinde bir eleştiri getirebileceği ve böyle bir durumu cami erkânına anlatmanın mümkün olmadığını söylemiştir.⁹⁵⁷ Sünnilerin bu açıdan tahammüllerinin olmadığı vurgulanarak, herkesin ibadeti kendisi için yaptığını orucu tutanın kendisi için tuttuğunu ancak tutmayana neden tutmuyorsun diye hakaret edildiği hatta kesilip İslâmiyet adına öldürüldüğü söylenmiştir.⁹⁵⁸

Perşembe gecesi Alevilerin saz çalarak cem yapmasına Sünnilerin tahammül göstermeyeceği ifade edilerek bu işin fikir babasının İzzettin Doğan olduğu belirtilmiştir. İzzettin Doğan'ın aşırı devletçi biri olduğu ve bu konuda bir ikilemi bulunduğu, ya devletin millete hizmet edeceği, ya da milletin devlete hizmet edeceği belirtilerek İzzettin Doğan'ın milletin devlete hizmet etmesi anlayışında olduğu vurgulanmış ve o ekolden olduğu ifade edilmiştir. Ama kendilerinin olaya öyle bakmadığını söyleyen dede, asıl olanın millet ve insan olduğunu ve devletin insanlara hizmet için bir araç olduğunu vurgulamıştır. İzzettin Hoca'nın kendilerine

⁹⁵⁵ K9

⁹⁵⁶ K9

⁹⁵⁷ K6

⁹⁵⁸ Sayıt Eyisan eşi, 1964 doğumlu, ortaokul mezunu, K8.

fazla devletçi geldiğini ayrıca düşüncelerini de fazla samimi bulmadıklarını söyleyerek bu görüşün kendi Alevilerinde de bulunduğunu ifade etmiştir. Alevilerde biat diye bir şeyin bulunmadığı zikredilerek, “yol cümleden uludur” ve “hatır kalsın yol kalmasın” sözleri hatırlatılarak esas olanın inanç olduğu, kişilerin bir öneminin bulunmadığı, eğer inanca aykırı bir duruş varsa o kişi pir de olsa mürşitte olsa dara kaldırılması ve sorgulanması gerektiği ifade edilmiştir. Alevilikte herkesin dara kaldırılabilceği söylenerek, onun mürşit olmasının, söyledikleri ve yaptıklarının bir buyruk olması anlamına gelmeyeceği elbette İzzettin Doğan gibi düşünen Alevilerin olabileceği ama kendilerinin öyle düşünmediğini ifade etmiştir.⁹⁵⁹

Pulyanlı Alevileri genel olarak cami-cemevi projesine olumlu baktıklarını söyleyerek,⁹⁶⁰bu konuda tepki de aldıklarını ancak bunun mühim olmadığını belirtmişlerdir. Toplumda farklı düşüncelere sahip olmanın gayet doğal olduğu ifade edilmiş, ama kendilerine göre bu proje gerçekleştiği takdirde ileride çocuklarımız arasında sevgi ve saygının olacağı izah edilmiştir.⁹⁶¹ İnsanların konuştuğu takdirde bütün problemlerini halledebileceği anlatılarak Alevi ve Sünni'nin Elif Ana türbesinde bir araya gelebildiğini yarın K.Maraş'a Aleviler gittiğinde ve orada karşılaştıklarında yine selamlaşp, konuşabileceklerini çünkü hepimizin aynı yerden geldiğini ifade etmiştir. Böyle yapıldığı takdirde, yani insan kendinden önce karşıdakini düşündüğü takdirde her şeyin hal olacağı vurgulanmıştır.⁹⁶²

Diyanetin kimi dedeleri, İzzettin Hoca'nın gösterdiği yolla Kerbela ziyaretine götürdüğünü ama cem evleri meselesi halledilmeden böyle bir şeyi tasvip etmediklerini, gitmekte bir mahsur olmamakla beraber esas sorun çözülmeyen bunların yapılmasının doğru olmadığı yani diyanetin camilere nasıl baktıysa cem evlerine de öyle bakması gerektiği belirtilmiş ⁹⁶³diğer bir fikre göre ise bu konuların aşama aşama çözüleceği bugün bu olduysa yarında başkasının olabileceği anlatılarak İzzettin Hoca'nın bu konuların çözümü için çok uğraştığı keşke onun gibi Yaşar Nuri Öztürk gibi on kişi daha olsa denmiştir.⁹⁶⁴

⁹⁵⁹ K6

⁹⁶⁰ K11,K12,K13

⁹⁶¹ K11,K12,K13

⁹⁶² İbrahim Ongan,1946 doğumlu,ilkokul mezunu,K12.

⁹⁶³ K11

⁹⁶⁴ K12

Atmalı Aşireti'nden Çöçeli Alevisi, cami ve cem evinin yan yana olmasının pek zararlı olmayacağını düşündüğü söylemiştir. İnançların beraber yaşanmasının güzel bir şey olduğunu, Alevilikle Sünniliğin fazlaca bir farkı bulunmadığını söyleyerek biz beraber yaşarız demiştir. Hatta bazı Alevilerin Sünni'den daha radikal olduğunu vurgulayarak, “niye bizde tavşan eti yemezler? Ben yerim ama annem yemezdi, bir gün bir tavşan getirdim annem bana kap dahi vermedi” demiştir. Alevilerin tavşanı neden yemedikleri tam anlayamadığını, bazılarının kulaklarının eşekkulağı gibi olmasına bağladıklarını, kimi sürekli regl dönemi gördüğü için yemediklerini söylemiş, bir kısmı kediye benzetmiş diğer bir kısmı da başka bir şeylere benzeterek yememiştir. Arkadaşının vurduğu tavşanı eve getirdiğinde annesinin çok kızdığını anlatan Çöçeli Alevisi, annesinin; “sen nasıl koyacaksın o tavşanı kaplarımıza” dediğini, bunun üzerine ızgarasını yaptıklarını ancak annesinin tavşan pişirilmiş ızgarayı attığını söylemiştir.⁹⁶⁵

Çöçeli Alevisi'ne göre, “devlet, milletin aşıyla, işiyle uğraşmalıdır. İnanan herkes kendi inancını kendi helal parasıyla yürütmelidir. Kimsenin vergisiyle, bu tür ödemeler yapılmamalı, bu hem Alevi hem de Sünni için geçerli olmalıdır. “Devlet eline çektiği zaman vallahi de, billahi de, cami de de cem evinde de kimse kalmaz” diyen Çöçeli Alevisi, dini kullanan sahtekârların hepsinin kaçacağını ifade etmiştir. Türkiye'nin bu yönden çok sıkıntılı olduğunu vurgulayarak kimi insanların sırtını camiye bazılarının da cem evine dayadığını belirtmiştir. Bu yönde Aleviler içerisinde İzzettin Doğan'ı inandırıcı bulmadığını ifade etmiştir. Bu insanların kendileri yetiştirdiğini, emeklerini inkâr etmenin yanlış olacağını söyleyerek aslen Elazığlı olan İzzettin Doğan'ın amcasının da Ağuichenlerle kardeş, Uryan Hızır Ocağı'ndan kâmil-i mürşit olduğunu belirtmiştir. Kamil-i Mürşitliğin dini bir liderlik olduğu, Sünniler için diyanet ne ise Aleviler içinde Kamil-i Mürşitliğin onu ifade ettiği anlatmıştır. Kendisini on beş yaşına kadar bizzat gördüğünü anlatan Çöçeli Alevisi, Aziz Dede'nin çok büyük bir bilim adamı olduğunu, göbeğine kadar çok uzun bir sakalı bulunduğunu, Halep'te tahsil gördüğünü ifade etmiştir.⁹⁶⁶

Sünnilerin 1965 yılına kadar kendi imamlarının maaşlarını karşıladıklarını söyleyen Çöçeli Alevisi, “o zamana kadar bu maaşları devlet mi veriyordu?” diye sorarak,

⁹⁶⁵ K14

⁹⁶⁶ K14

toplumun hem Alevisi'nin hem de Sünnisi'nin bunu yapabileceğini ve böyle olması gerektiğini belirtmiştir. O dönem her mahallenin kendi imamının maaşını verdiğini söyleyerek, devletin sırtına kambur olmaksızın bunun daha helal bir yöntem olduğunu, dedeye inanan Alevilerin de bunu yaparak kendi dedelerine maaşlarını ödeyebileceğini ifade etmiştir. Bin hanelik bir mahalle ya da üç yüz hanelik bir köyün hem imamın hem de dedenin giderini rahatlıkla karşılayacağını kişi başı ayda beş liranın bile düşmeyeceği söylenerek devlete yük olmanın hiç anlamının olmadığı vurgulanmıştır. Aleviler arasında Pir Sultancılar ve Hacı Bektaşlılar bulunduğunu, ancak kendisinin böyle yaşamadığını, Hakka ve Ehl-i Beyt'e inandığını söylemiştir. İnsanlık kimde olursa ona saygı duyarım diyen Çöçeli Alevisi, Pir Sultancıların kendi dedelerinin parasını kendilerinin ödemek istediklerini oysa Cem Vakfı'nın devlet nasıl Sünni imama veriyorsa dedelere de vermelidir dediğini anlatarak, kendisine göre doğru olanın inananların kendisinin vermesi olduğunu ifade etmiştir. Cami-cem evi projesini İzzettin Doğan'la, o dönem bir cemaat lideri olarak bilinen birinin çıkardığını söyleyerek, o cemaat lideri diye bilinen kişiyi çok doğru bir adam olarak görmediğini, onun para peşinde koşan biri olarak değerlendirdiğini ifade etmiştir. Şimdi ise "akıllı adam adı altında yapacaklarını gene yapıyorlar" diyerek bir insanın özü ile sözü bir değilse bunun boş olacağı, çok güzel konuşan bir profesör olmasına rağmen İzzettin Doğan'ın da bunu yaptığı ifade edilmiştir.⁹⁶⁷

Son zamanlarda devletin bir akıllı adamlar çıkardığını söyleyen Çöçeli Alevisi'ne göre, "devletin kendisinde bu akıl yoksa milletin başında olmamalıdır." Akıl adam nedir? Diye soran bu kişi, devletin, akıl adamlar seçip bir Kürt açılımı dediğini, eğer devlet akılsızsa, yönetimi akıllılara vermesi gerektiğini ifade etmiş, "bizim delilerle ne işimiz var?" diye eklemiştir. İlkokulu bitirine kadar Kahramanmaraş'ta Uyuz Pınarı denen yerde kaldığını, oradaki Sünni Karslıgil ailesi ile kirve olduklarını ve aynı aile gibi yakın olduklarını ifade etmiştir.⁹⁶⁸ Çöçeli Alevisi'ne göre "bu yörenin Alevileri Maraş'ın Türk Sünni'siyle kucaklaşır ancak doğunun Kürdü'yle yan yana gelemezler" çünkü onlar kendiler gibi yaşamamaktadırlar. Doğu'da 80 yaşındaki adama 16 yaşındaki kızını verebildikleri o bölgenin düzelmesi için öncelikle ağalık ve şihlik sisteminin kalkması gerektiğini ifade etmiştir. Töre denerek dört avrat alındığı,

⁹⁶⁷ K14

⁹⁶⁸ K14

ziyaretine gittiği Bekir Ağa diye birisinin 70 yaşındayken 18 yaşındaki kızla evlendiğini kendisinin bu kişiyi kızı zannettiğini ancak dördüncü karısı olduğunu duyunca hayret ettiğini anlatmıştır. Bekir Ağa bu kızı para karşılığı aldığını söylemiş kızın babasına bir araba vererek kızla evlendiğini ifade etmiştir. Ayrıca doğudakilerin sürekli Kürt hakkı yeniyor dediklerini oysa kendisinin de bir Kürt olduğunu ve hangi Kürdün hakkının yendiğini merak ettiğini ifade etmiştir. Türkiye’de Kürt’ten hem başbakan, hem de cumhurbaşkanı olduğunu Turgut Özal’ın bu iki görevi de yaptığını ayrıca İsmet İnönü’nün Şafi bir Kürt olduğunu söylemiştir. Daha ismini saymadığı birçok kişi olduğunu ancak hakkı yenen bir zümre varsa bunun sadece Aleviler olduğunu belirtmiştir. Ancak Alevilerin hakkını kanun yoluyla istediklerini dağa çıkmadıklarını söylemiştir. Oysa birilerinin Amerikan potini giyip Amerikan konservesi yiyip Amerikan uşaklığı yaptığını daha sonra da Kürt hakkı arıyorum dediğini ifade etmiştir. Sen hangi Kürdün hakkını arıyorsun? Diye sorarak meclisteki hiçbirinin Amerika aleyhine konuşmadığını söylemiştir. Hiçbirinin Amerika yanlış yaptı diyemeyeceğini söyleyen Çöçeli Alevisi, Amerika’nın önce İşid’in eline silahı verip sonrada yok etmeye çalıştığını söylemiştir. Amerika’nın dünyanın başına bela olmuş bir ülke olduğunu söyleyerek, Amerika katil katil dediği için zamanında Mahsuni Şerif’in tırnaklarının çekildiğini ifade etmiştir. Şimdiki gençliğin çok duyarsız yetiştiğini ve nemelazımcı olduğunu ne 68 kuşağının nede 78 kuşağının şimdi bulunmadığı belirtmiştir.⁹⁶⁹

Cami-Cem evi projesini barışı hedef alan bir proje olmasına rağmen olumlu bulmadığını ifade eden Sinemil Aşireti’nin bir kolu olan Şırğaşan Aşireti mensubu Bozlar Alevisi, bu projenin başlangıçta çok iyi görüldüğünü, ama tarihte çok acılar çekildiğini, Alevilerin sürgüne ve acılara maruz bırakıldığı ifade ederek, bu tür bir olayın tekrar patlamasından korktuğu ve endişe duyduğunu anlatmıştır. Çünkü cemin olduğu gün bir tarafta saz varken diğer tarafta namazın olmasının kendisine ters geldiğini, toplumun daha buna hazır olmadığını belirtmiş, insanların öncelikle algısının değiştirilmesi gerektiği daha sonra bu projelere imza atmak gerektiği anlatılmıştır.⁹⁷⁰ Ayrıca cemlerde içki içildiğini ve Ali dolusu diye bir şey duyduğunu ancak bunun çok sınırlı ölçülerde olduğunu, Nurhak yöresinde ise cemlerde içki

⁹⁶⁹ K14

⁹⁷⁰ K16

içilmediğini, onların da Türkmen Alevisi olduğunu ifade etmiştir. Bu yöredeki cemlerde bütün millete dağıtılan bir dolu görmediğini, insanların yediği lokma anlamında kıt kanaat ne varsa ceviz, lokum, kiminin de üzüm getirdiğini lokmacının on iki imam hizmeti verenlerden biri olarak getirilen lokmaların eşit olarak dağıtılmasını sağladığı ifade etmiştir. Cemlerde fazla miktarda içki içilmediği ve Bozlar Alevisinin hatırladığına göre sadece cemdeki saz çalanların heyecanlarını yatıştırmak amacıyla içtiğini gördüğünü ifade etmiş ancak ne cemi olduğuna tam emin olmadığı vurgulamıştır.⁹⁷¹

Ağuiçen Ocağı'na bağlı dede, cami ve cem evinin bir arada olamayacağını, yapılan ibadetlerin ve şekillerinin çok farklı olduğunu söylemiştir. Sünni ibadetinde namaz bulunduğunu oysa Alevi ibadetinin en önemli aracının telli Kur'an'da denilen bağlama⁹⁷² olduğunu ifade ederek, ayetlerle, deyişlerle halka dedikleri ibadetleri bulunduğunu, tutulan oruçların zamanlarının farklı bulunduğunu bu yüzden bir arada bulunmasının zor olduğunu söylemiştir.⁹⁷³ Cem evine cümbüş evi denirken, böyle bir programdan bahsedilemeyeceğini belirten Sinemil Aşireti'nden, Ağuiçen Ocağı'na bağlı, kendisini Kürt Alevisi diye tanımlayan bir Alevi, İslam'ın tek ibadet yeri cami denirken bunun nasıl yapılacağını merak ettiğini, kendisinin muhatabının devleti yönetenler olduğunu söyleyerek, bunun dün Dersim olaylarında o dönemi yönetenler, Yavuz döneminde ise Yavuz'un olduğunu ifade edilmiştir. Yavuz dönemindeki İdrisi Bitlisi'nin bir Kürt olmasına rağmen hem Türk hem de Kürt Alevisi'nin gözünün yaşına bakmadan öldürdüğü belirtmiştir. Bu proje inanç merkezinin yok sayma ve sonrada kendine benzetme çalışması olarak değerlendirilmiş, esasında bunun olması istediğini ancak yöntemin bu olmaması gerektiği ifade edilmiş, Alevilik yasadışı ve yok sayılırken bu projenin asimilasyonu hedeflediği vurgulanmıştır.⁹⁷⁴ Her şeyi insanda gördüklerini belirten Kureyşan Ocağı'na bağlı Alevi ise, bu projenin olumlu katkı yapmasını dilediğini ama kendi fikrine göre yapmayacağını ifade

⁹⁷¹ K16

⁹⁷² "Türkmenlerin Korkut Ata dedikleri, Dede Korkut Türk velilerin en ulularından sayılırdı. Dede Korkut'a Korkut-Bahşi de denmesi onun kopuzlu ve sazlı aşıkların piri ve en büyüğü olarak kabul edilmesindedir. Dede Korkut Kazakların kopuz, tanbure, dombra gibi sazlarını icat etmiştir. Ayrıca Dede Korkut'un başlıca velilik sembolü onun çaldığı bu kopuzdur ve dualarda bu kopuz kullanılmaktadır." Bahaeddin Ögel, **Türk Kültür Tarihine Giriş**, Cilt 9, Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları, 2000, 7-10.

⁹⁷³ K17

⁹⁷⁴ K18

etmiştir.⁹⁷⁵İslâm'da ve Alevilikte ibadet hanenin şekli ve şemâlinin olmadığı köyde dedenin geldiğini duyan insanın hangi evde cemin yapılacağını sorup oraya gittiği anlatılarak, bu yüzden kesin bir yeri ve şekli olmadığı, cem evinin, cemin yapıldığı yer olduğu ifade edilmiştir. Cem evlerinin yeni olduğunun söylendiği ancak Malatya Arapgir'de 600-700 yıllık çok eski bir cem evinin bulunduğu ifade edilmiştir. Cem evlerini sadece ibadet yeri olarak düşünmediğini bir kültür ve sohbet yeri olarak gördüğünü anlatarak, camilerinde öyle olduğunu söylemiş, Cuma günlerinde camilerde bir haftanın değerlendirilmesinin yapılıp, geleceğe yönelik yapacakların planlandığını ifade etmiştir.⁹⁷⁶Sinemil Aşireti'ne mensup bir Alevi, bir gün Maraş Olayları'nın anılmasının konuşulduğu bir ortamdan bahsederek; "Sünni bir hocamız vardı. Dedi ki; gelin bu anma işlerini bırakın. Biz her sene Çanakkale Şehitleri'ne mevlüt okuyoruz, bunlara da okuyalım dedi. Cem evi yapalım altına da Kur'an kursu yapalım dedi. "Bende dedim ki; Çanakkale'de ölenlere ne diyoruz? Şehit. Peki, öldürenlere ne diyoruz? İşgalci. O zaman Maraş Olaylarında ölenlere şehit öldürenlere katil diyeceksen ben varım. Dilim döndüğünce bende okurum sizlerle. Burada katledilenin adını koymamışınız. Katliam bile demiyorsunuz, olay diyorsunuz. Olay iki tarafın çatışmasıdır, bir tarafın bir tarafa saldırışı değildir, Aleviler insan öldürmemiş midir? Öldürmüştür, ancak evinde silahı varsa gelene sıkmıştır ama kimseye saldırmamıştır" demiştir. Cami cem evi içinde aynı hocaya "hocam bak, Abdülhamidhan Camii bitti, bize hiç yer arama gelin altına bize verin bizde oraya cem evi yapalım" dediğini hocanın ise "ya olur mu" şeklinde cevap verdiğini, kendisinin de "işte biliyorum olmaz" dediğini ifade etmiştir.⁹⁷⁷ Alevilerde ibadetin kadın-erkek beraber yapıldığını, yanındakini kadın olarak bilmeyeceksin denilerek, ona değebilirsin ancak onu can olarak görmek gerektiği ifade edilerek, kimsenin kadını ve erkeği kimliğiyle anmadığı belirtilmiştir. Ancak Sünnilerde kadına değersen abdestin bozulur dendiği ifade edilerek, sen üstte namaz kılarken altta saz çalacağı, semah dönüleceği bu şekliyle abdesti bozulanlar olabileceğini söylenmiş, "Alevi kardeşim derken, Alevileri kendinize benzetmeye çalışmayın" diye ifade edilmiştir.⁹⁷⁸

⁹⁷⁵ Songül Akdeniz, 1974 doğumlu, ilkököl mezunu, K19.

⁹⁷⁶ K18

⁹⁷⁷ K18

⁹⁷⁸ K18

Dolunun dem olduğu, Alevilikte engüner dendiği ve Hz.Muhammed'in kırklar cemine gittiğinde gelişen bir olay olduğu anlatılarak, Alevilerdeki algılanışının ve zikrinin farklı olduğu, dışardan ise daha farklı olduğu belirtilerek, demi alırken çoş oldukları söylenmiş, cem yapılırken alınmadığı belirtilmiştir. Hz. Muhammed'in geldiğinde bir kişiye eksik görmesi üzerine onun Selman-ı Farisi olduğu, Hak lokmasına çıktığı anlatılarak, bir üzüm tanesiyle geldiğini, peygambere vererek pay etmesi istendiği ifade edilmiştir. Peygamberin bunu tasta ezerek, kırk kişiye bölüştüşdüğu ve bunun dolu olduğu anlatılmıştır. Onu iğerken günahını aramadıklarını, kendilerini hoş ettiğini ve Alevi cemlerinde sakinin de adının geçtiği, şimdi şarabı takdim etmediğini ama adının cemlerde geçtiği ve Anadolu aşığının da demden bahsettiği ifade edilmiştir. Sakinin cemde üç defa ikram bulunduğu anlatılarak, kullanmasını bilmeyene bir şişeninde bir yudumunun da haram olduğu, taşıyamıyorsan içmemek gerektiği vurgulanmıştır.⁹⁷⁹

Cami ve Cem Evi konusunda kişilerin fikirlerinin birbirini tutmadığını söyleyen Kureyşan Ocağı'na bağlı bir Alevi, Ramazan ayında oruç tutan bir kalabalıkla orada sigara içen bir kalabalığın aynı ortamı paylaşması durumunda oradan birinin "utanmıyorsun sigara iğmeye?" dediği anda bir gerginlik yaşanmaz mı? Diye sorarak, aynı şeyin Muharrem Oruçları döneminde de olabileceğini söylemiştir. İbadet hanelerin herkesi kendi fikrine göre hareket edeceği yerler olması gerektiği söylenerek, cemevini caminin yanına ya da camiye cemevinin yanına sıkıştırmaya gerek olmadığı ifade edilmiş "orada kimin kimi asimile edecek?" diye sorulmuştur. Hünkâr Hacı Bektaş'ın dergâhına minare yapıldığı söylenerek esasında Alevilikte öyle bir şeyin olmadığı anlatılmış ama tekke ve zaviyelerde her türlü ilim ve irfan görmeye yarayan yerlerin, aş evlerinin bulunduğu söylenmiş, çok sosyal müesseseler olduğu ifade edilmiştir. Alevilerin kimsenin ibadetine karşı olmadıkları, öğretide böyle bir şeyin bulunmadığı ifade edilerek, bunun doğru bir sistem olduğu düşünülse dahi cem evlerine biri cümbüş evi, diğer ucube, bir başkası terör yuvası derken, bunun nasıl hayata geğeceği konusunda ciddi şüphelerin bulunduğu anlatılmıştır. Oysa ilk önce diyanetin bütçesinin hesabının verilmesi ve kul hakkının ortadan kalkması gerektiği anlatılmış, ondan sonra cami ya da cem evi kurma aşamasına geğmek gerektiği belirtilmiştir. Cem evlerinin camilerin alternatifi olmadığı, ikisinin

⁹⁷⁹ K18

de ibadet yeri olduğu, herkesin ibadetini özgürce bildiği gibi yapması gerektiği anlatılmıştır. Bu tür bir düşüncenin kendisi açısından bir sakıncası olmamakla beraber Türkiye'nin buna hazır olmadığını ifade etmiş, yoksa caminin, cem evinin, kilisenin, sinagogun, havranın aynı bahçenin içerisinde olmasının kendileri için daha güzel bir şey olduğunu vurgulamıştır. Daha önce bunun acı tecrübelerini yaşadıklarını Allahu Ekber deyip insanları kesen bir toplumun var olduğunu bildirmiştir. Bunun dinle hiçbir alakası olmadığını, 1978 olaylarına kendisinin de şahit olduğunu anlatmıştır. O dönem yirmi yaşında bulunduğunu ifade ederek, kendilerinin cenazeyi camiye dini usullere göre kaldırılın diye götürdüklerini, insanların öldürülmüş olduğunu ister sağcı, ister solcu olsun cenaze namazı kılınсын diye bu işlemin yapıldığını ancak bir Alevi öldüren cennete gidecek diyerek bağırın kalabalıkların bulunduğunu böyle bir mantığın olamayacağını anlatmıştır. Ulu Cami'nin önüne gelindiğinde her taraftan taş yağdığını anlatarak, sepetli motosikletlerle kaleye taş taşındığını belirtmiştir.⁹⁸⁰

Oysa bir insanı öldürenin tüm insanlığı öldürmüş gibi sayılacağını Kur'an'da geçtiğini anlatarak, Ebu Suud gibi insanların verdiği fetvalar yüzünden Amasya yöresinde bir ırk yaşıyor bunlar ana-bacı tanımaz" diye Aleviler hakkında fetvalar verildiği ve bu toplumun dengelerinin bu şekilde bozulduğu ifade edilmiştir. Herkesin birbirini kabul etmesi gerektiği söylenerek, cem evleri yasal statüye geçerse işte o zaman gerçek Aleviliği çok daha rahat şekilde herkesin göreceğini, İslâm'ın içinde mi yoksa dışında mı herkesin anlayacağını belirtmiştir. Kendi Alevi derneklerine birçok farklı cemaate mensup arkadaşların hatta Vali'nin bile gelip cem törenlerini izlemek istediğini ancak bir işinden dolayı o gün gelemediği söylenerek, il müftüsünün gelip aşure dağıttığı anlatılmıştır. İnsanları yan yana getirince her şeyi anlayabildiklerini, konuştukları vakit problemlerini çözebildikleri anlatılmıştır. Kimseye kırgın olmadıklarını bütün davalarını mahşere ve Cenab-ı Allah'a taşıdıklarını söylemiştir.⁹⁸¹

Toplumun bu konuya hazır olmasından öte devletin hala cem evini tanımadığını söyleyerek, tanımadığı bir şeyi caminin yanına yapmaya çalıştığını ifade etmiştir.

⁹⁸⁰ K20

⁹⁸¹ K20

Buraya nasıl baktığının belirsiz olduğu, yoksa camiyle cem evinin bir arada olmasından kimsenin rahatsız olamayacağını çünkü aynı ortamda beraber yaşadığımız belirtilmiştir. Mahallede bulunan caminin Alevi bir vatandaşın verdiği arsayla yapıldığını anlatarak yoksa kendi yaşadıkları Yörükselim Mahallesi'nin üst bölgelerinde eskiden caminin olmadığını anlatmıştır.⁹⁸²

Böyle bir şeyin olamayacağını çünkü Aleviliğin Müslümanlık olmadığını söyleyen Koçgiri Aşireti'ne mensup Alevi, Alevilerin cemevinde, Müslümanların da camide yaşaması gerektiği söylenerek, bu projenin devletin kirli bir politikası olduğu ifade etmiştir. İzzettin Doğan'ın cemaatlerle işbirliği yapan biri olduğu bu yüzden İzzettin Doğan'ın Alevi olamayacağı ve bu yüzden onu dışladıklarını söylemiştir. Aleviler'de ona karşı çok büyük tepki olduğunu, onun yapmaya çalıştığı şeyin devlet Aleviliği olduğu vurgulanmıştır. Atatürk'ün de bunu yaptığını bu yüzden Atatürk'ü sevmediğini anlatarak Alevilerin Atatürk'ü kadın erkek eşitliğini getirdiği, kılık kıyafet kanununu çıkardığı için sevdiklerini, başta Dersim Alevilerinin Atatürk'ü bir kurtarıcı olarak gördüklerini ama arkasından Şeyh Sait'in⁹⁸³ asıldığını anlatmıştır.⁹⁸⁴ Bu yüzden cami-cemevi projesinin bir yalan dolan olup, Alevileri bölmek için yapıldığı anlatılmıştır.⁹⁸⁵

Bu projenin Alevilerden karşılık bulmadığı söylenerek⁹⁸⁶ bakıldığında masumane bir şey olarak görülse de yani inanç merkezlerinin yan yana getirilmesi gibi gözükse de, az gelişmiş toplumlarda yanlış algıların yüz yıllar boyunca oluşturulduğu ve bunların bir anda düzelmesinin mümkün olmadığı ifade edilmiştir. Öyle bir yerin görüntülerini televizyondan seyrettiğini, içeri girenlerin polis denetiminden geçtiğini söyleyerek, “böyle bir durum da ben cem evine girerken beni polis ararsa benim sigortalarım atar” demiştir.⁹⁸⁷ Bunun çok çirkin ve yanlış bir şey olduğu söylenerek, devletin Mevlana ve Hacı Bektaş'a sahip çıktığı gibi Pir Sultan Abdal'a sahip çıkmayacağını çünkü onun bir devrimci ve isyankâr olduğu anlatılmıştır. Bu günlere gelindiğinde ise İzzettin Doğan'ın donanımlı ve bilgili biri olduğunu ancak sistemle

⁹⁸² K20

⁹⁸³ Seyyid Rıza olmalı

⁹⁸⁴ K21

⁹⁸⁵ K21

⁹⁸⁶ K23

⁹⁸⁷ K22

ve erkle sürekli barışık bir zihniyet sürdürdüğü ve bu projenin devlete ait olduğu ifade edilmiş bu şekliyle Aleviler üzerinde bir denetim oluşturmada hem fikir oldukları anlatılmıştır. Bu proje kamuoyuna açıklandığında kıyametin koptuğu ve kabul görmediği ve iyi niyetli bir proje olmadığı söylenmiştir.⁹⁸⁸

Dersim'den özür dilenmediği, Sivas'tan özür dilenmediği, insanların Maraş'a geldiği, sırf cenazeleri için geldiği ama ona bile rahat verilmediği söylenerek, olayları anmak için gelenlerin şehre alınmadığı anlatılmıştır. Dersim'den özür dileme konusunda Kılıçdaroğlu üzerinde bir baskı oluşturmaya çalışıldığı söylenmiş “ancak mevcut iktidarın algısından ziyade K.Maraş'taki eşimiz dostumuz, birlikte siyaset yaptığımız insanlar, dernekçilik yaptığımız insanlar, ticaret yaptığımız insanlar Maraş Olayları konusu geldiğinde, gelip yanımıza dikilecekler ve bu olayları lanetleyecekler. Çünkü bu insanların bu işlerle ilgisi yok, bu insanlar bunu organize etmedi. Devlet bunu kendi organize etti.12 Eylül'ü yapmak adına bunu yaptı, dışarıdaki ve içerideki maşalarıyla bunu organize ve buradaki gariban zavallı insanları da kullandı. Uzaydan gelmedi bu insanlar ama onları şeyhülislam fetvaları gibi fetvalarla harekete geçirip bu olaylar gerçekleştirildi. K.Maraş aydını nerede? İş dünyası nerede? Tam 36 yıl oldu, bir gün gelip K.Maraş bu gerçekle yüzleşmelidir. Bu kara bulutlar üzerimizden kalkmalıdır, “biz bunu hak etmiyoruz, niye demiyorlar?” Demmiştir.⁹⁸⁹

Başından geçen bir olayı anlatan Ağuichen Ocağı'na bağlı Koçgiri Alevisi, 20 yıla yakın K.Maraş'ta çırak eğitimde öğretmen olarak çalıştığını ve geçen hafta emekli olduğunu anlatarak ; “Bundan 4-5 sene önce, yaz günü bahçede oturuyoruz. Müdür bana dedi ki; “Kürt devleti kurulursa gider misin?” Dedi. Okulda, Tevekkeli'de Kürt arkadaşlar da var. Ben de espi olsun diye milli eğitim bakanlığını bana verirlerse giderim dedim. Sonra müdüre dedim ki; “ben 20 yıldır burada çalışıyorum, sen de 10 yıldır benim müdürümsün. Hangi hareketimden dolayı böyle bir şeyi bana söyledin?” dedim. Yok, zaten gitmezseniz, kovarız dedi, daha sonra da espi yaptığını söyleyip geçiştirdi ama niyet bu” demıştır. Orada bulunan Sünni Kürt birisinin kendisinden çok daha ağır şeyler söylemesine rağmen gündeme gelmediğini ama kendisinin

⁹⁸⁸ K22

⁹⁸⁹ K22

potansiyel bir bölücü ve yıkıcı olarak değerlendirildiğini, devletin gözünde böyle bir algının olduğu anlatmıştır.⁹⁹⁰

Problemlerin önemli olmadığı söylenerek, K.Maraş halkı ne zaman gelir bizim yanımızda durursa biz o gün bütün sorunları çözeriz denerek, Muharrem etkinliği düzenlendiği, iftar düzenlendiği anlatılmıştır. Özellikle Sünnilerin düzenlediği etkinliklere ben gocunmadan giderim diyerek, her türlü ortamda kendimi en net şekilde ifade etmeye çalışırım demiştir. Onlara samimi olmaları gerektiğini söylemiş, Ramazan ayında nasıl biz sizinle gelip iftar ediyoruz, aynı masa da oturuyoruz demiş, ancak Sünnilerin 19 Aralık gelince ortadan kaybolduğu belirtilmiştir. Benim cenazeme neden gelmiyorsun? Diye sorularak, ancak bu şekilde sorunların çözülebileceği, insanların gelerek bir Fatıha okuyabileceği bu yüzden kendisinin öncelikle samimiyet istediğini başka da bir şey istemediğini anlatmıştır.⁹⁹¹

Hanobası'nda yaşayan Çöçeli Alevisi, bu projenin olamayacağını, gerginliğe neden olacağını ifade ederken karısı Kılıçlı aşiretinden bir kadın, uyumlu olursa olabileceğini ama televizyonda seyrettiği kadar Alevilerin birçoğunun buna karşı olduğunu anlatmıştır. O yüzden kendisinin de bunun pek olmayacağını düşündüğünü, Sünniler'in On İki İmam'dan nefret ettiğini söyleyerek kendisinin de On iki İmam'a kastedenlerden nefret ettiğini ve Sünnilerinde onların tarafında olduğu için onlardan da nefret ettiğini belirtmiştir.⁹⁹²

Sivricehöyük Köyü'nden bir Alevi kadın projenin güzel olmasına rağmen esas olan gerçek niyete bakmak olduğunu ifade ederek, bunun gerçekten samimi olarak mı ortaya konduğu yoksa asimilasyonu mu amaçladığının çok önemli olduğu anlatılmıştır.⁹⁹³

Demirciler Köyü'nde yaşayan Salmanlı Aşireti'nden Şah İbrahim Veli Ocağı'na bağlı bir Alevi, bu projenin simgesel olarak büyük şehirlerde yapılabileceğini, bu şekilde dostluğa ve kardeşliğe hizmet ederek yolun bir olduğunu, İslâm'ın içinde

⁹⁹⁰ K23

⁹⁹¹ K23

⁹⁹² K26

⁹⁹³ K27

sentezler olduğunu göstermesi açısından önemli olduğunu bu yüzden olması gerektiğini ve desteklediğini ifade etmiş ancak yaygınlaşmasını ve her yerde yapılmasını önermediğini çatışmalar çıkar diye endişelendiğini söylemiştir. İnsanların birbirine kem gözle bakabileceğini ve cehaletin en büyük tehlike olduğunu anlatılmıştır. Bu yüzden iki kesimden ulemaların birlikte çalışıp bunu halka beraber karar almak gerektiği bilhassa Pazarcık gibi küçük yerlerde halk karar alıp da birlikte yapmak isterlerse yapsınlar demiş ancak bu kararı halkın alması, dayatma olmaması gerektiği söylenmiştir. Şu anda yapılanın bir dayatma olmadığını düşündüğünü, Ankara’da olanında dayatma olmadığını bu yüzden kavgaya döğüşe gerek yok diyerek, “yapılan yapılmış orada kalsın” demiştir. Alevi gençliğin asimilasyondan korktuğunu ancak öyle bir şeyin olmayacağını çünkü Osmanlı’da beş yüz sene baskı altında olmalarına rağmen bitmediklerini, Selçuklu’da da aynısı olmasına rağmen bu inancın devam ettiğini belirtmiştir. Bu yüzden cami-cemevinde beraber çalışılırsa, bilimsel çalışmayla daha iyi olacağını söylemiştir.⁹⁹⁴

Cami-cem evi projesinin ilk duyuşta kulaklara çok hoş gelmesine rağmen, uygulamada bazı sıkıntılar doğurabileceğini söyleyen, Sinemil Aşireti’ne mensup, Küpelikız Köyü’nde yaşayan ancak herhangi bir ocağa ve dedeye bağlı olmadığı ifade eden bir Alevi, ilk duyduklarında hoşuna gittiğini ve olabileceğini düşündüğünü ancak ibadet anlamında bir arada olamayacaklarının aşikâr olduğunu ifade etmiştir. Toplumun henüz böyle bir olgunluğa erişmediğini bu yüzden pratikte böyle bir şeyin mümkün olmadığını söylemiştir. Sünnilerin ve Alevilerin ibadetlerinin farklı olduğu anlatılarak, giyiniş tarzlarının bile farklı olduğu belirtilmiştir. Alevilerin ibadetlerinin cemde saz çalınarak yapıldığı oysa Sünnilerin ibadetlerinin bundan çok farklı olduğu söylenerek düne kadar cümbüş evi denen bir yerle aynı ortamda olduğu zaman toplumun bunu kaldırmayacağını söyleyerek milletin eğitim seviyesinin buna müsait olmadığı anlatılmıştır. İlerleyen yıllarda belki on yıl, yirmi yıl sonra, normal karşılanabileceğini ancak toplumun şu an hazır olmadığını ifade edilmiş, daha kötü sonuçlar doğurabileceğinden endişe ettiğini anlatmıştır.⁹⁹⁵

⁹⁹⁴ K28

⁹⁹⁵ K29

Sinemil Aşireti'ne mensup Bozlar'dan bir Alevi, cami-cemevi projesine sıcak baktığını belirterek “buraya yapılsa katkı yaparım” demiştir. Karşı çıkan bir kesim olduğunu ve bunların siyasi çıkarları bulunduğu için Alevileri buraya götürmek istemediklerini söyleyerek, “Olsa ne olur? Cami olsa ne olur? Yani Cami'ye gitse namaz kılsa ne olur? Aynı zamanda Aleviliğini de yaşayacak ne güzel bir şey değil mi?” diyerek bu işe çok sıcak baktığını söylemiştir. Bu karşı çıkanların ne derece siyasi olduklarıyla ilgili örnek vermek istediğini söyleyerek şöyle demiştir, “bir defasında bir Alevi iş adamı arkadaşım, ben ve üç Sünni arkadaşım Ramazan'da bir cem evi açılışına gidiyoruz. Arkadaşlara biz oruç tutmuyoruz ama sizin iftarınız bize ait dedik. Buradan giderken bir şeyler aldık. Meyan kökü de aldık. Göksun'da iftarı ettik, cemevi açılışı hemen Göksun'un çıkışında Keklik Oluğu'ndaymış. Neyse oraya vardık, bir başka ilin HDP vekili de oradaymış. Aslında cemevine siyaset girmemesi lazım. Ben orada arkadaşlara söyledim bunların burada bulunmaması gerekiyor, bize bu işler zarar veriyor dedim. Siyasilerin hiçbirinin burada bu yönüyle bulunmaması lazım dedim. Neyse cem başladı çok kalabalık oldu. Biz dışarı çıktık, baktık ki, yurt dışından Alevi Federasyonu temsilcileri falan oturuyor. Dediler ki, Aslanbey Çiftliği diye bir yer var orada size bir şeyler ikram edelim dediler. Bizde kıramadık tamam dedik. Bu arada bizim Sünni arkadaşlar bizim hatırımıza Teravih Namazı'na bile gitmediler. Bunun da farkındayım. Oraya gidince ismi lazım değil bu yurt dışı federasyon temsilcisi, gitti bir şişe rakı, bir şişe viski aldı geldi bizimle içmişiniz dedi. Ben de arkadaşlar meyan içerler dedim ve sonra o yetkiliyi bir kenara çekip dedim ki, bizim töremizde misafire hürmet vardır. Hem Türklerin hem Alevilerin örfü böyledir. Bu insanlar bugün oruçluysun sen bunlara içki ikram ediyorsun dedim. Bu nasıl bir şey dedim. Anlıyorum sen siyasete oynuyorsun ama bu yaptığı yanlış dedim. O da bana sende ticaret adamısın onun için böyle söylüyorsun dedi, sonra çektik geldik. Tabi bunu misafirimize hakaret saydığımız için kendimize de hakaret saydık” diyerek bir daha böyle şeylere müsaade etmeyeceğiz demiştir.⁹⁹⁶ Aynı aileye mensup başka bir Bozlar Alevisi'de, Ankara'da yapılan cami-cemevi projesini çok olumlu bulduğunu, hep birlikte ibadete yönelik yapıldığını, aynı anda camiden ve cemevinden çıkanların birbirini görüp tanınması açısından son derece olumlu olduğunu söylemiştir.⁹⁹⁷

⁹⁹⁶ K30

⁹⁹⁷ K31

Bir Türkmen Kılıçlı köyü olan Hanobası'nda yaşamalarına rağmen Kılıçlı olmayıp Kürt olduklarını söyleyen bir Alevi ailesi, bu projenin kardeşesine çok iyi olacağını belirterek babasının on yedi sene eski Türkçe okuduğunu ve hiç kötü bahsetmediğini söylemiş⁹⁹⁸ kocası da, insanların ayırım yapmaması gerektiğini anlatarak “bence de çok iyi olur, biz kardeşiz” demiştir.⁹⁹⁹

Aslen Tottolar Köyü'nden olmasına rağmen K. Maraş merkezde oturan Alevi genç kız, Sünniler açısından bunun iyi olmayacağını anlatarak, kesin sorun çıkar demiştir. Mahallelerinde birçok Sünni bulunduğunu ne vakit ceme gittiklerini söyleseler cem de neymiş? Diye söylediklerini anlatmıştır.¹⁰⁰⁰ Ablası ise bu projenin insanların birbirine tanınmasına fırsat sağlayacağını bu yüzden iyi olacağını düşündüğünü belirterek, “aşiret olsun Türk olsun birbirini merak eder böylece öğrenirler zaten bizim amacımızda bu insanlar birbirini tanısin ve kaynaşsin değil mi?” Demiştir.¹⁰⁰¹ Kardeşi; “o kadar tanıyorlar niye kaynaşmıyorlar?” diye itiraz edince¹⁰⁰², ablası “bizim çocuklar hep Türklerin yanında çalışıyor, bizim aşiretler hep kahve köşelerinde bu kaynaşma olursa bence daha iyi olur”¹⁰⁰³ demiştir.

Sinemil Aşireti'ne mensup Pazarcık'ta yaşayan Alevi kadını cami-cem evi projesini hiç duymadığını, ancak son gelişmelere ışığında bazı oyunların yeniden ortaya konmaya çalışıldığını gördüğünü, sağ-sol olayları gibi şimdi de bu dinli bu dinsiz şeklinde bir hadisenin Aleviler üzerinden oynanmaya çalışıldığını anlatmıştır. Bu projeyi duymamakla beraber , “bence esasında camiyle cem evini ayırmak yanlış” diyerek ailesinden öğrendiği kadarıyla orucun da, namazında Alevilerde olduğunu hatta ailesinin Sünniler bizim orucumuzu alıyor kendilerinin yapıyorlar dediğini ifade ederek namazdan uzaklaşmayı da Hz. Ali'nin camide şehit edilmesine bağlamış, “namaz bizde de vardı ama Hz. Ali'nin namazda vurulması, bıçaklanması sonucu namazı kılmadılar yoksa Hz. Ali'de namaz kılıyordu” demiştir.¹⁰⁰⁴

⁹⁹⁸ K33

⁹⁹⁹ K32

¹⁰⁰⁰ K35

¹⁰⁰¹ K34

¹⁰⁰² K35

¹⁰⁰³ K34

¹⁰⁰⁴ K36

Elmapınar Köyü'nden bir Alevi, bunun tarihte bulunduğunu ve ilk örneğinin Hacı Bektaş Küllüyesi olduğunu söyleyerek neden olmasın demiştir. Yanına diğer ibadet hanelerinde konabileceğini söylenerek, “hatta yanına sinagogda koysunlar, bir dini kompleks halinde yapsınlar” demiştir. Bu şekliyle herkesin farklı bir noktaya gireceği ancak aynı gökte buluşacağı belirtilerek, harika bir şey olacağını ifade etmiştir. “Buna bir Alevi tepki göstermişse kendinden şüphesi vardır” diyerek, benim kendimden niye şüphem olsun ki? Demiştir. İki tarafta birbirine demokratik yaklaşacaksa neden olmasın? Diyerek, sadece Alevi-Sünni olarak değil, kimsenin kimseye baskı yapmadan her dini yan yana koyabilmek gerektiği söylenmiştir.¹⁰⁰⁵

Pazarcık Doğanlı Karahasan Köyü'nde yaşayan Sinemil Aşireti'ne mensup bir kişi, toplumun şu anda böyle bir projeye hazır olmadığını ayrıca Aleviler arasında genel bir kabul göremediğini ifade etmiştir.¹⁰⁰⁶ Babası ise “biz cemimizi yaparken orada ezan okunuyor, bizim burada saz çalınıyor, semah dönüyoruz, o zaman nasıl yaparız? Bir uyumsuzluk olur. Yoksa cami bir yerde cem evi bir yerde olursa ibadetlerine mani olmazlar. Bu sebepten beraber olmasına çok doğru bulmuyoruz” demiştir.¹⁰⁰⁷

Aslen Tercan'lı olup Maraş'ta oturan Alevi genci, ikisinin bir arada olmasının çok güzel bir şey olacağını söyleyerek, insanlar birbirlerini yakından görürse daha çabuk anlayabilirler demiştir. “Mesela camiye gitmeden camideki ortamı bilemezsiniz, birçok camiye giden de, cem evini bilmez” diyerek, ne yapıldığını nasıl sohbet edildiğinin bilinmediğini anlatmıştır. İkisinin yan yana konmasının birbirine görünmeyi sağlayacağı için iyi olacağı belirtilmiştir.¹⁰⁰⁸

Sinemilli Aşireti'nden olan bir Barak Aşireti damadı, cami-cem evi projesine karşı olduğunu söyleyerek, “şimdi cem eviyle cami yan yana olmaz. Oradan sürtüşme doğar, toplum birbirine düşer, gerginlik olur, onun için Alevi toplumu İzzetin Doğan'ı benimsemiyor. İzzetin Doğan şimdi aday olsun Alevilerin yüzde beşinin oyunu alamaz. Cemaatla flört ediyor onun için sevmiyoruz. Adımı da yazabilirsin, onların tamamı dededir, dede ailesidir. Alevilikle ilgili mücadele de veriyor ama bu

¹⁰⁰⁵ K37

¹⁰⁰⁶ K38

¹⁰⁰⁷ K39

¹⁰⁰⁸ K40

konuda karşıyız ona.” Demiştir.¹⁰⁰⁹Yandaki Sünni köyünü göstererek, “mesela şu yandaki caminin temelini babam attı. Bunlar buraya çalışmaya gelirlerdi buraya köy kurdular.” Demiştir. Eskiden çocukların Alevilikle ilgili bilgi almaları zor oluyordu ama şimdi kolaylaştı diyerek, ceme katılarak ya da Cem TV’yi seyrederek öğrendiklerini ifade etmiştir.¹⁰¹⁰

Uryan Hızır Ocağı’na bağlı, Osman Dede Köyü’nde yaşayan bir Kılıçlı Alevi Dedesi, cami ve cem evinin bir arada yapılacak olmasını kabul edemediğini belirterek, “aynı Allah’a, aynı Peygamber’e, aynı kitaba inanan insanlar olmamıza rağmen Sünni kardeşlerimiz Alevileri tanımadıkları için Alevileri Muhammed düşmanı biliyorlardı. Hâlbuki biz Muhammed’e ve ailesine aşığız. Onun çocukları için gözyaşı dökeriz. Allah birdir, Muhammed elçidir, Kur’an-ı Kerim’de hak kitaptır.” Demiştir.¹⁰¹¹ “Bizde adam öldürmek, nikâhlı kadın kaçırmak, ırza tecavüz etmek yol düşkünlüğüdür. Daha önce bir kez adam öldürme olmuş kısas da olmuş bende oraya gittim, yarısı Sünni yarısı Alevidir önce birbirine düşmüşler sonra Aleviler kavga etmişler. Oraya Hacı Bektaş’tan Feyzullah Efendi gelmiş, yarın burada barışmazsanız kendimi burada asacağım demiş, köyün orta yerine asacağım demiş, bu şekliyle barışmışlar. Alevi adam öldüremez öldürürse onu cemlerimize almayız. Atatürk’ün; “savaş cinayettir” dediği gibidir. Adam öldürmek bir vahşettir.”¹⁰¹² Diye söylemiştir. “Bazı iller var işte K.Maraş gibi çok iç içe yaşamamıza rağmen bize sünnetsiz diyorlar. Hâlbuki bir sünnet düğününde bir hafta davul çaldırırız. Bizde kirve çok önemli kirvenin kızını alamayız ama hala bizim sünnetsiz olduğumuza inanıyorlar. Maraş olaylarının yıldönümünde gencin birini polis tutmuş götürüyor, “amirim beni bırak bunları katli vaciptir.” diyordu. Bu doğru değildir. İnsanlar öldürülmez, insanlar ikna edilir, sevilir. İnsana değer vermek ibadetlerin en yücesidir bizde. Hala Alevi’nin katli vacip diyen insanlar var, cahilin biri bir laf söyler yine tatsızlık başlar, yoksa ne zararı var bu yüzden endişeliyiz.” Diye ilave etmiştir.¹⁰¹³ Osman Dede Köyü’nden başka bir Alevi ise olaylara siyasi bakmamak gerektiğini söyleyerek, “Çünkü bunun içinde siyaset varsa hoş değil. Ama siyaset yoksa neden olmasın. İnsanların inancını bir arada yaşaması kadar güzel

¹⁰⁰⁹ K41

¹⁰¹⁰ K41

¹⁰¹¹ K45

¹⁰¹² K45

¹⁰¹³ K45

bir şey yok. Ben bu görevi bir nevi burada yaptım Narlı'da. Müftüleri çağırırdım, eğitimdeki insanları çağırdım, gelsinler otursunlar cemlerimize girsinler, o tepedeki Bertizliler falan var orda hep onlar cemlere geldiler, gelsinler bizleri tanısinlar hatta bana bizim Alevilerden karşı çıkanlar oldu, dedim arkadaş bu böyle olmaz o adamlar bizi tanımıyor. Onun için bizi kesmek ister, Ama beni tanırsa kesmez. Öldürmeye kalkmaz. Bir araya gelmenin yolu budur, bu adamlar bizi bilmeli tanınmalı. Böyle bir ortam geliştirdim hala da sürmektedir. O tepedeki Sünni okullarına Hacı Bektaş derneğinin bazı malzemeler göndertirdim. Oradaki görevliye cami hocasına teslim ettim. Bu dedim Hacı Bektaş-ı Veli derneğinin size hediyesidir, çocuklarınıza dağıtın dedim. O zaman bizim cem evinin parası da yok aslında ben kendi cebimden bir arkadaş vasıtasıyla götürdük teslim ettik. Amacımız bir bütünlük sağlamaktı. Bunun da faydasını gördük oradan da olumlu hareketler geldi bize. Konserler verdik geldiler. Konferanslar verdik geldiler. Maraş müftüsü, Türkoğlu müftüsü birçok arkadaşlarda geldiler. Bizim faaliyetlerimize katıldılar.”¹⁰¹⁴ Diye ifade etmiştir.

Ördek Dede Köyü'nde yaşayan Alevilerden biri, cami- cemevi projesi hakkında genelde birçok Aleviyle paralel görüşler ifade ederek, “olumsuz düşünüyorum, Sivas olayları camiden çıkıp yaşandı, Maraş olayları camiden çıkıp yaşandı ve bu yüzden hala camiden çıkıp problem çıkabilir korkusu var.”¹⁰¹⁵ Demiş bir başkası, “cem evinde saz çalınacak, başbakan cem evi cümbüş evi dedi mesela” derken bir başkası “onlar, yani Sünniler, kulaktan dolma bilgilerle dolmuşlar bir şey okumamışlar”¹⁰¹⁶ demiştir. Cem eviyle caminin bir arada olabileceğini ancak Sünni toplumunun çok cahil olduğunu söyleyen bir tanesi ise, “Aleviye bakış açısı çok farklıdır. O kadar yanlış bakarlar ki, ramazanlık geldi oruç tutulacak aynı zamanda Aleviler kendi ibadetini yapacak, yiyecek, içecek, kâfirler burada yemek yiyorsunuz diye saldırı olabilir.”¹⁰¹⁷ Demiştir.

Eski adı Fanfas olan Pınarhüyük'ten bir Kılıçlı Alevisi, cami-cem evi projesine sıcak baktığını söyleyerek, “yani eğer biri ibadet yapıyorsa insana ne mahsuru var. Camiye giden camiye gitsin. Cemevine giden oraya gitsin. Bazıları asimilasyon falan diyor

¹⁰¹⁴ K57

¹⁰¹⁵ K50

¹⁰¹⁶ K51

¹⁰¹⁷ K50

ama ben onu gerçekçi bulmuyorum. Yok, öyle bir şey. İnsanlar birbirini tanısın beraber olsun çünkü eskiden birçok afaki şeylerle bilmeden suçladılar yok mum söndürüyorlar yok kuş uçuruyorlar. Bunun böyle olup olmadığını gözleriyle görsünler öğrensinler. Lüzumsuz hakarete varan sözler yerine gerçek görülürse daha iyi değil mi? Alevi Sünni kesimi görüyor ama Sünni kesim Alevi kesimden yeterince haberdar değil. Cem evini cem ibadetini görsün.” Diye ifade etmiştir.¹⁰¹⁸

Narlı Ovası’ndaki bir Kılıçlı Köyü olan Karaçay’dan bir Alevi bu projenin şu anda yürümeyeceğini söyleyerek, “Çünkü henüz toplum olarak farklılıklarımızı kabul etmiyoruz. Bu biraz da demokratlıkla da ilgili. İşlevini de yerine getirmez. Keşke getirse, mükemmel bir şey olur, belki 150 yıl sonra olur.”¹⁰¹⁹ Diye ilave etmiştir. “Bu konuda İzzettin Hoca’yı dinledim ama bana pek doğru gibi gelmedi” diyen Kuyumcular Köyü’nden bir Kılıçlı kadını, “Kültür farkımız var. Sünni kesimin camiye girdiği şekilde yapmayız biz. Bizim kadınlarımız özgür. Biz kadın erkek birbirimize öcü gibi bakmayız. Çoğu toplum bizi anlayamıyor. Biz erkeğe kardeş gibi bakmasını bilen bir toplumuz. Onun için bizim cem evine girişimizle Sünnilerin camiye girişi aynı şey değildir. Onlar kadın erkek ayrı otururlar. Onlar derken dışlanmış gibi ötekileştirme gibi bir amacım yok, ama biz cem evlerinde kadın erkek beraber otururuz. Bu tartışma konusu olabilir laf olabilir. Sürtüşmeler olabilir ayrışmalara neden olabilir. Herkesin ibadeti bir arada olmak zorunda değil. Bir milletin mezarlığı aynı ise o milletin dini de ırkı da aynıdır. Biz Sünni mezarlığına koyarız onlarda bizim mezarlığımıza koyabilirler. Maraş mezarlığında Alevilerinde mezarları var. Bizim ayrıntılarda farklılıklarımız olsa bile, bizde Müslümanız ayrıntılarda farkımız olsa bile bizde Türk’üz. Bunlar çıkar gruplarının tartışmasından başka bir şey değildir.”¹⁰²⁰ Diye ifade etmiştir.

Osmandede Köyü’ndeki Kılıçlı Alevileri de, cami cem evi projesine karşı çıkarak, “Yanlış o. Cem eviyle camii bir olur mu? Sen dara duracak cem yapacaksın, onların ibadeti ayrı seninki ayrı, geçimsizlik olur. Birde Alevileri Sünni yapmak için yapıldı. Aynı Dersim olayı gibi bir olay çıksın diye yapıldı.” Diye anlatmışlardır.¹⁰²¹ Aynı

¹⁰¹⁸ K55

¹⁰¹⁹ K56

¹⁰²⁰ K58

¹⁰²¹ K63,K64,K65

köyden yaşlı bir Alevi kadını ise, “İbadetin ayrısı gayrısı olmaz, ne zararı var, peygamberimiz buyurduğu böyle, benim nefsim zarar vermez, daha güzel olur, onlarda bizim canımız bizde onların canıyız, taşın başında da semah dönen, taşın başında da namaz kılan, kucaklaşırlar, ayırım olmaz, beraber olurlarsa sevinirim. Bir arada ayırım olmadan sevinirim.”¹⁰²² Diye ifade etmiştir.

2.7. Pazarcık Alevilerine Göre Aleviliğin Çocuklara Öğretilmesi

Sinemil dedeleri, Türkiye’de bugün Aleviliğin öğretilmediğini, bunun en büyük nedeninin eğitim ve öğretim programında bulunan, zorunlu din eğitiminden kaynaklandığını söylemişlerdir. Bu zorunlu din eğitiminin 1960 yılında kalkmasına rağmen 12 Eylül 1980 hareketinden sonra Kenan Evren döneminde tekrar zorunlu hale geldiği ve sadece Sünni İslam kültürünün öğretildiği ifade edilmiştir. Türkiye’de yaşayan Aleviler başta olmak üzere Süryani, Ermeni ve diğer gayrimüslimlerin, Türkiye Cumhuriyeti vatandaşı olmalarına rağmen kendi dinleriyle kendi kültürleriyle ilgili bir eğitim almadıkları söylenmiş Oysa Türkiye’de yaklaşık 19-20 milyon Alevi nüfusunun bulunduğu ifade edilmiştir. Bu zorunlu din dersleri olduğu sürece, çocuklara bir şey öğretilmediklerini belirtmişler ancak tüm bunlara rağmen Aleviliğin öğretilebileceğini söylemişlerdir. Diyanet’in, Sünni İslam kesimini koruma altına almış gibi bir tavır sergilediği söylenerek, diğer inançlara mensup olan kimseye hitap etmediği vurgulanmıştır. Sahip olduğu bütçeyle sadece Sünni kesime hizmet ettiği, ancak toplanan vergilerde her türlü inanca mensup vatandaşların payı bulunduğu söylenmiştir. Bu yüzden öncelikler Diyanet’in kaldırılması gerektiği ifade edilerek, hiçbir ülkede hiçbir dinin devlet parasıyla finanse edilmediği söylenmiştir. İnançın insanın içinden gelen özünden gelen bir şey olduğu, bu yüzden insanların kendi istekleriyle bunu finanse etmeleri gerektiği, bunun Avrupa’da birçok ülkede böyle olduğu, Türkiye’de ise Aleviler’in bu yolu izledikleri ve kendi inançlarını kendilerinin finanse ettikleri hiçbir şekilde devletten yardım almadıklarını vurgulanmıştır.¹⁰²³ İnanç kültürünün özgür olmasının önemi vurgulanarak, gerek Sünni gerekse Alevilerde bu yolun izlenmesinin öneminden bahsedilmiştir. Böyle yapıldığı takdirde, Sünni İslam Kültürünün kendi cemaatinde çocuklara öğretilebileceği, yine Alevilerinde dedeler vasıtasıyla cem evlerinde Aleviliği

¹⁰²² K67

¹⁰²³ K3

öğrenebileceği belirtilmiştir. Ancak bu öğretmenin şu anda Alevilerde yapılamadığı ifade edilmiştir. Çok sık olmamakla beraber gençlerin bu kültürü öğrenmesi için yapılan cemlere çağrıldığı, ancak bugün insanlar bir araya getirmenin çok zor olduğu, çünkü bir kısmının Avrupa'ya gittiği diğerlerinin de Türkiye geneline dağıldığı vurgulanmıştır.¹⁰²⁴

Aleviliğin öğretilmediği sürece ölmeye mahkûm olduğunu ifade eden Bozlar Dedesi, bu konuda gençlerin bir kabahati olmadığını söyleyerek, kabahatin yetişkinlerde olduğunu ifade etmiştir. Taliplerin dedelere neden bizi başıboş bıraktınız diye şikâyetle bulduklarını söyleyen dede, eskiden halkın dedelerin iyi kötü nafakasını verdiğini ancak şu an kendi abisi olan dedenin vatandaştan gelecek nafakayı istemediğini, bunun ‘‘deşirmeye’’¹⁰²⁵ gireceğini söylediğini ifade etmiştir.¹⁰²⁶

Haydarlı Sinemil Dedesi, Alevilikle ilgili ilk algıları aileden aldığını belirterek, dede ailesi oldukları için Aleviliğin hep yaşandığını, görüldüğünü ve görünür vaziyette olduğunu söylemiştir. Dedeler ya da talipler geldiği zaman evlerinde sürekli bir muhabbetin olduğu anlatılarak, insana ve topluma dair konuşmaların yapıldığını ve bu konuşmaların Alevice bir konuşma, Alevice bir yorum olduğunu söyleyerek küçüklüğünden beri kendini Alevi hissettiğini yani belli bir yaşa gelince değil hep Alevi olarak hissettiğini anlatmıştır.¹⁰²⁷

Bugün Aleviliğin çocuklara öğretilmediğini söyleyemeyeceğini belirten dedeye göre, toplumu bugünlere taşıyanın muhabbet olduğunu ifade etmiş, bu muhabbetlerde Alevilik inancının hep işlendiği, yorumlandığı, günlük olaylara uygulandığı ve bunun üzerinden yürüdüğü söylenerek, o ortam da yetişen çocukların doğal olarak bunun bilgisini aldığını, bu yüzden muhabbetin Alevi kültüründe çok önemli bir yeri olduğunu ve taşıyıcı unsur olduğu vurgulanmıştır. Bunun Platon'un ders vermesi sırasındaki diyalogları gibi bir şey olduğu ifade edilmiştir. Okuma yazma bilmeyen bir taliplerinin Fuzuli'den deyiş söyleyebildiğini anlatan dede, bugün yanına gittiğinde bu kişinin Fuzuli'den üç beyit okuyabildiğini ancak okuma yazma bilmediği söyleyerek, kendi nenesinin de böyle olduğunu, okuma yazma

¹⁰²⁴ K3

¹⁰²⁵ Deşirmek: toplamak

¹⁰²⁶ K9

¹⁰²⁷ K6

bilmemesine rağmen, annesi ve dayısına, mahlası Haki Figani olandan özel ders aldırıldığını eski Türkçeye okuma yazma öğrendiklerini belirtmiştir. Bunun Ali Haki'nin bir divanı olduğu, bir görgü insanı olduğu belirtilerek, Alevilerdeki eğitimin sözlü şekilde devam ettiği anlatılmıştır. Bu eğitimin sözlü olarak aynı şekilde devam edebileceğini belirten dedeye göre bunun bir sıkıntı oluşturmayacağı ifade edilmiştir. Geleneklerin daha iyi anlaşılabilmesi için eğitimin sözlü bir şekilde gençlere anlatılması gerektiği izah ederek, gelecek olanların da bu yapılanların üzerine bir şeyler koyması gerektiğini anlatmıştır. Akademik olarak öğrenmek isteyenlerin kitaplar okuyarak bir şeyler öğrenebileceği ancak Aleviliğin sadece kitaplardan öğrenebilecek bir şey olmadığı anlatılmıştır.¹⁰²⁸

Pulyanlı Alevileri, Elif Ana dergâhında yeni yeni cemlerin organize edildiğini, bu cemlerin daha önce Cuma geceleri olmasına rağmen dergâhın yerleşim yerlerinin dışında olması ve yaşlıların gelememesi üzerine Pazar'a aldıklarını saat birden sonra cemi yürüttüklerini belirtmişlerdir.¹⁰²⁹ Bu bölge Alevilerinin çocuklarla ilgili en büyük ihtiyaçlarının, yeni gençlere Aleviliği doğru öğretecek kişileri bulmak olduğu ifade edilmiştir. Bu kişilerin tercihen dede çocukları olmasını istediklerini ama buna imkân yoksa da Alevilik eğitimi almış kişiler tarafından da öğretildiği takdirde en doğru şekilde bu eğitimin verileceğine inandıklarını söylemişlerdir.¹⁰³⁰ Böyle bir girişimin esasında Maraş Valisi tarafından başlatıldığını, K.Maraş Müftüsü ile beraber yöre Alevilerinin çağrıldığı ve üç, dört adet dedenin tespit edilerek maaş karşılığında hizmet görmesinin istendiği ancak yöre Alevilerinin “devlet bizi Sünnileştirmek istiyor” diye buna karşı çıktığı anlatılmıştır. Oysa böyle bir uygulamanın Sünnileştirme anlamı taşımadığı, Alevilerin bu uygulamada işine geleni alıp, işine gelmeyen almayacağı söylenerek ayrıca insan kendine güveniyorsa ona kimsenin olumsuz etki yapmayacağı söylenmiştir.¹⁰³¹

Aleviler açısından bazı tespitlerini belirten Pulyanlı sakinleri, örneğin bir cenaze namazı kılındığı vakit sadece durduklarını hiçbir şey bilmediklerini ifade etmişlerdir. Gelen hocanın bir şeyler yaptığını kendilerinin ise her defasında aynı şekilde durup

¹⁰²⁸ K6

¹⁰²⁹ K11

¹⁰³⁰ K11

¹⁰³¹ K11

durup geldiklerini oysa hiç olmazsa biraz, ne yapılması gerektiğini bilmelerinin çok önemli olduğunu söylemiş, bu açıdan Alevilerin kendilerini gözden geçirmelerinin gerekliliği anlatılmıştır. Bu arada eğer Alevilerin hakkı yeniyorsa, bunun da söke söke alınması gerektiği çünkü Cenab-ı Hak'ın daima haklıdan yana olduğu söylenmiştir.¹⁰³² Alevi anne ve babaların şu anda çocuklarına Aleviliği öğretilmediklerini söyleyen Pulyanlı sakinleri, bu yüzden kendilerini şanslı saydıklarını çünkü Allah'ın Elif Ana'yı kendilerine yakın yarattığını ve Elif Ana yüzünden insan sevgisinden bir pay aldıklarını ona tutundukları maalesef diğer civar köylerde böyle bir durumun söz konusu olmadığını ifade etmişlerdir.¹⁰³³

Narlı Ovası'nda bulunan Atmalı Aşireti'ne mensup Çöçeli Köyü Alevisi, Alevilik hakkında ilk bilgileri dedelerden öğrendiğini söylemiştir. Aile yaşantısı içinde de bu bilgileri öğrendiğini ancak Alevilikte 72 millete bir nazarla bakmanın olduğunu bu yüzden insanları kesinlikle birbirinden ayırmadıklarını ifade ederek, kendi damadının bir Sünni olduğunu söylemiştir. Kızının fakülteden anlaşarak arkadaşıyla evlenmek istediğini kendisinin de buna karşı çıkmadığını ancak Konyalı damadın babasının ben Alevi dōşeğinde oturmam dediğini, bunu da kendisinin duyduğunu söylemiştir. Bu yüzden kız istemeye damadın babasının gelmediğini ifade ederek, neden babasının gelmediğini sorunca aynı cevabı aldığını bunun üzerine gelenlere yanlış yaptıklarını, boşa geldiklerini söyleyerek önümüzdeki hafta ben Ereğli'ye gideceğim dediğini ifade etmiştir. Niye diye sorduklarında ise “O, Alevi dōşeğine oturmam demiş ama ben Sünni dōşeğine otururum” diyerek, gidip damat olacak genci kızına isteyeceğini söylediğini ifade etmiştir. Kızına bu kişiye güvenip güvenmediği sorduğunu ve olumlu cevap alınca “ne değişir, ha kız istemişsin, ha oğlan” diyerek gittiğini ve bunun üzerine adamın daha sonra gelerek, Aleviler hakkında kendilerine çok yanlış şeyler söylediklerini, Aleviler hakkında hiçbir bilgilerinin olmadığını söylemiştir.¹⁰³⁴ Çöçeli Alevisi'ne göre, “mezhep ayrımı burjuvanın getirmiş olduğu bir oyundur. Menfaatçıların kendilerine bir menfaat yaratmasından ibarettir. Fakir fukarayı bunlarla yozlaştırarak kendilerini yutma çabasıdır.” Bu ayrımın genellikle Sünnilerde olduğu ifade edilerek, bunun yavaş yavaş değiştiği belirtilmiştir. Bundan on yıl öncesine kadar Sünni kızların okula günah diye gönderilmediği anlatılarak,

¹⁰³² K11

¹⁰³³ K11

¹⁰³⁴ K14

Alevilerde ise kızların okula gönderilmesinin sürekli telkin edildiği ifade edilmiştir.¹⁰³⁵

Aleviler açısından bu tür ayrımların olmadığını söyleyen Çöçeli Alevisi, ister Sünni, ister Alevi, ister Rum, ister Ermeni olsun, insanlar anlaştıktan sonra ayırım yapmadıklarını söylemiştir. Ancak hanımının bu evliliğe karşı çıkarak, “ben Sünni’ye kız vermem” dediğini buna rağmen kendisinin sen karışma diyerek, kızın fakülte bitirdiğini, kendilerinin ilkokulu bile bitirmediklerini, bu yüzden en doğru kararı kızının vereceğini bildiği için bunu kabul ettiğini söylemiştir. Başta bu işe çok karşı çıkan hanımının şimdi en çok bu damadının evine gittiğini, aralarının çok iyi olduğunu ifade etmiştir. Hanımına bu damadın kendi damadı olduğunu söylediğini, senin değil benim damadım dediğini ifade ederek, artık torunların doğduğunu, Konyalının da, kendisinin de dede olduğunu belirtmiştir. Çocukların büyüyünce hangi yolda olacağı meselesine gelince, kendini yetiştirmiş insanın Alevisi’nin, Sünnisi’nin olmayacağı söylenerek, çocuklar büyüdüğü, akliselim olduğu zaman kendi düşüncesiyle Alevi ya da Sünniliği seçeceğini belirtmiştir. Kendi kızını Alevi olarak yetiştirmesine rağmen bir Sünni’yle evlendiğini belirterek, bunları önceden düşünmenin ve konuşmanın boş bir çaba olduğunu ifade etmiştir. Ama aynı durumda kendi babası olsa “kızını verir miydi?” sorusunun net olmadığı, çünkü o dönemde her şeyin şimdiki gibi serbest olmadığı vurgulamıştır.¹⁰³⁶ Karısının da bu işe başta karşı olduğunu anlatarak bu tür olayların eskiden düşkünlüğe sebep olduğunu belirtmiş, ağır suç işleyen olduğu zaman cemin kurulduğunu, adam öldürenin, namussuzluk yapanın düşkün ilan edildiği, cemiyetten atıldığı ifade edilerek ufak tefek suçlarda ise bir takım cezalarda geçirildiği anlatılmıştır. En önemli cezaların namus davalarında verildiğini anlatan Çöçeli Alevisi, babasının başkasının karısını kaçırdığını anlatarak, dedeler tarafından babasının yedi yıl düşkün sayıldığını ve cemiyet içine alınmadığı söylemiştir. Yedi yıl sonunda ise cemiyete tekrar kabul edilmek için yapılan cemde eşek saman torbasının babasının başına asıldığını ve böylece cemiyetin “sen eşeksin” dediğini, “ancak eşek başkasının namusuna göz diker” dediklerini anlatarak o saman torbasının içine taş doldurularak yedi saat öylece bekletildiğini ifade etmiştir. Bu tür cemlerin yaklaşık 30 yıldır yapılmadığını

¹⁰³⁵ K14

¹⁰³⁶ K14

ve muhasip tutanında olmadığını vurgulamıştır.¹⁰³⁷ Alevi bir kızın, bir Sünni'yle evlenmesi sonucu düşkün ilan edilmesinin halkın bilinçsizliği ve zıtlaşmadan başka bir şey olmadığını söyleyen Çöçeli Alevisine göre, bu tür başka uygulamalarda vardır: “Örneğin kirveliğin yabancıyla yapılıp, kirvelerin çocukları arasında evliliğin yapılmaması ve bunun yerine akraba evlilikleri yapılmasını yanlış bulduğunu ve bu yüzden akraba evliliği sonucu sağlıklı çocukların doğduğunu ve bunun tıp tarafından da kanıtlandığını” söyleyerek, bu nedenle akrabalar arasında kirvelik olmasını, böyle olunca akraba evliliğinin olamayacağı ve dışardan evliliğin daha da artacağı söylenmiştir.¹⁰³⁸

Bugün çocuklara Aleviliğin öğretildiğinin söylenemeyeceği ifade edilerek, yeni gençlerin Aleviliği sadece deyişler vasıtasıyla öğrendiği belirtilmiş, bu yüzden eski görgü cemlerinin muhakkak olması gerektiği vurgulanmıştır. Görgü cemlerinin genelde kısım, işin olmadığı zaman yapıldığı ve bu cemlerin cemiyete birçok şey öğrettiği ifade edilerek, çocukların öyle yetişmesinin önemi vurgulanmıştır. Ancak üniversite mezunu olanla hiç eğitimi olmayanın bir olamayacağı ifade edilerek, Aleviliğin üniversitelere ders olarak konması gerektiği ve üniversiteye giden çocukların bu şekilde yetişmesinin önemi vurgulanmış, Avrupa devletlerinin Aleviliği kabul edip Alevi okulu kurmasına rağmen ülkemizde Aleviliğin arkasından atıldığı, Alevilerde iffet ve namus kavramının olmadığı gibi iftiraların atıldığı vurgulanmıştır. Böyle bir iftira yüzünden askerde kavga ettiğini ve tırnaklarının çekildiğini söylemiştir. Bu olayın Deniz Gezmiş'lerin asıldığı dönemde olduğunu anlatan Çöçeli Alevisi, Deniz Gezmiş'in Alevi olmadığını o gruptan sadece Hüseyin İnan'ın Elbistan'lı bir Alevi olduğunu, Mahir Çayan'ın da Sünni olduğunu ancak o insanlara saygı duyduğunu söyleyerek, genelde Alevi köylerinde Deniz isminin yaygın olmasına karşı Sünniler'in bu ismi pek koymadıklarını çünkü Sünnilerin demokrasiyi kabul etmediklerini ve ilkel bir yaşam tarzı benimsediklerini belirtmiştir. 21. yüzyılda hala biat kültürünün devam ettiğini ve paranın insanların inancının yerine geçtiğini ifade etmiştir.¹⁰³⁹

¹⁰³⁷ K14

¹⁰³⁸ K14

¹⁰³⁹ K14

Sırğaşan Aşireti'ne mensup Bozlar Alevisi'ne göre, Alevilikleri onlara hep gizlettirilmişdir. Bunun nedeni olarak 1978 Maraş olaylarını söylemiş, olayların bunda çok etkisi olduğu belirtilmiştir. Ortaokul birinci sınıfa kadar Alevilik hakkında hiçbir fikri olmadığını söyleyerek, o dönem köyde yapılacak bir ceme gitmek için babasına ısrar ettiğini ifade etmiştir. Bu döneme kadar hiç kimsenin kendisine biz aleviyiz, şöyleyiz, böyleyiz demediğini anlatmıştır. Kendi çocuklarının ise on buçuk ve sekiz buçuk yaşlarında olduğunu belirten dede ailesinden bu Alevi, bu çocuklara Aleviliği öğretecek maalesef hiçbir yetkin kurs ya da kişinin olmadığı ifade ederek, Maraş'ta değil de büyük şehirde olsaydı belki böyle imkânlarının olabileceğini anlatmıştır. Çünkü böyle derneklerin varlığını bildiğini ve bu şekilde eğitim alabileceklerini söylemiştir. Bununla birlikte, bir Alevi olarak, ya da bir aydın olarak çocuklarının seçme şansı olması gerektiğini ve illa bir Alevi olmak ya da Müslüman olmak zorunda olmadıklarını anlatmış, çocukların öncelikle insan olmanın gereklerini öğrenmesi gerektiğini ifade etmiştir. Çocuğun öncelikle ahlâklı olması gerektiği, eline, beline, diline hâkim olması gerektiği anlatılarak, bu öğretinin bir Alevi öğretisi olduğu ancak sadece Alevilerin öğrenmesinin yeterli olmadığı ifade edilmiştir. Bugün artık din dersleri vasıtasıyla çocuklara belli alanlarda dini bilgilerin verilmesinin önemi anlatılmıştır. Çocuklar kendilerine sorduğu zaman Alevi olduklarını söylediklerini ve bildikleri kadar Alevilik hakkında bilgi verdiklerini ifade etmiştir. Bu anlatmaların sonucu çocukların deyişleri, semahları öğrendiklerini, ancak Nurhak'ta bulunan, aslen Şanlı Urfa merkeze bağlı Haliliye İlçesinin şimdi bir mahallesi ve Urfa'da Alevi kültürünün tek yaşandığı Kısas Köyü'nden olan Dertli Divani'nin yapacağı bir ceme çocukları götürmek istediğini belirtmiştir. Çocukların aynı zamanda camiye giderek dua öğrendiğini, ancak biraz büyüyünce kendisinin ne olmak istediğine kendisinin karar vermesi gerektiği vurgulanmıştır.

Ağuiçen Ocağı'na bağlı dede ailesinden Alevi, çocuklara Alevilik öğretilmesinde yaşanan en büyük zorluğun, böyle bir eğitime yönelik kurumlarının olmaması olduğunu ifade etmiştir. Çocukların az çok ailelerinden bilgi aldıklarını, yaşama biçimi olarak bir şeyler öğrendiklerini, ancak Aleviliğin de bir okulunun olması gerektiği, ya da akademisyenler tarafından öğretilmesi gerektiği belirtilmiştir. Geçmişte Sünni kesime Aleviler hakkında çok yanlış bilgiler öğretildiğini, Alevilerin kâfir olduğu, mum söndü yaptığının söylendiği belirtilerek, doğru eğitim verilmesi için devletin buna katkı sağlamasının şart olduğu anlatılmıştır. Yoksa şimdiki

şartlarla Alevilik eğitimi vermenin çok zor olduğu ifade edilerek, cem evlerinin resmi statüde bulunmadığından dolayı bunun nerede verileceğinin büyük bir sorun teşkil ettiği belirtilmiştir.¹⁰⁴⁰

Sinemil Aşireti'ne mensup Ağuiçen Ocağı'na bağlı Alevi, çocuklara Alevilik eğitimine başladıklarını ve kendi dernek binalarında semah ve bağlama kursu verdiklerini, Alevilik tarihi ve dini kısmı anlatacak, sosyolojik kısmı anlatacak hocaları bulunduğunu söylemiştir. Türk ve Kürt Aleviler arasındaki ayrılığın sadece ırksal boyutta olduğunu Alevilik anlamında her şeyin aynı olduğunu ifade etmiştir. Ancak çok tanrılı dönemde Türklerin son dininin Şamanizm, Kürtlerin ise Zerdüştlük olduğu belirterek, bu tarihi kültürü ve dini çalışmaları planlamaya derinliği olan dedelerle başladıklarını ifade etmiştir. Bu işin ruhundan uzaklaştırılmadan dedeler tarafından sisteminin oluşturulması gerektiği ifade edilmiştir.¹⁰⁴¹ Ayrıca çocuklara Alevi-Sünni diye bir şey öğretmediklerini, onun yerine iyi insan, kötü insan kavramlarını öğrettiklerini belirtmiştir.¹⁰⁴²

Kureyşan Aşireti'ne mensup bir Alevi,1474¹⁰⁴³ yıl öncesinde yapılan bir zulümden dolayı Aleviliğin gizli yayılmaya başladığını, bunun tarihsel boyutunda ise yedi ulu ozanın bulunduğunu anlatmıştır. Yedi Ulu Ozan'a da çeşitli zulümler yapıldığı ifade edilerek, derilerinin yüzüldüğü belirtilmiştir. Emeviler döneminde başlayan bu eziyetlerin, Abbasiler döneminde de devam ettiği, "Abbasiler aynı zamanda peygamber efendimizin soyundan gelir, amcasının oğullarıdır" denmiş, buna rağmen onların Ehl-i Beyt'e zulüm yaptıkları söylenmiştir. Yanlışla doğrunun ayırt edilmesi gerektiği söylenerek, Peygamber Efendimiz'in soyundan gelenlerin doğruluğu tercih ettikleri, diğerlerinin ise saltanatı ve dünya malını seçtikleri ifade edilmiştir. Çıkarlar çatışınca, bu dört mezhebin imamlarına Emevilerin baskı yaptığı, Ehl-i Beyt'i kötüleyen fetvalar istedikleri onlarda kabul etmeyince yüz değnekle onları cezalandırdıkları anlatılmıştır. Tanrı'ya yakın olabilmek için doğru olmak gerektiği söylenerek Tanrı'nın insanı kendi özünden yarattığı, bu yüzden insanın yalan söyleme lüksü bulunmadığı anlatılmıştır. Kaf süresi 16.ayette Cenab-ı Allah'ın "Biz

¹⁰⁴⁰ K17

¹⁰⁴¹ K18

¹⁰⁴² K18

¹⁰⁴³ 1316 yıl olmalı.Kerbela Vakası 10 Ekim 680.

sana şah damarından daha yakınız”, Mücadele Süresi 7.Ayette ise “üç kişi gizlice konuşamaz ki dördüncüleri Allah olmasın” dediği ifade edilmiş, “yani sen Tanrı’nın yanında yalan söylüyorsun niçin? Çıkarların için.”denmiştir.¹⁰⁴⁴

1925 yılında tekke ve zaviyelerin kapanmasıyla, cem yapanların kapıya bir kapıcı diktikleri, eğer bir yerde ışık yanarsa askerin orayı bastığı anlatılarak, buna rağmen Aleviliği dedelerden öğrendiklerini, dedelerin çoğunun Kur’an’ı hatmetmiş bulunduğunu, dedelerin hep aydınlatıcı bilgiler verdiklerini söylemiştir.¹⁰⁴⁵

Alevilik hakkında öğrendiklerini, aynı şekilde çocuklara öğrettiklerini anlatarak, öncelikle doğruluğu, kul hakkı yememeyi, dürüst olmayı, eline, beline sahip olmayı kimsenin ırzına namusuna bakmadan, emeğinin karşılığını, çalışıp yemesini öğrettiklerini ve bu konuda birçok kaynakları bulunduğunu, bunları okumalarını tavsiye ettiklerini anlatmıştır.¹⁰⁴⁶

Koçgiri Aşireti’ne mensup bir Alevi, büyüklerinin “bunlar Sünni dediklerini, bizi sevmez dediklerini” ancak kendileri için biz Aleviyiz demediklerini söyleyerek, buna hep üzülüğünü ve korktuğunu anlatmış oysa kendisinin iki kez Kur’an’ı aktardığını ve ilmihal okuduğunu hatim indirdiğini ifade etmiş, babasının kızım okuyalım, Arapçasını da Türkçesini de okuyalım dediğini, Kerbela’yı babasından öğrendiğini, On iki İmam Orucu’nu hep tuttuğunu anlatmıştır. Babasının Kerbela Hadisesi’ni kendisine hep okutup ağladığını, Hüseyin’in bebeğe su yetiştiremediğini söyleyip hıçkırdığını, ‘‘Hüseyin attan düştü, Yezid başını kesti’’ sözleriyle büyüdüklerini anlatmıştır. Aleviliği, dedeleri sevmesi, lokma göndermesi ile tanıdığını ama bir yönüyle hep Sünniliği merak ettiğini belirtmiş, caminin önünden geçerken ‘‘keşke bende girseydim keşke kadınlarda girse’’ diye düşündüğünü ifade etmiştir. Şimdiler de kadınlarında camilere girmeye başladığını bu yüzden bu dileğinin olduğunu söyleyerek, yıllar önce Alevilikle ilgili böyle bir araştırma yapılırsa, kendisinden görmediği yani Sünni birine böyle soruları cevaplamayacağını ancak bugün cevapladığını ifade ederek, Maraş Olayları gibi olayların bir daha yaşanmamasını dilediğini, Türk, Kürt, Alevi, Sünni hep beraber barış içerisinde yaşamak gerektiğini

¹⁰⁴⁴ K20

¹⁰⁴⁵ K20

¹⁰⁴⁶ K20

söylemiş, sendikaların olması ve işçilerin haklarını tam olarak alması gerektiğini ifade etmiştir.¹⁰⁴⁷

Bugün Aleviliğin çocuklara dernekler vasıtasıyla öğretilmeye çalışıldığı zaten bir Alevi'nin doğar doğmaz Alevi olduğu için böyle bir öğretiye de ihtiyaç duymadığı ama kurumlara ihtiyaç duyduklarını, Aleviliğin yaşandığını ve Ali çocukları olarak Aleviyiz dediklerini ifade etmiştir. Alevilerin hiç oruç tutmadan yaşadıklarını söyleyerek, kendisine göre Alevilerin Müslüman olmadıklarını çünkü Müslümanlığın namaz kılmak, oruç tutmak, hacca gitmek gibi şartları bulunduğunu oysa Alevilerin yaşantı biçimine bakıldığında bunların hiçbirinin bulunmaması sebebiyle Alevilerin Müslüman olmadığını söylemiştir. Alevilerin Müslüman olmadıkları için bunları yapmadıkları ancak buna zorlandıkları bildirilmiştir. İnsanları kendi haline bırakmak gerektiği ifade edilerek, “üstümüzde hala bir baskı var karabasan gibi artık kalkması lazım” demiş, nasıl ki bir Fransız, Fransız gibi yaşıyorsa, Alevi'nin de Alevi gibi yaşaması gerektiği, oysa yurt dışında Aleviliğin kucaklandığını ve orada yaşayan Alevilerin, yerel belediye başkanlarını yaptıkları etkinliklere çağırdıklarını söyleyerek onlara geç kalmış olsalar da Aleviliği anlattıklarını, Maraş Olaylarını, Sivas Olaylarını, Çorum'da Fatsa'da yapılanları anlattıklarını “hiçbir Allah'ın kitabına göre insanların fırınlara atılamayacağını”¹⁰⁴⁸ söylediklerini ifade etmiş, “Kur'an'a göre bir karıncanın bile incitilemeyeceği” belirtilmiştir. Allah'ın verdiği canı yalnız Allah'ın alabileceğini söyleyerek ancak İŞİD diye bir örgütün çıkıp Müslümanlık adına herkesi öldürdüğü anlatılmıştır. Odasında Kur'an'ı bulunduğunu, söylerken bile tüyelerinin diken diken olduğunu ifade ederek, onu öperek düzelttiğini anlatmıştır. İnsanların dinine, diline, cinsiyetine saygı duymayanın insan olamayacağını anlatarak, Alevilerin, Maraş'a büyük hizmetlerinin olduğunu, birçok esnafın çalıştığını ancak bunların birçoğunun zarar gördüğünü belirtmiştir.¹⁰⁴⁹

“Aleviler Doğa Aşkına” adlı diye program yaptıklarını, birçok sanatçı getirdiklerini, bu programa yaklaşık beş bin kişinin katıldığını, kendisinin de Türk Halk Müziği korosunda bulunduğunu anlatarak, savaşı ortadan kaldıracamız sloganıyla, “bu dünyanın devranına aldanma gönül aldanma” diye deyişler söylediklerini ve Alevi-

¹⁰⁴⁷ K21

¹⁰⁴⁸ Burada 2 Temmuz 1993'de Sivas'ta Madımak Otel'i'nin önünde başlayan olaylar sonrası otelin yakılması kastedilmiş olmalıdır.

¹⁰⁴⁹ K21

Bektaşî Federasyonu için on beşinci kuruluş yıl dönümü gecesi yaptıklarını anlatmıştır.¹⁰⁵⁰

Hayatının bu güne kadar ki bölümünde hep sosyalizm dediğini, devrim dediğini “oysa otuz beş yıl önce Alevilik deseydim bu hala gelmezdi Türkiye”diyerek bunu bütün konserlerinde ifade ettiğini birçok halkında bu fikrinden dolayı kendi yanında yer aldığını ve bundan böyle yoluna hizmet edeceğini ifade etmiştir. Ancak bu şekilde dünyanın huzur bulabileceği, kimseyi ayırmadan, işçinin emekçinin, ezilenlerin yanında yer alındığı zaman Aleviliğin Alevilik olacağı belirtilerek, Kerbela’da Hz. Hüseyin’in yanında mazlumların olduğunu ve haksızlığa karşı bir araya geldiklerini oysa abisi Hz. Hasan’ın halifelikten korktuğu için çekildiğini buna rağmen zehirlendiği anlatarak Hz. Hüseyin’in ise böyle yapmayarak biat etmediğini bu yüzden Alevilerin Hasan’la, Hüseyin’e aynı değeri vermediklerini Hasan biat ettiği için Hasan’a küs olduklarını, Kerbela kitaplarında da Hüseyin’in abisine; “sen biat ettin artık biz iflah olmayız” dediği anlatılmıştır.¹⁰⁵¹

“Önce biz Aleviliği ne kadar biliyoruz?” diye sormak gerektiğini ifade eden Koçgiri Alevisi, çocuklara bunu ne kadar öğretiyoruz diyerek, bir Alevi anne babanın çocuğu oldukları için kendilerini Alevi olarak tanımladıklarını ifade etmiştir. Alevi inançlarını ve gereklerini yerine getiren birer birey olmadıklarını, ancak annesinin on iki imam orucunu sürekli tuttuğunu anlatmıştır.¹⁰⁵² Şu anki çocukların kendilerinden daha şanslı olduğunu söyleyerek, eskiden köylü kentli ayrımı olduğu ancak şimdi Alevilerin yurt dışına gitmesiyle ekonomik durumlarının iyileştiğini, ayrıca son yıllarda Alevilikle ilgili çok sayıda kitap yazıldığı ve dört tane televizyonları olduğu belirtilmiştir. Bu kanallarda sürekli dedelerin konuştuğu, bu yüzden bu gün çocukların bilgi almasının daha kolay olduğu anlatılmıştır. İnternet üzerinden her bilgiye rahatlıkla ulaşabildiği söylenmiş ancak kendilerinin Alevilikle ilgili çocuklara bir şeyler anlatmadıklarını ifade etmiştir. Bunun en önemli sebebinin ise kendilerinin Aleviliği bilmedikleri olduğunu söyleyerek, bu yüzden anlatamadıklarını belirtmiştir. Çocukların zaman zaman bu konularda sorular sorduğunu kendilerinde açıklamaya

¹⁰⁵⁰ K21

¹⁰⁵¹ K21

¹⁰⁵² K22

çalıştıklarını ancak şimdi bu konuda çocukların araştırma yaptıklarını Hacı Bektaş'a giderek, Mevlana'ya giderek bunu araştırdıkları söylemiştir.¹⁰⁵³

“Biz öğrenmemişiz ki çocuklar öğrensin” diyen Kılıçlı kadını¹⁰⁵⁴ böyle bir eğitim olmadığını söylemiş buna Atmalı erkekleri de katılmış ancak Narlı 'ya bir hoca geldiğini, cem evinde çok güzel bilgi verdiğini sonra altı yedi ay önce o insanın evi basılarak öldürüldüğü ve adamın sesinin kesildiği ifade edilmiştir.¹⁰⁵⁵

Sinemil Aşireti'nden bir Alevi kadını, Aleviliği nasıl öğrendiğini bilmediğini, genelde sohbetlerden öğrendiğini anlatmıştır.¹⁰⁵⁶ Şah İbrahim Veli Ocağı'na bağlı Salmanlı Aşireti'ne mensup bir Alevi ise, ilk bilgileri babasından aldığını, ayrıca köyde yapılan cemlerden Alevilikle ilgili bilgi sahibi olduğunu söyleyerek her yıl köylerinde musahiplik kurbanlarının kesildiğini anlatmıştır. Köyü hiç bırakmadığı için sürekli içinde bulunduğunu yılda bir defa sonbaharda görgü cemi yaptıklarını ifade etmiştir.¹⁰⁵⁷

Sinemil Aşireti'ne mensup, Küpelikız Köyü'nden bir kişi, Aleviliğe ait ilk bilgileri çevresinden ve ailesinden aldığını ancak çocuklara Alevilikle ilgili bir şey öğretilmediklerini çünkü kendilerinin de pek bilgi sahibi olmadığını söyleyerek, “çocukların önünü açıyoruz deme şansımız yok.” demiştir.¹⁰⁵⁸

Sinemil Aşireti'ne mensup Bozlar Alevisi, dedelerden ve ailenin örf ve adetleri sayesinde Aleviliği öğrendiğini, eskiden köylerinde yapılan cemlerin büyük kısmının kendi evlerinde yapıldığını, bu yüzden öğrendiği şeylerin hemen hemen tamamını oradan öğrendiğini anlatmıştır.¹⁰⁵⁹ Çocuklara da örf adet ve gelenekleri anlatmaya çalıştıklarını, bunun içinde öncelikle Müslümanlığı ve Müslümanlık içinde de Aleviliği öğretmeleri gerektiğini söyleyerek, “Kitabımız Kur'an'ı öğretmemiz gerekiyor, doğru, dürüst, olmayı öğretmemiz gerekiyor, inançlı bir toplum olmasını sağlamamız gerekiyor demiştir.”¹⁰⁶⁰ Aynı aileye mensup başka bir Alevi ise Aleviliği ailesinden öğrendiğini söylese de, bugün Aleviliğin öğretilmediğini, bunun ancak

¹⁰⁵³ K22

¹⁰⁵⁴ K26

¹⁰⁵⁵ K24,K25

¹⁰⁵⁶ K27

¹⁰⁵⁷ K28

¹⁰⁵⁸ K29

¹⁰⁵⁹ K30

¹⁰⁶⁰ K30

okullarda öğretilerek öğrenebileceğini ifade etmiştir.¹⁰⁶¹ Aynı aşireti mensup olmasına rağmen, Kılıçlıların köyü Hanobası'nda yaşayan birisi, Aleviliğe ait ilk bilgilerini, atalarından ve dedelerinden aldığını bunun yıllar boyu böyle devam ettiğini söylemiştir. Aleviliğin öğretilmesinin şimdi eskiye göre daha iyi olduğunu anlatarak, bilhassa Avrupa'daki derneklerde çok iyi öğretildiği ve bu eğitimlerin Türkiye'den daha iyi olduğu ifade edilmiştir.¹⁰⁶²

Aslen Tottolar Köyü'nden olmasına rağmen K.Maraş merkezde oturan bir Alevi genç kıızı, Alevilik hakkındaki ilk bilgilerini babaannesinden öğrendiğini söyleyerek bugün de çocuklara Aleviliğin öğretilindiğini bunun için çocukların saz öğrendiğini, Erenler Derneği'ne giderek semah öğrendiklerini ayrıca büyüklere nasıl davranması gerektiğini, cemin ne demek ve kime ait olduğunu öğrendiklerini söylemiştir.¹⁰⁶³

Elmapınar Köyü'nden bir Alevi, inançla ilgili ilk bilgileri ailesinden aldığını söyleyerek, "ben namaza giderken mesela namaz vakitleri herkesin annesi namaz kılarken bende anneme çok yalvarırdım, eteğine çok düştüm ama o gelmedi. Git benim yerime de kıl dedi. Sonra biraz bilinçlenme çabası oldu. Çevre de biraz size bunu söylüyor. Siz herkesi kendinizden zannederken, çevrenin size sen Alevisin demesi, sizi kendinize getiriyor. Ben bu sefer kendi kabuğumun içine dönüp sen bu sefer soruyorsun Alevilik ne? Birde yaşayabildiğiniz kent buna müsait bir kent. Ötekileştirmeyi çok seven bir kentteyiz. Bir yerde Alevi olduğunuzu söyleyince biraz bakış açıları değişiyor insanların. O yüzden ben çok net hatırlıyorum biz Alevi olduğumuzu bile çevreden öğreniyorduk." Demiştir.¹⁰⁶⁴

Aleviliğin çocuklara öğretilmediği söylenerek, "çünkü Aleviliğin sadece yaşayarak öğretebileceği" gerçekte de böyle olması gerektiğini söylemiş, "aslına bakılırsa bende annemden ve babamdan gördüğüm kadar Aleviyim." Demiştir. Bunun hem olumlu hem de olumsuz olduğunu, çünkü anne ve babaya çok önemli bir sorumluluk düştüğü belirtmiş "ayrıca beraber yaşadığımız komşuların bile çok önemli olduğu" ifade edilmiştir. Bir komşusundan bahsederek, "mesela bizim Ali Hıdır amcanın yaşantısı bir Alevi yaşantısıdır ve benim hoşuma gider, icazetlere de dikkat eder,

¹⁰⁶¹ K31

¹⁰⁶² K32

¹⁰⁶³ K35

¹⁰⁶⁴ K37

elinden geldiği kadar kimseyi üzmemeye özen gösterir. Alevilik için önemli bir örnektir bu komşumuz.” Demiştir.¹⁰⁶⁵

Derneklerin de büyük bir önemi olduğunu söyleyerek, derneklerde çocuklarda doğru bilgilerin verilmesi gerektiğini ifade etmiş, bunun bir yandan da aile ile perçinlenmesinin daha doğru olacağı vurgulanmış, bunun böyle devam edip gideceğini, zaten de öğretinin böyle olması gerektiği anlatılmıştır. Ancak “bizde bunun tam aksi oldu, ben tarihçi olduğum için biz önce pratiği aldık, sonra okuyunca gördük ki, ha bak bu şundan dolayıymış dedik” diye ifade etmiştir.¹⁰⁶⁶

Pazarcık Doğanlı Karahasan Köyü’nde yaşayan Sinemil Aşireti’ne mensup bir kişi, Aleviliği yaşamın içinde anne ve babadan öğrendiklerini,¹⁰⁶⁷ dedelerden¹⁰⁶⁸ öğrendiklerini ancak şu ana kadar bir eğitimlerinin olmadığını ancak annesinin ona ilk olarak dürüst ve iyi bir insan olması gerektiğini öğreterek işe başladığını, yalan söylemeyen, kurallara uyan, yardım sever biri olduğu zaman Alevi olacağını söylediğini belirtmiştir.¹⁰⁶⁹ Aynı Alevinin babası, çocuklara ilk olarak insanlığı öğrettiklerini, çocukların akli yettiği zaman Alevilikle ilgili bilgiler verdiklerini söylemiştir. Oğlunun gelip bir gün kendisine baba biz Alevi miyiz? Deddiğini, Kendisinin de oğluna, “ne oldu? Yoksa sana arkadaşların bir şey mi söyledi? Diye sorduğunu belirterek, “Çünkü onun arkadaşları Sünni’ydi” demiş, oğlunun kendisine bu soruyu liseye geldiğinde sorduğunu anlatmıştır. O vakit oğluna Alevi olduklarını söylediğini, “camiye gitmiyoruz, Ramazan Orucu tutmuyoruz, biz cem yapıyoruz, on iki imam orucu tutuyoruz, böyle olunca biz Aleviyiz onlarda Sünni ,biz böyle gördük böyle gidiyoruz” dediğini anlatmıştır.¹⁰⁷⁰

Tercan’lı Alevi genci, “çocukken tam bilmesek de Alevi olduğumuzu duyuyorduk. Ailemden duyuyorum. Kendi kendime fikir üretebiliyordum. Babama ve anneme çok sordum, anne biz Aleviyiz bu ne demek?” dediğini belirtmiştir. Aleviliği şu an çok yaşayan olmadığı için çocuklara anlatılmadığını söyleyerek, “benim çoğu bildiğim şeyi belki benden büyükler bilmiyor.” Demiştir. Alevilikte kendini anlatamamanın

¹⁰⁶⁵ K37

¹⁰⁶⁶ K37

¹⁰⁶⁷ K38,K39

¹⁰⁶⁸ K39

¹⁰⁶⁹ K38

¹⁰⁷⁰ K39

önemli bir sorun olduğunu söyleyen bu on dört yaşındaki genç, “okulda arkadaşlarım benim Alevi olduğumu bilirler bazen bana sorular sorarlar. Kötü davranışları yok ama Aleviliği bilmiyorlar. Benim arkadaşlarım Alevi deyince dinsiz sanıyorlar.” Demiştir. Alevi olmasından dolayı kendisiyle arkadaş olmama gibi bir durumun olmadığını söylemiştir. Okulda Alevilikle ilgili şeylerin öğretilmeye başlandığını söyleyerek, “geçen sene bize semah nasıl olur, kökenleri nedir, Hz. Hasan ve Hz. Hüseyin’in hayatını anlattılar. Büyük kişileri anlattılar. Pir Sultan Abdal, Hacı Bektaş-ı Veli, Ahmet Yesevi’yi anlattılar. Öğrendiğimize göre, Ahmet Yesevi önemli bir din adamı, Hacı Bektaş-ı Veli’nin hocası olarak bilinir, Türkistan’da yaşamıştır.” Demiştir.¹⁰⁷¹

Babası Sinemilli Aşireti’nden annesi ise Emiroğlu Ailesi’nden Barak Aşireti’ne mensup bir Alevi genci, Alevilikle tanışmasının lise yıllarında olduğunu söylemiş ve Aleviliği yaşayarak öğrendiğini anlatmıştır. Yalan söylememeyi, çalmamayı, doğru davranmayı, sorumlu olmayı inanç olarak değil de aileden yaşayarak öğrendiklerini söylemiştir. “Bu şekilde temiz kaldığımızı düşünüyorum ama insanların bizi çok kötü sanması çok sıkıntılar yaşıyor bize, mesela sosyal hayatta karşılaşıyoruz, yeni tanıştığımız biri size nereden olduğunuzu soruyor, sizde Narlı ya da Pazarcık dersiniz diyor ki; orada Aleviler varmış diyor. Ben de Aleviyim diyorum, bunun üzerine Aleviler şöyle yaparmış böyle yaparmış, ışıkları kapatırlarmış, zeytinyağıyla yıkanmış” dediğini, kendisinin de, “öyle bir şey yokta keşke zeytinyağıyla yıkansak” diye karşılık vererek, “Ben böyle sıkıntılar yaşadım.” Demiştir.¹⁰⁷²

Oğlunun lise döneminde yanına gelip, “baba biz neyiz Alevimiyiz? Sünnimiyiz?” Diye sorduğunu belirten Sinemilli Alevisi ,oğluna şöyle cevap ver dediğini belirterek, “Ben Aleviyim ve Türkoğlu Türk’üm, de!” dediğini söylemiş ve toplumun bilgi sahibi olmadığını çünkü öğretilmediğini ifade etmiştir. Öğretilmeyince ve bilgi sahibi olmayınca da toplumun her gün asimile olduğunu ama Alevi derneklerinin kurulmasıyla bunun değişmeye başladığını, toplumun yüzde sekseninin bunlara katıldığı söylemiştir. “Bizler ne yapıyoruz, geliyorlar derneğimize yardım edeceksin diyorlar, bizde yardım ediyoruz” diyerek, bölgede en çok Elif Ana türbesinde cemin yapıldığını, bu cemlerin halka duyurulduğunu ve bir çok katılanın olduğunu

¹⁰⁷¹ K40

¹⁰⁷² K42

söylemiştir. Bu cemlerin genelde Elif Ana'nın ölüm yıldönümlerinden bir gün önce yapıldığı semah dönüldüğü ve bu törenlere devlet erkânının ve valinin katıldığı anlatılmıştır.¹⁰⁷³

Emiroğlu Ailesi'nden Barak Aşireti'ne mensup Alevi, “devlet okullarında hem Sünni hem de Alevilere yönelik din dersleri eşit konursa, çocuklar ikisini de öğrenir ve bir farkları olmadığını anlarlar” demiş, “ama illa Sünni benim gittiğim yol doğru senin ki yanlış derse, biri biliyor biri bilmiyor o zaman burada eşitlik olmuyor” diye belirtmiştir.¹⁰⁷⁴ “Gerçeğini söylemek gerekirse bence hiç kimse bir şey öğrenmiyor, çünkü anne baba bir şey öğretmiyor, biz nasıl yetişmişsek, bizim çocuklarımız da öyle yetişiyor” diye ilave etmiştir.¹⁰⁷⁵

Osmanlı-Rus Harbi sonrası Erzincan Tercan'dan Maraş'a yerleştiklerini söyleyen birisi, “on bir, on iki yaşlarında Alevi olduğumu fark ettim. Evde babamdan duyuyorduk, evde konuşuluyordu, babam kendi bildiği kadar anlatırdı bize. Dedemden de öğrendim, dedem aynı zaman da çok güzel Zazaca konuşurdu.” Demiştir.¹⁰⁷⁶ Çocuklara yeterince Aleviliğin öğretilmediğini söyleyerek, “ bana göre bir çocuk ana okula nasıl gidiyorsa, Alevilikte gerçek bilenler tarafından cem evinde ya da herhangi bir kurumda çocuklara o şekilde öğretmeli bence. Temelden öğretilmeli, alt yapı çok önemli çünkü.” Demiştir.¹⁰⁷⁷

Kılıçlı Türkmen Alevileri'nin dedesi, bu gün çocuklara Alevilikle ilgili bir şey öğretilmediğini söyleyerek, “Alevilik, diyanet gibi kendine bir vakıf kurmalıdır, kurumsallaşmalıdır. Diyelim ki kurum beni görevlendirdi bildiğin şeyleri anlat dedi gönderdi. Ben bildiğim şeyleri anlatmam için bir ödeneğim olması lazım, çünkü benim çoluğum, çocuğum var bakmakla mükellef olduğum. Nasıl gönderebilir? Gönderemez. Taşıma suyla değirmen dönmez. Öncelikle Aleviler kurumsallaşmalıdır. Eğer Aleviler kurumsallaşırsa, Alevilerle Sünniler birbirlerine daha çok yaklaşır. Alevi İslam'da kişi, devlet beni üvey evlat görüyor diyor, oysa benim Sünni'yle ne farkım var oda Allah'a inanıyor bende, oda aynı peygambere inanıyor bende, oda aynı kitaba inanıyor bende. Bu açıdan kurumsallaşma çok

¹⁰⁷³ K41

¹⁰⁷⁴ K43

¹⁰⁷⁵ K43

¹⁰⁷⁶ K44

¹⁰⁷⁷ K44

önemli. Bence Aleviliği Alevi bilir bu yüzden bunu yaşayan insanların bunu anlatması lazım. Mesela biz muharrem orucu yaptırıyoruz hangi saatte orucu açacağımızı bilmiyoruz. Bu devletin vazifesidir. Bana göre 20-25 milyon Alevi var kaç olduğu da o kadar önemli değil de, bir hak var. Buna üvey evlat muamelesi yapmak yanlış birşeydir.” Demiştir.¹⁰⁷⁸

“Biz namaza karşı değiliz ki” diyerek, “Araplar salah diyor, farslar namaz diyor. Biz niyaza karşı değiliz. Bizdeki inanca göre biz yönümüzü nereye dönersek dönelim Muhammed orada hazır ve nazırdır. Onun için esasında Sünniler bize daha yakındır diyorum çünkü İran Şia’sı çok daha bağnazdır. Mesela çirkin evlilikleri var. Belki ilk defa bir Alevi’den duyuyorsun İmam-ı Azam’ın çok iyi bir insan olduğunu söyleyen.” Diye ifade etmiş,¹⁰⁷⁹ “Ancak Sünnilerden farklı olarak biz kadınlarımıza çok önem veririz.” Demiştir. “Cemlerde dedenin yanına yaşlı bir kadın oturur sürekli. Bazı Sünni çevrelerde kadını çok küçümseme var ama onu doğuran da bir kadın bunu unutuyor. Bakın dünyada neredeyse iki milyar İslam var ama her taraf kan, savaş ve gözyaşı. Hıristiyan âleminin sömürü düzeni bu hale getirmiş. Sülük gibi kanını emiyor. İkincisi birinin ibadeti diğerine benzemiyor bazen düşünüyorum burada bir yanlış mı var diye? Niye diye soruyorum hepsinin kabul ettiği aynı Allah, aynı Peygamber, aynı Kitap, niye bunlar bu kadar farklı düşünüyor? Diyorum yoksa İslam gerçek yoluna oturmamış mı? Bizde bir söz var, cehalet için; “Bakma kötünün kusura bilse iyisini söyler.” Demiştir.¹⁰⁸⁰

Bir Kılıçlı Aşireti köyü ölen Ördek Dede’de yaşayan Aleviler, çocuklara Alevilikle ilgili her hangi bir bilginin verilmediği söylemiş¹⁰⁸¹ ancak bunun şart olduğu, yaşayış biçimiyle öğretilmesi gerektiği, bunun içinde en başta dedelerin gelmesi ve cemlerin düzenlenmesi gerektiği anlatılarak, “Dedelik müessesesinin devam etmesi lazım, eğer dedelik müessesesi devam etmezse yürümez. İkincisi şimdi şartlar çok değişti, bunun iyi öğretilmesi, cem evlerinde okullar olması lazım. Üniversitelerde bu yapılmıyor çünkü orada çocuk Aleviyim diyemiyor. Aleviyim deyince çeşitli

¹⁰⁷⁸ K45

¹⁰⁷⁹ K45

¹⁰⁸⁰ K45

¹⁰⁸¹ K46,K50

sorunlar başına geliyor. Bu ancak cem evlerinde yapılır benim kanaatime göre.”
Demıştır.¹⁰⁸²

Bir Kılıçlı Köyü Urumoğlu (Sivricehüyük)’dan birisi, doğduğundan bu yana bütün cemlerin, evlerinde yapıldığını söyleyerek, “cemler ağın evinde olurdu, köyün en büyük evinde yapılırdı cemler. Genel de varsa dedenin evinde yapılır, büyük dam denir. Bizde iki tane büyük aşiret var, Pazarcık ve Elbistan yöresinde, Türkiye’nin en büyük aşiretleri. Bunların Türkiye’de başka eşi yok. Çok önemli bir özelliği var, çünkü bu hem aşiret hem de Dede ocağı. Bu aşiret Sinemilliler. Bunun üzerine yok. Bunun üzerine müzik yapan da yok, bunun gibi güzel kadını erkeği olan da yoktur. Anam Sinemilli, babam Türkmen’dir. Sinemillilerin kadını Türkmen kadını gibidir. Yani Trabzon caddesinde¹⁰⁸³ güzel bir Alevi kadını görsen muhakkak ki bu Sinemilli’dir. Özelliği bambaşkadır. Ocağı da Kantarma’dadır, Elbistan’da. Alevilikle ilgili her araştırma yapan adam o ocağı görmeden araştırma yapamaz. Benim akrabalarım var Kantarma’da. Kantarma’yı incelemeyen bu konuyu inceleyemezsin. Birde Kantarma’nın içi tarihidir. Bin yıllık bir köydür.” Diye ifade ederek kendisinin Aleviliği çocuklarına hiç öğretmediğini çünkü çocuklarının Aleviliğin içinde olduğunu belirterek, “Bir oğlum Alevi müziğinin en önemli adamlarından biri diğeri de bu konularda uzman biridir. Oğlumun bu konuda kitapları da var. Ulaş’ın. Diğeri Sinemilli müziği yapan tek adamdır.” Diye anlatmıştır.¹⁰⁸⁴

Eski adı Fanfas olan bir Kılıçlı Köyü Pınarhöyük’ten bir Alevi, “Çocuklara Aleviliği öğretemedik, onlar da öğrenmeyi istemiyorlar. Üniversiteyi bitirenler bile bu ayrımcılığa girer diye istemiyorlar. Ama Alevi yaşantısını, Sünni yaşantısını az çok biliyorlar. İlla Alevi olmalıyım diye birşeyleri yok. Ama bana göre Alevi sistemi de Sünni sistemi de çocuklara öğretilmeli, çocuk hangisini benimserse ona devam etmeli. Mantığına uygun olan yaşam şeklini uygulayabilmeli. Ama onu bilmeli, onu uygulayabilmeli. Ben öğrenmesine karşı değilim. Her insanın öğrenmesi gerekir.” Diye ifade etmiştir.¹⁰⁸⁵

¹⁰⁸² K50

¹⁰⁸³ Trabzon Caddesi:Kahramanmaraş merkezde bulunan en büyük ve işlek caddedir.

¹⁰⁸⁴ K54

¹⁰⁸⁵ K55

Narlı Ovası'nda bulunan bir Kılıçlı Köyü Karaçay'dan birisi, Aleviliği anne ve babasından öğrendiğini söyleyerek, “bizde Sünni kardeşlerimizde olduğu gibi Kur'an kursu gibi yerler yoktu. Büyüğünüz ne dinliyor öğreniyorsa sizde onları öğreniyorsunuz.” Demiştir. Çocuklara Aleviliğin öğretilmesi konusunun isim koymayla başladığını söyleyerek, “bana göre akılcı gelen yanlarını anlatarak, hurafeden uzak olması, sevgiye saygının ön planda olması gerekir. Ama çok samimi olarak söyleyeyim, ben çocuklarıma Alevi olun demedim, Sünni olun da demedim, ya da başka bir inancı da telkin etmedim ama bu mezhebe inanarak severek içinde oldum, mademki içindeyim öyleyse bir aydın olarak bir temsilci olmaya gönüllü oldum.” Demiştir. “Bu delegasyon manasında değil ama bugün şu gerçek ki çok fazla haksızlığa uğradığı açık. Bazen ben Sünni arkadaşlarıma takılıyorum siz bize çok kötülük ettiniz diye onlarda biz arkadaş değilmiz? diye söylüyorlar bende o zaman babalarınız etti diyorum. Zaten Sünni, mezhebi de tanıma şansımız yoktu bizim bölgemiz tamamıyla Alevi kültürüyle büyüdük belki başka bir mezhebi tanısaydık onu da değerlendirebilirdik.” Diye ifade etmiştir.¹⁰⁸⁶

Osman Dede Köyü'nden birisi, Aleviliği babasından ve çevresindeki insanlardan öğrendiğini söyleyerek, “kendim de araştırdım, Yunus Emre'ye karşı çok büyük bir sevgi oluştu içimde” diye söylemiştir. Şimdi ise çocuklara pek öğretildiği kanısında olmadığını belirterek, “Eski ritüellere dikkat edilmeli, ama bazı yenilikler eklenebilir, mesela eskiden gelinir dedenin önünde diz çökülür saatlerce oturulurdu bu da insanları rahatsız ederdi. Dizlerini büktüğü zaman dikkatini oraya veremiyordu ki. O sevgi ortamı doğmuyor o zaman. Biraz daha rahat hareket edilmesi lazım. Ben de dernek başkanırken bu yönde bazı şeyleri uyguladık. Ayrıca cem evlerinde bazı öğretici programlar yaptık. Bizim her hafta sonu toplantımız olurdu, dört kapı, kırk makam üzerine konuşurduk, nedir? Nasıldır?, kim nasıl olmalıdır?, öğretiliyordu o zaman. Şimdi de vardır bunların yapıldığı yerler. Ben tam içinde değilim ama yeterlimi değil mi ona bakmak lazım.”¹⁰⁸⁷ Diye belirtmiştir.

¹⁰⁸⁶ K56

¹⁰⁸⁷ K57

Kuyumcular Köyü'nden bir Kılıçlı kadını ise, Aleviliği anne ve babasından öğrendiğini söylemiştir.¹⁰⁸⁸ Aleviliği köylere gelen dedeler vasıtasıyla öğrendiğini söyleyen Çiçek Köylü yaşlı bir Alevi, ayrıca Hüsniye adı verilen kitapları olduğunu ve Alevilik hakkında çok kitap okuduğunu ifade etmiştir. Ayrıca köye gelen dedelerin Sünniler aleyhine pek konuşmadığını ifade etmiştir.¹⁰⁸⁹ Bugünlerde Aleviliğin çocuklara pek öğretilmediğini ancak son zamanlarda kurulan Hacı Bektaş Dernekleri vasıtasıyla isteyenlere öğretildiği belirtmiştir.¹⁰⁹⁰

Hanobası'ndan yaşlı bir Alevi kadını çocuklara Aleviliği kimilerinin öğretip, kimilerinin öğretmediğini anlatmış¹⁰⁹¹ ancak daha genç bir Alevi kadını ise “ Ben bir şey öğretmiyorum, ama anaları biraz öğretiyor neyiz nerden geliyoruz diye. Aleviliğin ne demek olduğunu söylüyor.¹⁰⁹²” Demıştır. Yaşlı kadının oğlu ise, Türkiye'de bu eğitimin verilmediğini ancak Avrupa'daki derneklerin Aleviliği canlandırdığını anlatmıştır.¹⁰⁹³

Bir Kılıçlı Köyü olan Osmandede'de yaşayan kardeşler, Alevi olduklarını babalarından öğrendiklerini çocuklara ise Aleviliği öğretmediklerini söyleyerek, “Çocuklar Alevi olduğunu biliyor ama öğretmiyoruz. Dedeler olmalı, cem olmalı, öyle öğrenirler.” Diye söylemişlerdir.¹⁰⁹⁴ Aynı köyden yaşlı bir Alevi kadını ise, çevresindeki Alevilerden pek memnun olmadığını söyleyerek, “Aleviliği kendisine kimsenin öğretmediğini, kendi kendine öğrendiğini söylemiş, çocuklara ise Alevilik öğretene görmediğini belirtmiştir. Aleviliğin birçok kitapları var alıp okurlarsa çocukları öğrenir. Çocukları adam öldürmez, zina yapmaz, şurada açıkta bir şey görse yönünü döner, Alevi dediğin can, beni kötü yolda da görse kapatmalı. Onu söylemeli değil. Oysa görmeden bunlar birbirlerini rezil ediyorlar. Alevilik çok incedir. Sünnilik olsun çok incedir. Müslümanlık, İslam çok incedir. İnsan insanı incitmez. İnsan insanın açığını görür ama Allah yüze vurmuyor, siz niye vuruyorsunuz.”¹⁰⁹⁵ Diye anlatmıştır.

¹⁰⁸⁸ K58

¹⁰⁸⁹ K59

¹⁰⁹⁰ K59

¹⁰⁹¹ K61

¹⁰⁹² K62

¹⁰⁹³ K60

¹⁰⁹⁴ K64,K65,K66

¹⁰⁹⁵ K67

Sinemil Aşireti'ne mensup Pazarcık'ta yaşayan Alevi kadını, Alevilikle ilgili ilk bilgileri kendi ailesinden annesinden, dayılarından ve çevresinden öğrendiğini bunu da yaparken onlara hep bir şeyler sorduğunu anlatmıştır.¹⁰⁹⁶ “Bugün çocuklara Aleviliği bir kısmı öğretiyor” diyerek, Pazarcık'ın içindeki ceme götürdüklerini, bağlama çalmayı öğrenenler olduğu gibi hiç haberi olmayanlarında bulunduğu söylemiş, “mesela benim yeğenim üniversitedeyken bir kızla tanışıyor, işler ilerliyor, derken iş ciddiye binince kızın ailesi o Alevi olmaz diyor. Bizim yeğen dayımın oğlu babasını arayıp baba Alevi ne demek? Diye soruyor. Haberi dahi yok, kızın ailesi karşı çıkınca Alevi olduğunun farkına varıyor.” Demiştir.¹⁰⁹⁷

2.8.Pazarcık Alevilerine Göre Aleviliğin En Önemli Kurumları

Alevilik deyince ilk akla gelen cemdir. Arapça “toplanma”, “bir araya gelme” anlamı taşımakta “Buyruklar” da cem erkânı, cem, ayn-ı cem, cemi'yyet, ayn-ı cem cemi'yyeti, meydan olarak geçmektedir.¹⁰⁹⁸ Cemi idare edip yöneten olarak en önemli makam ise dede ve dedelik kurumudur. Aleviliğin, bir sözlü gelenek olarak varlığını tarihten bu güne taşıyabilmesinde en kilit rol bu dedelere aittir.¹⁰⁹⁹ Dedeler olduğu sürece cemler yapılmış dedelerin ziyareti kesmesiyle beraber o köylerde cem yapılmamıştır. Dedelerin yönettiği cemler, Alevilerin bir araya geldiği en önemli törenlerdir. Bir yılın muhasebesinin yapıldığı görgü cemlerine evli olmayan ve musahibi olunmayanların alınmadığı düşünülürse musahipliğinde Alevilik açısından en az dedelik ve cem töreni kadar önemli olduğu gözlenmekle beraber son yıllarda bilhassa şehirleşmenin meydana getirdiği sosyal değişiklik, bu yapının ciddi sarsıntı geçirmesine neden olmuştur.

Musahiplik sosyal dayanışmayı, dostluk ve kardeşliği hedefleyen Aleviliğin son derece önem verdiği bir kurumdur. Genel de ekonomik durumu daha iyi olanla daha az olan arasında yapılan musahiplik ölene kadar süren bir yol kardeşliği olarak adlandırılarak, musahip çocukları arasında nikâh yapılmayacak kadar ileri derece bir

¹⁰⁹⁶ K36

¹⁰⁹⁷ K36

¹⁰⁹⁸ Kaplan,265.

¹⁰⁹⁹ Tord Olsson, **Son Söz:Ali Odaklı Mezheplerde Yazıya Geçirme, Alevi Kimliği**, İstanbul:Tarih Vakfı Yurt Yayınları,2010,282.

kardeşlik tesisidir. Bu kurumun olmazsa olmaz olduğu musahibi olmayanın cemlere girememesinden anlaşılmaktadır. Bir Alevinin ceme alınmaması onun neredeyse içinde bulunduğu toplumla olan ilişkisinin kesilmesi anlamına geleceği için, Alevilik Türk Tarihi açısından da birçok örneği bulunan kan kardeşliği, ahiret kardeşliği, bir nevi kirvelik anlamına gelen musahip kardeşliğine çok önem vermiştir. Musahip olabilmek için Bektaşiliğin aksine¹¹⁰⁰ Alevilikte mutlaka evli olmak gerekir ki, bu kural da Aleviliğin aile ve evliliğe verdiği önemi göstermesi açısından önemli bir ayrıntıdır.¹¹⁰¹ İbadetin ana direği olan görgü cemine katılabilmenin şartı evli olmak olunca bundan yola çıkılarak bütün aile kurmaya yönelik törenlerin hepsi son derece titizlikle ve özenle yapılır. Kız istemeden başlayarak, söz, nişan, düğünle devam eden bu törenler çocuğun doğması, kırkının çıkarılması ile devam eder ve bilhassa Aleviler açısından son derece önemli olan sünnet düğünleridir ki bazen gerçek düğünlerden bile masraflı oldukları tespit edilmiştir.

Aleviliğin felsefe olarak üzerine kurulu olduğu en önemli kurumlardan birisi de “Rızalık” tır. Alevilikte rıza bütün uygulamanın başını temsil eder ve rızalığın olmadığı hiçbir şey Alevilik açısından geçerli değildir. Rızalığa verilen bu önemden dolayı “Rıza Şehri” olarak adlandırılan bir ütopyik Şehir en önemli Alevi yazılı kaynağı olan Buyruğa girmiş ,burada geçen bir olayla rızalığın ne anlam ifade ettiği ve ne kadar önemli olduğu anlatılmıştır.¹¹⁰² Bu yüzden dedeler ceme başlamadan önce ilk olarak rızalık istemekte, dededen yada taliplerin birbirinden razı olmaması durumunda bu halledilmeden ceme başlanmamaktadır.

Bilhassa büyük suç işleyenler, zina, hırsızlık, gasp, haksız yere adam öldürme, anne babaya itaatsizlik, başkasının ırzına göz dikme gibi büyük suç işleyenler düşkün ilan edilerek meclisten çıkarılmaktadırlar. Böyle bir duruma düşenin artık o köyde yaşama şansı kalmamıştır. Bu yüzden görgü cemlerinde uygulanan bu sorgu cemaatin iç kontrol mekanizması olarak çok işlevsel bir rol üstlenmiştir. Aleviliği geçmişinden bu günlere getiren dedelerin cem törenlerini uygulayarak kullandıkları

¹¹⁰⁰ Baki Yaşar Altınok, **Alevilik, Hacı Bektaş Veli-Bektaşilik**, Ankara: Ahi Kitap Yayın Dağıtım, 2012, 332.

¹¹⁰¹ Yaman, 9.

¹¹⁰² Bozkurt, 164.

metodların birçoğunun “Buyruklarda” bulunması¹¹⁰³ dedelerin evvelden beri buyrukta yazılanlara vakıf olduğunu göstermesi açısından önemlidir. Bisâtî tarafından yazıldığı düşünülen Şeyh Sâfi Buyruğu olarak bilinen “Menâkıbu’l-Esrâr Behçetü’l-Ahrâr”ın içinde Şah Tahmasb’la ilgili bölümlerin olması ve 1612 yılında kopyasının çıkarılması¹¹⁰⁴ onun büyük olasılıkla XVI.Yüzyılın son çeyreğinde yazıldığını düşündürmektedir. Buyrukta geçen, bir kardeşin bir kardeştan hak talep etmesinde kullanılan uygulamalardan biri olan birinin başına taş bağlanması¹¹⁰⁵ uygulamasının yaptığımız alan çalışmasında Maraş Alevileri içerisinde düşkün olanlara uygulandığını gördük.¹¹⁰⁶Buna göre hayvan yem torbası içine taş doldurularak düşkün olanın kafasına asılmakta kimi zaman yedi saat bekletilmektedir. Buyruktan öğrendiğimize göre bu daha önce Musa’nın uyguladığı bir yöntemdir.¹¹⁰⁷ Bu örnek 400 yılı aşkın bir süredir bu geleneklerin aynı şekilde sürdürüldüğünü göstermesi açısından önemlidir.

Cem’in en vazgeçilmez bölümlerinde biri de müzik ve musikidir. Bu Alevilikte o kadar ileri boyutlara gitmiştir ki dedeler kanalıyla derlenen bu deyişler¹¹⁰⁸ sayesinde Türk Kültürü’nde çok büyük bir Türk Halk Müziği arşivi oluşmuştur.¹¹⁰⁹Bilhassa Maraş Kantarma bölgesinde bulunan Sinemil Dedeleri bu konuda çok önemli bir kaynak olup bu alanda Urumoğlu Köyü’nden Ulaş Özdemir “Ummanda Maraş Sinemilli Deyişleri” adlı bir çalışma yapmıştır.

“Ayin-i cem” , “içeri kurbanı”, “Ali Cemi”, “Görgü Cemi” de denilen¹¹¹⁰ cem töreninin Peygamber’in miraçtan dönerken katıldığı kırklar cemine dayandığı söylenmektedir. Ancak cem töreniyle ilgili ilk bulgular Pir-i Türkistan Ahmet Yesevi’ye kadar uzanmakta, Elvan Çelebi’ye ait “Menâkıbu’l- Kudsiyye” adlı eserde cemden kesinlikle bahsedilerek, Maraş Bölgesi’nde 1240 yılında bir ayaklanma çıkaran Baba İlyas Horasani’nin piri “Dede Karkın”ın 40 gün cem yaptığından

¹¹⁰³Taşğın,Şeyh Safi.,53,54.

¹¹⁰⁴Taşğın,Şeyh Safi.,8.

¹¹⁰⁵ Taşğın,Şeyh Safi.,54.

¹¹⁰⁶ K14

¹¹⁰⁷Taşğın,Şeyh Safi.,55.

¹¹⁰⁸ H.Ali Aydın, **Aşiretim Sinamilli Köyüm Bozhöyük**, İstanbul:Can Yayınları,2005,167-335.

¹¹⁰⁹ Zelyut,283.

¹¹¹⁰ Mehmet Yaman,**Alevilik İnanç,Edep,Erkân**, İstanbul: Demos Yayınları,2011,166.

bahsedilmiştir. Bu bulgulara göre XIII.Yüzyıldan bu yana cemin yapıldığı ifade edilmektedir.¹¹¹¹

Elbistan-Kantarma Sinemil Ocağı dedelerine göre, Alevilik erkânının çeşitli makamları vardır. Bunlar, talipten başlamak kaydıyla, rehberden mürşide, mürşitten pire yahut pirden mürşide şeklinde devam eder ve halka birbirini tamamlar. Alevilikte bir niyazlaşma ve bu niyazlaşmanın temelinde birbirinden razı olmak vardır ve bu niyazlaşma kuru kuruya öpüşmekten ibaret bir şey değildir. Yani Alevilikte birincisi talip, rehber, pir, mürşit, dede ikincisi ise cem erkânıdır. Aleviliğin temel ögesi olarak bilhassa Anadolu Aleviliğinde, dedeliğin belden gelmesi diye bir terim kullanıldığını, bunun var olmasına karşın kendileri tarafından çok benimsenmediğini belirtmişlerdir. Dede ailesi olarak, peygamber soyundan olmakla beraber, herkesin ben-i adem ve herkesin bir sulübden olduğunu ifade etmişlerdir. Alevilerin bunun için “Âdem Ata” tabirini kullandıklarını ve bu dilin, kadim yapıyı muhafaza ederek, erkânın edebine uygun olması gerektiğini vurgulamışlardır. Kantarma dedelerine göre; Sinemil Ocağı’nda belden gelen dedelik vardır. Bektaşilikte ise Babaganlık vardır. Alevilikte kurum olarak en önce dedeliğin, daha sonra da cem erkânının geldiği ve cem erkânlarının bazı çeşitleri olduğu söylenmiştir. “Muhabbet cemlerinde, pir geldiği zaman onun etrafında toplanılır, hasbelkader konuşulur, okunan nefeslerle insanlar çoşa gelir, dua alınır ve lokma yenilir. Bir de Aleviliğin kendi görgü dediği, görülecek dediği yahut musahiplik cemi dediği cemler vardır. Bire bir benzetmenin belki pek doğru olmadığı kabul edilmekle beraber, nasıl ki İslam coğrafyasının genelinde hac ibadeti bir ruhen arınma ifade ediyorsa, Alevilikte ise kendini pirinin huzurunda rıza gösterip arınmasının görgü cemi olduğu söylenmiştir. Ve bu görgü ceminin kendine göre bir ritüelinin olduğu ifade edilmiştir. Cem yapılmadan önce eğer herhangi biri diğerinden razı değilse bunu rehberine iletir. Rehberde bunu dedeye ve pire iletir.” denilerek, bunun eski kırsal yaşamda kapalı toplumlarda muazzam bir otokontrol sağladığı belirtilmiş ama bunun artık günümüzde olmadığı ifade edilmiştir. O günlere yetiştiklerini ve canlı olarak yaşayıp gördüklerini dile getiren Kantarma dedeleri, köye dedenin geleceği duyulunca köyü bir telaş aldığını ve köyün tümünden bir hazırlığa başladığını belirterek yanlış eksik olanın bunun hesabını dedeye nasıl

¹¹¹¹Zelyut,283.

vereceğini düşünmeye başladığını belirtmişlerdir. Bu gibi konuların tamamı rehber ya da o şekilde köyde görev yapan kişiye iletiildiği, rehberin aldığı bu bilgileri pire aktardığı söylenmiştir. Bu yapılan cemlerde pirin verdiği kararların toplumun üzerinde büyük ağırlığı olmakla beraber talibinde pirden razı olmama hakkının olduğu ama bunun çok nadir görüldüğü ifade edilmiştir. Pirin Alevilikte mistik bir değeri olmakla beraber, pirin ceme başlamadan önce cemiyetten Rızacık istediği ifade edilmiştir. Bu Rızacık istemenin rıza şehri diye söylencesi olduğu belirtilerek; “zamanında birisi bu rıza şehrine gider, her şeyin iyi güzel hoştur. Yiyip içer ve sonunda birini beğenip onunla evlenmek ister. Bu sevdiği kadına bir bahçeden nar toplar. Kadın bunları nereden topladığını sorar. Aldığı bahçeyi söyledikten sonra kız tekrar kimin verdiğini sorar. Kimsenin vermediğini, bahçede kimsenin olmadığını bu yüzden topladığını söyler. Bunun üzerine kadın narları kabul etmeyeceğini çünkü sahibinin rızalığı olmadan alıp geldiğini söyler. Neticede adam bakar ki rıza şehrinde yaşamak o kadar da kolay değil, artık ben evime döneceğim der. Çıkarken derler ki sen bu kadar yedin içtin gezdin tozdun, peki sen bunların karşılığında ne verdin? Diye sorarlar. Yani vermeden almak yoktur. Veysel’in dediği gibi “yüzün yırtım kazmayınan bel ilen yine karşıladı beni gül ilen” dediği gibi, bir ağaca hizmet edersin o da sana meyveyle geri döner. Yani doğa emek verdiğin şeyin karşılığını verir. Çiçeğe rengiyle kokusuyla hitap edersin demişlerdir. Kantarma dedeleri doğal olarak kırsalda yaşadıkları için davar beslediklerini, kurbanı olduğunu, adağı olduğunu ama aynı zamanda bu hayvanları sevdikleri bu sevgi olmasa bunun devam edemeyeceğini belirtmişlerdir. İster inanç yönüyle ister hayatın doğal koşullarını sürdürmek yönüyle, bunlardan tekrar yararlanma yoluna gittiklerini ifade etmişlerdir. Kimi zaman bir aslanın bir ceylanı kaptığı zaman üzülüklerini ama bu aslan bunu yemezse olmayacağını düşündüklerini ifade etmişlerdir. Yani aslan ya ceylanı yiyecek ya geyiği yiyecek. Böyle bakıldığı zaman “akıl ermez Yaradan’ın sırrına kurban olam kudretine nuruna” dedikleri yerin burada başladığını ifade etmişlerdir. İnsanoğlunun her şeyi çözdüm biliyorum, diye bir şey diyemeyeceği belirtilmiş ve kimsenin inancını kimsenin önüne koyamayacağı hatırlatılmıştır. Özellikle inanç dendiğini, mümkün olduğunca din kelimesinden uzak durduklarını çünkü din diye diye insanların karşı karşıya getirildiğini, bize tarihte haçlılar böyle saldırdı denilerek, bu şartlanmaların bir ön yargı meydana getirdiği yani Hıristiyanlar zamanında bize bunu yapmış biz de bunun hesabını soralım duygusunu verdiği

belirtmiştir. Hâlbuki insanlığın farklılıkları anlatırken geçmişte yapılan hatalardan ders çıkartması gerektiğinin öneminden bahsedilerek, bir daha aynı hataların yapılmamasının gerekliliği belirtilmiştir. “Osmanlı döneminde bir sancağın valisi Hakk’a yürüyor, okuma yazma bilen kim var? Diye sorulunca Bektaşî'nin bildiği söyleniyor. Bunun üzerine Bektaşî'yi vali yapıyorlar, Bektaşî ben akşam şarabı düşünen bir adamım demesine rağmen vali yapıyorlar. Bunun üzerine, Bektaşî madem vali olduk okuyup bir şeyler öğrenelim diyerek okumaya başlar. Bir bakar ki; Hz. İsa'ya Museviler eziyet etmişler, sonrada idam etmişler. Canı sıkılıyor, giderken önündekinin Musevi olduğunu anlayarak koşuyor arkadan bir şamar atıyor. Musevi şaşırıyor, baba erenler neden bana şamar vurdunuz diyor? Derviş diyor ki, siz Hz. İsa'yı çarmıha germişiniz onun için diyor. Baba erenler bu 1600 sene önceydi diye Musevi cevap verince, olsun diyor derviş ben yeni öğrendim.” Kantarma dedeleri de biz de bazı şeyleri yeni öğreniyoruz ve öğrenmemiz lazım diye ilave etmişlerdir. Sünni terminolojiyle çeşitli konularda farklı yorumlara sahip olduklarını belirten bir Kantarma dedesi, şeytan konusunu buna örnek göstererek Yezidilerin şeytana lanet okumadıklarını kendisinin de böyle düşündüğünü ancak bunun kendi şahsi düşüncesi olduğunu vurgulayarak bütün Alevileri bağlamayacağını söylemiştir. Bunun sebebi olarak ise bilindiği gibi bütün meleklerin insana secde ettiklerini ancak şeytanın buna karşı çıktığını ve Allah'ında onu lanetlediğini söyledikten sonra, aslında bir yoruma göre şeytanın Allah'ı kutsayarak ondan başkasına biat etmeyeceğini ifade ettiğini, bununla beraber kendi görüşüne göre de esasında şeytanın olmadığını söylemiştir. Dede, kendilerinin Tanrı kelimesinden Allah kelimesinden çok Hak kavramını kullandıklarını, çünkü Hak kelimesinin hem ilahi anlamının, hem de günlük hayatta kullanıldığı anlamının çok uygun olduğunu belirtmişlerdir. “Her şeyi yaradan ilahi gücün nasıl olurda kendisine şirk koşan, kendi son peygamberinin ümmetini bile yoldan çıkarmaya çalışan bir gücü neden âlemin başına bela eder?” diye belirtmiştir. Bundan başka bir şeyler olması gerektiği söylenerek insanı denemek için olduğu söylene de güle başka isim verilse de gene aynı kokacağı ifade edilmiş, gülün dikeninin olduğu ve hayatın gecesiyile gündüzüyle güzel olduğunu belirtilmiştir. Şeytan konusun açma nedeninin ise, herkesin yaptığı bütün kabahatlerin gerekçesi olarak şeytanı göstermesi olduğunu anlatarak mesela ben size eziyet ettim size ezdim ve şeytan beni yoldan çıkardı dedim. Oh ne ala herkesin hayat kaskosu olarak şeytana sarıldığını ve böyle bir şeyin olamayacağını şeytan o ise şeytanlığı kabul

etmediğini belirterek böyle bütün kötülükler şeytandansa şeytanın büyük bir güce sahip olması gerektiğini ifade etmiştir. “Bir insanın sokağa çıktığı zaman kendisinden farklı olana zararsızsa ve eziyetsizse önemli olan odur.” diye belirtilmiştir. Bu duygu, bu düşünce ve bu mantık gönül dünyamıza girmezse ve herhangi biri arkasını döndüğünde çalayım, gücüm yeterse döveyim, ayrıca ne üreteyim, ne de çalışayım nede olsa sığınacak yalanım var dolanım var dendiği zaman, bunun kavgaya neden olduğu vurgulanmıştır. Sürekli Allah’ın, Kur’an’ın ve kıblemizin birliğine vurgu yapıldığını buna itirazı olmamakla birlikte bu anlayışın her şeyi tekleştirdiği yani birden teke doğru gidildiği ifade edilmiştir. Mesela Anadolu’daki bir kadının, Doğu’daki bir kadının, Ege’deki bir kadının kendi türküsü, kendi ağıtını kendi şekliyle yapması gerektiği belirtilerek niye öyle ağladı neden o ağıtı yaktı gibi değerlendirmelerin yanlışlığı ifade edilmiştir. Oysa insanoğlunun geçen zaman içerisinde gördüğü değişik ortamlardan şekillenen bir tablo olduğunu düşündüğünü belirten dedeye göre “bu tablonun çizimi doğuşta başlar ve Hakka yürüyene kadar devam eder. Ve insan kendine ait bu tablonun daha güzel olması için kendinde gördüğü eksikleri, daha güzeliyle değiştirme gayreti içinde olması gerekir.” diye vurgulanmıştır.¹¹¹²

Aleviler için temel kıstasın “Eline, beline, diline hâkim ol!” sözü olduğunu ifade eden Bozlar Sinemil dedesine göre bu söz Hz. Ali’ye ait olmakla beraber ondan Hacı Bektaş-ı Veli’ye geçmiştir. Eline, beline, diline hâkim olmayanın o kuruma giremeyeceğini ifade ederek Hak, Muhammed, Ali’yi bilmeyenin, Ehl-i Beyt’i bilmeyenin, On iki İmamları bilmeyenin zaten cemiyete giremeyeceğini ve bununda Aleviliğin en önemli kurumları olduğu söylenerek, “elinle indirmediğini kaldırma, gözünle görmediğini gördüm deme, kulakla duymadığına duydum deme” gibi emirlerin Alevilikteki önemi ifade edilmiştir. Dede bölgede cem erkânı yürüttüğünü ve geçen sene Narlı’da tercüman kurbanı kestiğini ifade etmiştir.¹¹¹³

Haydarlı’da oturan bir Sinemil dedesine göre, Aleviliğin temelini rızalık oluşturur. Aleviliğin bir rıza şekli olduğu ve hep bunun söylendiğini ifade etmiştir. Şimdilerde bunları yapmanın mümkün olmadığını, çünkü kimsenin kimseyi tanımadığını

¹¹¹² K2

¹¹¹³ K5

söyleyerek önceden bütün toplantılarda, yani köylerde yapılan cemlerde, cemin birinci ilkesi olarak, burada birbirinden razı olmayan var mı? Sorusunun sorulduğu söylenmiştir. Cemin bununla başladığı, gelenekte yaşanan şeyin bu olduğu ifade edilmiştir. Cem de örneğin ben şu kişiden razı değilim diyen birinin olması durumunda bu hangi sebeple olursa olsun ister hayvanıma taş attı, ister takımımın yerini değiştirdi şeklinde olsun rızalık vermeden anlaşmadan ceme başlanamayacağı anlatılarak, bunun müeyyidesi olan ve hayatta karşılığı olan bir şey olduğu söylenerek, bu antlaşma olmadığı zaman o cemiyetten çıkmaları gerektiği ve bunun da o toplumda yaşayan biri için çok ağır bir şey olduğu ifade edilmiştir. Bunun için anlaşmazlık neyse orada çözülür, biri der ki; senin dediğin gibi olsun ya da hayvanının parası neyse vereyim, ya da iki kişi gidin siz takım taşını yerine koyun şeklinde bir sulh sağlanır yani sonuç olarak “Aleviliğin olmazsa olmazı rızalıktır” diye ifade edilmiştir.¹¹¹⁴

Televizyonda gösterildiği gibi her Perşembe’yi, Cuma’ya bağlayan gece cem yapılması gibi bir olayın gelenekte olmadığını, bunun medyatik bir şey olduğunu söyleyen Dede’ye göre, “bu, şehirde yaşayan, daha önce hiç görmeyen Alevi gençler öğrensinler diye başlatılmış bir uygulamadır.” Diyerek, O anlamda doğru olduğunu, ama bazen Alevilik sadece bundan ibaretmiş gibi bir algı yarattığını bunun da doğru bir şey olmadığını ifade etmiş, böyle olunca Aleviliğin içinin boşaltılmış olacağı söylenmiştir. Oysa gelenekte bu tür cem ibadetlerinin sonbaharın sonlarında yılın belli aylarında yapıldığı, kırsal yaşamın koşulları gereği, herkesin kışlık ihtiyaçlarını giderdikten sonra, bulgurunu, samanını, arpasını, buğdayını içeri koyduktan, yağın, çökeleğini hazırladıktan sonra, oturacak zamanının kalacağı yoksa diğer zamanlarda herkesin yazıda, ovada veya dağda olup çalışacağı ifade edilmiştir. Vakit gelip de, dede köye geldiği zaman görgü cemlerinin yaklaşık iki köye hitap ettiği yoksa bir kez daha tekrarlandığı anlatılarak, insanların tümünde dede gelecek diye bir beklendiği olduğu ifade edilmiştir. Dede cemiyetinde oturmanın bir takım şartlarının olduğu, bunun da toplum üzerinde bir nevi bir baskı oluşturduğu vurgulanmıştır. İnsanların dede geldiği zaman beni şikâyet ederler mi acaba? Diye bir otokontrolle sahip oldukları belirtilerek, sorunların büyük kısmının dede gelmeden, çözülemeyenlerinde dede geldikten sonra çözüldüğü anlatılmış Alevi toplumunda

¹¹¹⁴ K6

kimsenin kolay kolay mahkemeye gitmediği ifade edilerek, birbirini şikâyetin çok hoş karşılanmadığı vurgulanmıştır. Sonuçta üç beş kişinin bir cemiyet oluşturduğu ve bu cemiyetin verdiği karara herkesin uyduğu belirtilmiştir. Şehir hayatı yüzünden bu geleneğin şimdilerde çok zayıfladığını belirten dede, bu geleneklerin sağından, solundan delinmeye başlamakla beraber hala bir cemiyetin kurulduğu ve geleneğin devam ettiğini söylemiştir. Bugün Alevilikteki sorunun, her inanç geçmişten beri kendini yenileyerek geldiyse, aynı yazılı metin 800'lü yıllarda, 1000'li yıllarda o günkü anlayışla yorumlandıysa, Alevilerinde farkında olarak bunu yapması gerektiği ifade eden dede, kırsalda yürüttükleri ritüellerin, geleneklerin aynıyla yürütülmesinin bugün imkânsız olduğunu, ancak bunun özünü kaybetmeden günümüzde yaşatmanın bir yolunu bulmaları gerektiğini ifade etmiştir. Görgü cemlerinin bu yüzden hayata geçmesinin çok zor olduğunu vurgulayan dede, Alevilikte bir muhabbet geleneğinin, bir dem geleneğinin olduğunu söyleyen dede, sofraya kurularak insanların etrafına oturduğu, çalınıp söylendiği ve Aleviliği geçmişten günümüze taşıyanın bu muhabbetin olduğu anlatılmıştır.¹¹¹⁵

Haydarlı Sinemil Dedesi, musahipliğin bugün artık pek yürümediğini, zaman zaman olmasına karşın çok zayıfladığını ifade etmiştir. Dede kendisinin de musahibi olmadığını söyleyerek, çok musahiplik teklifi gelmesine karşın kabul etmediğini, çünkü musahipliğin kardeşlikten öte bir şey olduğunu söylemiştir. Nejat Birdoğan'ın belki gelenekten gelen şeklini anlattığını artık bunun böyle yaşamadığını ifade eden dede, bekâr adamın musahip olamayacağını, eşlerin birbirine rızalık vermesi gerektiğini, öyle bir hala gelecek ki, musahipliğin kardeşlikten ileri olacağı, kardeş çocuklarının evlenebilmesine rağmen musahip çocuklarının evlenemeyeceği ifade edilerek, musahibin canının ve malının senin canından ve malından önce gelecek kadar ağır bir şey olduğu anlatılmıştır. Ancak böyle duyguları günümüzde yaşamamanın ve karşılamanın çok zor olduğunu ifade eden dede bu yüzden musahipliğin çok zor olduğunu anlatmıştır. Musahipliğin, kirvelik gibi olmadığı, kirveliginde içeriğinden çok şey kaybetmesine rağmen esas olarak musahiplikten geride olduğu belirtilmiştir.¹¹¹⁶

¹¹¹⁵ K6

¹¹¹⁶ K6

Okulda okuyan çocuğuma para gönderirken, eğer musahibimin durumu iyi değil de, ben de bu paranın yarısını bölüp ona göndermiyorsam, bunun adının musahiplik olamayacağını söyleyen dedeye göre, “eksiklik güzel değildir ancak riya kötüdür.” Yani eksiklerini kabul edebileceğini ama riyaı asla kabul etmeyeceğini ifade etmiştir.¹¹¹⁷

Alevilik yolu dürüstlük yolu diyen Pulyanlı Alevileri, en güzel olanın Kur’an ne yazıyorsa onun takip edilmesi ve Kur’an üzere yaşamak olduğu ve Kur’an ne dediyse onun yapılması olduğunu söyleyerek, İncil’in de, Tevrat’ın da söylediklerini kabul ettiklerini dört kitaba da saygı duyduklarını hepsinden ilham aldıklarını ifade etmiş, Elif Ana’nın Alevilik yolunun Hak, Muhammed, Ali yolu olduğunu söylediği ifade etmiştir.¹¹¹⁸

Pulyanlı Alevileri, ikrar vermenin 1967’den sonra zayıfladığını, oysa ondan önce musahip tuttıklarını, ikrar verdiklerini ancak şimdi musahiplerinin olmadığını söylemişlerdir. Muharrem ve Hızır oruçlarını tuttıklarını aynı zamanda Bektaşilik ve Alevilikte beş çeşit cemin olduğunu, bunlar içerisinde de en önemlisinin tercüman kurbanı olduğunu söyleyerek, bunun Aleviliğin en önemli kurumu olduğunu ifade etmiştir. Ayrıca Görgü Cemi, Birlik Cemi, Hızır Cemi, Abdal Musa Cemi gibi cemlerin bulunduğu, Tarikat Cemi denen, ikrar verme ve musahip tutmak için yapılan cemin ise maalesef artık bu köylerde kalmadığı vurgulanmıştır. Tatil günlerinde Elif Ana türbesinde günde yaklaşık yirmi kurbanın kesildiği, ancak bu kurbanların adak olduğu ifade edilerek, esas önemli olanın tercüman kurbanı olduğu söylenmiştir.¹¹¹⁹

Narlı Ovasında bulunan Çöçeli Köyünde yaşayan Atmalı Aşireti’ne mensup Alevi’ye göre, Aleviliğin en önemli kurumunu “eline, beline, diline hâkim olmak” oluşturmaktır. Bununla birlikte Aleviliğin olmazsa olmazının musahiplik olduğu ifade edilerek, kirveliginde olması gerekli bir kurum olduğu anlatılmıştır. Bilhassa sünnet düşünlerinde kirveligin çok önemli olduğu anlatılarak, kirvesiz sünnetin mümkün olmadığı belirtilmiştir. Alevilerin sünnet olmadığına dair bazı şeyler

¹¹¹⁷ K6

¹¹¹⁸ K11

¹¹¹⁹ K11

duyduğunu oysa Alevilerdeki sünnet düğünlerinin çok şatafatlı geçtiğinden bahsederek, kendi sünnet düğünün yedi gün sürdüğünü ve babasının kırk davar kestiğini anlatmıştır.¹¹²⁰ Ailenin tek erkek çocuğu olduğu için sünnetinde yedi gün boyunca davulların çaldığını anlatan Çöçeli Alevisi, askere gitmeden babasına “benim düğünümde kesilen davarlar bana sermaye olurdu” dediğini belirterek, yedi gün sünnetinde, beş gün nişanında, on dokuz gün ise düğününde davul çalındığını yaklaşık yüz davar kesildiğini, köye özel çadırlar kurularak, yemek yapması için ilk defa köye Ökkeş Usta adında bir aşçı getirildiğini oysa bu vakide kadar köyde kimsenin aşçı nedir bilmediğini ifade etmiştir. Şimdi düşündüğünde “bu masraflara ne gerek vardı?” Dediğini ifade ederek, şimdi düğünlerin bir iki saat içinde bitirildiğini eğer bugün eski düğünler yapılmaya kalkılırsa herkesin aç kalacağını söyleyerek, önemli olanın bir iki saatlik değil de, insanların bir ömür boyu düğün gibi yaşamaları olduğunu vurgulamıştır. Evlendiğinde on beş yaşında olduğunu ve ilk çocuğuyla arasında sadece on altı yaş bulunduğunu söyleyen Çöçeli Alevisi, evlendiği dönemde evliliğin ne olduğunu bilmediğini bunun da çok normal olduğunu belirterek şimdi on beş yaşında çocukların daha annesinden ekmek istediğini vurgulamıştır. Sakallarının evlendikten ¹¹²¹ iki üç yıl sonra çıktığını, halasının kızıyla görücü usulü ile evlendiğini anlatarak şimdi baktığında o eski usulün şimdikilerden çok daha iyi olduğunu ifade etmiştir. Aynı köylerde olması sebebiyle hanımını, halasının kızı olmasına rağmen çok görmediğini anlatmış, 1966 yılında evlendiğini, elli yıla yaklaşık bu evliliklerinde hiç sorun yaşamadığını şimdi evliliklerde ise anlaşarak evlenmelerine rağmen saygı, sevgi, iffet haysiyet kalmadığını üzülenek gördüğünü ifade etmiştir.¹¹²²

Çöçeli Alevisi’ne göre en önemli müesseselerden birisi de düşkünlüktür. “Cem kurulunca, ağır suç işleyenler önce düşkün ilan edilir. Bu suçlar içerisinde, namussuzluk, adam öldürmek gibi ağır suçlar vardır.” Diyerek, kendi babasının başkasının karısını kaçırmaması sonucu böyle bir cezaya çaptırıldığını anlatan Çöçeli Alevisi, bu hadise sonrası babasının düşkün ilan edilip yedi sene boyunca ceme alınmadığını anlatmış, yedi sene sonunda cemiyete koyduklarında ise hayvanların saman torbasını babasının başına asıp içine taş doldurduklarını ve cemiyetin

¹¹²⁰ K14

¹¹²¹ K14

¹¹²² K14

ortasında ayakta beklettiklerini söylemiştir. Böylelikle babasına cemiyetin sen eşeksin dediğini anlatarak, bu olayın yaklaşık yedi saat sürdüğünü ifade etmiştir.¹¹²³

Alevi bir kızın Sünni biriyle evlenmesi sonucu düşkün olmasını pek akla yatkın bulmayan Çöçeli Alevisi, bunun bir zıtlama sonucu olduğunu ve halkın bilinçsizliğinden kaynaklandığını söyleyerek, bunu yanlış gördüğünü ifade etmiştir. Alevilikte kirveliği de yanlış bulduğunu anlatarak, Alevilikte akrabayla kirve olunmadığını ayrıca kirve ailesinden biriyle evliliğin yasak olduğunu ve kardeş sayıldığı anlatmıştır. Böyle bir hadisenin vuku bulması halinde düşkün oldukları hatta ölüm sebebi sayıldığı belirtilmiştir. Bu yüzden, kendisine göre, akrabalar arasında kirve olunması gerektiği, teyze çocuğu amca çocuğunun kirve olmasının doğru olacağı anlatılarak, yabancıyla kirve olunmaması gerektiği belirtilmiştir. Bu kirvelik sistemi yüzünden hep akraba evliliği yapıldığı ve sakat doğumlar olduğu ve bunun tıp tarafından ispat edildiği anlatılmıştır.¹¹²⁴

Şırğaşan Aşireti'ne mensup Bozlar Alevisi'ne göre, İstanbul'daki Şahkulu gibi dernekler, cem evleri ve insanların ceme gitmesinin çok önemli olduğu anlatılarak Sünnilerden her zaman namaz kılmayanların bile haftada bir Cuma Namazı'na giderek dini etkinliği sürdürdüğü, Alevilerinde hiç olmazsa ayda bir iki defa ceme giderek bunu sürdürmesi ve bunun oradaki cemaatle kaynaşmasına neden olacağı için çok faydalı olacağı ifade edilmiştir. Böylece toplumsal bir faaliyetin yapılmış olacağı anlatılmış, ancak artık cemlerin çok azaldığı ifade edilmiştir. Köylerde ve beldelerde cemlerin yapılmasının iyice azaldığı söylenerek, dışarda yapılan cemlere ise kimin gelip gelmeyeceği belli olmadığı için toplumun otokontrolünün ortadan kalktığı anlatılmıştır. Bu yüzden Alevilik açısından en önemli kurumun cem evleri olduğu ifade edilmiştir. Cemlerin eskiden köylerin en büyük evinde yapıldığı anlatılarak, devlet izin vermediği için halk evleri adı altında sürdürüldüğü ifade edilmiştir. Nüfusun azalması sonucu bu halk evlerinin düğün ve cenazeler için kullanıldığı, buna da 1980'den sonra insanların büyük oranda yurt dışına çıkmasının neden olduğu anlatılmıştır. Alevilik açısından cenazelerinde çok önemli olduğu ifade edilerek, insanların bir araya gelmesine en önemli vesilelerden biri olduğu

¹¹²³ K14

¹¹²⁴ K14

söylenmiş, bunun üçünde ve kırkında tekrarlandığı belirtilmiştir.¹¹²⁵ Bir diğer çok önemli kurumun dedelik olduğu ve Pir Sultan Abdal'dan beri devam ettiği ifade edilmiştir. Aleviliğin bugünlere ulaşmasına sağlayanın dedeler olduğu, dedelerin, abdalların ve ozanların Aleviliği bugünlere taşıdıkları anlatılmıştır. Ancak dedeliğin bugünkü yapısıyla uzun süre devam edemeyeceği ve etmemesi gerektiği söylenmiştir. Dedelere Hacı Bektaş Üniversitesi aracılığıyla verilecek bir akademik eğitimle beraber yeni bir sisteme geçilebileceği ve bunun devrim niteliğinde olacağı söylenmiş böylece dedelerin oraya giderek çok güzel yetişeceği ifade edilmiştir.¹¹²⁶

Cenaze törenlerine çok katıldığını anlatan Bozlar Alevisi, Sünni cenazelerinde tek elden yapılan eğitim sayesinde cenaze merasimi ve duaların hep aynı olduğu, ancak Alevilikte dedeler açısından böyle bir eğitim olmadığı için her cenazede farklı bir manzarayla karşılaştığı belirtilmiş, bunda kendisini çok üzdüğünü ifade etmiştir. Dedelerin eğitim almasıyla bunların ortadan kalkacağı ifade edilerek Alevilik açısından en önemli kurumun dedelik olduğu vurgulanmış, dede olmadığı takdirde cemin yapılamayacağı, tercüman kurbanının kesilemeyeceği ifade edilmiştir.¹¹²⁷

Sinemil Aşireti'nin bir kolu Şırğaşan Aşireti'ne mensup dede ailesinden olan Alevi, düşkünlüğün uygulandığını hiç görmediğini ancak dayısının kızının bir Sünni'yle kaçarak evlendiği için onunla hiç konuşulmadığını ifade etmiştir. Alevilere, Osmanlı döneminde çok baskı yapıldığı, Alevilerin görüldüğü yerde basıldığını ayrıca cem törenleri yüzünden de mum söndü gibi iftiraların atıldığı anlatılmış, cemdeki on iki hizmetliden birinin bekçi olduğu söylenerek bu tür baskılar olmasa cemde bekçinin işinin olmaması gerektiği belirtilmiştir. Bu hizmetin baskılar artıktan sonra olduğunu düşündüğünü, cem yapıldığı esnada akıncıları görünce içeriye haber verildiğini ve içerinin karanlığa büründüğünü anlatmıştır. Burada gizlilik esas olduğu içinde uzun süre içlerine kimsenin alınmadığı ve başkasıyla evlenmeye de bu yüzden sıcak bakılmadığı ifade edilmiştir.¹¹²⁸

Ağuiçen Aşireti'ne mensup dede ailesinden birisi, Alevilikte dört kapı kırk makam olduğunu, her kapının onar tane makamı bulunduğu bunları bilmeyen kişinin

¹¹²⁵ K15

¹¹²⁶ K15

¹¹²⁷ K15

¹¹²⁸ K16

dedeliğinden şüphe etmek gerektiğini söylemiş, bunların tamamının insanı merkeze aldığı ifade etmiştir. Şeriatın kendileri için ilkokul anlamı taşıdığını, tarikatın ortaokul, marifetin lise, hakikatin ise üniversite olduğunu anlatarak, dört evreye bu şekliyle baktıklarını söylemiş, Alevilerin şu an ortaokulda olduğunu ve ilkokulu aştıklarını ifade etmiştir. Alevilerde şekilcilik olmadığını, tarikatta bulduklarını ancak tarikatın da çeşitli makamlarının bulunduğu belirtilmiştir. Bunlardan birinin musahiplik olduğu ifade edilerek, bu kurumun da insanı merkeze aldığı, içeriğinde sevgi ve yardımlaşma, hoşgörü, kul hakkını itina, eline, beline, dilene hâkim olma ve Allah'ı bilmek olduğu ifade edilmiştir.¹¹²⁹

Musahipliğin çok önemli olduğu anlatılarak bazı şeyleri şekil olarak aştıklarını anlatmışlardır. Kendisinin de musahibi bulunduğunu, çocuklukta oldukları için, hayat şartlarından dolayı kendilerinin Maraş'a gelmesine karşın musahibinin Sivas'ta kaldığını anlatmış, bu yüzden musahip kurbanını kesemediklerini söylemiştir. Bunun için erkâna girmek gerektiği ifade edilerek, musahiplik kurumunun şu anda işlevsel olmadığı ifade edilmiştir. Maalesef bu bölgedeki Alevilerin musahip tutmadıklarını oysa Sivas ve Dersim yöresindekilerin yüzde sekseninin musahibi bulunduğu anlatılmış, musahiplik azaldıkça halkın içindeki suçların arttığı söylenerek, Musahipliğin Alevi toplumu içinde olmazsa olmaz olduğu, yol kardeşliği olduğu vurgulanmıştır. Bel kardeşliği olmamasına rağmen bu yol kardeşliğinin makamının ve görevinin ağır olduğu belirtilmiştir. Bugün kardeş çocuklarının evlenebildiği, dayı çocuğunun, hala çocuğunun evlenebildiği ama musahip çocuklarının birbirleriyle evlenemediği çünkü "Yârin yanağından gayrisinin ortak" olduğu söylenerek artık musahip çocuğunun senin evladın anlamı taşıdığı belirtilmiştir. Birinin başına bir şey geldiği zaman, ötekinin ona bakmakla yükümlü olduğu bildirilmiştir. Musahiplik olduğu zaman yılda bir kez görgüye girmenin şart olduğu söylenerek "şu anda musahibi olmayan bir kişi görgüye nasıl girecek?" diye sorulmuştur. Görgü olabilmesi için musahip tutması gerektiği ve musahibi olan ve görgüye giren insanın kolay kolay suç işlemediği anlatılmıştır. Görgü cemine giren herkes bir sonraki yıl özünü dara çekeceğini bildiği için ve eğer suç işlerse suçuna göre ceza verileceğini bildiği için suç işleme oranının ve cezaların az olduğu söylenmiştir. Ancak bugün maalesef musahipliğin ve görgü ceminin olmamasından dolayı, suçların ve

¹¹²⁹ K17

günahların arttığı bildirilmiştir. Alevi toplumunun daha önce mahkeme kapısını bilmediği, “Alevilerin yolu vardı, görgüsü vardı” denilerek Alevilerin mahkemelerinin o görgü cemlerinde yapıldığı söylenmiştir. Seyyidlerin ve pirlerin o mahkemelerin yargıçları oldukları anlatılarak, ayrıca başka dedelerinde avukat ve savcı gibi aynı cemlerde görev yaptıkları söylenmiştir. Ayrıca orada bulunan canların kişinin suçuna göre verilen cezaya doğrudur, yanlıştır diyenlerin bulunduğu ifade edilerek musahipliğin ne kadar önemli olduğu anlatılmıştır. Mahkeme kapısına gitmeden kendi problemlerini kendi pirlерinin, kendi mürşitlerinin önünde o canlarla beraber hallettikleri anlatılmıştır. Maddi ve manevi yönden çok önemli olan görgüye gelecek herkesin bu yüzden çok dikkatli olduğu söylenmiştir.¹¹³⁰

Görgü ceminin sonunda bazen düşkünlük cezasının da bulunduğu anlatılarak, Aleviliğin eskiden daha çok köylerde yaşayan bir inanç olduğu, ancak şu an kentlerde yaşandığını, ayrıca kendisine göre de kentlerde daha iyi yaşandığını söyleyerek buna sebep olarak da, cem evlerinin artık kentlerde olmasının, dedelerin ve mürşitlerin kentlerde daha çok bulunmasının olduğunu ifade edilmiştir. Biri suçundan dolayı düşkün ilan edildiği zaman kapı komşunun bile ona selam vermediği anlatılarak, toplumun onu içine almadığı bunun da çok büyük bir ceza olduğu ifade edilmiştir. Cezanın illa ki hapse atmaktan, dövmekten, sövmekten ibaret olamayacağı, bazen en büyük cezanın aynı köydeki bir insanın evine gitmemek, misafir olmamak, onu misafir almamak, olduğu belirtilmiş, bunun en büyük ceza olduğu söylenmiştir. Buna şu an ara verildiğini ancak bunun tekrar yürütüleceğine inandığını anlatmıştır.¹¹³¹

Şu an çevrede cemler yapıldığını bu cemlere “Kısr Cemi” “Birlik Cemi” dediklerini, bu cemlere gençlerin ve halkın girebildiği ve ritüellerin gerçekleştirildiği anlatılarak bunun erkânı ve yolu unutmamak için yapıldığı söylenmiştir. Yapılan bu cemlerin görgü cemiyle alakası olmadığı söylenerek, daha önce bu yörede bazı yaşlıların tercüman kurbanlarının kesildiğini duyduğunu, ancak görmediğini ifade etmiş, belki Sivas’ta, Tunceli’de, Elazığ’da veya İstanbul’da yapılabileceğini söylemiştir. Kendisi de bir dede ailesi olmasına rağmen içeriğine girmedğini,

¹¹³⁰ K17

¹¹³¹ K17

bildiklerinin okuduklarından ibaret olduğunu gördüm derse yalan olacağını anlatmıştır.¹¹³²Boş zamanlarında okuduğunu anlatarak bu şekilde değerlendirme yaptığını şu anda Derviş Tur adlı bir dedenin kitabını okuduğunu, bu insanların Aleviliği araştırarak kökenine gittiklerini ancak kendilerinin kulaktan dolma bilgilerle bugünlere geldiklerini ancak bu şekilde devam etmenin mümkün olmadığını, bugün o bilgilerin yetmediğini ve okumaya mecbur olduklarını anlatmıştır. Toplumun içinde gezen pirin birinci özelliğinin güzel ahlâklı olması ve topluma örnek olması gerektiği ifade edilerek, ondan sonrasının ise ilim ve kültür olduğu anlatılmıştır. Bu yüzden bir seyyidin, pirin ve mürşidin önce ahlâkına ve yaşantısına bakıldığı, ilim ve kültürün ondan sonra geldiği ifade edilmiştir. Bu yüzden dedelerin topluma yaşantısıyla örnek olması gerektiği, eşinin de kadınlara örnek olması gerektiği söylenmiştir. Alevilikte yaşın önemli olmadığı yedi yaşındaki de yetmiş yaşındaki de pir ve mürşit olduğu ifade edilerek görev yapsın yapmasın Seyyid oldukları için konularının aynı olduğu vurgulanmıştır. Kendi çocuklarının da talip çocukların örnek olması gerektiğini, eşinin de, kendisinin de ahlâk olarak topluma örnek olmaları gerektiği, ilim sonra geleceği ifade edilmiştir.¹¹³³

Alevilik açısından önemli olan ikrar vermenin de görgüye girilmediği için mümkün olmadığı, Aleviliğin birinci şartlarından olan musahiplik içinde ikrar vermenin bulunduğu, Alevi olmak için musahip tutmak ve ikrar vermek gerektiği anlatılmıştır. Halk arasında Alevilerin bizim abdestimiz alınmış, namazımız kılınmış diye bir tabiri bulunduğunu söyleyerek, bunun görgü ceminden kaynaklandığını anlatmıştır. “Talip senede bir defa görgüye girmek zorundadır ve görgüden önce özünü dara çekmelidir. Rehber talibi hazırlar, abdestini aldırır, gönül abdestini, tarikat abdestini aldırır ve ondan sonra pirin huzuruna gelir, ikrar verir, ikrar alır” denilerek, işte bu şekliyle kişinin bir yıllık abdestinin alınmış ve bir yıllık namazı kılınmış olduğu ve her sene bunun yapmanın zorunlu olduğu ifade edilmiştir. Kurban kesse de kesme de her sene bir defa ikrar almak ve vermek zorunda olduğu anlatılmıştır. Özünü dara çekerek, tarikat abdestinin alınmasının şart olduğu anlatılmış, normal cemlerde çocukların babaları ve atalarının zaten ikrar vermiş oldukları ifade edilmiştir.¹¹³⁴

¹¹³² K17

¹¹³³ K17

¹¹³⁴ K17

Cemlerde ayrıca olmazsa olmaz olan miraçlamanın bulunduğu anlatılarak, bunun Peygamber Efendimiz'in Hak Teâlâ ile görüşmesi olduğu ifade edilmiştir. Alevilik inancına göre Peygamber Efendimiz Miraç'a giderken önüne bir aslan çıkar, aslanla olan hikâyesi ve Ali'nin aslanlığının buradan geldiği anlatılmıştır. "Kırklar cemine gelirken peygamberimiz kapıyı çalar, iki defa çalar ve üçüncü de içeri girer. İlk çalmalarında bizim aramıza peygamber sığmaz" diye açmadıkları anlatılarak tekrar çaldığı ve kimsin diye sorulduğunda ben bir garip Allah'ın kuluyum deyince kapının açıldığı ve orada Alevi yol ve erkânının kurulduğu belirtilmiştir. Semahın ve cemin oradan geldiği söylenerek, Peygamber Efendimiz'in orada semaha kalktığı imamesinin yere düştüğü ve kırk parçaya bölüdüğü söylenmiştir. Geçmiş dönemlerde Kırklar Cemindeki bu engür şerbetinin hadisesinin cemlere dolu olarak yansıdığı ancak bugün olmadığı çünkü insanların olaya o şekilde bakmadığı ve yanlış anlaşıldığı için vazgeçildiği söylenmiştir.¹¹³⁵

Sinemil Aşireti'nden olan ve Ağuçen Ocağı'na bağlı olduğunu söyleyen birisi Aleviliğin en önemli kurumları olarak, dedeliği ve ocakları göstermiştir.¹¹³⁶ Musahipliğe şahit olmadığını ancak babasının müsahibi olduğunu ve babasının hangi duygularla musahip olduğunu sürekli kendilerine anlattığını ifade etmiştir. Şimdiki koşullarda musahip tutmanın son derece zor olduğu anlatılarak, canların tekrar musahip kardeşi olabilmesi için yol ve erkânın tekrar yaşanması gerektiği bunun olması içinde devletin Aleviler üzerindeki baskıyı kaldırarak kendilerini şöyle bir gözden geçirmelerine fırsat vermesi gerektiği söylenmiştir. Ancak o şekilde Alevilerin kendilerinden ne gitmiş ne kalmış görebileceklerini ve sonra da neleri yaşayabileceklerini anlayacaklarını ifade etmiştir.¹¹³⁷

Kureyşan Ocağı'na bağlı bir Alevi ise dedeliğin çok önemli olduğunu vurgulamıştır. Alevilikte talip, rehber, dedeler, mürşidin bulunduğu, rehberin dede olmadığı zaman toplumu aydınlatan kişi olduğu ifade edilerek, dedenin felsefeyi ve öğretiyi anlatan, mürşidin ise peygamber postu olduğu anlatılmıştır. Oraya oturanların dört kapı, kırk makam olarak şekillendiği, sadece şariat, tarikat, marifet, hakikat değil, dört kitap, dört büyük meleş, dört peygamberle eşleştiren bir yol olduğu anlatılmıştır. Şariatın

¹¹³⁵ K17

¹¹³⁶ K18

¹¹³⁷ K18

Mikail, tarikatın İsrail, marifetin Cebrail, sırrı hakikat kapısının Azrail olduğu anlatılmıştır. Peygamberlerin de özdeşleştirildiği zaman, hakikatın Kur'an ve peygamber olarak Hz.Muhammed'i temsil ettiği ifade edilerek, her kapıda on tane makam olduğu anlatılmıştır. Ayrıca Musahipliğin ve düşkünlüğün olduğu belirtilerek, okuyarak dede olunamayacağı çünkü bir dedenin on çocuğunun olmasına rağmen birinin de dede olamayacağı ancak sosyal hayatta kendini yetiştirirse bunun mümkün olacağı ifade edilmiştir.¹¹³⁸ Musahipliğin bir tarikat kardeşliği olduğu, musahip olanın artık yola girmiş sayıldığı ve bundan sonra dört kapı kırk makama göre hareket etmesi gerektiği ifade edilmiştir. Musahiplerin birbirinden kız alıp veremeyeceği, hatta bunu yedi göbek geriye kadar götürenler olduğu gibi, sadece mevcut musahipleri bağlayacağı şeklinde görüşlerin olduğu belirtilmiştir. Bir musahibin ekonomik durumu iyi değilse ona yardım etmenin diğer musahibe düştüğü ifade edilmiş, ancak köylerde yaygın olarak görülen musahipliğin ve düşkünlük sisteminin şehirleşmeyle beraber gerilediği anlatılmıştır. Musahipliğe dâhil olacakların, iki kadın iki erkek olacak şekilde görgü cemine katıldıkları ve görgü cemlerine musahibi olmayanın giremeyeceği belirtilmiştir. Görgü ceminin işin başı olduğu anlatılarak, düşkün olanın asla bu ceme giremeyeceği, rızalık alamayanın dara çekildiği ve sorgulandığı ve halk mahkemesi önünde hesap verdiği vurgulanmıştır. Dedelerin bu konuda çok hassas davrandıkları eğer yanlış yaparlarsa kendilerinde düşkün sayılabileceği ifade edilmiştir.¹¹³⁹

Koçgiri Aşiretinden ve Baba Mansur Ocağı'na bağlı Alevi, 21.yüzyıldaki örgütlenme modellerinin kendisi için önemli olduğunu, bunun yanında inanç boyutunun, kültürel boyutunun ayrıca ideolojik boyutunun da olduğunu ifade ederek, inanç boyutundan ziyade yaşam biçimi olarak Aleviliğe bağlı olduğunu, bunun içinde insan sevgisi ve hümanizmin de bulunduğunu ancak Aleviler açısından en vazgeçilmez olanın özgürlük olduğunu ifade etmiştir. Alevilerin Osmanlı'yla çatışmasının en önemli nedeninin özgürlüklerinden vazgeçmemesi olduğu söylenerek, Alevilerin tarihte verdiği kavgaların büyük kısmının özgürlüklerini korumak için olduğu vurgulanmış siyaseti sol da yapmalarının sebebi olarak da özgürlüğe olan bu sevdaları gösterilmiştir. Dede olmazsa Alevilik olmaz diyemeyeceğini söyleyen Koçgiri Alevisi, yine Hacı Bektaş olmazsa Alevilik olmaz ya da Mevlana olmazsa Alevilik

¹¹³⁸ K20

¹¹³⁹ K20

olmaz diye bir şeyi kabul etmediğini, kendisine göre Aleviliğin insan vicdanı ve ruhu olduğu bunu illa da ritüellerle ifade etmenin gerekli olmadığını söylemiştir. Alevilerin yaşam biçimi olarak eline, beline, diline hâkim olmayı hayata geçirdiklerini bunu yaparken de üstlerinde hiçbir kurumun baskı ve hegemonya kurmasına müsaade etmediklerini belirtmiştir. Ticaretini yaparken eline sahip olduğunu, toplumda ve sosyal hayatta beline sahip olduğunu, birini tenkit ederken diline sahip olduğunu anlatmıştır.¹¹⁴⁰ Arkadaş olarak ya da eş dost olarak birini seçerken, bu adam Alevidir, bu adam Sünni'dir, bu şudur, bu budur diye bir anlayışta bulunmadıklarını belirtmiştir.¹¹⁴¹ Maraş'ta yaşadıklarını, başka Maraş'ın da olmadığını söyleyerek, Maraş olaylarında birçok eziyete maruz kaldıklarını, akşamdan sabaha hakaret işittiklerini ama buna rağmen “biz bu ülkeyi seviyoruz ve bu şehri seviyoruz ve bu şehirde ölmek istiyoruz” demişlerdir.¹¹⁴²

Sinemil Aşireti'ne mensup, Küpelikız Köyü'nde yaşayan ancak herhangi bir ocağa ve dedeye bağlı olmadığını ifade eden birisi, Alevilik açısından en önemli kurumun dedelik olduğunu anlatmış, dedeliğin eski ile yeni arasındaki bağ olduğunu söylemiştir. Ocaklarında çok önemli olduğunu, Elif Ana gibi ziyaretlere çok önem verdiklerini söylemiştir.¹¹⁴³ Musahipliğin bir nevi kirvelik olduğunu, aslına bakılırsa çok olumlu bir şey olarak eskiden çok yaygın olduğunu söylemiştir. Toplumun sosyal yapısı değiştikçe bu kurumun önemini kaybettiği anlatılmıştır. Musahipliğin Aleviliğin temel direklerinden biri olduğu çünkü insanları birbirine bağlayan, ilişkileri sağlayan önemli bir kurum olduğu ancak Aleviler arasında aktif olarak görülmediği ve eski gücünde olmadığı ifade etmiş, düşkünlük hakkında ise herhangi bir bilgisi olmadığını söylemiştir.¹¹⁴⁴

Sinemil Aşireti'ne mensup Bozlarlı Alevi, Aleviliğin dedesiz olamayacağını ve Aleviliğin yaşaya bilmesi için dedenin olması gerektiğini ifade etmiş, “ancak biz biraz dinden yoksunuz”¹¹⁴⁵ diyerek Alevilerin bilimsel anlamda bilgiden yoksun olduklarını, tarihlerini de çok bilmediklerini bu yüzden, “dedelerin bilim adamı gibi

¹¹⁴⁰ K22

¹¹⁴¹ K23

¹¹⁴² K23

¹¹⁴³ K29

¹¹⁴⁴ K29

¹¹⁴⁵ K30

yetiŖip bize doğruları anlatmaları lazım”¹¹⁴⁶ demiŖtir. Alevilerin öncelikle din adamlarına ihtiyaç duyduğunu, diyanetin içinde Alevilik-BektaŖilik diye bir bölüme ihtiyaç olduğunu anlatmıŖ, herhangi bir sorun olduğunda gidilip bu bölüme sorulması gerektiği eskiden bunun böyle yapıldığı, herhangi biriyle problemini çözemeyen insanın ceme alınmadığı anlatılmıŖtır. Bu geleneğin tekrar yaŖatılması gerektiği yoksa insanların farklı arayıŖlara girdiği söylenerek, bilmeyenlerin ziyaretlere giderek kendilerini huzurlu hissettiklerini sylemiŖtir.¹¹⁴⁷ Aynı köyden ve aileden ve baŖka biri, Aleviliğin en önemli kurumu olarak Allah sevgisini gstermiŖtir, musahipliği ve dŖknlđ hiç duymadığını anlatmıŖtır.¹¹⁴⁸ Hanobası’nda yaŖamasına rağmen Sinemil AŖireti’ne mensup olduğunu söyleyen biri, Aleviliğin, On iki İmam Orucu tutulmazsa, Masum-u Pak Orucu tutulmazsa olmayacağını söyleyerek, “cemini, cemaatini yapmazsan Aleviliğini kaybedersin” demiŖtir.¹¹⁴⁹

Elmapınar Köyü’nden bir Alevi, Aleviliğin önem verdiği kurumlar içerisinde, cemin birinci sırada bulunduğunu çünkü toplumu bilinçlendirmek için bilinçli insanlara ihtiyaç duyulduğunu, nasıl cami de bir topluluk var ve bu topluluk Ŗevke getiriliyorsa, cem evlerinin de Aleviler için aynı olduğunu söyleyerek, “senden olan insanların yan yana olması insana g katar” diye anlatmıŖ, “kültürel manada bakıldığında ise tabiri caizse köy evleri diye niteleyebileceğimiz, paylaŖımda bulunacakları derneklerin çok önemli olduğunu söyleyerek; “tabi ki siyasi çıkarlar dıŖındaki bir dernekten bahsediyorum ben, sadece ve sadece Alevi kültürünü yaŖatmaya yönelik dernekten bahsediyorum.” DemiŖ, öncelikle bu tür dernekleri alkıŖladıđını anlatmıŖtır. KahramanmaraŖ’ta dernek kurmak ve yaŖatmanın çok güç olduğunu ifade ederek, önemli bir emek verilmesine ve önemli bir iŖ yapılmasına rağmen gerekli desteği aldıkları yada kendi akıllarının buna yetip yetmeyeceğinin, kapasitelerinin olup olmadığının tartıŖılabileceđinin ancak dernek deyince olumlu karŖıladıđını çünkü atılan her adımın önemli olduğu sylemiŖ, kendi btçeleri yettiğince cem yapmaya alıŖan insanları alkıŖladıđını belirtmiŖtir.¹¹⁵⁰ Musahipliğe dört kardeŖ birliği dendiğini söyleyerek, musahipliğin cemde iki kiŖinin birbirine kardeŖ ilan edilmesi olduğunu söyleyerek, bu kiŖilerin ellerinin üzerine birer bez

¹¹⁴⁶ K30

¹¹⁴⁷ K30

¹¹⁴⁸ K31

¹¹⁴⁹ K32

¹¹⁵⁰ K37

kondüğunu anlatmıştır. Musahip olanların çocuklarının birbirlerine helal olmayacağı ve evlenemeyeceği söylemiştir. Yakın zamanda musahip olan görmediğini ama babasının musahibinin bulunduğu, annesinin de bacılığının olduğunu söylemiştir. İki aile musahip olunca birde çocukları evlenemeyince dört aile birlikteliği olduğu anlatılmıştır.¹¹⁵¹

Pazarcık Doğanlı Karahasan Köyü'nde yaşıyan Sinemil Aşireti'ne mensup bir kişi, Aleviliğın en önemli kurumlarının başında dedeliğın geldiğini, ayrıca eğitim ve öğretim açısından ise cem evleri ve ocakların çok önemli olduğunu anlatmış, musahipliğın ise kırsal köy yaşantısında bulunan kardeşlik makamları olduğunu ifade etmiştir.¹¹⁵²Babası da ilk akla gelenlerin Allah, Muhammed, Ali olduğunu, kendilerinin de talip olduklarını söyleyerek, "Biz dede değil, rehber değil, talibiz" demiştir.¹¹⁵³Alevilerde zengin fakara diye bir şey olmadığını, çünkü zenginin fakire musahip yapıldığı, bunun da zenginin ona yardım etmesi için böyle seçildiği söylenmiş ve bu musahibin çocuklarının birbirleriyle evlenemediği ifade edilmiştir. Birinin hanımı diğerinin bacısı, öbürünün hanımı da diğerinin bacısı olduğu söylenerek kardeşlikten öte oldukları anlatılmıştır. Kimseye söylemeyeceği derdini, sorununu musahibine söylediği ve dertleştikleri anlatılarak, bu kurumun şimdi çok yoğun şekilde olmadığı, geçerliliğinin kalmadığı ama ancak hala devam ettiği belirtilmiştir.¹¹⁵⁴

Aslen Tercan'lı Alevi genci, Alevilik açısından cem evinin ve Alevilerin bir araya geldiği derneklerin çok önemli olduğunu söylemiştir.¹¹⁵⁵

Emiroğlu Ailesi'nin damadı olan bir Sinemilli Alevisi, Alevilerin müsahip kardeşliğine çok önem verdiklerini ama şu an musahip kardeşi olunmadığını, kendisinin de musahibi bulunmadığını, ama geçmişte babasının dedeler geldiğinde musahip tuttuğunu söylemiştir.¹¹⁵⁶Musahip kardeşliğinin sonradan olma bir kardeşlik olduğunu bildiğini söyleyen oğlu, bunun gönül yoluyla insanlık yoluyla oluşan bir

¹¹⁵¹ K37

¹¹⁵² K38

¹¹⁵³ K39

¹¹⁵⁴ K39

¹¹⁵⁵ K40

¹¹⁵⁶ K41

kardeşlik olduğunu söylemiştir. Kendilerine musahip bir ailenin olduğunu, kendisinin bunu hiç görmediğini ama babalarının bunun bildiğini söylemiştir.¹¹⁵⁷ Emiroğlu ailesinden kayınbiraderi ise, musahibin öz kardeşten ileri olduğunu ve musahip çocuklarının birbiriyle evlenemediği anlatmıştır.¹¹⁵⁸ Kayınbiraderinin cemi hiç görmediğini söyleyen Sinemil Alevisi, ama kendisinin birçok kez katıldığını anlatmıştır.¹¹⁵⁹ Oğlu ise ceme çocukluğunda katıldığını ama uzun süredir hiç katılmadığını ancak televizyondan takip ettiğini söylemiştir.¹¹⁶⁰ Bölge de tanıdığı dede ailesi olarak Mehmet Taş'ın olduğunu, babasının da Çınarlıdere köyünde ziyareti bulunduğunu anlatarak Elif Ana ailesinin dede ailesi olmadığını söylemiş, yine aynı bölge de yaşayan Salman Kanar'a lakap olarak dede Salman dediklerini, ama ailede bir dedelik var mı yok mu bilmediklerini söyleyerek, Emiroğlu ailesine akraba geldiğini ilave etmiştir.¹¹⁶¹ Tercan'dan Maraş'a yerleşmiş bir Alevi, cem evlerinin insanların kaynaşması açısından son derece önemli olduğunu, Alevi federasyonlarının da bu açıdan hizmet gördüğünü söylemiştir.¹¹⁶²

Kılıçlı Aşireti'ni mensup Alevilerin yaşadığı Osman Dede Köyü'nden bir dede, Aleviliğin en önemli kurumları olarak, Allah'ın varlığına, Peygamber'in varlığına ve onun kitabına inanmak, On iki İmam'ın İslâm Toplumu'nun imamı olduğuna inanmak, cem yapmak olduğu söyleyerek, “bizim cemlerimiz, Sünni kardeşlerimizin namazı gibi olmaz bizim cemlerimiz güzün olur boşlukta olur, boş zamanda yaparız, kurban keseriz, lokma dağıtırız, semah döneriz, işte On İki İmam'ın bize emrettiklerini yapmak, Yedi Ulu Ozan'a saygı duymak, biz onların sözlerini de bir hadis kadar değerli sayarız.” Diye belirtmiştir.¹¹⁶³ Osman Dede Köyü'nden başka bir Alevi, en önemli kurum , “Dört kapı kırk makamdır. Hacı Bektaş-ı Veli ve ondan sonrakilerin koyduğu düzendir. Biz geldik bu dernekleri kurduk Ankara'da bunların mücadelesini verdik. Ama şimdi öyle bir noktaya soktular ki bizi, bir sol kesim için içine girdi, dedi ki Alevilik budur dedi, yok bir başkası geldi Alevilik öyle değildir şöyledir dedi. Şimdi herkes bir sıkıntıda. Kim ne kadar değer verecek bilmiyoruz. Bu

¹¹⁵⁷ K42

¹¹⁵⁸ K43

¹¹⁵⁹ K41

¹¹⁶⁰ K42

¹¹⁶¹ K41

¹¹⁶² K44

¹¹⁶³ K45

ikiliği ayrılığı bir tek yolla kaldırabiliriz bilimselliği ortaya koyarak yapabiliriz. Kimisi diyor ki Alevilik inanç değildir. Biz derneklerde çok sıkıntı yaşadık, gelirler gazeteyi atarlar, ne yapacağız bu gazeteyle? Çocukları bilinçlendirelim. Yönlendirelim. Bu işin arkasında silah var. Yahu kardeşim, silah diyorsunuz da Aleviliğin temelinde barış ve sevgi var, siz nasıl bunu silahla bağdaştırıyorsunuz. İşte bu tür insanlar geldi rahatsız ettiler ama mücadele ettik tabii.”¹¹⁶⁴ Diye belirtmiştir. Musahipliğinde çok önemli olduğunu söyleyerek, “Toplumun yapılanmasının bir arada kalınmasının yoludur. Ve Allah’a kavuşmanın en kestirme yoludur. Tanrı’ya kavuşmak isteyen kişi önce musahip olmalıdır. Musahiplikte yaptığın fedakârlıklar sana hizmet olarak gelip geri dönecek ama şu anda maalesef yaygın değil. Musahibim yok, kötü mötü bir kirvem var ama kirvelikte önemlidir musahipliğin bir koludur. Musahip olmak isteyenler çıkıyor ama musahipliğin nereye varması gerektiğini bilmiyorlar.”¹¹⁶⁵ Diye söylemiştir.

Ördek Dede köyündeki Aleviler, Aleviliğin en önemli kurumu olarak, Hacı Bektaş Ocağını söylemiş ayrıca elin, beline ve diline sahip olmanın Aleviliğin en önemli felsefesi olduğu belirtmiştir.¹¹⁶⁶ Musahipliğin, kardeşliğin yarısı olduğu anlatılarak, orta yaşın üzerindeki iki Alevi, musahiplerinin olduğunu ifade etmiştir.¹¹⁶⁷ Bir Alevi genci düşkünlüğü hiç duymadığını söylerken yaşlı bir Alevi düşkünlüğün istenmeyen bir hareket yapılması olduğunu söylemiş, “toplumun yanlış yapanı düşkün sayar” demiştir.¹¹⁶⁸

Musahipliğin Alevilikte olmazsa olmaz olduğunu anlatan bir Kılıçlı Alevisi, “Her Alevi Musahip bulmak mecburiyetindedir. On sekiz yaşının geçen evlenen herkesin musahip kardeşi olmalıdır. Türkçesi kan kardeşliğidir. Şu an yürürlükte belirli kesimlerde devam etmektedir belirli kesimlerde etmemektedir. Aileler dışında her şey ortaktır. Düşkünlük, Eline beline diline ihanet eden herkes düşkün olur. Görgü cemlerinde şikâyeti olan dedeye buna iletir. Yalın ayak ayağa kalkarsın. Ve şikâyetini dedeye söylersin. Kamuoyu buna karar verir, suçlu olduğu anlaşılırsa dede der ki; “sen düşkün oldun cemi ve köyü terket.” Bu duruma düşen o adam ya kendini

¹¹⁶⁴ K57

¹¹⁶⁵ K57

¹¹⁶⁶ K46

¹¹⁶⁷ K47,K49

¹¹⁶⁸ K50

öldürür, ya da tekrar o arkadaşın gönlünü almak için bazı şeyler yapar. Düşkünlük devam ettiği sürece bu böyle devam eder. Cemde katılamaz ceme katılamamak ölümü demektir. Genelde küçük işlerde ceza vururlar, oda cezasına razı olursa düşkünlük kalkar.” Diye ifade etmiştir.¹¹⁶⁹

Kılıçlı Aşireti’ne mensup Alevilerin yaşadığı ve eski adı Fanfas olan Pınarhöyük’ten bir Alevi, “Ben Alevilik de olmazsa olmaz diye değil de insanlık da olmazsa olmaz diye düşünürüm. Yani dürüst olmazsak, çalışkan olmazsak, insanların hakkına saygı göstermezsek, kadın erkek eşitliğini sağlamazsak, mevcut olan yasalarımıza riayet etmezsek, bunun Alevisi Sünnisi yok bence. Bana göre toplumda, toplumun değerlerine göre doğru olan şeylere saygı duymak gerekir.” Diye ifade etmiştir.¹¹⁷⁰ Alevilerin musahipliği kardeşlikten ileri tuttuğunu anlatarak, “Musahibim dediğin kişiye her şeyinle yardımcı olurdu.” Diye anlatmıştır.¹¹⁷¹

Narlı Ovası’nda bulunan bir Kılıçlı Köyü olan Karaçay’dan bir Alevi, Aleviliğin en önemli kurumunun dedelik kurumu olduğunu söyleyerek, dedelik kurumu içerisinde, dara çekme diye bir yargılama sistemi olduğunu ifade etmiştir. “Dede geldiğinde herkes oraya gelir, sıkıntılar anlaşmazlıklar söylenir, hukuktaki jüri sistemine benzetmek gerekir. Belki ilk jüri sistemi Anadolu’da, Türkmenlerdedir de, biz başka yerlerde arıyoruz. Olay herkesin huzurunda tartışılır konuşulur, dede gelmeden önce herkes konudan haberdar olduğu için bizzat çözümlenir. Büyük bir insan sevgisi ve saygısı var. Musahiplik var. Tamamen akti bir akrabalıktır. Dertler, tasalar birlikte paylaşılır. Birde kirvelik var o musahiplikten daha da ileridir. Hz. Peygamber ‘de de var bu. Zor durumda olanlara birer tanesini sahiplenmek şartı getirilmiştir. Musahiplik eşit olmayanlar arasında yapılır. Birini koruyup kollayacaksın. Devlet seni atmış zaten bu yüzden sende birbirine sahip olacaksın ki ayakta kalacaksın. Devlet sizi kabul etmiyor ki, fetvalar var, bir Alevi’yi öldürmek iki kâfiri öldürmekten evladır diye katli vacip malı helal diye. Bu yüzden resmiyetten uzak duracak. Kadıya gitse Sünni fıkha göre çözecek. Onun için kendi gelenek ve göreneklerinin fikhını geliştiriyor.”¹¹⁷² Diye ifade etmiştir.

¹¹⁶⁹ K54

¹¹⁷⁰ K55

¹¹⁷¹ K55

¹¹⁷² K56

Kılıçlı Aşireti'ne mensup olanların yaşadığı Kuyumcular Köyü'nden bir Alevi kadını, Aleviler için şu an en önemli kurumun cem evleri olduğunu söyleyerek, “Daha da gelişmeli. Mademki burada bir şey var, ben gitmiyorum, cemi de görmedim, ama bu işi yapmak isteyen varsa, nasıl ki her Sünni camiye gitmemesine rağmen cami varsa, Alevi'nin de cem evi olsun. Oraya gitmek isteyen güle güle gitsin. Ayrıca Alevi Kültür dernekleri var, ama hangisi nasıl çalışıyor çokta ayrıntıları bilmiyorum.” Diye ifade etmiştir.¹¹⁷³ Düşkünlük müessesesinin şimdi kullanılmadığını ama düşkünlüğün bir kısmını çok önemseydiğini ifade ederek, “Neyi önemsiyorum bir insanın dede huzuruna çıkıp da bir yanlış yaptıysa bir hırsızlık yaptıysa, şunu ettiyse bunu ettiyse, kötü davranışlarda bulduysa onu düşkün ilan ediyor, halk da sevmiyor ve dışlıyor. Bu ne yapıyor halkın kalitesini yükseltiyor. Düşkün ilan edilmeme adına kontrollü davranıyor. Düşkünlüğün birde şu şekli var Alevi biri Sünni biriyle evlenirse düşkün ilan edilir mesela ben buna karşıyım. Belki o zamanın şartları öyleydi. Eğer biri kalitesiz davranışından dolayı düşkün ilan edilirse, bunu takdir etmek lazım çünkü insanların karakterlerini kalitesini yükseltiyor. Ama bir Alevi ile Sünni evleniyor diye düşkün ilan ederlerse ben buna karşı çıkarım.”¹¹⁷⁴ Diye ifade etmiştir.

Bir Kılıçlı Köyü olan Çiçek Köyü'nden yaşlı birisi, Alevilik için en önemli şeyin, eline, beline, diline hâkim olmak olduğunu söyleyerek “bu olmazsa Alevilikte olmaz, İslamiyet'te olmaz”¹¹⁷⁵ demiştir. Her kurumda olduğu gibi Alevilik' de de bazı ayrılıklar olduğunu söyleyerek, “Yani ateist olan da var, peygamberi çok sevende var, Ali ile peygamber devlet başkanıydı diyenlerde var. En önemli Alevilik Kurumu, Hakkı Âdem'den görendir. Hani Kur'an'da diyor ya ben kendi ruhumdan üfürdüm diye. Secde edeceksiniz diyor meleklere ben kendi ruhumdan üfürdüm diyor, İranlı Doktor Ali Şeriatî¹¹⁷⁶ diyor ki; madem ki Tanrı Âdem'e kendi ruhumdan üfürdü, ya Âdemle, Tanrı kardeştir, ya da Tanrı Âdem'e geçmiştir. Ve sonra bu adam kovalanıyor, İngiltere'ye kaçıyor, Savak tarafından öldürülüyor. Şimdi mesele şu

¹¹⁷³ K58

¹¹⁷⁴ K58

¹¹⁷⁵ K59

¹¹⁷⁶ Ali Şeriatî: 1977 yılında İran istihbaratı Savak tarafında öldürülen İran'lı sosyoloji ve dinler tarihi doktoru. Ali Şeriatî, **Ali Şaisi Safevi Şiası**, Hicabi Kırlangıç (çev.),2.Baskı, Ankara: Fecr Yayınları, 2011,6.

Hakkı Âdem'de görmek. Alevilikte budur yani. Hakk'ın yanına ulaşana Hak denir. Madem ki bu Kur'an diyor ki ben Âdem'e kendi ruhumdan üfürdüm, o zaman Hak'la Âdem iç içidir diyor. Çünkü ruhunu taşıyor diyor. Meleklerden bile üstün görüldüğüne göre, Aleviler Hakkı Adem'de görür. Bu falan Hak'tır öbürü Hak'tır anlamına gelmez. Yani insanları çok severler, buda insan sevgisinden gelir. Mesela Farabi'de şöyle dedi; bizim Yargıtay başkanı da dedi aynısını; biz insanlar yarattık Allah'ı, İmran Ökten Yargıtay 7.dairesi başkanı bunu derken, insanın Âdem'i yarattığını söylemek istemiyor, Pir Sultan Abdal diyor ki, ay Ali'dir, güneş Muhammed. Cahil bir adam değil ki Pir Sultan bunu derken, Ali ay gibi geceyi aydınlattı, Muhammed'de güneş gibi tüm dünyayı aydınlattı diyor. Bir ağaç, bir kuş ya da bir taş Allah'ı bilemez, insanlar bilir Allah'ı. İnsanlar ibadet ediyor Allah'a. Demek ki insan olmasa Allah'ın varlığı meydana çıkmazdı, demek istiyorlar ama dar konuşuyorlar, adamlar sığircım yiyor.”¹¹⁷⁷ Diye belirtmiştir.

Sarılar Köyü'nden bir Alevi Kadını, babasının dede olduğunu anlatarak, düşkünlük hakkında bilgi vermiş, “Bir kadını kaçırırsan düşkün olursun. Babam düşkünlerin boğazına taş bağlardı. Düşkün olanın kurbanını bile kesmezlerdi.”¹¹⁷⁸ Derken, daha genç bir Kılıçlı kadını düşkünlüğü hiç bilmediğini ifade etmiştir.¹¹⁷⁹

Osman Dede Köyü'nden bir Alevi, kendileri açısından en önemli kurumun dedeler ve dedelik olduğunu söylemiştir.¹¹⁸⁰ Aynı köyden yaşlı bir Alevi kadını ise, “Aleviliğin en önemi kurumu iyilik yapmak, birbirlerini incitmemek, ben açısam karnı doyurmak, düşkününe fakirine el atmak, Allah'ını bilmek, komşusunu bilmek, yaşlısına bakmaktır” demiş, “Alevinin düşünün ve bağrının Allah yolunda açık olması gerektiğini vurgulayarak, “Mesela ben şurada yaşıyım, hastayım, yatıyorum, şu şurada kazanla yemek yapıyor, Alevi olsun Sünni olsun ona bir kap yemek getirmeli. Şurada adam meyve alıyor, benim param yok ki alam, bu adam doldurup götürüyor, Aleviliğin şartı bu ki bu adam dönüp geri gelecek teyze sana da alım iki kilo diyecek. O zaman o adam Alevi'dir dergâha girebilir. Oysa bunlar dergâha giremez, *“ben düşüm de gördüm bunun emmisinin oğlu öldü, yönüm Umman*

¹¹⁷⁷ K59

¹¹⁷⁸ K61

¹¹⁷⁹ K62

¹¹⁸⁰ K63

*Baba'ya yalan söylemiyom, çıpçıplak etmişler soymuşlar mezarın dışına atmışlar, yitim yitim, bana bir ses geli, yitme diyi. O ölü, ölü di. Niye bunu buraya atıklar dim. Bilmim di. Niye üstüne bir şey örtmüyükler? dim. Bilmim di. Ben bir şey getirir üstünü örtersem kabul eden mi dim. Getir ört di. Çıpçıplak aha böyle büzülmüş. Elimi battaniyeye tuttum uyandım. Gettim mezarının üstünü örttüm". İşte öbür dünyada hak etmezsen sırtını soyuyorlar. Toprağın altına baksınlar o adam kefenindeyse ben asılmaya hazırım. Adamın sırtında kefeni yoktur. Çünkü onu haketmedi.*¹¹⁸¹ Diye söylemiştir.

Bu yaşlı kadın musahiplik hakkında da bilgi vererek, "Kocamın musahibi vardı, Mehmet Çavuş, oğlumun yok ama musahip edicim, kafama göre genç elime geçerse musahip edicim. Dedeyi getiricim kurban kesicim. Allah kısmet ederse. Musahip güzel bir şey, abi demektir. Peygamberimizin buyurduğu bir şey bu. Kendi kafasından çıkarmıyor ki peygamberimiz. Gardaştan daha yakın olmalı musahip. Gardaşın kızı alınır musahibin alınmaz. Yani gardaştan ileri olur." Şeklinde belirtmiştir. Ne zaman cem olursa katıldığını cemlerde duaların hep Türkçe yapıldığını hiç Kürtçe görmediğini söyleyerek, cemlerde genellikle Abdal Musa'dan deyişler okunduğunu hatırladığını ifade etmiştir. Ceme giderken özel bir kıyafet olmamakla beraber genelde siyah giydiklerini söylemiştir.¹¹⁸²

2.8.1. Pazarcık Alevilerine Göre Dedelik Kurumu

Dedelik kurumu Aleviliğin en önemli kurumu olup ve kökü Şamanizm'e kadar dayanır.¹¹⁸³ Dedeler Alevilerin en önemli töreni olan cemin yöneticisidirler.¹¹⁸⁴ Çünkü Türklerin Müslümanlığı kabul sürecinde oba oba gezerek konargöçer Türkmen Aşiretleri Müslümanlaştıran bu ilk Müslüman kam ozanlar¹¹⁸⁵, Türkçe söyledikleri deyişlerle, İslam Tarihi'ni Dede Korkurt hikâyeleri şeklinde epik bir usulde anlatmış,¹¹⁸⁶ Ehl-i Beyt'in mücadelesi ve hayat hikâyesini Türkmenlerin beyinlerine kazımışlar ve bir nevi bir Türk Müslümanlığı oluşturmuşlardır. Ayrıca

¹¹⁸¹ K67

¹¹⁸² K67

¹¹⁸³ Aydın, *Akedemisyenlerle*, 34.

Besim Atalay, Bektaşilik ve Edebiyatı, Vedat Atilla(çev.), İstanbul:Ant Yayınları, 1991, 43-46.

¹¹⁸⁴ Algül, 342.

¹¹⁸⁵ Ocak, *Babailer İsyanı*, 64

Aydın, *Akedemisyenlerle*, 279.

¹¹⁸⁶ Aydın, *Akedemisyenlerle*, 139.

Dede Korkut'un, Türkleri Müslümanlaştırmak için Peygamber'in yolladığı Selman-ı Farisi tarafından yetiştirildiği rivayet edilmektedir.¹¹⁸⁷ Dedelerin bu anlatım şekli sayesinde, devletin resmi organları tarafından desteklenmeseler de İslam Tarihi açısından kırılmaya yol açan Sıffin Savaşı, Cemel Vakası ve Kerbela Olayı gibi çok önemli hadiseler, Sünnilerin hafızlarında pek yer bulmazken, Alevilerde canlı şekilde yaşamaya devam etmektedir. Çünkü Sünnilerde ezbere dayalı ve Arapça olarak öğretilen namaz sureleri ve duaların karşılığı olarak cemlerde Alevilere Ehl-i Beyt'in kahramanlık hikâyeleri ve çektiği çileler edebi değeri yüksek Türkçe deyişlerle anlatılmış ve onların gönüllerine nakşedilmiştir. Bu sayede İslam Tarihi açısından bilgi düzeyi Alevilerde Sünnilere göre daha yüksektir.

Dedelerin bu kadar önemli olmasının bir sebebi de, bazı şüpheler olmakla beraber onların Ehl-i Beyt soyundan olmaları¹¹⁸⁸ ve On İki İmam'ı temsil etmeleri, Alevilerin en önemli töreni olan cemin yönetmeleridir.¹¹⁸⁹ Ayrıca Aleviler yıllarca inançlarını onlar sayesinde öğrenmiş ve yaşamışlardır. Ancak bir kırsal kesim inancı diyebileceğimiz Alevilik, şehirleşmeyle ve modernleşmeyle eski sistemini devam ettirmekte zorluk çekmeye başlamış¹¹⁹⁰, dedelerin azalması ve taliplere ulaşamaması sonucu inancın temel yapısında ciddi sarsıntılara yol açmıştır.¹¹⁹¹ Aleviliğin takibe uğraması sonucu¹¹⁹² içe kapanan bu yapı, dış etkilere karşı kendini uzun süre çok iyi muhafaza etmiş ve saflığını korumuş ancak son dönemdeki köyden şehre ve Avrupa'ya göçle beraber cem erkânlarında azalmalar yüzünden, kendini yetiştirmiş dedeler bulmakta da güçlük çekilmiş ve Aleviler ve bazı dedeler¹¹⁹³ bu yönde birçok şikâyet belirtmişlerdir.¹¹⁹⁴

Kadınlar, Aleviliğin içinde Sünnilikten çok daha fazla yer bulmuşlar ve ilk dönem Alevi Bektaşî yazılı eserlerinde kadın ve erkek pirlerin aynı ortamda birbirleriyle

¹¹⁸⁷ Sarıkaya, **Anadolu**, 154.

¹¹⁸⁸ Birdoğan, **Alevilik**, 206.

Yaman, **Alevilik ve Kızılbaşlık Tarihi**, 230.

¹¹⁸⁹ Zelyut, 279.

Piri Er, **Yaşayan Alevilik**, Ankara: Barış Kitap, 2013, 52.

¹¹⁹⁰ Algül, Rıza, 342,

Yaman, **Alevilik İnanç, Edep, Erkân**, 162.

¹¹⁹¹ Taşğın, **Türkmen**, 81.

¹¹⁹² Yaman, **Alevilik ve Kızılbaşlık Tarihi**, 96.

¹¹⁹³ Yaman, **Alevilik İnanç, Edep, Erkân**, 161.

¹¹⁹⁴ Taşğın, **Türkmen**, 109.

sohbetlerinde söz edilmiştir.¹¹⁹⁵ Ayrıca Türkmenler içinde zaviye sahibi kadınlar olduğu da bilinmektedir.¹¹⁹⁶ Bu farklı özelliğe rağmen kadınlar Alevilikteki en önemli kurum olan dedelik postun asla oturmamışlardır. Çünkü kadınların dedeliğine müsaade yoktur.¹¹⁹⁷

Cenaze namazlarını dedeler kıldıkları için dedelerin her şeyden önce Kur'an'ı ve İslam Tarihi'ni çok iyi bilmek zorunda oldukları söylenmiş ancak dedelerin toplumun ihtiyacı karşılamaktan uzak oldukları ifade edilmiştir.¹¹⁹⁸ Dedelere yönelik eleştiriler olmakla birlikte toplumun dedelerden beklentisi ve onlara karşı saygısı çok üst düzeydedir. Talipler, dedeleri dertlere şifa olmaktan¹¹⁹⁹ tutun da her türlü müşkülü çözmeye başvurulacak ilk ve tek kapı olarak görmüşler ve ölen dedelerin mezarlarını sürekli ziyaret edilip, adak adanan ve kurban kesilen türbeler haline getirmişler¹²⁰⁰ ve bu dergâhları bilhassa Türklerin atalar kültüründe var olduğu şekilde bilhassa yüksek dağların başında ve manzaralı yerlerde oluşturmuşlardır.¹²⁰¹

Dedelik kurumunun vazgeçilmez unsurlarından biri de ocak sistemidir. Ocakların ilk oluşumu hakkında çeşitli teoriler bulunmakla birlikte yapılan saha araştırmasında birbirine çok yakın köylerde dahi bağlı oldukları ocaklar arasında çok ciddi farklar bulunduğu tespit edilmiş ve bağlı oldukları ocaklarla bu köyler arasında bilhassa boy ve aşiret bağlarının bulunduğu anlaşılmıştır. Bu yüzden ocakların “Anadolu’ya gelen Türkmen babaların bağlı olduğu ailelerce oluşturulduğu” tezi ağır basmaktadır.¹²⁰²

K.Maraş ilinin, Elbistan İlçesi’ne bağlı Kantarma Köyü, Alevilik açısından son derece önemli bir konuma sahiptir. Bu köy hem bir aşiret hem de bir Alevi Ocağı olan Sinemil Ocağı’nın merkezi konumunda olup, hala birçok Alevi Dedesi’nin yaşadığı bir yerleşim yeri olma özelliğini devam ettirmektedir. Bu köyde yaşayan bir Alevi dedesi, dede olmasına rağmen gece gündüz demeden çok çalıştığını, reçberlik

¹¹⁹⁵Abdülbaki Gölpınarlı, **Vilayet-nâme Manâkıb-ı Hünkâr Hacı Bektaş-ı Veli**, İstanbul:İnkılâp,1995, XVIII.

¹¹⁹⁶Sarıkaya,**Anadolu**.,181.

¹¹⁹⁷Taşgın,**Türkmen**.,104.

¹¹⁹⁸Aydın,**Araştırmacı-yazarlarla**.,19.

¹¹⁹⁹Zelyut,279.

¹²⁰⁰Yaman,**Alevilik ve Kızılbaşlık Tarihi**,231.

¹²⁰¹Zelyut,280.

¹²⁰²Yaman,**Alevilik ve Kızılbaşlık Tarihi**,233.

yaptığını söylemiştir. Evin odunu ve geçimi için sürekli çalıştığını dokuz kardeş olduklarını ve kendi dışında bütün kardeşlerinin okuduğunu anlatarak, babalarının bu yönde sürekli telkinde bulunduğunu söyleyerek, uzun müddet dedeliği yürütmüş olan babaları Tacim Dede'nin isim yapmış biri olduğunu okumaya ve yazmaya çok önem verdiğini ancak her şairin değine de önem vermediğini belirtmiştir.¹²⁰³

Dedelere göre, tarikat konumu, felsefe yönü ile Alevi camiası dört kısımdan oluşmaktadır. Bunlar, pir, dede, mürşit ve rehberdir. Bu dördünü her zaman bir araya getirmenin mümkün olmadığı belirtilmiştir. Dedeliğin çok zor bir görev olduğu anlatılarak, herhangi bir çelişkisi olan ve cemiyete cevap veremeyenin dede olamayacağı belirtilmiştir. “Dedelik yolu kıldan ince kılıçtan keskin bir yol olup insanı yorar” denmiştir. “Dede şöret perest olmamalı, yalan söylememeli, kin, kibir, haset taşımamalı, gördüğünü örtmeli, görmediğini söylememeli. İlime ve fenne saygılı olmalı, günün koşullarına göre kendini geliştirmeli, insanları affedebilmelidir.” Diye tarif etmiştir.¹²⁰⁴

Almanya'dan emekli olduğundan bahseden bir Sinemil Dedesi, dedelere karşı oluşan ön yargılara bir olayla örnek vererek, Almanya, Nurnberg'de katıldığı bir panele yazar Mehmet Bayrak'ın ve Malatya'dan Atmalı Aşireti'ne mensup eski bir milletvekilinde katıldığını, bu arada Dersim'den bir vatandaşın kalkarak “dedeler bizi sömürdü” dediğini söylemiştir. Bu “dedeler bizi sömürdü” sözünü, “insanın sevmediği şeye karşı yabancı kalması” şeklinde açıklayan dede Malatya'nın Kömürlük köyünden olan eski milletvekilinin bunun üzerine ayağa kalkarak, bu Dersim'li vatandaşa cevap vermiş, Ağucan Ocağı'ndan olan dedeyi kastederek, “dostum, benim mürşidim karşımda oturuyor, bu insan bize çok geldi gitti. Yalnız bize gelip gittiğinde hep karnının yarısı aç yarısı toktu, Almanya'ya gelince belki karnını doyurdu, biz ne verdik dedelere?” diye sorduğunu belirterek, bu görüşlerin doğrudan doğruya o inancı sevmemekten kaynaklandığı ve bundan başka bir şeyin olmadığı vurgulamıştır. Oysa dedelerin kırık bir saz ile dolaşarak Aleviliği bu güne kadar getirdikleri, gittikleri yerde barışı sağladıkları vurgulanmıştır. Dedelerin şimdiye kadar herhangi bir hata yapmadıklarını söylemiş, ancak buna rağmen

¹²⁰³ K1

¹²⁰⁴ K1

hakarete uğradıklarını, oysa dedelerin dua ile dünyayı dolaşarak Alevileri yolundan, ikrarından, sevgisinden ve saygısından mahrum bırakmadıklarını ifade etmiştir.¹²⁰⁵ Dedelerin eleştirilmez olmadığı ifade edilerek onlarında eleştirilebileceği, ancak dedelerin öyle ya da böyle Sultan Yavuz'un baskısına rağmen son otuz kırk yıla kadar, bu kadim düşünceyi, bu kadim inancı taşıdıkları belirtilmiştir. Ancak son otuz kırk senedir kendine çok aydın diyen insanlar tarafından bu kurumun darmadağın edildiği belirtilmiştir. Kantarma Sinemil dedesi, illa ki kendilerine dede denilsin istemediklerini belirterek, kendisinin Alevilikten anladığının, bu nefeslerle hitap edilen insanın bu nefeslerden bir nüve alıp ta, kendi gönül dünyasında, kendi gönül abdestini yaparak, topluma zararsız olabileceği ya da en az zararlı insan olacağı düşüncesiyle Aleviliği anlatmaya çalıştığını ifade etmiştir. Bunu İngilizce'ye, Fransızca'ya çevirerek, bütün insanlarla bu dili konuşabilmesi gerektiğini söyleyerek, Aleviliğin inanç olarak, erkân olarak, On İki İmam'a ve menkıbelere dayandığını, dedelere gelince, bilhassa kendi jenerasyonlarındakiler ya da kendinden daha genç olan dedeler hakkında bazı şeylerin söylendiğinden bahsederek, dedelerin hatasız olduğunu iddia etmediğini belirtmiştir. Hata yapan dedelerin olabileceği, bu yüzden toplumunda dedelerden razı olması gerektiğini ifade etmiş, erkânda toplumun dedeye rızalık vermeye bileceği, edep ve erkân dâhilinde dededen davacı olabileceği ifade edilmiştir. Dedelerin de yanlış yapabileceği, onlarında insan olduğu söylenerek, ancak bilginin farklı bir şey olduğu turab olmanın ayrı bir şey olduğundan bahsedilmiş, Aleviliğin ana düsturunun turablık olduğu vurgulanmıştır. Özellikle dede başkasına söylediğini, kendinde uygulamıyorsa, toplumun dedeye karşı bakışının yavaş yavaş değişmeye başlayacağı ve postaki yerini kaybedeceği ifade edilmiştir. Dedeler hakkında duydukları bazı söylentilerin kendileri de çok üzdüğünü belirten dede, niyazın çoğunun azının olmayacağını belirterek, dedelerin rızayla gelenin hak olduğunu ifade ettiklerini, bir şey inanç ve itikatla verilirse bunun birinin ya da bininin olmayacağı ifade edilmiştir. Kendi bölgelerinde kesinlikle böyle hadiselerin olmadığını ancak başka bölgelerde olmuşsa, yani bir dede "koyun vermedin de bunu verdin" diyorsa böyle bir yaklaşımın dedenin düşkünlüğüne vesile olacağını anlatmıştır. Oysa dedenin ser çeşme olduğu söylenerek, cem erkânın başı olduğu ifade edilmiştir. Bir makamı temsilen, ulvi olarak post denen şeyin belki bir deri anlamında olduğu ancak bu itikatta bir kutsiyetinin bulunduğu ve On İki İmamı

¹²⁰⁵ K4

temsil ettiği belirtilmiştir. Cem erkânını yürütüp posta oturan Alevi dedenin bunu ulular ve pirleri yani Ehl-i Beyt ve On İki İmamı temsilen yaptığı ve onlar adına rızalık olarak posta oturduğu söylenmiştir. Dede posta otururken, Peygamber’i, Şah-ı Merdan’ı, Hacı Bektaş’ı ve diğer erenleri temsil ettiği ve bu yüzden posta Hak, Muhammed, Ali divanı dendiği ifade edilmiştir. Dede o makama otururken o cemiyetin güneşi olarak tanımlanarak, bu yüzden dedenin karanlık yönünün bulunmaması gerektiği ve cemaatin dedenin kıblesi olduğu söylenmiş dedenin kıblesine yalan ve yanlış gözle bakamayacağı vurgulanmıştır. Cemaatin sercemi, güneşi ve bu cemiyetin yöneticisi olan dedenin, cemiyetin inancı doğrultusunda geleceğini yönlendirdiğinden bahsedilerek, dedelere yapılan bizi sömürdü isnadının doğru olmadığını çünkü yaklaşık elli yıldır zaten dedeliğin yürütülmediği ifade edilmiştir. Bilhassa bugün daha on sekiz yaşlarındaki gençlerin “dedeler bizi sömürdü” şeklindeki tanımlamalarının gerçeği yansıtmadığı ifade edilmiştir. Dedeliğin zamanında bir itikatla bugünlere geldiğini babasının bu konuda “el bize geçti, biz her şeyden kaldık geri” dediğini ifade etmiş, başka bir dedenin ifadesiyle, eskiden dedelerin itibarının olup, zenginliğinin olmadığı vurgulanmıştır. Bunu da “paranın cahile, erdemini de kâmile yegâna servet” olduğu şeklinde değerlendirildiği, dedelerin toplumda bir itibarı bulunmasına rağmen kimsenin kimseden yüce olmadığı vurgulanmış herkesin bir ana ve bir babadan doğduğu ama inançların kendi içinde bazı ritüellerinin ve nüvelerinin bulunduğu açıklanmıştır. Aleviliğin ayrı, Bektaşiliğin ayrı, Caferiliğin ayrı, Nusayriliğin daha ayrı bir koldan geldiğini söylenerek, Alevilik diye ifade edilen Seyyid-i Saadet olarak inanılan itikatta, dedenin postun kutsiyetini muhafaza eden ve toplumda görgü cemi dışında toplumun yedi emini olduğu vurgulanmış, başı sıkışan herkesin yıllar boyunca dedeye başvurduğu, kimisinin hastalıktan ya da başka bir sebepten dolayı dedeye muska yazdırmak için, kimisinin de bir şey danışmak ya da bir şey almak ya da vermek için dedelere geldiği söylemiştir. Sonuçta Alevi toplumunda dedelerin büyük bir itibarının olduğundan bahsedilmiştir.¹²⁰⁶

Sinemil Ocağı’na bağlı Bozlar Dedesine göre, dedeler bizi sömürdü şeklindeki propagandanın Alevi köylerine giren çeşitli fraksiyonlardan kaynaklandığı bu fraksiyonlara sebep olanın da, devlet olduğu ifade edilmiştir. Dedeler bizi sömürmüş

¹²⁰⁶ K2

diyenlerden bir kısmının Pir Sultan Abdal Derneği adı altında PKK propagandası yapan bazı kişiler olduğu anlatılmıştır. Dedeler böyle suçlanırken, dedeler olmasaydı Alevilik bugünlere ulaşamazdı barış içinde huzur içinde devam edemezdi şeklinde görüşlerinde bulunduğu ifade edilmiştir. Bu işin doğru şekilde devam edebilmesi için öncelikle dedelerin akademik eğitime tabi tutulmaları, akademisyen olmaları gerektiği söylenmiş, Aleviliğin ders kitaplarında yer alması gerektiği anlatılmıştır. Ayrıca bu işe kabiliyeti olanların bu işe soyunması gerektiği belirtilerek, örneğin kendilerinin dede ailesi olmasına rağmen tüm çocuklarıyla beraber bu hakkı abisine devretmeye hazır olduklarını, çünkü abisinin bu işin hakkından geldiğini, bu işi yürütebildiğini söylemiştir. Abisinin çocuklarından ya da kendi çocuklarından o akademik yapıdan geçip yetişene kadar abisinin bu işe devam etmesi gerektiği, daha sonra ise yeni yetişen akademik yapıdaki dedelerin taliplerine hitap etme gücüne kavuşması ve bundan sonra bu işe başlamalarının gerekliliği anlatılmıştır.¹²⁰⁷

Babası, dayısı ve amcasından oluşan bir dede grubuyla bir kış günü Sivas Gürün’de bir talibe gittiklerinden bahseden Bozlar dedesi, bu dönemde çok yoğun kış olduğunu, her yerin iki üç metre kar altında bulunduğunu belirterek, trenle Çetinkaya’ya gittiklerini oradan sonra da çok zor şartlarda donma tehlikesi geçirerek at arabasıyla yola devam ettiklerini anlatmış, ayaklarına hayvan gübresi koyarak donmaktan kurtulduklarını belirtmiştir. Bu dedelerin her birinin kendine ait beş yüz koyunun, iki üç katır ve binek atlarının ayrıca beşer yüz dönüm arazilerinin bulunduğu anlatarak gittikleri adamın ise neredeyse bir tavuğunun bulunmadığı söylemiş öyleyse bu dedelerin bu insanları nasıl sömürdüğünün sorulması gerektiğini ifade edilmiştir. Kendisinin de bunları defalarca gördüğünü söyleyen dede, bazen çok fakir yerlere gittiklerini, bir davar almaya bir kurbanlık almaya gücü yetmeyen insanlar olduğunu, bu insanların döşeğin altına getirip bir şeyler koyduklarını bunda bir ölçünün olmadığını kiminin 2,5 lira kimin 25 lira bıraktığını söyleyerek dedenin bunu alıp gözcüye verdiğini, peykin gezici olduğu, Cebrail olduğu, cemiyete haber veren olduğu ifade edilmiş, dedenin peyke “bu adama da bir kurbanlık al, arkadaşlarından kalmasın, bu yoldan kalmasın” diyerek ona da bir kurbanlık aldırıldığı ifade edilerek, bunun neresinin sömürü olduğu sorulmuştur.¹²⁰⁸ Dedelerin ayrıca cenaze namazı kıldıkları zaman para almadıkları ifade edilmiştir. Bir kadının

¹²⁰⁷ K9

¹²⁰⁸ K5

sürekli ben ölürsen cenazemi çok ağır bir dede kaldırsın diye vasiyet ettiğini, tam da bu sıralarda evlerinde abisinin çok değer verdiği bir dedenin misafir olduğunu ve bu dedenin Alibey Uşağı'nda türbesi bulunan Muharrem Temiz'in babası olduğunu söylemiş ancak bu dedenin çocuklarının okulları açılacağı ve çocukların para beklediği gerekçesiyle sürekli müsaade istediğini, kendilerinin ise dedeyi yollamadıkları ve bunun sonucu kendi hatırlarına iki gün kaldığı anlatmışlardır. Daha sonra ise bir günde hanımının hatırına kalmasını istediklerini sonraki öğlen ise aslen Pazarcık'lı olan ve oraya fıstık toplamaya giden kadının cenazesinin geldiğini anlatmıştır. Bunun üzerine dede gitmek istemesine rağmen durumu anlattıklarını ve dedenin cenaze namazını kıldırıldığını ve kadının defin edildiğini belirtilmiştir. Kadının oğlunun dedeye bir sadaka vereceğim diyerek kendisine beş yüz lira verdiğini kendisinin de bunu dedeye götürerek "Sultanım, Ahmet Ağa beş yüz lira veriyor" dediğini buna karşılık dedenin "kurbanım cenaze namazında para alırsan haramdır, zehir zıkkımdır" dediğini ifade etmiştir. Ancak adamın geri parayı kabul etmemesi üzerine dedenin çaresiz kaldığı ve adama "sen annen ölmeseydi bana kaç para verirdin" diye sorduğunu bunun üzerine adamında yüz lira verirdim dedem deyince yüz lirayı alıp gerisini iade ettiğini söylemiştir.¹²⁰⁹ Hz. Peygamber'in Hz. Ali'ye üç şeyi sevmediğini söylediği belirtilerek bunların, çok konuşan, çok yiyen ve çok uyuyan olduğunu ifade etmiş, bunun üzerine Hz. Ali'nin bu üçünün de kendisinde olduğunu söyleyince, "nasıl sende var?" diyen Peygamber'e ; "bir Hak muhabbeti görürsem, konuşurum dilim durmaz, helalinden lokma görürsem yerim bir daha doymam, kötü bir laf işitirsem de uyurum bir daha uyanmam" dediği vurgulanmıştır.¹²¹⁰

Elif Ana'nın kendi talipleri olduğunu belirten Bozlar Dedesi, Elif Ana'nın kendi dedesinin ocağına irşat olduğunu ve o çeşmeden bir su alıp gittiğini ifade etmiştir. Dedelerin inanç yönünden önemli olduğu, talipte olabilecek bazı şeylerin dede de asla olmaması gerektiği, dede de nahoşluğun olamayacağı ve dedenin sade olması gerektiği belirtilmiştir. Taliplerin, dedelerin dediğini hak ve gerçek bildiğini bu yüzden toplumda üstün bir yerleri olduğunu anlatmıştır. Bazı dedelerin, benim ocağım üstün olsun ve üstün sayılsın gibi bir çabası olduğu, oysa her ocağın bir ocak

¹²⁰⁹ K9

¹²¹⁰ K9

olduğu anlatılarak, birisinin diğerinden üstünlüğünün olamayacağı ifade edilmiştir. Üstünlüğün sadece ahlâk yönünden, bilgi yönünden, tahsil yönünden, mantık yönünden olabileceği, yoksa hepsinin aynı kaynaktan geldiği anlatılmış, dedelerin birbirlerine baş eğmiş oldukları ifade edilerek, bir dedenin mürşit, diğerinin pir, öbürünün ise rehber olduğu belirtilmiştir.¹²¹¹

Haydarlı Sinemil Dedesi'ne göre, dedelere karşı oluşan tepkilere en başta sol siyasal söylemler neden olmuştur. Yani bunun dine toplu bir karşı çıkış olduğu ama işin garibinin bunun Alevilerde olmasına rağmen Sünnilerde böyle bir şeyin olmadığı, Sünni solcunun böyle bir şey yapmamasına rağmen Alevi solcunun böyle bir suçlamayı yaptığı ifade edilmiştir. Bunun çıkış yerinin “din afyondur” söylemi olduğu anlatılarak, bu bölgede 1973-74 yıllarına kadar dede ziyaretlerinin olduğunu söyleyen dede, kendi kapılarının hiçbir zaman kapanmadığını ifade etmiştir. Sol söylemde var olan “dedeler bizi sömürdü” meselesine gelince dedelerin gelip herkesten para aldığı iddia edildiği, ancak zaten işin gerçeğinin de bu olduğu, ancak bunun neden böyle olduğunu izah eden dedeye göre, dedelerin asli görevinin bu olduğu, çalıp söylediği ve kendini buna hazırladığı, bir yere gittiği vakit erkân yürüteceği söylenerek dedelerin bir nevi öğretim üyesi olduğu anlatılmıştır. Dedelerin ayrıca başka bir geçim kaynağı olmadığı için insanların onun iâşesini karşıladığı ve onun da bu hizmetleri yürüttüğü ifade edilmiştir. Hiçbir dede ailesinin zengin olduğunu görmediklerini, ayrıca bu hizmetlerin rızalığa dayandığı belirtilerek, gönülden ne koparsa onun verildiği, illaki şunu vereceksiniz diye bir dayatmanın olmadığı anlatılmıştır. Kendi evlerinin sürekli kalabalık olduğundan bahseden dede, taliplerin birkaç gün önce yine burada olduklarını söyleyerek, oturdukları evin bir ev değil de konuk evi olduğunu, misafirleri ağırlamak için yaptıkları bir ev bulunduğunu, burada kurban kesildiğini ve bunun sonucu taliplerden birinin kendisinin cebine on lira para koyduğunu, bu lokmanın gönülden verildiğini, ibadetin kabul edildiğini düşünülerek bunu yaptıklarını söyleyen dede, kendilerinin böyle bir beklentilerinin olmamasına rağmen bunu reddemeyeceklerini belirtmiştir. Eğer bu on lirayı almadığınız takdirde o insanı saymamış olursunuz diyen dede, kendilerinin aile olarak şehirde büyüdüklerini, okullarda okuduklarını, toplumsal gelişmeleri izlediklerini bu yüzden el öpmenin ve öptürmenin kendilerine ağır geldiğini uzun

¹²¹¹ K5

müddet bunu kabul etmediklerini ancak yeni yeni bunun kırıldığını iki sene öncesine kadar el öptürmediklerini ama kendilerine zor gelmesine rağmen dedelerin ellerinin öpülmesi şeklinde bir kuralın olduğunu söylemişlerdir.¹²¹²

Para almanın çok sıkıntılı bir şey olduğunu vurgulayan dede, kendisinin bir emekçi dede olduğunu, sabaha kadar tarla suladığını, çiftçilik yaptıklarını ve geçimlerini bu şekilde sağladıklarını belirtmiş, bu bölgeye ilk geldiklerinde kardeşiyle bir kamp çadırı kurduklarını bu yerin kendilerine dedelerinden kaldığını ifade ederek, o dönem İstanbul'da yaşadıklarını ama kardeşiyle karar verip döndüklerini ve o dönemde burada ne evin nede barkın olmadığını söylemiştir. Pınarın yanına bir kamp kurarak işe başladıklarını, kaysı ağaçları diktiklerini, kışın ortasına kadar uğraştıklarını hatta üzerlerine kar yağdığını ama sonunda şimdiki haline kavuşturduklarını, dedelerinin dergâhını imar ettiklerini ifade etmiştir.¹²¹³ Dedelerin hali hazır Alevi inancında belirleyici ve önemli olduğunu söyleyen dede, günümüzde ise sosyal hayatın getirdiği zorluklar, şehirleşmenin neticeleri ve şehirlerde cem evlerinin ve derneklerin açılması sonucu bir anlamda Aleviliği oraların üzerinden yürütmek gibi bir zaruretini oluşturduğunu ifade etmiş ama her halükarda dedelerin genel kabul gördüğünü bunun hala devam ettiğini ve ocaklar üzerinden yürüdüğünü söylemiştir.¹²¹⁴

Atmalı Aşireti'ne mensup Çöçeli Alevisi, dedelerin insanları hak kavramına, peygamber kavramına sıkı sıkıya bağlayan bir din adamı olduğunu ifade etmiştir. Alevilik açısından dedeler din adamından ziyade felsefe adamıdır. Bektaşilikte yetmiş iki millete aynı nazarla bakmanın olduğu anlatılarak, “hararet nardadır saçta değil, keramet baştadır taçta değil, ne ararsan kendinde ara, Kudüs'te Mekke'de Hacc'da değil” denmiştir. Dedelerin insan kavramını Hak kavramıyla kucaklaştıran kişi olduğunu söylemiştir. Çöçeli Alevisi, dedelerin 30-35 sene önce görgü olacağı zaman kendi evlerine geldiğini anlatmıştır. O dönemlerde, evlerin çok küçük olduğu insanların mallarıyla (hayvanlarıyla) beraber ufacık bir odaya sıkıştıklarını az biri yeri insanların kendine ayırdığını geri kalan kısımda da malların yattığını söylemiştir. Dedelerin geldiği zaman bir cemiyetin olduğu anlatılarak, cemiyetin o küçük

¹²¹² K7

¹²¹³ K6

¹²¹⁴ K6

evlerde olamayacağı bu yüzden büyük konaklarda bir araya gelindiği belirtilmiştir. Kendi evlerinin böyle bir konak evi olduğunu ifade eden Çöçeli Alevisi, köyde bir tek kendilerinin ayrı bir odası olduğunu, mecburen orada toplandığı anlatarak dede geldiğinde ev halkının oda tarafına sıkıştığını dedenin de ev tarafında kaldığını söylemiştir. Çocukluk yıllarından beri sorgulayıcı bir yönü olduğunu,15-16 yaşlarında iken dede geldiğinde dedeye kızdığını ancak o dönem babasının dedeler tarafından düşkün edilip ceza aldığını bilmediğini söylemiştir. Annesini de bilmediğini sürekli analığını gördüğü için sadece onu tanıdığını çünkü analığın kendileri yetiştirdiğini belirtmiştir. İlkokul beşe kadar analıklarını esas anaları bildiklerini, ancak babasının kaçırdığı o kadının çocuğu olmadığını bununla beraber gerçek annelerini hiç görmediklerini dağda davarla uğraştığını ve 106 yaşında öldüğünü söylemiştir.¹²¹⁵

O zamanlar hem Mahmut hem de Mustafa dedenin ayrıca mürşit-i kâmil olan Aziz dedenin de kendi köylerine geldiğini ve mürşit-i kâmil'in kendisini "delim" diyerek sevdiğini belirtmiştir. Sabah kahvaltısında dedeye bir müşkülata olduğunu ifade ederek, konuşmak için izin istemiştir. Dedenin, "delim konuş, senin konuşman hoş olur" diyerek izin verdiğini ve bunun üzerine "dedem ben size bakıyorum çok saygı duyuyorum, size tapmıyorsam da önünüzde eğiliyorum ancak siz namusluları bırakıp namussuzların evine geliyorsunuz", dediğini bunun üzerine babasının kalkıp gittiğini, dedenin de "nasıl yani?" diye sorunca kendisinin "babam başkasının karısını kaçırmış ya, siz onun evine geliyorsunuz ancak öbür taraftaki kör Hasan'ın evine gitmiyorsunuz" dediğini ifade etmiştir. Bunun üzerine dedenin, Kör Hasan'ın çok küçük bir huğ'da¹²¹⁶ oturduğunu ve cemiyeti orada topladıklarında oraya sığamayacaklarını yoksa Kör Hasan'ın ayranının kendilerine yeteceğini ifade ederek kendilerinin bir felsefenin peşinde olduklarını ve bir felsefe vermeye çalıştıklarını söylemiştir. Ayrıca, dedelerin Çöçeli Alevisi'nin babasına yedi sene ceza verdiklerini cemiyetten dışarı attıklarını ve başına eşek torbası takarak içine taş koyduklarını ve yedi saat o şekilde tek ayak üzerinde beklettiklerini söylemiştir. Çöçeli'nin altındaki yazı köylerinde dedeyi önceden hiç bilmediklerini, doğduğunda oraya dede gelmediğini söyleyerek, boş yaşadıkları ve bilmedikleri ifade edilmiştir. Kılıçlı Aşireti'nin bu ovada yaşadığı söylenerek önceden onlara kılıçtan dönme diye bir

¹²¹⁵ K14

¹²¹⁶ Huğ: taştan ve kerpiçten yapılmış iptidai ev.Mehmet Eröz,**Yörükler**, İstanbul:Türk Dünyası Araştırmaları Vakfı,1991,105.

tabir kullanılarak kılıçla Müslüman olduklarının söylendiği ancak bunun doğru olmadığını söylemiştir. Oysa İmam Hasan'ın Yezid'le savaştığı¹²¹⁷ ve bu Kılıçlıların da Hasan taraftarı olduğunu ifade etmiştir. Aslında Kılıçlıların Müslümanlara yardım edenler olduğu bildirilmiş, Hasan'ın ordusuna katılanlara, Kılıçlı ordusu diye gelip katıldıkları anlatılmıştır. Kılıçlı köylerine pek dede geldiğini hatırlamadığını sadece Han Obası'na geldiğini hatırladığını ifade etmiştir.¹²¹⁸

Dede ailesine mensup Sinemil Aşireti'nden Bozlar Alevisi'ne göre, Dede kavramı Alevilik için çok önemli bir kavramdır. Alevilikte dedelik makamı bir nevi imam gibi düşünülebilir. Bu yüzden dedelik makamının kesinlikle devam ettirilmesi gerektiğini çünkü çok önemli bir kurum olduğunu anlatmıştır. Bütün bu önemi karşın dedeliğin bir standartta olmadığı ifade edilerek, buna namazdan örnek verilerek, kiminin namaz kılarken Allahu Ekber diyerek elini kulaklarına, diğerinin ise kafasına götürdüğü şeklinde izah edilerek, dedelerinde bir standartta kavuşması gerektiği ifade edilmiştir. Alevilerin oturup bir karara varması gerektiği anlatılarak, devletin verdiği maaş falan devreye girdiği zaman işlerin daha da karıştığı ifade edilmiştir. Bir üniversitenin Alevi öğretisi içeren bir kürsü açması gerektiği söylenmiş, “dedelik soydan gelecekse yani ben dedelik yapacaksam, beni götürsünler iyice eğitsinler” demiştir. Diğer türüsünün olmadığını vurgulayarak, kimisinin öyle diğerinin böyle söylediği belirtilerek, bunun bu şekilde devam edemeyeceği ifade edilmiştir.¹²¹⁹ Böyle anlayışlara bir örnek vererek Allah kavramını ele alan Bozlar Alevisi, kendisinin Allah'ın varlığına ve birliğine inanmasına rağmen bu yönde birçok farklı yorum bulunduğunu ifade ederek, birinin çıkıp Allah insanın kalbindedir derken, diğerinin Allah'ın gökte, başka birinin ise yerde olduğunu söylediği ifade edilmiştir. Bu anlayışın vahdet-i vücud ise herkes için vahdet-i vücud olması gerektiği belirtilerek, bu konularda bir öğreti olmadığı sadece aileden alınan bilgilerle devam edildiği ifade edilmiştir. Bir dede çocuğu olarak babasını eleştirdiğini, kendi ailelerinden çok yakın bir kızın Sünni'yle evlendiğini, şimdilik mutlu olduklarını, inşallah hep böyle olması gerektiğini belirterek, babasının buna hafiften kızdığını “niye Sünni'yle mutsuz olacağını bile bile evleniyor” der gibi yaptığını kendisinin de babasını eleştirerek, “baba sen bir dedesin, dedelik yapmasan da dede soyundan

¹²¹⁷ Yezid bin Muaviye ile savaşan Hz.Hüseyin olup, Hz.Hasan, Muaviye ile savaşmıştır.

¹²¹⁸ K14

¹²¹⁹ K16

geliyorsun, bu kıza Alevilikle ilgili şimdiye kadar hiçbir şey söyledin mi?” dediğini, onun da; “söylememe ne gerek var okusaydı” diye karşılık verdiğini ifade etmiş, oysa söylemeden, öğretmeden, bir yorum hakkı olmadığı anlatılmıştır. Bundan dolayı insanların sorumlu olması gerektiği, en başta da devletin sorumlu olması gerektiği ifade edilmiştir. Avrupa’ya göç eden Türk ailelerin 1960’lardaki birinci neslinde pek problem olmadığı, çünkü iyi kötü ailesinden bir eğitim aldığı anlatılarak onlar sonrasındakiler içinse durumun çok farklı olduğu ifade edilmiştir. Yurt dışında yaşayan bu ikinci ve üçüncü nesillerin buldukları yerlere zarar verdikleri, olay çıkardıkları, hırsızlık yaptıkları ifade edilerek, sadece Türklerin değil hangi ırktan olursa olsun bunların olduğu, çünkü kendi kültürlerini kaybettikleri ifade edilmiştir. Bu insanların Müslümanlığı bilmedikleri, Aleviliği bilmedikleri tamamen dejenere oldukları ifade edilerek dejenere olmuş bir kişiden fayda beklenemeyeceği ilave edilmiştir. Bu yüzden Alevilerin kurtarılmaya ihtiyacı olduğu anlatılarak, devletin Alevilere yatırım yapması gerektiği söylenmiştir. Bunun para vererek yapılamayacağı, “yani balık vererek değil balık tutmayı öğreterek” yapılması gerektiği belirtilmiştir. “Bunlar dinlerini adam gibi öğrensin” denilerek, sonunda devletçi olsun ne olursa olsun denmiştir. Türk kökenli bir İsviçre vatandaşının nasıl ki yaşadığı devleti sonuna kadar savunup “ben güçlü bir ülkede, güzel bir ülkede yaşıyorum” diyorsa, Türkiye’de de bizim bunu sağlamamız gerektiği anlatılmıştır.¹²²⁰

Eğer dedeler olmasaydı, Alevilik olmazdı diyen Sinemil Aşireti’ne mensup bir Alevi, dedeliğin Alevilik açısından en kutsal makam olduğunu anlatarak “dedelik olmasaydı, Bektaşilik, Kızılbaşlık olmazdı” demiştir. Dedelerin Aleviliğin, anlatıcısı, piri ve mürşidi olduğu ve tarihten bugüne getiren kişiler olduğu anlatılmıştır. Hünkâr Hacı Bektaş’ın “yol evladı ayrı bel evladı ayrı” dediği ve her belden gelenin yolu bilmeden dede olamayacağı anlatılmıştır.¹²²¹

Dedelere sahip çıkmadıkları için pişman olduğunu söyleyen Koçgiri Aşireti’ne mensup Alevi, onların birikimlerinden faydalanamadıklarını söylemiştir. Aleviler hakkında bu yönde bir araştırma yapılmasından çok memnun olmakla beraber üzgün

¹²²⁰ K16

¹²²¹ K18

olduğunu çünkü keşke kendisinin böyle bir araştırma yapsaydım dediğini ifade ederek, dört bin beş yüz Alevilikle ilgili kitabın dört bininin Sünniler tarafından yazılmasına üzüldüğünü niye biz yazmıyoruz diye hayıflandığını anlatmıştır. Sünniler bizi bizden iyi tanıyorlar diyerek, Alevilerin uyduklarını, derneklere bile gelmediklerini, üşendiklerini söylemiştir. Aleviliğin bu kadar güzel bir yaşam tarzıyken geri kalmasını azınlık olmasına bağlayan Koçgiri Alevisi, her on yılda bir öldürülen Aleviler ve Kürtlerin olduğunu ve bu yüzden başaramayız korkusuyla ileri gidemediklerini söylemiştir.¹²²² Her dede inancını biliyor mu? Gibi bir sorunun cevabının evet olduğunu anlatarak, dedelerin inancın temelinden gelenler olduğunu bu bilgileri babalarından öğrendiklerini söylemiş ancak dedelerin her oğlunun dedeliği hak edemeyeceği sadece bazılarının bunu devam ettirebileceğini, dedenin bilinçli olduğuna inanmaz ise onu dinlemeyeceğini söylemiştir.¹²²³

Son yıllarda gördüğü dedelerin çok yol gösterici özellikte olmadığını söyleyen Koçgiri Alevisi, bu dedelerin derin bilgilerinin olmadığını ve üç beş deyişle işi götürmeye çalıştıklarını ifade etmiştir.¹²²⁴ Alevi öğretisi üzerinde yüz yıllardır süren baskılar sonucu herhangi bir medreseye ya da üniversiteye sahip olamadığı için ve tamamen söyleme dayalı bir aktarmayla bugüne kadar geldiği anlatılarak, bunun sonucu belli ölçüde aşınmalar, yozlaşmalar, asimilasyonlar, görüldüğü söylenmiştir. Bu yüzden Alevi dedelerin kendi inançlarını toplumlarına aktarmada büyük yetersizliklerinin görüldüğü ifade edilmiş ancak son zamanlarda kendilerini çok iyi yetiştiren dedelerinde olduğu bundan dolayı da çok büyük mutluluk duyduklarını anlatmıştır. Buna rağmen olaylara ideolojik açıdan baktıklarını ve dini yargıladıklarını söyleyerek, dedelerle aralarında bir mesafe bulunduğunu söylemiştir. Materyalist bir anlayışa sahip olduklarını bu yüzden bir dedenin onlara öbür dünyadan bahsetmesinin kendiler için bir şey ifade etmediğini anlatarak dedenin fazlada yapacak bir şeyi olmadığı söylenmiştir. Sünnilerin imamın söylediğini kabul ettiğini ancak kendilerinin kabul etmeyerek dedeyi yargıladıklarını anlatarak, yanlış söylediği, eksik söylediği zaman dedeyi uyardıklarını ifade etmiştir. “Biz söylemelerimizde öbür dünyayı kabul etmiyoruz” diyerek ne kadar da şairlerin cennet ve cehennemle ilgili binlerce söylemleri olsa da bunları kabul etmelerinin zor

¹²²² K21

¹²²³ K21

¹²²⁴ K22

olduğunu anlatmıştır.¹²²⁵ Dedelerin inanç boyutunda kendinden farklı düşündüğünü zannettiğini söyleyerek, dedelerin cennet ve cehenneme daha çok inandığını kendinin ise daha çok akla inandığını ifade etmiş, cennet, cehennemin soyut kavramlar olduğunu, her hangi bir ciddi dayanağı bulunmadığını, bilimsel bir şekilde açıklanmadığı için kabul etmediğini belirtmiştir.¹²²⁶

Sinemil Aşireti'ne mensup, Aşağı Terolar'da yaşayan Alevi kadını, ocağa ya da dedeye bağlı olmamasına rağmen kendi köyüne yakın Kocalar Köyü'nden bu bölgede faaliyet gösteren Mazlum Dede adında bir dedenin olduğunu belirtmiş, dedeliğin çok önemli bir kurum olduğunu anlatarak "toplumda sözü çok geçen bir büyüğümüz" demiştir.¹²²⁷

Demirciler Köyü'nden Salmanlı Aşireti'ne mensup Alevi, dedeleri inancın taşıyıcıları olarak tanımlamıştır. Aleviliğin tarihten günümüze ulaşmasını sağlayanların dedeler olduğunu ifade ederek, ritüellerin de onlar vasıtasıyla bu günlere geldiğini ve toplum üzerinde çok büyük saygınlıkları bulunduğunu belirtmiştir. Farklı dedesi olan köylerin birbirlerinin cemine katılmadığını söyleyerek bölgedeki Çiğli Köyü'nün bu yüzden kendileri ceme çağırmadığını anlatmıştır. Dedelerin ziyarete gittiği köyleri topluma anlattığını söyleyerek esasında bunun Aleviliğin tarihinin anlatılması olduğu ve bu şekilde tarih bilincinin yaratıldığı belirtilmiş, dedeleri olan Gürgür Dede'nin oğlu Hamdi Dede'nin Tebriz'deki köylerinin olduğundan bahsettiğini ve o köylere ceme gittiğini söylediğini ifade ederek, "bu köyler bizim ailemizden köyler. Arapça ya da Farsça bilmiyorlar hepsi Türkçe konuşuyorlar, öz be öz Türk köyleri, dedemiz oraya gidiyor cem yapıyor." demiştir. Bölgede Salmanlılar'ın iki, üç köyünün bulunduğu ve bunların Sinemilli'den farklı olduğu ifade edilmiştir.¹²²⁸

Sinemil Aşireti'ne mensup bir Bozlar Alevisi, dede için; "imam neyi ifade ediyorsa onu ifade eder" demiştir. Ama bugün dedelerin etkili olmadığını, dedeleri sevip saydıklarını ancak bir varlık göremediklerini belirtmiştir. Varlık görememenin birinci

¹²²⁵ K22

¹²²⁶ K22

¹²²⁷ K27

¹²²⁸ K28

sebebinin alkol olduğunu, alkolün olduğu yerde sıkıntı bulunduğunu ifade etmiş ama İzzettin Doğan dedenin alkol almadığını, çocuklarına da aldırmadığını belirtmiştir. Alkolün kullanan insanın iradesini etkilediğini ve işin içine başka şeylerin girdiğini söyleyerek, dedelere inandığını onlara karşı itikatlı olduğunu ancak icraat göremeyince bu itikatın biraz kaybolduğunu söylemiştir.¹²²⁹ Aynı aileden başka bir Bozlar Alevisi, dedelerin geçmişten bilgileri ve kaynakları bugünlere aktaran din adamları olduğunu belirtmiştir.¹²³⁰ Aslen Tottolar Köyü'nden olmasına rağmen K.Maraş merkezde oturan Alevi genç kızı, dedelerin kendisi yanında çok ağır bastığını, çok önemli olduğunu çünkü dedelerin ocakzade olduğunu belirterek, “Pir Sultan Abdal Derneği'nden Pir Ali dedemiz geldiği zaman gideriz, nazar için ip bağlarlar, ip bağlama şöyle, ben rüyamda korkuyorum, o ip bağlandığı zaman korkum gider” diyerek dedelerin rızkını açabildiğini ve sıkıntıyı giderebildiğini anlatmıştır.¹²³¹

Elmapınar Köyü'nden bir Alevi, dedelerin imamlardan farkları olduğunu söyleyerek, dedenin sadece cemi yaptıran insan olmadığı, davranış olarak da Alevilere örnek olan insan olduğu söylenmiştir. Dedenin görevinin sadece ibadet yaptıрма olmadığını o yapılan ibadetin dışında da örnek bir insan olması gerektiği ifade edilerek bu yüzden dedelerin örnek seçildiği söylenmiştir. Alevilerin dedelerin öğrettiği yolda ilerlemeye çalıştıkları ifade edilerek, dedelerin hayata dair sorumluluğunun bir imamdan çok daha fazla olduğu, sadece oradaki yaptığı eylemden değil, ibadet alanında değil, hayatın tüm alanından sorumlu olduğu vurgulanmıştır.¹²³²

Pazarcık Doğanlı Karahasan Köyü'nde yaşayan Sinemil Aşireti'ne mensup bir Alevi, dedeliğin çok önemli bir müessese olmasına rağmen geçen yıllar boyunca dedelik makamının kendini geliştiremediğini ifade etmiştir.¹²³³ Bu Alevinin babası ise, dedelerin öneminin Hacı Bektaş'tan gelmelerinden kaynaklandığını, Hacı Bektaş'a gidip kurbanını kesmeyenin, dede dedeliğini kabul etmez demiştir.¹²³⁴ Avrupa'ya

¹²²⁹ K30

¹²³⁰ K31

¹²³¹ K35

¹²³² K37

¹²³³ K38

¹²³⁴ K39

gezdiğini her yeri gördüğünü söyleyen Barak Aşireti'ne mensup Alevi, “artık her gördüğümüz dedeye inanmıyoruz Alevi toplumu dede ailesinden biri gereksizlik yaptı mı o ocağa tamamen küsüyor.”¹²³⁵ Demiştir. Sinemilli Aşireti'nden eniştesi ise, “bazı dedelerden soğuma var, çünkü namus hainliği yapmış. Dede namus hainliği yapmış bizim hocaların yaptığı gibi, hocalar cami de hırsızlık yaptı, dedeler de geldi bizim evde yaptı. Alevilik en ufak lekeyi kabul etmiyor.”¹²³⁶ Demiştir. Dedelerin doğru dürüst bir bilgi vermeden yiyip, içip çekip gittiğini söyleyerek, “dede gelir rakı açılır, kurban kesilir, lokma verilir, örneğin dede bizim eve geldi, herkes lokmasını getirir, evinde ne varsa getirir, orada cem yapıldıktan sonra lokma orada dağıtılır. Ben yeni evlenmiştim, eşimle ceme katıldım, elma dağıttılar, bilmiyordum Aleviliği, o cemde babam da musahip oluyordu, ben hemen elmayı yedim. Oysa dedenin destur vermesi gerekmiş. Dara kaldırdılar, eşimle beni, bu yüzden beni cezalandırdılar. Bana sen şu zaman kurban keseceksin dediler ancak daha sonra bir komite oluşturup beni affettiler.” Demiştir. Alevilerin dedelerden soğumasının en önemli sebeplerinden birinin de alkol olduğunu söyleyerek, diğerinin de dede ailesinin kadınlarla ilişki kurması olduğunu belirterek bundan dolayı dedelerden soğuduklarını anlatmıştır.¹²³⁷

Bir Kılıçlı Köyü olan Ördek Dede köyündeki bir Alevi, dedelerin artık gelmediğini söyleyerek, “Bizim bu yörenin adamı çabuk mu bilinçlendi bilmem, dedelerin gelmemesinin bazı sebepleri oldu, biz büyüklerimizden öğrendiğimize göre dedelerin noksanlarını görürlerdi, dede talibin karşısında yetersiz kaldı, dedenin gelmemesinin bir nedeni bu, Bir gün aşağı kolda (Kılıçlı Aşireti'nin alt taraftaki köyleri-Fanfas-Pınarhöyük), Pınarhöyük Köyü'ne Sivas tarafından gelmiş bir dede vardı, düğüne gitti bizim akrabalar, akşam oturulunca o dede bize dedi ki; “siz dedeleri neden kovdunuz dedi?” Dedim ki; “dedem biz dedeleri kovmadık.” “Yok” dedi, “dedeleri kovmuşsunuz.” Dedi ve bize biraz yüklendi ben de dede kırılmasın diye fazla bir şey demedim. Bu arada Sünniliğin bazı şeylerini eleştirmeye başladı. Sonunda söylemek zorunda kaldık; dedim ki, “dedem deminden beri Sünniliğin bir takım şeyleri eleştirdin, eleştirdiğin şeylerde doğrudur” Dede dedi ki, “bir Cuma namazı olur binlerce insan Namaza gider dedi, müezzin çıkar o da mevzu ne biliyorsa onu

¹²³⁵ K43

¹²³⁶ K41

¹²³⁷ K41

konusur ama bir tanesi de demez ki hocam burasını da yanlış söyledin demez” dedi. “Size ne oluyor ?” dedi.

Ben de, “madem buraya kadar geldik dedem dedim; deminden beri sen Sünniliğin bazı şeylerini eleştiriyorsun, doğrusun, haklısın dedim, peki niye eleştiriyorsun? Dedim. Noksanını gördüğün için eleştiriyorsun değil mi?” dedim. “Talibin de senin noksanını gördüğü için seni eleştiriyor” dedim. Tekrar başa döndü “dedeyi neden kovdunuz?” dedi. “Bizim büyüklerimizle olmuş şeyler ama biz kovmadık” dedim. “Kovmaya de gücümüz yetmez” dedim. Dedelerle bizim büyükler arasında çatışmalar olurmuş, çünkü o zaman çok bilinçli insanlar vardı, çok bilgililerdi. Bu şimdi dağıldı. Eski kültürü bilenler neredeyse kalmadı. Dedim ki; “dedem bizim buna gücümüz yetmezdi, Atatürk geldi, Atatürk’e kadar iki Alevinin şahadeti bir Sünni şahadeti yerine geçer miydi?” dedim. “Geçerdi” dedi. “Atatürk geldi, laik devleti kurdu, mahkemeleri kurdu, vatandaş sorunun varsa mahkemeye git dedi. Vatandaşa mahkemenin daha iyi çözdüğünü gördü, bu o tarafa aksetti. Dedelerin o yönünü inceleyecek olursak, orada da bir sürü noksanlık vardır. Dede her zaman kime gelir? Köyde güçlü insanın evine gelir. Bir şeriat çözecek olsa kimden yana çözer? Ondan yana çözer. Ağadan yana zengin yana çözer. Bunun için oldu yoksa bizim bunu kovacak gücümüz yok” dedim. Ama kendiliğinden yıkıldı gitti dedim. Dedelerde bunun üstüne uzaklaştılar gelmediler dedim. Hatta dede şöyle bir şey anlatırdı; “Sinemilli dedeleri sormuşlar, niye dedelik yapmıyorsun taliplerin içine gitmiyorsun” demişler. O dede de biraz şakacıydı, “yavrum, Sinemilli’nin içinde kim olsa o yapar dedeliği, gidin de Kılıçlı’nın içinde dedelik yapın” demiş. Bana göre dedeler o zaman çok bilinçli değildi, ama şimdi artık öyle değil. Şimdi insanlar daha bilinçli hala geldi.” Diye belirtmiştir.¹²³⁸ Aynı köyden diğer bir Alevi ise, “Benim çok yerde yakın arkadaşlarım var, kültürlerini de devam ettiren, dedeleri de gelen, ama dedeler çok alkol alıyor ve ne söylediğini bile bilmiyor. O yüzden biz güvenmiyoruz onlara eleştiriyoruz.” Diye ifade etmiştir.¹²³⁹ Bir Kılıçlı Köyü olan Ördek Dede Alevilerinden birisi, dedelerin Alevi inancındaki yerini Ehl-i Beyt soyundan gelmelerine bağlayarak, ona inanıldığını, Uryan Hızır’ın, Ağuıçenler’in

¹²³⁸ K77

¹²³⁹ K47

Ehl-i Beyt soyu olduğuna inandıklarını ve dedelerin böyle söylediklerini ifade etmiştir.¹²⁴⁰

Aleviliğin en önemli kurumu olarak dedelik kurumunu işaret eden ve Urumoğlu Köyü'nden başka bir Kılıçlı Alevisi, dedelik kurumunu şöyle anlamak icap eder diyerek, “Hz. Muhammed, ondan sonra Ali, Fatma, Hasan, Hüseyin ve bunlardan türeyen on iki tane imam. Yani Hz. Muhammed s.a.v'e dayanan on iki imam. Bu imamın çocukları altı tane mürşit ocağı var. Bu altı mürşit ocağından otuz altı tane pir çıkmış. Otuz altı tane dede ocağı çıkmış. İşte bizim Anadolu'da on beş milyon Alevi'nin geleneğini sürdüren işte bu otuz altı ocaktır. Bu altı Mürşit'e bağlı otuz altı tane pir ocağı vardır. Geleneği bu zatlar devam ettirmiştir. Sünniliğin aynısı sistem olarak değişen hiç bir şey yok.”¹²⁴¹ Diye ilave etmiştir.

Eski adı Fanfas olan Pınarhüyük'ten bir Kılıçlı Alevisi, dedelerin Alevilerin temsilcisi olduğunu ve Alevilerin de onları benimsediğini ifade etmiştir.¹²⁴² Narlı Ovası'ndaki Kılıçlı Köyleri'nden Karaçay'dan birisi, Alevilerin, dedelerin Peygamber'in soyundan geldiğine inandıklarını söyleyerek, “Aleviler öyle kabul ederler. Evladı Resul kabul edilir. Dede gelemediği zamanlarda bir temsilci atanmıştır, zamanla bu atananlar kendilerine bir dede kimliği almışlardır.”¹²⁴³ Diye de eklemiştir.

Başka bir Kılıçlı Köyü Osman Dede'den bir Alevi, dedenin işin başı olduğunu söyleyerek, “İşin başı ama gene yaşam tarzlarıyla alakalı, adam kendini bu yola vermişse, mutlaka güzel şeylerin ortaya çıkmasını sağlamalı buda Alevilikle ilgili temel değerler, onu yaşamalı ve yaşatmalıdır. Ben filanım diyerek büyüklük taslamamalıdır. Dedelerimiz bizim zamanımızda bizim yanımıza oturmazlardı çünkü tenkit ederdik. Bilgi yapılanman olursa rahatsız olurdu otu çek köküne bak derdi. Bir de Kur'an üzerinde fazla yorum yapmazlardı bilmezlerdi. Son zamanlarda Yaşar Nuri'nin o Türkçe kitapları çıkınca işler değişti. Kur'an'a dayalı davranışlar sergilenmeye başlandı. Mesela Nur süresi 35.ve 36.ayetleri yıllarca dedeler

¹²⁴⁰ K50

¹²⁴¹ K54

¹²⁴² K55

¹²⁴³ K56

okurlarmış kimse onun Kur'an'dan geldiğini bilmiyor. Ama Türkçe Kur'an'ı okunduktan sonra mesele çözüldü herkes anladı. Bunu kabullenmek lazım artık, hiçbir dedenin karşı koymaması lazım. Hatta onun derinliğine girip öğrenmesi lazım. Ben Cem TV'de yapılan cemleri ve dedelerin yorumlarını çok beğeniyorum. Çok hoş, siyaseti katmadan, cemleri çok mükemmel. Mesela İzzettin Doğan siyaset adamı değil, Hak adamı, gerçek manada Hak adamı. İşin bu şekliyle kabul eden kaç kişi var ki? Benimle kavga ediyorlar neredeyse. Pek öyle açmam meselelerin özünü onlar bana sorarlar tartışır gideriz.” Şeklinde ifade etmiş ancak bugün dedeleri çok yeterli bulmadığını ekleyerek, “Olayı yaşam biçimine sokmak önemli. Yaşıyorsa gerçekten Alevi gibi yaşamalı, örnek kişi olmalı. İnsan-ı Kamil sıfatı taşıyan bir anlayışın adamı olmalı. İnsanları da o şekilde yönlendirmelidir ki bir güzellik doğsun. Sen kendi yaşantına dikkat etmiyorsan olmaz kimin soyundan gelersen gel. Hz. Peygamber ne güzel söylemiş; “Kızım Fatıma ben senin babanım ve peygamberim ama ancak sen kendini kurtarabilirsin” İşin gerçeği o. Ben yıllarca birisiyle tartıştım, bana dedi ki “otu çek köküne bak”. Dedim; “dede ne yapıyorsun sen?” her kişi aynı değildir, herkes o otun uçundaki yaprak değildir. İnsanların insan-ı kâmil olabilmesi için hangi ahlaksal değerlere sahip olması gerekir o önemlidir. Önemli olan o güzelliği taşımasıdır. Bu yapabilmek için ne yapacağız öncelikle doğru ve dürüst yaşamının yollarını öğreneceğiz. Alevi gibi yaşamak zorundayız. Bektaşî düşünce ve anlayışı bu bakımdan daha iyi. Sen o hizmete layık değil isen olmaz. Kim yetkili ise o gelir göreve Bektaşilikte. Mesela Elif Ana'nın oğlu var, bu dede değil ama her türlü ritüelleri bilir ve saygı duyulur. O tam bir sevgi adamıdır. O bir söz söylediği zaman büyük bir coşkuyla karşılanır. İlahiyat fakültesi dekanımız vardı, her sene gelirdi “ben Orta Asya'yı da gezdim ama burayı gördükten sonra Aleviliği tanıdım” dedi. Hoca buraya çok sevgiyle bağlıydı ama son zamanlarda siyasiler gelmeye buraya siyaset sokmaya başladılar, ondan sonra hoca hoşlanmadı. Geçen sene gelmedi mesela hoca. Sistemi ben hazırlıyorum Elif Ana'nın bir torunu var o kızımızla yapıyoruz beraber.”¹²⁴⁴ Diye belirtmiştir.

Dedelerin Alevi Kültürü'nün aktarıcısı olduğunu söyleyen Kuyumcular Köyü'nden bir Alevi kadını; “1514 tarihinden sonra Alevilik ortadan kaldırılmak istenince, ne yapmış kültür kulaktan kulağa devam etmiş. Alevilik kendi kültürünü yanlışıyla,

¹²⁴⁴ K57

doğrusuyla belki hatalı dedeler de vardır çünkü onlarda insan, ama kültürün bugüne ulaşmasında rolleri çöktür. Onun için ben onlara saygı duyarım, kerametlerine, mucizelerine inanmam ama kulaktan kulağa bu kültürü bu zamana kadar getirmişler. Dedelerin yanlışları olduğunu görmedim ama duydum, duyduğumun da doğru olduğuna inanıyorum ama beşer şaşar, nihayet onlarda insan. Onlarda da yanlışlar çıkmaz mı? Çıkar, öyle bakıyorum olaya. Ama genel anlamda dedelere saygı duyulması gerektiğine inanıyorum. Bu inancı ve kültürü kulaktan kulağa bu zamana kadar getirmişler. Ama hata vardır elbette bütün dedelerin hepsine iyi diyemezsin ki. Çünkü babadan oğula geçiyor beş oğlun dördü iyi olur da biri kötü olur. Onun düştüğü bölgede dededen şikâyet eder. Gayet doğal bir şeydir.”¹²⁴⁵ Şeklinde belirtmiştir.

Çiçek Köyü’nden yaşlı bir Kılıçlı Alevisi, dedelerin genelde Seyyid olarak geçtiklerini ve Alevilerin onları görünce çok saygı duyduklarını ifade ederek, “Ben pek düşkün değilim. Çünkü oturup yemişler, orada Hacı Bektaş tekkesine oturup kalmışlar, beleşçi yani. Şimdi yok o para toplama falan, temeli buradan geliyor. Hacı Bektaş tekkesinden dağılırlarmış buradan topladıklarımı varır tekkeye yatırırlarmış, sonra tekke kapanınca kendi ceplerine aktarmışlar. Dedim şih; “bunlar emek inkârcısı”, onun için ben bunlardan pek hoşlanmam. Ama gördüğüm zaman hoşbeş ederim hocaya da ederim. Hocam nasılsın derim onun inancı kendine ben bir şey demem. Benim şahsımı sorarsan ben ateiste değilim pek düşkünde değilim. Kendi halime göre insanı severim. Bu insan sevgisi nerden geliyor çünkü ben de insanım. Sen hiç başka mahlûkatın kendi ırkını öldürdüğünü gördün mü? Yani keçi keçiyi öldürür mü? Koyun koyunu yahut inek ineği öldürür mü? İnsanda niye var peki? İşte insanda nefis seni yerden yere vuruyor.

John Strachey, İngiliz işçi partisi yazarı,1954 diyor ki; “sermaye kârsızlıktan ürker, yüzde yüz kâr karşısında her türlü insani kanunları ayaklar altına alır, kâr yüzde beşyüzü buldu mu cinayet işletir.” Nitekim bunlarda oluyor. Onun için bu tip insanlarda sevilmez, ben bir insanı gördüm mü insanlara faydalıysa baş tacı ,ha

¹²⁴⁵ K58

faydalı değilse de baş tacı. Ama zararlıysa ne lüzum var ki onun.”¹²⁴⁶ Diye belirtmiştir.

Bir Kılıçlı Köyü olan Osmandede’de yaşayan hiç okula gitmemiş yaşlı bir Alevi kadını, “Dedeler her şeyden elini çekmeli Allaha bağlanmalı, para, pul, yiyecek, şü, bu bunları demeli değil. Dedeler ağır konuşmalı değil. Dedeler bir, haşa, tövbe tövbe özür dilerim, peygamber oturmuş gibi oturmalı, Hünkâr’ın oraya vardım oturdum, herkes geldi bana niyaz oldu, kızım ben kimse değilim dedim, imkânı yok herkes bana para vermeye kalkıştı. Elimi öptüler, eteğimi öptüler, biz okula gideceğiz bize dua et diyorlar. Ben de verdikleri paraları Hünkâr Hacı Bektaş’a verdim geldim.”¹²⁴⁷ Demıştır.

2.8.2. Pazarcık Alevilerine Göre Alevilikte Hukuk

İslâm Dünyası’nda Peygamberin ölümünden sonra oluşan hilafet meselesi bir siyasi kriz olarak bugünlere kadar ulaşmış, bu siyasi ayrışma dini anlayış farklılıkları oluşturarak İslamiyet’in temel bir problemi olma hüviyeti kazanmıştır. Bir ailenin iki tarafına mensup kişilerin bu ayrışması öyle bir hal almış ki, süregelen bu mücadele sonucu İslâm Dünyası ciddi anlamda güç kaybetmiş, uzun süreli çatışma ortamları neticesinde birçok devlet karşı karşıya gelmiş, aynı dine inanan bu gruplar birbirlerini kâfirlikle suçlamaya başlamışlardır. Bu konuda tarafsız bir bakış açısı bir türlü oluşturulamamış, İslam tarihi açısından herkes kendi görüşlerini haklı çıkarmak adına dinden ve Kur’an’dan referanslar almaya yoluna gitmiştir. Bütün bu olumsuzluklar neden olduğu bu tartışmalar birçok can kaybına yol açmış, ortaya çıkan birçok farklı mezhep, tarikatlar vasıtasıyla farklı farklı İslam anlayış ve uygulamaları meydana gelmiştir. Bunların oluşturduğu ve savundukları görüşler doğrultusunda birçok fıkıh, kelam tartışmaları neticesinde önemli miktar eser kaleme alınmış, bu eserlerde herkes mensup olduğu görüşü savunmuş ve diğer görüşler için bunlara reddiyeler¹²⁴⁸ kaleme alınmış tüm bunların neticesi olarak İslam felsefesi açısından çok ciddi bir arşiv meydana gelmiştir. Bu eserlerin çoğunda ayrışma kimi

¹²⁴⁶ K59

¹²⁴⁷ K67

¹²⁴⁸ Niyazi Kahveci, **Mutezile ile Şi’a Arasındaki Siyasal Tartışma**, Ankara:Araştırma Yayınları,2006,7.

zaman öyle boyutlara gelmiştir ki, ayrı dine mensuplar arasında dahi olmayan farklılıklar aynı dine inandığını söyleyen arasında vuku bulmuştur.

Bu hilafet mücadelesinin en önemli meselelerinden biri “biat” almadır. Peygamber döneminde dini anlamda bağlılık ifadesi olarak kullanılan biat ondan sonraki halifeler döneminde daima siyasi bir anlam ifade etmiştir.¹²⁴⁹ İslâm Devleti’nin başına gelenlerin bilhassa siyasi gerekçeyle toplumu biata zorlaması birçok tartışmanın nedeni olmuştur. Ali’nin halife olmasına müteakip Şam valisi Muaviye’nin biata yanaşmaması daha sonra Hüseyin’in Yezid’e biat etmemesi İslâm Dünyası’nda ciddi kırılmalar meydana getirmiş bu biatları sağlamak adına İmam Malik gibi bazı mezhep imamlarının görüşleri¹²⁵⁰ bahane edilerek birçok din ulemasına bu yönde fetvalar verdirilmiş bu uygulamalar dinin siyasi uygulamalarına en belirgin örnekler olarak birçok sıkıntıya neden olmuştur.¹²⁵¹

Bu temel ayrılıklar Türk dini hayatını da etkilemiş, Selçuklu idaresine karşı başkaldıran Ağaçerilerin¹²⁵² ve XIII. Yüzyılda Baba İshak ve Baba Resul (İlyas) Horasani’nin önderlik ettiği ayaklanmalar,¹²⁵³ Selçuklu Devleti’nin sonunu hazırlamıştır. Ancak siyasi bir oluşum olarak Aleviliğin kesin olarak ortaya çıkışı XVI. Yüzyılda meydana gelmiştir. Başlangıçta Sünni olan Erdebil Tekkesi’nden doğan ve buradan hareketle bir devlet haline gelen Safeviler ve onların kurucu unsuru olan “Kızılbaşlık” Osmanlı kontrol alanında bulunan birçok Türk boy ve aşiretini etkileyerek ciddi bir taraftar kitlesine kavuşmuştur. Komşu iki Türk Devleti’nin bu siyasi çekişmesi çok geçmeden dini bir temele oturtularak, Anadolu’da birçok Kızılbaş takibe uğramıştır. Kızılbaşlar için son derece önemli olan bu tekkenin kurucusu Şeyh Safiyüddin 1252’de Erdebil’de doğmuş, 1335’de Geylan’da ölmüştür.¹²⁵⁴

¹²⁴⁹ Cengiz Kallek, Biat, **TDV İslâm Ansiklopedisi**, Cilt 6, İstanbul: TDV, 1992, 123.

¹²⁵⁰ Ahmet Özel, Mâlik b. Enes, **TDV İslâm Ansiklopedisi**, CILT 27, Ankara: TDV, 2003, 512.

¹²⁵¹ Ahmet Yöner, İslâm Mezheplerinde Biat Algısının Oluşum Süreci, **İlahiyat Fakültesi Dergisi**, Cilt 2, Sayı 19, 2014, 125-154.

¹²⁵² İbn Bibi, **Selçuknâme II**, Mürsel Öztürk (çev.), Ankara: TTK, 2014, 573

¹²⁵³ Turan, **Selçuklular Zamanında...**, 440

¹²⁵⁴ İsmet Zeki Eyüpoğlu, **Hatayi (Şah İsmail)** İstanbul: Geçit Kitabevi, 1991, 16.

XVI. Yüzyılda, Osmanlı merkezi idaresi ile Alevi kesim arasında ilişkilerin ciddi olarak sarsılmış, bu sürecin sonunda Aleviler her türlü problemlerini kendi içlerinde çözmek adına yeni bir hukuk sistemi oluşturmuştur. Bu yeni oluşturdukları sisteme “biz insanımızı Osmanlı Kadısı önüne çıkarmayız” şeklinde tarif etmişlerdir. Pir Sultan Abdal gibi Alevi ozanların o dönem yazdığı deyişlerden de Osmanlı kadılarına hiç güvenmediklerini anlatmışlardır.¹²⁵⁵

Alevilik başlı başına bir ahlâk öğretisi olduğu için “mükemmel insan” ı hedef alarak insan-ı kâmil¹²⁵⁶ olmayı öğütlemektedir. Bu yüzden insanın bilhassa ahlaki açıdan geliştirilmesine yönelik birçok temel görüşü içinde barındırmış, “eline, beline, diline sahip olmak” düsturunu ana ilke olarak benimsemiştir. Ayrıca Alevilik yasa ve uygulamalarını içeren buyruklar¹²⁵⁷ vasıtasıyla yine bu insan-ı kâmil olmanın yol anahtarı olarak “dört kapı kırk makam” “üç sünnet yedi farz” şeklindeki kurallar silsilesine uymak gerekmektedir.

Aleviliğin bir öğretisi ve sorumluluk olarak başlayabilmesi yani insan-ı kâmillik yoluna çıkabilmek için öncelikle Aleviliğin en büyük buluşması olan yıllık görgü ceminde dede huzurunda “ikrar vermek” gerekmektedir. İkrar veren Alevi bu yola girmiş ve bu yükümlülükleri yerine getirmeye söz vermiş demektir. Ancak ikrar vermeyen açısından böyle mecburiyet yoktur.¹²⁵⁸ İkrar vermiş Alevi bu ahlâki kuralara göre yaşamalı en başta eline beline ve diline hâkim olmalıdır. Alevilerin toplumsal bu yaşantısı bu tasavvufi inancın esaslarına bağlı olarak yaşamayı gerektirir ki, bu töreye uymayanlar cem erkânında büyükten küçüğe birçok cezaya maruz kalabilirler. Cem’de bu sorguya çekilecekler açısından “dar” veya “Mansur darı” denen bir uygulama tatbik edilerek, onların ayakta bu sorgulamalarının yapılması sağlanır. Farsca ağaç anlamına gelen “dar” , idam edilen Hallac-ı Mansur’un asıldığı ağacı sembolize etmektedir.¹²⁵⁹ Buradaki amaç “Ölmeden önce

¹²⁵⁵ Baki Öz, **Osmanlı’da Alevi Ayaklanmaları**, Can Yayınları, İstanbul:2003,s.83.

¹²⁵⁶ Reynold Nicholson, **Tasavvufun Menşei Problemi**, İstanbul:İz Yayıncılık,2004,90.

¹²⁵⁷ Bozkurt,3.

¹²⁵⁸ Murat Cem Demir, Alevi-Bektaşî Hukuk Sistemi, **Alevi Araştırmalar Dergisi**, Sayı 3,2012,229-240.

¹²⁵⁹ Hüseyin Özcan, Bektaşilikte Dar Kavramı ve Hallacı Mansur Etkisi, [http://turkoloji.cu.edu.tr / HALKBILIM/huseyin_ozcan_bektasilikte_dar_hallaci_mansur.pdf](http://turkoloji.cu.edu.tr/ HALKBILIM/huseyin_ozcan_bektasilikte_dar_hallaci_mansur.pdf),28.04.2016.

ölmek, Mahşer gelmeden hesap görmektir”¹²⁶⁰ Bilhassa yüz kızartıcı ağır suçlar işlenmişse ki bu suçlar, adam öldürmek, zina etmek, hırsızlık yapmak, başkasının ırzına göz dikmek sonuç olarak kul hakkı yemek manasına gelen bütün suçlarda “Düşkünlük” cezası verilir ki bu Alevi toplumu açısından bir nevi afazozdur. Ve bu türlü kirli alışkanlıkları olanlar toplum tarafından tespit edilerek, Alevi sosyal yaşantısından çıkarılmışlardır. İkrardan dönen, zina yapan ve Kur’an’da evlenilmesi yasak kişilerle evlenen kimse yol düşkünü ilan edilerek “Mervan” sayılır. Öldüklerinde cenazeleri yıkanmaz, öylece gömülürler.¹²⁶¹ Bugün bu hukuk sisteminin de sekteye uğraması diğer bütün Alevi gelenekleri gibi kentleşmenin neden olduğu talihsiz bir durumdur. Bu yüzden dedelerin çekilmesiyle beraber cemlerin yapılmaması yüzünden Alevilik derinden sarsılmış, bunun sonucu cemaatin, ahlâki ve hukuki anlamda denetleme imkânı kalmamış, ayrıca topluma çeşitli rahatsızlıklar verenler toplumdan çıkarılamamıştır.¹²⁶²

Türklerin uyguladığı bu tür hukuk sistemini XV. Yüzyılda yaptığı Kırım ve İran gezisi sonrası anlatan Venedikli seyyah Barbaro, bu mahkemelerin oldukça hızlı işlediğini söyleyerek, “aralarında ihtilaf bulunan kişiler bunu kavgaya dönüştürmeden, şöhretli ve itibarlı bir kişiye varıp, şikâyetlerini anlatmakta bu kişi bunları dinledikten sonra kararını açıklamaktadır. Şikâyetçiler, o ne söylediyse inkâr ve reddetmeden kararı kabul ediyorlardı. Çünkü bu tür hakemliklerde halkın çoğu toplanıyordu, hakemliği üzerine alan kişi orada bulunanları şahit tutuyordu” diyerek bir nevi Görgü Cemi’ndeki dara çekilmeyi tarif etmiştir.¹²⁶³

Devletin hukuk sistemine başvurmadan şıhlar, hocalar ve imamlar vasıtasıyla sorunları çözme çabasının, Alevi-Sünni’den ziyade aşiret yapısından kaynaklandığını dile getiren Kantarma Sinemil Dedesi, bunun aşiret geleneğinden gelen uzlaştırmacı çaba olduğunu ifade etmiştir. Alevilikte ise pirlerin mümkün olduğunca Osmanlı kadısına ve Cumhuriyet hâkimine sorunları taşımadıkları ancak şimdi bu geleneğin ortadan kalktığı ifade edilmiştir. “Dedeler bizi sömürüyor” diyen toplumun en ufak bir sorununu çözmek için bile avukatlara çok büyük paralar ödediğini belirten dede, mahkemelerde bir davanın beş on yıl sürdüğünü, sonunda belki kazanılacak beş lira

¹²⁶⁰ İbrahim Arslanoğlu, Alevilikte Temel İnanç Unsurları ve Pratikleri, <http://w3.gazi.edu.tr/~iarslan/alevilikteinanc.pdf>, 28.04.2016.

¹²⁶¹ Birdoğan, **Alevilik**, 225.

¹²⁶² Demir, 229-240.

¹²⁶³ Barbaro, 17.

için yirmi beş lira harcandığını belirtmiştir. Bunu bir sitem olarak söylemediklerini, hukukun her şeyin üstünde olduğunu, ancak Aleviliğin kendi içindeki o rızalık esasına dayanan uzlaştırıcı anlayışının şu an yürümediğini söyleyerek, toplumun artık bu yanlış fark ettiğini ve en ufak bir olay için insanların mahkemeye taşındığını, hâlbuki önceden Alevilerin kendine has bir otokontrol sistemi olduğunu, insanların konuşup bir araya geldiklerini, komşularla beraber bu problemleri çözdüklerini, sonra beraber oturup muhabbet edilip yemek yendiğini anlatarak bunun çok güzel bir usul olduğu ifade etmiştir. Ama maalesef şimdi herkesin mahkeme kapılarına gittiğini en kısa davaların bile üç dört sene sürdüğünü söylemiş oysa daha önceden pirlerin bu olayların çok büyük bölümünü ilerlemeden hallettiklerini, sadece pire razı olmayan ya da araya çok büyük husumetin girdiği hadiselerde mahkemeye gidildiğini anlatmış, bunlarında toplam yüz davanın ancak üçü beşi kadar bir yer tuttuğunu söylemiştir.¹²⁶⁴ Haydarlı Sinemil dedesi, bu gün artık bir cemle günlük hayatı kontrol etmenin çok mümkün olmadığını ifade ederek, hayatın artık çok yoğun bir hala geldiğini söylemiştir.¹²⁶⁵ Pulyanlı Alevileri ise, hukuki problemlerin artık mahkeme yoluyla çözüldüğünü anlatarak, dara çekilmenin kalmadığını varsa bile çok az bir oranda olduğu söylemiştir. Buna rağmen yine de ceme başlamadan önce kırgın dargın var mı? Diye sorduklarını ifade ederek var dendiği takdirde ne olduğunu sorarak çözmeye çalıştıklarını bunu kabul eden olduğu gibi etmeyen de bulunduğu, onların da mahkemeye gittiği söylenmiştir.¹²⁶⁶ Çöçeli Alevisi, bugün şiddetin bu kadar artmasının sebeplerinden biri olarak Aleviliğin temel esaslarından olan, sorunların ve hukuki problemlerin cemde çözülmemesi olduğunu belirtmiştir.¹²⁶⁷

Hukuki sorunların eskiden cem içinde çözüldüğünü anlatan Bozlar Alevisi, babasının bununla ilgili çok güzel bir anısı olduğunu belirterek; Pazarcık Kaymakamı'nın bir gün ceme gelmek istediğini, başta izin verilmediğini, sonra kaymakam, ceme gelme gerekçesi olarak kendilerine ulaşan dava dosyalarının yüzde doksanının Sünnilere ait olduğunu söyleyerek Alevilerdeki suç oranı neden düşük diye merak ettiğini ve bu yüzden gelmek istediğini söylemiştir. Ceme katıldıktan sonrada "anladım ki siz

¹²⁶⁴ K2

¹²⁶⁵ K6

¹²⁶⁶ K11

¹²⁶⁷ K14

hukuku kendi içinizde kurmuşunuz zaten” dediği ifade edilmiştir. Bilhassa ırz düşmanlığı yapanlara kesinlikle çok ağır cezalar verildiği ifade edilmiş, dede bu tür insanları huzura çağırarak; “bundan böyle bu adamın nahırı nahıra katılmayacak, evine gidilmeyecek, kimse evine almayacak, kimse selam vermeyecek ve selamını almayacak, tarlası sürülmeyecek, işi yapılmayacak” demiş, bu hükmün esasında bu insana çek git anlamı taşıdığı anlatılmış ve mecburen bu tür cezalara çarptırılanların çekip gittiği belirtilmiştir. Böylece içerdeki çürük elmaların ayıklandığı ve suç oranının azaldığı ifade edilmiş ve Alevilik toparlandığı zaman yine suç oranlarının çok düşük olacağına inandıklarını belirtmişlerdir.¹²⁶⁸

Ağuiçen Ocağı’na bağlı bir Alevi Derneği yöneticisi, cemlerde Dar-ı Mansur divanı bulunduğunu, bunun sorgulamak anlamına geldiğini, burada hem sosyal hem de hukuksal sorunların çözüldüğünü anlatılmıştır. Alevilerin problemlerini kadiya götürmeye razı gelmediğini ve bu yüzden her sene yapılan cemden önce bunların karara bağlandığını ifade ederek bu ceme başlamadan önce dedenin “musahipsiz var mı?” Diye sorduğu ve rızalık aradığını, rızalığı olmayan varsa dara kaldırdığını söylenmiş, haklı, haksızın orada meydana çıktığı, anlatılmıştır. Bu yüzden birbiriyle konuşmayanım dede gelmeden barışmaya çalıştığı çünkü dedenin küslüğe müsaade etmeyeceği ve ceza vereceği belirtilmiştir. Bunu bildikleri için sorunu çözün yoksa dede ağır şekilde çözer dedikleri anlatılmış bunun Hallac-ı Mansur hukuku ve hoş görüsü olduğu ifade edilmiştir.¹²⁶⁹

Salmanlı Aşireti’ne bağlı Demirciler Köyü’nden bir Alevi, hukuki problemlerde dedeyi çağırdıklarını onun da ev, ev gezerek, düşkünleri ve küsleri barıştırdığı herkesin problemlerini dedeye söylediklerini ve dedenin söylediğini herkesin kabullendiğini ayrıca Alevi köylerinde hırsızlığın ve adi suçun olmadığı eğer olmuşsa da bunu yapanın dışardan gelmiş olabileceği ifade edilmiştir. Eskiden herkesin sözünün söz olduğu ifade edilerek, zamanla büyüğün sözünün dinlenmemeye başladığı anlatılmış, bunun sonucu Türkiye’de bu tür inançların yavaş yavaş kalmadığı ifade edilmiştir.

¹²⁶⁸ K16

¹²⁶⁹ K18

Sinemil Aşireti'ne mensup, Küpelikız Köyü'nde yaşayan ancak herhangi bir ocağa ve dedeye bağlı olmadığı ifade eden bir Alevi, "hukuki sorunları artık kendi aramızda çözme şansımız yok." Diyerek eskiden dedelerin huzurunda bunların çözülebildiğini anlatmış, yirminci yüzyılda diğer insanlar nasıl çözüyorsa biz de öyle çözüyoruz demiştir.¹²⁷⁰ Bozlar kasabasından, Sinemil Aşireti'ne mensup Alevi, cemlerden önce dedelerin hukuksal problemleri çözmesinin kısmen devam ettiğini söyleyerek, "eğer dede gelse sen haksızsın şöyle yap dese, kesinlikle uyarım." Demiştir.¹²⁷¹ Yine aynı aşirete mensup olmasına rağmen bir Kılıçlı Köyü olan Hanobası'nda yaşayan bir Alevi, eskiden iki evleneni cezalandırırlardı diyerek şimdi bunları yapan yok demiştir.¹²⁷² Aslen Tottolar Köyü'nden olmasına rağmen K. Maraş merkezde oturan Alevi genç kızı cem de hukuksal sorunların çözüldüğünü hiç görmediğini belirtmiştir.¹²⁷³

Elmapınar Köyü'nden bir Alevi, böyle durumlarda öncelikle bir aile büyüğü varsa onun vasıtasıyla çözülür diyerek, birbiri arasındaki halledebilecek küçük meselelerin bu şekilde çözülmeye çalışıldığını anlatmıştır. Böyle anlaşmazlıklarda her toplumda olduğu gibi bir büyüğün araya girdiği belirtilmiş, eğer ciddi bir konu ise devlet kanalıyla çözüldüğü, dedenin huzurunda kanuni problemlerin çözülmesinin bir kural olmasına rağmen uygulamada olmadığı ifade edilmiştir. Cemlerde bunların sorulmasına rağmen sadece bir defa iki küskünün barıştırıldığını gördüğünü ifade ederek, "ama babam anlatırdı, bir adamın ahırından ineğinin alınıp ötekine verildiğine şahit olmuşlar." Diyerek, köylerde bu uygulamaların hala devam ettiğini ancak şehirleşmenin getirdiği sonuçla beraber il merkezlerinde görülmediğini anlatmıştır.¹²⁷⁴ Pazarcık Doğanlı Karahasan Köyü'nden bir Sinemilli Alevisi, "bizim hukuki sorunlarımızı dedelerimiz çözerlerdi, şimdi de bu devam eder. Savcılığın çözemediğini dede çözer." Demiştir.¹²⁷⁵

Tercan'dan Maraş'a yerleşmiş bir Alevi, hukuki sorunların cem de çözüldüğünü, insanların dara çekildiğini söylemiş, "Müslümanlığın ilk yıllarında Hz. Muhammed

¹²⁷⁰ K29

¹²⁷¹ K30

¹²⁷² K32

¹²⁷³ K35

¹²⁷⁴ K37

¹²⁷⁵ K39

camiyi hem meclis olarak hem de mescit olarak kullanmış ibadet için. Orada önemli kararlar alınmış küskünler barıştırılmış. Biz de cem evini öyle kullanıyoruz. Orada küskünler barıştırılır, hakkına razı olmayan orada kendini dile getirir. Bir çeşit mahkemedir diyebiliriz.” Demiştir.¹²⁷⁶Düşkünlüğün yüz kızartıcı suçların işlenmesi olduğunu söyleyerek, böyle bir suçu işleyenden herkesin uzak durduğu, ceme alınmadığı ona en büyük cezanın da bu olduğu söylenmiştir.¹²⁷⁷

Sinemilli Aşireti’ne mensup olup Barak Aşireti’ne damat olan bir Alevi, bazı sorunların şerait oluşturularak yani dedelerin ve toplumun ileri gelenlerinin toplanarak bir araya gelmesiyle çözüldüğünü, bunların alacak verecek mevzuları ya da birbirini sevmiş iki gencin, yani kız kaçırma olaylarının affedilmesi gibi konular olduğu anlatarak, böyle olaylarda araya girilip büyük bölümünün bu şekilde çözüldüğü ifade edilmiş ancak bugün bu şekilde devam etmediği ifade edilmiştir.¹²⁷⁸ Anlaşmazlıklarda dara çekilerek çözümlenmenin kalmadığını anlatan bir Kılıçlı Alevisi, bunun çok iyi bir gelenek olduğunu dedelerin gelmemesiyle beraber sona erdiğini ifade etmiştir.¹²⁷⁹ Urumoğlu Köyü’nden başka bir Kılıçlı Alevisi ise “Aleviler hukuki sorunlarını genelde kendi aralarında çözerler. Dedenin huzurunda akil insanlar vasıtasıyla çözülür.” Demiştir.¹²⁸⁰Eski adı Fanfas olup bir Kılıçlı Köyü olan Pınarhüyük’ten bir Alevi, hukuki sorunları mevcut olan yasaya uygun olarak çözmeye çalışıldığını ifade ederek “Dara çekilme olayı bitti. Ben onu çocukken gördüm. Örneğin biri yanlış yapmıştır, dede onu çağırır tövbe ettirirdi ama yapmazsa ceza verilirdi ama şimdi onu dinlemezler artık.” Diye söylemiştir.¹²⁸¹

Osman Dede Köyü’nden başka bir Kılıçlı Alevisi ise, hukuki sorunların şu an mahkeme yoluyla çözüldüğünü söyleyerek, “Cemlerde bunu söylüyorlar ama bunlar geçerliliği şu anda yok. Çünkü ceme yavaş yavaş ısındırıyoruz birde hukuki problemleri oraya sokarsak milleti tekrar kaçıırız.”¹²⁸² Diye ifade etmiştir. Aynı

¹²⁷⁶ K40

¹²⁷⁷ K40

¹²⁷⁸ K41

¹²⁷⁹ K50

¹²⁸⁰ K54

¹²⁸¹ K55

¹²⁸² K57

köyden Alevi kardeşler de, dede olmadığı için artık herkesin mahkemeye gittiğini söylemiştir.¹²⁸³

2.9. Pazarcık Alevilerine Göre Alevilik Bektaşilik Farkları

XIII. Asırda görülmeye başlayan Bektaşiliğin, Anadolu'ya, Hoca Ahmet Yesevi'den gelen iki tarikattan biri olduğu bilinmektedir. Bu tarikatlar, Bektaşilik ve Nakşibendiliktir.¹²⁸⁴ Kimi vilayetnameler de, Hacı Bektaş, doğrudan Hoca Ahmet Yesevi halifesi olarak gösterilse de¹²⁸⁵ esas olarak Hacı Bektaş-ı Veli, Hoca Ahmet'in müridi olan, Lokman Perende'nin halifesidir.¹²⁸⁶ Bektaşilik başlangıcından beri ayinlerinde Arapça ve Farsca yerine sürekli Türkçe kullanmış¹²⁸⁷, genelde Türk mistikleri esas almış bir Türk inancıdır.¹²⁸⁸ Sade bir dille ve hece vezniyle yazılmış Türkçe deyişleri bünyesinde barındırmış ve dervişleri başlangıcından beri klasik Sünni anlayışın dışında uygulamaları benimseyerek şeriat halkası içinde yer almamışlardır.¹²⁸⁹ Bektaşilik hakkında bilgi veren Osmanlı tarihçisi, Baba İlyas Horasani'nin torunlarından Aşıkpaşazade, Hacı Bektaş'ın tarikat kurmadığını ve müritleri de olmadığını söylemektedir. Daha sonra oluşan Bektaşiliğin başlangıçtan beri Osmanlı sultanlarıyla yakın ilişkide olduğu bilinmektedir. Tarikatın kuruluşu, II.Bayezid'in postnişinliğe getirdiği Balım Sultan'a dayanmaktadır.¹²⁹⁰

Bazı Alevi araştırmacılar, Bektaşiliği, Alevilikle-İslâmiyet'in bir karışımı olarak görmekte, Kızılbaşlığın köklerinin çok eskilere dayanmasına rağmen zamanla Bektaşiliğin tesirinde kaldığını ifade etmektedirler.¹²⁹¹ Bektaşiliğin birbirine aykırı birçok unsuru içinde barındıran dili Türkçe bir öge olduğu belirtilerek, tarihinin çok eskiye dayandığı, İlk Türk halklarına kadar uzanarak, köklerinin, Orta Asya'dan ve İslam öncesi çağlardan günümüze kadar sürüp geldiği söylenmiştir. Ayrıca Alevilik

¹²⁸³ K63,K64,K65,K66

¹²⁸⁴ Köprülü,**Türk Edebiyatında...**,125

¹²⁸⁵ Köprülü,**Türk Edebiyatında...**,76

¹²⁸⁶ Gölpınarlı,**Vilâyet-nâme**,5.

Hacı Bektaş Veli,**Vilâyetname**, İstanbul:Can Yayınları,2011,17.

¹²⁸⁷ Ali Yaman, Yesevilik-Bektaşilik Bağlantıları ve Alevi-Bektaş Kimliğinin oluşumunda Yesevilğin Rolü, **Doğumun 800.yılında Hacı Bektaş Veli**, Atatürk Kültür Merkezi Yayınları, Ankara 2010, 26.

¹²⁸⁸ Bedri Noyan Dede Baba, **Bütün Yönleriyle Bektaşilik Alevilik**, Cilt 1, Ankara: Ardıç Yayınları, 1998, XVI.

¹²⁸⁹ Köprülü,**Türk Edebiyatında...**,129

¹²⁹⁰ Melikoff,**Uyur İdik Uyardılar**,21.

¹²⁹¹ Birdoğan,**Alevilik**,213.

isminin XIX. yüzyıldan önce yaygın olmadığı belirtilerek¹²⁹², Aleviliğin bir nevi kırsal Bektaşilik olduğu söylenmektedir.¹²⁹³ Bazı kaynaklar XIX. Yüzyıldan sonra Alevi-Bektaşî ayrımının gittikçe derinleştiği, sosyal farklılaşmanın yanı sıra, Bektaşî tarikatının II. Mahmud döneminde kapatılmasından sonra gizlenmek zorunda kaldığı, Farmasonluğa¹²⁹⁴ yöneldiği ve Jön-Türkler'in çoğunun Bektaşî ve Farmason olduğu belirtilmiştir. Ayrıca Bektaşilikte, kadınların merasimlere katılımı, içkiye karşı hoşgörü, semahların turnaya özenilerek yapılması,¹²⁹⁵ bu uygulamaların eski Türklerdeki Gök-Tengri inanışından kaynaklandığı ifade edilmiştir.¹²⁹⁶

II. Mahmud döneminde Bektaşî tekkelerinin kapatılması, yerlerine Nakşibendi şeyhlerinin atanması ve Yeniçeri Ocağı'nın kaldırılması gibi kararlarda siyasi mülahazaların ön planda olduğu gözükmemektedir. Gerekçe olarak ayaklanan Yeniçerilere destek verdikleri ifade edilse de, Osmanlı-Safevi mücadelesi bu kararlarda belirleyici olmaya devam etmiştir. Bektaşîlerin Osmanlı Devleti tarafından baştan beri desteklenen bir tarikat olduğu bilinmesine rağmen ilmiye sınıfı bu desteğe her zaman şüpheyle yaklaşmış ve Bektaşîlerin tarih boyunca “Şah adına kılıç çektikleri” tezini savunmuştur. Bektaşîler, hep “râfizîlikle” suçlanmalarına rağmen onlar kendilerinin “ehl-i Sünnet” olduğunu belirtmişlerdir.¹²⁹⁷ Anlaşılan bilhassa “Şah adına kılıç çekme” iddiası Bektaşîleri hedef haline getirmiştir. Çünkü XVI. Yüzyıldan başlamak üzere, Safeviler yüzünden Osmanlı Devleti batıya bakan yüzünü uzunca süre doğuya çevirmek zorunda kalmış ve savaşların çoğunu kazanmış olmasına rağmen kesin bir zafer elde edememiş, bu devleti idare edenleri sürekli tedirgin etmiştir. Bu yüzden Şii İran'a destek verdiği düşünülen zümreler sürekli takibata alınmış ve onlara şüpheyle yaklaşılmıştır.

¹²⁹² Saim Savaş, **XVI. Asırda Anadolu'da Alevilik**, Ankara:TTK,2013, XV.

¹²⁹³ Melikoff,23.

¹²⁹⁴ Farmason: “Eski Mısır'dan beri insanoğlunun oluşturduğu toplumların belirli bir kesiminde taban bulmuş ve belirli bir düzeyde etkin olmuş tüm gizli örgütler içerisinde, olağanüstü bir güce ulaşarak tarihe sürekli olarak müdahale eden ve gerçek hedeflerini saklamayı başaran biricik örgüt farmason örgütüdür.” Tuncar Tuğcu, **Masonların Saklı Tarihi**, Ankara: Gökçe Kitabevi, 2005,10.

¹²⁹⁵ Yaşar Kalafat, **Orta Asya'dan Orta Doğu'ya İnanç Göçü**, Ankara:Berikan Yayınevi,2011,69.70.

¹²⁹⁶Melikoff, **Uyur İdik Uyardılar**,25.

¹²⁹⁷ Fahri Maden,**Bektâşî Tekkelerinin Kapatılması(1826) ve Bektâşîliğin Yasaklı Yılları**, Ankara:TTK, 2013,297-299.

Genel inanç esas ve uygulamaları açısından neredeyse hiçbir fark bulunmayan Alevilik ve Bektaşilik arasında en temel fark dedelik konusundadır. Dedeliğin muhakkak soy sürmesi üzerinde duran Aleviliğin¹²⁹⁸ en büyük kaynaklarından olan ‘‘Buyruk’’ ‘da bu görüşü desteklemekte On İki İmam neslinden olmayanın dedelik yapamayacağını ifade etmektedir. Ancak Bektaşilikte böyle bir zorunluluk yoktur.¹²⁹⁹ Bu yüzden ‘‘Alevi olunmaz, Alevi doğulur’’ ancak kim isterse Bektaşiliğe intisap edebilir. Bu uygulama Alevilerde aşiret ve ocak bağlarını daha güçlü bir hala getirmiştir. Bir Alevi aşiretinin mensup olduğu ocağı tahmin etmek bu yüzden genelde hiç zor olmamıştır.¹³⁰⁰ Ancak aynı durum Bektaşilik için geçerli olmayıp birçok farklı aşiret Hacı Bektaş Ocağı’na bağlılığını belirtebilmiştir. Ayrıca sosyal anlamda da bazı farklar vardır, Bektaşiler daha çok şehrli zümrelerken, Alevilerin geneli köyde yaşayan insanlardır.¹³⁰¹ Bektaşilik ve Alevilik açısından başka önemli bir durumda Anadolu-Türk coğrafyası dışındaki Alevi-Bektaşî zümreler Sünni ve Şiiilerin baskısında kalarak, Safeviler ve Şebekler¹³⁰² gibi zamanla ya Sünnileşmiş ya da Şiileşmişlerdir.

Kantarma-Sinemil dedesi, babasından Osmanlı’daki Alevilere yönelik bütün suçlayıcı ithamları kabul eden bir nefes duyduğunu vurgulayarak babasının, ‘‘Aleviyiz, Kızılbaşız, Rafiziyiz, Çepniyiz’’ diye bir nefes okuduğundan bahsetmiştir. Aleviler için kullanılan bu ifadelerin çeşitli rivayetlerden kaynaklandığını anlatarak, bunun Hendek Savaşı’na kadar uzandığı söylenmiş, Hz. Ali’nin o savaşta düşüşüne bağlandığı ifade edilmiştir. Bazı rivayetlere göre, İslamiyet öncesinde şehirlerin dört kapısında bekleyen askerlerin iklime göre farklı renkler giydikleri belirtilerek, kuzey kapısındakiler soğuk diye siyah, doğu kapısındakiler güneş doğduğu için parlak giydikleri ayrıca güney kapısında olanlara giydikleri elbiselerden dolayı Kızılbaş dedikleri söylenmiştir. Kızılbaşlığın, Osmanlı’dan beri suçlayıcı bir ifade olarak kullanıldığı bununla beraber devlet erkânındakilerin her yıl Osmanlı’nın kuruluş törenlerinde bu Yörük Türkmenlerin kıyafetlerini giydiklerini ifade

¹²⁹⁸ Yaman, **Alevilik ve Kızılbaşlık Tarihi**, 120.

¹²⁹⁹ Mehmet Tefvik Oytan, **Bektaşiliğin İçyüzü**, 2. Basım, İstanbul: Demos Yayınları, 2010, 333.

¹³⁰⁰ Zelyut, 34.

¹³⁰¹ Yaman, **Alevilik ve Kızılbaşlık Tarihi**, 117.

¹³⁰² Şebekler: Irak’ın Musul kentinin doğusunda yaşayan kendilerini Bektaşî olarak değerlendiren, yaptıkları cemlerde gülbank ve nefesleri Türkçe okuyan Arapça, Türkçe ve Kürtçe konuşan bir topluluktur. Ahmet Taşğın, **Irak’ta Mezhep Çatışmaları arasında Aleviler ve Bektaşiler**, İstanbul: Önsöz Yayıncılık, 2012, 94, 95.

etmişlerdir.¹³⁰³ Ayrıca Faziletname’de Hz. Ali’yle savaşa gidenlerin kızıl taç giydiklerinin ifade edildiği söylenmiştir.¹³⁰⁴ Sinemil Ocağı dedeleri, kendilerini Alevi, Kızılbaş olarak ifade ederek, bütün bu tanımlamaların kendilerini tarif ettiğini, Bektaşilerin ise genellikle Türkçe ögeli ve Türk kültürlü olduğunu ifade etmişlerdir. Bunların Türkmen ve Yörük gibi isimlerle anıldıkları belirtilmiştir. Osmanlı’dan bu yana Anadolu’da ve Balkanlar’da yaşayanların büyük çoğunluğunun Bektaşi gelenekli olduğu, Orta Anadolu’da ise insanların büyük çoğunluğunun Ahi gelenekli olduğu ifade edilerek, Ahilerin bir koluyla, Bektaşilere özdeş olduğu söylenmiştir. Bu kesimlerin ritüelleri ve dualarının Sünni ögeli olmadığı söylenerek ancak ne yazık ki işin değiştiği belirtilmiştir. İşin en acı tarafının ise Aleviliğin, Türk mü? Kürt mü? Şeklindeki sorulara muhatap olması olduğu, buna karşı da kendisinin de Sünniliğin Kürt mü? Türk mü? Diye bir soruyla buna karşılık verdiğini anlatmıştır.¹³⁰⁵

Bektaşiliğin kendi içinde kolları olduğunu ifade ederek, bunların Babaganlar ve Çelebiler olduğunu söylemiş, Aleviliğin ise dedelik olduğu ifade edilmiştir. Bektaşilikte kimilerinin Hacı Bektaş’ın evlendiğini düşündüklerini, kimilerinin de Hacı Bektaş’ın mücerret olduğuna inandıkları, Ege Alevilerinin ve Çepniler’in kendilerine Çelebi dediği, Tahtacılar ise Hacı Bektaş’ın evlendiğine inandıkları ifade edilmiştir. Tahtacılar göre; Hacı Bektaş’ın sulbünün Kadıncık Ana’dan devam ettiği ifade edilmiştir. Çelebiler ise Hacı Bektaş’ın evlenmediğini Kadıncık Ana’nın, Hacı Bektaş’ın burnunun kanını içtiğini kabul ettikleri zikredilmiş, bununla birlikte Aleviler’in Hz.İsa’nın doğumuyla ilgili de çeşitli nefesleri olduğu ifade edilerek şöyle bir örnek verilmiştir: “Aşka gelip ya dost diye çağırın, yedi başlı devi boğup öldüren, anasız babasız evlat doğuran, resmi muayenede bakire kız olsa gerek.” denilerek Alevilerin, herhangi bir şeyin kendi sebep sonuç ilişkisi içinde olmadığı durumlarda meydana gelen olayları rivayet olarak değerlendirdiğini bu yüzden Hz.İsa’nın bir babasının olduğunu düşündüklerini, ama herkesin kendi düşüncesine de saygı duyduklarını ifade ederek bu konuda başka bir nefesi söylemişler ve: “Bir gececik mihman kaldık Meryem’e, Hz.İsa’nın öz babasıyız.” demişlerdir.¹³⁰⁶

¹³⁰³ K2

¹³⁰⁴ K1

¹³⁰⁵ K2

¹³⁰⁶ K2

Kantarma'daki Sinemil dedeleri, Ağucan Ocağı'nın kendi dedeleri olduğunu belirterek, yine Ağucan Ocağı'ndan musahip kardeşleri de olduğunu ifade etmişlerdir. Elazığ Sun köyünden Deli Seyyid isimli birinden bahsedilerek, bu kişinin babasıyla Kefertiz'e Murcumi Baba'nın yanına gittikleri ifade etmişlerdir. Murcumi Baba'nın şiir ve deyiş yazdığı belirtilerek bunların hep beraber, Aziz efendi, Murcumi Baba ve Deli Seyyid olmak üzere hep beraber bir bacanın etrafında sohbet ettikleri ifade edilmiştir. Sun Köylü Aziz Efendi, Hz. İsa Allah'ın lokmasıdır deyince, Murcumi Baba'nın ‘bu benim kızım Melek, bütün dünyayı bir kadına verelim, hepsi Allah'a yalvarsın benim kızıma çocuk versin dedikten sonra yanında biri olmadan çocuk doğmaz’’ dediğini ifade etmiş, aynı görüşü kendilerinin de paylaştığını¹³⁰⁷ aslında Hz.Meryem'in Yusuf isimli bir kocasının olduğu ifade edilmiştir.¹³⁰⁸ ‘Hz.Meryem'in Yakup oğlu Yusuf'la evlenip ondan Hz.İsa'nın doğduğu iddiası Matta İncilin de bulunmaktadır.’¹³⁰⁹ Diye anlatmıştır.

Kantarma-Sinemil Dedeleri, bu düşünceleriyle, Hz.Meryem'i kesinlikle bir şeyle suçlamadıklarını, onun kimileri için kutsal bir şahsiyet olduğunu ama her inançta menkıbe ve rivayetlerin çok olduğu vurgulanmıştır.¹³¹⁰ Buna Alevilikten de bir örnek verilerek, Munzır Baba'nın öleceği zaman olduğu yere bir tosun gelip yatacağını ve bu tosunun kendi hayrına kesileceğini söylediği belirtilmiştir.¹³¹¹

Kantarma Sinemil Dedesi'ne göre, birlik ve beraberlik olmadan hiçbir şey yapılamaz. Eskiden dedelerin bir yere gittiği zaman , ‘‘Hak birliğin içinde’’ dediklerini söylemiştir. Bu yüzden kimisinin, ben Müslümanlığın içindeyim, kimisinin, ben Müslümanlığın dışındayım ya da benim inancım şöyle ya da benim inancım böyle derse, hiçbir şeyin olmayacağı ifade edilmiştir. Bektaşiliği bu açıdan değerlendiren dedeye göre, Bektaşilik Hacıbektaş'tan iki yüz sene sonra, Balım Sultan zamanında oluşmuştur. Bu yapıyı devletin oluşturduğunu söyleyen dedeye göre Bektaşilik, Alevileri birbirleriyle çatıştırmak için politik olarak tasarlanmış bir

¹³⁰⁷ K1

¹³⁰⁸ K4

¹³⁰⁹ Zekiye Sönmez, İnciller ve Kur'an Işığında Hz.İsa, **3. Dinler Tarihi Araştırmaları Sempozyumu**, Ankara:Dinler Tarihi Derneği Yayınları,2002,138.

¹³¹⁰ K2

¹³¹¹ K1

yapı olarak değerlendirilmektedir.¹³¹² Bu yüzden dede, hem Alevilerin hem de Bektaşilerin Alevi olduğunu söylemiştir. Bu konuda Mahsuni Şerif'ten bir örnek vererek, Mahsuni hasta olduğunda ziyarete gittiğini ve o ziyaret sırasında orada bulunan ve kendilerine Bektaşî diyen arkadaşlardan birinin Mahsuni'ye, Alevilikle, Bektaşîliği nasıl yorumladığını sorduğunu ve bunun üzerine Mahsuni'nin bunu dede cevaplasın dediğini ancak dede, Mahsuni'ye sorunun kendine sorulduğunu ve kendinin cevap vermesi gerektiğini söyledikten sonra Mahsuni'nin, Hacı Bektaş mezarından çıkıp gelse Bektaşî'yim demeyeceğini, Aleviyim diyeceği belirtmiştir. Ama bugün Alevilerle, Bektaşilerin ayrıldığını, eskiden Aleviliğin doğuda batıda, her yerde kendine has bir niyazlaşması, bir gönül sıcaklığı varken bugün, Ege'de veya Trakya'da, Aleviyim ama Kürdüm denildiği zaman, Kürtlüğe karşı bir dışlayıcı bakışın olduğunu ve bunu yapanların Kürt'ten Alevi olmayacağını düşündüklerini söylemiştir. Bu anlayışın devletin bir öğretisi olarak Aleviliğe girdiğini, ama şu anda yavaş yavaş kırılmakla beraber, Türk Alevisi ve Kürt Alevisi diye bir ayrım olduğunu ifade etmiştir.¹³¹³ Ayrıca Alevilerin içinde bazılarının Çorum'da olduğu gibi namaz kıldığı ve Cuma namazlarına gittiklerini ifade ederek, bunların zamanla Aleviliğe sokulduğunu belirtmişlerdir.

Bozlar Sinemil dedesine göre ise, Alevilik ve Bektaşilik arasında çok az bir fark bulunmaktadır. Bektaşilikte beş altı kişinin bir araya gelip tercüman yapabildikleri, keçiyi de meydana koyabildikleri¹³¹⁴ oysa Alevilikte öyle olmadığını anlatmıştır. Alevilikte her başın sualinin kendisi tarafından verildiği anlatılarak, çiftlerin ikrar cemine musahipleriyle beraber geldiği belirtilmiş, musahiplerin eşlerinin de bacı, kardeş oldukları anlatılarak, musahiplerin çocuklarının birbirleriyle evlenemeyeceği söylenmiştir.¹³¹⁵

Pulyanlı Alevileri'ne göre, Anadolu Alevileri'nin demokrasi ve serbestlik içinde bulunduğu oysa Bektaşiler'in ocağa bağlılığının daha fazla olduğu ifade edilmiştir. Bektaşilerin Sünnilerle cem yapamayacaklarını oysa Anadolu Alevileri'nin kim olursa olsun ister Sünni ister başka bir şey dedelerin, taliplerin cem yapabilecekleri

¹³¹² K4

¹³¹³ K4

¹³¹⁴ Alevilikte erkek koç kurban edilirken Bektaşilikte keçi de kesilebildiği iddia edilmektedir.

¹³¹⁵ K5

ifade edilmiştir. Bektaşilik sistemindeki daha bilgili ve yetkin kişinin başa geçmesini Alevilikteki babadan oğula geçen dedeliğe göre daha doğru bulduklarını ifade ederek, Alevilikteki bu özellikten dolayı bazı aksaklıkların doğduğu ve bazı bilmeyenlerin dedelik makamına geçtiği anlatılmıştır.¹³¹⁶

Narlı ovasında bulunan Atmalı Aşireti'nden Çöçeli Alevisi'ne göre, Alevilik yöresine göre birçok farklı isim alabilmektedir. Bunların bazılarını Alevi, bazılarını Tahtacı, Manav, Fellah denmekle beraber Adana yöresindeki Arap Alevilerin kendiler gibi yaşamadığını anlatmıştır. Arap Alevilerin kesinlikle dışı hayvan eti yemediğini söyleyerek kasapların en son hayvanın erkeklik organını sattığını anlatmıştır. Bektaşilerin ise pek muskaya inanmadıklarını çünkü Kur'an'da bunun yasak edildiğini söylemiş ancak Arap Alevilerde muskanın efdal olduğunu belirtilmiştir. Birinde böyle Arap Alevisinin bir doktora gittiğini onun "ah bir muska olsaydı" dediğini anlatarak kendisinin de, "sen ne diye doktor oldun?" diye sorduğunu, o halde yaz dediğini ve Arap Alevilerinde muska inancının hiç yok olmadığını belirtmiştir. Arap Alevilerin ayrıca Ali'ye Allah dediklerini söyleyerek, kendiler de öyle olmadığını anlatmıştır. Öncelikle Muhammed'e yer verdiklerini anlatarak, cemlerde ve semahlarda her şeyin Hak'la başladığı ifade edilmiştir. Alevilerde yaşamın üçlü sacayağına bağlı olduğu belirtilerek, eline, beline, diline sahip olanın adam olduğu vurgulanmıştır. Bir de Hak, Muhammed, Ali söylemi olduğu anlatılarak; "vicdanlar Hakk'a bağlı, Muhammed onun elçisi, Ali'de Muhammed'in bekçisidir" denmiştir.¹³¹⁷ Alevilerin yaşantısının böyle olduğu ifade edilerek "Arap Alevilerinin ki ise farklıdır Ali'yi başka yere koyarlar" denmiştir.¹³¹⁸

Kızılbaş tanımının ise Kerbela adında okuduğu bir kitaptan öğrendiğini orada okuduklarına göre, Kızılbaşlığın Ali ve Muaviye Savaşı ile başladığını her iki tarafında Müslüman olmasına rağmen karşı karşıya geldiklerini ve bu savaşta birinin başına kızıl ötekinin yeşil çaput bağlandığı anlatılarak, kızıl başlık bağlayanlara Kızılbaş dendiğini ve ismin oradan geldiği anlatılmıştır. Bu kitapta okuduğuna göre, Muaviye Ali'ye yenileceğini anlayınca, deriler üzerine yazılı Kur'an nüshalarını mızrakların uçuna taktığı söylenmiştir. Bunların ne kadarının doğru olduğuna emin olmadığını söylemiş ancak Sünni-Alevi ayrımı yaparak çok yanlış bir şey

¹³¹⁶ K11,K12,K13

¹³¹⁷ K14

¹³¹⁸ K14

yaptıklarını oysa hiçbir Sünni’de Muaviye ismi duymadığını, Yezit ismi duymadığını, Mervan ismi duymadığını ancak neden bunların peşinden gittiklerini de bir türlü anlamadığını ifade etmiştir. “Ebu Müslim gelmeseydi cihana eşekler bile Allah diye bağırırlardı Mervan’a” diye bir söz olduğunu ve bu Mervan’ın Alevilerin camiden uzaklaşmasına sebep olduğunu anlatmıştır. Mervan zamanında Küfe’de camilerde şarap havuzlarının varlığını okuduğunu, Mervan’ın bu havuzlara kızları soktuğunu duyduğunu bu yüzden Alevilerin camiden kaçtığını ve bu havuzların hala bazı camilerde olduğunu, oralara gitmediğini ancak duyduğunu ifade etmiştir. Aslında esas adının cami de olmadığını mescit olduğunu söyleyerek cemevi ile de hiçbir farkı olmadığını söylemiştir. Ali’nin mescide giderken vurulduğunu anlatarak, farkın cemevinin daha sosyal ve çok yönlü olması olduğu oysa günümüzde camilerin radikal bir hal aldığı ifade edilmiştir. Peygamberimizin döneminde mescitlerin çok sosyal bir yer olduğuna işaret edilerek, geceleri ibadete açıldığını gündüzleri ise sanata ve eğitime önem verildiğini ayrıca silahşor yetiştirildiğini anlatmıştır. Şimdi ise camilere girmenin neredeyse yasak ilan edildiği söylenerek, Allah’ın evine kimsenin girmediği, fesatlık yapanın ve parayı çok çalanın girdiği belirtilmiştir. Şimdiki zamanlarda cem evlerinde de durumun aynı olduğunu vurgulayarak orada da çok çalanların rahat oturduğu söylenmiştir. Cemin bir cemiyet toplantısı olduğu anlatılarak, caminin de Arapça olduğu ve toplanma yeri olduğu ifade edilmiştir. Ancak günümüzde insanların inançları kullanarak din ve mezhepten bahsederek insanları sömürdükleri bunun Sünni ve Alevi kesimden en üst düzeyde yapıldığı hatta buna cem vakfı başkanı İzzettin Doğan ve Cumhurbaşkanımızın vesile olduğu ifade edilmiştir.¹³¹⁹

Çöçeli Alevisi, konuşma ve bilgi olarak İzzettin Doğan’a saygı duymakla beraber, özverisine inanmadığını ilave etmiştir. Ayrıca kendi düşüncesine göre hem Aleviliğin hem de Sünniliğin yanlış yaşandığını anlatarak, Sünniliğin bilhassa 1965’ten sonra yanlış yaşandığını ayrıca kendi kendini bugüne kadar taşımaya çalışan Aleviliği bitirmeye çalışan devletin bir sisteminin olduğu belirtilmiştir. Alevilerin kendi dedesine para vererek bugünlere geldiğini ayrıca hiçbir şey bilmeyen bir Alevi’nin bile çoğu Sünni’ye göre daha çok şey anlatabileceğini söyleyerek buna sebep olarak ise dedelerin verdiği görsel, sözlü dersleri ve

¹³¹⁹ K14

konuşmaları örnek göstermiştir. Sünnilerde ise böyle bir uygulama olmadığı için sadece bir yere bakarak yetiştiklerini anlatmıştır.¹³²⁰ Dört kıblenin dördünün de kendiler için hak olduğunu ifade ederek, Allah'ın her tarafta olduğuna inandıklarını, her yerde Allah'ın bulunduğu inandıklarını, yaşamlarının bu olduğunu söylemiştir. Radikal yaşamının bir özünün bulunmadığı, Aleviliğin çağa ayak uydurmaya inandığı çünkü yüz devenin bir tır kadar yük taşıyamacağı belirtilerek, bu yüzden deveyle taşıyacağım diye inat etmenin bir manasının bulunmadığı ifade edilmiştir. Sinemil Aşireti'nin bir bölümü olan Şırğaşan Aşireti'ne mensup bir Alevi'ye göre, Bektaşilikle, Alevilik arasında elbette fark vardır. Çünkü Bektaşilik, Alevilik öğretilerinden etkilenerek meydana çıkmıştır. Alevilikte dedeliğin soydan geldiği oysa Bektaşilikte postnişinlik olduğu ve aslında o postun Hz. Ali'nin postu olduğu ve o postun el verilerek dede olduğu anlatılmıştır. Kendi mantığına göre o modelin daha doğru bir model olduğu ifade edilmiş, çünkü Bektaşilikte el verebilmesi için kişinin tamamen eğitilmesi gerektiği ve bunun Bektaşiliğin bu derece yayılmasında en önemli etken olduğu söylenmiştir. Kültürlü insanların yönlendirmesi sonucu hem Türklüğün hem de Bektaşiliğin çok iyi yayıldığı anlatılmıştır. Bu yöredeki insanların Bektaşilikten farklı olarak Kürt olmasının bir dezavantaj olarak sayılabileceğini çünkü Türk Alevilerin Kürt Alevileri hor gördüğünü ifade etmiştir. Bunun çok enteresan bir şey olduğunu bunun dışında ise Bektaşilikle ,Alevilik arasında temelde bir fark görmediğini anlatarak bu bölgedeki Alevilerin Hacı Bektaş Veli'yi çok farklı bir yere koyduklarını hatta kimisinin Hacı Bektaş dergahını hacca gitmiş kadar önemli saydıklarını söylemiştir. Ancak Bektaşiliğin baştan beri devletle barışık bir çizgi izlediğini, oysa Aleviliğin hep devletle didişen bir kurum olarak gözüktüğünü yoksa bunun dışında iki yolunda aynı yol olduğunu anlatmış, Bektaşiliğin, Aleviliğin bugünlere gelmesinde çok ayrı bir yerinin olduğu ve belki Pir Sultan Abdal'dan bile fazla katkı yaptığı ifade edilmiştir.¹³²¹

Sinemil Aşireti'ne mensup Ağuışen Ocağı'na bağılı birisi, Alevilikle, Bektaşilik arasında bir fark görmediğini söyleyerek, Hacı Bektaş'ın Ağuışenlerin mürşidi

¹³²⁰ K14

¹³²¹ K16

olduğunu, eğer bir anlaşmazlık olursa el vermeyeceği ifade edilerek Hacı Bektaş'ın Aleviler için olmazsa olmaz olduğu ifade edilmiştir.¹³²²

Kureyşan Ocağı'na bağlı bir Alevi, Bektaşilikle, Alevilik arasında fark olduğunu söyleyerek Alevilikte namazın dua olarak algılanmasına rağmen Bektaşilikte rekât namaz olarak kılındığını ifade etmiştir. Zaman süreci içerisinde Yavuz zamanında başlayan katliam, yirmi üç Kürt beyi, Yavuz'un yanında yer alınca Şah İsmail'in ordusu yenilmiş ve kırk bin Alevi vatandaş katledilmiştir.¹³²³ Osmanlı'da Hanefiliğin başlangıcı olarak Yavuz dönemi söylenerek, devletin resmi mezhebi haline getirdiği, oysa o dönem Osmanlı'da Şafilerin, Hanbelilerin ve Alevilerin bulunduğu onlarında İmam Cafer Sadık doğrultusunda gittikleri söylenmiştir. Diğer mezhep imamlarının İmam Cafer-i Sadık'tan feyz aldıkları söylenerek, onlarda da Ehl-i Beyt sevgisi olduğu anlatılmıştır. Buradaki anlamadıkları şeyin Türk Toplumunun neden Emevilerin kamburunu taşıdıkları olduğunu söylemiştir. İslam olgusunun Türkiye'de derine inmediği, hep yüzeysel olduğu, İslam'ın temeline inmeden ibadet edilmeye çalışıldığı, "beş vakit namaz, zekât, oruç, amenna Allah kabul etsin"¹³²⁴ denilerek, ancak sadece bunlarla insan olunmadığını hayatın içinde farklı şeyler olduğunu, Alevilerinde namaz kıldığını ancak bunu cem şeklinde yaptıklarını anlatmıştır.¹³²⁵

Yahudi ve Hıristiyanlarda toplu tapınmanın olduğunu ve bunun günlerinin birinde cumartesi diğerinde Pazar olduğu söylenerek, peygamberimizin 609-632 yılına kadar Müslümanlara toplu tapınma günü olarak Cuma'yı gösterdiği söylenmiş, Alevilerin bunun için Perşembe akşamları cem yaparak buna devam ettirdiği belirtilmiştir. Diğer günlerde pek cem yapılmadığı, cemin en az iki buçuk, üç saat sürdüğü söylenmiştir. Bu şekliyle, ibadet susuzluğunu giderdiklerini, ayrıca ibadetin aslında eline, beline, diline sahip olmak olduğunu vurgulamıştır. Aleviler açısından ayrıca çalışmanın en büyük ibadet olduğu, dürüst ve helal olarak çalışan birisinin zaten ibadet yaptığı söylenmiştir. Hem eline, beline, diline hâkim olarak yaşayıp, hem de

¹³²² K18

¹³²³ Aleviler tarafından genelde Yavuz Sultan Selim'in, İdris-i Bitlisi'nin Selim şah-nâme'de bahsettiği 40000 Kızılbaşı öldürttüğü iddiası yenilenmektedir. Ancak konu hakkında detaylı araştırma yapan Tufan Gündüz; "böyle bir olay vuku bulsaydı Anadolu'da yüzlerce köy haritadan silinmeliydi" diyerek böyle bir rakamın abartılı olduğunu tahrir defterlerine dayanarak söylemektedir. Tufan Gündüz, **Son Kızılbaş Şah İsmail**, 4.Baskı, İstanbul: Yeditepe Yayınları, 2013, 120, 121.

¹³²⁴ K20

¹³²⁵ K20

Cuma geceleri ceme gelip ceme katılan ve ibadetini yapan birinin psikolojik ve ruhsal olarak kendini rahat hissettiği belirtilmiş, bunlar dışında ise farkın olmadığı anlatılmıştır.¹³²⁶

Hz. Ali'nin Müslümanlık için Hz. Muhammed'in yanında savaştığında kızıl bir miğfer giyip Hayber Kalesi'nin kapısını kılıcının ucuna taktığını anlatan Koçgiri Aşireti'ne mensup Alevi, Kızılbaşlıkla, Aleviliğin farkını bilmediğini, bununla birlikte Bektaşilikle Aleviliğin hiçbir farkı olmadığını¹³²⁷ gerçek Aleviliğin Bektaşilik olduğunu söylemiş ancak devletin Cem Vakfıyla beraber dedeler yetiştirip yurt dışına göndermesi sonucu, Bektaşiliği tekrar devlet tarikatı olarak eline almaya çalıştığı, oysa Hacı Bektaş-ı Veli'nin Bektaşiliğin esası olduğu söylenerek, federasyon olarak bunu anlatmaya çalıştıklarını, Bektaşiliğin, Sünniliğe hizmet eden bir şey olmadığı, Aleviliğe hizmet eden bir şey olduğunu anlatmıştır. Bektaşiliğin birçok özelliğinin değiştirildiği ve bunu birçok dedenin yazdığı ve kitaplaştırdığı ifade edilerek, kendilerinin de çıkardığı “Serçeşme” adlı derginin iki ayda bir çıktığı ve Alevilikle ilgili yayın yaptığı söylenmiştir. Bu dergide Bektaşiliğin nasıl değiştirildiğinin görülebileceği ifade edilerek, Sünniliğe mâl edilmeye çalışıldığı belirtilmiştir. Alevilikte hiçbir dede devletten aldığı parayla Alevilere hizmet etmez diyerek, Hakk'ın onu doyurduğu, Cami hocası gibi fitre¹³²⁸ olarak yaşamadığı anlatılmıştır. “Alevilik kim dardaysa ona hizmet etmektir” diyerek, dedelerin de böyle olup, maddeci olamayacağı söylenmiş, Aleviliğin eline, beline, diline hâkim olmak olduğu ifade edilerek Yunus Emre'nin de Hacı Bektaş'a gelerek Alevi olduğu, babasının büyük bir âlim olmasına karşın onun Aleviliği seçtiği ve üç gün Hacı Bektaş'ta kaldığı anlatılmıştır. Yunus Emre'yi kendine çok yakın hissettiğini anlatan Koçgiri Aşireti'ne mensup Kureyşan Ocaklı Alevi, onun bir derya deniz gibi olduğunu ve şiirlerini çok beğendiğini ifade etmiştir. Yunus, Bektaş'a gelirken, Taptuk Emre'nin rüya gördüğü ve Hacı kalk Yunus geliyor sana geliyor, Alevi olmaya geliyor dediği anlatılarak, Yunus'un içeri girdiğinde bir hırkası, bir sopası bulunduğu halde Bektaş'ın eline öpmeye gittiği ancak Bektaş'ın benden öpmeyeceksin seni Taptuk gördü, sen Taptuk Emre'ninsin dediği söylenmiş

¹³²⁶ K20

¹³²⁷ K28

¹³²⁸ Diyanete bağlı imamlar geçimini temin etmek için halktan fitre toplamayıp devlet memuru olarak görev yapmaktadırlar.

Yunus'un orada üç gün durduktan sonra Alevi olacağım bu tören ne zaman olacak diye sorduğu anlatılarak, zaten sen üç gündür bizim gibi yaşadığın için Alevisin dediklerini, sonrada yedi sene hizmet ettiğini belirtmişlerdir. "Sen halkına buğday mı arıyorsun kısmet mi?" diye sorulduğunda "hayır ben buğday arıyorum dese de sonra geri dönerek kısmet arıyorum demiş, ancak daha önce kısmeti seçmediği için bu istediği kabul edilmemiştir. Yani bu yüzden yedi sene sonra Alevi olamadığı, Aleviliğin bu derece önemli bir şey olduğu söylenmiştir.¹³²⁹

Alevi olmak için Alevi anne ve babadan doğmak gerektiğini ifade eden Koçgiri Alevisi, Bektaşilik için böyle bir zorunluluk olmadığını anlatmış herkesin Bektaşi olabileceğini belirtmiştir.¹³³⁰ Bir Sünni'nin ben Alevi oldum demesiyle Alevi olamayacağını ancak Bektaşi olabileceğini ifade etmiştir.¹³³¹ Kızılbaşlığın ise askerlerin o dönemlerde kullandığı miğferlerden kaynaklandığı söylenerek, Alevilerin kızıl başlık kullandıkları için böyle tanımlandıklarını Sünnilerin ise kara başlık taktıkları için onlara da karabaş dendiğini, savaşlar sırasındaki mücadelelerde kullanılan başlık neticesinde oluşan isimler olduğu anlatılmıştır.¹³³²

Bir Kılıçlı köyü olan Hanobası'nda yaşayan ve Çöçeli'den kopma olduklarını söyleyen Aleviler, Bektaşilikle bir farkları olup olmadığını bilmediklerini, ancak olmadığını düşündüklerini söyleyerek bu konuları en iyi Çöçeli muhtarı Memik'in bileceğini anlatarak o olsa hepsini anlatırdı demişlerdir.¹³³³ Aşağı Terolar'da yaşayan Sinemil Aşireti'ne mensup Alevi kadını Bektaşilikle büyük bir farkları olmadığını düşündüğünü, Aleviliğin Hacı Bektaş Veli'yle yaşatılmaya çalışılan bir kültür olduğunu söylemiştir.¹³³⁴ Aynı aşiretten Bozlar Alevisi'de kendisine göre, Alevilikle-Bektaşilik arasında hiçbir farkın bulunmadığını söylemiştir.¹³³⁵ Pazarcık Narlı Ovası'nda bulunan Kılıçlı köylerinden biri olan Hanobası'nda yaşayan ancak Kılıçlı olmadığını söyleyen bir kadın, Aleviliğin yolunun Bektaşilik'ten geçtiğini söylemiştir. Kılıçlılığı kabul etmediğini Kürt Alevisi olduğunu söyleyen bu kişi,

¹³²⁹ K21

¹³³⁰ K22

¹³³¹ K22

¹³³² K23

¹³³³ K24,K25

¹³³⁴ K27

¹³³⁵ K31

başka bir komşusu için de “Elif’de dede kızı ama Bismillah demesini bilmez. Kılıçlıların içine gelin gelince her şey bitti.”¹³³⁶ Diyerek, Kılıçlılarda dini hayatın çok az olduğunu belirtmiştir.¹³³⁷

Elmapınar köyünden bir Alevi, Bektaşilikle esasında farkların bulunduğunu belirterek, yeniçerilerin hemen hemen hepsinin Bektaşi olduğunu söylemiş ama bunların hiçbirinin Alevi olmadığını belirterek, dolayısıyla arada bir farkın olduğunu belirtmiştir. İnanç olarak ise Bektaşilerle, Kızılbaşların bire bir aynı olduğu söylenerek, “onlarda da cem var bizde de var, onlarda da atalar kültü var bizde de var ve hemen hemen her Alevi Bektaşi ocağına gidip ziyaret etmiştir.” demiş, Kızılbaş isminin başlarına giydikleri on iki köşeli kızıl börkten geldiğini yoksa inanç olarak aynı olduklarını hiçbir farklarının olmadığını söylemiştir.¹³³⁸

Pazarcık Doğanlı Karahasan Köyü’nde yaşayan Sinemil Aşireti’ne mensup bir kişi Bektaşiliğin, Hacı Bektaş-ı Veli felsefesine inanmış ve ırk ayrımı yapmayan bir yol olduğunu ancak genelde Türkmen insanların Bektaşi olduğunu söylemiştir.¹³³⁹ Babası ise, Bektaşilerin biraz daha şehrli Alevilerin ise sert olduğunu anlatmıştır.¹³⁴⁰

Osman Dede Köyü’nde yaşayan Uryan Hızır Ocağı’na bağlı bir Kılıçlı Dedesi, Hacı Bektaş-ı Veli’nin Bektaşilik diye bir mezhep kurmadığını söyleyerek, “Alevi kitaplarından, dedelerden dinleyişime göre, mesela Osmanlı döneminde şehzadeler Çorum’a, Yozgat’a sancakbeyi¹³⁴¹ olarak gelince onlar namaza gidiyor sen de gitmek zorunda kalıyorsun, Tabii namaz kötü bir şey değil de, biz sadece namazı farklı kılıyoruz. Biz namazı Hz.Peygamber’in kırklar meclisinde kıldığı ilk namaz olarak kabul ediyoruz. Hakk’a teslimiyeti bütün canımızla kabul ediyoruz, secdeye kapanmayı bütün kalbimizle kabul ediyoruz.”¹³⁴² demiş, aynı köyden başka birisi, Alevilikle Bektaşilik arasında yönetim olarak fark olduğunu söylemiş ancak anlayış

¹³³⁶ K33

¹³³⁷ K33

¹³³⁸ K37

¹³³⁹ K38

¹³⁴⁰ K39

¹³⁴¹ Osmanlı şehzadeleri, sancakbeyi olarak Bursa, İnönü, Sultanhisar, Kütahya, Amasya, Manisa, Trabzon, Şebinkarahisar, Bolu, Kefe, Konya, Akşehir, İzmit, Balıkesir, Akyazı, Mudurnu, Hamidili, Kastamonu, Menteşe (Muğla), Teke (Antalya), Çorum, Niğde, Osmaniçik, Sinop, Çankırı gibi sancaklara atanmışlardır.

¹³⁴² K45

ve inanış açısından hiçbir fark olmadığını Bektaşilikte idare eden kişinin soydan gelmesine gerek olmazken, Seçimle ya da birisinin daha iyi yapacağına kanaatle iş başına geldiğini anlatarak, “bence Bektaşiliğin bu sistemi daha doğru. Bir insan bir şeyi bilmiyorsa ben filandan doğdum diye bir şeyler demesi icap etmez”¹³⁴³ diye anlatmıştır.

Bir Kılıçlı Aşireti Köyü olan Ördek Dede’deki bir Alevi, Aleviliğin şehirde yerleşenine Bektaşi dendiğini söylemiştir.¹³⁴⁴ “Bektaşilik benim bildiğim hocanın ismini unuttun onda ayrılarak gelmiş, Nevşehir’e geldiğinde dergâhını kuruyor, ama temelde bana aynı geliyor.” Diyen başka bir Alevi, “Ben bir fark görmüyorum, Osmanlı’nın çok ezmesinden dolayı, Bektaşilik kolu şehirlerde, Alevilik kolu dağlarda yaşamış. Çok zulüm ettiler çok kırdılar hele o II.Mahmud’u okudum, bu kadar mı kötülük yapılır.¹³⁴⁵ Alevilik çok olmadı daha tabii köyler şehirlere inince değişti. Şekil değişti. Benim sevdiğim Alevilik bilen kişilerin eline düştü şimdi. Bunu da savunuyorum ben. Bunlar doğruyu konuşuyorlar, bilerek konuşuyorlar, bilinçsiz oldu mu geride kalıyorsun, tikanıp kalıyorsun. Mutlaka bir şeyler bilmek icap ediyor yani. Bektaşilikle Alevilik arasında aşırı bir fark şey yok, Çok az farklılıklar var bence.” Diye ilave etmiştir.¹³⁴⁶

Eski adı Fanfas olup bir Kılıçlı köyü olan Pınarhöyük’ten bir Alevi, Bektaşilikle Alevilik arasında hiç fark görmediğini söylemiştir.¹³⁴⁷ Narlı Ovası’nda bulunan Kılıçlı Köyleri’nden Karaçay’dan biri de aynı fikre katılarak hiçbir Alevi’nin fark görmediğini söylemiş, “Hacı Bektaş-ı Veli, yolun, Alevilik mezhebinin tartışılmaz piri olarak kabul edilir. Sünni arkadaşlara bazen takılırım, “İhtilaf çatışma Sünnilikte, bir sürü mezhep tarikat cemaat, bizde hiç öyle ihtilaf yok Allah’a şükür, bizim bir mezhebimiz, bir tarikatımız var.”¹³⁴⁸ Deddiğini söylemiştir.

Bir Kılıçlı Köyü Olan Kuyumcular’dan bir Alevi kadını, Bektaşilikle Alevilik arasında fark olduğunu söyleyerek, “Kızılbaşlığın farkını çok bilmiyorum ama

¹³⁴³ K57

¹³⁴⁴ K51

¹³⁴⁵ II.Mahmud’un 1826 yılında Bektaşi olan Yeniçeri Ocağı’nı kaldırması kastediliyor olmalıdır.

¹³⁴⁶ K46

¹³⁴⁷ K55

¹³⁴⁸ K56

Alevilikte dedelik babadan oğula geçer. Yani mutlaka baban deden Alevi olmalı. Bektaşilikte öyle değil. Babalık tarikatı var, babalık tarikatı seçim gibi, bu gün senin sülalen baba ise yarın onun sülalesi baba olabiliyor. O fark var, birinde babadan oğula geçiyor diğerinde hak eden alıyor. Fark oradan geliyor ama ibadet şekilleri görüşleri aynı. Kızılbaş isminin nerden kaynaklandığına gelince, çatışmada kırmızı bir şey bağladıkları için Kızılbaş denmiş. Ama zamanla Kızılbaşlık çok kötü bir şey gibi algılanmış, zamanla onu da yanlış olduğu anlaşılmış. Şeyh Cüneyt'i duymadım ama şeyh Haydar'ı duydum. Kim olduğunu bilmiyorum. Ben İskender Pala'nın Şah Sultan diye kitabını okudum. İkiz kardeşler biri Yavuz'un biri de Şah İsmail'in ordusuna katılıyor. Kurgu da olsa mantık güzel. Orada ki savaş büyük bir hataydı iki taraf içinde.” Diye ifade etmiştir.¹³⁴⁹

Hanobası'ndan yaşlı bir Alevi kadını Bektaşilikle Aleviliğin hiç farkı olmadığını söyleyerek, “Bence hiçbir fark yok. Bektaşiyile Alevinin arasında ne fark olucur? İkisi de aynı dinden geliyor.” demiştir. Osmandede Köyü'ndeki kardeşler, Alevilikle Bektaşilik arasında fark olmadığını söyleyerek, “Bektaşilik Aleviliğin gözüdür” demişlerdir.¹³⁵⁰ Aynı köyden yaşlı bir Alevi kadını da “fark yok ikisi de aynıdır”¹³⁵¹ diye ifade etmiştir.

2.10. Pazarcık Alevilerine Göre Alevilikte Cenaze Erkânı

Alevilikteki ölüm ve cenaze gelenekleri tamamen eski Türk Kültürü'nden izler barındırmaktadır. Aleviler bu gibi durumlarda “öldü ya da rahmetli oldu” yerine “Hakk'a yürüdü”¹³⁵² diyerek eski Türklerdeki “uçmağa vardı”¹³⁵³ sözünü karşılayan bir ifade kullanmaktadırlar. Ölüm, Tahtacılar da ruhun bedenden kuş gibi uçup gittiği şeklinde değerlendirilerek, ruhun ölümsüzlüğüne inanılmaktadır. Ayrıca Tahtacılar ölümleri kıyafet giydirerek gömmekte, eğer giydirilmezse öbür dünyada çıplak dolaşacağına inanmaktadırlar.¹³⁵⁴ Ölüden çıkan kıyafete Tahtacılar gibi Sünnilerde “Soyka” demektedir, Maraş bölgesi Sünnilerinde yaygın olarak kullanılan

¹³⁴⁹ K58

¹³⁵⁰ K63,K64,K65

¹³⁵¹ K67

¹³⁵² Er,171.

¹³⁵³ Birdoğan,Alevilik.,338.

¹³⁵⁴ Ali Selçuk,Tahtacılar, İstanbul:IQ Kültür Sanat Yayıncılık,2008, 268,270.

“Soykasından çıkasınca” diye bir beddua Tahtacılar da aynı şekilde kullanılmaktadır.¹³⁵⁵

Bu ölüm törenlerinin başından sonuna kadar yapılan uygulamalar, ağıtlarından, verilen ölü aşlarına kadar her şey eski Türk geleneklerinin canlı şekilde yaşadığını gösteren birer kanıt gibidir.¹³⁵⁶ Cenazenin birinci, üçüncü, yedinci gibi tek sayı olan günlerinde yemekler yapılır. Bu sayılar Dede Korkut kitabında ve Köroğlu Destanı’nda kutsal olarak adlandırılan ve en çok adı geçen sayılardır.¹³⁵⁷ Bu yemeklerin Kaşgarlı Mahmud ve Yusuf Has Hacib’de geçen eski Türk kültüründeki yoğ aşıyla birebir ilişkili olduğu anlaşılmaktadır.¹³⁵⁸ Bu gibi birinci, üçüncü ve kırkıncı günü yapılan ölü aşlarının geçmişte Hıristiyan Tatarlar’da da var olması bu adetlerin dini değil de Türk kültürüne ait olduğunu göstermesi bakımından önemlidir.¹³⁵⁹ Cenazenin yanında ve mezarın başında bir ışık veya ateş yakılır. Bu ışık yakma âdeti Türkistan’ın birçok şehrinde Kazak ve Kırgızlar arasında ölünün en son bulunduğu yerde mum yakma şeklinde yapılmakta ve çok önemli bir ibadet olarak algılanmaktadır.¹³⁶⁰ Bazı aşiretlerde hala Türk kültüründen kalma “mezar kaldırma” töreni yapılmakta, bu törene göre haziran ayında toplanan ölenin yakınları komşu köylerdekiyle beraber toparlanarak, bir kır yemeği yemekte, Yasin suresi okunmakta ve mezarın üstü sökülerek yeni bir şekle sokulmaktadır. Bu tören Kırgız-Kazakların en önemli geleneklerinden birisi olan “aş” töreninin neredeyse aynısıdır.¹³⁶¹ Bu mezar kaldırma töreninden sonra ölenin yakınlarının yası bitmiş olmaktadır.¹³⁶² Bu törenlerde uygulanan yöntemlerin birçoğu hem Türk hem de kendine Kürt diyen Aleviler’de aynı şekilde ve adlarla yaşamaya devam etmekte ayrıca Maraş bölgesi Sünnilerin de de neredeyse aynı denebilecek şekilde sürmektedir.¹³⁶³ Bu törenlerde yapılan kimi uygulamalar İslami metotlara uymasa

¹³⁵⁵ Selçuk, **Tahtacılar**, 275.

¹³⁵⁶ Zelyut, 258.

¹³⁵⁷ Orhan Şaik Gökyay, **Dedem Korkudun Kitabı**, İstanbul: Kabcacı Yayınevi, 2007, 1026.

¹³⁵⁸ Abdülkadir İnan, Müslüman Türklere Şamanizm Kalıntıları, **A.Ü İlahiyat Fakültesi Dergisi** cilt:1 sayı:4 s.21

Harun Güngör, Yaşayan Eski Türk İnançları Bilgi Şöleni: Bildiriler, Ankara 2007, s.4

¹³⁵⁹ Wilhelm Radloff, **Sibirya’dan I**, İstanbul: Maarif Basımevi, 1956, 387.

¹³⁶⁰ Abdülkadir İnan, **Hurâfeler ve Menşeleri**, Ankara: Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, 1962, s.42.

¹³⁶¹ Abdülkadir İnan, **Makaleler ve İncelemeler**, 2. Baskı, Ankara: TTK, 1987, 121.

¹³⁶² Birdoğan, **Alevilik**, 335.

¹³⁶³ Selçuk, **Tahtacılar**, 276.

da çok eski Türk kültüründen izler barındırmaktadır.¹³⁶⁴Bununla birlikte, Alevilerde ve Tahtacılar da dedeler olmadığı zaman cami imamları cenaze namazı kıldırabilirken,¹³⁶⁵Bektaşiler, cenazeleri ancak Ehl-i Beyt soyundan gelen imamların yıkayabileceğini ve cenaze namazında ancak bu yoldan gelen imamların arkasında namaz kılacaklarını ifade etmişlerdir.¹³⁶⁶

Cenaze, defin ve mezarlık ve türbe ziyareti gelenekleri¹³⁶⁷ Arap Yarımadası'ndaki kendileri Sünni olarak tanımlayan Selefî ekoller ve kimi Sünni âlimlerce bidat olarak değerlendirilse de, geleneksel Türk Sünnileri bu kültürel uygulamaları, Alevilere benzer şekilde devam ettirmektedirler.¹³⁶⁸ Kültürel anlamda bu uygulamalar var olsa da, ahiret inancı kısmıyla Sünni anlayıştan ayrılan Aleviler, bazı Sünni düşünürler tarafından zikredilen dünya hayatının tamamen bırakılarak her şeyin ahirette olduğu ve bu dünyayı boş vermek gerektiği şeklindeki teslimiyetçi anlayışa karşı çıkmışlardır. Aleviler, “cennet ve cehennem” dünyada olduğu görüşünü savunmuş hatta cehennemde ateş olmayıp herkesin ateşini dünyadan getirdiğini söylemişlerdir.¹³⁶⁹ Bu genel olarak Alevilerde ahiret inancı olmadığı şeklinde algılanmış ve her şeyin bu dünyada olup bittiği şeklinde değerlendirilmiş olsa da esasında bu dünyanın çok önemli olduğu ve herkesin kendi ektiğini biçeceği görüşünün Alevi felsefesinde olduğudur. Ancak geçen zamanla beraber değişen koşullar ve anlayışlar Alevilerin ahiret inançlarında kimi değişikliklere yol açmıştır.¹³⁷⁰

Kantarma Alevi dedelerinden bazıları cenazede Kur'an okuduğunu söylemiş, ancak Arapça mecburiyetinin hâsıl olmasına rağmen herkesin anladığı Türkçe şeklinde daha güzel olduğunu belirtmiştir.¹³⁷¹ Ayrıca Aleviler'de kıblenin insanoğlu olduğunu vurgulayarak; “bu yüzden doğu, batı, kuzey, güney yoktur. Her şey insandır”

¹³⁶⁴ Birdoğan, **Alevilik**, 334.

¹³⁶⁵ Selçuk, **Tahtacılar**, 272.

¹³⁶⁶ Yaman, **Alevilik, İnanç, Edep, Erkân**, 311.

¹³⁶⁷ Yaman, **Alevilik, İnanç, Edep, Erkân**, 311.

¹³⁶⁸ Birdoğan, **Alevilik**, 336

¹³⁶⁹ Pir Sultan Abdal'ım nefesim hakır

Ol Hakk'ın katında noksanım çoktur

Cehennemde ateş var derler yoktur

Herkes ateşini bile getirir. Pir Sultan Abdal, Er, 173.

¹³⁷⁰ Er, 177.

¹³⁷¹ K1

demıştır. Hatta geçen yıl yapılan bir cenaze erkânını örnek göstererek, bu cenazenin kaldırılması için kendine ısrar edildiğini, bu cenazeye birçok yöreden çeşitli siyasetçilerinde katıldığı, cenazede, beş binden fazla kişi olduğunu söylemiştir. Cenaze erkânına başlanacak vakit insanlar tam kibleye dönecekken cenazeye katılanları uyardığını, Alevilerin kiblesinin insan olduğunu, kimsenin yerinden kımıldamasına gerek olmadan olduğu şekilde kılınacağını söylemiştir. Bunu da; “güzellik ne şekilde oluyorsa öyle yapmak gerek” şeklinde açıklamıştır.¹³⁷² Cenaze erkânlarını genelde abisinin yürüttüğünü dile getiren bir Sinemilli dedesi ise, bu törenlerde duaların biraz Arapça birazda Türkçe okunduğunu, Arapçanın olduğunu ama bazı konulardan ötürü rahatsızlık duyduğunu ifade etmiştir. Sünni cenaze törenlerine de katıldığını, saygı göstermekle beraber camiye girmediğini söyledikten sonra, mevlitlere de gittiğini, ancak mevlitlerin kendi gönül dünyasında bir huşu uyandırmadığını belirtmiştir. Bilhassa mevlitlerin çok uzatıldığını, çeşitli sürelerin tekraren okunduğunu ardından Yasin Suresi’nin okunduğunu ve bunun iki, iki buçuk saat kadar sürdüğü söylemiştir. Cami hocalarının Kur’an okunurken çocukların konuşmasının günah olduğunu söylediğini bunun onların kendi dünyası olmakla beraber söylediği bir şeyin kendine çok etkilediğini belirtmiştir. Hocanın çocukları Kur’an kursuna gönderin ki Arapça öğrensinler, çünkü biz öbür dünyada Allah tarafından Arapça yargılanacağız, Arapça sorgulanacağız dediğini, camideki cemaatin içinde birçok üniversite mezunu olmasına rağmen kimsenin bu sözlere itiraz etmediğini söylemiştir. Oysa Yaradan’ın insan hangi coğrafya da doğarsa doğsun hangi dili konuşursa konuşsun onu anlayacağını söyledikten sonra Arapça bilmenin bir zenginlik olduğunu ama illa Arapça ve Arapça ibadet zorlamasına bir Alevi olarak karşı olduğunu ifade etmiştir.

Cenazede dualar okunurken, bilhassa Amentü süresinde, Sünniler ’in “hayrihi ve şerrihi” derken, Sinemil dedelerinin, “hayrin min Allahü Teâla, şerrin enfüşehüm” yani hayır Allah’tan şerrin ise nefis’den geldiğini vurguladıklarını tasavvuf ve Aleviliğin şer kavramını Allah’a yakıştırmadığını ve Tanrı’nın şer yapan olmadığını Tanrı’nın adil olduğunu belirtmişlerdir. Bazen “Allah’tan korkmuyor musun?” diye sözler duyduklarını oysa Allah’tan korkulmayacağını sadece Allah’a karşı saygısızlık yapmaktan çekinilmesi gerektiği vurgulanmış, Alevilikte Allah korkusu kavramının

¹³⁷² K1

pek yeri olmadığı ifade edilmiştir. Ancak bugün Alevilerin eski kültürden koptuğunu kendilerinin Allah kavramından ziyade Tanrı'yı kullandıklarını ama Alevi ibadetlerinde Allah'ın geçtiğini söylemişlerdir. Eskiden dedelerin Kürtçe Hak jova razı mı? Yani Hak sizden razı mı? Diye sorulduğunu Alevilikte miraçlama olduğunu cemde duaların Türkçe olmasına rağmen Tanrı'dan ziyade Allah'ı kullandıklarını ifade etmiştir. Kimi Sinemil Ocağı Alevi dedeleri¹³⁷³ ibadetlerdeki bu Türkçe geleneğinin Cumhuriyet dönemindeki asimilasyon politikalarından kaynaklandığını belirterek o dönem Kürtlerin, Süryanilerin, Ermenilerin ve Alevilerin sistemli bir asimilasyona tabi tutulduğunu ve Aleviliğin yasak olduğunun buna sebep olan şeyin ise 1925'de çıkan tekke ve zaviyeler kanunu olduğunu vurgulayarak, bu kanun yüzünden Aleviliğinde yasak hale geldiğini ifade etmiştir. Bunun sonucu olarak genelde ibadetlerin Türkçe olduğunu belki Kürtçesinin de olduğunu söylemektedir. Dersimde Zazaca yapıldığını, Arap Alevilerinin de saz çalmadıklarını ve Arapça yaptıkları vurgulanmıştır. Baskıdan dolayı sözlerin dilden dile gönülden gönüle bugüne kadar ulaştığı belirtilmiştir.

Sinemil dedeleri, Sünnilerin cenaze namazı için abdest aldıklarını, oysa Aleviler'de suyla abdestin olmadığı, ruh abdestinin olduğu ifade edilmiştir. Cenaze merasimlerinde, ölen vatandaşın ebediyete göç ettiği söylenerek, herkesin haklarını helal etmesinin istendiği ifade edilmiş, cenaze konduktan sonra ise Yasin süresi ya da Türkçe dua okuduklarını, ondan sonra da evlere gelindiğini belirtmiştir.¹³⁷⁴ Cenaze merasimlerinin, Aleviler açısından doğumdaki hoşgeldine bir veda şeklinde değerlendirildiğini ifade edilmiştir. Nasıl ki, yeni bir neslin gelişi uzun süre bekleniyor ve komşularla paylaşıyorsa cenaze erkânındaki bu vedalaşmada, doğumdaki hoşgeldine bir güle güle şeklinde değerlendirilerek, bir saygı duruşu şeklinde olduğu ifade edilmiştir. Bu merasimlerin esasında Sünni'si Alevisi'nin olmayacağı, bu saygı duruşlarının her coğrafyada kendine özgü ritüellerinin bulunduğu vurgulanmıştır. Alevi cenaze erkânlarında ölenin geçmişinin anlatıldığı, hele bu ölen insan, beklenmedik, ani bir ölümlerle genç yaşta öldüyse, çok şiddetli ve bağıra bağıra ağıtlar yakanların cenazede bulunduğu söylenmiştir. Bu ağıtların doğaçlama olmakla beraber insanları derinden sarstığı ve çok duygulandırdığı ifade

¹³⁷³ K2,K3

¹³⁷⁴ K1

edilmiş, hatta bu ağıtların bazen son derece aşırıya kaçarak, yüzlerin gözlerin parçalandığı anlatılmıştır.¹³⁷⁵ Bu geleneğin halen Kırgız ve Kazaklarda devam ettiği bilinmektedir.¹³⁷⁶ Bazı Sinemil dedeleri ise bu Türkçe ve Kürtçe ağıtların çok etkileyici olmakla beraber yüz yırtılmasına şahit olmadığını, bunun daha çok doğuda Şafiilere mahsus olduğu ancak bilhassa genç yaştaki, trafik kazası gibi ani ölümler neticesinde, dizleri dövme, başlara vurma gibi hadiselerin görüldüğü ifade edilmiştir.¹³⁷⁷

Alevilikte bu törenlere, cenaze namazından çok, cenaze erkânı denmesi gerektiği belirtilmiş¹³⁷⁸, ancak diyanetin etkisi yüzünden Aleviliğin kendine has dilinin unutulduğu ifade edilmiştir. Oysa mümkün olduğunca Aleviliğin bütün dini merasimlerine erkân dendiği vurgulanmıştır. Fakat gün geçtikçe cenaze erkânlarının Sünniliğin etkisiyle değişime uğradığı belirtilmiştir. Bilhassa ekranlarda son zamanlarda Arapçanın kullanılmaya başladığını oysa Alevilikte yörelere göre yani Tokat'ta farklı, Sivas'ta farklı, Dersim'de farklı, Maraş'ta biraz daha farklı olmakla beraber özdeş olarak kıbleye dönme gibi bir zorunluluk olmadığı söylenmesine rağmen, bu günlerde artık Alevilerin de kıbleye döndükleri oysa o konuda Aleviler açısından "Hüdayi sanma dinsiz, dini yaşıyorum kinsiz, kıbleme dönerim yönsüz, yara bağlum gönlüm benim" şeklinde bir düşüncelerinin olduğunu ve kiblenin Aleviler açısından nereye dönülürse dönülsün Hakk'ın cemalinin o tarafta görülebileceği vurgulanmıştır. Alevilikte kıbleye dönmek yönünde bir zorunluluk olmadığını böyle bir zorunluluk olursa da Kerbela'ya dönüleceği ifade edilmiştir. Bu son zamanlarda kıbleye dönerek cenaze erkânının yürütülmesine, Sünni kesimin yaptığı baskıların neden olduğu ifade edilmiştir. Bu yüzden bazı cenaze erkânlarında "aramızda Sünni var!" diye bir tedirginlik ifadesinin zikredildiği anlatılmıştır. Bunun böyle devam etmesi sonucu yanında aramızda Hıristiyan var, Yahudi var, denilerek kendine özgü şekilde cenaze erkânının yapılmasının engelleneceği bunda doğru olmadığı vurgulanmıştır.¹³⁷⁹ Buna rağmen, Alevilerin Sünni cenazelere katıldıklarında, camiye girmemekle beraber dışarıda cenaze namazında Sünniler gibi

¹³⁷⁵ Veyis Erdoğan, 1940 doğumlu, ilkokul mezunu, K4.

¹³⁷⁶ Jean Paul Roux, **Altay Türklerinde Ölüm**, İstanbul: Kabalcı Yayınevi, 1999, 245.

¹³⁷⁷ K2

¹³⁷⁸ K4

¹³⁷⁹ K2

saf tuttıklarını ve içlerinden ne geldiyse dua olarak onları okuduklarını zikretmiş, kendilerinin bundan hiç rahatsız olmadıklarını belirtmiştir.¹³⁸⁰

Aleviler açısından son zamanlarda Alevi derneklerinin etkisiyle cenaze erkânlarında bir tek düzelik ve monotonluğun hâsıl olduğu, oysa bunun Alevi kültürünün aslına pek uygun olmadığı vurgulanmıştır. Aleviler açısından her cenazenin kendine göre bir anlam ifade ettiği ve bu yüzden ona yönelik erkânlar arasında farklar olabileceği ifade edilerek, sanatçı Kıvırcık Ali'nin cenaze erkânı buna örnek gösterilmiştir. Böyle bir beklenmedik, ani kaza sonrası oluşan ölüm hadiselerinde dedelerin konuşacakları ve söyleyecekleri deyişlerin ve nefeslerin o olayı vurgulayacak şekilde olması gerektiği vurgulanmıştır. Bilhassa Kıvırcık Ali'nin cenazesi üzerinde durularak çok yoğun bir katılımın olduğu bu cenaze erkânına katılan birçok dedenin dile getirdiği ve insanları son derece etkileyen gülbang ve duaların, ayrıca Alevi Kültüründeki veda ile ilgili nefeslerin tam olarak bir görüntüsünün bu cenazede olduğu vurgulanmıştır.¹³⁸¹

Alevi cenazelerinde yapılan erkânların doğaçlama olmakla beraber o an ki hissiyatı çok iyi anlatan, etkileyici bir merasim olduğundan bahsedilmiş buna örnek olarak, bir trafik kazası geçiren bir gencin Mersin'de yapılan cenaze törenine katıldıklarını ve o töreninde çok etkileyici olduğunu vurgulamıştır. Sıcak bir günde kabristana gittiklerini, kabristanda o an farklı cenazeler için birçok kişi bulunduğunu hatta kimi Hıristiyanların bile olduğunu gördüklerini söylemişlerdir. Kabristanda ölen kişi için birçok kişinin Kur'an okuyalım talebi yaptıklarını, ama kendilerinin "bizim duamızı yapacak var" diye bu talepleri reddettiklerini belirtilmiştir. Kabrin başına gidildiği, ağıtların yapıldığı belirtildikten sonra, bir Sinemil dedesinin, "doğduk, yaşadık, öldük, huzuruna geliyoruz, bütün hatalarımızla sana sığındık affet Yarabbi" anlamında beş altı dakika süren Türkçe bir nefes okuduğunu bu nefes okunması esnasında kabristanda bulunan herkesin dönüp nefesin okunduğu yöne doğru baktığını ve çok etkilendikleri belirtmiştir. Burada yapılanın bir duygu paylaşımı olduğu vurgulanarak bazen böyle hüznün dışarı vurulmasının bir rahatlamaya yol açtığı söylenmiştir. Ama şimdi Alevi cenaze erkânlarının basmakalıp bir ezber

¹³⁸⁰ K2

¹³⁸¹ K2,K4

şeklini aldığı ifade edilmiştir. Oysa dede ailesinden gelenlerin gittikleri böyle erkânlarda çeşitli deyişler söylediklerini “Hak’tan hidayet, Peygamber’den şefaahat, erenlerden, velilerden himmet geçmişe rahmet, kalanlara selamet” dilediklerini, Şahı Merdan’ı, Ehl-i Beyt’i ve On İki İmamı sayarak, “yaramaza, uğursuza, gönülsüze uğratma, diyerek zamansız vedalaşmalara zamansız dalanları, dallarından koparma Yarabbi, yaşından önce gösterme” dediklerini, Hakk’ın herkesin iyi dileklerini ve temennilerini kabul etmesini arzuladıklarını “yüzlerinin ak, gönüllerinin pak, yollarının açık” olması için dua ettiklerini ifade etmiştir.¹³⁸²

Eskiden cenazelerde, cenaze sahiplerini çok büyük bir telaş aldığını, çünkü uzak köylerden cenazeye katılanların birkaç günlüğüne geldiği ve bu gelen insanların yemesi içmesi için birçok hazırlığa gerek duyulduğu vurgulanmıştır. Eskiden aşiretlere ve köylere cenazenin duyurulması için “sağır” diye bir haberci yolladıkları ve cenazelerin böyle duyurulduğu ifade edilmiştir. Sinemil dedelerine göre, cenazenin ilk günü verilen yemeğe kazma kürek yemeği dendiği belirtilmiştir. Bu yemeğin, Alevlerin yaşadığı çok büyük bir coğrafyada aynı isimle var olduğu bilinmektedir. Bu yemekler konusunda artık dedelerin farklı düşündüğü, çünkü ölüsü olan insanın bu yemek telaşından cenazesi ile uğraşmadığı, ayrıca artık cenazeye gelen herkesin arabalarıyla rahat şekilde geldiklerinden uzun süre kalma diye bir gerekliliğin kalmadığı ifade edilmiştir. Ancak bunun bir gelenek olduğu zaman ve koşullara göre bu geleneklerin yavaş yavaş değiştiği belirtilmiştir. Bilhassa Kantarma açısından Arap oğlu Mustafa Ağa dönemine kadar bu geleneğin devam ettiğini, ancak onun oğlu Ali’nin cenaze erkânında bunun değiştirilmesi gerektiğini söylediği anlatılmıştır. Mustafa Ağa’nın bu konuyla ilgili olarak “oğlum içim iki yüz, üç yüz koyun kesebilirim, bana dokunmaz ama artık biz bu âdeti kaldıralım” dediği ve bundan sonra da Kantarma ’da bu âdetin kalktığı ifade edilmiştir.¹³⁸³

Cenazelerin defnedilmesi esnasında bazılarının tabutuyla gömüldüğü belirtilmekle beraber bir Sinemil Dedesi’nin özellikle beni toprağa gömün diye vasiyet ettiği çocukları tarafından zikredilmiştir.¹³⁸⁴ Ölü kefenlendikten sonra bazen yanına bir

¹³⁸² K2

¹³⁸³ K4

¹³⁸⁴ K1

çarşaf, bir su şişesi, sevdiği yiyeceklerden bir miktar konduğu hatta demi devam etsin diye bazen bir şişe içki de bırakıldığı ifade edilmiştir.¹³⁸⁵

Sinemil Dedeleri, cenaze bekleme âdetinin kendilerinde de olduğunu belirterek bu âdeti Tunceli, Erzincan ve Bingöl’de de gördüklerini, kendilerinin de bazı yakın komşularının ölümünde bu cenazeleri sabaha kadar beklediklerini belirtmişlerdir. Ayrıca cenazenin defin edildiği gün mezarın başında bir ateş yakıldığı da anlatılmıştır.¹³⁸⁶

Alevilerin geneli ibadetlerin Türkçe yapıldığını sürekli vurgulamışlardır. Bozlar Sinemilli Dedesi, Sünni kesimin Arapça’ya özenddiğini oysa Aleviler’in Türkçe dua yaptıklarını, Fatiha ve Yasin sûrelerini Türkçe okuduklarını, yemek dualarını hep Türkçe yaptıklarını ifade etmişlerdir. Cenazenin birinci günü kazma-kürek yemeği yapıldığı, ayrıca üç yemeğine de, ağız açma yemeği dediklerini ifade etmiştir. Cenazeyle beraber bazen battaniye örtmek istendiği, ancak ne de olsa çürüyecek bir fakire verelim denilerek vazgeçildiği ifade edilmiştir. Bir babanın on evladı olabileceği ancak birini diğerinden biraz fazla sevebileceği bu yüzden değerli bir eşyası varsa beraber konabileceği söylenerek, kayınbabası öldüğünde kaynanasının “kocam bu aynayı çok seviyordu” diyerek aynayı göğsüne bırakarak gömüldüğünü anlatmıştır. Cenazelerin yanında ışık yakıldığı ayrıca ağıt yakmayı bilen becerikli kadınların ağıtlar yaktıkları vurgulanmıştır.¹³⁸⁷

Aleviler de düğün ve cenazelerin Sünnilerden çok farklı olduğunu dile getiren Haydarlı Sinemil dedesi, en başta Alevilerde haramlık-selamlık gibi bir anlayışın olmadığını bu tür törenlerde kadın ve erkeklerin beraber katıldığını ifade etmiştir.¹³⁸⁸

Cenazelerin gömülmesi esnasında cenazeyle beraber bazen bir battaniye konulduğu anlatılarak¹³⁸⁹ bu tür eşyaların cenaze sahipleri tarafından kendilerine ait bir şeyin sevdiği kişiyle gömülmesini istedikleri için yapıldığını, bazen de ölen kişinin bir vasiyette bulunarak başımın altına bir yastık koyun dediğini ilave etmiştir.¹³⁹⁰Ölünün bulunduğu yerdeki ışığın söndürülmediği söylenerek cenazelerde kadınların biraz

¹³⁸⁵ K2

¹³⁸⁶ K1

¹³⁸⁷ K5

¹³⁸⁸ K6

¹³⁸⁹ K8

¹³⁹⁰ K6

abartılı ağıtlar yaktıkları ve bu ağıtlar konusunda maharetli kadınların bulunduğu belirtilmiştir. Bu ağıtlarda bazen ölenin hayat hikâyesinin de anlatıldığı vurgulanmıştır.¹³⁹¹ Ölünün arkasından verilen yemeklerde, ölünün adına da bir tabak çıkarılarak, komşuya yollandığı ifade edilmiş¹³⁹² ancak ilk gün verilen yemeğe Kantarma ve Bozlar Sinemil dedelerinin aksine daha genç olan Haydarlı Sinemil dedesi Kazma Takırtısı dendiğini bilmediğini, bu yemeğe cenaze yemeği dediklerini ifade etmiştir.¹³⁹³

Atmalı Aşireti'ne mensup Çöçeli Alevisi'ne göre, Alevilerde cenaze merasimi herkesin anladığı dilde yapılmaktadır. “Bu merasimler On iki imamla başlar ve İmam Cafer-i Sadık'la bağlanır, Sünnilerde ise Arapça okunur, Hanefi olarak bağlanır en önemli fark budur.” Diye ifade etmiştir. Alevilerde Cenaze'nin birinci günü Kazma Takırtısı adı altında bir yemek olduğu ve bu yemeğin ölenin hayrına cenazeye gelenlere ikram edildiği ifade edilerek, cenazenin üçünde de gelen insanlara yemek verildiği belirtilmiştir. Ölünün kırkıncı gününün çok önemli olduğu, buna Sünnilerin mevlit dediklerini, etin kemikten ayrıldığı gün dendiğini söyleyerek, o günde bir yemek verildiği belirtilmiştir. Bu adetlerin yöredeki Sadakalar gibi bazı Sünni köylerde aynı adla devam etmesine rağmen Nacar adlı bir diğer Sünni köyünün bu gelenekten haberdar olmadığı söylemiştir. Pek yaygın olmamakla beraber ölen biri vasiyet ederse mezara bir şeyler konulduğunu gördüğünü, çok içki içen birinin yanına bir şişe rakı konularak gömüldüğünü anlatmıştır.¹³⁹⁴ Alevilerde, cenaze olduğu vakit, önce su ısıtıldığını ve suyu ısıtmak için yakılan ateşin bir gün boyunca yakılmaya devam ettiğini ve gece sabaha kadar yandığını söylemiştir. Ayrıca eskiden tabut olmadığı için salacak yapıldığı ve cenazenin ona konduğu belirtilerek, ölen çok gençse ve acıklı bir ölüm meydana gelmişse oraya bir taş yığıntısı yapıldığını anlatmıştır. Böyle bir olaya çocukken şahit olduğunu ifade ederek, motorun devrilmesi sonucu altında kalan Rasto öldüğü zaman, öldüğü yere taşları dizdiklerini ve Rasto'nun şehidi dediklerini ancak tam bilmemekle beraber o trafik kazası yapan Rasto isimli adamın Sünni olduğunu tahmin ettiğini ifade etmiştir.¹³⁹⁵

¹³⁹¹ K6

¹³⁹² K8

¹³⁹³ K6

¹³⁹⁴ K14

¹³⁹⁵ K14

Şırğaşan Aşireti'nden Bozlar Alevisi cenazelerde en önemli şeyin üç yemeği olduğunu ifade etmiştir. Cenazenin gömüldüğü günün bir sayılarak iki gün sonra üç yemeği verildiğini bu yemeğin Allah, Muhammed, Ali üçlemesinin bir sonucu olarak ortaya çıktığını anlatmış, ayrıca üçlerler beraber, beşler, yediler ve kırklarında da bu tür törenlerin olduğunu ifade etmiştir. Kırk yemeğinde ve üç yemeğinde dedelerin yemek duası yaptıklarını bu duanın çok önemli olduğu ve bu dua yapılırken kimsenin yemeği yemediği vurgulanmıştır. Alevi cenazelerindeki bu yemeklerin günümüzde artık çok masraflı olmaya başladığı söylenerek, bu geleneğin böyle masraflı yemekler yerine bir poğaça ve çayla sürdürülebileceği belirtilmiştir. Alevi cenaze törenlerindeki Sünnilere göre en belirgin farklardan bir tanesinin de, duaların kıratlı olarak Türkçe okunmasının olduğu ifade edilmiş, buna örnek olarak da Kur'an-ı Kerim'in Allah birdir, Allah birdir, diye name ile okunduğu söylenmiştir.¹³⁹⁶

Kendisini Kürt Alevisi olarak tanımlayan, Sinemil Aşiretine mensup, Ağuışen Ocağı'na bağılı Alevi, cenaze merasimlerinde üç gün boyunca Hakk'a yürüyen canın ocağındaki ateşin söndürülmeyeceğini, bu ateşin hem mezarında hem de ocağında yakıldığını anlatmıştır. Hakk'a yürüyen canın affedilmesi için çok yalvarılmadığı çünkü Alevilikte "diriye kastetmeyeceksin ve ölüden şefaata dilemeyeceksin" diye bir anlayışın olduğunu söyleyerek, üç güne kadar alacağı, vereceğı olanın sustuğunu, rızalık alınacağı zaman üç gün sonra ağız açma yemeğıyle beraber söyleyeceğı olanın konuşabileceğı ifade edilmiştir. Ayrıca birde kırk yemeğı olduğu anlatılmıştır. Dardan indirilmenin, üçüncü günden sonra söylenenler yapılırsa "her şey yerine getirildi rahatlıkla uyuyabilirsin" şeklinde olduğu ifade edilmiştir. Cenaze namazlarında halka namazı şeklinde yapıldığı ifade edilerek, bu namazlarda kıble aranmadığı çünkü Hakk'ın her yerde olduğu söylenmiş, nereye dönersen yönün Hakk'adır dendiğı belirtilmiştir. Sünnilerle farklılıklarının çok olduğu, ortak noktalar söylenirse daha doğru olacağı ifade edilerek, eğer İslâm haksı bunu Aleviler yaşıyor denerek Sünnilerin İslâm'dan koptuğı, Hanefiliğın devlet dinini yaşadığı anlatılmıştır.¹³⁹⁷

¹³⁹⁶ K16

¹³⁹⁷ K18

Kureyşan Ocağı'na bağlı birisi, Alevi cenazelerinde namazdaki gibi saf tutulmadığını dara durulduğunu anlatmıştır. Bunun sağ başparmağın sol başparmağın üzerinde durmak suretiyle olduğu ve bir teslimiyeti ifade ettiği anlatılmıştır. Dede dualandırırken öyle durdukları belirtilmiştir.¹³⁹⁸

Koçgiri Aşireti'ne mensup ve Baba Mansur Ocağı'na bağlı Alevi, Alevi yas törenlerinin Sünnilere göre daha uzun sürdüğünü bu süre içinde komşulardan kimsenin radyosunu açmadığını, yas sahipleri çamaşır yıkayana kadar kimsenin çamaşır yıkamadığını, mahallede onlardan izin almadan kimsenin düğün yapmadığı anlatılmıştır. Yas töreninde duayı dedenin okuduğu, ancak Alevilerde ilahinin olmadığı bunun yerine ağıt yakıldığı ifade edilmiş, yapılan bu ağıtların abartılı olduğu söylenmiştir. Cenaze defnedilir defnedilmez ise bilhassa defin işine yardım edenler, mezar kazanlar emek verdiği için hemen bir yemek verildiği ve bu yemeğe ‘‘kazma kürek takırtısı’’ dendiği söylenmiştir.¹³⁹⁹

Koçgiri Aşireti'nden bir Alevi, Sarız civarında yirmi, Göksun civarında on beş Alevi Köyü'nün olduğu ve hep beraber Haziran'ın ilk haftasında bir programın ayarlandığı ve her gün bir köyün mezar anma günü olduğunu anlatmış, o gün yurt dışından ya da uzak yerlerden imkânı olan herkesin gelip bu programa katıldığı söylemiştir.¹⁴⁰⁰ Bunun diğer Alevi toplumlarda olmadığı, Koçgiri Aşireti'ne özgü bir tören olup Sivas dolaylarında görüldüğü vurgulanmıştır. Her yıl Mayıs ayının son haftasıyla Haziran'ın ilk haftasında o köyün büyüklerinin oturup bir takvim belirlediklerini, mezar anma diye bir yemek verilip Kur'an okunduğu anlatılarak, o yıl ölenlerin sahiplerinin mezar kaldırma töreni yaparak yaslarını kaldırdıkları söylenmiş köylerin bu ‘‘mezar kaldırma törenini’’ dönüşümlü olarak yaptıkları ifade edilmiştir.¹⁴⁰¹ Ayrıca kırk yemeğinin de olduğu anlatılarak bunda da Kur'an okunduğu ve bu yemeklerin çok kalabalık topluluklara verilen yemekler olduğu ifade edilmiş, kırk gün boyunca o ailenin yasının devam ettiği için konu komşunun onların yerine yemek yaptığı ama toplu verilen üç yüz, beş yüz kişilik yemekleri cenaze

¹³⁹⁸ K20

¹³⁹⁹ K22

¹⁴⁰⁰ K23

¹⁴⁰¹ K22

sahiplerinin verdiği söylenmiştir.¹⁴⁰² Bu gün cem evlerinin işlerlik kazanmasıyla ve ekonomilerin düzelmesiyle böyle yemeklerin artık cenaze sahiplerine bırakılmadığı imece usulü ile yapıldığı anlatılmıştır.¹⁴⁰³ Ayrıca birisi öldüğü zaman hemen ayakkabılarının dışarı çıkarıldığı ve evde bırakılmadığı söylenmiştir.¹⁴⁰⁴

Hanobası'nda yaşayan Kılıçlı Alevi kadını, Alevi cenaze törenlerinin Sünnilere göre daha fazla olduğunu ve Alevilerde üç yemeği ve kırk yemeğinin bulunduğunu anlatmış, cem evlerinde şaşılacak derecede masraflı yemekler yapıldığını ifade etmiştir.¹⁴⁰⁵

Aşağı Terolar'dan bir Alevi kadını, geçenlerde bir Alevi cenaze töreni için Elbistan'a gittiğini, Alevilerde pek cenaze namazı kılınmadığını, genelde dedenin gelip cenazeyi kıldırıldığını söylemiş ancak gittiği cenaze de imamın bulunduğunu ve bunu da ilk defa gördüğünü söylemiştir.¹⁴⁰⁶

Aleviler'de eğlencelerin kadın-erkek beraber yapılmasına rağmen ağıtların ayrı yapıldığını anlatan Salmanlı Aşireti'nden bir Alevi, cenazelerde birinci gün verilen yemeği köylünün, üçüncü gün verilen yemeği ise cenaze sahibinin yaptırdığını anlatmıştır. Kırkında ve seneyi devriyesinde kurban kesildiği anlatılarak, bu kurbanların dağıtılıp Türkçe duaların okunduğu söylenmiştir. Cenazelerde dede bulunamaz ise camiden hoca çağrıldığı belirtilerek, ölen kişinin duasız gönderilmediği anlatılmıştır.¹⁴⁰⁷

Sinemil Aşireti'ne mensup Bozlar Alevisi, Sünni yas yerleriyle şu farkı görüyorum diyerek şöyle devam etmiştir; “biz her gün yemek yaparız, sabah, öğle, akşam yemek yaparız. Oraya gelen herkese yemek veririz. Esasında Türklüğün töresidir bu. Bir de kurbanlar keseriz, dini günlerde buna “tığlama” denir. Eski Türkçe bir şey galiba. Kurban kesilirken dualar edilir, gülbanglar okunur, birde cem yapılırken çok dikkatimi çeken bir şey herkes dövünür, kendinden geçer.” Demiştir.¹⁴⁰⁸ Bir Kılıçlı

¹⁴⁰² KK22

¹⁴⁰³ K23

¹⁴⁰⁴ K23

¹⁴⁰⁵ K26

¹⁴⁰⁶ K27

¹⁴⁰⁷ K28

¹⁴⁰⁸ K30

köyü olan Hanobası'nda yaşayan ancak Kürt Alevisi olduğu söyleyen bir Alevi kadını, cenaze törenlerinde Sünni kadınların iki üç adım gittiğini, ancak Alevi kadınların cenaze törenine baştan sona katıldıklarını mezarlığa giderek erkeklerle saf tuttıklarını anlatmıştır.¹⁴⁰⁹ Ayrıca cenaze merasimlerinin Sünnilere göre daha uzun sürdüğü söylenerek, üçü ve kırkının çok önemli olduğunu, günlerce gelenin, gidenin bulunduğunu, bu gelenlere yedirilip, içirildiğini, kurbanların kesildiğini ifade etmiş, “benim anam öldüğünde üç tane davar kestim.” demiştir. Cem evinde bir cenazede üç yüz beş yüz kişilik yemekler verildiği anlatılmıştır.¹⁴¹⁰

Aslen Tottolar Köyü'nden olmasına rağmen K. Maraş merkezde oturan Alevi genç kız, Sünnilerin cenazelerde en fazla iki gün ağladıklarını oysa bunun Alevilerde kırk gün sürdüğünü ve kırk gün boyunca yas tutularak siyah giyildiği belirtilmiş, Sünnilerde ise her şeyin iki gün sonra normale döndüğünü anlatılmıştır. Erkeklerin bu kırk gün boyunca tıraş olmadıkları belirtilerek, kırkıncı günün sonunda ise, bir arkadaşı tarafından berbere götürüldüğü anlatılmıştır. Alevilerde cenaze olduğu zaman kırk gün boyunca banyo yapılmadığı, kına yakılmadığı söylenmiş ancak Sünnilerin bu gibi şeylere dikkat etmedikleri hatta birkaç gün sonra düğün bile yapabildikleri anlatılmıştır.¹⁴¹¹

Sinemil Aşireti'ne mensup Pazarcık'ta yaşayan Alevi kadını, Alevi cenazelerinin maddi anlamda çok külfetli törenler olduğunu söyleyerek, hiçbir şeyden kaçınılmadığını anlatmış, ölenin sevdiği yemeklerin yapılıp dağıtıldığını, kırk gün boyunca onun yiyeceği yemek ve içeceğinin bir komşuya gönderildiğini belirtmiştir.¹⁴¹²

Elmapınar Köyü'nden bir Alevi, Alevilikte biri öldüğü zaman ayakkabılarının hemen kapının önüne konduğunu, ayrıca bulgur ve soğanın da ayakkabısının yanına konduğu söyleyerek, “ ben kişisel olarak, bunun evden rızkının kesildiğine delalet olarak yorumuyorum” demiştir. Ayrıca ölünün yanında mum da yakıldığını

¹⁴⁰⁹ K33

¹⁴¹⁰ K33

¹⁴¹¹ K34

¹⁴¹² K36

anlatılmış,¹⁴¹³ cenaze ağıtlarının ise Alevilerde sessiz olmadığını, içten ve abartılı ağıtlar yakıldığını bunun da ölen kişiye verilen önemi gösterdiğini ifade etmiştir.¹⁴¹⁴

Sünnilerde olup olmadığını bilmediği bir geleneği sürdürdüklerini söyleyerek, “Alevilerde mezar kaldırma diye bir şey var. Ölüm olduktan bir yıl sonra, topluca mezara gidilerek, ölüye mezar yapılır, buna mezar kaldırma denir. Tam bir yıl sonra yapılır, aslına bakılırsa toprağın tam maksatlı çökmesi sağlanıyor, manevi olarak da bir yıl sonra hatırlanmak güzel bir şey” diye ifade etmiştir.¹⁴¹⁵ Alevilerde cenaze yemeklerinin üçünde ve kırkında verildiğini, ayrıca bir yıl olunca mezar kaldırma töreninde de yemek verildiğini anlatmıştır.¹⁴¹⁶

Sinemilli Aşireti’ne mensup olmasına rağmen Barak Aşireti’nden biriyle evli olan bir Alevi, cenazelerde yaşlı olmalarına rağmen cenazeye gelen herkese yemek yedirildiğini ve yemek yemeden kimsenin yollanmadığını anlatmıştır. “Sen bir şeyler ekmişsen cenazeye gelenlerde bir şeyler getirirler diyerek, gelenlerin Kurban, tatlı, şeker, çay gibi şeyler getirdiklerini ifade etmiştir. Ayrıca cenazenin kırkının yapıldığını söyleyerek Sünnilerde cenazenin üçü ve kırkının olmadığı söylenmiştir. Cenazenin üçüncü gününe kimse çağrılmasa da cenaze gününden daha kalabalık olduğu anlatılmış, bugün cenazenin üçü diyerek herkesi geldiği söylenmiştir. Bazı Alevi cenazelerine Sünni imamlarından çağrıldığı anlatılmıştır.¹⁴¹⁷

Kılıçlı Aşireti’ne mensup Alevilerin yaşadığı Osman Dede Köyü’nün dedesi, cenazeyi götürürken “Allah amelince rahmet eylesin” dediklerini çünkü insanın amelince rahmet bulacağını söyleyerek eğer insanın düzgün ameli varsa Cenab-ı Allah’ın rahmet edeceği ve peygamberin şefaati edeceği söylenmiştir.¹⁴¹⁸ Bir Kılıçlı Köyü olan, Ördek Dede Alevisi, cenazelerde pek fark göremediğini ancak Alevilerin cenazelere kadın erkek beraber gittiklerini, ancak namaza kadınların durmadığını ifade etmiş, bunların şimdilerde değiştiğini söylemiştir.¹⁴¹⁹ Aynı köyden başka bir Alevi ise, “Cenazelerimizde genelde Fatiha süresi Türkçe okunur. Her şey Türkçe

¹⁴¹³ K37

¹⁴¹⁴ K37

¹⁴¹⁵ K37

¹⁴¹⁶ K37

¹⁴¹⁷ K41

¹⁴¹⁸ K45

¹⁴¹⁹ K50

söylenir. Bu Kürt Alevilerde de böyledir, onlarda ibadetleri Türkçe yaparlar esasında burada biraz kendilerine bakmaları lazım. Şimdiye kadar bu kadar deyişler okunuyor senin bir tane Kürtçe deyişin varsa göster bana. Yok. Yoksa sen Türk'sün. Türkmen geleneğinden geliyorsun. Taziyeye gittiğin zaman bakıyorsun hep aynı şeyler. Ancak Alevilerde cenaze deyişlerle, türkülerle mezara konur. Ağıtlar söylenerek mezara konur. Elif Ana öldüğünde de öyle yapıldı.”¹⁴²⁰ Diye anlatmıştır.

Eski adı Fanfas olan Pınarhöyük'lü bir Kılıçlı Alevisi, cenaze erkânlarının şehir ve köy yaşantısına göre değişiklik gösterdiğini ifade ederek, “Örneğin bizim köy kesiminde cenazeye gelen herkese yemek yedirilir, ancak şehirde Sünni'lerde cenazede bir çay ikram edilip dağılmıyor. Bizim burada köylere sosyal tesis diye binalar yapıldı, bizde yaptık. Her köyde de var. Cenazede, düğünde, bayramda orada toplanıyorlar. Cenaze evi olayını ben çok önemsiyorum, birinin düğünü nişanı olsa cenazesi olsa evde ağırlamak zor oluyor, bana göre çok iyi oldu, köyde de bu sosyal tesisler bu şekilde kullanılıyor. Köylerde, Sünni kesimde de bu cenaze yemeği geleneği vardır. Ancak Şehirde yok.” Diye ifade ederek şehir hayatına geçtikçe bu örf ve adetlerin azaldığına dikkat çekmiştir.¹⁴²¹

Narlı Ovası'ndaki Karaçay Köyü'nden bir Kılıçlı Alevisi, cenaze erkânı hakkında bilgi vererek, “Cenazelerde Narlı'nın cami hocası gelip namaz kıldırıyordu. Önemli olan dini ritüeline yerine gelmesi deniyordu. Namaz kılınıp da cenaze toprağa tam konacak zaman biri atıldı ve üç kere indirip kaldırım dedi. Alevilikte, biliyorsun üçlü birbirinden ayrılmaz. Allahı zikredersen, Allah, Peygamber, Ali. Çok nadir tek kullanılır. Cenazede toprağa konarken, üç kere ya Allah, ya Muhammed, ya Ali diyerek, cenaze indirilip kaldırıldı, bunu duyunca hoca çok kızdı, neyse ben araya girdim, hoca bu gelenektir dedim. Sonra hoca yatıştı” şeklinde anlatmıştır. Cenazelerde verilen yemeklerle ilgili bilgi vererek, “Kırk yemeği diyoruz ya esasında ona ağız açma yemeği denir. Sorgu sualin kırk gün sonra olacağı düşüncesiyle, o gün konuşsun, sualini versin şeklinde bir kırk yemeği vardır. Bugün benim benimsemediğim çok iddialı şekilde yemekler veriliyor. Bu Türkmen geleneğidir. Sümerlerden beri vardır. Türkmen geleneğinin mezhep içerisinde yer bulması olarak

¹⁴²⁰ K57

¹⁴²¹ K55

görüyorum ben bunu” Diye ifade etmiştir. Kendi ait bir şeylerin beraberinde gömülmesi yok bizim burada diyerek, “ Ama çok sevdiğin kızı alamamışsın, ya bir tarak ya bir yuvarlak ayna eğer ölen onu muhafaza etmişse, hatırasına binaen götürsün kendisinden ayırmasından diye konur.” Diye belirtmiştir.¹⁴²²

Kuyumcular Köyü’nden Bir Kılıçlı kadını, kendi inançlarına göre, “sekiz günlük ömre dokuz günlük yiyecek gerek” diyerek, “bir günde ölünce verilecek diye inancımız var. Cenazenin başından sonuna onun hayrına yedirilir içirilir gönderilir. Bu güzel bir şey ama son zamanlarda ben buna karşı çıkıyorum. Çünkü ölünü unutuyorsun gelene ikramdan. Şimdi akrabalar yemek gönderiyor buda kabul ediliyor, buda daha güzel oluyor ancak bu eskiden yapılmazdı. 3.5.7 gibi tek sayılarda yemekler yapılır, birde ilk gün yapılan yemek çok önemsenir, çünkü mezara gidiliyor, herkes yoruluyor, kul hakkı geçiyor işte bunun için verilen yemeğe “kazma kürek tıkırtısı” denir. Bu yemeğin bilhassa cenazeyi defneden insanların emeğine karşılık verildiğini söyleyerek, “insanlar gidiyor adamı defnediyor, emeği geçiyor, onun ödeşilmesi lazım. Adam ne kadar temiz olursa olsun o ilk gün yemeğini vermezsen kul hakkı geçiyor inancı var bizde. Kul hakkı kalmasın diye yakınları o yemeği karşılamak zorundadır buna da kazma kürek takırtısı denir.”¹⁴²³ Diye ifade etmiş arkadaşı olan Elbistanlı Sünni bir kadın ise bu yemeğin kendilerinde de olduğunu ancak buna “definci yemeği” dediğini söylemiştir.

Biri öldüğü zaman üzerine bıçak, bazen de ekmek konduğunu söyleyen Kılıçlı kadını, bunun Alevilikten mi yoksa bir Türk geleneği mi olduğunu tam bilmediğini söylemiştir.¹⁴²⁴ Cenazelerde ağıt yakma geleneği olduğundan bahsederek, ağıtların abartılı olduğunu ve dinleyenlerin çok etkilendiğini ve ağladığını ifade etmiştir.¹⁴²⁵

Kılıçlı Aşireti’ne mensup Çiçek Köyü’nden yaşlı bir Alevi, cenazeleri gömerken Sünni bir köy olan Karabıyıklı’dan hoca getirdiklerini, Alevi dedeleri olursa ayetlerin Türkçe okunduğunu, yoksa Sünni hocaların Arapça okuduğunu belirtmiştir. Cenaze için verilen yemeklerden bahsederek, üç yemeği, kırk yemeği bir de “kazma takırtısı

¹⁴²² K56

¹⁴²³ K58

¹⁴²⁴ K58

¹⁴²⁵ K58

var” diyerek, ölü gömülüp geldikten sonra bir yemek verildiğini ve bu ilk yemeğe kazma kürek takırtısı dendiğini ifade etmiştir. Üç yemeğinin daha kalabalık olduğunu söyleyerek, “Üçüncü gün yemeğinde Allah, Muhammed, Ali diyerek verilir, kırk yemeği de hani kırklar, yediler var ya ondan dolayı. Ben ne zaman görsem kaçırmam cenaze namazını, Yasin okunur hepimiz dinleriz. Cenaze namazına dururuz. Bir cemaattir, topluluktur. Cenazede ben bir fark görmüyorum ama Şafilerde biraz değişiklik varmış öğrendiğime göre, yedi gün ocak falan yakarlarmış mezarın başında. Bizim bu bölgede Sünnilerle Aleviler arasındaki cenazede tek fark, cenaze gömülürken üç kez Allah, Muhammed, Ali diye indirip indirip kaldırılmasıdır. Bence kötü bir şey değil.”¹⁴²⁶ Diye anlatmıştır. Cenaze gömülürken bazen bir battaniye atıldığı söylemiştir. Ancak böyle bir şey istendiğinde istek sahipleri kırılmamakla birlikte aslında Aleviler’de “uryan geldim, uryan giderim.” Diye inancın bulunduğunu bu yüzden tabutuyla gömülmek isteyen bir kişinin bunu vasiyet etmesine rağmen böyle gömülmediğini, çıkartıldığını anlatmıştır.¹⁴²⁷

2.11. Pazarcık Alevilerinin Bağlı Olduğu Ocaklar

Kantarma’daki Sinemil Ocağı dedeleri, mürşit ocaklarının Ağuiçen Ocağı olduğunu söylemişlerdir. Bu ocağın kendilerinin dedeleri olduğunu ve bir müşkülleri olduğunda bu ocağın hallettiğini ifade etmişlerdir. Bunu da dar didarda “herhangi bir şeyle karşılaşmanın müşkülünü, mürşid halleder” şeklinde ifade etmişlerdir.¹⁴²⁸

Bozlar Sinemil dedesi ise kendi mürşit ocaklarının, Zeynel Abidin Ocağı olduğunu ve merkezinin Arguvan’a bağlı Kuyudere olmakla beraber esas isminin de Mineyik¹⁴²⁹ olduğunu zikretmiştir. Bu bölgeye Karadedeler de dendiği ve bu yöredeki dedelerinin Hüseyin Doğan ve İzzettin Doğan ailesinin kurbanlarını kestiğini belirtilerek Alevilikteki en büyük merci olduğu ifade edilmiştir.¹⁴³⁰

Alevilikte dedelerin birbirinden üstünlüğü olmamakla beraber, herkesin kendi arasında diğerine bağlanabileceği, onunda başkasına bağlı olup oranın kurbanını

¹⁴²⁶ K59

¹⁴²⁷ K59

¹⁴²⁸ K1

¹⁴²⁹ Mineyik: Maraş Türkoğlu ovasında da Minehöyük köyü bulunmaktadır.

¹⁴³⁰ K9

kesebileceği ifade edilerek bu şekliyle devam edip gittiği izah edilmiştir. Kendilerinin pir ocağı olmalarına rağmen bazı taliplerinde mürşidi olabildiklerini ifade etmişlerdir. Birde Ehl-i Beyt'e mensup olmayan ancak ahlâkından ve bilgisinden ötürü dedeler tarafından köye idare etmesi için dikilen taliplere dikme dendiği ifade edilmiş, bu dikmelerin dedeler gelene kadar köyde nahoş bir şey olmamasıyla görevli olarak rehber edildiği belirtilmiş, ancak kendi ocaklarının öyle olmadığı, kendi ocaklarında kimisinin rehber kimisinin pir olarak birbirlerine baş eğdiklerini söylemiştir.¹⁴³¹

Akdemir (Pulyanlı) Köyü eski muhtarı, Kantarma Sinemil Ocağına bağlı olduklarını belirterek, dedelerinin geçmişte oradan geldiğini anlatmıştır.¹⁴³² Dedelerinin Sinemil Ocağı'na bağlı, İsmail Fesli ve İbrahim Fesli olduğunu belirterek, Mazlum Dede'nin ise Ağuichen Ocağı'na bağlı olduğunu anlatmışlardır. Kendi yörelerinde ocağa bağlılığın hala devam ettiğini ancak dedelerin eskisi kadar sık ziyaret etmediklerini söylemişlerdir. Dedelerin eskiden her kış geldiği ve yıllık görgülerin yapıldığı izah edilerek en son görgünün 1967 yılında yapıldığı anlatılmıştır. Genç neslin dara çekilmeyi bilmediğini söyleyerek 68 kuşağı denen kişilerin ortaya çıkmasıyla dedelerin ötelendiğini ve bunların dedeleri geriye attıklarını ancak bugün şükür ki bu insanların şimdi yurt dışında olduklarını yoksa buradaki insanların geçim sıkıntısından birbiriyle kavga edebilecekleri söylenmiştir.¹⁴³³

Çöçeli Alevilerinden biriyle yapılan sohbette, ocak olarak Ağuichen Ocağı'na bağlı olduklarını söylemiştir. Eskiden her sene dedenin geldiği hatta geçen seneye (2013) kadar gelmeye devam ettiği ifade edilerek bu köyün dedelerini bırakmadıklarını ancak dedenin geçen sene vefat ettiğini söylemiştir. Kantarma'dan gelen Mamat Dede'nin kardeşi olan Mustafa Dede'nin kendisinden daha önce 96 yaşında öldüğü anlatılmıştır. Dedeler gelmediği zaman da kendisinin ziyarete gittiğini belirterek, ölümlere ve dirilere karşılıklı gittikleri ifade edilmiştir. Uzun süredir musahip cemlerinin olmadığı için dedelerin gelip sadece oturup gittiği anlatılarak, en son görgü ceminin kendisi otuz yaşındayken otuz üç yıl önce yapıldığını anlatmıştır. Bu cemlerin genelde kendi evlerinde yapıldığını belirten Çöçeli Alevisi, dedelerin şimdi

¹⁴³¹ K5

¹⁴³² K12

¹⁴³³ K12

de geldiğini ancak artık cemlerin yapılmadığını ve dedelere cemleri bıraktıklarını ifade etmiştir. Aslında cemlerin bırakılmasının da bir oyun olduğunu dile getirerek, bunda kimi zaman devletin yanlış politikalarının etkili olduğunu ancak esas olarak dış mihrakların bu işe neden olduğunu anlatmıştır. Devletin böyle birçok dış kaynaklı sorunla yıllarca uğraştığını anlatarak kendilerinin o günlere yetiştiğini ifade etmiş ve sağcılık solculuk adıyla zamanında milletin karşı karşıya geldiğini söylemiştir. Bu sağcılığın, solculuğun nasıl çıktığını hala anlayamadığını söyleyerek, koskoca insanların kendi kendilerini biz sağcıyız, solcuyuz diye tanımladıklarını, “oyssa sağcının kanı solcunun kanından daha mı farklı? Ben bunu bir türlü çözemem.” demiştir.¹⁴³⁴

Dedelik müessesesine karşı çıkan kimilerinin, işte dede bizi sömürüyor, bizi Türkleştiriyor gibi sözlerle karşı çıktıklarını ve bu tür olayları zamanında hep gördükleri ifade etmiş ama işin garibi aynı zamanda MİT’in de gelerek kendilerini sorguladığını ve kendilere şüpheyile baktığını belirtmiştir. Oysa bilhassa şahıs olarak kendisinin on sekiz yaşından bu yana hep şiddete karşı bir yapının insanı olduğunu vurgulayarak, gençlere sürekli “barutun olduğu dünyada demokrasinin olamayacağı” öğüdünü verdiğini ifade etmiştir. Bu tür sıkıştırmalara karşı çevre köylerden birçok dağa giden gencin olduğunu ancak kendi gayretleri sayesinde bu köyde bunu önlediklerini ve on sekiz yaşından beri bu tür fikirlere hep karşı çıkarak bu tür gençlerin önünde durduğunu belirtmiştir. Bunun esas sebebi olarak da Mustafa Kemal’i göstermiş onun özverisine baştan beri çok inandığını ifade etmiştir.¹⁴³⁵ Mustafa Kemal’e hep çok saygı duyduğunu ve dünyada Mustafa Kemal’den başka hiçbir liderin “fikri hür, vicdanı hür, irfanı hür” bir nesil istemediğini söyleyerek ondan başka da “Yurtta sulh dünyada sulh” isteyen bir komutan bulunmadığını bunun için böyle bir insana bizim hep saygı duymak zorunda olduğumuzu anlatmıştır. Bir vatandaş olarak baştan beri bu görüşleri yaşatmaya çalıştığını ve hürlüğün barutla olamayacağını oysa şimdi herkesin barutun peşinden koştuğunu üzülenek gördüğünü ifade etmiştir.¹⁴³⁶

¹⁴³⁴ K14

¹⁴³⁵ K14

¹⁴³⁶ K14

Kendisini bildiği günden bu yana haksıza haksız dediğini ve doğruyu dümdüz söylediği için kendisine “deli” dediklerini söyleyen Çöçeli Alevisi, bir gün bir ortamda sohbet ettiklerini anlatarak, arkadaşlarının içki içtiğini, kendisinin içmediğini, özünde karşı olmamakla beraber yirmi dokuz yaşına kadar içip sonra bıraktığını çünkü yanlış olduğunu gördüğünü ama bu yönde kimseye karşı olmadığını herkes kendisine neyi yakıştırıyorsa onu yapması gerektiğini ifade etmiştir. “Bizim Alevilikte içki serbest” diyerek, bunun mey diye sunulduğunu, oysa gerçekte meyın ne olduğunu, Hak meyinin ne olduğunu bilmediklerini meyı rakı sandıklarını belirtmiştir. Oysa gerçek meyın, Hakk’a âşık olmak olduğunu, Hakk’a meyil bağlamak olduğunu ifade ederek “hatta bunu Mahsuni Baba şöyle ifade eder” diyerek;

- ❖ “El uzattım ben sevdaya,
- ❖ Kondum kondum uçamadım,
- ❖ Aşk şarabın doya doya,
- ❖ Yandım yandım içemedim,
- ❖ Of tabip şu yarayı sar sarabilersen.
- ❖ Sevda ateşten bir kaledir var varabilersen.” Demiştir.¹⁴³⁷

Çöçeli Alevisi’ne göre, aşk şarabı ayrı bir şeydir, yani Hak şarabı içmek, rakı içip ona buna saldırmak değildir. Hakk’a âşık olmak, yanlış yapmamaktır. Haklıdan yana olmaktır, ona kendini adamaktır. Oysa bunun uygulamada böyle olmadığını belirterek, Hak şarabı olarak rakının getirildiğini, rakı içersen, Alevisin mantığının oluştuğunu ifade etmiştir. Bunun olacak şey olmadığını belirterek, Türkiye’de kendisine demokratım diyen hem Alevilerin hem Sünnilerin demokratlığı rakıyla yaşadıklarını sandıklarını ve her rakı içenin ben demokratım dediği anlatmıştır. Diğer taraftan ise, dindarım diyenlerin birçok yanlış işler yaptıklarının görüldüğü, din adına çalınıp çırıldığı, yaşamın bu hala geldiği ifade edilerek, bu yüzden hiçbirinin diğerinden farkı olmadığı izah edilmiştir. Bu sistemin değişmesinin tek şartının toplumun okuması ve kültürünü iyi öğrenmesi gerektiği söylenerek, yoksa birilerinin dinle çaldığı diğerlerinin de içerek götürdüğü ifade edilmiştir.¹⁴³⁸

¹⁴³⁷ K14
¹⁴³⁸ K14

Şırğaşan Aşireti'ne mensup Bozlar Alevisi, bir dede ocağından geldiğini anlatmış, dedesinin Hasan Dede olarak bilindiğini söylemiştir. Dedesinin çocuklarından babasının dedelik yapmadığını, ancak büyük amcasının bu geleneği sürdürdüğünü ifade etmiştir. Bir ocak oldukları için bağlı oldukları pir kapısının Malatya Doğanşehir'de Örnek Köy'de olduğu, dedelerin pirinin bulunduğu sadece taliplerin dedesinin olduğu anlatılarak, bağlı oldukları yerin İzzettin Doğan'ın sülalesi olduğunu ifade edilmiştir.¹⁴³⁹

Kuşkanlı Aşireti'nde bağlı olduğunu söyleyen bir Alevi, 1965 yılından beri Maraş'ta yaşadıklarını ifade ederek, Kureyşan Ocağı'na bağlı olduklarını, bu ocağın peygamber efendimizin soyundan geldiğini, dedelerin terör olayları öncesinde Nazmiye'de oturduklarını şimdi ise İstanbul'da Kaynarca'da bulunduğunu anlatmıştır.¹⁴⁴⁰ Yine aynı Ocağa bağlı olan ve Koçgiri Aşireti'ne mensup bir Alevi, Gijgin Dede ve Hüseyin Baba'nın da Kureyşan Ocağı'na bağlı olduğunu anlatarak, kendi annesinin babası olan Hasan Gül'ün de bir dede olduğunu anlatmış öldüğünde yerinden nur doğduğunu ifade etmiştir. Dedelerinin Maraş Olaylarında öldürüldüğünü ve adına "Gijo" dendiğini ifade etmiş, kahvede otururken vurulduğunu ve olayların öylece başladığını söylemiştir. Aslen Sivas Zara'dan olduklarını 1937 yılında dedelerin bu yöre sürgün edildiğini, buraya geldiklerinde ise Göksun'da eski adı Alıçlı Bucak olan Kömursulu Köyü'nde yaşadıklarını anlatmıştır.¹⁴⁴¹

Bir Kılıçlı köyü Hanobası'da yaşamasına rağmen Çöçeli'den kopma olduğunu anlatan Alevi, hangi ocağa bağlı olduğunu bilmediğini ancak dedelerin bir kısmının Maraş'tan bazılarının da Elbistan Kantarma'dan geldiğini ancak büyüklerinin kendilere bu konularda hiçbir şey öğretmediğini söylemiştir.¹⁴⁴² Sinemil Aşireti'nden, Aşağı Terolar'dan Alevi kadını, herhangi bir ocağa ya da dedeye bağlı olmadığını anlatmıştır.¹⁴⁴³

¹⁴³⁹ K16

¹⁴⁴⁰ K20

¹⁴⁴¹ K21

¹⁴⁴² K25

¹⁴⁴³ K27

Demirciler Köyü'ndeki Alevi, Hoca Ahmet Yesevi'ye dayanan bir boyları olduğunu söylemiş, dedeleri Hamdi Dede'nin ve babası Gürgür Yusuf Dede'nin bundan bahsederek Şah İbrahim Veli Ocağı'na bağlı olduklarını ve bu ocağında Hoca Ahmet Yesevi'ye bağlı olan göçebe bir Türk boyu olduğunu ifade etmiştir.¹⁴⁴⁴

Kılıçlıların yaşadığı Hanobası Köyü'nde yaşamalarına rağmen, Kürt Alevisi olduğunu ve Sinemil Aşireti'ne mensup bulunduğu belirten birisi, Hünkâr Hacı Bektaş'a ve bu bölgede bulunan ziyaretlere bağlı bulunduğunu ve ırk ayrımı yapmadığını ifade etmiştir. Çocukluğunda bu bölgeye Elbistan'dan dedelerin geldiğini söyleyerek bu dedelerin Hüseyin dede ve oğlu Ali dede olduğunu ancak hangi ocaktan geldiklerini bilmediğini ifade ederek milletin o dönem gizli ibadet ettiğini bu yüzden bilmediklerini anlatmıştır.¹⁴⁴⁵

Aslen Tottolar Köyü'nden olmasına rağmen K .Maraş merkezde oturan Alevi kadını ve kız kardeşi de Eskişehir'den gelen Pir Ali Dede adında bir dedeleri olduğunu ancak hangi ocağa bağlı bulduklarını bilmediğini söylemiştir.¹⁴⁴⁶ Sinemil Aşireti'ne mensup Pazarcık'ta yaşayan Alevi kadını, hangi ocağa bağlı olduğunu bilmediğini, dedelerinin de herhalde olmadığını ifade ederek ailesinde Aleviliğin pek yaşanmadığını anlatmıştır.¹⁴⁴⁷

Elmapınar Köyü'nden bir Alevi, hangi ocağa mensup olduğunu bilmediğini, Erzurum'da Teberikler denilen bir ocağa bağlı olduklarının söylendiğini, Baba Mansur'un kardeşinin Kureyş olduğunu ifade ederek iki kardeşin kavgasından bu on iki aşiretin birbiriyle küstüğünden bahsetmiştir.¹⁴⁴⁸

Oğlu bilmese de,¹⁴⁴⁹ Doğanlı Karahasan Köyünden bir Alevi, Ağucan Ocağı'na bağlı olduklarını, eskiden dedelerinin Mahmud Dede olduğunu ancak çocuklarının artık

¹⁴⁴⁴ K28

¹⁴⁴⁵ K32

¹⁴⁴⁶ K34,K35

¹⁴⁴⁷ K36

¹⁴⁴⁸ K37

¹⁴⁴⁹ K38

dedelik yapmadığını ancak Ağucan Ocağı'ndan dedelik yapmaya gelenler olduğunu söylemiştir.¹⁴⁵⁰

Tercan'dan Maraş'a yerleşmiş bir Alevi, Hacı Bektaş ocağına bağlıyız diyerek ocağın tarikat demek olduğunu söylemiştir.¹⁴⁵¹ Mahallede bir dernekleri olduğunu ve oraya bazen Adana'dan bir dede geldiğini ifade ederek, “dede cem törenlerinde başımızda duran peygamber soyundan geldiğine inanılan büyüklerimizdi.” demiştir.¹⁴⁵²

Osman Dede Köyü'nde yaşayan ve Türk Alevilerin dedesi olduğunu söyleyen bir dede, aslen Tunceli'den olduğunu söyleyerek, “biz dedeler yerleşik düzene geçmemişiz buraya geldiğimiz zaman. Biz aslen Tunceliliyiz. Çünkü dedemin mezarı orada Uryan Hızır'ın mezarı orada. Ama Türkler Anadolu'ya geçince buraya taşınmışlar. Buraya gelmemiz de, daha önce başka köyde kalmışız, oranın ağasında müzisyenleri çağırmış ancak onlara ayakta çaldırılmış. Dedemde demiş ki; bizim inancımıza göre Allah'ın en kıymetli varlığı insandır. Allah'ın varlığına hakaret etmek bizim dinimizde caiz değildir, ben demiş bir daha senin yanına gelmem demiş, oradan ayrılmışız buraya gelmişiz” demiştir.¹⁴⁵³ Kılıçlıların Uryan Hızır Ocağı'na bağlı olduklarını, şu an dedeleri olmasına rağmen dedelik yapmadıklarını belirtmiştir.¹⁴⁵⁴ Aynı köyden başka bir Alevi ise, bugüne kadar hangi ocağına bağlı olduğunu hiç düşünmediğini söyleyerek, “bunu özellikle dedeler söylerler, filan Ocağına bağlıyım oradan geliyorum diye söylerler. Ben hiç araştırmadım pek de kıymet ifade etmiyor benim için. Şu anda hangi ocağına bağlı olduğumu bilmiyorum. Ben bütün dedelerle haşır neşirim, bağlılığım o şekilde yok, yani kesin şekilde dedem şudur diyecek durumda değilim. Biz de Elif Ana'nın ocağı var birde Hüseyin dedegilin ocağı var Malatya'da. Onlara karşı saygı ve sevgi var bizde. Başka da öyle illa şu ocağına bağlıyım diye bir anlayış yok bizde. Kılıçlıların dedesi Çorapçı Ahmet dedeydi. Ona derlerdi onun çocukları devam ettiriyorlar mı? Bilmiyorum. Salman

¹⁴⁵⁰ K39

¹⁴⁵¹ K40

¹⁴⁵² K40

¹⁴⁵³ K45

¹⁴⁵⁴ K45

Kanar'da benim teyzemin oğlu onlar dedelik yapmazlardı ama herkesin onlara saygısı vardı.”¹⁴⁵⁵Diye anlatmıştır.

Kılıçlı Aşireti'nin yaşadığı köylerden biri olan Ördek Dede'deki Alevilerin bir kısmı hangi Ocağa ve Dedeye bağlı olduklarını bilmediklerini ifade ederek, “dedeler Malatya ve Elbistan'dan gelirlerdi ama bu köye epeydir dede gelmiyor”¹⁴⁵⁶ demiştir. Başka bir Kılıçlı Köyü olan Urumoğlu'nda doğan bir Alevi, İmranlı (Koçgiri-Hafik) Ağuichen Ocağı, Seyyid Mahmud Ağuichen Ocağı'na bağlı olduklarını ve şu an bir dedeleri olmamakla beraber, dedelerin köyelerine gelip gittiğini belirtmiştir. Dedelerinin Öksüzlü Köyünden olduğunu ve diğer bir dedenin orada türbesi olup Seyyid Mahmud çocuklarından olan Ali Haydar dede olduğu belirterek, onun oğlunun Güzel Dede onun oğlunun ise Mazlum Dede olduğu anlatmıştır.¹⁴⁵⁷

Eski adı Fanfas olan Pınarhöyük'ten bir Kılıçlı Alevisi, bu bölgeye nereden geldiklerini bilmediğini söyleyerek herhangi bir ocağa ya da dedeye de bağlı olmadıklarını ifade etmiştir. Eski dedelerin çocuklarından Navruzlu'dan Mazlum'un ara sıra geldiğini çok akıllı ve zeki bir kişi olduğunu anlatmış ancak eski cem havası yok demiştir.¹⁴⁵⁸

Narlı Ovası'ndaki bir Kılıçlı köyü olan Karaçay'dan bir Alevi, Ağuichen Ocağı'na bağlı olduklarını söyleyerek, “Bizim dedelerimiz Malatya'dan gelirlerdi. Yirmi senedir dede gelmiyor. Daha önce Aziz dede gelirdi. Sonra on yıl kadar Hatay'dan gelip gittiler. Sadece dede olarak geldiler, yani dede talip şekliyle değil, çünkü o dedeye bağlı olan kişiler talip değil.” Diye ifade etmiştir.¹⁴⁵⁹

Kuyumcular Köyü'nden bir orta yaşlı Alevi kadını, ocak olarak Hasan Dede¹⁴⁶⁰,ye bağlı olduklarını söyleyerek, “Horasan Erenlerinden Demirhanlı Hasan Dede'ye bağlıyız. Haşim Dede'ye bağlıyız. Geliyor bir hafta önce gelmiş. Hasan Dede'nin torunların Haşim Dede gelmiş. Kırıkkale'nin Hasan Dede köyünden gelmiş. Birkaç

¹⁴⁵⁵ K57

¹⁴⁵⁶ K49

¹⁴⁵⁷ K54

¹⁴⁵⁸ K55

¹⁴⁵⁹ K56

¹⁴⁶⁰Hasan Dede Ocağı: Merkezi Kırıkkale'nin Hasandede Kasabası'dır.Kuyumcular Obasından Türkiye'nin çeşitli yerlerinden talipleri bulunmaktadır.Maraş'taki Kuyumcular Aşireti'ne mensup Aleviler'de aynı aşirete mensuptur. Hamza Aksüt, **Aleviler**,Ankara:Yurt Kitap-Yayın,2012,125-126.

gün önce cem yürütmüş gitmiş. Ablama dedim ki, herkes bize soru soruyor cem, cem diyor daha biz cem görmemişiz. Bizi de haber etseydin de görseydik dedim. Ne bileyim siz hiç merak etmiyordunuz ki dedi. Ben şimdiye kadar hiç cem görmedim merak ediyorum. Televizyonda görüyorum ama gidip te bir cem görmedim.”¹⁴⁶¹ Diye anlatmıştır.

Çiçek Köyü’nde yaşayan yaşlı bir Kılıçlı Alevisi, şu an bir ocağa bağlı olmadıklarını, Hacı Bektaş’a bağlı olduklarını söyleyerek, “Kürt Alevi’ler de vardır o, ama bizde çok yok. Bizim iki dedemiz vardı, Karahasan’lı Ahmet Dede’yle, Hızır Ali dede vardı. Kılıçlı’nın bir ocağa bağlılığı yoktur.” demiş, Osmandede Köyü’nde yaşayan dedenin ailesinin Kılıçlıların dedesi olduğunu ifade etmiştir.¹⁴⁶²

Hanobası’nda yaşayan bir Kılıçlı Alevisi, hangi ocağa bağlı olduğunu bilmediğini ancak dedelerin Malatya’dan geldiğini söylerken¹⁴⁶³, aslen Antep’in Yavuzeli ilçesi Sarılar Köyü’nden yaşlı bir Alevi kadını babasının dede olduğunu söyleyerek,¹⁴⁶⁴ “Babam ikrar vermiş idi babamın dara çekilmesini gördüm. Kocamın musahip kardeşi yoktu, fakat babamın vardı.” Diye anlatmıştır.

Bir Kılıçlı Köyü olan Osmandede Köyü’nden bir Alevi ailesi, hangi ocağa bağlı olduklarını tam bilmemekle beraber, “Hacı Bektaş Ocağı’na bağlıyız, Salman Kanar var, onun dedesine bağlıyız. Benim babam anlatırdı Salman dedenin evine toplanırlardı babamla biri müsahip kardeşi olmak istemiş. Babamla müsahip olacak adamın karısı başka köye kaçmış, dede gelmiş sazı çalacak zaman dede demiş ki; saz dönmüyor demiş, tekrar dönmüş saz dönmüyor demiş. Bunun üzerine babam demiş ki; bunun karısı falan köye kaçtıydı demiş bunun üzerine dede sen musahip olamazsın demiş. Bizim musahibimiz yok. Musahiplik kan kardeş gibi bir şey. Gençlerde yok. Babam kapı komşusuyla musahip kardeşiydi. Çorapçı Ahmet derlerdi, dedeydi. Bir de Hüseyin dede derlerdi birde o gelirdi. Ama nerden geldiğini bilmiyorum.”¹⁴⁶⁵ Şeklinde anlatmıştır. Aynı köyden yaşlı bir Alevi kadını ise “Hünkâr Hacı Bektaş Ocağı’na bağlıyım ben” demiştir.¹⁴⁶⁶

¹⁴⁶¹ K58

¹⁴⁶² K59

¹⁴⁶³ K60

¹⁴⁶⁴ K61

¹⁴⁶⁵ K63

¹⁴⁶⁶ K67

2.12. Pazarcık Alevlerinde Görülen Dualar

Bozlar Sinemil Dedesi yemek başlamadan önce dua yaptırarak şöyle dua etmiştir. Bismişah Allah Allah. Lâilahe illallah haktır, Muhammed resüllah. Ali-yi veliyullah, mürşidi kâmil ullah, üç çeşit berat ola, Ehl-i Beyt'i kelam ola, şefa'at ver ya resülullah. Evvel Allah diyelim, kadimi billah diyelim, geldi hak lokması, hak versin biz yiyelim, demine hu diyelim, şah yürüsün diyelim.¹⁴⁶⁷

Yemekten sonra da yine dua ederek şöyle demiştir; "Bismişah Allah Allah. Allah Allah. Allah Allah Muhammed Mustafa aşkın bağışla günahımı. Ali-el Mürteza aşkına bağışla günahımı. Hatice kibriye hakkı, Fatımaü'z- Zehra hakkı, ol Hayrü'n-Nisa hakkı bağışla gel günahımı, Ümmü Zeynep'in hakkı, Sitti Zeynep'in hakkı, Ümmü Gülsüm'ün hakkı bağışla gel günahımı, Hasanü'r-Rıza hakkı, Hüseyini'l Kerbela hakkı bağışla gel günahımı, İmam Zeynel'in hakkı, Muhammed Bakır'ın hakkı Cafer-i Sadık'ın hakkı bağışla gel günahımı, İmam Musa-el Kazım'ın hakkı, İmam Ali Rıza'nın hakkı bağışla gel günahımı, İmam Muhammed Taki'nin hakkı, İmam Ali-el Naki'nin hakkı bağışla gel günahımı, İmam Hasan'ül-Askeri hakkı, İmam Muhammed Mehdi sahip zaman hakkı bağışla gel günahımı, bütün Ehl-i Beyt'in yüzü suyu hürmetine bağışla gel günahımı, Âdem Sayfiyullah hakkı, Nuh Naci ullah hakkı bağışla gel günahımı, İbrahim Halilullah Hakkı, İsmail Teslim ullah hakkı, bağışla gel günahımı, Eyüp peygamberin gözü yaşı için, Yusuf peygamberin aziz başı için bağışla gel günahımı, İsa ruhullah hakkı, Musa-ül Kelamüllah hakkı bağışla gel günahımı, enbiya ve evliyaların yüzü suyu hürmetine bağışla gel günahımı, Allah Allah sofrayı Halil bereketi celil, yiyene helal, yedirene delil, üçler, beşler, yediler, on iki imamlar, on dört masum paklar, on yedi kemerelerin ve kırkların lokması ola, arta eksilmeye, taşa dökülmeye bir lokması bin kaza belalara, münkirin şerrine, münafıkın bühtanına kalkan ola, hastalarımıza şifa, dertlilerimize derman ola, yolumuzu yolsuza, pirsuza, hayâsızca, arsızca, uğursuza uğratmaya, dilden dile, gönülde muratlarını hâsıl eyleye, bütün geçmişlerin ruhu için el fatiha: Bismillahirrahmanirrahim, elhamdülillahi rabbil âlemin, er rahmanirrahim, maliki yövmiddin, iyya kenabüdü veiyya kenestain, ihtines sıratel müstakim, sıratelleziyne

¹⁴⁶⁷ K5

en amte aleyhim gayril madübi aleyhim veladdalin, âmin. Lokma kabul ola, kabulü makbul ola, Hakkın dergâhına yazıla, lokmayı yapan kendi emeğinden şefaât göre, Ali baş Hızır yoldaşınız ola, duası bizden, kabulü Hak Muhammed Ali'den. Gerçeğe hu. »¹⁴⁶⁸

Koçgiri Aşireti'ne mensup bir Alevi Maraş bölgesinde yağmur duası için gençlerin ve çocukların kendiliğinden örgütlenerek “Çomca Gelin” diye bir âdeti yerine getirdiklerini, önce çomca gibi bir tahtadan gelin figürü ve ona kumaştan saç yapılarak süslediği ve daha sonra, komşulara gidildiği, evlerin kapıları çalınarak bir şeyler istendiği, peştamallarının içine buğday, simit, bulgur, salça, biber konduğu daha sonra simit köftesi yaparak yağmur yağması için dua yaptıklarını söylemiştir.¹⁴⁶⁹

Bir Kılıçlı Köyü olan Kuyumcular'dan bir Alevi kadını yağmur yağmadığı zaman Çomca Gelin yaptıklarını söyleyerek, “Yağmur yağmadığı zaman çomca gelin ne ister, bir kaşıcık yağ ister, yağ olmazsa bal olsun.” Dediklerini söylemiş ve çomca gelinin şeklini tarif ederek, “Bildiğin çomca, çocuğun yüzü olsun, bir değnek konur oda kolları olur, bir insana benzetilir, çocukların ellerine verilir, çocuklara her kapıya gider biraz yağ biraz bulgur biraz başka bir şey alır, orada bir ziyarette ya da açık havada yemek pişirilir, çocuklara yedilir köfte yapılır tavuk kesilir, çocuklar yağmur için dua ederler. Nedir bu çomcalı gelin çocukların saflığı, temizliği, yüzü suyu hürmetine bir yağmur bereket yağması. Tarımla uğraştıkları için yağmur yağmadığı zaman çomcalı gelin yapılır. Çocuklar Allah'a yalvarır ki, çocukların duası daha çabuk kabul olunur. Bunun özü budur.”¹⁴⁷⁰ Diye belirtmiştir. Maraş'da yağmur duası için başvuru Çomca Gelin âdetinin Sünni ve Aleviler de aynı isimle olması ayrıca bu geleneğin Kars'tan Bitlis'e oradan Elazığ, Urfa ve Adıyaman'a kadar geniş bir coğrafya da “Çömçe Gelin” ya da “Çemçe Gelin” adlarıyla bilinmesi bunun çok eski bir Türk inancı olduğunu göstermektedir.¹⁴⁷¹

¹⁴⁶⁸ K5

¹⁴⁶⁹ K21

¹⁴⁷⁰ K58

¹⁴⁷¹ Yaşar Kalafat, **Doğu Anadolu'da Eski Türk İnançlarının İzleri**, Ankara: Atatürk Kültür Merkezi Yayınları, 1999, 168, 169.

Nazara karşı bir tütsü şeklinde üzerliğin¹⁴⁷² kullanıldığı ve bu uygulanırken “üzerliğim yüzessin, yedi mahalleyi gezesin, üzerlik olduğunu bileyim ki, nazarları bozasın.” Diye üzerlik duası yapıldığı anlatılmıştır.¹⁴⁷³Türk kültüründe üzerliğin yanında kurşun dökmenin de nazara karşı çok uzun yıllardır kullanıldığı söylenmiştir.¹⁴⁷⁴

Edremit Tahtacılar da yapılan şifa için dualar¹⁴⁷⁵ aynı şekliyle Sünnilerde¹⁴⁷⁶ de yapılmaktadır. Böyle bir duanın karnı ağrıyan çocuklara yapıldığı ve duanın şöyle olduğu söylenmiştir. “dağlar, taşlar, ulu kaba ağaçlar yavrumun karnının ağrısını alın götürün.” Bu dua da kullanılan kelimelerin birebir aynı olması Edremit Tahtacılarının K.Maraş yöresinden geçtiği göstermekte ayrıca Türk kültüründe büyük yer tutan dağ ve ağaç kültürünün¹⁴⁷⁷ hem Sünni hem Alevilerde yaşamaya devam ettiğini belirtmektedir.

2.13. Pazarcık Alevilerinde Dolu

Sinemil Dedeleri bu sorunun kendilerine sürekli sorulduğunu ifade ederek, Sinemil Dedesi'nin yürüttüğü cemde kesinlikle dolunun olmadığı vurgulanmıştır. Cemlerde kesinlikle dolu içilmediği, dolunun ancak muhabbet meclislerinde olabileceğini ifade etmiştir.¹⁴⁷⁸

Trakya'da, Ege'de ve Akdeniz'deki çoğu muhabbet erkanlarında dolunun kendilerindeki gibi var olduğunu ancak sorgu sual olan görgü cem erkanlarında bunun olmadığı ifade edilmiştir. Görgü cemlerinde olmamakla beraber dolunun Hızır ve Lokma ceminde, muhabbet cemlerinde olduğu, cemde içilen bu doluya dem adı verildiği söylenmiştir. Ancak bu bir bardak demin kırk kişiyi dolaşarak herkesin dudağına değdirdiğini ve bu şekilde pire kadar geldiğini ifade ederek, erkânlarda,

¹⁴⁷² Kimyongiller familyasından olan ve genellikle kumluk,taşlık yerlerde yetişen üzerlik (Peganum Harmala) bütün Türk dünyası sözlü edebiyatında ortak bir folklorik yapı olarak yer almıştır. Üzerlik tütsüleme, Türklerin doğum,çocukluk ve düğünlerinde başta olmak üzere insan hayatının birçok safhasına girerek nazara ve kötü ruhlara karşı kullanılmıştır. Abdülkadir Emeksiz, Türk Halk Kültüründe Üzerlik, www.journals.istanbul.edu.tr/iutded/article/download/1023018079/1023017314

¹⁴⁷³ Gülten Hacıbebekoğlu,1938 doğumlu,lise mezunu,K68.

¹⁴⁷⁴ Kalafat,Aşiretlerde Mitolojik Bulgular,102.

¹⁴⁷⁵ Eröz, Türkiye'de.,366.

¹⁴⁷⁶ Şükran Aras,1948 doğumlu,lise mezunu,K69.

¹⁴⁷⁷ Mustafa Aça, **Oğuznamecilik Geleneği ve Andalp Oğuznamesi**, 3.Baskı, Konya:Kömen Yayınları, 2013, 143-145.

¹⁴⁷⁸ K4

- ❖ “Ey zahit şaraba eyle ihtiram,
- ❖ İnsan ol bu dünyada cihan fani,
- ❖ Ehline helaldir na-ehle haram,
- ❖ Biz içeriz bize yoktur vebali”

Diyerek Alevilikte yemenin içmenin değil, yeme ve içme marifetsizliğinin haram sayıldığı söylenmiştir. Yani içilen su bile olsa, bir sürahi altı kişilikken, siz buradan alıp üç kişilik içerseniz bunun haram olacağı, yine bal bile yerken bal gibi yemiyorsanız sofrada adabına uymuyorsanız bunun da haram olacağı vurgulanmıştır. Alevilikteki dem kavramında ise Alevilerin “hoş olalım sarhoş olmayalım” dediği ifade edilerek, sarhoşluğun çok kınanan bir şey olduğu belirtilmiştir. Dedenin olduğu ortamda içkiden dolayı sarhoşluk olamayacağı böyle bir durum olursa cemiyetten çıkarılacağı ifade edilmiştir. Bu yüzden dolunun muhabbet ortamlarında, Hızır ceminde, lokma ceminde olduğunu ama görgü cemlerinde olmadığı ifade edilmiş ancak Alevilerin doluya haram saymadıklarını çünkü ağıza girenin değil de ağızdan çıkanın haram olabileceği ifade edilmiştir.¹⁴⁷⁹

Bozlar Sinemil Dedesi’de, dolunun kendilerinde kesinlikle olmadığını belirterek bazen mezarlığa bile öyle gelmek isteyenlerin olduğunu ama kendisinin kesinlikle yasak ettiğini ifade etmiş o şekilde gelmenin nahoş bir hareket olacağını vurgulamıştır. Babasının zamanında esrar içtiğini, kalkıp dışarda iki nefes çektiğini sonra gelip makama oturduğunu anlatan dede, kimse rahatsız olmasın diye bu şekilde yaptığını ifade etmiştir. Cemlerde bunların kesinlikle olmadığını belirtmiştir.¹⁴⁸⁰

Diğer Sinemilli Dedeleri gibi cemde dolunun olmadığını söyleyen Haydarlı Sinemilli dedesi, cemin kendisinde dolu olmadığını ancak cemden önce muhabbet edildiğini ve sofranın kurulduğunu anlatmış, görgü cemi başlayacağı zaman sofranın kaldırıldığı ifade etmiştir. Kendi geleneklerinde mecliste mey geleneğinin hep var olduğunu anlatan dede, bunun deyişlerde bile bulunduğunu ve deyişlerle yüceltildiğini söylemiştir “Ehline helal, ehil olmayana haram” diye bir deyişleri olduğundan

¹⁴⁷⁹ K4

¹⁴⁸⁰ K5

bahsederek, bunun taşıyabilmekle ilgili bir şey olduğunu, kişi kendini kaybederse bunun kendilere aykırı geldiğini ancak muhabbete bir katkı sağlıyorsa ki dede, buna katkı sağladığının bir gerçek olduğunu vurgulamış, kişinin rahatladığını ve Alevi geleneğinde içkinin mezesinin muhabbet olduğunu ifade etmiştir. Muhabbet olmadığı takdirde içkinin olamayacağını belirterek, evlerinde içkinin bulunduğunu söylemiştir.¹⁴⁸¹ Hz.Hüseyin'in Yezid'e biat etmemesine gerekçe olarak İslâm uygun yaşamaması¹⁴⁸² ve içki masasından kalkmamasının gösterilmesinin sorulması üzerine, belki bizim de söylemek istediğimiz budur diyen dede, burada içki masasından neyin kastedildiğini bilmediğini ancak, bir şeyin netleştirilmesi gerektiğini söyleyerek, Alevi geleneğinde içkinin olduğunu, ama cemde olmadığını yani bu yörenin Alevilerinde cemde içkinin olmadığını anlatmıştır. Yezid meselesine gelince, İmam-ı Azam'ın kendisinde de hurmadan yapılan bir içkinin olduğu, bu içkiyi Ömer'in de Hz. Muhammed'in de içtiği ama bunun sınırının kendisini kaybetmeyle, kendisini taşımayla sınırlı olduğu, ölçünün bu olduğu anlatılmıştır.¹⁴⁸³ Pulyanlı Alevileri'de eskiden olmakla beraber şimdi artık cemlerde içki içilmediğini belirtmişlerdir. Bu geleneğin kırklar ceminden gelen bir şey olmakla beraber yanlış yorumlandığı, bazı dedelerin ilk akşamdan oturarak içmeğe başladığı, oysa taliplerin dede bir sohbet yapsın da, dinleyelim diye beklediğini, Kur'an'dan, iyilikten, bahsetsin diye umduğunu hatta masanın kaldırılarak dedenin bir an önce ceme başlamasını arzuladıklarını anlatmışlardır. Bu dönemlere kendilerinin yetiştiğini söyleyerek, o vakit Hacı Bektaş'tan gelen Timur Hoca, Celal Abbas ve onun abisi Coşkun gibi bazı dedelerin olduğunu, bu dedelerin G.Antep'te de talipleri bulunduğu anlatılmış ve onları uyardığı söylenmiştir. Kırklar cemindeki engür şerbetinin sembolik bir şey olduğu bir kişinin içip kırk kişinin çoş olduğu söylenerek bunun bir fincanla sembolik olarak yapıldığı ifade edilmiştir.¹⁴⁸⁴

Çöçeli Alevisi alkole günah demediğini günahın eline, beline, diline hâkim olmamak olduğunu söylemiştir.¹⁴⁸⁵ Kureyşan Ocağı'na bağlı Alevi ise cemdeki dolunun Kırklar Cemi'nden kaynaklandığını anlatmıştır. Peygamber'in Miraç'a giderken

¹⁴⁸¹ K6

¹⁴⁸²Yusuf Koçak, **Abbasiler'in Kuruluş Döneminde Abbasiyyun Talibiyyun Mücadelesi**, Yüksek Lisans Tezi, A.Ü Sosyal Bilimler Enstitüsü İslâm Mezhepleri Tarihi Ana Bilim Dalı,Ankara,2014,25.

¹⁴⁸³ K6

¹⁴⁸⁴ K11

¹⁴⁸⁵ K14

Kırklar Meclisi'ne uğradığı, meclisin kapısının önünde bir aslan yattığı ve bu aslanın bize bir nişan ver dediğini, bunun üzerine Peygamber'in parmağındaki hatem yüzüğünü aslanın ağzına atınca aslanın çekildiği ve kapıya vurduğu anlatılmıştır. Kapının çalınmasının ardından, içerden "kim o?" diye bir ses gelir, ben cihan peygamberiyim deyince, bizim içerimize peygamber sığmaz, sen git ümmetine peygamberlik yap diye bir ses duyulur. Tekrar çalar, tekrar aynı yanıt gelir. Üçüncü de kimsin sorusuna fakir fukarayım, garip gurabayım deyince kapı açılır. Daire şeklinde içeride insanların oturduğu ve muhabbet ettikleri söylenir. Hz. Peygamber sorar siz kimsiniz? Der. Biz kırklarız derler. Peki, "sizin ulunuz kim?" diye sorar. "Bizim küçüğümüz de ulu, büyüğümüz de ulu" diye cevap verirler. Ancak sayıldığında bir kişinin eksik olduğu anlaşılır. Hz. Ali eline bir bıçak vurur, tamamının elinden kan gelir ve aslanın ağzına attığı yüzüğün Hz. Ali'nin parmağında görünce "senin ananı, babanı bilmeseydim sana Tanrı diye tapardım" der. Eksik olanın görev de olduğunu söylerler, o gelir elinde bir engür tanesi, üzüm tanesi vardır. Peygamber'e uzatırlar al bunu kırka böl derler. Peygamber efendimiz etrafına bakar kırk kişi bir üzüm tanesi, bir bakar önüne nurdan bir tabak inmiş, içerisinde Kevser Suyu, Keşkül Parmağı'nı koyar o üzümü de içerisinde ezer, herkese sunar. Her sunduğu bir yudum alır, kalkar semaha durur, coş olur. Orada insanlar semaha kalkınca, Peygamberimiz 'in belindeki kemeri açılır, kemerbest olur, başındaki tacı düşer kırka bölünür, oradaki insanlar o kemerbestle birbirlerini sarar, yani Peygamber Efendimiz'in kemeriyle iki kişi birbirine bağlanmış olur, kardeşleşir, musahiplik olgusu buradan gelmektedir. Hz. Ali Efendimiz, Peygamber Efendimiz'e derki; "Ya Resulu Ekrem ben kime kardeş olacağım?" Peygamber efendimiz de; "Sen hem bu dünyada hem de öbür dünyada benim kardeşim olacaksın." Der. Muhacirle, Ensar'ın kardeşliğinin de böyle bir kardeşlik olduğu ifade edilerek, muhasip kardeşliği, tarikat kardeşliği olduğu anlatılmıştır.¹⁴⁸⁶ Dolu'nun esasen kendi kültürlerinde bulunmadığını anlatan Kureyşan Ocağı'na bağlı Alevi, Cem de sakka hizmeti yapanların bir sürahi suyu dağıttıklarını o suyu da dedenin dualandırdığını ifade etmiştir. Hak, Muhammed, Ali için o dualı suyu ya bütün insanların üstüne serildiği, ya da tek tek dağıtılarak içildiğini ve kendileri açısından dolunun bu olduğunu ifade etmiştir. Ama batı bölgelerinde insanların dolu diye alkol aldıkları, şarap aldıkları ifade edilmiş bunun da temeli olarak o ezilen üzüm suyu olduğu yani

¹⁴⁸⁶ K20

kırklar meclisine dayandığı söylenmiştir. Kendilerinde alkollü içki olmadığını yani Dersim Bölgesi'nden gelen Alevilerde içki olmadığını söylemiştir.¹⁴⁸⁷

Düşkünlüğün ise peygamber efendimiz tarafından oluşturulan bir olay olduğu ifade edilerek, Alevilerin uyguladıkları şeylerin boş olmadığı söylenmiştir. “Peygamberimiz savaşa giderken üç kişinin katılmadığını görüyor savaşa yapılmadan geri dönülüyor. Peygamber Efendimizin bunlarla konuşulmaması gerektiğini söylediği ifade edilerek, peygamberimiz başkanlığında bir halk mahkemesi kurulduğu söylenerek içlerinden biri gelsin halini arz etsin dendiği söylenmiştir. İçlerinden yaşlı bir kişi “Ey Peygamber ben gelseydim size ayak bağı olurum, savaşamazdım çok yaşlıyım der. Halka da sorarlar onlarda tasdik ederler. Diğer iki kişi ise düşkün edilir ve toplum tarafından dışlanırlar. Düşkünlük toplum içerisinde şuursuzca hareket eden, topluma zarar veren, mesela evli bir kadını evliyken kaçıran, bunların tamamının düşkün olduğu toplumdan çıkarıldığı söylenmiştir. Ne zaman o kişi kendini ispatlayabildi düzgün bir insan olursa, yeniden meclis kurularak topluma kabul edilebileceği yoksa alınmayacağı ifade edilmiştir.¹⁴⁸⁸ Elmapınar Köyü'nden bir Alevi, dolu diye bir şey duymadığını ancak Alevilerin içkiye bakışlarının Sünnilere göre daha rahat olduğunu söylemiştir. “Acaba bu kımızdan mı kaynaklanıyor? Tam bilmiyorum ama içki konusunda Aleviler daha rahattır.” demiş ancak cemde içkinin kesinlikle olmadığını, bildiği kadarıyla öyle insanın da ceme alınmadığını söylemiştir. Alkollü insanın ceme giremeyeceği, hatta kurban kesilmeden cem yapılamayacağı, birisinin kurban kesmesi gerektiği ifade edilmiştir.¹⁴⁸⁹

Osman Dede Köyü'nde yaşayan bir Kılıçlı Alevi dedesi, dolunun özü üzüm suyu demiş ancak rakı ve şarap olmadığını belirterek, “Olayı farklı anlatmayalım. Bir üzümü herkesin paylaşmasıdır yani birimiz hepimiz, hepimiz birimiz şeklinde bir şeydir. Cemlerde içki içilmezdi, şimdi de içilmez. Ben şahsen içkinin haram olduğuna inanmıyorum. Çok yemekte haramdır. Bu yasaklar insanların sağlıklı yaşaması için yapılmıştır. İnsanlardan uyuşturucuyu men etmişlerdir. Biz öyle alkol kumar bilmeyiz öyle işleri, içki içmeyi hoş bir şey olarak kabul etmiyorum ama bir

¹⁴⁸⁷ K20

¹⁴⁸⁸ K20

¹⁴⁸⁹ K37

duble rakı içmenin de günah olmasını da kabul etmiyorum. İnsanın dengesini şuurunu bozacak her şey haramdır. Mesela adam eroin alıyor, kendinden geçiyor, bunun zevkle falan ilgisi yok, bunun dine, şeriata, hiçbir şeye uyar tarafı yoktur.” Demıştır.¹⁴⁹⁰

Narlı Ovası’ndaki bir Kılıçlı Köyü olan Karaçay’dan bir Alevi dolu hakkında bilgi verirken, “Cem şeklinde değil. Dede geldiğinde bir misafirdir. Yemekle içki ikram edilirdi. Ancak bir yandan cem yapılırken bir yandan içki diye bir şey olmaz. Zaten Cemlerde dara çekilme işlemleri daha çok yemekten önce yapılırdı. Biz Türkmenler de, Aleviler de içki vardır, içki içilir. Hatta ziyaretlerde kurbanlar kesilir ve içki içilirdi ancak son yirmi beş yıldır, ziyaretlerde içki içilmesi yasak edildi. Günah anlamında değil, içkiden dolayı rahatsızlık oluyor burası rahatsızlık değil ibadet yerdir diye içki yasaklandı ziyaretlerde. Ama Sünnilikteki gibi günah sevap anlamında değil sosyal rahatsızlıktan dolayı son verildi içecekse kendi evinde içsin denildi.” Diye ifade edilmiştir.¹⁴⁹¹

Osman Dede Köyü’nden başka bir Kılıçlı Alevisi içki içilmiyor diyemeyeceğini ama artık kesinlikle olmadığını ifade ederek, “ama geçmişte bir dem olarak sunulurdu. Kırklar ceminde dolu içilir diye bilinir ve bundan herkes bir yudum alır ve meşk olur, bu cemde herkese dağıtılırdı, yani masayı kurup ta içki içiyorsun manası çıkarılamaz, şimdi artık eski cemlere dönüyoruz içki diye bir şey yok, eskiden içki içerlerdi ama böyle değildi, keyfi içki içenler vardı, o zaman da o cemlikten çıkıyordu. Gençler orada içmiş televizyonda onu çekmişler sonrada Aleviler böyledir diye gösteriyorlar, onu durdurduk, böyle bir şey olamaz dedik şimdi onlar kalktı. Eskiden gelen bir birikim var o birikimi atmak kolay değil. Zamana bırakmak lazım tabii felsefenin tamamına hâkim olunmadığı için ölçüsüz yapılıyor bazı şeyler.”¹⁴⁹² Diye belirtmiştir. Dedelerin verdiği içeceğe dolu dendiğini ifade eden Kuyumcular Köyü’nden bir Alevi, “Bu su da olabilir, içki de olabilir ayran da olabilir. Dedelerin sunumlarına dolu, verdiği yemeğe de lokma denir.”¹⁴⁹³ Diye ifade etmiştir.

¹⁴⁹⁰ K45

¹⁴⁹¹ K56

¹⁴⁹² K57

¹⁴⁹³ K58

2.14. Pazarcık Alevilerine Göre Şahın Anlamı

Alevilik terminolojisinde çok duyulan “Şah” ifadesi on iki imam motifli inançlarda genelde Hz. Ali’yi sembolize etmektedir. Hz. Ali’nin Müslümanlığı ilk kabul eden erkek olarak İslâm tarihi içerisindeki yeri çok farklı olmakla beraber Alevilik ve on iki imam motifli diğer bazı inançlarda buna farklı anlamlar yüklendiği de görülmektedir. Bilhassa Şii’likte Hz. Ali’den başlamak üzere imama yüklenen misyon Sünniler açısından kabul görmemiştir.¹⁴⁹⁴ Ayrıca bazı deyişlerden yola çıkarak Alevilerin Hz. Ali’ye Türklerin “Gök Tanrısı” şeklinde ilahi bir anlam yüklediğini iddia eden araştırmacılarda bulunmaktadır.¹⁴⁹⁵

Kantarma Sinemil Dedeleri, Şah dediği zaman akıllarına Hz. Ali geldiğini ifade etmekle beraber, Şah’ın genel güzelliklerin bir ifadesi olduğundan bahsetmişlerdir. Yani “Şah” dediği zaman varlığın onun içinde olduğu, yalnızca Hz. Ali değil, Hz. Ali’nin şahlıkları olduğundan bahsedilmiştir. Sinemil Dedesi bununla ilgili olarak, bir talibe faziletname okurken, adamın ağladığını, “kurban olduğum” dediğini belirterek o şahlık ambleminin kendileri için çok büyük bir anlam taşıdığı ancak sadece Ali değil, şimdi de şahlıkların olabileceği ifade edilmiştir. Bu cemiyetin güzelliklerine “ey Şah” dediği ifade edilerek ama esas kaynağında Hz. Ali olduğu belirtilmiştir.¹⁴⁹⁶ Yani Aleviler “Şah-ı Merdan” dediği zaman bunun öncelikle Hz. Ali’nin sıfatı, ikincisi Şah Hatayi’nin sıfatı, üçüncüsü ise gönüllerin hoş olması şeklinde değerlendirilmiştir. Ayrıca Şah Hatayi mahlasıyla yazan Şah İsmail’i temsil ettiği ifade edilmiş ayrıca Alevilikteki nefeslerin genellikle Şah İsmail’e ait olduğu söylenmiştir.¹⁴⁹⁷

Bozlar Sinemil Dedesi’ne göre ise, Şah kelimesinin algılanmasında ilk akla gelenin genelde Hz. Ali olduğu, ondan sonra ise Şah İsmail Safevi’nin ailesinin geldiği, Hz. Hüseyin’e de şah dediği anlatılmıştır.¹⁴⁹⁸

¹⁴⁹⁴ Neşet Çağatay, **Sorularla İslam Dini ve İslam Tarihi**, 2.Baskı, İstanbul: Gündoğan Yayınları,1997,430-438; Abdülkahir el-Bağdadî, **Mezhepler Arasındaki Farklar**, Ethem Ruhi Fırlalı (çev.),6.Baskı, Ankara: TDV, 2011, 26; Sarıkaya, **İslâm Düşünce.**,148-185.

¹⁴⁹⁵ Irene Melikoff,Bektaşî-Aleviler’de Ali’nin Tanrılaştırılması,81.

¹⁴⁹⁶ K2

¹⁴⁹⁷ K2

¹⁴⁹⁸ K5

Narlı Ovasındaki, Atmalı Aşireti'ne mensup Çöçeli Alevisi'ne göre, Şah deyince ilk akla gelen Ali'dir. Hatayi'de Ali'nin yolundan gittiği için onunda şah diye anıldığını ifade etmiş, Alevilerin Hacı Bektaş'a kadar "Ali olarak ölen Bektaş olarak doğan" sözünü kabul ettiklerini söylemiştir. Bu yüzden Hacı Bektaş-ı Veli'yi de bir Ali bendesi olarak kabul ettiklerini belirtmiştir. Bunun sebebi olarak ise "eğer bir kişi, Ali gibi yaşıyorsa kendini Ali gibi görmeye başlar" denilerek bir kişinin isminin ne olduğunun önemi olmadığı belirtilmiş, nasıl yaşadığının önemli olduğu anlatılmıştır. Bu yüzden kendisini yetiştiren ve mürşidi kâmil olan insanın ölmeyeceği ifade edilmiştir. Bedenen ölse bile fikirlerinin yaşayacağı anlatılmıştır.¹⁴⁹⁹ Bozlar Alevisi'de Şahın Ali olduğunu ve bu tanımın Hz. Ali'yi temsil ettiğini söylemiştir. Şahın kelime olarak İran tarihini sembolize ettiğini ancak Şah İsmail'in babası Cüneyt'le¹⁵⁰⁰ başlayan bir dönüşüm olabileceğini düşündüğünü belirtmiştir.¹⁵⁰¹ Esasında Hz. Ali'nin pir olarak görüldüğü, sonradan Şah Ali'ye dönüştüğü belirtilerek, burada bu ifade ile en büyük anlamı verilmek istendiği söylenmiştir. Esasında Hz. Ali'nin çok barışçıl biri olmakla beraber elindeki Zülfikâr'la çok güçlü olduğu ve insanların genelde gücün yanında olmak istedikleri ifade edilmiştir.¹⁵⁰²

Sinemil Aşireti'ne mensup Ağuıçen Ocağı'na bağlı Alevi, Şah'ın yüce ve ulu anlamında olduğunu, yönetecek olanı ifade ettiğini belirterek, Şah Ali, Şah Hatayi ve Şah Kalender'i çağrıştırdığı ifade edilmiştir. "Şah deyince İran aklıma gelir" diyen Koçgiri Alevisi, ilk aklına gelenin Şah İsmail olduğunu, açılım kapılar Şah'a gidelim deyişiyile Pir Sultan'ın aklına geldiğini söylemiştir.¹⁵⁰³ Başka bir Sinemilli kadını ise Şah'ın Alevi kültüründe mücadele eden, savaş veren bir sembol olduğunu anlatmıştır.¹⁵⁰⁴ Yine aynı aşiretten Bozlar Alevisi, "Şah" deyince Şah Ali dendiğini, Allah'ın Aslanı dendiğini anlatmış Ali denince "tüylerim diken diken oluyor." demiştir. Sinemil Aşireti'nden, aynı aileden başka bir Bozlar Alevisi ise, "Şahı Merdan" diye bir şey duyduğunu ama "Şah" deyince aklına Hz. Ali ve On iki

¹⁴⁹⁹ K14

¹⁵⁰⁰ Cüneyt:Şah İsmail'in dedesidir.Babası Şeyh Haydar'dır.

¹⁵⁰¹ K16

¹⁵⁰² K16

¹⁵⁰³ K22

¹⁵⁰⁴ K27

İmam'ın geldiğini söylemiştir.¹⁵⁰⁵Tottolar Köyü'nden¹⁵⁰⁶ Alevi genç kızı “Şahi Merdan” diye bir şey duyduğunu ama ne olduğunu bilmediği¹⁵⁰⁷ söylerken ablası ise Şah sözünü duyduğunu dede gibi bir şey olduğunu anlatmıştır.¹⁵⁰⁸ Maraş'ta yaşamasına rağmen aslen Erzurum Çat ilçesine bağlı Elmapınar Köyü'nden olan, Baba Mansur Ocağına bağlı ve Keman Aşireti'nden bir Alevi, “Şah” deyince aklına Şah İsmail'in geldiğini çünkü kendi abisinin de isminin İsmail olduğunu ama ona “Şah İsmail” dediklerini belirtmiştir.¹⁵⁰⁹Şah İsmail'in Aleviler için Türkçülüğü ve Araplaşmamayı ifade ettiğini anlatmıştır. Aynı zamanda Osmanlı kültürüne karşı yapılmış bir savaşı ifade ettiğini ne kadar yenilmiş olsa da Şah İsmail'in çok önemli olduğunu söylemiştir. Ondan sonrada Şah Abbas'ın olduğunu söyleyerek; “ancak Şah İsmail'in yeri başkadır” demiştir.¹⁵¹⁰

Pazarcık Doğanlı Karahasan Köyü'nden bir Sinemilli Alevisi, Şah olarak Hz. Ali'yi kabul ettiklerini söyleyerek, “nasıl ki Allah'ın bin bir ismi var ise biri de Şah'tır.” demiştir.¹⁵¹¹Bir Kılıçlı Dedesi, Şah deyince aklına Ali'nin geldiğini söyleyerek, Hatayi olarak bilinen Şah İsmail'in babasına Şah Haydar dendiğini şahın bir nevi tepedeki en üstteki anlamı taşıdığını anlatmıştır.¹⁵¹²Narlı Ovası'nda bulunan ve bir Kılıçlı Köyü olan Ördek Dede'de yaşayan bir Alevi, Hatayi ismini hiç duymadığını söylerken¹⁵¹³ diğer bir Alevi, Hatayi'nin Ehl-i Beyt soyundan geldiğini söylemiş, Fuzulilerin, Hatayilerin, Nesimilerin, Viranilerin Ehl-i Beyt soyundan olduğu ancak “Şah” dendiği zaman aklına İran'lılar ,Horasan'lıların geldiğini, İran'da kullanılan bir makam akla geldiğini söylemiştir.¹⁵¹⁴ “Şah bana göre Allah'ı temsil eder.” Diyen ve aslen Kureyşan Ocağı'na bağlı bir Alevi kadını, “açılın kapılar şaha gidelim” deyince, İran'da, “nasıl ola da şahım gele de İstanbul'u kurtara” sözünü Pir Sultan'ın şaha söylediği anlatılmış, “O şah olarak Şah İsmail'i kabul ediyor. Ancak Alevilikte şaha gidim demek Allah'a gidim anlamına gelir. En yüksek mevkii olduğu için Allah'ı kabul ederler.” demiştir. Pir Sultan Abdal ile Hızır Paşa'a arasında geçenler

¹⁵⁰⁵ K31

¹⁵⁰⁶ Tottolar Köyü:Kahramanmaraş Türkoğlu İlçesi'ne bağlı bir mahalledir.

¹⁵⁰⁷ K35

¹⁵⁰⁸ K34

¹⁵⁰⁹ K37

¹⁵¹⁰ K37

¹⁵¹¹ K39

¹⁵¹² K45

¹⁵¹³ K46

¹⁵¹⁴ K50

anlatılmıştır. Buna göre; “Hızır Paşa,Pir Sultan’a “pirim el ver, sultan beni Sivas’a vali yapacak ”dediğini, Pir Sultan’ın da; “evvel bana zararın dokunur, Hızır. Deyince “O nasıl olur Pirim?” dediği anlatılmış ancak el verdiği söylenmiştir. Sonra Hızır Paşa, Sivas’a vali olarak geliyor. Tabii Pir Sultan sözleri Padişah’ın işine gelmiyor devamlı “yürüyün Şah’a gidelim” deyince, Hızır Paşa, Padişah tarafından sıkıştırılıyor. Bunun sesini kestir diyorlar. Hızır diyor ki, Pir Sultan’a, ne olur sultanım çok zor durumdayım bir şiir söyle de içinde Şah olmasın diyor. Sende kurtul bende kurtuldum diyor. Bunun üzerine Pir Sultan başlıyor;

- ❖ “Hızır Paşa bizi berdar etmeden
- ❖ Açılın kapılar şaha gidelim.
- ❖ Siyaset günleri gelip çatmadan
- ❖ Açılın kapılar şaha gidelim.”¹⁵¹⁵

Diyor, Allah, Allah gene olmadı diyen Hızır Paşa ,Pir Sultan’ı tutup zindana atınca, Oradan gene söyleyerek;

“Kalenin kapısı taşlı demirli, yanlarım çürüdü, açılın kapılar Şah’a gidelim” dediği ifade edilerek, “Yani Alevilikte Şah benim inandığım gördüğüm en yüksek makama yani Allah’a denir.”¹⁵¹⁶ Demiştir.

Urumoğlu Köyü’nden bir Kılıçlı Alevisi, “Şah deyince, Şah Ali’nin yolundan giden, Ehl-i Beyt’i ve Alevilik fikirlerini ayakta tutandır” diye belirterek, bunların tamamını yapsa bile herkesin Şah olamayacağını eklemiştir.“Şah olmanın kriteri var, Peygamberimiz’den sonra gelen bir kişi Şah oldu, o da Ali’dir. Türkülerimizde yürüyün Şah’a gidelim deyince, Türkmenler örneğin on bin kişilik Teke Türkmenleri Şahkulu, Antalya’dan kalkıp vuruşa vuruşa Erzincan üstünden Şah İsmail’e giderken ve bunu söylerken esasında Ali’yi kastetmişlerdir. Aynayı tuttum yüzüme, Ali göründü gözüme ifadesi de budur. Bu alanda en önemli araştırmacılardan biride Irene Melikoff’dur.Damadı Türk’tür. Kendisi de Azeri’dir.” Diye söylemiştir.¹⁵¹⁷Eski

¹⁵¹⁵“Kalenin kapısı taştan demirden
Yanlarım çürüdü yaştan yağmurdan
Bir kimsem de yok ki dellal çağırtam
Açılın zindanlar pire gidelim” Pir Sultan Abdal

¹⁵¹⁶ K50

¹⁵¹⁷ K54

adı Fanfas olan Pınarhöyük'ten bir Kılıçlı Alevisi, “Şah” denince akla Hz. Ali gelir demiştir.¹⁵¹⁸ Narlı Ovası'ndaki Kılıçlı Köyleri'nden Karaçay'dan bir Alevi ise, Şah'ın Şah İsmail'i değil de, Hz.Ali'yi ifade ettiğini söyleyerek, “Çünkü Peygamber Efendimiz'de ihtilaf yok ki, tartışma konusu olan birisi var. Niye öldürüldü, niye çocukları katledildi, Peygamberin en yakını iken ve onun için her fedakarlığı yapmış iken haksızlığa uğradı, veda haccında Peygamberimiz'in yerine onu vasiyet ettiğine inanır Aleviler ancak Sünni kaynaklar bunu kabul etmez.” Diye ifade etmiştir. Osman Dede Alevisi ise “bizim şahımız Ali'dir”¹⁵¹⁹ demiştir. Aynı köyden yaşlı bir Alevi kadını da “şah dendiği zaman aklıma Hz. Ali gelir”¹⁵²⁰ diye ifade etmiştir.

Hatayi mahlasıyla birçok şiir yazan Şah İsmail içinde “şah” ın özel bir anlamı olup bazen Hz.Ali'yi bazen de Tanrı'yı sembolize etmektedir. Bunun esas kaynağı Erdebil tekkesidir. Bu yüzden dervişler “bismillah” yerine şahın adıyla anlamı taşıyan “bismişah” demektedirler. Daha sonra İran tahtına oturanlar bütün hükümdarlar, Şah İsmail, Şah Tahmasb, Şah Abbas gibi bunu bir sultanlık sıfatı olarak kullanmışlardır.¹⁵²¹

2.15. Pazarcık Alevilerine Göre Bugünkü Alevilik

Alevilik tarih boyunca yaşadığı büyük baskılara ve takibata rağmen¹⁵²² genel yapısını koruyabilmiş ancak son yüzyılda uğradığı radikal değişiklik kadar tarihinde hiç değişiklik yaşamamıştır. Bunun en büyük nedeni şehirleşmedir. Türklerin dini yapısının tarihsel gelişimi açısından da bu konu çok belirleyici olmuştur. Dedeler vasıtasıyla ocak, aşiret, köy bağlantısı üzerinden yürüyen yol, şehirleşmeyle beraber sekteye uğramış bu bağlantılar kimi yerde iç içe girerken, kimi yerde tamamen kopmuştur. Bu yeni durum dedelerinde pozisyonlarını temelden etkilemiş, dedelerin tarih boyunca yönettiği “cem erkânı” bambaşka bir boyut kazanmıştır. Cem erkânının genel sıralaması incelendiğinde tamamen kırsal için hazırlanmış bir model olduğu görülmektedir. Bilhassa görgü cemlerinde, ceme katılacak kişilerin musahip olması, bu kişilerin sosyal olarak birbirleriyle çok yakın diyalog içerisinde olmaları

¹⁵¹⁸ K55

¹⁵¹⁹ K57

¹⁵²⁰ K67

¹⁵²¹ İsmet Zeki Eyuboğlu, **Hatayi (Şah İsmail)**, İstanbul:Geçit Kitabevi, 1991, 53.

¹⁵²² Savaş, 47-49.

gerektirmektedir. Peyk denilen ve cemin yapılacağını köyde duyuran kişinin yaptığı bu görevinde şehirler için uygulanması çok güçtür. Cemin yapıldığı esnada köyün güvenliğini sağlayan bekçiden, ceme gelenlerin kontrolü sağlayan gözcüye kadar bu görevlerin tamamında ceme katılan insanları çok iyi tanımak gerekmektedir. Ayrıca “içeri kurban” denilen görgü cemlerinde ve birçok Alevi töreninde vazgeçilmez olarak karşımıza çıkan ve İslam’dan önceki Türklerden beri uygulanan kurban kesilmesi gibi merasimlerin tamamı köy hayatına göre tasarlanmış ve bu şekliyle rahat uygulanmış törenlerdir. Yine Alevi hukuk sistemi içerisinde yüz kızartıcı suç olarak sayılan, kul hakkı yeme, zina, adam öldürme, hırsızlık, başkasının ırzına göz dikme, vatani görevini yapmama gibi olaylar neticesinde uygulanan “düşkünlik” cezası da, köy hayatı açısından anlam ifade eden sosyal bir cezadır. Çünkü bu durumla karşılaşp, bu suçlardan birini işleyerek “düşkün olan kimse ceme girememekle kalmayıp tüm sosyal ilişkileri bir anda kesilen, kimsenin selam vermediği, sürüsü köyün sürüsüne katılmayan, düğününe, cenazesine gidilmeyen bir duruma düşmektedir ki, bu gibi uygulamalar birbirlerini çok az gören, gidip gelmenin nadir olduğu, insanların pek birbirlerini tanımadığı şehir hayatından ziyade, daima iç içe sosyal hayatı paylaşan köylüler için gerçek bir anlam ifade etmektedir.

Köy hayatından şehir hayatına geçişle beraber tarih boyunca Alevilik açısından da önemli değişiklikler meydana gelmiş, ziyaret edilecek taliplerin azalması bütün hayatını bu yola vakfetmiş dedeler açısından son derece sıkıntılı bir süreci başlatmış, yeni düzenin ekonomik koşulları başta olmak üzere oluşan yeni şartlar dedeliği mümkün kılmamaya başlamıştır. Cumhuriyetin ilk yıllarında bile, Aleviliğin hala rahat bir zemin bulamaması da bunda etkili olmakla beraber çok daha zor şartlarda Anadolu’da XIII. yüzyıldan bu yana varlığını koruyan bu bätini karakterli inanç modelinin gerilemesinde toplum baskısı ve takibatın birinci etken olmadığı açıktır. Dedelik kurumunun neredeyse yok olmaya başladığı son elli yılın Aleviliğin en süratli gerilediği dönem olduğunu söylemek mümkündür. Yapılan tespitlere göre bilhassa Maraş bölgesinde 50 yıla yakın bir süredir görgü cemlerinin olmadığı ve birçok köye dedenin gelip gitmediği düşünüldüğünde taliplerle dedeler arasında ve bilhassa bu dönem doğup büyüyen çocuklar açısından ciddi bir boşluk oluşturmuştur. Bu manevi boşluk milletin birlik ve beraberliğine göz diken birçok çeşitli çevrelerce hemen tespit edilerek, Aleviliğin Türkistan’dan bu yana yapısında olmayan birçok

öge Aleviliğe monte edilmeye çalışılmıştır. Bunun ilki ve en önemlisi Aleviliği İslam dışı gösterme çabasıdır. Aleviliğin İslam'dan çok daha önce var olduğunu ve ilk insanla beraber başladığını belirten felsefi bir yaklaşımla başlayan bu süreç Alevilerin Hıristiyan kökenli olduğuna dair iddialara kadar dayanmaktadır.¹⁵²³ Oysa Türk tarihinde çok açık ve net şekilde bilinmektedir ki, Türklerin Müslümanlığı kabulünden sonraki fethettiklerinde, en aktif rolü bu gazi dervişler, alperenler üstlenmiş, daima devletin uçlarında yer alarak, başka dine mensupların İslamiyet'e ısındırılmasında ve onların İslamiyet'i kabul etmesinde büyük görevler almışlardır. Ayrıca tüm Alevi yazılı kaynakları tamamen tasavvufi bir İslâm modelini esas almakta hedefi "insan-ı kâmil" olan üst düzey bir ahlâk eğitimi hedeflemektedir. Alevi dedelerinin yıllarca ellerinde bulundurdukları "hüccet, berat, şecere" gibi belgelerle kendileri On İki İmam soyuna bağlamaları, Hz. Muhammed, Ali ve Ehl-i Beyt'e olan derin saygı ve bağlılıkları ve gerçek İslam'ı temsil ettiklerine inançları, Aleviliğin kaynağı açısından bir tereddüt bırakmamaktadır.

Son yıllarda bu artan propagandaya yönelik çalışmalar birçok yanlış kanaatin oluşumuna da vesile olmuştur. Buradan yola çıkarak başlayan çalışmalar etnik bir ayrılık çabasıyla yeni bir boyut kazanmıştır. Etnik bölücü çalışmalara, dini bir motifte ekleme çabasıyla, bir "Kürt Aleviliği" meydana getirmek için yoğun çabanın harcandığı gözlenmekte, çok açık tarihi vesikalar bile ciddi çarpıtmalara uğratarak Alevilerin kafası karıştırılmaya çalışılmaktadır. Oysa geleneksel Alevilikte söylenceye en çok yer alan ve isimleri zikredilen, Hacı Bektaş-ı Veli, Şah Hatayi (Şah İsmail), Pir Sultan Abdal gibi isimlere ek olarak "Yedi Ulu Ozan" adıyla Türk Halk Edebiyatı'na çok büyük katkı sağlayan ozanların tamamı Türk kültürü içinde büyümüş ve Türkçe deyişler söylemişlerdir. Alevilik sistemi, ocaklar ve aşiretler üzerinden yürüdüğünden Alevilerin kendisinden olmayan, yani hem dini hem de nesep olarak mensup olmadığı zümrelere bağlılık ifade ederek onları takip etmesi mümkün değildir. Bunun için bilhassa Şah İsmail Hatayi'nin kurduğu Kızılbaş devletinin ana unsurlarının tamamı Türkmen boyları ve beylerinden oluşmuştur. Hala Anadolu Aleviliğinde bilhassa Maraş bölgesinde, Şah İsmail Hatayi'den daha popüler bir tarihi kişiliğe rastlanmamaktadır. Alevilik açısından yapılan

¹⁵²³ Hamza Aksüt, Ünsal Öztürk, Hasan Harmancı, **Alevi Tarih Yazımında Skandal Erdoğan Çınar Örneği**, Ankara:Yurt Kitap Yayın,2010,11

araştırmalarda adından sıkça sözü edilen Hoca Ahmet Yesevi ve Vefailiğin kurucusu olarak adı geçen Ebül Vefa, sözlü Alevi kültüründe çok sık isim bulmuş kişiler değillerdir. Hoca Ahmet Yesevi'nin bilhassa Vilayetnâme'de adının geçmesi ve Hacı Bektaş Veli ile olan münasebeti onun Alevilik açısından son derece önemli bir kişi olduğunu göstermekle beraber, yeni kaynakları inceleyen dedeler ve konuya çok ilgi duyanlar hariç, saha da onun varlığından pek haberdar kimseye rastlanmamıştır. Bu belki yaygın kanaatin aksine, Ahmet T. Karamustafa tarafından çağdaş ve birbirini yakın tanıyan hatta birbirlerine rakip olduğu düşünülen Hacı Bektaş ve Ahmet Yesevi'nin aralarında bir şeyh- mürit ilişkisi olmadığından kaynaklanıyor olabilir. Ayrıca aynı araştırmacıya göre, Baba İlyas'ın Ebül Vefa ile ilişkisi olmakla birlikte Hacı Bektaş ile herhangi bir bağlantısı yoktur.¹⁵²⁴

1983 yılından sonraki Türkiye'deki genel demokratik gelişmelere paralel olarak bilhassa 1990'lardan günümüze kadar Aleviler açısından ciddi bir rahatlama söz konusu olmuştur. Bu dönemde adeta Alevilik açısından bir yayın patlaması meydana gelmiş ve konuyla ilgili birçok eser basılmıştır. Bu eserlerin büyük bölümü Aleviler tarafından kaleme alınmasına rağmen, ideolojik ve politik bölünmüşlük eserler incelendiğinde hemen göze bakmakta belli görüşleri kabul ettirme çabası yada karşı olunan ideolojik görüş hemen fark edilmektedir. Alevilikte genel dini konular gibi vatandaş nezdinde ciddi bir ilgi uyandırmış bilhassa artık şehirlerde ya da yurt dışında yaşayan, dede ocak bağlantısı kopmuş ve Alevilik açısından temel eğitimi alamayan genç nesil bu görüşler doğrultusunda bir Alevilik bilinci oluşturmaya başlamıştır. Bu yeni oluşan Alevi tipinde maalesef dedelerin katkısı son derece azdır. XX. Yüzyılın ikinci yarısından itibaren yurt dışına çalışmanın yaygın hala gelmesiyle önemli miktar Alevi nüfusu köylerden direkt olarak Avrupa metropollerine yerleşmek zorunda kalmış ve başlangıçtan beri köy ve konar göçer hayata göre şekillenen Alevilik açısından büyük bir boşluk meydana gelmiştir. Bu manevi alanı doldurmak açısından süratle birçok Alevi dernekleri Avrupa'nın değişik ülkelerinde faaliyet göstermeye başlamış bu derneklere çeşitli politik görüşlerin nüfuz ettikleri görülmüştür. Bugün gelinen noktada bu politik ayrılıklar, derneklerin çatısı altında toplanan gruplarda son derece belirgin hala gelmiş, Alevilik gibi toplumsal barışı, hoşgörüyü ve kardeşliği ilke edinen tasavvufi İslam anlayışından, ideolojik

¹⁵²⁴ Ahmet T. Karamustafa, **Osmanlı Toplumunda Tasavvuf ve Sufiler**, 76-95.

çatışmaların sürdürüldüğü, kimlik ve anlayışların çatışmasının yaşandığı bir alana doğru bir kayış gözlenmiştir. Bu anlayış farklılıklarının tabana da yansıdığı belirlenmiş, bu tip tartışmaların etkisiyle Alevilik hiyerarşisinde son derece önemli olan dede, pir, mürşit hatta mürşit-i kâmil vasfına sahip bazı dedelerin Alevi tabanı tarafından şiddetle eleştirildikleri görülmüştür.

Bugünkü gelinen noktada 50,60 yaşın altındaki köyde yaşayan Alevilerde inanç, anlamındaki temel bilgilerde çok büyük erozyon tespit edilmiştir. Alevi geleneğinin vazgeçilmezi olan köydeki dini hayattan eser kalmamıştır. Kendini bir ocağa bağlı hisseden kitle açısından durum neredeyse yok seviyesine gelmiş, dede ailesinden birkaç kişi haricinde hangi ocağa bağlı olduğu sorusuna çok büyük bir bölümden sonuç alınmamıştır.

Şehirlerde dernekler vasıtasıyla yapılan cemlerde de, geleneksel cem erkânı açısından ciddi zaaf lar gözlenmiştir. Yapılan cemlerde talip, ocak bağlantısı bulunmamakta zaten bunu da kimse sorgulamamaktadır. Cemlere katılanların kişilerle, cem erkânını yürütmek için gelen dede arasında, dede-talip ilişkisinin olmadığı gözlenmiştir. Ayrıca bu cemlere katılanlar arasında bir aşiret bağıda görülmemiştir. Çok büyük bir süre cemlerin yapılamaması sonucu cemde on iki imam hizmeti görevini yerine getireceklerin de bu konuda yeterli bilgiye sahip olmadıkları ve sürekli yardıma ihtiyaç duydukları anlaşılmıştır.

Aleviliğin en önemli kurumu olan dedeliğinde artık neredeyse son yıllarını yaşadığı görülmüştür. Çünkü Alevi inancına göre dede ailesinden olmayan dedelik yapamaz ve Dede olabilmek için muhakkak bir dede ailesine mensup olmak gerekmektedir. Bazı dede ailelerinin çocukları bile artık dedelik yapmak istememekte ve bu aileden kimse çıkmaz ise bu aileden gelen dedelik nesep olarak orada son bulmaktadır. Hal böyle olunca ne kadar da demokratikleşen ortamdan dolayı rahatça kendini ifade edilebilen, eserleri satılabilen bir Alevilik olsa da bu gelişen şartlara direnç göstermesi zor görünmektedir.

Kantarma Sinemil Dedesi bu gün gerçek anlamda Aleviliği yaşanmadığı düşünmektedir. Bunun nedeni olarak belki kolayca devletin suçlanabileceğini ama

buna farklı açıdan bakmak gerektiğini söyleyen dede, bu sonucun oluşmasında belki devletin siyasal açıdan belli politikalarının etkisi olmakla beraber, Alevilerin çok farklı kültür ve coğrafyalara dağıldıklarını, hiç okuması yazması olmayan, Türkçesi bile olmayan ve köyünden başka bir yeri görmeyen birçok kişinin dünyanın bütün dillerinin konuşulduğu, bütün dinlerinin ve geleneklerinin olduğu ülkelere dağıldıklarını ifade etmiştir. Yurt içindeki göçe kendi hayatından örnek veren dede, 1977 yılında İzmit'e gittiğini ve orada Elbistan'dan daha önce gelen Kürt ve Alevi aşiretlerden, sekiz, on aile ile tanıştığını belirterek, bu tanıştığı insanlardan hiçbirinin Kürt ve Alevi olduğunu söylemediğini ifade etmiş, bu ailelerin namaza gittiğini, ramazan orucu tuttıklarını, kadınların mukabeleye ve Kur'an okumaya gittiklerini, gece evlerinde çıraları yakmalarına rağmen Aleviyiz demediklerini çocuklarını Kur'an kursuna gönderdiklerini söylemiştir. Bu Ailelerle konuşarak, "sevgili kardeşlerim, biz memlekette Alevi değil miydik? Aleviydik. Peki, siz Kur'an kursuna gidiyorsunuz, size iki saat Arapça Kur'an anlatıyorlar, bir şeyler anlıyor musunuz? Hayır. Oysa bir dede gelse, size bir saat güzel güzel deyişler, nefesler, dualar okusa sizde bunları anlayarak elleri göğüslere koyarak niyazlaşsanız gönüllerimiz daha hoş olmaz mı?" dediğini bu ailelerinde kendisine kimisinin biz bilmiyoruz, kimisinin de korkuyoruz diye cevap verdiklerini anlatmıştır. Bu kişilere gidin kafanızı kırdırım demediğini ama hiç olmazsa çocuklarınıza Alevi olduklarını ve Aleviliğin ne olduğunu öğretmeleri gerektiğini söylemiştir. Bunun Sünniliğin kötü olduğu anlamında olmadığını "neden Sünniler bize benzemiyor da biz onlara benziyoruz?" şeklinde ifade ettiğini belirtmiştir. Bu tür baskıların zamanında kendisine de yapıldığını belirterek, neden Aleviler, Sünnilere benzeyince sorun olmuyor da, bir Sünni Alevi'ye benzeyince sorun olduğunu düşündüğünü, bunların hoş şeyler olmadığını ifade etmiş herkesin kendi haline bırakılması gerektiğini, illa ki de birine benzeyecekse, Hıristiyan'a benzeyeceğini ifade etmiştir.¹⁵²⁵

Aleviliğin gerçek anlamda bugün yaşanamamasının en büyük sebebinin Alevilerin kendi memleketlerinden uzaklaşarak, başka illere gitmesi ve dağılması olduğu ifade edilmiştir. Ayrıca Alevilerin sol eğilimli olmasının devlet politikalarını etkilediğini ve bu yüzden ezilen ve mazlum kavramlarının Aleviler de çok terennüm edildiğini ifade ederek sömüren ve sömürülen kavramlarında Alevilerin sömürülenin çizgisinde

¹⁵²⁵ K2

yer aldığını belirtmiştir. Devletin komünizm gelecek, devleti bitirecek anlayışıyla yıllarca sola karşı durduğunu ve bu duruşuyla beraber Alevi ve Kürt kimliğinin ön plana çıkmasını istememesi ve siyasal baskıların Aleviliğin bugün gerçek anlamda yaşanmamasının diğer önemli nedenleri olduğunu ifade etmiştir. Ayrıca Alevilerinde kendi erkânlarını sürdürmemeleri, dedeliğin ve talipliğin devam ettirilmemesi, gözle ve sözle yapılan göz ve kulak abdesti denilen Alevilik ibadet ritüellerinin sürdürülmemesi sonucu bunların unutulduğu anlatılarak bu yüzden yeni yetişen genç nesile ne anlatılacağına bilinemediği söylenmiştir. Bunun bir sorun olduğunu, ama sorunlarının ne olduğunu bildiklerini ifade etmişlerdir.¹⁵²⁶

Haydarlı Sinemil Dedesi, cem erkânlarının geleneğinde ibadet esnasında diz çöküp oturmanın gerekli olduğunu vurgulayarak, şimdiki zamanda şehirde yaşayan kaç kişinin bunu yapabileceğini merak ettiğini, ama belki bunun sandalyede oturarak yapılabileceğini söylemiştir. Miraçlama denilen semah sırasında diz çökmek gerektiğini anlatan dede, Aleviliğin duruşunda şeklin çok belirleyici olmadığını, İmam-ı Azam'ın da dediği gibi şu an bir gereği kalmadıysa bazı şeylerin kaldırılabilceğini ifade etmiştir. Ceme özel bir kıyafetin olmadığını ama her inançta olduğu gibi ibadete gelirken derli toplu olmak gerektiğini söyleyen dede, bir plaj kıyafetiyle ceme gelinemeyeceğini anlatarak, baş bağlamanın bir zorunluluk olmadığını isteyen başı açık olarak da ceme gelebileceğini ifade etmiş¹⁵²⁷ ancak askılı bluzla gelmenin de uygun olmadığını söylemiştir.¹⁵²⁸ Erkeklerinde buna dikkat etmesi gerektiğini örneğin şortla gelmesinin doğru olmadığını anlatarak insan içine gelirken insanların biraz dikkat etmesinin öneminden bahsedilmiştir. Aynı şeyi kendileri ziyarete gelen taliplere de söylediğini belirten dede, buraya bazı yazılar asmak istediğini çünkü buraya gelen insanın bir yerlere geldiğini hissetmesi gerektiğini, burada kurbanların kesilip, etler pişirilip sohbetler edilmesine rağmen buranın piknik alanı olmadığını bilinmesi gerektiğini söylemiştir.¹⁵²⁹

Atmalı Aşireti'ne mensup Çöçeli Alevisi'ne göre Alevilik bugün gerçek anlamda yaşamamakla beraber gelenek olarak uygulanmaktadır. Ayrıca bu kadar baskıya

¹⁵²⁶ K2

¹⁵²⁷ K6

¹⁵²⁸ K8

¹⁵²⁹ K6

maruz kalmasına rağmen bugünlere kadar taşınıp gelmesinin şükredilmesi gereken bir hadise olduğunu ifade etmiştir. Bu geleneği sürdüren bazı kişilerden örnek vererek, “Mesela Çiğli’de bir Cinci Dede vardır, geleneği sürdürmeye çalışmakta, oradakiler Aleviliği yaşamaktadırlar. Genelde Kürt dediğimiz Alevi Türkmenlerden oluşan Çiğli, Sinemilli’dir. Oysa aynı bölgede bulunan Kılıçlı Aşireti’ne mensup bulunan Aleviler, Alevilikten iyice uzaklaşmışlar, gelen, giden dedeyi bilmemekte ve toplantılara katılmamaktadırlar” demiş, bununla beraber kendilerinin Çöçeli’ye bir cem evi yaptırdıklarını, bu cem evinin yaklaşık 1300m2 olup bir tarafının düğün salonu, diğer kısmının cem evi olarak hizmet göreceğinden bahsetmiştir. Bu sayede insanların kahve köşelerinden uzaklaşarak kurumsallaşabileceklerini ve insanların yana yana gelebileceğini ifade etmiştir. Avrupa’yı çok iyi bildiğini söyleyerek, Avrupa’nın bize yar olmayacağını belirtmiş ve gidenlerinde bir gün dönüp geleceğinden emin olduğundan bahsetmiştir. Çünkü orada yaşayan geleneği ve göreneği kaybeden gençlerin edep ve erkânı tanımadığını ve bu sayede insanlarla sıkı bağlantı olursa tekrar bunu kazanabileceklerini ifade etmiştir.¹⁵³⁰

Çöçeli Alevisi köyün üst kısmında Gaffar Baba diye bir ziyaretleri bulunduğunu, eskiden yağmur dualarının orada yapıldığını anlatarak şimdi ise herkesin birleştiği bir ziyaret şeklini aldığını ifade etmiştir. Bu ziyarete çok uzaktan su çektikleri ayrıca kuyu açtırdıkları söylemiştir. Gaffar Baba’nın çok büyük bir zat olduğu, Hacı Bektaş-ı Veli’nin babalarından olup, Osmanlı’nın kurulmasında büyük hizmetleri bulunduğu ifade edilmiş ancak akıncıların kafasına mık¹⁵³¹(çivi) çakması sonucu öldüğü anlatılmıştır. Osmanlı’nın kurulmasında Hacı Bektaş kadar kendine bağlı babalarında rol aldığını söyleyerek, Devletin o dönem isminin Osmanlı değil Mülk-ü Ali olduğu ifade edilmiş, Yavuz’a kadar Anadolu’nun yüzde altmış veya yetmişinin Bektaşi olduğu ve sonradan Sünnileştiği ifade edilmiştir. Aslında Yavuz’un bile Alevi olduğu söylenerek bir tarafının Hıristiyan diğer tarafının ise Alevi olduğu ve Sünnilikle pek alakası olmadığı anlatılmıştır.¹⁵³²

Gaffar Baba ziyaretinin 300-400 yıllık bir ziyaret olduğunu ve bölgede Elif Ana gibi ziyaretlerin de bulunduğunu söyleyen Çöçeli Alevisi, bir ilimle gidilen, birde ilme

¹⁵³⁰ K14

¹⁵³¹ Aslı “Mıh” olan çivi anlamına gelen sözcük Maraş bölgesinde “Mık” şeklinde telaffüz edilir.

¹⁵³² K14

karşı olan yolun bulunduğunu söyleyerek, Elif Ana'ya bir kadın sembolü olarak saygı duyduğunu ancak oraya pek gitmediğini çünkü insanlara toprak yedirip çaput takmanın doğru şeyler olmadığını ifade etmiştir. Gaffar Baba'nın belli özelliğinin olduğunu söyleyen Çöçeli Alevisi, Hemo, Ali Baba ve diğerlerinin ise kendisine göre hiçbir özelliklerinin bulunmadığını ifade etmiştir. Elif Ana'ya da gittiğini onda da bir şey göremediği söylemiştir. Kendisinde aileden gelen bir sinir hastalığının olduğunu ifade eden Çöçeli Alevisi, kendisinin doktoru tercih etmesine rağmen dayısının zorla kendisini Elif Ana'ya götürdüğünü ve Elif Ana'nın iyileştireceğini söylediğini anlatmıştır. Elif Ana'ya gittiğinde dönemde birkaç gündür uyumadığını söyleyerek bu sırada Memo babanın saz çalıp kendisinin Mahsuni'den, Pir Sultan'dan deyişler söylediğini anlatmıştır. Bu arada gidip Elif Ana'yı kaldırıp getirdiklerini, kendisinin Elif Ana'ya Alevilik nedir? Sünnilik nedir? Diye sorunca her iki soruya da Gaip bilir yani Allah bilir diye cevap verdiğini ifade etmiştir. Ne sorulursa Gaip bilir diye cevap verince bu Gaip sadece sana mı gözüküyor? Diye Elif Ana'ya sorduğunu anlatmıştır. Bu gibi şeylerin hoş ancak batıl olduğunu söyleyerek, böyle yerlerde Aleviler de siyaset yaparsa insanların karşı karşıya geleceğini vurgulamıştır. Ama her şeye rağmen Alevilerin cem evleri çoğalsa bile camiler gibi olmayacağına inandığını belirterek, yaklaşık 900 yıldır Alevilerin cem evlerinin olmasına rağmen Ahmet Yesevi ile başlayan bu çizgide bir fesatlığın olmadığı ifade edilmiştir. Yetmiş iki millete aynı gözle bakmanın öneminden bahsedilerek, şu Alevi şu değil gibi bir anlayışın içinde hiç olmadıklarını söylemiştir. Eğer Alevilerde bu şekilde yaparsa Alevilerinde Sünnileşmiş olduklarının söylenebileceğini ifade etmiştir.¹⁵³³ Çöçeli Alevisi, Osman Dede türbesi hakkında bilgisinin olmadığını kendi köylerinde Ömer isminin konulmadığını ancak dayısının adının Osman olduğunu anlatmıştır. Ayrıca köylerinde ondan fazla Osman adlı kişinin bulunduğunu ifade etmiştir.¹⁵³⁴

Ağaçlara çaput bağlayarak onları boğmanın hiçbir anlamı olmadığını, Şamanizm'den kalma bu adetle dileğim gerçekleşecek diye beklemenin yanlış olduğunu söylemiş, bunun yerine ağaçlara su döküp onların gelişmesine yardımcı olunabileceği ifade etmiştir. İnsanların türbelere gelip çaput bağladığını kendisinin de bunları söktüğünü ancak insanların tekrar bağladığını vurgulamıştır. Bu adetlerin

¹⁵³³ K14

¹⁵³⁴ K14

Şaman'dan kalma olduğunu söyleyerek, bu yapılanların Şamanizm'in devamı olduğunu, buna da saygı duyduğunu ifade etmiştir. Alevilerin yetmiş iki millete bir nazarla bakarken herkesin iyi taraflarından bir şeyler aldığını, Şamanizm'in de, Budizm'in de iyi tarafını aldıklarını, her yaşamın iyi tarafından faydalandıklarını belirtmişlerdir. On yıl öncesine kadar Alevilerde külün kutsal olduğunu, Cuma günleri komşuya ateş verilmediğini ancak birbirlerine yiyecek ikram ettiklerini söylemiştir. Eşiğin Bektaşilikte kutsallığı anlatılarak, bunun Hacı Bektaş'ın mutfak kapısında bulunan bir mezarlıktan kaynaklandığını ifade etmiştir. Burada yatanın hizmetçi başı olduğunu, çok günahı olduğu için kapı önüne gömülmek istediğini bu şekilde her içeri girmek isteyenini onu tepeleyerek gireceğini anlatarak, eşiğin kutsallığının oradan kaldığını söylemiştir.¹⁵³⁵

Sinemil Aşireti'nden, Bozlar'daki dede ailesine mensup bir Alevi, bugün gerçek anlamda Aleviliğin yaşandığını düşünmediğini ifade ederek, bir dede ailesine mensup bir kişi olarak Aleviliğin ahlâki boyutunu yani insanlarla iyi geçinme, yardım etme, doğru ve dürüst olma, namuslu olma gibi kavramlara dikkat ettiklerini ancak ibadet boyutunu yaşamadıklarını anlatmıştır. Bilhassa gençler yönünden bunun çok kötü durumda olduğunu ifade ederek gençlerin Aleviliğinin sadece Aleviyim demek boyutunda kaldıklarını ve ateistliğin oranının yükselmeye başladığını anlatmıştır. Birçoğunun bugün kendini ateist olarak tanımladığını ancak ateistliğinde ne demek olduğunu bilmediklerini söyleyerek, bu kişilerin korktuğu ve sıkıştığı zaman yine bir yerlere sığınma ihtiyacı duyduğunu anlatmıştır. Oysa birilerinin bu insanları yetiştirmesinin şart olduğu ifade edilmiş, yetkili makamlara bununla ilgili şu sorunun sorulması gerektiği vurgulanmıştır. Bu insanların yıllarca Sünnileştirilmeye çalışılmasına ve kısmen de Sünnileşmiş olmalarına rağmen Alevilikleri alınabildi mi? Hayır. O halde bu insanların iki arada bir dere yaşamasındansa, Aleviliğin öğretilmesi gerektiği, devletini sevmesinin öğretilmesi gerektiği izah edilmiştir. Bu şekliyle bu insanların daha faydalı olacağı şimdi ise ne olduklarının belli olmadığı Aleviliğin tarafına gidildiğinde Alevisin onunla ilgili ne yapıyorsun? Aynı zamanda Sünni tarafa gidiyorsun, Alevisin, dinsizsin. Orada da kabul görmüyorsun. İnsanların içinde olmak istiyorsun, örneğin bir taziye evine gidildiğinde imam hatipten gelen bir çocuğun çok güzel Kur'an okuduğunu

¹⁵³⁵ K14

belirterek, bizde dedeler varsa biz ne yapmalıyız? Diye sormuştur. Elbistan’da bir arkadaşının çocuğunun vefat ettiğini cenazesine gittiklerini, cenaze namazının büyük bir bölümünün Türkçe olmak üzere, Fatiha Süresinin biraz Arapça ama büyük bölümünün Türkçe olmak suretiyle cenaze namazını kıldırıldığını, cenaze işlemi bittikten sonra kendisiyle gelen Sünni arkadaşın “abi ben üzuldüm” diyerek, “cenaze gömüldükten sonra, ruh bedenden ayrılmamış oluyor, orada hocanın dua okuması gerekiyordu ama burada hoca dua okuduktan sonra çekti gitti.” dediğini belirtmiştir. Bunun Sünnilik formatı olduğunu belirten Bozlar Alevisi, Alevilikte ise net bir formatın olmadığını oysa Sünnilikte, Trabzon’a da gidilse, Tekirdağ’a da gidilse aynı şekilde cenaze namazı kılındığı anlatılmıştır. Bugün cem vakfi bünyesinde bir takım düzenlemeler yapılmaya çalışıldığı ama Diyanet İşleri ya da devlet buna el atmadan bunun olamayacağı belirtilmiştir.¹⁵³⁶

Bugün Aleviliğe, kendini de içine katarak baktığında birçok şeyini yitirdiğini hissettiğini ifade eden Sinemil Aşireti’ne mensup bir Alevi, asimilasyonun bunda çok etkisi olduğunu söylemiştir. K.Maraş’ta bir zamanlar yüzde yirmi civarında Alevi varken, bugün neredeyse kaybolmuştur denerek, Aleviliğin kendini koruyamadığı ifade edilmiştir. Oysa inanç merkezlerine, kültür evlerine ihtiyaç olduğu, Türkiye’de cem evlerinin daha yeni konuşulmaya başlandığı anlatılmıştır. Zamanında dedelerin atların arkasında sürüklendiklerini babasının anlattığına göre bazı ağaların araya girmesiyle dedelerinin Kapıçam’da sürüklenmesinin önlendiği anlatılmıştır.¹⁵³⁷

Aleviliği 1374¹⁵³⁸ yıldan beri yasaklanmış bir öğreti olarak tanımlayan Kureyşan Ocağı’na bağlı bir Alevi, bu yüzden bir takım değişikliklere uğradığını ve her kim bugün gerçeğini koruyor derse bunun doğru olmayacağını ifade etmiştir. Süreci değerlendirdiğinde geçen sürenin çok uzun bir zaman olduğunu söyleyerek, bir insanın bir şey söylediğini diğerinin bunu başka bir şey katarak başkalarına anlattığı ve bu şekilde olayın boyutunun farklılaştığı izah edilmiştir. Bundan dolayı Alevilikte kimi farklar olmak birlikte “Yol bir süre bin bir” görüşünden ötürü Arap, Türk ve Kürt Alevilerinde bazı farklar görülmesine rağmen ritüellerin aynı özü taşıdığı sadece şekil olarak kimi farklar olduğu, şekilciliğin ise Alevilikte bulunmadığı ve

¹⁵³⁶ K16

¹⁵³⁷ K18

¹⁵³⁸ Kerbelâ Vakası düşünülüyor ise 1336 yıl olmalı

herkesin gönlünden geldiği gibi ibadet edebileceği söylenerek bunun Maun Süresinde de olduğu, gösteriş için namaz kılanların vay haline dendiği ifade edilmiştir.¹⁵³⁹

Koçgiri Aşireti'ne mensup Kureyşan Ocaklı Alevi, eskiden ceme giderken herkesin eşarp giyerek başını örttüğünü ancak şimdi herkesin başı açık gittiğini oysa Alevi kadınların ceme giderken doğru dürüst giyinmeleri gerektiğini anlatmış, şimdi ceme çok açık geliyorlar demiştir. Bu tür hareketlerden dolayı çağrı yaptıklarını, giyime kuşama özen gösterilmesi gerektiğini söylediklerini ifade etmiştir. Aleviliğin yaşanmasında çok eksikleri bulunduğunu, buna rağmen belli bir gelişme olduğunu ve bu gelişme devam ederse insanlığın kurtulacağını yoksa yani gelişmezse tarlaların, bahçelerin kol kola dolaşan insanlarla dolacağı söylenerek edep, erkân ve şiarın Alevilikte olduğu anlatılmıştır.¹⁵⁴⁰ Aleviliğin gerçek söyleminin insan sevgisi olduğu ve hiçbir Alevinin katliam yaptığına yüzyıllardır şahit olmadığını anlatmış tarihin böyle bir şeyi yazmadığını söylemiştir. İnançın hiçbir yerinde, söylemlerinde, dedelerin telkininde insanları öldürmeye dair bir şeyin bulunamayacağı söylenerek, şunu yaparsanız Kevser şerbeti içersiniz, ya da bunu yaparsanız böyle olursunuz diye bir şey yok bizde demiş, Alevilikte bir Sünni'yi ya da Hıristiyan'ı öldürürsen cennete gidersen diye bir şey olmadığı ancak bu tür söylemlerin Sünnilikte bulunduğu anlatılmıştır.¹⁵⁴¹

Hanobası'nda yaşayan ancak Çöçeli'den kopma olduğunu söyleyen Alevi, Çöçeli'ye cem evi yapılması sırasında gençlerin "kim gidecek bu cem evine ne lüzum var bu kadar masrafa dediğini anlatarak, bugün Aleviliğin yaşamadığını ancak öğretilmesi gerektiğini vurgulamıştır. Özel idareden köyün sit alanı ile ilgili ceza yazmaya geldiklerini, bu görevlilere "siz bize bu cezayı yazıyorsunuz, bizim suçumuz Alevi olmak mı? Dediğini görevlinin hiç sesini çıkarmadığını sonra, doğru söylüyorsunuz bende Aleviyim" dediğini bu yüzden Alevilerin hep suçlu görüldüğünü anlatmıştır.¹⁵⁴² Tarlada bulup evlerinin önündeki korudukları tarihi taşların bir Sünni'nin evinde olsa gitmeyeceğini söyleyen Kılıçlı kadını bunların Alevi oldukları

¹⁵³⁹ K20

¹⁵⁴⁰ 21

¹⁵⁴¹ K22

¹⁵⁴² K25

için başlarına geldiğini söylemiştir.¹⁵⁴³ Sivricehöyük Köyü'nden bir Alevi kadın, Alevilerin ve Aleviliğin asimilasyona uğradığını ve bu yüzden artık bugün yaşamadığını söylemiştir. Kültürü yaşayamadıklarını, bunun en büyük nedeninin şu ana kadar cem evlerinin olmaması olduğunu anlatarak bölgeye yapılan cem evlerinin faaliyete geçmesinin çok güzel bir şey olduğunu belirtmiştir.¹⁵⁴⁴

Demirciler Köyü'nde yaşayan Salmanlı Aşireti'ne mensup, Şah İbrahim Veli Ocağı'na bağlı bir kişi, Aleviliğin bugün gerçek anlamda yaşanmadığını çünkü bir yozlaşmanın alıp başını gittiğini söylemiştir. İslam'ın içinde olan bir şeyin gösterişe düşmeden yoluna devam etmesi gerektiğini vurgulayarak yeni neslin Alevilik yolunu bilmediğini belirtmiş, bilhassa bazı duaların Türkçesinin bilinmesi gerektiğini, bir cenaze, bir yemek duasının çok önemli olduğunu ifade etmiştir. Genelde cenazeye üç gün gidildiğini, el-Fatiha denince Fatiha'nın Türkçesi'nin söylenmesi gerektiği anlatılarak, bu şekilde yetişmek gerektiği söylenmiştir. Oysa yeni gençliğin illa da öğreneceğim diye bir kaygısının bulunmadığını ifade ederek, Aleviyim dediklerini ancak Alevisin nesen? Ya da Alevilik ne demektir? Sorularına cevap aramadıklarını, olaya o şekilde bakmadıklarını anlatmıştır. Bu eksikliğin aslında Alevi toplumunun genelinde olduğunu, söyleneni yapan ancak araştırmayan bir yapılarının bulunduğunu anlatmıştır. Bugün İslam toplumunda, Kur'an'daki ilk emrin "Oku Yaradan'ın adıyla oku olmasına rağmen, kız çocuklarının okutulmadığını söylemiştir. Bazı insanların beş kez Hacc'a gittiğini ancak kız çocuğunu okutmadığı belirterek, "Niye? Kendisi de okumamış denileni yapmış" diye belirtmiş, en büyük sıkıntımızın bu olduğunu anlatmıştır.¹⁵⁴⁵

Sinemil Aşireti'ne mensup, Küpelikız Köyü'nde yaşayan ancak herhangi bir ocağa ve dedeye bağlı olmadığını ifade eden bir erkek, Aleviliğin bugün yaşanmadığını çünkü insanların ibadetlerini öğrenmesinin engellenmesi sonucu toplumun pek bir şey bilmediğini ifade etmiştir. Bilhassa çocuklara evde bir şey öğretilmediği gibi okulda da bu yönde bir eğitim yapılmadığı anlatmıştır. Kültür evleri denilen cem evlerinde hiç olmazsa belli oranda bilgilerin verilmesine rağmen toplumun bilgi

¹⁵⁴³ K26

¹⁵⁴⁴ K27

¹⁵⁴⁵ K28

eksikliğinden dolayı, Alevilikle ilgili bilgileri yeterince öğrenmediklerini ifade etmiştir.¹⁵⁴⁶

Bozlar Kasabası kökenli Sinemil Alevisi, bugün Aleviliğin gerçek anlamda yaşamadığını söyleyerek, “kaya arkalarında, dağ arkalarında cem yapmak zorunda kalırsa böyle olur” demiştir. Sünniler açısından da olaya bakıldığında durumun aynı olduğunu söyleyerek, “bugün Diyanet olmasa, camiler olmasa Sünniliğin durumu nasıl olurdu?” demiş, bu yüzden Alevilerin de doğru kaynak bulmasının öneminden bahsetmiştir. Bunun için en önemli şeyin iyi yetişmiş insanlar olduğunu anlatarak bilhassa bu insanların ilahiyat fakültesi kökenli olması gerektiğini ve daha doğru bilgileri insanlara vermesinin şart olduğu belirtirken,¹⁵⁴⁷ Bir Kılıçlı Köyü olan Hanobası’nda yaşayan bir Sinemil Alevisi ise cem evleri yapıldı yapılmadı herkesin Aleviliği daha iyi öğrenmeye başladığını anlatmıştır.¹⁵⁴⁸

Aslen Tottolar Köyü’nden olmasına rağmen K. Maraş merkezde oturan Alevi genç kızı bugün Aleviliğin yaşandığını düşünürken ablası Aleviliği sürdüren olmadığı için yaşanmadığını, eskisi kadar büyüklere saygı bulunmadığını Aleviliğin yaşanması için insanların yeniden kaynaşması gerektiğini anlatmıştır.¹⁵⁴⁹ Sinemil Aşireti’ne mensup Pazarcık’ta yaşayan Alevi kadını da, Aleviliğin bugün kimse tarafından gerçek anlamda yaşandığını düşünmediğini söylemiştir. Bunun büyük oranda devletin politikasından kaynaklandığını söyleyerek, bu bilgilerin çocuklara okulda verilmesi gerektiğini, nasıl din dersi veriliyorsa Alevi çocuklara da buna yönelik eğitim yapılmasının şart olduğunu anlatmıştır. İlkokulda iken dört sıranın üzerine çıkarak namaz kıldığını ancak Aleviliği hiç öğrenmediğini söylemiş, “öğrenseydim belki camiye de giderdim, ceme de giderdim.” demiştir.¹⁵⁵⁰

Elmapınar Köyü’nden bir Alevi, asimilasyonun yol açtığı büyük etkiyle bugün artık Aleviliğin yaşandığını söylemenin zor olduğunu anlatmıştır. Ayrıca ekonomi ve iktisadın her şey olduğu ifade etmiş, insanın karnı toksa rahat yaşayacağını ve rahat yaşadığı takdirde rahat davranacağı belirtmiştir. Bunun Alevi’sinin, Sünni’sinin

¹⁵⁴⁶ K29

¹⁵⁴⁷ K30

¹⁵⁴⁸ K32

¹⁵⁴⁹ K34

¹⁵⁵⁰ K36

olmadığı belirtilerek, ‘‘iktisat öyle bir hal aldı ki, insanlar bugün dinden, inançtan çok, ne olduğundan ziyade ne olacağına bakıyor’’ demiş bu yüzden birçok şeyin bugün unutulduğunu ya da göz ardı edildiğini söylemiştir.¹⁵⁵¹ Pazarcık Doğanlı Karahasan Köyü’nden bir Sinemilli Alevisi ise, Aleviliğin bugün daha iyi yaşandığını düşündüğünü söyleyerek şimdiki dönemin daha iyi olduğunu ifade etmiştir.¹⁵⁵²

Babası Sinemilli, annesi Barak Aşireti’nden olan bir Alevi genci, Aleviliğin yaşayabilmesi için insanlara doğru öğretilmesi, bilhassa genç yaşta insanlara bu bilgilerin doğru verilmesi gerektiğini, çünkü ileri yaşlardaki insanlarda oluşan alışkanlıklardan insanları çevirmenin zor olduğunu anlatmış ve bunların uzun vadeli projeler olduğunu belirtmiştir.¹⁵⁵³ ‘‘Bütün mezhepleri, yolları, dinleri bir tarafa bırakarak en önce insanın ne kadar kıymetli bir şey olduğunu çocuklara öğretmemiz lazım’’ diyerek, ‘‘ Bırakın Sünniliği-Aleviliği, insana nasıl kıymet verilir, insan nedir? İnsanın canına kıymak nedir? Şeklinde öğretilmeli temiz toplum yaratmanın yolları gösterilmelidir’’ demiştir. İnsanlar arasındaki farklı düşüncülerin gayet tabii olduğunu ancak önemli olanın insana insanı anlatmak olduğunu ifade etmiştir.¹⁵⁵⁴

Ben çocuğuma doğru düzgün İslâm Tarihi’nin öğretilmesini istiyorum diyen Barak Aşireti’nden bir Alevi, sadece Sünniliğin değil, Aleviliğin de, Şafiliğin de okullarda doğru şekilde öğretilmesi gerektiğini ifade ederek, ‘‘bunları doğru öğrenen insanın bunların zaten farklı olmadığını görür’’ demiştir.¹⁵⁵⁵ Avrupa’da yaşadığı yılları anlatarak, ‘‘bence peygamberin dinini o adamlar sürdürüyor, yaşantılarıyla, dürüstlükleriyle’’ demiş, Avrupa’da dinin siyasete alet edilmediğini, bunların birbirinden ayrıldığını anlatmıştır.¹⁵⁵⁶

Aleviliğin bugün gerçek anlamda yaşanmamasını Alevilerin bugünkü ekonomik durumuna bağlayan Sinemilli Alevisi ise Alevilerin şimdi eskisinden çok zengin olduğunu belirtmiş, bunun da Aleviliğin yaşanmasını etkilediğini söylemiştir. Geçmişte Maraş’ta Hafız Ali Efendi diye bir Maraş müftüsü olduğunu ve bu kişinin

¹⁵⁵¹ K37

¹⁵⁵² K39

¹⁵⁵³ K42

¹⁵⁵⁴ K42

¹⁵⁵⁵ K43

¹⁵⁵⁶ K43

çok bilgili, görgülü ve kültürlü bir insan olduğunu anlatmıştır. Bu hocanın talebesi olan Sayıt Hoca adlı birisine sürekli, “şu Alevi çocuklarını getirin de biraz bilgi sahibi yapalım” dediğini söyleyerek “bambaşka bir adamdı.” Diye ifade etmiştir.¹⁵⁵⁷

Urumoğlu Köyü’nden bir Kılıçlı Alevisi, bugün Aleviliğin gerçek anlamda yaşandığını düşündüğünü ifade ederken¹⁵⁵⁸ eski adı Fanfas olan bir Kılıçlı Köyü Pınarhüyük’ten bir Alevi ise bugün Aleviliğin gerçek anlamda yaşanmadığını söyleyerek, “Menfaatperest bir toplum oluştu. Bunun sonucu saygı sevgi ortadan kalktı. Ben köyden hatırlıyorum büyüğümüzün önünü geçemedik. Büyüklere saygı esastı, bunların hiçbiri kalmadı.” Diye söylemiştir.¹⁵⁵⁹

Narlı Ovasındaki Kılıçlı Köyleri’nden Karaçay’dan biri, Aleviliğin bugün daha iyi yaşandığını söyleyerek, “daha da iddialı anlamda yaşandığını düşünüyorum. Çünkü artık kaynak var. Artık kaynağa bakıyoruz. Bilhassa Avrupa’daki Alevi-Bektaşî dernekleri çok önemli hizmet yapmaktadır. Dedelik okulları kuruldu, merkez bazı cem evlerinde dede yetiştiriliyor. Alevilerin inancı var, itikadı var ancak bilgisi çok az. Böyle bir samimi itikata sahip olmasına rağmen azcık konuş desen konuşamıyor, niye? Bilgi eksik. Çünkü kaynağı yok nerden öğrensin ki? En yakın G.Antep cem evinde dedeler yetiştiriliyor. Çünkü çağımız bilgi çağı, herkes bir şeyler soruyor, bilmeden olmuyor.”¹⁵⁶⁰ Diye ifade etmiştir.

Aleviler açısından şu anki ortamın daha iyi olmasına rağmen eskiden inancın daha iyi olduğunu belirten Çiçek Köyü’nden yaşlı bir Kılıçlı Alevisi, cem evlerinin açılmasından sonra Aleviliğin yaşandığının söylenebileceğini belirtmiştir.¹⁵⁶¹ Aleviliğin bugün gerçek anlamda yaşanmadığını söyleyen Hanobası’ndan bir Alevi ise “Bizim bu yörede gerçek anlamda yaşanıyor diyemem. Yaşanması için, bu örgütlenmelerin yapılması devletin buna yardım etmesi lazım, nasıl camiler serbestse cem evleri de yapılması lazımdır. Cümbüş evi denmemesi lazımdır.”¹⁵⁶² Diye

¹⁵⁵⁷ K41

¹⁵⁵⁸ K54

¹⁵⁵⁹ K55

¹⁵⁶⁰ K56

¹⁵⁶¹ K59

¹⁵⁶² K60

belirtmiştir. Osmandede Köyü'ndeki Kılıçlı Alevileri, Alevilik hakkında temel bilgileri olmamasına rağmen bugün Aleviliğin daha iyi yaşandığını söylemişlerdir. Önceden yoktu ama şimdi Aleviler, Aleviliğini söyleyebiliyor. Eskiden korkardık, şimdi söyleyebiliyoruz. Etrafımız eskiden Sünniydi, bu yüzden gece nöbet tutardık, korkardık.¹⁵⁶³ Diye anlatmıştır. Aynı köyden yaşlı bir Kılıçlı kadını ise, kendi köylerinde yaşanmamakla beraber başka yerlerde Aleviliğin çok güzel yaşandığını gördüğünü söylemiştir.¹⁵⁶⁴

¹⁵⁶³ K63,K64

¹⁵⁶⁴ K67

III. BÖLÜM

ALEVİLİĞİN KÜLTÜREL BOYUT

3.1. Pazarcık Alevilerinde Milliyet Bilinci

Alevilik araştırması yapanların bir kısmının bu araştırmaları belli siyasi amaçlara yönelik yaptıkları çok açıktır. Bunun daha önceki senaryosu Kürtler üzerinde yapılan araştırmalarda görülmüş Türk bilim adamları daha bu konuda çalışmaya başlamadan bilhassa savaş dönemlerinde yüzlerce araştırma yapan çeşitli ülkelerin¹⁵⁶⁵ istihbaratçıları ve askeri yetkilileri¹⁵⁶⁶ o dönem savaş halinde buldukları Osmanlı Devleti'ni güçsüz düşürmek için her türlü enstrümanı kullanmışlar¹⁵⁶⁷ ve bunlarda zaman zaman çok başarılı olmuşlardır.¹⁵⁶⁸ Kendi yazdıkları eserlerde bile belli maksatlara yönelik amaçlı ve kasıtlı araştırma yaptıklarını itiraf etmelerine rağmen günümüzde onların varsaydıkları birçok teori mutlak kabul olarak zihinlerde yer bulmuş¹⁵⁶⁹ bunun aksini söyleyen önemli bilimsel araştırmalar dahi abesle iştilgal şeklinde algılanmaya başlanmıştır.¹⁵⁷⁰

Zazaların etnik kimliğini araştıran Cemal Şener'in "Alevilerin Etnik Kimliği" adlı eserindeki bir tespiti bu konu açısından son derece önemlidir: "Altmış yaşın üstündeki bütün Zazalar kendini Türk hissederken yeni nesil gençler arasındaki bu

¹⁵⁶⁵ M.Abdülhaluk Çay, **Her Yönüyle Kürt Dosyası**, İstanbul:İlgi Kültür Sanat,2010,191.

¹⁵⁶⁶ Erol Kurubaş, **Kürt Sorununun Uluslar Arası Boyutu Ve Türkiye**,Cilt 1, Ankara:Nobel Yayın Dağıtım,2004,211.

¹⁵⁶⁷ E.W.Charles Noel, **Kürdistan 1919,Binbaşı Noel'in Günlüğü**,3.Baskı,Bülent Birer (çev.) İstanbul:Avesta Basın Yayın, 2014, 7.

¹⁵⁶⁸ Jwaideh,Wadie,**Kürt Milliyetçiliği Tarihi**, İstanbul:İletişim Yayınları,2007,589.

Uğur Mumcu, **Kürt-İslam Ayaklanması 1919-1925**, İstanbul:Tekin Yayın Evi,1994,238.

¹⁵⁶⁹ F.W.Hasluck,**Sultanlar Zamanında Hıristiyanlık ve İslam**, 1.Basım,Timuçin Binder(çev.), İstanbul: Ayrıntı Yayınları,2012,119.

¹⁵⁷⁰ Bahtiyar Murat Aras, **Doğu ve Güneydoğu'da Kürt Aşiret Ayaklanmaları(1908-1939)**, Yüksek Lisans tezi,Sosyal Bilimler Enstitüsü ,Tarih Ana Bilim Dalı,KSÜ,Kahramanmaraş,2011,4.

oran neredeyse sıfırdır.”¹⁵⁷¹ Bu örnek çok çarpıcıdır, çünkü yapılan çalışmalar meyvesini vermiş esas olarak hangi etnik kökenden olduğu önemli olmadan artık Zazalar kendilerini Türk’ten gayri bir unsur olarak görmeye başlamışlardır. Oysa Osmanlı Devleti’nin I.Dünya Savaşı’ndan sonra bölünmesini tasarlayan ve 1916 yılında imzalanan Sykes-Picot anlaşmasının mimarlarından İngiliz subay Mark Sykes yaptığı Anadolu gezisinde birçok istihbarat bilgisi toplamıştır. Bu gezide yörenin detaylı haritasını ve yollarda su bulunan yerleri çıkartarak, köyleri, köylerde yaşayanların etnik kimliklerini ve dini inanışlarını belirlemiştir. 1902 yılında Şam’dan başladığı bu gezisine İslahiye, Maraş, Zeyton ve Elbistan şeklinde devam etmiş ve ayrıntılı bilgiler vermiş, Yeni Yapalak köyündeki insanlarla yaptığı sohbeti şu şekilde ifade etmiştir: “Burada kaldığım sürece, Osmanlı’nın vurdumduymazlığı ile bağdaşmayan şekilde halkın zekâsı ve canlılığı dikkatimi çekti. Köylünün hangi ırktan olduğunu sordurdum. Bana göğüsleri kabarak Türk olduklarını söylediler.” Demiş aldığı bu bilgiye rağmen harita bu köyü Kürt ve Alevi olarak işaretlemiştir.¹⁵⁷² Bu sonuç iki önemli gerçeği karşımıza koymaktadır. Birincisi bilimsel araştırma olarak adlandırılan birçok yayının siyasi emellere hizmet ettiği gerçeği ikincisi ve daha acı olanı ise, bu yayınlarda yazılanlar tamamen yanlış bile olsa¹⁵⁷³, siyasi maksatla bunu kullanmak isteyenlerin bunları sürekli kullanması sonucu bilimsel gerçeklikmiş gibi tabanda kabul bulmasıdır. Siyasi Kürtçülük açısından bu epey mesafe kat etmiş gerçek hiçbir bilimsel kesinlik olmamasına rağmen¹⁵⁷⁴ artık ayrı bir Kürt ırkının olduğu bilimsel bir veri gibi algılanmaya başlanmıştır. Bu araştırmalardan kasıt tamamen siyasi hedeflere yönelik algı yönetiminden ibarettir.¹⁵⁷⁵ Tüm bunlara rağmen bu konuları bilimsel kaygılarla yapmaya devam edenlerin bu araştırmaları sürdürmeleri gerekliliğidir. Çünkü bu araştırmaların tamamen etkisiz olduğunu söylemek bilhassa Alevilik araştırmaları açısından haksızlık olacaktır.

¹⁵⁷¹ Cemal Şener, **Alevilerin Etnik Kimliği**, İstanbul:Etik Yayınları, 2003,54.

¹⁵⁷² Skyes, 89,206.

¹⁵⁷³ M.Abdülhaluk Çay, **Her Yönüyle Kürt Dosyası**, İstanbul:İlgi Kültür Sanat,2010,45.

¹⁵⁷⁴ Bruinessen,196.

Mahmut Rışvanoğlu, **Doğu Aşiretleri Ve Emperyalizm**, Ankara:Özdemir Basım Evi, 1978,22.

¹⁵⁷⁵ Necati Fahri Taş, **Güneydoğu 1919 İtilaf Devletlerinin Güneydoğu Aşiretleriyle İlişkisi**, İstanbul: Tarihçi Kitabevi, 2014, 109.

Alevilik bir inanç olmasına rağmen yine aynı siyasi kaygılarla Alevilik Türk mü? Kürt mü? Konusunun sürekli gündem de bulunmaktadır. Bundan maksat Aleviler üzerinden kimi siyasi çıkarımlar elde edilme çabasıdır. Bu gerçeklik, Alevilikte çok yalın ve açık bir şekilde bütün tarihi vesikalar da, aşiretlerde, boylarda, kültürde, yaşantıda, ibadette, sözlü gelenekte, deyişte olmasına rağmen¹⁵⁷⁶ kimi detaylardan yola çıkarak bazı eklemeler yaparak farklı bir yöne çekilmeye çalışılmakta ve bunun sonucu farklı amaçlar hedeflenmektedir. Ama şu çok açık bir gerçekliktir ki, Sünnilerin tamamı olmasa da Alevilik katıksız bir Türk inancıdır ve bir nevi Türk Müslümanlığıdır. Bunu birçok bilimsel araştırmada görmek mümkündür hatta Kürtçe konuşmasına ve Kürt olarak adlandırılmasına rağmen birçok Kürt Alevisi’de bu gerçekliği çok açık şekilde ifade etmiştir.¹⁵⁷⁷ Bu esasında çok karmaşık bir konu olmayıp sadece bu çok net gerçekliği görmek istemeyen bazı siyasi araştırmacıların belli maksatlara yönelik çabalarından ibarettir. Bu çabalar sonucu, Alevilik sözlü kültüründe pek tanınmayan bazı figürler şu an Alevilerde konuşulmaya başlanmıştır. Mesela Kürt olduğu iddia edilen Ebul Vefa, Alevi sözlü kültüründe şimdiye kadar ismi pek tanınmamakla beraber şimdilerde adından söz edilmeye başlanmıştır. Belki bu Aleviliğe bir etnik kimlik ekleme çabası sonucu oluşturulmuş yapay bir neticedir. Oysa Alevilik kültürü ve inancı kendi kültür izlerini hiçte saklamaya mahal bırakmayacak şekilde şu ana kadar taşımıştır. Bu yüzden nerede doğduğu, nerelerden geçtiği, kimlerle karşılaştığı, kimlerle savaştığı gibi pek çok sorunun cevabını çok açık şekilde verebilmektedir. Ama günümüzdeki Türk Aleviliğine karşı Kürt Aleviliği iddiası ve onun bilgisel veri tabanını oluşturma çabaları sonucu pek çok var olmayan öge sonradan ilave edilmektedir. Ama Alevi söylencesinde bunlardan hiç bahsedilmemesi de çok açık göstermektedir ki bu şahsiyetlerin Alevi tarihi açısından pek önemi yoktur.

Alevilerin ırkı meselesine gelince bu konuyu Alevi geleneği açısından açıklamak çok kolayken bunu Sünniler için söylemek son derece zordur. Çünkü Sünni inancını benimsemeye ırka dayalı bir sistem yoktur. Hangi ırka mensup olursa bir kişi Sünni olabilir yada gayri-Müslim biri bile sonradan Müslüman olmuşsa bunda bile bir sorun yoktur ama Alevilikte bu olgu tam tersidir. Şöyle ki; öncelikle Alevi bir anne

¹⁵⁷⁶ Zelyut,405-406.

Melikoff, **Uyur İdik Uyardılar**,29.

¹⁵⁷⁷ Mehmet Şerif Fırat, **Doğu İlleri ve Varto Tarihi**, İstanbul:Kamer Yayınları,1998,36.

babadan doğmayan Alevi olamaz.İkincisi Alevi olmayan bir kişi başkasıyla evlenirse düşkün olur. Buda göstermektedir ki Aleviler yapı olarak çok daha muhafazakardır.Kendi yapılarını korumak açısından çok ağır müeyyideler getirmişlerdir. İnancın hangi temele dayandığına gelince, örneğin Sünniler ibadetlerini Arapça yapmaktadırlar. Kullanılan bu ibadet dili ve tarihi kaynaklar dinin geliş orijini açısından bir tereddüt getirmeyecek kadar açıktır. Ancak bu Sünni geleneğe taşıyan insanların hangi ırktan geldiği açısından bize hiç yardımcı olmaz çünkü böyle bir kural Sünniliği taşımak açısından hiç var olmamıştır. Oysa Aleviliğe geldiğimizde ibadetlerde kullanılan dil baştan beri hep Türkçe olmuştur. Bu günümüzde Kürtçe konuşan Aleviler açısından da aynıdır. Ama burada çok önemli bir belirleyici öge devreye girmektedir. Eğer bu Alevi inanç sistemi baştan beri var olan geleneğini sürdürmüş ve Alevi olanlar hep Alevilerle evlenmiş ve kendilerini ciddi şekilde muhafaza etmişlerse başka bir ırkla karışma olasılıkları çok azdır. Ve ilk Alevilerde ibadetlerinde Türkçe kullanıyorlarsa Türk olmaları kaçınılmazdır. Ve bu boylar kendi kültürlerini koruyarak bu zamana kadar gelmişlerdir. Yapılan birçok kültürel araştırmada göstermektedir ki, ister Türkçe konuşsun ister Kürtçe, bu aşiretlerde kültürel miras ortak olarak devam etmektedir. Buna Sünni Türkler ve Kürtler de dâhildir. Kullanılan dilin farklı olması farklı kültürel köklere sahip oldukları göstermediği gibi kültürel etkinliklerin neredeyse tamamen aynı olması da bu aşiretlerin ortak bir geçmişe çok eskiden beri sahip olduğunun en açık ispatıdır.

Esasında, Alevilik tarihinin başlangıcında genel bir anlayış benzerliği mevcuttur. Hoca Ahmet Yesevi'den başlayarak Anadolu'ya ulaşan Hacı Bektaş-ı Veli ve onun halifelerinin tamamının Türk olduğu, Türkçe konuştuğu, Türkçe deyiş söylediği bilinmektedir.¹⁵⁷⁸ Alevilik cem erkânlarındaki birçok uygulama Türklerin eski törelerinden önemli özellikler ihtiva etmekte, Dede Korkut hikâyelerindeki Korkut Ata söylemi Alevilerde Âdem Ata şeklinde¹⁵⁷⁹ hayat bulmaktadır. Bu hikâyelerdeki epik anlatım, Alevilikle beraber Kerbela Şehitleri için anlatılmış ve Alevi çocukları bu epik hikâyelerle inanç tarihini öğrenmiştir. Bütün bunlardan daha ötesi başlangıcından bu yana cem törenlerindeki ibadet dilinin sadece Türkçe olması ve kullanılan dua ve deyişlerin hep Türkçe söylenmesidir. Tüm bu bilgiler Aleviliğin bir

¹⁵⁷⁸ Birdoğan, **Alevilik**, 17, 19.

¹⁵⁷⁹ Bozkurt, 231.

Yaman, **Alevilikte Cem**, 51.

Türk inancı olarak başladığının kanıtıdır. Ancak inanç Türkler arasında başlasa da başka milletlerin bu inanca dâhil olabileceği iddia edilebilir ve Sünni anlayış buna örnek gösterilebilir. Yani nasıl ki Arap yarımadasında doğan ve gelişen İslamiyet Arapça lisanlı bir din olmasına rağmen Türkler ve başka milletler onu kabul etmiş ve sonuçta her Müslüman olanın Arap olmadığı belli ise, bu açıdan İslamiyet'in genel prensiplerine göre Müslüman olan kitlenin sadece inancına göre bir milliyet tespiti yapmanın imkânı yoktur. Bu Alevilik açısından da böyle midir? Kesinlikle değildir. Çünkü Alevilik çok farklı şartlar barındırmakta çok daha net bir milliyet bilinci ihtiva etmektedir. Daha öncede belirtildiği üzere ilk Alevilerin kimliği açısından pek bir tereddüt yoktur ve tamamı Türk'tür. Tabii bizim burada kastettiğimiz Aleviler Hz. Ali, Muaviye mücadelesi sonucu ayrışan Arap Aşiretleri değil, Türklerin Müslüman olma sürecinde Türkistan'da Emevilerin yaptığı baskılar sonucu Türkler arasında oluşan Ali sempaticiliği ve Ebu Müslim Horasani ile gelişen sürecin bir devamı olan Aleviliktir.

Bu ilk Aleviler, Türk olmasına rağmen başka milletlerde Sünnilikte olduğu gibi bu daireye girebilmekte midir? Hayır. Çünkü Alevilik kendi iç mekanizmasını oluşturmuş geleneği korumak için sadece "iç evliliğe" müsaade etmiş bunun dışında olanları kabul etmeyerek düşkün saymıştır. Bu geleneğin son yıllara kadar çok dikkatli şekilde uygulandığı bilinmektedir. Yani aşiret içi evliliklerle Alevilik bu günlere kadar gelmiştir. Bu yapı bu şekliyle tarihten günümüze geldiyse ve ilk Aleviler de Türk'se başka bir milletin bu daireye nasıl gireceği cevaplanması zor bir sorudur. Yani neredeyse imkânsızdır. Peki, tüm bu tarihi gerçekler ışığında Kürtçe konuşan Aleviler nasıl izah edilebilir? Bu sorunun cevabı da esasında çok basittir. İbn Haldun'un dediği gibi "tarih suyun suya benzediği gibi birbirine benzemektedir." Konuşulan bir dil bir topluluğun milliyeti tayin etmekte kesin ve tek unsur mudur? Cevaplanması gereken soru esasında budur. Birçok araştırma da göstermektedir ki konuşulan dil bir milliyet tespiti yapmak için tek başına yeterli olamamaktadır.¹⁵⁸⁰ 1950'li yıllardan sonra yoğunlaşan Avrupa'ya göçle beraber Türkler Avrupa'ya yerleşmiş ve onların çocukları orada doğmuştur. O çocukların çocukları da o kültür ortamında büyümüş, okullara gitmiş ve yerel kişilerle

¹⁵⁸⁰ Ali Rıza Özdemir, **Kayıp Türkler Etnik Coğrafya Bakımından Kürtleşen Türkmen Aşiretleri**, 4.Baskı, Ankara:Kripto Basım Yayım, 2014,19.

arkadaşlık neticesinde bu üçüncü kuşak kendi arasında bile Türkçe konuşmamaya başlamıştır. Yani dedesinin, nenesinin Türkiye’de doğduğu köyü çok kesin olarak bildiğimiz bu çocuklar bugün Almanca’dan başka dil konuşmamaktadır. Bu çocuklar konuştuğu dile göre Alman, ancak inancına, kültürüne, düğününe, bayramına cenazesine, yediği yemeğine göre katıksız Türk’tür. Gözümüzün önündeki gerçeklik bize açıkça anlatmaktadır ki, konuşulan dil milliyeti kesinlikle göstermemektedir. Bu Alevilik açısından da tamamen böyledir. Aleviler arasında Kürtçe konuşanların töreleri, gelenekleri, törenleri, yemekleri, batıl inançları dahi aynı kültürel kaynağa Türk kültürüne dayanmaktadır. Bu konuda yapılan ilk saha araştırmalarında da bu gerçek birçok kez vurgulanmış, Süfiyan, Kızılbaş, Tahtacı ve Hacı Bektaş Ocağı’na bel bağlamışların Türkler olduğu söylenmiştir.¹⁵⁸¹

Kantarma Sinemil Dedesi, Aleviler de inanç vurgusunun çok önemli olduğunu ama son siyasal olaylar yüzünden etnik kimliğin ön plana çıkmaya başladığını söylemiştir. Son yıllarda Aleviler, İslam’ın içinde mi? Ya da İslam’ın dışında mı? Şeklinde bir tartışmaya çekildiği belirtilerek, Alevilerin Türk mü? Kürt mü? Olduğunun sürekli sorgulandığı ama aynı sorunun Sünnilere sorulmadığı yani Sünniler Türk mü? Kürt mü? Diye sorgulanmadığını ifade etmiştir. Oysa bugün kendine Sünni diyenlerin şu an dünya üzerinde yaptığı uygulamalara bakılırsa bunların hiçbirinin İslam’ın özüne uyduğunun veya İslam içinde olduğunun söylenemeyeceği belirtilmiştir. Bu yüzden insanların bu kavramlarla yorulmaması gerektiği yoksa insanların üzüleceği belirtilerek kendi köylerinden bile bazılarına sorulduğunda haşa ben Kürt değilim dediğini, Kürtçe bile konuşsa kendine Türk diyorsa ona eyvallah deneceğini sen niye Türk’sün ya da Arap’sın diye sorma hakkına sahip olmadıkları ifade etmişlerdir. Ama haşa ben Kürt değilim dendiği zaman buna karşı çıktıklarını Aleviliğin kendine göre bir edebi olduğunu ve haşa şeklinde bir ötekileştirme ifadesinin Alevilerde kullanılmayacağını söyleyerek bırakın Alevi erkânlarını, insan olarak vicdan olarak Türk’ü, Kürt’ü, Arap’ı rencide edecek sözlerin kullanılma hakkı olmadığı belirtilmiştir. Dede, Arapların geleneğini sevmediği kültürünü sevmediğini, idari rejimini sevmediğini ama buna rağmen pis

¹⁵⁸¹Baha Said Bey, **Türkiye’de Alevî-Bektaşî, Ahi ve Nusayrî Zümreleri**, İsmail Görkem (haz.), Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları,2000,35.

Arap gibi bir tabiri asla kullanmayacağını ifade etmiştir. Çünkü Dede'ye göre herkesi Yaradan yaratmıştır ve herkes ben-i âdemdir.¹⁵⁸²

Haydarlı Sinemil Dedesine göre, kendi bölgeleri Alevileri için baskın kimliğin Alevilik olmasına rağmen bunun arkasından Kürtlüğün de geldiğini ifade etmiştir.¹⁵⁸³ Sinemil Aşireti'nin bir kolu olan Şırğaşanlı Aşireti'ne mensup dede ailesinden bir Alevi'ye göre, Aleviler kendileri önce inançla tanımlarlar. Yani önce Aleviyiz, sonra Kürdüz ya da Türküz derler. 1980 öncesi insanlara sorulsaydı ise, biz Aleviyiz, Kürdüz ancak PKK ile bir ilişkimiz yok derlerdi diyerek, bu sınırı muhakkak çizeceklerini ifade etmiştir. Hatta son günlere kadar Şafi Kürtlerden nefret eden bir yapıları bulunduğu anlatılarak, “biz onlara benzemeyiz onların her şeyleri bizden çok farklı, bir olay olsa Sünnilerden önce bu Şafi Kürtler bizim kelleleri uçururlar” dedikleri ifade edilmiştir.¹⁵⁸⁴ Alevilere göre etnik kimliğin hiçbir önemi olmadığını anlatan Kureyşan Ocağı'na mensup bir Alevi, “insanın dili, ırkı, mezhebi, meşrebi ne olursa olsun Aleviler için fark etmez” diyerek Aleviler için önceliğin Alevi olmak olduğunu vurgulamıştır.¹⁵⁸⁵

Alevilerin, Türk Aleviliği ve Kürt Aleviliği diye bölünmesinin devletin bir oyunu olduğunu belirten Koçgiri Alevisi, oysa Aleviyim dediği zaman her şeyin ifade edildiğini anlatmıştır. Turan Dursun'un dinleri yıktığı için öldürüldüğünü, Kur'an'da birçok kelimenin değiştirildiğini ifade ettiğini anlatmıştır.¹⁵⁸⁶ Erzurum, Erzincan, Tunceli, Malatya, Adıyaman, Gaziantep hattında Kürt Alevi bulunduğunu burasının Türklerle, Kürtler arasında doğal bir sınır olduğu anlatılarak buralar haricinde başka hiçbir yerde Kürt Alevisi olmadığı söylenmiştir.¹⁵⁸⁷

Sinemil Aşireti'ne mensup Bozlar Alevisi, Alevi vatandaşın devlete başvurunca çocuğunun işe alınmayacağına, polis olamayacağına, asker olamayacağına inandığını, hukuk fakültesinde okuyup ta Aleviliğini gizleyen birçok kişinin bulunduğunu anlatarak bunun devlet tarafından yapıldığının aşikâr olduğunu

¹⁵⁸² K2

¹⁵⁸³ K6

¹⁵⁸⁴ K16

¹⁵⁸⁵ K20

¹⁵⁸⁶ K21

¹⁵⁸⁷ K23

söylemiştir. Devlet tarafından her şeyin Sünniler için yapıldığını, Alevilere bir şey yapılmadığını söyleyerek, bu yüzden bu insanların kendileri gizlemek zorunda hissettiklerini ifade etmiştir. Oysa bu insanları yok sayamayacağımız söylenerek, “birbirimizin kıymetini bileceğiz, ülkeye zarar vermeyeceğiz, ülke menfaatleri söz konusu olduğunda bu benim de menfaatlerimin çok önündedir, ailemin de menfaatinin üstünde olduğuna inanıyorum. Çünkü biz vatanımızı çok seviyoruz.” demiştir. Bir anısını anlatarak; “83 yılında Almanya’ya gitmişim, keçisakallı insanlar gelmiş konuşma yapıyorlar, bir Kürt derneğinde 80-100 kişi var ve belli ki ayrımcılık yapıyorlar, sürekli TC diyorlar öyle deyince ben bozuldum, bu Türkiye Cumhuriyeti yani bizim vatanımız. Biz burada doğduk burada büyüdük. İnsan vatanına böyle bir şey der mi? Sonra baktım ki içinde yeşil gözlü keçisakallı her halinden bizden olmayan değişik insanlar var. Bunları görünce sordum bunlar kim dedim? Bunlar Alman bize yardım ediyor dediler. İsviçre’ye gittim aynı insanları gördüm, Fransa’ya gittim onlara benzer insanları gördüm. Demek ki PKK’yı da kucağımıza atan insanların bunlar olduğuna inanıyorum. Onun için insanların haklarını vermezseniz kimi terörist olur kimi KCK’lı olur, DHKP-C’li olur. Bakıyorsun hep Alevi insanlarda oluyor bu işler, geçenlerde damatla Elbistan’a gidiyoruz, dedi ki; “bir genç intihar etmiş oraya gideceğim.” Ben de dedim ki; “bakın intihar eden gençlerin neredeyse yüzde sekseni Alevi. Niye?” dedim. Oda; “inançsızlıktan” amca dedi. Bak inanç bize bunu da yaptırıyor. Ama ayrımcılıkta bunu yaptırıyor. Bu ayrımcılığı ortadan kaldırmak gerekiyor. Dünyada 780 milyon¹⁵⁸⁸ Türk olduğu söyleniyor niye birbirimize sahip çıkmıyoruz ki. Bu kadar büyük bir şeyin kıymetini bilmiyoruz ufak tefek işlerle uğraşıyoruz. Farklılıklarımız güzelliğimizdir, çirkin olmazsa güzel olduğunu nasıl anlarsın ki?” demiştir.¹⁵⁸⁹

Sinemil Aşireti’ne mensup Pazarlık’ta yaşayan Alevi kadını, mensubiyet olarak kendileri öncelikle Alevi olarak tarif ettiklerini, Aleviliğin önce geldiğini çünkü bu kültürü ve ahlâkı Alevilikten aldığını ifade etmiştir. Cemlerin kültürlerini öğrenmede çok etkili olduğunu, dedenin yanında nasıl duracaklarını, nasıl oturup nasıl

¹⁵⁸⁸ Bu sayı abartılı olup, günümüzde Türk Dünyasının toplam nüfusu 196 milyon civarındadır. Zakir Avşar, Ferruh Solak, Selam Tosun, Türklerin Demografisi (1950-2025), **Türkler Ansiklopedisi**, Cilt 1, Ankara: Semih Ofset, 239.

¹⁵⁸⁹ K30

kalkacaklarını hep orada öğrendiklerini söylemiş, insanlara saygı ve hürmeti de bu şekilde öğrendiklerini anlatmıştır.¹⁵⁹⁰

Elmapınar Köyü'nden bir Alevi, kendilerini inançtan ziyade etnik kimlikle tanımladıklarını söyleyerek, "Aleviyim diyor çıkıyorsun" demiş, ama ne olduğunu bilmeden bunu söylediklerini ifade etmiştir. İnsanlar açısından önce inanç gelseydi, inancı söylerlerdi diyerek Aleviler için Aleviliğin bir nevi milli kimlik şeklinde olduğunu belirtmiştir.¹⁵⁹¹ Pazarcık Doğanlı Karahasan Köyü'nde yaşayan Sinemil Aşireti'ne mensup olduğunu söyleyen bir kişide Aleviler için önceliğin Alevilik olduğunu ve kendileri Alevi olarak ifade ettiklerini belirtmiştir.

Bir Kılıçlı Köyü olan Ördek Dedeli genç bir Alevi kendini öncelikle Alevi olarak tanımlarken,¹⁵⁹² aynı köyden yaşlı bir Alevi ise "hayır o konuda Türklük önde gelir. Ötekiler sonra gelir. Türk'üm ama aynı zamanda Alevi'yim."¹⁵⁹³ Demıştır. "Ben kendimi öncelikle Türk vatandaşı olarak tanımlıyorum." Diyen, Kuyumcular Köyü'nden bir Kılıçlı Alevi kadını, "emekli olup siyasete atılıncıya kadar mezhebim bile önemli değildi. Hatta dedim ki, bunca zaman ben niye bunların farkına varmadım dedim. İnsan olmak önemli benim için" şeklinde ifade etmiştir.¹⁵⁹⁴

Osmandede Köyü'ndeki Kılıçlı Aşireti'ne mensup kardeşlerden biri, kendilerini Alevi ve Türk olarak tanımladıklarını ifade ederek köylerinde sadece Türkçe konuşulduğunu ifade etmiştir.¹⁵⁹⁵

3.2. Pazarcık Alevilerinde Aşiret İlişkisi

Türklerin ilk yerleşim yerleri olan Türkistan steplerindeki coğrafi şartlarda oluşan kültürlerinin en büyük özelliği, zor koşullarda ve iklimlerde konargöçer olarak yaşamaya alışmalarıdır. Bu yaşam ortamı, İbn Haldun'a göre milletlerin karakterine nüfuz etmektedir. Zor şartlarda yaşamaya alışanların daha dirençli ve güçlü karakterlere sahip olduklarını söyleyerek, bu tür milletlerde aile, akraba bağlarının

¹⁵⁹⁰ K36

¹⁵⁹¹ K37

¹⁵⁹² K46

¹⁵⁹³ K50

¹⁵⁹⁴ K58

¹⁵⁹⁵ K63

baştan beri şehirlerde rahat şartlarda yaşayanlara göre çok kuvvetli olduğundan bahsetmektedir.¹⁵⁹⁶ Bu, Türkler'de başından beri çok kuvvetli aile ve akrabalık bağları oluşturmuş, bu güçlü birliktelik savaş ve barış durumlarında en büyük kitlesel gücü meydana getirmiştir. Bu düzen zamanla oba, oymak, aşiret, boy sistemlerini meydana getirerek Türklerin soy ağacını sağlamıştır. Bu oluşan sistem Anadolu'ya göç esnasında da devam etmiş herkes kendi mensup olduğu boy, aşiret ve oymak çerçevesinde yeni yerleşim yerleri oluşturmuş ve ilişkiler boyların ve aşiretlerin yakınlığı ölçüsünde sürüp gitmiştir. Bu gün konargöçer yaşantısının neredeyse sona geldiği günlerde dahi, Türkler arasında bu bağların hala kuvvetle muhafaza edildiği yerleşik hayata geçtikten sonra oluşan köylerde bu kural dâhilde köylerin ve obaların olduğu görülmekte, aşiretler arası iletişimde bile bu eski kurallar devam etmektedir. Aleviler açısından bu bir adım daha ileridedir. Çünkü Alevi aşiretler dıştan geliş ve gidişlere kendileri kapattıklarından bu yapıyı daha iyi muhafaza etmişler her aşiret kendi mensup olduğu ocak çerçevesinde bu yaşantısını devam ettirmiş aynı coğrafyada yerleşik hayata geçen ve çok yakın yaşayan farklı aşiretlerin bağlı olduğu ocaklardaki farklılık hemen fark edilmiş, yine bu aşiret bağlantısı icabı aynı aşirete mensup köyler farklı şehirlerde olsalar bile aynı ocağa bağlılıklarını devam ettirmişlerdir.¹⁵⁹⁷

XI.Yüzyılda bu temel yapıyla Anadolu'ya göç eden Türkmen aşiretlerinin en önemli yerleşkelerinden biri de Maraş bölgesidir. Yoğun şekilde Türkmen nüfusuna sahip olan Maraş bölgesi bunun neticesi olarak Bozok sınırından Diyarbakır'a kadar geniş bir alanı hâkimiyeti altına alan, Osmanlılar, Memlûkler ve Safeviler arasındaki siyasi rekabete dâhil olabilen Dulkadirliler adlı bir beyliğe ev sahipliği yapmıştır. Bozoklara mensup Dulkadirliler bu bölgede uzun süre hüküm sürmüş genel anlamda Memlûklere bağlı yaşamış ancak siyasi olarak hem Osmanlılar hem de Safevilerle ilişkili olmakla beraber her ikisiyle de yaptığı savaşları kaybederek 1515'de Osmanlı Devleti'ne bağlanmak durumunda kalmıştır. Genel anlamda Sünni itikada sahip olduklarını hem Yavuz Sultan Selim'in dedesi Dulkadirli Beyi Alâüddeve'ye yazdığı mektuplardan ve yaptıkları camilerden anlamaktaysak da yeğeni Şehsuvaroğlu Ali'nin Hacı Bektaş türbesini tamir ettirmesi ve yapılan çağrı üzerine

¹⁵⁹⁶ Süleyman Uludağ, **İbn Haldun Mukaddime 2**, Ankara:Dergah Yayınları,2005,649.

¹⁵⁹⁷Taşgın, **Türkmen**.,28.

kimi Dulkadirli gençlerinin evlendiği gece karısını bırakıp beş bin kişilik bir kuvvetle ona gidecek kadar Şah İsmail'e olan bağlılıkları göz önüne alındığında, Maraş bölgesindeki dini hayat ve Türkmen nüfusu hakkında bizi bazı bilgiler vermektedir. Yine de Dulkadirlielerin büyük bölümünün Sünni olduğunu Safevi kaynaklarında onlar için "Yezid" mezhebindedir denmesinden anlaşılmaktadır.¹⁵⁹⁸

Maraş bölgesi ilk Türkmen göçleriyle beraber hem Sünni hem de Bâtını karakterli birçok aşirete ev sahipliği yapmıştır. Bilhassa devletin resmi güçlerine karşı başlayan birçok olayın ilk hareket merkezi olarak Maraş'ın karşımıza çıkması bu aşiretlerin bu bölgede yoğun olarak bulunduğu bir işaretidir. Maraş bölgesinin bu aşiret yapısı, Anadolu'da ciddi etkiler bırakan ve birçok Türkmen'in ölümüne neden olan 1240 yılındaki Babailer İsyanı'nın başlamasına neden olmuştur. O dönemin en büyük özelliği, Fars kültürünü bilhassa saray ve devlet hayatında benimseyerek¹⁵⁹⁹ kurucu ana unsuru olan Türkmenlere sırt çeviren Selçuklu idaresine karşı, Türkmenlerce çok sevilen Alâeddin Keykubat'ın ölümünden hemen sonra oluşan ciddi tepkilerdir. Türkmenler tarafından çok sevilen Alâeddin Keykubat'ın ani ve şüpheli ölümü, yerine geçen II.Gıyâseddin Keyhüsrev'in devlet işlerinden uzaklaşarak zevk ve sefaya düşkünlüğü liderliği açısından ciddi soru işaretleri oluşturmuş,¹⁶⁰⁰ ayrıca medreselerin kurulmasıyla ve şehirleşmenin gelişmesiyle beraber devlet idarecileri ve göçebe Türkmen Aşiretleri arasında hem dini hem de sosyal bir ayrılık meydana gelmiştir. Bu ayrılık neticesinde şehirlerdeki medreseye dayalı İslam anlayışının¹⁶⁰¹ aksine, farklı bir İslam anlayışı benimseyen konargöçer Türkmenlerle şehirliler arasında çeşitli mücadeleler başlamıştır. Bu anlayış farklılığı çeşitli suçlamalara ve ithamlara neden olarak dönemin resmi evraklarında bu konargöçer Türkmenler için, "akılsız Türk (Etrak-ı bî-idrak), zorba Türk (Etrâk-ı Mütégallibe), temiz olmayan Türk (Etrâk-i n'a-pâk), isyancı dinsiz Türk (Etrâk-i Havaric) gibi tanımlamalar yapılmakta buna karşılık göçerlerde, yerleşik hayata geçen Türklere Yatuk (tembel) demekteydiler.¹⁶⁰² Ayrıca Selçuklu dönemi devlet bürokrasisinde hâkim olan Fars kültürünün etkisiyle Türklerin kendi öz dillerini ve kültürünü unuttuğunu belirten Baba İlyas torunlarından Âşık Paşa, bu durumu;

¹⁵⁹⁸ Kazvini,45

¹⁵⁹⁹ Ocak,,**Babailer İsyanı**,42

¹⁶⁰⁰ Abû'l-Farac,**Abû'l-Farac Tarihi**,538

¹⁶⁰¹ Claude Cahen,**İslamiyet**,Ankara: Bilgi Yayınevi,2000, 276.

¹⁶⁰² Ocak,**Babailer İsyanı**,42

- ❖ Türk diline kimse bakmaz idi
- ❖ Türklere hergiz gönül akmaz idi
- ❖ Türk dahi bilmez idi ol dilleri
- ❖ İnce yolu ol ulu menziller

Diye ifade ederek devletin kendi kültüründen ne kadar uzaklaştığını belirtmeye çalışmıştır.¹⁶⁰³ Aynı dönemin müellifleri bu konar-göçer Türkmen Aşiretlerin yaşantılarını tamamen İslam dışı diye tanımlamışlardı. Bu günlere kadar oluşan bu Bâtini¹⁶⁰⁴ dini anlayışın o dönem Selçuklularını çok uğraştıran İsmaililerden etkilendiği, bunun da Baba Resul ayaklanmasının ideolojik temelini oluşturduğu düşünülmektedir.¹⁶⁰⁵ Bu görüşten bağımsız olarak Türklerin İslam dairesi içerisine girdiği ilk zamandan itibaren tasavvuf ögeli ve kendi eski kültür ve inançlarından motifler barındıran bir Müslüman modeli oluşturmuşlardır. Bu model eski şaman inançlarından birçok öge barındırmakta İslam dairesi içinde bunların yerlerini abdal, baba ve dedeler almaktadır. Daha önceki kültürleri gereği bu baba ve dedelere en az şamanlara verdikleri önem kadar önem vermişler onların anlattıklarını canı gönülden dinlemişlerdir.¹⁶⁰⁶ Dönemin kaynakları, “kendini Mesih ilan eden ve Araplar gibi inanmayan ve Muhammed’in yerine geçtiğini ilan eden bir Türkmen” olarak tarif ettikleri Baba Resul’ün M.1240 yılında büyük bir ayaklanma başlattığını haber vermektedirler. Müridi Baba İshak’ı Hısn-ı Mansur(Adıyaman) bölgesine göndererek bu bölgedeki halkın bu ayaklanmaya katılmasına teşvik ettiği ifade edilmiş ve bu hareketin büyüyerek Anadolu’nun içlerine kadar ilerlediği belirtilmiştir. Baba Resul’ün halifesi İshak’ı Maraş ve Adıyaman bölgesine göndermesi burada onlara intisap etmiş birçok halkın olduğunu ve bu bölgede birçok taraftarları bulunduğunu ve çıkan isyanın etkileri açısından bu gücün küçümsenmeyecek kadar fazla olduğunu göstermektedir. Ayrıca Selçuklu Hükümdarı II.Gıyâseddin Keyhüsrev’in bu isyanın bastırılmasında Hıristiyan Frenk zırhlı birliklerini kullanması ve Türkmenlerin çoluk çocuk ve kadınlar olmak üzere kılıçtan geçirildiğinin söylenmesi bu ayaklanmaya katılan zümrelerin konar-göçer aşiretler olduğunu ve savaflara topluca katıldıklarını

¹⁶⁰³ Âşık Paşa, **Garib-nâme**, Cilt 1/1, Kemal Yavuz (haz.), İstanbul:TDK Yayınları,2000,XXXV.

¹⁶⁰⁴ el-Bağdadî, 219.

¹⁶⁰⁵ Ocak,**Babailer İsyanı**,48

¹⁶⁰⁶ Ocak,,**Babailer İsyanı**,64

göstermesi açısından önemlidir.¹⁶⁰⁷ Dönemin kaynaklarında Baba Resul olarak geçen Türkmen babası diğer bazı kaynaklarda Baba İlyas olarak adlandırılmakta, Resul isminin peygamberlik iddiasından kaynaklandığı ifade edilerek bu Türkmen babasının isminin İlyas olduğu ifade edilmektedir.

Melamilikten¹⁶⁰⁸ doğan tarikatlardan biri olan Bektaşiliğin ve Bektaşilerin tabii olduğu Hacı Bektaş-ı Veli, Babailer ayaklanması sonucu Amasya'da 1240 yılında asılan Baba İlyas'ın en önemli halifelerinden Baba İshak'a mensuptur ve en önemli halifesidir. Babailer isyanı sonucu devşirme ordusu tarafından kılıçtan geçirilen dört bin Türkmen'le beraber Baba İshak'ta bu savaşta öldürülmüştür.¹⁶⁰⁹ Şeyh Ebü'l Vefa'yı pir tanıyan Vefâiyye tarikatının olan Baba İlyas'ın halifelerinde Hacı Bektaş Veli'nin¹⁶¹⁰ de Maraş bölgesinde görülmesi bu bölgeden geçerek Sulucakarahöyük'e varması bölgenin dini yapısı ve bu yapının tabandaki desteğini göstermektedir.

Bu hareketlerin ilki Ağaçeriler'in sebep olduğu olaylar olarak gözükmektedir. Ağaçeriler Anadolu'da gözüken ilk konar-göçer topluluk biri olup İlk olarak Maraş-Elbistan ve Malatya civarında görülmüşlerdir. O dönemin birçok müellifi ittifakla onların Türkmen olduğunu belirtmekte aynı zamanda Oğuzlardan önce bu gruplara Anadolu'da rastlanmadığını ifade etmektedirler.¹⁶¹¹ Ancak bazı kaynaklara göre, Oğuzların göçlerinden önce 465 yılında Azerbaycan'a geçtiklerinin bir Sasani kitabesinde olduğu belirtilmiştir.¹⁶¹² Ayrıca Ağaçeri lehçesinin Hazar Türkçesi'nin bir alt grubu sayılması onların XI-XIII. Asırdan çok önce Anadolu'ya geldiklerini düşündürmektedir.¹⁶¹³ Başka bir görüşe ise ilk kez XIII. Yüzyılda adları geçen Ağaçerilerin bazı Oğuzname nüshalarına göre bir Türkmen boyu olarak adlarının geçtiği¹⁶¹⁴ ve Oğuzlarla beraber Anadolu'ya geldikleri belirtilerek, bu ismi yaptıkları işten dolayı aldıkları belirtilmiştir.¹⁶¹⁵

¹⁶⁰⁷ Abû'l-Farac, **Abû'l-Farac Tarihi**, 541-542

¹⁶⁰⁸ "ibadete önem vermemek, nefsi hor görmek, nazar yoluyla irşad ve cezbe ve aşk yolunu tercih etmek, sırrı ehil olmayana tevdi etmemek" Abdurrahman El-Askerî, **Mir'âtü'l-Işk**, İsmail E. Erünsal (çev.), Ankara: TTK, 2003, LII.

¹⁶⁰⁹ Gölpinarlı, **Türkiye'de Mezhepler...**, 264-265.

¹⁶¹⁰ Gölpinarlı, **Türkiye'de Mezhepler ...**, 264-265.

¹⁶¹¹ Sümer, Ağaçeriler, **Bellekten**, 521-528

¹⁶¹² Togan, 170, 171, 178

¹⁶¹³ S Turan, **Selçuklular Zamanında...**, 477, 478.

¹⁶¹⁴ Kırzioğlu, **Kıpçaklar**, 9, 10, 48, 217.

¹⁶¹⁵ Sümer, Ağaçeriler, **Bellekten**, 521-528

XIII. Asırda, Maraş-Elbistan arasındaki Ormanlık alana yerleşen Ağaçeriler, bu bölgeden Suriye ve Kilikya Ermenilerine saldırarak bu bölgeleri işgal etmiş, kervanlara saldırarak soymuşlardır.¹⁶¹⁶Yaptıkları faaliyetler sonucu Selçukluların XIII. Yüzyılda üzerine kuvvet yollamasına neden olmuştur. Ağaçeriler'in devlete ve bölgedeki yerleşim yerlerine karşı yaptığı bazı asayiş bozan hareketler olsa da Moğolların Anadolu'yu işgali açısından büyük bir engel olarak görülmüşler hatta Moğollara karşı Selçuklu Sultan'ıyla beraber hareket etmişlerdir.¹⁶¹⁷ Bu yüzden Moğolların hükümdarı Hülagu'nun 1261-62'de 20.000 kişilik bir orduyla üzerlerine gelmesine neden olmuşlardır. Moğollarla yaptıkları savaşı kaybederek Suriye'ye ve güneye doğru kaçmışlardır. Moğollardan aldıkları darbelere rağmen Tahtacı Kızılbaşları'nın atası olarak kabul edilen Ağaçeri Türkmenleri, XVI. Yüzyılın ikinci yarısında Sis(Kozan) ve Sivas'ın güneyinde çıkardıkları bazı asayiş hadiseleri sebebiyle kayıtlarda yer almışlardır. Bu tarihlerden sonra Ağaçeri isminin pek geçmemesi onların Dulkadirler tarafından dağıtıldığı şeklinde değerlendirilmiştir.¹⁶¹⁸ Karakoyunluları oluşturan boylardan biri olduğu söylenen Ağaçerilerin¹⁶¹⁹ bir kolunun Karakoyunlularla beraber, XIV. Yüzyılın ikinci yarısında İran'a göç ettikleri bilinmektedir. Ağaçeriler'den Hüseyin ve Salavan Beyler Karakoyunlu beylerinin emirleri arasında bulunmaktaydılar. Yine Ağaçeri Beylerinden olan Ağaçeri Ali Bey 1450 yılında Akkoyunlularla yapılan savaşta esir düşmüş sonra da serbest bırakılmıştır. Karakoyunlular Devleti son bulunca Akkoyunlu Hükümdarı Uzun Hasan'a hizmet etmişlerdir. Osmanlı tahrir defterlerinin Tebriz bölümünde Ağaçeri adlı bir köyden bahsedilmekte ise de Safevi kaynaklarında Ağaçerilerden bahsedilmemektedir. Ancak XIX. Yüzyılda Türk oymakları içinde adları geçmekte ve bin çadırları oldukları söylenirken XX. Yüzyılda Ağaçerilerin iki bin çadır oldukları ifade edilmiş, Afşar ve Beydilli ve Tilki adlı obalar ayrıldıkları söylenmiştir. Bu obaların aynı adlarla bugün bile hala Maraş bölgesinde oldukları tespit edilmiştir.¹⁶²⁰

¹⁶¹⁶İbn Bîbi, **Selçuknâme II**,143-144

¹⁶¹⁷ Sarıkaya,**Anadolu**,60.

¹⁶¹⁸ Faruk Sümer, Ağaçeriler, **TDV İslâm Ansiklopedisi**,cilt 1,İstanbul:Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları,1988,461

¹⁶¹⁹ İsmail Aka, **İran'da Türkmen Hakimiyeti**, Ankara:TTK, 2001, 8.

¹⁶²⁰Sümer, Ağaçeriler, **İslâm Ansiklopedisi**, 461.

Ağaçerilerden İran'a gitmeyenler ise ağaç işleri üzerine çok güzel eserler meydana getiren Tahtacılar olarak Anadolu'da kıyı Akdeniz ve Toroslar havzasından başlamak üzere Antalya üzerinden Batı Anadolu'ya kadar uzanmışlardır. Ağaçerilerin o dönemdeki dini anlayışında kesin bir bilgi olmamakla beraber, beylerdeki adların Ali, Hasan, Hüseyin gibi Ehl-i Beyt adları taşımaları, onların Ehl-i Beyt'i öne çıkaran bir itikada sahip olduklarını göstermekte¹⁶²¹ zaten Karakoyunluların da Şii inanca sahip oldukları bilinmektedir. Ayrıca bu bölgede ileride varlığından bahsedilecek Babai Türkmenlerin Sünni olmadıkları, Tahtacıların ise Kızılbaş oldukları bilinmektedir. Ağaçeriler de bunların öncülleri olarak buna yakın inanca sahip olmalıydılar.¹⁶²²

Maraş bölgesinde bir devlet meydana getiren Dulkadirli Beyliği'nin adının Abdulkadir veya buna benzer bir adın benzeri okunuşları sonucu meydana geldiği düşünülmektedir.¹⁶²³ Oğuzların Bozok koluna mensup Dulkadir Türkmenleri, bilhassa Bayat, Avşar ve Beydilli boylarından oluşmaktadır. Ayrıca beyliğin kurucusu Karaca Bey tarafından Maraş ve Elbistan bölgesinde bulunan Bozoklar ve Ağaçeri Türkmenleri bu beylik himayesinde bir araya toplanmıştır.¹⁶²⁴ Beyliğin adının Osmanlı belgelerinde daha çok Zülkadir (ذوالقدر) olarak geçtiği belirtilmektedir.¹⁶²⁵ Dulkadirliilerin mensup olduğu Beydilli Boyu'na Orta Anadolu'da yaşayan birçok Alevi'de mensuptur ve Aleviler, Beydilli'yi, "bizim aşiret" şeklinde tarif etmişlerdir. Beydilliler farklı ocaklara bağlı olsalar da bu ocaklar Hasan Dede'ye ve oradan Hacı Bektaş Dergâhı'na bağlıdırlar. Türkiye genelindeki Kuyumcu Aşiretleri¹⁶²⁶ gibi Maraş Kılıçlılarından olan Kuyumcular Köyü'de Hasan Dede'ye bağlıdır. Horasan doğumlu olan Hasan Dede'nin babası Şeyh Yakup Fakih'tir. Oğuzların Ustaclu boyuna mensuptur. Safevilerin kuruluşunda Ustaclu Aşireti'nin rolü düşünüldüğünde Maraş bölgesinde yaşayan Türk boylarının Safevilere katılımda, tabii oldukları dede ocaklarının da büyük rolü olduğu anlaşılmaktadır.¹⁶²⁷ Gaziantep ve Suriye'deki Türkmenler için çok önemli olan Boz

¹⁶²¹ Sümer, Ağaçeriler, **Belleten**, 521-528.

¹⁶²² Sümer, Ağaçeriler, **İslâm Ansiklopedisi**, 461.

¹⁶²³ Yinanç, Elibüyük, Cild 1, XIV

¹⁶²⁴ Yinanç, Elibüyük, Cild 1, XIV

¹⁶²⁵ Mahmut Ulubaş, **Maraş ve Çevresinde Aşiretler (1774-1865)**, Doktora Tezi, KSÜ Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2016, 171.

¹⁶²⁶ Aksüt, **Aleviler**, 126

¹⁶²⁷ Yunus Koçak, **Hasan Dede**, Ankara: Türkiye Anıtlar Derneği Hasan Dede Şubesi, 2007, 9, 50.

Geyikli Dede, XV.yüzyılda yaşamış bir Beydilli'dir ve Hoca Ahmet Yesevi torunlarından. Hacı Bektaş Veli ile ilişkili olduğu bilinmektedir. Beydilliler içinde hem Alevi dervişlerin hem de "bir yılda üç kez hatim indirenlerin" varlığından bahsedilmektedir.¹⁶²⁸

Dulkadirli Osmanlı döneminde de devlet adına birçok önemli hizmette bulunan beylere sahip olmuşlardır. XVIII. ve XIX. Yüzyıllarda, Maraş bölgesinde bulunan Kılıçlı ve Reyhanlı gibi kimi aşiretlerin yerleşik hayata geçirilmesi ve asayişi bozan eylemlerine karşı birçok görevler almışlar bunlarda bazen başarılı oldukları gibi bazen de başarısız olmuşlardır. Ancak Zulkadiroğlu Ömer gibi bazı yöneticiler hem aşiretlerin bu tür eylemlerine göz yumarak bazen onlarla beraber hareket etmiş ancak beylerbeyi olduktan sonra kendisine gönderilen ferman üzerine Kılıçlı Aşireti'ne saldırmış ve önde gelen 25 mensubunu yakalayarak idam ettirmiştir. Kaçan aşiret mensupları Tacirli, Rişvan ve Barak Aşireti içerisine kaçarak saklanmışlardır.¹⁶²⁹ Barak sözü, bar-mak, var-mak fiilinden türemiş ve koşan veya çok çabuk yürüyen anlamına gelmektedir. Kaşgarlı Mahmud, Divan-ı Lügat-it Türk'ün de Barak'ın çok tüylü bir mitolojik köpek olduğunu söylemektedir.¹⁶³⁰ Rişvan Aşireti'nin Malatya ve Kâhta bölgesinde konargöçer olarak yaşayan en büyük aşiretlerden biri olduğu ve XVI. yüzyıldan sonraki tahrir defterlerinde yer aldığı bilinmektedir.¹⁶³¹ Bu aşiretlerin başlarına bir şey geldiğinde başka aşiretlerin içerisine giderek saklanmaları onlar arasında hem akrabalık hem de genel anlamda iyi ilişkiler olduğunu göstermesi açısından önemlidir.

XIX. Yüzyılın başlarında Dulkadirli beylerinin devletin önemli kademelerinde görev almakla beraber yaptıkları kimi eşkıyalık hadiselerindeki reislik görevlerinden ötürü 1827 yılında Maraş Valisi Celaleddin Paşa tarafından cezalandırılmışlardır. 1848 yılında dönemin valisi Tosun Paşa tarafından cezalandırılmaları istenilen Dulkadirli beyleri hakkında bilgi veren eski vali Yusuf Paşa, Dulkadirli beylerin çevre aşiretler

¹⁶²⁸ Nejat Birdoğan, **Anadolu'da ve Balkanlar'da Alevi Yerleşkesi**, İstanbul:Mozaik Yayınları, 1995, 91, 92.

¹⁶²⁹Ulubaş,173.

¹⁶³⁰ Yaşar Kalafat, **Mitolojik Devridayım 1**, Ankara:Berikan Yayınevi, 2013, 208.

¹⁶³¹Faruk Söylemez, **Osmanlı Devleti'nde Aşiret Yönetimi -Rişvan Aşireti Örneği-**,İstanbul: Kitabevi, 2007, 9-12.

üzerindeki etkisi ve aşiretlerin onlara olan bağlılığından bahsetmektedir.¹⁶³² Buradan anlaşılan Dulkadirliilerin Maraş bölgesindeki aşiretlerin birçoğu ile yakın ilişkide olup kimi zaman onlara liderlik ettiğini göstermesi açısından önemlidir.

Maraş bölgesi aşiretleri bilhassa Zeytun Bölgesi'nde yaşayan gayri-Müslimlere birçok baskınla tertip etmişlerdir. XVIII.yüzyıl ortalarındaki belgelere göre bilhassa Kılıçlı ve Tacirli Aşiretleri Zeytun'a çeşitli baskınlar etmiş bu durum XIX. Yüzyıl ortalarına kadar devam etmiştir. Bilhassa bu hadiselerden dolayı Tacirli Aşireti'yle aralarında bir düşmanlık oluşmuş çeşitli defa Maraş valiliğine şikâyette bulunmuşlardır. Aynı aşiretlerin 1855 Kırım Savaşı'ndan sonra Rusların baskısına dayanamayan Müslüman ahaliden Çerkez, Nogay ve diğer Müslümanlardan Anadolu'ya gelmiş olanlarla da aralarının pekiyi olmadığı, bilhassa Afşarların bu muhacirlere baskınlar düzenlendiği bilinmektedir.¹⁶³³

Maraş bölgesinde araştırmamıza konu olan üç adet büyük Alevi aşireti bulunmaktadır. Bu aşiretler, Atmalı, Kılıçlı ve Sinemilli'dir. Bölgeye ait Osmanlı kayıtlarına göre 16. Yüzyılda bu üç aşiretinde bölgede olmadığı anlaşılmakta daha sonra da sırasıyla Kılıçlı ve Atmalı Aşireti'nin XVIII.yüzyıldan sonra ise Sinemilli Aşireti'nin bölgede görülmeye başlandığı bilinmektedir.

1835-1839 arasında Türk Ordusu'nda askeri eğitimci olarak çalışan yüzbaşı Moltke, Mısır valisi Kavalalı Mehmet Paşa'nın oğlu İbrahim Paşa'nın kumanda ettiği Mısır Ordusu'na karşı Osmanlı Ordusu'nda görev almış ve bizzat Nizip Savaşı'na katılmış, Maraş'tan Diyarbakır'a kadar olan bölgede bir seneyi aşan bir süre bulunmuştur. Pazarcık ovasında karşılaştığı aşiretlerden bahseden Moltke, Atmalı, Kılıçlı ve Sinemilli adında üç Türkmen kabilesinin bu ovada konakladığını devlete 400 kese vergi verdiklerini ve bu aşiretlerin konar göçer olarak yaylak ve kışlağa gittiklerinden bahsetmiştir. Kılıçlı Aşireti'nin o dönem 600'den fazla atlı birliğe sahip olduğunu bildirmesi o tarihte aşiretin sahip olduğu gücü göstermesi açısından önemlidir. Kılıçlıların aksine Atmalı ve Sinemilliler'in daha ziyade yaya savaştığını eklemiştir. Moltke, Türkiye mektuplarında bu aşiretlerden Türkmen Aşireti olarak bahsederken

¹⁶³²Ulubaş,175.

¹⁶³³Ulubaş,134.

başka bir yerde 500 çadıra hükmeden Kürt Beyi'ni anlatmakta¹⁶³⁴ bu ifadeler bu eserden ideolojik olarak faydalanan kimi araştırmacıların kafasını karıştırmaktadır. Son derece detaylı sosyolojik tahliller yapan akıllı ve aydın bir komutanın yanlışlıkla böyle yazdığını bile iddia etmektedirler. “Kürt” sözcüğünü ayrı bir ırk ve millet gibi algılamak istediklerinden, “Kürt” adının konar-göçer anlamı taşıyan bir ifade olabileceğini hiç düşünmemektedirler. Osmanlı belgelerinin birçok yerinde geçen “Türkmen Ekradı” sözünün bu ırkçı yaklaşımla izahı yoktur. Çünkü “Türkmen Kürdü” anlamına gelmektedir ki, bu onların kesinlikle izah edebilecekleri bir kelime değildir. Ancak Türkmenlerin konar-göçer olanları kast edildiğinde kelime anlamca yerine tam oturmaktadır.¹⁶³⁵ Bazı belgelerdeki “Türk” sözcüğü içinde bu geçerlidir. Fatih Kanunnamesinde “Eğer biregü hamr (şarap) içse, Türk veya şehirli olsa..” denilmiş burada geçen Türk kelimesi etnik bir kimlikten ziyade şehirli olmayan köylü ya da Yörük manasını taşımıştır.¹⁶³⁶ Maraş bölgesindeki aslen Yeni-il ve Halep Türkmenlerinden olan Kılıçlı Aşireti bazı belgelerde Yörük taifesinden olarak belirtilmekte “Ekrâd-ı Kılıçlı”(Kılıçlı Kürdü) olarak geçmekte¹⁶³⁷ bu adlandırmadan sonra aynı belgelerde Rakka'ya sürgün edilen Türkmen Aşiretleri arasında Kılıçlı Aşireti'nin de adı geçmektedir.¹⁶³⁸ Ayrıca yapılan bazı araştırmalarda Kılıçlı Köylerinin bazıları Türkmen Aşireti adı altında anlatılırken diğer bazı köyleri Kılıçlı Aşireti ve Kürt olarak ifade edilmiştir.¹⁶³⁹ Yine bu bazı belgelerde aynı aşiret hem Ekrâd, hem Türkmen, hem de Yörük olarak ifade edilmektedir.¹⁶⁴⁰ Bu bazı deyişlere de yansımıştır;

- ❖ “Aslımı sorarsan Kılıçlı Kürdü,
- ❖ Zarına durmadı beş büyük ordu,
- ❖ Kanrıldı paşaya bir cirit ordu,
- ❖ Geçti yamacına güldü Bozgedik.”¹⁶⁴¹

¹⁶³⁴ Helmuth Von Moltke, **Moltke'nin Türkiye Mektupları**, İstanbul: Remzi Kitapevi, 1969, 156-157.

¹⁶³⁵ Cevdet Türkay, **Osmanlı İmparatorluğu'nda Oymak, Aşiret ve Cemaatler**, 2.Baskı İstanbul: İşaret Yayınları, 2005, 13.

¹⁶³⁶ Yusuf Halaçoğlu, Osmanlı Belgelerine Göre Türk-Etrâk, Kürd-Ekrâd Kelimeleri Üzerine Bir Değerlendirme, **Bellekten**, Cilt 60, Sayı 227, 1996, 139-146.

¹⁶³⁷ Mehmet Eröz, **Doğu Anadolu'nun Türklüğü**, İstanbul: İrfan Yayınevi, 1982, 38.

¹⁶³⁸ Ahmed Refik, **Anadolu'da Türk Aşiretleri (966-1200)**, İstanbul: Enderun Kitabevi, 1989, 86, 96.

¹⁶³⁹ Anonim, **Aşiretler Raporu**, Sadık Usta (haz.), 3. Basım, İstanbul: Kaynak Yayınları, 2014, 209.

¹⁶⁴⁰ Halaçoğlu, **Bellekten**, Cilt 60, Sa. 227, 139-146

¹⁶⁴¹ Abdulhalûk Çay, Dursun Yıldırım, Fahri Unan, Enis Öksüz, Suat Akgül, **Doğu ve Güneydoğu Anadolu Üzerine Araştırmalar III.**, Boğaziçi Yayınları, Ankara 1992, s.31

Sonuç olarak Osmanlı belgelerinde sık sık karşımıza çıkan Türkmen, Kürd ve Ekrâd kelimelerinin etnik bir anlamdan çok aşiretlerin yaşayış şeklini gösteren onların bilhassa konar-göçer olduklarını vurgulayan bir anlam taşımaktadır. Bu yüzden bu kelimelerden istenilen doğrultuda faydalanarak etnik bir ayrımcılık peşinden koşmak son derece yanlış sonuçlar doğurmuş ve doğurmaktadır.

Bu aşiretlerden Atmalı Aşireti mensupları içerisinde hem Alevi hem Sünniler beraber bulunmaktayken, Sinemilli ve Kılıçlı Aşireti mensuplarının, birkaç köy hariç tamamı Alevidir. Atmalı Aşireti, kaynaklarda Atma, Atmalu, Atmanlu, Atmaki, Atmanikan olarak geçmekte ve Anadolu'nun çeşitli yerlerinde bulunmaktadır. Maraş dışında, Malatya, Trabzon Of Kazası, Ankara, Rakka, Sivas, Kars ve Arapgir gibi geniş bir coğrafyada oldukları tespit edilmiştir. Atmalılardan Beydilli Boyu'ndan olduğu belirtilmekte, Kara Şah Kulu ve Atmalı Cemaati'nin Malatya'daki varlığından söz edilmektedir.¹⁶⁴² Bu Kara Şah Kulu olarak adı geçen Kara Şeyhliler'in Antep civarındaki Beydilli Türkmenleri'nden olduğu belirtilmektedir.¹⁶⁴³ Beydilliler, Oğuzların 12 Bozok Boyu'ndan birisidir. Atmalılardan bölgeye gelişi, 1335 yılından sonra İlhanlılar'ın Anadolu'daki otoritesinin kaybolmasıyla Halep ve Antep güzergâhından olmuştur. XVI.yüzyıldan bu yana Maraş coğrafyasındaki varlığı bilinen Atmalı aşireti Elbistan ve Besni civarlarında da bulunmaktaydı. Ancak Besni'de yaşayanların büyük bölümünün XIX.yüzyılın ikinci yarısında 600 hane olarak Maraş bölgesine göç ettiği belirtilmektedir. Haydarlı ve Bozağa adlı iki oymağı tespit edilen aşiretin Bozağa oymağı adlı ismi aynı adlı aşirete mensup bir ağadan aldığı düşünülmekte¹⁶⁴⁴ bugün ise bu aşirete ağalık eden aile soy ismi "Bozdağ" olarak devam etmektedir. Bu aşiretin 1846 iskânından sonra 1852 yılında 150 hane olduğu bilinmektedir.¹⁶⁴⁵

Kılıçlı Aşireti, XVII.yüzyıl kaynaklarına göre, Yeni-il ve Türkman-ı Halep mukataasına bağlı cemaatler arasında gösterilmekte ve Maraş Yörükânından olduğu

¹⁶⁴² Refet Yinanç, Mesut Elibüyük, **Kanuni Devri Malatya Tahrir Defteri (1560)**, Gazi Üniversitesi Gazi Eğitim Fakültesi, Ankara 1983, 146.

¹⁶⁴³ Adnan Menderes Kaya, **Avşar Türkmenleri**, Kayseri: Geçit Yayınları, 2004, 170.

¹⁶⁴⁴ Ulubaş, 21.

¹⁶⁴⁵ Ulubaş, 94.

ifade edilmektedir.¹⁶⁴⁶Kılıçlı Aşireti, Osmanlı kaynaklarında birçok asayiş olayının sebebi olarak gösterilmekte ve haklarında birçok şikâyet bulunmaktadır. Bu hadiselerden dolayı birçok zorunlu iskânla sonuçlanan cezalar verilen Kılıçlı Aşireti mensupları kimi zaman Rakka, Hama, Humus, dolaylarına kimi zamanda Kıbrıs adasına bütün erkekleri kılıçtan geçirildikten sonra sürgün edilmiş ancak bir yolunu bularak tekrar Maraş'ın Pazarcık bölgesine dönmüşlerdir. En çok eşkıyalık olaylarında adları geçmekte ve bu yönde birçok şikâyete sebep olmaktadır.¹⁶⁴⁷

1766 yılında 400 civarında çadıra ve 1846 yılında 340 haneye sahip oldukları¹⁶⁴⁸ ifade edilen Kılıçlı Aşireti, Celikanlı,Rışvanlı, Mendollu Aşiretleriyle beraber Sivas Kangal ve Alacahan bölgelerinde yaşamaktayken, bölge halkına verdikleri zararlar yüzünden Rakka'ya zorunlu göçe tabii tutulmuşlardır.¹⁶⁴⁹ XVIII. yüzyıl'ın ortalarından itibaren XIX.yüzyılın ortalarına kadar Pazarcık bölgesini kışlak olarak yurt tuttıkları bilinmekte, yaylak olarak ise öncelikle Elbistan bölgesine giderken sonraları Maraş'ın kuzeyinde bulunan Ahırdağı'nı kullanmaktadırlar.

1850 yıllarda Aşağı ve Yukarı Kılıçlı olarak iki kısımda idare olunmuşlardır. Bu aşirete mensup bazı obalar şunlardır: Kuyumcu, Avanikoğlu, Aşağı Dedeler, Keleksekili, Çelebili Obası, Bedir Dede, Hallo Dede Obaları, Kubadlı Obası, Alhas Obası. Ayrıca Kılıçlı Aşiret'nin Maraş'taki yaşadığı yerler, Ahsendere, Pazarcık Ovası, Ahır Dağı, Şatır Höyüğü, Kubadlı, Dedeler, Doğanlı, Dede Karkınlı, Arablı, Kör Pınar, Talhum Höyüğü, Eyna Beğ, Ak Kuyu, İncirli, Osman Dede, Çiçek, Han, Küpeli Kız, Boz Höyük, Yar Başı, İt Yaylası, Setteroğlu İsmail, Urumoğlu, Kara Öyük, Fanfas, Kuyumculardan Şeyh Ali, Kato ve Avcıoğlu olarak bilinmektedir.¹⁶⁵⁰ Pazarcık ovasında yaşayan bu Kılıçlı Aşireti'ne mensup olanların bağlı oldukları ocaklar Ağuichen ve Uryan Hızır Ocağı'na bağlıdır.¹⁶⁵¹Yapılan görüşmelerde Sinemilli olduğunu söylemelerine rağmen, yöredeki diğer Alevilerce de belirtilen Doğanlı Karahasan ve Davutlar'ın aslında Kılıçlı Köyleri olduğudur. Şu an bu köyün mezarlığında yatan İsmail oğlu Ahmet Dede'nin Uryan Hızır Evlatları'ndan olması

¹⁶⁴⁶Ulubaş,34.

¹⁶⁴⁷Ulubaş109,

¹⁶⁴⁸Ulubaş,Mahmut, 83.

¹⁶⁴⁹Ulubaş, Mahmut,Maraş ve Çevresinde Aşiretler(1774-1865) KSÜ 2016,Yayınlanmamış doktora tezi,s.34

¹⁶⁵⁰Ulubaş,36.

¹⁶⁵¹ Ali Aksüt,**Sözden Yazıya,Elbistan-Nurhak-Afşin-Ekinözü**, Antalya:Hacı Bektaş-ı Veli Kültür Vakfı Elbistan Şubesi,2014,122

bunu doğrular niteliktedir. Ayrıca XVII.Yüzyıla ait kaynaklarda Kılıçlı ve Doğanlı'nın beraber hareket etmesi ve aynı anda zorunlu iskâna tabii tutulmaları da bu ilişkiyi doğrulamaktadır.¹⁶⁵²

XVII. Yüzyılda Maraş bölgesinde yoğun olarak gördüğümüz Kılıçlı ve Atmalı'nın aksine, XVI. ve XVII. Asırda Maraş bölgesinde varlığına rastlayamadığımız¹⁶⁵³ Sinemilli Aşireti, 1846 yılındaki 650 hane nüfusıyla araştırmaya konu olan Alevi aşiretler içinde en kalabalık olanıdır.¹⁶⁵⁴ XX.yüzyılın başına gelindiğinde ise 2500 çadıra ulaştıkları görülmektedir.¹⁶⁵⁵“Sinemilli” sadece bir aşiret adı olmayıp aynı zamanda aynı aşiretin bağlı olduğu Elbistan Kantarma'da bulunan Alevi Ocağı'dır.¹⁶⁵⁶ Aşiretin adı çeşitli tarihi vesikalarda farklı şekilde yazılmış, Sinemenlü (سنمنلو), Sinamillü(سنامللو), Sinamenli(سنامللی), Sinamenlü (سنامللو), Siniminli, Senemenli(لیسنمن) şeklinde yer almıştır.¹⁶⁵⁷ Sinemilli Aşireti'nin kökeni Horasan olup kendileri Kürt olarak saymakta ancak Türkçe'yi çok güzel kullanmakta bunu şu anki dedelerde kabul etmektedirler. Giyim kuşamlarıyla da eski Türkmen tipini andırmaktadırlar.¹⁶⁵⁸ Horasan'dan Anadolu'ya gelmiş, daha sonra Harput'tan Maraş'a göç etmiş¹⁶⁵⁹ ve XVIII.yüzyılın başlarından itibaren Maraş bölgesinde görülmeye başlamışlardır.1718 tarihli bir beratta Harput'ta Sinemil adlı bir tekkenin varlığından bahsedilmektedir.¹⁶⁶⁰ Ayrıca III. Ahmet dönemine ait olan ferman ve buyruğularda yeri tam olarak bilinmeyen Harput'ta bir Minli Tekkesi'nin bulunduğu ve bu tekkeye ait geniş vakıf arazilerinin olduğu ayrıca Güneydoğu Anadolu Bölgesi'ndeki bu Minli Aşireti'nin bağlı olduğu ocağın Sinemil Ocağı olduğu bilinmektedir. Sinemilli Aşireti'nin mensupları Harput'taki Minli Tekkesi'nin mütevellisi oldukları için askerlikten muaf tutulmuşlardır. Sinemilliler ve Şeyh Hasan Ocağı arasında bağlantı kuran, onları doğrudan Hacı Bektaş Dergâhı'na

¹⁶⁵² Hasan Arslan, **17.Yüzyılda Maraş Sancağı**, Kahramanmaraş:Dulkadiroğlu Belediyesi Yayınları, 2014, 198.

¹⁶⁵³ Solak, **XVI.Asırda Maraş Kazâsı(1526-1563)**,69.70.

Arslan, **17.Yüzyılda Maraş Sancağı**, 166.

¹⁶⁵⁴ Ulubaş,91.

¹⁶⁵⁵ Aksüt, **Aleviler**,289

¹⁶⁵⁶ Ayfer Karakaya-Stump, Sinemilliler: Bir Alevi Ocağı ve Aşireti, **Kırkbudak Dergisi**, Sayı 6, 2006,19-59.

¹⁶⁵⁷ Ulubaş,44.

¹⁶⁵⁸ Birdoğan, **Anadolu'da**.,91-92.

¹⁶⁵⁹ Ulubaş,45.

Karakaya-Stump, Sinemilliler.,19-59.

¹⁶⁶⁰ Karakaya-Stump, Sinemilliler 19-59.

bağlayan ve çelebiler tarafından verilen belgeler olsa da buna şüpheyle yaklaşmıştır.1695 yılına ait bir belgede Sinemillilerin beyobasının yani merkezinin Maraş'ın Bostancı mezrasıdır.Osmanlı Padişahi III. Ahmet'in verdiği ferman dolayısıyla saray tarafından saygı duyulan bir aile olduğu, Maraş, Darende, Elbistan, Pınarbaşı, Tunceli (Piran), Erzincan (Karyoz), Malatya ve Elazığ'da aileye ait köy,mezra ve vakıf arazilerinin bulunduğu ve bölgedeki bürokratlar arasından yetişmiş aile mensupları olduğu görülmektedir.¹⁶⁶¹ 1792 yılında Kerbela'da yaşayan Nakîbü'l-eşrâf'tan alınan seyitlik tezkeresine göre, Sinemil Ocağı'nın soy ağacı, İmam Zeynel Abidin'e dayanmaktadır.¹⁶⁶² Bütün bu bilgilere rağmen XVIII.yüzyıl öncesinde Sinemil Aşireti ve Ocağı hakkında yeterli bilgi bulunmamaktadır. Sultan Sinemil diye bir tarihi şahsiyetin varlığından kaynaklar bahsetmemektedir. Sadece Erzincan koluna ait bir vesikada Sultan Sinemil adına rastlanmıştır.¹⁶⁶³Tüm bunlara rağmen Sinemil Oymağı'nın nasıl doğduğuyula ilgili çeşitli şüpheler ve tezler öne sürülmektedir.¹⁶⁶⁴ “Sin” ocağın kaynağını temsil etmekte, değişik kaynaklarda farklı yorumlar bulunmaktadır. Sin eski Türkçe'de mezar, Horasan'ın doğusunda bir yerleşim adı ve Dicle'nin kenarında bir kasaba adı olarak geçmektedir.¹⁶⁶⁵

Sinemil adının nereden geldiği ve Sultan Sinemil hakkında çeşitli rivayetler vardır. Bunlardan birincisinde Sinemillilerin ilk göç yerleri Harput'taki bir hamile kızın canlı canlı gömüldüğü, çocuğunu, Türkçe mezar anlamına gelen “sin” de doğurup, emzirdiği ifade edilmiş, çocuğun ağlamasının duyulması üzerine çıkarıldığı anlatılmış ve bu çocuğa “mezardan gelenler” anlamında Sinemilli denmiştir. Bu rivayeti İngiliz subayı Binbaşı Noel'e anlatan iki önemli Sinemilli ağası olan Tapo Ağa ve Asaf Ağa'dır.¹⁶⁶⁶ Diğer bir rivayete göre Ocağın kurucusu Sinan'dır. Bu Sinan Milli Aşireti'ne mensup birisidir. Milli Aşireti'nden Sinan anlamında “Sinemilli” dendiği belirtilmiştir. Erzincan'daki Sinemil Dedeleri'nin, Elazığ bölgesinden Milli Aşireti'nden talipleri olması bu tezi daha da güçlendirmektedir. Sinemil Dedeleri'nde bulunan icazetlerin Vefai icazetnameleri olması ve şecere

¹⁶⁶¹ Alemdar Yalçın, Hacı Yılmaz, Şeyh Hasan Ocağı ve Sinemilli Oymağı Üzerine Yeni Bilgiler,**Hacı Bektaş Veli Araştırma Dergisi**,yıl 10, Sayı 30, 2004,236-240.

¹⁶⁶²Karakaya-Stump, Sinemilliler 19-59.

¹⁶⁶³Karakaya-Stump, Sinemilliler 19-59.

¹⁶⁶⁴Birdoğan,**Anadolu'da**.,124.

¹⁶⁶⁵ Ali Aksüt,**Sözden Yazıya**...,98

¹⁶⁶⁶Karakaya-Stump, Sinemilliler 19-59.

olarak kendilerini Ebu'l Vefa'ya bağlamaları da ayrıca önem arz etmektedir. Sinemil Ocağı'nın mürşit Ocağı olan Ağuichen Ocağı'nda köken olarak kendisini Vefailik ve Ebu'l Vefa Tacü'l-Arifin ile ilişkilendirmektedir.¹⁶⁶⁷ Sinemil Ocağı'nın kimi mensupları "Sultan Sinem" adındaki "Sultan" sıfatının, IV. Murad tarafından verildiğini söylemektedirler. Ayrıca Sultan Sinem'in Simmo ve Mulla adında iki oğlu olduğu ve bunların çeşitli zor koşullardan sonra ulaştıkları Adıyaman Gölbaşı'ya yerleştikleri belirtilmektedir. İki kardeş aşiret reisliği yüzünden çatışmış, aşiretin büyük çoğunluğunu alan Mulla, Urfa Viranşehir'e giderek, Siverek, Kızıltepe ve Suriye/Kalkmış'a yerleşmişlerdir. Simmo ile kalanlar Pazarcık-Uzungeliş'e yerleşmiştir. Simmo'nun oğullarından Nadar'ın malcılık (hayvancılık) peşinde buradan ayrılarak Keban ve Erzincan yöresine yerleşmişlerdir. Haydar, Kalender kolları hakkındaki görüşler daha önce bilgilerle örtüşürken, Şemso kolundan gelenler Elbistan ilçesindeki Köseyahya, Soğucak, Ağcaşar, Zillihan, Zerdekeş, Sivas ili Gürün ilçesine bağlı Bozhöyük, Camiliyurt Köyleri'ni kurmuşlardır. Elbistan köylerinde yaşayan Şems (Şemso) çocuklarının bir bölümünün bilinmeyen bir nedenle buralardan göç ettikleri belirtilmiştir. Bunların Kayseri Sarız'a bağlı Tavla Köyü'nde bir süre kalarak Kayseri'ye bağlı Aziziye (Pınarbaşı) yöresine yerleşmişlerdir. Burada Alevi olmaları sebebiyle yöre halkından tepki almaları ve çeşitli olaylar nedeniyle doğuya yönelerek Şarлак Köyü'ne oradan da tekrar batıya dönerek 1770 yıllarında Bozhöyük Köyü'ne yerleştikleri anlatılmıştır.¹⁶⁶⁸

Genel kabul gören görüşe göre ise Sinemilli Aşireti'nin XVII.yüzyılda Elazığ Bölgesi'nde şekillendiği düşünülmekte ve o tarihlerde Elazığ'dan ayrılıp Maraş ve Erzincan'a yerleştikleri belirtilmektedir. Harput'tan Maraş'a göç eden aşiretin küçük bir kolu da Erzincan'da yaşamaktadır.¹⁶⁶⁹ Sinemillilerin mürşitleri olan Ağuichen Ocağı'nın Koca Seyit kolundan gelen dedeler, Elazığ merkeze bağlı Sün Köyü'ndendir. Sün Köyü XVI.yüzyılda Sin-o-Kürd, ve Sin-o-Türk olan iki köyden meydana gelmekte ve burada da bir zaviye bulunmaktadır.¹⁶⁷⁰ Dedeler buralardan Erzincan'a bağlı Söyütözü (Brastik), Erzincan-Kemah'a bağlı Beşikli (Ardos) ve

¹⁶⁶⁷Karakaya-Stump, Sinemilliler 19-59.

¹⁶⁶⁸Aydın, **Aşiretim Sinemilli**, 15-17.

¹⁶⁶⁹Karakaya-Stump, Sinemilliler 19-59.

¹⁶⁷⁰Aksüt, **Aleviler**, 287

Sürek, Elazığ merkeze bağlı Pirinççi, Malatya-Darende'ye bağlı Yeniköy, Elbistan'ın Göcük ve Kantarma Köyleri ile Adıyaman-Çelikan'ın Pınarbaşı(Bulam) kasabasına göçmüşlerdir. Sinemilli Aşireti'ne mensup olanların yaşadığı köyler bilhassa Maraş'ın Pazarcık ve Elbistan ilçelerinde bulunmakta, Aşiretin merkezi Kantarma ve mezrası Gücük olarak kabul edilmektedir.¹⁶⁷¹Pazarcık yöresinde birçok köyde bulunan Sinemilliler'in bu yöredeki dedeleri ise bugün Bozlar¹⁶⁷² ve Haydarlı Köyleri'nde oturmaktadırlar.

Elazığ ili Keban ilçesi Piran beldesindeki Akgömlek Köyü'nde, Sinemillilerin Horasan'dan gelen ilk atası Sultan Sinemil'in türbesi bulunmaktadır. Sultan Sinemil'in dört oğlu olmuştur. Bunlar Kalender, Namdar, Aziz, Şems veya Haydar. Dedelik Kantarma'da yerleşik bulunan Kalender'den devam etmiştir. Kalender'in dört erkek çocuğu olmuş, bunlar Dalli/Delil Uşağı, Kalan/Kalolar, Memikan/ Memik Uşağı, Dedan/Dedeler olarak adlandırılmış, Maraş'taki dedeler, Kalender'in Dedeler kolundan gelmiştir. Nadar kolu Erzincan'a yerleşerek bu bölgede dedeliği yürütmüş, aşiretteki ağalık görevi ise Aziz koluna kalmış bu grup Pazarcık bölgesine yerleşmiştir. Erzincan'a yerleşen ve Maraş bölgesinde yaşayan Sinemilliler Sultan Sinemil evlatlarını sayarken bazı farklılar ortaya koymuşlar, Maraş bölgesindekiler, Kalender, Aziz ve Nadar'a Şems veya Haydar'ı ilave ederken Erzincan'dakiler Şems ve Haydar isminden bahsetmeyip Erzincan'a Nadar'la birlikte Süleyman ve Ahmet'in geldiğini ifade etmişlerdir. Sinemilliler'in Maraş bölgesine gelişinden önce XVI.yüzyıl tahrir defterlerinde Haydarlı Cemaati'nin geçmesi bu Haydar kolunun farklı bir aşiret olup sonradan Sinemilliler'e katıldığı görüşünü doğurmuştur. Ayrıca Sinemil Ocağı'na bağlı, Atma, Alhas, Kürecik ve Şıhraşan gibi aşiretlerin olması Sinemil'in bir ocak mı? Aşiret mi? Olduğu konusunda tereddütlerin oluşmasına neden olmuştur. Çünkü ocağa bağlı olanlar sadece Sinemil Aşireti'ne mensup değillerdir.¹⁶⁷³ Ayrıca bölge yaşayan diğer aşiretlerin aksine XIX.yüzyıla kadar resmi evraklarda Sinemil adına rastlanmamıştır.¹⁶⁷⁴ Konuyu destekleyen yazılı belgelerde de kesin bilgilerin olmaması,XVIII.yüzyıl sonrası Sinemil Şeceresinin tam olarak

¹⁶⁷¹Karakaya-Stump,Sinemilliler.,19-59.

¹⁶⁷²Aksüt,**Aleviler**,284

¹⁶⁷³Aksüt,**Aleviler**,287-288

¹⁶⁷⁴Ahmet Refik, **Anadolu'da Türk Aşiretleri(966-1200)**, İstanbul:Enderun Kitabevi, 1989,86,96.

oluşturulmasına mani olmaktadır.¹⁶⁷⁵ XIX.yüzyılın sonlarına kadar 12 köyün merkezi konumunda bulunan Kantarma bir boy beyi tarafından idare edilmiştir. Kantarma'ya bağlı köyler ise Gücük, Kızılkandil, Delli Uşağı, Kastal, Maksud Uşağı, Özbek ve Sünnet'tir.¹⁶⁷⁶ Maraş dışındaki Sinemilli yerleşimleri ise daha çok Kayseri (Sarız, Pınarbaşı), Malatya (Arguvan, Akçadağ) ve Adıyaman illerindedir. Bunlar dışında gene aynı bölgelerde ve ayrıca Erzincan, Elazığ, Sivas (Yıldızeli, Şarkışla, Çetinkaya), Ardahan (Damal), Antep ve Kilis'tir.¹⁶⁷⁷ Sinemilli Aşireti, Kılıçlılarla beraber XIX.yüzyılın ortalarında Pazarcık'ta kışlayıp Ahır Dağı'na yazlağa çıkmaktadır. Aşiretin beylerinin isteği üzerine kışlak yerleri olan Pazarcık'ta iskân edilmeleri Maraş Eyalet Meclisi'nce Padişah'ın iradesine uygun bulunmuş 1846 yılında Pazarcık'a iskân edilmişlerdir.¹⁶⁷⁸ Bu dönemki boy beyi Ali Ağa olan Sinemilli Aşireti'nin Milyanlı, Dedeler, Maksud Uşağı, Kulyanlı, Tevekkeli, Fit Uşağı, Emir Mehmet ve Çağraşanlı, Köse Memiş Ağa, Şallı Uşağı, Ali Bey Uşağı, adlı obaları, Dahliz Burnu, Kantarma, Mahmud Bey Sarayı, Toy Alanı, Geç Geç Kavağı, Çekel Çayı, Üngüd, Yağma Höyük, Gökca Yer, Tesbili, Göynük ve Mescid, Yakub Bey Sarayı, İncirli, Kara Ağaç, Payamlı Evran, Söğüdü, Bağçe, Kürdili, Karamos Pınarı, Bağçe Höyüğü, Bağçe gibi köy ve mezralarda yaşamaktadırlar.¹⁶⁷⁹ Sinemilli Aşireti'ne mensup köylerde arşiv belgelerine göre gayrimüslimlerin olmadığı belirtilmiştir.¹⁶⁸⁰ Bugün yoğun bir şekilde Maraş ili sınırları içerisinde yaşayan Sinemillilerin yaşadığı bölgeler, Elbistan-Malatya yolu üzerine yakın bir yerde bulunan "Sinemilli Sınır Taşı" ile ayrılmıştır. Nurhak, Engizek, Koç dağları ve eteklerinden Adana Ceyhan ilçesi Kızıldere Köyü'ne kadarki geniş bir alanda yaklaşık 100 adet Sinemilli Köyü olduğu belirtilmektedir.¹⁶⁸¹ Haydar kolundan gelen köyler; Başpınar, Musolar (Payramlıbağ), Esmepuru (Karağaç),Çamlıca(Nasırlı ve Kılıvelolar obaları),Armutlu, Haraba, Söğütlü, Topaluşağı, Usolar(Cennetpınarı), Şakuluşağı (Bayramgazi). Kalender Kolu'ndan gelen köyler; Maksutuşağı, Kantarma. Aziz Kolu'ndan gelen köyler; Mamatlı (Bozlar), Emiruşağı, Zeynepuşağı, Alibeyuşağı, Çiğil(Avanuşağı), Fituşağı(Sünnileşmiş), Sofular(Halkaçayırı), Nergile,

¹⁶⁷⁵Karakaya-Stump,Sinemilliler.,19-59.

¹⁶⁷⁶Karakaya-Stump,Sinemilliler.,19-59.

¹⁶⁷⁷Karakaya-Stump,Sinemilliler.,19-59.

¹⁶⁷⁸Ulubaş,46.

¹⁶⁷⁹Ulubaş,47.

¹⁶⁸⁰Ulubaş,92.

¹⁶⁸¹Ali Aksüt,**Sözden Yazıya..**,100

Ambar, Gürsel, Pulyanlı ve Çiftlik'tir.¹⁶⁸² Sinemilli Aşireti'nde en çok kullanılan isimler, Mehmed, Ali, Hasan, Hüseyin, Mustafa gözükrken daha sonra bunlara İbrahim ismi de eklenmektedir.¹⁶⁸³ Maraş bölgesindeki Sinemilliler kendileri Kürt Alevisi olarak tanımlasalar da Aşiretten Erzincan'a gidenler Kürtçe bilmemektedirler.¹⁶⁸⁴

Kantarma Dedesi, toplumlarda geleneksel olarak boylar, aşiretler ve klanların bulunduğu belirtmiştir. Ancak kendi köylerine baştan beri dede köyü dendiği söyleyerek, bu köye karşı hem Aleviler'in hem de Sünniler'in, Sultan Sinemil Ocağı olmasından dolayı çok saygı duydukları ifade etmiştir. Buna bir örnek olarak Sünni olan komşu Karahasan Uşağı köyündekilerin önceden amcasının yanına gelerek odun istediklerini amcasının da kendi kurumuş ağaçlarını göstererek alıp gitmelerini söylediğini, ücretini sorduklarında ise hatır ve gönül diyerek amcasının ücreti geri çevirdiğini ve bu yüzden hala Karahasan Uşağı Köyü'nden gelip amcasının evine niyaz olanlar olduğunu anlatmıştır. Eskiden Kantarma'da dört adet değirmen olduğu ancak şimdi bir tanesinin bile çalışmadığı ifade etmiştir.

Pulyanlı Alevileri, Pazarcık bölgesi Aşiretlerini değerlendirirken bölgedeki önemli aşiretlerden bir olan Atmalı Aşireti'nin dörde bölündüğünü, bunların Atmalı, Sadakalar, Kızkapanlar, Bugarlar ve Mahkanlar olduğu ve bunların 1800 yıllara kadar Alevi oldukları söylenmiştir. Ayrıca bölgede Kılıçlı ve Doğanlı Aşiretlerinin de olduğu, Sinemil Ocağı'ndan ayrılma Şıhraş Aşireti bulunduğu ve Sinemil ile Şıhraş'ın birbirine kardeş olduğu ifade edilmiştir. Bu Şıhraşlıların Şıh oldukları, aynı zamanda esmer oldukları söylenmiştir. Kılıçlı denen aşiretin Türkçe konuştuğu ifade edilerek, diğerlerinin ise Kürtçe konuştukları söylenmiş Kılıçlıların ise Kürtçe'yi hiç bilmedikleri ifade edilmiştir. Doğanlı Karahasanlı Aşireti'nin de Kürtçe konuştuğu onların Elbistan'dan geldiği ayrıca Sinemilli ve Şıhraş Aşireti'nin de Kürtçe konuştuğu ifade edilmiştir. Bütün bu farklı dil konuşmalara rağmen temelinde hepsinin Türkmen olduğu ifade edilerek, doğuştan beri hepsinin ibadeti Türkçe yaptığı ancak Kürtçe konuştukları söylenmiştir. Bu durumun sürekli konuşulduğu ve bu tartışmaların hala olduğu belirtilerek, bugün Avrupa'ya giden

¹⁶⁸²Eröz, **Doğu**, 116-119.

¹⁶⁸³Ulubaş, 93.

¹⁶⁸⁴Karakaya-Stump, Sinemilliler., 19-59.

gençlerin Kürtçe'ye yöneldiği ve biz Zerdüş'ten geliyoruz gibi bazı sözler söylediklerini Zerdüş'ün Alevi olduğunu iddia etdiklerini¹⁶⁸⁵ oysa kendi büyüklerinin bizim Kürtlükle hiçbir alakamız yok dediklerini söylemişlerdir.¹⁶⁸⁶ Alevilikten Sünniliğe dönenlerin daha katı olduklarını oysa kökeninden beri Hanefi olanların ise daha yumuşak olduğu söylenerek, Alevilerin sonradan dönenlerle geçinemediği ifade edilmiştir.¹⁶⁸⁷

Sinemil Aşireti'nin bir kolu olan Şırğaşan Aşireti'ne mensup Bozlar Alevisi'ne göre, bölgede aşiretler arasında hiçbir zaman uzak ilişkiler yaşanmadığını, Bozlar olarak Cerid'lilerle çok yakın ilişkileri olduğunu söylemiştir. Ancak Cerid'lilere siyasetin iyice nüfus etmesiyle bunun değiştiği anlatılmıştır. Ayrıca kendilere çok yakın olan şimdiki adı Yeşil Ova, esas adı İnekli Köyü'yle ilişkilerin çok sıcak olmadığı, ancak diğer aşiretlerin hepsiyle ilişkilerin normal olduğu ve gidilip gelindiği ifade edilmiştir. Çevredeki düğünlerin genelde hepsine gidildiği, bunlar Sünni bunlar Alevi diye bir ayırım olmadığı, ancak Sünnilerde, Alevilere yönelik bunların kestikleri yenmez gibi bir önyargının olduğu ifade edilmiştir.¹⁶⁸⁸

Kendisini Kürt Alevisi olarak tanımlayan Sinemil Aşireti'ne mensup Ağucan Ocaklı bir Alevi, K.Maraş'ta biriyle tanışılırken Türk mü? Kürt mü? Dendiğini, Kürt'se kesin Alevi olduğu düşünüldüğünü, ancak yakınlarında Tevekkeli Köyü olduğu onların Sünni olduğu ancak sonradan Sünnileştikleri ifade edilerek, Dersim göçmeni oldukları söylemiştir. K.Maraş'ın aksine, Orta Anadolu'da Kürt'ten Alevi mi olur? Dendiği anlatılarak, Maraş bölgesinde Sünni Kürtlerin sağ partilere oy verdikleri ifade edilmiştir. Bölgede Aşiretler arası ilişkilerde Aleviliğin ön plana çıktığını, ne kadar yok dense de, inanç temelli ilişkilerin var olduğu anlatılmış, ancak kapital anlamında ilişkilerin farklılaştığı, Alevi kapitalist ise Sünni kapitalist arasında böyle bir problemin olmadığı belirtilmiştir.¹⁶⁸⁹ Necisin? Dendiği zaman Maraş'ta Alevilerin genelde "Aşiretim" diye cevap verdiğini, bunda da yine asimilasyonun etkisinin olduğunu anlatılmış, ancak Türk Aleviler'de bunun olmadığı belirtilerek, Alevilerde bir çekingenlik olmasına rağmen Türk egemen anlayışının etkisiyle onların Türk

¹⁶⁸⁵ K11

¹⁶⁸⁶ K13

¹⁶⁸⁷ K13

¹⁶⁸⁸ K16

¹⁶⁸⁹ K18

Alevisiyim diye daha rahat söylediklerini ama Kürt Alevisi'nin ya aşiretim ya da Aleviyim dediğini belirtmiştir.¹⁶⁹⁰

Demirciler köyünden, Salmanlı Aşireti'ne mensup Alevi, çevredeki aşiretlerle aralarının gayet iyi olduğunu ancak her köyün kişiliğinin farklı olduğunu belirtmiştir. Globalleşmeyle beraber artık kesin fark denecek şeylerin olmadığı ifade edilmiştir.¹⁶⁹¹ Alevilerin kendileri inanç boyutuyla ifade etmediklerini çünkü bu yönüyle büyüklerin bilmesine rağmen gençlerde bilenin çok az olduğunu söyleyerek genelde etnik kimlikle tanımladıklarını söylemiştir. Sadece kurban keserek, kan dökerek inancın olmayacağını çünkü yolun ağır bir yol olduğunu ifade etmiştir.¹⁶⁹²

Sinemil Aşireti'ne mensup Bozlarlı Alevi, çevre aşiretlerle ilişkilerinin gayet iyi olduğunu söyleyerek, “bizim herkesle aramız iyidir, mesela Cerit'ten çerçi gelirdi, bir şeyler satardı, annem ona seccadeyi verirdi, o da namaz kılardı. Bizim bir odamız vardı, Çağlayancerit'liler orada kalırdı. Mesela onlar abdest alırken babam bize onların ayaklarını yıkattırdı. Şimdi anlıyorum ki, babam bizim hizmet gururumuzu kırarmış. Hâlbuki adamların topukları müthiş yarılmış olurdu buna rağmen yıkardık. Biz seccadeyi verirdik, adam namaz kılardı, ama aramızdan bazıları namazla alay ederlerdi. Babam bunlara büyük tepki verirdi, bunu şimdi anlıyorum, Sünnilikle Aleviliğin arası nasıl açıldı? İşte böyle açıldı. Adam iyi niyetli ama böyle görmüş, böyle görünce de tepki veriyor. Ama benim açımdan Sünni ne haklara sahipse bende sahibim, devlette işim daha çabuk halloluyor bile diyebilirim. Herkesle aramız iyi ve sevildiğimi düşünüyorum, ben hiçbir ayrımcılık görmedim. Demek ki insanların kişisel ilişkileri bu işleri farklı bir yerlere getirebiliyor. Böylece daha çok birbirimizi seveceğiz, daha birbirimizi kucaklayacağız, hep beraber bu işi yapacağız, aynı gemide olduğumuzu bileceğiz, batarsak beraber, kalırsak beraber olacağımızı anlayacağız.” Demiştir.¹⁶⁹³ Bölgedeki aşiret ilişkilerini inancın belirlemediğini söyleyen aynı aileden başka bir Bozlar Alevisi, kendini tanımlama anlamında ise önce Aleviliğin geldiğini söylemiştir.¹⁶⁹⁴

¹⁶⁹⁰ K18

¹⁶⁹¹ K28

¹⁶⁹² K28

¹⁶⁹³ K30

¹⁶⁹⁴ K31

Bir Kılıçlı Köyü olan Hanobası'nda yaşamasına rağmen Sinemilli olduğunu söyleyen bir Alevi ise, Aleviliğin önde geldiğini vurgulamıştır. Sünnilerle de ilişkilerin iyi olduğunu, Alevilerin ılımlı insanlar olduğunu, kimseyi küçük görme, kendini büyük görmenin Aleviler de olmayıp hep Sünnilerde bulunduğunu ifade ederek, Kızkapanlıların sonradan Sünni olduğu ifade edilmiştir.¹⁶⁹⁵

Aslen Tottolar Köyü'nden olmasına rağmen K. Maraş merkezde oturan Alevi genç kıızı, çevrelerindeki herkesle ilişkilerinin çok iyi olduğunu, Sünnilerle de ilişkilerin iyi olduğunu anlatarak, yakın çevresinin hep Sünni olduğunu ve kimsenin yüzüne Alevisin, aşiretsin diye vurmadığını belirtmiştir.¹⁶⁹⁶

Sinemil Aşireti'ne mensup Pazarcık'ta yaşayan Alevi kadını, kendi aşiretlerinin Sadakalarla biraz mesafeli olduğunu çünkü Sadakalar'ın kendilerini biraz farklı gördüklerini ve sağcı olduklarını bu yüzden Alevileri kendilerine biraz daha yakın bulduklarını söylemiştir. Sadakalar'ın, Atmalı Aşireti'nden olduğunu köylerinden dolayı böyle dendiğini belirtmiştir. Siyasi olarak da o aşiretle sürekli ayrı olduklarını Sadakalar'ın, Bozdağlar ağa ailesinin arkasından gittiğini belirtmişlerdir.¹⁶⁹⁷

Pazarcık Doğanlı Karahasan Köyü'nde yaşayan Sinemil Aşireti'ne mensup olduğunu söyleyen bir Alevi, aşiretler arasındaki ilişkileri bile akrabalığın belirlediğini ve bu şekilde bir seçiciliğin oluştuğunu anlatarak, “mesela bizim gibi Alevi olsa bile Kılıçlı Aşireti'yle ilişkilerimiz daha azdır.” Demiştir.¹⁶⁹⁸

Osman Dede Köyü'nde yaşayan bir Kılıçlı dedesi, çevredeki aşiretlerle olan ilişkilerini değerlendirerek, “Mesela Ağcakoyunlular var, Evrililer var, kız alıp vermişiz hiçbir kavgamız, döğüşümüz olmamasına rağmen şikâyetçiyiz, zamanında bir işyerinde oturuyoruz, o zamanda şu televizyondaki spiker bir Kızılbaş lafı çıkartmıştı, bu konuşuluyor, benim yanımda genç bir adam oturuyor tanımıyorum ayrıca Karakoyunlardan biri, esas onlar Alevidir, sonradan Sünnilemiştir, Antep'te zengin bir ailedir o da oturuyor. O tanımadığım adam dedi ki; “ben şu Camii'nin

¹⁶⁹⁵ K32

¹⁶⁹⁶ K34

¹⁶⁹⁷ K36

¹⁶⁹⁸ K38

imamıyım” dedi, “Samsun’luyum” dedi, “bizim oralarda çok Alevi olmadığı için pek tanışıklığım yoktu, imam oldum ilk tayinim yarısı Sünni yarısı Alevi bir köye çıktı, Köprü Ağzı’na, Alevileri orada tanıdım, Hükümet Alevilere yanlış bakıyor oysa Aleviler Müslümandır. Ama bilgisiz kalmış insanlar. Bakıyorum Alevilere, haram yok, zina yok, hırsızlık yok. Bence bunlar çok iyi Müslümandır” dedi.

Ben de o Ağcakoyunlu arkadaşa dedim ki; “bak Mehmet, biz senle yıllardır beraberiz ama bir kez sen böyle söyleyemedin mi?” dedim. İşte biz Sünni kardeşlerimizin bizi tanımasını istiyoruz. İnsanın en sevdiği iki şeyi vardır. Bir Allah’ı, bir de karısı. Sen bunlara söversen seni öldürür döğer. Sen bana bunlar ana bacı tanımaz diyorsun bundan büyük hakaret olur mu? Bu cumhuriyetin, bizi eğitenlerin ve bizi idare edenlerin bir ayıbı idi. Burada Diyanet’in suçu yok mu? En büyük suçta ona aittir. Mesela ben bazı ilahiyatçılar dinliyorum Aleviler kesinlikle İslam değildir diyor. Ben İslam’ım diyorsan sana ne oluyor.” Demiştir.¹⁶⁹⁹

Bir Kılıçlı köyü olan Ördek Dede’de yaşayan bir Kılıçlı Alevisi, etraflarında Evri gibi Sünni köyleri bulunduğunu ancak hiçbir sorunlarının olmadığını belirtmiştir. Kadıncık’ta da Sünni ve Alevilerin birlikte olduğu ancak Sünnilerin sonradan yerleştiği ifade edilmiştir.¹⁷⁰⁰ Aleviliğin kötü gösterilmesi bana göre belli bir politikadan geliyor diyerek, “Ben bir gün Maraş’ta bu tartışma var, tanışık bildiğimiz adamlar var, konuşurken “Aşiretler” diye bahsetti. Bana siz aşiretler dedi. Bende dedim ki; “biz aşiret değiliz” dedim. “Biz aşiret diye yersiz yurtsuz insanlara deriz” dedim. “Sen bu ülkede askerlik yapıyor musun?” dedim, “Yapıyorum” dedi. “Bende yapıyorum” dedim. “Senle benim bir farkım var mı?” dedim. “Ticaret yapıyor musun?” Dedim, yapıyorum dedi. “Bende yapıyorum” dedim. Senin bu ülkede tapun var mı? Var. “Benimde var” dedim. Bende biraz hırslı söyledim. Sonra dediler ki “niye kızdın?” dediler. Bende; “niye kızmayayım” dedim, “söylediğiniz lafa bak” dedim “aşiret diye bir aşağılama” yapıyorsunuz dedim. “Sana bunu politikacılar söylüyor” dedim. “Aleviler Halk Partisi’ne veriyor diyorlar size” dedim, aynen doğru dedi politikacılar söylüyorlar dedi. Bugün bu halkı bu kadar geren politikacılarıdır. Evvel bu kadar değildi, şimdi iyice gerdiler ortamı.” Demiştir. Bu

¹⁶⁹⁹ K45

¹⁷⁰⁰ K51

politikanın biraz daha düzelmesi lazım diyerek, “evvel Aleviler bunun içinde yoktu şimdi başladı, Alevilerden de bilen kişiler konuşmaya başladılar, eskiye göre şimdi daha iyidir Alevilerin durumları. Eskiden insanlar bilinçsizdi. Bir şey sorulduğu zaman Alevilik hakkında hiçbir şey bilmezlerdi. Çünkü Aleviliği dededen öğrenirsin dede gelmezse Aleviliği öğrenemezsin, kaybolur. Dedenin gitmediği yerde Alevilik kayboluyor. Bir gün Maraş’a gidiyorum dolmuşla yanıma bir arkadaş oturdu selam verdim “nerelisin” dedim? “Elbistanlıyım” dedi. “Hangi köyündensin” dedim? “Tevekkeli” dedi. “Bizim burada da üç tane Tevekkeli köyü var ama sen Alevisin onlar Sünni” dedim. “Doğru” dedi. “Bunlar bizim oradan gelme” dedi. “Dedelerle ters düştüler orada” dedi. “Dedeler bunları dışladı” dedi. “Bunlar orda bozulmaya başladılardı” dedi. “Buraya gelince de tamamen Sünnileştiler” dedi. Diye belirtmiştir.¹⁷⁰¹

Bölgede yaşayan ve kendilerini Kürt Alevi diye tanımlayan aşiretlerle çok farklı olduklarını belirten bir Alevi, “Bu yörede Kürt Alevileri de var ama biz onlarla çok farklıyız. Esasında biz fark görmüyoruz ancak onlar görürler. Bunu da tartışırız aramızda, sende Alevisin bende diye. Bana diyor ki; sen Kılıçlısın. Tamam, biz Kılıçlıyız, zaten Kılıçlı değiliz demiyoruz ki! Sende ne diyorsun; Deregezenliyim, Atmalıyım diyorsun. Ama aramızda bir fark yok ki! Ben onu şuna bağlıyorum, Alevi Kürtler de de doğudaki Kürtler gibi bir Türk düşmanlığı var. Ayrıcalık var tabii. Türk olduğumuz için oluyor bunlar, onların anlayışı ile bizimkiler farklı biraz”¹⁷⁰² demiştir.

Bir Kılıçlı Köyü olan Urumoğlu’ndan bir Alevi, bölgede Aşiretler arasında bir sıkıntı olmadığını anlatarak, Bir Atmalı reisi olan Ali Bozdağ’ın gelininin Sinemilli olduğunu söylemiş, bölgede çok sevilen bir siyasi şahsiyet olan ve aday olursa destekleyeceklerini söylediği Ali Bozdağ’ın kendini Türk olarak adlandırırsa da kendi aşiretinden Atmalı gençlerinin şu anda BDP’li olduğu belirtilmiştir. Bunun bir vaka olduğunu gençlerde böyle bir eğilim bulunduğunu ifade etmiştir.¹⁷⁰³ Bu bölge açısından şimdiye kadar araştırması hiç yapılmayan bir konuda bölge 1920 yıllarda

¹⁷⁰¹ K50

¹⁷⁰² K50

¹⁷⁰³ K54

faaliyet gösteren üç büyük eşkiyanın hayatları olduğu söyleyerek, Bozo¹⁷⁰⁴, Hasanı hâce ve Cindar İbo adlı bu üç eşkiyanın bölgede çok uzun süre varlığı sürdürüp birçok hadiseye karıştıkları anlatılmış, Kuzey Sinemilli dedeleriyle beraber bir gece içinde öldürülen 65 kişiden sorumlu olan meşhur eşkiyanın Hasanı hâce olduğu söylemiştir.¹⁷⁰⁵

Narlı Ovası'ndaki Kılıçlı Köyleri'nden Karaçay'dan bir Alevi, "Ben bir Alevi aydın olmayı bilinçli olarak tercih ettim. Çünkü Sünni Alevi'ye ağzı alınmayacak şeyleri, Alevi 'de Sünni'ye ağzı alınmayacak şeyleri söylemekteydi. Nerede olursam olayım, hangi toplantıya gidersem gideyim, ben ne yapar eder Alevi olduğumu söyledim. Bunu da herkesin kafasında bir Alevi imajı vardı onu yıkmak için bir Alevi tanışınlar diye yapardım. Birde Alevilere karşı fütursuz şeyler söylenirdi hiç olmazsa ben ordayken söylenmesini istemezdim." Diye belirtirken çevredeki aşiretlerle ilişkilerden bahsetmiş, "Mezhep anlayışı açısından bir fark yok. Atmalı, Sinemilli kendisini Kürt sayar, Kılıçlı kendini Türk sayar bu ayrılık bizim aşiretlerde hissedilirdi. Yaygın olmamakla beraber bize karşı bir soğuk hava hissedilirdi. Bazı Atmalı aşiretleri Sünnileştirme politikaları sonucu Sünnileşmiştir. Tevekkeli, Kızkapanlı, Sadakalar böyledir. Pazarcık'ta Atmalılar, Bozdağlar temsil eder, onların da ne Alevi ne de Sünni olduğu bellidir. Fit Uşağı'nın aslı Doğanlı'dır. Osmanlı'nın Sünnileştirme politikası sonucudur bu. Bir dere bölmüştür bölgeyi birbirlerine dayı yeğen derler ancak bu taraf Sünni'dir diğer taraf Alevi'dir."¹⁷⁰⁶ Diye ifade etmiştir.

Osman Dede Köyü'nden bir Kılıçlı Alevisi, kendisini tanımlarken hem inancını hem de hem de milli kimliğini söylediğini ifade ederek, "ben Türk Alevisiyim ama Kürt Alevisi'de var, Arap Alevisi'de var. Mesela biz Kürt Alevisiyle daha yakın oluyoruz, dostlarımız arkadaşlarımız var. Öbürleri de, yani Arap Alevileri zaten bu çevrede

¹⁷⁰⁴ Bozo Çetesi: I. Dünya Savaşı sırasında Maraş'ın Pazarcık Kasabası'ndan Bozo Aşireti'ne mensup Bozo tarafından kuruldu. Aşiretlerin bir kısmını yanına alan ve Ermenilerce desteklenen Bozo Çetesi kısa sürede büyüdü. Ahmet Eyicil, I. Dünya Savaşı ve Kurtuluş Mücadelesi Sırasında Maraş'ta Ermeni Mezalimi, http://www.ttk.gov.tr/templates/resimler/File/fulltext/Belleten_Makale/bel250911947.pdf

¹⁷⁰⁵ K54

¹⁷⁰⁶ K56

önceden yoktu yeni yeni varlar. Herhangi bir problemde şimdiye kadar asla olmadı. Birbirimize öte git demeyiz, çok sever, sayarız.”¹⁷⁰⁷ Şeklinde ifade etmiştir.

Başka aşiretlerin dedelerini kabul etmediklerini söyleyen Kuyumcular Köyü’nden bir Kılıçlı Kadını , “Biz diğer aşiretlerin Sinemilliler’in falan dedelerini kabul etmeyiz. Bizim aşiretimiz Hasan Dede’ye bağlıdır. Eskiden Sünni’ye kız verilir Sinemilli’ye verilmezdi.” Diye söylemiştir.¹⁷⁰⁸

Çiçek Köyü’nden yaşlı bir Kılıçlı Alevisi ise, köylerinde Türkçe konuşulduğunu ifade ederek, Kılıçlı oldukları için bazen hakarete uğradıklarını söylemiş, “Kılıçlıdır diye bazı kendi bilmezler küfür müfür ederlerdi, ancak kız alıp vermede bir problem yok, yaşantıda da Kürt Alevi ve Türk Alevi’de bir problem yoktur. Ama işte azınlıkta olan her zaman biraz şovenist olur. Bizim Kılıçlı hiçbir zaman şovenist değildir. Ama Kürt Alevilerde bu var biraz nasıl Doğu’dakilerde var burada da var biraz. Tabi bunu da, bizim siyasetçiler bu hala getirdi. Ayrım, her zaman başka bir ayrımı getirir. Bunlar üç oy daha fazla alım diye yapılan şeylerdir. Gösterilen çabaların neticesidir bunlar. Kılıçlı buraya 1815’de gelmiş. Kürt’lerse 1890’da gelmiş. Gelmiş Kılıçlı’nın kapısında azaplık etmiş. Çiftçilik yapmış ortaklık yapmış marabalık yapmış. Sonrada tapuda almışlar. İlk başta çok perişandı Kürtler, yazlağa giderken yorganını atacak bir atları yoktu. İneğin üstüne atarlardı. Bunları bu hala getiren Avrupa oldu. Bu yabancı ülkelere gitmeler falan. Ama gen de şovenistlik Kürtlerde vardır, Kılıçlı’da hiç göremezsiniz bunu. Mesela birgün şu Osman Dede’den geliyordum kardeşlerimle, çağırdılar beni Ali Baba’nın oraya girdik, bir tanesi Kılıçlı hakkında konuştu, Çöçelinin biri, “hele dur hele” dedim. Ben Ali Baba’nın mezarına geldim, Kürt’tür. Saygı duyarım yaşlı bir adamdı. Fakirdi dizinin dibinde de çok oturdum. Şimdi olsa gene giderim. Ama bu Ali Baba Kılıçlı olsa giderken küfür ederdim dedim. Neden dedi? Neden gelmiyorsunuz Osman Baba’ya dedim. Niye gelmiyorsunuz ziyarete dedim. Hâlbuki, Ali Baba’da pirimiz Umman Baba demiş. “Niye gelmiyorsunuz ağam oraya bak biz buraya geldik. Mesele bu. Bu tür farklar vardır. Ama Türk Aleviler Ali Baba’ya, Elif anaya hiç ayrım yapmadan giderler.”¹⁷⁰⁹ Şeklinde anlatmıştır.

¹⁷⁰⁷ K57

¹⁷⁰⁸ K58

¹⁷⁰⁹ K59

Çevredeki Aşiretler'le genelde aralarının iyi olduğunu söyleyen Kılıçlı Aşireti'nden bir Hanobası Alevisi, “Mesela Atmalı var, Sinemilli var hepsiyle de aramız iyidir. Alevisi de olsun Sünnisi olsun aşiretler arası ilişkiler iyidir.” demiş, “Bir Alman yüzbaşısı¹⁷¹⁰ doğudan beri gelmiş bu yörenin aşiretlerini yazmış tarihte ben onun kitabını okumuştum. Bu bizim aşiretlere Türkmen aşireti diyor, tabii bu aşiretler Horasan'dan geçip gelirken, Alevi toplumu dövülerek, ezilerek, dağınık bir şekilde geldiği için her biri bir tarafa dağılmış ve gizlenmiş, yüzlercesi kuyulara atılmış Yavuz'un döneminde ancak Yavuz'un babası bile Alevi'dir. Maraşlı'dır.” Diye söylemiştir. “Bir kız yüzünden çıkıyor bu. Dulkadiroğulları'nın kızını Şah İsmail'e veriyorlar, bana niye verilmiyor diyor sonrada babasına karşı çıkıp Şah İsmail'in kafasını alıyor. Antep Baraklı aşiretinden üç tane avukat geldi onlar da söyledi, Yavuz'dan önce Türkiye'nin yüzde sekseni Alevi'dir dediler. Türkler sonradan Sünnileşmiş dedi. Kur'an-ı Kerim'de diyor Ehl-i beyt'i tanımayan Müslüman olamaz diyor. Bizde Ehl-i beyti savunuyoruz. Ehl-i beyt kim? Muhammed ve onun ailesi işte. Bunun neyi farklı oluyor anlamadığımız nokta bu. Geçinemediğimiz, paylaşamadığımız şey ney? Biz buna akıl erdiremiyoruz. Bunun gerçek kaynağı rant olabilir çünkü senin kitabın Kur'an'sa ve sen onu değil de başka bir şeyi savunursan bu cehaletten ve ranttan ileri gelir. Para her şeyi değiştiriyor, bildiğini bilmemezliğe geliyor. Mesela İsmail ağa cemaati gidiyor Soma'ya, işte siz ağlarsanız bunlar öbür tarafta rahatsız olur diyor. Nasıl rahatsız olur ki? Anlamıyorum. Böyle şeyler diyeceğine git taziyeni yap gel. Bunlar batıl inançlar. Cenab-ı Allah vermiş, cenab-ı Allah almış, takdiri ilahî diyorlar, Kur'an'ın neresinde yazıyor, ben şu ağacı keseceğim geçip altına duracağım. Bu ilahî takdir olur mu? Göz göre göre ölüme gidersem bu ilahî takdir olur mu?”¹⁷¹¹ Diye anlatmıştır.

Osmandede Köyü'ndeki Kılıçlı Alevi kardeşlerden biri, etraflarındaki aşiretlerle mesafeli bir ilişki kurduklarını söyleyerek, “Kılıçlıya zaten siz Kılıç zoruyla dönmesiniz derler. Oysa biz Alevinin özüyüz. Asıl devleti kuran Kılıçlılardır.”¹⁷¹² demiştir.

¹⁷¹⁰ Prusyalı komutan Moltke'nin Türkiye Mektuplarından bahsetmektedir. Helmuth Von Moltke, **Moltke'nin Türkiye Mektupları**, İstanbul: Remzi Kitapevi, 1969.

¹⁷¹¹ K60

¹⁷¹² K63

3.3. Pazarcık Alevilerinin Konuştuğu Diller

Bir topluluğun kültür kökenlerini belirlemede dilin tek başına yeterli olmadığı görülmektedir.¹⁷¹³ Bilhassa Anadolu yaşayan topluluğun uzun ve meşakkatli bir yolculukta sonra bölgeye ulaşması, ardından XIII. Yüzyılda Moğol istilasının meydana getirdiği karışıklık ve bunu takiben XVI. Yüzyıldaki Yavuz Sultan Selim ve Şah İsmail arasındaki siyasi çekişme neticesinde Sünni ve Alevi aşiretlerin Türkiye ve İran arasında zaman zaman yer değiştirmesi,¹⁷¹⁴ devletin takibatından ve baskılardan dolayı Alevilerin dağlara çekilmesi ayrıca XVII. sonlarından itibaren aşiretlerin yerleşik hayata geçirilmesi için çeşitli bölgelere gönderilerek zorunlu iskâna tabii tutulması gibi birçok nedenle sürekli hareket halinde bulunan aşiretler çeşitli bölgelerde çeşitli zümrelerle komşuluk yapmak durumunda kalmışlardır. Bu etkileşim ister istemez konuşan dil ve lehçeleri etkileyerek, Türkçe ve Farsça gibi dilleri aynı anda konuşabilenler olduğu gibi, bölgedeki Türkçe, Farsça, Arapça gibi tüm dillerden çeşitli oranda alıntılar yapan Kürtçe gibi bir ağız meydana gelmiştir.¹⁷¹⁵ Hala bir yazı dili olamayan ve karışık bir grameri sahip olup,¹⁷¹⁶ hiçbir tarihi vesikada ya da eserde izine rastlanmayan¹⁷¹⁷ bu sözlü anlatım dilinin kökeni konusunda da araştırma yapan birçok bilim adamı farklı savlar öne sürmektedirler.¹⁷¹⁸ Bu tezlerin birçoğunun da ideolojik maksatlı olduğu görülmektedir.¹⁷¹⁹ Bugün Türkiye'deki Kürt nüfusunun büyük oranda kullandığı Kurmançça olarak adlandırılan ağızla¹⁷²⁰ yine Kürtçe'nin içinde tanımlanan Kuzey Irak bölgesinde kullanılan Soranice arasındaki dil benzerliği neredeyse yok denecek kadar azdır.¹⁷²¹ Ayrıca Diyarbakır'ın Kuzeyi, Erzincan, Elâzığ, Bingöl ve Tunceli

¹⁷¹³ Ahmet Buran, Kürtler ve Kürt Dili, *Turkish Studies - International Periodical For The Languages, Literature and History of Turkish or Turkic*, Volume 6/3 Summer 2011,43-57.

Hilmi Göktürk, *Kürtler'in Soy Kütüğü ve Boy Tarihi*, Cilt 1, İstanbul:Türk Dünyası Yayınları, 1978,115.

¹⁷¹⁴ Cemal Şener, *Türkiye'de Yaşayan Dinsel ve Etnik Gruplar*, 5.Baskı, İstanbul:Etik Yayınları, 2006,73.

¹⁷¹⁵ Tuncer Gülensoy, *Doğu ve Güneydoğu Anadolu Ağızları Üzerine Düşünceler*, Ankara:Boğaziçi Yayınları,1993,14.

Ahmet Buran, *Doğu ve Güneydoğu Anadolu Üzerine Araştırmalar II.(Ağızlar)*, Ankara:Boğaziçi Yayınları,1992,3.

¹⁷¹⁶ Buran, *Doğu ve..*,13.

¹⁷¹⁷ Fırat, 38.

¹⁷¹⁸ Jwaideh,32.

V.Minorsky, Th.Bois,D.N.Mac Kanzie, *Kürtler&Kürdistan* ,2.Basım, İstanbul:Doz Yayınları,11.

Cemal Şener, *Türkiye'de Yaşayan Dinsel ve Etnik Gruplar*, İstanbul:Etik Yayınları, 2006,106-108.

¹⁷¹⁹ Göktürk, *Kürtler'in.*,11.

¹⁷²⁰ Gülensoy, *Doğu ve..*,15.

¹⁷²¹ Martin Van Bruinessen, *Şeyh, Aga, Devlet*, İstanbul:İletişim yayınları,2006,25.

bölgesinde yaşayan Zazalar'ın kullandığı Zazaca'nın da bu gruptan sayılması tamamen ideolojik propagandanın ürünü olup gerçekleri yansıtmamaktadır.¹⁷²² Zazaların etnik kimliği araştıran Cemal Şener'in yaptığı tespit bu ideolojik çalışmaların tabanda ne derece etkili olduğunu göstermesi açısından önemlidir. Şener'e göre 60 yaş üstü bütün Zazalar kendileri Türk kökenli görürken gençlerde bu oran neredeyse sıfıra inmiştir.¹⁷²³ Aynı bölgede geçmişte çalışma yapan Hilmi Göktürk'te aynı tespiti yaparak yaşlıların kendileri Türk olarak tanımladığını ifade etmiş,¹⁷²⁴ Nazmi Sevgen'in 1937'de Tunceli'de yaptığı incelemelerde yaşlı Zazaların güzel bir Türkçe'yle, "Horasan'dan geldik Türk'üz"¹⁷²⁵ dedikleri belirtilmiştir. Ancak bu algının genç nüfusta değişmesi göstermektedir ki, bilimsel alt yapısı olmasa da ideolojik propagandalar tabana çok büyük tesir etmiştir.

"Kürt" Türkçe bir isim olmasına rağmen¹⁷²⁶ çeşitli kazanımlar ve stratejik hesaplar uğruna Kürt'ü Türk'ten gayri her türlü kavim ve milletle akraba göstermeye çalışan bu ayrılıkçı zihniyet¹⁷²⁷ coğrafi bir isim olarak Kürdistan'ı tarif etmekte de çok zorlanmaktadır. Çünkü Türklerin Orta Asya'dan göç hareketleriyle beraber ilk kez Selçuklu Sultanı Sencer zamanında kullanılan¹⁷²⁸ ve Hazar Denizi'nin güneyini kapsayan bu alan¹⁷²⁹ Türklerle beraber göç sayesinde Osmanlı vesikalarında Doğu Anadolu olarak kısa bir süre zikredilirken¹⁷³⁰ bugün artık Diyarbakır'a kadar gelmiştir. Oysa siyasi Kürtçülere göre Kürtler Anadolu'nun en eski kadim halkıdır ve Türkler olmadan bile Anadolu oldukları iddia edilmekte¹⁷³¹ ancak Bizans kaynakları

¹⁷²²Gülensoy,**Doğu ve..**,69.

Göktürk,**Kürtler'in.**,104.

Abdulhalük Çay,Dursun Yıldırım,Fahri Unan,Enis Öksüz,Suat Akgül,**Doğu ve Güneydoğu Anadolu Üzerine Araştırmalar III.**, Ankara:Boğaziçi Yayınları,1992,12.

¹⁷²³ Cemal Şener,**Türkiye'de Yaşayan Dinsel ve Etnik Gruplar**, İstanbul:Etik Yayınları,2006,122.

¹⁷²⁴Göktürk,**Kürtler'in.**,104.

¹⁷²⁵ Eröz,**Doğu.**,15.

¹⁷²⁶ Rışvanoğlu,15,16.

¹⁷²⁷Çay, Yıldırım, Unan, Öksüz, Akgül,4.

Buran,**Doğu ve..**,1.

Bilal Niyazi Şimşir,**Kürtçülük 1787-1923**, 3.Basım, İstanbul:Bilgi Yayınevi, 2009,13,23.

¹⁷²⁸Çay, Yıldırım, Unan, Öksüz, Akgül,7.

¹⁷²⁹ Minorsky,Bois,Mac Kanzie,11.

¹⁷³⁰Şimşir,50.

¹⁷³¹ Mehmet Bayrak,**Kürt ve Alevi Tarihinde Tabular Yıkılırken**, Ankara:Özge Yayınları,2014,19.

Mehmet Bayrak, **Alevilik-Kürdoloji-Türkoloji Yazıları (1973-2009)**, Ankara: Özge Yayınları, 2009,273.

da dâhil olmak üzere hiçbir tarihi vesikada buna bir örnek gösterememektedirler.¹⁷³² Ayrıca dünya coğrafyasında Türk'ün olmadığı hiçbir yerde müstakil bir Kürt halkından bahsedilememektedir. Kürtlerin tarih boyunca Türklerle hareket ettikleri gayet açıktır. Bugün bile buna birçok örnek bulunmakta bu da tarihi olayları daha iyi anlamamızı sağlamaktadır. Yapılan tüm ayrılıkçı propagandalara rağmen milletin arasına nifak sokulamadığı için daha önce hiç Kürt yerleşkesi olmayan Türkiye'nin batı bölgelerinde ve İstanbul'da bugün Doğu ve Güney Doğu Anadolu'da yaşayandan daha fazla Kürt'ün yaşadığı bir gerçekliktir. Yani Kürtler çok rahat bir şekilde ailesini alıp Türklerin yoğun olarak yaşadıkları yerlere göç edebilmektedirler. Sonuçta hiçbir insan düşmanlık hissettiği ve tehlike algıladığı bir yere gidip yerleşemez. Bu göstermektedir ki, Kürt halkının tabanında kesinlikle Türkler kaynaklı bir tehdit algısı bulunmamakta ve aynı kültür köklerine sahip kardeşler olduklarını bilmektedir.

Kantarma Sinemil Dedesi, kendi köylerinde Kırmançi konuşulduğu söyleyerek bölgede Zazaca konuşan köy olmadığını anlatmıştır. Ayrıca bölgedeki Sünni köylerinin de Kırmanci konuştuğunu ama bununla birlikte kendi Alevi erkânlarında Fuzuli, Mevlana, Yunus gibi ulu ozanların nefeslerinin Türkçe terennüm edildiğini, babalarının ve dedelerinin üç dört dili çok güzel okuyup yazabildikleri söylemiştir. Kendisi ortaokulda iken, edebiyat öğretmenin Türkçe'yi en güzel Kürtlerin konuştuğunu söylediğini ifade etmiş, kendilerinin Türkçeyi öğrenirken tam grameriyle öğrendiklerini belirtmiştir. Konuşmalarda aksan farklılıkları olduğunu bu yüzden konuşanın hangi aşiretten olduğunu hemen anladıklarını ifade etmişlerdir.¹⁷³³ Bozlar Sinemil Dedesi ise, köyde ekseriyetle Türkçe, bir de Kurmanço konuşulduğu, bunun Kürtçe değil de Kurmanço olduğunu ifade etmiştir. Kendi yeğenlerinin Kürtçe konuşursa kelimeleri toparlayamayacağını söyleyen dede, abisinin çocuklarının konuşamadıklarını, diğer abisinin kızlarının ise Kürtçe'yi hiç bilmediğini ifade etmiştir.¹⁷³⁴ Bunda belki 1980'den sonra Kürtçe'nin yasak edilmesinin etkisi olmakla birlikte, bu coğrafyada yaşayan tüm Kürt Aleviler'in esasında Türkmen olduğunu düşündüğünü belirten dedenin yeğeni, amcasının dediği gibi belki dedelerin

¹⁷³² S.Ahmet Arvasî, **Doğu Anadolu Gerçeği**,2.Basım,Ankara:Türk Kültürü Araştırma Enstitüsü,1988,29

¹⁷³³ K2

¹⁷³⁴ K5

kökeninin Arap olabileceği ama halkın kökeninin kesinlikle Türkmen olduğuna inandığını bunun tartışma götürmeyecek kadar açık olduğunu ifade etmiştir.¹⁷³⁵Yaptıkları bütün icraatlarında, dar didarda, cem icraatlarında, hiç Kürtçe'nin bulunmadığını ifade eden dede, başka hiçbir yabancı dilin olmadığı tamamını Türkçe tatbik ettiklerini belirtmiştir. Dar-didarları görürken, musahip kardeşliğini yaparken hep Türkçe söylediklerini, Kürtçe'nin hiç olmadığını ve Kürtçe yapamayacaklarını ifade etmişlerdir. Çok eskiden Dersim dâhil hiçbir yerde Kürtçe semah olmadığını son yıllarda bunların çıkartılmaya çalışıldığı ama bunların uydurma şeyler olduğunu ifade etmiştir.¹⁷³⁶ Kendilerinin zaten Kürt olmadığını belirten dede, ellerinde silsilenameler olduğunu, hüccetü'l-beratlar olduğunu ifade ederek ama şu aralar Şafilere yama olma gibi bir çabanın olduğunu ifade ederek oysa Siirt'te, Bitlis'te, Mardin'de, Şırnak'ta hiç Alevi olmadığını bunların tamamının sindirilmiş olduğunu ifade etmiştir. Bu bölgedeki Sünnilerle kendilerinin kardeş gibi yaşaya geldiklerini, kardeş gibi geçindiklerini ama bazılarının araya sonradan nifak koymaya çalıştıklarını söylemiştir.¹⁷³⁷

Haydarlı Sinemil Dedesi'de ibadetlerin Türkçe yapıldığını anlatarak Kürtçe'nin de olduğunu ancak deyişlerin genelde Türkçe okunduğunu ifade etmiştir.¹⁷³⁸ Kantarma'da ve kendi yaşadığı Haydarlı Köyünde Kürtçe konuşulduğunu ama bunun bir Sinemil ağızı olduğunu belirten dede bunun Kırmançi olmakla beraber doğu lehçesinin kendilere çok farklı geldiğini ifade etmektedir. Televizyondan anlamasalar da, karşı karşıya gelince anlaşabildiklerini ancak doğudakilerin birçok dilinin bulunduğunu ifade etmiştir.¹⁷³⁹

Atmalı Aşireti mensup Çöçeli Alevisi, bölgedeki Alevilerin Kürtçe konuşmasına rağmen Türkmen olduğunu belirterek “Türkmen'iz biz” demiştir. Ayrıca Alevilerin Türkçe ibadet ettiklerini anlatarak, bu Türkçe ibadetin X.yüzyılda Hoca Ahmet Yesevi ile başladığını anlatmıştır. Ayıca dünyaya Türkçe'yi yayanın Hacı Bektaş-ı Veli'nin olduğu ifade ederek, bu dünyada hangi dil konuşulursa konuşulsun, hangi ırktan olunursa olunsun, Hacı Bektaş felsefesine ihtiyaç olduğu çünkü onun hiç

¹⁷³⁵ K16

¹⁷³⁶ K5

¹⁷³⁷ K5

¹⁷³⁸ K6

¹⁷³⁹ K6

ayrım yapmadığı, “ilimden gidilmeyen yolun sonunun karanlık olduğunu” söylediği ifade edilmiş, Hacı Bektaş’ın esas figürünün buğday ve kadın olduğu Tokat’ta bunu gördüğünü ama Turhal’da kimsenin bu figürü bilmediğini anlatmıştır.¹⁷⁴⁰

Çöçeli Alevisi, Erzincanlı bir ilahiyat profesörü olan Mehmet Ateş’e “âmin” kelimesinin kökenini sorduğunu bunun Arapça olmadığını söylediğini, hocanın da buna Farsça dediğini ifade etmiştir. Kur’an’da Arapça’dan başka dil olmaması gerekmesine rağmen her gün söylenen âmin kelimesinin Farsça olduğu ifade etmiştir.¹⁷⁴¹

Bozlar Alevisi, 1980’lere kadar halk arasında konuşulan dilin Kürtçe olduğunu, hatta babaannesinin Türkçe’yi hiç bilmediğini ifade etmiştir. 1980’den sonra her sınıfın içinde birkaç muhbir seçildiğini, köyün içerisinde Kürtçe konuşanların ertesi gün okulda öğretmenler tarafından dövüldüğünü, ama o dönem çocuklarda dâhil olmak üzere kendi aralarında Kürtçe konuştuğunu okula gelince ise Türkçe konuştuklarını ama çok iyi konuştuklarını anlatmıştır. Kendi ailesinde ise Türkçe’nin çok net konuşulduğunu belirterek şu an hâkim dilin Türkçe olduğunu yalnız yaşlılar arasında Kürtçe konuşulduğu belirtilmiştir.¹⁷⁴²

Ağuiçen Ocağı’na bağlı dede, cemdeki duaların ve cenaze erkânındaki duaların insanların anladığı Türkçe ile yapıldığı bunun eskiden beri böyle olduğunu ifade ederek bu yapılan duaların şimdiye kadar ne Arapça, ne Kürtçe, ne Çerkezce olduğunu sadece Türkçe yapıldığını söylemiştir. Geçmiş dönemde yaşayan büyük ozanların tümüne bakıldığında, yedi ulu ozana bakıldığında ve onların dışındaki birçok ozana bakıldığında hiçbirinde farklı bir dile rastlanmadığı ifade ederek, bu ozanların tamamının Türkçe yazdığını ve söylediği anlatmış bunun da çok önemli olduğu vurgulayarak, bunun dışında bir şey söylemenin yanlış olacağı ifade etmiştir.¹⁷⁴³ Yine Sinemil Aşireti’ne bağlı, Ağuiçen Ocağından ve kendini Kürt Alevisi olarak tanımlayan bir Alevi, köylerinde Kırmançi konuşulduğunu, cemlerde ise ibadetlerin özünde Türkçe yapıldığını, Türkiye genelinde yapılan cemlerin yüzde

¹⁷⁴⁰ K14

¹⁷⁴¹ K14

¹⁷⁴² K16

¹⁷⁴³ K17

sekseninin Türkçe okunduğunu anlatmıştır. Kürtçe’de okunan yerler olduğunu ancak Kürtler’de ibadetlerde daha çok Arapça’nın yaygın olduğunu ifade etmiştir.¹⁷⁴⁴ Maraş’a gelmeden önceki köylerinde ve bölgelerinde Zazaca konuşulduğunu, Dersim Zazaları’nın Elazığ ve Diyarbakır Zazacası’nı anlamadıklarını söyleyen Kureyşan Ocağı’na bağlı bir Alevi, ibadetlerin ise Türkçe yapılıp, Fatıha’nın Türkçe okunduğunu söylemiştir.¹⁷⁴⁵

İbadette Türkçe’yi tercih ettiklerini anlatan Koçgiri Aşireti’ne mensup Alevi ise, cemlerin bazılarının Kürtçe’de yapıldığını, Kürtçe dedelerde getirdiklerini ancak çoğunu anlamadıklarını oysa Dersim dedelerini, Elbistan Dedelerini cem için getirdiklerini, ikisinin de Kürt olmasına rağmen ibadeti Türkçe yaptırdıklarını ve ibadetin genellikle Türkçe olduğunu anlatmıştır. Şimdilerde Kürt Alevilerinde örgütlenmeye çalışıldığını anlatarak, sadece Kürt Aleviliği diye bir şey söylediklerini ancak kendisine göre, onun Alevilik olmadığını söylemiştir. Bir parti içerisinde, bir devrimci örgüt içerisinde, bir Kürt derneği içerisinde, Aleviliğin örgütlenemeyeceğini anlatarak, Aleviliğin hem Türk Alevisiyle, Kürt Alevisiyle hep beraber örgütlenebileceğini söylemiştir. Kendisine “Heva” dediklerini, çok iyi birisin, Alevilere hizmet eden birisin dediklerini, Aleviler için yüz bin kişilik festival yapacağız dediklerini kendisinin de buna karşılık, “Sen bir örgütsün, Alevilik festivali yapabilirsin ancak Alevilik yapamazsın!” dediğini anlatmıştır.¹⁷⁴⁶ Aleviliğin kolay olmadığını kolay olsa Türkleştirilirdi diyerek, Aleviliğin Türk Aleviliği ya da Kürt Aleviliği şeklinde partilerin içine sokulmaması gerektiği zaten temelinde Zerdüştlüğün bulunduğu anlatılmıştır. Böyle yapılırsa Aleviliğin büyümeyeceği anlatılarak, Aleviliğin ancak ezilen halkların yanında yer alarak, demokrasinin yanında yer alarak yerine oturacağı söylenmiş, “Biz cami- cem evi yaptırmıyoruz, onun yerine kendi mahallemize cem evi yaptırıyoruz” demiştir. Camiler’in, Kiliseler’in olduğu gibi Cemevleri’nin de olması gerektiğini söyleyerek, “eğer bu olursa bizim ibadetimizi görürler bize iftira atmazlar, mum söndürüyorlar, ana bacı tanımıyorlar demezler” demiştir. Alevilerin bir sürü iftiraya maruz kaldığını hala

¹⁷⁴⁴ K18

¹⁷⁴⁵ K20

¹⁷⁴⁶ K21

Alevilerin kılık ve kıyafetlerinden dolayı tacize uğradığını belirtmiş, bugünkü ortamda siyasi baskının daha da arttığını anlatılmıştır.¹⁷⁴⁷

Bugünlerde sokaklarda Alamut Kalesi'nde anlatılan gibi aşkların yaşandığı, İslâmiyet'in bu olmadığını ayrıca televizyonda izlenen ve cem vakfının düzenlediği semahların cem olmadığını, Alevilik olmadığını anlatarak, Cem'e sadece musahibi olanların girebileceğini ifade etmiş, önceden her şeyin daha iyi olduğunu, insanların haksızlık yapmadığını, haramdan korktuklarını anlatmıştır. Alevilikte eline, beline, diline hâkim olma felsefesinin bulunduğunu, bunun Müslümanlar'da da olduğunu söylemiş hoşgörü ile inananların bir şeyler başarabileceğini ifade etmiştir.¹⁷⁴⁸

Baba Mansur Ocağı'na bağlı Koçgiri Aşireti mensubu Alevi, babasıyla annesinin kendilerinin duymak istemediği bir şey olursa Kürtçe konuştuklarını, onun dışında hep Türkçe konuşulduğunu belirtmiştir. Kendisinin iki kişi konuşunca bölük pörçük Kürtçe'yi yakalayabildiğini, ancak kendi çocuğunun hiç bilmediğini anlatmıştır.¹⁷⁴⁹ Kılıçlıların yaşadığı Hanobası köyünde yaşamasına rağmen Çöçeli'den kopma olduğunu söyleyen bir Alevi, Hanobası'nda Türkçe konuşulduğunu, ama kendisinin Kürtçe bildiğini, Deregezen'den beri Kürt olduğunu ifade etmiştir. Kılıçlıların ise Kürtçe bilmediğini ancak konuşulanı anlayabildiklerini ifade etmiştir.¹⁷⁵⁰

Aşağı Terolar'dan Alevi bir kadın köylerinde hem Türkçe hem de Kürtçe'nin beraber konuşulduğunu belirtmiştir.¹⁷⁵¹ Demirciler köyünden Alevi'de cemin Türkçe yapıldığını anlatmıştır.¹⁷⁵²

Sinemil Aşireti'ne mensup, Küpelikız Köyü'nde yaşayan ancak herhangi bir ocağa ve dedeye bağlı olmadığı ifade eden bir Alevi köylerinde hem Türkçe hem de Kürtçe'nin konuşulduğunu anlatmıştır.¹⁷⁵³ Aynı aşirete bağlı bir Bozlar Alevisi'de duaların Müslümanların yaptığı gibi yapıldığını ve Türkçe olduğunu söylemiştir.¹⁷⁵⁴

¹⁷⁴⁷ K21

¹⁷⁴⁸ K21

¹⁷⁴⁹ K22

¹⁷⁵⁰ K24

¹⁷⁵¹ K27

¹⁷⁵² K28

¹⁷⁵³ K29

¹⁷⁵⁴ K30

Köylerinde Kürtçe konuşulduğunu ancak bunun Türkçe'ye yakın bir Kürtçe olduğu söyleyerek, "bizde masanın ismi masadır, biz Kürt değiliz ayrıca şunu açıkça söyleyeyim Alevi Kürt olamaz. Alevi öz be öz Türk'tür. Hatta Alevilerin hepsi gerçek milliyetçidir. Bazıları MHP'lidir. Biz, birçoğu, yeterince bilmiyoruz bu yüzden bilen insanlara müsaade etsinler, İzzettin Doğan hocam gibi, Mazlum Dedem gibi kişilere müsaade etsinler. Biz de bu şekilde inancımızı doğru öğrenelim ve inancımız Diyanet'te yer alsın. Çünkü dini kaybeden bana göre her şeyi kaybeder." Demiştir.¹⁷⁵⁵ Aynı aileden başka bir Bozlar Alevisi, köylerinde eskiden beri Kürtçe konuşulmasına rağmen, cem ve diğer ibadetlerin Türkçe olduğunu söylemiştir.¹⁷⁵⁶

Bir Kılıçlı Köyü olan Hanobası'nda yaşayan bir Sinemil Alevisi, köylerinde Türkçe konuşulduğunu, Kürtçe konuşanın pek az olduğunu ifade etmiştir.¹⁷⁵⁷

Aslen Tottolar Köyü'nden olmasına rağmen K. Maraş merkezde oturan Alevi genç kız ve ablası çevrelerinde Türkçe konuşulduğunu, Kürtçe konuşanların da bulunduğunu söyleyerek annesinin Pazarcıklı olduğunu ama ne Kürtçe anladığını ne de konuştuğunu söyleyerek, Cem de de duaların hep Türkçe yapıldığını anlatmıştır.¹⁷⁵⁸

Elmapınar Köyü'nden bir Alevi, cem de duaların tamamının Türkçe yapıldığını ayrıca cenazedeki dualarında Türkçe olduğu belirterek, cem evinden kalkan cenazelerin hepsinde duaların Türkçe olduğunu söylemiştir.¹⁷⁵⁹

Pazarcık Doğanlı Karahasan Köyü'nde yaşayan Sinemil Aşireti'ne mensup bir Alevi köylerinde hem Türkçe'nin hem de Kürtçe'nin konuşulduğunu belirterek bazen cemlere katıldığını söylemiş ve yapılan tüm Alevi ibadetlerinin Türkçe olduğunu, cemlerinde Türkçe yapıldığını anlatmıştır.¹⁷⁶⁰

¹⁷⁵⁵ K30

¹⁷⁵⁶ K31

¹⁷⁵⁷ K32

¹⁷⁵⁸ K34,K35

¹⁷⁵⁹ K37

¹⁷⁶⁰ K38

Tercan'dan Maraş'a yerleşmiş bir Alevi genci, nenesinin Zazaca ve Kürtçe bildiğini söylemiştir. “Nenem Zaza değil ama anne tarafından nenem Zazaca biliyor, onlar da Erzincan tarafından gelmiştir. Onların biraz daha geriden geldiğini biliyorum. Orada çevresinden öğrenmiş. Babam Kürtçe bilmez.” Demiştir.¹⁷⁶¹

Babası Sinemilli, annesi Barak Aşireti'nden olan bir Alevi genci cem de duaların Türkçe olduğunu söylerken¹⁷⁶² babası da Kürtçe kelimenin kesinlikle olmadığını belirtmiştir.¹⁷⁶³

Uryan Hızır Ocağı'na bağlı Osman Dede Köyü'nde yaşayan Kılıçlı Dedesi, Kılıçlıların Türkçe konuştuğunu ve cemlerde sadece Türkçe'nin konuşulduğunu ifade etmiştir.¹⁷⁶⁴ Narlı Ovası'nda bulunan ve Osman Dede Köyü'ne yakın başka bir Kılıçlı Köyü olan Ördek Dede Alevileri ise köyde hem günlük konuşmanın hem de ibadetlerin Türkçe yapıldığını söyleyerek, Kılıçlı toplumunun tamamen Türkmen olduğunu ifade etmişlerdir.¹⁷⁶⁵

Ağuiçen Ocağı'na bağlı bir Kılıçlı Alevisi, cem de duaların Türkçe yapıldığını söyleyerek, “Kürtçe yapılır diyen yalan söyler. Yalnız şu var Dersimdeki mürşitlerin üç dört tane piri duaları Kürtçe okutuyordu, Kureyşanlar da daha çok olur. Ama genelde Türkçe. Alevi Türkmenlerde zaten Kürtçe olması mümkün değil. Ama bizim bu yörede biz Ağuiçeniz, Sinemilli yörenin en büyük aşiretidir. Hem dede hem Kürt aşireti olan Sinemilli pirleri, Sün Köyü'ne bağlı Elazığ'da. Mürşidi orada bu pirlerin, tamamı Türkçe dua ederlerdi. Hepsi de Türkçe konuşurdu. Anadolu yöresinin en güzel müziğini Sinemilliler yapar, en güzel kadınlar Sinemillilerdir, en yakışıklı erkeklerde Sinemilliler'dir. Dünyayı gezdim Sinemilli dedeleri gibi çalıp söyleyenler yoktur. Elbistan'a gidelim sokakta gezen adamlardan demografik yapısı hemen belli olur. Sinemilliler hemen belli olur. Pazarcık'ta dört çeşit adam olur Deregezenli, Atmalı, Kızkapanlı, Sadakalı bunların içinde Sinemilliler'e bir bak hemen fark edilir.” Demiştir. Sinemilli Aşireti hakkında da bilgi vererek bu Aşireti ait çok eski belgeleri gördüğünü ve bu belgelerden birinin XV. Yüzyıla ait olduğunu belirterek,

¹⁷⁶¹ K40

¹⁷⁶² K42

¹⁷⁶³ K41

¹⁷⁶⁴ K45

¹⁷⁶⁵ K50,K51,K46

“Sinemillilerle ilgili belge 1483 tarihine ait. Sün köyünde çıkan belgelerin tarihi. Belgelerde Kürtçe geçmiyor. Belgeler içindeki en eski belge, Habbe'nin torunu küçük Tacim İbo dedeydi. Bunlar iki bölgeye dağılıyorlar, bir Erzincan Kemah'a , ikincisi Maraş'a geliyorlar üçüncüsü de Elazığ'da kalıyor. Kantarma üzerine dört kardeş olarak geliyorlar. Zengin kardeş Tapo ağa Bozlara geliyor. Çok büyük bir konağı vardı Kürtçe 'mole bove''dedenin evi denirdi, Bozlar'a gelen Aziz kolu, dedeler kolu buraya geliyor, Kalender kolu Kantarmaya gidiyor. Ayrıca Aziz kolu ve Nadar kolu var, onlarda Pazarcık'a yayılıyorlar. Kuzey Sinemillilerin ağası olan Kurmo Ağa'yı 1918 yılında altmış beş adamıyla beraber bir gece ansızın baskın yaparak öldüren eşkiya meşhur Hasanı hâce'dir. Güney Sinemilliler'in ağası da ağaların ağası Tapo ağaydı. Öyle bir ağa gelmedi bölgeye, benimde çok sevdiğim insanlar. Konağı odası hala duruyor. Her tarafı ceviz oyma. Kantarma'daki İbo dedenin evini de görmek gerekir. Her bir direğin uzunluğu yirmi metre nereden getirmişlerse hepsi ardıc ağacı” Diye ifade etmiştir.¹⁷⁶⁶

Eski adı Fanfas olan Pınarhüyük'ten bir Kılıçlı Alevisi, köylerinde Türkçe konuşulduğunu ve cemde de duaların Türkçe yapıldığını söyleyerek, “ benim en çok hoşuma giden, Alevi dedesi diye gelen hocaların Türkçe dua okumasıdır. Ve bizde ne dua yapıldığını çok iyi anlıyoruz. Antep'ten bir dede geldi bir kadının cenaze duasını yaptırdı, birçok defa tebrik ettim onu. Kıyafetini giymiş gelmiş aslan gibi genç bir dede. Çok güzel dualar etti ve herkesin de çok hoşuna gitti. Daha önce Sünni hocalar çağırırdık cenazelere Arapça okurdu kimsede bir şey anlamazdı.” Diye söylemiştir.¹⁷⁶⁷

Narlı Ovası'ndaki Kılıçlı Köyleri'nden biri olan Karaçay'dan bir Alevi, köylerinde katıksız bir Türkçe konuşulduğunu söyleyerek, “Benim köyümde çok dikkatimi çeken bir şey, ne Arapça, nede Kürtçe tek kelime duymadım. Öz Türkçe konuşulur.”¹⁷⁶⁸ Diye belirtilmiştir. Osman Dede Köyü'nde Türkçe konuşulduğunun anlatan bir Kılıçlı Alevisi'de, “Belirleyici olan dilimizin Türkçe olmasıdır. Biz Türkçe'ye önem veririz yani anladığımız dile önem veririz. Neden anlıyorsak onu

¹⁷⁶⁶ K54

¹⁷⁶⁷ K55

¹⁷⁶⁸ K56

söylemek zorundayız. Bizim dedelerimiz Türkçe ibadet eder Türkçe söylerlerdi.’’¹⁷⁶⁹
Demıştır.

Kılıçlı Aşireti’ne mensup Alevilerin yaşadığı Kuyumcular Köyü’nden bir kadın, “Biz Türk köyünüz başka dilimiz olmaz. Bu aralar Dersim olaylarına taktım, beş altı oldu araştırmam, Rıza Zelyut’un eserini okuyorum. Şu an elimde, Alevilerde Kürt yoktur. Alevi oldukları saklamak için bazı aşiretler Kürtçe öğrenmiş. Bunlar bile ibadetlerini Türkçe yapıyorlar çünkü Türkler.’’¹⁷⁷⁰ Şeklinde ifade ederek bütün Alevilerin aslında Türk olduğunu söylemiştir.

Narlı Ovası’nda bulunan, Hanobası’nda Türkçe konuşulduğu söyleyen bir Kılıçlı Alevisi, köyde Kürtçe’yi de anlayanların bulunduğunu söyleyerek, “Zaten Alevinin kökeni Türk olduğu için hep Türkçe konuşurlar. Pir Sultan, Hacı Bektaş, Abdal Musa bunların tamamı Türklüğü yayan kişilerdir.’’¹⁷⁷¹ Diye ifade etmiştir. Bir başka Kılıçlı Köyü olan Osmandede’den yaşlı bir kadın ise köylerinde ve cemlerde Türkçe konuşulduğunu söyleyerek, hiç Kürtçe görmedim demiştir.¹⁷⁷²

3.4. Pazarcık Alevilerine Göre Alevi Sünni İlişkileri

Alevi-Sünni ilişkilerinin düzelmesi hakkında görüşleri vermeden önce bu ilişkilerin tarihsel süreçte neden bozulduğuna bakmak gerekmektedir. Büyük çoğunluğu Türk olan Anadolu Alevileri’nin tarihi süreçte kendileri gibi Türk olan Sünnilere neden “Yezid” dedikleri ve Sünni Türkler’in de, neden Alevilere Kızılbaş diyerek dinsizlikle¹⁷⁷³ itham ettikleri üzerinde düşünülmesi gereken önemli bir konudur.

Çünkü İslâm Tarihi’ndeki peygamber döneminden hemen sonra başlayan siyasi iktidar kavgası¹⁷⁷⁴ neticesi olan ayrışmanın hiçbir zaman bir parçası ve tarafı olmamış Türkler aynı isnatları birbirlerine kullanarak olayın içine dâhil olmuşlardır. Başlangıçta, Şam valisi Muaviye’nin yasal halife Hz. Ali’ye karşı başlattığı siyasi ayaklanma, kullandığı siyasi taktiklerle netice vermiş, ilk önce Hz. Ali’nin ordusu

¹⁷⁶⁹ K57

¹⁷⁷⁰ K58

¹⁷⁷¹ K60

¹⁷⁷² K67

¹⁷⁷³ Melikoff, **Uyur İdik Uyardılar**, 26.

¹⁷⁷⁴ Gölpınarlı, **Tarih Boyunca İslâm Mezhepleri** ..8,9

için de çıkan isyan ve ayaklanma bastırılmış ancak bu isyanı meydana getiren Harici adı verilen grup Ali'nin ölümüne neden olarak, İslâm Tarihi'ndeki en büyük kırılmaya neden olmuşlardır. Evveliyatı çok eskilere dayanan ve aynı ailenin zengin ve yoksul kanadına mensup olanların arasında devam eden bu çekişmenin aslı İslam'ın gelişiyle beraber bu aile içinden nispeten daha az varlıklı olan Haşimoğulları'ndan bir peygamber çıkması¹⁷⁷⁵ ve amcasının oğlu Ali'nin onu baştan beri kayıtsız şartsız desteklemesi üzerine varlıklı kanat Ümeyyoğulları bunu baştan beri hazmedememiş, Mekke'nin fethine kadar, Müslümanlarla mücadeleyi sürdürmüşler¹⁷⁷⁶ ve Mekke'nin fethinden kimi kaynaklara göre şüpheli bir şekilde İslam'ı seçmişlerdir.¹⁷⁷⁷

Bu mücadele İslam dairesi içerisinde de sürmüş, Veda Haccı'ndan başlamak üzere Hz.Muhammed'in ölümüyle hat safhasına çıkmış ve o tarihten itibaren derin ayrılıklar meydana gelmiştir. Bu ayrılığın neticesinde hem siyasi iktidar kadroları, hem de dini ulema kadroları süratle oluşarak yerlerini korumak ve pozisyonlarını güçlendirmek adına bu ayrılığı sürekli kışkırtmış ve bu gruplar birbirlerini din dışılıkla suçlamaya başlamışlardır. Bu sınırlar öyle ileri derecede aşılmış ki, mezarlıklardan çıkarılan cenazelere bile çeşitli işkenceler çok rahatlıkla uygulanmaya, cami minberlerinden karşılıklı hakaretler ve lanet okumalar görülmeye başlanmıştır.¹⁷⁷⁸

Bu siyasi mücadeleyi, bilhassa siyasi kurnazlıklara pek vakıf olmadığı için kaybeden Hz. Ali ve taraftarları, Hz. Hasan'ın beklenmedik biatı¹⁷⁷⁹ ve Hz. Hüseyin Kerbela'da şehadeti sonrası Emevilerin takibinden kaçarak Türkistan'a doğru ilerlemişlerdir. Türklerin İslam'la tanışmaları Emeviler döneminde olmuş ve Emevilerin Türkistan'daki uyguladıkları şiddet¹⁷⁸⁰ Türkler tarafından hiç hoş karşılanmamıştır.¹⁷⁸¹ Kimi şehirlerin girişine kilometrelerce asılan Türk askerlerinin görüntüleri Türklerin zihinlerine kazılmış Emeviler hiçbir zaman Türklerin ne

¹⁷⁷⁵ Brockelman,51.

¹⁷⁷⁶ Claude Cahen,**Türkler Nasıl Müslüman Oldular**, 3.Baskı,İstanbul:Örgün Yayınevi, 2008,41

¹⁷⁷⁷ Cemal Kutay,**Tarihte Türkler Araplar Hilafet Meselesi**, İstanbul:Aksoy Yayıncılık,1998,12.

¹⁷⁷⁸ Kara,216-217

Yaman,**Alevilik,İnanç**.,40.

¹⁷⁷⁹Brockelman,57.

¹⁷⁸⁰ Köprülü,**Türk Edebiyatında...**,45

¹⁷⁸¹ Kutay,19.

Alevisi'ne ne de Sünnisi'ne şirin gelmemiştir. Çünkü Muaviye'nin oğlunun adı olan "Yezid" aynı Alp Er Tunga'nın başına bela olan İranlı "Zal oğlu Rüstem"¹⁷⁸² gibi zalimi ve kötüyü temsil etmektedir.¹⁷⁸³ Türkler bu yüzden Emevilere karşı kendi içlerinden biri olan Ebu Müslim Horasani ile hücumla geçmişler ve onları bertaraf etmişlerdir.¹⁷⁸⁴

Büyük olasılıkla Hoca Ahmet Yesevi'de bu tür Ehl-i Beyt taraftarı Müslümanlarla karşılaşmış ve onlardan aldıkları bilgileri oba oba gezerek Türkmenler içerisinde anlatmak suretiyle bir Türk Müslümanlığı meydana getirmiştir.¹⁷⁸⁵ Çünkü İslamiyet'in Türkistan'da yayılmaya başlamasıyla birlikte birçok tasavvufi akım bölgede bulunuyor, bu tasavvufi dervişler Türklere eski dinlerindeki kam ozanlar gibi sıcak geliyor ve onların söylediklerinden etkileniyorlardı. Bu Müslümanlığın ibadet yönü ve şeri hükümlere bağlılığı Sünnilikten ayrılmasa da¹⁷⁸⁶ Ehl-i Beyt'e olan hürmet ve saygısı en belirleyici özelliği olup bunu ileriki dönemde hem Sünni hem Alevi Türklerde görmekteyiz ve Sünni Türkler arasında asla Ehl-i Beyt'e sövgüye rastlanmamasındaki en önemli neden, İmam Azam Ebu Hanife ve Maturudi vasıtasıyla gelişen bu Türk Sünniliği anlayışdır.

Türklerin, hem Sünnisi, hem de Alevisi, Hz.Ali döneminde ayrıışan tarafların anlayışından çok farklı bir İslam anlayışına sahiptirler. Sünniler açısından ibadet yönünden uygulanan ritüellerde yani namaz, oruç, zekât, hac gibi uygulamalarda fark olmasa da taşıdıkları Ehl-i Beyt sevgisiyle¹⁷⁸⁷ ve dini uygulama alanına soktukları birçok kültürel uygulamayla Arap Sünnisi'nden ziyade Türk Alevisi'ne benzerler. Yine Anadolu'da yaşayan Alevilerin neredeyse hepsi On İki İmam'a bağlılık dışında Şiilikle hiçbir ortak yanları olmadığı gibi, kurban kesme, türbe ziyareti, adak adama, çaput bağlama, cenaze yemeği, lokma geleneği gibi kültürel kaynaklı dini uygulamalarda Şiilerden ziyade Türk Sünnilere benzemektedirler. Ayrıca Türklerde çok önemli yer tutan tasavvuf Şiiler tarafından "kötü bir inanç" olarak

¹⁷⁸² Firdevsi, **Şahnâme**, İstanbul:Kabalıcı Yayınları,2009,270,328,343,827.

¹⁷⁸³ Eröz, **Türkiye'de**,38.

¹⁷⁸⁴ Irene Melikoff, **Ebu Müslim**, Ankara:Elips kitap,2012,17-18; Kutay,16.

¹⁷⁸⁵ W.Barthold, **İslâm Medeniyet Tarihi**,Ankara:Akçağ Yayınları, 2004,173.

¹⁷⁸⁶ Köprülü, **Türk Edebiyatında**.,51

¹⁷⁸⁷ Mehmet Ümit, Türklerin Müslüman Olmalarında ve Ehl-i Beyt'e Duydukları Sevgide Ehl-i Beyt Mensuplarının Rolü, **I.Uluslararası Hacı Bektaş-ı Veli Sempozyumu**,Çorum 2010,32.

değerlendirilmekteyken¹⁷⁸⁸ Kur'an kaynaklı olduğu bilinen tasavvuf¹⁷⁸⁹ Türkler'in ilk Müslüman olduğu günden bu yana çok önemli olmuştur. Tüm bu bilgiler ışığında kaynak bir ve tek olmasına rağmen algılanış ve yaşayış anlamında çeşitlilik arz eden İslam İnanişında, Türklerin hem devlet hayatında hem de gündelik hayatta İslam'ı yaşamaları diğer milletlere nazaran çok farklıdır.¹⁷⁹⁰

Türkler kendine özgü bu dini yaşama biçimiyle Müslüman olmuşlar ancak tarihte hiçbir millete nasip olmayacak ölçüde İslam'a hizmet etmiş ve kendi kimliklerinden bile vazgeçerek bütün varlıklarını İslam adamışlardır. İslam bir zaman sonra Türk'le özdeş olarak anılmaya başlanmış, sonradan Müslüman olmuş birine "Türk olmuş" tabiri kullanılır hala gelmiştir. Gayri Müslimler savaştıkları Müslüman ordularını hep Türk ordusu diye tanımlamışlardır.

Anadolu'ya ulaşan ve yerleşik hayata geçmeye başlayan Selçuklu Türklerin de devletin sistemli bir şekilde Nizamiye Medreseleri vasıtasıyla Sünniliği desteklediği bilinmektedir. Bunun birinci sebebi Hassan Sabah'ın lideri bulunduğu İsmailiye Şiiliğine mensup bu aşırı Haşhaşiler akımının Selçuklu Devleti'ne verdiği zarardır.¹⁷⁹¹ Ayrıca Türklerin devlet geleneğinde bulunan "her şey devlet içindir, din'de devlet içindir" anlayışı gereği kontrol altına alınması güç olan konargöçerlerde hâkim bulunan Alevi-Bektaşî anlayışı pek uygun gelmemiştir. Halkın kontrol altında tutulmasının birinci koşulunun din adamlarının kontrol altında olması fikrini benimseyen Türkler Selçuklu'dan başlamak üzere bu yöntemi uygulamış Osmanlı döneminde kimi zaman Şeyhülislamlara dini hükümlere uymayan fetvalar yayınlatabilmişlerdir.¹⁷⁹² Sonuçta Osmanlı Devleti'nde Sünni anlayışın benimsemesindeki en önemli özellik bir devlet dini şeklinde uygulanmasındaki rahatlıktır.

¹⁷⁸⁸ Gölpinarlı, **Tarih Boyunca İslâm Mezhepleri**, 144-147

¹⁷⁸⁹ Roger Garaudy, **İslâm ve İnsanlığın Geleceği**, Cemal Aydın (çev.), İstanbul: Pınar Yayınları, 2013, 39.

¹⁷⁹⁰ Bahtiyar Murat Aras, Osmanlı Devleti'nde Din ve Devlet İlişkisi, [http://www.cahij.com / Makaleler/1269543311_68-75.pdf](http://www.cahij.com/Makaleler/1269543311_68-75.pdf), 68-75.

¹⁷⁹¹ Lewis, **Haşhaşiler**, 50-51.

¹⁷⁹² Halil İnalçık, **Osmanlı İmparatorluğu Toplum ve Ekonomi**, 3.Baskı, İstanbul: Eren Yayıncılık, 2009, 320-343.

Bir Kızılbaş Devleti olarak tarih sahnesine çıkan Safevi Devleti aynı gerekçeyle Şah İsmail döneminden hemen sonra süratle Şiileşerek, Kızılbaşlık'tan uzaklaşmış, Şah Tahmasb döneminde dışardan birçok Şii ulema getirerek bir devlet dini oluşturmaya çalışmıştır.¹⁷⁹³ Safevi Devletinin gerçek kurucusu olan Kızılbaşlar zamanla bir tehdit gibi görülerek, dinsizlik, katillik, yağmacılık gibi ithamlara neredeyse Osmanlı'yla bire bir aynı şekilde maruz kalmışlardır. Bunun iki devlette de aynı şekilde uygulanmasının en büyük nedeni Kızılbaşlar'a olan husumet değil, dini, din adamlarını ve bu şekilde devleti kontrol altında tutma isteğidir. Devleti ve vatandaşı sürekli denetim altında tutmak ve bunun için yerleşik hayata geçilmesini isteyen bu anlayışın neticesinde oluşan baskı Selçuklular Dönemi'yle beraber çeşitli isyanları beraberinde getirmiş, Babailer İsyanı adı altında Baba İlyas Müritlerinden Baba İshak önderliğinde çıkan isyanı Selçuklu Devleti güçlükle bastırılmış Konya bulunan sultan Eğirdir Gölü yanındaki Kubadabad Sarayı'na kaçmak zorunda kalmıştır. Selçuklu devletinin kuruluşunda, Anadolu'nun Türkleşmesinde ve İslamlaşmasında görev alan bu Alevi-Bektaşî Türk boyları kendi devletleri tarafından lejyoner Hıristiyan askerler eliyle bertaraf edilmişler ancak bu çatışma ortamının sonucu olarak Moğol istilası karşısında dayanamamış uzun yıllardır Türk yurdu olan Anadolu'nun işgaline sebep olmuşlardır.

Osmanlı dönemi açısından da durum farklı değildir. Aslında devleti tehdit eden bir siyasi oluşum oluncaya kadar bu tür grupları hedef alan bir anlayış olmadığı gibi Osmanlı Devleti'nin kuruluşunda, Balkanların fethinde bu alperenlerin büyük desteği görülmüş, devletin idarecileri ve gazi dervişler omuz omuza mücadele etmişlerdir. Bu gönül erenlerinin yaptığı hizmetle çok kısa bir süre içerisinde tüm Balkanlar hem Türkleşmiş hem de İslamlaşmıştır. Bu dönemi inceleyen birçok araştırmacı hiçbir baskı ve zorlama olmadan bu kadar kısa sürede din ve mensubiyet değişimi konusunda hayrete düşmüşlerdir. Bu anlayışın en temel özelliği insanları dışlamadan, adalet ve huzuru sağlayan bir sevgi düzeni olmasından kaynaklanmış ve yerel halk tarafından çok büyük karşılık bulmuştur.

¹⁷⁹³ Resul Caferiyan, Safevîlerin Kuruluşunda Dinî Islah ve İtidal –Galî Tasavvufî Şiflikten Fıkhî Şifliğe Geçiş-, **Safevîler ve Şah İsmail**, Ahmet Taşgîn, Ali Yaman, Namiq Musalı (ed.), İstanbul: Önsöz Yayıncılık, 2014, 88.

Osmanlı medreselerinde ölümünden sonra bile kitapları okutulan Şeyh Bedreddin'e yönelik tavır yine aynı temele dayanır ve tamamen siyasidir.¹⁷⁹⁴ Mehmet Çelebi ve Musa Çelebi adlı iki şehzadenin mücadelesinde birine taraf olan Şeyh Bedreddin, Musa Çelebi'nin kazaskeridir.¹⁷⁹⁵ Belgelerde "Sultana karşı ayaklanması mümkün değildir" dense de¹⁷⁹⁶ bir türlü bertaraf edilmesi gerekmektedir ve bu karar onun dini anlayışı ve çevresine toplanan insanlar bahane edilerek yapılmış bunun için özel fetvaya ihtiyaç duyulmuştur. Tüm bunlara rağmen ölümünden sonra bile kitapları okutulmaya devam etmiştir.¹⁷⁹⁷ Desteklediği Musa Çelebi kazandığı takdirde en yüksek mertebedeki bir Osmanlı bürokratu olacak olan Şeyh Bedreddin'in ölümüne sebep dini görüşleri ve bilim anlayışı değil desteklediği şehzadenin savaşı kaybetmesidir.¹⁷⁹⁸ Çünkü Şeyh Bedreddin'in elimizde bulunan yapıtlarında kendisine isnat edilen suçlara delil olacak bir bölüm yoktur.¹⁷⁹⁹

Anadolu'daki Kızılbaş ahali de, siyasi olarak Osmanlı'ya rakip çıkan ve Kızılbaşlara hitap eden Şah İsmail ve Safevi Devleti ortaya çıkana kadar devlet açısından gerçek bir sorun değildir. Çünkü daha sonra Şah İsmail'e katılan birçok beylerin devletten Tımar aldıkları hatta bu buhranlı çatışma ortamında bile almaya devam ettikleri bilinmektedir. Ancak ne zaman ki, Şah İsmail'in halifeleri vasıtasıyla devletin siyasi gücü sarsılmaya başlamış ve Kızılbaşlar Şah İsmail'e destek vermiş işte o andan itibaren bütün yaklaşım yüzde yüz değişerek siyasi rakip görülen herkesin ortadan kaldırılması için çeşitli sebepler üretilmiş bunlar kimi zaman dini kimi zaman sosyal kimi zaman da ahlaki bir kisve altında olmuştur.

Bütün bu bilgiler ışığında Anadolu'da oluşan Alevi-Sünni ayrımının temel nedeni tamamen siyasidir. Bu yüzden siyasi bir soruna siyasi çözüm bulmak gibi bir zorunluluk vardır. Ayrıca konu siyasi kökenli olduğu için, tarih boyunca Alevi ve Sünni halkın genelinde bir dini anlayış çatışması olmayıp, çıkan isyanlar sadece

¹⁷⁹⁴ Ahmet Mumcu, **Osmanlı Devleti'nde Siyaseten Katl**, 3.Baskı, Ankara: Phoenix Yayınevi, 2007, 111.

¹⁷⁹⁵ Baki Öz, **Alevilik İle İlgili Osmanlı Belgeleri**, İstanbul: Can Yayınları, 1995, 221.

¹⁷⁹⁶ Münecimbaşı Ahmed İbn Lütfullah, **Osmanlı Devletinin Kuruluş Tarihi (1299-1481) Câmîü'd-düvel**, Ahmet Ağırakça (çev.), 2. Basım, İstanbul: Akdem Yayınları, 2014, 217.

¹⁷⁹⁷ Michel Balivet, **Şeyh Bedreddin Tasavvuf ve İsyan**, Ela Güntekin (çev.), 3. Basım, İstanbul: Tarih Vakfı Yurt Yayınları, 2011, 114.

¹⁷⁹⁸ Hoca Sadettin Efendi, **Tacü't-Tevarih**, Cilt 2, İsmet Parmaksızoğlu (haz.), Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları, 1999, 109-114.

¹⁷⁹⁹ İsmet Zeki Eyüpoğlu, **Alevi-Bektaşî Edebiyatı**, İstanbul: Der Yayınları, 1991, 31.

devletin bazı uygulamalarına karşı cereyan etmiş ve bu yüzden bazen Şah Kalender İsyanı gibi isyanlarda sünniler de, Kızılbaşlarla beraber hareket etmiştir.¹⁸⁰⁰ Bu olaylarda göstermektedir ki bu anlayış farkları bazı siyasi emeller açısından kullanılmaya müsait bir zemin oluşturmaktadır. Son yıllarda Alevilerin etnik kökenleri üzerine yapılan tartışmalar ve Alevilerin bilhassa Kürtçe konuşanlarının Türk'ten gayri bir unsur oldukları yönündeki çıkan yoğun propaganda ortamı, bu konunun siyasi olarak kullanılmak istendiğinin ipuçlarını vermektedir. İşte bu siyasi planlara önlemenin en önemli yolu bilimsel olarak doğruyu ortaya koymak ve Alevi-Sünni ilişkilerini geliştirmektir.

Kantarma dedesine göre, boyların ve aşiretlerin egemen olduğu toplumlarda, bırakın mezhep ve inançları sadece mezra ve sürü otlatmasında bile birçok kavgaların yaşandığı, kimin sürüsü, gücü ve nüfusu çoksa diğer aşiretlerin üzerinde liderlik, hükümranlık kurmak istemesini öğünerek anlattıklarını, tarihten bu yana bu durumun süre geldiğini belirtmiştir. Günümüzde ise devlet erkânından başlamak üzere eğitimdeki, siyasetteki, inanç önderlerindeki dilin, sevgi dilinden ziyade şiddet ağırlıklı olduğu ve bunların sonucu kimilerinin Allah'ın adını anarak Allahu Ekber diyerek insanları kestikleri belirtilmiştir. Aleviler'inde çeşitli yerlerde Ali portrelerinde Hz. Ali ve Zülfikâr'ı beraber resmettiklerinden bahsedilerek, buna karşı çıktıklarını ifade etmişlerdir. Karaca Ahmet Cemevi'nin içinde buna itiraz ettiğini belirten Sinemil dedesi, orada gördüğü bir kitabın tam sayfasının bir tarafında Atatürk portresi diğer tarafta elinde Zülfikâr tutan Hz. Ali portresi olduğunu görünce, oradakilere bunun uygun olmadığını çünkü kendisinin Zülfikâr'ın ne olduğunu çok iyi bilmesine rağmen yeni neslin yahut farklı bakan bir kişinin "bunlara fırsat gelse bizi kesecekler" şeklinde düşünebileceğini belirterek, bu yüzden bunun böyle lanse edilmesinin doğru olmadığını ifade etmiştir.¹⁸⁰¹ Kullanacağımız dile ve sembollere çok dikkat etmemiz gerektiği anlatılmış, bununla ilgili Daimi'den bir deyiş söylenmiştir; "Kâinatın aynasıyım

Mademki ben bir insanım,

Dört kitabın atasıyım,

¹⁸⁰⁰ Alaaddin Aköz, İbrahim Solak, Dulkadirli Beyliği'nin Osmanlı Devleti'ne İlhakı ve Sonrasında Çıkan İsyanlar, **Dulkadir Beyliği Araştırmaları 1**, Yaşar Alparslan, Mehmet Karataş, Serdar Yakar, (Ed.), Kahramanmaraş: Ukde Yayınları, 2008, 111.

¹⁸⁰¹ K2

Mademki ben bir insanım.”

Sinemil Dedesi sahip olduğumuz manevi değerlere layık bir nesil olmadığımızı düşünmektedir. Yunus Emre, Hacı Bektaş ve Mevlana'nın Anadolu topraklarında iz bırakmış şahsiyetler olduğunu bütün devlet erkânının bu kişilerin törenlerine katıldığını, Aleviler' in Hacı Bektaş törenlerine, Sünniler' in Mevlana törenlerine sürekli gitmelerine, Yunus Emre'yi ortak değer bilmelerine rağmen, bu insanların bir tek deyişine, nefesine bakınca biz bu zatlara layık bir topluluğuz diyemeyeceğini belirtmiştir. Oysa Yunus'un nasihatlarının Sünni'siyle, Alevi'siyle, Türk'üyle, Kürt'üyle bütün bu toplumu kapsadığı üzerinde durulmuştur. Hacı Bektaş'ın bıraktığı Aleviliğe ve Türklüğe, Türklük vurgusundan dolayı devletin sarıldığı söylenerek ancak Hacı Bektaş'ın vermek istediği mesaj gerçekte bu mu? Diye sorgulanmıştır. Mevlana'nın oluşturmak istediği kucaklayıcı toplumun şu anki toplum olup olmadığı sorulmuştur. Bütün bunlara dikkatlice bakıldığında bir yanlışlığın olduğunun anlaşılacağını belirten dedeye göre, kendimize neden böyleyiz diye sormamız gerektiği ifade edilmiştir. Toplumun genelinde Cami'de, Cemevi'nde, Parlamento'da, devlet dairesinde yani toplumun her yerinde bir yanlışın olduğu ve bundan dolayı kendimizi sorgulamamız gerektiği ifade edilmiştir. Neden toplumda bir Sünni Alevi'yi ya da bir Alevi Sünni'yi incitme hakkını kendinde bulsun? Diye sorulmuştur. Bu yüzden herkesin kendi bahçesindeki sevdiği gülünü, kimsenin incitme hakkı olmadığı vurgulanarak, bu renklerin örselenmemesi gerektiği ifade edilmiştir. Böyle olduğu takdirde ilişkilerdeki yakınlaşmaların insanları zamanla olgunluğa götüreceği ifade söylenmiş, onun için Alevilerdeki şu deyişi örnek göstererek;

- ❖ “Din demek mananın dışı,
- ❖ Bunu anlamaz her kişi,
- ❖ İnsanlık her şeyin başı,
- ❖ Buna bağlı gönlüm benim.” demiştir.

Sinemil Dedesi'ne göre, camiye gitmek kendisi için kesinlikle bir problem değildir. En güzel şekilde abdest alıp namaz kılabilceğini ama içinden gelmediği halde neden

riyaya yönelmesinin istendiğini anlamadığını, kendisinin riya yapamayacağını ifade etmiştir.¹⁸⁰²

Bozlar Sinemil Dedesi ise Alevi-Sünni ilişkilerinin daha iyi bir seviyeye gelmesi için kendilerinin her şeye var olduklarını ama Sünnilerin bunu istemediğini, Alevilerin hep bu yaklaşımda olup ayrı baş çekmedikleri halde, aynı yaklaşımı Sünnilerden göremediklerini söylemiştir. Sünnilerin camilerinin olduğu belirtilerek, Sünnilerin Sünniliğini, Alevinin de Aleviliğini yapması gerektiği, bunda bir kötülük olmadığı söylenmiştir. Sünnilerin gerçek Sünniliği yaşamalarını, münafıklık yapmamaları gerektiğini söyleyerek, çünkü münafıklık yapanların insanların arasını açtığı belirtilmiştir. Oysa insanların herkesi bir göz ile görmesi, hangi taraf noksansa o tarafın tamamlanması ve birbirine bağlanması gerektiği anlatılmıştır. Alevilerin görüşlerinin tamamen Sünnilerden ayrı olduğu, Alevilerin Kâbe'sinin, kıblesinin insan olduğu söylenerek, Alevilerin duvara değil de, insana secde ettikleri belirtilmiştir. Hz. Musa'nın Tûr-i Sina'ya gittiğinde, Cenab-ı Allah'a cennet ve cehennemlik kulları bana göster dediği anlatılarak, Cenab-ı Allah'ın , “Ya Musa, yolun üzerinde bir mağara var orada birisi ibadet yapıyor, oraya bir uğra, yanında bir hurma ağacı var ve her gün bir hurma yetiririm, onu yer ve bana şükreder” dediğini ifade etmiştir. Musa'nın oraya gittiğini ve gerçekten de adamın ibadet yaptığını, ibadetini bitirdikten sonra konuştuklarını bu sırada dışardan bir fakirin gelerek ne olur bana yiyecek bir şey verin dediğini ve bunun üzerine Hz. Musa'nın ağaca baktığını, hurmaların iki tane olduğunu gördüğünü, bunun üzerine o adamın kalkarak hurmaları koparmasına rağmen birini cebine koyduğunu ancak fakire vermediğini söylemiştir. Bunun üzerine Musa oradan kalkarak, köyde başka bir eve gitmiş, hanımı ve kundakta yavrusu ile yaşayan özü sözü bir olan bu insanın, Hz. Musa geldi diye bir kurban kesip, yemek hazırlattığını ve bu sırada üstü başı yırtık, her tarafı yara bere içinde birinin geldiğini ve Tanrı misafiri alır mısınız? Diye sorduğunu ve adamın Tanrı misafirine canımız kurban diye cevap verdiği anlatmıştır. Ev sahibi adam, misafirin bu şekilde Musa'nın yanında oturacak durumu yok diye hanımının yanına gitmiş ve bunu bir yıkayalım, benim elbiselerden birini verelim demiştir. Ancak adamın hali perişandır, ellerinden iltihaplar akmakta Musa tiksinsen diye adam, fakirin irinini sürekli toplanmaktadır. Sonra ev sahibi fakire senin bu derdinin

¹⁸⁰² K2

dermanı yok mu? Diye sorar. Adam yok deyince olmaz olur mu diye ev sahibi sorusunu tekrarlar. Bunun üzerine misafir, “var ama kimse yapmaz bunu” diyerek Lokman hekimin kundaktaki bir bebeğin kesilip kanının yaraya sürülmesiyle geçeceğini söylediğini ama “bunu kim yapar” diye sorduğunu anlatmıştır. Bunu duyan ev sahibi içeri gider ve hanıma, “gel bu çocuğu keselim bu adamı kurtaralım ama şimdi kaldırmayalım komşular bizi horlarlar bühtan ederler, gece ben götürürüm defnederim” demiştir. Kanı sürünce adam bir anda on beş yaşında bir genç olur çekip gider, Musa tam kalkacağı zaman bir bakar ki, çocuk kundakta ağlıyor hiçbir şey olmamıştır. Musa doğru Tûr-i Sina’nın yolunu tutar ve orada ne gördün Ya Musa? Diye sorulur. Musa gördüklerini anlatınca, bugün Salı, Perşembe günü sana misafir olacağım diye karşılık gelince hemen dönüyor ve döndüğünde kurbanlar kesiliyor. Arap memleketinde herkesin sıcakta çoştığı anlatılarak Musa’nın, Cenab-ı Allah bana misafir gelecek dediğini belirtilmiştir. Yemekler hazırlanınca bir fakir gelerek, “ne olur bana bir kemik verin” der, bunun üzerine “bizim suyumuz yok bize dört kova su getirirsen sana kemik veririz” derler, dört kova su getirir, bir kemik verirler ve fakir kaybolup gider. Musa tekrar Tûr-i Sina’nın yolunu tutuyor ve diyor ki; “bak ben yemekleri hazırlattım, millet güneşten kavruldu, bekledik ama sen gelmedin” diyor. Bunun üzerine Cenab-ı Allah; Musa Musa, “ben geldim, dört kova su taşıttın bana ki bir kemik veresin” demiş. “Oysa o fukara adam var ya; beni tanıdı ve çocuğunu kesip verdi bende tekrar verdim çocuğunu, o diğer hoca da nefesine uyup hurmayı kendine sakladı cehennemlik oldu” diye anlatmıştır.¹⁸⁰³

Alevilikle Sünniliğin beraber yürümesi için insanların önce belli bir kültür seviyesinde olması gerektiğini söyleyen Bozlar Dedesi, bunun içinde devletin politikalarının çok önemli olduğunu hiç olmazsa Diyanet İşleri başkanının her Perşembe’yi Cuma’ya bağlayan akşam, Aleviliğin de Müslümanlığın bir kolu olduğunu, Alevi-Sünni ayrımının hiçbir faydasının olmadığını, Aleviliğin İslâm’ın bir kolu ve bir inanç şekli olduğunu söylemesi gerektiğini ve bu konularda devlet yetkililerine büyük görev düştüğü ifade etmiştir. Alevilerin Allah, Muhammed, Ali dedikleri ve bir insanın Elhamdülillâh Müslümanın dedikten sonra Müslüman olduğu vurgulamıştır.¹⁸⁰⁴

¹⁸⁰³ K5

¹⁸⁰⁴ K5

Tercüman kurbanı keserken dört atanın hakkı Hak mı? Diye sorduklarını dile getiren de Bozlar Dedesi, bu dört atanın hanımın anası-babası ve kocanın anası-babası olduğunu söylemiş, Musahibin hakkı hak mı? Üç sünnet, yedi farz hak mı? 12 Mah-ı Muharrem hakkı hak mı? Kırk sekiz Cuma hak mı? Dediklerini belirterek, Cuma'nın kırk sekiz olmasının da, dört Cuma'nın Mah-ı Muharrem'in içinde olmasından dolayı olduğu ilave etmiştir. Son olarak, Hızır Orucu hak mı? Diye sorduklarını bunların tamamına haktır dedikten sonra kurbanını kestiklerini ifade etmişlerdir.¹⁸⁰⁵

Alevi-Sünni ilişkilerinin geliştirilmesinin bir demokrasi meselesi olduğunu vurgulayan Haydarlı Sinemil Dedesi, bunun bir insan hakları meselesi olduğunu söylemiştir. İtikat olarak Alevilerin kabul edilip edilmemesinin kendileri pek ilgilendirmediğini ve bu konuyu pekte takılmadıklarını söyleyen dedeye göre, bunun sadece insan hakları ve demokrasi mücadelesi olduğu belirtilmiştir. Alevilerin nasıl ibadet edeceğini kimsenin dikte edemeyeceğini ve bunun nasıl yapılacağını Alevilerin çok iyi bildiğini belirten dede, şu anda bile ibadet içinde olduğunu anlatarak, din üzerinde bir anlaşma yapılmasının imkânsızlığını belirtmiş, bir kısmını siz değiştirin, bir kısmını da biz değiştirelim ortada buluşalım şeklindeki bir anlayışın mümkün olmadığını ifade etmiştir.¹⁸⁰⁶

Alevi ve Sünniler, Müslüman üst kimliği altında bir araya getirilebilir mi? Şeklindeki bir soruya, eşyanın tabiatına çok uygun değil diyerek cevap veren dedeye göre, Alevileri bir kenara bırakılsa dahi, diğer Müslümanın diyen grupların bile bir araya getirilmesinde çok büyük zorlukları olduğunu anlatmış, hali hazırda böyle bir görüntünün olmadığı söylenmiştir. Suriye ve Irak'ta birbirine çok büyük şiddet uygulayan ve kendilerini Müslüman diye tanımlayan grupların olduğu belirtilerek, insanların kafalarının kesilme görüntülerin sosyal medya üzerinden paylaşıldığını ifade etmiştir. Bunları seyretmeyi yüreklerinin kaldırmadığını anlatan dede, önceden beri Alevi söyleminde hep var olan Yezid'in Hz.Hüseyin'in kafasıyla top oynadığı söylencesini, yaşlıların Yezid'e karşı olan aşırı duygularından dolayı böyle anlattıklarını, oysa böyle bir şeye imkân olmadığını, çok uca götürdüklerini şimdiye kadar düşündüklerini ancak bu görüntüleri görünce bunların olabileceğini

¹⁸⁰⁵ K5

¹⁸⁰⁶ K6

düşünmeye başladıklarını anlatmıştır. Suriye’de ve Irak’ta bu olaylar gelişmeseydi, biz geçmişte Sünni mezalimine uğramamıza rağmen biri bunları söyleseydi, bu şekilde tezahür edeceğine inanmazdık ve karşı çıkardık diyen dedeye göre, söylene de olsa bile hiçbir zaman Hz.Hüseyin’in kellesiyle top oynandığını düşünmediklerini ifade etmiştir. Yaşlıların sürekli bunu tekrar etmesine rağmen, bunu yaşlıların kızgınlıkla söylediği düşündüklerini ifade eden dede, hiçbir Alevi gencin bu söylemde olmadığını belki zaman zaman söylenmekle beraber bunun genele hiç yayılmadığı belirtilmiş, ancak insanoğlunun içinde bir canavarın varlığından bahsederek, bu canavarın çıkmayı beklediğini, yani nefsimizin daha ehlileşmediği ifade etmiştir.¹⁸⁰⁷ Bu anlamda düşünülürse, Aleviliği bir tarafa bıraksak dahi Sünniliğin bile bir araya gelemeyeceği anlatılmıştır. Sünnilikte tablo bu iken Aleviliğin çok daha uçta olduğu anlatılarak, Gazali’nin Aleviler için birçok fetva verdiği belirtilmiş, “mürtedlere ne yapılırsa Alevilere’de o yapılır, savaş durumunda olmasa bile katli vacip, karısı kızı helaldir” dediği ve bu kaynaktan beslenen bir Sünni kültürün var olduğu söylenmiştir.¹⁸⁰⁸

Bugün Doğu’da ciddi anlamda çatışmaların varlığından bahseden dede, buna rağmen Türklerin ve Kürtlerin normal hayatlarında bir arada yaşayabildiklerini söyleyerek, bunun çok büyük bir şey olduğunu, eğer bu olmasaydı yapacakları hiçbir şeyin kalmayacağını ifade etmiştir. Bu duyguların bu toplumda olduğundan bahseden dede, bunun güzel bir şey olduğundan bahsederek, muhakkak muhafaza edilmesi gerektiğini ifade etmiştir. Kendi taliplerinin yaşadığı bir köyde bir derneğin varlığından söz eden dede, bu derneğin çeşitli faaliyetlerinin bulunduğunu, kendisinin de katıldığı takdirde, insanların ilgisinin daha çok olacağı düşüncesiyle bu toplantıya çağırdıklarını, Mart ayında tam da çalışma zamanında olduğu için pek de gitmek istememekle beraber, bir gece katılıp gelmek maksadıyla gitmesine rağmen, üç sefer gidip gelmek şartıyla beş aya yakın orada kaldığını anlatmıştır. Bu toplantılarda muhabbetler yaptıklarını, dedelik vazifesini yerine getirdiklerini söyleyerek kafalarında kesin bir proje olmamasına rağmen dinden imandan önce konuşacakları şeyler olduğunu söyleyerek o toplantılarda dini sohbetten çok daha farklı şeyleri paylaştıklarını ifade etmiştir. Öncelikle birlikte yaşamayı, birbirimize

¹⁸⁰⁷ K6

¹⁸⁰⁸ K6

tahammül etmeyi konuştuklarını anlatan dede, bir arada yaşamının gerekliliğinden bahsederek, şu an konuşma bittiğinde tekrar bir araya gelme şansımızı kaybetmemeliyiz dediğini, tekrar bir arada oturabilmenin öneminden bahsederek bunu sağlayamadığımız takdirde her şeyin biteceğini söylediğini anlatmıştır.¹⁸⁰⁹

Anadolu'da İslamiyet'in halk kültürü üzerinden devam ettiği ancak 1990'lardan sonra İslamiyet'in siyasallaşmasıyla ve onun doğurduğu sonuçlarla, geleneklerden ziyade yazılı kaynakların daha ön plana geçtiği ve bunun neticesinde daha kitabi olmaya başladığı ifade edilmiştir. Bu şekliyle, günlük hayatında kendi öz kültüründen kaynaklanan ve kendisini rahatlatan bir takım geleneklerden kopmak durumunda kaldığı ifade edilmiş, yani daha önceden komşunun komşuyla, Alevi'siyle, Sünni'siyle ya da Ermeni'siyle çok rahat bir arada yaşarken bu gelişmelerden sonra ayrışmaların başladığı vurgulanmıştır. Bu farklılıkların önceden hiç görünmediği halde artık görünür hala geldiği oysa bu farklılıkların önceden kimseyi rahatsız etmediğini ifade eden dede, çocukluğunun Antep'te geçtiğini ve Antep'te yaşarken Sünnilerle, Sünni halkla, ne çocukluğunda, ne de yetiştiği dönemde bir farklılaşma bir ayrışma hiç görmediğini, arkadaşlarıyla aynı şekilde arkadaş olduğunu, samimiyetleri olduğunu ama zamanla kuramların insanları kısıtlamaya ve sınırlamaya başlamasıyla, dini kurallar üzerinden bir söylemin oluştuğu anlatılmıştır. Oysa önceden bir arada oturup rahatça konuşabildiklerini ve kültürel bir İslâm'ın var olduğunu ve Anadolu İslâm'ının zaten böyle bir İslâm olduğu anlatılarak, Mevlana döneminde Konya'da birçok gayri-Müslim'in bulunduğu ve Mevlana'nın müritleri içerisinde bunlarında olduğu ifade edilmiştir. Sonuç olarak birinci önceliğin birlikte yaşayabilmek olduğu ifade edilerek, önce kendi içimizde birlikte yaşayabilmeyi öğrenmemiz gerektiği çünkü her yerde olduğu gibi Alevilerin içinde de "sen bunu söylemiyorsan benden değilsin" şeklinde bazı yaklaşımların bulunduğu önce bunu hallettikten sonra herkesle beraber yaşayabilmenin hedef olması gerektiği, zaten kendimizle bir arada yaşayamazsak, kimseyle bir arada yaşayamayacağımız belirtilmiştir. İkinci önemli unsurunda doğru insan olabilmek olduğu vurgulanarak, doğru insanın üzerine giydirilen her inancın o insana yakışacağı ve güzel duracağı ifade edilmiş böyle insanlarla bir arada durmanın mümkün olduğu ancak doğru olmayan insanların, kendi inancından bile olsa, hiçbir

¹⁸⁰⁹ K6

kıymeti olmayacağı ve bütün inançların temelinin bu olduğu belirtilmiştir. Bunun on emirden yola çıkarak görülebileceği, insanlara Yaradan'ın öldürmeyeceksin, çalmayacaksın, kul hakkı yemeyeceksin, yalan söylemeyeceksin, zina yapmayacaksın dediğini eğer bu emir ve kurallara kim uyarırsa kendilerinden hiçbir farkı kalmayacağı, neye inandığı, nasıl ibadet ettiğinin ise kimseyi ilgilendirmeyeceği önemli olanın böyle bir anlayışın etrafında bir araya gelmek olduğu vurgulanmıştır.¹⁸¹⁰

Pulyanlı Alevileri'ne göre Alevi-Sünni ilişkilerinin geliştirilmesinin ilk şartı olarak birbirimizi sevmemiz gerektiği söylenmiştir. Bunun için ise birbirimize gidip gelmemiz gerektiği belirtilerek, bu şekilde birbirimizi gördüğümüz takdirde hiç farkımızın olmadığını anlaşılabileceği ifade edilmiştir. Ancak şimdiye kadar bunların yapılmayıp uzak kaldığı ve bu yüzden araya setlerin çekildiği anlatılarak bu setlerin yıkılması gerektiği ve insanların birbirine gidip gelmesi gerektiği söylenmiştir.¹⁸¹¹ Cami ile cem evinin beraber yapılmasının bunu sağlayacağını söyleyenler olduğu gibi¹⁸¹² can alıp can vermeliyiz diyerek Alevi-Sünni evliliğiyle bu ilişkilerin daha da geliştirilebileceği anlatılmıştır.¹⁸¹³

Atmalı Aşiretine mensup Çöçeli Alevisi'ne göre “insanlar nasıl inanırsa inansın saygı duyulmalıdır. Bu ister Yahudi, ister Ermeni, ister Alevi, ister Sünni isterse de Şafi olsun değişmemelidir. İnanç konusunda insan özgür bırakılmalı isteyen istediği gibi inanmalıdır. Ama bu inancı yaşarken samimi olmalı ve kesinlikle mezhebini ya da inancını bir baskı unsuru olarak gündelik siyasete alet etmemeli ve bunu yapanlara ceza verilmelidir. Ama gerçek anlamda özünü yaşayan kişi, ister Allah desin, ister Tanrı, ister Huda, ister Hut ne derse desin yeter ki Hakkı yaşasın, önemli olan budur. Allah kim? bana tarif edin şeklindeki bir soruya Alevilerin cevabı Allah'ın insanda olduğudur. Allah, Mürşid-i Kamil'de, Allah, haksızlık yapmayandır.” Diyerek, bazı hocaların Allah'tan korkumuyor musun? Şeklindeki sorusuna karşı olduğunu anlatan Çöçeli Alevisi, aslında dünyada iki tür yaşam bulunduğunu bunun birinin gündüz diğerinin ise gece olduğu söylemiştir. ‘Gündüz

¹⁸¹⁰ K6

¹⁸¹¹ K11

¹⁸¹² K13

¹⁸¹³ K12

olan Hakka inanıp güzeli yapmak, gece ise şeytana inanıp yanlış yapmaktır. Bundan başka bir kavram yoktur. Hakka inanan haksızlık yapamaz, esas olan Allah'tan korkmak değil, Allah'ı sevmektir. Oysa insanlara Allah'ı sevdirmiyorlar, ellerine bir çubuk alıyorlar, birde kılıç alıyorlar kes diyorlar. Hayır, Allah kesmeyecek, Allah sevecek, sayacak, hürmet edecek. Korktuğun adam şeytandır. Şeytandan korkacaksın. Yanlış yaptığın zaman şeytan olduğuna inanacaksın ki, bu memleket kurtula. Ben Allah'tan korkuyorum diyorlar ne diye korkuyorsun Allah'tan, Allah'ı seveceksin. İnsanlara da Allah'ı sevdireceksin ama ne yazık ki sevdirmiyorlar. Bir Allah kavramı diyorlar. Bakır mı, maden mi, altın mı, krom mu, ne? Var mı insandan daha büyüğü? İnsandan daha çok kötülük yapan var mı? Demek ki insan yanlış yapıyor şeytan oluyor dürüst oluyor saygı duyuyorsun. Başka yapacağımız, dayanacağımız bir şey yok. Havadan getiriyoruz, yerden getiriyoruz, yerin altında cennet var diyoruz, hep sahtekârlıkla yürüyoruz. Cennetle ne işi var yerin? Peki, cennet nasıl var? Benim bildiğim cennette burada, cehennem de burada. Evinle mutlu olursan, ailenle mutlu olursan, komşunla mutlu olursan cennet burada. Muhammed, Ali'ye soruyor: “Ya Ali senin Allah'la aran nasıl?” Ali'de; “şükür ata komşumla iyiyim.” Diyor. Komşu kavramı, Tanrı kavramı bizde. Bundan yirmi sene önceye kadar bizim kapılarımızda kilit görmüyordum, şimdi sur gibi yapıyoruz gene hırsızlık var. Eskiden bizde kapı kilidi yoktu. Şimdi artık hırsızlık oluyor ama nasıl oluyor nereden geliyor bilmiyoruz. Bilhassa Avrupa'dakiler geldiği zaman daha çok oluyor çevre illerden hırsızlık gelip soyup gidiyorlar” demiştir.¹⁸¹⁴

Ulu Cami'nin altına Maraş'ın kurtuluşunu anlatan bir heykel yapıldığını ancak bu heykel size neyi hatırlatıyor diye Alevilere sorulursa birçoğunun bize bu Maraş Olaylarını hatırlatıyor diyeceğini söyleyen Bozlar Alevisi, “bu yüzden Maraş'ta Alevi-Sünni ilişkisi nasıl güzel olabilir? Diye sormuştur. Oysa Maraş Olaylarının yıldönümünde, belediye başkanı, vali, garnizon komutanı, emniyet müdürü çıkıp Maraş Olaylarını bizde kınıyoruz derse, o zaman oradan başlayarak Alevi ve Sünni'nin daha kardeş olacağı belirtilmiştir.¹⁸¹⁵ Bununla birlikte son yıllarda Alevi-Sünni ayrımı yapılmaması için çok yol kat edildiği, hükümetin Alevi çalışmaları düzenleyerek, birçok şey yapmaya çalıştığı anlatılmış ama bunun ötesine geçilmediği

¹⁸¹⁴ K14

¹⁸¹⁵ K16

ifade edilmiştir. Bu çalıştaylarda Alevilerin bölük pörçük olduğu şeklindeki bir kanaatin oluştuğu oysa sadece Aleviliğin değil, Sünniliğin de bölük pörçük olduğu, Sünnilikte de birbirine çok uzak birçok cemaat yapısının bulunduğu söylenerek, hükümetin şu anda en büyük mücadeleyi böyle bir cemaate karşı verdiği belirtilmiştir. Bu yüzden Alevilerin içindeki bazı ayrılıklar bahane edilerek çalıştayların sonlandırılmasının doğru olmadığı söylenmiştir. Sünniler hakkında beyanat veren Diyanet gibi bir kuruma Alevilerin de ihtiyaç duyduğu ve birinin de Aleviler adına çıkıp konuşması gerektiği bildirilmiştir. Türkiye’de Ermeniler adına bile birinin çıkıp konuşabildiği ama Aleviler açısından bunun mümkün olmadığı anlatılmış, bunun gerekliliği vurgulanmıştır. Tüm bunlara rağmen hiçbir zaman kötümser olmamak gerektiği söylenerek, en son Ak Parti dönemi iktidarı döneminde hiçbir dönemde olmadığı kadar Alevilerle ilgili programların yapıldığı belirtilmiş, partiyi tutup tutmak önemli olmamakla beraber bu yapılanları da takdir etmek gerektiği ifade edilmiştir. Muharrem ayında devletin kanalında çok güzel programlar olduğu ancak bununla kalınmaması gerektiği söylenerek, K.Maraş Valiliği’nde, K.Maraş Belediyesi’nde hatta devletin çeşitli kademelerinde kaç Alevinin çalıştığı hatta Pazarcık Beldiyesi’nde kaç Alevi’ye iş verildiğinin araştırılması gerektiği, amaç üzüm yemekse bunun muhakkak sorgulanması gerektiği ifade edilmiştir. Askeri kadrolarda Alevilere yer verilmesi gerektiği söylenerek bunun çok önemli olduğu çünkü önceden birçok fişlemenin yapıldığı ifade edilmiştir. Bilhassa Diyanet kadrolarında Aleviler’e yer verilmesi ve bunun bir rol model olacağı vurgulanarak, K.Maraş Müftülüğü’nde de Alevilerin görev alması gerektiği, Diyanet işlerinin sadece Sünnilere hizmet eden bir kurum olmaması gerektiği vurgulanmış ancak algının öyle olmadığı ifade edilerek yalnızca Sünnilikle ilgili işlemlerin yapıldığı bir daire olarak tanındığı söylenmiştir. “Bazen geç mi kaldık acaba?” diye korktuğunu belirten Bozlar Alevisi, bu süre içinde Aleviliğin çok dejenere edildiğini bunun hem Aleviler hem Sünniler hem de devlet tarafından yapıldığını söylemiştir. K.Maraş olayları sonrası yaşanan göçlerin, bilhassa bu olaylar bahane edilerek gidilmesinin bir utanç vesilesi olduğunu anlatarak, bunun giden Aleviler için, burada kalan Sünniler için de bir utanç olduğu söylenmiş, bazılarının “Maraş olaylarında işkence gördüm”, bunun için kaçtım dediğini aslında böyle bir şey olmamasına rağmen böyle söylendiği bunun da burayı sevmemeden kaynaklandığını söylemiştir. Bu olayların insanların içinde böyle bir nefret hissi yarattığı söylenmiştir. Oysa bundan

önce birçok güzelliklerin yaşandığını duyduklarını ama bu güzelliklerin maalesef bu çirkinliklerin gölgesinde kaldığını ifade etmiştir. Sosyal barışın olabilmesi için at gözlüklerinin çıkarılması gerektiği ifade edilerek, Maraş Olaylarının yıldönümünde Kıbrıs Meydanı'nda bir avuç insan çıkıp Maraş Olaylarını kınıyoruz derken ara sokaklardan insanların hareketlenip Alevilere ölüm diye sloganlar attığı ve bu şekilde barışın olamayacağı vurgulanmıştır.¹⁸¹⁶

Ağuiçen Ocağı'na bağlı dede ailesinden olan Alevi, bu konuyla ilgili Maraş'ta yapılan bir toplantıdan bahsederek müftü ile beraber TRT'ye beyanat verdiklerini, yemek duasını kendisinin yaptırdığını söylemiştir. O toplantıda kendisine gelen kartı ve üzerindeki yazanları göstererek kardeş olunduğunun ifade edilmesine karşın kardeş olmadıklarını belirterek konuşmasında şöyle söylemiştir. "Bakın ne güzel biz bir aileyiz kardeşiz diyorsunuz ama hiç kusura bakmayın kardeş değiliz. Çünkü bugün biz kardeş olsak, Alevi toplumunun en hassas olduğu kişi olan Yavuz Sultan Selim'in adının o köprüye verilmesine karşı olurdu. Tarihi olaylar ayrı ama binlerce Alevi canlar katledilmiş, eğer biz kardeş olsak siz buna karşı çıkardınız." Demiştir. İstanbul'a yapılacak üçüncü boğaz köprüsüne verilecek isim konusunda eleştirilerini bu şekilde dile getirdiğini anlatan Ağuiçen Ocağı'na mensup Alevi, bu şekilde göstermelik toplantılarla, sadece bir araya gelerek yemek yiyerek kardeş olunamayacağını gerçekten kardeş olunacaksa kendi hassasiyetlerine de dikkat edilmesi gerektiğini belirtmiştir.¹⁸¹⁷ Bu ilişkilerin geliştirilmesinde en önemli konunun ortak isimler üzerinde durmak olduğunu söyleyerek, Yavuz Sultan Selim ismini köprüye koyarak bu yakınlaşmanın sağlanamayacağı ve insanları daha çok kutuplaştıracağı ifade edilmiştir. Sünni ve Alevi'nin birbirinden ayrı şeyler olmadığı, özünde kardeş olduğu belirtilerek, bu görevin en başta bizi yöneten insanlara düştüğü yani Diyanet'e, pirlere, mürşitlere düştüğü anlatılmış onlar bu birlikteliği sağladığı takdirde, tabandaki insanların bunları izleyeceği söylenmiştir. Bütün bunlar yapılırken ortak değerlerin olması gerektiği belirtilerek, bugün birçok Alevi canın vergisi ile Sünni hocalara maaş verildiği, aksi söylene de camilere yardım edildiği çünkü halktan toplanan on liralara böyle camilerin yapılamayacağı ifade edilmiş,

¹⁸¹⁶ K16

¹⁸¹⁷ K17

aynısını cem evleri içinde yapmak gerektiği cem evlerinin de artık resmiyet kazanmasının şart olduğu anlatılmıştır.¹⁸¹⁸

Sinemil Aşiretinden, Ağuiçen Ocağına bağlı ve kendisini Kürt Alevisi olarak tanımlayan Alevi, 2010 yılından bu yana yaptıkları ve yapmaya çalıştıkları bir şey olduğunu ifade ederek, her yıl Maraş olaylarının yıldönümünde bir anma programı tertip etmek istediklerini ve bunu her platformda ifade ettiklerini anlatmıştır. Alevilerin öldürüldüğü, bu olayda Sünni vatandaşların kullanıldığını, ama bunları organize edenlerin ortaya çıkararak, faillerin bulunması gerektiği ve darbecilerin yargılanması gerektiği anlatılmıştır. Bunu birlikte araştıralım, açığa çıkaralım ve sorumluları bulalım diyerek, tarihte Alevilere yönelik birçok katliamın yapıldığını ve bunların unutturulmaya çalışıldığı ama artık unutturulmaması gerektiği belirtilmiştir. Bunu her seferinde Sünnilere yaptırdıklarını bunu yaptırmanın da egemen devlet anlayışı olduğunu belirtmiştir. Burada mağdur olanın Aleviler olduğu, yapan olarak da Sünnilerin gözüktüğü ifade edilmiştir. Bu yüzden bu şekliyle bir araya gelemeyiz denilerek, ‘kışkırtılmış, kandırılmış insanlarımızı Sünni’ siyle, Alevi’ siyle bir araya getirmek için sivil toplum örgütlerinin Maraş gibi yerlerden başlamak üzere çalışması gerektiği’ ifade edilmiştir. Maraş’ın çok hassas bir yer olduğu ancak onu hassas hala getirenin devlet politikaları olduğu ifade edilerek, yoksa birbirine tahammülü olan halk arasında bir problem olmayacağı ifade edilmiştir. Kirvelerinden ikisinin Sünni olduğunu, bunlardan birinin komşu köyden diğerinin Başdervişi’den olduğunu anlatarak kirvelinin kardeşlikten bile ileri olduğunu söylemiştir. İşte bu kardeşliği yeniden tesis etmek için olayların üzerine gitmenin öneminden bahsederek, tarihte karanlıkta kalmış katliamların olmaması gerektiği ifade edilmiştir.¹⁸¹⁹

Laik olan bir ülkede diyanetin ya özerk hale gelmesi ya da lağvedilmesi gerektiği söylenerek, halkın kendi kendisini idare edecek düzeyde olduğu ifade edilmiştir. Bunlar olduğu takdirde birlikte yaşama imkânı olabileceği ancak hala birine öz diğerine üvey evlat muamelesi yapılırsa bunun doğru olmayacağı söylenmiştir. Alevilerin bu coğrafyaya olan sevgisinin başka kimsede olmadığı belirterek bu kadar

¹⁸¹⁸ K17

¹⁸¹⁹ K18

baskıya rağmen sürekli burada kaldıkları anlatmıştır. Ulu ozan diye adlandırılan ozanların, dedelerinin çoğunun vadesi dışında öldürüldüğünü ama yine de burada kalmaya devam ettikleri söylemiştir. “Yirmi dairesel bir apartmanda altı dairesi Alevi, on dört dairesi Sünni olduğunda niye kimse şikâyet edipte daireleri ayırmıyor, madem birbirimizi sevmiyoruz neden aynı caddeleri kullanıyoruz, aynı suyu içiyoruz” diyerek, demokratik anlamda bir arada yaşamak için Alevilerin anayasal güvenceye alınması gerektiğini anlatılmıştır. Bazı acıların aydınlatılması gerektiği bunu yaparken, intikam ve öç alma duygusuyla değil vicdanların rahat etmesi maksadıyla yapmak gerektiği belirtilmiştir. Bu hadiseler yüzünden Maraş’a kendi insanının küstüğünü, bu olaylar sonucunda, otuz beş yıldır Maraş’a girmeyenlerin olduğunu, vasiyet olarak buraya gömülmek istemediğini söyleyenlerin, mezarını buradan götürmek isteyenlerin bulunduğu anlatılarak zamanında çok dışlandıklarını kapılarına işaretler konulduğunu¹⁸²⁰ ancak şu an mahallede Aleviyle, Sünni’nin bir sorunu olmadığı ifade etmiştir.¹⁸²¹

Alevi-Sünni ilişkilerinin gelişimine yönelik birçok çalışma yaptıklarını, konferanslar verdiklerini, Ramazan çadırı kurduklarını belirten Kureyşan Ocağı’na bağlı bir Alevi, “Sünni kardeşlerimize biz oruç tutmuyoruz ama sizin orucunuza saygımız vardır.” Dediklerini söyleyerek, bazı derneklerle beraber bu faaliyetleri yürüttüklerini anlatmıştır. Sivil toplum örgütleri vasıtasıyla kendilerini daha iyi ifade ettiklerini söylemiş, sadece Türkiye’de değil bütün dünya da bu yönde gelişmelerin olduğu İngiltere ve Almanya’nın da bunları gördüğünü belirtmiştir. Almanya, Hamburg’da cem evleri ibadet evidir diye Sünnilerle Alevilerin bir araya gelerek anlaştıklarını ancak kendi ülkemizde bir yasal statüye kavuşamadıklarını söylemişlerdir. Bu konunun çözülmesi için devletin bir an önce çalışma yapması gerektiği çünkü diyanetin üzerinde Alevilerin çok hakkı bulunduğu anlatılmış topluma namaz kıldırın imamın maaşının her türlü kesimden alındığı, içkiden alınan verginin de buna dâhil edildiği sonra da onun imama verildiği söylenmiştir. Alevilerden de toplanan vergilerin aynı şekilde kullanıldığı oysa Alevilikte en önemli şeyin rızalık olduğu buna rağmen “bizim rızamız olmamasına rağmen bizden alınıp Hanefi Mezhebi’ ne veriliyor” denmiş, Bunun da kul hakkı yemek olduğu söylemiştir. Bu

¹⁸²⁰ K18

¹⁸²¹ K19

kul hakkı yemenin ortadan kalkması gerektiği bu yapılmadığı sürece ne kadar uğraşalar, netice alınamayacağı ifade edilmiştir. “Devlet bizim çocuklarımızın bilgisiz, kültürünü öğrenmeden, devlete düşman, dininden ve geleneğinden bi haber mi yetişsin istiyor?” diye sorularak, “bırakın bizde kültürümüzü ahlâkımızı çocuklarımıza verelim” demiştir. Çünkü Alevilik nedir? Dendiğinde İslâm’ın özü olarak gördüğünü ifade ederek, “Gerçekten Allah inancımız varsa herkesin inancını serbestçe öğrenmesine, yaşamasına müsaade edilmelidir.” Demiştir. “Benim senden ne farkım var, sen gidip camide namaz kılıyorsun ben de cem evine gitmek istiyorum.” Diye ilave etmiştir.¹⁸²²

Osmanlı Devleti’nin yıkılışında en önemli sıkıntının Ebu Suud gibi fetva verenler, İngiliz ajanları, Said Nursi ve İdris-i Bitlisi gibi yabancı güdümündeki ve dış güçler tarafından desteklenen adamlar olduğu anlatılarak, İngiliz hükümetinin Said Nursi ve İdris-i Bitlisi’ye para verdiği söylenmiştir.¹⁸²³ Oysa Osmanlı’nın ilk kuruluş döneminde durumun çok farklı olduğu, Osman Bey’le Şeyh Edebalı’nın kızının evlendiği belirtilmiş, Yeniçerilerin Alevi-Bektaşî olduğu anlatılmıştır. “Bize kendimizi anlatma fırsatı verilmedi” denilerek, bu konuda araştırmalar yaptıklarını, birçok kaynaktan farklı fikirleri süzgeçten geçirerek, doğrusunu bulmaya çalıştıklarını anlatmıştır. İslâmiyet’te bir zahiri âlem bir de bâtını âlem olduğu “eğer bunları harmanlamazsanız, peygamberimizin doğuşundaki olağanüstülükleri izah edemezsiniz” denmiştir. Hz. Musa’nın asasının yılanı dönüşü gibi Alevilerde birçok şey bulunduğunu anlatılarak, hatırladığı doğu da yapılan bir Cem’de üç tane dedenin olduğunu ve onların önünde çok sıcak ateşte kaynayan bir kazan bulunduğunu söylemiş, dedenin bu kazana elini çok rahat şekilde sokarak et aradığını bulduğu eti yanındakine verince onun bağırarak kaçtığını, o adamın elinin yandığını çünkü onun özünde hissetmediğini belirtmiştir.¹⁸²⁴

Koçgiri Aşireti’ne mensup Kureyşan Ocaklı Alevi, Sünnileri tanımadan önce çok farklı düşündüğünü anlatarak, Sünnileri, Alevileri sevmeyen çok vahşi insanlar olarak gördüğünü ama Sünnileri tanıdıktan sonra yaşam şekillerinin aynı olduğunu

¹⁸²² K20

¹⁸²³ Alevilerin genelinde İdris-i Bitlisi ve Said Nursi’ye karşı çeşitli tepkilerden kaynaklı böyle bir suçlama yapıldığı hatta burada geçenin Said Nursi ifadesinden Şeyh Said’in kastedildiği düşünülmektedir.

¹⁸²⁴ K20

anladığı belirtmiş, “Bir dininin insanları bu kadar uzak tutması beni kaygılandırıyor keşke dinler olmasaydı da biz birlikte yaşasaydık, bana göre Alevilikle, Sünnilik arasında hiçbir fark yok.” Demıştır.¹⁸²⁵

Alevi-Sünni ilişkilerinin gelişmesi için aydınlara ve okumaya çok ihtiyaç olduğunu, çok iyi tanıtılarak çok program yapılması gerektiğini söylemiştir. Alevi ve Sünniliğin çok iyi analiz edilmesi lazım diyerek, kötü bir siyasete dönüşmeden, Suriye gibi olmadan, ülkemizde bunların yaşanmaması için, halkların birlikte huzur içinde yaşadığı bir dünya kurmamız lazım demiştir. Dinlerin insanların üzerinde bir silah gibi olmasının yok edilmesi bunun yerine dinlerin insanların gönüllerinde saygı duyulacak bir şey olarak kalması gerektiği anlatılmıştır.¹⁸²⁶

Alevi ve Sünni ilişkilerinin düzelmesi için birinci koşulun Alevilerin özgürleşmesi olduğunu söyleyen Ağuıçen Ocağı'na bağlı Koçgiri Alevisi, Aleviler üzerindeki siyasi baskıların kalkması gerektiğini ifade ederek, bu ülkenin asli unsurları olduklarını, sadece haklarının verilmesini istediklerini ifade etmiştir. Türkiye’de neden bir Alevi vali yoktur? Diye sorarak, insanların kendini inkâr ettiğini, kimsenin çıkıp da ben Aleviyim diyemediğini anlatmıştır. Hiçbir kimseye karşı bu adam Alevidir bana yakındır, bu Sünnidir bana uzaktır diye bir anlayış taşımadıklarını kim neyi hak ediyorsa oraya gelebilmesi gerektiği belirtilmiştir.¹⁸²⁷ Siyasal erkten ziyade diyanet işleri başkanlığının Alevilik ve Sünnilik için ne düşündüğünü merak ettiğini söyleyen Baba Mansur Ocağı'na bağlı Alevi ise, Sünniliğin tartışılmasını istediğini ve diyanetin bunu yapmak ve hurafeleri kaldırmak zorunda olduğu söylenmiştir. Sünniliğin tek anlayış gibi dayatılmasının Diyanet’in varlığından kaynaklandığını söyleyerek, oysa herkesin inanç yönünden özgür olması ve inançlarını kendilerinin finanse etmesi gerektiği anlatılmış, bunun sorumluluğunun da Diyanet’e ait olduğu bildirilmiştir. Diyanetin inançları özgür bırakıp kendini geriye çekmesi gerektiği ifade edilmiştir. Aleviliği, Alevilerin finanse ederek dedenin maaşını da onların vermesi gerektiği belirtilmiştir. Sünniliği de cami imamının anlatması ama bunu yaparken de düzgün yapması gerektiği söylenerek, kalkıp da Alevi’yi, Ermeni’yi, Yahudi’yi kötülemesin denmiştir. Egemen gücün başkalarını kötüleyerek

¹⁸²⁵ K21

¹⁸²⁶ K21

¹⁸²⁷ K23

aşağılayarak kendini yüceltme yönteminden vazgeçmesi gerek denilerek, cem evinin Alevilerin ibadet yeri olmasına rağmen kimden alınan fetvayla cem evi ibadet yeri değildir dendiğini merak ettiğini söylemiştir.¹⁸²⁸

Hanobası Köyü'nde yaşayan Çöçeli Alevisi, Alevilerin Sünnilere yönelik ayırım yapmamasına rağmen Sünnilerin ekseriyetle bunu yaptığını, Alevilerin Sünnileri idare edebileceğini ancak Sünnilerin Alevileri kendi köylerinde barındırmayacağını anlatmıştır.¹⁸²⁹ Aynı köyden Kılıçlı kadını ise, bu iki kesimi ancak diyanet işleri başkanının ve dedelerin bir araya getirebileceğini bunun İzzettin Doğan olabileceğini bildirmiştir. Büyüklerin toplanarak, nasıl şimdi doğuda barış yapılıyorsa öyle bir barış yapılmasını, birlik neredeyse devletin de orada olacağı anlatmıştır. Kimseye ayırım yapmanın doğru olmadığı, herkesin görüşüne saygı duymak gerektiği ifade edilmiş, ancak Sünnilerin, Alevilere kötü gözle baktığı ve onlara “Kızılbaş” dedikleri vurgulanmıştır.¹⁸³⁰

Sivrice höyük Köyü'nden bir Alevi kadın, ilişkiler açısından en önemli konunun bu iki kesimin birbirlerini tanması ve anlaması olduğunu ifade etmiştir.¹⁸³¹ Yine, Sinemil Aşireti'ne mensup, Küpelikız Köyü'nde yaşayan ancak herhangi bir ocağa ve dedeye bağlı olmadığı ifade eden birisi önyargıların kalkması için insanların birbirlerine gidip gelmesinin gerektiğini, insanlar birbirini tanıdıkça birbirlerinden farklı olmadıklarını anlayacakları söylenmiştir.¹⁸³²

Türkmen Kılıçlı Köyü olan Hanobası'nda yaşamasına rağmen Kılıçlı olmadığını ifade ederek Kürt Alevisi olduğunu söyleyen biri, Sünnilerle ilişkilere yönelik, “beraber askerlik yapmıyor muyuz? Beraber savaşa gitmiyor muyuz? Daha yeni geldik Kıbrıs'tan, çocuklarımızın kimi gazi oldu, kimi şehit oldu. Mesela Karaçay'dan Salman Akar'ın bir üsteğmen oğlu vardı savaş bittiği halde kafasını çıkarmış vuruldu şehit oldu Kıbrıs'ta.” diyerek aynı yerde omuz omuza savaştıklarını anlatmıştır.¹⁸³³

¹⁸²⁸ K23

¹⁸²⁹ K25

¹⁸³⁰ K26

¹⁸³¹ K27

¹⁸³² K29

¹⁸³³ K32

Almanya’da yaşayan Alevi ve Sünni ilişkileri açısından ise “ne kadar Alevi varsa akrabandır ama Sünnilerle ilişkiler soğuk oluyor” diye belirtmiştir.¹⁸³⁴ Kaç tane Sünni’yi Almanya’da işe koymasına rağmen işi bitince gelip selam bile vermediklerini söylemiştir.¹⁸³⁵

Aslen Tottolar Köyü’nden olmasına rağmen K. Maraş merkezde oturan Alevi genç kızını Alevi-Sünni ilişkilerin gelişmesi için öncelikle büyüklerin ön yargıları kafalardan atması gerektiği söyleyerek, “olan olmuş bana göre buna sürgit yapmamak lazım” demiştir.¹⁸³⁶ Ablası ise büyüklerin haklı olduğunu anlatarak, Türklerin¹⁸³⁷ “aşiretlere sıkın öldürün” dediğini bunun çok yanlış olduğunu, kendisinin de o günleri yaşayıp gördüğünü ve hala etkisinden kurtulamadığını anlatmıştır.¹⁸³⁸ Artık insanların ayırım yapmaması gerektiği söylenerek aynı bayrak altında yaşadığımız belirtilmiştir.¹⁸³⁹

Elmapınar köyünden bir Alevi, ilişkilerin geliştirilmesi konusunun, Alevilerden çok Sünnilere söylenmesi gerektiğini belirterek, Sünnilerin insanları ötekileştirmemesi ve insanlara sen Alevisin dememesi gerektiği ifade edilmiş, çoğunluğun verdiği bir rahatlıkla hareket ettikleri söylenmiştir. Oysa olaylara insani bakmak gerektiği belirtilerek bu ılımlaşmanın eğitimle olacaksa eğitimle, aileyle yapılırsa aileyle olması gerektiği söylenmiştir. “Benim Alevi’den çok Sünni arkadaşım var ama yine de ben Aleviyim” demiştir. “Birisi size kapılarını açarsa yanında kendinizi rahat hissedersiniz” demiş, birde Sünnilerde, çoğunluğun yaratmış olduğu bir öz güvenin olduğunu belirterek bunun için ilişkilerin geliştirilmesi konusunun Alevilerden çok Sünnilere empoze edilmesi gerektiği çünkü Alevilerin bağdaşmaya hazır insanlar oldukları vurgulamıştır. Ayrıca azınlık oldukları ya da kendilerini az hissettikleri için daha içe dönük bir yönlerinin bulunduğunu bu yüzden karşı taraftan gelecek bir talebe hiçbir Alevinin kayıtsız kalmayacağını belirtmiştir.¹⁸⁴⁰

¹⁸³⁴ K33

¹⁸³⁵ K32

¹⁸³⁶ K35

¹⁸³⁷ “Türk” ifadesinden Sünni’yi, “Aşiret” ifadesinden de Alevi’yi kastetmektedir. Bu tabirler Maraş bölgesinde yaygın olarak kullanılmaktadır.

¹⁸³⁸ K34

¹⁸³⁹ K34

¹⁸⁴⁰ K37

Pazarcık Doğanlı Karahasan Köyü’nde yaşayan Sinemil Aşireti’ne mensup bir kişi, ilişkilerin geliştirilmesi için “en başta Aleviler kabul edilmeli” diyerek bunun olması gerektiğini zaten de bütün baskılara ve zorlamalara rağmen Alevilerin beş yüzyıldır inançlarından vazgeçemediklerini söylemiştir.¹⁸⁴¹Bu Alevi’nin babası, “biz Aleviler iyiliğe doğru devamlı yatkınız. Sünni diyor ki Alevinin kestiği yenilmez. Biz de diyoruz ki, “Allahu Ekber” dedikten sonra, “Bismillahirrahmanirrahim” dedikten sonra bir Alevi insanın kestiğini nasıl yemezsin? Bunu söyleyen insanları cahil yetiştirmiş aileleri, dede dediğimiz, hoca dediğimiz insanlar birleşerek işin doğrusunu insanlara anlatmaladırlar” demiştir. “Bunun için fakülteler kurulduğunu bilhassa ilahiyat fakülteleri çok önemlidir” demiştir. Bunların insanlara televizyondan, radyodan anlatılması gerektiğini söylemiş ancak bunları bilenlerin anlatması gerektiğini söyleyerek, Hz. Peygamber döneminde mezhep var mıydı? Diyerek şimdi partacilik gibi olayların siyasi olduğunu anlatmıştır.¹⁸⁴²

Tercan’dan Maraş’a yerleşmiş bir Alevi, “daha önce kimse Aleviyim diyemiyordu, korkuyordu şimdi bunlar düzeldi, ırkçılık bitti. Mahallemiz Maraş Olayları’nın olduğu yer, eskiden ilişkiler çok kötüydü, şimdi daha iyi, Aleviler kendileri anlatabiliyorlar artık. Önceden Aleviler kendileri anlatamadıkları için problem çıktı bence. şu anda gördüğüm problem yeterince bizi dinlemiyorlar. Bu işlerin düzelmesi için oradaki ırkçılık kavramı kalkarak her insan eşit olmalı. Yani ırkçılık deyince bu Alevilik-Sünniliği kastediyorum, bu inanç ayrımcılığı kalkmalı bence, cem evlerine Sünnilerde davet edilmeli, bizim büyüklerimiz gidip camide sohbet yapmalı bir kardeşlik ortamı oluşturulmalı.” Demiştir.¹⁸⁴³

Uryan Hızır Ocağı’na bağlı, Osman Dede Köyü’nde yaşayan bir Kılıçlı Alevi Dedesi, insanların birbirini çok iyi tanınması gerektiğini vurgulayarak, “Sen bir Sünni’ye Aleviliği tarif et dersen o Aleviliği tarif edemez. Alevi gibi yaşıyorsan Alevisindir. Alevi gibi yaşamıyorsan Alevi değilsin. Eline, beline, diline, aşına, komşuna sadıksan Alevisindir. İnsanların birbirine yakın diyalog kurması lazımdır. Bir Sünni arkadaşım (Fikret Otyam) benle konuşurken dedi ki; annem derdi ki; aman

¹⁸⁴¹ K38

¹⁸⁴² K39

¹⁸⁴³ K40

bu Alevidir yaklaşmayın derdi. Ama dedi ben Alevileri tanıyınca gördüm ki çok iyi insanlarmış” dediğini ifade etmiştir.¹⁸⁴⁴

“Alevilerin olmazsa olmazı, biz cumhuriyete ve demokrasiye çok bağlı insanlarız. Çünkü bizde en önemli anlayıştan biri de senin olmayan hakka saygı göstermektir. Özgür yaşamasıdır. İnsanların baskı altına alınmamasıdır. Hacı Bektaş’ın bir sözü vardır sen korkma bir gören vardır” dediğini ifade etmiştir.¹⁸⁴⁵ Aynı köyden başka bir Alevi ise, ilişkilerin düzelmesinin birinci şartının hoşgörü olduğunu ifade ederek, “laiklik diye bir görüş var ya onu yaşadığım zaman tartışmasız herkes birbirine hoşgörüyle bakmak zorunda. O zaman kimin Alevi kimin Sünni olduğu önemini yitirir. O ibadetini bir türlü yapar sen bir türlü yaparsın ama hoşgörüyle meseleye bir çözüm bulursun. Sen niye böyle yaşıyorsun diye kimseye bir şey söylemem hakkımız yok. Mesela benim kalfam var Sünni’dir. Beş vakit namazını kılar, asla ona namaza gitmeyeceksin demem, diyemem. Git oğlum namazını kıl huzur olarak rahatla öyle gel derim. Doğrusu budur, böyle olmak lazım. Onlar bizi hoş görüyor mu? Bence biraz sıkıntılıyız.”¹⁸⁴⁶ Diye ifade etmiştir.

Bir Kılıçlı köyü olan Ördek Dede Alevileri, Sünnilerle ilişkilerin gelişmesindeki en büyük engelin politikacılar olduğunu söyleyerek, “politikacılar sesini keserse her şey düzeldir” demişlerdir.¹⁸⁴⁷ Okul kitaplarında Aleviliğe hiç yer verilmediği için çocuklarında o şekilde öğrendiğini ve Alevileri farklı gördüklerini ifade ederek, “bizim dönemde sınıfta Yahudi bir çocuk vardı, son ders din dersi olurdu, çantayı alır giderdi.” Diyerek Alevilerinde çantasını alıp gidici gibi bir durumun söz konusu olduğu anlatılmıştır. Oysa Sünni çocuklarında biraz Aleviliği öğrenmesi gerektiği izah edilerek bu eğitimleri devletin vermesi gerektiği söylenmiştir. “Başbakan muhalefet liderine cibilliyet falan diyerek konuşuyor, bu ne demek oluyor, Alevi demek istiyor. Ben bir Aleviyim, üç çocuğum var, üçü de doktor, Hacettepe mezunu. Peki bu başbakan olamaz mı? Sağlık bakanı olmaz mı suç mu?”¹⁸⁴⁸ Diye sormuş bu görüşmenin yapıldığı esnada televizyonda haberleri dinleyen köylü vatandaşlar CHP genel başkanı Kemal Kılıçdaroğlu’na yapılan meclisteki bir saldırıyı, hükümete

¹⁸⁴⁴ K45

¹⁸⁴⁵ K45

¹⁸⁴⁶ K57

¹⁸⁴⁷ K51

¹⁸⁴⁸ Ahmet Meter, 1966 doğumlu, ilköğretim mezunu, K48

bağlayarak “Kılıçdaroğlu’nu dövmüşler mecliste, başbakanın adamı yapmıştır, bitmiş her şey, iç savaş çıkar bu memlekette” diye ifade etmişlerdir.

Onlara Aleviliği tanıtmak gerek bence diyen bir Alevi genci, “benim anne tarafım Sünni, annemin babası dedem şöyle der; gerçi onun hanımı yani nenem de Alevi ama der ki; esas Alevi’den hiçbir zaman zarar gelmez der. Oda kendi tarafını pek sevmez, hiçbir zaman Alevileri horda görmedi hatta kendi kesimine kızar, onlara Aleviliği tanıtmak önemli bence.”¹⁸⁴⁹ Diye ifade etmiştir. Bu işler bence düzelmez çünkü görüş farkı var diyen bir yaşlı Alevi, “Benim bir Sünni’yle anlaşmam çok zor oluyor. Evimde dahi otururken özgürce konuşamıyorum. Mutlaka Sünni olursa kısıtlı konuşmak gerekiyor. Benim torunumu yüksek tahsilli bir Sünni istedi, kesinlikle vermem dedim. Bir Aleviyle evlensin dedim. Ama sen illa varırım dersin ona da bir şey demem dedim. Benim düşüncem bu, buna karşıyım dedim çünkü bu zihniyetin bana bakış açısını, kabul etmiyorum. Elbette tahsil önemlidir tahsil yapan insan akli başında olur, Sünni’nin bağınaz tarafına baktığın zaman nasıl anlayacaksın ki?”¹⁸⁵⁰ Demiştir. Alevilerin daha tahsilli olduğunu düşünen başka bir Alevi ise, “İlkokul talebesiyle, üniversite öğrencisi bir olur mu? Bizim en okumamışımız üniversite mezunu, onların ki de İmam hatip, yalandan başka bir şey olmaz işte.” Diye ifade etmiştir.¹⁸⁵¹

Aynı köyden başka bir Alevi ise, İmam hatip ile ilahiyat arasında çok büyük fark var olduğu söylenerek, “Bir gün işte imam hatiplilerin olduğu bir yerde biri dedi ki önceden Hristiyanlarda, bunlar yapacak bir şey bulamayınca sinek öldürür gibi aha bir Katolik öldürdüm, bir Protestan öldürdüm derlermiş dedi. Sonra orada bir ilahiyatçı vardı oda dedi ki bizde de Aleviler öyledir dedi. Ben hiç Aleviyim demedim, bizim orda da Aleviler var dedim. İyi insanlar dedim kendi halinde insanlar dedim. Tabi ki iyi insanlar dedi. Alevilik Müslümanlığın özüdür dedi. Ama böyle bir şeyi İmam Hatipliyle konuşamazsın, onun kararı kesindir. O dolmuş aynı bilgisayar yükler gibi doldurulmuştur. İlahiyatçıların anlama çerçevesi geniş.” Demiştir.¹⁸⁵² “Kültür çok farklıdır, ben bir şey sormak istedim, dört halife devri

¹⁸⁴⁹ K46

¹⁸⁵⁰ K50

¹⁸⁵¹ K48

¹⁸⁵² K51

dedim. Ev sahibi benden de yaşlı biri hemen atladı halife beştir dedi. O nasıl oluyor dedim? Neyse ilahiyatçı halife dörttür dedi. Ev sahibi benden de cahil yaşlı ama bir bilgisi yok. Beş halifeyi sordum sayamadı yalnız üçünü sayabildi Ebubekir, Ömer, Osman'ı sayabildi, Ali'yi bile sayamadı onu da ilahiyatçı söyledi.” Diyerek, peygamber döneminde mezheplerin bulunmadığını ifade ederek şöyle devam etmiştir: “Alevi, Sünni, Maliki, Hanbeli, Şafi, Hanifi daha birçok tarikatlar falanda varda. Şimdi Hz. Muhammed döneminde mezhepler var mıydı? Yoktu. Sen bana mezhebin ne diye sorarsan Hz. Muhammed'in mezhebindenim derim. Ne oldu o zaman mezhep kalmadı zaten mezhebinde olmaması lazım. Mezhepler bir nevi bir partidir. İktidarı ele almak için bir partidir. Muaviye'nin yapmış olduğu bir şeydir bu. O ilahiyatçı da aynısını dedi. Emeviler'in İslam'a yaptığı zararı hiçbir kesim yapmadı dedi. Hatta dedi ki; “Ebu Müslim gelmeseydi cihana eşekler bile Allah diye bağırırdı Mervan'a” dedi. Bunların yaptığı zulümü Ebu Müslim kapattı, onu da Abbasiler kapattı.” Demiştir.¹⁸⁵³

Ördek Dede Köyü'nden başka bir yaşlı Kılıçlı Alevisi, Sünnilerle anlaşmakta zorluk çektiklerini söyleyerek, “Bağdaşmak hiç yok, öyle bir gözle bakıyor ki sana. Hâlbuki Allah bir ise sende insansın bende insanım. Oysa ben hocasıyla da konuşurum, imam hatiplisiyle de konuşurum. Kimileri endişelenir niza olur diye falan, ama yok derim, oturup konuşuyoruz herkes bildiğini söylüyor yanlışlarımız var ise o yanlışları birbirimize izah etmemiz gerekir. Bir gün resmi bir dairedeyim memurun biri diyor ki, bir insanın haram yememesi için Allah'tan korkması lazım diyor. Bende dedim ki bence kanundan korkması lazım dedim. İnsanlar hırsızlık yaparken Allah'tan korkmaz kanundan korkar çünkü alır beni içeri atarlar der. Ama Allah'a gelince Allah görmüyor der kendini aldatır. Sonra dedim ki bu ülkede yaşayanların yüzde 99'ı Müslüman mı? Dedim. Evet dedi. Peki, buradaki memurlar Türkiye'den mi çıkıyor? Yoksa başka yerden mi ithal ediyoruz? Dedim. Yok dedi buradandır dedi. Peki, niye bu kadar hırsızlık yapılıyor o zaman? Dedim. Bunlar Müslüman değil mi? dedim. Demek ki kanundan korkmuyorlar dedim. Kanun çalışması lazım ki sen bu hırsızlığı yapmayasın” Diye ifade etmiştir.¹⁸⁵⁴

¹⁸⁵³ K51

¹⁸⁵⁴ K50

Bir Kılıçlı Köyü olan Urumoğlu'ndan birisi ise Alevi-Sünni ilişkileri açısından “on sene sonra zaten böyle kavramlar kalmaz” diyerek herkesin birbiriyle kaynaştığını kendi ailesinde de her partiye mensup insanların olup bunlarında üst düzey yönetici pozisyonunda olduğunu belirtmiştir.¹⁸⁵⁵ Eski adı Fanfas olan Pınarhüyük'ten bir Kılıçlı Alevisi, birbirini tanımak açısından sık sık bir araya gelmek gerektiğini ifade ederek, “ bunu cemaatçi mantığıyla mı yapıyorlar bilmiyorum ama bazı gruplar Aleviler ile Sünnileri bir araya getirmeye çalışıyorlar. Ayrışmanın önüne geçme diye bir şeyleri var. Zaten eskisi gibi orta kesimde böyle bir ayrışma çok kalmadı. Kenarlarda belki kırsal kesimde maksatlı olabilir ama buda menfaat icabıdır. Eski ayrımcılık çok kalmadı bana göre eskiye göre durum bence çok iyi şimdi.” Diye belirtmiştir.¹⁸⁵⁶

Narlı Ovası'ndaki bir Kılıçlı Köyü olan Karaçay'lı bir Alevi geçmişte Alevi oldukları için birçok hoş olmayan muamele maruz kaldıklarını anlatarak, “Bir kere şunu kabul edelim geçmişte yüzümüze karşı Alevi'ye edep dışı her şey söylenirdi. Bilmediğin kadar şey yüzümüze söylenirdi. Daha yeni bizim yazlıkta hanımın olduğu bir toplantıda hanımın yüzüne karşı, Alevilerde bacı, kız, kardeş yoktur, herkes istediğiyle yatar, kalkar deyince bizim hanım çok şiddetle karşı çıkıyor, bunun üzerine söyleyen ben böyle duydum, öyle diyorlar diyor. Bir defa baskın mezhep Sünnilik olduğu için söylüyorum, Öncelikle Sünni kardeşlerimizin şu Aleviliği bir öğrenmesi lazım. Artık yüzlerce kaynak var ve bir köyde yaşamıyoruz.600 bin kişilik büyük bir şehirde yaşıyoruz. Tanıdığımız komşumuzun, her şeyini, alışverişini, oturuşunu, kalkışını ,huyunu husunu bilecek durumdayken, komşuna ya da tanıdığına böyle bir itham yapılmamalıdır. Buna rağmen aile mefhumu yoktur, arz-namus yoktur, şudur budur demek çok büyük yanlıştır. Boşanmanın neredeyse yok olduğu, zinanın düşkünlük sayıldığı bir inançtan bahsediyoruz. Bir kere bu yanlışları düzeltmeliyiz. Daha önce Sünni hocalar Alevilerin cenazesini kıdırmazlardı. Onların namazı doğarken kılınmıştı diyenleri biliyorum. Birincisi Aleviler hakkında yakıştırılan ve nezaket sınırları aşan yakıştırmaları doğru bir şekilde öğrenmelidirler. İkincisi Alevilik mezhep olarak kabul edilecek. Benim verdiğim bir konferansta ilahiyatçı bir hocamız çıktı, fikhî ve geleneği yoktur mezhep olamaz deyip çıktı.

¹⁸⁵⁵ K54

¹⁸⁵⁶ K55

Oysa çağımız hak ve özgürlükler çağı ve inanç çağı herkes bir şeye inanıyor. Ben kendimi böyle ifade ediyorsam sen böyle olamazsın kimse diyemez ki. Ayrıca bugün neredeyse 20 milyon, yok hadi diyelim 15 milyon yok olmadı 15 kişi dese ki ben böyle inanıyorum, siz buna sen böyle inanamazsın diyemezsiniz ki. Hiç bir uygar ülke bunu kabul etmez. Cem evlerinin kurulması ve korunmasında zaruret var. Bir Alevi enstitüsünün kurulmasında yarar var. Bilhassa doğru öğrenilmesi için.” Demiş ve devam etmiştir. “Şimdi birde Alevilere gelelim, onlarda, Kur’ani olan dini İslam olan Sünni kardeşlerimizi Muaviye yerine koyup bunlar Yezid’dir lafını bırakması lazımdır. Her iki kesimde birbirlerinin İslami olduğunu, Kur’ani olduğunu kabul edip saygı göstermesi lazımdır.” Diye belirtmiştir.

Birgün arkadaşşıma dedim ki; “bu Maraş’ta on binlerce Alevi var ama müftünün bir tek Alevi arkadaşşı yoktur” dedim. İddialaştık beraberce müftüye gitmeye karar verdik. Bu Aleviler necidir diye hiç merak etmemiştir dedim. Gittik ki müftü yok ancak oradan dediler ki eğer bir müşkülünüz varsa fetva için sürekli bir nöbetçi müftü yardımcısı var dediler. Durumumuz söyledik konuştuk. Derken o hoca dedi ki; Aleviler Kur’an’a inanır mı? diye bize sordu. Bende arkadaşşıma dedim ki; “gördün mü bak, adamlar bizim için ne düşünüyorlar?” Dedim. Sonrada hocaya dedim ki; “siz bizim hakkımızda hiçbir şey bilmiyorsunuz” dedim. Oysa ben daha çocuk yaşlarda Kur’an-ı Kerim’i dayımların evinde okumuştum. Rahmetli anamla dayımı ziyarete gitmiştik, “ta”¹⁸⁵⁷ denilen dolaplar vardı ve oradan aldım okudum.”¹⁸⁵⁸ Diye ifade etmiştir.

Erkler yakamızdan düşerse, tepemizden inerse biz millet olarak gayet iyi anlarız diyen Kuyumcular’dan bir Kılıçlı kadını, “Bizim zaten bir sorunumuz yok. İşte arkadaşım Sünni ben Aleviyim hiçbir sorunumuz var mı? Kesinlikle yok. Yani bu erkler bizi kullanıp oy alabilmek için, karşı karşıya getirmezse, Maraşlı da köylü Aleviyle, köylü Alevi’de Maraşlı’yla karşı karşıya gelmiyor, birbirini seviyor, Maraş olaylarında onlar bizi biz onları sakladık. Bu çıkar grupları olmasa halkların

¹⁸⁵⁷ Ta: Maraş bölgesinde duvara gömmeli yüksek raf şeklindeki dolaplara verilen addır.
¹⁸⁵⁸ K56

birbirinden şikâyeti yok. İşte benim arkadaşlarım Sünni, ben hepsini seviyorum bunlarında beni sevdiğine inanıyorum.”¹⁸⁵⁹ Diye belirtmiştir.

Çiçek Köyü’nden yaşlı bir Kılıçlı Alevisi, ilişkilerin düzelmesi meselesinin eğitimden geçtiğini söyleyerek, “Öğretim meselesi var, okul meselesi var. Kültürüne sahip çıkma meselesi var. Ehl-i Beyt’e sahip çıkma meselesi var birbirini yermek var. Sevmek var kız alıp kız vermek var. Bunlar oluyor oluyor da seyrek oluyor. Bunun daha sıklaşması birbirini kucaklaması birbirini ayırt etmemesi, o Arapça okuyorsa benim saygı duymam lazım ben Türkçe ibadet ediyorsam senin saygı duymam lazım. Böylelikle ilişkiler daha da güçlenir. Mademki Allah ben ruhumdan üfürdüm diyor benim ruhumla Fransa’da yaşayan birinin ruhu aynıdır.”¹⁸⁶⁰ Şeklinde anlatmıştır.

Osmandede Köyü’nden yaşlı bir Kılıçlı kadını, “Beraber olsalar ayırım yapmasalar çok iyi olur. Sünniler çok ayırım yapıyor. Bunların kestiği yenmez diyorlar, bunlar dinsiz Allahsız, ışık söndürür diyorlar. Ana bacı tanımaz diyorlar. Ben hocanın kafasını yardım böyle dedi diye. Yüzüme beraber öyle dedi. Hastanede çalışıyorduk işte söz geldi, bu bacı çok terbiyeli bir bacı ama bunlar ana bacı bilmezler dedi. Bende elimdeki ile kafasını yardım. Beni aldılar başhekimin yanına gittiler, ne oldu dedi bende böyle böyle dedim, amma etmişsin dedi. Cehennem ol buradan dedi o adama. İnsan ana bacıya zina eder mi? böyle bir laf denir mi? İşte aydın olan demez münkir olan eder. Bizde de var münkir olan. Alevilerde de münkir olan var Sünnilerde de münkir olan var. Bunları söylemek günah değil mi?”¹⁸⁶¹ diye anlatmıştır.

3.5.Pazarcık Alevilerine Göre Alevi Sünni Evliliği

Alevilik, Türklerin kültürel hayatını en canlı şekilde yaşatmaktadır. Bu birçok tören için geçerlidir. Bilhassa kadının Türk toplumsal hayattaki yeri Alevilikte aynı şekilde devam ettirilmekte iken, bu diğer Müslüman olmuş milletler açısından farklılık ihtiva etmektedir. Türk kadınlarının cemiyet hayatı içinde erkeklerle beraber aktif olarak

¹⁸⁵⁹ K58

¹⁸⁶⁰ K59

¹⁸⁶¹ K67

görev aldıklarını ve erkeklerden kaçmadıklarını söyleyen Arap seyyahı, halkın yanında hükümdarın karısına hilat giyirdiğini, hatunun hükümdarın yanında oturduğunu ve bunun Türklerin âdeti olduğunu söyleyerek, hilat giymiş hatunun üzerine kadınların gümüş paralar attığını hayretle anlatmaktadır.¹⁸⁶²

Kadının toplumsal hayatta bu kadar aktif olmasına rağmen kadın erkek ilişkileri açısından son derece yüksek ahlaki değerlere sahip Türklerde en affedilmez cezalardan biri zinadır. Göktürklerden bu yana bu tür suçların cezasının acımasızca ölüm olduğu, o dönemin Çin yıllıklarında ve birçok diğer seyyahın gözlemlerinde özellikle belirtilmiştir. Bu ahlaki gelenekler Alevilerde de devam etmiş zina bütün Alevi temel kaynaklarında ve toplumsal hayatta en büyük suçlardan biri sayılarak, kimi zaman Tahtacılar da olduğu gibi ölüm kimi zamanda daimi düşkünlükle cezalandırılmıştır.¹⁸⁶³ Bu yüzden aile hayatına son derece önem verilen Alevilikte aile hayatına ilk adım olan evlilik son derece önemli bir tören olma özelliği baştan beri hep sürdürmüştür.

Alevi-Sünni ilişkilerinin tarihi süreci genelde Alevler aleyhine gelişmiş ve genel devlet politikaları ve baskılar neticesinde bir çok Alevi Aşireti, Sünnileşmiştir. Bütün bu şartlara rağmen Aleviliğin bu günlere ulaşmasındaki en büyük etken bu etkileri çok öncelerden fark ederek, kendi içine kapanması ve mümkün olduğu ölçüde dış etkilere karşı geleneğini korumak için içerden çıkış ve dıştan gelişlere mani olmasıdır. Bu iç evliliğin gerekçelerinden biri de soy süren Anadolu dedelerinin bu geleneği sürdürmeleridir. Yani soylarını Ehl-i Beyt'e kadar dayandıran dedelerin bu yapıyı muhafaza etmek için dış evliliklere müsaade etmesi mümkün değildir. Bu yasak Alevi kaynaklarına da yansımış, Buyruklarda Sünni'yle evlilik "Yezid'e kuşak çözmek" olarak değerlendirilmiştir.¹⁸⁶⁴ Bu yaklaşım temel felsefi aşk ve insan sevgisi olan bir yol için başlangıçta yadırganabilecek bir tercihtir, ama gelişen şartlar bu kararın doğruluğunu gözler önüne sermektedir. Son yıllardaki Aleviler açısından genel şartların düzelmesi ve baskıların azalmasına rağmen, hızlı kentleşme ve insanların bir arada yaşaması geleneğe uzaklaşmaya neden olmuş, şartlardaki bu iyileşmeler Aleviliğin gerilemesinin önüne geçememiştir.

¹⁸⁶² Eröz, **Türkiye'de**, 288.

¹⁸⁶³ Eröz, **Türkiye'de**, 289.

¹⁸⁶⁴ Cenksu Üçer, **Tokat Yöresinde Geleneksel Alevilik**, Ankara: Ankara Okulu Yayınları, 2005, 377.

Bu koşullar altında günümüze ulaşan Alevilik geleneğın temel felsefesini korumak açısından bir iç hukuk sistemi oluşturmuş ve dedeler huzurunda uygulanan bu yargılama neticesinde toplumun temel yapısını sarsan ve onu kötü etkileyen suçlara çok ağır bir ceza olan ‘yoldan düşme’, ‘düşkünüük’ cezası verilmiştir. Düşkünüük, Alevilikte ahlaki yaptırım cezasıdır.¹⁸⁶⁵ Bu kimi suçlarda sınırsız ve sürekli olabilmekte iken bazen de süreli bir şekilde düşkün sayılmaktadırlar. Kur’an’da evlenilmesi yasak edilmiş kimselerle evlenilmesi, ikrardan dönülmesi ve zina edilmesi durumlarında sürekli yoldan düşme cezasına çarptırılan kişi kovulmuş ve Mervan sayılır. Bazı kaynaklara göre adam öldürmekte ‘Allah’ın evini yıkmak’ şeklinde değerlendirilerek sürekli düşkünüük sebebi sayılmış, mağdur tarafından affedilen ve telafisi mümkün suçlar için ise geçici düşkünüük anlamına gelen ‘müşkül’ denmiştir.¹⁸⁶⁶ Sürekli düşkün sayılanların cenazeleri yıkanmaz, namazları kılınmaz ve öylece gömülürler. Bu derece olmasa da Alevi olmayan biriyle evlenmek ya da Alevi olmayan bir kızı almakta ciddi bir suç sayılarak o kişiler düşkün sayılmış, beş yıl toplumdandan dışlanmış. Düşkün kimseye, selam verilmez, konuşulmaz, alış veriş edilmez, sürüsü sürüye katılmaz, kız alıp verilmez. Ancak Alevi kızı alan damat ikrar bent olursa yani Aleviliği seçerse ceza affedilmektedir.¹⁸⁶⁷ Alevi olmayan biriyle evlilikte düşkünüük cezası verilirken başka bir Alevi gruptan evlilikte hoş karşılanmamıştır.¹⁸⁶⁸ Alevinin nikâhını Alevi olmayanın kıyamayacağı belirtilmesine karşın günümüzde Almanya’da Alevilerin nikâhını bir Sünni hocanın kıydığı ifade edilmiştir.¹⁸⁶⁹ Geleneksel Alevilikte bu aşiret içi evlilik kural olarak olsa da yapılan başka saha çalışmalarında da artık bunun git gide ortadan kalktığı gözlenmekte bunun da geleneksel Aleviliğın devamı açısından ileriye dönük ciddi bir sorun olduğu gözlenmektedir.¹⁸⁷⁰

Kantarma Sinemil Dedeleri, Sünni’yle evlenen bir Alevi’nin önceden Alevi olarak kabul edilmediğini ve böyle olduğu takdirde kızın düşkün sayıldığını ifade etmişlerdir. Ama artık bunların geçip gittiğini belirterek, kendilerinin de şu an Sünni gelinleri olduğunu insanların birbiriyle güzelleştikten sonra hiçbir sorun

¹⁸⁶⁵ Yaman, *Alevilik, İnanç*, 224.

¹⁸⁶⁶ Er, *Yaşayan Alevilik*, 124.

¹⁸⁶⁷ Birdoğın, *Alevilik Anadolu’nun*, 231.

¹⁸⁶⁸ Yaman, *Alevilik ve Kızılbaşlık Tarihi*, 252.

¹⁸⁶⁹ Yaman, *Alevilik, İnanç*, 298.

¹⁸⁷⁰ Metin Bozkuş, *Sivas Aleviliği*, 2. Basım, Isparta: Fakülte Kitabevi, 2006, 300.

olmayacağını anlatmışlardır. Oysa eskiden Alevi bir kızın Sünni bir erkekle evlenmesinin yol düşkünlüğü sayıldığı, kuralların çok katı uygulandığı ve kesinlikle böyle bir şeyin kabullenilmediği hatta Sünnilerin yüzüne bile bakmak istemediklerini aynı şekilde Sünnilerin de Alevilerin yüzüne bakmak istemediklerini bu rağmen kulun kusur işleyebileceği, ancak kişinin özü ve sözü bir olursa cemiyetin onu sulh edebileceği belirtilmiştir. Sinemil Dedeleri şimdi çok şükür bunların olmadığını söyleyerek, örneğin Avrupa’da Hıristiyan’la evlendiklerini, Müslüman’la evlendiklerini, Türk’le evlendiklerini, Şafi’yle evlendiklerini söylemişlerdir.¹⁸⁷¹

Sinemil Dedesi, ihtiyaçların icatları doğurduğunu belirterek, hiçbir kültürün hiçbir inancın kendisine kesin bir çerçeve çizemeyeceği vurgulanmıştır. Erkan gereği bundan kırk sene önce bırakın kız alıp vermeyi, aşiretlerin birbirlerinin merasında sürü otlatmasının bile kavga sebebi olduğunu anlatarak, böyle kavgacı bir toplumda, birbirine muhalif bakan, sınırlarıyla birbirine muhalif bakan, inancıyla muhalif bakan, bir ortamda kız alıp vermenin zaten gönül rızalığıyla olmasının pek mümkün olmadığı ifade edilmiştir. Bu konuyla ilgili bir misal anlatan Sinemil Dedesi, çocukluğunda kendi aşiretlerinden bir Alevi’nin Sünni bir Kürt kızı kaçırdığını, normalde Pir evinin, itikat ve ikrar yeri olduğu, bu tür olayların pir evine getirilemeyeceğini, pir evinin herkesin sorununu anlatacağı yer olduğu sadece pirin ağırlığıyla kavga çıkmasını diye bu olayın aksettirildiği ifade edilmiştir. Çünkü en güvenli evin pir evi olduğu ve bu yüzden kendilerine geldiklerini aşiret geleneğine göre mihmandan yüz çevrilemeyeceği ifade edilmiştir. Sana sığınana, düşman aşirettensin, Sünni aşirettensin, sen Arap’sın, sen Kürt’sün denemeyeceği belirtilerek, bunun aşiret geleneğinden kaynaklandığı ve sadece Kürtlere mahsus bir şey olmadığı da ifade edilmiştir. Bu gelenlerin iki gün durduktan sonra üçüncü günden itibaren büyük, çok büyük kavgaların olduğu, karakolun, emniyetin, valiliğin hiçbir şey yapmadığı ve birçok hatırı sayılır Alevinin nezarete düşürüldüğü anlatılmıştır. Bu olaylara o günkü sağ iktidarların ve Demirel’in baskısının sebep olduğu ifade edilmiş oysa bu kavgaya neden olan iki aşiretinde iç içe olduğu çünkü genelde Kantarma’nın çevresinin Alevi ve Kürt aşiretlerden müteşekkil olduğu ifade

¹⁸⁷¹ K1

edilerek, bu olayın diğerk tarafı Karahasana Uşanın da Atmalı Aşiretinden olduğu ve eskiden onlarında Alevi olduğu söylenmiştir.¹⁸⁷²

İnsanların çeşitli bölgelerde çeşitli kesimden insanlarla evlendiğı bilhassa dışarıya gidince örneğın Japon’la, İngiliz’le evlenildiğı ancak evliliğın bir kutsallığı olduğu belirtilerek sadece iki gönülün bir olmasının buna yeterli olmayacağı anlatılmıştır. Çünkü bu sevginin kök salacağı bir toprağı bir zemine ihtiyaç duyduğı, “bu olsun ki her rüzgârda dalını eğip meyvesini kırmassın”¹⁸⁷³ denmiştir. Ayrıca buna üniversite hayatından bir örnek verilerek, üniversiteye girmenin zor bitirmenin kolay olduğu anlatılmış, evliliğında öyle olması gerektiğı söylenmiştir. Yani evlenmeden önceki dönemin zor olması gerektiğı ilave edilerek bunun için Alevi erkânlarında rızalığın olduğundan sorgu ve sualden bahsedilmiştir. Ayrıca musahip olmak için bile üç sene, beş sene, hatta yirmi sene bekleyenlerin olduğu anlatılmıştır. Evliliğında bu şekilde olması gerektiğı söylenerek, belki şıp sevdi olarak hasbelkader mutlu olunabileceğı oysa esasında dünyaya bir sulbün verileceğı iki ailenin kanının birbirine karışacağı düşünöldüğünde iki ailenin de gönül kapılarını birbirine açmaları gerektiğı ve birbirlerini sevmeleri gerektiğı ifade edilmiş ancak böyle olduğu takdirde her iki tarafın gönül rahatlığıyla torunlarını seveceğı anlatılmıştır. Eğer evlenecek gençler bu rızalığı sağlamıyorsa, bunu düşünmüyor ve sadece kendi gönül dünyalarını hoş etmek için bir karar alıyorsa, o sevginin yarın ne olacağını belli olmadığı ifade edilmiştir. Bu konuda yirmi, yirmi beş yaşlarındaki oğlunun böyle bir kararla bir Sünni kızla evlenirse, kendisinin asla bu sevdayı koparmaya taraftar olmayacağını ancak o sevgiden bazı şeyleri görmek istediğini belirterek şöyle devam etmiştir; “O sevginin içinde şunu görmek isterim. Oğlumun aldığı gelin geldiğinde, edebiyetle erkânıyla, onuruyla namusuyla, oturup kalkmasını bilecek illa bana biat etsin anlamında değil. Ben hoşgörürüm ama bir aşiretin bir gelenek tarzı var. Bunu doğru ve yanlış kemaletle algılayabilecek veya ben oraya gittiğim zaman, diyelim ki Sünnidir. Kızın babası “niye bir Kızılbaş” derse ve bunun sonucu bir soğukluk olacaksa, bizim için bu evlilik zayıftır, en hafif rüzgârda yıkılır. Sana bir şey söyleyeyim, iki gönül birbiriyle anlaşır, bir yuva kuracaksın, hani bizim bir âşık derki, “dünyaya bir bayrak diker gider ne demek?” Alevi-Sünni, Kürt-Türk, şu-bu

¹⁸⁷² K2

¹⁸⁷³ K2

demin dedim ya, bu kimliklerle bile hala bizim konuşmamız bizim aybımızdır. Ama bunu derken, benim sevdiğim bir rengi beğenmiyorsun diye örselemeye hakkın yok. Sorun bu noktada benim için. Böyle olduğu zaman tabi ki benim oğlum, öncelikle Aleviyi seçsin. Kızım öncelikle Aleviyi seçsin. Ben torunumu sevdiğim zaman, şefkatle seveyim.” demiştir.¹⁸⁷⁴

Alevi-Sünni evliliği için yeter ki insanlar insan olsun diyen Bozlar Dedesi, insanların birbirleriyle uyum sağladıktan sonra yobaz ve katı kalmanın mümkün olmadığını ifade etmiştir. Hz. Hüseyin’in hanımı Şehriban’ın, Yezcürd¹⁸⁷⁵’ün kızı olduğu belirtilerek, “Yezid’in Selman isminde bir pir ihtiyarı göndererek, Şehriban’ı beyi öldüğü için kendisine istemesini söylüyor. Yolda Hz. Hüseyin’i görüyor eğer gönlü varsa bende istekçiyim diyor. Bunun üzerine adam kıza gidiyor ve diyor ki, dünya malını istiyorsan Yezid sana talip, ahireti istiyorsan İmam Hüseyin sana talip ancak bir pir ihtiyarı almak istersen ben de sana talibim diyor. Bunun üzerine Şehriban’ın ben ne Yezid ne de seni kabul ederim ben İmam Hüseyin’e köle olurum” dediğini söyleyerek, kendi gelinin de bir Sünni olduğunu ifade etmiştir. Dede’ye göre, esas önemli olanın uyum sağlamak olduğu anlatılmıştır. Nikâhlarda, verişimiz vardır, dönüşümüz yoktur dediklerini, dönüş yapmanın mümkün olmadığını çünkü nikâha ayı, güneşi, arşı, kürşü, bütün ulu suları, ulu dağları, ulu ağaçları ve oturan cemiyeti şahit gösterdiklerini vurgulamışlardır. Eğer biri ayrılmaya kalktığı zaman bu şahit gösterdiklerini nasıl bir araya getireceğinin sorulduğu ve bunun mümkün olmadığı anlatılarak musahipliğinde böyle olduğu ifade edilmiştir. Dedenin nikâhta şahit gösterdiklerinin tamamının Türk Mitolojisinde bulunan kültler olması da dikkat çekicidir.¹⁸⁷⁶

Bozlar Sinemil Dedesi, Alevi-Sünni evliliğinin gelenekte olmayan bir şey olmasına rağmen günümüzde artık bunun çok sıkıntılı bir durum haline geldiğini belirterek, bunun yeniden değerlendirilip üzerinde konuşulması gerekli bir konu olduğunu da ilave etmiştir.¹⁸⁷⁷

¹⁸⁷⁴ K2

¹⁸⁷⁵ “Yezdgerd:Son Sasani hükümdarı.” Yaşar Bedirhan,**Orta Çağ Tarihi**,1.Basım,Ankara:Nobel Yayın Dağıtım,2012,35.

¹⁸⁷⁶ K5

¹⁸⁷⁷ K6

Felsefesi aşk olan bir inançta, aşkın cezasının düşkünlük olmasını nasıl değerlendirdiği? Sorulan dedeye göre, “yola girmek için öncelikle Alevi olmak gerekir. İkrar vermek için eşiyile gelen kişi ikrar verir. Sünni bile olsa ikrar vermesi gerekir ve bu ikrar kabul edilirse ikrar vermiş olur” denilmiştir. Ama vermediyse, gelenekte Alevi-Sünni evliliğinin olmadığını belirten dede, her şeyi kurumlar ve mantıkla açıklamanın da pek mümkün olmadığını ifade etmiştir.¹⁸⁷⁸

Kendi çocuklarının Aleviyle evlenmesini istediğini söyleyen dede, Alevilerin duruşunun ve hayata bakışlarının farklı olduğunu, Alevi kültürü ve inancından beslenmiş bir kişinin dünyaya farklı bir açıdan baktığını ifade ederek, Sünni bakışın dünyayı algılayışta yetersiz olduğunu belirtmiştir. Bu yüzden bir uyumsuzluğun söz konusu olduğunu, bir Alevinin yaşam şeklini, düşünce şeklini ve konuşma şeklini bir Sünni eşle sürdüremeyeceğini anlatmış, Sünni eşin Alevi’ye bu anlamda yetişemeyeceğini vurgulamıştır. Ancak bunun için sadece Alevi anne ve babadan doğmanın yeterli olmadığı, Alevi kültürüyle ve itikadı ile beslendiği takdirde bir anlamı olabileceği ifade edilerek, diğer türlü evliliklerin çoğunun hüsrana uğradığı,¹⁸⁷⁹ büyük bir aşkla evlenilmesine rağmen beş altı ay sonra bir sürü problemin çıktığı anlatılmış, iki tarafında birbiriyle uyum sağlayamadığı herkesin diğer tarafın kendisine uymasını beklediği söylenmiştir. Bu tür evliliklerin de yapıldığını ifade ederek, kız kardeşinin Sünniyle yaptığı evlilikte, eşiyile anlaşmasına rağmen eşinin ailesi tarafından birçok baskıya maruz kaldığını, kapanmasının istendiğini yada bazı şeyleri okumaya zorlandığını ifade etmiştir.¹⁸⁸⁰

Pulyanlı Alevileri, Alevi-Sünni evliliğinin yeni yeni başladığını belirterek, eskiden pek görülmediğini hatta Nurhak’tan bir kadının ziyarete geldiğinde, kızı bir Sünni ile evlendiği için Dertli Divane dedenin kendisini ceme koymadığını ifade etmişlerdir. Ancak Elif Ana türbesinde nereden bakılsa yaklaşık elli tane Sünni kız-Alevi erkek ya da Alevi kız-Sünni erkek nikâhını kıydıklarını anlatarak, buna taraftar olduklarını ancak bunun Bektaşilikte olmadığını ifade etmişlerdir.¹⁸⁸¹ İşin dönüp dolaşıp İslam’a

¹⁸⁷⁸ K6

¹⁸⁷⁹ K6

¹⁸⁸⁰ K8

¹⁸⁸¹ K11

getirildiği ifade edilerek oysa önce insanlığın sonra İslamiyet'in gelmesi gerektiği anlatılmıştır.¹⁸⁸²

Sinemil Aşireti'nin bir bölüm olan Şırğaşan Aşireti'ne mensup dede ailesinden Bozlar Alevisi'ne göre uygar insanlar arasında olduktan sonra Alevi-Sünni evliliğine olumlu baktığını ifade etmiştir. Sünnilerde ise bu yaklaşımın farklı olduğunu ifade ederek, "Sünniler eğer yabancı biriyle evlenecek olursa onun Müslüman olmasını şart koşmaktadırlar." demiştir. Ayrıca Türkiye'deki Sünnilerin çok büyük bir kısmının Alevileri Müslüman saymadığını, bu yüzden büyük sıkıntıların meydana geldiğini izah etmiştir. Birçok Alevi kızın Sünni ile yaptıkları evliliklerde sıkıntı çektiğini oysa Sünni bir kızın Alevi aileye gelin olunca hayatının baharını yaşadığı anlatmıştır. Bunun en önemli sebebinin ise Sünnilerde kadınlara büyük bir baskı olmakla beraber Alevilerde bu baskının olmaması olduğunu söylemiştir. Tanıdığı bir Alevi kızın Sünni bir aileye gelin gittiğini, ilk başlarda hiçbir problem olmamakla beraber, erkeğin Cuma Namazlarına gitmeye başlamasıyla tavırların biraz değişmeye başladığı ifade edilmiş, beş vakit namaza başladıktan sonra ise, "neden gusül abdesti almıyorsun?" gibi sorunların takip ettiği ifade edilmiştir. Bunun sonucu evliliğin çatırdamaya başladığı ve bu sorunun karşı tarafı kabullenmeme sorunu olduğu anlatılmıştır. Oysa insanlar karşılıklı kabullenirlerse kesinlikle bir sorun yaşanmaz demiştir. Kendi görüşüne göre en doğru olanın Alevi'nin Aleviyle, Sünni'nin de Sünniyle evlilik yapması olduğunu çünkü farklı şehirlerde, farklı köylerde bile kültür farklılıkları yüzünden sorunlar çıkabildiğini söylemiştir. Ayrıca Alevi-Sünni evliliği yapan birçok kişinin de dini hassasiyetleri biraz zayıf kişiler olduklarını gördüklerini çünkü dini taassup sahibi bir Sünni'nin Alevi kız alacağını düşünmediğini ifade etmiştir.¹⁸⁸³

Ağuiçen Ocağı'na bağlı bir Alevi böyle saplantılarının olmadığını ifade ederek, daha önceki dönemlerde Alevilerin kendileri korumak için Alevi olmayanlarla evlenmeyi yasak ettikleri söylemiştir. Ama daha çok yenilerde Amasya'da Sünni bir öğretmenin çocuklara Aleviyle evlenene yüz kırk kırbaç, çocuk yapanın ise ölümü haktır

¹⁸⁸² K11

¹⁸⁸³ K16

¹⁸⁸⁴şeklinde şeyler söylediğini belirtmiş, bunu söyleyen biriyle, Sünni'yle evlenilmez diyen bir Alevi'nin farkının olmayacağını anlatmıştır. Çevresinde birçok Alevi kızlarla evli Sünnilerin ya da Sünni kızlarla evli Alevilerin bulunduğunu ifade etmiştir.¹⁸⁸⁵ Aslen Erzincanlı olan ve babası Kureyşan Ocağı'na bağlı bir Alevi kadını babasının evliliğine karşı çıktığını ama bu karşı çıkışın kocasının Sünni olduğun için değil de, eşinin yetiştiği Ankara'daki Çiçin Mahallesi'nin yapısından dolayı olduğunu ifade etmiştir. Evlendikten sonra eşinin kendisini hiç zorlamadığını geniş düşünceli bir insan olduğunu söylemiştir.¹⁸⁸⁶

Yetmiş iki millete bir gözle bakmayı kendine felsefe edinmiş bir gelenek böyle bir şeye karşı çıkarsa kendiyle çelişmiş olur diyen Kureyşan Ocağı'na bağlı bir Alevi, insanın iyi ya da kötü olduğunu sadece Allah'ın bilebileceğini, ancak Dedelerin kendi soyundan başka biriyle evlenirse, düşkün olduğunu ayrıca kendi talipleriyle de evlenemediğini söyleyerek, bunların Aleviliğe sonradan sokulduğunu düşündüğünü anlatmıştır. Buna sebep olarak da dedelerin soy şecerelerini korumak için bir önlem olduğunu ifade etmiştir.¹⁸⁸⁷ Keşke Aleviler hep Sünnilerle evlenseler diyen Koçgiri Aşireti'ne mensup diğer bir Kureyşan Ocaklı, bunun sonucu çok güzel şeyler ortaya çıktığını, dinleri yıkmak için birbirleriyle evlenmeleri gerektiğini anlatmıştır. Kirvesinin Sünni biriyle evli olduğunu, bu kişinin ailesinin Alevileri hor gören insanlar olduğunu ancak bu evlilikten sonra bunun kalmadığı ifade etmiştir. Onlardan olan çocukların hem Alevi hem Sünni olduğunu söyleyerek, "Fransızla, Almanla evleniyoruz bir şey olmuyor da, niye kendi insanımızla evlenemiyoruz?" demiştir. Aslında aynı şeyleri düşündüğümüzü anlatarak, niçin evlenilmesin, evlenilmesi gerek diyerek, kendi Sünni arkadaşıyla uzun süre beraber yaşadığını ve hiç problem yaşamadığını söylemiş hatta bu Sünni'nin kendini sahiplendiğini ifade etmiştir.¹⁸⁸⁸

Alevi Sünni evliliğini yadsıyamayacağını, çünkü kendi gelinin de Sünni olduğunu söyleyen Koçgiri Alevisi, bu tür evliliklerde Aleviyle evlenen Sünni kızların rahat ettiğini çünkü sosyal yönden, eğitim yönünden asla bir baskıyla karşılaşmadıklarını

¹⁸⁸⁴ Gazete haberine göre Amasya'nın Gümüşhacıköy İlçesi'nde görev yapan bir öğretmenin derste söylediği iddia edilen ve kınama cezası alamsına neden olan söz.

<http://www.radikal.com.tr/turkiye/alevi-ile-evlenen-sunniye-140-kirbac-cocuk-yaparsa-olum-1168939/> <http://www.milliyet.com.tr/-kirbacci-ogretmen-kinamayla-gundem-2237091/>

¹⁸⁸⁵ K18

¹⁸⁸⁶ K19

¹⁸⁸⁷ K20

¹⁸⁸⁸ K21

ama Sünni'yle evlenen Alevi kızların bir süre sonra baskı altın alındığı ve egemen zihniyetin onlara dayatılmaya çalışıldığını bu yüzden Sünni'yle evlenen Alevi kızların boşandığını belirtmiştir.¹⁸⁸⁹ Dünürlerinin kendilerine karşı hiç ön yargılı olmadıklarını, çünkü solcu olduklarını söylemiştir. Kendilerinden tepki gelmediği gibi çevrelerinden de bir tepki hissetmediklerini, Batılı yani Balıkesirli oldukları için kendileri aşmış insanlar oldukları ve çok rahat bir şekilde “ben ölürsem beni Alevi gelenekleriyle gömün” diyebildikleri ifade edilmiş, kendileri açısından da asla ben Sünni bir kızı oğluma almam diye takıntılarının olmadığı ifade edilmiştir.¹⁸⁹⁰

Hanobası'nda yaşayan Kılıçlı kadını, Sünni kızları kendilerinin idare ettiğini ve taşıdıklarını ancak onlar bizim çocuklarımızı taşımazlar diyerek, dedelerden şunu gördüğünü anlatmıştır: “Bizim burada âlim bir okumuş adam vardı, onun ilk karısı öldü, sonra Sünni bir kadınla evlendi. Babamın evinde yapılan cemde, dedeler bu adamın başına hani şu atların başına asılan torbadan asarak içine taş doldurdular ve dara durdurdular. Bu epeyce sürdü. Bu adama Sünni'yle evlendin diye ceza verdiler, dedeler cem kurarken dışarı bekçi koyar Sünni biri olursa ceme koymazlardı.” Diye anlatmıştır. Ne Sünni'ye kız vereceğini nede Sünni'den kız alacağını söyleyerek “Allah etmesin” demiştir.¹⁸⁹¹ Aynı köyde yaşamasına rağmen Çöçeli'den kopma olduğunu belirten bir Alevi de; “bende ne verdim, ne aldım ama veren var.” Diyerek kendisinin ne almak nede vermek istemediğini ifade etmiştir.¹⁸⁹²

Alevi-Sünni evliliğın önünde insanların düşmanlıklarından dolayı ön yargılarının bulunduğu söyleyen Sivrice Höyük Köyü'nden bir Alevi kadın, kendisi açısından böyle bir sorun bulunmadığını belirtmiştir.¹⁸⁹³

Sinemil Aşireti'ne mensup, Küpelikız Köyü'nde yaşayan ancak herhangi bir ocağa ve dedeye bağlı olmadığı ifade eden bir Alevi, Sünni ile evliliğın normal olduğunu, olmamasının yanlış olduğunu söylemiştir.¹⁸⁹⁴ Aynı aşiretten bir Bozlar Alevisi, Sünnilerle evliliğe çok olumlu baktığını, oğlunun kız arkadaşının ve iki

¹⁸⁸⁹ K22

¹⁸⁹⁰ K22

¹⁸⁹¹ K26

¹⁸⁹² K25

¹⁸⁹³ K27

¹⁸⁹⁴ K29

kayınbiraderinin eşlerinin Sünni olduğunu ve hiçbir problemleri olmadığını ve gayet mutlu olduklarını anlatmıştır. Hem Sünnilerin hem de Alevilerin yurt dışına gidince orada Alman’la evlenebildikleri söyleyerek, “ona bir şey denmiyor da birbirimize mi diyeceğiz?” diye sormuştur.¹⁸⁹⁵ Aynı aileye mensup başka bir Bozlar Alevisi ise, Alevi-Sünni evliliğini gayet olumlu bulduğunu çünkü çevresinde birçok Alevi ve Sünni’nin evli olup bu evliliklerin son derece iyi gittiğini söylemiştir.¹⁸⁹⁶

Bir Kılıçlı Köyü olan Hanobası’nda yaşayan ancak Kılıçlı olmayan Alevi, iki gelininin Sünni olduğunu, oğlunun da beş vakit namazını kılarak, kaçırmadığını, ibadetlerini yaptığını belirtmiştir.¹⁸⁹⁷ Karısı ise annesinin Sünni, babasının Alevi olduğunu onlara nasıl kötü diyebileceğini söyleyerek “akrabalarımız Sünni nasıl kötü diyeyim? Ama babam Alevi bizde Aleviyiz.” demiştir.¹⁸⁹⁸ Kendi büyük kızlarını da Sünni’ye verdiklerini söyleyerek, hiçbir şikâyetleri olmadığını, sen Alevi’sin sen Sünni’sin diye bir şey duymadıklarını hatta kızı vermeden “benim kızım oruç tutmaz, namaz kılmaz, sizin dininize gitmez ona göre” dediğini onlarında “isterse yapsın, istemezse yapmasın” şeklinde cevapladıklarını anlatmıştır.¹⁸⁹⁹

Aslen Tottolar Köyü’nden olmasına rağmen K. Maraş merkezde oturan Alevi genç kızı, evliliklerde ayırım yapılmamasını, bu Türk, bu Alevi denilmemesi gerektiğini söylemiştir.¹⁹⁰⁰ Ablası ise zaten öyle bir evlilik yaptığı için böyle bir sorunu olmadığını, ilk kocasının Sünni olduğunu, ailesinin buna başlangıçta karşı çıktığını fakat eşinin kendisinin dinine devam ettiği söylemiştir.¹⁹⁰¹ Kız kardeşi ise Sünni bir erkekle konuştuğunu ama ailesinin Sünni diye vermediğini söyleyerek¹⁹⁰² bu husumetleri bazı büyüklerin hala devam ettirdiğini, Sünniler bizim kanımızı içseler doymazlar dediğini ve bu sözlerin kendileri etkilediğini anlatmıştır.¹⁹⁰³ Babaannesinin “Sünni olmak istersen kızgın sacın üstünde kırk satır su dökerler”

¹⁸⁹⁵ K30

¹⁸⁹⁶ K31

¹⁸⁹⁷ K32

¹⁸⁹⁸ K33

¹⁸⁹⁹ K33

¹⁹⁰⁰ K35

¹⁹⁰¹ K34

¹⁹⁰² K35

¹⁹⁰³ K34

dediğini söylemiş¹⁹⁰⁴ kız kardeşi buna karşı çıkararak eşinin de Türk olduğunu ama hem alkol alan hem de gusül abdesti almayan biri olduğunu anlatarak onun yapmadıklarını kendisinin yaptığını bu yüzden kocasının kendi dinine döndüğünü söylemiş, ancak öyle kızgın saçta kırk satır su dökme gibi bir şeyi görmediğini belirtmiştir.¹⁹⁰⁵ Babaannesinin hep böyle söylediğini anlatan genç kız ise, halasının Türk¹⁹⁰⁶ ‘le evli olduğunu ve babaannesinin sürekli “bakın kızı aldılar, şöyle yaptılar, böyle yaptılar” dediğini ayrıca halasının hayatının berbat olduğunu sürekli Alevi-Sünni problemi yaşadığını anlatmıştır.¹⁹⁰⁷

Sinemil Aşireti’ne mensup Pazarcık’ta yaşayan Alevi kadını bu tür evliliklerin gayet normal olduğunu, kuzenlerinin Sünnilerle evlendiklerini ve herhangi bir problemleri olmadığını ifade etmiştir. Bazı ailelerde hala bir baskının görüldüğünü ancak bunun Alevi veya Sünni’yle alakası olmadığını belirterek, yaşam şekilleri daha tutucu olduğu için bu baskıların arttığını anlatmıştır. Bir eniştesinin Vanlı olup ailesinin çok tutucu olmasına rağmen o aile ile bir problem yaşamadıklarını ayrıca kendi ailesinde büyüklerin hepsinin örtülü olduğunu ifade ederek, örtünmenin türban şeklinde değil de normal başörtüsü olarak bağlandığı anlatmış, “mesela benim ailemin hepsi eşarplıdır.” demiş ancak bizde şekilcilik yoktur diye de vurgulamıştır.¹⁹⁰⁸

Elmapınar Köyü’nden bir Alevi, gönüllerin üzerine set konulamayacağını, Alevilerin evlilik konusuna eskisi gibi bakmadığını belirtmiş ancak “davulun da dengi dengine” olduğunu söyleyerek, “bu meseleyi anneme söylediğim zaman alacağım cevap şu olur, kabulleniriz ama kaynaşamayız, işin doğrusu budur.” Diye ilave etmiştir. Yapılan evliliklerde genelde bunun görüldüğü, hep bir boşanmayla karşı karşıya kalındığı, ayrıca bu tür bir evlilikten doğan çocuğun hangi kültürle büyüyeceğinin de önemli bir problem olduğu anlatılarak daha önce bir Sünni kızı sevdiğini ancak buna olumsuz bakıldığını belirterek, “bana söylenen şeydu, yarın çocuğunu hangi kültüre göre büyüteceksin? Namaz mı kıldıracaksın? Cem’e mi götüreceksin? Oruç mu

¹⁹⁰⁴ K35

¹⁹⁰⁵ K34

¹⁹⁰⁶ Türk: Türk olarak Sünniler kastediliyor

¹⁹⁰⁷ K35

¹⁹⁰⁸ K36

tutturacaksın ?” diyerek, annesinin babasının bunu yapmadığını ancak bakıldığı zaman bir toplum baskısı olduğunu söylemiştir.¹⁹⁰⁹

Pazarcık Doğanlı Karahasan Köyü’nde yaşayan Sinemil Aşireti’ne mensup bir kişi, bu evliliğe söylencede karşı olunmadığı söylense de, iki taraf açısından da bunun gerçekleşme oranının yüzde biri geçmediği belirterek, “geçmiş bir zamanda Ankara’da öğrenciyken bir arkadaşşıma gittim, kız arkadaşşıyla oturuyordu ve bu kız arkadaşşı başka birinden bahsediyordu. Bahsettiği kişinin arkadaşşıma çok yakışacağını söylüyor ve övüyordu ancak lafin bir yerinde, ah birde Alevi olmasa! Dedi. Tabi, benim arkadaşlarım kızardı, bozardı ve zor durumda kaldılar çünkü kız benim Alevi olduğumu bilmiyordu. Ancak aramızda bir konuşmuşluk ve arkadaşlık olduğu için aradaki samimiyete de dayanarak kıza bende Aleviyim ne olur ki? Dedim. Alevi’nin ne kusuru olsun ki? Dedim. Bunun üzerine kızın yediği yemek boğazında kaldı ve çok mahcup oldu ve ekledi, sen nasıl Alevisin? Dedi. Bende Alevi’nin dört kulağı, üç gözü yok dedim” Diyerek, böyle bir önyargının bulunduğunu anlatmıştır. Kızın kendisine “sen nasıl Alevi olursun ya?” diye sorduğunu, kendisinin de doğduğundan beri Aleviyim diye cevap verdiğini anlatmıştır. Bunun toplumsal bir zihniyet olduğunu, aynı zihniyetin Aleviler de de bulunduğunu bildirmiştir. Alevilerde de Sünnilere karşı bir sınır olduğunu, ancak Sünnilerin, Alevilere sanki insan değilmiş gibi baktığını ifade etmiştir.¹⁹¹⁰ Sinemil Aşireti’ne mensup bir Alevi ise kızının üniversitedeyken çok zengin ve iyi bir çocukla tanıştığını ve kızının o çocuğa Sünni olmasaydın babam beni sana verirdi, dediği belirtmiştir. Kızını, bu aile isteseydi gerçekte verip vermeyeceği sorulduğunda ise vermezdim diye cevap vermiştir. Neden böyle bir karar vereceği sorulduğunda ise kızını eşarba sokacaklarını, arka plana atacaklarını, zorlayacaklarını, bu zor korkusu yüzünden vermeyeceğini ifade etmiştir. Sünni bir kızı almada bu derece bir sıkıntı olmadığını çünkü onların zordan kolayca geldiklerini, kendilerinin ona Muharrem Orucu tut şunu yap bunu yap demediklerini oysa Alevi kızların kolaydan zora gitmek zorunda kalacakları için endişe ettiklerini ifade etmiştir.¹⁹¹¹

¹⁹⁰⁹ K37

¹⁹¹⁰ K38

¹⁹¹¹ K39

Uryan Hızır Ocağı'na bağlı bir Kılıçlı Alevi Dedesi, benim gelinim Sünni demiş ancak kendi kızını G.Antep'te oturdukları dönemde Sünni birine istediklerini ve vermediğini söylemiştir. “Benim gelinim namazını kılar, orucunu tutar biz ona saygı gösteririz ama bir Sünni kardeşim, bunu kabul etmiyor. Sünnilerle evlenenler bunun sıkıntısını çekiyor, hiç olmazsa siz Alevi değil misiniz? Diye rencide edici bir şey duyuyorsunuz.” demiştir. Bunun çok yanlış bir şey olduğunu söyleyerek, “sevmiş beğenmiş niye vermeyeyim ki kızımı” demiş ancak kendilerini hakir gördükleri için zorlarına gittiğini belirtmiştir. “Bakın bizim eve Sünniler gelirler, ibrikle onlara abdest suyu tutarım ben. Çok döktüm, namazla (seccade) serdim” demiş, aynı saygıyı bir Sünni'nin kendilerine göstermediğini oysa Allah'ın “insana saygı duymak” diye emri bulunduğunu hatırlatmıştır.¹⁹¹²

Narlı Ovası'nda bulunan ve bir Kılıçlı Köyü olan Ördek Dede Köyü'ndeki Aleviler, Sünnilerle evlilik konusunda çeşitli ve birbirinden farklı görüşler ortaya koymuşlardır. Alevilik geleneğinde bir düşkünlük sebebi olan Sünni ile evlenme, Aleviliğin bugün artık gerçek anlamda yaşanmaması ve şehir hayatının getirdiği kültürel alandaki yozlaşmalar neticesinde bu tür evliliklere farklı yorumlar getirilmeye başlanmıştır. Ördek Dede Köyü'ndeki üniversite mezunu genç bir Alevi, “Bir şey diyemiyorum yani anlaştıktan sonra ama onlar daha çok Alevi'ye vermek istemiyorlar. Alevi'den almak istiyorlar ama vermek istemiyorlar”¹⁹¹³ derken, yaşlı ve geleneğin geçmişini daha iyi bilen bir Alevi, “Bana göre kesinlikle olmaması lazım, ama olursa ne olur ben çok bu konuyu Sünnilerle tartışan birisiyim, bir öğretmen bana sordu siz niye Sünnilere kız vermezsiniz? Bende vermek dedim sebebi de var dedim. Çünkü biz Sünni'den kız alırsak onu kesinlikle yermeyiz. Sen Sünni'sin şöylesin, böylesin demeyiz. Elinin değdiği yenmez falan yapmayız. Ama Sünnilikte bunu yaparlar. Mesela bir Alevi kızı bir noksanlık yaptığı zaman zaten Alevi değil misin? Dendiği zaman yıkıldı işte. Onun dünyası yıkılır. Yoksa o da insandır sende insansın ama bana göre olmaması lazım.”¹⁹¹⁴ demiştir. Yine başka bir orta yaşlı Alevi ise “Bizim hümanist olmamız lazım Âdem ile Havva'dan gelmedik

¹⁹¹² K45

¹⁹¹³ K46

¹⁹¹⁴ K50

mi? Niye evlenmesinler ki? Benim çocuğum Sünni ile evlenmek isterse onun dediğine uyarım.”¹⁹¹⁵ Demiştir.

Bir Kılıçlı Köyü olan Urumoğlu’ndan Alevi, Sünnilerle evlilik konusunda ne düşünüyorsunuz? Şeklindeki bir soruya “Hiçbir şey düşünmüyorum. Benim gelinim de Sünni.” Diyerek karşılık vermiştir.¹⁹¹⁶ Eski adı Fanfas olan Pınarhöyük’ten bir Alevi, toplumda Alevi-Sünni ayrımı olduğunu düşünmediğini söyleyerek, “şu toplumunda çağdaş medeni ileri görüşlü kim olursa olsun, siz Alevi değin, Sünni değin ben onu tercih ederim. Yani Sünni’dir namaz kılıyor, oruç tutuyor, beni ilgilendirmez, ben toplumdaki hareketlerine bakarım.” Demiştir.¹⁹¹⁷

Karaçay Köyü’nden bir Kılıçlı Alevisi ise, bu konuda kendisine göre hiçbir engelin olmadığını söyleyerek; “Kimsenin kimseyi dine veya mezhebe davet görevi yok. Bu görev peygamberlerin işi. Böyle bir farklılığı, insanlar birbiri seviyorsa engel olarak görmek çok yanlış” diyerek, “Bir ara Alevi, sadece Alevi aileden çıkar diye bir şey çıktı ancak çok yaygın olmamasına rağmen hala Alevi-Sünni evlenmesine iki kesimden de bir karşı duruş var.”¹⁹¹⁸ Diye belirtmiştir.

Osman Dede Köyü’ndeki bir Kılıçlı Alevisi, önemli olanın anlayış olduğunu belirterek, “anlayış ve düşüncede bir birlik varsa neden olmasın ki, seven gönül her zaman üstündür. Mesela kızım isterse sadece Sünni diye birine vermemezlik etmem. Ama geçmişte Sünni’yle evlenen kız düşkün olurdu, bu bir nevi afroz gibi bir şeydi. Buda hoş değil. Çünkü bazı Osman var ki Ali gibidir, bazı Ali’de var ki Osman gibidir. İnsan Ali gibi olmayı esas almalı onun gibi olmak her babayiğidin harcı da değil, kârı da değil. Onun gibi bir adam olmaya çalışıyoruz hepsi bu.”¹⁹¹⁹ Diye ifade etmiştir.

Evlilik konusunda iki gönül bir olduktan sonra hepsine sıcak bakıyorum diyen Kuyumcular Köyü’nden bir Kılıçlı kadını, “Bizde Alevi ile evlenen var Sünni ile evlenen var. Çerkez de var ben evlilik konusunda, iki gönül bir olduktan sonra

¹⁹¹⁵ K51

¹⁹¹⁶ K54

¹⁹¹⁷ K55

¹⁹¹⁸ K56

¹⁹¹⁹ K57

hepsine de sıcak bakıyorum. Evrensel olmak lazım üç çocuğum var her zaman söylüyorum, getireceği her insanla Alevi, Sünni, Türk, Kürt, Çerkez, Hıristiyan, Alman, hiç ilgilendirmez herkesin tercihidir ve saygı duyarım. Hiç benim için öyle bir şey söz konusu değil bizim ailede değil yani. Her ırka her mezhebe de kız verdik, aldık.”¹⁹²⁰ Diye belirtmiştir.

Hanobası’ndan bir Alevi “hepimiz Fatıma Anamızdan geliyoruz, hiçbir şey yok arada. Ama illaki kendiler bir ayrılık çıkarıyorlar. Aleviler ayrılık düşünmezler ama onlar çok düşünürler.”¹⁹²¹ Demiştir. Bu Alevinin annesi, eğer kızını isterlerse Sünniler’e vermeyeceğini söyleyerek, “çünkü onlarda o anlayış yok. Sünni’den de kız almam.”¹⁹²²Diye belirtmiştir. Oğlu’ da, “Öncelikle fitne tohumları ortaya ekilmeyecek, biz kimsenin inancına karşı değiliz diyoruz, Sünnisi, Alevisi içiçe yaşıyoruz, mesela bir köye Urfalı arkadaşlar geldi Ramazanlık, adamlar Kürtçe konuşuyor, iftarlarını açacaklar, babam yukarda yemeği yaptırdı bunların iftarı için, adamlar kendi aralarında konuşuyor, bu köy Alevi köyü biz iftarı nerde açarız? Diyor. Babam da Kürtçe anladı, “gelin” dedi. “Gideceğiz” dediler, bir kamyon arpa yüklediler, babam bunlara Kürtçe “gelin, gelin” dedi. Bu sefer dediler ki adam Kürtçe biliyormuş her dediğimizi anladı dediler. Babam gelin dedi orucunuzu açın, namazını kılın sonra gidersiniz dedi. Adamlar bize aynen şunu söyledi. “Bizim büyüklerimiz bize Alevi toplumunu canavar olarak gösterdi, insan olarak tanıtmadı, biz böyle bilmiyorduk dedi, sonraki bir gün yine geldiler, buraya üç tane koç indirdi, en büyük insan sizsiniz dedi. Oysa dedi küçüklükten beri bize Alevileri çok yanlış öğretiyorlar.” Şeklinde anlatmış ve şöyle devam etmiştir; “Ama bize böyle bir şey hiç öğretilmez, kimseye bu Sünni, bu Laz, bu Çerkez denmez. Bizim büyüklerimiz böyle bir şey öğretmez. Bize insanlığı öğretiyorlar devamlı. Bir gün Kadir Çelik’in programında Mehmet Gül vardı MHP milletvekili, ona gençler dediler ki; siz yedi öğrenciyi vurmadınız mı dediler, o da Kadir Çelik’e dedi ki bu ipsiz sapsızları buraya niye topluyorsun dedi, sonra bir kerede Hulki Cevizoğlu’nun programında hırsızlıktan yolsuzluktan konuşunca orada dedi ki, siz ne diyorsunuz dedi. O, “Osmanlı’nın kökeninde var hırsızlık” dedi. “Bunlar eskiden gelmektedir” dedi “bu temelleri yıkamadık ki” dedi. Demek ki buraya kadar gelmiş ki, bir MHP’li bile

¹⁹²⁰ K58

¹⁹²¹ K60

¹⁹²² K61

Osmanlı'ya dil uzattı. Osmanlı'nın hırsızlığını yolsuzluğunu o da söyledi. Hangi parti olursa olsun öncelikle herkesi kucaklaması lazımdır. Kucaklamadığın sürece, analık çocuğu gibi muamele yapılırsa olmaz.” Diye anlatmıştır.¹⁹²³

Osmandede Köyü'nde yaşayan Kılıçlı Aşireti'ne mensup kardeşler, Sünnilerle evlilik konusunda görüşlerini söyleyerek tamamı bu evliliklerin doğru bir şey olmadığını söylemiştir. Kızlarını Sünnilere vermeyeceklerini belirterek, “bizim yolumuz farklı, bizdekiler abdest almaz, namaz kılmaz, bizimkileri zorlarlar geçimsizlik olur” demişlerdir.¹⁹²⁴ Aynı köyden yaşlı bir Kılıçlı kadını ise “ben hiçbir şey demem, O da insan, o da insan. Zaten karşı çıksam torunlarımı Sünni'ye vermem. Hiçte şikâyetim yok.”¹⁹²⁵ Demiştir.

3.6. Pazarlık Alevilerinde Önemli Günlerin Kutlanması

Kantarma dedeleri, kurban bayramında kurban kestiklerini ama bayram namazı kılmadıklarını belirtmişlerdir. Bayram sabahı erkenden kalkıp büyükleri ziyaret ettiklerini ve kurban edilecek koçları süslediklerini ifade etmişler, Kurban Bayramı'nda Alevilerde büyük baş hayvan kesilmediğini özellikle koç kavramından ötürü koç kesildiğini anlatmışlardır. Bunlar yapılırken, “Koçun duası verilir, öpülür, niyazlaşılır, o adak kesildiği zaman alınlarına koçun kanı sürülür ve hiçbir adak kesilen eve kalmaz. Köy kaç pare ise, ama büyük ama küçük, bu bölünür ve İslamiyet'ten önceki inançlarda olan “söyök” diye bilinen Türk boylarındaki bölüşüm şekliyle dağıtılır” demiş, bu kavramların Alevilik terminolojisinde olduğu belirtilerek, üçler, beşler, on ikiler kavramaları ya da özülle yüzleşme şeklinde yahut nasihat etme şeklinde Alevilikte olduğu bildirilmiş ve bu bölüşüm yani doğaya şükretmek kâinatın nimetlerine şükretmek olduğu ve böyle ritüellendiği anlatılmıştır. Bu evlere dağıtılan adağın herkesi doyurmak amacı taşımadığı ama Alevilikte bir niyaz kavramı olduğu belirtilmiştir. Niyaz kavramının lokma, görüşme, gönülle verilen bir güzellik olduğu belirtilerek, “ben size lokmamı gönderirim siz alır kabul edersiniz ve Allah kabul etsin dersiniz ancak biri almaz ve kabul etmez ise onun sizden razı olmadığını anlar ve onun gönlünü almanız gerekir” demiş, bayramların

¹⁹²³ K60

¹⁹²⁴ K63,K64,K65,K66

¹⁹²⁵ K67

buna vesile olduğunu belirtmiştir. “Aynısını diğer tarafta size yapar ve sizde alır kabul edersiniz ve buradan kimsenin kimseye husumeti olmadığını anlarsınız” diye ifade etmiştir. “Akşam pirin evinde büyük bir lokma hazırlanır, köyün büyükleri çağrılır ve o ortak lokma dualarla yenilir. Gerekirse semah dönülür, çocuklarda farklı bir yerde eğleşir” diye izah etmiştir.¹⁹²⁶ Alevilerin diğer Sünni ibadetlerini çok yerine getirmemesine rağmen kurban bayramına olan ilgisi, kurban kesme merasiminin Türkler’in Şamanizm’den¹⁹²⁷ kalan bir geleneği olmasından kaynaklanıyor olmalıdır.¹⁹²⁸

Sinemil Ocağı dedeleri Kurban Bayramı’nın esasını oluşturan kurban olayını izah ederek, Hz.İbrahim’in çocuk için Tanrı’ya yalvardığı ve eğer çocuğu olursa onu kurban edeceğini belirttikten sonra bıçağın İsmail’i kesmediği ancak hemen yanındaki taşı kestiği anlatılmıştır. Ancak burada esas verilmek istenen mesajın insanın nefesinin çok kutsal olduğu ve hiçbir insan canının hiçbir değere feda edilemeyecek kadar kutsal olduğu belirtilmiştir. Buradaki esas anlamın bu olduğu ve hiçbir değer için insan canının adanmayacağı ifade edilmiş ve insan hayatı kutsandığı zaman dünyaya barış tohumlarının daha sağlam ekileceği bildirilmiştir. Sünni terminoloji de bulunan Hz. İsmail için gökten koç inmesine¹⁹²⁹ Alevilerin, yerde sürü varken gökten gelmesine ne gerek var diyeceği ifade edilmiştir. Kantarma dedeleri Sünni arkadaşlarıyla bu konuları tartıştıklarında “sizin değerlerinizi değiştirmeyi asla düşünmemekle beraber ,hani siz diyorsunuz ya, göz vermiş görüyoruz, el vermiş tutuyoruz, dil vermiş konuşuyoruz, ben de diyorum ki, akıl da vermiş düşünüyorum” dediğini ifade etmiş ama Sünni arkadaşların buna günah diye itirazda bulunduğunu söylemiştir. Ancak kendisinin buna cevaben “kusura bakmayın o zaman beyni ve düşünmeyi frenleyecekti” dediğini yoksa altını üstünü, meleğini şeytanını her şeyi düşüneceğini belirtmiş ve arkadaşlarına da şaka yaparak biz cehennemde yanalım ki siz kışın cennette üşümeysin diye ifade etmiştir.¹⁹³⁰

¹⁹²⁶ K2

¹⁹²⁷ Cemal Şener,Şamanizm,13.Baskı,İstanbul:Etik Yayınları,2003,73.

¹⁹²⁸ Mircea Eliade,Şamanizm, Ankara:İmge Kitabevi,2014,256.

¹⁹²⁹ Kur’an-ı Kerim’de Sâffât Suresi 102-107 Ayetlerde bu bahis geçmektedir. <http://kuran.gov.tr/Mushaf>

¹⁹³⁰ K2

Kantarmadaki bir dedeye göre, inançlarda, insan hatalarından dolayı kendiyile yüzleşir ve gözyaşı dökerse, bu bir ibadettir. Şeytan beni günahkâr etti sözüne dedeler dur bakalım diyerek itiraz etmektedirler. “Bir rivayete göre şeytan giderken Cebrail’e rastlıyor, Cebrail şeytana der ki; Allah seni konuşuyordu. Şeytanın verdiği cevap şudur; ne mutlu bana ki benden bahseden Allah’tır. Yani adil olan, kimseye haksızlık yapmayan, herkesin yaptığı hatanın cezasını adil olarak veren Allah benden bahsetmişse ben onun her şeyine razıyım” dediğini belirtmekte ve mantığın ve düşüncenin böyle algılanması gerektiğini ifade etmektedir. Belki Alevi olduğu için bu örneği verdiğinin düşünülebileceğini Oysa İŞİD diye bir örgütün Allahu Ekber diyerek insanlara hunharca kıydığını ifade edilmiştir.¹⁹³¹

Genelde Kürtlerin ön plana çıkardığı sarı, kırmızı, yeşil renklerin Alevi terminolojisinde de olduğu ifade edilerek, bunun Nevruz kavramı içinde geçerli olduğu belirtilmiştir.¹⁹³²Birçok kültürel uygulamadaki benzerlik renk konusunda da görülmüş Türk kültüründe geçmiş dönemde kullanılan ve önem arz eden birçok renk Aleviler için de önemi korumuştur. Ancak Kürtlerin kullandığı bayrak renklerinin 1943 yılında Kuzey Irak’taki Kürtleri İngilizlere karşı kullanarak bölgedeki petrol kaynaklarını ele geçirmeye çalışan ve başarısız bir ayaklanma tertip eden Alman-Nazi istihbaratçılar tarafından bulunduğu bilinmektedir.¹⁹³³

Nevruz kavramının ise, Ortadoğu ve Uzakdoğu coğrafyasında, Hintliler de, Pakistanlılar da, Çinliler de, Japonlar da, hatta Hıristiyanlarda bile var olduğu ifade edilmiş, bu günü herkesin kendine göre, kendi coğrafyası ve inancına göre farklı törenlerle kutladığı belirtilmiştir. Çinlilerde Nevruz’un bereket olarak, yeni yıl olarak kutlandığı anlatılmıştır.21 Mart’ın gece ve gündüzün eşitlendiği ve bu iklim kuşağında; doğanın bereketini insanlara sunma zamanı olduğu söylenmiştir. Sinemil Dedesi, çocukluklarında bu bölgede koç bırakma günü olduğunu ifade ederek bunun sadece bir günde yapıldığını, yine aynı bölgede dağda bir ot yetiştiğini ve bütün sürülerin, bir karar kılındıktan sonra aynı gün bu ot için dağa çıktığını söylemiştir. Onun için ne bir gün önce nede bir gün sonra gidildiği anlatılmıştır. Alevi erkânları

¹⁹³¹ K2

¹⁹³² K2

¹⁹³³ Reşet Genç, **Türk İnanışları ile Milli Geleneklerinde Renkler ve Sarı Kırmızı Yeşil**, 4.Baskı, Ankara: Atatürk Kültür Merkezi, 2009,51-89.

içinde kışın beklendiği, çünkü yazın verimlilik ve ektiğini doğadan alma dönemi olduğu belirtilerek nasıl ki zemheri gelince karınca, börtü-böcek telaşa düşüyorsa, 21 Mart'ın da insanların, bulunduğu iklim kuşağında doğaya sevincini bildirmesi olduğu anlatılmıştır. Sinemil dedesi Nevruz kutlamalarını çocukluğundan hatırladığını sarı, kırmızı ve yeşili bildiklerini ancak o dönemdeki Nevruz kutlamalarının Kürt objeli olmadığını belirterek, Aleviler'in Nevruz'u hem Hz. Ali'nin doğumu hem de evliliği için kutsadıklarını, Hz. Ali'nin 21 Mart'ta doğduğuna ve 21 Mart'ta evlendiğine inandıklarını söylemiştir. Alevilerin bu şekilde Hz. Ali'ye bağlılıklarını gösterdikleri ifade ederek ayrıca bu Nevruz kavramı içine Kürtlük'ten bazı alıntılar ilave edildiğini, demirci Kava'nın zalim Haccac'a başkaldırışı olarak düşünüldüğünü, ayrıca demirci olduğu için önlüğünün pası, kiri, bir rivayete göre ateşi yakıp salladığı zaman olduğu söylenmiştir. Nevruz kutlamaları ile anılarını anlatan Sinemil dedesi, askeri tersane de çalıştığı dönemlerde doğu da çok büyük olaylar çıktığını anlatarak ondan üç dört yıl sonra işten dönerken ilan tahtasında Genelkurmay Matbaası'ndan ofset baskı sarı, kırmızı, yeşil tonlarının ön planda olduğu figürsel bir halay resmi ve "21 Mart Türkler'indir" yazılı bir poster gördüğünü ve imza karşılığı her şahsın eline iki sayfalık Nevruz nedir? diye bir broşür verdiklerini ifade etmiştir. Burada Nevruz'la ilgili çeşitli rivayetler olduğu "21 Mart'ın Türkler'in Ergenekon'dan çıkışı ve demir dağın eritilmesi gibi şeyler anlatıldıktan sonra Nevruz'un Türklerin olduğu devamlı tekrarlanmış, ancak burada bir yanlışlık olduğu belirtilmiştir. Kürtler, Nevruz bizim derse bunun da yanlış olacağını ama kutlamak isterlerse kutlamalarına taraftar olduğunu ifade ederek, Türkler de sadece benim derse onun da yanlış olduğunu çünkü 21 Mart'ın ve Nevruz'un bu iklim kuşağında yaşayan tüm milletlerin ortak değeri olduğu belirtilmiştir. Çünkü bu dönem artık kış bitmekte, gece gündüz eşit hale gelmekte, herkesin hayvanını yayabileceği, ürünlerini ekmeye başlayacağı ve doğanın zorluklarının aşıldığı bir gün olarak anlatılmıştır. Ayrıca Cumhuriyet'in ilk yıllarında, 1 Mayıs'ın işçi bayramı olarak ve 21 Mart'ın ise Nevruz Bayramı olarak kutlandığı (21 Mart 1919 Konya, 1922 Ankara Keçiören) ancak bunların daha sonra kaldırıldığı söylenmiştir. Bunun bir Kürt-Türk kavgasına dönüştürülmesinin yanlışlığı belirtilerek bunun evrensel kutlama olduğundan bahsedilmiştir.¹⁹³⁴ Bir başka Sinemil Dedesi ise, geçmişte Nevruz'un bu kadar görünür olmadığını ifade ederek, belli belirsiz bir araya geldiği anlatmış, şu anki

¹⁹³⁴ K2

kutlandığı gibi hassasiyetle kutlanmadığı ifade etmiştir.¹⁹³⁵ Koçgiri Aşireti'ne mensup Alevi ise, Nevruz'da ateşin yakıldığını bunun Şamanizm'de de geçtiğini, bunun Kürtler'in bir kutsal bayramı olmakla beraber Türkler'in de kutladığını söylemiştir.¹⁹³⁶

Kantarma Sinemil Dedesi, Hızırlardan bahsederek, Hızır'ın bir günde yapılmadığını her ocakzadenin Hızırı'nın farklı olduğunu anlatarak bunun çok güzel bir şey olduğunu ifade etmiştir. Köyde bu Hızır günlerini hesaplayan Hüseyin ve Şiho adında iki tane hesaptar bulunduğunu ve bunların yaptıkları hesaplara göre Hıdırellez'in kutlandığını ifade etmiş Ali dedelerin kabilesinin bir hafta önce Mehmet dayıların kabilesinin bir hafta sonra yaptıklarını anlatmıştır. Bu Hıdırellez'in eski ananelere göre yapıldığını söyleyerek, Hızır gelecek diye herkesin bir ağaç yaktığı ve o ağacın külünün tarlalara döküldüğü ifade edilmiştir. Bir itikat olarak bilenlerin hala bunu kutladığı anlatılmış 13,14 ve 15'inde üç gün oruç tutulduğu, cem yapıldığı ve içki içildiği söylenmiştir. Hıdırellez'e, "Hızır" adının da verildiği ancak ikisinin de Hızır olduğu söylenerek, Şubat aylarında yapıldığı ifade edilmiştir. Bu ayda Zemherinin sona erdiği ve artık acı soğukların bittiği ifade edilerek, 12 Şubat'ta doğanın kendini yavaş yavaş bahara hazırlamaya başladığı ve Hızır gelince herkesin büyük bir coşkuyla, huşuyla, Hızır bereketi diye, menkıbedeki şekliyle Hızır'ı beklediklerini söylemiştir. Bugünde evlerin temizlendiği ve hazırlık yapıldığı anlatılarak nerede bir dede evi varsa, herkesin evinden bir parça odun getirerek dede evindeki Hızır ateşinin üzerine attığı ve ateşin sabaha kadar yandığı, üç günden sonra dedenin evinde toplanıldığı, dedenin yaşlılarla beraber lokma yiyip saz çalarak muhabbet ettiği, kömbe yapıldığı ve herkesin durumuna göre evinden bir lokma getirdiği ifade edilmiştir. Gençlerin ise kızılı, oğlanlı köyde toplanarak, erkeklerin ev ev dolaştığı bir tekerleme söyleyerek Kürtçesi " un un un, sare sare buro, sare" olan "senenin önü, senenin sonu, yel önü yel sonu, Hızır'ın uğradı bu eve yolu, verin bizim hakkımızı, Hızır alsın lokmanızı" diye bir tekerleme söyleyerek ev ev bir şeyler toplandığı belirtilmiştir. Herkesin ufak tefek bir şeyler verdiğini, hiçbir şeyi olmayanın bir soğan verdiği anlatılarak bu toplananların eli marifetli yengelerce lokma olarak hazırlandığı ve beraberce yendiği sonra bu gençlerin bir evde

¹⁹³⁵ K6

¹⁹³⁶ K21

toplanarak, oyunlar, gülmeceler yaparak hep beraber gece yarısına kadar oturulduğu sonra da herkesin evine dağıldığı anlatılmıştır. Hızır ateşindeki en büyük odunun dedenin odunu olduğu vurgulanarak, o ateş söndükten sonra, ateşin külünün kutsal sayıldığı ifade edilmiştir. Kürtçe “danı” denen bu ardıç kömürünün analar tarafından alınarak, Hızır bereketi diye un çuvalına, yağa, peynire, odunluğa, samanlığa birer parça bırakıldığı ve her sene tekrarlandığı anlatılmıştır. Bu kömürün isiyile bazı yerlerin işaretlendiği de söylenmiş ayrıca hazırlanan yemeklerdeki soyulan soğan kabuklarının, yumurta kabuklarının çöpe atılmadığı, ateşte yakılmadığı ahıra atıldığı ifade edilmiştir.¹⁹³⁷ Doğanın kendi kendine geldiğinin ifadesi olan Hıdırellez’in iç dünyadaki bir sığınma duygusuyla kutlandığı ifade edilerek, yetiş ya Hızır tabirinin Alevilikte çok bulunan bir kült olduğu ve çok kullanıldığı söylenmiş ancak sen çabanı ve gayretini göstermezsen, Hızır’ın imdada gelmeyeceği de ilave edilmiştir.¹⁹³⁸

Hıdırellez’de ev ev dolaşarak bir şeylerin toplanması ve kömbe yapılması yaygın olarak görülmektedir.¹⁹³⁹ Bu kömbenin bilerek susamak için çok tuzlu yapıldığı ve üç gün Hıdırellez orucu olduğu ifade edilmiştir.¹⁹⁴⁰ Gençlerin sakallı biri kılığa girerek tiyatro gibi yüzlerini boyadıkları, her kapıyı çalarak un ya da bir şeyler istediklerini, kimisinin tavuk, kimisinin yağ, kimisinin de bir miktar et verdiğini belirtilmiştir.¹⁹⁴¹

Pulyanlı Alevileri, önemli günleri kutlama açısından Sünnilerle pek farklarının olmadığını ifade etmişlerdir. Sünnilerin bayramlarda namaza gittiğini, Alevilerin ise cem yaptıklarını söyleyerek, yapılan cemlerdeki bazı ritüellerin esasında Sünni ibadetlerle yakınlığından bahsedilmiş, cem bağlanacağı zaman ibrikçinin su getirdiğini ve su döktüğünü söyleyerek bunun sembolik olmakla beraber esasında abdesti ifade ettiği ve ceme abdestli girmek gerektiğini anlatılmıştır. Bu cemlerde sembolik olarak olsa da esas olanın cemde abdestli oturmanın olduğu, ceme temiz olarak gelmesi gerektiği izah edilmiştir. Bunun için ceme gelen herkese az bir

¹⁹³⁷ K2

¹⁹³⁸ K2

¹⁹³⁹ K5,K6

¹⁹⁴⁰ K21

¹⁹⁴¹ K6

miktar su dökerek ve havluyla kurularak bunun anlatılmaya çalışıldığı ifade edilmiştir.¹⁹⁴²

Kurban Bayramı'nda sabah ezanı vakti kalkılarak, önce hastaların ya da yakını ölmüşlerin ziyaret edildiği, acısının paylaşıldığı, niyazlaştığı anlatılarak Alevilikte usulün bu olduğu söylenmiştir. Öğleden sonra da cem yaptıklarını, bir nevi namaz kıldırıldıklarını ancak namazın Arapça olduğunu bunun için Alevilerin cem dediğini, Allah, Muhammed, Ali diyerek, cemde ibadetlerin öz Türkçe olduğunu Fatiha'nın da Türkçe okunduğu ifade etmiştir.¹⁹⁴³ Doksan yaşındaki Pulyanlı'dan bir Alevi "bu ocak bana vursun ki" kesinlikle doğru söylüyorum diyerek, Aleviliğin eskisine göre çok geriye gittiğini ifade etmiş, çocukluk yıllarında on üç yaşında iken komşularına bir dede geldiğini kendisinin de merakla dedeyi görmeye gittiğini ve yanına oturduğunu anlatarak, o dönem altmış yaşlarında bulunan bu dedenin heybesindeki üç adet kitabın dikkatini çektiğini belirtmiştir. Bu kitapların ne olduğunu ne işe yaradığını dedeye sorması üzerine, dedenin bu kitapların Kur'an olduğunu ve kendisine sen bilmiyormusun? Diye sorduğunu ifade etmiş, verdiği hayır cevabı üzerine dedenin "vah vah" diyerek endişesini dile getirdiği anlatmıştır. Küçükken yaşanan bazı önemli hatıraların asla unutulmadığını söyleyerek, bu kitaplar ne işe yarar? Sorusuna, dedenin; "bir okumaya başlarsam arkası gelmez" cevabını verdiğini, başının çok ağrıdığını, grip olduğunu ifade ettiğini ancak "kısaca en basitinden tuvalete bile gidince temizlenmezsen bu günahdır ancak en önemlisi nereye gidersen git muhakkak oku" diye öğüt verdiğini söylemiştir. Bunu şimdi daha iyi anladığını belirten Pulyanlı sakini, esasında dedenin kendisine temizlik imandandır demek istediğini şimdi daha iyi anladığını anlatmıştır.¹⁹⁴⁴ Alevi çocukların artık okula gittiklerini söyleyen Pulyanlı, ancak keşke on tanesi yada yirmi tanesi Kur'an okumayı bilseler, öğrenseler, unutmasalar diyerek Kur'an'ı Allah'ın gönderdiğini söylemiş ve Kur'an hepimizin demıştır.¹⁹⁴⁵ Biri vefat ettiği zaman şu andan Narlı Cimikanlı'dan bir adamın geldiğini eğer oda ölürse bu işleri kimin yapacağını kimin Kur'an okuyacağını bilmediklerini söyleyerek, "oysa her köyden yirmi otuz kişi bu Kur'an'ı okusa, bilse kötü mü olur?" diye ilave etmiştir.

¹⁹⁴² K12

¹⁹⁴³ K11

¹⁹⁴⁴ K13

¹⁹⁴⁵ K13

Kendisinin korkmadan bunları ifade edebildiğini ve edeceğini belirten Pulyanlı sakini, Cenab-ı Allah Kur'an'ı niye indirdi? Diye sorarak kimsenin Kur'an'ı hor göremeyeceğini ifade etmiştir. Alevilerin sürekli, Kur'an Alevilerin dediklerini ama kendisinin buna karşı hani? Nerede? Diye sorduğunu ifade etmiştir.¹⁹⁴⁶ Başka bir Pulyanlı Alevi ise, Aleviler olarak bazı sitemleri bulunduğunu esasında derneklere karşı olmamakla beraber, Alevilerinde derneklerinin bulunduğunu ve çeşitli şekillere ayrıldıklarını ifade etmiştir. Bunların Hacı Bektaş Derneği, Pir Sultan Abdal Derneği, Alevi Kültür Derneği gibi isimler altında ekseriyetle Avrupa'da hizmet ettikleri belirtilerek, Aleviliğin genel sıkıntılarına ek olarak bu derneklerinde bazı sıkıntılara yol açtıkları anlatılmıştır. Bu yörede Hacı Bektaş derneği başkanlığı yapan okumuş duyarlı bir kişinin, kendisinde olduğu gibi, Elif Ana'dan da bir şeyler kazandığı anlatılmış, kendilerinin de o kişiye yardımcı olduklarını, bir matem gecesinde Narlı'da danışma meclisi yaptıklarını bu geceye Maraş'tan da birçok sanayici ve iş adamının geldiği söyleyerek bundan kısa bir süre sonra gene böyle bir cem yapıldığını Vali'nin ve müftünün de katıldığını ve tekrar tertip edilmesini talep ettiklerini başka katılmak isteyenlerinde bulunduğunu söyledikleri belirtilerek, bunun üzerine hazırlandıklarını programa altı saat kala Adana'dan merkezden, dernek başkanını arayarak bizi Sünnileştiriyorlar diyerek, yobazlaştırıyorlar diyerek itiraz ettiklerini bunun üzerine programın iptal edildiği ve buradaki başkanın da uzaklaştırıldığı anlatılmıştır. Oysa on üç yıldan bu yana bu yöre de cem yapılıyorsa hepsinin bu başkan sayesinde yapıldığı ifade edilmiştir.¹⁹⁴⁷

Alevi ve Sünnilerin benzer özellikleri olmakla beraber birbirlerine karşı olan önyargılarından da bahseden Pulyanlı Alevi, Narlı'da tanıdığı Maraşlı bir fırıncının yanına sürekli gittiğini, bir gün yine otururken Nacar Köyü'nden iki kişinin geldiğini bunları görmesi üzerine fırıncının "hocam, hocam" diye bu insanları çağırdığını anlatarak bu kişiler gelip te sohbet başlayınca fırıncının kendisi için, bu insan çok güzel insan, doğru insan ama bir de namaza gelse dediğini söylemiş bunun üzerine kendisinin de acele etme dediğini, bunun üzerine fırıncının hocalarına Müslümanlığa çok yakın ama gelmiyor demesi üzerine, hocanın sen niye namaza gelmiyorsun? Neden Müslüman olmuyorsun? Diye sorduğunu kendisinin de size ne ben gavur

¹⁹⁴⁶ K13

¹⁹⁴⁷ K11

olacağım diye latife ederek, olurum ama bir şartla olurum dediğini anlatmıştır. Hocalara “ben gelir sizi dinlerim, namaz kılarım ancak camiden çıkınca eğer gider takım karıştırırsam, kötülük yaparsam, haksızlık yaparsam, dine imana söversem beni gelin ktır ktır kesin ama ben de sizin yanışınızı görürsem size olmadık şeyi söylerim” dediğini bunun üzerine bir tanesinin; “o Pazarcık’ta İmam Hatip’te çocukları okutuyordu” demesi üzerine, öyleyse sen gelme, gelme dediklerini anlatmıştır.¹⁹⁴⁸

Atmalı Aşireti’nden Çöçeli Alevisi, Nevruz’u Hz. Ali’nin doğum günü olarak kutladıklarını ifade ederek o güne özel bir şenlik yaptıklarını belirtmiştir.¹⁹⁴⁹ Bozlar Alevisi ise Kurban Bayramları’nın beraber kutlandığını, musahip kurbanı, tercüman kurbanlarının kesildiğini ve Muharrem Ayı’nın bitiminde aşure yapıldığını ve aşurenin geçmişte sadece Aleviler tarafından yapıldığını ifade etmiştir. Ayrıca üç gün Hızır Orucu bulunduğunu ve Hızır Orucu’nda da bazlama yapıldığını ve üstüne yağlı pekmez gezdirildiğini ifade etmiştir.¹⁹⁵⁰

Kureyşan Ocağı’na bağlı bir Alevi, bayram günlerinde bir gün önceden banyoların yapıldığı tertemiz şekilde herkesi ziyaret ettiklerini söylemiştir. Sabah kalkıldığı zaman “Bismişah Allah Allah, sabahlar hayır ola, hayırlar feth ola, şerler def ola, münkir münafıklar mat ola, gerçekler abat ola, üçlerin, beşlerin, yedilerin, kırkların, on iki imamların, on dört masum pakların, on yedi kemerbestlerin şefaati üzerimizden eksik olmaya’’, diyerek beynini boşaltarak dışarı çıkmayı gelenek haline getirdiği anlatılmıştır. Sadece özel günlerde değil her gün bunu yapmayı tercih ettikleri anlatılmıştır. Ayrıca kültürlerin birbirine yakın olmasından dolayı temelde bir farklılığın olmadığı ifade edilmiştir.¹⁹⁵¹

Koçgiri Aşireti’ne mensup Baba Mansur Ocağı’na bağlı Alevi, Hıdırellez’in baharda olduğunu üç gün oruç tutulduktan sonra, o köyün ya da mahallenin çocuklarının bütün komşulara giderek un, bulgur, yağ topladıklarını ve bunun bir evde kömbe ve pilav yapılarak hep beraber yendiğini söylemiş, Hıdırellez’de çocukların bir oyun

¹⁹⁴⁸ K11

¹⁹⁴⁹ K14

¹⁹⁵⁰ K16

¹⁹⁵¹ K20

oynadığını anlatmıştır.¹⁹⁵² Ayrıca geceden bir tepsinin içine un konarak buna bir el basıldığı sabah kalkıldığında Hızır bizim eve gelmiş dendiğini ifade etmiştir.¹⁹⁵³ Ayrıca Mart ayında Nevruz'a tekabül eden bir zaman da "Gagam" denen bir şey yapıldığını söyleyerek, çocukluğunda bunun tam kuzuların yeni doğduğu döneme denk geldiğini yine iki, üç gün oruç tutularak kömbe yapıldığını ve bu kömbenin birkaç tanesinin içine zeytin ya da hurma çekirdeği konarak bu kime denk gelirse o sene kısmetli olacağına dair bir inancın olduğu belirtmiştir.¹⁹⁵⁴

Bayramlarla beraber yılbaşını da kutladıklarını söyleyen Hanobası sakini Atmalı Alevisi, yılbaşında tatlı yaptıklarını, tavuk, hindi kestiklerini şeker bayramında çocuklara şeker aldıklarını ellerinden geldikleri kadar çocuklara ikramda bulduklarını söyleyerek ayrıca mezarlık ziyareti yaptıklarını anlatmıştır. Büyükleri ziyaret ederek ellerini öptüklerini, "bayramınız kutlu olsun ya da yeni yılınız kutlu olsun" diyerek kutladıklarını anlatmıştır. Bu günlerde evlerde toplandıklarını kebab yapıp, yemeklerini, aşlarını yediklerini bazen amcasının oğlunun da rakı içtiğini anlatmıştır. Sünnilerin genelde bayram kutlaması yapmakla beraber yılbaşı kutlamadığını ifade etmiştir.¹⁹⁵⁵

Sinemil Aşireti'ne mensup Bozlar Alevisi, eskiden Muharrem ayında sakallarını kesmediklerini ancak şimdi kestiklerini belirtmiştir. Muharrem orucunun su içmeden açıldığını, soğan başı, et yenmediğini, bu ayda bir nevi vejetaryen olduğunu söylemiş, kesinlikle Muharrem'de baş kesilmediğini anlatmıştır. Ramazan'da bir tane hurma yendiğini, Muharrem ayında ise oruç açılmadan bir adet üzüm yendiğini ifade etmiştir. Muharrem ayı boyunca düğün yapılmadığı ve yas tutulduğu ayrıca birbiriyle konuşmayan insanların konuşmaya başladığı söylenerek Muharrem sonunda aşure yapılarak bayram edildiği ifade edilmiştir.¹⁹⁵⁶ Aynı aileden başka bir Bozlar Alevisi, belirli köylerde ziyaret haftası olduğunu, o günlerde bölgedeki herkesin o ziyaretlere gidip kurban kestiklerini söylemiştir.¹⁹⁵⁷

¹⁹⁵² K22

¹⁹⁵³ K23

¹⁹⁵⁴ K23

¹⁹⁵⁵ K25

¹⁹⁵⁶ K30

¹⁹⁵⁷ K31

Aslen Tottolar Köyü'nden olmasına rağmen K. Maraş merkezde oturan Alevi genç kıızı bayram kutlamaları açısından Aleviler ile Sünniler arasında bir fark bulunmadığını ifade etmiştir.¹⁹⁵⁸

Elmapınar Köyü'nden bir Alevi, bayramların kutlanmasında bazı şeylere dikkat ettikleri söyleyerek, “Mesela bizde kurban bayramında kurban seçilirken özellikle erkeği tercih edilir. Bunun sebebi de bir erkek yüz tane dişiyi dölleyebilir fakat siz dişi keserseniz onun nesline sıkıntı vermiş olursunuz. Öncelikle erkek tercih edilir bizde.” Demiştir. Alevilerin yapıp Sünnilerin yapmadığı bazı şeyler olduğunu söyleyerek Alevilerde lokma dağıtıldığını anlatmıştır. Aleviler için özel günün Perşembe olduğunu, buradan bakıldığında Şamanizm'de de özel günün Perşembe olduğu söylenmiştir. Alevilerin lokma olarak kömbe dağıttıklarını söyleyerek, “annem iki tepsi kömbe yapar, her Perşembe Sünni-Alevi demeden mezhebine bakmadan herkese dağıtır.” Demiş bu lokmanın her Perşembe tekrarlandığını söyleyerek, bunun bir ritüel olduğunu ve bu geleneğin annesine kendi annesinden geçtiğini belirtmiştir.¹⁹⁵⁹ Hıdırellez'de ev falan yapıldığını ancak kendi ailesinde yani bilhassa annesinin gül ağacına bez bağladığını, ancak ev falan yapmadığını söylemiştir.¹⁹⁶⁰

Pazarcık Doğanlı Karahasan Köyü'nden olup Sinemilli olduğunu söyleyen bir Alevi, bayramlarda herkesin büyüklerin ellerinden öptüklerini onlara ziyarete gittiklerini söylemiştir. Alevilikte Muharrem ve Hızır Orucunun ayrıca Masumu Pak orucunun olduğunu, Muharrem'de on iki, Hızır'da üç, Masum-u Pak'da yine üç gün oruç tutulduğunu, Muharrem ayında et ve soğan yenilmediğini söylemiştir.¹⁹⁶¹

Tercan'dan Maraş'a yerleşmiş bir Alevi genci, “bayramlarda her insan gibi bizde kurbanımızı keseriz, büyüklerimizi ziyarete gideriz, birde bizim önemli günlerimizde semahımızı döneriz. Cem yaparız. Cemler genelde Perşembe geceleri yapılır, şu an cem evimiz yapılıyor bu sene bitecek zannedirim.” Demiştir.¹⁹⁶²

¹⁹⁵⁸ K35

¹⁹⁵⁹ K37

¹⁹⁶⁰ K37

¹⁹⁶¹ K39

¹⁹⁶² K40

Narlı Ovası'ndaki bir Kılıçlı Köyü olan Karaçay'dan bir Alevi, önemli günlerde dostluğun hısımlığın artırılması için bir araya geldiğini ve yemekler yendiğini söyleyerek, "Ben çocukluğumdan hatırlarım o Karaçay gözündeki büyük bir tut vardı, orada pınar vardı, hep birlikte orda toplanılır herkes evinden yemeğini getirir, beraber yenirdi. Kapı kapatmak, kapı çalmak büyük ayıp sayılırdı teklifsiz herkesin misafire kapısı açıktı. Ahlaksızlığa kesinlikle taviz verilmezdi. Köyümüzde hırsızlığı hiç görmedim. Bir tek kız kaçırma olurdu o da bizim zaten antik evlenme biçimimizdir. Kimse kimseye haysiyetsiz yaşam yüklemek için değil de evlenmek için yapılırdı o da. Araya birileri girerdi, barıştırlırdı." ¹⁹⁶³Diye anlatmıştır.

3.7. Pazarcık Alevilerinde Kız Kaçırma

Bozlar Sinemil Dedeleri'ne göre, Aleviler'de kız kaçırma kan davasına neden olmamaktadır. ¹⁹⁶⁴ Kaçan kızla belki ömür boyu konuşulmadığı ancak bunun bir kan davasına neden olmadığı ifade edilmiştir. ¹⁹⁶⁵ Kız kaçırılma durumunda araya hatırlı insanların girdiği ifade edilerek, barışın yapılmasına katkı sağlandığı ve neticede barışın yapıldığı ifade edilmiş ancak buradaki temel kıstasın kızın bekâr olması gerektiği, nişanlı ya da evli bir kadının kaçırılmasında dedeler kesinlikle araya girmeyeceklerini söylemişlerdir. ¹⁹⁶⁶ Ancak ikisi de bekâr olursa, başı bağlı değilse, birbirlerini sevmişlerse, kendi iradeleriyle kaçmışlar diyerek araya girdiklerini, barıştırdıklarını ama yine de kaçma hadisesinin iyi bir şey olmadığını cemiyette sürekli dile getirdiklerini ilave etmişlerdir. ¹⁹⁶⁷

Atmalı Aşireti'nden Çöçeli Alevisi'de kız kaçırmanın Aleviler arasından kan davasına neden olmadığını ifade etmiştir. ¹⁹⁶⁸

¹⁹⁶³ K56

¹⁹⁶⁴ K6,K2,K5

¹⁹⁶⁵ K6

¹⁹⁶⁶ K5

¹⁹⁶⁷ K10

¹⁹⁶⁸ K14

3.8. Pazarcık Alevlerinde Düğün Merasimi

Türkler gibi ataerkil toplumlarda, soyun devamı ve bunu sağlayan evlilik çok önemli bir müessesedir. Türk Tarihi boyunca, Allı yeşilli ol-, er avrat ol-, başlı küzle bul-başlı gözlü olmak, duman kur-, bası baylan-başı bağlanmak (evlenmek kadın için) şeklinde birçok şekilde evlilik tarif edilerek, “Evlen de ev ol!”, “Evlenenin Allah yardımcısı olur” gibi sözlerle evlilik sürekli teşvik edilmiştir. Maraş bölgesinde yaygın kullanılan “evermek” kelimesi sadece Türkiye Türkçesi ve Moldova’da özerk olarak yaşayan Hıristiyan Türkler olan Gagavuzlarda görülmüştür.¹⁹⁶⁹ Gagavuzlar bir çeşit üzümüne de “Maraş” adını vermektedirler.¹⁹⁷⁰ Gagavuzların Türk olmaları bilinmekle beraber yaşadıkları bölgeye gelişleri konusunda çeşitli rivayetler vardır.¹⁹⁷¹ Ancak kendi tespitime göre konuştukları Türkçe’nin bugünkü Anadolu Türkçesine çok yakın oluşu ve “geçen sene” yerine kullandıkları “bıldır” kelimesinin Maraş bölgesinde yaygın olarak kullanılması onların Anadolu’dan geç dönem gittikleri tezini daha kuvvetlendirmektedir. Bu teze göre, 1261 yılında Selçuklu taht mücadelesini kaybeden II. İzzeddin Keykavus, dayısı Bizans İmparatoru’na sığınmış ve onlara Dobruca bölgesi tahsis etmiştir. Sarı Saltuk’un da bu grupla Balkanlara geçtiği düşünülmektedir. Bu giden grup bugünkü “Gagavuzlar” ın kökenlerini oluşturmaktadır.¹⁹⁷²

Türkler’de toplumun temeli olan ailenin, töre içinde kendine özgü bir hukuk anlayışı vardır. Örf, adet ve geleneklerden meydana gelen bu yapı, söz kesmeyle başlayıp nişan ve düğünle devam eder ve çocukla ilgili geleneklerle sürer gider. Kalın ve çeyiz gibi adetler evliliğin bütünlüğü açısından son derece önemlidir ve boşanmanın önünde bir engeldir. Bu yüzden eski Türklerde boşanma çok görülmemektedir. Ayrıca ataerkil bir yapı olmasına rağmen Türklerde kadınlara son derece önem verilmektedir. Koca, karısının baba evinden getirdiği çeyiz üzerinde hiçbir hak sahibi

¹⁹⁶⁹ Gülden Sağol, Türklerde Evliliğin Algılanışı-Evlenmek karşılığı Kullanılan Kelimelerden Hareketle, **Şinaşi Tekin’in Anısına Uygurlardan Osmanlıya**, İstanbul:Simurg Yayınevi,2005,661-662.

¹⁹⁷⁰ Atanas Manov, **Gagauzlar**, M.Türker Acaroğlu (çev.),Ankara:TTK, 2001,174.

¹⁹⁷¹ Manov, **Gagauzlar**, 35.

¹⁹⁷² Harun Güngör, Mustafa Argunşah, **Gagauz Türkleri**, Ankara:Kültür Bakanlığı Yayınları, 2002,6.

değildir.¹⁹⁷³ Bozhöyük Sinemillileri’nde düğün adetleri arasında geçen çeyizin teke tek yazılarak kayda alınması ve ayrılma durumunda bu listeye göre tekrar iade edilmesi bunu doğrular niteliktedir.¹⁹⁷⁴ Evlenmeyle ilgili diğer töreler arasında erken yaştaki bir nişan olan “beşik kertmesi” ve başlık da denilen “kalın” âdeti bulunmaktadır¹⁹⁷⁵ ama kalınla, başlığın, her ikisinin de gelin tarafına ödenen para olsa da aynı anlamı içermediği düşünülmektedir. Çünkü “başlık” sadece kız için ödenen belirli bir bedelken, “kalın” hukukçular tarafından “babanın kızına yaptığı masrafların iadesi veya görülen hizmetlerin tazmini, evlenmeyle babadan kocaya geçen velayet hakkının bedeli, nezaket icabı düğün masraflarına katılma”¹⁹⁷⁶ şeklinde değerlendirilmiştir.

Kantarma Dedesi, Alevi düğünlerinde düğün evlerine bayrak asıldığını ve gelinin başına elma atıldığını belirtilerek buna yakalayana bahşış verildiği ifade etmiştir.¹⁹⁷⁷ Sinemil dedelerine göre, Alevi düğünlerinde gelin gelirken ata bindirilir ve üzeri örtülür, Gelin geldiği zaman evin önündeki yüksek saçağın önünde durur, damat oraya çıkar ve gelinin atını tutar, sonra yukardan bir elma atılır, o elmayı kim yakalarsa hediyesini aldığı ve bu âdetin günümüzde şeker şekline dönüştüğü belirtilmektedir. Gelin gelirken kuvvetli zılgıt çekildiği ifade edilerek bu sırada damattan hediyesini bekleyenlerin olduğu da ifade edilmiştir. Damadın gecesinin olduğu ve yolunun bağlandığı anlatılmıştır. Bayrak asma ve gelin üzerine elma atma yöredeki diğer Alevi grupların genelinde görülen bir özelliktir. Bu gelenekleri Bozlar Sinemil Dedesi de anlatmış ayrıca gelin attan inince yerine biri binmek isterse çok dayak atıldığı ancak ona da bahşış verildiği ifade edilmiştir. Gelinin getirilmesi esnasında atın önünün kesildiği söylenerek, bu esnada eğer at güçlüyse ve direkt geçerse bahşış istenemeyeceği yoksa bahşış alındığı ifade edilmiştir. Gelinin üstüne ayrıca üzüm ve şeker atıldığı anlatılarak, eskiden düğün yemeklerinde sofraya konan kaşık ve çatalların gelen misafirlerce çalındığı ifade edilmiş neredeyse herkesin eliyle yemek yeme zorunda kaldığı anlatılmıştır. Bu olay çok eski bir Türk töresi

¹⁹⁷³ Mehmet Mandaloğlu, İslamiyetten Önce Türklerde Aile Hukuku, **Selçuk Üniversitesi Türkiyat Araştırma Dergisi**, Sayı 33, 133-159.

¹⁹⁷⁴ Aydın, **Aşiretim Sinamilli**, 87.

¹⁹⁷⁵ Mehmet Eröz, **Millî Kültürümüz ve Meselelerimiz**, İstanbul:Doğuş Yayın ve Dağıtım,1983, 126.

¹⁹⁷⁶ Mandaloğlu,133-159.

¹⁹⁷⁷ K1

olan “han-ı yağma” toy geleneğinin¹⁹⁷⁸ bölgedeki Aleviler’de devam ettiğini göstermesi açısından çok dikkat çekicidir. Bozhüyük Sinemillileri, düğünlerde en eski Türk savaş oyunlarından olan atlı cirit oynanıp, karakucak güreşlerinin yapıldığını, keçi kılından yapılan ve tuzlu suda bekletilen kalın iple birbirinin sırtına vurularak oynanan “Tura” oyunu oynandığını belirtmiştir.¹⁹⁷⁹

Haydarlı Sinemil dedesi, kendi köyü Haydarlı’da düğün evlerine bayrak asılmasının yoğun olarak yapılan bir uygulama olmadığını vurgulamış, gelinin gelişi esnasında beline kuşak bağlandığını, elma, şeker atıldığını ve bardak kırıldığını söylemiştir.¹⁹⁸⁰ Atmalı Aşireti’ne mensup Çöçeli Alevisi, Alevi düğünlerinde gelinin ata bindirildiğini ve damadın gelin gelirken başına elma attığını ifade etmiştir.¹⁹⁸¹ Ayrıca eskiden başlık uygulamasının da olduğunu anlatarak kendi eşine almak için 8000 lira verdiğini söylemiştir.¹⁹⁸²

Bozlar Alevisi’ne göre ise Alevi düğünlerinin Sünnilerden en belirgin farkı düğünlerde kadın ve erkeklerin bir arada olmasıdır. Düğünlerde beraber olunmasına rağmen cenazelerde kadın ve erkeklerin ayrı yerlerde toplandığı belirtilmiştir. Ayrıca düğünlerde halayları beraber çekerken, yemek yerken önce erkeklerin sonra kadınların yediği anlatılmıştır. Düğünlerde yaşlıların muhakkak oynatıldığı, sinsin halaylarının çekildiği ve halayın ortasına koca kütüklerden büyük ateş yakılıp onların üstünden atıldığı anlatılmıştır.¹⁹⁸³ Kureyşan Ocağı’na bağlı Alevi, Alevilerde düğünlerin İmam-ı Cafer usulüne göre yapıldığını söylemiş ancak özünde birbirini çağırıştırdığını anlatarak, farklı bir ritüel görmediğini belirtmiştir.¹⁹⁸⁴ Düğünler açısından Alevi köy düğünleriyle, Sünni köy düğünleri, Alevi şehir düğünleriyle, Sünni şehir düğünleri arasında pek fark görülmemekte, kız istenme esnasında Allah’ın emriyle peygamberin kavliyle sözü kullanılmakta, nişan törenleri yapıldıktan sonra ise dini nikâh yapılmaktadır. Aleviler de hem resmi, hem de dini nikâh yapıldığı belirtilmiştir. Gelinle damat düğün evine geldiğinde dede onlara dini

¹⁹⁷⁸ Toy geleneği: Han-ı Yağma: Mehmet Seyithanoğlu, Eski Türklerde Devlet Meclisi “Toy” Üzerine Düşünceler, <http://dergiler.ankara.edu.tr/dergiler/18/941/11708.pdf>, 01.06.2015, 4.

¹⁹⁷⁹ Aydın, **Aşiretim Sinamilli**, 86, 87.

¹⁹⁸⁰ K6

¹⁹⁸¹ K14

¹⁹⁸² K14

¹⁹⁸³ K16

¹⁹⁸⁴ K20

nikâh kıymakta, sonra gelinle, damat gerdeğe girmektedir. Gelin gelirken şeker atıldığı, buğday atıldığı, ayağının dibinde bardak kırıldığı kurban kesildiği, ayrıca düğün evlerine bayrak asılıp ve bayrağın başına elma konulduğu söylenerek,¹⁹⁸⁵ ‘‘Bayrak içinde yemek verilir ve bayrak ve elmayı astıkları zaman, bayrak kaldırıldı, düğün başlıyor diye silahlar ateşlenir ve buna bayrak kaldırma töreni denirdi. Elma indirilirken de o elmaya ateş edilirdi.¹⁹⁸⁶’’ demiştir.

Hanobası’nda yaşayan Kılıçlı kadını Sünni düğünlerinin beraber yapılmadığını ancak Aleviler’de kadın erkek kutlandığını anlatarak, Alevilerin karıları ve kocalarının aynı masada yiyip içtiğini ancak Sünnilerin yeme içme bilmediğini ifade etmiştir.¹⁹⁸⁷ Salmanlı Aşireti’nden Şah İbrahim Veli Ocağı’na bağlı Alevi, düğünlerde halayların kadın-erkek beraber çekildiğini, eğlenenin birlikte yapıldığını anlatmıştır.¹⁹⁸⁸ Bir Kılıçlı köyü olan Hanobası’nda yaşayan ancak Kürt Alevisi olduğunu söyleyen bir Alevi kadını, Alevilerin düğün derneği beraber yaptığını çünkü herkesin bacı kardeş olarak beraber katıldığını ifade ederek, ayırım olmadan beraber halay çekildiği söylemiş, çoğu Sünni düğünlerde ise kadınların kapalı yerlerde düğün yapıp oynadıkları, üç yaşındaki erkek çocuğu bile koymadıklarını söylemiş, erkeklerin düğünü görmediğini anlatmıştır.¹⁹⁸⁹

Aslen Tottolar Köyü’nden olmasına rağmen K. Maraş merkezde oturan Alevi genç kızı, Alevilerin Sünnilere göre geleneklerine daha düşkün olduğunu ifade ederek, aşiret düğünlerinde araya perde çekilmediğini kadın ve erkek düğünlerin beraber yapıldığını ve alkol alanların bulunduğunu söyleyerek, gelin geldikten sonra da kimsenin kapıda bekleyerek gelinin bekâretini merak etmediğini belirtmiştir.¹⁹⁹⁰

Elmapınar köyünden bir Alevi düğünün belli olması için düğün evlerine bayrak asıldığını gelin gelirken saç yapıldığını ayrıca gelin, babasının evinden ayrılırken orada ekme yediğini göstermek için kapının öptürüldüğü söylenmiş, gelin tatlı dilli olsun diye ağzına bal sürüldüğü ayrıca bir Şamanizm âdeti olarak kötü ruhlar

¹⁹⁸⁵ K27

¹⁹⁸⁶ K23

¹⁹⁸⁷ K26

¹⁹⁸⁸ K28

¹⁹⁸⁹ K33

¹⁹⁹⁰ K34

dağılsın diye eve girerken ayağının dibinde şişe kırıldığı anlatılmıştır.¹⁹⁹¹ Alevilerde hem dini hem de resmi nikâh olduğunu söyleyen Sinemilli Aşireti'ne mensup Alevi, kendi nikâhını bir dedenin kıydığını söylemiş¹⁹⁹² kayınbiraderi ise, kendi nikâhının İmam Cafer mezhebine göre kıyıldığını anlatmıştır.¹⁹⁹³ Kılıçlı Köyü olan Osman Dede'de yaşayan Alevi dedesi, Alevi düğünlerinin Sünni düğünlerinden en belirgin farkının düğünlerde ve cemlerde kadınlarla beraber oturduklarını, Alevilere göre erkek babaysa kadın da anadır şeklinde değerlendirildiğini, her cemde dedenin yanında yaşlı bir kadının oturduğunu söylemiştir.¹⁹⁹⁴ Başka bir Kılıçlı köyü olan Ördek Dede Alevileri, Alevi düğünlerinin Sünnilerinkinden daha eğlenceli olduğunu söyleyerek, Alevi düğünlerinin kadın erkek beraber yapıldığını ifade etmiştir.¹⁹⁹⁵

Bir diğer Kılıçlı Köyü olan Urumoğlu'ndan birisi bizim düğünlerimiz çok farklı olur diyerek, “bizim düğünlerimize doyamazsın. Keşke benim oğlanın düğününe gelseydin. Efendimiz geldi, Hacı Bektaş'tan, torunu Veliddin geldi, o kızların ve gençlerin halaylarına doyamazsın bin kişi oturur bin kişi kalkar bizim düğünlerde” Diye anlatmıştır.¹⁹⁹⁶

Narlı ovasındaki Karaçay Köyü'nden bir Kılıçlı Alevisi kendi kardeşinin düğününü anlatarak, “Mesela ben kardeşimin düğününde, dedenin gelip nikâh kıydığını biliyorum. Ama bu yaygın değil. Sonra bunu ben üç beş dedeye sordum. Sünnilikte nikâh kıyma olayı var bizde niye yok? Dedim. Onlar da bana şöyle cevap verdiler; gerek yok, Biz kız isterken ne diyoruz Allah'ın emri Peygamber'in kavli, İmam Cafer mezhebi üzerine bulunanların tanıklığında diyoruz. Ve Allah'ın adını zikrediyoruz. Nişanda, söz kesmede o akit tamam olur. Sünnilikte bu var ancak bizde yok. Bizde sözlü boşanma diye bir şey yoktur. Çok ayıp sayılır nerdeyse Katoliklik gibi yasak sayılır çok nadirdir. Ben çocukluğumda şahit olmadım. Ancak Aleviler, Almanya'ya falan gittiler ondan sonra görülmeye başlandı. Yoksa boşanma bizde hiç hoş karşılanamaz.” Diye söylemiştir.¹⁹⁹⁷

¹⁹⁹¹ K37

¹⁹⁹² K41

¹⁹⁹³ K43

¹⁹⁹⁴ K45

¹⁹⁹⁵ K46

¹⁹⁹⁶ K54

¹⁹⁹⁷ K56

Kuyumcular Köyü'nden bir Kılıçlı Alevisi, düğünlerde kadın erkek oynandığını ifade ederek, “Yemek adetleri bizde daha abartılıdır. Kaçma olmaz bizde. Kına gecesi bizde de vardır. Önce bayrak çok asılırdı, bayraksız düğünümüz olmazdı ve bayrağın üzerine bir elma konurdu, gelin gelince bayrak inmeden hani Türklükte atıcılıkta var ya, bu elmayı kim vuracak diye köyün gençleri dizilir, elmayı düşürürlerdi ben bunu çok gördüm, sonradan şöyle oldu atıcılık azaldı, vatandaş elmaya sıkıyor bayrağa değiyor. Yoksa o elma düşürülmeden bayrak indirilmezdi. Köyün gençlerinin atıcı olması lazım, sonradan bu zayıfladı, elmaya atarken bayrağa değdi, o zaman bu geleneği bıraktılar.” Diye anlatmıştır. Gelinin beline kırmızı kuşak bağlanarak gelinin tertemiz olduğunun sembolize edildiği ayrıca gelin eve gelirken üzerine bereket olsun diye buğday, dili tatlı olsun diye şeker atıldığı, erkek doğursun diye kucağına erkek çocuğu verildiğini söyleyerek kendisinin bunu yadırgadığını belirtmiş bu kadar aydın bir mezhepte, niye kız çocuğu verilmiyor?¹⁹⁹⁸ Diye ifade etmiştir.Oysa Gelinin oğlan doğurması isteği, Türk dualarına girmiş ve yeni gelinin “dokuz oğlan bir kız doğurması” için yapılan dilekler Türk düğün geleneğine yansımıştır.¹⁹⁹⁹

Alevi ve Sünni halaylarının düğünlerde aynı olduğunu söyleyen Çiçek Köyü'nden yaşlı bir Kılıçlı Alevisi, Sünnilerin imam nikâhına güvendiğini belirterek kendisinin de nikâhını imamın kıydığını söylemiş, “Dede de kıyar, imam da kıyar. Evvelden beri Sünniler Perşembe gecesini zifaf gecesi olarak kabul eder, Alevilerde ise öyle bir şey yok. İstediği gün düğününü çaldırır alır götürür. Ona da gene bir imam ya da dede gelir ama olmasa da aramazlar.”²⁰⁰⁰ Şeklinde belirtmiştir.

Alevi düğünlerinin şanla, şöhretle yapıldığını anlatan Hanobası'ndan Alevi, evvelden bu düğünlerin bir hafta sürdüğünü ancak şimdi hemen bitirildiğini anlatarak, “önceden düğün çaldırılırdı, misafir gelirdi, giderdi, şimdi onlar kalmadı” demiştir.²⁰⁰¹

¹⁹⁹⁸ K58

¹⁹⁹⁹ Nikoloa Federoviç Katanov, Türk Kabileleri Arasında, Atilla Bağcı (çev.),Konya:Kömen Yayınları, 2004,39.

²⁰⁰⁰ K59

²⁰⁰¹ K60

3.9. Pazarcık Alevilerine Göre Alevilik ve Siyaset

Siyaset ve Aleviler, Alevilik tarihi açısından değerlendirildiğinde başlangıçtan bugüne kısa süreli Ali'nin halifelik dönemi ve Safevilerin Şah İsmail dönemi sayılmazsa hep muhalefette kalmış sürekli mevcut iktidara karşı mücadele etmiş ve çeşitli baskılara maruz kalmışlardır. Bilhassa Emeviler dönemindeki uygulamalar Şia'nın çeşitli açılardan marjinalleşmesine yol açarak, birçok radikal Şii fırkanın oluşmasına neden olmuştur. Bunların içinde yer alan İsmailiye kolundan Hassan Sabbah'ın oluşturduğu "Haşşaşiler" dünyanın ilk terör grubu olarak zikredilmiş ve İngilizcede suikastçı anlamı taşıyan "assasin" bu Bâtini tarikatın isminden gelmiştir. Sünni Büyük Selçuklu Devleti 200 yıl boyunca Şii radikal akımlarla²⁰⁰² ve bu örgütle uğraşmak durumunda kalmış ve baş vezir "Nizamülmülk" ten başlamak üzere birçok devlet adamı bu örgütün suikastlarına kurban gitmiştir.²⁰⁰³

Türkler arasındaki mezhebi farklılıklarda ise bu tür derin ayrılıklara rastlanmamaktadır. Çünkü Türklerin Müslümanlığı kabul süreci ve ondan sonraki gelişen olaylarda Türkler İslamiyet'i kendi kültürlerine göre yorumlamışlar ve uygulama esaslarını örfi birçok geleneği ilave etmişler ya da aynı gelenekleri İslam kılıfı altında yaşamaya devam etmişlerdir.²⁰⁰⁴ Bu sadece Müslüman olan Türkleri kapsamamaktadır. Hıristiyan olan Bulgar Türkleri de, Türk kültür ve geleneğini yeni dinlerinde devam ettirmişlerdir.²⁰⁰⁵ Ayrıca Türklerin İslamiyet'i kabul sürecinde eski kam ozanlar şeklinde²⁰⁰⁶ İslamiyet'in yayılmasına neden olan Hoca Ahmet Yesevi'yle Nakşibendilik gibi bir Sünni, Bektaşilik gibi bir de Alevi tarikatının ilişkilendirilmesi²⁰⁰⁷ ve bunların Yesevilikten doğduğunun ifade edilmesi, Türkler arasında dini anlayış anlamında derin uçurumlar olmadığını göstermektedir. Bu yüzden Türklerin Malazgirt'ten Anadolu'ya girmesiyle beraber Horasan'dan gelen ve Anadolu'nun manevi dünyasına büyük katkı sağlayan bu Alperenler aynı zamanda fetihlerde de görev almışlar ve Türkiye Selçuklu Devleti'nin kurulmasına

²⁰⁰² Cahen, **Osmanlılardan Önce**,2.

²⁰⁰³ Lewis, **Haşişiler**,XI,2,41

²⁰⁰⁴ Ünver Günay, **Din Sosyolojisi**, 11.Baskı, İstanbul: İnsan Yayınları, 2012, 28.

²⁰⁰⁵ Geza Feher, **Bulgar Türkleri Tarihi**, 2.Baskı, Ankara:TTK,1999,87.

²⁰⁰⁶ Ocak, **Babailer İsyanı**,64

²⁰⁰⁷ Sarıkaya, **Anadolu**.,205.

Aydın, **Akademisyenlerle**., 193,195.

katkı sağlamışlardır. Muhyiddin-i Arabi'nin XIII.yy'da tespit ettiği²⁰⁰⁸ Anadolu'daki geniş dini hoşgörü ortamı sayesinde Anadolu'ya gelen Alevi Türkmenler kültürlerini muhafaza ederken, Suriye ve Irak'taki Türkmen Aleviler ya Şiileşmiş ya da Sünnileşerek Araplaşmıştır.²⁰⁰⁹ Fakat zamanla kuruluşuna büyük katkı sağladıkları kendi devletlerinin idarecilerinin gözünden düşen bu Türkmenler²⁰¹⁰ başlattıkları isyanla bertaraf edilmişler ancak çıkan "Babailer İsyanı" yüzünden zayıflayan devlet güçlerinin Baycu Noyan komutasındaki Moğollar karşısında 1243 yılında yapılan Köseadağ Savaşı'nda dağılmasına sebep olmuşlardır.²⁰¹¹

Osmanlı Devleti'nin kuruluşunda da yine devrede olan "Horasan Erenleri" dediğimiz bu Ahi- Bektaşî zümreler,²⁰¹² Balkanların hem Türkleşmesini hem de İslamlaşmasını sağlamışlar ve ilk Osmanlı padişahlarından sürekli taltif görmüşlerdir.²⁰¹³ Ancak Yavuz Sultan Selim ile Şah İsmail arasındaki siyasi çekişmede yine hedef haline gelmişlerdir.

Selçukludan başlayarak devletin resmi ideolojisi olarak Sünniliğin seçilmesinin devlet idaresi açısından çeşitli avantajlar barındırdığı bir gerçektir.²⁰¹⁴ Çünkü bugün bile hala tartışması süren Siyasal İslâm yani İslâm'ın siyasal amaçlara yönelik kullanılmasına Alevilik hiç müsait değilken Sünnilik bu konuda çok başarılı olmuştur.²⁰¹⁵ Yani Alevilik bir devlet dini olarak kullanılmaya elverişli bir model olmadığı için tarihte kurulan ilk Kızılbaş Türk Devleti Safeviler, aynı gerekçelerle Şah İsmail döneminden hemen sonra Alevilikten Şiiliğe süratli bir geçiş sergilemiş²⁰¹⁶ bunun için Irak, Bahreyn ve Lübnan'dan birçok Şii âlim getirerek bir devlet dini oluşturulmuş ve dini açıdan bugünkü İran'ın temelleri atılmıştır. Dini baskıya müsait olan bu yeni Şii anlayışla ahaliyi bugüne kadar baskı altında tutarak

²⁰⁰⁸ Ahmet Yaşar Ocak, **Türkler, Türkiye ve İslam**, İstanbul: İletişim, 2011, 46.

²⁰⁰⁹ Taşğın, **Türkmen**, 32.

²⁰¹⁰ Ocak, **Babailer İsyanı**, 42

²⁰¹¹ Salim Koca, **Selçuklular'da Ordu ve Askerî Kültür**, Ankara: Berikan Yayınevi, 2005, 110.

²⁰¹² Yusuf Halaçoğlu, **XIV-XVII. Yüzyıllarda Osmanlılarda Devlet Teşkilatı ve Sosyal Yapı**, 5. Baskı, Ankara: TTK, 2003, s. 144.

²⁰¹³ Ömer Lütfi Barkan, **Kolonizatör Türk Dervişleri ve Zaviyeleri**, Vakıflar Dergisi, s. II, Ankara 1942, s. 279-304

Taha Akyol, **Osmanlı'da ve İran'da Mezhep ve Devlet**, 2. Baskı, İstanbul: Milliyet Yayınları, 1999, 15.

²⁰¹⁴ Kevserânî, 39, 40

²⁰¹⁵ Akyol, **Osmanlı'da ve İran'da**, 33, 112, 158.

²⁰¹⁶ Kazvinî, 8, 10, 11

istediklerini almışlar imamlar eliyle dini bir otorite sağlamışlardır.²⁰¹⁷ Sünni Osmanlı'da da buna benzer bir durum süregelmiş, sultanlar güçlü oldukları dönemlerde şeri hükümlere uymasa da istedikleri fetvaları çıkartabilmişlerdir.²⁰¹⁸ Bu iki komşu büyük devletin Alevi ve Kızılbaşlara siyasi açıdan soğuk bakmasının en büyük nedenidir. Çünkü Alevilik(Kızılbaşlık) ve Bektaşilikte böyle bir dini baskı oluşturacak bir zümre ve yapı olmadığı için siyaset kurumuna pek cazip gelmemiş ve varlığına müsaade edilmemiştir.

Bütün bu gerekçelerden dolayı Alevi ve Bektaşiler başlangıçtan beri devletin egemen siyasetine karşı mesafeli olmuşlar ve zaman zaman da isyanlar çıkararak devleti güç durumda bırakmışlardır. Tarih boyu oluşan bu felsefi bakışla Aleviler, dini söylemi siyasetin içinde kullanan ve ondan referans alan siyasi akımlara devamlı muhalefet etmişlerdir. Aleviler bugün de aynı yolu izleyerek Türkiye'ye laikliği getiren Atatürk'ün kurduğu CHP'yi büyük ölçüde desteklemektedirler.²⁰¹⁹

Sinemil Dedeleri, bazı siyasi düşünce farklılıklarından dolayı kimi mürşit ocaklarıyla farklı düşündüklerini belirtmişlerdir. Buna örnek olarak bir mürşit ocağının dedesi olmasına ve bir hizmet yürütmesine rağmen İzzettin Doğan'ın siyaseten yanında olmadıklarını gelecekte de olmayacaklarını ifade etmişlerdir.²⁰²⁰

Kantarma Sinemil dedesi, Aleviliğin siyasal tercihi etkilemesi gibi bir şeyin olmadığını söylemekle beraber son yıllarda maalesef Aleviler arasında bu tür tartışmaların yaşandığını ifade etmiştir. Aleviliğin siyasi tercihi etkilememesi gerektiğini ifade ederek, eğer herhangi bir parti farklılıkları kucaklıyorsa bunun adı ne olursa olsun Aleviler için sorun olmayacağı ifade edilmiştir. Ancak herhangi biri kimlikleri ve kültürleri ötekileştirerek kendini ifade etmeye çalışırsa, sağı ya da solu ezecekse, Kürt'ü, Türk'e ya da Türk'ü, Kürt'e ezdirecekse, Alevi'yi Sünni'ye ezdirecekse, onun yanında olmayacaklarını, olamayacaklarını belirtmiştir. Son otuz-kırk yıldan bu yana bir kopukluk olduğu ifade edilerek bunun bir boşluk yarattığı söylenmiştir. Aleviler'in, Alevilik İslam içimi, İslam dışımı söylemi içine biranda

²⁰¹⁷Vecih, Kevserânî, 113,161

²⁰¹⁸Berkes, **Türkiye'de Çağdaşlaşma**,31.;Akyol, **Osmanlı'da ve İran'da**.,149.

²⁰¹⁹ Baki Öz, **Osmanlı'da Alevi Ayaklanmaları**,Can Yayınları,İstanbul 2003,67-69.

²⁰²⁰ K2

yuvarlandığını belirterek, Kürt'sen Alevi olmazsın ya da Alevi isen Kürt olamazsın dediği ifade edilmiştir. Sünni arkadaşlarının tartışma esnasında biz öz be öz Türk'üz dediğini bunun üzerine kendisinin de o zaman biz birbirimizi sevmediğimize göre siz öz be öz Kürt'sünüz dediğini ifade etmiştir.²⁰²¹

Kantarma Sinemil Dedesi'ne göre inançların, sınırının ve ırkının olamayacağı ifade edilerek, Bektaşî erkânlarının Türkçe olduğu, ancak zamanında Bektaşî babalarının neden Türkçe ibadet yapıyorsunuz diye idamla yargılandıklarını söylemiş, Hamdullah Çelebi'nin yargılanması buna örnek verilmiştir. Eğer Yaradan beni Türk coğrafyasında yarattıysa ben orada doğmuşsam, Türkçe yalvarırım diyerek inançları bu dar kalıplardan çıkartmanın gerekliliği anlatılmıştır. Elbistan'ın birçok köyünün Çiçek gibi Ambar gibi İmam Hasan köyü gibi aslen Bektaşî ve Alevi ruhlu olmakla beraber bugün Sünnileştikleri belirtilerek, kendi çocukluktan yetiştikleri dönemlerde dahi bu bölgede Alevi-Sünni oranı yarı yarıya iken bugün artık Aleviler'in çok azaldığı ifade edilmiştir.²⁰²²

Bozlar Sinemil Dedesi kendisinin mezhepçi olmadığını vurgulayarak, partilerinde sadece siyasi parti olduğu ve mezhep gibi değerlendirilmemesi gerektiği söylenmiştir. Kişinin nerede doğruyu bulursa oraya gitmesi gerektiğini söyleyen dede, partinin din gibi değerlendirilmesinin çok yanlış olduğunu anlatmıştır. Anadolu Alevilerinin büyük kısmının CHP'ye oy verdiğini söyleyen dede, Aleviler'in bu partiyi seçmesindeki en önemli sebebin, Atatürk'ün bu ülkeyi 630 sene hükmetmiş bir Osmanlı Hanedanı'ndan kurtarmak için, Amasya Tamimi'nin yayınlanıp, Sivas Kongresi'nin, Erzurum Kongresi'nin yapıldığı, bunların hepsinin Sivas'ta yapılması diye bir kayıt olmadığı ama orada Aleviler'in toparlanarak, böyle bir toplantıyı tasarladıklarını ifade etmiştir. Tüm bunlara rağmen yine de kesinlikle şu partiye oy verilecek diye bir şey demediklerini, "hangi parti demokrasiye yakınsa, hangisi hak, hukuk ve eşitlik sağlayabilecekse, Aleviler ona oy verir" demişlerdir. Ancak bugün Alevilerin CHP'ye mecbur olduğunu diğer partilerin kendilerine hitap etmediklerini, kiminin ırkçı, kiminin aşırı dinci olduğunu söylemişlerdir. Alevilerin toplumda nerede bir demokratik bir yapı varsa, onun peşinden gittiklerini ifade ederek daha

²⁰²¹ K2

²⁰²² K1

önce 1969'da Birlik Partisi'nin kurulduğu ve bu partinin Alevi Partisi olduğu söylenerek, desteklemek gerektiğinin söylendiği ifade edilmiştir. Ancak Alevilerin bu partiye oy vermediklerini ve Aleviliğın partisi olmaz dediklerini ifade etmişlerdir. Alevi Partisi demenin nifaka yol açacağı, ikirciklik çıkaracağı söylendiği ifade edilmiştir. Oysa bugün iktidar partisi olan AKP'ye iyi Müslüman denerek çok yüksek oranda oy verildiği bunun da doğru olmadığı belirtilmiştir.

Pulyanlı Alevileri, Aleviliğın siyasal tercihe etki etmediğini düşündüklerini söylemişlerdir. Alevilerin her partiye gittiğini söyleyerek, eskiden beri biraz CHP'ye meyil ettikleri anlatılmıştır. Şimdi ise Alevilerin çoğunun HDP'ye gittiği ancak bu bölgeden AKP'ye de oy çıktığı hatta parti içerisinde görev alanların bile bulunduğu anlatılmıştır. Bütün bunlara rağmen yine de Alevilerin CHP'ye daha yakın oldukları ifade edilmiştir.²⁰²³

Atmalı Aşireti'ne mensup Çöçeli Alevisi ise, Aleviliğın siyasal tercihe kesinlikle etki ettiğini Alevi deyince genelde solun akla geldiğini ifade etmiştir. Alevilerin genelde CHP'li olmasının sebebinin Mustafa Kemal'in partisi olmasından kaynaklandığını, Alevilerin yüzde doksanının Mustafa Kemal'i benimseyip onun ilkelerine uyduğunu ancak bunun son zamanlarda yavaş yavaş bozulduğunu, buna da Apocuların neden olduğunu ifade etmiştir. Mustafa Kemal'e karşı olma işinin arkasında Amerika ve Avrupa'nın olduğunu belirterek Maraş olaylarının da bu yüzden çıktığını anlatmıştır. Önce insanları sağ-sol diye sonra Alevi-Sünni diye bölmeye çalıştıkları anlatılarak, "bu hadisenin başlamasına sebep olan Yüzbaşıoğlu²⁰²⁴ Alevi miydi? Sünni miydi?" Diye sorulmuştur. Olayın patlak vermesine neden olan cenazenin bu kişiye ait olduğunu sonradan olayın Alevi-Sünni'ye dönüştüğü anlatılmıştır. Camilerin camı kırılıp Aleviler yapıyor dediği oysa Alevilerin saygılı insanlar olduğu ibadet yerlerine asla dokunmayacağı belirtilmiştir. Kimi zaman camilerden halı falan çalındığını duyduklarını bunları yapanların kesinlikle Sünni olduğunu ifade etmiştir. Halkın iradeli olmadığını ve bu yüzden çok yanlış insanları milletvekili seçtiklerini belirtmiştir.²⁰²⁵

²⁰²³ K11

²⁰²⁴ Mustafa Yüzbaşıoğlu: 1954 doğumlu olup 20 Aralık 1978'de okul çıkışında uğradığı silahlı saldırı sonucu öldürülen Sünni bir aileye mensup sol görüşlü öğretmen.

²⁰²⁵ K14

Bozlar Alevisi, Aleviliğin kesinlikle siyasal tercihe etki ettiğini, çünkü bugün AKP'ye oy veren bir Alevi vatandaşın oy verirken kırk kere düşündüğünü belirtmiştir. Sünniliğin sağcı bir düşünce olması ve ayrıca Alevilere karşı olmaları sebebiyle, doğal olarak CHP'ye bir yönelim olduğu anlatılmıştır. Esasında CHP'nin Aleviliğe karşı ne bir projesinin, ne bir düşüncesinin, ne dedelerle ne de Alevi çocuklarıyla ilgili bir projelerinin bulunmadığı anlatılarak, bunun esasında tezat bir durum olduğu bizim burada böyle olmasına karşın memleketin batısındaki Türkmen Alevilerde, MHP yanlısı birçok vatandaş olduğu anlatılmıştır.²⁰²⁶ Sinemil Aşireti'ne mensup, Ağucan Ocaklı bir Alevi derneği yöneticisi, Alevi inancının siyasal tercihe etki ettiğini söyleyerek, Alevi olduğu için solcu olduğunu ifade etmiştir.²⁰²⁷ Bu görüşe katılmayan başka bir dernek idarecisi Alevi ise, Alevilerin her türlü partide görev alabileceğini, Reha Çamuroğlu'nun AKP'den görev aldığını ifade ederek Cumhuriyet Halk Partisi'ni de tercih edenler olmasına rağmen Dersim Olayı, Maraş Olayı, Sivas Olayı gibi hadiselerin hep CHP döneminde yaşandığını solcular döneminde Alevilerin önemli sıkıntılar yaşadığını anlatmıştır.²⁰²⁸

Özgürlüklerden yana olduğu ve daha rahat hareket edeceklerine inandıkları için, sol partileri kendilerine daha yakın gördüğünü söyleyen Koçgiri Alevisi, bunda en büyük etkinin Atatürk'ün cumhuriyeti kurması olduğunu söyleyerek ve onun partisinde kendilerini daha rahat hissettiklerini söylemiştir. Alevilerin içinde sağcı da olduğunu anlatarak, Maraş'ın Alevi köylerinden MHP'de dâhil tüm sağ partilere oy çıktığını ancak son seçimlerde seçim meydanlarında AKP tarafından Kılıçdaroğlu'nun Aleviliği kastedilerek yuhalatılması sonucu Alevi oylarının yüzde doksan dokuzunun CHP'ye gittiği söylenmiştir.²⁰²⁹

Alevilerin aradığı özgürlüğü solda bulduğu ifade edilerek, sağın ise tutucu ve muhafazakâr demek anlamına geldiği söylenmiştir.²⁰³⁰ Hiçbir zaman siyasi Kürtçü olmadığını anlatarak, Aleviliği ön plana çıkartmasına rağmen Kürtleri kendisine yakın hissetmediğini ama insanların kendisini potansiyel düşman olarak gördüklerini,

²⁰²⁶ K16

²⁰²⁷ K18

²⁰²⁸ K20

²⁰²⁹ K23

²⁰³⁰ K22

devletin düşmanı gibi görüldüğünü ifade etmiştir.²⁰³¹ Alevilerin özgürlüklerinin peşinde koştuğu, devrimci bir yapıya sahip oldukları ve genlerinin bu şekilde olduğu anlatılarak, sağın ise muhafazakâr ve tutucu olduğu ifade edilmiştir. Zamanında Deniz Baykal'a başkaldırdığını, kırsaldan gitmiş bir kadın siyasetçi olarak, genel başkanın sağ söylemleri dile getirmesine tavır koyduğunu anlatmıştır. “Hiçbir sağ partide böyle bir şeyi yapmak kimsenin haddi değildir” denilerek, Alevilerin böyle olduğu yani zincir tutmadıkları, hatta 12 Eylül’ün bile Alevilerle başa çıkamadığı anlatılmıştır.²⁰³²

Sivricehöyük Köyü’nden bir Alevi kadın, Alevi olmalarının siyasi tercihlerini etkilediğini belirterek genelde Alevilerin kendilerini yalnız hissettiğini ve kendilerine bir lider aradıklarını anlatmıştır. Alevilerin genelde CHP’yi tercih ettiği söylenerek, bunun temel nedeni olarak, CHP’yi daha cumhuriyetçi ve daha demokrat olarak düşünmeleri olduğu belirtmiştir.²⁰³³

Alevilik inancının temelinde demokratik bir yapı bulunduğunu, bu demokratik yapıyı da Alevilerin en çok Cumhuriyet Halk Parti’sinde bulduklarını anlatan Demirciler Alevisi, Alevilerin, Mustafa Kemal’i inanç boyutunda da kabul ettiklerini söyleyerek, ona kurtarıcıları olarak baktıklarını belirtmiştir. CHP’yi de daha demokratik buldukları için tuttıklarını, onu tam beğenmeseler de yine de oy verdiklerini ifade etmiştir.²⁰³⁴

Alevi olmanın siyasi tercihi etkilediğini hatta çoğu Alevi’yi etkilediğini söyleyen Sinemil Aşireti’ne mensup, Küpelikız Köyü’nde yaşayan ancak herhangi bir ocağa ve dedeye bağlı olmadığı ifade eden birisi, Alevilerin daha çok sol partileri tercih ettiğini belirtmiştir. Buna Alevilerin tarih boyunca ezilmelerinin, ayrıca sağ hükümetlerce hor görülmelerinin sebep olduğunu, sol söylemleri kendilerine daha yakın bulduklarını anlatmıştır.²⁰³⁵

²⁰³¹ K23

²⁰³² K22

²⁰³³ K27

²⁰³⁴ K28

²⁰³⁵ K29

Bir Kılıçlı Köyü olan Hanobası'nda yaşayan bir Sinemil Alevisi, köyün yarısının AKP'ye yarısının da CHP'ye oy verdiğini söylemiştir.²⁰³⁶ Karısı ise oy verenlerin iş için oy verdiğini söyleyerek “yoksa buralardan AKP'ye oy mu çıkar?” diyerek verenlerin çıkarları için oy verdiğini anlatmıştır.²⁰³⁷ Fakat “doğruya doğru, çokta hizmeti var adamın” diyen Sinemil Alevisi ancak televizyona çıktığı zaman çok ırk ayrımı yaptığını anlatmıştır. Biz doğruyu seçmek zorundayız diyerek oylarını Bozdağ'ın oğluna²⁰³⁸ verdiklerini çünkü dürüst bir adam olduğunu kazanmasa bile gene vereceklerini söyleyerek kapısına gidildiğinde bir küçük çocuk gibi önlerine düşeceğini anlatmıştır.²⁰³⁹ Aslen Tottolar Köyü'nden olmasına rağmen K. Maraş merkezde oturan Alevi genç kızı Alevilerin genelde CHP'ye oy verdiğini kendilerinde öyle yaptıklarını söylemiştir.²⁰⁴⁰ Sinemil Aşireti'ne mensup Pazarcık'ta yaşayan Alevi kadını, Alevilerin sağa kapalı olduğunu genelde sol partilere destek verdiklerini, CHP ya da BDP'ye oy verdiklerini anlatmış ancak burada da bazı ayrılıkların olduğunu, Türk Alevilerin ve Kürt Alevilerin siyasal tercihlerinin değiştiğini söylemiştir.²⁰⁴¹

Elmapınar Köyü'nden bir Alevi, toplumun içinde bir CHP kültürü olduğunu ancak niye olduğunu bilmediğini belirtmiştir. Herkesin anadan doğma bir CHP'li olduğunu spesifik örnekler bulunmasına rağmen münferit olarak başka tercihler yapılabildiğini buna rağmen, Türkiye'deki büyük bir kitlenin yani Aleviler dediğimiz yirmi milyona yakın kitlenin büyük bölümünde CHP zihniyetinin olduğunu anlatmıştır.²⁰⁴² Pazarcık Doğanlı Karahasan Köyü'nde yaşayan Sinemil Aşireti'ne mensup bir kişi, Aleviliğin siyasi tercihlerini yüzde yüz etkilediği anlatmıştır.²⁰⁴³ Babası da aynı görüşü paylaşarak, laikliği önemsediklerini, demokrat yaşamayı önemsediklerini, kadın erkek eşitliğine önem verdiklerini söylemiş, Sünni kesim de ise kadının arka plana atıldığını ama kendiler de böyle olmadığını ifade etmiştir.²⁰⁴⁴

²⁰³⁶ K32

²⁰³⁷ K33

²⁰³⁸ Yakup Hamdi Bozdağ: Sünni, Atmalı Aşireti'nden Ali Bozdağ'ın oğlu, Adalet ve Kalkınma Partisi'nden 2014 yerel seçimlerinde Pazarcık Belediye Başkanı seçildi.

²⁰³⁹ K32

²⁰⁴⁰ K34

²⁰⁴¹ K36

²⁰⁴² K37

²⁰⁴³ K38

²⁰⁴⁴ K39

Tercan'dan Maraş'a yerleşmiş bir Alevi genci, Alevilerin CHP'yi tercih ettiklerini ve çünkü CHP'yi kendilerine daha yakın bulduklarını söylemiştir. Alevilerin genelinin sol eğilimli olduğunu söyleyerek, Alevilerin ilk baştan beri tutsak edildiklerini, Hz. Muhammed döneminden sonra, Hz. Hasan ve Hz. Hüseyin'in böyle tutsak edilerek öldürüldüğünü söylemiş, herkesin hür olmak istediğini anlatmıştır. Alevilerin hür olmak için savaştıkları ve bunun için sol eğilimli oldukları anlatılmıştır.²⁰⁴⁵ Bir Kılıçlı genci Aleviliğin siyasal tercihi etkilediğini ve şu an için bunun CHP olduğunu, çünkü kendilerini en iyi orada ifade ettiklerini söylemiştir. Ördek Dede Köyü'nden başka bir orta yaşlı Alevi ise, "Atatürk'e yakın olmak bizim için en büyük ideal" diyerek, başka partilerde dışlandıklarını aleyhlerine bir şeyler söylendiğini belirtmiş bu yüzden CHP'yi seçtiklerini anlatmıştır. Köydeki 260 oyun 226'sının CHP'ye 13'ünün AKP'ye çıktığını söylemiş bu 13 oyunda para karşılığı verildiğini iddia etmiştir.²⁰⁴⁶

Kılıçlı Aşireti'ne mensup Alevilerin yaşadığı Urumoğlu Köyü'nden birisi, Aleviliğin siyasal tercihe etki ettiğini söyleyerek, "Mustafa Kemal Atatürk Anadolu'da emperyalistlerle mücadele ettikleri için ezilenlerin yanında olmuş, Alevilerde ezilen bir halk olduğu için Cumhuriyet Halk Partisi'ni tutmuşlardır. Oysaki 1938'de Atatürk kırkbeş bin Alevi öldürmüştü.²⁰⁴⁷ Bu sabit ancak adamlar hala diyor ki Atatürk'ü affedelim diyor. Alevilerin her evinde Atatürk'ün resmi vardı önceden ama artık yok. Örneğin ben gittiğim Cem evlerinde öncelikle Atatürk'ün resmini kaldıracaksınız diyorum. Mesela bizim burada en iyi işleyen cem evi Çiğli, en entelektüel köy, orada bir Atatürk resmi vardı sürekli kaldır kardeşim Atatürk'ü diyorum o da bana Hz. Ali'yi getirdin mi? Diye soruyor. Ayrıca şunu da söyleyeyim, Türkmen Alevilerde Atatürk'e sevgi daha çoktur. Sivas'da Tokat'da Atatürk'e daha düşkündür." Diye anlatmıştır.²⁰⁴⁸

²⁰⁴⁵ K40

²⁰⁴⁶ K51

²⁰⁴⁷ Dersim İsyanı neticesinde 40000 'nin üzerinde Alevi'nin öldürüldüğü iddiasına Dersim Alevilerinden araştırmacı yazar Rıza Zelyut katılmamaktadır. İdeolojik ve ırkçı Kürtçü yazarlar ve ona destek olanların bu rakamı kasıtlı olarak abartarak 50000 ve 70000'e kadar çıkardığını belirten yazara göre 1937 harekâtında öldürülen isyancı sayısı 262 iken 1938 harekâtında bu rakam 13160'dır. Ayrıca bu isyancılarla beraber 14593 silah ele geçirilmiştir. Rıza Zelyut, **Dersim İsyancıları**, 10. Baskı, Ankara: Kripto Basım Yayım, 2011, 360-362.

²⁰⁴⁸ K54

Eski adı Fanfas olan bir Kılıçlı Köyü Pınarhüyük'ten birisi, Alevilerin sol eğilimli partilere eğilim gösterdiklerini söyleyerek, "Sol partiler daha demokrat, kadın haklarına değer verdiği için ona gidiyorlar. Çünkü kadın bizde birinci sınıf vatandaştır. Bizde kadın asla dışlanmaz." Diye belirtmiştir.²⁰⁴⁹ Narlı Ovası'ndaki Kılıçlı Köylerinden Karaçay'dan birisi ise, Alevilerin sosyal demokrat partileri tercih ettiğini söyleyerek, "çünkü Aleviler dün en kötü ağır baskıları görmüştür. Laik olan partileri tercih ediyor. Ayrıca genetik olarak yardımlaşma duygusu var, kapitalist partilere uzaktır. Çünkü zengini çıkmamıştır. CHP'ye bir destek vardır ancak 1950'li yıllarda bizim köylerde Adnan Menderes'in Alevi olduğu söylentisi çıkmıştı. Onun en büyük belgesi de üç beş tane Alevi deyişi radyoda çalındı, söylendi. Rahmetli babam heyecanlandı; "aha dedi, işi açık etti" dedi. O üç beş deyiş, Alevi deyişi, birkaç dedenin bunları okuması, Adnan Menderes'in Alevi denmesine yol açtı."²⁰⁵⁰ Diye ifade etmiştir.

Osman Dede Köyü'nden bir Kılıçlı Alevisi, Aleviliğin siyasi tercihe etkisi hakkında, "Tabii ediyor. Çünkü Alevi insanı mazlumun yanındadır. Yoksulun yanındadır. Özgürlüğün yanındadır. Elde ettiği kazanç neyse hoş görür asla başkalarının hakkına tecavüz etmez. Kendi partisini de bu anlayışta seçer. Çıkar anlayışıyla parti seçmezler."²⁰⁵¹ Diye belirtmiştir.

Aleviliğin siyasal tercihe mezhep olarak değil görüş olarak etki ettiğini belirten Kuyumcular Köyü'nden bir Kılıçlı Kadını, "Ebu Zer²⁰⁵²'den gelen bir paylaşım var. Hatta şimdiki söylemle, sosyalizm, sosyal demokratlık, sosyal paylaşım. Biz sosyal bölüşme paylaşım nerde çoksa orayı tercih ederiz. Her Alevi CHP'li deniliyor. Yok. CHP'nin lideri falan bize etki etmiyor orada sosyal paylaşım ve insan haklarına önem verildiği için oraya gidiyoruz. Aynı görüşü başka bir Parti paylaşırsa A, B ismi hiç önemli değil, oraya da gideriz. Bizim mezhebimizin temelinde o sosyal paylaşım var. Bunu kaçırıyorlar. Biz CHP'nin lideri şu, bu, bizim için hiç önemli değil."²⁰⁵³

²⁰⁴⁹ K55

²⁰⁵⁰ K56

²⁰⁵¹ K57

²⁰⁵² Ebu Zer:Hz. Ali taraftarı ilk sahabelerendir.Mehmet Görmez, Ebu Zerr el-Ğifari: Biyografileri üzerine, http://www.mehmetgormez.com/dosyalar/1_19706399_7208048.pdf 330.04.2015, S. 177-182

²⁰⁵³ K58

Şeklinde belirtmiştir. Alevilerin ekseriyetle Kemalist olduklarını belirten Çiçek Köylü Kılıçlı Alevisi, oyların çoğunun Halk Partisi'ne çıktığını ve Atatürk'ü çok sevdiklerini çünkü Osmanlı istibdadından çok çektiklerini belirtmiştir.²⁰⁵⁴

Alevilerin hiçbir partiye tam eğilim göstermediklerini söyleyen Hanobası'ndan bir Alevi, “ama bir Alevi başa gelirse hemen bir sıkıntı başlıyor. Yoksa Alevilerin ekseriyeti MHP'ye oy verir. Örneğin Sivas, Tokat, Yozgat Alevileri hep MHP'ye oy verirler. AKP'ye verende var. Aleviler diyor ki “kim hizmet verirse ona oy veririz” diyorlar. Ama hizmet yok ki. Şuradan grup yolu açılacak mesela gidip geliyoruz karayollarına daha açamadılar fazladan 15-20km yol gidiyoruz. Niye yapmıyor siz bize oy vermediniz. Bu yüzden Aleviler küstürülüyor.”²⁰⁵⁵ Şeklinde belirtmiştir.

Osmandede Köyü'ndeki Kılıçlı Alevi kardeşlerden biri, Halk Partisi'ni tuttıklarını söyleyerek, “o parti Atatürkçü olduğu için dedemizden beri Halk Partiliyiz”²⁰⁵⁶ demiştir. Aynı köyden yaşlı bir Kılıçlı kadını ise “Ben anamdan doğdum doğalı Halk Partisi'ne veririm.” Diyerek Türkeş'e verenlerin de olduğunu söylemiştir.²⁰⁵⁷

3.10. Pazarcık Alevilerinin Atatürk'e Bakışı

Alevilerin ekseriyetinde Atatürk'e karşı büyük bir sevgisi olduğu bilinmektedir. Hatta Milli Mücadele döneminde onun “mehdi” olduğunu bile iddia etmişlerdir.²⁰⁵⁸ Bu sevginin birinci sebebi Osmanlı Dönemi boyunca kendilerini ezilmiş ve bilhassa XVI.yüzyıldan sonra dışlanmış hisseden Ali-Bektaşî gruplar Mustafa Kemal'in getirmeyi düşündüğü laiklik esasına ve cumhuriyete gönülden bağlanmışlardır. Milli Mücadele döneminde ülkenin tamamının bu mücadeleye katılmasının şart olduğunu düşünen Atatürk de başta Hacı Bektaş Dergâhı olmak üzere çeşitli Alevi zümrelerle temasa geçmiş ve onların desteklerini talep etmiştir. Bu talebe çok büyük destek veren Alevi-Bektaşîler, Osmanlı idaresinin“vatan haini”suçlamasıyla idama mahkum ettiği Mustafa Kemal'e kılıç kuşatarak yola kabul etmişler ve onun yolunda olacaklarına ikrar vermişlerdir. Alevilerin bu Atatürk sevgisini gazeteci Fikret Otyam

²⁰⁵⁴ K59

²⁰⁵⁵ K60

²⁰⁵⁶ K63

²⁰⁵⁷ K67

²⁰⁵⁸ Cemal Bardakçı, **Alevilik Ahilik Bektaşîlik**,5.Baskı,İstanbul:Postiga Yayınları,2012,63.

şöyle ifade etmiştir: “*Alevilerde anlatılması zor bir Atatürk tutkusu vardır, gösterdiği yola bağlılık vardır. Onikinci İmam Mehdi'nin Atatürk olduğunu söyleyecek kadar ona inançlarını belirtmişlerdir.*” Atatürk ve Bektaşilerin bu yakın ilişkisini değerlendiren bazı batılı yazar ve araştırmacılar ise Atatürk'ün Bektaşi olduğunu bile iddia etmişlerdir.²⁰⁵⁹

Kantarma Sinemil Dedesi önceden Atatürk'e hayran olduklarını ama şimdi mesafeli durduklarını belirterek bununla ilgili bir fıkra anlatmıştır. “Bu dünyada çok güzel estetik ameliyat yapan birisi Hakk'a yürümüş, kimlik bilgilerini veriyorlar, Allah, Allah şu adam ama ona hiç benzemiyor diyorlar. Kimlik olarak baktığımız zaman şu adam da yüzüne baktığımda hiç yarattığım kul değil” dediğini anlatan Kantarma Dedesi, kendilerine bir Atatürk ve cumhuriyet anlatıldığını ama kendilerine yaşatılan cumhuriyetin çok farklı olduğunu söyleyerek, kendilerine yaşatılan cumhuriyet ve Atatürkçülüğü sevmediklerini net olarak ortaya koymak gerektiğini çünkü ırkçı bir Atatürkçülük dayatması yapıldığını belirterek, bu sayede sadece kendilerini değil Ermeni'yi, Rum'u, Alevi'yi ve Kürt'ü üzdüklerini ifade etmiştir. Bundan dolayı özgür bir tartışma ortamı, özgür bir toplum, cumhuriyet kavramının içinin doldurularak herkesin kendini ifade ettiği, herkesin demokratik olarak eşit vatandaş olduğunu göremedikleri için sitemleri ve buruklukları olduğunu anlatmıştır.²⁰⁶⁰

Koçgiri Aşireti'nden yurt dışında yaşayan bir Alevi kadını, Atatürk'ün kılık kıyafet, şapka gibi devrimler yaptığını ancak daha sonra devrimcileri öldürterek, devleti İslam Devleti'ne dönüştürdüğü söylemiş “keşke İslam yapmasaydı” demiştir. Atatürk'ün laikliği getirdiğini ama laikliğin bir dinin yaşandığı sistem olmadığını söyleyerek, “keşke sosyalizmin içinde olsaydı, Ruslarla işbirliği yapsaydı, onlar burada bizde orada yaşayabilseydik” demiştir. Oysa dini koyarak sırf Müslümanların yaşadığı, Türk'ün, Kürt'ün, Alevi'nin bölündüğü, bunun sonucu Amerika'nın ele geçirdiği ve kullandığı bir yapıya dönüştüğünü söylemiştir. Atatürk'ün devlet Aleviliği oluşturmaya çalıştığını bu yüzden onu sevmediğini söyleyerek, Alevilerin Atatürk'ü sevme nedeni olarak da, kadın erkek eşitliğini getirmesi olduğu söylenmiş,

²⁰⁵⁹ Cemal Şener, *Atatürk ve Aleviler*, 15.Baskı, İstanbul:Etik Yayınları,2006,21-24.

²⁰⁶⁰ K2

Dersim Alevileri'nin de Atatürk'ü başta bir kurtarıcı olarak gördüklerini ama arkasından Şeyh Sait'in²⁰⁶¹ asıldığını belirtmiştir.²⁰⁶²

Atatürk bu ülkeyi,630 sene hükmetmiş bir Osmanlı Hanedanı'ndan kurtarmak için, Amasya Tamimi, Sivas Kongresi, Erzurum Kongresi'ni yaptığını söyleyen Bir Bozlar Dedesi, “bunların hepsinin illa Sivas'tan yapılması diye bir kayıt yoktu. Orada Alevileri topladı, Alevilerde böyle bir tasarı var. Bununla beraber bizde, hangi parti olursa olsun şu partiye oy verme yahut şu parti iyidir demeyiz, hangisi demokrasiye yakınsa, hangisi hak hukuk eşitlik sağlayabilecekse, hangisinin amacında demokrasi varsa, insan hakları varsa, özgürlük varsa, ona oy verir. Alevilerin yüzde sekseni böyle.²⁰⁶³ Mesela bugün biz CHP'ye mecburuz. AKP'ye mi verelim? Gidip MHP'ye mi verelim ırkçı mı olalım? AKP'ye verelim dinci mi olalım? Biz dine karşı değiliz, dinciliğe karşıyız. Onun için Anadolu'da Alevi Toplumunu, “nerede demokratik yapıya sahip bir parti varsa onu peşine düşer.” Şeklinde anlatmıştır.

Narlı Ovasındaki, Atmalı Aşireti'ne mensup Çöçeli Alevisi'ne göre kendisini yetiştiren, topluma faydalı olan ve mürşidi kâmil olan insanın ölmeyeceği ifade edilmiştir. Bedenen ölse bile fikirlerinin yaşayacağı anlatılmıştır.²⁰⁶⁴ Bu yüzden Mustafa Kemal'in fikirlerini yaşatmaya çalıştıklarını vurgulayarak bu fikirleri bazı Sünni ve bazı Alevilerin kabul etmeyebileceğini ancak kendisinin böyle düşündüğünü ve Atatürk'e büyük saygı duyduğunu ifade etmiştir.²⁰⁶⁵

Çöçeli Alevisi, bir Alevi olmasına rağmen bugünlerde Dersim'le ilgili söylenenlere kesinlikle inanmadığını bunların birer politik hamle olduğunu ifade etmiştir. Atatürk'ün Alevileri kırdığı şeklindeki sözlerin Dersimliler tarafından bile söylene maksatlı olduğunu böyle bir şeye inanmadığını bunun bir nevi sahtekârlık olduğunu söyleyerek şöyle devam etmiştir: “Sen eğer Cumhuriyeti yıkmaya çalışırsan o da gelir senin kafanı ezer” diyerek Dersim'deki hareketin esasının cumhuriyeti yıkmaya yönelik olduğunu ifade etmiştir. Atatürk'ün kesinlikle Alevilere karşı bir hareket

²⁰⁶¹ Seyyid Rıza olmalı

²⁰⁶² K21

²⁰⁶³ K9

²⁰⁶⁴ K14

²⁰⁶⁵ K14

yapmadığını çünkü o dönem Anadolu'nun Maraş dâhil birçok yöresinde Alevi yaşamasına rağmen böyle bir öldürme ya da çatışma olayına rastlanmadığını bilhassa Dersim'e yakın Sivas, Malatya ve Elazığ'da birçok Alevi olmasına rağmen neden oralarda hiçbir olay olmadığını sormuştur.²⁰⁶⁶Bunun siyaseten kullanıldığının altı çizilerek buradan yola çıkarak Kılıçdaroğlu'nun köşeye sıkıştırılmaya çalışıldığı ve o dönem iktidarda oldukları için parti olarak özür dilenmesi istendiği söylenmiştir. Oysa böyle bir kalkışmaya girişenlerin sonucuna katlanması gerektiğini anlatarak "sen cumhuriyeti yıkmaya çalışırsan o da gereğini yapar" demiş ve ben olsam daha beteri yapardım diye de ifade etmiştir.²⁰⁶⁷

Koçgiri Aşireti'ne mensup bir Alevi ise, Atatürk'ün bölgede yaşayan Tapo Ağa'ya yazdığı bir mektup olduğu anlatarak Maraş'ın kurtuluşunda Abdal Halil Ağa'dan bahsedilmesine rağmen Alevilerin hiç adının geçmemesinin manidar bulunduğunu belirtmiş bununla beraber Abdal Halil Ağa'nın da aslında bir Alevi olduğunu anlatmıştır.²⁰⁶⁸

Hanobası Köyü'nde yaşayan Kılıçlı Alevi kadını karşı köyler olarak söylediği, Karahasan tarafında Atatürk'ü sevmedikleri belirterek, "Niye sevmediklerini bilmiyorum, belki bildikleri bir şey vardır. Ancak ben çok severim, fotoğrafını babamın yanına asmışım" demiştir. Sünni kesimin de Atatürk'ü pek sevmediğini belirterek "Atatürk sevilmez mi?" diye belirtmiştir.²⁰⁶⁹

Elmapınar Köyü'nden bir Alevi, Atatürk'ün kendisi için mükemmel bir insan olduğunu, Atatürk'e şunu yemiş bunu içmiş şeklinde bakmadığını, bütünleyici fikirleri olan bir insan olduğunu anlatarak, "Bir gün Rize'ye gitmiş Atatürk, milli eğitimi geziyormuş, din kültürü öğretmenin birinin yanına gelmiş, söylediği şeyi tam hatırlamıyorum ama "şunu bana açıklar mısın?" demiş. Din kültürü öğretmeni açıklayamamış başka şeyden bahsetmeye başlamış. Efendim demiş ben şuradaydım da buraya sürüldüm falan demiş, bunun üzerine Atatürk demiş ki senin bir öğretmen olarak bunu bana kırk kez söylemen gerekiyordu demiş. "Senin oradan buraya

²⁰⁶⁶ K14

²⁰⁶⁷ K14

²⁰⁶⁸ K22

²⁰⁶⁹ K26

sürülmen bu işin çözümü değil ki, seni atmak gerekiyordu” demiş. “Seni niye buraya sürmüşler atmaları gerekiyordu” diyerek bu hikâyenin çok hoşuna gittiğini anlatmıştır. Atatürk “ abartı olmasın ama otuz dört bin kitap okuduğu söyleniyor” diyerek Atatürk’ü eleştirecek insanın eleştirmeden önce 5000 kitap okuyup öyle eleştirmesi gerektiği, çünkü şu gün insanların her şeyin içinde hiç okumadığını ancak o insanların yokluk içerisinde bu kadar kitap okuyabildiklerini, Atatürk’ü eleştirecek insanın önce aynada kendisine dönüp bakması gerektiğini vurgulamıştır.²⁰⁷⁰

Emiroğlu Ailesi’nin damadı bir Sinemilli Alevisi, “Atatürk olmasa bu memleket olmazdı” diyerek, onun savaştığı yerleri gittiğini ve çok duygulandığını anlatmıştır.²⁰⁷¹ Osman Dede Köyü’nde yaşayan bir Kılıçlı Alevi Dedesi, Atatürk’ün Alevilere hiçbir şey getirmediğini, ama Atatürk’ü çok sevdiğini belirterek, “Atatürk’ü demokratik Cumhuriyeti getirdiği için seviyoruz. Bizim yaşam biçimimize Cumhuriyet ve demokrasi çok uygundur, bizim inancımız bir nevi demokrasidir.” Demiştir.²⁰⁷²

Atatürk’ü çok sevdiğini söyleyen Kuyumcular Köyü’nden bir Kılıçlı Kadını “benim babam her 29 Ekim’de kurban kesen bir insan.” diyerek, “Atatürk’ü yaptığı devrimler, getirdiği eşitlik ve özgürlük için seviyorum”²⁰⁷³ diye belirtmiştir.

3.11. Pazarcık Alevilerinde Halk İnançları

Dünyanın neresinde olursa olsun bir birey ya da topluluğun hangi millete mensup olduğunu sadece konuştuğu dil ve fiziksel özellikleriyle tespit etme imkânınız yoktur. XX. ve XXI.yüzyıldaki baş döndürücü değişimin sonucu olarak çeşitli milletlere mensup kişiler doğup büyüdüğü yerlerden çok uzaklara giderek yeni bir hayat kurmakta, yeni gittikleri yerlere ait dilleri neredeyse ana dilleri gibi konuşmaya çok kısa sürede başlamaktadırlar. Bu bilhassa Türkler açısından çok görülen özelliklerden bir tanesidir ve belki Türklerin genetik kodlarından kaynaklanan belirleyici bir özelliktir.²⁰⁷⁴ Orta Asya bozkır ve yaylalarında çok zor koşullarda

²⁰⁷⁰ K37

²⁰⁷¹ K41

²⁰⁷² K45

²⁰⁷³ K58

²⁰⁷⁴ Saadetin Gömeç, **Şamanizm ve Eski Türk Dini**, Ankara:Berikan Yayınevi,2011,5.

yaşamaya alışan ve hayatta kalmak için sürekli doğa, iklim ve düşmanlarla mücadele ederek büyük bir adaptasyon yeteneği kazanan Türkler²⁰⁷⁵, her türlü şart ve koşullara tarih boyunca çok çabuk uyum sağlamış bu onların yeni yerleştikleri yerlerde hayatlarını kolaylaştırırken, yeni girdikleri kalıba sağladıkları kusursuz uyumla geçmişle bağlarını bir nevi koparmıştır.²⁰⁷⁶ Görünüşte bu böyle olsa da, bugün insanların dış görünüşleri ve çabuk fark edilen özellikleri dışındaki yaşantıları incelendiğinde, birbirinden çok farklı gözükten ve yaşayan insan ve grupların aynı ailenin birer ferdi olduğunu görmek çok şaşırtıcı olmamaktadır. İşte kültür dediğimiz bir milletin tarihiyle bugünü arasındaki köprüyü oluşturan ve onu çok rahat tanımamızı sağlayan ayırt edici ana faktör, zaman ve mekâna bağlı kalmaksızın bize hep doğruları söyleyerek yapılan araştırmalarda daha sağlıklı sonuçlara ulaşmaya yardım etmektedir.

Bir milletin kültürünün en açık olarak ortaya çıktığı anlar, o milletin duygusal olarak en üst düzeyde olduğu anlara denk gelmektedir. Bilhassa sevinç, hüznün, korku ve öfke anlarında insanların verdikleri reaksiyonlardan o bireylerin hangi milli kültürden beslendiğini anlamak hiç zor değildir. En önemli sevinç anları olan doğum, evlenme, kazanma anlarında gösterdikleri tepkiler her milletin kendi karakteristiğini yansıtmaktadır. Bir düğün esnasında yapılan törenler, giyilen giysiler²⁰⁷⁷, uygulanan örf, adetler ve kimi batıl inançlar²⁰⁷⁸ hatta çekilen halaylar ve oynanan oyunlar her millete göre farklılık arz etmektedir. 1055 yılında Bağdat'ı fetheden Selçuklu hükümdarı,²⁰⁷⁹ Tuğrul'un Abbasi halifesinin kızıyla olan düğününde²⁰⁸⁰, Türklerin dizlerini yere vura vura oynamaları Arapları şaşırtmış²⁰⁸¹ ancak zeybek adıyla oynanan bu oyun bugünlere kadar gelmiştir. Yine o düğünde "hanı yağma" geleneğine uygun olarak²⁰⁸² toy sofrasının yağmalanması bulunan kap kaçağın

²⁰⁷⁵ Salim Koca, **Türk Kültürünün Temelleri**, Cilt 2, 2.Baskı, Ankara: Odes Kültür Yayınları, 2003,16.

²⁰⁷⁶ Gömeç,4.

²⁰⁷⁷ Mehmet Eröz, **Hiristiyanlaşan Türkler**, Ankara:Türk Kültürünü Araştırma Enstitüsü,1983,26.

²⁰⁷⁸ Yaşar Kalafat, **Teori ve Metod**,3.Basım,Ankara:Berikan Yayınevi,2008,49.

²⁰⁷⁹ S.Grigoreviç Agacanova, **Oğuzlar**, İstanbul:Selenge Yayınları,2013,319.

²⁰⁸⁰ George Makdisi,Tuğrul Bey'in Evliliği http://www.Johschool.com/Makaleler/436276823_Mustafa%20Alican-TU%C4%9CERUL%20BEY%E2%80%99%C4%B0N%20EVL%C4%B0L%C4%B0%C4%9E%C4%B0%20s.139-159.pdf 03.05.2016,141.

Râvendî,109.

²⁰⁸¹ Osman Turan, **Selçuklular Tarihi ve Türk-İslam Medeniyeti**,İstanbul:Ötüken Neşriyat,2008,141

²⁰⁸² Sıbt İbnu'l- Cevzî,108.

alınması töresinin devam ettiği gözlenmektedir. Maraş Bozlar'da yaşayan bir Sinemilli dedesinin düğünlerde yemek yenen kap kaçağın çalındığını söylemesi, bin yıl sonra hala bu geleneğin yaşadığını göstermesi açısından önemlidir.²⁰⁸³ Bu gelenekte, törene katılan halk önce dağlara çıkar, orada ayin yapılır, sonra Türklerin şölen dediği büyük ziyafetler verilir ve bu ayinin tamamlanması olarak beyin evi yağmalanırdı.²⁰⁸⁴

Milletlerin kültürüne en çok etki eden etkenlerden biri de dindir. Din, örf ve töre dediğimiz milletin kendi kültürüyle iç içe geçtiğinde her ikisinde de belirgin ölçü değişim olduğu gözlenmekte, töre ve örfi kurallar yeni dinin etki alanına girerken yeni dindeki uygulamalarda o milletin kültürel birikimine göre şekil almaktadır. Bu yüzden bir dinin genel kural ve kaideleri herkes için aynı olabilir ancak aynı dinin farklı milletler tarafından farklı algılanıp, farklı uygulandığı tarihi bir vakadır. Bilhassa İslam ordularının İran'a yayılıp İran'ı egemen güç olarak kontrol altına almakla beraber İran'ın tamamen İslamiyet'i kabulünden sonraki İslam anlayışı içinde birçok eski İran dinlerinden izler barındıran mistik uygulamalar İslam'ı bir anda etkisi altına almıştır. Bunun neticesi birbirine taban tabana zıt İslam anlayışları, mezhep ve tarikatlar görünür olmaya başlamış, peygamber döneminde tevhit inancına dayanan sade ve kolay İslam anlayışından, kelim tartışmalarının had safhaya çıktığı, Kur'an'ın mahlûk olup olmadığının sorgulandığı bir İslam modeli karşımıza çıkmıştır.²⁰⁸⁵

3.11.1. Türk Halk İnançlarının Temelleri

Eski Türklerin kutsal saydığı bir takım nesnelere bulunmaktadır. Bunlar "Kutlu Atalar Mezarlığı" ve bazı ulu dağlar, ırmaklar ve ulu ağaçlardır. Bu yüzden Hunlar Çinlilerle yaptıkları antlaşmayı Hundağı denen bir yerin tepesinde kurban keserek onaylamışlardır. Uygurlar bolluk ve bereketi "Kut Dağı"nın verdiğine inanmışlar bu yüzden önemli kişilerin mezarlarını dağların başında yapmışlardır. Bugün bile birçok ziyaretin dağı başlarında olduğu bilinmektedir. Türkler dağ başlarının Tanrı'ya en

Abdülkadir İnan, **Eski Türk Dini Tarihi**, İstanbul:Kültür Bakanlığı Yayınları Milli Eğitim Basımevi, 1976,171.

²⁰⁸³ K5

²⁰⁸⁴ Yusuf Ziya Yörükân, **Şamanizm**, İstanbul:Ötüken Neşriyat,2006,71.

²⁰⁸⁵ Şehbenderzâde Ahmed Hilmi, Ziya Nur Aksun, **İslâm Tarihi 1**, 2.Basım, İstanbul: Ötüken Neşriyat, 2006, 344.

yakın yer olduğunu düşünerek, Türkler açısından en önemli dağlardan biri olan Tanrı Dağlarının zirvesine “Han Tengri” demişlerdir.²⁰⁸⁶İbn Fadlan adlı Arap seyyah, Başkurtların turna kuşuna ibadet ettiklerini gördüğünü ve sebebini sorunca, bu kuşların muharebe olunca muzaffer olmak için kendilerine yardım ettiğini söylemişlerdir.²⁰⁸⁷ Turna bugün bile Türkler açısından çok mistik bir anlam ifade etmekte, Aleviler semahtaki yaptıkları figürleri turnadan almaktadırlar.²⁰⁸⁸ Bu özel hayvanlar içinde geçen “kurt ya da bozkurt”(böri, gökböri) özellikli bir konumda bulunmakta²⁰⁸⁹ ve şaman dualarında bile adı geçmektedir. Ayrıca kurt Oğuz Destanı’nda rehber, Tuyku menkıbesinde anne, Uygur efsanelerinde ata diye geçerek kökleşmiş bir anane oluşturmuştur.²⁰⁹⁰ Ayrıca Türklerde güneş de mukaddestir. Bunun için kurultayda hanın yüzü doğuya dönük olmalıdır. Ayrıca su da kutsaldır ve gereksiz yere kirletilmez. Türklerde demir ve demirden yapılan eşyalarda özel öneme haiz olup, saygı duyulmuş onlara Buğaç Bey’in öz kılıncı kara pulattır” şeklinde ayırt edici isimler verilmiştir.²⁰⁹¹ Türklerde atanın kavuğu, hırkası ve pabucu, hatta bir sakal kılı onun bir tusudur. Müslümanlar da hırka-i şerif ve sakal-ı şerif geleneği bu şekilde oluşmuştur.²⁰⁹²

Türkler açısından yağmur duası da çok eski devirlerden beri yapılmış, bir dağın başında toplanan halk burada da kurban kesmiş, bu merasimlerde kamlarda görev almıştır. Hem dua okumuş, hem raks etmiş hem de büyük dağ ve nehirlerin adını zikretmiş, cede taşı kullanarak niyet yapmıştır. Kamların elinde bulunan bu Cede taşının yel ve yağmur getirdiğine inanılmıştır.²⁰⁹³

Türklerin eski dininin en önemli ibadeti tek ve ölümsüz Tanrı adına “kurban” kesmektir ve neredeyse Türklerde kurbansız ayin yoktur. Bu kurbanın Türkler için en kıymetlisi “At” tır. Çeşitli ziraatla uğraşan kavimlerde görülen “insan kurban etme” geleneğine Türklerde hiç rastlanmamış hatta egemenlikleri altına aldıkları milletlerin

²⁰⁸⁶Gömeç,46.

²⁰⁸⁷Yörükân,24.

²⁰⁸⁸ Sedat Tamay,Bir İbadet Ritüeli Olarak Semah ve Tahtacı Turnalar Semahının Halk Bilimi ve Müzik Bilimi Açısından İncelenmesi, **Alevilik-Bektaşilik Araştırmaları Dergisi**, Cilt 1, Sayı 1, 2009,163-185.

²⁰⁸⁹ Roux, **Eski Türk Mitolojisi**,57.

²⁰⁹⁰Yörükân,25.

²⁰⁹¹Yörükân,62.

²⁰⁹²Yörükân,67.

²⁰⁹³Yörükân,72.

bu uygulamalarını yasaklamışlardır.²⁰⁹⁴Türkler çeşitli mevsimleri de özel olarak kutlamışlar, baharda otların yeşerip tabiatın canlandığı zamanlarına konargöçerler çok önem vermişlerdir. Müslüman Kazak ve Kırgızlar bunu mayıs ayında kutlayarak “kımız murunduk” demişlerdir. Başkurt kadınları,“karga toy” diye bir şenlik yaparak kargalara darı, süt koymakta bu törene erkekler hatta erkek çocuklar bile katılamamaktadır. Ayrıca gelen yeni mevsimde ürünün bol olması için toprağa “saçı” olarak süt saçmaktadırlar.²⁰⁹⁵

Eski Türklerin VII. Yüzyıla kadar ölümleri yaptıkları sonra ise bu usulün unutularak “toprağa vermeğe” geleneğinin başladığı bilinmektedir.²⁰⁹⁶ Türkler tarafından “Uçmak”²⁰⁹⁷ olarak ifade edilen ölümden sonra uyguladıkları yas törenleri de son derece dikkat çekicidir. Çok şiddetli bağışmalarla ağıtlar yakılmakta bunun için özel “sığıtıcı” denilen ağıtıcı ve yas tutucular tutulmakta, yüzler çizilmekte saçlar kesilmekte ve başlara toprak atılmaktadır. Ölen kişinin atının kuyruğu kesilerek bozkıra atılmakta buna “tullama” denilmekte “dul kalmak” ifadesi buradan gelmektedir. Türkler genelde yas rengi olarak “kara” yı tercih etmiş, bu geleneğe “kara çadır, karalar bağlamak, kara giymek” şeklinde deyimlere yerleşmiştir.²⁰⁹⁸ Ölüm merasimlerinden en önemlilerinde birisi de yok olmak veya yığlamak (ağlamak) fiilinden türeyen “yoğ aşı” yani ölü aşısıdır.²⁰⁹⁹ Kaşgarlı Mahmud “Yoğ” kelimesini matem yas anlamıyla beraber ölü aşısı olarak da kullanmaktadır.²¹⁰⁰

Eski Türkler öldüğünde mezarlarının içine savaşta öldürdüğü kişilerin balballarının konulması geleneği bir nevi İslam’dan sonra da devam etmiş, Müslüman dünyasında mezar taşları bu balballar şeklinde yapılmıştır.²¹⁰¹ Ayrıca bazı yakınların ölümünden sonra onları sembolize eden ufak figürlerin çadırlarda saklandığı bilinmektedir. Bu gelenek bugün bile devam etmekte, evlerin en önemli köşelerine ataların resimleri asılmaktadır.

²⁰⁹⁴Gömeç,95.

²⁰⁹⁵Gömeç,61.

²⁰⁹⁶Roux,**Eski Türk Mitolojisi**,105.

²⁰⁹⁷Roux,**Eski Türk Mitolojisi**,125.

²⁰⁹⁸Gömeç,97.

²⁰⁹⁹ Abdülkadir İnan, **Makaleler ve İncelemeler**, 2.Baskı, Ankara: TTK, 1987, 121.

²¹⁰⁰Gömeç,97.

Koca, **Türk Kültürünün Temelleri**,174.

²¹⁰¹Yörükân,61.

Yeni doğan çocuklara kurban kesmek, çocuk bakım usulleri ve çocuğun yaşaması için alınan tedbirler yine bu eski geleneklere dayanır. Kadın doğurmazsa bir merasim yapılır: Bir kadın acele gelir, ben geldim, sen de gel der, gebe kadının arkasını sıvazlar ve üç yudum su içirir. Gelen misafir gidecekse ise, gebenin yanında bir mendil ya da kurdele bırakır. Yoksa gebenin doğum ağrısını birlikte götürmüş olur.²¹⁰²Lohusanın ve çocuğun yattığı odada muhakkak biri bulunur ve yalnız bırakılmaz, aksi takdirde bir cin gelir çocuğu değiştirir, bunun için odada çöre otu bulundurulmalıdır. Çöre Otunun olduğu yere cin gelmez. Ayrıca al basmasın (lohusa hummasına tutulmasın) diye başına kırk gün al kurdele takılır. Çocuğun yürümesi için selâda sallamak gerekir, kızlar ve erkeklerin kısmeti açılsın diye musluk açılır. Çocuğu yaşamayanlar, nikâhı yeni kıyılmış olanlardan kırk parça bez toplarlar, bundan zıbın yaparak çocuğa giydirirler ve bu zıbın kırk gün yıkanmaz.²¹⁰³

Türklerde çocuk bu kadar önemliyken Dirse Han, çocuğu olmadığı için başka bir kadın almayı düşünmemiş bunun yerine dualar edilerek Dirse Han'ın bir oğlu dünyaya gelmesi istenmiş ve erkek çocuk doğuran kadın bu evlatla bütün ili kurtaran bir hüviyet kazanmıştır. Kadının Türklerin sosyal hayatındaki yeri hakkında seyyah İbn-i Batuta seyahatnamesinde de örnekler verilmiş, İbn-i Fadlan, İtil ve Bulgar seyahatinde Bulgar beyinin yanında karısı olduğunu²¹⁰⁴ ve misafirlere kadının yemek ikram ettiğini ,Türklerin misafirlere çok hürmetkâr olduğunu anlatmıştır.

3.11.2. Pazarcık Alevlerinde Al İnancı

Türk kültüründe sürekli rastlanan ve Türkiye'nin değişik yerlerinde görülebilen kırk²¹⁰⁵ ve al inancı²¹⁰⁶ Maraş bölgesinde hala devam etmektedir. Sinemil dedeleri, insanları “Al'dan” korumak için muska yazdıklarını onu da insanların kanatlarına taktıklarında insanların rahat ettiklerini ve Al'ın geçip gittiği belirtmişlerdir. Ayrıca uyumayan çocuklar içinse Ashabü'l-Kehf'deki yedi kişinin adlarını üst üste muskaya

²¹⁰²Yörükân,38.

²¹⁰³Yörükân,39.

²¹⁰⁴İbn Fazlan,49.

²¹⁰⁵ Yaşar Kalafat, *Aşiretlerde Mitolojik Bulgular*, Ankara: Berikan Yayınevi, 2012, 42, 120.

²¹⁰⁶ Kalafat, *Aşiretlerde Mitolojik Bulgular*, 301.

yazdıktan sonra bunu çocuğun yastığının altına muska olarak koyduklarını ifade etmişlerdir.²¹⁰⁷

Al inancının Aleviler’de çok yaygın olduğu gözlenmiş, şaka olarak bile bir insanın uyurken üstüne baskı yapılsa dahi beni albastı diye bağırdığı anlatılmıştır.²¹⁰⁸ Loğusa kadını aldan korumak için yastığın altına bıçak ya da herhangi bir kesici alet konduğu ifade edilerek ayrıca ekmek ve iğne de konduğu söylenmiştir.²¹⁰⁹

Atmalı Aşireti’ne mensup Çöçeli Alevisi, Al inancının, insanın rüyasında gördüğü bir şeyden korkması sonucu olduğunu ve kendinin de başına geldiğini ifade ederek, bir gece uğraşıp, uğraşıp kalmadığını ve bunun üzerine birçok doktora gittiğini söyleyerek buna şah damarındaki ani bir durgunluğun neden olduğunu, bunun sonucu ise vücudun direncini kaybettiğini ve bunun bilimsel bir şey olduğunu söylemiştir. Ancak eskiden beri “Al” basmasın diye dua okunduğu ve muska yazıldığı, yeni doğum yapanların Al basmasın diye yalnız bırakılmadığını anlatarak, kırkı çıkıncaya kadar loğusanın yanında birinin yattığını söylemiştir. Yeni doğum yapanların yastığına iğne takıldığı ve yastığın altına makas konularak Al’dan korunmaya çalışıldığı anlatılmıştır. Ayrıca cenazenin üstüne de makas koyma âdetinin var olduğunu bunu da cenaze şişmesin diye yapıldığını duyduğunu belirtmiştir.²¹¹⁰ Bir diğer Çöçeli Alevisi ise, doğum yaptığında kaynanasının yastığın altına ekmek koyduğunu ve bu şekilde Al’dan korunmaya çalıştığını ayrıca yeni doğum yapan kadınların kırk gün mezarının açık olduğunun söylenmiş²¹¹¹ ve loğusa iki kadının aynı yerde yan yana gelemeyeceğinden bahsedilmiş, gelirlerse Al basacağı söylenmiş²¹¹² iğne değiştirilmesi gerektiği belirtilmiştir. Ayrıca bazı evlerin ya da ocakların o Al’ı tutacağına ve o aileye mensup kişilerin çaputlarının²¹¹³ üzerinde taşındığı vakit Al’ın tutmayacağına inanılmaktadır.²¹¹⁴

²¹⁰⁷ K1

²¹⁰⁸ K5

²¹⁰⁹ K6

²¹¹⁰ K14

²¹¹¹ K15

²¹¹² K22

²¹¹³ Çaput:bez parçası

²¹¹⁴ K32

3.11.3. Pazarcık Alevilerinin Çocukla İlgili İnançları

Haydarlı Sinemil Dedesi'ne göre²¹¹⁵ hamile kadınlarda aşerme âdeti olduğu ancak aşermenin sadece Alevilere mahsus bir şey olmadığı da ilave ederek, hamile eskiye aşerirse kız, tatlıya aşerirse oğlan doğuracağına inanıldığını anlatmıştır.²¹¹⁶

Çocuğun yeni doğduğunda kadının kırk gün bir yere çıkmasının iyi görülmediği söylenerek, “uğur değildir” diye ifade edilmiştir. Çocuğun da, ölü gibi kırkı olduğu ve kırkının çıkarılması gerektiği ifade edilmiştir.²¹¹⁷ Kırkın çıkarılması esnasında çocuğun önce tuzlandığı, sonra da ballandığı anlatılarak, bu şekilde biraz yatırdıktan sonra kırk tas su dökülerek yıkandığı bu suyun dökülmesi esnasında ise duaların okunduğu anlatılmıştır.²¹¹⁸ Tasın içine kırk tane taş koyduktan sonra kırk tas su dökerek çocuğun kırklandığı, Allah uzun ömür versin, iyi evlat olsun diye dua edildiği belirtilmiştir.²¹¹⁹ Ayrıca beşiğinin boş olarak sallanmasının iyi değerlendirilmediği, uğursuzluk getireceğine ve çocuğun öleceğine inanıldığı söylenmektedir.²¹²⁰

Kantarma Sinemil Dedelerine göre, çocuğun dişi çıkınca diş hediği kaynatılmakta ve adak adanmaktadır. Eğer çocuğun dişi ağırırsa bunun için bir dua edildiği ve duanın belli bir yerine gelince ağaca çivi çakıldığı anlatılmıştır.²¹²¹ Diş hediği kaynatılmasını aynı şekilde anlatan Bozlar Sinemil dedesi ise diş hediğinin üzerine ceviz koyulup dağıtıldığını ilave etmiştir.²¹²²

Çocuğun sünnet parçalarının da kurban parçaları gibi derin bir çukur kazılarak gömülmesi gerektiği ve üzerine basılmasının iyi olmadığı uğursuzluk getireceği ifade edilmiştir.²¹²³ Sünnet parçalarının ulu orta yere gömülmesinin hoş karşılanmadığı ifade edilerek, okul ya da hastane bahçesine gömülerek çocuğun okuması ve doktor

²¹¹⁵ K6

²¹¹⁶ K6,K37

²¹¹⁷ K5,K21

²¹¹⁸ K8

²¹¹⁹ K21,K8

²¹²⁰ K6,K21

²¹²¹ K1

²¹²² K5,K6,K37

²¹²³ K5

olmasının temenni edildiği ifade edilmiştir.²¹²⁴ Ayrıca çocuk doğduktan iki ay sonra şifa olsun diye sırtına jilet atılıp ve pis olduğu düşünülen kan akıtıldığı anlatılmıştır.²¹²⁵

Atmalı Aşiretinden Çöçeli Alevisi, bir çocuk doğduğu vakit kırkı çıkıncaya kadar o evden bir şey çıkartılmasının doğru olmadığını ve dışarı bu süre içerisinde bir şey verilmediğini söylemiştir. Eğer verilir ise de iğne takıldığını ve bunun eskilerden kalma bir batıl inanç olduğunu ifade etmiştir. Çocuğun dişi çıkınca ise hedik yapıldığını üzerine ceviz karıştırılıp komşulara dağıtıldığını anlatmıştır.²¹²⁶

Kırk basmasının kadınların korkulu rüyası haline geldiğini, Al karısının gelip pençesini vurduğu ve bu yüzden ölen kadınların ve çocukların olduğu ifade edilerek, bunun hem Alevi hem de Sünnilerin ortak inancı olduğu çünkü Maraş'ta Alevi ve Sünnilerin beraber yaşadığı bu yüzden iki kesimde de bu tür inançların var olduğu ifade edilmiştir.²¹²⁷

Çocuğun dişi çıkınca hedik kaynatıldığını anlatan Koçgiri Alevisi, bunun komşulara dağıtıldığını söylemiştir. Kırk inancının çocuklar için çok yaygın olduğunu, doğum yapan kadının al basmasını diye kırkı çıkana kadar beklendiğini ifade ederek, Al basmasını diye yastığın altına ekmek, bıçak ve makas konduğu belirtilmiş, doğum yapmış iki kadının aynı mekânda bir araya getirilmediği gelirse kırk basacağına inanıldığı bildirilmiştir.²¹²⁸ Hamilenin çocuğunu cinsiyetini belirlemek için kelle açıldığı ya da hamilenin karnının sivri veya yassı olmasına göre tahminde bulunduğu söylenmiş gelinin oğlan doğurması için ocaklara gidildiği ifade edilerek dede ocaklarında bunun için dua edildiği “Allah’ım bir oğlan ver” diye temennide bulunduğu belirtilmiştir.²¹²⁹ Çocuk kırkının çıkarılmasıyla ilgili olarak, “Kırklar tarikatı varmış benim amcam da gitmiş bir ara ona annem anlatırdı, Atatürk’ün tekkeleri kaldırmasıyla o da kapanmış. Çocuğun kırkının çıkarılması, loğusanın kırkının çıkarılması, iğne değişme gibi şeyler var. Diyelim ki biri doğum yaptı bende

²¹²⁴ K6,K37

²¹²⁵ K54

²¹²⁶ K14,K21

²¹²⁷ K21

²¹²⁸ K22

²¹²⁹ K58

doğum yaptım, sizin eve giderken iğne değiştiririz ki kırk basmasın. Çocuğun kırkı çıkartılırken banyo yaptırılır çocuğa çeşitli otlar toplanır, banyo yapacağı suya bu bitkiler atılır, çocuğun rahatlaması için. O zaman benim çocuğun birinde annem köyden bitki toplamış getirmişti, suyuna koy diye. Bende hiç tepki vermedim bir bitkini suya atılmasının ne zararı olabilir?’’²¹³⁰ Diye ifade etmiştir. Boş beşiğin sallanması ölümü simgeler diyerek bunun hiç istenmediğini söylemiş, boş beşiğin uğursuz sayıldığı anlatılmış, çocuk büyüyünce beşiğin hemen kaldırıldığı boş sallanmasının istenmediği söylenmiştir.²¹³¹

Çocuğun dişi çıkınca diş hediği kaynatıldığı bu kaynatılmış buğdayın herkese gönderildiğini, bu buğdayı alanlarında kabın içinde çocuğa hediye yolladıklarını bu hediyelerinde genelde bakırdan olduğu, bunun çocuğun dişleri güzel olsun diye yapıldığı anlatılmıştır.²¹³²

3.11.4. Pazarcık Alevlerinde Uğur ve Uğursuzluk

Türklerin en eski inançlarından beri birçok uğur ve uğursuz saydığı uygulama vardır. Şamanizm’in hâkim olduğu dönemlerde beri varlığı insanlara zarar verecek birçok iye bulunduğu gibi evi ve ev halkını kötülüklerden koruyacak iyelerin de varlığı bilinmektedir. Bilhassa Türklerdeki ocak kutsiyetinin temeli bu koruyucu ateş iyesine dayanmaktadır. Ocaktaki ateş su dökerek söndürülmez onun koruyucusu kabul edilen “kül” içinde uyutulurdu. Ocağa pis ve kötü şeyler atılması hoş karşılanmaz, bir bereket ve hayat kaynağı olarak ateşi Türkler ocak dışına vermeyi uğursuzluk sayarlar, başka boydan kimselere asla ateş verilmezdi.²¹³³ Ayrıca eşik ve eşiğe yüklenen anlamda evi koruyan bu eşik iyesinden kaynaklanmaktadır.²¹³⁴ Türklerde eşikte oturmak ve eve girerken eşiğe basmak hep uğursuz sayılmıştır.²¹³⁵ Türklerin hayatının her evresinde bu halk inançlarından örnekleri görmek mümkündür, çocuğun doğumundan, loğusanın durumuna, diş çıkarmadan, sünnete, evlilik ve ölümle ilgili birçok kültürel uygulama Türk kültürünün yaşadığı büyük bir

²¹³⁰ K58

²¹³¹ K58

²¹³² K58

²¹³³ Kalafat, **Doğu Anadolu’da Eski Türk İnançlarının İzleri**,59.

²¹³⁴ N.A. Alekseyev, **Türk Dilli Sibiryâ Halklarında Şamanizm**, Metin Ergun (Çev.), Konya: Kömen Yayınları,2013,89,90.

²¹³⁵ Kalafat, **Doğu Anadolu’da Eski Türk İnançlarının İzleri**,57,58.

coğrafyada neredeyse aynı denecek şekillerde devam etmektedir. Bu halk inançlarının Alevi ve Sünnilerde beraber görülmesi bunun dini olmayıp kültürel kaynaklı olduğunu göstermesi açısından son derece önemlidir. Al basması²¹³⁶, al inancı ve bilhassa sayılara yüklenen anlam ve kırk inancı, kırk basması ve kırkların karışması hala canlı şekilde sürdürülmekte, nazardan korunmak için kurşun döktürme, üzerlik, nazar boncuğu, iğde kullanılmakta, yağmur duasında çomca gelin âdeti devam etmektedir.²¹³⁷

Sinemil dedeleri eskiden çocukları gözden, şerden ve beladan korumak için muska yazıldığı ve bu muskalara da yörede bulunan Ashabü'l- Kef'deki yedi uyurların adının yazıldığını belirtmişlerdir.²¹³⁸

Boş beşiğin sallanmasının iyi olmadığını ayrıca soğanı çöpe dökmediklerini bunun iyi kabul edilmediğini belirtmişlerdir.²¹³⁹ Kapının eşiginde oturmanın doğru olmadığını belirtilerek eskiden bunun sürekli söylendiği belirtilmiştir. Gece tırnak kesmenin ve aynaya bakmanın doğru olmadığı ifade edilmiştir. Gece çöplüğe ya da pınarın başına genç kızların gitmesi iyi karşılanmadığı, cin çarpacağından endişe edildiği belirtilerek, böyle birçok mitolojik halk inançlarının Aleviliğin içinde var olduğunu söyleyen Sinemil dedeleri, buna Hacı Bektaş'ın güvercin donunda Anadolu'ya gelmesini örnek göstererek birçok doğaüstü olayın Alevi menkıbelerinde olduğundan bahsetmişlerdir. Ancak "keramet olsa da böyle hünerler, insanlara yarar bir iş değildir" denilerek bu mitolojik halk inançlarını çok doğru bulmadıklarını belirtmişlerdir. Bu tür inançların insanın içinde var olmasını bir güzelliğin ifadesi olarak belirten Sinemil Dedesi, anne ve babalarının mezarlarına giderek niyaz olduklarını ve orada içinden geldiğince konuştuklarından bahsetmiştir. Ayrıca dede, her evinden çıkışında hala kapıya vurup eşige niyaz ettiğini ifade etmiştir.²¹⁴⁰ Eşiğin kutsallığından bahsedilerek,²¹⁴¹ eşikte oturmanın iyi olmadığı,²¹⁴² edebe de aykırı

²¹³⁶ Al-Bastı: "Türk cinciliğinin bir figürü olan Al-Bastı ,doğaüstü bir kadın yaratık olarak tasvir edilir. Özellikle loğusa kadınlara musallat olur,onlarda loğusa sıtması çıkarır ve hastaların ölümünü sağlayabilir." Pertev Nail Boratav, **Türk Mitolojisi**, Recep Özbay (çev.),Ankara:Bilgesu Yayıncılık, 2012,32.

²¹³⁷ Kalafat,**Aşiretlerde Mitolojik Bulgular**,28-291.

²¹³⁸ K1

²¹³⁹ K2

²¹⁴⁰ K2

²¹⁴¹ K6

olduğu çünkü eşiğin mihmana açık olduğu ayrıca melaiyelerin gelmeyeceği²¹⁴³ belirtilmiştir. Alevilikte eşiğe niyaz diye bir erkân olduğu vurgulanarak, eve gelenin Hak selâmı verince bir kapıya dokunuşunun olduğu hatta kimi yerlerde eğilerek kapıya niyaz edildiği ifade edilmiştir. Eskilerin hala bu geleneği sürdürüp geldiklerinde eğilerek kapıya niyaz ettiklerini ama artık yeni neslin bunları bilmediği söylenmiştir.²¹⁴⁴ Hacı Bektaş'ın güvercin donunda gelmesinin öneminden bahsedilerek güvercinin Nuh'un tufanından beri barışın sembolü olduğu ve ağzında bir zeytin dalıyla Nuh'un gemisine döndüğü söylenmiştir. Bu yüzden Hacı Bektaş'ın da güvercin donunda gelmesiyle bu barışa verdiği önemin vurgulandığı izah edilmiştir. Bu arada burçak tarlasının bir anda biçildiği ancak emek verilmediği için sır edilip başaklara döndürüldüğü ve emekle tekrar biçildiği anlatan dede bununla ilgili bir de deyiş söyleyerek,

- ❖ “Zulüm eyleyen zalim olma,
- ❖ Mazlumların hakkın yeme,
- ❖ Kulu kuldân ayrı görme,
- ❖ Zengin fakir seçme gönül.
- ❖ Fanidir hayranım yara,
- ❖ Yar için yanarım nara,
- ❖ El uzatma haram kâra,
- ❖ Ekmediğini biçme gönül.”

Demiştir. Burada esas anlatılmak istenenin Hacı Bektaş'ın ve onun felsefesinin barışa verdiği önem olduğu ifade edilerek bunun menkıbeleri unutulmamalı, atalımız dememiz anlamına gelmeyeceği ancak bu menkıbeleri karşıdakilere nasıl aksettireceğimizin çok önemli olduğu söylenmiştir. Çünkü İslam dünyasındaki genel kabule göre her şeyin Kur'an'da olduğu sürekli söylenmekle beraber bütün ilmi yeniliklerin niye yabancılar tarafından bulunduğu sorgulanmaktadır. Bu konuda toplumda bir sorun olduğu belirtilmiştir.²¹⁴⁵

²¹⁴² K22

²¹⁴³ K21

²¹⁴⁴ K2

²¹⁴⁵ K2

Uğur ve uğursuzlukla ilgili inanışları şamandan kalma adetler olarak değerlendiren Bozlar Sinemil dedesi, alıç ağaçlarına kendi yörelerinde sürekli bez bağlandığını, kendisinin çözdüğünü ancak hala bezlerin bağlı şekliyle durduğunu anlatmıştır.²¹⁴⁶ Kurşun dökme âdetinin de devam ettiği söyleyerek,²¹⁴⁷ bu yapılırken, kişinin başına havlu örtüldüğü, eritilmiş kurşunun su dolu kaba döküldüğü ve bir şeklin çıktığı ifade edilmiştir. Eskiden üzerliğin de çok yapıldığını ama şu anda pek olmadığını belirterek, İğde ağacının nazara karşı koruduğunu ifade etmiştir.²¹⁴⁸ Mahlebin de nazara karşı etkisinin olduğu, Maraş'ta tarhana serilen çiğ gibi örülerek, beşiklerin kenarına asıldığı anlatılmıştır.²¹⁴⁹

Evinde kırklı çocuğu bulunan bir evden, dışarıya bir şey vermenin uğursuz sayıldığı ifade edilmiştir. Eşikte oturmanın da evin yolu kapatıldığı için iyi sayılmadı ve uğursuzluk getireceğinin düşünüldüğü söylenmiş²¹⁵⁰ ayrıca Cuma günlerinde iş yapılmadığı ve uğursuz sayıldığı ifade edilmiştir.

Alevilerin tavşan yememesi ile ilgili belirgin bir şey olmadığını söyleyen Dede'ye göre, herkesin bu konuda kendi kafasına göre bir şey söylediğini ama bunların pek anlamlı şeyler olmadığını anlatmıştır. Köyleri Kantarma'dan Ceyhan'ın kollarından Söğütlü Çayı'nın geçtiği ve yöredeki yaşlıların birçoğunun bu çaydan çıkan alabalığı yemediğini ve balık tutan kişilere de kap-kaçak vermediklerini, bunu da “midem tutmuyor” şeklinde ifade ettiklerini, tavşandan kopuşunda öyle olabileceği anlatılmıştır. Ama söylencelerde olan “tarlasından tavşan geçen Alevi yedi sene ekmezmiş” gibi sözlerin kesinlikle doğru olmadığı belirtilmiştir.²¹⁵¹

Atmalı Aşireti'ne mensubu Çöçeli Alevisi'ne göre Aleviler eskiden Cuma günleri işe gitmez ve kutsal sayarlardı. Ağaçlara bez bağlamaya gelince bunu hem Alevilerin hem de Sünnilerin hala sürdürdüklerini ve çok eskiden gelen bir adet olduğunu söylemiştir.²¹⁵² Nazara karşı kurşun dökmenin yaygın olduğu, bunun da uygulanacak

²¹⁴⁶ K5

²¹⁴⁷ K22

²¹⁴⁸ K5,K6

²¹⁴⁹ K6

²¹⁵⁰ K5

²¹⁵¹ K6

²¹⁵² K14

insanın kafasına bir çaput(bez parçası) örterek kabın içindeki suya eritilmiş kurşunun dökülmesi suretiyle yapıldığı anlatılmıştır. Ayrıca boncuk takmanın, muska yapmanın ve evlere at kellesi asmanın nazardan koruduğunun düşünüldüğü için, çok başvurulan yöntemler olduğu ifade edilmiştir. Üzerliğin bilhassa "kurmacık" denilen bir hastalığa karşı iyi gelen bir ilaç olduğu söylenerek, kendisinin de üzerliği kullandığını ifade etmiş, ayrıca iğdenin de nazardan korumak üzere evlere asıldığı anlatılmıştır.²¹⁵³ Annesinin kendileri üzerlikle büyüttüğünü anlatan Koçgiri Aşireti'ne mensup Alevi, evlerinde sürekli üzerliğin asılı bulunduğunu, çocuklar esnedikleri ya da hasta oldukları zaman göz değdi diye üzerlik koklattıklarını²¹⁵⁴ ve kurşun döktürdüklerini ayrıca seyyidhanelere (seyyidhanlı)²¹⁵⁵ iplik bağlatmaya götürdüklerini ve bu seyyidhanelerin hala yaşadığını ifade etmiştir.²¹⁵⁶

Cuma geceleri ev süpürmenin, süpürgeyi yere yatırmanın²¹⁵⁷ birbirine gece ateş²¹⁵⁸ ve yoğurt mayası vermenin uğursuzluk getireceğine ve yoğurdun tutmayacağına²¹⁵⁹ inanıldığı anlatılmıştır.

Sinemil Aşireti'ne mensup Ağuichen Ocağı'ndan bir Alevi, uğur ve uğursuzluk atfedilen şeyleri hurafe olarak niteleyerek, Kitabın anlattıklarının olduğunu diğerlerinin hurafe olduğunu söyleyerek sadece Perşembe gecelerinin kendileri için çok önemli olduğunu ifade etmiş, o gece tırnak kesmeyin dedikleri söylenerek mahallede bir cenaze varsa uyutmadıkları ve erken kaldırıldıklarını anlatmıştır.²¹⁶⁰

Kureyşan Ocağı'na mensup Alevi, merdiven altından geçmenin, kara kedi ve nazarın uğursuzluğa neden olduğunu, bunların ortak olarak herkesin bildiği şeyler olduğunu söylemiştir. Alevilerde tavşan yenmemesinin sebebi olarak kadınlar gibi sürekli regl olmasını söylenmiştir. Kur'an'da yenecek hayvanların sayıldığı ifade edilerek, tavşana bakıldığında her hayvandan ayrı bir görüntü barındırdığı anlatılmış, Kulağının eşeğe, bıyığı ve tüyünün kediye, toynaklı bir hayvan olmadığı, ayrıca

²¹⁵³ K14,K22

²¹⁵⁴ K22

⁹ Seyyidhanlı: bir nevi ocaktır ,şifa, göz, nazar ve çocuk olması için dua okunan yerdir. Şükran Aras

²¹⁵⁶ K21

²¹⁵⁷ K27

²¹⁵⁸ K14

²¹⁵⁹ K21

²¹⁶⁰ K18

tavşanın derisi soyulup karın üzerine konulduğunda eriyip gideceği her tarafının kan olduğu Kur'an'a göre ise kanın yenemeyeceği ifade edilmiştir.²¹⁶¹

Koçgiri Aşireti'ne mensup Baba Mansur Ocaklı Alevi, Salı gününün uğurlu sayılmadığını ve geceleri tırnak kesilmediğini söylemiştir. Annesinin her Cuma gün batmadan ölülerin hayrına yemek çıkardığını ve komşulara dağıttığını anlatmıştır.²¹⁶² Hanobası'nda yaşayan Kılıçlı kadını, eli koyna sokmak, gece tırnak kesmek ve Cuma günü ev süpürmenin iyi olmadığını anlatmıştır. Eskilerin “At kudümü²¹⁶³, it kudümü ille de avrat kudümü” diyerek eve yeni gelen gelinin kudümlü yani uğurlu geldiğini ifade eden bir sözlerinin bulunduğunu, bunun eve yeni gelen bir at ya da köpek içinde söylendiğini belirtmiştir.²¹⁶⁴ Ziyaretlerin bezlerini bağladıklarını ve Elif Ana'nın yeşilini getirdiklerini söylemiştir. Tarlasında buğdayı iyi olan birinin nazardan korunmak için tarlasının içine at kafası taktığını²¹⁶⁵ ayrıca bunun için Atmalı erkeği de işde ağacının tarlanın içine dikildiğini söylemiştir.²¹⁶⁶ Amcaoğlu ise, kötü gözlere karşı üzerliğinde olduğu anlatmış, kurşun attırmanın da yaygın olarak yapıldığı hatta geçen sene kendisinin kurşun attırdığını belirtmiştir.²¹⁶⁷

Pazarcık Narlı Ovası'nda bulunan ve bir Kılıçlı Türkmen Köyü olan Hanobası'nda yaşamalarına rağmen Kürt Alevisi olduğunu söyleyen bir aile, çocuğun ya da hayvanın bir anda hastalanması veya ölmesini göze bağlandığını ve göz değdiğini ifade ederek, kurşun eritilerek, kurşun döküldüğünü anlatmış, kadınların ve çocukların korkulu rüyası olan Al hakkında ise, “Al basması şimdi gene var o soyka, bazen didiniyorum, didiniyorum kalkamıyorum.” demiştir.²¹⁶⁸ Eskiden o Al'ı tutan ocaklar ve bazı aileler olduğu söylenerek, “o ocakların çaputlarını üzerinde taşırsan Al tutmaz” denmiştir.²¹⁶⁹

²¹⁶¹ K20

²¹⁶² K22

²¹⁶³ Kudüm: İyi talih anlamında kullanılan kudüm, Kut'tan gelmiş olmalıdır.

²¹⁶⁴ K26

²¹⁶⁵ K26

²¹⁶⁶ K24

²¹⁶⁷ K25

²¹⁶⁸ K33

²¹⁶⁹ K33

Aslen Tottolar Köyü'nden olmasına rağmen K. Maraş merkezde oturan Alevi genç kızı, Cuma günleri sela verilirken ev süpürülmesinin, gece sakız çiğnemesinin doğru bulunmadığı söylemiş bununla beraber babaannesinin Perşembe gecelerine çok önem verdiğini, bu gecelerde ruhların geleceğini söyleyerek bir şeyler okumalarını öğütlediğini anlatmıştır.²¹⁷⁰

Maraş'ta yaşamasına rağmen aslen Erzurum Çat ilçesine bağlı Elmapınar Köyü'nden olan Baba Mansur Ocağına bağlı ve Keman Aşireti'nden bir Alevi, "Alevilikte türbeye gidilmişse bu birisinin kurban kesme törenidir aslında, vadedilen bir kurbanın kesilmesi olayıdır. O kurban kesinlikle o türbeye adanmıştır. O türbede kesilir o türbede yenir. Tamamı orada biter. Sonra türbeden yatan kişiye dua edilir ve her köşesi öpülür. Oradaki bez parçasından bir kısım alınır. Herkes kendi üstünde taşır onu. Onun şifası bulaşsın kerameti bulaşsın diye. Çocukken hatırladığım dilek için yapılan şeyler daha çok Şamanist inançlar. Ağaca bez bağlanır. Duvara taş yapıştırılır, mesela delikli taş vardır Hacı Bektaş'ta. Delikli taştan geçme, oradaki inanışa göre, günahınız çoksa o delikten geçemezsiniz. Gözümle de gördüm zayıf insan ama geçemiyorum diyen var.130 kg'lık insanlar var çok rahat geçtim diyor. Diğer taraftan zem zem suyu gibi adlandırılan bir su var orada. Kişinin gönlüne göre akan deniyor. Dolan çok hızlı doluyor ya da dolmuyor. Mucizevi bir şey diyeceğim ben." Şeklinde anlatmıştır.²¹⁷¹

Al basmasını kötü ruhların kişiyle temasa geçmesi olarak niteleyerek, bundan korunmak için babasının yastığa iğne batırdığını ayrıca birde su koyma olup bunu bilhassa Hanefi mezhebine mensup olanların yaptığını belirtmiştir.²¹⁷² Ay tutulmasında ses çıkarılmasının temel sebebinin Şamanizm'den geldiğini, çünkü ay tutulunca kötü ruhların dünyaya indiğine inanıldığını ve kötü ruhları evden uzaklaştırmak için ses çıkarıldığı, silah atılıp, teneke çalındığı söylenmiştir.²¹⁷³ Tavşanın Aleviler tarafından benimsenmemesini tavşanın faregillerden bir hayvan diye düşünüldüğü için olduğunu bu yüzden etinin yenmediğini ifade etmiştir.

²¹⁷⁰ K34

²¹⁷¹ K37

²¹⁷² K37

²¹⁷³ K37

Alevilerde nazara karşı, nazar boncuğu takıldığı, ip bağlandığı ve kurşun döktürüldüğünden bahsedilmiştir.²¹⁷⁴

Eşikte oturmanın iyi olmadığını söyleyerek, geçmişimizin bizi eşikte beklediği, bu yüzden eşiğin kutsal olduğu anlatılarak bunun atalar kültüründen gelen bir şey olduğu ifade edilmiş “bunun fırçasını babamdan çok yedim, ya içerde dur, ya dışarı çık, kesinlikle eşikte oturma diyerek, çok azar yedim.” Demıştır.²¹⁷⁵ Ayrıca kişinin üzerinde bir şey dikmenin uğursuz sayılıp dikilmediği, akşam sakız çiğnemenin iyi görülmediği, yine akşam tırnak kesilmediği söylenerek bunların olmazsa olmazlar olduğu anlatılmıştır.²¹⁷⁶

Pazarcık Doğanlı Karahasan’dan bir Sinemilli Alevisi, bir tavşan kaçtığı zaman bu tavşanın gittiği yere uğursuzluk getireceğine inanıldığını ayrıca baykuş öttüğü zaman da uğursuz sayıldığını söylemiştir.²¹⁷⁷

Kılıçlı Aşireti Köylerinden Osman Dede’de yaşayan bir Alevi Dedesi, uğur ve uğursuzluk gibi şeyleri kabul etmediklerini, Allah’ın yarattığı en güzel şeyin insan olduğuna inandıklarını ifade etmiştir.²¹⁷⁸ Aynı köyden başka bir Alevi ise, insanların kendi iç dünyasında böyle şeylerin olabileceğini söylemiş, “ama insana asla uğursuz denmez” diyerek, kapı eşiğinde durmamayı, basmamayı annesinin söylediğini, ama şu anda öyle şeylerin olmadığını ifade etmiştir.²¹⁷⁹ Bir diğer Kılıçlı Köyü olan Ördek Dede köyündeki Alevi ise, şahsen böyle şeylere inanmadığını artık geride kaldığını anlatmış ancak nazara karşı kurşun attırmanın hala devam ettiğini söylemiştir.²¹⁸⁰ Eski adı Fanfas olan Pınarhöyük’ten bir Kılıçlı Alevisi ise, kapının önünde oturmanın uğursuzluk sayıldığını ayrıca gece tırnak kesmenin de iyi olmadığını belirtmiştir.²¹⁸¹ Narlı Ovası’ndaki Kılıçlı Köyleri’nden biri olan Karaçay’dan bir Alevi, kesin olarak şu uğurludur ya da uğursuzdur diye çok yaygın bir şey olmadığını söyleyerek, “Bizim ailede, ninemiz bir gün kalktığında ocağın

²¹⁷⁴ K37

²¹⁷⁵ K37

²¹⁷⁶ K37

²¹⁷⁷ K39

²¹⁷⁸ K45

²¹⁷⁹ K57

²¹⁸⁰ K46

²¹⁸¹ K55

başında bir piri fani görür. Çünkü Türkmenlerde ocak dini vardır. Ve şöyle der; “Siyah giymeyin, komşudan ateş almayın, sığır etini kilo ile almayın” der. Rahmetli anam bunun üzerine, köyde kasabın kestiği danaları tahmini olarak alırdı. Önceleri biraz korkmakla beraber, ben çocukluğumdan beri siyah giydim ama bir uğursuzluk görmedim”²¹⁸² diye de belirtmiştir.

Kuyumcular Köyü’nden bir Kılıçlı kadını, Al basmasının bir nevi kâbus olduğunu söyleyerek, “Şimdi ki haliyle kâbustur. Yâda kan zayıflığıdır. Tıbbi olarak odur. Al basmasın diye yastığın altına ekmek konur, dua okunur, muska yazılır. Loğusayı al basmaması için ekmek konur ama özünde loğusa kan kaybetmiştir, kansızdır, ateşi yüksektir. Bilimsel olarak odur.”²¹⁸³ Diye ifade etmiştir. Gece dışarıya bazı şeylerin verilmesinin uğursuz sayıldığını anlatarak, “ateş gece dışarıya ödünç verilmez, yer gök mühürlendikten sonra ateş ödünç verilmez”²¹⁸⁴ demiş arkadaşı olan bir Sünni’de gece dışarıya soğanın verilmediğini anlatmıştır. “Eşik kapının önüdür ve eşikten atlamak bizim için çok önemlidir” diyerek, eşiğin evin sınırı olduğunu belirtmiş gece tırnak kesmenin de uğursuz sayıldığı anlatmıştır.

Nazara karşı pek bir şey yapıldığını görmediğini söyleyen Kuyumcular’dan Kılıçlı Kadını, Alevilerde çok olmamasına rağmen Maraş Sünnilerinde kurşun döktürmeyi çok gördüğünü Aleviler ’de ise üzerlik geleneği olduğunu birde iğde çekirdeği kullandıklarını bunun da çok önemli olduğunu belirterek hala kullandığını anlatmış bunu bir Alevi geleneğinden çok annesinden kalan bir alışkanlık olarak yaptığını ifade etmiş yanındaki Sünni arkadaşı da üzerliğin Sünniler ’de de olduğunu anlatmıştır.²¹⁸⁵

Çiçek Köyü’nden yaşlı bir Kılıçlı Alevisi, uğur ve uğursuzluk gibi inançların Alevilerde de olduğunu söyleyerek bunun en başında tavşanın geldiğini ve Alevilerin tavşanı uğursuz saydığını anlatmış, “Önüne çıksa geri dönerler. Alevi eskiden tavşanı yemezdi, ama şimdi yiyorlar. Yiyen çok, buldu mu yerler. Neden yemedikleri saçma biraz. Şimdi efendim Fatıma anamız hasta olunca, onu kaldırıp bir tarafa atıyor sonra

²¹⁸² K56

²¹⁸³ K58

²¹⁸⁴ K58

²¹⁸⁵ K58

Ali gelip tekmeyle vurunca tavşan olup kaçıyor.” Şeklinde anlatmıştır. Alevilerin tavşan yememesi üzerinde birçok farklı görüşlerin olduğu görülmektedir. Bu konuda araştırma yapanlar açısından da kesin net bir ifade olduğu söylenemez. Tahtacıların, dünyadaki fena ruhların öldükten sonra tavşan veya hindi şeklinde dünyaya geleceği, iyi ruhların ise tekrar insan suretinde dirileceğini düşündüğü şeklinde bir görüş bulunmaktadır.²¹⁸⁶ Ayrıca tavşanın on iki hayvanlı Türk Takvimi’ndeki yıllardan biri olması²¹⁸⁷ ve totem olan hayvanlardan biri olarak kullanılması da bu yememeye gerekçe olarak gösterilmiştir.²¹⁸⁸

“Uğur olsun diye sabah kalkıp dua etmektir. Ama her yer Alevilikte aynı olmakla beraber gene de kıbleye dönerek dua ederler.” Şeklinde söylemiştir. “Nazardan korunmak için boncuk takarlar evvelden muskada yazdırırlardı. Kurşun attırmada vardır. Başında dönerler. Kem gözlere şiş derler. Ocağa su dökmek vardır. ‘’şişşşşt’’ diyerek ocağa su dökerler, közü söndürürler, güya cehennemde narın ateşini söndürmek gibi bir şey, şeytanları kovalarlar ayrıca ocağın ayrı bir yeri vardır yemek piştiği için kutsaldır.”²¹⁸⁹ Diye belirtmiştir.

Kapının eşiğine basmanın doğru olmadığını büyüklerinin sürekli söylediğini belirten Hanobası’ndan yaşlı bir Alevi kadını, gençlerin artık bunları bilmediğini belirtmiştir.²¹⁹⁰

3.11.5. Pazarcık Alevilerinde Ziyaretlere Yönelik İnanışlar

Kantarma Sinemil dedelerinden İbo Dede’nin gölgesinin çok ağır olduğu belirtilerek bölge Alevileri’nin üzerindeki büyük etkisinden bahsedilmiştir. Hatta İbo Dede hastalanınca zemheri ayında karlar yolları kapatmasına rağmen Söğütlü Çayı’ndan yalın ayak diz üstü gelerek İbo Dede’ye Hak şifa versin diye niyaz oldukları anlatılmıştır. Yine bir dede olan Hasan Sinemil hastalanınca annesi tarafından İbo Dede’ye getirilmiş ve annesi tarafından ‘’İbo sana bağışladım takdir senindir’ ’ dediği

²¹⁸⁶ Georg Jakob, Felix Von Luschan, Edmund Naumann, “Tahtacılar”, **19.Yüzyılda Alman Şarkiyatçıların Bektaşılık Serüveni**, İlhami Yazgan (çev.), Ankara: La Kitap Yayınları, 2013, 107.

²¹⁸⁷ Turan, **On İki Hayvanlı**, 102.

²¹⁸⁸ Mustafa Talas, Mehmet Eröz’de Türklerde Totemizm İzleri, www. sutad. selcuk. edu. Tr /sutad / article/download/271/261, 25.07.2016, 284, 285, 289.

²¹⁸⁹ K59

²¹⁹⁰ K61

belirilerek İbo Dede'ye olan itimat anlatılmış ve bir süre sonra çocuğun iyi olduğu belirtilmiştir.²¹⁹¹

Ziyaretlere ait bazı şeylerin üzerinde taşınması da önemli sayılmıştır. Bu konuda Sinemil dedelerinden birisi lisede öğrenciyken otobüste yanına oturan birinin kendisinin dede ailesinden olduğunu öğrenince ona yeşil bir bez parçası verdiğini ve onu hala üzerinde taşıdığını belirtmektedir. Ayrıca bu dede, hanımının da gittikleri yerlerden bir parça taş ya da toprak aldığını söylemiştir.²¹⁹²

Kantarma Sinemil dedeleri kendi civarlarında birçok ziyaret bulunduğunu köydekilerin eski ocağa ziyarete gittiklerini ve eski köyde "Erlerin Türbesi" diye bir ziyaret olduğundan bahsetmişlerdir. Ayrıca yaylalarda da ziyaretlerin olduğu, Nurhak Dağı'nın tepesinde kar suyuyla oluşan "Ali Gölü" diye anılan bu makamdan bahsedilmiş, bu yerden rivayete göre Hz. Ali'nin geçtiği ve atını suladığı söylenmiştir. Bu yayladaki ziyaretin tepesinde bir ardıç ağacı olduğu ve çevresinde başka ağaç kalmadığı anlatılarak muhtemelen eskiden her yerin Kürtçesi "mark" olan bu ardıç ağaçlarıyla kaplı olduğu ancak evlerin yapımında ve ısınmada kullanılan bu ağaçların kesilerek kalmadığı sadece ziyaretteki ağaca dokunulmadığı vurgulanmıştır. Kantarma dedeleri çok çıntırık diye anlattıkları ulaşılması zor bir yer olan bu ziyarete eskiden çok sık gittiklerini ama artık çoktan beri gidemediklerini ifade etmiştir.²¹⁹³

Bozlar Sinemil Dedesi'de, başta Bozlar olmak üzere çevrede çeşitli ziyaretler bulunduğunu anlatarak bunların Milyanlı'nın üst tarafındaki Karaziyaret ve Haydarlı'da bulunan ziyaret olduğunu ifade etmiş ancak burada yatan zatlar hakkında bilgisi bulunmadığını söylemiştir.²¹⁹⁴

Yumaklı Cerid'deki çıplak tepede bir yer olduğunu ama kimliğini bilmediklerini söyleyen Haydarlı Sinemil Dedesi, her yörenin kendine göre bir ziyareti bulunduğunu belki bu ziyaretlerin bazısında hiçbir şey olmamakla beraber böyle bir

²¹⁹¹ K2

²¹⁹² K2

²¹⁹³ K1

²¹⁹⁴ K5

kutsiyetin var olduğunu ancak bunun nerden geldiğini bilmediklerini ifade etmiştir. İnsanların oralara gidip ziyaret etmelerine rağmen bu yörelerde kayda değer bir ziyaretin olmadığını da belirtmiştir.²¹⁹⁵

Pazarcık ovasında en önemli ziyaretlerden biri Elif Ana türbesidir. Elif Ana'nın annesinin Kayseri iline bağlı Sarız'ın Tavla köyünden olduğu ifade edilmiştir.²¹⁹⁶ Sinemil Aşireti'ne mensup, Ağuçen Ocaklı bir Alevi'de, Bozlar tarafında, Yukarı Terolar'da Memo Zilfe diye bir ziyaret olduğu anlatılmıştır.²¹⁹⁷

Köylerinde Pulo Dede bir ziyaret bulunduğunu genellikle oraya gidilince, yemek verildiği ve dua edildiği anlatılarak, şu dileğim gerçekleşsin, Allah devlete zeval vermesin, kılıcın keskin olsun, ordunun kılıcı keskin olsun dedikleri ifade edilerek, Fatıha gibi duaların yapılmadığı anlatılmıştır.²¹⁹⁸ Göksun Alıçlı Bucak Köyünde bir çam ağacına ziyaret diye gidildiği anlatılarak, o ağacın bir adı olmamasına rağmen ucuna bez bağlandığı ve bunun yüzünden üzerinde hiç bez bağlanacak yer kalmadığı ifade edilmiştir.²¹⁹⁹

Aslen Tottolar Köyü'nden olmasına rağmen K. Maraş merkezde oturan Alevi genç kızı, bildiği ziyaret olarak Derdimet Dede'nin, Malik Ejder'in bulunduğunu, oralara gidildiğini ayrıca Alâeddin Devle'ye de daralan kulum dar zamanda gelsin dendiği için ziyarete gidildiği ifade edilmiştir. Alevilerin evinde ziyaretlerden getirilmiş toprak bulunduğu, çıkın²²⁰⁰ edilip duvara asıldığı, ziyarete gidemeyenin onun altında mum yaktığı söylenerek Elif Ana gidildiğinde ise ip bağladıklarını söylemiştir. Türbesinin örtüsünden parça aldıklarını, ağaca ip bağlandığını, evden bir şey götürülüp türbenin üstüne örtüldüğü bildirilmiştir.²²⁰¹ Hastanenin ardında bir ziyaretin bulunduğunu, onu kaldırmaya çalışınca kepçenin ters döndüğü ve çevrelerindeki insanların oraya giderek mum yaktıkları anlatılmıştır.²²⁰²

²¹⁹⁵ K6

²¹⁹⁶ K11

²¹⁹⁷ K18

²¹⁹⁸ K23

²¹⁹⁹ K22

²²⁰⁰ Çıkın:bohça

²²⁰¹ K34

²²⁰² K34

Elmapınar Köyü'nden bir Alevi, Erzurum'daki köylerine yakın "Teberikler" diye bir yerin olduğunu, ayrıca Hızır'ın ziyaretinin bulunduğunu söyleyerek köylerine yakın Kumaşır Gölü'nün²²⁰³ üstünde şimdiki Fırat Nehri'nin bir kolunun üstünde Oğul Veren Türbesi'nin bulunduğunu çocukken gittiğini ancak şimdi pek hatırlamadığını belirtmiştir. Ayrıca bütün Alevilerin beraberce söyleyebileceği Düzgün Baba Türbesi'nin olduğunu ifade etmiştir. Maraş'taki ziyaret yerleri olarak da Malik Ejder'i bildiğini, Ali Baba Türbesini, birde devlet hastanesi karşısında halk sağlığını bahçesindeki mezarı Alevilerin ziyaret ettiklerini belirterek her Perşembe orada mum yaktıklarını söyleyerek oraya kendisinin de çok gittiğini belirtmiştir.²²⁰⁴

Tercan'dan Maraş'a yerleşmiş bir Alevi genci, K.Maraş'ta Elif Ana ve Ali Baba diye ziyaretler bulunduğunu kendisinin de bu yerlere gittiğini söyleyerek, "kısmet olursa Hacı Bektaş'a gideceğim" demiştir.²²⁰⁵ Bu bölgede bildiği bir efsane olduğunu baraj altında kalan Ali Kayası²²⁰⁶ diye bir yerin bulunduğunu söyleyerek, "annemlerden duyduğuma göre Hz. Ali önünden geçiyor, dağda at gibi şahlanıyor." Demiştir.²²⁰⁷

Barak Aşireti'nin damadı olan bir Sinemilli Alevisi, Hacı Bektaş'a ziyarete gittiğini ve o dönem üç yıllık evli olduğunu ve çocuğunun olmadığını anlatarak, "Hacı Bektaş'a beraber götürdüğümüz Kılıçoğlu Ailesi'nin hanımı, Hacı Bektaş'ın mezarının olduğu yerde bir buğday tanesi bulunuyor. O buğday tanesini muhafaza ediyor, bizde onu beraber götürmüştük onu benim hanıma veriyor. Hanım onu yiyor gelince hamile kaldı. Çocuğumun adını Hünkâr Ata koyacaktım, göze çarpar diye Veli Ata yaptım." Demiştir.²²⁰⁸ Bir Kılıçlı Köyü Ördek Dedeli yaşlı bir Alevi kendilerine yakın ziyaretler olarak Çöçeli'nin üstündeki "Gaffar Baba" ile Kefertiz'in ötesindeki "Kesikbaş" ziyaretini saymıştır.²²⁰⁹ Bir Kılıçlı köyü olup eski adı Fanfas olan, Pınarhüyük'ten bir Alevi, Kılıçlıların ziyaret olarak, Seyyid Mahmud'a gittiklerini Elif Ana'ya da gidenlerin olmakla birlikte oraya daha çok Kürt kökenli Alevilerin gittiğini belirtmiştir.²²¹⁰

²²⁰³ Kumaşır Gölü: aynı adla bir göl K.Maraş'taki Malik Ejder Türbesinin hemen kuzeyinde bulunmaktadır.

²²⁰⁴ K37

²²⁰⁵ K40

²²⁰⁶ Ali Kayası; bu kayalık için Hz.Ali'nin atı Döldül ile bir tarafından diğerine atladığı ve karşı tarafa atının ayaklarının izi çıktığı söylenir.

²²⁰⁷ K40

²²⁰⁸ K41

²²⁰⁹ K50

²²¹⁰ K54

Küpelikız adında bir ziyaretleri olduğunu söyleyen Kuyumcular Köyü'nden bir Kılıçlı Kadını, “Öksüzlü ile Küpelikız ziyaretimiz var kurbanları orada kesilir. Bu ziyaretle ilgili şöyle bir şey rivayet edilir; adamın bir tanesi hayvanını olatmaya geliyor, o dağın yeşillikleri çok güzel, olatıyor olatıyor ama bir su yok. Hayvanlar doyuyor mutlu, kendine korunacak bir yer arıyor, elini açıyor yalvarıyor, Rabbim diyor, “her şeyimi verdin 1000-1500 hayvanımı doyurdun, ben barınacak yer buldum güzel bir yer, bir dönem kalmak istiyorum ama su yok” diyor. Bana bir su ver 7 kurban keseyim sana, körlere dağıtayım diyor. Tam o sırada o iki dağın arasından bir su çıkıyor. Mitolojik olarak o, bin beş yüz koyun, çok güzel orada besleniyor sulanıyor, adam bir gün, iki gün bekliyor ama kurbanları kesmiyor hatta hayvanların üzerinde yedi tane bit öldürüyor ve diyor ki maden kan akıtmaksa işte akıttım diyor. Onu yaparken taş oluyor o suyun başında. Hala gittiğiniz zaman bir sürü taşlar var, su hayvan şu köpek diye gösterilir. Ondan sonra orası bir kutsal yer olarak kabul ediliyor. Ki biz Orta Asya'dan geldiğimiz için efsanelere çok inanırız. Öyle bir efsane yaratılıyor ve o tepe ziyaret tepesi oluyor. Bahar ayında oraya gidilir adaklar adanır, kurbanlar kesilir. Kurbanların kesilmesini çok seviyorum, ara ara giderim ben, nasıl giderim herkes bir köy kurbanını keser,50-60 kurban kesilir, yemek yapılır, sofraya kurulur, herkes bir tabak pilav, bir tabak ne pişirdiyse gönderir, kendi pişirdiğin değil oturduğun yere kiminki gelirse onu yersin. Orda küsle barışsın yani toplu bir olay. Onun için ziyarete giderim. Denk geldiği zaman giderim ziyareti seviyorum. İnsanları barıştırıyor kaynaştırıyor, orada görmediğin insanları görüyorsun, ziyaret yemeğini severim.”²²¹¹ Diye anlatmıştır.

Çevrelerindeki ziyaretler hakkında bilgi veren Osmandede Köyü'ndeki Kılıçlı Alevisi kardeşler, “Osmandede türbesi var, Ali baba var, Elif Ana var, Salman İpek var, Zılfo Baba var Terolarda, Kirni de Çıplak Hemo var, Demirciler de var. Kesik baş var Kefertiz'de türbesi var.”²²¹² Demişlerdir.

²²¹¹ K58

²²¹² K63,K64,K65

3.11.6. Pazarcık Alevlerinde Kurt Ağızı Bağlama

Sinemil Dedeleri kurtağızı bağlama geleneğinin kendilerde çok meşhur olduğunu vurgulayarak bunu nükteli bir şekilde ifade etmişlerdir. Köyde hayvanı kaybolan vatandaş dedeye giderek hayvanının kaybolduğunu söylemiş, dededen kurtağızı bağlamasını istemiştir. Ancak kaybolan hayvanın kurt tarafından yenildiği anlaşılınca dedenin “hiç sorma oğlum kurdun ağızını bağlayalım derken eşeğin ağızını bağlamışız” dediğini ifade etmiştir. Bunun yanı sıra, sadece Kurt için değil, yılan ve karınca içinde çeşitli dualar yapıldığı anlatılmıştır.²²¹³ Bu kurtağızı bağlama duasını babalarından çok gördüklerini belirten dedeler, duayı yapmadan önce davarın hangi tarafa gittiğini sorarak “diğer bir taraftan bir kapı bırakalım da buradan kurt kaçsın, o da bir nefestir” dediğini ve bu olayın dedelerin sahip olduğu ulviyeti gösterdiğini ifade etmiştir. Dedelerin bu yöndeki güçlerine taliplerin büyük bir inanç besledikleri söylenerek bunun içinde bir örnek verilmiştir.²²¹⁴ Şimdi yetmiş iki yaşında olan Sinemil Dedesi kendisinin ortaokulda olduğu dönemde, Kantarma’nın yukarıdaki eski köy yerinde bulunduğunu söylemiştir. Bir yaz günü kendisinin yonca biçip burma yaptığı bir anda bir eşekle orta boylu şalvarlı bir adamın geldiğinden bahsederek babasının görür görmez bu adamı tanıdığını “Hamo gel hele” dediğini belirtir. Bu adamın hayvanından indiğini, bağladığını ve saygıyla dedeye niyaz olduktan sonra gelerek, ekinlerinin baş verdiğini ancak farelerin ekinleri yediğini ve dedenin buna bir çare bulmasını istediğini ifade etmiştir. Dedenin bunun üzerine adama bunun bir itikat olduğunu söylediğini ayrıca farelerinde bir nefes taşıdığını, belki yavrularının olduğunu, her tarladan bir şeyler yiyerek hayatta kalacağını onun bir sulbu olduğunu söylemiş, ancak adamın “kurban olayım dedem beni boş çevirme” dediğini belirtmiştir. Bunun üzerine dedenin adama parmak kalınlığında bir söğüt dalı kesip getirmesini söylediği ve bu dalı dedenin okuduktan sonra adama verdiği belirtilerek adamın bu dalı güzelce aldıktan sonra saygıyla cebine koyduğu, niyazlaştıktan sonra mutlu bir şekilde köyüne döndüğünden bahsedilmiştir.²²¹⁵ Köylü vatandaş ve babası arasındaki bu olayı bizzat gördüğü için bize aktaran Sinemil Dedesi’ne göre bu tür inanışlar insanların kendi iç dünyasında bir teselli araması

²²¹³ K1

²²¹⁴ K2

²²¹⁵ K2

olarak değerlendirilmiştir. Dede, mezarlıklara ziyareti de bu şekilde değerlendirmektedir. Eğitimci ve çok farklı bir insan olarak değerlendirdiği abisi aniden hastalanıp rahmetli olunca, gidip mezarına niyaz olduğunu ve içinden ne geçiyorsa söylediğini ve bunu diğer akrabalarına da tavsiye ettiğini, bunların güzel duygular olmakla beraber iç dünyamıza ne kattığının çok önemli olduğu ifade edilmiştir. Sonuç olarak insanın bu menkıbeleri anlatıp, pirine niyaz olup iyi bir Alevi olduğunu söyledikten sonra konu bir Sünni olunca, “o Sünni” şeklinde bir dışlayıcı dil kullanırsa, bunun ciddi bir sorun olduğu ifade edilmiştir.

Kurtağzı bağlanmasını görmesine rağmen aklının ermediğini söyleyen Bozlar Sinemil Dedesi ise, özellikle kaynanasının bunu çok yaptığını anlatarak, bir bıçak yardımıyla bu işlemin yapıldığını ve duadan sonra bıçağın kapatılmasıyla kurdun ağzının bağlandığını anlatmıştır.²²¹⁶ Bu duaların yapıldığı dönemde bu tür uygulamalara karşı bir tepki göstermelerinin söz konusu olmadığını ifade ederek, bu ritüelleri kabul etmek zorunda oldukları söylemiş yine bunun gibi sancılanan çocuklara da on iki düğüm atarak çocukların rahatladığına inanıldığı ifade edilmiştir.²²¹⁷ Atmalı Aşireti’nden Çöçeli Alevisi’de kurtağzı bağlamanın nasıl yapıldığını gördüğünü, bunu yapanın önce bir dua okuduğunu sonrada bıçağı kapatıp indirdiğini ve böylece kurdun ağzının bağlanmış olduğunu söylemiştir.²²¹⁸

3.11.7. Pazarcık Alevilerine Göre Ay Tutulması

Sinemil Dedeleri’ne göre, ay tutulunca, teneke, davul çalınarak, silah atıklarını ve hep beraber gürültü çıkardıklarını söylemişlerdir.²²¹⁹ Bir Kılıçlı kadını da ay tutulunca gürültü yapıldığını söyleyerek, “teneke çalarlar” demiştir.²²²⁰ Aslen Erzurum Çat ilçesinden olup Maraş’ta yaşayan Baba Mansur Ocağı’ndan bir Alevi, “ay tutulunca bizde ses çıkarılır. Ses çıkarırlar onun temel sebebi de Şamanizm’den gelir aslında. Ay tutulduğu zaman kötü ruhların dünyaya indiği düşünülür ve o kötü ruhları evden uzaklaştırılmaya çalışılır. Teneke çalınır, silah atılır.”²²²¹ Demiş, ay tutulmasında

²²¹⁶ K5

²²¹⁷ K10

²²¹⁸ K14

²²¹⁹ K3,K5,K6,K21

²²²⁰ K58

²²²¹ K37

gürültü çıkarılıp silah atıldığını Koçgiri Aşireti'nden bir Alevi kadını²²²² ve Haydarlı Sinemil dedesi de kabul ederek, “ay tutulmasında gürültü yapılırdı. Tenekeler çalarlardı, tüfek sıkarlardı. Hepimiz yapardık.”²²²³ Demiştir.

3.12. Pazarcık Alevilerinde Şifa İçin Yapılanlar

Bozlar Sinemil Dedeleri ateşle korkutarak şifa olarak kullanılmasına örnek verilmiş, bir çıban çıktığında, yaş bir çubuğun ateşte ısıtıldıktan sonra, çıbanı korkutarak tedavi ettikleri anlatılmış, bunun kimi zaman ceviz ya da fincan ısıtarak ta yapıldığı izah edilmiştir.²²²⁴

Atmalı Aşireti'nden Çöçeli Alevisi, şifa için sıcak bir şeyle dağlama yapıldığını gördüğünü, bilhassa sarılığı olanlara bu uygulamanın tatbik edildiğini belirterek, eskiden ilmin olmadığı dönemlerde tükürükle bile tedavinin olduğunu anlatmıştır. Bu tedaviyi yapanlara o dönemler ocak dendiği ifade edilerek, artık ilmin fennin geliştiği ve bu tür uygulamalara hiç gerek kalmadığı anlatılmıştır.²²²⁵ Ayrıca şifa versin diye Ali Aba'da dendiği, cemlerde Pençe-i Ali Aba'dan bahsedildiğini belirtmiştir.²²²⁶ Koçgiri Aşireti'ne mensup Baba Mansur Ocağı'na bağlı Alevi, ağrısı olan birinin bir tarafı ovulacağı zaman benim değil Fatıma anamızın eli denilerek ovulduğu anlatılmıştır.²²²⁷ Bir Kılıçlı Aşireti Köyü olan Kuyumcular Köyü'nden bir Alevi kadını, “benim değil Fatıma anamızın eli” sözünü annesinden çok duyduğunu anlatarak, “Anama başım ağrıyor diye git, benim değil Fatma ananın eli diye ovalardı. Artık bir telkin midir nedir? Anam çok kullanırdı bu sözü. Şifa olsun anlamında kullanırdı. Mesela düştün bir yerin ağrıyor ana şuram ağrıyor deyince hemen benim değil Fatıma ananın eli, benim değil Fatma ananın eli deyip ovalardı.”²²²⁸ Diye söylemiştir. Türk kültüründe vazgeçilmez olan ulu dağ ve ağaç kültü de şifa için yapılan dualara yansiyarak Alevi ve Sünnilerde ortak olarak kullanılmıştır. Edremit Tahtacılar da karnı ağrıyan çocuklara şifa için yapılan bir duanın şöyle olduğu bilinmektedir; “dağlar, taşlar, ulu kaba ağaçlar yavrumun

²²²² K22

²²²³ K6

²²²⁴ K5

²²²⁵ K14

²²²⁶ K14

²²²⁷ K22

²²²⁸ K58

karnının ağrısını alın götürün.”²²²⁹ Bu duanın aynısı aynı kelimelerle Maraş Sünnilerinde de görülmüştür.²²³⁰

3.13. Pazarcık Alevilerinde En Çok Kullanılan İsimler

Bozlar Sinemil Dedesi, eskiden Hasan, Hüseyin, Mehmet, Ali, Salman, Veli, Selver, Elif, Hatice, Zeynep gibi isimlerin koyulduğunu ancak 1980 darbesinden sonra devletin Sünnilik ve Türklük dışında her şeyi unutturmaya çalıştığını ifade ederek, devletin bu ideoloji doğrultusunda hareket ettiği söylemiştir.²²³¹ Aslen Tottolar Köyü’nden olmasına rağmen K. Maraş merkezde oturan Alevi genç kızı çocuklara Berfin, Rojda gibi Alevi-Kürt isimleri koyduklarını, Kur’an’daki isimlerden de verdiklerini söyleyerek koymadığımız isim yok demiştir.²²³² Elmapınar Köyü’nden bir Alevi, Hasan, Hüseyin, Kemal, İsmail isimlerinin yaygın olmakla beraber, diğer taraftan Deniz isminin de Alevilerde çok olduğunu söylemiştir.²²³³ Tercan’dan Maraş’a yerleşmiş bir Alevi genci, en çok duyduğu isimlerin Hasan, Hüseyin, Ali olduğunu söylemiştir.²²³⁴

Bir Kılıçlı Köyü olan Ördek Dede’deki Aleviler, Salman, Ali, Hasan, Hüseyin isimlerinin çok olduğunu söyleyerek, Salman isminin kaynağının da Salman Farisi olduğunu belirtmiştir.²²³⁵ Atatürk döneminden sonra Kemaller, İsmetler, Aliler ve paşa isimleri çoğaldı diyen başka bir Ördek Dedeli Alevi, bilhassa Kurtuluş Savaşı’ndan sonra paşa isimlerinin epeyce çoğaldığını belirterek, “ Bizim köyün girişinde Atatürk’ün büstü vardır vali buraya gelecek aman gitme bunlar teröristtir demişler. Alevidir demişler. Vali nasıl olur demiş ama her istihbarat getiren aynı şeyi söylemiş. Gideceğim demiş Vali bu köye. Bizim köye geldi konuşma yaptı, sonra gittiği yerde demiş ki o köyde isimler Kemal, İsmet, Fevzi, bu köy nasıl terörist olur? Demiş. Ben böyle bir şey görmedim demiş. Hâlbuki bizim köylerde kesinlikle terörist falan olmaz.” demiş ancak Maraş’ta Kürt dedin mi hemen Alevi akla gelir.”

²²²⁹ Eröz, **Türkiye’de**,366.

²²³⁰ Şükran Aras,1948 doğumlu,lise mezunu,K69.

²²³¹ K16

²²³² K34

²²³³ K37

²²³⁴ K40

²²³⁵ Salman Öteliş, ilkokul mezunu ,1958 doğumlu,K53.

Diye ifade etmiştir.²²³⁶ Başka bir Ördek Dedeli ise, “Önce dedeler ile Bektaşiler gidermiş sefere hep Balkanları bunlar Türkleştirmiş.” diyerek, “Benim babamın babası Göksun Berit dağından Karatut köyünden gelmiş ama şimdi o köyün gidişatı Sünni gidişatı.” Diye ifade etmiştir.²²³⁷ Başka bir yaşlı Kılıçlı Alevisi de “Kılıçlımın bir tarihi vardır bunun ne olduğunu bilersen nerden geldiğini bilirsin, bizim Kürt Alevileri işi bilmiyorlar PKK zorladı bunları, siz Kürt sünüz diye, yoksa Aleviler kesinlikle Türk’tür. Ben bir gün Maraş’ta avukat O.S var onla konuşuyorum, çok okuyorum dedi bu Kürtlük doğuda var dedi, genelde Şafiler Kürt dedi. Kırmançı Aleviler Kürt değil Türk dedi. Bizi PKK’ılaştırmaya çalışıyorlar benim izlenimim. Kürt kanalı var dinlerim bazen Alevi muhabir gönderiyorlar, Osmanlı döneminde kaçmış gelmiş dağlara yerleşmiş dili kalmamış. Tamam dilin Kürt ama sen Kürt değilsin. Dili kaybetmişsin ama dini kaybetmemişsin. Ben senin Kürt olmadığı ispat edeceğim, nerden geldi senin Kürtlüğün? Sen niye bu kadar Pir Sultan’a, Hacı Bektaş’a, Nesimi’ye, Fuzuli’ye bağlanıyorsun? Hangisi Kürt’tü bunların? Türk’tür bunların hepsi.²²³⁸” Diye vurgulamıştır.

Eski adı Fanfas olan bir Kılıçlı köyü Pınarhüyük’ten bir Alevi, Yezid, Ömer, Osman, Bekir ismini çocuklara koymadıklarını söyleyerek “şimdi çok karışık isim veriyorlar ama eskiden Hasan, Hüseyin, Ali isminin çok konduğunu belirtmiştir.²²³⁹ Kadınlarda Navruz isminin çok olduğunu söyleyen Kılıçlı köylerinden, Kuyumculardan bir Alevi kadını, “Sultan bizde çok yoktur o Kürtlerde olur. İslami isimler çoktur, Hasan, Hüseyin, Hatice, Fatma, Ali, Elif, Ayşe, eskiden köyde bu tür isimler vardı ama şimdikiiler böyle koymuyorlar.”²²⁴⁰ Diye belirtmiştir. Çiçek Köyü’nden bir Kılıçlı Alevisin, en yaygın isimlerin Kemal, Mehmet ve Ali’nin olduğu söyleyerek bu isimlerin Türkmenler ’de meşhur olduğunu söylemiş bölgede birde Alâeddin Keykubat döneminde yapılan Kubatlı Han’ın bulunduğunu ve Han Onbaşı’nda bulunan han kalıntılarının bu Kubatlı Hanı’ndan kaynaklandığını söylemiştir.²²⁴¹

²²³⁶ K50

²²³⁷ K51

²²³⁸ K50

²²³⁹ K55,K57

²²⁴⁰ K58

²²⁴¹ K59

3.14. Pazarcık Alevilerinde Kullanılan Aile Lakapları

Kantarma dede ailesine mensup kişiler, bölgede yaşayan insanların kendiler ‘de değiller’ dendiklerini ifade edilmiştir.²²⁴² Haydarlı yaşayan Sinemil Dedesi, Kürt Alevi olduklarını ve ailesine ‘Hamza Batte’ dediklerini batto’nin Kürtçe topalın oğlu anlamına geldiğini ifade ederek bunun kendi lakapları olduğunu söylemiştir.²²⁴³ Sinemil aşiretine mensup bir kişi Pulyanlı’dan olduğunu ve kendi aile lakaplarına ‘Ay Yusub’²²⁴⁴ dendiklerini ifade etmiştir. Pir Baba İlyas Horasani, Çal erkân Kuşkanlı kollarında olduğunu söyleyen bir kişi, bunun dört yolun direği anlamı taşıdığını, aşiretlerine Kuşkanlı denildiğini ifade ederek, ayrıca bir efsanevi hikâyesi olduğunu anlatmıştır. Bu hikâyeye göre, dedenin, talibine falanca da bir emanetim var al da gel dediği, arkasını döndüğünde talibini gene karşısında durduğunu ve daha niye gitmedin diye sorduğunu, talibinde gidip döndüğünü söylediği vakit, dedenin ona sen Kuşkanlı mısın? Ne çabuk uçtun geldin? Dediği anlatılmıştır.²²⁴⁵

Sinemil Aşireti’ne mensup Bozlar’dan bir Alevi, dedesine ‘Pediz Şiho’ dendiklerini söyleyerek, Pediz’in Kürtçe bir ocak adı olduğunu, Çocuğu olup ölenlerin amcasının evine geldiğini orada bir gece kaldıklarını sonra bu kalanların düzinelerce çocukları olduğu ifade etmiştir.²²⁴⁶

Bir Kılıçlı köyü olan Hanobası’nda yaşamalarına rağmen Kürt olduklarını söyleyen bir aileden, koca, Sinemilli Aşireti’ne mensup olduğunu söylerken²²⁴⁷ karısı Sinemilli değilim demiştir.²²⁴⁸ Aile olarak kendilerine Simanolar²²⁴⁹ dendiklerini söylemiş, karısı ise babasının ailesine Çermolar dendiklerini anlatmıştır.²²⁵⁰ Aynı köyden Türk, Kılıçlı Alevisi ise aile lakaplarının ‘Samikler’ olduğunu söylemiştir. Urumoğlu Köyü’nden bir Kılıçlı Alevisi ise aile lakaplarının da ‘Urumoğlu’ olduğunu ifade etmiştir.²²⁵¹

²²⁴² K2

²²⁴³ K6

²²⁴⁴ Ay Yusuf yerel şiveyle Ay Yusub şeklinde telaffuz edilmektedir.

²²⁴⁵ K20

²²⁴⁶ K30

²²⁴⁷ K32

²²⁴⁸ K33

²²⁴⁹ K32

²²⁵⁰ K33

²²⁵¹ K54

Osmandede Köyü'ndeki bir Kılıçlı ailesi kendilerine “Kıllı Zılfolar” dendiğini sofulardan geldiklerini söylemişlerdir.²²⁵² Aynı köyden yaşlı bir Alevi kadını ise lakaplarına “bıyık Aliler” dediklerini anlatmıştır.²²⁵³ Türkmen Alevisi olduğunu kendilerine Kılıçlı denmesine rağmen biz Kılıçlı değiliz diyen başka bir Alevi ise babasının lakabına “Haliliş” dediklerini ifade etmiştir.²²⁵⁴ Aynı köyden dede ailesinden bir Alevi ise kendilere “Dedeler” dendiğini anlatmıştır.²²⁵⁵

Ördek Dede Köyü'nden birisi kendilere “Çoban Ahmet” dediklerini söylerken²²⁵⁶ bir diğeri, “Ahmet Dede” dediklerini anlatmıştır.²²⁵⁷ Kuyumcular Köyü'nden bir Kılıçlı kadını ailesine “Şıh Aliler” dendiğini söyleyerek “herhalde dedem şıhmış”²²⁵⁸ diye belirtmiştir. Karaçay Köyü'nden başka bir Kılıçlı Alevisi ise babacanlıktan dolayı kendilerine “Babalar” dediklerini anlatmıştır.²²⁵⁹ Başka bir Kılıçlı Köyü Pınarhöyük'ten bir Alevi ise babası ve amcasının yetim büyüdüğü için kendilerine “Şav Ali Çocukları” dendiğini ifade etmiştir.²²⁶⁰

Hanobası Köyünden birisi dedesi Osman'ın lakabının “Koso” olduğunu söylemiş²²⁶¹ karısı da babasının adının El-Has Şahin olduğunu belirterek, lakabının “Ako” olduğunu söylemiştir.²²⁶²

3.15. Pazarcık Alevilerinin Okuduğu Şair ve Yazarlar

Kantarma Sinemil Dedesi, okudukları nefeslere bazı örnekler vererek bu nefeslerin Meluni'ye, İbreti'ye, Ali Haki'ye, Mahsuni Şerife ait olduğunu belirtmiş, ayrıca Meçhuli, Hüdayi, Harabi, Noksani Baba, Esiri gibi ozanların da deyişlerini okuduklarını söyleyerek, Harabi'nin çok büyük ozan olduğu ifade etmiştir. Sefil Selimi'den bir deyiş söyleyerek;

²²⁵² K63

²²⁵³ K67

²²⁵⁴ K57

²²⁵⁵ K45

²²⁵⁶ K46

²²⁵⁷ K47

²²⁵⁸ K58

²²⁵⁹ K56

²²⁶⁰ K55

²²⁶¹ K24

²²⁶² K26

- ❖ “ İman yığınınına aşk harmanına,
- ❖ Daneyi seçmeye yel bizden gider,
- ❖ Başından geçip aşk meydanına,
- ❖ Kurban olmak için can bizden gider,
- ❖ Vücut mülkündedir mezar yerimiz,
- ❖ Birdir bin isme malik pirimiz,
- ❖ Ebedi hayatta Şah'tır yârimiz,

Kur'an'a, Hünkâr'a yol bizden gider.”²²⁶³ Dediklerini ancak bu görüşleri diyanetin kabul etmeyeceğini ifade etmiştir.

Sinemil Dedesi takip ettikleri birçok yazarlar olduğunu ve bu yazarlar arasında farklı görüşlere sahip olanların bulunduğunu ancak kendisinin hümanist düşünceye sahip olanları daha çekici bulduğunu ifade etmiştir. Aleviliği şeriata kaydırmaya ve tarif edilmiş bir kalıba sokmaya çalışanlara mesafeli olduklarını söyleyerek Nejat Birdoğan'ı çok başarılı bulduklarını anlatmıştır.Çorum'da, akademisyen hocaların katıldığı bir cem yapıldığını ve postta oturanların genellikle ilahiyatçı kadrodan olduklarını anlatan dede buna bir misafir, bir mihman olarak eyvallah dediklerini ancak Alevilikte postun Ehl-i Beyt bendelerine ait olduğunu ifade etmişlerdir. Postun kutsiyeti gereği postu sadece Ehl-i Beyt bendesi pirlerin temsil edebileceği

²²⁶³Hep Bizden Gider

Başından vazgeçip can meydanına,
 Kurban olmak için kul bizden gider
 İman yığınınına, aşk harmanına
 Taneyi seçmeğe yel bizden gider.
 Vücut mülkündedir mezar yerimiz
 Birdir bin işime mâlik pirimiz
 Ebedi âlemde Şahtır yârimiz
 Kur' an' a, Hünkâr' a yol bizden gider.
 Ağ deve üstünde yükümüz vardır
 Ehl-i Beyt ile kavlimiz birdir
 Lokmamızı tatmak zehirden zordur
 Kâmil sofrasında bal bizden gider.
 Yol bilmeyen dağı, taşı dolanır
 Susuz yolcu bir gözden sulanır
 Cahil nâdan bu sözüme bulanır
 Ehli hal olana hal bizden gider.
 Sefil Selimi' nin sözü duyana
 Meyli muhabbetle özün yuyana
 Benimle oynama çocuk diyene
 Selman olsa bile gül bizden gider.(Sefil Selimi,aslen Sünni inançlı olmasına rağmen Ehl-i Beyt sevgisiyle şiirler yazmıştır.)

söylenerek, posta cemiyetin rızalığını almayanın, Ehl-i Beyt bendesi olmayıp o soydan gelmeyen normalde oturamayacağı vurgulanmıştır. Ayrıca cem evlerine Atatürk resmi asma geleneğini İzzettin Doğan'ın çıkardığını ifade ederek, hocanın posta Atatürk resmi asmasını doğru bulmadıklarını bu resmin başka bir yere asılabileceğini ifade etmişlerdir. Çünkü bugün Atatürk asıldığı takdirde on sene sonra Kenan Evren'in benim resmimi asın diyebileceği ya da başka birinin Yavuz çok iyi padişahı onu asın denebileceği belirtilmiş, “siyaset bu ortama sokulmamalı” denmiştir. Postun Ehl-i Beyt bendesi olduğu, bu yüzden oraya secde edildiği, niyaz edildiği ifade edilerek postun siyasetçi yeri olmadığı önemle vurgulanmıştır.²²⁶⁴

Kantarma Sinemil Dedesi, cemlerde, Noksani, Şah Hatayi, Fuzuli ve Virani'den nefesler okunduğunu ayrıca Osmanlı döneminden bugüne, Nesimi'den ve Hallac-ı Mansur'dan gelen nefesler olduğunu ancak bu nefeslerin bu kişilerin ağzından mı çıktığı, yoksa bunlara mı ithaf edildiğinin tam belli olmadığı ancak genel hitap şekilleri insan sevgisini belirttiği için örselenmediği söylenmiştir. Ayrıca, Nesimi, Kaygusuz Abdal, Virani ve Daimi'de bunlarla beraber sayılmış Cumhuriyet dönemi ozanlarında Harabi ve günümüz ozanlarından Meluni ve İbreti söylenmiştir. Bu nefeslerdeki temel öge şu deyişle özetlenmiş,

“Evliya'dan gelen kelim, okunan Kur'an değil mi?

Gerçek Veli'nin sözleri sureyi Rahman değil mi?” Denmiştir.²²⁶⁵

Alevilikte, Kur'an-ı Kerim'in nasıl indiğinin anlatıldığı, yirmi iki sene, yirmi üç gün sürdüğü söylenerek, buna eyvallah diyerek öyle inmemiştir diyemeyeceğini ancak Kur'an da olsa, İncil de olsa, Tevrat da olsa, Zebur da olsa veya Budizm de olsa temel amacın insanları belirli nasihatlerle birbirlerine karşı sorumlu yetiştirme olduğu vurgulanmıştır. Bütün bu kutsal kitapların vermek istediğinin insanların birbirine karşı zararsız olması olduğu ifade edilmiştir. Alevilerde şöyle bir şeyin olduğu ifade edilerek;

- ❖ “Ben kendi kendime hesap ettim,
- ❖ Aldım dört kitabı bir kitap ettim.

²²⁶⁴ K2

²²⁶⁵ K2

❖ Beyhude kendime ben azap ettim.

Zaten dört kitabın aslı bir imiş.” Demişlerdir. Kur’an’ın kendilerinin de kutsal olduğunu söylemekle beraber, din eğitimi açısından bazı yanlışlar yapıldığı belirtilmiştir. Kutsal kitaplar açısından, “sanki Zebur’un gelmemiş, Tevrat inmemiş, İsa’ya İncil’in verilmemiş son peygamber olarak Hz. Muhammed’e Kur’an verilerek, kılıçla, kalkanla insanları yola getirmesi isteniyor” denmiştir. Oysa Aleviliğin bu yaklaşımı Tanrısal sığata yakıştırmadığı söylenerek, her şeye kadir bir gücün böyle bir şey yapamayacağı ifade edilmiştir. Tanrı’nın insanları firkalara ayırarak karşı karşıya getirmeyeceği belirtilerek, Alevilerin bu fikirleri itibarıyla diyanetle ayrı düşündüklerini ancak bunun çoğu Aleviler tarafından ifade edilemeyen bir görüş olduğunu söylemiştir. “Tanrı’nın her şeyi bildiği düşünülürse Davudi, Musevi, İsevi, Muhammedi sanki birbirinden çok farklıymış, tezatmış gibi insanlar birbirlerini neden yola getirmek için uğraşsın ki?” denilerek, o zaman sanki kavga vesilesi gibi bir algı oluşabileceği ancak Tanrı’nın kavgaya vesile olan bir sıfat olmadığı ve olmaması gerektiği vurgulanmıştır.²²⁶⁶

Bozlar Sinemil Dedesi, kitap okumayı çok sevdiğini belirterek bilhassa Abdülbaki Gölpınarlı, Sefer Aytekin, Ziya Şakir, Murat Sertoğlu, Behnan Şapolyo gibi yazarların kitaplarını okuduğunu anlatmıştır.²²⁶⁷ Hamza Aksüt’ü de beğendiğini ancak Hamza Aksüt’te bir şey yakaladığını, bir bayanın babası ya da eşi dede olmadıktan sonra dede postuna oturamayacağını oysa Kadıncık Ana’nın posta oturduğunu söylediğini ama bunun olamayacağını ifade etmiştir. Elif Ana içinde aynı şeyin söylendiğini ama hangi posta, kimin postuna oturduğunu söylenmediği belirtmiştir. Dede sadece tek yönlü kaynaklar okumadığını hem dede, hem de hoca kitaplarını okuduğunu ve bunları karşılaştırdığını belirterek, “doğruyu tutar yanlış atarım” demiştir. Yine Mehmet Yaman ve Ali Yaman’ın kitaplarının da güzel eserler olduğunu ifade etmiştir.²²⁶⁸

Ahmet Yaşar Ocak’ı çok iyi bir araştırmacı olarak nitelendiren Haydarlı Sinemil dedesi, Nejat Birdoğan’ın bazı Alevi dedelerini eleştirdiğini söyleyerek, bir ceme

²²⁶⁶ K2

²²⁶⁷ K5

²²⁶⁸ K5

gittiğinde dedenin illaki mum diye tutturduğunu üç tane mum bulun diye ısrar ettiğini söylemiş oysa kendi geleneklerinde cemlerde mum yakıldığını hiç hatırlamadığını ifade etmiştir. Dede kendilerinde ocağın kutsal olduğunu, külün döküldüğü yerin bile kutsal olduğunu vurgulayarak kendi cemlerinde mum yakma âdeti olmadığını belirtmiştir. Sinemilli Aleviliğinde şekli ritüellerin çok ön plana çıkmadığını anlatarak, mumun da böyle olduğu ancak şimdiki zamanda televizyondaki cemlerden dolayı üç adet mumun yakıldığını ifade edilmiştir. Nejat Birdoğan'ın yazdığına devam eden dede, bahse konu olan o dedenin, köyde üç mum bulunmazsa cemin yapılamayacağını söylediği, bunun üzerine üç adet mum gibi sivri ampullerin bulunarak bunların olup olmayacağını sorulduğu ve dedenin kabul ettiği söylenmiş, bunların çok kötü şeyler olduğu için buraya kadar düşmesinin çok yanlış olduğu ifade edilmiş böylece işin aslından koparak, bir takım hurafelerle yapılar hale geleceği belirtilmiştir.²²⁶⁹

Alevilik konusunda birtakım kavramların yenilenmesi gerektiğini, ömrünü doldurmamış olsa da günümüzün gereklilikleri karşısında yenilenmesi gerektiğini hatırlatan dede, Aleviliğin içinin daha dolu hala gelmesinin gerektiği, bunun içinde yapılan her çalışmanın ve yazılan her kitabın bir sonraki için bir ön çalışma şeklinde olduğunu ifade etmiştir. Bu açıdan Alevilikle ilgili en derli toplu bulduğu eserin Nejat Birdoğan'a ait olan "Alevilik Anadolu'nun Gizli Kültürü" olduğunu vurgulayan dede kitabı sevdiğini ancak her kitapta katılacağı şeyler olduğu gibi katılmayacağı şeylerinde bulunduğunu ifade etmiştir. Eserin samimi ve bilimsel ahlâka uygun yazıldığını düşündüğünü söyleyen dede, yazarın katılmadığı bazı şeyleri, bunlarda var diye okuyucuyu habersiz bırakmadığını ifade etmiştir. Nejat Birdoğan'ın Aleviliği, Ahmet Yesevi üzerinden yürütmesine rağmen, eserinde Muharrem Naci Orhan'ın bir şecere göndererek, soy ağacının Ebül Vefa'ya gittiğini ve Ebül Vefa'nın bir Kürt Pir olduğunu dipnotta gösterdiğini bunun bir bilim insanı namusluluğu olduğunu vurgulamış normalde insanların kendi görüşlerini pekiştirmek için böyle bilgileri sürekli attıklarını ifade etmiştir. Rıza Zelyut'u da okuduğunu belirten dede, onu daha gelenekçi bulduğunu belirterek, buna bir itirazının olmamakla beraber Alevilikte yeni çözümler yapılması gerektiğini ifade etmiştir. Aleviliğin şu anda şehir yaşamına adapte olduğunu vurgulayarak, bunun

²²⁶⁹ K6

köydeki gibi devam etmesinin mümkün olmadığı açıklanmıştır. Her açıdan ve her şeyiyle yeni bir ortama geçen Alevilikte, önceden dede bir köye gelince yakındakilerin oraya geldiği, iki üç ayın bu şekilde geçtiği anlatılmıştır. Ama köy hayatının tersine şimdi herkesin şehirde yaşadığı ve çalıştığı, bunların ya işçi, ya memur ya da işveren olarak şehir hayatına adapte olduğu ve hiç kimsenin işini terk etmesinin mümkün olmadığı izah edilerek, her saati dolu insanların Aleviliği köydeki şekliyle devam ettirmesinin mümkün olmadığı ifade edilmiştir. Sonuç olarak Aleviliğin bu yeni hayata uyarlanması gerektiği çünkü hali hazırda hiçbir talibe neden gelmiyorsun? Diye bir soruyu soramadıklarını ifade etmişlerdir.²²⁷⁰

Haydarlı Sinemil Dedesi, Kantarma Ocağı'nda, okunan deyişlerin genelde Hatayi'den, Dedemoğlu'ndan, Noksani'den, Pir Sultan'dan, Virani'den ve Fuzuli'den olduğu vurgulamıştır.²²⁷¹ Çöçeli Alevisi, Hüsnüye adlı bir kitabı okuduğunu ve Turan Dursun'u çok beğendiğini, ona saygı duyduğunu, Sünni olmasının, müftü olmasının onu bağlamadığını ifade etmiştir. Şimdiki eserlerinin çoğunun para amaçlı ve şişirme olduğunu söyleyerek, eskilerin araştırmayı zor yapmalarına rağmen eserlerinin daha oturaklı olduğunu anlatmıştır. Sünni olmasına rağmen Yaşar Nuri Öztürk'e çok saygı duyduğunu anlatmıştır. Şahsen ne Aleviliğe ne de Sünniliğe inanmadığını anlatarak Ehl-i Beyt'e gönül vermiş bir kişi olarak Alevilikle, Sünnilikle işi olmadığını belirtmiştir. Damadının birinin Sünni olduğunu ve ona saygı duyduğunu ifade etmiş ancak karısına kalsa bu evliliğe izin vermeyeceğini vurgulamıştır.²²⁷²

Bozlar Alevisi, Alevilikle ilgili çeşitli eserler okuduğunu söyleyerek bunların Alevi-Bektaşî Antolojisi, İmam Cafer-i Sadık Buyruğu ve Rıza Zelyut'un kitaplarını olduğunu söylemiştir. Ağuışen Ocağı'na bağlı olan dede ise en çok Pir Sultan Abdal, Şah Hatayi'den ve Fuzuli'den deyişler okuduğunu ifade etmiştir.²²⁷³

Sinemil Aşireti'nden, Ağuışen Ocağı'na bağlı ve kendisini Kürt Alevisi olarak tanımlayan ve bir Alevi derneğini yöneticisi, Alevilerin dost meclislerinin ve

²²⁷⁰ K6

²²⁷¹ K6

²²⁷² K14

²²⁷³ K17

sohbetlerinin bol olduğunu ifade etmiştir. Özellikle Mehmet Bayrak, Hasan Harmancı ve Murtaza Demir'in birçok yeni eserinin olduğunu, Aziz Tunç'un "Maraş Kıyımı" adlı bir kitabı bulunduğunu belirtilerek, kendisinin en son Hasan Sabbah'ın kitabını okuduğunu anlatmıştır. Alevilerde de bu yönde eksik bulunduğunu ancak bunun düzelmesi için önce özgür bir ortamın sağlanması, sonra bu gelişmenin beklenmesi gerektiğini ifade ederek, dernekleri ayakta tutmaya çalıştıklarını ve bu derneklerde Sünni âlimlerin de sohbet etmelerinin sağlanıp onlara da soruların sorulması gerektiğini söylemiş; "İslam'ın özünü kim anlatacak?" diye sormuştur. Gazi Metin dedenin buraya anmalara geldiğini söyleyerek, kendi görevlerinin dağılık insan yığınlarını bir araya getirip iyi bilenlerle temasa geçirmek ve bir şeyler kazanmalarına vesile olmak olduğunu söylemiştir.²²⁷⁴

Ellerinde Alevilik tarihine ait eski bir kaynaklar olmadığını ancak 1931 yılına ait Bektaşî şiirleri adlı bir kitabı bulunduğunu söyleyen Kureyşan Ocağı'na bağlı Alevi, bu kitabı İstanbul'dan gelen bir avukat arkadaşına gösterdiğini, içeriğinde bütün Alevi-Bektaşî nefesleri ve şiirlerinin bulunduğunu ve arkadaşının kitabı alıp İstanbul'a gittiğini belirtmiştir. Alevi-Bektaşî eserlerinden Vilayetnâme'yi, Yedi Ulu Ozan'ı, Kur'an'da Hikmet Tarihte Hakikat, gibi birçok eserin yanı sıra, iki defa Kur'an-ı Kerim mealini ve İncilin Türkçesi'ni okuduğunu anlatmıştır.²²⁷⁵

Alevilikle ilgili son yıllarda birkaç tane kitap okuduğunu ama hiçbirinin kendisini tatmin etmediği söyleyen Koçgiri Alevisi bu okudukları içinde Rıza Zelyut, Cemal Şener ve Erdoğan Çınar bulunduğunu tamamının kendisine yüzeysel geldiğini ifade etmiştir.²²⁷⁶ Ayrıştırmanın giderek artmasından son derece rahatsız olduğunu anlatarak buna K.Maraş'ta yapılan kitap fuarını örnek göstermiş, bu fuarda Aleviliğe ait hiçbir şey bulamadıklarını söylemiştir. Alevilikle ilgili eser veren hiçbir yazarın bu fuara katılmadığını ayrıca şiirle ilgili festivallere Alevilerin birçok eser vermesine rağmen çağrılmadığını oysa çağırılrsa çok iyi olacağını anlatmıştır.²²⁷⁷

²²⁷⁴ K18

²²⁷⁵ K20

²²⁷⁶ K22

²²⁷⁷ K22

Sinemil Aşireti'ne mensup, Küpeliköz Köyü'nde yaşayan ancak herhangi bir ocağa ve dedeye bağlı olmadığı ifade eden bir Alevi, Rıza Zelyut'u okuduğunu belirtmiştir.²²⁷⁸ Aynı aşirete mensup Bozlar Alevisi ise, İzzettin Doğan'ın eserlerini okuduğunu onu çok beğendiğini söylemiştir. İzzettin Hoca'nın söylediklerinin kendisinin mantığına çok uyduğunu, kendisinin de aynı hoca gibi düşündüğünü, hocanın Aleviliğin Müslümanlığın bir yorumu olduğunu, biz Müslümanız ve Müslümanlık içinde bir yorumuz dediğini, buna kendisinin de katıldığını, ayrılık olmasının çok anormal olduğunu ayrıca İzzettin Doğan'ın babasının kendilerinin dedesi olduğunu söylemiştir.²²⁷⁹ Aslen Tottolar Köyü'nden olmasına rağmen K. Maraş merkezde oturan Alevi genç kızı en sevdiği âşıkların Âşık Mahsuni Şerif ve Nurşani olduğunu söylemiştir.²²⁸⁰ Pazarcık Doğanlı Karahasan Köyü'nde yaşayan Sinemil Aşireti'ne mensup bir kişi, Alevilikle ilgili roman türünden bazı eserler okuduğunu bunlardan birinin İskender Pala'nın yazdığı Şah Sultan olduğunu anlatmıştır.²²⁸¹

Tercan'dan Maraş'a yerleşmiş bir Alevi genci, evlerinde Alevilikle ilgili birçok kitap bulunmasına rağmen az okuduğunu, evlerinde en çok kitabı halasının okuduğunu söylemiştir.²²⁸²

Babası Sinemilli, annesi Barak Aşireti'nden olan bir Alevi genci, Rıza Zelyut'un Türk Aleviliği diye bir kitabını okuduğunu ve bu kitapta Alevilerin Kürt olmadığını yazıldığını söylemiştir.²²⁸³ Uryan Hızır Ocağı'na bağlı, Osman Dede Köyü'nde yaşayan Bir Kılıçlı Dedesi, Cemal Şener'i çok sevdiğini onun kitaplarının kendisine daha yakın geldiğini ifade ederek, "cinden, hortlaktan çok hoşlanmam" demiştir. Rıza Zelyut'u da çok beğendiğini ve iyi bulduğunu söyleyerek, "biz köyde büyüdük dağda yattık, ne cin gördük, ne şeytan. Cinde şeytanda insanın nefsidir. Başkasını aramaya gerek yok. Efendim adamın kaderiymiş adamın başına kötü bir şey gelirse böyle diyorlar. Haşa Allah kötü bir şey yapar mı? İnsan kendi yaptığının karşılığını

²²⁷⁸ K29

²²⁷⁹ K30

²²⁸⁰ K35

²²⁸¹ K38

²²⁸² K40

²²⁸³ K42

bulur her zaman.” Demiştir.²²⁸⁴ Cemlerde dua ve gülbenglerin genelde Hatayi’den okunduğunu söyleyerek, “Yani yüz tane okunursa bunun yetmişi Hatayi’den okunur. Ondan sonra da Virani’denir. Ondan sonra Kul Hikmet’tendir. Eskiden dedeler Fuzuli’den de okurlardı. Ama o gazel vari okunduğu için son zamanlarda ondan az okuyorlar. Mesela İbrahim Tatlıses’den dinledim birkaç defa. Balım Sultanında vardır.” Diye belirtmiştir.²²⁸⁵

Bir Kılıçlı Köyü olan Ördek Dede Alevilerinden birisi, Alevilikle ilgili Hüsniye ve Makalat’ okuduğunu²²⁸⁶ söylerken diğeri Aleviliğe ait eski bir kaynağı bu bölgede hiç görmediğini²²⁸⁷ söylemiştir. Eskiden bu konuda bilgisi olanların hep öldüklerini ifade ederek, eski yazı bilenlerden neredeyse kimsenin kalmadığı anlatılmıştır. “Burada Başo Hoca varmış ben ulaşamadım, babamız anlatırdı, bu köyde akşam oldu mu bu işe kafa verenler doğru Başo Hoca’nın yanına giderdik neredeyse sabaha kadar onu dinlerdik, derdi.” Demiştir. Dedelerin bu köye gelmemesinin sebeplerinden birinin de Başo Hoca gibi çok bilgili zatlar olduğu anlatılarak, “Hüseyin Doğan, İzzettin Doğan’ın babası, ona demişler ki; “Pazarcık bu yöre Alevilikten uzaklaşıyor, buna git de bir şeyler söyle” falan demişler. Bir gün o da gelmeye karar vermiş. Gelmişler buraya, misafir kalmışlar akşam konuşurken, ağzından yanlışlıkla bir şey çıkınca hemen müdahale etmişler, demek ki biliyor adamlar. Dedelerin uzaklaşması bizde daha önce var olan bu çok bilgili adamlar yüzünden oldu.” Diye belirtmiştir.²²⁸⁸

Aynı köyde yaşayan bir genç Alevi, jeoloji mühendisi Celal Şengör’ün kitaplarını çok beğendiğini söyleyerek, Ateşe semah dönmek adlı kitabı okuduğunu ayrıca Sivas Olayları ve Dersim Olaylarıyla ilgili kitaplar okuduğunu ifade etmiştir.²²⁸⁹ Aynı köyden başka bir Alevi ise, İskender Pala, Reha Çamuroğlu ve Rıza Zelyut’u okuduğunu ifade etmiştir.²²⁹⁰

²²⁸⁴ K45

²²⁸⁵ K45

²²⁸⁶ K51

²²⁸⁷ K50

²²⁸⁸ K50

²²⁸⁹ K46

²²⁹⁰ K50

Bir Kılıçlı Köyü olan Urumoğlu'dan birisi, kendi ellinde Sinemilli Aşiretiyle ilgili bir tez olduğunu ve eski kayıtların bulunduğunu anlatarak Sinemillilerle ilgili birçok eski fotoğrafın kendisinden bulunduğunu söylemiştir. Alevilikle ilgili okuduğu kitap ve yazarlardan bahsederken de, "Bizim dede hakka yürüdü, Mehmet Yaman dede, Mehmet Yaman ilahiyatçıdır aynı zamanda dededir. Oğlu da doçenttir. Ahmet Yaşar Ocak'ın da Dede Kargınla ilgili eserini gördüm harika bir şey. Ayrıca okuduklarımız arasında Velayetname, Buyruk, Dede Kargın Velayetnamesi, eski hüccetler var" Diye ifade etmiş istenirse bunları verebileceğini eklemiştir.²²⁹¹

Eski adı Fanfas olan Pınarhüyük'ten bir Kılıçlı Alevisi, Aleviliğe ait bir kaynak okumadığını söyleyerek, "bizde okuma oranı çok düşüktü. Eski yazı okuyan annemin dayısı vardı o okurdu onda biraz bir şeyler vardı. O okurdu bize söylerlerdi."²²⁹² Demiştir. Ayrıca en sevdiği âşıkların da Mahsuni Şerif'le, Âşık Veysel olduğunu söylemiş ve onları çok sevdiğini belirtmiştir.²²⁹³

Aleviliğe ait orijinal eski bir kaynak görmediğini söyleyen bir Kılıçlı Alevisi, "Ama son zamanlarda makalatlar yayınlandı ve birçok eser yayınlandı onları okudum. Bende bir yüz kadar kaynağa baktım. Bilhassa çocuk yaşlarda Kerbela hadisesiyle ilgili birçok şey okudum ancak Hz. Hüseyin 'in şehit edilmesine kadar hep okudum. O kısmı hiç okumadım çünkü yüreğim hiç kaldırmadı ve hala kaldırmaz. Hep çok üzülürüm."²²⁹⁴ Diye ifade etmiştir.

Osman Dede Köyü'nden bir Alevi, "Abo İlhan diye biri vardı, itikatlı inançlı bir adamdı, küçük bir kitap yazmıştı onu okudum." Diyerek aşka dair, Allah sevgisiyle alakalı ne varsa onu alırım demiştir. Tarihsel olaylara pek girmediğini zaten hafızasında da pek kalmadığını söyleyerek önemli olanın o felsefi anlayışı kavramaktır diye ifade ederek, bilhassa Şah Hatayi başta olmak üzere Yedi Ulu Ozan'a çok önem verdiklerini belirtmiş, Nurşani'nin ise kendi âşıklık geleneklerine uygun olmadığını söylemiştir.²²⁹⁵

²²⁹¹ K54

²²⁹² K55

²²⁹³ K55

²²⁹⁴ K56

²²⁹⁵ K57

İllaki şu yazar diye bir ayırım yapmamakla beraber çok okuduğunu söyleyen Kuyumcular Köyü'nden bir Kılıçlı kadını, Alevilik hakkında belki on beşe yakın kitap okuduğunu en son olarak da, “Anadolu Aleviliği” adlı kitabı bitirdiğini söylemiş, “Ben felsefesini seviyorum Aleviliğin. Önce insan ve ruh temizliğine önem veriyorlar bende ondan seviyorum. Yoksa ibadet şekilleri yani şu kadar namaz kılmış falan beni çokta ilgilendirmiyor.”²²⁹⁶ Şeklinde ifade etmiştir. Dersim Olayları'na ilgisi dolayısıyla bunun hakkında araştırma yaptığını ve Rıza Zelyut'un bu konuda yazdığı eseri okuduğunu söyleyerek Alevi ozanlarından ise Mahsuni, Pir Sultan ve Fuzulu'yi ayrıca Neşet Ertaş ve Nesimi'yi çok sevdiği söyleyerek, bunu “Aleviler de âşık mı biter?”²²⁹⁷ Şeklinde ifade etmiştir.

Okumayı çok sevdiğini söyleyen yaşlı bir Kılıçlı Alevisi, Aleviliğe ait eski bir kaynak hiç görmediğini, çünkü dedelerinin yüzde sekseninin okuryazar olmadığını ifade ederek, “Bergamalı Sefer Aytekin'in Aleviliğe ait Hüsniye'si vardı” demiştir. Yazarlardan Bedri Noyan'ı beğendiğini ifade ederek onun Bektaşî olduğu belirtmiş, “Muharrem Zeki Korgunal, Sefer Aytekin, Murat Sertoğlu'nun Hacı Bektaş-ı Veli, Rover Garaudy, Bernard Russell, Mehmet Ali Aybar'la Vietnam'a gitmişti. Din ve siyaset diye bir kitabını okudum. En çok hoşuma giden de Harabeler, Volney'in yazdığı eser oldu. Bu kitabı tercüme edene 1946'da İnönü teşekkür mektubu gönderiyor.1950'de Menderes gelince yasaklatıyor 142'ye tabi tutuyor. Onu da yasaklatması bir kelime “şükür halk uyandı” sözü. Orada diyor ki özetle diyelim ki sen Van'da doğdun ne oluyorsun Şafi oluyorsun, sen Fırat kenarında doğarsan ne oluyorsun Alevi. Ben Türkiye'yi çok gezdim diyor yazar, Alevi köyünde doğanlar Alevi oluyor, Sünni köyünde doğanlar Sünni oluyor ne var ki bunda? Neden ayrılıyorsunuz? Diyor benimde bu çok hoşuma gitti.”²²⁹⁸ Şeklinde belirtmiştir.

Alevilerin genelde deyişleri Pir Sultan Abdal'dan, Kaygusuz Abdal'dan, Yunus Emre'den okuduklarını söyleyen Kılıçlı Alevisi, Pir Sultan'ı şair olduğu için değil, bir devrimci olduğu için sevdiğini söyleyerek, “Osmanlılara başkaldıran Celaliler gibi biriydi. Ama onun deyişleri içinde hem insana yakın deyişler var hem de Allah'a

²²⁹⁶ K58

²²⁹⁷ K58

²²⁹⁸ K59.

dair deyişler var. Bunun için Pir Sultan'ı daha çok severim.”²²⁹⁹ Şeklinde ifade etmiştir.

Hanobası'ndan bir Kılıçlı Alevisi, Turan Dursun'un bir kitabını İsviçre'deyken okuduğunu söyleyerek, onun bir din adamı olduğunu, Kur'an'ı Türkçe'ye çevirdiğini, çeşitli yerlerde görev yaptığını bu gözlemlerini anlattığını ve bu kitabın aklında kaldığını söylemiştir.²³⁰⁰ Osmandede Köyü'ndeki Kılıçlı Alevileri ise, Alevilik hakkında hiçbir şey okumadıklarını söyleyerek dayılarında bu konuda eski bir kitap olduğunu söylemişlerdir. Alevi ozanlardan ise Mahsuni Şerif, Nurşani, Sabahat Akkiraz, Musa Eroğlu ve Âşık Veysel'i sevdiklerini ifade etmişlerdir.²³⁰¹

3.16. Pazarcık Alevilerinde Duyulan Deyişler

Kahramanmaraş bölgesindeki Alevilerin genelinde Şah İsmail'in ayrı bir yeri olduğu gözlenmiştir. Bu görüşmeler esasında duyulan bazı deyişler Hatayi mahlasıyla zikredilmiş ve Hatayi, Şah İsmail bağlantısı kimi zaman söylenememiştir. Ancak Alevi genelinde görülen erkânlardaki Şah İsmail'e olan bağlılık²³⁰² bölge Alevileri açısından da belirgin şekilde görülmüştür. Bazı araştırmalar da işaret edilen²³⁰³ Alevilerin ocak bağlantısı olarak Şah İsmail'e bağlılıkları söylemeyerek başka ocağa bağlı olduklarını zikretmelerine rağmen erkânlarda genel deyişlerin Hatayi'den olması durumu bölge Alevileri içinde geçerliliğini sürdürmekte, ibadet anlamında bu kadar nüfuz etmesine karşın Pir ve Mürşit ilişkisi açısından silsilede olmaması da dikkati çekmektedir.

Bu Kelam'dır İbrahim'e narı gülistan eyledi
Bu Kelam'dır ibn-i Davud'u Süleyman eyledi
Bu Kelam'dır, Yusuf'u Mısır'a Sultan eyledi
Bu kelamı vird edenler kâmil iman eyledi
Lâ fetâ illâ Ali,lâ seyfe illâ Zülfikâr
Devri devran eyledi tâ geldi devri Mustafa

²²⁹⁹ K59

²³⁰⁰ Rıza Aslan,1960 doğumlu,ilkokul mezunu, K60.

²³⁰¹ K63,K64

²³⁰² Birdoğan,Alevilik.,285.

²³⁰³ Taşkın,Türkmen.,

Kıldı nazil onu Cebrail be ferma-i Hüda,
Ehl-i tasdike numayân oldu sırr-ı fetâ ²³⁰⁴
“Hakkı bulmak dilersen sureti insana bak,
arayıp gezme bu canı cismi işler cana bak
aşıkın miracı dostun didarıdır”²³⁰⁵

2304

Ol zaman "Kun" emrini fermân edende kirdigâr
Sâni-i kevn u mekân, ol hâlik-i leyl u nehâr
Hâme-yi kudretle tahrîr eyledi bil-iftihâr
Levh-i mahfûz uzerine, bu kelâmı derkenâr
Hem kırâat eyledi, kavm-i melâik aşikâr
Lâ feta illâ Ali lâ seyfe illâ Zulfikâr
Bu kelâmı vird-i evrâd eyledi Rûh-ul Emîn
Olmadan arayış seb'i semâvât u zemîn
Tâ ezelden vardır, nâm-ı Emir-ul Muminin
Nass-ı kat'ile buyurmuştur İlâh-ul âlemin
Sakiyi kevser Ali'dir bildiler ilmeyakin
Lâ feta illâ Ali lâ seyfe illâ Zulfikâr
Bu kelâm ile mucessem oldu Âdem âli zât
Bu kelâm ile Nebi Nûh buldu tûfandan necât
Bu kelâm ile Hızır nûş eyledi âb-ı hayât
İbn-i Meryem, bu kelâm ile diri kıldı memât
Bu kelâmın zikri bişek, mahveder bin seyyiât
Lâ fetâ illa Ali, lâ seyfe illâ Zulfikâr
Bu kelâm İbrâhîm'e nârı gülîstân eyledi
Bu kelâm İsmâil'e inzal-i kurbân eyledi
Bu kelâmdır İbni Davud'u Süleymân eyledi
Bu kelâmdır Yûsuf'u misr içre sultân eyledi
Bu kelâmı vird edenler kâmil imân eyledi
Lâ fetâ illâ Ali, lâ seyfe illâ Zulfikâr
Devr-i devrân eyledi, tâ geldi devr-i Mustafâ
Kıldı nazil anı Cibril, bâ-fermân-i Hudâ
Ehl-i tasdike numayân oldu sırr-ı la fetâ
Müşrikinin başına çaldıkca Şâh-ı Evliyâ
Aşikârâ seyt-i seyfinden gelirdi bu sadâ
Lâ fetâ illâ Ali, lâ seyfe illâ Zulfikâr
Gâfil olma ism-i azamdır, muhakkak bu kerem,
Bu kelâm ile muzeyyen oldu pes Darusselâm
Bundadır "isnâ aşer" esrârı, ey sâhib merâm
Oniki nokta derûnunda düzülmüştür tamâm
Zikr kil subh u mesâ, ey dil bi-izz u ihtişâm
Lâ fetâ illâ Ali, lâ seyfe illâ Zulfikâr
Tâ Kıyâmet bu kelâmı, vird-i evrâd eylerim
Nam-ı pak-i Haydar'ı, ez cân u dil yâd eylerim
Evvel âhir, bu kelâm ile sitemdâd eylerim
Bülbülüm, ol gül için bin, nevha icâd eylerim
gülşen-i vahdette "Rifat" böyle feryâd eylerim
Lâ fetâ illâ Ali, lâ seyfe illâ Zulfikâr

²³⁰⁵ K1

Hakk'ı görmek diler isen suret-i insana bak
Arayup gezme bu halkı cismin içre cana bak
Aşıkın mir'acı derler dostunun didarıdır
Bu söze ispat dilersen defter-i Rahman'a bak

“Gâip lâzım değil,n’ideriz lâfi,
mevcut gördüğümüz bizlere kâfi,
sevgi âb-ı hayat safidir safi,
içenleri ehl-i irfan biliriz²³⁰⁶

Akıl sır ermez Yardan’ın sırrına,
Muhammed Ali’ye indi bu kurban,
kurban olam kudretinin nuruna,
Hasan Hüseyin’e indi bu kurban²³⁰⁷ Şah Hatayi

Yedi iklim çar köşe bir dilberin vechindedir
Gel oku Ümmü'l Kitab'ı mektap irfana bak
Ta'an idüp yetmiş ikiye dime kim beyhudedir
Sen seni fehm eyle küfrdeki imana bak
Herkes bu haliyle buldu Rabb'isin bi-iştikak
Rabbel-alemin buyurdu;ayet-i Kur'an'a bak
Dil-i Ya'kub'un ağladub zar eyleme Yusuf deyü
Mısır-ı tende Şah oluptur Yusuf-ı Ken'an'a bak
Ademe hürmeten yaratıldı zemin ü asuman
Secdegah-ı alem oldu lütf ile ihsana bak
Hakk'ı bul öz kalbin içre gel Noksani iş bu dem
Himmetlidir evliyanın ahd ile peymana bak. NOKSANİ
²³⁰⁶ K2

Yarınki cennete etmeyiz minnet
Cenneti vücud-u insan biliriz
Münevver kitleye vererek kıymet
Allah mefhumunu vicdan biliriz
Gâip lâzım değil, n’ideriz lâfi
Mevcut gördüğümüz bizlere kâfi
Sevgi âb-ı hayat safidir safi
İçenleri ehl-i irfan biliriz
Gerçek aşık siler kalbin tozunu
İrfan ışığında açar gözünü
Kâmilin ağzından çıkan sözünü
Hemi hadis, hemî Kur’an biliriz
Ahlâk abdestine veririz cevaz
Vücut camiinde kılarız namaz
Dostun eşiğine eyleyip niyaz
Kendimize bunu erkân biliriz
İbreti, yavaş ol, gözle turâbı
Cehennem ateşi, vicdan azabı
Neylersin yarınki yevmülhesabı
Olgunları huri gilman biliriz
²³⁰⁷ K2

Akıl ermez Yaradanın sırrına
Muhammed Ali’ye indi bu kurban
Kurban olam kudretinin nûruna
Hasan Hüseyin’e indi bu kurban
Ol imam Zeynel’in destinde indim.
Muhammed Bakır’ın dostunda indim

Sen ademi hakir görme,
Adem sulbu nurdan hocam,
Bu dünyaya gelen herkes
Hak indinde birdir hocam.²³⁰⁸ Derviş Kemal

Miskini der gönlüm paktır,
Anlım açık yüzüm aktır,
İşim sevmek sevilmeştir,
Ben hiç düşman tanımazam.²³⁰⁹

Sorma be birader mezhebimizi,
Biz mezhep bilmeyiz yolumuz vardır.
Çağırma meclis-i riyaya bizi,
Biz şerbet içmeyiz dolumuz vardır.²³¹⁰ Kul Nesimi

Ey yezit bizlerde kıl ü kal olmaz,
Biz Muhammet Ali diyenlerdeniz.
Tarikat ehline mezhep sorulmaz,
Biz Muhammet Ali diyenlerdeniz.

Eğnimize kırmızılar giyeriz,

Ca'fer-i Sadık'ın postunda idim
Musa Kazım, Rıza'ya indi bu kurban
Muhammed Taki'nin nûrunda idim
Aliyyün- Naki'nin sırrında idim
Hasanüzl-Askeri'n darında idim
Muhammed Merdan, Gürûh'u Naci
Gerçeğe bağlıdır bu Mehdi'ye indi bu kurban
Aslı Şah-ı yolun ucu
Senede bir kurban talibin borcu
Pir-i Tarikat'a indi bu kurban
Tarikattan hakikata erenler
Cennet-i Âla'ya hülle sereler
Muhammed Ali'nin yüzün göreler
Erenler aşkına indi bu kurban
Şah Hatayim edep bilirmi hercan
Kurbanın üstüne yürüdü erkan
Tırnağında tesbih kanında mercan
Mü'min Müslüman'a indi bu kurban

²³⁰⁸ K2

²³⁰⁹ K2

²³¹⁰ K2

Halimizce her manadan duyarız.
İmam Cafer mezhebine uyarız,
Biz Muhammet Ali diyenlerdeniz.

Her kimin çerağın yoksa Hak yakar,
Mümin olanları katara çeker.
Aslımız on iki imama çıkar,
Biz Muhammet Ali diyenlerdeniz.

Muhammet Ali'dir Kırklar'ın başı,
Onu sevmeyenin nic'olur işi.
Atalım yezide laneti taşı,
Biz Muhammet Ali diyenlerdeniz.

Biz tüccar değiliz alıp satmayız,
Erkândır yolumuz yoldan sapmayız.
Karnımız genişdir, biz kin tutmayız,
Biz Muhammet Ali diyenlerdeniz.

Baharda açılır gonca gülümüz,
Ol dergâha doğru gider yolumuz.
On iki imamı okur dilimiz,
Biz Muhammet Ali diyenlerdeniz.

Pir Sultan'ım, eyder: Erenler gani,
Evveli Muhammet, ahiri Ali.
Onlardan öğrendik erkânı yolu,
Biz Muhammet Ali diyenlerdeniz.²³¹¹ Pir Sultan Abdal

Ahlak abdestine veririz cevaz,
Gönül camisine kılarız niyaz
Dostun eşğine eğleyip niyaz

²³¹¹ K2

Onu kendimize erkân biliriz ²³¹² İbreti

İnsan ol da sen kendini bil,
İnsan ol arifin sözüne eğil,
Muhabbet bağında bir tek gül değil,
Deste deste gül derenlerden sor. ²³¹³

İrfan meclisine oturmak için
Engin olup engin varmak hoş olur
Hizmetleri tekmlil yetirmek için
Gönül alıp gönül vermek hoş olur

Kişiye yüksekte bakıcı olma
Verdiğini başa kakıcı olma
Gönülleri yap da yıkıcı olma
Göz şavkı ile örmek hoş olur

Bir hizmet eyle ki dosta yarasın
Sakın ha azdırma dostun yarasın
Demesinler sana sen bir yarasın
Melhem ol sen yara sarmak hoş olur

Halil Semavi'yem gönül mimarı
İçim bir şehirdir vücut diyarı
Saklarım orada ulu gaffarı
Her an kalp gözüyle görmek hoş olur. ²³¹⁴ Aşık Halil Yıldız

Hudayi'yi sanma dinsiz,
Dini yaşıyorum kinsiz,
Kıbleme dönerim yönsüz,
Yara bağlım gönlüm benim. ²³¹⁵

²³¹² K2

²³¹³ K2

²³¹⁴ K2

Aşka gelip ya dost diye çağırın,
Yedi başlı devi boğup öldüren,
Anasız babasız evlat doğuran,
Resmi muayenede bakire kız olsa gerek²³¹⁶

Bir gece Meryem'e mihman olduk,
Hz.İsa'nın öz babasıyız.²³¹⁷

Kainatın aynasıyım
Madem ki ben bir insanım
Hakkın varlık deryasıyım
Madem ki ben bir insanım

İnsan hakta hak insanda
Arıyorsan bak insanda
Hiç eksiklik yok insanda
Madem ki ben bir insanım

İlim bende kelim bende
Nice nice alem bende
Yazar levhi kalem bende

²³¹⁵ K2

²³¹⁶ K2

²³¹⁷ K2

Kâf u nun" hitabı izhâr olmadan
Biz bu kâinatın ibtidâsıyuz
Kimseler vâsıl-ı didâr olmadan
Ol "kaabe kavseyn" in ev ednâsıyuz
Yok iken Âdem'le Havvâ âlemde
Hak ile Hak idik sırr-ı mübhemde
Bir gececik mihman kaldık Meryem'de
Hazret-i İsa'nın öz babasıyuz Bize "Peder" dedi tıfl-ı Mesîhâ
"Rabbi erinî" deyü çağırdı Mûsâ
"Len terânî" deyen biz idik ana
Biz Tûr-ı Sînâ'nın tecellâsıyuz "Küntü kenz" remzinin olduk âgâhı
"Hakk al-yakîn" gördük cemâlullahı
Ey hoca bizdedir sırr-ı ilâhî
Biz Hacı Bektâş'ın fukarâsıyuz Zâhidâ şânımız "İnnâ fetahnâ"
Harâbî kemteri serseri sanma
Bir kılı kırk yarar kâmilizamma
Pir Balım Sultan'ın budalasıyuz. Harabi (Ahmet Edib, 1853-1915.)

Madem ki ben bir insanım

Bunca temmenni dilekler
Vız gelir çarkı felekler
Bana eğilsin melekler
Madem ki ben bir insanım

Tevrat`ı yazabilirim
İncil`i dizebilirim
Kur'an`ı sezebilirim
Madem ki ben bir insanım

EnelHak`ım ismim ile
Hakka erdim cismim ile
Benziyorum resmim ile
Madem ki ben bir insanım

Daimi`yim harap benim
Ayaklarda turap benim
Aşıklara şarap benim
Madem ki ben bir insanım.²³¹⁸ Aşık Daimi

Yaralıyım değme bana
İçimdedir sızım benim
Benden zarar gelmez sana
Seni yakmaz közüm benim

Boşa kurma bana tuzak
Özüm doğru, sözlerim hak
Beni yoramazsın mutlak
Hakk`a gider izim benim

²³¹⁸ K2

Din demek mananın dışı
Herkes anlamaz bu işi
İnsanlık her şeyin başı
İşte onda gözüm benim

Ozanım elimde sazım
Gerçeklere ayak tozum
Sanma beni kitapsızım
Canlı kitap özüm benim

Güzeldir yârimin yüzü
Baldan şirindir her sözü
Mihrabımdır iki gözü
Ona doğru yüzüm benim

Sen sanma beni divane
Aşıkım nazlı canana
Kul olmuşum o sultana
Hep onadır nazım benim

İbreti,`yem bir fakirim
Bez değil atlas dokurum
Kur'an`ı Türkçe okurum
Ki anlansın sözüm benim²³¹⁹ İbreti

Başından vazgeçip can meydanına,
Kurban olmak için kul bizden gider
İman yığınına, aşk harmanına
Taneyi seçmeğe yel bizden gider.

Vücut mülkündedir mezar yerimiz
Birdir bin işime mâlik pirimiz

²³¹⁹ K2

Ebedi âlemde Şahtır yârımız
Kur' an' a, Hünkâr' a yol bizden gider.

Ağ deve üstünde yükümüz vardır
Ehl-i Beyt ile kavlimiz birdir
Lokmamızı tatmak zehirden zordur
Kâmil sofrasında bal bizden gider.

Yol bilmeyen dağı, taşı dolanır
Susuz yolcu bir gözden sulanır
Cahil nâdan bu sözüme bulanır
Ehl-i hal olana hal bizden gider.

Sefil Selimi' nin sözü duyana
Meyli muhabbetle özün yuyana
Benimle oynama çocuk diyene
Selman olsa bile gül bizden gider.²³²⁰Sefil Selimi

Ey zahit şaraba eyle ihtiram
İnsan ol cihanda bu dünya fani
Ehline helaldir, na ehle haram
Biz içeriz bize yoktur vebali

Sevap almak için içeriz şarap
İçmezsek oluruz düçar-ı azap
Senin aklın ermez bu başka hesap
Meyhanede bulduk biz bu kemali

Kandil geceleri kandil oluruz
Kandilin içinde fitil oluruz
Hakkı göstermeye delil oluruz
Fakat kör olanlar görmez bu hali

²³²⁰ K2

Sen münkirsin sana haramdır bade
Bekle ki içesin öbür dünyada
Bahs açma Harabi bundan ziyade
Çünkü bilmez haram ile helali²³²¹ Harabi

Evliyadan gelen kelam
Okunan Kur'an değil mi?
Gerçek evliyanın sözü
Sure-i Rahman değil mi?

Çün Hak seni yarattığı
Zatına mir'at ettiği
Tecelli zat kıldığı
Suret insan değil mi?

Hak haberin dinleyene
Candan kabul eyleyene
Hak bilip anlayana
Sözümüz burhan değil mi?

Gerçek elini tutmayan
Gönlün ana terkitmeyen
Hakkı batıldan geçmeyen
Cahilü nadan değil mi?

Ey Kaygusuz halin nola
Sende gidegör bu yola
Hak kerem edicek kula
Hak günden ayan değil mi?²³²² Kaygusuz Vizeli Aleaddin

²³²¹ K2

²³²² K2

Be hey derviş yabana gitme,
Her ne arar isen inan sendedir,
Nefsine beyhude eziyet etme,
Kâbe ise maksudun Rahman sendedir

Gir gönül şehrine dolaş bir kere,
Ne imiş bak güneş ile zerre,
Yalnız sen kadirsin hayır ile şerre,
Şerre mail isen şeytan sendedir.

Gayrıda arayıp derdine çare,
Ne varlık verirsin mûr ile mâre,
Cennetten çıktıysan be hey avare,
Havva'yı aldatan yılan sendedir.²³²³ Rıza Teyfik Baba

**

Ben yitirdim, ben ararım, yar benimdir kime ne
Gah girerim öz bağıma, gül dererim kime ne

Gah giderim medreseye, ders okurum Hak için
Gah giderim meyhaneye, dem çekerim kime ne

Sofular haram demişler bu aşkın şarabına
Ben doldurur, ben içerim, günah benim kime ne

Ben melamet gömleğini deldim, taktım eğnime
Ar-u namus şişesini taşa çaldım, kime ne

Gah çıkarım gökyüzüne, hükmederim kaf ve kaf
Gah inerim yeryüzüne, yar severim kime ne

Kelp rakip böyle diyormuş'güzel sevmek pek günah'
Ben severim sevdiğimi, günah benim kime ne

²³²³ K2

Sofular secde ederler mescidin mihrabına
Yar eşiği secdeğahım, yüz sürerim, kime ne

Nesimi'ye sordular ki, yârin ile hoş musun ?
Hoş olayım olmayayım, o yar benim kime ne.²³²⁴ Nesimi

Kanadım değdi sevdaya
Kondum kondum uçamadım
Aşk şarabın doya doya
Yandım yandım içemedim
Yandım da içemedim

Oy tabip şu yarayı
Sar sara bilir isen
Sevda ateş bir kaledir
Var varabilir isen

İçmişem sarhoşam dünden
Bayram eyledim bugünden
Âşıkların köprüsünden
Döndüm döndüm geçemedim
Döndüm de geçemedim

Oy tabip şu yarayı
Sar sara bilir isen
Sevda ateş bir kaledir
Var varabilir isen

Yan Mahzuni sine sine
Bugün bana n'oldu yine
Düşüm güzeller içine
Kendi kendim seçemedim

²³²⁴ K2

Kendimi seçemedim

Oy tabib şu yarayı

Sar sara bilir isen

Sevda ateş bir kaledir

Var varabilir isen.²³²⁵ Mahsuni Şerif

Daha Allah ile cihan yok iken

Biz anı var edip ilan eyledik

Hakk'a hiçbir layık mekan yok iken

Hanemize aldık mihman eyledik

Kendisinin ismi henüz yok idi

İsmi şöyle dursun cismi yok idi

Hiçbir kıyafeti resmi yok idi

Şekil verip tıpkı insan eyledik

Allah ile burda birleştik

Nokta-i amaya girdik birleştik

Sırr-ı Küntü kenzi orda söyleştik

İsmi şerifini Rahman eyledik

Aşikar olunca zat ü sıfatı

Kûn dedik var ettik bu semavatı

Gerçi Kûn emriyle var oldu cihan

Arş-ı Kürsü gezdik durduk bir zaman

Boş kalmasın diye bu kevnü mekân

Âdemin halkını ferman eyledik

İrfan olan bilir sırrı müphemî

İzhar etmek için ism-i azamı

Çamurdan yoğurduk yaptık âdemi

Ruhumuzdan bir ruh revan eyledik

Âdem ile Havva birlik idiler

Ne güzel bir mekân bulduk dediler

²³²⁵ K14

Cennetin içinde buğday yediler
Sürdük bir tarafa puyan eyledik
Âdem ile Havva'dan geldi çok insan
Nebiler Veliler oldu mümayan
Yüzbin kerre doldu boşaldı cihan
Nuh Naciyullah'a tufan eyledik
Salih'e bir deve eyledik ihsan
Kayanın içinden çıktı nagehan
Pek çokları buna etmedi iman
Anları hak ile yeksan eyledik
Bir zaman Eshab-ı Kefh'i uyuttuk
Hazreti Musa'yı Tur'da okuttuk
Şit'i çulha yaptık bezler dokuttuk
İdris'e biçtirip kaftan eyledik
Süleyman'ı Dehr'e sultan eyledik
Eyyub'a acıdık derman eyledik
Yakub'u ağlattık nalan eyledik
Musa'yı Şuayb'a çoban eyledik
Yusuf'u kuyuya attırmış idik
Mısır'da kul diye sattırmış idik
Zeliha'yı ona çattırmış idik
Zellesinden bendi zindan eyledik
Davut peygambere çaldırdık udu
Kazadan kurtardık Lût ile Hûd'u
Bak ne hale koyduk nar-ı Nemrud'u
İbrahim'e bağ u bostan eyledik
İsmail'e bedel cennetten kurban
Gönderdik şad oldu Halil ür rahman
Balığın karnını bir hayli zaman
Yunus peygambere mekan eyledik
Bir mescide soktuk Meryem Ana'yı
Pedersiz doğurttuk orda İsa'yı
Bir ağaç içinde Zekeriyya'yı

Biçtirip kanına rızan eyledik
Beyt-i Mukaddes'te Kudüs şehrinde
Nehri Şeria'da Erden nehrinde
Tathir etmek için günün birinde
Yahya'yı, İsa'yı üryan eyledik
Böyle cilvelerle vakit geçirdik
Bu enbiya ile çok iş bitirdik
Başka bir Nebi'y-yi zişan getirdik
Anın her nutkunu Kur'an eyledik
Küffarı Kureyşi ettik bahane
Muhammet Mustafa geldi cihane
Halkı davet etmek için imane
Murtaza'yı ona ihvan eyledik
Ana kıyas olmaz asla bir nebi
Nebiler şahıdır Hakk'ın habibi
Biz anı Nebi'y-yi ihsan eyledik
Hak Muhammed-Ali ile birleştik
Hep beraber Kâbe-kavseyn'e gittik
O makamda pek çok muhabbet ettik
Leylerel esrayı seyran eyledik
Bu sözleri sanma her insan anlar
Kuşdilidir bunu Süleyman anlar
Bu sırrı müphemî arifan anlar
Çünkü cahillerden pinhan eyledik
Hak ile hak idik biz ezelden
Ta ruz-i Elest'te Kalubeli'de
Mekan-ı Hüda'da bezm-i celide
Cemalini gördük iman eyledik
Vahdet alemi bilmeyen insan
İnsan suretinde kaldı bir hayvan
Bizden ayrı değil Hazreti Süphan
Bunu Kur'an ile ayan eyledik
Sözlerimiz bizim pek muhakkaktır

Doğan ölen yapan bozan hep Hak'tır
Her nereye baksan Hakk'ı mutlakır
Ahval-i vahdeti beyan eyledik
Vahdet sarayına girenler için
Hakkı hakkel yakın görenler için
Bu sırrı Harabi bilenler için
Birlik meydanında cevlan eyledik, Edip Harabi²³²⁶

²³²⁶ K2

SONUÇ

“Pazarcık Türkmen Alevileri” adıyla yaklaşık beş yıl önce başladığımız ve bir akademik çalışma olarak devam etmesine karar verdiğimiz bu alan çalışmasının aslında ne kadar geniş ve derin bir konuyu barındırdığının başlangıçta pek farkında değildik. Ancak Maraş bölgesinde iç içe yaşayan Alevi ve Sünni toplulukların birbirlerinden maalesef pek haberdar olmadıkları ve birbirleri hakkında bir takım önyargılar taşıdıklarını biliyor ve bu önyargıların sonlandırılmasına bir katkı sağlamak amacıyla bu çalışmayı çok severek gerçekleştiriyorduk. “Alevilik” konulu araştırmanın bu derece kapsamlı ve geniş alanı kapsadığını baştan bilsek belki böyle bir araştırmaya kalkışmaya bilirdik. Ancak her ne olursa olsun tüm zorluğuna rağmen Türk Kültürü’nün vazgeçilmez bir parçası olan Alevilik alanındaki bu çalışma bize hem kendi kültürümüzü hem de bölgede yaşayan Alevi vatandaşlarımızın olaylara yaklaşımını göstermesi açısından son derece eğitici ve öğretici olmuştur.

Kentleşmenin getirdiği kaçınılmaz netice olarak Alevilerin kapalı toplum olma özelliğini kaybetmeleri ve köyden kente göçlerle beraber, dedelerin yaklaşık 50 yıldan bu yana musahip cemleri yapmadıkları tespit edilmiş, bu gelişme Alevilik geleneğini temelden sarsmaya başlamıştır. Bilhassa yurt dışına göç etmiş Alevi yurttaşların ikinci ve üçüncü kuşak nesilleri, başta dedelik kurumu olmak üzere Aleviliğin geneline yönelik ciddi eleştiriler getirmişler, bunun sonucu geleneksel Alevilik başka bir Alevilik tanımına doğru kaymaya başlamıştır. Bu yeni anlayış, bilhassa yurt dışı kaynaklı Alevi-Bektaşî derneklerin önderliğinde oluşturulan cem evleri vasıtasıyla yürütülmeye çalışılırken, Aleviliğe birçok yeni tanım getirilmiştir. Bu netice artık Aleviliği bir genel tanımlamayla ifade etme ihtimalini ortadan kaldırmış bunun yerine başta bölgesel çalışmalar olmak üzere çeşitli periyodlarla,

değişik, yer ve zamanlarda Alevilerin kendi inançlarını nasıl tarif ettiklerini kendilerden anlayarak buna göre bir yorum getirmenin daha doğru sonuç vereceği düşünülmüştür. Bu çalışma da baştan beri bunu amaçlamış, Aleviler hakkında uzaktan ve eski bilgilerden ibaret bir genelleme yapmaktansa Pazarcık Türkmen Alevileri adıyla Maraş bölgesinde yaşayan Aleviliği, bölge Alevilerinin kendi ağzından yazarak bu zaman dilimine bir ışık tutmaya çalışılmıştır.

Yapılan bu alan çalışma neticesinde, Alevilikle ilgili yapılan araştırmalarda Aleviliğin özünde olmayan birçok yeni figürün Aleviliğe eklenerek, bu sayede bazı ideolojik kazanımlar elde edilme çabaları gözlemlenmiştir. Bu eklenmeye çalışılan unsurlar hakkında bir takım araştırmalar ya da kitaplar yayınlanarak Aleviliğin özünde olmayan ya da geçmişte hiç görülmemeyen Kürtçe İbadet, Ebül Vefa ve ona dayandırılmaya çalışılan Kürt Alevi nesebi gibi bazı bulguların Aleviliğin içine katılmaya çalışıldığı tespit edilmiştir.

Yöre Alevilerinde, bilhassa kendisine Kürt Alevisi diyen Kantarma Sinemil Ocağı'ndaki Alevilerdeki Şah İsmail'e bağlılığın çok üst düzeyde olduğu görülmüştür. Yerleşim yerleri itibarıyla Şah İsmail'e taraftar olmaktan dolayı dağlara çekildikleri anlaşılan bu Alevilerde Şah İsmail'in yerinin çok önemli olduğu geçmişten beri ondan çok etkilendikleri anlaşılmaktadır. Belki bugün çeşitli vesilelerle Kürtçe konuşmaya başlayan bu Alevi Aşiretlerin XVI.yüzyılda Şah İsmail'e destek olan birçok Türkmen Aşiretiyle beraber ona destek olduğunu düşünmek çok da zor değildir. Aradan geçen bu kadar süreye rağmen Şah İsmail'le ilgili söylencenin bu aşiretlerde çok canlı şekilde varlığını sürdürmesi ve en çok onun adının anılması bunun en büyük kanıtı gibi gözükmektedir.

Yapılan saha çalışmasında “Alevilik nedir?” sorusuna birçok tanımlama ve farklı yorum getirilmiş, bu soruya kimi zaman birbirine çok yakın ve paralel cevaplar alınırken kimi zamanda birbiriyle çok tezat cevaplar görülebilmıştır. “Alevilik nedir?” sorusuna böyle farklı cevaplar ve tanımlamalar getirilmesine çok da şaşırılmamak gerekmektedir. Belli kalıplaşmış bir öğretisi olmamasına rağmen geleneksel anlamda varlığını asırlarca devam ettirebilmiş ve gerçek yapısını büyük oranda muhafaza ederek bugünlere ulaşmıştır. Devletin resmi mezhebi hüviyetini

taşıyan ve Selçuklu'dan bugüne kadar devlet tarafından korunan Sünnilik açısından dahi "Sünnilik nedir?" diye bir soru sorulduğunda bunun cevabının da yine çok farklı ve birbirini hiç tutmayan şekilde olduğu gözlemlenmiştir. Bunun temel sebebi insanların aynı inancı aynı şekilde öğrenmesine rağmen her kişinin kendi zihninde ve aklında oluşturduğu yaratıcı Allah kavramı, onunla kurduğu iletişim, ettiği dualar ve yakarılar kendi özelinde değişmektedir. Yani bu birliktelik yapılan ibadet şekilleri ve temel kurallarıyla sınırlı kalmakta herkesin dini tanımlaması kendi kültürel hayatı, inanç dünyası ve dünya görüşüne paralel olarak farklılık arz etmektedir. Bu Alevilik ve Sünnilikle sınırlı olmayıp, farklı milletlerde hatta bir inanca sahip her insanlığında karşılaşılabilecek bir durumdur. Buradan yola çıkarak kurallar, yani dini ibadet, emir ve yasakları bir yana bırakılırsa herkesin içinde taşıdığı inanç ve aklında oluşturduğu Yaratıcı motifi itibarıyla yaşayan insan nüfusu kadar inanan ve inançla karşı karşıya olduğumuzu ve inancın her kişinin kendi ruh dünyasını zenginleştiren kendi özeliğini teşkil ettiğini kabul etmemiz kaçınılmazdır. Bu yüzden insanları inançlarından dolayı yargılayarak onları kendi kafamızdaki kendi inanç kalıbına göre değerlendirmek ve bu şekilde peşin yargılara varmak insan doğasını ve zihnini reddetmek anlamına gelmektedir. Çünkü hiçbir insan bir diğerinin zihninden geçeni ne tam olarak hayal edebilir ne de tam olarak anlayabilir. Bu yüzden dini anlamda insanları peşin hükümlerle eleştirip onları dışlamaya çalışmak sadece insanlar arasındaki mesafeleri boş yere açmakta ve insanlar arasına husumet sokmak anlamına gelmektedir ki, dünya tarihi bu nevi düşmanlık ve savaşlarla doludur ve sonuç olarak din, siyaset ve iktidar sahnesinin vazgeçilmez bir argümanı olmaya devam etmektedir.

Her ne kadar Alevilerin dini bilgileri Sünnilere nazaran daha az diye peşin bir kabul olsa da bilhassa İslâm Tarihi açısından durumun tam tersi olduğu bir aşikârdır. Bilhassa eski Türk geleneklerini Sünnilere nazaran daha çok muhafaza eden Aleviler, Dede Korkut tarzı sözlü anlatım geleneğini sürdürmüş ve İslâm tarihi ve Alevilik açısından önemli karakterleri efsaneleştirmiş ve bu karakterlere ait kahramanlık hikâyelerini yeni nesillere anlatmaya devam etmişlerdir. Bu sözlü geleneği İslâm Tarihi açısından da oluşturarak bilhassa Hz. Ali ve Ehl-i Beyti'n hayatını tüm Alevilere destansı bir şekilde anlatmış ve bunun sonucu Aleviler İslâm Tarihindeki önemli hadiseleri Sünnilere nazaran daha çok öğrenmişlerdir. Bilhassa İslâm

Tarihinde önemli bir kırılmaya yol açan Sıffin Savaşı ve Kerbela Olayına ayrıca ilk halifelik seçimine Aleviler Sünnilere nazaran daha çok vakıftırlar.

Araştırma esnasında köyde yaşayanlarda, dedeyi fazla görenlerde, kadınlarda ve yaşlılarda Alevilik hakkındaki bilgilerin daha çok olduğu ve ibadetlerin daha çok yapıldığı gözlenmiş bugüne kadar Alevilik hakkında yapılan yayınların, yazılan eserlerin bilgi ve ideolojik açıdan Alevileri çok etkilediği kendi görüş ve düşüncelerinin bu yönde şekillendiği tespit edilmiştir. Konuya ideolojik, dini ve ırki ayrılık noktasından bakan birçok Alevinin bu yönde kaynakları okumuş olup onlardan referanslar gösterdikleri tespit edilmiştir.

Bozlar Sinemil dedelerinin, nikah törenlerinde ulu dağlar, ulu sular ve ağaçlar üzerine yemin ettikleri tespit edilmiş, buda Türk mitolojisinde var olan su, dağ ve ağaç kültlerinin hala canlı şekilde varlığını sürdürdüğünü göstermiştir.

Geleneksel Aleviliğin son ışılıları, yaşları altmışın üzerinde olan bölgedeki dedeler de tespit edilmiş, bilhassa dede ailesinden olmayan genç nesilde ise Alevilik açısından ciddi bilgi eksikliği olduğu görülmüştür. Ancak bilhassa Sünnilerle evlilik ve ilişkiler konusunda yaşlılarda olan hoşgörüsüz tavıra gençlerde rastlanmamış ilişkiler açısından gençlerin daha olumlu olduğu gözlenmiştir.

Avrupa'da yaşayan ve Kürt Alevisi olduğunu söyleyen Alevilerde kendilerini İslâm dışı görme daha fazla olup, orada birlikte yaşadıkları gayrimüslimleri, kendilerine Sünnilerden daha yakın hissettiklerini belirtmişlerdir.

Atatürk'e olan ilgi ve sevgi tüm Alevilerde genel olarak görülürken, bilhassa son dönemlerde tabanda etkisini gösteren etnik temelli Kürtçü politikalar yüzünden kendisine özellikle Kürt Alevisi diyen Alevilerde, Atatürk'e karşı ciddi bir soğuma görülmüş ancak kendini Türkmen kökenli sayan Türkçe ve Kürtçe konuşan tüm Aleviler de hala Atatürk'e karşı çok büyük bir saygı olduğu gözlenmiştir. Diğer tarihi şahsiyetlere karşı tavırlara gelince, İslâm tarihi açısından Muaviye başta olmak üzere oğlu Yezid ve halifelerden Hz.Ömer ve Hz.Osman'a karşı olan olumsuz tavır kimi Alevilerde Hz. Ebubekir'e karşı da görülmüştür. Osmanlı Devleti döneminde

yaşayan, Kürt kökenli olduğu düşünülmesine rağmen tüm Alevilerde I.Selim dönemi devlet adamlarından İdris-i Bitlisi'ye karşı önemli bir tepki görülmüş aynı tepki kimi Alevilerde Şeyh Sait, Said-i Nursi ve Alevi olan Seyyid Rıza'ya karşı da tespit edilmiştir. Ancak en çok tepki duyulan tarihi kişiliğin Yavuz Sultan Selim olduğu anlaşılmıştır.

Diyanet İşleri Başkanlığı'nın genel işleyişi neredeyse tüm Aleviler tarafından eleştirilmiş, Aleviler kendilerine ayırım yapıldığını zikretmişlerdir.

Alevilerin genelinde Allah korkusundan ziyade Allah sevgisine atıf yapılmış, büyük oranda Kuran-ı Kerim'e saygı ve sevgi beslenmekle beraber, bazı ayetlerin değiştirildiğine dair inanç görülmüştür. Ayrıca İslâm dışı söylemleriyle öne çıkan ve bilhassa Hz.Muhammed'e karşı saldırgan bir anlayışa sahip olan eski din görevlisi Turan Dursun'a karşı Alevilerin önemli bir kısmında ciddi bir ilgi görülmüştür. Kendilerini, Hz.Muhammed ve Ehl-i beyt bendesi olarak ifade eden Alevilerin bu kişiye olan sevgi ve takdiri incelemeye değerdir.

Pazarcık Narlı Ovasında bulunan Kılıçlı Türkmen Alevileriyle bilhassa Elif Ana türbesi etrafında yoğunlaşan Sinemil ocağı mensupları ve Bozlar Sinemil Dedelerindeki Sünni İslâmiyet ve devletle olan ilişkilere yaklaşım gayet ılımlı iken yurt dışında yaşayan Aleviler ve Kantarma Ocağı Dedelerindeki tavırların daha mesafeli ve ideolojik olduğu tespit edilmiştir.

Halk İnançları dediğimiz ve bir milletin kültür kökeni hakkında ciddi ip uçları veren evlilikten cenazeye, özel tören ve uygulamaların Alevi ve Sünnilerde aynı ad ve şekilde görüldüğü tespit edilmekle beraber gelenek ve göreneklerde ciddi anlamda Bilhassa köy hayatının giderek azaldığı günümüzde şehirlere ve Avrupa'ya göçle beraber ciddi anlamda sekteye uğrayan Aleviliğin bütün erkân ve törenlerinin aslında köy hayatına göre düzenlendiği ocak, dede ve talip bağlantılarının bu şekilde oluştuğu düşünüldüğünde durumun Alevilik açısından daha da zorlaştığı görülmektedir. Türk Müslümanlığının tasavvufi bir yorumu olan Aleviliğin yaşatılabilmesi ve Türkiye sınırları içerisinde yaşayan Alevi nüfusunun bir kültür boşluğuna düşerek kendi kültüründen uzaklaşmaması ve aşırı ideolojik ve marjinal

düşüncelere kapılmaması için yapılacak ilk ve en önemli işin dedelik kurumunun tekrar canlandırılması ve dedelerin vasıtasıyla bu kültürün gerçek geleneğine uygun olarak hem öğretilip hem de yaşatılmasıdır. Dedelerin eski gücünü kazandığı Aleviliğe, ideolojik kaynaklı etnik ayrımcılık ve bilhassa İslâm dışı öğelerin girme şansı olmayacaktır. Ayrıca üniversiteler vasıtasıyla Alevilik çalışmaların artırılması hatta kimi dedelerin akademik anlamda kendilerini geliştirmeleri Aleviliğin doğru öğrenilmesine ve anlatılmasına imkan sağlayacaktır. Ayrıca yapılan akademik çalışmaların sonuçları doğru tahlil edilip değerlendirildiği takdirde bir sorun olarak kimi zaman gündeme getirilmeye çalışılan “Alevilik” hakkında doğru politikalar izlenerek gerçek manada kimliğini muhafaza etmesi sağlanacak ve bu şekilde Aleviliğin bir sorun değil dini ve kültürel zenginliğimiz olduğu görülecektir.

KAYNAKÇA

- Aça M (2013) Oğuznamecilik Geleneği ve Andalıp Oğuznamesi, (Kömen Yayınları,Konya).
- Adivar AA (1982) Osmanlı Türklerinde İlim (Remzi Kitabevi, İstanbul).
- Adivar AA (2012) Tarih Boyunca İlim ve Din (Türkiye İş bankası Kültür Yayınları, İstanbul).
- Agacanov SG (2013) Oğuzlar (Selenge Yayınları, İstanbul).
- Aka İ (2001) İran'da Türkmen Hakimiyeti, (TTK,Ankara).
- Akdağ M (2010) Türkiye'nin İktisadî ve İçtimaî Tarihi (Yapı Kredi Yayınları, İstanbul).
- Akgül M (2002) Türkiye'de Din ve Değişim (Ötüken Neşriyat, İstanbul).
- Aksun ZN (2004) Siyasi ve Sosyal Açından Mezhebler Tarikatler (Marifet Yayınları, İstanbul).
- Aksüt A (2014) Sözdən Yazıya, Elbistan-Nurhak-Afşin-Ekinözü (Hacı Bektaş-ı Veli Kültür Vakfı Elbistan Şubesi, Antalya).
- Aksüt H (2012) Aleviler (Yurt Kitap Yayın, Ankara).
- Aksüt H (2013) Baba İshak (Yurt Kitap Yayın, Ankara).
- Aksüt H, Öztürk Ü, Harmancı H (2010) Alevi Tarih Yazımında Skandal Erdoğan Çınar Örneği (Yurt Kitap Yayın, Ankara).
- Akyol T (1999) Osmanlı ve İran'da Mezhep ve Devlet (Milliyet Yayınları,İstanbul).
- Alekseyev NA (2013) Türk Dilli Sibiryaya Halklarında Şamanizm ,çev. Metin Ergun (Kömen Yayınları, Konya).
- Algar H (2007) Nakşibendîlik, 2.Baskı, haz. A.Cüneyd Köksal (İnsan Yayınları, İstanbul).
- Algül R (1999) Geçmiş ve Gelecek Gözüyle Alevilik (Can Yayınları, İstanbul).

- Alparslan Y, Karataş M, Yakar S (2008) Dulkadirli Beyliği Araştırmaları 1 (Ukde Yayınları:Kahramanmaraş).
- Altınok BK (2012) Alevîlik ,Hacı Bektaş Velî,Bektaşîlik (Ahi Kitap Yayın Dağıtım, Ankara).
- Anonim (2014) Aşiretler Raporu (Kaynak Yayınları:İstanbul).
- Arslan H (2014) 17.Yüzyılda Maraş Sancağı (Dulkadiroğlu Belediyesi Yayınları,Kahramanmaraş).
- Arvasî SA(1988)Doğu Anadolu Gerçeği (Türk Kültürü Araştırma Enstitüsü, Ankara).
- Âşık Paşa (2000) Garib-nâme , haz. Kemal Yavuz, (TDK Yayınları,İstanbul).
- Aşık Paşa-yı Velî (1998) Garibnâme ,çev. Bedri Noyan Dede Baba (Ardıç Yayınları,Ankara).
- Atalay B (1991) Bektaşîlik ve Edebiyatı, çev.Vedat Atıla (Ant Yayınları, İstanbul).
- Atalay B (1999) Divanü Lûgat-it-Türk Tercümesi (Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara).
- Atalay B (2008) Maraş Tarihi ve Coğrafyası haz.İlyas Gökhan,Mehmet Karataş,(Ukde Yayınları, Kahramanmaraş).
- Atsız HN (2011) Aşıkpaşaoğlu Tarihi (Ötüken Neşriyat,İstanbul).
- Aycan İ, Sarıçam İ (2011) Emeviler (Türk Diyanet Vakfı Yayınları, Ankara).
- Aydın A (2006) Akedemisyenlerle Alevilik-Bektaşîlik Söyleşileri (Horasan Yayınları, İstanbul).
- Aydın A (2006) Araştırmacı-yazarlarla Alevilik-Bektaşîlik Söyleşileri, (Horasan Yayınları, İstanbul).
- Aydın HA (2005) Aşiretim Sinamilli Köyüm Bozhöyük (Can Yayınları, İstanbul).
- Baha Said Bey (2000) Türkiye’de Alevî-Bektaşî, Ahi ve Nusayrî Zümreleri haz.İsmail Görkem (Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara).
- Balivet M (2011) Şeyh Bedreddin Tasavvuf ve İsyan, çev.Ela Güntekin (Tarih Vakfı Yurt Yayınları, İstanbul).
- Barbaro J (2009) Anadolu’ya ve İran’a Seyahati, çev.Tufan Gündüz (Yeditepe Yayınları, İstanbul).
- Bardakçı C (2012) Alevilik Ahilik Bektaşîlik (Postiga Yayınları, İstanbul).
- Barthold VV (1990) Moğol İstilasına Kadar Türkistan, haz. Hakkı Dursun Yıldız (TTK, Ankara).

- Barthold VV (2010) Orta Asya Tarih ve Uygarlık, çev.Ahsen Batur (Selenge Yayınları, İstanbul).
- Barthold W (2004) İslâm Medeniyet Tarihi (Akçağ Yayınları, Ankara).
- Bayrak M (2009) Alevilik-Kürdoloji-Türkoloji Yazıları(1973-2009)(Özge Yayınları, Ankara)
- Bayrak M (2014) Kürt ve Alevi Tarihinde Tabular Yıkılırken (Özge Yayınları, Ankara).
- Bedirhan Y (2012) Orta Çağ Tarihi,(Nobel Yayın Dağıtım,Ankara)
- Berkes N (2012) Türkiye’de Çağdaşlaşma (Yapı Kredi Yayınları,İstanbul).
- Birdoğan N (1995) Anadolu’da ve Balkanlar’da Alevi Yerleşkesi (Mozaik Yayınları, İstanbul).
- Birdoğan N (2001) Şah İsmail Hatai (Kaynak Yayınları, İstanbul).
- Birdoğan N (2013) Alevilik Anadolu’nun Gizli Kültürü (Kaynak Yayınları, İstanbul).
- Bisâtî (2013) Şeyh Sâfi Buyruğu, haz.Ahmet Taşğın (Çizgi Kitabevi,Konya).
- Boratav PN (2012) Türk Mitolojisi, çev.Recep Özbay (Bilgesu Yayıncılık, Ankara).
- Bozkurt F (2003) Türklerin Dini (Cem Yayınevi, İstanbul).
- Bozkurt F (2013) İmam Cafer-i Sadık Buyruğu (Kapı Yayınları, İstanbul).
- Bozkuş M (2006) Sivas Aleviliği (Fakülte Kitabevi, Isparta).
- Brockelmann C (2002) İslâm Ulusları ve Devletleri Tarihi (Türk Tarih Kurumu, Ankara).
- Bruinessen MV (2013) Şeyh, Aga, Devlet (İletişim Yayınları, İstanbul).
- Buran A (1992) Doğu ve Güneydoğu Anadolu Üzerine Araştırmalar II.(Ağızlar) (Boğaziçi Yayınları, Ankara).
- Cahen C (2000) İslamiyet (Bilgi Yayınevi, Ankara).
- Cahen C (2008) Türkler Nasıl Müslüman Oldular, (Örgün Yayınevi, İstanbul).
- Cahen C (2012) Osmanlılardan Önce Anadolu, çev.Erol Üyepazarcı, (Tarih Vakfı Yurt Yayınları, İstanbul).
- Cüveynî AAM (2013) Tarih-i Cihan Güşa (Türk Tarih Kurumu, Ankara).
- Czeglèdy K (2009) Bozkır Halklarının Göçü, çev. Günay Karaağaç, (Kesit Yayınları, İstanbul).
- Çağatay N (1997) Sorularla İslam Dini ve İslam Tarihi (Gündoğan Yayınları, İstanbul).

- Çağbayır Y (2007) Ötüken Türkçe Sözlük (Ötüken Neşriyat, İstanbul)
- Çamuroğlu R (2008) Değişen Koşullarda Alevilik (Kapı Yayınları, İstanbul).
- Çay A, Yıldırım D, Unan F, Öksüz E, Akgül S (1992) Doğu ve Güneydoğu Anadolu Üzerine Araştırmalar III (Boğaziçi Yayınları, Ankara).
- Çay MA (2010) Her Yönüyle Kürt Dosyası (İlgi Kültür Sanat, İstanbul).
- Çetinkaya N (2004) Kızılbaş Türkler (Kum Saati Yayınları, İstanbul).
- Çınar E (2013) Aleviliğin Gizli Tarihi (Kalkedon Yayınları, İstanbul).
- Danişmend İH (1971) İzahlı Osmanlı Tarihi Kronolojisi cilt:I (Türkiye Yayınevi, İstanbul).
- Dedebaba BN (1998) Bütün Yönleriyle Bektaşilik Alevilik I.Cilt (Ardıç Yayınları, Ankara).
- Dedebaba BN (2006) Bütün Yönleriyle Bektaşilik ve Alevilik VII.Cilt (Ardıç Yayınları, Ankara).
- Demirci S, Arslan H (2012) Osmanlı Türkiye'sinde Eşkiya, Devlet ve Siyaset (Yalın Yayıncılık, İstanbul).
- Deniz Ş, Asadi H (2015) Kızılbaşlığın Tarihi (Bilge Kültür Sanat, İstanbul).
- Ebü'l-Ferec İbnü'l-İbrî (2011) Târihu Muhtasari'd-Düvel, çev. Şerafeddin Yalıtıkaya (Türk Tarih Kurumu, Ankara).
- Edib Ahmed Bin Mahmud Yüknekî (2009) Atebetü'l Hakâyık, haz. Yaşar Çağbayır (Ötüken Neşriyat, İstanbul).
- Eflâkî A (2012) Ariflerin Menkıbeleri (Kabalcı Yayıncılık, İstanbul).
- Eğri O (2013) Alevî Bektâşî Yolu Hak Muhammed Ali (Ufuk Yayınları, İstanbul)
- Eğri O (2013) Ali Sofrası Rıza Lokması (Ufuk Yayınları, İstanbul).
- El-Askerî (2003) Mir'âtü'l-Işk (TTK, Ankara).
- El-Bağdadî A (2011) Mezhepler Arasındaki Farklar, çev. Ethem Ruhi Fığlalı (çev.) (TDV, Ankara).
- El-Câhiz (1967) Hilâfet Ordusunun Menkıbeleri ve Türkler'in Faziletleri (Türk Kültürünü Araştırma Enstitüsü, Ankara).
- Eliade M (2014) Şamanizm (İmge Kitabevi, Ankara).
- Elvan Çelebi (1984) Menâkıbu'l-Kudsiyye Fî Menâsıbi'l-Ünsiyye, haz. İsmail E.Erünsal, A.Yaşar Ocak (Edebiyat Fakültesi Matbaası, İstanbul).
- Emecen FM (2014) Yavuz Sultan Selim (Yitik Hazine Yayınları, İzmir).
- Er P (2013) Yaşayan Alevilik (Barış Kitap, Ankara).

- Erkoç E (2005) Âşık Paşa ve oğlu Elvan Çelebi (Pegasus Görsel İletişim Hizmetleri, Çorum).
- Eröz M (1979) Doğu Anadolu Hakkında Sosyo Kültürel Bir Araştırma (Baylan Matbaası, Ankara)
- Eröz M (1982) Doğu Anadolu'nun Türklüğü (İrfan Yayınevi, İstanbul)
- Eröz M (1983) Hristiyanlaşan Türkler (Türk Kültürünü Araştırma Enstitüsü, Ankara).
- Eröz M (1983) Millî Kültürümüz ve Meselelerimiz (Doğuş Yayın ve Dağıtım, İstanbul).
- Eröz M (1990) Türkiye'de Alevilik ve Bektâşilik (Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara)
- Eröz M (1991) Yörükler (Türk Dünyası Araştırmaları Vakfı, İstanbul).
- Evliya Çelebi (1999) Evliyâ Çelebi Seyahatnâmesi, 3.Kitap, haz.Seyit Ali Kahraman, Yücel Dağlı (Yapı Kredi Yayınları, İstanbul).
- Evliya Çelebi (2006) Evliyâ Çelebi Seyahatnâmesi,1.Kitap, haz.Robert Dankoff,Seyit Ali Kahraman, Yücel Dağlı,(Yapı Kredi Yayınları, İstanbul).
- Eyüpoğlu İZ (1991) Alevi-Bektaşî Edebiyatı (Der Yayınları,İstanbul).
- Eyüpoğlu İZ (1991) Hatayi (Şah İsmail) (Geçit Kitabevi, İstanbul).
- Eyüpoğlu İZ (2012) Bütün Yönleriyle Tasavvuf Tarikatlar Mezhepler Tarihi (Derin Yayınları, İstanbul).
- Faroqhi S (2013) Osmanlı İmparatorluğu Tarihi, çev.Ercan Ertürk (Tarih Vakfı Yurt Yayınları, İstanbul).
- Feher G (1999) Bulgar Türkleri Tarihi, (TTK,Ankara).
- Fığlalı ER (2012) İmam Ali (Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, Ankara).
- Fırat MŞ (1998) Doğu İlleri ve Varto Tarihi (Kamer Yayınları, İstanbul).
- Firdevsi (2009) Şahnâme (Kabalıcı Yayınları, İstanbul).
- Fuzûlî (2013) Hadîkatü's Süedâ, Ermişlerin Bahçesi, Kerbela Şehitleri (Huzur Yayınevi, İstanbul).
- Garaudy R (2013) İslâm ve İnsanlığın Geleceği, çev.Cemal Aydın (Pınar Yayınları, İstanbul).
- Genç R (2009) Türk İnanışları ile Milli Geleneklerinde Renkler ve Sarı Kırmızı Yeşil (Atatürk Kültür Merkezi, Ankara).

- Goldziher I (2004) İslâmda Fıkıh ve Akaid, çev. İlhan Başgöz (Ardıç Yayınları, Ankara).
- Gordlevski VA (1988) Anadolu Selçuklu Devleti (Onur Yayınları, Ankara).
- Gökhan İ (2008) İlk Çağlardan Dulkadirli'lere Kadar Maraş (Ukde Yayınları, Kahramanmaraş).
- Gökhan İ (2011) Başlangıçtan Kurtuluş Harbine Kadar Maraş Tarihi (Ukde Yayınları, Kahramanmaraş).
- Gökhan İ (2013) Selçuklular Zamanında Maraş (Kahramanmaraş Belediyesi Yayınları, Kahramanmaraş).
- Gökhan İ, Kasım EB (2013) Dulkadirli ve Bayezidli İdareciler (Kitabevi, İstanbul)
- Gökhan İ, Kaya S (2008) Maraş Emîrleri (Ukde Yayınları, Kahramanmaraş).
- Göktürk H (1978) Kürtler'in Soy Kütüğü ve Boy Tarihi (Türk Dünyası Yayınları, İstanbul).
- Gökyay OŞ (2006) Dedem Korkudun Kitabı (Kabalcı Yayınevi, İstanbul).
- Gölpınarlı A (1995) Vilayet-Nâme Manâkıb-ı Hünkâr Hacı Bektaş-ı Veli (İnkılâp, İstanbul).
- Gölpınarlı A (1997) Türkiye'de Mezhepler ve Tarikatlar (İnkılâp Kitapevi, İstanbul).
- Gölpınarlı A (2011) Tarih Boyunca İslâm Mezhepleri ve Şiilik (Derin Yayınları, İstanbul).
- Gölpınarlı A (2012) İslâm Tarihi, (Derin Yayınları, İstanbul).
- Gömeç S (2011) Şamanizm ve Eski Türk Dini (Berikan Yayınevi, Ankara)
- Gregory Abû'l-Farac (1999) Abû'l-Farac Tarihi, Cilt 2, çev.Ömer Rıza Doğrul (TTK, Ankara).
- Gülensoy T (1993) Doğu ve Güneydoğu Anadolu Ağızları Üzerine Düşünceler (Boğaziçi Yayınları, Ankara).
- Gülensoy T (2011) Köken Bilgisi Sözlüğü Cilt 2 (TDK Yayınları, Ankara).
- Günay Ü (2012) Din Sosyolojisi (İnsan Yayınları, İstanbul).
- Gündüz T (2009) Bozkırım Efendileri (Yeditepe Yayınevi, İstanbul, 2009).
- Gündüz T (2013) Son Kızılbaş Şah İsmail (Yeditepe Yayınları, İstanbul)
- Güngör H, Argunşah M (2002) Gagauz Türkleri (Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara).
- Hacı Bektaş Veli (2011) Vilâyetname (Can Yayınları, İstanbul).

- Halaçoğlu Y (2003) XIV-XVII. Yüzyıllarda Osmanlılarda Devlet Teşkilatı ve Sosyal Yapı (TTK, Ankara).
- Halaçoğlu Y (2006) XVIII. Yüzyılda Osmanlı İmparatorluğu'nun İskan Siyaseti ve Aşiretleri Yerleştirmesi (TTK, Ankara).
- Halaçoğlu Y (2011) Anadolu'da Aşiretler, Cemaatler, Oymaklar(1453-1650) Cilt:II (Togan Yayıncılık, İstanbul).
- Hammer JV (2008) Osmanlı İmparatorluğu Tarihi (Söğüt Yayınları, İstanbul).
- Hasluck FW (2012) Sultanlar Zamanında Hıristiyanlık ve İslam 1,çev.Timuçin Binder (Ayrıntı Yayınları, İstanbul).
- Hasluck FW (2013) Sultanlar Zamanında Hıristiyanlık ve İslam 2,çev.Timuçin Binder (Ayrıntı Yayınları, İstanbul).
- Hınc W (1992) Uzun Hasan ve Şeyh Cüneyd, çev.Tevfik Bıyıklıoğlu (TTK:Ankara).
- Hoca Ahmet Yesevi, Divan-ı Hikmet, haz.Hayati Bice (TDV, Ankara).
- Hoca Sadettin Efendi (1999) Tacü't-Tevarih, Cilt 2, haz. İsmet Parmaksızoğlu (Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara).
- Holt M, Lambton AKS, Lewis B (1997) İslâm Tarihi Kültür ve Medeniyeti (Kitabevi, İstanbul).
- Hünkâr Hacı Bektâş-ı Veli (2013) Makâlât, haz.Ali Yılmaz, Mehmet Akkuş, Ali Öztürk (TDV Yayınları,Ankara).
- Hünkâr Bektaş-ı Veli,(2013) Makalat, çev. Shahram Bahadori Gharache, (Can Yayınları, İstanbul).
- İbn Bîbî (2010) Selçuknâme, (Kitabevi, İstanbul)
- İbn Bibi (2014) El-Evâmîrü'l-Alâ'iyye fi'l-Umûri'l-Alâ'iyye Selçuknâme (Türk Tarih Kurumu, Ankara)
- İbn Bibi (2014) Selçuknâme II, çev. Mürsel Öztürk (Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara)
- İbn Fazlan (1995) Seyahatnâme çev.Ramazan Şeşen (Bedir Yayınevi, İstanbul)
- İbn Kemâl (1991) Tevârih-i Âl-i Osmân VII.Defter, haz.Şerafettin Turan (TTK, Ankara)
- İbn Kemâl (1997) Tevârih-i Âl-i Osmân VIII. Defter, haz.Ahmet Uğur (TTK, Ankara)
- İdris-i Bitlisî (2013) Heşt Beşt VII.Ketîbe, çev.M.İbrahim Yıldırım (TTK, Ankara)

- İdrîs-i Bitlisi (2016) Selim Şah-Nâme, haz. Hicabi Kırlangıç, (Hece Yayınları, Ankara).
- İnalcık H (2009) Osmanlı İmparatorluğu Toplum ve Ekonomi (Eren Yayıncılık, İstanbul).
- İnalcık H (2012) Osmanlı İmparatorluğu Klâsik Çağ(1300-1600) (Yapı Kredi Yayınları, İstanbul)
- İnalcık H (2014) Türklük Müslümanlık ve Osmanlı Mirası (Kırmızı Yayınları, İstanbul).
- İnan A (1962) Hurâfeler ve Menşeleri (Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, Ankara).
- İnan A (1962) Hurâfeler ve Menşeleri (Nur Matbaası, Ankara).
- İnan A (1976) Eski Türk Dini Tarihi (Kültür Bakanlığı Yayınları, İstanbul).
- İnan A (1987) Makaleler ve İncelemeler 2.Baskı (TTK, Ankara).
- İnan A (1987) Makaleler ve İncelemeler (Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara).
- İnan A (2013) Tarihte ve Bugün Şamanizm (Türk Tarih Kurumu, Ankara).
- İzmirli İH (1997) İslâm'da Felsefe Akımları, haz. N.Ahmet Özalp (Kitabevi Yayınları, İstanbul).
- Jakob G, Luschan FV, Naumann E (2013) "Tahtacılar", 19.Yüzyılda Alman Şarkiyatçıların Bektaşîlik Serüveni, çev.İlhami Yazgan (La Kitap Yayınları, Ankara).
- Jwaideh W (2012) Kürt Milliyetçiliğinin Tarihi (İletişim Yayınları, İstanbul).
- Kafesoğlu İ (2014) Selçuklular ve Selçuklu Tarihi Üzerine Araştırmalar (Ötüken Neşriyat, İstanbul).
- Kahveci N (1996) İslâm Siyaset Düşüncesi (Türk Demokrasi Vakfı, Ankara).
- Kahveci N (2006) Mutezile ile Şi'a Arasındaki Siyasal Tartışma (Araştırma Yayınları, Ankara).
- Kalafat Y (1999) Doğu Anadolu'da Eski Türk İnançlarının İzleri (Atatürk Kültür Merkezi Yayınları, Ankara).
- Kalafat Y (2008) Teori ve Metod (Berikan Yayınevi, Ankara).
- Kalafat Y (2011) Orta Asya'dan Orta Doğu'ya İnanç Göçü (Berikan Yayınevi, Ankara).
- Kalafat Y (2012) Aşiretlerde Mitolojik Bulgular (Berikan Yayınevi,Ankara).
- Kalafat Y (2013) Mitolojik Devridayım 1,(Berikan Yayınları, Ankara).

- Kaplan D (2012) Yazılı Kaynaklara Göre Alevilik (Türk Diyanet Vakfı Yayınları, Ankara).
- Kara S (2009) Büyük Selçuklular ve Mezhep Kavgaları (İz Yayıncılık, İstanbul).
- Karakaya-Stump A (2015) Vefailik, Bektaşilik, Kızılbaşlık (İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları).
- Karamustafa AT (2014) Yesevîlik, Melametîlik, Kalenderîlik, Vefâ'îlik ve Anadolu'da Tasavvufun Kökenleri Sorunu, Osmanlı Toplumunda Tasavvuf ve Sufiler, haz. Ahmet Yaşar Ocak (TTK, Ankara).
- Karpat HK (2005) İslam'ın Siyasallaşması (İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, İstanbul).
- Katanov NF (2004) Türk Kabileleri Arasında, çev.Atilla Bağcı (Kömen Yayınları, Konya).
- Kaya AM (2004) Avşar Türkmenleri (Geçit Yayınları, Kayseri).
- Kazvinî A (2011) Safevî Tarihi, çev.Hamidreza Mohemmednejad (Birleşik Yayınevi, Ankara).
- Kemal (2001) Selâtîn-Nâme (1299-1490), haz.Necdet Öztürk (TTK, Ankara).
- Kerîmüddin Mahmud (1999) Müsâmeret Ül-Ahbâr (Türk Tarih Kurumu, Ankara)
- Kerîmüddin Mahmud-i Aksarayî (2000) Müsâmeretü'l-Ahbâr çev.Mürsel Öztürk (TTK, Ankara)
- Kevserânî V (1992) Osmanlı ve Safevilerde Din-Devlet İlişkisi, çev. Muhlis Canyürek (Denge Yayınları, İstanbul).
- Kırzioğlu F (1992) Yukarı Kür ve Çoruk Boyları'nda Kıpçaklar (TTK, Ankara).
- Kitapçı Z (2009) Türkler Nasıl Müslüman Oldu? (Yedi Kubbe Yayınları, Konya).
- Koca S (2003) Türk Kültürünün Temelleri, Cilt 2 (Odes Kültür Yayınları, Ankara).
- Koca S (2005) Selçuklular'da Ordu ve Askerî Kültür (Berikan Yayınevi, Ankara).
- Koçak Y (2007) Hasan Dede (Türkiye Anıtlar Derneği Hasan Dede Şubesi, Ankara).
- Köprülü MF (2011) Osmanlı İmparatorluğunun Kuruluşu (Akçağ Yayınları, Ankara).
- Köprülü MF (2012) Türk Edebiyatında İlk Mutasavvıflar (Akçağ Yayınları, Ankara).
- Köprülü MF (2012) Anadolu'da İslâmiyet (Akçağ Yayınları, Ankara).
- Kurubaş E (2004) Kürt Sorununun Uluslar Arası Boyutu Ve Türkiye Cilt I (Nobel Yayın Dağıtım, Ankara).

- Kutay C (1998) Tarihte Türkler Araplar Hilafet Meselesi (Aksoy Yayıncılık, İstanbul).
- Kütükoğlu B (1993) Osmanlı-İran Siyasî Münâsebetleri (1578-1612) (İstanbul Fetih Cemiyeti, İstanbul).
- Laoust H (1999) İslâmda Ayrılcı Görüşler, çev. E.Ruhi Fığlalı, Sabri Hizmetli, (Pınar Yayınları, İstanbul).
- Lewis B (1995) Haşîşiler (Sebil Yayınevi, İstanbul).
- Lewis B (2007) Modern Türkiye'nin Doğuşu (Türk Tarih Kurumu, Ankara).
- Lewis B (2009) Tarihte Araplar (Ağaç Kitabevi Yayınları, İstanbul).
- Maden F (2013) Bektâşi Tekkelerinin Kapatılması(1826) ve Bektâşiliğin Yasaklı Yılları, (Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara).
- Manov A (2001) Gagauzlar, çev. M.Türker Acaroğlu , (TTK, Ankara).
- Melikoff I (2005) Bektâşi-Aleviler'de Ali'nin Tanrılaştırılması, İslam İnançlarında Hz. Ali , haz. Ahmet Yaşar Ocak, (TTK, Ankara).
- Melikoff I (2006) Uyur İdik Uyardılar (Demos Yayınları İstanbul).
- Melikoff I (2012) Ebu Müslim, (Elips kitap,Ankara).
- Minorsky V, Bois T, Mac Kenzie DN (2004) Kürtler&Kürdistan, çev.Kamuran Fıratlı (Doz Yayınları, İstanbul).
- Moltke HV (1969) Moltke'nin Türkiye Mektupları (Remzi Kitapevi, İstanbul).
- Muhammed b. Ali b.Süleyman er-Râvendî (1999) Râhat-Üs-Sudur ve Âyet-Üs-Sürûr Cilt:I (Türk Tarih Kurumu, Ankara).
- Mumcu A (2007) Osmanlı Devleti'nde Siyaseten Katl, (Phoenix Yayınevi,Ankara).
- Mumcu U (1994) Kürt-İslam Ayaklanması 1919-1925 (Tekin Yayın Evi, İstanbul).
- Müneccimbaşı Ahmed İbn Lütfullah (2014) Osmanlı Devletinin Kuruluş Tarihi (1299-1481) Câmiü'd-düvel, çev.Ahmet Ağırakça,(Akdem Yayınları,İstanbul).
- Müneccimbaşı Ahmet Dede, Müneccimbaşı Tarihi (Tercüman 1001 temel eser, 37).
- Nicholson RA (2004) Tasavvufun Menşei Problemi (İz Yayıncılık,İstanbul).
- Noel EWC (2014) Kürdistan 1919,Binbaşı Noel'in Günlüğü, çev. Bülent Birer (Avesta Basın Yayın, İstanbul).
- Ocak AY (2011)Türkler,Türkiye ve İslam (İletişim,İstanbul).
- Ocak AY (2010) Menâkıbnâmeler (TTK,Ankara).

- Ocak AY (2010) Türkiye Sosyal Tarihinde İslamın Macerası (Timaş Yayınları, İstanbul).
- Ocak AY (2011) Babailer İsyanı (Dergah Yayınları, İstanbul).
- Ocak AY (2011) Ortaçağlar Anadolu'sunda İslam'ın Ayak İzleri Selçuklu Dönemi (Kitap Yayınevi,İstanbul).
- Ocak AY (2011) Yeniçağlar Anadolu'sunda İslam'ın Ayak İzleri Osmanlı Dönemi (Kitapyayınevi,İstanbul).
- Ocak AY (2012) İslam-Türk İnançlarında Hızır Yahut Hızır-İlyas Kültü (Kabalıcı Yayınevi,İstanbul).
- Ocak AY (2013) Osmanlı Toplumunda Zındıklar ve Mülhidiler (Tarih Vakfı Yurt Yayınları, İstanbul).
- Ocak AY(2011) Babailer İsyanı (Dergah Yayınları,İstanbul).
- Okumuş E (2005) Klasik Dönemde Osmanlı Devleti'nde Din-Devlet İlişkisi, (Lotus Yayınevi, Ankara).
- Olguner F (1985) Üç Türk-İslam Mütefekkeri İbn Sîna-Fahredden Râzî-Nasireddin Tûsî Düşüncesinde Varoluş (Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları, Ankara).
- Olsson T (2010) Son Söz: Ali Odaklı Mezheplerde Yazıya Geçirme, Alevi Kimliği (Tarih Vakfı Yurt Yayınları, İstanbul).
- Orhonlu C (1987) Osmanlı İmparatorluğu'nda Aşiretlerin İskanı (Eren Yayıncılık,İstanbul).
- Oytan MF (2010) Bektaşiliğin İçyüzü (Demos Yayınları, İstanbul).
- Ögel B (2000) Türk Kültür Tarihine Giriş Cilt 9 (Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara).
- Önder AT (2007) Türkiye'nin Etnik Yapısı (Fark Yayınları, Ankara).
- Öz B (1995) Alevilik İle İlgili Osmanlı Belgeleri (Can Yayınları,İstanbul).
- Öz B (2003) Osmanlı'da Alevi Ayaklanmaları (Can Yayınları, İstanbul).
- Öz Ş (2013) Şîa ve Tarih (Araştırma Yayınları, Ankara).
- Özdemir AR (2014) Kayıp Türkler Etnik Coğrafya Bakımından Kürtleşen Türkmen Aşiretleri (Kripto Basım Yayım, Ankara).
- Öztürk S (2006), Osmanlı Salnamelerinde Maraş Sancağı 1284-1326/1867-1908,(Kahramanmaraş Belediyesi Yayınları, İstanbul)
- Öztürk Y.N (2008) İslam Nasıl Yozlaştırıldı (Yeni Boyut Yayınları, İstanbul).
- Öztürk Y.N(2009) İmamı Azama Ebu Hanife (Yeni Boyut Yayınları, İstanbul).

- Öztürk YN (1998) Tarihi Boyunca Bektaşılık (Yeni Boyut Yayınları, İstanbul).
- Parmaksızoğlu İ (1981) İbn Batuta Seyahatnâmesi'nden seçmeler (Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara)
- Peacock ACS (2016) Selçuklu Devleti'nin Kuruluşu (Türkiye İş Bankası Yayınları, İstanbul).
- Radloff W (2012) Türklük ve Şamanlık (Örgün Yayınevi, İstanbul).
- Radloff W (1956) Sibiryâ'dan I (Maarif Basımevi, İstanbul).
- Râvendî (1999) Râhat-Üs-Sudûr Ve Âyet-Üs-Sürûr, Cilt.I, çev. Ahmet Ateş (TTK, Ankara).
- Refik A (1989) Anadolu'da Türk Aşiretleri (966-1200) (Enderun Kitabevi, İstanbul).
- Rışvanoğlu M (1978) Doğu Aşiretleri ve Emperyalizm (Türk Kültür Yayıncılık, Özdemir Basımevi).
- Rışvanoğlu M (1978) Doğu Aşiretleri Ve Emperyalizm (Özdemir Basım Evi, Ankara).
- Roux JP (1999) Altay Türklerinde Ölüm (Kabalıcı Yayınevi, İstanbul).
- Roux JP (2011) Eski Türk Mitolojisi (BilgeSu Yayıncılık, Ankara).
- Runciman S (2008) Haçlı Seferleri Tarihi Cilt 1, çev. Fikret İşiltan (TTK, Ankara).
- Sağol G (2005) "Türklerde Evliliğin Algılanışı-Evlenmek karşılığı Kullanılan Kelimelerden Hareketle" şinaşi Tekin'in Anısına Uygurlardan Osmanlıya (Simurg Yayınevi, İstanbul).
- Sarıcık M (2003) Osmanlı İmparatorluğu'nda Nakıbu'l-Eşrâflı Müessesesi (TTK, Ankara).
- Sarıçam İ (2011) Emevî-Hâşimî İlişkileri (Türk Diyanet Vakfı Yayınları, Ankara).
- Sarıkaya MS (2003) Anadolu Aleviliğinin Tarihi Arka Planı (Ötüken Neşriyat, İstanbul).
- Sarıkaya MS (2003) Anadolu Aleviliğinin Tarihi Arka Planı (Ötüken Neşriyat, İstanbul).
- Sarıkaya MS (2013) İslâm Düşünce Tarihinde Mezhepler (Rağbet Yayınları, İstanbul).
- Savaş S (2013) XVI. Asırda Anadolu'da Alevilik (TTK, Ankara).
- Schiltberger J (1997) Türkler ve Tatarlar Arasında (1394-1427), çev. Turgut Akpınar (İletişim Yayınları, İstanbul).

- Selçuk A (2008) Ağaçeri Türkmenleri Tahtacılar (IQ Kültür Sanat Yayıncılık, İstanbul).
- Selçuk A (2008) Tahtacılar (IQ Kültür Sanat Yayıncılık, İstanbul).
- Seyyid Alizâde Hasan b.Müslim (2007) Hızırnâme, haz. Baki Yaşa Altınok (TDV Yayınları, Ankara).
- Sıbt İbnu'l- Cevzî (2011) Mir'âtü'z-Zamân Fî Târîhi'l-Âyân'da Selçuklular (TTK, Ankara) .
- Skyes M (2000) Dârü'l-İslâm , çev.Yılmaz Tezkan (21.Yüzyıl Yayınları, Ankara).
- Solak İ (2014) XVI. Asırda Maraş Kazâsı (Dulkadiroğlu Belediyesi Yayınları, Kahramanmaraş)
- Sönmez Z (2002) İnciller ve Kur'an Işığında Hz.İsa (Dinler Tarihi Derneği Yayınları, Ankara).
- Söylemez F (2007) Osmanlı Devleti'nde Aşiret Yönetimi-Rişvan Aşireti Örneği- (Kitabevi, İstanbul).
- Sunar C (2005) Mistisizmin Ana Hatları (Anadolu Aydınlanma Vakfı Yayınları, İstanbul).
- Sümer F (1992) Safevî Devletinin Kuruluşu ve Gelişmesinde Anadolu Türklerinin Rolü (Türk Tarih Kurumu, Ankara).
- Sümer F (1999) Oğuzlar, (Türk Dünyası Araştırmaları Vakfı, İstanbul).
- Şah Tahmasb-ı Safevi (2001) Tezkire, çev. Hicabi Kırılancıç (Anka Yayınları, İstanbul).
- Şahin H (2015) XX.Yüzyılın Başlarında Maraş Sancağı'nın İktisadi, Mali ve Sosyal Durumu, (Dulkadiroğlu Belediyesi Yayınları, Kahramanmaraş).
- Şehbenderzâde AH, Aksun ZN (2006) İslâm Tarihi 1, (Ötüken Neşriyat, İstanbul).
- Şeker M (2007) Türkistan'dan Anadolu'ya İnsan ve Toplum Hayatı (Ötüken Neşriyat, İstanbul).
- Şeker M (2011) Anadolu'nun Türkleşmesi ve Kültürel Hayatı (Ötüken Neşriyat, İstanbul).
- Şeker M (2011)Fetihlerle Anadolu'nun Türkleşmesi ve İslâmlaşması (DİB Yayınları,Ankara).
- Şener C (2003) Alevilerin Etnik Kimliği (Etik Yayınları,İstanbul).
- Şener C (2006) Atatürk ve Aleviler (Etik Yayınları, İstanbul).

- Şener C (2006) Türkiye’de Yaşayan Dinsel ve Etnik Gruplar (Etik Yayınları, İstanbul).
- Şeriati A (2011) Ali Şaisi Safevi Şiası, çev.Hicabi Kırlangıç,(Fecr Yayınları, Ankara).
- Şihabeddin b.Fazlullah El-Ömeri (2014) Türkler Hakkında Gördüklerim ve Duyduklarım, çev.D.Ahsen Batur (Selenge Yayınları, İstanbul).
- Şimşir BN (2009) Kürtçülük 1787-1923 (Bilgi Yayınevi, İstanbul).
- Şimşirgil A (2005) Kayı (Tarih Düşünce Kitapları, İstanbul).
- Taberî (1992) Milletler ve Hükümdarlar Tarihi, çev. Zâkir Kadirî Ugan, Ahmet temir (MEB Yayınları,İstanbul).
- Taberî (2007) Tarih-i Taberî (Sağlam Yayınevi,İstanbul).
- Taş NF (2014) Güneydoğu 1919 İtilaf Devletlerinin Güneydoğu Aşiretleriyle İlişkisi, (Tarihçi Kitabevi, İstanbul).
- Taşgın A (2006) Türkmen Aleviler (Ataç Yayınları,İstanbul).
- Taşgın A (2012) Klasik Kaynaklarda Heterodoks Devrişler ve Heterodoksi (Dün Bugün Yarın Yayınları,İstanbul).
- Taşgın A (2013) Dile Gelen Alevilik (Çizgi Yayınevi, Konya).
- Taşgın A, Yaman A, Musalı N (2014) Safevîler ve Şah İsmail (Önsöz Yayıncılık,İstanbul).
- Tezcan S, Boeschoten H (2012) Dede Korkut Oğuznameleri, (Yapı Kredi Yayınları,İstanbul).
- Tıgılı A (2004) Zerdüşt Hayatı ve Öğretisi (Beyan Yayınları, İstanbul).
- Togan ZV (1981) Umumi Türk Tarihine Giriş (Enderun Kitabevi, İstanbul).
- Tuğcu T (2005) Masonların Saklı Tarihi (Gökçe Kitabevi,Ankara).
- Tulum M (2000) Tarihî metin Çalışmalarında Usul”Menâkıbu’l Kudsiyye Üzerinde Bir deneme” (Deniz Kitabevi, İstanbul)
- Turan O (2004) On İki Hayvanlı Türk Takvimi (Ötüken Neşriyat, İstanbul).
- Turan O (2006) Türk Cihân Hâkimiyeti Mefkûresi Tarih (Ötüken Neşriyat, İstanbul).
- Turan O (2008) Selçuklular Tarihi ve Türk-İslam Medeniyeti (Ötüken Neşriyat, İstanbul).
- Turan O (2014) Selçuklular Zamanında Türkiye (Ötüken Neşriyat, İstanbul).
- Türkay C (1999) Osmanlı İmparatorluğu’nda Oymak, Aşiret ve Cemaatler (İşaret Yayınları, İstanbul).

- Uluçay Ç (2012) İlk Müslüman Türk Devletleri (Ötüken Neşriyat, İstanbul).
- Uludağ S (2005) İbn Haldun Mukaddime 2 (Dergah Yayınları, Ankara).
- Uzunçarşılı İH (2011) Anadolu Beylikleri ve Akkoyunlu, Karakoyunlu Devletleri, (TTK, Ankara).
- Üçer C (2005) Tokat Yöresinde Geleneksel Alevilik (Ankara Okulu Yayınları, Ankara).
- Ünver G, Güngör H (2009) Türklerin Dini Tarihi (Rağbet Yayınları, İstanbul).
- Vaktidolu AAA (2013) Ağuiçenliler Ocağı (Can Yayınları, İstanbul).
- Wadie J (2007) Kürt Milliyetçiliği Tarihi (İletişim Yayınları, İstanbul).
- Watt WM (2002) Dinlerde Hakikat, çev.A.Vahap Taştan, Ali Kuşat (İz Yayıncılık, İstanbul).
- Yaman A (2006) Allahçılar (Nokta Kitap, Ankara).
- Yaman A (2012) Türk Dünyasında İslam, Sovyet Ateizmi ve Kültürel Süreklilik (Elips Kitap, Ankara).
- Yaman A (2012) Alevilik ve Kızılbaşlık Tarihi (Nokta Kitap, İstanbul).
- Yaman A (2006) Kızılbaş Alevi Ocakları (Elips Yayınları, Ankara).
- Yaman M (2003) Alevilikte Cem (Can Yayınları, İstanbul).
- Yaman M (2011) Alevilik İnanç, Edep, Erkân (Demos Yayınları, İstanbul).
- Yıldız HD (2015) İslâmiyet ve Türkler (İlgi Kültür Sanat, İstanbul).
- Yinanç MH (2013) Türkiye Tarihi Selçuklular Devri Cilt 1 (TTK, Ankara).
- Yinanç R (1989) Dulkadir Beyliği (TTK, Ankara).
- Yinanç R, Elibüyük M (1988) Maraş Tahrir Defteri Cild:I (A.Ü Osmanlı Tarihi Araştırma ve Uygulama Merkezi Yayınları, Ankara)
- Yinanç R-Elibüyük M (1988) Maraş Tahrir Defteri(1563) Cild I, (A.Ü Osmanlı Tarihi Araştırma ve Uygulama Merkezi Yayınları, Ankara)
- Yörükân YZ (2006) Şamanizm (Ötüken Neşriyat, İstanbul).
- Yörükân YZ (2013) Ortaçağ Müslüman Coğrafyacılarından Seçmeler (Ötüken Neşriyat, İstanbul).
- Yüksel MŞ (2009) Timurlularda Din-Devlet İlişkisi (TTK, Ankara).
- Zelyut R (2013) Türk Aleviliği (Kripto Basım Yayım, Ankara).
- Zelyut R (2011) Dersim İsyânları, 10.Baskı (Kripto Basım Yayım, Ankara).

MAKALELER:

- Aras BM (2014) Osmanlı Devleti'nde Din ve Devlet İlişkisi. *Cappadocia Journal of History and Social Science* (2):68-75.
- Barkan ÖL(1942) Kolonizatör Türk Dervişleri ve Zaviyeleri. *Vakıflar Dergisi*, (2):279-304
- Buran A (2011) Kürtler ve Kürt Dili. *Turkish Studies - International Periodical For The Languages, Literature and History of Turkish or Turkic* 6(3): 43-57
- Demir MC (2012) Alevi-Bektaşî Hukuk Sistemi. *Alevi Araştırmalar Dergisi* (3):229-240
- Demirci S, Arslan H (2012) Osmanlı Türkiye'sinde Bazı Aşiret, Cemaat ve Taifelerin Eşkıyalık Faaliyetleri ve Bunların Merkez-Taşra Yazışmalarına Yansımaları: Maraş Eyaleti Örneği (1590-1750). *Turkish Studies International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic* Volume 7/3:887-914
- Halaçaoğlu Y (1996) Osmanlı Belgelerine Göre Türk-Etrâk, Kürd-Ekrâd Kelimeleri Üzerine Bir Değerlendirme. *Belleten*, Cilt:LX, Sa.227 :139-146
- İnan A (1952) Müslüman Türklerde Şamanizm Kalıntıları. *A.Ü İlahiyat Fakültesi Dergisi* 1(4):21
- Karakaya-Stump A (2006) (Sinemilliler: Bir Alevi Ocağı ve Aşireti. *Kırkbudak Dergisi*. 6:19-59
- Lockhart L (2006) Hasan-ı Sabbâh ve Haşîşîler. *Atatürk Üniversitesi İlâhiyat Fakültesi Dergisi*.26:226.
- Mandaloğlu M (2013) İslamiyetten Önce Türklerde Aile Hukuku, Selçuk Üniversitesi Türkiyat Araştırma Dergisi, 33:133-159.
- Samur S (2005) İslam Coğrafyacılarına Göre Horasan; Yeri ve X. Yüzyıldaki Durumu. *Bilimname* 9(3) :89-104.
- Sümer F (1998) Ağaçeriler *Belleten* 27(103):521-528
- Tamay S (2009) Bir İbadet Ritüeli Olarak Semah ve Tahtacı Turnalar Semahının Halk Bilimi ve Müzik Bilimi Açısından İncelenmesi. *Alevilik-Bektaşîlik Araştırmaları Dergisi* 1(1):163-185.
- Yalçın A, Yılmaz H (2004) Şeyh Hasan Ocağı ve Sineminli Oymağı Üzerine Yeni Bilgiler, *Hacı Bektaş Velî Araştırma Dergisi*, yıl 10, Sayı 30, 236-240.

Yönem A (2014) İslâm Mezheplerinde Biat Algısının Oluşum Süreci. İlahiyat Fakültesi Dergisi 19(2): 125-154.

BİLDİRİLER:

Baş Y (2004) Maraş ve Çevresinde Dulkadirli Vakıfları I.Kahramanmaraş Sempozyumu Kahramanmaraş, Türkiye, Mayıs 6-8.

Bedirhan Y (2004) Alaüdevle Bozkurt Bey Devrinde Maraş'ın Sosyal, Ekonomik, Kültürel Durumu. I.Kahramanmaraş Sempozyumu. Kahramanmaraş, Türkiye, Mayıs 6-8

Döğüş S (2004) Maraş'ta Türkmen Aşiretleri. I.Kahramanmaraş Sempozyumu. Kahramanmaraş, Türkiye, Mayıs 6-8.

Gökhan İ (2004) 13.Yüzyılın İlk Yarsında Maraş, I.Kahramanmaraş Sempozyumu. Kahramanmaraş, Türkiye, Mayıs 6-8

Gündüz T (2004) Dulkadirli Türkmenleri. I.Kahramanmaraş Sempozyumu. Kahramanmaraş, Türkiye, Mayıs 6-8.

Güngör H (2007) Geleneksel Türk Dininden Anadolu'ya Taşınanlar. Yaşayan Eski Türk İnançları Bilgi Şöleni. Ankara, Türkiye, Nisan 16-17

Kılıç R (2004) Şah İsmail'in Dulkadiroğlu Devleti Üzerine Yaptığı Orta Anadolu Seferi(1507) ve Sonuçları. I.Kahramanmaraş Sempozyumu. Kahramanmaraş, Türkiye, Mayıs 6-8.

Şeker M (2004) Anadolu'nun Türkleşmesi ve İslamlaşması Sürecinde Maraş Bölgesi ve Bölgeye Yerleşen Türk Boyları. I.Kahramanmaraş Sempozyumu. Kahramanmaraş, Türkiye, Mayıs 6-8.

Taşgın A (2004) Kahramanmaraş'ta Tarım Alanlarının Islah Edilmesinin Sosyal Alana Yansımaları. I.Kahramanmaraş Sempozyumu. Kahramanmaraş, Türkiye, Mayıs 6-8.

Ümit M (2010) Türklerin Müslüman Olmalarında ve Ehl-i Beyt'e Duydukları Sevgide Ehl-i Beyt Mensuplarının Rolü, I.Uluslararası Hacı Bektaş-ı Veli Sempozyumu, Çorum, Türkiye, Mayıs 7-9.

TEZLER:

- Aras BM(2011) Doğu ve Güneydoğu'da Kürt Aşiret Ayaklanmaları(1908-1939). Yüksek Lisans tezi, Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Tarih Ana Bilim Dalı, Kahramanmaraş.
- Koçak Y (2014), Abbasiler'in Kuruluş Döneminde Abbasiyyun Talibiyyun Mücadelesi. Yüksek Lisans Tezi, A.Ü Sosyal Bilimler Enstitüsü, İslâm Mezhepleri Tarihi Ana Bilim Dalı, Ankara.
- Ulubaş M (2016) Maraş ve Çevresinde Aşiretler(1774-1865). Doktora Tezi, Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Tarih Ana Bilim Dalı, Kahramanmaraş.

ANSİKLOPEDİLER:

- Arpaguş H K (2001) Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi (Türkiye Diyanet Vakfı, İstanbul).
- Avcı C (2002) Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi (Türkiye Diyanet Vakfı, Ankara).
- Avşar BZ,Solak F,Tosun S (2014) Türkler Ansiklopedisi (Semih Ofset,Ankara).
- Bardakoğlu A (1997) Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi (Türkiye Diyanet Vakfı, İstanbul).
- Çetin O (1998) Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi (Türkiye Diyanet Vakfı, Ankara).
- Gündüz T (2001) Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi (Türkiye Diyanet Vakfı, Ankara).
- Kallek C (1992) Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi (Türkiye Diyanet Vakfı, İstanbul).
- Ocak A (2014) Türkler Ansiklopedisi (Semih Ofset, Ankara).
- Özaydın A (2014) Türkler Ansiklopedisi (Semih Ofset, Ankara).
- Özel A (2003) Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi (Türkiye Diyanet Vakfı, Ankara).
- Sümer F(1988) Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi (Türkiye Diyanet Vakfı, Ankara).
- Taneri A (1993) Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi (Türkiye Diyanet Vakfı, Ankara).

Uzunçarşılı İH (2011) Osmanlı Tarihi Ansiklopedisi (Türk Tarih Kurumu, Ankara)
Yaşaroğlu M K (2005) Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi (Türkiye Diyanet Vakfı, İstanbul)

İNTERNET KAYNAKLARI:

- Acun C. Neo el-Kaide: Irak ve Şam İslam Devleti (İŞİD). <http://setav.org/tr/neo-el-kaide-irak-ve-sam-islam-devleti-isid/perspektif/15970>(16.06.2014)
- Arslanoğlu İ. Alevilikte Temel İnanç Unsurları ve Pratikleri, <http://w3.gazi.edu.tr/~iarslan/alevilikteinanc.Pdf>(28.04.2016)
- Bulut Hİ. Osmanlı-Safevi Mücadelesinde Ulemanın Rolü: Kemal Paşazâde Örneği. <http://dergipark.ulakbim.gov.tr/da/article/viewFile/5000151519/5000137476>; (20.05.2016)
- Doğan İ. Cami-cemevi Projesi, Barış Projesidir. <http://www.cemvakfi.org.tr/tum-haberler/cami-cemevi-projesi-baris-projesidir/>(25.10.2015)
- Emeksiz A., Türk Halk Kültüründe Üzerlik, www.journals.istanbul.edu.tr/iutded/article/download/1023018079/1023017314 (04.10.2015)
- Erdoğan K, Demir T, :Kars ve Ardahan Türkmenlerinin dünü bugünü (Millî Mücadelede Yerleri).<http://www.hbvdergisi.gazi.edu.tr/index.php/TKHBVD/article/viewFile/644/634> (23.04.2015)
- Eyicil A, Ahmet Eyicil, I. Dünya Savaşı ve Kurtuluş Mücadelesi Sırasında Maraş'ta Ermeni Mezalimi,http://www.ttk.gov.tr/templates/resimler/File/fulltext/Belleten_Makale/bel250911_947.pdf (15.02.2015).
- Görmez M, Ebu Zerr el-Ğifari: Biyografileri üzerine, http://www.mehmetgormez.com/dosyalar/1_19706399_7208048.pdf 330.04.2015,177-182. (11.12.2015)
- Gülten S, Anadolu'da Bir Vefai Şeyhi: Tahrir Defterleri Işığında Dede Karkın Hakkında Bazı Değerlendirmeler, <http://www.hbvdergisi.gazi.edu.tr/index.php/TKHBVD/article/view/480/471>,149-151.(06.07.2016).
- Konda Araştırma,http://www.konda.com.tr/tr/raporlar/2006_09_KONDA_Toplumsal_Yapi.pdf (21.11.16)
- Kurt H. İmâm-ı A'zam Ebû Hanife'nin İtikadî Görüşleri. <http://www.yeniumit.com.tr/konular/detay/imami-azam-ebu-hanifenin-itikadi-gorusleri-104>(10.02.2015)

- Makdisi G. Tuğrul Bey'in Evliliği http://www.johschool.com/Makaleler/436276823_Mustafa%20Alican-TU%C4%9ERUL%20BEY%E2%80%99%C4%B0N%20EVL%C4%B0L%C4%B0%C4%9E%C4%B0%20s.139-159.pdf(13.05.2016)
- Mandaloğlu M. İslamiyetten Önce Türklerde Aile Hukuku. <https://www.selcuk.edu.tr/dosyalar/files/303/9%20Mehmet%20MANDALOLU.pdf> (23.04.15)
- Özcan H. Bektaşılıkta Dar Kavramı ve Hallacı Mansur Etkisi. http://turkoloji.cu.edu.tr/HALKBILIM/huseyin_ozcan_bektasilikte_dar_hallaci_mansur.pdf(28.04.2016)
- Radikal com tr 02.01.2014 haberi, <http://www.radikal.com.tr/turkiye/alevi-ile-evlenen-sunniye-140-kirbac-cocuk-yaparsa-olum-1168939/> (05.12.2015)
- Sarikaya MS. Bektâşi ve Alevî Kültürünün Yazılı Kaynağı Olarak Fütüvvetnameler . http://www.msaffets.com/wp-content/uploads/S.Sarikaya_Futv.pdf (20.04.2016).
- Selçuk A.,Kılıç S. Tarih ,Mit ve Ritüel :Alevi Bilincinin Oluşumunda Kerbela'nın Rolü (Evcî Köyü Örneği) http://ktp.isam.org.tr/pdfdrq/D190288%5C2010_c1/2010_c1_SELCUKA_KILICS.pdf,(31.05.2016)
- Seyithanoğlu M. Eski Türklerde Devlet Meclisi “Toy” Üzerine Düşünceler. <http://dergiler.ankara.edu.tr/dergiler/18/941/11708.pdf>,4.(22.06.2016)
- Talas M. Mehmet Eröz'de Türklerde Totemizm İzleri, www.sutad.selcuk.edu.tr/sutad/article/download/271/261, (25.07.2016)

SÖZLÜ TARİH KAYNAKLARI:

- Abdullah Özdemir, 1947 doğumlu,üniversite mezunu,2014. (K54)
- Ahmet Babaoğlu, 1940 doğumlu, üniversite mezunu,2014. (K56)
- Ahmet Meter,1966 doğumlu,ilkokul mezunu,2014. (K48)
- Ali Can Akpınar, 1991 doğumlu, Üniversite mezunu,2014. (K31)
- Ali Can Öteliş , 1989 doğumlu, üniversite mezunu,2014. (K46)
- Ali İhsan Uzungün, 1969 doğumlu,ilkokul mezunu,2014.(K64)
- Ali Kızıl,1969 doğumlu, ilkokul mezunu,2014. (K43)
- Ali Ekber Bakır,1940 doğumlu, ilkokul mezunu,2014.(K1)
- Asaf Serin, 1956 doğumlu,lise mezunu,2014. (K55)

Ayşe İnak, 1949 doğumlu, tahsili yok, 2014. (K33)
Bedir İncirli, 1939 doğumlu, tahsili yok, 2014. (K49)
Bedriye Kartalkanat, 1974 doğumlu, üniversite mezunu, 2014. (K36)
Bünyamin Demircioğlu, 1969 doğumlu, üniversite mezunu, 2014. (K28)
Doğan Başpınar, 1955, yüksek okul mezunu, 2014. (K10)
Elif Aslan, 1942 doğumlu, tahsili yok, 2014. (K61)
Emsal Fındık, 1949 doğumlu, üniversite mezunu, 2014. (K58)
Eren Pekin, 2000 doğumlu, ortaokul öğrencisi, 2014. (K40)
Ferit Yıldız, 1983 doğumlu, üniversite mezunu, 2014. (K37)
Fevzi Kubaşık, 1936 doğumlu, ilkokul mezunu, 2014. (K24)
Gamze Uluç, 1995 doğumlu, ortaokul mezunu, 2014. (K35)
Gülbahar Kubaşık, 1944 doğumlu, tahsili yok, 2014. (K26)
Gülten Hacıbebekoğlu, 1938 doğumlu, lise mezunu, 2015. (K68)
Günay Kocakgöl, 1974 doğumlu, ilkokul mezunu, 2014. (K62)
Hasan Başpınar, 1971 doğumlu, üniversite mezunu, 2014. (K16)
Hasan Kubaşık, 1940 doğumlu, ilkokul mezunu, 2014. (K25)
Hasan Taşlıarmut, 1969 doğumlu, ilkokul mezunu, 2014. (K44)
Hasan Yaz, 1947 doğumlu, tahsili yok, 2014. (K51)
Hüseyin Akpınar, 1958 doğumlu, ilkokul mezunu, 2014. (K30)
Hüseyin Uzungün, 1952 doğumlu, ilkokul mezunu, 2014. (K63)
İbrahim Ethem Eyisan, 1954 doğumlu, lise mezunu, 2014. (K6)
İbrahim İnak, 1944 doğumlu, tahsili yok, 2014. (K32)
İbrahim Ongan, 1946 doğumlu, 68, ilkokul mezunu, 2014. (K12)
İsmail Dizlek, 1969 doğumlu, lise mezunu, 2014. (K29)
Kemal Kurt, 1945 doğumlu, tahsili yok, 2014. (K52)
Kibar Özdemir, 1959 doğumlu, yüksek okul mezunu, 2014. (K22)
Mahmud Kanmış, 1948 doğumlu, üniversite mezunu, 2014. (K57)
Mazlum Başpınar, 1945, yüksek okul, 2014. (K9)
Mazlum Güler, 1970 doğumlu, ortaokul mezunu, 2014. (K17)
Mehmet Başpınar, 1938 doğumlu, ilkokul mezunu, 2014. (K5)
Mehmet Çöçeli eşi, 1954 doğumlu, okula gitmemiş, 2014. (K15)
Mehmet Çöçeli, 1951 doğumlu, ilkokul mezunu, 2014. (K14)
Mehmet Ocak, 1944 doğumlu, ilkokul mezunu, 2014. (K11)

Mehmet Özdemir, 1959 doğumlu, yüksek okul,2014. (K23)
Mikdat Uzungün,1962 doğumlu, ilkokul mezunu,2014. (K65)
Mustafa Çankaya,1934 doğumlu,tahsili yok,2014. (K59)
Mustafa Kök,1946 doğumlu,Üniversite mezunu,2014.(K70)
Müslim İbili, 1960 doğumlu, ortaokul mezunu,2014. (K20)
Neziha Kızarmış,1933 doğumlu, tahsili yok,81,2014. (K67)
Pervin Söyünmez, 1958 doğumlu, ilkokul mezunu,2014. (K21)
Rıza Aslan,1960 doğumlu,ilkokul mezunu,2014. (K60)
Salman Akdeniz, 1970 doğumlu,ilkokul mezunu,2014. (K18)
Salman Azkan, 1924 doğumlu, ilkokul mezunu,2014. (K13)
Salman Kanar,1939 doğumlu,ilkoklu mezunu,2014. (K45)
Salman Kaynar, 1971 doğumlu, üniversite mezunu, 2014. (K38)
Salman Öteliş,1958 doğumlu,ilkokul mezunu,2014. (K53)
Salman Süslü, 1937 doğumlu,ilkokul mezunu,2014. (K50)
Sayıt Eyisan,1958 doğumlu, lise mezunu,2014. (K7)
Servet Uzungün, 1965 doğumlu,ilkokul mezunu,2014. (K66)
Seyyid Rıza Bakır,1948 doğumlu,yüksek okul,2014. (K3)
Songül 1976 doğumlu,ilkokul mezunu,2014. (K19)
Şahin Kaynar, 1941 doğumlu,ilkokul mezunu, 2014. (K39)
Şule Taşlıarmut,1975 doğumlu, ortaokul mezunu,2014. (K34)
Şükran Aras, 1948 doğumlu,lise mezunu,2015. (K69)
Tacim Bakır,1942 doğumlu, lise mezunu,2014. (K2)
Ünal Yaraşır,1960 doğumlu,ilkokul mezunu,2014. (K41)
Veli Ata Yaraşır, 1990 doğumlu, üniversite mezunu,2014. (K42)
Veyis Erdoğan,1940 doğumlu, ilkokul mezunu,2014. (K4)
Yenge Eyisan, 1960 doğumlu, ilkokul mezunu,2014.
Yılmaz Meter, 1985 doğumlu, ilkokul mezunu,2014. (K47)
Yüksel Yıldız, 1982 doğumlu,üniversite mezunu,2014.(K27)

ÖZGEÇMİŞ

BAHTİYAR MURAT ARAS

Adres: Murat Eczanesi Mimarsinan Mah.

Alaaddin Özden Ören Cad.No:13

Kahramanmaraş

Tel: 0(344)2242576

Cep: 0(533)4127272

E-posta:bmurataras@hotmail.com

26 Ağustos 1969 tarihinde Kahramanmaraş'ta doğdu.İlkokulu Kahramanmaraş'ta okudu. 1980 yılında Gaziantep Anadolu Lisesi'nde başladığı ortaöğrenimini,1988 yılında K.Maraş Anadolu lisesi'nde tamamladı.

1988 yılında İstanbul Üniversitesi Eczacılık fakültesi'ne başladı.1993 yılında mezun oldu.1994 yılından bu yana serbest eczacı olarak çalışmaktadır. Kahranmanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi'nde tarih bölümde yüksek lisansını tamamladı. Nevşehir Hacı Bektaş-i Veli Üniversitesi'nde tarih alanında doktora devam etti.

“Osmanlı'da din ve devlet ilişkisi”, “II.Meşrutiyet döneminde İttihatçı basın”, “Aleviler gözünde Sünnilik”, “Maraş Alevilerinde Halk İnanmaları”, “Selçuklu Devleti'nin Yıkılışında Maraş Bölgesinin Rolü” adlı makaleleri bulunmaktadır.

